AUGUSTI QUIRINI RIVINI,
D. & P. P.

DISSERTATIONES MEDICÆ

DIVERSIS TEMPORIBUS HABITÆ,

NUNC VERO

IN UNUM FASCICULUM COLLECTÆ.

LIPSIÆ,

Sumptibus PHILIPPI VVILHELMI STOCKII,

ANNO MDCC X.

Digitized by Google

1924

Digitized by Google

SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO
ANTONIO EGONI
S. R. I. PRINCIPI

ET

PRINCIPALI COMITI IN FÜRSTENBERG,
COMITI IN HEILIGENBERGA, ET WERDENBERG,
LANDGRAVIO IN BAAR ET STÜHLINGEN,
DYNASTÆ IN HAUSEN ET KINZINGERTHAL,
IN WEITRA, TROCHTELFINGEN ET
WEHRENWAG,

REGIS POLONIARUM ET ELECTORIS SAXONIÆ
G U B E R N A T O R I
IN ELECTORATU CONNEXIS AC RELIQUIS
DITIONIBUS

PRINCIPI AC DOMINO SUO
LONGE CLEMENTISSIMO,

FELICITATEM PERPETUAM!

Digitized by Google

SERENISSIME PRINCEPS,
DOMINE
LONGE CLEMENTISSIME,

Dii non egent rebus hominum: nec placantur auro argentoque, vel donis pretioſioribus; ſed magis ſpectant immolantium affectus, quam divi-

Digitized by Google

divitias. Sæpe grata ſuperis exiſtunt ſacrificia, quanquam minimis conſtent impendiis, ſi modo quisque victimam ſuam offerat bono animo, manu religioſa. Ita ſolent plerique immolare hoſtias, non tam ex dignitate illius, cui ſacra faciunt, quam pro facultatibus ſuis, agricola fruges, oves ac boves paſtor: ſalsâ etiam molâ litant, qui thura non habent.

Quamobrem veniam quoque abs TE, SERENISSIME PRINCEPS, *mihi polliceor, aut certe humillimo corde peto, ſi quid in eo peccavi; quod* CELSISSIMO NOMINI TUO *hunc librum exigui valoris conſecrare auſus fuerim. Equidem fateor, haud mereri eum, ut in conſpectum* SERENI-

)(3 NI-

NITATIS VESTRÆ prodeat. Scio, quæ ſcripſi, medica eſſe, adeoque Principum aulæ minus congrua.

Enimvero vulgo Medicos ſolent appellare gratioſos, ſed vereor valde, ne iſta nomenclatura magis excogitata ſit ad blandiendum, ut ſcilicet ad exercendam artem, in ſe ſatis tædioſam, quaſi alliciantur ſpe præmii aut larga honoris promisſione. Verum concedo, in caſu necesſitatis eum quandoque acceptum fore: reliquo nihilominus tempore moleſtus erit omnibus, nec meliore conditione, quam penula, extra pluviam nihili æſtimata.

Meliora tamen ſperare jubet SERENI-

TA-

TATIS VESTRÆ ſingularis in literatos propenſio, ac indefeſſum in amplificandis ſcientiis artibusque ſtudium; utpote cujus fructus ſane præclaros non absque ſtupore atque invidia exterarum gentium jamjam oſtendit Saxonia noſtra, & plura in poſterum ſibi promittit cum DEO & die. Nam & TUUM, SERENISSIME PRINCEPS, Præſidium, mihi quamvis immerenti certiſſimum pluries expertus ſum, poſtquam innoteſcere TIBI feliciore fato contigit; atque ideo conſtitui mecum qualemcunque teſſeram gratæ mentis ac ſignum meæ devotionis exhibere. Cumque alia mihi jam non ſuppetant, malui

red-

Digitized by Google

reddere, quæ poſſum; quàm quæ debeo, negare diutius. TUA vero Gratia facile, ut ſpero, diluet meæ temeritatis crimen. DEVS TE ſervet

SERENISSIME PRINCEPS

ex voto

humillimi ſervi

Rivini.

Digitized by Google

PRAEFATIO AD LECTOREM.

EQvidem magni ſemper æſtimavi exercitium Diſputatorium, quod firmiter perſvaſus ſim, haud felicius alia ratione ingenium reddi alacre ac promtum: & quanquam verbis litigiisque nulla ægritudo propellatur, in Medico tamen præ cæteris requiritur promtitudo & animi præſentia, inprimis ſi apo-

Digitized by Google

plexia, catarrhus ſuffocativus ſimilesque morbi repentini hominem invadant, ſpatium deliberandi prolixum vix ac ne vix quidem admittentes. Non poſſum tamen eorum probare inſtitutum, qui omnem in undique corraſis Diſputationibus eruditionem quærunt, ac inſtar inæſtimabilis theſauri cuſtodiunt ſancte. Sufficit enim ad diſputandum etiam brevior tractatio paucis incluſa theſibus: amplior, præſertim vilioris materiæ, me judice aliena eſt ab inſtituto: Si vero materia fuerit intricatior, tædioſa lectio eſt per am-

Digitized by Google

àmbages quaſi labyrintheos nos circumducens. Quomodo autem cohæreant inter ſe, quæ à diverſis Autoribus per omnia ſæpe disſentientibus conſcripta ſunt, quivis perſpicit non obſcure; nec magis ridiculum arbitror morionis veſtitum cum cura ex omni colorum genere inepte conſutum, quam apparatum ejusmodi collectaneorum nullatenus conſonantium. Quæris, quid me impulerit, ut has ante annos etiam bene multos habitas Diſſertationes uno volumine complexas iterum in publicum prodire velim? Disſimulare igitur

nequeo, ad inſtantiam meorun Auditorum id fieri, atque in horum gratiam me quoque correxiſſe aliqua, ſcilicet in quibus meam mutavi ſententiam e. g. de embryonis nutritione per os, de uſu lienis &c. ne fortasſis pro vero ac certo habeat tyro, quod antehac conniven-do permiſi aliis. Te interea ſcire velim, ſub nomine meo edi, quæ alibi variis inſignita titulis occurrunt. Ne igitur quis me pennis peregrinis & aſcititiis ſuperbire putet, moneo plerasque Diſputationes à me habitas vel reſpondendo vel præſidẽdo: quasdam nihilominus adjectas,

quæ

Digitized by Google

quæ non tam meæ ſunt, quam meorum, i.e. à Diſcipulis meis aut elaboratæ ad meam hypotheſin, aut ad minimum in cathedra publica defenſæ. Quemadmodum enim lubens ſciensque omitto de iis, quæ ſub meo præſidio circumferuntur, nempe ut ſua laus relinquatur integra his, qui specimen aliquod publicum proprio elaboratum marte exhibere voluerunt: ita ejusdem dignitatis cum meis cenſeo, quæſub mea manuductione, directione ac diſpoſitione natæ ſunt. Tantum ergo abeſt, ut honori vel exiſtimationi alicujus tantillum detrahi ve-

Digitized by Google

lim, ut potius probem conatus illorum, qui cum cura ſequi Præceptoris ſui veſtigia & opinionem ex ore illius hauſtam ſervare ſalvam non dubitarunt. Sane liberos numeramus non eos tantum, quos generamus immediate, ſed & ex his natos nepotes: non invidebitis igitur mihi hanc gloriam, quotquot partum veſtrum meis intermixtum laboribus obſervabitis. Sarta quoque in poſterum tectaque erunt jura veſtra, etiamſi aliquam partem veſtra cum pace mihi vendicem. Mihi ſufficiat, deſiderio veſtro quadantenus ſatisfeciſſe, ut in uno faſciculo habere queatis, antea diſperſas, vitioſe recuſas, aut fere deperditas. Integrum eſt cuique, examinare omnia, conſentire vel diſſentire pro lubitu: Forſan haud diſplicebunt omnia: me vero pretium operæ feciſſe puto, ſi qvædam Lectori Benevolo grata & accepta intellexero. Bene vale.

Digitized by Google

Series Diſputationum:

I.	de Medico inculpato.	pag. 1.
II.	Medico ſuperſtitioſo	14.
III.	Medicamentorum proprietatibus	37.
IV.	Medicamentorum dubiô effectu	57.
V.	Medicamentorum officinal. cenſura	72.
VI.	Medicina in Alimentis optima	129.
VII.	Agreſtis vitæ ſanitate	147.
VIII.	Spiritu hominis vitali	162.
IX.	Imaginationis viribus medicis	223.
X.	Viſu	239.
XI.	Apoplexia	257.
XII.	Remediis antepilepticis	277.
XIII.	Angina	289.
XIV.	Raucedine	302.
XV.	Aſthmate	314.
XVI.	Hæmoptyſi	329.
XVII.	Phthiſi	341.
XVIII.	Empyemate thoracis	358.
XIX.	Palpitatione cordis	369.
XX.	Fermento Ventriculi acido	382.
XXI.	Fame canina & Bulimo	396.
XXII.	Dyſpepſia	410.
XXIII.	Bile	426.
XXIV.	Volvulo	442.
XXV.	Lienteria	461.
XXVI.	Sanguificatione	473.
XXVII.	Sangvinis pravitate	490.
		XXVIII.

Digitized by Google

XXVIII.	Nutritione	pag. 514
XXIX.	Tabe ſcorbutica	534
XXX.	Paralyſi ſcorbutica	548
XXXI.	Hydrope	564
XXXII.	Iſchuria	584
XXXIII.	Diabete	598
XXXIV.	Abortu	609
XXXV.	Morbis hæreditariis	623
XXXVI.	Morbis Endemiis	639
XXXVII.	Morbis animatis	668
XXXIIX.	Morbis complicatis	699
XXXIX.	Morbo auxiliari	716
XL.	Morbo retrogrado	735
XLI.	Recidiva	756
XLII.	Febribus intermittentibus	773
XLIII.	Febribus ardentibus	806
XLIV.	Febribus malignis	820
XLV.	Peſte	831
XLVI.	Frigoris damno	905
XLVII.	Situ ægrorum commodo	931

Digitized by Google

DISPUTATIO I.

DE

MEDICO INCULPATO

J. D.

QUi Rempublicam optimam omnibusque numeris abſolutam ſiſtunt, tanquam ideam & normam Imperantibus pariter ac ſubditis utiliſſimam, cum probè norint, nullam præcisè nominari poſſe, abſtrahunt non malè [illegible], finguntque Utopiam, in qua mirè concurrat, quicquid in hac vel illa civitate laudabiliter fiat. Simile quid mihi accidit, *Medicum Inculpatum* tradituro; Tantum enim abeſt, me poſſe quoddam vel è Veteribus vel Recentioribus exemplum allegare imitatione dignum, ut potius neminem inter omnes inculpatum [illegible] mem; quanquam ſinguli fortaſſis habeant, quod laudem mercatur. Ita videlicet comparatum eſt Medici officium, ut huic ſatisfacturus exactè humanam [illegible] naturam ac ſortem, i. e. fragilitatem [illegible] deponere neceſſario debeat. Adeò frequens ac multiplex occurrit peccandi occaſio haud facile declinanda, etiam ab experientiſſimo & maximè [illegible]. *Illum ego Medicum*, inquit Hippocrates de Veter. Med. *vehementer laudarim, qui parum delinquat.* Quanto magis laudandus erit omnino inculpatus, ita

 nempè

nempè in Praxi ſeſe gerens, ut nihil in eo deſiderari, nihil vituperari queat. Talis eſt, quem Tibi, Lector benevole, hîc deſcribam. Stultum eſt, ad imitandum non optima quæque proponere, ſi Exempla rariora, vel etiam nulla occurrunt, certè præcepta ſaluberrima ſeu regulæ haud deficiunt, quarum beneficio rectum à pravo diſcernere licebit, ac intelligere, quid Medicum, ut inculpatus ſit, agere, quid vitare oporteat. Hæc proinde duo erunt Capita Diſſertationis præſentis, breviſſimis exponenda; quod meum inſtitutum ut ſuâ Divinâ Gratiâ clementiſſimè ſecundare velit ſupremus rerum Arbiter, eſt, quod humillimis contendo precibus.

CAP. I.

Quid Medico inculpato agendum ſit, imperans.

§. 1.

Sunt quidem non pauci, præſertum plebejorum in eâ opinione, facillimam eſſe medendi artem, atque ideò nihil impedire, quo minùs etiam indoctus quivis, ruſticus & opilio, exercere charitatem chriſtianam hoc pacto queat; *Deprehendi*, ait Helm. in tumul. peſt. p. 831. *inſuper omne nebulonum & meretricum genus, deceptores, Judæos & carnifices, ubi ſemel propriâ autoritate ſeſe intruſiſſent, mox audendo graduatos. In nullo enim majorem licentiam, temeritates ampliores, credulitates crudeliores, tenebras denſiores, ac confuſiones frequentiores offendi, quàm in munerum nobiliſſimo, in quo cuique liberum eſt occidere, ſi homicidium ſubſidii pallio ſit involutum, & occiſus terrâ tegatur.* Aſt, bone Deus, quam pauci conſiderant periculum, in quo & ipſi verſantur medicaſtri, & ægri, quos decipiunt.

Qua-

Quadrat in HOS illud Syracidis, cap. 3. verſ. 27. *Qui ſe in diſcrimen projicit, perit in eo;* aſt verſ. 24. in ILLOS, *quod tui non eſt muneris, ne tractes temerè.* Num quid magis temerarium eſſe poteſt, quam ſanitatem, imo vitam credere, iis qui neque conſcientiæ ſuæ neque famæ rationem habent ullam. Culpa profectò non eſt levis, quid? quod dolus ſubeſt atque malitia ſumma, jactitare peritiam artis, promittere auxilium certum, ut ſaltem lucrum captent, bono ſc. titulo. Conf. Freitagii *Noct. Med.*

§. 2. Sed indigni ſunt impoſtores hujusmodi, quorum mentio fiat, ubi de Medicis non famâ & nomine, ſed re ipſa talibus ſermo habetur. Plus ſanè in Medico requiritur, quàm prima fronte cuiquam in mentem venire queat. *Primo Pietas* utilis ad omnia hic commemoranda; Qui enim proximi ſalutem, gloriamque DEI, ſeriò intendit, non poteſt non laudabiliter agere cuncta, ſibique ſucceſſum promittere meliorem. Solenne plerisque Practicis eſt in præſcribendis medicamentis formulam inchoare pio voto, ad minimum literis initialibus expreſſo, videlicet, invocato Divini Numinis auxilio, e. g. J. J. Jehova Juva; J. D. i. e. Juvante Deo. J. T. Juvante Triuno; A. D. i. e. Auxiliante Deo, & quæ ſunt ſimilia. Quæ certè conſuetudo vel ideò mihi probatur, quod in mentem revocando nomen Omnipotentis nos admoneat, ne nimium tribuamus ingenio noſtro, ſed benedictionem à Datore omnis boni expectemus. Neque alienum eſt ab officio Medici vel ægrum vel adſtantes adhortari, præſertim in graviore morbo, ut ſalutem animæ inprimis curent. Id jubent decreta Pontificum Innocentii III. Pii V. Sixti V. vetantque ſub pœnâ excommunicationis, ne quis ad triduum viſitet ægrum, ſi confiteri peccata ſua coram Eccleſiæ miniſtro nolit. Quod edictum, ut obſervaretur ſanctiùs ad Academias omnes & collegia Medicorum perſcriptum eſt, neminem ad faciendam Medicinam & honores admittendum, niſi Jurejurando ad obſervationem inviolabilem hujus conſtitutionis ſeſe obſtrinxerit, eosque Medicos, qui gradum anteà fuerint adepti, in juſtam hanc

legem ſubierint, omnibus exuendos privilegiis, accepto ſpoliandos gradu, donec reſipuerint, ab eccleſiæ foribus arcendos, pro infamibus habendos, è Medicorum collegio proſcribendos, pœnâ pecuniariâ mulctandos. *vid. à Rejes in Camp. Elyſ. jucund. quæſt. p. m. 144.*

§. 3. Requiritur SECUNDO etiam *Eruditio* nempe ad exercendam hanc artem ſufficiens. Et quanquam ad Practicum, qua talem, hæc duo directè videantur ſpectare, notitia ſcilicet morborum & remediorum, nihilominus ſub ſe comprehendunt plurima. Ut morborum ſedem, cauſas, ſymptomata, ſigna, eventum & reliqua eò pertinentia ſatis calleat, verſatus eſſe in anatome, Phyſiologia, Pathologiâ & Semioticâ debet: nec minor apparatus eſt neceſſarius ad comparandam remediorum cognitionem. Studium Botanices & accuratior materiæ medicæ notitia, labores chymici & pharmaceutici, item quæ ad Chirurgiam pertinent, operationes, ita quidem nobis perſpecta eſſe debent, ut ſecurè & expeditè de his pronunciare valeamus, quotiescunque occaſio tulerit. Judicent alii, an non hâc ratione Pharmacopœi, Chirurgi & Obſtetrices omne, quod Medicis in eos jure competit regimen, declinent impunè, quando plerique horum, potiſſimum imperitiores ad illorum dexteritatem provocant, ac lubenter à ſuis humeris dejiciunt id onus tanquam à ſe alienum. Dafür mag der Apothecker ſorgen; das muß der Barbier verſtehen, das gehöret für die Kinder-Mütter, Herr Gevatter er wirds wol machen ꝛc. Quidſi vero Rhizotomus e. gr. in colligendis ſimplicibus erret? uti totâ die fieri adſolet: quidſi Chirurgus minus exercitatus tuam imploret opem in caſu ancipiti? annon putas, in te redundare culpam? ſi quid factum fuerit incongruè, aut neglectum, quod fieri oportebat. Et quanquam in genere omnes Practici videantur obligati ad hoc, ut ſuppleant defectum eorum, qui ſe illorum directioni ſubmittunt, nihilominus vinculo duplici adeoque magis obſtricti præ ceteris ſunt, qui à Magiſtratu ſub nomine Phyſicorum ſpecialiter quaſi conducti huic præficiuntur muneri.

Quo

Digitized by Google

Quo pacto ſuæ conſcientiæ pariter ac famæ conſulere queant haud intelligo, quotiescunque cum damno ægrorum ignorant, quod ſcire debebant.

§. 4. TERTIO *alacritas & promptitudo* Medicum decet, ſi forte vocatus fuerit ad ægrum; Etenim non pauci ſunt morbi adeò repentini, uti catarrhus ſuffocativus, paſſio hyſterica, ſyncope, apoplexia, cholera &c. qui nullam planè patiuntur moram, ſed & intra horam jugulant hominem. Si ergò tempus opportunum neglexerit cunctator, qnid quæſo proderit mortuo? Accidit autem ejusmodi ſubitanea ægritudo noctu æquè ac interdiu, atque ideò ſemper paratum eſſe oportet Medicum, ne aliquando fruſtra vel diutius expectetur. Extra urbem pernoctare absque ſpeciali Magiſtratus indultu non licet Poliatro. At nec domum ſuam deſerere tutò poteſt Practicus, niſi ad minimum conſtet, quo in loco inveniatur, ſi opus. Præſens autem eſſe debet non corpore tantùm, quamvis & hoc ægro atque reliquis ejus curam habentibus plurimum ſolatii afferat, ſed etiam conſilio & opere. Nec enim in hoc paſſu deliberandum eſt diu; non dubitandum, potiùs extemporale auxilium poſtulatur & juxta mali vehementiam ac celeritatem æquè generoſum & efficax.

§. 5. Enimverò non ſufficit ſemel iterumque vidiſſe patientem, præſertim in morbis diuturnis & chronicis, aut certè in malignis, propterea QUARTO *Diligentia* quoque deſideratur haud immeritò in iis, qui Medicinam faciunt. Quodſi enim ſymptomata ingruant graviora, ex. gr. hæmorrhagia, diarrhœa in ſtatu febrium petechialium, purpuratarum &c. Quidſi morbi facies mutetur omninò, ut Medicamenta etiam mutanda ſint? Ponamus in Chloroſi acriora aperientia fuiſſe aliquando exhibita; quis verò continuabit eorum uſum, ſi vel menſes copioſè fluant, vel hæmoptyſis fortè accidat? Præſentia igitur Medici frequentior nonnunquam ſummè utilis exiſtit & neceſſaria. Quandoquidem verò impoſſibile prorſus eſt aſſidere tota die ac obſervare accidentia cuncta, errores

rores in diætâ, animi affectus &c. Itaque de his omnibus admonendi ſunt partim ægrotantes ipſi, partim qui cuſtodiam eorum atque regimen in ſe ſuſcipiunt: inprimis, ut mature ſignificetur Medico, ſi quid fortaſſis evenerit, quod periculum creare vel augere valeat.

§. 6. QUINTO commendat Practicum inter alia *Humanitas* quoque. Ita enim univerſus Medicorum Ordo communiter appellatur Gratioſiſſimus procul dubio, quod omnes præſumantur longe benigniſſimi, ad benefaciendum nati, divinâ prorſus facultate ſanandi pollentes. Cavendum interim eſt, ne vel nimia familiaritas pariat contemptum vel immodicum complacendi ſtudium ſapiat adulationem aut ſervilem animum ab ingenuo alieniſſimum. Non deſunt inter Doctores, qui manu propriâ & applicare Clyſma, & amputare membra ſphacelata, & explorare calculum veſicæ, & fœtum extrahere mortuum ſolent; Quemadmodum autem hæc & ſimilia, ſi fiant in extremo neceſſitatis caſu, veniam potius merentur quam laudem: ita in genere infra dignitatem ſunt Medici, quæcunque à Pharmacopœi famulo, à Chirurgo, à lithotomi morione, à Vetulâ communiter fiunt. Ubi communis labor eſt heri cum ſervis, ibi profectò parum autoritatis ſupereſt.

§. 7. SEXTA *Patientia* quoque in Medico deſiderari poteſt. Quotidianas auſcultare querelas, ſpectare nil niſi calamitates, inter lacrymas gemitusque omnium ad agonizantes accedere, inter nives & frigora, pluvias & tonitrua per urbem circumire, vix dormire tutò, nedum cibare, verbo, inquietudine fatigari perpetua, res adeo quidem tædioſa eſt, ut plànè perſuaſus ſim, quam plurimos, ſi ab initio norint faſtidium praxeos, quodvis potius vitæ genus eligere quam artem iſtam alioquin egregiam. At nihil intolerabilius eſt obſecrationibus ac implorationibus immodicis, cum jam conclamata ſunt omnia, morbusque incurabilis nullam admittat curam. Ut taceam, haud rarò culpam atque contumeliam in Medicum conjici, ſi malum fuerit rebelle ac contumax, quanquam ægrotus

tus ipſe nonnunquam minus obediens regulis diæteticis impediat optimorum remediorum vires, novamque ſubminiſtrando materiam indies morbum augeat ac confirmet. Accedit, quod Magnates ac divites communiter non pluris æſtiment ſuos Medicos quam Mercenarium quemvis; Davor geb ich dem Doctor ſein Geld, daß er mir auffwarten, und alles wieder gut machen. Was wird es ihm ſchaden, wenn er gleich eine Nacht oder etliche mit wachet. E contrario ſi pauperes ſint, quos fortaſſe chronica lues cruciat, tum vero diffidentia longè major optima etiam conſilia Medici extenuat, eben als wenn es ihm kein Ernſt wäre. Unſer eines, inquiunt, hat ſchlechte Hülffe, ja, wer es auch zu bezahlen hätte, wie reiche Leute, & ſic porro. Jam vero judicent omnes boni, num hæc atque ſimilia convitia prorſus immerita animo ſemper æquo tolerari queant. Quicquid ſit. Patientia vincit omnia.

§. 8. Non minor virtus eſt *Animoſitas* SEPTIMO commemoranda. Habet enim ea duplicem utilitatem, una eſt, quam percipit æger; altera, quam Medicus ipſe. Meticuloſus certe, qui ad caſum epilepticorum tremit, lue venerea infectos ne attingere quidem audet, Dyſentericos reformidat, & magis adhuc ſudores febre malignâ correptorum, de vitâ ſuâ laborat indeſinenter, & quamprimum leviſſima ſe ſtiterit occaſio, tentatur ſtatim mille modis, terrore, contagio, nauſea, imaginatione &c. O miſerum, ſi graſſante peſte viſitandi ſunt, quos corripuit. Væ autem miſeris, qui vitam ſuam homini credunt umbram propriam metuenti. Quamdiu enim Medicus ſpem adhuc aliquam facit, vultuque ad hilaritatem compoſito meliora promittit, tamdiu lactatus expectatione ſalutis æger ſanctè obſervat præcepta omnia, poſtulat ſumitq; medicamenta cum voluptate quâdam, atque ita excitatâ natura languens nihil non cooperatur, quod ad recuperandam ſanitatem proficuum ſentit. Si vero Medicus deſperet, quanta quæſo in eum erit ægri fiducia, non parùm aliàs valens ad reſtitutionem accelerandam.

§. 9. Poſ-

§. 9. Poſſent plures adhuc virtutes recenſeri quæ Medicum ornant, ſed inſtar omnium ſit *Prudentia* ULTIMO loco annectenda, utpote cujus ambitus adeò amplus eſt, ut ſub ſe complectatur totum artificium ſeſe commendandi & acquirendi favorem populi, amplificandi celebritatem famæ ſuæ, paucis, implendi omnes partes officii ſui, ne ullo modo defeciſſe videatur; Accuratè igitur obſervare debet circumſtrantias ſingulas, perſonarum, loci, temporis &c. Prudentis eſt converſari decenter cum omnibus, cum ſuperioribus honorificè, cum paribus amicè, cum inferioribus benignè. Imprudentis foret, tenuioris fortunæ hominibus præſcribere pretioſa, divitioribus viliora. Neque ſufficit ægrum attendere ſolùm, ſed & adſtantes conſiderandi ſunt ſimiliter, & Medici alii, ſi fortè cum iis deliberandum ſit, & Chirurgi &c. Nam & prudentis eſt in caſu dubio, vel imminente periculo convocare alios, ne quid intermiſſum dici queat. Sæpius mutanda quoque conſilia ſunt ob certam loci conditionem, in quo æger deprehenditur. Quis exhibebit ſudoriferum, vomitorium, aut mercuriale purgans, quando iter faciendum eſt, medià etiam hyeme, vel ubi caſtra mutanda ſunt. Copioſo medicamentorum apparatu, ad annum etiam ſufficiente obruere qui Officinam habet vicinam, ſupervacaneum eſt; viciſſim qui longiùs abſunt, ruri habitantes, dimittere dato unico pulvere antifebrili contra quartanam inconſideratè factum videbitur. Gravidis inurere fonticulum, dum lochia fluunt vel menſes fortiter purgare; ſanguinem liberalius mittere lactanti; per æſtatem commendare largiorem aromatum uſum, per hyemem nitratorum & refrigerantium, hæc & ſimilia, utpote intempeſtiva, pugnant prorſus cum judicio Practico, adeoque à Medico prudenti haud fiunt, cuncta circumſpecte agenti. Sequitur

CAP.

Digitized by Google

CAP. II.

Quid Medico inculpato vitandum ſit, docens.

§. 1.

HActenus ea vidimus, quæ agenda ſunt Medico, ut malum ægro aliunde imminens vel moleſtum avertat, quantum poſſibile; Jam verò admonendus eſt porro, ne ipſe damnum inferat; id quod multifariam fieri poteſt. Aut enim inſidiatur opibus ægri, qui avarus eſt; aut laceſſit famam ejus garrulus, qui nihil ſilet: aut offendit caſtitatem innocentium, ſi laſcivus fuerit; aut ſanitatem atque vitam ipſam, non modo per negligentiam ac imperitiam permittendo aliis ut fiat, quod fieri haud debebat, de quibus in §. 3. ſuperius dictum, ſed & ſuadendo, imperando, faciendo talia, quæ ipſum arguere culpæ vel etiam malitiæ posſint. De ſingulis ſpeciatim aliqua hic adjicere, operæ pretium eſt, ſed breviter.

§. 2. *Avaritiæ* primus debetur locus. Quanquam enim hæc directè pecuniam ſpectet ac fraudes emungendi crumenas ægrotantium, conſequentia tamen longè peſſima eſt, hoc uno ſuppoſito, quod Medicus ſit lucri nimium cupidus; adeò nullum eſt facinus, in quod non conſentiat, ſi modò fructum exinde capere queat uberiorem. Ad minimum pauperes in egeſtate relinquere ipſi religio nulla eſt: quamdiu ſolvendo ſunt, non deſinit iis porrigere medicamenta, etiamſi eadem fruſtranea probè norit: pretioſa ex auro, margaritis, bezoar & ſimilibus aut fingit dari à ſe aut diſpenſat reverà, non quòd majorem ex iis utilitatem capiat æger, ſed quia carius vendit: ut ſoſtrum poſtulare majus queat, ægrotantium frequentat ædes, etiam abſque neceſſitate moleſtè ſedulus: morbum quoque protrahit ad plures, ſi fieri poteſt, dies, nihil agendo, vel permittendo ægris, quæ malum augeant, vel repugnando, ne fortè alius ſe peritior ingenuusve ipſi ad conſultandum jungatur ſocius, &c.

§. 3. Nominavi SECUNDO *Garrulitatem* quorundam non tolerandam. Plures ſunt morbi, qui exoſum reddunt hominem, uti lues venerea, gonorrhœa virulenta, fluor albus, herniæ, ſtomacace, ozœna, &c. Hos ergo propalare nefas eſt, cum in puncto matrimonii vel promotionis ad officia publica cuiquam impedimento eſſe queant. Gravius peccat, qui de metuenda Epidemica lue blaterat quamprimùm febres malignas in unâ alteraque domo fortè deprehendit, utque metum incutiat civibus ſuis, aut remedia, quibus ſe immunes à contagione præſtare valeant, carius & copioſè vendat, è longinquo etiam imminere vel appropinquare malum prænunciat. Interim tempeſtatum anomalia, copioſior pluvia, frigoris defectio in hyeme, calor æſtatis remiſſior & intenſior, mutationes aeris ſubitaneæ, ventus & nebulæ, ſimiliaque plura interdum favent fatidico. Quis dubitet, ita diſpoſitos, i. e. metu exanimatos ferè, ad ipſam quoque peſtem contrahendam eſſe proclives admodum. Atque ſic damnum æſtimari debet, non ut huic vel illi particulatim illatum, ſed publico, quod majus eſt. Eluceſcit autem hominis imprudentia vel ex eo clariſſimè, quod hac ratione nulli parcens, ſuis etiam ac ſibi ipſi vim inferat. Dum enim hujus vel illius fœminæ virique affectum, v. g. fluorem album, vel gonorrhœam temerè divulgat, nemo erit, qui morbi alicujus haud propalandi curam ei committat amplius.

§. 4. TERTIO *Laſcivia*, ſi quem alium certe Medicum dedecet. Enimverò ſunt, qui juxta Machiavelli Medici regulam VII. mulierum gratiam ſibi conciliare non verentur, confabulando, jocando, palpando, &c. qui negant verecundiæ limites ſe tranſilire, quicquid loquantur vel agant, ſiquidem naturalia haud ſunt turpia ex mente illorum. Arrident interim nugæ, ſi non omnibus, certè ſalacioribus, potiſſimum occaſione commodâ, & profeſſione longè utiliſſimâ favente. Integrum eſt Medico, viſitare puellas, mulieresve omni tempore, nocturnis quoque horis, ſi modo neceſſitas id poſtulet ac morbus urgeat, ſimulatus etiam. Adhæc præ-

Digitized by Google

præſumitur vulgò major licentia in eis, qui ſapiunt ultra cæteros, & intelligunt paſſiones ſequioris ſexus. Quæ minus pulchra eſt, lentiginibus commaculata, rugis anilibus obſita &c. optat fucum: ſterilis, ut fœcunda fiat, petit adjumentum ſibi ferendum, maritove: alia, ne ſponſo diſpliceat, virginitatem fortè amiſſam reſtitui mavult: alia menſtrua ſuppreſſa pelli, atque ſic porrò. Jam verò mirum haud videbitur, ſi optimè cupiant, faveantque peculiariter, cui ſe obligatos mille modis ſentiunt. Hæc atque ſimilia dudum prævidens antiquiſſimus noſter Præceptor *Hippocrates*, quod nollet artem ſanandi prorſus divinam contaminari petulantiâ iſtâ, Jurejurando certo devinctos voluit, quotquot eam addiſcunt, ut caſtè ac ſanctè vitam artemque cuſtodiant, & ab illicitâ furtivâque Venere abſtineant.

§. 5. Quid dicam QUARTO de *Vinolentia* & libidine Conviviorum? Sanè dolendum eſt, à paucis vitium iſtud reverà peſſimum animadverti. Sed ponamus, liberum eſſe cuique abuti potu generoſo aliisque ad neceſſitatem hominis à Creatore liberaliter conceſſis; Ponamus cuique competere Jus vitæ ac necis in corpus proprium, nec referre, quibus modis vel morbum vel mortem ipſam acceleremus. Ponamus blando ebrietatis pallio tegi, quicquid peccatur. Nihilominus à Medico ſi quid commiſſum fuerit in ægrotantium curâ, vel neglectum hâc ex causâ, quis excuſabit eum? Accidit non rarò, ut ſubitaneus morbus aliquem prehendat niſi ſuccurras ſtatim, fruſtra Medicinam parabis ſeram. Finge, Medicum deſiderari, ut opem gerat; ſed eum vel vino ſepultum ne quidem excitari poſſe, vel vacillantem & oſcitantem, meroque omninò plenum adduci. Numquid ab eo expectabis proficuum? Periculum tamen in morâ eſt ſummum, ſi nihil agat: Gravior eſt culpa, ſi quid temerè fiat. Interim patitur, interim moritur juſtus.

§. 6. QUINTO. Commemoranda *Polypragmoſyne* itidem venit, quæ ſæpiùs impedimento eſt, quo minùs debitam in meden-

do induſtriam adhibere quis valeat. Meretur hûc tranſcribi elegans locus BACONIS DE VERULAMIO *de augm. ſcient. l. 4. p. m. 249. Equidem Medicis minus ſuccenſeo, ſi ſæpenumero vacent alicui alteri ſtudio, quod adamant magis, quàm arti ſuæ propriæ. Invenies enim inter eos Poetas, Antiquarios, Criticos, Rhetores, Politicos, Theologos atque in iis artibus magis quam in profeſſione propriâ eruditos. Neque hoc fit, uti arbitror, quia habeant, quæ ſibi obverſentur objecta, tam fœda & triſtia, ut animum ad alia abducere iis omninò ſit opus, ſed quod arbitrentur parùm ipſis intereſſe, vel ad exiſtimationem, vel ad lucrum, utrum artis ſuæ mediocritatem, an perfectionem in eâ majorem aſſequantur. Morbi enim tædia, vitæ dulcedo, ſpei fallacia, & amicorum commendatio efficiunt, ut homines facilè in Medicis qualibuscunque fiduciam collocent. Verum, ſi quis hæc attentius perpendat, ea potiùs ad culpam Medicorum, quam ad culpæ excuſationem ſpectant.* Scilicet in antecedenti capite ad diligentiam generaliter adhortati ſumus practicum, hoc in loco in ſpecie loquimur de eo impedimento, quod nonnullis legitimum cenſeri queat, h. e. ſi per occupationes certas, ſeu privata ſeu publica negotia ſint, ab ægrorum viſitatione avocetur. Nam & hoc excuſari nequit, quia ſalus proximi aliis omnibus meritò anteponenda eſt, ubi quis ſemel ejusdem Curam in ſe ſuſcipere juratò promiſit.

§. 7. Nec *Temeritatem* SEXTO præterire poſſum, videlicet eorum, qui nodum Gordium, quando per artem ſolvere neſciunt, vi atque gladio, ut ſic dicam, rumpere conantur; Verum eſt: Audaces interdum fortuna juvat. Quid ſi conſilium vel tentamen malè ceſſerit? Tunc ſerò ſapiunt poſt ſua damna Phryges. Numquis excitabit hydropicum, paracentheſi minus prudenter inſtituta, eductoque feliciter ſero mortuum? Exhibere vomitorium, purgans, hypnoticum, atque ſimilia fortiora remedia, utile frequentius, nonnunquam etiam neceſſarium eſt; ſed juſto tempore, doſi legitimâ, cum regimine atque cuſtodia fieri debet. Aſt qui non ponderatis omnibus circumſtantiis idem agit, atque in

in gravius periculum conjicit ægrum, veniam meretur nullam, quin potius ſtigma famæ atque conſcientiæ ſemel inuſtum ſervabit perpetuò. Debebat enim ſcire, quod ſe ignoraſſe a poſteriori videt. Equidem ex *Platonis* ſententia *dialog. de leg. 8. mundi ſunt, qui curantes non ſpontè occiderint*; at ſecundum *Caroli V. conſtit. art. 134. Et qui noxiis medicamentis utitur, & qui bonis abutitur, impunitus dimitti haud debet.*

§. 8. Denique SEPTIMO *Malitia & Dolus* interdum accedit, quod peſſimum eſt. Talis deprehenditur manifeſtè, tàm in poculo abortivo, ſi gravidis propinetur conſultò, quàm in veneno, ſi animo nocendi detur. Quod ad prius diſtinguunt nonnulli tempus geſtationis, nempè initium ejus à reliquis menſibus; exiſtimantque, ante 40. diem fœtum animâ rationali haud gaudere, atque ideo primis 6. ſeptimanis non tàm hominem, quam ſpem hominis extingui, unde ordinariâ pœna L. Corneliæ tanquam homicidas eſſe afficiendos, qui fœtum de induſtria pellunt jamjam animatum, ſed leviori, ſi ab initio id fiat. Procul dubio tale quid in mente habuit *Ariſtoteles*, quando *in Politic. l. 7. c. 16.* ſabinam propinare prægnantibus aut colocynthidem juſſit, cùm nimis populoſam cerneret civitatem. Conſilio ſanè peſſimo. Etenim demonſtrari ſat evidenti ratione poteſt, infuſionem animæ nullatenus fieri poſt decurſum aliquot hebdomadum, ſed in ipſo ſtatim conceptus momento accedere virtute generandi, quam Parentes poſſident. Homicidii ergò accuſantur meritò, & qui primis & qui ultimis temporibus embryonem necant.

§. 9. Et quandoquidem ſalubrium & in ſalubrium notitia propriè ad Medicum ſpectat, fieri aliter nequit, quin venenorum etiām ſcientiam ſibi acquirat, non ut noceat iis, ſed ut damno hinc illato mederi ſciat. Culpa non vacat, qui arſenicalibus, mercurialibus, antimonialibus, aliisque corroſivis temerè utitur in morborum curatione, quamvis ejuſdem intentio quandoque optima fuerit. Aſt parare vel miſcere venena, & exhibere, quo

perimant hominem, flagitium eſt tantum, adeò horrendum, ut malim aſſerere iſtud facinus à quocunque alio potiùs quam à Medico gratioſo & ad benefaciendum nato perpetrari; niſi exempla proſtarent horrenda, videatur ſaltem *Abaſv. Fritſchius tr. de peccat. Medic. Concluſ. XVI.*

§. 10. Nolo in re odioſa prolixiore uti ſermone. Quapropter hic abrumpo filum, quanquam plura ſupereſſe ad laudem pariter ac vituperium Medici facientia probè norim. Sufficiat hâc vice tetigiſſe potiora, quorſum reliqua non difficulter reduci poſſunt. Ut enim in ſummam cuncta contraham, arbitror eum quidem MEDICUM omninò INCULPATUM eſſe, qui non tam amore ſui, quam proximi & potiſſimum æterni Numinis flagrat, magisque divini nominis Gloriam, & ægrotantium ſalutem, quam divitias aut honores quærit.

DISPUTATIO II.

DE

MEDICO SUPERSTITIOSO.

ERat quondam dignitas Medicinæ tanta, ut Reges quoque præ cæteris eandem tractarent, ſique conditionis eſſent inferioris, qui exercebant illam, Heroibus tamen atque Diis anumerarentur. Sed his diebus quantus non eſt contemtus Artis optimæ? cum

Digitized by Google

cum tamen jam exculta magis veterem longe imperfectiorem multis modis ſuperare queat, ac debeat ex merito. Cauſas hujus deſpicientiæ ſi quis quærat, exiſtimo id fieri partim culpa Medicorum propria, partim aliena. Culpa profecto aliena patiuntur Medici, quando iis a vulgo ſocii adſcribuntur peſſimæ notæ homines, Circulatores, Carnifices, Lamiæ ac Idiotæ quicunque audaculi, ſi modo licentiam ſibi ſumant in ſanitatem & vitam aliorum ſæviendi ſub auxilii prætextu. Sed & ſua culpa floccipenduntur Medici, ſi omnia his paria cum illis fuerint: i. e. more agyrtarum plura promittant temere, quam quæ in ipſius poteſtate ſita ſunt, lucri magis cupidi, quam ægro utiles: ſi ſorditie atque crudelitate imitentur carnificum ſervos, ſtercore conſolaturi miſeros, aut flammam ferrumque minitantes perpetuo: ſi vetularum inſtar rebus inanibus addicti atque ſuperſtitioſi fuerint: ſi minus circumſpecte loquantur, aut agant etiam, quæ infra dignitatem Medici ſunt. Sepoſitis hac vice cunctis, quæ Virum honeſtum ac literatum minus decent, de *Medico ſuperſtitioſo* tantum diſſerere decrevi, breviter oſtenſurus, hunc inter politiores ne quidem tolerandum eſſe. Quod ut feliciter fiat, Supremum ab ipſo Divino Numine mihi præſidium exoro. De Lectoris Benevoli applauſu magis ſecurus, quam ſollicitus de Cenſura Momi.

§. 1. Ut

§. 1.

UT majorem ſibi autoritatem conciliet Cacodæmon, incautisque perſuadeat ſe nullatenus cedere omnipotenti DEO, non dubitat ſimiæ inſtar imitari ſuo modo miracula etiam, & quicquid unquam ad manifeſtandam gloriam ſuam T. O. M. fecit. Inter alia, fidem miraculoſam ut effingat, ſuperſtitionem tanquam ſeminium omnis Magiæ ſpargit undique, ſuo tempore fructum eo uberiorem laturam, quo altiores in animo credulorum radices egerit, atque majore cum cura cuſtodita fuerit.

§. 2. Quid enim ſuperſtitio aliud eſt, quam vana credulitas e. g. in præſagiendis futuris contingentibus, aut confidentia in rem nullius momenti. Qua vanitate quondam Haruſpices fuiſſe claros, teſtantur paſſim hiſtoriæ, quippe qui victimarum exta inſpicientes de futuris prædicere haud verebantur, ſicuti auſpices ex avium volatu cantuque de rerum agendarum eventu felici triſtique reſpondebant. Alia ut taceam.

§. 3. Equidem tale quid olim apud infideles gentes, cultuque Idolorum infames obtinuiſſe mirum non eſt: ſed quis credat facile, aut ſine indignatione ferat etiamnum inter eos, qui Chriſtianorum nomine ſuperbiunt, dari nihilo meliores, ne dicam deteriores adhuc. Meum non eſt hic loci allegare, quo pacto quidam, ne vulnerentur, ſe muniant, prælium cum hoſte inituri: quomodo à fulminis ictu ſe præſtent immunes: quis uſus virgulæ Mercurii divinatoriæ, & quæ ſunt ſimilia. De his tantummodo ſermonem habere conſtitui, quæ ad Forum pertinent Medicum, imo quæ ab ipſis etiam Medicis probantur.

§. 4. Melioris ordinis ergo lubet ea revocare ad tria puncta, ſcilicet *Semioticum*, *Pathologicum & Therapeuticum*, ita, ut in primo agam de divinationibus ex ſignis fallacibus, quibus tamen nonnulli nimium confidunt: *ſecundo* de inani metu Pathologorum fruſtra cauſas accuſantium otioſas: *tertio* de fiducia vana Practicorum plus juſto tribuentium remediis invalidis.

§. 5. *Pri-*

Digitized by Google

§. 5. *Primo* ſuperſtitioſus eſt Medicus in *Semiotica* occupatus, ſi ſanitatis morborumque ſigna ex fontibus petit infidis, uti ſunt Uroſcopia ſ. Inſpectio Lotii, Pulſus animadverſio &c. Quanquam enim hæc ipſa in quibusdam caſibus ſuum habeant uſum, non poſſum tamen non improbare abuſum illorum, nempe quotiescunque latius extenduntur, quam par erat, etiam ad ea, quæ cum renibus, veſica & lotio, cum corde, arteriis atque ſanguine nihil habent commercii.

§. 6. Quis credat ætatis annos, ſexûs diſcrimen, graviditatis indicia atque ſimilia in Urina depingi. Sunt nihilominus qui talia ex ejus inſpectione determinare audent. Imo de omnium partium totius corporis affectibus minime fallax judicium fieri poſſe, certo perſuaſi ſunt. *Confer. Hier. Reuſneri Schol. in Willichii Urin. Probat. pag. 17. & 19.*

§. 7. Et quanquam Medici politiores hanc Uromantiam jam dudum improbarint, uti *Euricius Cordus in peculiari ſcripto de abuſu Uroſcopiæ, Joh. Langius L. 2. Epiſt. 23. Petrus Foreſtus Libris tribus de incerto & fallaci Urinarum judicio, Joh. Freitagius in Noct. Med. cap. 14.* reperiuntur tamen his etiam diebus, qui undecunque allatum lotium examinant in ædibus ſuis, de morbi natura & ſede reſpondent, remedia præſcribunt, quamvis nunquam ægrotantem viderint, nec quicquam de Circumſtantiis ullis reſciverint, haud raro eas ſtudio celantibus aniculis, Practici dexteritatem hoc pacto tentantibus.

§. 8. Perplacet de iis judicium *Leonh. Fuchſii*, *quod P. I. Inſtit. Med. Lib. IV. ſect. 3. cap. 1. habet: Valde autem inepti ſunt, qui ex Urina inſpectione prædicere conantur, quod ſcilicet inſcitiam, aut verius ſtultitiam ſuam hac ratione omnibus planam faciant. Plebejis etiam pulchre ſe ridendos exhibent, dum non raro ea hinc divinent, aut certo etiam affirment, quæ ſciunt eſſe vaniſſima. Proinde, qui pertinaciter hodie ſibi perſvadent nihil non ex Lotii inſpectione cognoſci poſſe, adeoque imperitæ multitudini hac ratione*

Digitized by Google

ratione ſpe lucri, parum certe liberalis, imponere in delitiis habent, ii certe digni ſunt, ut novo etiam aliquo elogio exornentur, & non ut olim ab Ariſtophane σκατοφάγοι, quo epitheto avaros & indoctos Medicos dignatus eſt, ſed potius ἀεροπέται appellentur.

§. 9. Minus ſordida, nihilo tamen meliora ſunt ſigna, quæ a pulſu deſumi ſolent interdum ſatis ſuperſtitioſe. Peccant in hoc Sinenſes præ cæteris, uti ex *Andr. Cleyeri Specimine Medic. Sinicæ* abunde patet: peccant etiam noſtrates non pauci, qui promiſcue, quemcunque viſitent, ægri pulſum contrectant, atque hinc judicium nimis quam temerarium formant de ſtatu ægritudinis, ejusque fauſto eventu infauſtove. *Vid. Sam. Hafenrefferi Monochordon Symbolico-Biomanticum.*

§. 10. Seducit autem eos maxime, ut arbitror, veterum autoritas. Si modo Galenum videamus, quantam non operam impendit explicandæ vel ſoli huic doctrinæ. Etenim præter libellum de Pulſibus ad Tyrones, ſcripſit ſeorſim libros quatuor de Pulſuum differentiis & quatuor alios de dignoſcendis Pulſibus, adhuc alios quatuor de cauſis Pulſuum, iterumque alios quatuor de Præſagitione ex Pulſibus: & tandem Synopſin librorum ſuorum ſedecim de Pulſibus.

§. 11. Enimvero experientia docet, neque in ſanis pulſum æqualem ſemper exiſtere, ſed mutari multis modis, in ira, terrore, amore ſimilibusque animi affectibus, a commotione corporis, ſaltu, curſu &c. ab aëre ambiente calido frigidoque: viciſſim nec in ægrotantibus periculum oſtendere certo. Nam & pulſus obſervatus fuit ſæpenumero bonus in febribus malignis aliisque gravioribus morbis per dies bene multos, usque dum miſeri extremum efflarent halitum: & quandoque maxime inordinatus, intermittens ac peſſimus, quamvis in vitæ diſcrimine haud verſarentur homines; quod in paſſionibus hyſtericis ab odore ſuaveolentium ortis vel in pleuritidis initio crebrius accidit. Quid? quod pulſus utriusque carpi non convenit ſemper

in

in eodem ægro, ſed qui fortaſſe hoc in latere laudabilis eſt, in altero deprehenditur peſſimus, *vid. Ol. Borrichius in Act. Hafn. Ann. I. obſ. 68. & Joh. Schmidius in Eph. Germ. Ann. IX. obſ. 61.*

§. 12. Largior interdum ex pulſus vehementia, magnitudine, frequentia vel debilitate, inæqualitate, defectu &c. robur naturæ aut virium inopiam, ſanguinis abundantiam & æſtuationem, cordis palpitationem atque ſimilia dignoſci. Verum quid exinde colligimus certi, quando ſingulis fere horis variat? Examinetur ſaltim pulſus in febre Tertiana & conſtabit luculenter, alium deprehendi circa invaſionem, alium in horrore, alium durante æſtu, alium ſub finem paroxyſmi, atque alium die intercalari. Quis vero palpabit perpetuo eundem ægrum? Et cui bono?

§. 13. Nimirum certiora ſæpe ſigna ſuppeditat ipſius ægrotantis relatio vel adſtantium: plura ſpectare poteſt Medicus, etſi pulſum omnino negligat. Quis de plethora dubitet, ſi venæ turgeant inſigniter? Ecquis ex loquela ægri ſatis clara, ex oculorum hilaritate, manuum alacri motu & ſimilibus non colligat roboris firmitatem? vel e contrario imbecillitatem ſummam, ſi vox admodum ſubmiſſa vel plane deperdita, ſi facies Hippocratica fuerit: ſi vix ac ne vix quidem attollere manum, ne dum ſe in lecto erigere valeat miſer.

§. 14. Quid ſi ægri reformident manum Medici? Sic enim pueri ſolent meticuloſi fuſis lacrymis, ejulando clamandoque nec ſine bilis commotione manibus pedibusque ſe defendere, ſi quis minus præcognitus eos attingere auſit. Nec aliter quam cum faſtidio ſe contrectari ſinunt, qui nimis timent contagium; credunt namque peſtem febresque malignas, Luem veneream aliosque morbos periculoſiores vel hoc pacto propagari poſſe, quod effluvia hujusmodi virulenta contaminare digitorum extremitates queant, in alios poſtmodum transferenda inſontes. Atqui & hi curantur absque pulſus cognitione.

§. 15. Exiſtimo igitur eum quoque Medicum eſſe ſuperſtitioſis annumerandum, qui nimium fidit pulſui, qui ſine diſcretione in quocunque valetudinis vitio ad carpi arterias ſe convertit, quaſi ex oraculo ſciſcitaturus, quem exitum res habitura ſit; cum id mille aliis modis noſſe queat ſecurius. Aut enim levius malum eſt, e. g. ſcabies, coryza, tuſſis, ſtranguria &c. quid opus eſt explorare pulſum? Aut graviſſimum eſt & incurabile, uti ſunt vulnera lethalia ſimpliciter, phthiſis conſummata, ſphacelus viſcerum &c. quid juvat infelix applicatio manuum? ſed ponamus in ancipiti caſu verſari hominem, ſi dyſenteria fortaſſe illum affligat vel calculus, ſi apoplecticus corruat &c. Tum vero Medicus, ut puto, nil agit, qui ex pulſu pronunciat, quod cunctis obvium eſt: ſed eum potius laudarem, qui remedio ſuccurreret conveniente, quod fluxum ſiſtat, dolores mitiget, torpidum excitet atque ſic porro. Ita enim ab interitu qui vindicatur, reſtitutum ſibi pulſum, quisquis antea fuerit, ſentiet ipſe, ut Medico exploratore haud indigeat.

§. 16. Quid dicam de his, qui Phyſiognomiam, Chiromantiam, Onirocriticam, & neſcio quas artificioſas diſpunctiones geomanticas tanti æſtimant, ut illa etiam ad medendi artem pertinere arbitrentur tanquam neceſſariam & egregiam ſcientiam, unde natura roburque hominum, propenſiones ad varia morborum genera, periculum imminens & ipſe vitæ fatalis terminus cognoſcatur non obſcure. *Vid. Theophr. Paracelſus, Joh. Teiſnierius, Robertus Flud, Hieronymus Cardanus, Rud. Goclenius, Arnoldus de Villa nova, Faſciculus Geomanticus, Veronæ An. 1687. impreſſus &c.*

§. 17. Mihi, ſalvis aliorum judiciis, ita videtur. In genere, Medicinam non eſſe ulterius extendendam vaniſque conjecturis ſociandam, cum in ſe ampliſſima jamjam exiſtat, ſibique ſufficiat, ac parum emolumenti capere queat ex acceſſione talium ineptiarum. Ubi vita hominum periclitatur, luſus nugæque locum

cum non inveniunt: ad minimum exiſtimationi noſtræ minus conſultum erit, ſi, quod alias Cingarorum eſt, noſtrum faciamus opus.

§. 18. In ſpecie de Phyſiognomia ita ſentio. Narrat *Cicero Tuſc. Qu. Lib. 4, 37. & Lib. de Fato V.* Socratem a Zopyro, qui ſe profitebatur hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoſcere, ſtupidum, bardum & mulieroſum fuiſſe judicatum; cum igitur ab aliis irrideretur Phyſiognomon, reſpondit Socrates, verum illius judicium futurum, niſi naturæ indecentes motus ratione atque philoſophiæ ſtudio compeſcuiſſet. Quod de moribus dictum fuit, eodem modo applicemus ad naturam reliquam ſenſu Medico ſpectatam; crediderim fortaſſe majorem etiam certitudinem conſtare Metopoſcopiæ, niſi beneficio medicamentorum facile corrigeretur inclinatio ad quodvis vitium. Quid ergo fallaci credimus ſpeculationi?

§. 19. De Chiromantia non eſt cur plura verba faciam: Sufficiat allegaſſe celeberrimi *Sturmii Matheſin compendiariam*, qui cum Tabula ultima expoſuiſſet chiromantiæ rudimenta tandem ſic concludit: *Hæc ex eorum mente, qui mediocriter de hac etiam artis divinatoriæ particula ſentiunt, adjicere præcedentibus lubuit. Nobis enim ſi cordate ingenueque quod ſentimus dicendum eſt, Chiromantia multo minus adhuc quam Aſtrologia, vana illa ac temeraria futurorum contingentium divinatrix, Mathematicis ſ. ſcientiis ſ. artibus accenſeri meretur: nec alio fine, vel hunc ultimum occupare locum paſſi ſumus, quam quod ſeriis comœdiis & Tragœdiarum actionibus mimi vulgo & ridicula ſpectacula ſuperaddi ſolent.*

§. 20. Quod ſomniorum interpretationes attinet, non putarim iis diu inſudandum eſſe Medico. Aut enim a cauſis oriuntur præternaturalibus, uti pavor in ſomno, incubus, pollutiones nocturnæ &c. ad eos itaque reſpiciendum erit absque dubio: aut cauſam materialem in corpore non habent, ſed phantaſticam tantum, ita errare nequit, qui omnia ſenſu contrario intelligenda velit. Vi-

 delicet,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

delicet, ſi quid gratum nobis acciderit inter dormiendum, e. g. invenitur Theſaurus, malum eſt ac dolendum omnino id revera non obtigiſſe nobis; ſi vero triſte quid apparuerit, v. g. ſub manu carnificis aut latronum periclitamur, nihil profecto jucundius eſt, quam nos expergefactos nihil offenſionis habere amplius. Ita bonum ſomnium in pejorem partem, peſſimum in bonam interpretari licebit: quod medio modo ſe habet pro indifferenti transeat.

§. 21. Denique ſtudium Geomanticum pene dixiſſem phantaſticum, neque immerito, cum ipſe *Flud in Prolegom. §. 3. de Anim. intell. ſcient.* ubi de Arte Geomantica legitime comparanda differit, plurimum ac tantum non omne tribuat phantaſiæ: nam & qui ſpiritu phantaſtico languet, optatum finem non aſſequetur, ſed confuſe & indiſcrete judicabit. Quotusquisque vero ſanitatem vitamque ſuam non Medico potius experto atque prudenti committat credatque quam homini tali fanatico juxta Alfakini methodum determinanti, qua occaſione acciderit morbus: an longa vel medicabilis ſit infirmitas: quæ cibaria conveniant ægro: num ipſi moriendum ſit &c.

§. 22. Eccur ad imitationem *Joh. Ern. Burggravii* e ſanguine humano non præparamus Biolychnium ſeu lucernam, cum vita ejus, cui accenſa eſt, myſtice viventem jugiter, cum morte illius expirantem ac interim omnes affectus graviores prodentem? Quid jucundius foret, quam eorum, quotquot curæ ſe noſtræ committunt, lampadem vitalem arte hac chemica paratam in certo quodam aſſervari theatro, ut quoties viſum nobis fuerit, noſſe illorum ſtatum queamus, haud aliter ac ſi præſentes forent? Aſt ſi hæc ſuperſtitioſa non ſunt, quid dubitamus e manu vetulæ cryſtallum eripere? Ita enim facilius adhuc licebit ſpectare, quicquid deſiderari poteſt ex omni genere vel præteritorum, vel præſentium, vel futurorum.

§. 23. Satis de ſemiotice ſuperſtitioſo, tranſeo ad *Pathologum.* In quo ſi tantummodo ineptias Aſtrologico-Medicas notare velim, habe-

haberem ſane uberrimam dicendi materiam. Ne vero injurius videar in elegantiſſimam ſyderum ſcientiam, fateor ingenue hujus quidem utilitatem ac neceſſitatem ſummam exiſtere in diſtinguendis temporibus, diebus annisque; aſt nullatenus pertinere ad Medicum qua talem exiſtimo, demonſtraturus paucis, lubrico, aut ſi mavis plane nullo niti fundamento, quicquid de ſyderum influxu, ſi ſolem excipias, ſcribunt finguntque communiter.

§. 24. Si *Gulideolum Mordicum in Præfatione Tr. Hipp. de ſignif. Vit. & Mort. ſecundum motum Lunæ & aſpectus Planetarum* audiamus, conſtat Hippocratem optimum medentium dixiſſe: *Cujusmodi Medicus eſt, qui ignorat Aſtronomiam?* Reſpondeo, minus ſuperſtitioſus. Provoco ad eundem tractatum, ſi modo Hippocratis eſt; provoco ad omnes libros, quotquot hucusque ſunt editi eum in finem, ut Aſtrologiæ uſum in Medicina oſtendant, numquid aliud agant, quam ut pro lubitu partes humani corporis morbosque diſtribuant inter ſtellas erraticas fixasque absque omni ratione, non dicam evidenti, ſed ne probabili quidem.

§. 25. Cui lubet evolvat *Georg. Collimitii & Jac. Scholl Artificium de applicatione Aſtrologiæ ad Medicinam, Gvalth. Herm. Rüf. Iatro-Mathematicam h. e. Medicationis accommodatæ ad Aſtrologicam rationem enchiridion, Ant. Mizaldi Medicum ſimul & Aſtrologicum, Æſculapii & Uraniæ ex colloquio conjugium, Cornel. Schylandri Medicinam Aſtrologicam, Wolf. Geuſſ. Methodum curand. morbor. Mathem. Joh. Ganiveti Amicum Medicorum, Hippol. Obicii Iatraſtronomicon, Joh. Kolneri Tractatum Iatro-Mathematicum, Jacobi Fontani Librum de Aſtrologia Medica, Aug. Ezleri Introductorium Iatro-Mathematicum.* Plures ut non recenſeam.

§. 26. Quæritur jam quamobrem juxta *Joh. Hisk. Cardilucium in Zodiaco Medico* Libræ ſubjiciatur Epar: Aquario Vena Cava cum pedibus: geminis venæ hæmorhoidales & menſtruales cum utroque brachio: ſagittario fel atque femora: Arieti Ventriculi fundus & Caput: Leoni hypochondria ac tempora: Cancro cerebrum, Pulmo,

Digitized by Google

mo, Thorax, & oculi: Scorpioni Pudenda: Piſcibus Inteſtina cum utero: Tauro Cor: Virgini Lien, Pancreas, muſculi, renes: Capricorno Liènis arteriæ, ductus ſuccusque pancreaticus. Quid ſi de legitima diſtributione dubitem?

§. 27. Annon liceret mihi eodem jure, quo Caput Arieti tribuitur, idem aſſignare Capricorno, Tauroque. Si enim Cornua frontem ornare debent, non video quomodo Aſtrologus declinare Cornua Capricorni Taurique poſſit, cum eodem jure id poſtulent quo Aries. Cur brachia geminis adſcribantur infirmis, non video, concedantur potius Leoni, ut robur ſuum exercere valeat, quod in hypochondriis atque temporibus haud licet: Geminis autem Pectus, ut mammis nutriantur debite. Aquario quid convenientius Veſica pro Amphora? Scorpioni pro nido inteſtina? Cur ſtomachum invideamus Tauro: Cancro pedes: Oculos Sagittario: Piſcibus lympham: Virgini genitalia? & ſi cogit amare Jecur, hoc potius Puellæ ſacrandum erit præ Liene atque Pancreate. Denique cordi aptiſſima erit Libra, ut in excipiendo ac reddendo ſanguine proportio ſervetur juſta. Ita enim ad minimum umbra cujusdam rationis allegari poſſet.

§. 28. De Planetis pariter dubitare liceret, numquid ad ſanitatem ſervandam deſtruendamve valeant. Dicuntur equidem alii malevoli, Saturnus & Mars, alii benigni Venus & Jupiter, alii nunc boni, nunc mali uti Sol & Mercurius, tandemque Luna benefica potius, quam malefica: Præterea ſingulis Planetis non modo peculiaria membra ſed & morbi certi deſtinari ſolent: Saturno phthiſis, Hectica, Vitia Lienis, hydrops, podagra, Cancer & ſimilia: Jovi angina, pleuritis, peripneumonia, apoplexia, ſpaſmus, lethargus, Cardiaca &c. Marti Epatis vitia, febres tertianæ atque continuæ; hemicrania, eryſipelas &c. Soli oculorum atque oris affectus: Veneri apoſtemata, fiſtulæ atque ſic porro.

§. 29. Jam vero ſcire pervelim, primo, unde id probari queat, cum autoritas affirmantium me haud moveat, multo minus eorum obſer-

Digitized by Google

obſervationes mire fallaces: Deinde poſito iſta omnia ſe habere ita, quemadmodum fingitur, quid vero emolumenti hinc redundat in Medicum. Aut enim impedire poſſum ejusmodi malignum influxum, aut non poſſum: ſi medicamenta valent adverſus ſydera, eodem modo proderunt ſeu attendantur ſeu negligantur horum ſtationes, retrogradationes, conjunctiones, oppoſitiones &c. Si minus valent, nihil ago, ſed otioſus ſpectator ſum.

§. 30. Sol, inquiunt, valde calefacit & parumper ſiccat: Mars ſiccando urit: Saturnus valde frigefacit: Jupiter, Venus, Luna nonnihil calefacientes etiam humectant, ſed Jupiter parum, Venus multum, Luna plurimum, Mercurius autem indifferens eſt. Regero proinde Solis quidem calorem eſſe manifeſtum, reliquorum Planetarum vires urendi, refrigerandi, & humectandi nullibi deprehendi. Si verum eſt Martem urere adeo, neceſſum eſt ſane, ut, ſi forte nobis vicinior fuerit, media hyeme majorem ſentiamus æſtum, quam in diebus canicularibus a radiorum ſolarium fervore. Eodem modo frigus intenſiſſimum erit media æſtate ad minimum horis nocturnis ſi Saturnus apparuerit, hoc ſuppoſito, quod tam potenter refrigeret. Atqui & hoc falſum eſt. Reliquos ut metuamus, cauſam habemus nullam. Mercurius tanquam indifferens nihil agit; Jupiter, Venus, Luna tanquam nonnihil calefacientes, plus minus humectantes alterare noſtra corpora vix valent, ſiquidem ad horum temperiem propius accedere dicuntur.

§. 31. Et quanquam a viribus radiorum ſolarium haud licet argumentari ad influxum reliquorum Planetarum; Largiar id tamen ex ſuperabundanti. Quodſi vero ab injuriis radiorum ſolarium ſecuri ſumus, horis nocturnis per majorem anni partem, quamdiu remotior a nobis Phœbus eſt, imo & in ſolſtitio æſtivo, ſi modo cœlum fuerit nubilum. Cur igitur metuamus Martem, Saturnum &c. ſæpe nullibi apparentia.

§. 32. Poſito autem vires horum ſuperare ſolem ipſum: impoſſibile nihilomiuus erit, ut impreſſio hodie facta, v. g. ad plures

Digitized by Google

perduret non dies aut menſes modo, ſed annos etiam; cum neceſſum ſit, ut a ſuperveniente alia æque potenti conſtellatione priſtina iterum extinguatur. Unde liquido apparet, quid de Genethliaca ſentiendum ſit, utpote quæ de univerſa hominis vita ex hora nativitatis judicat. Fuere tamen inter Medicos etiam non infimæ notæ, uti *Hier. Cardanus*, *Heliſæus Röslinus*, *Joh. Rud. Camerarius*, qui & in hoc muſtaceo laudem quærere haud erubuerunt.

§. 33. Non dicam prorſus ridiculum eſſe, quod aſtrorum influxum ad ea quoque velint extendere, quæ cum luce, calore, frigore, ſiccitate ac humiditate nihil commune habent, uti ſunt honores, divitiæ, vitia & virtutes &c. Profecto qui Solem præficiunt honoribus, Lunam peregrinationi, Venerem amori atque ſic porro: ſuis occœcati præjudiciis non vident, ſolem idem agere cum fur affigitur patibulo virgisve cæditur, quam cum ſolenniſſime Inſignia diſtribuuntur Doctoralia. Quid Luna Peregrinantes juvat præ Sole? Forſan & Coridon majores a laſciviore colona ſentiet ſtimulos, quam a Venere cæterisque corporibus cœleſtibus ſimul ſumtis. Verum tranſeant hæc utpote quæ Medicum haud attinent.

§. 34. Saltim id deſidero, ſi de longævitate ac robore naturæ, de propenſione ad certa morborum genera ſermo ſit, cur hora partus aut conceptus ſi mavis, reliquam omnem vitam ita determinet, ut ab eo tempore nulla ſperanda ſit reſtitutio in integrum, ſi modo primus ille aſpectus malignus fuerit. Quamvis enim cum primo aere omne virus, ut ſic dicam, aſtrale inſpiret recens natus, quid prohibet, quo minus idem ſucceſſu temporis emendetur, expellatur aut tollatur penitus, ſi non alio pacto ad minimum a ſubſequente aſpectu benigniore pariter efficaci.

§. 35. Quidſi aliæ intercedant cauſæ prorſus contrariæ themati natalitio? e. g. promittuntur omnia meliora juxta *Chriſt. Pezelii præcepta genethl.* Vita longior a morbis libera, fortuna proſpera, divitiæ, conjugium fœcundum &c. annon fieri poteſt ut a latronibus inter-

Digitized by Google

interficiatur hactenus perfecte ſanus, ut furto amittantur omnia bona, ut propter ſterilitatem vel defectum Uxoris liberos procreare haud liceat? Quid ergo pollicetur Sol atque Luna, Venus atque Mercurius cum Tauro Aſinove cœleſti, quod in poteſtate illorum haud ſitum eſt. Si cui res anguſta domi fuerit, ut ne panis quidem ad explendam famem ſufficiat, ei credo craſſities vel obeſitas corporis negabitur, quicquid ex domiciliis imaginariis Aſtrologus ſpondeat.

§. 36. Conferatur *P. Gaſſendus*, *Animadv. in Lib. X. Diogenis Laertii p. m. 478. & ſeqq.* Nec enim vacat diutius his immorari nugis, præſertim cum pauciſſimi Medicorum tale quid æſtiment: ac fortaſſis minus adhuc æſtimarent, niſi Magnates, qui vitam hanc mundanam nimium amant, adhuc in pretio haberent vanos hujusmodi ſiderum influxus, & ſi quando morbus inſtet judice Mathematico, noſtram implorarent opem, ut imminens avertatur periculum.

§. 37. Quotusquisque vero non metuit Annum Climactericum, quæcunque demum extiterit hora genituræ? Virum ex ordine literatorum novi, cum annum attingeret 63. valde ſollicitum fuiſſe, ne fatalis jam inſtaret terminus, maxime, cum vidiſſet e crepida ſua proſiliiſſe murem candidum. Factum eſt, quod credidit; paulo poſt enim ægrotavit, qui hucusque ſatis vegetus ne canos quidem alebat crines & mortuus eſt. Non miror, quem muſculus terret, præ metu exanimari omnino, ſi audiat univerſum cœlum ſibi contrariari.

§. 38. Cauſam ſi poſtulas, ob quam is præ cæteris annus adeo periculoſus exiſtat, aliam reddere haud valent, quam quod numerus ſeptenarius atque novenarius in alterandis corporibus mire efficax, hic concurrat ex novem ſeptenis reſultante anno 63. Si vero quæras unde illa numerorum potentia, tum quoque ultimum refugium eſt in ſeptem planetis præſertim in Mercurio. Quam apte id fiat, non male docet *Feder. Bonaventura de*

Digitized by Google

Octim. partu cap. 53. & cum eo Joh. Bapt. Sylvaticus Tr. de Anno Climact. p. 18.

§. 39. Aſt provocant ad experientiam & conſenſum pene omnium. Etenim tali anno notarunt obiiſſe Platonem Philoſophum, Diogenem Cynicum, Dionyſium Eracleontem aliosque. Verum quis narrat mortuos anno 40. vel 50. Non poſſum diſſimulare hic loci me veritatis eruendæ gratia evolviſſe *Henr. Witte Diarium Biographicum*, in quo hujus ſeculi jam labentis Scriptores præcipuos recenſet, ut reſcirem quantus eſſet Eruditorum anno climacterico mortuorum, numerus. Reperi proinde An. 1600. non niſi binos L. Joh. Wolffium & Rich. Streinium. An. 1601. nullum penitus. Cum igitur conferrem cæteros inibi nominatos, apparuit non minus fatalem fuiſſe 41, 45, 47, 49, 53, 55, 60, 66, 68. ſiquidem & harum ætatum bini quoque iſto biennio deceſſerunt: plures adhuc, tres puta æt. 56, 64, 80. quinque ſeptuagenarii. Cui lubet, colligat ætates per integrum ſeculum, atque tum obſervabit nullam prærogativam habere præ aliis annum 63. Felicius adhuc lis dirimi poſſet, ſi numerus eorum, qui quotannis moriuntur in urbe, cum cura examinaretur.

§. 40. Audiamus interim *Joh. Bapt. van Helmont Tr. de Tempore 56. p. m. 510. Quantum vero ſpectat ad annum Climactericum, tractum ex productione numeri ſeptem in novem, nimirum in annum vitæ 63. ſtolidum eſt inventum; quippe 70. anni dies hominis &c. ergo in poſterum falſi accuſant ſacra apud Chriſtianos; adeoque dæmonis eſt inventum, qui hoſtis vitæ noſtræ procurat mortis metu ſenes ante ſtatutam horam percellere. Alioqui namque quid facit numeri in numerum productio ad curſum vitæ?* Et paulo poſt: *Profecto ut pium eſt & Chriſtianum vitam agnoſcere a manu Conditoris, principis vitæ: ita perditorum eſt vitam a Planetis & numeris mutuaſſe.*

§. 41. Non male idem fortaſſe cenſeri de diebus Criticis poſſet, quos nonnulli ſatis ſuperſtitioſe in morbis acutis attendunt, puta ſeptimum, decimum quartum, & vigeſimum, vel vigeſimum primum

Digitized by Google

primum ad mentem aliorum; quaſi vero tota die non videamus die 5, 6, 8, 9, &c. tot levari aut mori ægros, quot iſtis diebus criticis. Ita enim ipſe *Hippocrates de Indicationibus II. p. m. 439. Febres judicantur in iisdem numero diebus, ex quibus & ſuperſtites evadunt homines, & ex quibus pereunt. Etenim placidiſſimæ febres, & ſignis ſecuriſſimis contingentes, quarto die deſinunt aut prius. Lethaliſſimæ vero & ſignis horrendiſſimis contingentes, quarto die aut prius occidunt.* Et paulo poſt *IV. p. 441. Si ſudores febricitanti fiant tertia die & quinta & ſeptima, & nona, & undecima, & vigeſima prima, & trigeſima prima, hi ſudores morbos judicant.* Cur non die ſexta etiam & octava & decima &c?

§. 42. Qui Æquinoctia & Solſtitia timet in morbis, ſi fuerit, idiota excuſari poteſt, quod neſciat, quid hæc ipſa ſibi velint: ſi Medicus extiterit, excuſari prorſus nequit. Conſulamus Experientiam. Incidunt Solſtitia in Junium & Decembrem, Æquinoctia in Martium & Septembrem. Mortui autem ſunt hic Lipſiæ intra hos quatuor Menſes

Anno 1694.	homines	320	toto anno	980
1695.		204	—	676
1696.		227.	—	693.

Numerus igitur his annis ne quidem ad tertiam aſcendit, quam tamen ſuperare neceſſario deberet, ſi menſes iſti forent perculoſiores. Quodſi vero ab iis, quæ utplurimum contingunt recte concludimus, dicendum potius foret, tempora illa Solſtitiorum & Æquinoctiorum eſſe ſalubriora præ cæteris anni partibus.

§. 43. Idem de Lunæ ac Solis Eclipſi monendum duco. Si lumen horum ad trihorium nobis negetur, ac ne totum quidem, quantum non damnum imminet ægris ex Medicorum quorundam, aut, ſi mavis, Medicaſtrorum opinione. Eccur non omnis nox lethalis eſt, præſertim longior hyberna, quando per plures horas Sol lumen ſuum invidet miſeris; quando nec Luna ullibi apparet, etiam in plenilunio denſis occultata nubibus?

Digitized by Google

§. 44. Provocas forſan ad Experientiam? adſum. Obſervabatur anno præterito 1697. d. 19. Oct. Eclipſis lunaris; moriebantur autem iſto menſe homines num. 45. præcedente Septembri 52. ſequenti Novemb. & Decembri 46. imo plures adhuc Martio, Aprili, Majo ejusd. anni. Anno 1696. cernebatur a nobis itidem Eclipſis Lunæ d. 30. Oct. iſto menſe moriebantur 46. homines, poſtmodum Nov. ac Decemb. 39. tantum, reliquis menſibus excepto Auguſto longe plures. Unde liquet, ſalutarem potius quam malignam fuiſſe utramque illam Eclipſin lunarem, cum plures ante, pauciores poſt eum interierint.

§. 45. Vis exemplum Eclipſeos ☉ris; en tibi egregium ſuppeditat An. 1694. 12. Junii. Moriebantur nempe hoc menſe 61. qui numerus omnium minimus eſt inter omnes illius anni menſes. Parum proinde abeſt, quin credam in odium Aſtrologorum Eclipſes etiam ☉res fortaſſe ſalutares nobis exiſtere. Ita namque apparuit ſub finem anni 1680. Cometa ſatis horrendus cum deſiiſſet peſtis. Si apparuiſſet circa initium illius anni, quis eum non accuſaſſet audacter? Ab illo autem tempore, ut puto, nemo amplius eſt, qui eundem adeo metuat; ad minimum dubitari poſſet annon plus valeat in abigenda peſte gravioribusque morbis, quam producendis iis, quod antehac creditum fuit.

§. 46. Tempus eſt ut Medicum quoque ſuperſtitioſum contemplemur in Praxi occupatum. Peccat autem is duplici ratione, ſcilicet quando ab ejusmodi rebus auxilium ſperat ægrisque promittit, quæ nullius plane valoris exiſtunt, neque medicamenti nōmen merentur: deinceps quoque peccat, qui remedium quidem legitimum adhibet, ſed ſub certa quadam Circumſtantia, eaque vana; ita ut huic potiorem tribuat efficaciam absque ulla tamen ratione.

§. 47. Talis eſt Circumſtantia Temporis, quam animadvertere jubet Paracelſus Tr. 1. Phil. *De diverſitate temporum, mutationibus virium inde creſcentium vel decreſcentium philoſophantem primum*

Digitized by Google

mum ſcire refert, tempora anni eſſe diverſa & pro diverſitate temporum vires quoque rerum omnium augeri minuive &c. Paulo poſt: *Hæc itaque cum ſine contradictione vera ſint, ſequitur non ſemper bonum eſſe argillam ac lutum fodere, lignum cædere, multo minus herbas colligere, fructus decerpere radices eruere, balſamos ac gummata deradere; cuncta hæc peragi fas eſt tempore balſamico, certis menſibus, certo aſpectu ☽æ ac aliorum ſignorum, certaque diei hora.*

§. 48. Inſiſtunt Præceptoris veſtigiis, ſtrenui ſectatores atque diſcipuli ejus. Inſtar omnium videatur *Barthol. Carrichteri Herbarium*, in quo cuncta ſecundum influxum aſtralem colligere cum cura jubet, obſervando inprimis Zodiaci ſignum in quo ☉ exiſtat, ut non niſi balſamico tempore in officinam recipiantur. Id enim ſi negligatur, exiſtimant vires ſimplicium aut nullas prorſus eſſe, aut certe ignobiliores; e. g. flores lil. convallium optimi ſunt ☉e in cancri 1. gradum ingreſſo: Centaurium minus cum ☉ in 15. gradu Virginis reperitur, egregium: rad. caryophyllatæ excellentior foditur quando Sol 1. gradum Leonis attingit, atque ſic porro.

§. 49. Alii ☽am potius attendunt ejusque incrementum ac decrementum, imo & certam diei horam, perſuaſi hoc pacto etiam non parum intendi robur medicamentorum, e. g. radix pœoniæ ut adverſus epilepſiam valeat, Luna decreſcente fodienda eſt, menſe Martio vel Aprili, vel etiam in diebus canicularibus; viſcum quernum Luna decreſcente inter duo Mariæ feſta decerpendum &c. *vid. Finckii Ench. dogm. Herm. p. 25.* Lignum fraxini, ut ſanguinem potentius ſiſtat, die Johannis cædendum, vel ante Solis ortum, vel in ipſo meridiani temporis puncto, vel potius ad mentem *Borelli* cum Sol & Luna in ariete concurrunt. *vid. Cent. II. obſ. 78.*

§. 50. Terra Lemnia in Inſula Stalimene, ut hodie dicitur, e monte Vulcano quotannis effoditur oriente Sole per ſex horas die 6. Auguſti tantum; id enim niſi fiat, nullam habere putatur efficaciam. *Vid. P. Bellonii Lib. 1. Obſ. c. 28. & 29. Ol. Wormii Muſeum p. 9. Fr. Placentia in Mar. Æg. redivivo p. 431.* Ita vulgo notiſſimum

eſt,

Digitized by Google

eſt, Cornua Cervi æſtimari præ cæteris, quæ ſponte decidua inter duo Mariæ feſta, i. e. 15. Aug. & 8. Sept. inveniuntur.

§. 51. Sunt qui easdem circumſtantias temporis in præparatione medicamentorum ſimiliter attendunt. Lubet exempli loco ſaltem pulverem ſympatheticum allegare. Recipiunt enim Vitrioli Rom. quentitatem aliquam pro lubitu, factaque depuratione per ſolutionem & cryſtalliſationem, exponunt radiis Solaribus dum verſatur in Leone per horas 360. non ſine quadam myſterii ſpecie, ut loquitur *Nic. Papinus Diſſert. de Pulv. Sympath.* Calcinatum ita Vitriolum tam miras habet in ſiſtendis hæmorrhagiis vulneribusque ſanandis vires, ut pene inter miracula reponatur ab ejus admiratoribus. *Vide paſſim Theatr. ſympatheticum.*

§. 52. Nec deſunt, qui dum applicant medicamentum, dum purgans adhibent, vel venam ſecant, vel ſcarificant, alios quidem dies metuunt, alios eligunt ſuperſtitioſe. Provoco ad Faſtos, vulgo Calendaria. Quo fundamento id nitatur, vel inde apparet, quod, ſi tres pluresve inter ſe conferantur Aſtrologi, tanta occurrat diſſenſio; ut cui fides habenda ſit, merito dubites. Mirum eſt adeo audacter mentiri eos, cum tamen per Experientiam tota die contrarium demonſtrari queat.

§. 53. Memini antehac virum quendam eruditum, cum a ſudore ſe refrigeraret incautius, in pleuritidem incidiſſe cum febre. Accerſebatur igitur Medicus ſenex, qui poſtquam ægroti ſtatum cognoviſſet ex Hippocrate reſpondit graviter, in diebus canicularibus nihil agendum neque purgandum neque venam ſecandam eſſe, quin potius ob tempus adeo periculoſum aliquandiu relinquendum ægrum. Poſt ejus diſceſſum cum ingraveſceret malum adducebatur junior quidam Medicus, poſthabita itaque authoritate omni mittebatur ſanguis, datisque remediis convenientibus reſtituebatur paucos intra dies, qui pene ſuffocatus a morbo erat.

§. 54. Quid

§. 54. Quid ergo de tempore dicam? omnino inſerviendum eſſe tempori, i. e. opportune facienda quæ fieri debent, colligenda, præparanda & applicanda remedia. Eam vero opportunitatem non docet dies præciſe Johannis aut Margaritæ nomine inſignis, non hora certa matutina vel meridiana, non Solis Lunæque vel reliquorum Siderum Aſpectus, ſed ipſa natura ſimplicium & morbi neceſſitas; quod ſic demonſtro breviter.

§. 55. Qui Calendario utuntur Gregoriano, antevertunt noſtra tempora perpetuo, quæritur jam qua die colligendi ſint flores hyperici, e. g. ne aberremus in exaltatione virium aſtrali? Reſpondeo, quemadmodum fructus ribium (noſtratibus Johannes-Beer) non decerpuntur præciſe die Johannis, niſi quatenus maturi ſunt, ita hyperici (Johannes-Kraut) flores, qui feſto Johannis juxta Stylum veterem novumque apparent, avelli poſſunt, reliquis diebus idem jus erit in alios tum quoque conſpicuos.

§. 56. Nec enim credendum eſt in eandem diem neceſſario ſimilem quotannis conſtellationem incidere. Quidſi Planeta malignus aliquando ſeſe admiſceat ac dominetur? Jam vero alia dari non poteſt ratio, propter quam religioſe adeo dies ejusmodi obſervari debeat, quam quod influxus cœleſtis propitius tum credatur, ſed absque ullo fundamento.

§. 57. Pudet me profecto conflictari amplius cum turpiter mendacibus. Dicitur Luna humorum domina. Sed quam miſerum illud imperium eſt ſideris, ad cujus præſentiam ne nubecula cedit, ac ne gutta quidem aquarum. Falſum eſt, quod communiter urgent, oſtreas gammarosque cum Lunæ lumine accreſcere ac decreſcere; ſed quovis tempore haberi alios ſucciplenos aliosque vacuos oſtendi poteſt quotidie. Quid enim *Jacobo Bontio* reſpondendum, qui *Lib. V. Hiſt. Nat. & Med.* hæc habet: *Aſtacos quoque fluviatiles ſimul & marinos habemus ſaporis optimi, ſed quod mirere, plenilunio hic omnia oſtracoderma ſunt inania, decreſcente vero luna implentur, contrario modo quam in Patria.*

tria. Anne in Indiis alia eſt Luna, quam quæ a nobis ſpectatur? Anne dominium Lunæ noſtratis extendit ſe ad mare?

§. 58. Jurarem Aquarii ſignum, quod nobis humidum frigidumque dicitur, inſtar Leonis æque calidum atque ſiccum eſſe iis, qui parem elevationem poli antarctici habent, qualem nos arctici. Nam & ſub ipſa linea æquinoctiali habitantibus procul dubio perinde erit ſeu Sol cancrum, ſeu capricornum ingrediatur. Videlicet, qui ad hunc illumve polum propius accedunt, ſentiunt aeris ac tempeſtatum mutationem, aliam ſi ſol abfuerit longius, aliam ſi proxime acceſſerit. Nihil autem conferre ſigna illa Zodiaci, ex hoc manifeſtum eſt, quod contrarium ſemper experiantur populi meridionales & ſeptentrionales.

§. 59. Satis de his; Etenim qui ſic inebriati pertinacius his inhærere nugis maluerint, eos nec ſana ratio, nec Experientia, utcunque contraria tantiſper movebit. Utinam tandem moverentur Scripturæ S. præceptis, aſtrologiæ ſtudium ſerio prohibentibus, vel monitis Patrum ſanctorum, tanquam dæmonum inventum id reprobantium, vel denique legibus civilibus ſub gladii pœna idem interdicentibus. Confer *Joh. Freitagii Noct. Med. cap. 18. p. 92. ſeqq.*

§. 60. Sunt adhuc aliæ Circumſtantiæ, jam olim a pharmacopolis atque rhizotomis in modo colligendi herbas obſervatæ. Mandragoram enſe ter circumſcribebant, ſpectantes ad occaſum: elleborum nigrum ad orientem converſa facie &c. Has dum recenſet Theophraſtus Hiſt. Plant. Lib. IX. cap. 9. tanquam abſurdas rejicit. Aſt nec inter Medicos modernos deſunt, qui ejusmodi ceremoniis phantaſticis mire delectantur. *Sambuci radix ſi ſurſum evellatur, purgat per ſuperiora, ſi e contra deorſum per foſſam ſubtus factam trahatur, movet alvum: ſambuci juli quoque ſi forſan cacumen verſus decerpantur, movent vomitum, e contra ſi deorſum eosdem decerpſeris, alvum laxant. Hæc Joh. Schrœderus in Pharm. Medico-Chym. Lib. I. c. 26.* Quaſi vero purgantia

gantia reliqua non crebrius etiam Vomitum moveant in ſubjectis tenerioribus & proclivibus ad vomitum, imo & in robuſtioribus, ſi doſi exhibeantur majori.

§. 61. *Quis credat Sambuci extremitates & aſarum juxta Helmontium in Magn. vuln. cur. 170 auſcultare imperanti phantaſiæ decerptoris?* non audit verbera currus. Melius forſan auſcultabit hircus cornibus ſuſpenſus, reflexis ad eadem cruribus, ſi teſtes abſcindas, ut arcanum antipleuriticum, ruſticum inquam, ſanguinem ſcilicet colligas, alio quam lanionum vulgari modo. Sed cave tibi a pueris, ne phantaſiæ tuæ luſus ſibilo explodant digno; ſiquidem vulgo notum eſt, cruorem hirci habuiſſe vim reſolvendi ſanguinem congrumatum ante tuum illud frivolum inventum.

§. 62. Ut autem finem faciam cenſuræ meæ, lubet pauciſſimis adhuc attingere Medicorum quorundam ſuperſtitionem minus tolerandam, qui ſcilicet in ægrorum cura etiam ad ea ſe convertunt, quæ in totum vana ſunt, e. g. ad amuleta ridicula, unguentum armarium, transplantationem morborum, medicinam magneticam & ſympatheticam. Lubet unum alterumque ſaltem exemplum allegare, ut appareat, quo jure talis medendi ratio a nonnullis adeo æſtimetur.

§. 63. *Poſtulante perſona magnæ Proſapiæ, ut juxta genethliaci thematis tenorem amuletum quoddam Taleſmaticum conficeremus, quale quid ante hac nunquam ne in mentem quidem nobis venerat; ſuſcipere tamen adigimur. Obſervato itaque tempore, quod accommodatum videbatur, metalla fundi curavimus &c. Pectore geſtabatur perpetuo exemplar quod elegimus perfectius. Quoties adverſi quoddam accidebat perſonæ illi, non nummus tantum, ſed & illa, quam attingebat corporis pars, ſudabat largiter, quod admiratione ſumma ſæpe nobis ſignificabat.* Verba ſunt *Joh. Matth. Fabri in vindiciis Aſtrologiæ. p. m. 47.*

§. 64. Unguenti armarii deſcriptionem ſuppeditat *Rod. Goclenius*

clenius Tr. de magn. vuln. cur. Vſus ejus eſt hic: *Immergendum ferrum ſeu telum eſt, quod ſauciavit, in Unguentum, & ita relinquendum: æger quotidie ſua urina vulnus eluat deligatque mundo panno lineo, ſemper pus extergendo aurora qualibet, & absque ullo dolore ſanabitur. Si inſtrumentum, quo vulnus inflictum eſt, haberi nequit, alind ducatur per vulnus & loco veri teli id innunge utroque latere, reponatur loco mundo & temperato, ſi enim aeri vel frigori nimio exponatur, excitabitur dolor. Attendendum eſt etiam cæſimne an punctim factum ſit vulnus. In punctura enim telum inungendum eſt a cuſpide capulum verſus, in cæſura ab acie verſus tergum. Meminiſſe præterea oportet obligare tela &c.*

§. 65. Pro quartana hoc habet *Fr. Joël Tom. V. ſect. 2. p. m. 32.* remedium: *Urina patientis in paroxyſmo reddita cum farina q. ſ. ſubacta, in maſſam redacta & in clibano inſtar panis cocta famelico cani maſculo quidem, ſi maſculus eſt æger, & fœmellæ, ſi fœmina, exhibeatur comedenda, idque ter aut quater reiteretur, patiens quidem liberatur a febre, ſed laborabit canis.* En Medicinam Magneticam, aut ſi mavis transplantationem febris in canem. Vis exemplum transplantationis in arborem, lege *Phil. Salmuthi Cent. III. obſ. 34. Plura in Andr. Tenzelii Med. Diaſtatica, Guil. Maxuelli Medicina Magnetica &c.*

§. 66. Jam vero provoco ad Lectorem æquum, ſi hæc atque ſimilia faceret Anus, Opilio, Carnifex, annon in ſuſpicionem præſtigiarum magicarum, diabolicarum etiam, venire queant? Sed quid de Medico Tibi videtur? Qui artem divinam cum ignariſſimis & maxime ſuperſtitioſis contra ſanam rationem & experientiam manifeſtam his nefandis modis conſpurcat, dignus haud eſt, ut inter politiores toleretur.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO III.

DE
MEDICAMENTORUM PROPRIETATIBUS.

PRÆFATIO.

QUemadmodum Varietas rerum creatarum, ſi abſolutè ſpectentur & in ſe, adeo infinita eſt, ut certas omnibus ac determinatas proprietates,) omnipotente Numine conceſſas, vix ſatis mirari ıeamus: ita reſpectu corporum noſtrorum, præciıè ſi ad uſum Medicum trahantur, dubium non eſt, ıin *vires* poſſideant itidem diverſas, *evacuandi* ſcil. ıæ præter naturam collecta ſunt, *reſtituendi* quæ de:iunt, & *alterandi*, quæ vitioſa qualitate peccant. Et ıandoquidem per Experientiam conſtat, alia ſpiritiıs, alia humoribus, atque alia partibus ſolidis magis ſe appropriata; hæc vero Virtus non omnibus obı, ſed rebus abditis annumeranda veniat, opere preım me facturum arbitratus ſum, ſi in examinandis ac ıendis his facultatibus, meas ingenii vires exercem. In id ergo annitar ſedulo, ut potisſimum operndi modum explicem, quantum fieri poteſt, clare, ıamvis breviter; ſiquidem & hac ratione non deerit ateria digna, quæ exercitii academici more ventile-

tur publice. Faxit DEUS, ut hæc omnia in ſui Divini Nominis gloriam, proximique ſalutem cedant feliciter!

CAP. I.

Medicamenta Spiritibus dicata continens.

§. 1.

TRes ſunt corporis noſtri partes, Spiritus, Humores, & ſolidæ, quæ ſecundum naturam unitæ adeo conſpirant inter ſe, ut & in ſtatu ſanitatis concurrant ad eandem functionem abſolvendam, & in morbis non parum conſentiant, ſi quæ forte læſa ex iis fuerit. Sicuti vero à parte potiſſimum affecta morbum dicimus vel Spirituum, vel Humorum, vel partium ſolidarum; ita nec incongruum eſt remedia diſtinguere in ea, quæ Spiritibus, quæ Humoribus, & quæ ſolidis appropriata ſunt; quanquam alias abundè conſtet, nullam partem affici ſolitariè, nec ullum remedium operari ſaltem in una parte intactis cæteris.

§. 2. Dum igitur medicamenta Spirituum perpendere animus eſt, ante omnia videndum, quinam ſint morbi Spirituum. Et videntur ii ad quatuor commodè claſſes redigi poſſe, ſcilicet ad Defectum, Torporem, Inquietudinem, & Impreſſionem idealem. Hinc ſimiliter & Medicamenta quadruplicis generis eſſe poterunt, nimirum Defectui Spirituum oppoſita *Analeptica*, Torpori *Excitantia*, Inquietudini *Hypnotica*; quæ autem ad Impresſionem idealem tollendam valent, proprio nomine carent huc usque, niſi quod ſpecifica dicantur adverſus Melancholiam, Maniam, Hydrophobiam, item Febrifuga, Antiloimica &c.

§. 3. *Analeptica* propriè talia è vegetabilibus præcipuè parari ſolent, videlicet è floribus fructibusque ſuavioribus, uti *Spiritus florum roſarum, tiliæ, liliorum convallium, primulæ veris, cheiri, nec non*

ceraſo-

Digitized by Google

ceraſorum nigrorum, *pomorum dulcium*, *rubi idæi*, *fragorum & cydoniorum :* quibus adde *Spiritum baccarum juniperi*, *frumenti*, *ac vini*, præſertim dulcis, qualia ſunt Hiſpanicum, Malvaticum, Canarienſe &c.

§. 4. Quod ſi enim ſimilia ſimilibus nutriuntur vel curantur, nihil eſt, quod magis aptum excogitari queat ad reſarciendam Spirituum defectionem, quam Spirituoſa hujusmodi. Et quantumvis tale remedium non totum ut inflammabile ac oleoſum vel ſalinum & aquoſum in naturam Spirituum convertatur; certum tamen eſt, in eo liquore deliteſcere particulus ſubtiliſſimas, verè analepticas, quæ cum iis convenientiam habent non levem, adeoque cum Spiritu animali uniri poſſunt non difficulter.

§. 5. Sive igitur ob inediam, ſive Diarrhæam aut Hæmorhagiam, ſive abuſum veneris, ſive vigilias motumve corporis nimium, atque ſudorem, ſive alio quocunque modo accidat infirmitas vel totius corporis vel partis tantum; ubique tamen ſpirituoſa unicum ſolamen erunt. Tumque mutato nomine genera-, ſpecialem acquirunt titulum, *Cephalicorum*, quando memoriæ imbecillitas vel ſenſuum hebetudo ægrum vexat: *Cordialium* ſi lipothymia vel ſyncope accidat, *Stomachicorum* in Apepſia & Bradypepſia, *Aphrodiſiacorum* in impotentia virili; *Uterinorum* in ſterilitate muliebri, partuque ob virium defectum difficili, atque ſic porro.

§. 6. Neque vero credendum eſt, remedia illa ita differe inter ſe, ut quoddam ex iis ſaltem Cephalicum, ſaltem Cordiale aut Stomachicum ſit; ſed quicquid operantur, præſtant virtute illa generali, prout nec diverſus eſt Microcoſmetor aut Cardimelech, Gaſteranaxve ab uno eodemque Spiritu vitali per omnia diffuſo.

§. 7. Quæ adverſus Torporem Spirituum valent, *Excitantia* dici aptè poterunt. Nec enim in hoc caſu Spiritus verè deficiunt, ſed ad functiones ſuas ritè obeundas ſaltem tardiores ſunt minusque alacres. Nam & fœminæ cæteroquin ſatis robuſtæ non

tarò

rarò patiuntur animi deliquium, ſi forte ambræ, moſchi ſimiliumque ſvaveolentium odorem ſenſerint, & qui Apoplexia corripiuntur, in momento corrùunt attoniti, quanquam jactura virium vel excretio manifeſta non præceſſerit.

§. 8. Ut ergo excitentur Spiritus & ad motum reducantur debitum, irritamento eſt opus. Id verò præſtant in univerſum *acria* omnia, præcipuè quæ ſapore ac odore forti ac penetranti gaudent, aromata & plantæ aromaticæ *Cardamomum*, *Cubebæ*, *Caryophylli*, *Nux moſchata*, *Macis*, *Cinnamomum*, *Roſmarinus*, *Salvia*, *Lavendula*, *Spica*, *Stœchas Arabica*, *Meliſſa*, *Serpillum*, *Majorana*, *Marum*, *Origanum*, *Satureja*, *Thymus*, *Pulegium*, *Ocimum*, *folia Lauri*, *Cortices citri & aurantiorum*, *Radix Angelicæ*, *Zedoariæ*, *Galangæ*, *Calamus aromaticus &c.* Unde varii generis medicamenta parari ſolent, potisſimum Spiritus vel Aquæ deſtillatæ ſimplices & compoſitæ, è quibus magis uſitatæ ſunt *Spiritus florum rorismarini*, quem vocant *L'eau de la Reyne d' Hongrie*, *Aqua Lavendulæ*, *Antapoplectica Kolreuteri*, *Carfunculi*, *Antepileptica Langii*, *Anhaltina*, *Veltheimiana*, *Magnanimitatis*, *Vitæ mulierum ac Balſamum embryonum.*

§. 9. Ejusdem dignitatis exiſtunt *acida* volatilia & imprimis Spiritus ſalesque urinoſi. Acida ſunt acetum vini deſtillatum, & *Spiritus viridis æris*, *acetum liliorum convallium*, *lavendulatum*, *Spiritus vitrioli volatilis*, *Spiritus formicarum acidus*, *& ſimilia.* Urinoſa ſunt *Spiritus & ſal vol. cornu cervi*, *eboris*, *ungularum alcis*, *viperarum*, *lumbricorum terreſtrium*, *ſanguinis*, *urinæ*, *ſalis ammoniaci*, *fuliginis atque Tartari*; item *Camphora*, & ſi quis curioſior è plantis aromaticis conficere ſalia volatilia, vel etiam reliqua ex animali regno deſumta per adjectionem vegetabilium condire amat, ut ſub Titulo *Salis volatilis oleoſi vel aromatici* diſtribuantur. Ut taceam *Salia fixa & ſalſa* paulo acriora, ſiquidem & hæc ſuo modo ad Excitantia referri queunt.

§. 10. Nimirum virtus hujusmodi medicamentorum unice conſiſtit in vellicando. Etenim ſive natibus objiciantur ut odor

or inſpiretur, ſive per modum ſternutatorii vel maſticatorii adibeantur, ſive aſſumantur per os, ſive injiciantur ſub forma clysatis, aut applicentur externè, ubique tamen operantur punendo fibras partium ſenſu exquiſito præditas, atque ſic irritan-ↄ inhabitantes Spiritus & commovendo, aut etiam alliciendo ıfluentes. Id quod in ſummo gradu Veſicatoria præſtant exrno uſu, optima excitantia, ſed non ſine dolore ac eroſione nobili.

§. 11. Hoc pacto reſuſcitantur per acriora adhibita, Hyſtecæ, Apoplectici, affectibusque ſoporoſis ſepulti, ubi ferè ſens motusque omnis abeſt. Iisdem levantur egregiè, qui frigoac horrore febrili conquaſſantur, & qui ſaltem hac vel illa in ırte langvorem patiuntur, e. g. Paralyſin manus pedisve aut linıæ, gravem auditum, item qui de ventriculo debili & Anorexia nqueruntur, nec non de mentis hebetudine atque defectu emoriæ. Unde facilè apparet idem Remedii genus, aromaum vel excitans pro diverſitate ſubjectorum, quibus applicar, modo nervinum appellari, modo cephalicum vel oticum, odo ſtomachicum vel carminativum, modo uterinum, febrigum, calefaciens &c.

§. 12. His excitantibus è diametro ſunt oppoſita *Sedativa*, ypnotica & Anodyna. Quemadmodum enim illa Spiritus mmovent langventes, ita hæc potius inquietos ad blandam ponunt tranquillitatem. Et fortiora quidem ac minus tuta ırcotica ſive Stupefactiva ſunt *Mandragora*, *Cicuta*, *Solanum* & *ſcoyamus*, atque ideò externe tantummodo præſcribi ſolent à litioribus. Mitiora magisque ſecura ſunt *Crocus*, *papaver ſaıum erraticumque*, *nec non opium Thebaicum* ſi cum judicio exɔeantur. Mitiſſima ſunt *flores & radix Nymphea*, *flores virum*, *liliorum alborum*, *ſambuci*, *chamomillæ*, *meliloti atque aѣhum.* Huc refer Opium tydoniatum vel cum vino malvatipræparatum, extractum croci, ſyrupum tincturamque papape-

Digitized by Google

ris erratici, & ſi quæ alia in officinis proſtant anodyna ſub Titulo Magiſteriorum vel pulverum, trochiſcorumve, compoſita è modo dictis.

§. 13. Quæritur autem non immeritò, quâ ratione operentur illa ſedativa. Si ſaporem advertamus pleraque amara erunt, omnibus tamen id commune non eſt, ſiquidem teſte J. B. van Helmont ſulphur vitrioli veneris ſoporiferum melle dulcius deprehenditur: Si odorem, obſervabitur gravis utplurimum, propter quem jumenta Hyoſcyamum, Solanum Cicutamque ne quidem deguſtare audent; nihilominus opium eſt Anodynum, quamvis in ſpiritu vini aut vino Malvatico vel ſucco cydoniorum digeſtum ſuam depoſuerit graveolentiam. Quid? quod vinum ipſum ſuaviſſimum largius hauſtum ſomnum non minus quam ebrietatem inducit; itaque non videtur ex odore vel ſapore determinanda vis talium remediorum.

§. 14. Enimverò mallem quàm lubentiſſimè ſulphuri tribuere virtutem illam ſedativam, ſi modo concreta magis ſulphurea & ſulphur ipſum æquè forent efficacia. Ne dicam ſuperare omnem captum, quomodo tantillum opii, granum etiam, figere poſſit Spiritus in univerſo corpore habitantes. Si quid igitur pronunciandum eſt in re ardua, ſatius fore arbitror, non per commixtionem ſeu fixationem materialem, qualem fortè à Nitro antimonium, ab acidis ſalia volatilia patiuntur, id explicari, ſed per idealem ſive virtualem.

§. 15. Notiſſimum eſt, hominem, dum attentius intuetur objectum quoddam, pulchrum præcipuè vel artificioſum, obſtupeſcere quaſi, ſenſuumque uſu ad tempus privari: Infantesque tum conſopiri feliciter, cum fabulas modulatur anus. Unde ſatis apparet, Spiritum ad hanc vel illam rem nimis intentum, requieſcere ab aliis functionibus ac penè figi: Quidſi poſt aſſumtum Opiatum idem Spiritibus accidere credamus? cum præſertim conſtet, medicamento adhuc hærente intra ventriculum,

im, oboriri ſomnium, nec amplius dolorem percipi, etiamſi ırtes maximè remotas occupaverit.

§. 16. Quis igitur non intelligit, quantæ ſint facultates mecamentorum hujus generis, præcipuè ſi præter uſum internum l externum quoque accommodemus eadem. Quantus non eſt ımerus dolorum, capitis, pectoris, abdominis artuumque, cum ucisſimi morbi ſine dolore ſint. Sed præterea qui motus Spiuum inordinatos, & hinc dependentes motus humorum parımque ſolidarum novit, eum latere non poteſt, quam polyreſta ſint illa ſedativa, videlicet in Agrypnia, æſtu & orgaſmo ıguinis cæterorumque humorum, hæmorrhagiis, Vomitu, ıolera, Diarrhœa, Motibus convulſivis &c.

§. 17. Quid dicam de Spirituum erroribus phantaſticis ſive presſionibus morboſis, uti ſunt in appetendo Nauſea & Pica: er dormiendum, Incubus, Pavores, & Inſomnia turbulenta: m Deliria omnis generis & exceſſus præternaturales in animi ectibus, Amor inſanus Furorque uterinus, Mania, Melancho-, Tarantiſmus, Hydrophobia & ſimilia.

§. 18. Non deſunt, quæ in his etiam caſibus ſpecificè coniunt, ſed nec inſtituti mei ratio permittit prolixitatem ad ›licandas illorum remediorum vires requiſitam, nec mutilare ı audeo materiam, quam lubet jam ſervare ſuo tempore fu- ; explicandam, ubi ex profeſſo de morbis ſpirituum dicenm erit. Tranſeo igitur ad

CAP. II.

Medicamenta Humorum recenſens.

§. 1.

Itia Humorum triplicis ſunt generis, ſcilicet vel in quantitate, vel in qualitate, vel in motu. In quantitate peccant vel edendo vel deficiendo: Sub qualitate autem vitioſa compre-

 henditur

henditur omnis humorum pravitas, uti ſunt aquoſitas nimia vel viſciditas, coagulatio, acrimonia, impuritas, & ſi quæ ſimilis eſt humorum conſtitutio præternaturalis.

§. 2. In Humorum abundantia requiritur, (ſepoſitis hic chirurgicis præſidiis, Venæ ſectione, Scarificatione, Hirudinibus, Paracentheſi &c.) evacuans medicamentum quorum aliud è ventriculo magis, quod vomitorium: aliud ex inteſtinis inſimul, quod purgans; aliud ex Peripheria & ambitu corporis, quod ſudoriferum: aliud ex ore, quod Apophlegmatizans ſive maſticatorium: Aliud è naribus, quod Ptarmicum vel Errhinum vocamus, atque ſic porrò.

§. 3. *Vomitoria* è mineralibus uſitatiora ſunt *mercurius vitæ, Tartarus emeticus, infuſum Croci metallorum vel hepatis Antimonii, Syrupus rubi emet. vel etiam vitriolum album depuratum.* E regno vegetabili *Nicotianam, Aſarum, ſemen catapuitiæ, radicem cyclaminis* & ſimilia olim frequentiùs, quàm his temporibus præſcripta deprehendimus: ac poſſit fortaſſè *Gummi Gutte* ſurrogari vicesque ſupplere omnium.

§. 4. Purgantia non differunt à Vomitoriis niſi gradu, atque ideò Emetica in ſubjectis robuſtioribus vel etiam Hydropicis tantùm per alvum evacuant: Viciſſim purgantia in ſubjectis debilioribus, aut ſaltem largiùs exhibita, per ſuperiora operantur non raró. Dicuntur igitur vomitoria, quod ordinariè ac plerumque per ſuperiora: purgantia, quod utplurimum per inferiora purgant.

§. 5. Hujus generis plura ingrediuntur officinas noſtras, uſitatiora ſunt: *Colocynthis, Radix Hellebori nigri, Jalappæ, Rhabarbari, Mechoa acannæ, Agaricus, Scammonium, Aloe, foliæ ſennæ &c.* Apparatum omnem qui deſiderat, adire poteſt Fr. Deckers exercit. med. pract. cap. 4. & 5. ubi totus eſt in recenſendis vomitoriis & purgantibus, iis etiam, quæ minùs uſitata ſunt, partim quod ignava, partim quod nimis virulenta deprehendantur.

§. 6. Meum jam non eſt eligere Medicamenta, ſed exponere,

iere, quænam ſint eorum vires & quouſque ſe extendant. Itaque
uod ad Vomitoria, videtur omnis illorum efficacia conſiſtere in
crimonia nauſeoſa, quæ in purgantibus mitior, unde ab iis ſtatim
entriculus vehementer irritatur ad ejectionem ejus, quod mole-
um eſt: ab his præter Ventriculum inteſtina quoq; vellicantur. Un-
e ab Emeticis prorſus evertitur ſtomachus convulſus: a purganti-
us acceleratur ſaltem ejuſdem inteſtinorumq; motus periſtalticus.

§. 7. Dum verò natura occupatur in egerendo medicamento
us minus virulento, non poteſt non unà excernere, quæ in ventri-
ılo vel inteſtinis hærent. Ita enim pravi humores in primis viis
llecti evacuantur commodè, & quæ aliàs ſua natura nobis infenſa
nt pharmaca, multiplicem poſſunt præſtare uſum, ſi modò cum
dicio adhibeantur.

§. 8. Scilicet *primariò* expurgant ventriculum ac inteſtina, li-
rantque à cruditatibus bilioſis, pituitoſis, ſeroſis, acidis, mixtis-
e varii generis, atque ideò in dolore ventriculi gravativo, Soda,
lo Hypochondriaco & Torminibus ventris egregiè proſunt: *Se-
dariò* tamen in loca remotiſſima etiam operantur ſubducendo
li fomitem, unde in Vertigine, Apoplexia, Spaſmo, Aſthmate,
hritide, Hydrope, Ictero ex abundantia bilis, & Febribus quam-
rimis contemnenda non ſunt.

§. 9. De Sudoriferis ita judicandum arbitror: Ad ſenſum a-
plus, alia minus acria deprehenduntur. Acriora ſunt *ſalia vo-
lia & fixa, liquor C. C. ſuccinatus, miſtura ſimpl. atque tinctura
oardica, Radix Angelicæ, Imperatoriæ, Leviſtici, Petaſitidis, Car-
, Pimpinellæ &c. Lignum Gvajacum, Herba cardui benedicti,
dii, Chamædryos &c.* Mitiora ſunt partes animalium duræ, *cornu
vi & Alcis, Unicornu, ac Ebur;* & è mineralibus *antimonium Dia-
eticum ſimplex & martiale, Antihecticum Poterii, Bezoardicum
rale, Cinnabaris antimonii & nativa, nec non flores ſulphuris.*

§. 10. Acriora procul dubio ſudorem movent, vellicando fi-
& totius corporis & cordis ſimul, unde commotis ſpiritibus

 omnia

omnia magis æſtuant, motusque ſanguinis acceleratur manifeſte: Hinc verò neceſſum eſt, ut propter orgaſmum ſanguinis, ubi cuncta turgeſcunt, lympha etiam per poros glandularum cutis expellatur copioſius. Mitiora ut puto, quanquam inſipida ſint actu, non deſtituuntur tamen particulis longè acrioribus ac penetrantibus, quas occultant, uti exemplo cornu cervi aut eboris ſatis apparet.

§. 11. Commovent igitur ſudorifera, dum excretionem ſeri moliuntur, non ſpiritus tantùm ad modum ſuprà explicatum, ſed & ſanguinem humoresque reliquos laudabiles pariter ac excrementitios. Ea propter etiam multiplicem in curis morborum utilitatem afferre valent: *Evacuando* nempe ſerum ac deſiccando corpus, & inſpiſſando humores nimis aquoſos, in Hydrope, Coryza, Gonorrhœa & Alvi fluxu ſeroſo: *Reſolvendo* & *aperiendo*, in caſu ab alto & ſanguine congrumato, in obſtructionibus menſium ac lochiorum, præſertim à refrigerio natis, in Pleuritide, Eryſipelate, bubonibus &c. *Expellendo* in Peſte, Variolis, morbillis, purpura, petechiis, lue venerea &c. Ac denique *Excitando* ſpiritus torpidos in febribus algidis, Paſſione hyſterica, Apoplexia & affectibus Soporoſis.

§. 12. Quod *Maſticatoria* & *Ptarmica* concernit, ut brevis ſim, ſunt ea itidem acriora, in ore detinenda vel naribus applicanda. Uſitatiora ſunt ad Apophlegmatiſmum *Rad. Pyrethri*, *Olſnitii*, *Angelicæ ac Imperatoriæ*, *Caryophylli*, *Cardamomum*, *Cubebæ*, *Nux moſchat*, *ſemen Erucæ atque Sinapi:* Ad Errhina & Sternutatoria, *Nicotiana*, *Majorana*, *flores Liliorum convallium*, *radix Hellebori albi*, *& pro plebejis Ziniber atque Piper.*

§. 13. Hæc ipſa cum non humectent materialiter, ac nihilominus ab iis ſerum eliciatur copioſum, liquet omnino talia operari, potius virtualiter, irritando ſcilicet membranam faucium nariumque glanduloſam; tunc enim natura ipſa ſive ſpiritus lympham affundunt uberiorem, ut eluatur, quod moleſtum eſt. Minuunt ergo Maſticatoria & Ptarmica ſerum, excitantque torpentes ſpiritus, atque ideò in affectibus capitis potiſſimum æſtimantur, in Cephalalgia,

Digitized by Google

lgia, Doloribus dentium, Coryza, Auditu gravi & Tinnitu aurium, Apoplexia & Affectibus ſoporoſis, Vertigine ſimilibusque.

§. 14. Hæc de Evacuantibus in abundantia pravorum humo- m dicta ſufficiant: Pergo itaque ad ea, quæ humores laudabiles deficientes reſtituunt. Atque talia fere duplicis ſunt generis, *ochyma* nempe, quæ chylum, lac atque ſemen augent, & *Hume- ntia* quæ ſerum ſubminiſtrant largius. Similia igitur, ut ſupra ctum, ſimilibus curantur, & quæ lacteo abundant ſucco, uti *A- ygdalæ dulces, Pineæ, Piſtacia, Nuces juglandes atque avellanæ re- ntes, Caſtaneæ, Oryza, Milium, pulmenta & lacticinia varii gene- r, chocolata ut & ova ſorbilia* evchyma ſunt, citra controverſiam: rum Humectantia ſunt, non modo aquoſa, ſed & quæ mucilagi- ſa ſeri gelatinam quodammodo nutriunt, *aqua pura, omnesq; de- llatæ inſipidæ, mucilago ſeminis Pſyllii & Cydoniorum, decocta flo- m Violarum, Borraginis, Bugloſſi, Liliorum alborum, Malvæ, Nym- æ, Verbaſci, rad. Altheæ, & herbarum in genere* ſic dictarum e- ollientium, *Malvæ, Altheæ, Violariæ, Mercurialis, Brancæ urſinæ, æ, Parietariæ, Atriplicis* &c. item gelatina *cornu Cervi atq; Eboris.*

§. 15. Quemadmodum autem evchyma illa in Tabe, defectu tis atque ſeminis conducunt: ita humectantia ſerum augendo tesque aridas lubricando præcipuè valent in ſiti morboſa, Rau- line, tuſſique ſicca, Gravedine, alvi Obſtructione, in quo caſu e- ollientia non tantum per os exhiberi, verum etiam in forma clyſ- tis applicari ſolent frequentius. Hactenus de humorum abun- ntia & defectu.

§. 16. Sequitur jam *qualitas humorum vitioſa*, cujus varias ſpe- s antehac recenſui. Eſt enim quandoque ſanguis, lac atque ſe- n plus juſto aquoſius, unde Diabetes, Hæmorrhagiæ frequentio- , Gonorrhœa ſimiliaque mala naſcuntur; Tum verò *incraſſan-* omnium ſunt optima: *Gummi arabicum, Tragacantha, Maſtiche, banum, ſangvis draconis, Benzoe, ſtyrax, ſperma Ceti, nec non Ter- ſigillata, Bolus Armenia & alba, Terra Lemnia, Margæ, Lac lunæ &c.*

§. 17. Sicuti

Digitized by Google

§. 17. Sicuti autem incraſſantia in aquoſitate humorum, ita viciſſim in viſciditate nimia conveniunt *diluentia*, quæ in §. antecedenti 14. ſub nomine humectantium jam jam tradita ſunt. Vulgò adverſus viſciditatem incidentia quoque laudari ſolent, Zingiber ac Piper, aromata & acria quævis; nihilominus ſi rem penitius intueamur, clarum eſt, ejusmodi acria non operari in materiam ipſam ſive mucum reſolvendo, ſed in ventriculum v. g. irritando, ut copioſiore tunicâ glanduloſa affluat lympha pituitam debitè diluens.

§. 18. Nimirum operantur *incidentia* ſic dicta in ſtomacho non aliter atque ſternutatoria in naribus, ſi quem gravedo vexet; ſcilicet quod viſcidum eſt, ſolvitur non à pharmaco, ſed à ſero affluente. Nec enim gluten tauri fluorem unquam impetrabit, quamvis à Trageis aromaticis, ſternutatoriis ac maſticatoriis incidentibusve omnibus obruatur penitus: Ita nec adeò conſultum eſt acria exhibere iis, quorum corpora deficiente ſero viſciditatem patiuntur humorum.

§. 19. Quid de *Reſolventibus* dicam? Adverſus coagulationem ſanguinis lactisque utilibus. Sed dabitur anſa de his differendi capite ſequenti, ubi de aperientibus: Dum enim humores coagulantur, ſtagnant grumi obſtruuntque partium poros; Itaque non opus eſt, hoc in loco pluribus commemorare medicamenta reſolventia, cum eadem hæc in obſtructionibus, ab humorum coagulatione natis, recenſenda ſint inferius.

§. 20. In acrimonia humorum corrigenda requiritur non unum genus medicamentorum, ſiquidem & acrimonia plurimum variat, & interdum acida, interdum ſalſa, interdum bilioſa vel mixta eſt. *Acidum* deſtruunt *martialia*, præcipue *limatura chalybis atque Hæmatites; & præcipitantia, lapides pretioſi ac minus pretioſi, Cryſtallus montana, Corallia, oſſa Sepiæ, mater Perlarum ac Margaritæ, lapides Cancrorum, teſtæ Ovorum, cornu Cervi, Ebur uſtum & non uſtum, ut & reliquæ partes animalium duræ ſupra recenſitæ, cum ſalibus volatilibus atque fixis.*

§. 21. Con-

Digitized by Google

§. 21. Conveniunt itaque Abſorbentia cœteraque acidum deſtruentia in Ardore ſtomachi & Cardialgia, in Malo hypochondriaco & Colica, in Stranguria, Scorbuto, Arthritide aliisque ab acido natis affectibus. Monendum tamen eſt hoc pacto acidum quidem deſtrui, ſed in ſalſum mutari, poſtmodum cum ſudore vel urina excernendum; ne verò à ſalſedine lædatur æger, porrò de commodis cogitandum eſſe remediis.

§. 22. Recurrendum eſt videlicet ad *aquea* vel *incraſſantia* jam jam laudata. Imprimis aquea ad temperandam quamcunque acrimoniam & maximè ſalſam aptiſſima ſunt, ut vel exinde ſufficienter intelligi poſſit, quid *potus* valeat *thermarum vel Thee*, diluendo ſalia & educendo per vias urinæ ſecretioni deſtinatas. Ab incraſſantibus autem occultantur eædem particulæ acres ſalſæque, ita ut ſapor earum vix dignoſcatur, unde in Tuſſi & defluxionibus catarrhalibus à ſero ſalſo enatis utramque faciunt paginam.

§. 23. Præterea hoc in paſſu *dulcia* quoque locum habent, uti *Glycyrrhiza*, *Polypodium*, *Paſſulæ majores & minores*, *Ficus*, *Jujubæ*, *Sebeſten*, *Pruna*, *Dactyli*, *Ceratonia*, *pulpa Caſſiæ*, *Manna*, *Mel atque Saccharum*; quæ omnia ideo magis probanda ſunt, quod facultate inſimul gaudeant laxandi alvum. Duplici proinde nomine conveniunt, nempe temperandi & evacuandi ſimul, quod optimum eſt; nec enim ſufficit per alterantia ſaltem immutaſſe humorum pravitatem, niſi è corpore etiam educatur. Adeo non ineptum eſt alterantibus, quæ per alvum, ſudorem aut mictionem, haud ſatis evacuant, admiſceri purgantia, fortiora quoque, ſi res id exigat.

§. 24. Idem judicandum de acidis ſalſiſque in biliosa vel nidoroſa cruditate multum proficuis, dum & bilem turbant & abſtergunt unà, præſertim ſi cum aqueis largius affuſis propinentur. Sunt autem acida: *Spiritus Vitrioli*, *Sulphuris*, *Nitri*, *Salis*, *Vitrioli philoſophicus*, *Clyſſus antimonii*, *ſpiritus Viridis æris*, & *acetum quodcunque*, *ſuccus Citri*, *Granatorum*, *Ribium*, *Berberum*, *Rubi idæi*, ut & *Acetoſæ*, *Acetoſellæ*, *Sempervivi majoris* & *Portulacæ*. Salſa ſunt: *Nitrum antimoniatum*, *roſatum*, *ſulphuratum* & *vitriolatum*, *ſive*

arcanum duplicatum, Tartarus vitriolatus & nitratus, cremor & cryſtalli Tartari, liquor terræ foliatæ Tartari & ſimilia.

§. 25. Uſitatiſſima igitur ſunt in febribus ardentibus & bilioſis, ad delendam ſitim cum oris amarore in Anorexia & Dyſpepſia, & ſi qui alii ſunt à bile oriundi morbi. Et quandoquidem rarius ſincera bilis occurrit acrior, quin acidus admiſceatur humor aut etiam pituita plus minus viſcida; tunc ergo & horum habenda inſimul eſt ratio; potiſſimum concurrente acido, non acida, ſed potius alcalino ſalſa præſcribere decet: ſicuti nec ſalſa exhibere licet, ubi cum bile ſalſedo conjuncta notatur.

§. 26. Reliquæ impuritates humorum, & præcipuè ſanguinis, prout in ſcabie, Lue venerea, lepra, variolis, purpura, petechiis, morbillis, gutta roſacea ſimilibusque exanthematibus obſervantur, *depurantia* poſtulant. Id ipſum vero duplici modo impetramus, ſcilicet vel evacuando vel expellendo. Inter alia ſuperius enarrata, purgantia & ſudorifera ſpeciatim conveniunt excelluntque Mercurialia & Antimonialia: *Mercurius dulcis & Antimonium purgans*, ubi malignitas abeſt; alioquin rectius omiſſo evacuante confugere licet ad *Cinnabarim nativam & antimonii, Antihecticum Poterii cæteraque ſudorifera fixiora.*

§. 27. Motus denique humorum vel nimius eſt, & inordinatus, vel impeditus ac diminutus. Nimius ac intempeſtivus eſt in hæmorrhagia quacunque, in gonorrhœa & pollutionibus nocturnis vel fluore albo mulierum, in ſalivæ lachrymarumque profuſione copioſa & inſolita &c. Impeditus eſt in ſuppreſſione menſium & lochiorum & obſtructionibus partium quarumcunque. Sed de horum affectuum remediis & jam ſupra dictum eſt occaſione Opiatorum, & in ſequentibus porro differendum erit, ubi de adſtringentibus & aperientibus.

CAP.

Digitized by Google

CAP. III.
Medicamenta partibus ſolidis propria tradens.

§. 1.

INtelliguntur ſub nomine partium ſolidarum non oſſa modo, ſed & muſculi ac viſcera cum vaſis ſuis, & quicquid à Spiritibus humoribusque diſtinctum eſt. Unde non obſcurè colligi poteſt, quanta ſe offerat turba morborum hujus generis, ſi quis cunctarum partium integritatem externam internamque, ſi conformationem, numerum, magnitudinem, compoſitionem, continuitatem, & quæ ſub his comprehendi ſolent, aut ſuperaddi vitia, examinare velit.

§. 2. Præ cæteris frequentius occurrunt obſtructiones à materia ſtagnante plus minus viſcida, tartarea vel etiam lapidoſa, hinc inde in glandulis, muſculisve, in Pectore Pulmonibusque, in Abdomine, Hepate, Liene, Renibus, Utero, &c. His oppoſita medicamenta generali titulo appellantur *Aperientia*, Speciali Bechica vel Thoracica, vel etiam Expectorantia & Antipleuritica, quæ Pulmonibus atque Pectori: Epatica vel Anticterica, quæ Jecori: Splenetica, quæ Lieni: Diuretica, quæ Renibus cæterisque lotii viis: Emmenagoga, quæ Utero medentur.

§. 3. Superius, ubi de Diaphoreticis egi, monitum jam eſt, ſudorifera facultate aperiendi gaudere non contemnenda; ſed hic loci, ubi ex profeſſo de remediis obſtructionum dicendum, reſtat ut declarem, quomodo etiam abſque ſudore tolli queant. Videamus ergò materiam Medicam. Vulgo decantantur radices quinque aperientes majores, *Apii*, *Feniculi*, *Aſparagi*, *Petroſelini*, *Ruſci*, & minores quinque *Graminis*, *Rubiæ*, *Eryngii*, *Capparis*, *Ononidis*, ut & *Herba Marrubii albi*, *Tanaceti*, *Chamædryos*, *Chamæpityos*, *Pimpinellæ*, *Abrotani*, *Hederæ terreſtris*, *Schœnanthi*, & *antiſcorbutica acriora*, *Cochlearia*, *Naſturtium hortenſe aquaticumque*, *Beccabunga*, *Trifolium fibrinum* & *radix armoracia*.

Digitized by Google

§. 4. Enimvero his utuntur promiſcuè, ſi modo ſuſpicio adſit obſtructionis; ubi verò de morbi natura certiores ſunt facti, non acquieſcunt in iis, ſed quærunt magis ſpecifica, ſæpiusque in ſimili caſu experta. Quis enim *Radici Scrophulariæ ac Vincetoxici* non confidat magis? quam cunctis jam enarratis, quandocunque Strumæ, Scrophulæ, Parotis, Tonſillarum & glandularum ſublingualium aliarumque Tumores hominem affligunt.

§. 5. In Affectibus Pectoris, Pleuritide, Peripnevmonia, Pleuropnevmonia, Phthiſi, Vomica pulmonum, Empyemate Thoracis, Aſthmate, Tuſſique humoroſa, quis non eligat *Bechica, rad. ireos Florentinæ ac Helenii, Herb. Tuſſilaginis, Pulmonariæ, Scabioſæ, Veronicæ, Coſtæ, Botryos, Hyſſopi, Scordii, Eryſimi* &c. præſertim cum ejusmodi ſimplicia vim quoque balſamicam habeant, ubi exulceratio vel ſuppuratio id poſtulet.

§. 6. Ad Hepatis morbos expetuntur nunc magis amara, ut *Ageratum, Abſinthium vulgare ac Ponticum, Centaurium minus, Radix Gentianæ, Curcumæ, Cichorii, & Taraxaci:* nunc mitiora, ut *Epatica nobilis, Agrimonia, Bellis, Aſperula, Fragaria* &c. Hæc in Ictero & bile magis viſcida: illa Subjectis pituoſis potiùs conveniunt, in obſtructionibus ſcirrhoque jecoris cum Cachexia vel Hydrope.

§. 7. *Splenetica* ſunt *Aſplenium, Phyllitis, Cuscuta & Epithymum. Galeopſis milzadella; Fumaria, Chelidonium majus, Ruta, Cortices Capparum & Tamariſci, radix filicis, Gummi ammoniacum.* Omnibus tamen palmam præripiunt Martialia cum lapidibus cancrorum, Ebore, cornu Cervi, ſimilibusque abſorbentibus. Quemadmodum enim acida Lieni maximè infenſa ſunt, ita obſtructiones, & hinc natos dolores, tumores ſcirrhosve hujus viſceris non alia medicamentorum genera æque tollunt ac præcipitantia.

§. 8. Et quanquam plantæ aperientes in genere haud penitus contemnendæ ſint, præſertim, quæ virtute antiſpasmodica, vel etiam laxativa inſimul gaudent; nihilominus præferenda ſunt abſorbentia illa ideò, quod in congreſſu cum acido morboſo in ſalſa con-

vertan-

vertantur, abſtergentia primas vias & reſerantia obſtructiones viſcerum.

§. 9. Novi certè non unum hypochondriacum ac lienoſum, qui à ſumtis lapidibus cancrorum vel cornu Cervi etiam uſto alvum ſentit ſolutam non aliter, ac ſi pilulas aſſumſiſſet laxativas. Aſt magis miratus ſum, limaturam chalybis in iisdem ſubjectis non ſeroſa modo &allioſa, ſed & pituitoſa expurgaſſe cum inſigni levamine. Dum ſcilicet in ventriculo ac inteſtinis particulæ martiales ſolvuntur ab acidis, Sapor hinc naſcitur Vitriolicus quodammodo dulcis, qualis in vitriolo martis ritè parato deprehenditur; cui procul dubio vis abſtergens pariter & aperiens debetur.

§. 10. Cumque *Acidulæ* ab eodem vitriolo martis ſuam impetrent efficaciam, non poſſum, quin hic earum quoque mentionem injiciam, præſertim cum adverſus malum hypochondriacum & Lienis vitia ſint utiliſſima, uſu legitimo. Quandoquidem verò particulæ martiales jam jam ſaturatæ ſunt in acidulis, moneo vim abſtergendi atque aperiendi non deeſſe illis; verùm facultatem deſtruendi acidum minus eſſe potentem, niſi quatenus ab aqueis potuque adeo copioſo diluitur.

§. 11. *Diureticorum* nomine veniunt præter *Aſparagum, Apium, Petroſelinum, Abrotanumque, Cerefolium, Daucus, Saxifragia, Adiantum album nigrumque ſeu Capilli veneris, Baccæ juniperi, Alkekengi & Cynosbati ſeu roſæ Sylveſtris; Lignum nephriticum atque Fraxini:* & è ſupra recenſitis acida, Salia volatilia & fixa, nec non Salſa omnis generis. Uſus horum medicamentorum præcipuus eſt in Urinæ ſuppreſſione, calculoque renum & veſicæ, ſecundariò tamen & in Hydrope, & ſi quando ſanguis congrumatus vel materia purulenta per renes exitum quærit.

§. 12. *Emmenagoga* denique vocantur, quæ fluxum impeditum Menſium ac Lochiorum rurſus promovent, uti *Radix Ariſtolochiæ, Fraxinellæ, Mei, Herba Meliſſæ, Pulegii, Balſamitæ, Nepetæ, Calaminthæ, Dictamni Cretici, Artemiſiæ, ſummit. Sabinæ, ac Roriſmarini,*

r ni, floris Chamomillæ vulg. & Romanæ, Calendulæ, Cheiri ſeu Levcoji lutei, Baccæ lauri, myrrha, Succinum &c.

§. 13. Quæritur jam, quâ ratione operentur Aperientia? & quomodo idem remedii genus modo emenagogum, modò diureticum, modò ſpleneticum exiſtat? atque ſic porrò. Reſpondeo, Aperientium vires non uno ſemper ſe habere modo: & quemadmodum Obſtructiones omnes non ſunt ejusdem conditionis, vel ab eadem cauſa obortæ, ita nec remedia his oppoſita eodem ubique modo vires ſuas exerunt.

§. 14. Sunt quædam, inſtar Sudoriferum commoventia omnem ſanguinis Maſſam, atque ita ob circulationem auctam è poris partium propellentia, quicquid fortè coagulatum retentumque præter naturam fuerit: alia propiùs attingunt partem affectam, atque tum aggrediuntur vel fibras hujus, vel ipſam materiam peccantem. Ne dicam anodyna & antiſpaſmodica & abſorbentia poſitis certis circumſtantiis obſtructiones tollere.

§. 15. Nimirum Adſtringentia quoque diuretica eſſe ac ſplenetica, adeoque aperientia ſuo modo, id quidem per experientiam conſtat; nec improbabile videtur, id præſtare adſtringentia, quatenus irritatæ ab iis fibræ ad ſui contractionem, calculum v. gr. inſimul propellunt, uti aliàs externo uſu vim repellendi notoriam poſſident.

§. 16. Quæ vero ipſam obſtruentem materiam alterant, minuunt, tolluntque, illa quidem per modum cujusdam menſtrui, uti non male arbitratur Rob. Boyle in Tract. de ſpecifica virtute ſimplicium, operantur: Aquea ſcilicet diluendo ac ſolvendo viſcida & tartarea, usque dum debitum rurſus acquirant fluorem: Salina verò permeando ac diſcerpendo, quæ coagulata ſunt, etiam duriora & lapidea. Nil impedit autem, quo minus idem remedium diverſis modis ſimul prodeſſe queat: imò aperientia hoc magis erunt efficacia, quo pluribus reſpondebunt intentionibus.

§. 17. Dicendum nunc etiam foret de Adſtringentibus, qualia ſunt, *Radix Tormentillæ, Biſtortæ, Ireos paluſtris, Herba Pyrolæ,*

Saniculæ,

Saniculæ, Alchimillæ, Vincæ, folia Myrti, flores Roſarum rubrarum, & Granatorum, fructus Cydoniorum, Corni, Cupreſſi, Gallæ, Succus Acaciæ, Rob. ſorbi torminalis : item Saccharum Saturni, Alumen, Tinctura Hæmatitis & Sulphuris Vitrioli; ſed jam quivis è modò dictis intelligit, quo pacto ab adſtringentibus vellicatæ fibræ poros contrahanr interjectos, & conſequenter viam præcludant humoribus tranſituris.

§. 18. Optimo igitur cum ſuceſſu adhibentur in Hæmorrhagiis quibuscunque, in Fluxu Menſium & Lochiorum nimio, in ſputo cruento, in Dyſenteria & Alvi Fluoribus reliquis, in Gonorrhœa & Fluore albo, in ſudore totius vel particulari manuum pedumve immodico, in ſtomacace, ulceribus manantibus &c.

§. 19. Similiter & in recentibus Vulneribus fracturisque curandis non parum valent eadem hæc adſtringentia, tumque merentur nomen Traumaticorum ſeu Vulnerariorum, uti exemplo *Conſolid. majoris, Plantaginis, Herniariæ, Virgæ aureæ* aliorumque apparet. Præterea tamen aliud etiam genus *Conſolidantium* datur, quæ ſapore iſtiusmodi acerbo vel auſtero non æquè inſtructa ſunt, e. gr. *flores Liliorum alborum & Hyperici, fructus Momordicæ, Maſtiche, Thus, Sarcocolla, Elemi, Terebinthina, Balſamus Peruvianus & Copaiba, item Cera, flores Sulphuris & ſimilia.*

§. 20. Nimirum acria quoque, curationem vulnerum egregiè juvant, quatenus, non minus quàm propriè adſtringentia, irritando fibras, partim poros coarctant hiantes, ſanguinem fundentes ſerumque, coalitionem impediens : partim ipſos carnium cutisque villos propius ad ſe invicem adducunt contrahuntque, ut hoc faciliùs coeant. Quem enim latet Spiritus vini rectificatiſſimi virtus in ſiſtendo ſanguine, Sacchari Salisq; communis aut Nicotianæ recentis efficacia in ſanandis vulneribus, ut alia taceam.

§. 21. Verum, quid ſentiendum erit de his, quæ ſaporem vix notabilem aut ſaltem unctuoſum præ ſe ferunt, uti Flores Sulphuris, Cera & ſimilia. Enimverò particulas magis activas illis etiam denega-

denegare prorſus non poſſum: ſi tamen iis vel maximè deſtituantur, ratio nihilominus ſupereſt, ob quam Glutinantium & Balſamicorum titulo inſigniri mereantur. Notum eſt glutine, quo fabri utuntur lignarii, cum aſſulis, membrana, papyro, vel veſicæ bubulæ portione, applicato vulnera conſolidari recentia: Pari facultate pollent reſinoſa & incraſſantia, utpote quæ poris impacta tenaciùsque adhærentia, nec effluxum ſanguinis ichorisque nec acceſſum aeris multum nocivi permittunt.

§. 22. Plura jam non adducam, quanquam de Anodynis, Antiſpaſmodicis, Antiparalyticis, Antepilepticis aliisque hoc etiam in loco differendum foret. Sufficiat hic monuiſſe dolores motusque partium ſolidarum inordinatos ac impeditos deberi & humoribus pravis & Spirituum errori, atque ideò ex antedictis facilè colligi poſſe virtutes horum medicamentorum.

§. 23. Ad minimum mihi, ſi non aliis, ſatis eſt & perquàm jucundum intelligere vires remediorum, non hamoſis furcatisque aculeis, non hebetibus obtuſisq; moleculis, fictisque ſimulacris innixas, ſed ex ipſa ſimplicium natura & ſapore omnibus obvio. Videlicet proprium Aqueorum eſt humectare atque diluere: Terreorum deſiccare, ac abſorbere acidum: Viſcidorum incraſſare ac glutinare: dulcium temperare: auſterorum adſtringere: acrium aperire, excitare, & ſi nauſeoſa fuerint, purgare ſuperius inferiusque: Spirituoſorum corroborare, &c.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO IV.
DE
MEDICAMENTORUM
DUBIO EFFECTU.

COmmunis eſt & quotidiana Practicorum querela de dubiis medicamentorum virtutibus; cum nihil æque Medicum confundat ac terreat, quam ſi emedium, aliàs ab omnibus decantatum ſæpiusque exertum, fruſtra præſcribatur ægro & iteretur, ſine ullo amen levamine. Ecquid turpius? quam à ſumto harmaco, dum meliora ſperamus, cuncta fieri deteiora. Extra dubium autem eſt, ſimplicia, ſi ſpectenur in ſe, facultatibus gaudere omnino certis ac infalbilibus, iis puta, ad quas in creationis actu eaſdem deinare voluit Omnipotens. Nec enim quicquam in EO, datore omnis boni, deſiderari poteſt; & proctò injurius in Creatorem foret, qui tantiſper dubire velit de iis, quæ ſimpliciter à ſummi Numinis vontate omninò plena dependent. Quandoquidem erò ex parte noſtrâ non unum occurrit obſtaculum, ec mirum erit, ſi vel centies medicamentorum operatio turbetur per accidens; nam & leviſſimus error epius ægrotum ſimul atque Medicum decipit, eluditue vanâ expectatione. Cum itaque plurimum intert, noſſe, quo pacto legitimus remediorum effectus imediatur, non abs re fore judicavimus, ſi hac vice in-

Digitized by Google

quiramus in cauſas. Quod ut feliciter ſuccedat, Divinum imploramus Numen, cujus gratiæ quoscunque noſtros conatus unicè commendamus.

§. 1.

Arduum foret ac nimis prolixum, ne dicam temerarium atque impoſſibile, ſi quis omnes eruere modos velit, quibus ſimplicium vires alterentur. Nobis pro ratione inſtituti ſatis erit, ſi hâc vice ſumma tantum delibeamus genera; ita enim non difficulter Lector benevolus ſupplere poterit, quæ fortè prætermiſſa ſunt.

Reducimus autem tractationem omnem ad duo puncta. Nempe primùm videbimus quomodo medicamentorum virtus immutetur à præparatione: deinde quid valeat eorundem applicatio incongrua.

§. 2. Præparationem quod attinet, monendum eſt ante omnia in colligendis medicamentis curam requiri non vanam. Equidem nimia illa & ſuperſtitioſa curioſitas minus probari poteſt, qua decepti cum Carrichtero aliisq; Paracelſiſtis certas præcisè dies eligunt, ut plantas benigno aſtrorum influxu impr ægnatas impetrent. Nec modus ille colligendi phantaſticus quicquam valet, dum juxta Marſilium Ficinum folia hellebori, juxta Helmontium aſari folia & ſambuci turiones furſum verſus decerpenda ſunt ut vomitus moveant, & deorſum ut per inferiora purgent. Vid. *Fr. Hoffmanni Clav. Pharm. Schroed. p. 34.* Attamen non negamus negligentiam in colligendis ſimplicibus multum obeſſe. Præterquam enim quod ſubſtituantur quandoque falſa & ſpuria, e. g. in locum pratenſium primularum veris ſylveſtres ac inodoræ; cuncta ſuo metiri decet modulo, v. g. radices perennium ante germinationem recipere, flores dum ad perfectionem tendunt, ſemina non niſi matura, atque ſic porro.

§. 3. Quid? quod in aſſervando quoque multum peccari ſolet. Sperma ceti, oleum amygd. dulc. &c. rancida ſi fuerint, ſine damno

lamnæ aſſumi non poſſunt; & profectò quæ in floribus liliorum onvallium, roſarum, violarum, tunicæ, tiliæ ſimilibusque virtus ſt analeptica, cephalica & cordialis, ea inter deſiccandum maxi-nam partem exhalat, adeoque ſicci longè inferiores ſunt recenti-us. Econtrà nec deſunt nobis, quorum virtus eodem pacto exal-atur: ita enim rad. ireos Florent. ſuaviorem ſpirat odorem, poſt-uam deſiccatur: vaccinia nigra dum ſucculenta ſunt, alvum lu-ricant, ſiccæ tamen egregiè adſtringunt, ita ut in ipsâ quoque dy-enteriâ cæteris irritis non ſemel optimò cum ſucceſſu exhibita fue-int.

§. 4. Ecquis facile crediderit, in pulveriſatione etiam, quæ implicitlima eſt medicamentorùm præparatio errare quenquam. Nihilominus, qui tutiam, ceruſſam, æs uſtum & ſimilia in affecti-us oculorum adhibere velit, antequam in tenuiſſimum pulverem onvertantur, obſervabit manifeſtè plus noxæ quam emolumenti b ægro inde percipi. Neque prætereundum eſt, nonnunquam nter pulveriſandum virulentiam quandam affricari concretis. Quotiescunque vidimus excitatos vomitus à coralliis pulveriſatis, altem ideo quod in mortario aurichalceo contuſa fuerint; vix e-im credibile eſt, quam nauſeoſum ſaporem contrahant duriora ab dmixtione particularum venerearum.

§. 5. Sed fermentationis vim in alterandis concretis omnes ovimus. Nec enim quenquam latere poteſt, quomodo recenter xpreſſus uvarum ſuccus in vinum convertatur, odore, ſapore, co-ore, imò totâ naturâ diverſum à muſto. Fructus certè rubi idæi tque fragorum refrigerant ſatis potenter, ſpiritus autem inde pa-atus æque inflammabilis eſt ac ſpiritus frumenti vel juniperi. An gitur in febribus quibuscunque ardentibus commode præſcriba-ur, judicent alii.

§. 6. Potentior adhuc eſt putrefactio, utpote quæ mixtionem orporum multò magis deſtruit. Ut enim taceamus fœtorem re-um putidarum vix evitabilem; ſaltim certum eſt, ſpecificam fa-

H 2 culta-

cultatem plurimùm eâ ratione immutari. Atque ideò ſalia volatilia è plantis putrefactis parata quanquam inter curioſa chymica reponi omninò mereantur, ſingulare tamen quid in morborum curis non præſtant præ ſpiritu ſalis ammoniaci, cornu cervi, eboris, ungularum alces &c. Nec quisquam adeò inſulſus eſt, ut loco ſpiritus vini recipiat ſpiritum è putridis vini fecibus deſtillatum, aut loco ſpiritus formicarum acidiſſimi urinoſum, niſi expreſsè teſtari velit, ſe ignorare diſcrimen inter materiam recentem & putridam, inter ſpiritum ardentem, urinoſum & acidum.

§. 7. In hoc autem ferè omnes conſentiunt, quod per deſtillationem ſeparetur purum ab impuro, adque ideò non tam cruda in uſum eſſe revocanda, quàm correcta per artem chemicam. Verùm quis neſcit, deſtillata ſæpius eſſe à concretis multum aliena? Quædam eorum penitus fatua ſunt, uti aquæ deſtillatæ plantarum adſtringentium, tormentillæ, tenellorum quercûs, ſymphyti M. &c. Alia ſi quem uſum habent, habent tamen diverſum ac ſæpè contrarium, ſi conferantur cum materiâ, ex quâ fiunt. Maſtiche in ſubſtantiâ ſi exhibeatur, vi pollet incraſſandi egregiâ, ſed ejusdem ſpiritus acidus reſolvit potius. Nitrum refrigerat potentiſſimè, ſpiritus ejus longè ignobilior eſt: & quemadmodum nemo unquam pro ſcopo emolliendi oleum philoſophorum ſubſtituit oleo communi; ita nec in febribus ardentibus, ubi cornu cervi, ſuccinum & ſimilia locum habent, ſal volatile cornu cervi, ſuccinatum, aut oleum ſuccini æque commodè præſcribimus.

§. 8. Non minus immutata deprehenduntur, quæ calcinationem experta ſunt. Cornu cervi ac ebur uſtum, quanquam abſorbendi ac præcipitandi vi excellant; ad ſudorem tamen movendum, ſanguinemque congrumatum reſolvendum magis conveniunt non uſta. Neque credendum eſt, plantarum cineres & ſalia fixa virtutem ſuam ſpecificam ſub tali torturâ ignis ſervare incolumem. Certè alcali quod ex hyperico paratur aut fraxino inter vulneraria reponi non meretur. Nec major eſt in abſynthii vel menthæ ſale virtus

.is ſtomachica, in rutæ, ſalviæ, ac rorismarini ſale cephalica, in ſale
entaurii minoris vel cardui benedicti febrifuga, quam in ſale tarta-
i aut cineribus clavellatis. Alumen per calcinationem mitigatur
: dulceſcit: antimonium contra innoxium per incinerationem
otentius evadit vomitorium; ac mirum eſt per vitrificationem
on ceſſare virulentiam iſtam, cum tamen aliàs alcalia longè acrio-
a omnem ſaporem facultatemque deponant, ſi cum arenâ in vi-
·um fundantur.

§. 9. Nempe vel unicum ſufficere poſſet antimonium, ut ap-
areat, à ſolâ texturâ particularum mutatâ dependere varium con-
·etorum uſum. Conſideremus ſaltem fixationem ejus; etenim
uod cum triplo nitri probè fuſum eſt, diaphoreticum præbet inſi-
ne: cum æquali pondere detonatum vomitus movet enormes in
›ngè minore doſi. Væ autem & ægroto & Medico, ſi antimonia-
a perfectè fixata tùm non fuerint, cum omnis in ſudore ſpes collo-
.tur. Quid magis ineptum eſſe poteſt, quàm ſi antihecticum Po-
:rii, antimonium diaphoreticum ſimplex & martiale ad ſangui-
:em congrumatum reſolvendum puerperæ detur contra dolores
›ſt partum, ſi apparentibus petechiis & purpurâ in febribus mali-
›is, ſi etiam phthiſicis præſcribatur, atque tunc per ſuperiora &
.feriora purgentur validè.

§. 10. Notum eſt per ſublimationem ex antimonio flores ha-
:eri emeticos valdè; dum verò ipſi mercurius ſublimatus admi-
:etur, deſtillat quidem pars ejus in butyrum antimonii admodum
›rroſivum & mercurio vitæ prægnans, pars tamen altera eodem
:tu ſublimatur in cinnabarim ſuaviſſimum ſudoriferum. Caven-
um autem ne quid corroſivi fortè admiſceatur, atque ideo non
iſi rectificatâ utimur cinnabari antimonii. Par eſt ratio mer-
urii dulcis; quamdiu enim is ipſe ſublimatum ſapit, virulentus
ſt; vidimusque paucis à granis non rarò obortas hypercatharſes
ı adultis æque ac pueris. Confer *Ephem. Nat. Cur. Ann. I.
'bſ. 54.*

§. 11. Per-

§. 11. Pergimus ad infuſionem examinandam. Nam & in eâ duobus præcipue modis peccatur, ſcilicet ſi affundatur menſtruum aut minus potens, aut alienum à ſcopo, & materiæ extrahendæ plane contrarium. Si quis enim radicem jalappæ ſimiliaque reſinoſa macerare in aquâ velit, infuſum deprehendet omnino iners, ſiquidem talia non aqueum ſed ſpirituoſum poſtulant menſtruum. E contrario videas alios, qui ſine omni judicio, quicquid in ſacculum cogi poteſt; vino infundunt. Tales ſunt noduli antepileptici, antiſcorbutici, antipodagrici, & qui nimio in menſium fluxu & hœmorrhoidibus, item in phthiſi, atque hecticâ commendantur. Non deſunt tamen qui vina iſtiusmodi medicata in tantum extollunt, ut unicè optent ſi fieri poſſet, panaceæ titulo eadem inſigniri.

§. 12. Idem in decoctis obſervandum, ubi & hoc accedit, quod per ipſam coctionem virtus quorundam imminuatur, quatenus particulæ volatiles magisque activæ in auram abeunt. De aſaro non recenſebimus plura, cujus vim vomitoriam & purgantem penitus tolli, aſſerunt, ſi diutius vel in vino vel in aquâ coquatur. Clarius id experientiâ culinari conſtat in radice armoraciæ, quippe quæ tam fortem ebullitionem non requirit, quin ſtatim ſuam, quâ gaudet, acrimoniam perdat, invito coquo. Similis eſt natura cochleariæ, naſturtii aliorumque, unde non immeritò vel planè omitti è decoctis, vel in diplomate coqui debent, aut quod perinde eſt, in cucurbitâ juxta Zwelfferum, ſcilicet ut exhalans nobilior pars ope ſuperimpoſiti alembici colligi queat in excipulo.

§. 13. Eandem cenſuram merentur ſolutiones, quæ nativum ſimplicium robor omninò deſtruunt. Exemplum præ cæteris egregium præbent liquor margaritarum & coralliorum, refugium miſellorum ultimum. Abſit ut magnatibus invideamus pretioſa. Nec ii ſumus, qui vim iisdem denegemus cordialem. Poſito autem hanc ipſam eſſe in hujusmodi concretis eminentem, quæ reliqua lapidoſa, uti ſunt cryſtallus montana, lapides cancrorum, cor-

pn

ıu cervi &c. longè ſuperet; nondum tamen ſequitur, ergò & ole-
ım eorundem eſt ſumma medicina. Teſtem hic vocamus expe-
ientiam doctorum ſtultorumque magiſtram; quanquam ſanæ ra-
ionis dictamen ſatis demonſtret, eorum, quæ à naturâ deſtinata
unt ad abſorbendum ſive præcipitandum, nullam tum eſſe virtu-
em, cum jamjam ſaturata ſunt. Atqui talia verè ſunt perlæ atque
orallia ab aceto, ſpiritu viridis æris, nitri, ſimilibusquè acidis ſo-
ıta.

§. 14. Tranſeundum hic quoque foret ad magiſteria, quæ
on aliâ ratione fiunt, quam quod ſoluta per præcipitationem i-
erum liberentur à menſtruo; ſed verendum ne injurii videamur
ı pharmacopæas ad palatum modernorum inſtructas. Si quis
rgò matrem perlarum, oſſa ſepiæ, dentem apri & hippopotami,
ur & unicornu, lapides percarum & cancrorum ſimiliaque cru-
a horret, ſimplicemque illorum pulveriſationem averſatur, ei per
os licebit uſurpare magiſteria operoſius præparata. Speramus
men eundem, ſi ſapit, non obſcurè deprehenſurum ex uſu, hæc
ſa eſſe non ignava modo, ſed & interdum alieno ſapore ingra-
, videlicet ob admixtas inter ſolvendum aut præcipitandum ſa-
nas, nullo unquam artificio ſeparandas, particulas.

§. 15. Unicum adhuc circa medicamentorum præparationes
ldimus, nimirum de peſſimo ſacchari melliſque abuſu in offici-
is. Non ſunt de nihilo quæ Helmont in Diſpenſatorio moder-
orum effatur §. *29. 30. & ſeq.* Qui enim longâ ſerie occurren-
s ſyrupos & conſervas cum condituris examinabit, eum latere
on poteſt, quomodo quævis promiſcuè amara, acria, acida, ad-
ı ingentia & inſipida occultentur à dulcibus & obtundantur.
rofectò vix potio vel Emulſio aut apozema, ut alias non addu-
ım formulas, ægro præſcribitur, quin ad ſaporis gratiam edul-
tur ſyrupo quodam aut ſaccharo tabulus ſimilibusque. Ne pro-
iores ſimus in re manifeſtâ, ſufficiat adduxiſſe ſaltem dyſentericos.
ıter alia fortius adſtringentia non ultima eſt radix ireos aquaticæ.

Quan-

Digitized by Google

Quanquam verò hujus pulvis & decoctum ſint optima, vim tamen omnem ilicò amittunt, non ſecus ac reliqua antidyſenterica, ſi tantillum addatur ſacchari; atque ideò nullum hic locum habet nectar adſtringens, nullum conſerva. Fœminas jam non attingamus, nec febricitantes; certi tamen ſumus, in iis paſſiones hyſtericas non infrequenter excitari à ſaccharatis, in his paroxyſmos intendi notabiliter.

§. 16. Equidem datâ hîc occaſione dicendum quoque foret in genere de mixtione ſimplicium incongruâ, niſi metuendum nobis ſit, hoc pacto maximè offendi eos, qui ſeſquipedalibus formulis eruditionem ſuam teſtari volunt. Videntur certè iſtiusmodi Practici non abſimiles muſico minus perito, qui ne deficiat, quotquot manibus pedibusque prehendere poteſt claves organi pulſat intrepidus, ſperatque hoc pacto fortasſis inter alios eum quoque deprehendi ſonum, quem melodia exigit: Idem agunt, qui absque delectu in curandis morbis, quicquid occurrit, corradunt coacervantque; quanquam enim unum alterumque non inconveniens ſit, obruitur tamen à pluribus aliis ac turbatur ita, ut nemo ſine commiſeratione aut potius indignatione diſſenſum ſæpius enormem tolerare queat.

§. 17. Sed pergendum jam eſt ad alteram diſſertationis noſtræ partem, ubi de variis in applicatione non contemnendis erroribus. Quamvis enim medicamentum quoddam optimè præparatum ſit & in ſe ſatis generoſum, nihilominus ejusdem virtus adhuc innumeras ob cauſas deſtrui poteſt ac impediri. Propterea nec inconveniens erit, ſi evitandæ confuſionis gratiâ circumſtantias has referamus ad duo quaſi capita; ita ut primùm conſideremus eas, quæ in ægro ipſo, deinceps quæ in medico notari poſſunt.

§. 18. Ante omnia ægrorum idioſyncraſiæ, ſi quæ fortè ſint, aut ut verius loquar, impresſiones phantaſticæ obſervandæ veniunt. Notum eſt dari homines, quorum alii vinum, alii cinnamomum roſasque, alii ambram abhorrent &c. Qui ergò hæc & ſimilia iſtius-

modi

nodi nauſeatoribus pro ſcopo analeptico, cephalico, cordiali vel ſtomachico præſcribere velit, ei mirum eſſe non poterit, ſi planè contrarius ſequatur effectus. Id totâ die in iis deprehendimus fœminis, quæ ſvaveolentia omninò deteſtantur; tantum enim abeſt, easdem ab his recreari, ut potius lipothymiæ, pasſiones ac ſuffocationes hinc oriantur hyſtericæ.

§. 19. Nihilo meliores quorundam ſunt conſuetudines pravæ erroresque habituales in diætâ, irâ &c. Sunt quos immoderata potus ingurgitatio reddit hydropicos. Credisne verò hos ullo artificio poſſe reſtitui, quamdiu ſuum renuunt defraudare genium. Ita profecto morbus in quibusdam ſubjectis reſpectivè incurabilis eſt, qui abſolutè ſpectatus non eſt talis. Nec enim antiſcorbutica aut febrifuga ideò deſinunt eſſe quæ ſunt, quanquam in multis fruſtra exhibeantur, videlicet apud quos nulla eſt cibi potusque delinquendi ratio.

§. 20. Fœminam novimus, quæ uteri hœmorrhagias ferè continuas patitur, & quandoquidem vinum Rhenanum unicè amat, ita ut eodem non tantum pro potu ordinario, ſed & pro vehiculo in aſſumendis medicamentis utatur, clarum eſt, hæc ipſa adſtringentia planè fruſtranea exiſtere, ſaltem ideò quod vinum inſimul hauſtum plus commovere ſanguinis ebullitiones in ſcorbuticâ poſſit, quam ut ſedari queant medicamentis. Eadem fortaſſis ratio eſt, ob quam pauperculi longè felicius è febribus ardentibus liberantur præ divitibus, ſcilicet, quod pura, quam potant, aqua hujusmodi morbis magis conveniat, quam nobilioris cereviſiæ vi vel potus, refrigerantibus planè contrarius.

§. 21. Ecquid frequentius eſt, quam viciſſim alios ab hauſtu frigido peſſimè habere. Sanè in febribus malignis, colicâ, dyſenteriâ & hyſtericâ paſſione quicquid agis, fruſtrà tentas, niſi ægrotantes quodammodò ſibi temperent. Aſt quam pauci ſunt, qui cum vires deficiunt, potu grato ſe recreare non expetant, usque dum ſuo demum damno cautiores fiant. Clariſſimum hujus exemplum

 nobis

nobis mulier dedit, quam ex improviſo cholera invadebat. Cum enim indeſinenter vomitus enormes alvique dejectiones cum torminibus ventris atrocibus & ſummâ virium proſtratione per horam paſſa eſſet, imminente jamjam ſudore frigido & lipothymiâ ſtatim liberata eſt, quamprimum terram vitrioli balſamicam, cum tribus olei cinnamomi guttulis, & unico opii fermentati grano mixtam, in juſculo ſumeret. Poſt decurſum horæ cum ſecura jam eſſet, cereviſiam poſtulat, ut vires quodammodo reficeret; & ecce vix potus in ventriculum deſcenderat, quin ſtatim ſumma cordis anxietas cum vomittu & alvi fluxu recurreret; hoc viſo alteram ſine morâ doſin dicti medicamenti accepit, atque ſic juvante Deo ſanata eſt, per aliquot dies frigidum abhorrens potum.

§. 22. Indigent ſimiliter plures cuſtodiâ & regimine non vano cum evacuandum eſt. Qui à ſumto pharmaco purgante vel vomitorio panem ad ſatietatem usque ingerit, ut nauſeam tollat ſaporemque medicamenti minus gratum, ei nec diſplicere poteſt, ſi optatus effectus non ſequatur, ob vires videlicet remedii obrutas à cibo. Aſt magis mirum eſt, etiam fortiora purgantia enervari penitus, ſi ad ſudorem paulo largiorem commoveatur corpus. Tale quid in iis potiſſimum opificibus obſervare licet, qui verno tempore pharmacum petunt præſervationis gratia; ubi enim ad labores conſuetos accedunt, ne quid interea non agatur, eo ipſo utplurimum irritam reddunt medicaminis facultatem.

§. 23. Putasne vero quenquem ſudare, ſi poſt diaphoreticum ſumtum ſe aëri liberiori ac frigido exponat. Non deſunt tamen, qui nil minus quam ſudorem, utut maximè neceſſarium, expectant debito modo, ſed aut lectum omnino deſerunt, aut certè corpus denudant impatientes. Itaque ſi tales fortè corripiantur petechiis, purpurâ, morbillis, variolis vel peſte ipſa, & in genere, ubi per ſudorem expellenda malignitas & reſolvenda eſt; tùm certè fruſtra exhibebis alexipharmaca & bezoardica tua, etiamſi optima maximeque pretioſa.

§. 24. Sunt

Digitized by Google

§. 24. Sunt autem hujusmodi errores vix ægris condonandi, ſed & vix corrigendi. Vidimus quem ingenii acumen felicitasque memoriæ deſeruit ideo, quod nimis indulgeret veneri. Medicus in conſilium vocatus cum non dubitaret ei commendare aquam magnanimitatis cum confectione alkermes, nec non aromata vinumque generoſius, factum eſt, ut potius indies magis magisque debilitaretur. Videlicet quo plus aucti excitatique ſunt ſpiritus, eò plus etiam inhiavit explendæ libidini; atque ita ſalacitatis ſuæ pœnas dedit, ſtupidus, vertiginoſus, ſomnolentus triſtisque, cephalicis omnibus incaſſum tentatis.

§. 25. Nec reticendum eſt, interdum etiam omnia exhiberi fruſtra ægrorum culpa, ſi ſcilicet prudentem Medicum non prius poſtulent, quam mors in ollâ ſit. Circa morbi etenim acceſſum plurimi nil agunt, antequam de naturâ ejusdem conſtet, putantque fortaſſis à benigniore vel robuſtiore naturâ ſuperari malum, ut medicamento non indigeant: Ubi verò in progreſſu omnia exaſperantur, ad aniculam confugiunt, aut imperitum balneatorem, barbitonſorem, pharmacopolam, inſulſum ruſticum aut agyrtam, ſimilemve medicaſtrum aſininum. Ab his torquentur ægroti miſerum in modum, donec vires, quæ à morbo relictæ ſunt, penitus exhauſtæ fuerint. Jam verò tempus eſt, ut accerſatur Medicus. Scilicet fronte capillata eſt, poſthæc occaſio calva.

§. 26. Quemadmodum autem volentibus non fit injuria, præſertim ſi ſtudio ſervandæ pecuniæ ſordido Medicum maturè non poſtulent; ita potius commiſeratione digni videntur, quos vel fama imperitioris vulgi, vel è longinquo petitus Doctoris titulus ſeducit, quos humanitas ſingularis, & aſſiduitas Medici officioſa juvat. Nimirum plerique neſciunt, multos quidem ad palliandam ignorantiam modos eſſe, eosque faciles, verum ad ſolidam in arte noſtrâ eruditionem acquirendam requiri longè plurima & ardua, atque ideò à turbâ illiteratorum aut ſemidoctorum planè aliena.

§. 27. Equidem omnibus æque natura patet atque pharmaco-

Digitized by Google

pœa, attamen duo cum faciunt idem, non eſt idem. Sunt enim medicamenta ſtricti enſis inſtar, quo vel ſervatur vel jugulatur æger. Judicio proinde opus eſt atque peritiâ non tralatitiâ, ſi quis debellare morbos cupit, ne in vitæ diſcrimen conjiciantur, qui opem implorant medicam. Sed ad rem! videamus hâc vice, quomodo culpa Medici parum proficiant pharmaca.

§. 28. Scilicet non rarum eſt, omnem à Medico moveri lapidem, præmiſſâ venæ ſectione purgari corpus, & per clyſmata probè anum elui, tùm verò optima quæque cordialia exhiberi cum ſudoriferis, ne dicam arcana majora cum Panaceis. Sed laterem lavant. Interim & hora ruit, & æger paulatim conſumitur ac deſperat, quòd nullum prorſus à medicamentis levamen ſentiat. Quid ille? Ich kan mich gantz nicht in die Kranckheit finden. Sequitur? Ergo wird er ſich auch nimmermehr heraus finden. Ecquis tangere metam auſit, quam ignorat? nec enim, ut paſſeres, morbi fugantur. Illi quidem & crepitacula metuunt & larvatum ſtramen: hi verò nec reſpectu perſonarum & medentis autoritate, nec horrendo remediorum apparatu vinci volunt.

§. 29. Vani ſunt igitur omnes conatus, qui ſcopum non feriunt. Peſſimi autem ſunt, ſi non modo titubet artiſta dubitetque, ſed & graviore lapſu penitus aberret in diagnoſi. Qui enim morbum ipſum ejusq; ſymptomata & cauſam probè perſpecta non habet, is certè aut minus juvabit, aut nocebit magis. Exempli loco ſit ſputum ſanguinis, quod in pleuritide, niſi maturè diſcutiatur, frequentius accidit. Id verò non paucos decipit, ut adſtringentibus utantur, cum potius reſolvendum ſit; atque ideò ſuppreſſâ excretione ſuffocantur alii; alii peſſimè ſuppurantur relicto empyemate thoracis.

§. 30. Numerantur alias flores ſulphuris inter expectorantia, nec malè, nimirum quandocunque in ſiccâ tuſſi catarrhus tenuis, uti loquuntur, affluit, ſuaque acrimonia laryngem cum arteriâ aſperâ vellicat, ſtimulatque ad ſui excretionem. Hoc certè in caſu,

quæ

uæ vi gaudent incraſſandi, optima ſunt. Aſt quam ineptè in hu-
norosâ tuſſi exhibeantur, nemo facilè non intelligit. Videas nihilo-
ninus quamplurimos, qui nec unquam pulverem pectoralem præ-
cribere audent, cui flores ſulphuris non admiſceantur; quodſi au-
em anhelatio, ut ſolet, in ſubjectis pituitoſis ſequitur, tunc morbo
ribuunt, quod verius intempeſtivo incraſſantium uſui debebant.

§. 31. Conqueruntur certè non pauci de infido ſucceſſu expe-
imentorum, (es will nichts anſchlagen) dolentque admodum, ſi e.
. cortex chinæ, toties in febribus expertus, non ubique expectati-
ni reſpondeat. Dicis: fortaſſe legitimus non fuit cortex, aut ob
etuſtatem ignobilior, aut parcius exhibitus. Quidſi verò nihil
orum allegari queat? Obſervavimus profectò non ſemel, eundem
orticem admodum ſelectum recentemque tam in ſubſtantiâ quam
nfuſo largiter datum, febrem tamen non ceſſaſſe prius, quam cum
grotantium morte. Quid hic reſpondes: Abſit, ut accuſes in-
ertam ſpecifici virtutem. Accuſanda potius erit imprudentia Me-
lici, qui diſcernere diverſos ægrorum ſtatus neſcit. Ut ſuum cui-
jue tribuatur, judicio eſt opus, qui hôc deſtituitur, parum in arte
ioſtrâ proficere poterit.

§. 32. Nemo unquam adeò inſulſus eſt, ut omnium pedibus e-
ndem inducere calceum auſit; ſiquidem huic cothurnus placet,
lli ſandalium, aliis pero vel ocrea. Ecquid verò aliud agunt, qui
uas undique panaceas crepant, qui arcana antiphthiſica, ſecreta
ebrifuga, ſpecifica cephalica, ſtomachica, hepatica & id genus alia
pro infallibilibus habent, adeoque ſine cauſæ accuratâ cognitione
omnibus commendant, præbentque temerario auſu. Quodſi ali-
as in actione forenſi circumſtantiæ, ut dicitur, variant jus judicisq;
ſententiam; multò magis in foro Medico neceſſum erit, ut circum-
ſtantias omnes ritè penſitemus, præſertim quando ægrorum cauſa
nec moram patitur, nec ſperare ullam ſinit reſtitutionem in inte-
grum, ſi malè cœpta fuerit.

§. 33. Hactenus de medicamentorum delectu erroneo, & qui-

 dem

Digitized by Google

dem ob ignoratam morbi cauſæque morbificæ naturam. Quis verò credat, etiamnum peccari poſſe multis modis, quanquam repertum ſit morbo ægroque conveniens remedium. Nempe qui debitam cuivis doſin non porrigit, turpisſime non raró labitur. Omne nimium hîc quoque vertitur in vitium, ac præſertim in præſcribendis opiatis, vomitoriis & purgantibus maximè periculoſus exceſſus eſt. Sunt tamen & in his erogandis nonnulli admodum liberales; ſi malè tum evenerit, excuſari gravisſimus error per ægri debilitatem, aut morbi vehementiam, aut virulentiam medicaminis indomitam ſolet.

§. 34. E contrario qui nimis ſunt timidi, hôc parciores obſervantur in diſpenſatione medicamentorum, illorum etiam, quæ & minus periculoſa ſunt, & doſin majorem tolerant. Rectè quidem bezoar orientalis & margaritæ, tanquam pretioſa in minore quantitate præſcribuntur aliis permixta; ſi quis autem lapides cancrorum & cornu cervi uſtum ad pauciora recipit grana, ridiculus eſt. Scilicet fruſtra metuunt, ne dudum exploſum ventriculi fermentum, quod fingunt acidum, penitus deſtruatur à largius ſumtis præcipitantibus. Eandem cenſuram merentur, qui ſpiritus vegetabilium ardentes, ceraſorum, pomorum dulcium, liliorum convallium, roſarum &c. non niſi guttatim ſumendos jubent, cum tamen nemo ſit, qui longè acriorem ſpiritum vini unciatim non hauriat.

§. 35. Et quemadmodum uno ictu non cæditur ilex; ita raró in morborum cura ſatis erit unica remedii doſis. Nec enim deſperandum eſt in chronicis morbis, cum nihil profecerit medicamentum primâ vel alterâ vice datum; continuandum potius intrepidè ac repetendum crebrius eſt, quicquid appropriatum malo viſum fuerit. Acquirunt enim non pauca, quæ imbecilliora etiam putantur, majus robur, ſi modò reiterentur; & gutta cavat lapidem non vi, ſed ſæpe cadendo.

§. 37. Aſt quanta miſeria, quanta perditio egregiorum medicaminum, ſi eos ſpectemus, qui vagabundi ſunt animi. Qui curationem morborum fortuitam, artemque noſtram incertis niti conjecturis

Digitized by Google

turis credunt; iis quidem ſolenne eſt, ut vel in horas mutentur. Alia præſcribunt manè, alia circa meridiem, alia veſperi: modò acida, modò ſalia volatilia & fixa, modò ferrea, modò ſalſa, modò acria, modò dulcia &c. Interdum caſu & quaſi per errorem repeitur medicamentum conveniens, ſæpiſſimè tamen laudabile redditur fruſtraneum a concurrente vel præmiſſo aut ſupervenienre contrario. Tum verò ſatisfeciſſe officio ſuo exiſtimat Medicus, ſi quantum poſſibile omnem afferre juſſit pharmacopolarum pparatum. Das iſt ein rechtſchaffener Mann, er hats an nichts laſſen ehlen. Sed pauci norunt, medicamentorum ſine judicio, ſine mehodo exhibitorum nullam eſſe poſſe efficaciam.

§. 37. Idem judicium requiritur non rarò ad diſtinguenda empora, vel loca, ſimilesvè circumſtantias, niſi aberrare in medicaminum uſu velimus. Eo craſſior antem error erit, quo plures oncurrunt hallucinationes. Spectat hûc elegans hiſtoria, quam eticere non poſſumus. Duo concurrebant Medici ad curam honeſtisſimæ Matronæ, quartanâ oppreſſæ. Inter alia jubebat Medicus ad extinguendum æſtum ſucco ſempervivi majoris inungi dorſum ſecundum integrum ſpinæ tractum, & quidem aliquoties diebus ntercalaribus. Omnes mirificâ expectatione ſuſpenſi tenebantur uſquè, dum inſtaret hora paroxyſmi, ut effectum cernerent remedii minus noti vel uſitati. Et ecce horror incredibilis invadit miſeram præſentibus Medicis. Convertit ſe itaque unus ex his ad ſocium, autorem illius conſilii, his verbis: Videntur certè ab inunctione ſatis adverſus calorem febrilem munita tergora, dolendum autem à præcedaneo frigore adeò torqueri ægram. Utinam balſamo antifebrili, aut oleis deſtillatis aromaticis venter quoque perlitus foret. Si joco venia, dixerim tutiorem tùm ægram, ſi circa paroxyſmi acceſſum anteriora intrepidè opponere horrori, poſteriora æſtui inſequenti poſſit.

§. 38. Sufficiant hæc; ne videamur in re odioſâ prolixiores. Nec enim animus fuit, cum Fuchſio, Primeroſio aliisque perſtringere

gere Medicorum errores; non potuimus tamen quin attingeremus ea, quæ ad ſcopum noſtrum faciebant. Nempe demonſtrandum erat, dubiam medicamentorum operationem non dependere ab incertâ eorundem virtute, ſed vel ab inconvenienti præparatione pharmacopolæ aut Chymici, vel ab ægrorum illegitimo uſu, vel denique à Medici applicatione minus conſideratâ.

DISPUTATIO V.

DE MEDICAMENTORUM OFFICINALIUM CENSURA.

Fuit procul dubio Medicina, cum naſceretur primùm, paucisſimarum herbarum ſcientia, precipuè illarum, quæ in alimenta hominum cedebant. Ut enim ſanitatem, quantum poſſibile, integram ſervarent mortales, ante omnia diſcernere ſalubria didicerunt ab inſalubribus. Cumque deprehenderent oleribus etiam fructibusque vim ineſſe Medicamentoſam, ac inter ea quædam laxare alvum, alia eandem obſtruere, nonnulla refrigerare atquè ſic porro, hinc cœperunt paulatim cogitare de regimine diætæ in morbis, ac poſtmodum etiam de reliquorum vegetabilium uſu. Nec enim difficile fuit à minori ad majus argumentari: quando viderunt ab iis, quæ temperatiſſima eligebant pro cibo, corpus manifeſtè alterari, rectè judicarunt idem hoc magis poſſe cætera excellentiore odore ac ſapore prædita. Urgente igitur neceſſitate tentare quævis obvia non dubitarunt; atquè ſic paulatim copiam remediorum peperit multitudo ægrotantium medentiumque. Nam & Græci, & Arabes, Barbari omnis generis idem experti ſunt fatum; unde nec mirum eſt, tot exoticis hodie conſtare materiam Medicam, tot generoſis & ignobilibus

lus, tot laudabilibus & illaudabilibus, poſtquam literati & illitera-ti à mundo condito ad hanc usquè horam congerunt, quicquid pla-cuerit. O nos felices, quibus officinæ patent inſtructisſimæ, ſcili-cet auro gemmisquè, margaritis aliisque pretioſis refertæ, ſtercori-bus etiam variisque quisquiliis onuſtæ, ut pro lubitu quisque ſibi eli-gere medicamentum valeat. Hæreo, annon Medicis major ignomi-nia quam bonor, Pharmacopœis damnum majus quam lucrum, æ-grotantibus nauſea potius quam deſiderium atque fiducia inde na-ſcatur, quod quævis promiſcuè ſine omni judicio coacervata tam ſan-ctè cuſtodiantur in Apothecis.

Horrent non pauci, ac horrerent omnes, credo, quæ præparan-tur ac diſtribuuntur in Officinis, ſi reſcirent, quibus contaminentur ances, mortarium & reliqua utenſilia. Novi fœminas, quæ mor-tem ac dolorem quemcunque pati, quæ mori malint, quam vel uni-cum granum guttulamve unicam è pharmacopolio aſſumere, quod ali-quando audiverint, es kāme allerley von armen Sündern in die Apo-thecke. *Quid quæſo fieret, ſi & patibuli cranium cum usnea, ſi mumi-as ſolo aſpectu abominandas, ſi ſtercora & lotium, priapos cum teſticu-lis atque ſimilia ibidem præparari ac diſpenſari ad curam ægrorum in-telligerent. Hanc unicè ob cauſam memini Medicum, in cura ſcorbuti alioqui feliciſſimum & per plures annos celeberrimum, planè dereli-ctum exoſumque fuiſſe omnibus, quod cognoſcerent, eum lambricos ter-reſtres quotidiano in uſu habere. Aſt viperas etiam bufonesque, ſcor-piones atque araneas quis non faſtidiat? ac nihilominus à Medicis magni nominis laudantur, medicamentis annumerata ſecretioribus.*

Sed Pharmacopœorum quoque intereſt plurimum certis limitibus coërceri multitudinem Officinalium non tolerandam. Bone Deus, quantum apparatum poſtulant ſimplicia, cruda & præparata, quan-tum compoſita. Utque major ſit numerus vaſorum ligneorum, vitreo-rum, ſtanneorum, multiplicantur entia præter neceſſitatem. Quid enim obſtat, idem etiam remedium ſub varia forma repeti; en tibi ra-dicem ari ſiccatam, en pulverem radicis ari præparatæ, en feculam

 rad. ari.

rad. ari. Si Cornu Cervi deſideras, in promptu eſt integrum & raſpatum, philoſophice non minus quam vulgari modo præparatum, vel ſaltem uſtum: ecce magiſterium C C. ut taceam gelatinam, eſſentiam, ſpiritum ſal vol. liquorem C C. ſuccinatum &c. Uſitata hæc tamen ſunt, atque ideo jacturam hinc nullam facit Pharmacopœus. Quid ſi vero longa ſerie recenſeam integras Claſſes Medicamentorum ſub titulo Specierum, Confectionum, Rotularum, Trochiſcorum, ſuccorum inſpiſſatorum, Extractorum, Pilularum, è quibus vix unum vel alterum præſcribitur à Medicis politioribus. Deſtillandæ ſunt ultra bis centum aquæ quotannis, ſufficerent decem. Nec plures in uſu Syrupi ſunt, neque Conſervæ plures neceſſariæ; ſi autem omnes parare oporteat, verendum ne ſaccharum conſumatur univerſum, quiquid naves ex inſulis Fortunatis apportant. Sed ponamus, ex iis, quæ in Catalogo tria millia circiter numerantur, ſupervacaneas eſſe duas tertias, annon feriatur maxima pars impenſarum? hoc ergo damnum ut aliunde reſarciatur, neceſſe omnino eſt, pretia uſitalium plus juſto augeri, majore cum detrimento ægrorum quam fructu Pharmacopolæ: utpote qui domum integram, ſi modo ſat capax fuerit, implere atque occupare in utili copia, pluresque famulos ſervosque nutrire conſtanter debet, ne deſint, qui fruſtra colligant, præparent, aſſervent atque cuſtodiant, alio tempore iterum ejicienda.

Ecquid Medici ad hæc? redundat profecto culpa non levis in illos, quippe quorum inſpectioni ac regimini cum Pharmacopæi merito ſubjecti ſint tanquam miniſtri, nemo eſt, qui non exiſtimet, Medicis placere, quæ non ex Officinis relegantur. Ponderemus jam, uti par eſt, Officinalium conditionem, & judicemus, annon pleraque in dedecus & opprobrium Medicorum coacervata videri queant. Si quis dixerit fortaſſe per negligentiam tolerari quæ ferenda non ſunt, aut per imperitiam non diſcerni poſſe muſcerdam à pipere, quid reſpondebimus? Enimvero non his demum diebus talia nobis in mentem veniunt. Legat, qui velit, ſaltem Joh. Bapt. van Helmont Pharmacopolium ac Diſpenſatorium modernorum, item Danielis Ludovici Pharmaciam moder-

Digitized by Google

oderno ſeculo applicandam, alios lubens prætereo. Neque tamen me orſus inanem cepiſſe laborem puto, ſi quæ nondum ſatis dicta ſunt, petam, clariusque demonſtrem, ſalva conſcientia, ſalva exiſtimatie noſtra Officinas in eo ſtatu, qui de præſenti eſt, relinqui nullanus poſſe.

Luculentius id apparebit poſtea, ubi oſtendero, quamplurima in haberi prorſus aliena, ſordida, ignobiliora, ſpuria, ſuperſtitioſa, licule præparata, incongruè mixta. De ſingulis agendum erit ſeor- ſ, quo magis diſtinctè cuncta intelligi queant. Sit ergo

CAP. I.

De Alienis, ad Officinam Medicam haut pertinentibus.

§. 1.

Quanquam Catalogus Officinarnm in rubro nil niſi medicamenta promittat, in nigro tamen occurrunt non pauca, quæ nen illud nequaquam merentur. Nec ego mentionem horum erem, niſi metuendum mihi ſit, ne non attendiſſe videar, hinc e medicamentis, quorum cenſuram in me ſuſcepi, temerè inecta. Suppono nimirum tanquam firmum Pharmacopæi Ofum in eo conſiſtere, ut pro ægrotantibus medicamenta præparet edico præſcripta. Quicquid ergo ad curam hominum à Mes non adhibetur, ad officinam nullatenus pertinet.

§. 2. Jam vero ſubſumo, 1. quæ *brutis deſtinata* ſunt: *Aloë allina, Sulphur caballinum, Unguentum ad ungulas equorum*, ataliud *contra ſcabiem equorum, pulvis pro pecore, pulvis pro porcis.* non infra dignitatem eſt Pharmacopœi præparare, aſſervare, didere, quæ meliore jure Officinam fabri aut ſtabulum hippocovel ovile aut bubulci ſubulcive peram ornarent. Et quemadmoa artem Veterinariam exercere Medicum haut decet: ita nec ri ludibriumque iſtorum hominum effugere poteſt, qui auſit ſe ous immiſcere vel qualecunq; lucellum inde ſperare, ad quo medelam innumera ubivis obvia expertus eſt quivis idiota.

 §. 3. Quid

Digitized by Google

§. 3. Quid dicam 2. de *venenis*, uti ſunt *Arſenicum album*, *flavum*, *rubrum*, *Auripigmentum*, *Cobaltum*. Utimur iis ad necandos glires ac mures muſcasque, ſed à Medico prudenti & conſcientioſo vix ac ne vix quidem annumerantur Medicamentis. Vidi Chirurgum caſtrenſem, qui paucis arſenici granis loco vomitorii utebatur in cura febrium, modo felici, modo infelici cum ſucceſſu, quod ipſe mihi faſſus eſt ingenue. Ponamus autem ſtomachum pituita plenum à tali veneno minus nonnunquam lædi, anne igitur ſecurè datur? Anne licebit illud propinare omnibus promiſcuè, delicatioribus ac tenerioribus? Siquè aliquando male ceſſerit, quomodi declinabimus à nobis temeritatis notam? Conferatur D. Georg. Ern. Stahl, Prof. Hal. Obſervat. Chym. Phyſ. Med. Curioſarum Menſis quintus.

§. 4. Ecquid 3. *Pigmenta*, ſibi volunt? *Bolus vulgaris*, *Creta*, *Ocbra*, *Rubrica*, *Ærugo nativa*, *factitia & cryſtalliſata*, *Ceruſſa citrina Miniumque*, *Cinnabaris factitia*, *Plumbago*, *Cadmia ferrei coloris*, *Argentum foliatum*, *ſcriptorium & Muſicum*, *Aurum foliatum finum & bicolor*, idemque *ſcriptorium*. His adde, quæ regnum vegetabile ſubminiſtrat, *Lignum Braſilianum rubrum*, *purpureum luteumque*, *cæruleum Indicum*, *Lacmus*, *Laccam Florentinam & in rotulis*, *Orleanam*, *ſuccum cerviſpinæ*, &, quæ ſub titulo *Tornaſolis*, linteola ſucco heliotropii tricocci aut mori ceraſorumve tincta. Quamvis enim nonnulla horum à quibusdam in uſum Medicum aliquando vocentur; inſignis tamen vel adeo ſingularis haud exiſtit, quin alia ex Officinalibus in eorum locum ſurrogari queant citra periculum damnumve. Neque ſequitur ad quasdam Compoſitiones illa præciſe ſimplicia recipi debere, itaque hoc nomine in Officinis ſervanda eſſe. Quo enim jure Bismuthum, Magnes, Mercurius ſublimatus, ſtannum Anglicum, Zinckum, Scorpiones, Tartarus, Radix Cynogloſſæ, fructus Cacao, cum vaginiliis & frumento Indico è Catalogo ſimplicium omittuntur, cum tamen ad Magiſterium Bismuthi, Empiaſtrum ſtipticum Crollii, Mercurium dul-

cem,

:em, antihecticum Poterii, flores Zinci, Oleum Scorpionum. Sal ixum, ſpiritum tincturamque Tartari, Pilulas de Cynogloſſa, ſuc-oladamque recipienda ſint: eodem jure omittitur Minium, ærugo, Creta &c. quanquam Emplaſtrum de Minio, Unguentum Ægyp-acum atque alia ingrediantur.

§. 5. Si quis 4. *Coſmetica* etiam *Crollii* aliorumve rejiceret è harmacopœa, me facile conſentientem haberet. Non ignoro ledicos omni tempore fuiſſe, qui eorum quoque curam in ſe ſuſ-:eperint: Quid? quod Chymici non minores ſibi divitias ex oleo 'alci quam ipſo lapide Philoſophorum pollicentur, ſiquidem fu-ıs in aula carior quovis auro æſtimatur. Infra dignitatem nihi-minus Medicorum & Pharmacopœorum eſſe videtur, quæ apud nnes myropolas vulgo proſtant, Catalogo Medicamentorum of-:inalium inſeri: Tales ſunt *panniculi bombycini rubro colore imbu-*, Italis *le Pezette*, ad tingendas genas & labia: *Talcum*, præpara-m tamen ad nitorem conciliandum cuti; *Sapo Venetus* & *odoratus m ſpongia marina*, Balneatoribus ad ſordes abſtergendas utilior.

§. 6. Idem 5. de *Odoramentis* in genere judicium eſto; *Pomo ıbræ*, *Trochiſcis alipt.æ moſchatæ*, *de Gallia moſchata*, *de benzoë cum ſcho*, *de roſis cum moſcho*, *pro fumo cum & ſine moſcho*, *baculis fu-ılibus cum moſcho & ſine moſcho*, *Candelis pro fumo cum moſcho & e moſcho*, *pulveribus pro fumo cum moſcho atque communibus*, *pro vitibus atque pauperibus* quis utitur in curis ægrotantium? Num is ex Officina petit *pulverem Cyprium?* quem barbitonſores & i capillo criſpando & ad ornatum componendo unice operam nt, gratis fere diſpergunt exiguoque pretio venditant. Non :am ſeplaſiarios occurrere, qui ſuaveolentia ex profeſſo parant ac ſcent egregia, unde ſingulares novique prorſus emergunt odo-, cum quibus comparari veteres tritæque compoſitiones nullate-s poſſunt. Itaque nec *balſama*, prout in Officinis habentur, in ıgno ſunt valore, ſi antapoplecticum excipias ac fortè rutaceum, :aſu neceſſitatis quandoque deſideratum.

K 3 §. 7. Quem

§. 7. Quem vero in finem 6. *Saccharata* in tanta ſerventur copia, non video. Nominantur octo ipſus *ſacchari* ſpecies, *Canarienſe, candum album & rubrum, farinaceum, Melitenſe, penidium, rubeum, Thomæum;* cur non additur ambratum? revera elegans. Sed fortaſſis unum inſtar omnium eſſe poterit. Hem! *Confectorum* ſeriem, *Rad. Acori, Amigdalarum dulcium, Aniſi, corticum Aurantiorum, atque Citri* &c. aut ſi *candiſata* mavis, ecce *radicem eandem Acori, fructus Amygdalarum dulc. Cortices aurantiorum ac citri* &c. Si vero ſucculenta magis palato arrident, *en Radicem Acori conditam, cort. Aurant. Citrique* atque ſimilia plura. Nec deſunt *Rotulæ aromaticæ cum moſcho, roſatæ cum & ſine moſcho, è berberum ſucco, diambræ, dianthos* atque ſic porro: item *Morſuli è berberum ſucco, è citro, è Cydoniis cum ſpeciebus & fructibus, Imperatoris cum fructibus. En panem Cæſareum, Martiumque ſimplicem atque compoſitum cum ſpeciebus.* Eſt & *Succolada* in promptu. Dolendum ſaltem multos hominesnauſeare delitias pharmacopœorum, juxta proverbium ab Helmontio allegatum: tolle iſtud, nam Apothecæ odorem habet; alioqui mundus non difficulter careret cupedinariis circa ballaria illa & ſaccharatas confecturas occupatis; careret quoque cauponibus aquariis, Thee, Coffee ac Succoladæ potum otioſæ plebi miniſtrantibus.

§. 8. Crediderim autem in gratiam puerorum dulcia illa præparari; quid igitur Viris loco ſaccharatorum exhibebimus? procul dubio, quæ 7. commemoranda veniunt, *ſale acetoque condita,* majori appetitui excitando idonea. Hujus generis ſunt *Cappares in aceto vel cum ſale, Citri flores in aceto, Limones cum ſale, Olivæ cum ſale.* Cur non adjiciunt Cucumeres acidos cum halece, aut Braſſicam muriaticam cum botulo probe ſalito ac piperato? Extra jocum. In oppidulo, ubi Pharmacopœi labores reditusque parciores ſunt, nil vetat eum Chartas luſorias etiam, tabacumque cum fiſtulis ad fumigandum factis venundare, præſertim deficientibus tabernariis: aſt in Urbe nobili, mercatoria, imperiali, regia, tale quid

uid fieri non cernimus. Saltim Catalogo Medicamentorum in-
ſeri nequeunt.

§. 9. Verum occurrunt adhuc plura 8. quæ *ad uſus domeſti-
os mechanicosque* magis quam formulas remediorum quadrant.
Cera Hiſpanica, rubra & viridis ad ſigillandum apta eſt: *arborea*
ortulanis utilior: *Pix navalis* vietoribus & naupegis, *Colophonia*
dicinibus, *Ichthyocolla* vino clarificando œnopolis, arculariis ad
utinandum commoda: *Tripolis, Smiris, Pumex, & Alumen ſciſſile*
olienda metalla, vitra gemmasque optima artificibus neceſ-
ria: ſicuti *Gypſum* & *Calx viva* cæment r s fabrisque murariis.
quorſum referam *ſulphur citrinum* atque *vivum*, *mineram anti-
mii atque mercurii?* Quamdiu enim ſuppetunt flores ſulphuris,
n adeo pretioſi, poſſumus carere ſulphure citrino ac vivo. Nec
ineris antimonii mercuriive utimur in medicamentis, ſed præ-
ratis ex antimonio, & cinnabari nativa.

§. 10. Ut itaque in ſummam hactenus recenſita contrahamus,
ncludimus ita: Quæcunque ad curam hominum ægrotantium
n adhibentur, ea tanquam aliena è Catalogo Medicamentorum
icinalium ejicienda ſunt: Atqui brutis deſtinata remedia, Ve-
na, Pigmenta, Coſmetica, Odoramenta, Saccharata, ſale ace-
ue condita, & quæ in uſus alios domeſticos mechanicosve aſſer-
tur, non adhibentur ad curam hominum ægrotantium. Ergo
quam aliena è Catalogo Medicamentorum Officinalium ejici-
la ſunt.

CAP. II.

De Sordidis ac nauſeoſis, quæ nomen Medicamentorum non merentur.

§. 1.

afflicto afflictio addenda non eſt, peſſime agunt omnino, qui
it opem ferant ægris, indiſcriminatim quicquid in manus vene-
ſordida ac nauſeoſa maximè propinant. Et quemadmodum
hac

hac ratione miſeri ab uſu Medicamentorum deterrentur, nec facile ullum levamen ſentiunt ab his quæ abhorret natura: ita profecto Artem optimam ac ſe ipſum proſtituit, & contemptui ac ludibrio vulgi exponit, qui non veretur in tanta egregiorum remediorum abundantia exhibere turpia quævis, fœtore cadaveroſo atque ſtercoreo moleſta, ſapore ſumme nauſeoſo ingrata, tota ſubſtantia homini, etiam minus delicato, ac vel ſolo nomine, abominanda.

§. 2. Ponamus enim iis qualemcunque medendi vim ineſſe, ergone porrigenda ſunt ægrotantibus? non putarim. Medicum certe inſignis arguit ſimplicitatis, ſi forte mutare nolit, quæ Veteribus in defectu meliorum uſitata fuerunt. Sed minus prudens doctusve judicabitur, ſi loco hujusmodi nauſeoſorum ſubſtituere alia longe gratiora neſciat. Quaſi vero ſpecifica virtus adverſus morbum quendam uni tantum rei à Creatore benigniſſimo conceſſa ſit, qui potius hominis gratia condidit omnia, ut in caſu neceſſitatis quoque reperiat undique terrarum, quibus ſuccurreret ſuæ miſeriæ. Videlicet ægritudo nulla eſt, ad cujus medelam non innumera dentur remedia; noſtra proinde culpa i. e. ignavia noſtra relinquuntur quamplurima, optima etiam, inexperta: ſed excuſationem fortaſſis prætendere poſſumus, quandocunque nullus medicamentorum defectus adeſt; ſi vero in quodam morbi genere non niſi ejusmodi ſordida proſtent, graviter peccat qui deſinit alia tentare aut ſaltem quærere apud Autores, usque dum repertum fuerit dignum aliquod gratumque medicamentum.

§. 3. Interea quæ abhorremus natura, extra dubium 1. *Mumia* eſt cum omnibus è corpore humano deſumtis, quorum nihilominus ingens numerus in officinis habetur. Eſt locus in Ægypto aliquot leucis à ruderibus Memphis diſtans, unde funera illa medicata, juxta relationem ocularis teſtis Breuningii, Itinerar. Orient. pag. 158. & Petri de Valle pag. 103. erui ex arena & apportari ad nos ſolent. Quo morbi genere interierint, peſte an veneno, incertum eſt; nec refert quo pacto ſervata fuerint, Aloë Myrrhaque,

an

ı reſina cedria, vel aſphalto. Inter rariora tamen officinarum ıſtodiuntur ſancte: ac miſcentur non modo in ſubſtantia cum iis pro pulvere contra caſum, & Athanaſia magna & emplaſtro poſtolico, de Betonica, Crolliique ſtiptico; ſed & paratur exin- : quædam Eſſentia Mumiæ veræ, vel extractum, quod inter alia iam Laudanum opiatum Quercetani Majus ingreditur. Cui bo- ›? lege Renodæi Diſpenſatorium.

§. 4. Verum qui Mumiam non odit, amet *piguedinem huma- ım cum medulla oſſium, ſecundinam primiparæ* atque hinc para- m *Spiritum:* vel etiam *Spiritum & Aquam cerebri humani, Spi- tum & Sal vol. ſanguinis, urinæ, cranii humani, ol. cranii hum. latinam cran. hum.* & in forma pulveris *cranium patibuli, præpa- tum & uſtum, magiſterium cranii humani, oſſa microcoſmi præpa- ta & uſta.* Nec *cingulum è corio humano* diſpliceat: per me et. Anthropophagia Scytharum, Americanorum & reliqua- m crudeliſſimarum gentium damnatur ab omnibus; quis cre- t moratiores adeo immanes, ut è manu carnificis (non dicam ıatomici) turpilucricupidi repetant furum latronumque viſcera, davera. Certè canis canem vix unquam deguſtat mortuum, , quod magis miratus ſum, cor etiam coctum non attingit: uid vero nos impellit, ut ferociores ipſis videamur beſtiis? An- ›n alia in promptu ſunt, quæ vicem jam enarratorum ſupplere leant? Annon balſamica, ſanguinem congrumatum reſolven- ı, juvantia partum, cephalica & antepileptica, cornua & oſſa fficienter, imo abundanter collecta extant in Pharmacopoliis? uid opus eſt dilaniari hominem, aſſari & concoqui?

§. 5. Atqui alia quoque animalia z. commemoranda hic lo- ſunt, inſecta præcipue, *Viperæ ac Serpentes, Lumbrici, Bufones, ›nci marini, Scorpiones, Millepedes, Cochenilia, Apes, araneæ cum 'is:* quæ partim integra, partim aliis inmixta variisque modis æparata in uſum trahuntur. *Spinæ viperarum earumque Magi- rium, Sal vol. trochiſci de vipera, exuviæ ſerpentum, oleum, Eſſen-*

tial, Spiritus & Sal vol. lumbricorum terreſtrium, & pulvis eorum in *pu vere ad lac augendum D. Michaelis, oleum ſcorpionum ſimplex & compoſitum &c.* Quæ vero temeritas eſt, medicamentis annumerare, ac non tantum exterius applicare corpori, ſed interno etiam uſu commendare ægroque propinare, quorum contactum omnes fugimus, dum vivunt, tanquam venenata vel nobis etiam exoſa; ſiquidem nec poſt mortem arefacta oculis, naribus, linguæ arridere posſunt.

§. 6. Ejusdem dignitatis ſunt 3. brutorum viſcera & partes plerumque putridæ ac verminoſæ: *Pellicula ventriculi gallinarum, Lupi epar, ventriculus & inteſtina, Vulpis pulmones & lingua, Vituli pulmones;* & quæ parantur ex his, *Aqua pulm. vituli cum ſucc. Mynſ. lohoch de pulmone vulpis* &c.: Si ventriculus ventriculum ſanat: ſi quid jecur comeſtum in morbis epatis, ſi quid pulmones valent in affectibus pectoris, ſatius erit præparare illos in Culina quam Officina. Sed pudet me fateri publicè, quod tam multi reperiantur inter Medicos, eruditos etiam, qui neſcio quos vires ſpecificas in ejusmodi quisquiliis latitare putant, cum tamen omnis illarum Virtus omnino manifeſta ſit. In membranoſis partibus, ventriculis vel inteſtinis hærere magnam partem ſubſtantiæ glutinoſæ, quæ acriores humores inviſcare valeat, neminem fugit. Prodeſſe Phthiſicis atque tuſſientibus mucilaginoſa & gummoſa vel gelatinoſa quis dubitat? ita enim ſemina Goſſypii, Altheæ, Cydoniorum, gummi Arab. & Tragacantha in pulvere Haly contra Phthiſin, item decoctum & gelatina eboris vel CC. ad temperandam humorum acrimoniam utilisſimè adhibentur tota die. In Ictero & Jecoris affectibus amara laudantur ab omnibus. Fortasſis portio bilis, quæ in ductibus epatis ſupereſt, fortasſis abſinthium in quo aſſervatur aut Myrrha ex conſilio Zvvelferi admixta inter præparandum id præſtat, ſi modo quid epar lupi valet. Ita ſolent canibus corvisque invidendam eripere prædam, & à lanionibus, venatoribus ac carnificibus redimere indigno pretio, quod alioqui penitus inutile foret.

§. 7.

§. 7. Quid impedit quo minus 4. huc referamus *Hirci Cervi-*
que vel *Aſini ſanguinem?* quorſum *Coagulum Leporis, hædique? fel*
lucii piſcis, perdicis, tauri, & rariorem *Calculum fellis bovis?* Ec-
quid opus eſt *pinguedine canis & equorum juba* in tanta meliorum
ninusque nauſeoſorum multitudine? quaſi vero ad grumos ſan-
guinis reſolvendos, ad ſudorem movendum, ad ſedandos mania-
orum furores, vel inſultus epilepticos atque ſic porro, innumera
ion proſtent medicamenta, & quidem egregia, prorſus inculpata.
iiccine meremur gratioſorum Medicorum honores ac dignita-
em? quando miſeros putido ſolamur auxilio. Et quanquam ab
iujusmodi remediis interdum aliquod in ægros commodum re-
undet, nondum tamen ſequitur, ideo illa porrigenda eſſe; quod
nim Medicaſtro licet, non ſtatim ingenuum decet Medicum, cu-
ıs Officium eſt non modo ægrotantes curare, ſed quantum poſſi-
ile cito, tuto ac etiam jucunde curare, ſi quidem prudentis no-
ıen tueri cupit.

§. 8. Annon 5. cum regulis honeſti pugnat *Priapis Teſticulis-*
ue pharmacopolium exornari, qualia citra pudorem nemo aliàs
tingit, ac ne quidem nominat. Ut tamen varietas delectet, aſ-
rvatur *Priapus* alius *Cervi*, alius *Ceti*, alius *Tauri*, alius *Vulpis;*
ıanquam inter alimenta occurrant longe gratiora, ova ſorbilia,
ochleæ atque oſtreæ cum gelatinis optime ſapidis, quæ augere
erma & humores acres temperare ſuo glutine, in priapis unicè
ıæſito, valeant. Quodſi vero ex Officina tale quid nihilominus
æſcribendum eſt, reſarcire jacturam merito rejectorum priapo-
ım licebit non difficulter, ſi modo radices Satyrionis, tragacan-
am cum cæteris §. 6. laudatis ſeminibus, radicibus aliisque muci-
ginoſis & lacteſcentibus concretis adhibere velimus. Potius mi-
r, quamobrem in Collectione *teſticulorum* tam parci, ſolisque
ri teſtibus contenti ſint pharmacopœi, cum tamen à multis et-
n equi, cervi, leporis atque galli coleos mirum in modum extolli,
ere neminem queat. Interim ſub erroneo nomine teſticulorum

 Caſto-

Caſtoris aſſervatur *Caſtorium:* quod ſane mulierculis, qubus ſvaveolentia diſplicent, negare nolim: ſi modo Medici politiores non adeo delectentur ejusmodi ſordibus. Sit ita, egregie fœtere, necare vermes, expellere omnis generis exanthemata, pollere facultatibus nervinis ac uterinis, quid tum poſtea? Non deſunt alia, etiamſi Caſtoreo carerent Officinæ. Quid de Galbano, Aſa fœtida, & Sagapeno vobis videtur? & quæ parantur ex fuligine, ſuccino atque ſimilibus nihilo ignobiliora: ut Salia vol. taceam cum oleis empyreumaticis, in ſpecie camphoram & petroleum, quæ inſtar omnium eſſe poſſunt.

§. 9. Jam vero Crabrones irritabo, ad minimum ſcarabæos ſi 6. ſtercora, temere illata, ex Officinis Medicis relegari ac in perpetuum excludi velim. Quis citra indignationem ferat *ſtercus canis*, quod alias calceis è pavimento propellere, aut per errorem calcaſſe piget. Aſt, inquis, album eligitur, nempe canis oſſa rodentis. Pudeat! annon jam in promptu ſunt oſſa variis modis præparata, quibus in cura febrium, etiam vulneratorum, in Dyſenteria, Colica &c. utimur optimo cum ſucceſſu. Numquid à CC. uſto aut ſi mavis philoſophice calcinato differunt oſſea illa excrementa, ſi ſtercoreum fœtorem nolis deſiderare? Hunc vero extra controverſiam optat, qui aquam vulnerariam Strehlenſium ex eo per deſtillationem elicit. Quis non cinnabarim nativam, ſuccinum atque alia plura præferat *ſtercori pavonum*, quando vertigo aut Epilepſia medelam poſcit. Cur in Angina recipitur *nidus Hirundinum* probe fœdatus, cum limum terramque omnem inſigniter extinguere inflammationes & refrigerare, lippis & tonſoribus, non dicam Mulomedicis, notiſſimum ſit. Quem in finem paratur *Sal ſimi Columbini?*

Oeſypa quid redolent, quamvis mittantur Athenis? ait Ovidius. Scilicet ut ovium ſtercus referant, colligenda eſt ad illorum præparationem *lana ſuccida* è feminis potiſſimum, eaque non lota. Adeone tantam in ſtercore ſpem atque fiduciam collocare juvat? Id

vero

vero durius dictum poterat videri: mutentur exoſa iſta nomina, es ipſa fortaſſe minus odioſa erit. Qui ſtercus nominat, etiamſi mbram vel zibethum ſpiret, nauſeam movet inevitabilem: aſt eſypum vel album græcum quis non toleret facilius? Id procul lubio habuerunt in animo, qui *aquam omnium florum* appellarunt, x recenti vaccarum ſtercore deſtillatam. Nondum tamen ſe ſatis liberarunt ab omni culpa: ſaltim ignorantiæ turpis notam vix e ne vix quidem à ſe declinare poteſt, qui plus fidit bovis cerebro uam ingenio proprio aut arti ſuæ, in eligendis herbis refrigerantibus vel emollientibus.

§. 10. Apage indoctum ac rude pecus! Stercus & urina illorum ſint fercula digna, qui Arti Medicæ nobiliſſimæ aſpergere iſtam bem non dubitarunt, nunquam iterum eluendam: qui lolium itico miſcuerunt cacodæmonem imitaturi, h. e. quævis turpia, bſcœna, ſordida laudatiſſimis adjecerunt medicamentis, cum tamen Altisſimus è terra produxerit pro immenſa bonitate ſua copim à viro prudenti nullatenus contemnendorum. Annon juſtam villandi anſam Calumniatoribus ſuppeditant, me judice, indigni, iorum nomina in Ordine Medicorum Gratioſisſimo tolerentur. ane Artem optimam, prorſus Divinam, conſpurcare, ludibrioq; mnium exponi fas eſt? Non putarim. Quapropter nec materiæ ic tractandæ diutius inhærere mihi eſt volupe. Colligo ſic pous: Quæcunque nauſeam inevitabilem ægris creant, Medicosque nplicitatis, imperitiæ vel ſocordiæ arguunt, ea nomen medicamentorum haut merentur. Atqui ſordida illa, Mumia & quæ demuntur ex Cadavere humano, inſecta plus minus venenata, brurum viſcera, parteſque aliæ putridæ ac verminoſæ, pudenda poſſimum atque ſtercora, cum omnibus inde paratis, ægris nauſeam eant inevitabilem, Medicosq; ſimplicitatis, imperitiæ vel ſocordiæ arguunt. Ergo Sordida illa nomen Medicamentorum haud erentur.

CAP. III.

De Ignobilioribus & indignis quæ aſſerventur in Pharmacopolio.

§. 1.

QVanquam nihil tam abjectum ac ignobile ſit, quod non aliquando, poſitis nimirum certis circumſtantiis, egregie prodeſſe valeat; nihilominus ad Prudentiam Medici pertinere arbitror, ut hoc etiam in paſſu electio inſtituatur debita; alioqui fieri poteſt facillime, ut ex contemptu medicamentorum adeo vulgarium viliſſimorumque omnis in medentem & medicinam fiducia pereat, non ſine præſentaneo & inſigni ægrorum damno: Sed ignobiliora occurrunt varii generis, quædam pretio, aliqua virtute, atque alia uſu minus celebria. Ratione pretii ſpernuntur communiter viliora, quibus vel nullum vel exiguum ſtatui pretium poteſt. Ratione Virtutis reſpuimus merito exoleta, corrupta & potiſſimum virulenta. Ratione uſus videtur minus conſultum Officinam onerare inuſitatis atque ſuperfluis, ubi non deſunt meliora frequenti conſtantique uſu nobilitata. Verum laboris haud pœnitebit, ſi pauliſper diſcutere velimus, quæ in pharmacopoliis coacervata huc pertinent.

§. 2. Etenim 1. videmus curioſe aſſervari aliàs *rejectanea: Ungulas equi* ante fabri officinam, *Aſini* è loco cadaveribus deſtinato colligendas: *Cornua piloſque hirci, pilos leporis, pennas perdicis, teſtas ovorum,* non dicam *Oſtrearum & Concharum:* putamina *Caſtanearum & nucum juglandium: nucleos Ceraſorum, Dactylorum, Meſpilorum: arillos Berberum Roſæq. ſylveſtris: ſemina Citri Limonum & Aurantiorum:* item viliſſima hæc, ubivis obvia: *Lenticulas paluſtres, Herbam equiſeti, folia Quercus, Tiliæ, Hederæ, Salicis,*

Fraxi-

xini, Pruni ſylv. Mori, Corni, Perſicorum, Ribium, Meſpilorum, lo ni orum, Vitis, Buxi, folia & ſummitates Lupuli, folia & Corti- betulæ atque juglandis arboris, Glandes quernas, porcorum pabu- a, cum ſuis cupulis. Hæc & ſimilia, ſiquidem lacus, arvum, ſyl- vel hortulus pene omnis fert, ut gratis etiam in magna quantita- aberi queant, mallem ad minimum in Catalogo Medicamen- um officinalium omitti, ne male audiant & Pharmacopœus & dicus; hic namque putatur tam vulgaria æſtimando parum ſa- e ultra tritisſima empyricorum, rhizotomi vel anicularum ex- imenta: ille videtur omnes congerere quisquilias, ſaltim ut rum exinde majus reportet.

§. 3. Nec diſſimilis erit 2. de *domeſticis* & culinam quotidie in- dientibus ſententia. Numquis â pharmacopola poſtulat *Lactu- , Endiviam, Scariolam, Acetoſam vulg. aut Hiſpanicam, Petro- num, Cerefolium, Feniculum, Anethum, Lepidium, Cochleariam, urtium aquat: & hortenſe*, quippe quæ in acetariis & embam- ibus aliisque modis â Coquo præparata omnibus magis arri- t. Quem non delectant *radices Paſtinacæ, Piſtacia & Pineæ? n Pruna, fructusque roſæ ſylveſtris*, quæ inter alimenta ſolent ori haut raro: quemadmodum *Avellanæ, Lampertianæ* præſer- , *Nucesq; aquaticæ, Ficus Hiſpan. & Maſſilienſes, Dactyli, Amyg- e dulces, imprimis Ambroſinæ cum paſſulis* inter bellaria. Quis pulmenta *ex Amylo vel Oryza Miliove*, aut juſcula ex Lentibus, deo & Avena juxta leges cibarias parata lubentius ſumat? quam nduin regulas artis pharmaceuticæ confectas *ptiſanas* aut *deco- n Divi Ambroſii, vel hordei ſimplex atque compoſitum. Si Braſ-* tam eximiæ facultates ſunt, ut hac medicina teſte Plinio, ſex- tum annis ſervatus ſit Populus Romanus absque Medicis, cur relinquimus eandem inter alimenta medicamentoſa? Certe ium eſt, an officinarum *Lohoch ſ. eclegma de caulibus* æque ſalu- ſit. *Cancris fluviatilibus* decenter coctis cedunt & *lohoch & rum* inde confectum. Qui ſemel gelatinam, quam hodie co- quus

quus etiam ex ichthyocolla ſelectiore parare ſolet ſvaveolentem, egregie coloratam ſapidamque deguſtavit, ei nunquam placere poterit *Gelatina CC. vel Eboris, nedum Cranii humani.* *Butyrum majale* tempore verno nec pauperum negatur menſæ, nemini non gratum quamdiu recens fuerit: poſtmodum vero amittit omnem gratiam etiamſi ſtannea pyxide argenteave ſervetur. Nimirum ægre ferunt pinguia ætatem, atque ideo ſatius eſt ex culina quam officina petere *medullam Vituli, Tauri, Cervi, pinguedinem Agni, Leporis, Apri, Porci, Anſeris, Anatis domeſticæ ac ſylveſtris, Gallinæ, Caponis & Anguillæ*, ſi quis tentare illarum vires velit.

§. 4. Videamus igitur quæ *ignobiliora* ſunt virtute, ac inter ea 3. commemoranda exoleta, odore ſcil. ſapore ac virtute prædita. Quo ipſo tamen non rejicio ſimpliciter inodora & inſipida: ſed quæ vires ſuas amittunt atque ſic exoleſcunt, dum ſiccantur & aſſervantur. e. g. *Radix Armoraciæ vel raphani ruſticani* prout è terra eruitur & quamdiu ſucculenta eſt, ſaporem habet acrem, antiſcorbuticum, ſumme diureticum, *Rad. & herba Ranunculi* etiam veſicas excitat, *Herba Acetoſellæ* cum ſibi ſimilibus acidum ſapit non ingratum, quemadmodum *Cochlearia, Naſturtium &c.* jamjam oleribus annumerata ſe ſapore ſuo commendant, quamdiu virent. Sicca nullius pretii ſunt. Annon igitur ſatius foret, ea ex officinis Medicorum dimitti. Nam & hoc pacto felicius in cura morborum progredi poterit Medicus, ſi præter medicamenta officinalia v. g. in Cura ſcorbuti habeat nihilo ignobiliora, cibis intermiſcenda, quæ citra nauſeam copioſe crebriusque omnes aſſumunt. Si *Myrobalani* quicquam valent, *Chebulæ* nempe, *Citrinæ*, *Bellyricæ*, *Indæ ac Emblicæ*, tanquam pruna purgantia, quod tamen parum eſt, niſi melle, ſucco pomorum dulcium aut fortioribus etiam excitentur, longe potiora erunt pruna noſtratium cerea & aſinina, utpote de quibus certi ſumus, quod alvum cieant. Hanc nimirum ob cauſam à magiſtratu loci hujus quotannis edicto prohibentur publico, ne quis illa venum exponat, quoniam compertum eſt dyſenteriam

haud

Digitized by Google

ud raro naſci ab immoderato eorum uſu, quem tamen evitare
n licet, ſiquidem uno vel altero nummo emuntur plura, quam
machus ferre valet ſanitate illæſa. Quapropter miror ea loco
yrobalanorum in officinas non recipi; etenim hoc pacto definiri
ta doſis, & declinari facillime hypercatharſis poſſet.

§. 5. Quod ſi vero exoleta illa, utpote viribus orbata, tolerari
queunt, quid fiet 4 de *Corruptibilibus* ſive iis, quæ brevi tempo-
ſpatio rancorem, ſitum aliudque vitium non tolerandum con-
hunt. Id §. 3. monui pinguibus accidere, quod non modo de
yro, medulla & axungiis, ſed & *de ſeminibus oleoſis atque oleis ex-
ſſis* intelligendum eſt; exempli loco ſint *pineæ, amygdalæque* tum
oque allegatæ, quibus nunc addere licebit *oleum commune &
ma ceti*, ut vulgo dicitur, cum omnibus inde compoſitis, qualia
t *Pulvis Haly contra Phthiſim, pulv. contra Calculum Auguſtano-
i, unguentum potabile rubrum & viride.* Sed de mixtorum vi-
poſtmodum plura: hic loci contentus ero ſimplicibus. Atq;
r hæc ipſa videntur fructus præ cœteris corruptioni obnoxii;
s, Dactyli & Ceratonia vermiculantur facillime: *Aurantiorum
lorum & dulcium, Citri, Limonum, Granatorum poma* putreſcunt
ıs. Quamcunque vero diligentiam adhibeas in conſervandis
um ſuccis, per ſulphurationem laguncularum, per olei vel ce-
nfuſionem, nihil agis; paucos intra dies à priſtina & naturali
ia multum remittit ſapor: quod itidem accidere ſolet *ſucco
erum, ribiumque*, ac multo magis qui dulciores, aquoſiores
ninus acidi ſunt, *ſucco Betulæ, Roſarum, Semper vivi, Rubi id,
orum, Mororum, Pomorum borsdorff: Ceraſorum, Cydoniorum,*
le omphacio ſ. immaturo uvarum ſucco nihil dicam. Salva
ır conſcientia hos quoque ſuccos cum fructibus ſuis ex officina
re poſſumus, liberum relinquentes Pharmacopœo, ſi à quo-
n tale quid præſcribatur, ut habita ratione temporis vel ab hor-
nis, vel inſtitoribus exoticorum fructuum, hic Lipſiæ Italis, de-
ım ſuppleat, Neque id vitio cuiquam verti poteſt, cum

M nulla-

nullatenus teneatur facile parabilia & aliunde melius impetranda in promtu habere, alioquin etiam vinum, lac, ſerum lactis, ova cruſtam panis & alia innumera ſuo inſerere Catalogo deberet.

§. 6. Cur vero tolerantur 5. *virulenta* & manifeſte nobis infenſa? Haud vereor id pronunciare de *lapide Armeno & Lazuli*, qui veram Cupri mineram in ſe continent, eo copioſiorem, quo plus cœrulei coloris habent. Evertunt autem ac erodunt ſtomachum pro more venereorum; ideoque lavantur multoties, ut acrimoniam & vim exurendi amittant, atque ſic melancholicis ac maniacis propinari queant. Enim vero ponamus in morbo deſperato illorum uſum aliquando innoxium fuiſſe: ponamus etiam inter purgantia Lazuli convenientisſimum eſſe ratione ſubſtantiæ lapidoſæ, quæ acidum in hujusmodi affectibus peccans inſimul deſtruat: ergone vim habet exhilarandi, aut Cordialem, promiſcue omnibus laudandam, quando per accidens quosdam juvat, humores præcipitando & exturbando acres: Occultatur autem Lazuli epithymo, polypodio, ſtœchade, ſpica Indica, ſucco eupatorii apiique *in pilulis Indis Haly:* epithymo, polypodio, aniſo ac endiviæ ſucco in *pilulis de lapide cyaneo Meſue;* epithymo, aniſo, fœniculo, maſtiche fœniculique ſucco *in pilulis de 5. Myrobalanorum generibus Nicolai Alexandrini: In Electuario Diaſenn. ejusdem Nicolai* idem Lazuli temperatur cum bolo (rectius quam lapide juxta græcum Codicem:) Armena, avellanis, ſaccharo, cinnamomo, ſpica Ind. Sem. ocimi, folio Indo, croco, fl. roſmarini, melle deſpumato & aromatibus omnis generis: atque ita fortasſis nihil ageret in minore doſi, niſi ſtimulus ex colocynthide, ſcammoneo vel helleboro adjiceretur. Aſt in *confectionem Alkermes* recipi eundem tanquam corroborans, ridiculum eſt, certe abſonum: vide Caſp. Hofmanni Paralipom. Offic. Cap. 76. Quid valeat *Tinctura Lap. Lazuli* & quæ huic affinis *eſt luna cœrulea*, nemo non intelligit, cui cupri natura quadantenus perſpecta eſt. Ad virulenta referri ex vegetabili regno poſſunt *ra-*

dix

e & ſemina eſulæ, ſemen Ricini cumprimis nigri, vulgo *grana-ti*, *nux vomica* & *Anacardium*, quod præter omne meritum am ad imitationem Lazuli commendatur tanquam analepti-m. In affectibus Capitis Cordisque, imprimis uſitata eſt *Con-ſtio Anacardina & mel anacardinum;* ſed audiamus Joh. Jon-num Lib. 2. de Arb. p. 157. Melligo Anacardiorum exulcerat, flammat, & ſanguinem adurit; eodemque tota India pro cau-co utitur. Atque ego (verba ſunt Foreſti Lib. IX. obſ. 23. in holiis :) in ea ſententia fui ſemper & hærere conſtitui, nusquam periri infamia, quum meliorum copia ſuppetat. Quandoqui-em temerarium & inſignis ſtultitiæ argumentum eſt, in ancipiti edicamine periculum facere, cùm id nulla cogat neceſſitas.

§. 7. Porro ignobiliora 6. ſunt plurima vel omnino *inutilia el inuſitata* etiam. Annus labitur priusquam ex Officina quis ppetat *Radices Allii & Porri; Agrimoniæ, Amaræ dulcis, Aquilegiæ, rmoraciæ ſylveſtris, artemiſiæ, aſparagi, Chelidonii minoris, Cucumeris aſinini, Cyclaminis, Graminis, Hyoſcyami, Quinque-olii, Plantaginis Maj. & min. Sqammariæ, Verbenæ, Ulmariæ ut Lignum Aſpalati, Buxi, Cypreſſi, Cydoniorum, vel Cortices ber-erum, Laureolæ, Frangulæ, Sambuci atque Tiliæ, radicis Fraxini, Mori, Quercus:* vel *Herbas amaradulcis, Amaranthi, Anonidis, Bardanæ, Biſtortæ, Borraginis, Bugloſſi, Lavendulæ, Cannabis, Cardiacæ, Cardui Mariæ, Caryopyllatæ, Citerbitæ, Convolvuli, Cotulæ, Fabariæ, Cucumeris aſinini, Enulæ, Filicis, filiculæ, flam-mulæ Jovis, Geranii malvatici, moſchati & Rupertiani, Gallii, Gnaphalii, Lapathi acuti, Lyſimachiæ purp. Lunariæ, Melampyri, Succiſæ, Nummulariæ, Nymphææ, Ophiogloſſi, Perſicariæ, Polygoni, Saponariæ, Scrophulariæ, Stæchadis citrinæ, Taraxaci, Sedi ver-micul: Umbilici veneris, Vulvariæ, item folia Cupreſſi, Ebuli, Veratri albi, Ficus, Mezerei, Myrtillorum, Oleæ, Ricini, Tamariſci; pariter Flores epaticæ albæ, Fumariæ, Jaceæ, Lupuli, Petaſitidis, Saxifragiæ, Siliginis, ſtœchad. citrinæ: Fructus cornorum exſicca-torum,*

torum, ribium, ſorborum, Halicacabi, baccas & ſemen aſparagi, ſolani ac Ruſci, Ebuli, hederæ arboreæ, Laureolæ & ipſam nucem Indicam; ſemina Cerefolii, Ciceris albi, Cichorei, Cochleariæ, Colocynthidis, Eryſimi, Ervi, Galegæ, Geniſtæ, Hyperici, Hyſſopi, Majoranæ, Meliſſæ, Mercurialis, Nicotianæ, Paſtinacæ, Perfoliatæ, Polygoni, Portulacæ, Raphani, Roſmarini, Sanguinariæ, Saxifragiæ, Spinachiæ, Thlaſpi Cret. & vulg. Si ad præparata reſpiciamus, cui bono *cineres Apum, Ciconiæ, Corvi, Noctuæ, Picarum, Reguli, Erinacei, Talpæ, Leporis martii ejusque pilorum, Equi pilorum?* &c. *tot aquæ diſtillatæ, ſalia fixa, Extracta, pilulæ, anditota*, quorum omnium ne decima quidem pars in uſu eſt? ſed de his Cap. 6. & 7. dicendum erit.

§. 8. Merentur igitur 7, *ſuperflua* quoque lituram, nam & hæc ignobiliora ſunt in reſpectu meliorum, quæ in Officinis proſtant. Numquis utitur *integris mandibulis lucii piſcis, Lapidibus Cancr. & percarum, matre perlarum vel Corallina, fragmentis corallìorum, Alabaſtro, Cryſtallo montana, lap. nephritico, fulminari, judaico, hæmatite, Tutia, Nihili, Opio, Scammonio, Vitriolo albo aliisque* innumeris, quamdiu *cruda* ſunt; annon ſufficeret nominaſſe pulveriſata vel præparata? Eccur deteriora ſimul cum electis aſſervantur? v. g. *Tragacantha, Thus, Myrrha communis*, i. e. ſordida & impura; Si *Cardamomum Maj.* ignobilius eſt minore, & *Galanga Major* minore, *Santalum rubrum atque album* flavo, *Mentaſtrum* Mentha, *Papaver nigrum* albo *Caſſia lignea* h. e. Cinnamomum ſylveſtre Zeylanico; *Nux moſchata mas* rotundiore fæmina, cur non negligimus ea ſervatis optimis? Undecunque afferatur *Thymiama*, plerumque fatuum, ſiquidem juxta Bauhinum Lib. IX. p. 342. cortex arboris eſt ſtyracifluæ, dignum haud cenſeo, cui locum in Pharmacopœa demus, quamdiu ſtyrax liquida & ſicca tolerabili emitur pretio. Eum vero ſtultisſimum jure dixeris, qui *Lignũ lentiſci*, cummuniter verminoſum, rarũ tamen, eligat præ maſtiche, matris ingloriæ prole pulcherrima. Qui unquam obſervavit in terra

Gold-

ldbergenſi dulcedinem quaſi lacteam, ei haud placere poterit *us alba*, præſertim *bohemica*, nobis uſitata, cui ſapor magis argil-cus ineſt & ingratus.

§. 9. Hæreo, annon ad ſuperflua pertineant *æquipollentia* illa, ando duo vel tria aut etiam plura pro eadem intentione aſſervan-', quorum tamen facultates nihil inter ſe differunt, aut certe mo-um. e. g. *amygdalæ ambroſinæ* non niſi magnitudine diſcrepant *a 'cibus* reliquis minoribus: *Folia Betæ rubræ & albæ* colore tan-n. Quid juvat ſeorſim repoſuiſſe radicem *Doronici Romani & ſtriaci*, *ſemen Lactucæ comm. & Italicæ*, *Crocum Orientalem & Au-iacum*, *Viſcum quernum*, *tiliaceum & Corylinum*, *piper nigrum*, *um & longum*. Aut enim virtute paria ſunt aut imparia; ſi pa-, perinde pharmacopœo erit, quodnam ſub nomine Doronici, ctucæ, Croci, Viſci, Piperis præſcribat Medicus: ſi vero impa-ſunt, cur non eligimus quod optimum eſt, ſpreto minus efficaci. : quid diſſimulem, exiſtimo varietatem iſtam potius ad pompam am uſum comparari, ut longiori ſerie recenſeri queant, e. g. *flo-roſarum albarum*, *incarnatarum*, *centifoliarum*, *rubrarum*, *ſyl-ſtrium*, *Vitriolum album*, *commune*, *cypreum*, *Romanum*, *Ungari-n*; quaſi vero non ſufficeret unum vel alterum ex omnibus. Nam illa ſuperflua mihi videntur, quæ niſi nomine viribus tamen quipollentia ſunt. Eſtne ſingularis aliqua virtus in *pinguedine ris alpini*, *Taxi*, *Vulpis*, *Ardeæ*, *Aſciæ*, *Ciconiæ*, quam non inve-amus in axungia quadam domeſtica, quotidie recenti adeoque eliore. Largior fumum accenſarum *Blattarum byzantin. Pilæ-e marinæ* in paſſione hyſterica prodeſſe, nemo tamen eſt, qui non bentius pennas, crines, picem ac ſulphur, non dicam ſoleas cal-orum attritas & ſimilia prout in manus veniunt, adhibeat, præ-rtim ubi ſuffocatio urget; tunc enim poſthabitis exoticis optima nt proxima i. e. facile parabilia.

§. 10. Equidem erunt, quos haud pigebit ad ſalvandam varietatem Simplicium, vel etiam Compoſitorum, plures allegare rationes. Videlicet quædam commendabit Autoritas Veterum, alia Curioſitas & diligentia recentiorum. Ecquis determinabit in caſu dubio, e. g. an Crocus Auſtriacus ſit præferendus Orientali &c. quamdiu nemo in univerſum Claſſicam Autoritatem in Medicina poſſidet. Quod Capita tot ſenſus; neque diſſenſus, credo major eſt in orbe toto, quam Practicorum in una Civitate, ſiquidem is demum præ cæteris experientiſſimi nomen ſe meruiſſe putat, qui nil intentatum relinquit, ac tandem aliqua ſingularia minusque nota eligit, ſancte pro ſecretis cuſtodienda. Dum igitur quisque ſibi ſoli ſapit, nihil emolumenti redundat in artem de induſtria ſuppreſſam. Neſcio an ſperandum, optandum tamen eſt, ut tandem aliquando inſtauraturi collapſam Medicinam conſentirent de certis regulis ac legibus fundamentalibus, in quarum defectu cuilibet quod libet licet. Ego interim ſub finem hujus Capitis argumentor ad hunc modum: Quæcunque minuunt exiſtimationem Medicorum & Pharmacopœorum, falluntque ſpem ægrotantium, ea indigna ſunt, quæ aſſerventur in officinis. Atqui modo recenſita ignobiliora, rejectanea, exoleta, corruptioni facile obnoxia, virulenta & inutilia minuunt Exiſtimationem Medicorum & Pharmacopœorum, falluntque ſpem ægrotantium. Ergo indigna ſunt, quæ aſſerventur in officinis.

CAP.

Digitized by Google

CAP. IV.

De Dubiis, Spuriis ac erroneis, quibus tutò fidendum haud eſt.

§. 1.

Onqueruntur de infido experimentorum ſucceſſu non Phyſici modo, ſed magis adhuc Medici, & quidem Practici. Quan- certisſimum aliquod remedium, per plura ſecula decantam fruſtra præſcribitur ægris: quando effectus plane contrarius quitur, e. g. vomitus poſt uſum ſtomachici remedii, diarrhæa poſt doriferum aſſumtum, atque ſic porro. Tum vero refugium iidem haud deeſt, idioſyncraſia ægrotantium, viſcerum atonia, orbi repugnantia, naturæ motus ſymptomaticus criticusvé. At Officinam viſitaremus, veram plerumque cauſam in erroneo dehenderemus medicamento. Non miror autem in tanta ſimcium copia per imperitiam, negligentiam aut malitiam Rizomi, Myropolæ omniumque qui circa collectionem, præparatiom, conſervationem, diſtributionem Materiæ Medicæ occupanr, peccari tota die, vel decipi etiam ſatis oculatos, hinc quamplura dari dubia, ſuppoſititia, adulterata & omnino falſa; ita ut ous ſic ſtantibus petere medicamentum ex Officina ſumme peuloſum exiſtimem. Sufficiat hac vice ſaltem ea, quæ utplunum fiunt, annotaſſe: plura ſuppeditare poterit inſpectio & amen paulo curatius.

§. 2. Prodeant igitur 1. *dubia*, pene dixerim deperdita & obſoa, quæ in honorem Veterum his etiamnum diebus aſſervantur, non in pyxide, certe in titulo. Quæ *radix* eſt *Been albi rubrique*, mereantur admiſceri corroborantibus, in ſpeciebus Cordial. ex. Bened. Cordialibus temperatis Auguſt. de margaritis Calid. frigid. de Moſcho dulc. de Xyloaloë, de Gemmis calid. & fri-l. Lætificantibus Gal. & Rhaſ. Liberantibus Aug uſt. Pleres archont.

Tale

Tale quid fruſtra expectabimus à radice Limonii maximi, quæ ut plurimum Behen rubrum dicitur, & Lychnidis ſylveſtris radice quæ album repræſentare debet. Ejusdem dignitatis plura occurrunt, ſi Clariſſimi Salmaſii Exercitationes de Homon. Hyl. Iatr. conſulamus. *Coſti* olim geminas ſpecies, aliam rubentem amaramque, aliam albam haud amaram extitiſſe, imo Dioſcoridem tres potius notaſſe, Arabicam albam & odoratam, Indicam nigram, atque Syriacam colore buxeam, neminem fugit; cum nullo tamen ex omnibus his conveniunt, quæ jam habentur ſub nomine Coſti radices atque cortices. Ita & Rha veterum revera diverſa radix eſt ab hodierno *Rhapontico*, *Rhabarbaro* & *Rha monachorum*. *Helleborus niger* alius Theophraſti, alius Dioſcoridis eſt, alius qui verus Hippocratis dicitur. Turpethi nomine appellarunt Græci atque Arabes radicem vel Pithyuſæ, vel Alypi, vel Tripolii; à quibus omnibus differt hodie uſitatum Indicum, quale Celeberr. Hermannus in Hort. Acad. Lugd. Bat. p. 177. & ſeqq. accuratius delineavit ſub titulo Convolvuli Indici alati maximi, foliis Ibiſco nonnihil ſimilibus, ſicuti ex adjecta inibi figura patet.

§. 3. Nempe incerti tamdiu ſumus, quamdiu ſimplicia hodie uſitata non ex aſſe reſpondent veterum deſcriptioni ratione coloris, odoris, ſaporis, figuræ, ſubſtantiæ, virtutis, & ſi quid aliud notatu dignum in iis obſervatum fuerit. Equidem determinare non auſim, an major culpa ſit antiquorum autorum, interdum haud ſufficienter, forſan etiam falſo deſcribentium ſua remedia: an poſterorum ac modernorum, quid pro quo arripientium citra inquiſitionem prolixam. Quid ſi veteres ſuo etiam tempore fuerint decepti? quemadmodum ipſum Dioſcoridem circa Cinnamomum, Canelam, Malabathrum aliaque plura valde veroſimile mihi eſt, poſtquam hæc ipſa tam anxie quæſita ſunt à curioſioribus, ſed fruſtra, utpote quæ prout ab Autore deſcribuntur, nullibi apparent. Quid ſi mera ſaltim nomina reperiantur absque ulla deſcriptione, ſicuti e. g. in unguento de Citriis Nicolai *Entalia* & *Dentalia* ſeu potius

us Antalia ac Tentali cum *lapide borachio*, anne ſufficit hujus in
cum recepiſſe Borracem? in illorum vero defectu vel conchu-
s venereas albas ad mentem Valerii Cordi, vel tubulos ſtriatos
: leves juxta Schrœderum; vel ex Capite aſelli lapides dentatos
l imitationem Pharmacopæorum Londinenſium, teſte Dale
armacologia pag. 656. Exotica namque in eo infeliciora ſunt,
od facilius præ cæteris dubia reddi queant; dum enim de ma-
ı in manum aliquoties traduntur, anſa datur errori frequen-
ſima. Videlicet è manu Africanorum, Indorum, Turcarum
rſarumque, qui primi talia impetrant, ſæpiſſime ignari tam
guæ peregrinæ quam materiæ Medicæ; atque ita Colores mer-
ntur cæci. Nihilominus inter alia forte aromata efferuntur
nos: qui vendit rem ignotam, ne damnum patiatur, admiſ-
: eam aliis, cum quibus aliquam ſimilitudinem habet; qui e-
t, ſecurus jam eſt, ac ſæpe ſibi gratulatur, ſi rarum quid ſub
to nomine impetraverit, etiamſi nil minus ſit, quam cujus
ellationem habet. Decurſu temporis tamen obliteratur er-
commiſſus, uſuque continuato locum genuini occupat,
nquam aperte falſum ſit.

§. 4. Id teſtantur 2. *Suppoſititia*, quæ non tantum ſubſtituun-
modo allegatis ſemper ambiguis, ſed & aliis rebus, quas recte
imus; ſaltem ut in defectu legitimornm, ſi deſiderentur, ſuc-
ere queant. Vulgatiſſimum eſt vice *calami aromatici* dari ra-
em Acori; pro *ligno Nephritico* Mexicano Braſilianum: pro *Ra-
Chinæ* veræ Orientalis candidæ Peruvianam rubentem: pro
ebinthina lacrymas abietis lariciſve; pro *Rad. Aſphodeli* Mar-
on. pro *Rad. Hermodactylorum* Colchicum; pro *ſucco Acaciæ*
cum pruneolorum agreſtium; pro *Styrace liquida* expreſſam
ıcleis; pro herba *Dictamni Cretici* fatuum Pſeudo-dictamnum;
ı. Myagri pro *Seſamo:* Smyrnii pro *Petroſelino Macedonico: La-
i* pro Cicere albo. Quid eſt *lapis Bufonites?* fabulantur non
ci, eum in capite bufonis annoſi naſci; aſt nemo inibi eum

N repe-

Digitized by Google

reperire unquam potuit. Recipiunt ergo alii Echinometritem, ut recte appellatur à Menzelio in Eph. Germ. Dec. II. An. IX. obſ. 72. alii Conchitem, quod noſtrates communiter faciunt; jam vero conſtat eosdem lapides nil aliud eſſe, quam dentes molares lupi marini, qui alias etiam Oculi ſerpentum vocantur. Confer Imperati Hiſt.Nat.Lib.XXIV.Cap.23.& Merret Pinac.Rer.Britann. pag.210.

§. 5. Majus eſt, ſi ex inſtituto naturalia per artem imitaturi præparent miſceantque doloſe, ut veri ſpeciem habeant intrinſece ſpuria. *Aſphaltum* quod vulgo divenditur, mixtura eſt à bitumine Judaico multum aliena. Quomodo *Ebur* ad analogiam *foſſilis* calcinetur, me haud fugit; cumque nuperrime *Unicornu foſſile* hoc pacto paratum mihi exhiberetur, non fuit arduum fraudes detegere, ſiquidem ſerra diviſum oſtendebat ad oculum partem externam tantum fuiſſe mutatam interna omnino ſalva. *Borrax* factitia fortaſſe Aurifabris ad metallorum fuſionem idonea eſſe poteſt, ad medendum par nativæ ſ. genuinæ nunquam erit. Quid ſit *Sal Indus* clariſſime docet Plinius Hiſt. Nat. Lib. XXXI. Cap. 7. nempe foſſilis ex Oromeno monte, hodie vero vel ſaccharum porrigitur, ſi à Pharmacopœo id poſtules, vel Sal quoddam anguloſum, quale à nitri coctione ſuperfuiſſe vidi. Nomen *Boli Armenæ* imponitur Würtenbergicæ, Noricæ, Reichenbachenſi, Numburgenſi. Quæ ſigillo Turcico notatur *Terra* pro *Lemnia* venditatur, quæ tamen vix unquam genuina pervenire ad nos ſolet, ſiquidem & in patria inſtar rarioris Theſauri ſervatur, & in Conſtantinopoli extra Regis palatium non niſi ſpuria eſt, prout experimentum contra venena in canibus inſtitutum a Tavernier abunde confirmat.

§. 6. Nihilo meliora ſunt 3. *adulterata*, quando ſimplicia in ſe quidem bona per adjectionem rerum alienarum augent in pondere, ut majus exinde lucrum captent. Quomodo Saccharum Amylumque addatur *Mannæ Calabrinæ*: *Caſtoreo* ſangvis renesve caſtoris cum Gummi ammoniaco ſubacti: *Sennæ Alexandrinæ* Ita-

lica

ica vel etiam Coluteæ folia: *Ladano* terra nimis copioſa: *Aſæ fœ-*
'ida ſagapenum: *Opobalſamo* Arabico Terebinthina: *Croco* flores
Carthami: *Mercurio vivo* plumbum ſtannumve: *Mercurio ſublima-*
o Arſenicum atque ſic porro, id quidem à Cordatioribus hinc inde
.nnotatum atque prohibitum, nihilominus huc usque uſitatam de-
rehendimus tota die. Præ cæteris experiuntur malitioſum hoc
ugmentum pretioſa, ne labori præmium deſit, in ſpecie *Ambra*,
Ioſchus, *Zibethum*. Qua ratione id fiat, differere pluribus haud
onſultum puto. Cui lubet, evolvat Jacobi Sylvii Tr. de Adul-
eriis ſimplicium Medicam. cognoſc. item Liſſeti Benantii declara-
onem Fraudum apud pharmacop. commiſſ. nec non Joh. Ant.
odetti Dialogum de Impoſturis nonnullorum Pharmacopœorum.

§. 7. Nec præterire 4. *defraudata* ſeu expilata poſſum; quæ in
o diſtare ab adulteratis videntur, quod non per additionem ſed
ıbtractionem potius depravata & quaſi deflorata ſint. De *Styrace*,
communiter in pane vel maſſa venum it, certum eſt, ejus melio-
m partem forti expreſſione fuiſſe ſubductam. Atque hoc genui-
ıs eſt Styrax liquidus: impetrari tamen difficillime à Myropolis
oteſt, quod opportune recipiatur ad pretioſiora odoramenta; non
ſi reſiduum ergo diſtrahitur ſub nomine Styracis, uti clarius ap-
ıret, ſi vera & illibata Styracis grana ſpectemus. Similiter artifi-
um leve ſed grave eſt flagitium è *Caryophyllis* integris extrahere
eum, iterumque fatuos permiſcere cum bonis, ut ſecunda vice
ıæſtum faciant in iis, alioqui rejiciendis. Nec vana eſt, me judi-
, ſuſpicio, quam de cortice *Cinnamomi* fovent nonnulli, eum ſi
ane inſipidus ac inodorus reperiatur fortaſſe per macerationem
as amiſiſſe vires. Quanquam enim non ignorem, præſtantiſſi-
o adjici vilius ad fallendos emptores, nec diffitear temporis diu-
rnitate perire fragrantiam ac ſuavitatem nativam; nihilominus
opinionem meam admodum firmat, quod avaritia & fraudulen-
in aliis paſſibus plurimorum Inſtitorum notiſſima ſit. Accedit,
.od non ſemel audiverim à fide dignis, ſtatim in Zeylon ſimile

quid tentari, ac ne illud quidem Cinnamomum, è quo magna olei portio extracta fuit in totum reſpui, quin potius adjiciatur præſtantiori, ut una cum eo evehatur ad exteros.

§. 8. Quid vero 5. de iis dicam, quæ penitus *falſa & erronea* in Officinis extant? Sunt profecto Medici Celeberrimi, qui nec *lapidi Bezoar* fidendum exiſtimant; quoniam vix ullus apud nos inveniatur niſi factitius, adulterinus; vide Caſp. Reies Elyſ. Juc. Quæſt. Camp. Quæſt. *67.24.* Talem omnino falſum oſtendere cuilibet poſſum, prout eum ſub nomine Bezoar è Coromandel ante aliquot annos accepi à peregrino Mercatore, qui plures hujus generis diſtrahebat pretio inter Orientales & Occidentales quaſi medio. Sed mirum haud eſt, in pretioſis tantas commiti fraudes, cum operæ pretium ſit, magna mercede fallere: nam & in vilioribus id fieri aſſolet. Ita vidimus non ita pridem *Lapides cancrorum*, ex argilla uſta confectos, huc allatos venditosque. Detegi autem impoſtura non difficulter poteſt, ſi talia ſimplicia fuerint adhuc integra; quis vero dijudicabit ea, quando pulveriſata, vel cum aliis permixta ſunt. Qui *Margaritas præparatas* emunt, caveant ſibi, ne matrem perlarum oſtrearumque carius coëmant: neque CornuCervi uſtum obſervari facile poterit, ſiquis lapidibus Cancrorum & Percarum, Coralliis albis, Cryſtallo, mandibulis Lucii piſcis pulveriſatis & præparatis etiam liberalius addiderit. Has atque ſimiles fallacias cum expreſſe interdicat juramentum Pharmacopœorum, (ſi modo hi jurati ſint) non metuerem in Officinis. Poſtquam vero alii Simplicium inſtitores nullo jurejurando coërciti eadem præparata impune, ipſis etiam Pharmacopœis, venditant, vereor, ne hoc quoque pacto fallant & fallantur. Nec enim ſemel notavi deſtillatores ad nos veniſſe duabus ſaltim lagenis inſtructos, quarum una continebat Spiritum Nitri, Aquam fortem, Aquam Regiam, Spiritumque Nitri Bezoarticum: altera ſuggerebat Spiritum Vitrioli communem, Vitrioli Martis & Vitrioli Veneris, Spiritum Sulphuris, Salis, Vitrioli philoſophicum & quicquid poſtularent

ent Emtores: atque inter hos poſtremi haud fuere Pharmacopœi.

§. 9. Dicam plura. Cum ante aliquot annos cura Horti Medici mihi committeretur, primusque labor à me hortulano ijungeretur, ut quæ nimis luxurientur vulgatiora, erueret, noit hic abjicere herbas tam copioſas nulloque negotio colligenas; me igitur inſcio ingreditur Officinas, oſtenditque de ſingus manipulum. Eligit ergo Pharmacopœus non incelebris Traopogon, Nepetam & Lychnidem viſcoſam latifoliam ſeu Viſcaam. Dictum factum, coacervantur deſideratæ plantæ, offeuntur recentes adhuc. Poſtquam inſignem harum quantitam exhibuiſſet, venit ad me ſchedulamque, in qua tot corbes corzoneræ, plures Calaminthæ, totidemque Centaurii minoris ſe cepiſſe fatetur Pharmacopœus, quorum omnium tamen vix veigium antehac apparebat in Horto. Hæc dum ſciſcitor miraundus, affert Hortulanus de ſingulis quæ dederat ſpecimen, atque c certior redditus deprehendo Tragopogon pro Scorzonera, Netam pro Calamentha, Viſcariam pro Centaurio minore fuiſſe in fficinam illata, & jamjam debite ſoluta. Non potui proinde, in dolerem Pharmacopœi, Medici & ægrorum, utpote ſim il deptorum, vices; nolui tamen invidere Hortulano illud qualecunue laboris ſolatium. Sic mundus vult decipi. Ego autem de oc errore lubenter monuiſſem Officinæ Dominum, niſi metuiſm, ne ægre ferret, ſi ei quaſi exprobraſſem vel imperitiam vel egligentiam adeo turpem. Aſt quis falſa caſtigat, quæ à rizoomis inferuntur quotannis, ubi haud raro majus periculum ſubſt: quemadmodum noviſſime vidi ſemen Phellandrii ſive Cicue paluſtris pro ſemine Sileris montani à ruſtico herbario illam; ut alia taceam.

§. 10. Hæc cum ita ſe habeant, nemo non perſpicit, quam neceſſaria ſit & Officinarum Reformatio & Viſitatio frequentior, ſed ſeria; in horum neglectu pesſime conſultum eſt iis, qui exinde vel ſibi vel aliis certum pollicentur auxilium. At quam longisſime abeſt ab incertitudinis & inſufficientiæ culpa, quam exercemus Medicinam innocentiſſimam; nihilominus male audit, patiturque criminationes immeritas, quæ potiori jure caderent in artifices, ſi modo nomine iſto digni ſunt, vel miniſtros, eheu quam rudes. Necto autem ex hactenus allatis hoc argumentum: Quæc. Medicamenta intuta ſunt ac deceptoria, ea tolerari ſalva conſcientia nequeunt. Atqui ambigua illa, & ſuppoſititia & adulterata, & deflorata & falſa ſunt intuta ac deceptoria. Ergo tolerari ſalva conſcientia nequeunt.

CAP. V.
De Superſtitioſis, vanis atque anilibus Medicamentis.

§. 1.

QUandoquidem omnis generis & nationis homines, ut ſupra dictum, ſuas in Medicinam contulerunt ſymbolas, dubium nullum eſt, quin plurima etiam facta ſit acceſſio anilium, ſuperſtitioſorum, magicorumque remediorum, id eſt, omnino vanorum & impiorum penitus. Sane primordia noſtræ Artis, quæ in Ægypto fuerunt, diſſimulare inſomniorum Oraculorumque vanitates haud valent. Quanquam vero his temporibus deſierit vetuſtiſſima illa poſcendi opem & conſequendi ratio, non deſunt tamen reliquiæ adhuc conſtanter ſervatæ ac de manu in manum quaſi traditæ: quid? quod etiam nunc implorare lamias ac præſtigiatores multis religio nulla eſt: qui ſicut plerorumque morborum cauſas in veneficia conjiciunt, ita nec remedium aliunde felicius ſe impetrare

poſſe

Digitized by Google

oſſe putant, quam à magis vel ſapiente anu. Attamen plebe-
rum peſſimam conſuetudinem haud attenderem, ſi modo Me-
ci, turpe dictu, ſe non commacularent eadem lue, dum ad
itationem Paracelſi ab ipſo etiam cacodæmone ſe quicquam
dicîſſe gloriantur citra pudorem.

§. 2. Bilem profecto commovent ac indignationem, qui ne-
o quo furore perciti laudatiſſima Creatoris omnipotentis dona
ſpuunt, ſed ſimiam ejus, utpote mendaciorum patrem, admirari,
quæ ad fallendum ſuggerit vana conſilia, exoſculari non dubitant.
t lacrymis atque commiſeratione digniores ſunt, quorum infir-
itas & hebetudo ingenii non permittit, ut album à nigro diſcer-
re queant. Videlicet plures dantur, qui ſuo diffidentes judicio
n audent impugnare tam ſtrenuos ineptiarum defenſores: po-
s ad evitandas lites admittunt libenter quæcunque imperarint
ogantiores ac ſingularem ſcientiam adepti, poſſeſſores arcano-
n. Quapropter alia culpa cadit in remediorum ſuperſtitioſo-
n inventores atque propugnatores pernitioſos, alia in ſimplicio-
vel imprudentes aſſentatores. Quid multa? ſi talibus uti cri-
n eſt, paucos innocentes habes. Sunt enim ſuperſtitioſa longe
rima: quædam aperte talia & craſſiora, quædam occulte atque
tiliora: hujus generis ſunt pretioſa & rariora, itemque ſpecifi-
illius generis ſunt, quæ certo modo certove tempore colli-
tur vel præparantur, maxime vero phantaſtica, aut prorſus
gica.

§. 3. Dum 1. *Pretioſa* refero ad ſuperſtitioſa, facile mihi con-
re poſſum, qualem ab iis gratiam ſim initurus, qui malint omnia
dicamenta eſſe pretioſa. Solent ad minimum talia ubique in-
gere ſive purgandum ſit, ſive ſudandum, ſive corroborandum
quomodocunque alterandum corpus, ſaltim ut horum prætextu
ora ſint omnia. Serio: crediſne *Auri foliati* ullam virtutem
, ob quam mereatur addi Aquæ Carbunculi, Confectioni Al-
nes, ſpecifico Cephalico Mich. pulveri Marchionum, Anale-
ptico

mationem hanc pro verè ſuperſtitioſa declarare. Atqui certum eſt Auro, Gemmis & margaritis ſuum aſſignatum pretium fuiſſe diu ante, quàm de uſu interno cogitare quisquam cœpit. Fertur opulentioris ruſtici filius patri ſuo, cum ægrotaret, paſſerculum Canarienſem, qui ad fiſtulæ imitationem cantare didicerat, duodecim Ungaris emtum, aſſatumque ad manducandum appoſuiſſe recreationis ergo. Hic vero deguſtans rariſſimam aviculam, dum nullam hinc ſentit virium inſtaurationem, ah, inquit, mi fili, deceptus es! Si quæ virtus in pretio eſt, cur non aureos nummos dediſti ad devorandum: continuare namque illorum eſum potuiſſem, quousque libuerit. Sed nec Aurum, credo, & quæ adhuc pretioſiora ſunt, quicquam juvant, alioqui nullus moreretur Princeps: nemo in Orbe novo, ubi Aurum & Argentum, Gemmas & Margaritas tam vulgares audio, quam apud nos ſilices fluviatiles in ripa: Sic etiam eſt olitor valde opportuna locutus.

§. 5. Pergamus ad alia, & contemplemur 1. *ſpecifica* ſuperſtitioſa; liceat mihi hoc nomine compellare, quæ appropriata vulgo creduntur non alia ex cauſa, quam quod vel ſimilitudinem aliquam, vel convenientiam propiorem & affinitatem habeant cum certis membris. Signatura & ſimilitudine accedit ad teſticulos figura *Boleti Cervini* & *radicum Orchidis*, ergo ſtimulant ad Venerem: nec puto alium in uſum apud Pharmacopœos proſtare *Vulvariam*, quam quod ex odoris convenientia judicent illius virtutes. *Folia Meliſſophylli* ferunt juxta Crollium cordis ſpeciem, (annon etiam Urticæ?) itaque eorum eximiæ ſunt dotes adverſus Cordis ægritudines. Ita enim *Cervi Cor*, *Oſſa Cordis Cervi*, *Aqua Cordis Cervi*, & *Sal* ejusdem mire valent; ſcilicet ſi Ambram & Moſchum adjicias, prout in *Tinctura Coralliorum cum ſpiritu Cordis Cervi*. *Dens Lupi* ad facilitandam dentium eruptionem in pueris utiliſſimus, atque ideo in Officinis aſſervatur, argento ſi lubet exornandus. Neque de nihilo eſt attendere diſcrimen ſexus in ap-

plicandis remediis: eum namque in finem *pingvedo* e. g. *Urſi & Urſæ* aſſervatur ſeorſim in Officinis, ut pro viro maris pro mulieribus fæminæ axungia proſtet extra dubium convenientior. Id olim non obſervaſſe videntur Veteres, dum Ebur commendarunt ſexui ſequiori: his vero diebus haud abs re foret exploraſſe accuratius, annon Vaccæ Marinæ plus quam Hippopotami maris Dens facilitaret partum difficilem. Sed quod mireris, habent etiam morbi ſignaturas ſuas; cumque alias ſimile ſimile nutriat, magis curioſum eſt, ſimile ſimile curare ac etiam tollere; quemadmodum *lapis Microcoſmi* expellit calculum è renibus atque veſica, *pulvis Lumbricorum terreſtrium* vermes ex inteſtinis puerorum. Si hæc vera ſunt, atque adeo fundata in rerum natura, hæreo circa uſum tam frequentem Cornu Cervi, nec enim quisquam hactenus attendit, an ad ampliandas, an tollendas potius cornutorum excreſcentias conducat. Signatura profecto vim aliquam ſpecificam eamque inſignem pollicetur, etiam à cæco palpandam.

§. 6. Scilicet ſapiunt hæc Philoſophiam ſagacem, qnemadmodum 3. etiam *ſuperſtitioſe collecta*, tum ratione modi, tum ratione temporis certi. De *cymis Sambuci* notum eſt, adhibitas in acetariis alvum movere, nonnunquam etiam vomitum, præcipue ſi ſurſum decerpantur: idemque facere pulveriſatas, notante Schrœdero in Pharmac. Med. Chym. p. 677. Rationem hanc reddit Helmont de Magn. Vuln. Cur. 170. Nempe Aſarum & Sambuci extremitates auſcultant imperanti phantaſiæ decerptoris, qui imprimit in plantam, hæc magneticè vero in folium, abſens etiam, cum alioqui cocto folio & in potionem exhibito periret virtus phantaſiæ impreſſa, ſi à planta integra magnetiſmus non foveretur. Quid audio? Anne alia eſt phantaſia decerpentis ſeu colligentis cymas: alia phantaſia Sambuci totius vel plantæ id patientis: alia phantaſia cymarum ſeu foliorum coctorum pulveriſatorumve: nempe magnetice inter ſe cohærentium? Anne vero alia etiam phantaſia eſt Phar-

armacopœi medicamentum præparantis: alia phantaſia Medi- præſcribentis, alia phantaſia ægri aſſumentis? Non video,quam- rem omittere has velimus, ſiquidem phantaſiæ ſi mavis, ſtulto- m plena ſunt omnia. Dabo aliud ſtultitiæ inſignis exemplum, od idem ſuppeditat Helmont in Sext. Dig. Alim. Hum. 75. ubi *guinem Hirci* peculiari modo, revera phantaſtico, colligere do- :. Ego, ait, pro cruore hircum ſuſpendo cornibus, & crura po- riora reflecto ad cornua: teſtes abſcindo, & recepto inde cruore anguem dimitto pro lanione. Cur dimittis? ſcire pervelim: icet quod pudet hujus ignobile munus in te ſuſcipere. Aſt pu- it potius te caſtrationis, quam abjectiſſimum hominum genus is exercere ſolet. His forſan committeres negotium, niſi me- res, ne te irrideant, tuamque curioſitatem,profunde adeo exco- atam.

§. 7. Cur tempus balſamicum non obſervare Autor jubeat, de miror: notatum tamen id video in Pharmacopœa Auguſta- , mimirum æſtatis principio, Sole Cancrum ingrediente hirci guinem eſſe colligendum: Num quid fictitium cancri cœleſtis ium confert ad bonitatem cruoris? Annon Leonis ſignum forti- ſt? id enim cum occuparit Sol, monente Papinio, *Pulverem p.atheticum* longe præſtantiſſimum reddit. Eccur die Johannis tiſtæ non omnia paramus remedia contra tumores, dolores, in- mationes, vulnera & ulcera: ſiquidem nulla ratio apparet, ob m *Ligno Fraxini* præciſe illa conſecretur dies: nam & ante Solis rtum cædere lignum vulnerarium licet. Partiamur operas: ſi meridianis horis vegetabilia congerere oportet, concedamus nalibus & mineralibus, quorum pauciora in Officinis proſtant, neridianas. Enimvero injurius ero in tot celeberrimos doctiſſi- ſque Viros, Carrichterum, Thurnheiſſerum atque alios, qui o cum ſtudio cunctis plantis ſuum asſignarunt ſidus, ſub cujus ninio majus in medicando robur impetrent. Forſan ſapiens ninabitur aſtris, ut ad nutum ejus quæ velit perfici-

ciant. Erras ſi hoc credis. Largior meſſem hyberno tempore nunquam contingere, neque vindemiam verno. Atque hoc ſenſu verum eſt, quod vulgo dicitur, omnia tempus habet. Verum quis diem huic labori certum asſignare unquam potuit, ſiquidem maturitatem in frumento uvisque expectare oportet nullo ad ſidera reſpectu habito. Annon irrideretur, qui mala Perſica v. g. decerpere omnia ſimul ex eadem arbore velit; ſolent etenim ſucceſſive ſuam acquirere bonitatem, ut neceſſum ſit priores fructus eandem amittere prius, quam poſteriores illam conſequantur. Aut ergo ſingulis pomis aſſerere peculiare aſtrum debemus, aut maturos cum immaturis, bonos cum malis edere: quorum utrumque abſonum eſt. Reſpondeant ad hoc, qui tantum tribuunt influentiæ ſyderum: imo vero videant ii, ne in DEum omnipotentem injurii ſint, qui, quas poteſtates plantis ipſe Creator liberaliter conceſſit, ſtellis affingunt. Id dogma Satanas olim inſpiravit gentilibus, ut eos à veri Numinis cultu avocaret. Pudeat Chriſtianum talia cogitaſſe, non ignorantem quod tertia die Creationis tellus cum ſuis vegetabilibus in debita perfectione fuerit à Deo ter optimo producta: et vidit Deus hæc omnia fuiſſe bona. Quid igitur ultimum rerum in bonitate ſua jamjam creatarum complementum expectamus à ſideribus, poſtera die adeoque poſt conditas ſtirpes demum creatis? Id ſi ponderarent Aſtrologi naſuti, reſipiſcerent tandem aliquando. Sed minor apud eos eſt autoritas Scripturæ ſacræ quam paganorū, alioqui attenderent ſeveriſſimas Dei comminationes Jerem. 10, 2. Mores gentium nolite diſcere, & à ſignis cœli nolite timere, quæ metuunt gentes. Eſa. 44, 25. Ego ſum Dominus faciens omnia, extendens cœlos ſolus & ſtabiliens terram & nullus mecum: irrita faciens ſigna divinatorum & ariolos in furorem vertens: convertens ſapientes retrorſum & ſcientiam eorum ſtultam faciens; &c. Nam & juſtiſſimus Judex damnavit omne genus divinatorum, juſſitque lapidari ac interfici Levit. 20, 27. Deuteron. 18, 9. & ſeqq.

§. 8. Quan-

Digitized by Google

§. 8. Quandoquidem vero hactenus dicta ſuperſtitionem ar-
nt, quæ non ſimpliciter in medicamentis taxatur, ſed quatenus
erto modo, certoque tempore ſuperſtitioſe colliguntur, præ-
ıntur vel applicantur : lubet nunc etiam 4. *phantaſtica ſeu vana*
tum ſpectare. Inſtar omnium ſint *Amuleta*, quorum gratia in
cinis plurima ſervantur. *Ætites* de collo ſuſpenſus præſervare
idas ab abortu dicitur, femori alligatus promovere partum:
hriticus lapis brachio affixus liberare à calculo : *Buſonites* geſta-
ı veneno &c. Quale *amuletum contra peſtem* paretur à phar-
opæis noſtratibus neſcio, forſan & ipſi neſciunt, porriguntque
uando poſtulantibus, quicquid placuerit. Zenexton autem
montii, quod è bufone parare docet in Tumulo Peſtis, tam no-
e quam opere abſurdum eſt ; nec magis æſtimandum quam ſi
ıeam nuce caſſa incluſam appendas. Nimirum antiquisſimus
eriaptorum ſeu appendiculorum uſus, etiam vaniſſimus, imo
ius. Quotusquisque legit Alberti M. librum de Virtutibus
ɔarum, lapidum & animalium citra commotionem animi ; ſi
ſſe inviſibilis, inſenſibilis, tutus ab armis & tempeſtatibus, à ca-
periculis mortis, victor hoſtium &c. accipe lapidem Ophthal-
m, Mephytem, Terpiſtritem, Corallium, Orithem, Adaman-
&c. Fatetur autem ipſe Albertus in libro de Mirabil. Mundi,
giſſe libros necromanticos, libros imaginum & magicos, at-
ſic didiciſſe ligationes hominum per incantationes, per cha-
res, per veneficia & ſermones non aliunde proficiſci, quam ab
ıæ humanæ grandi ac exceſſivo affectu, amoris, odii
lisve pasſionis. Idem loquitur Theophraſtus Paracelſus cum
aſſeclis, niſi quod loco affectuum imaginationem nominet,
s ope quicquid vult, poteſt efficere homo, ſi modo ſat fortis
it impresſio facta. Vide Thom. Eraſti Diſp. I. de Medic.
. Paracelſi pag. 189.

§. 9. Apage ſuperſtitioſa! apage *Magica!* nam & hujusmodi
amenta inter Medicamenta numerantur 5. damnanda. Hoc
nomine

nomine ſi nullum aliud, certe digniſſimum eſt *Unguentum armorum ſeu ſympatheticum Crollii.* Quamvis enim ſuperſtitio in genere ad Magiam pertineat, videtur tamen alia levior, alia gravior, ac ſæpe tam improba, ut impoſſibile ſit allum ei Autorem præter Diabolum aſſignare. Novimus, Deo ſint gratiæ, pro vulneratis remedia ſufficientisſima; Cacodæmonis autem inventum eſt, a legitimis mediis ad illegitima ut tranſitum faciamus, fiduciæ ſive imaginationis aut rectius phantaſiæ vires exaggerare. Id tanquam ſimia Omnipotentis intendit, ut, quas promisſiones habet fides piorum, ad ſuperſtitionem ſive vanam fiduciam quantum poſſibile transferat. Hoc ut facilius impetret à mancipiis ſuis, non ſtatim nocere aliis docet, ſed etiam juvare. Sacchαro igitur arſenicum, ut ſic loquar, permiſcet ad ineſcandum glires, hoc eſt, ſuavitate miraculorum, aut rectius inſolitorum effectuum, allicit credulos. Quid enim aliud eſt Magia, Incantatio, Ligamentum, quam fiducia in rem vanam ad producendum aliquem effectum mirandum; quem, cum ſupra naturæ vires ſit, à Deo autem utpote naturalium facultatum Autore nullatenus expectari queat, non aliunde quam à Satana deducere poſſumus. Atque hoc fatentur, qui expreſſum cum eo pactum inierunt: non fatentur ſed disſimulant, ſcire autem poſſunt ac debent, qui ſub titulo Magiæ naturalis, curæ magneticæ, transplantatoriæ, ſympatheticæ idem cum ſagis magiſque maleficis agunt; adeoque pactum ineunt tacitum. Quem quæſo in finem ſervatur in Officinis utraque *Radix Victorialis,* ut vocant, *longa & rotunda,* ſcilicet ut vetulæ, Zingaro, militi nequisſimo gratificemur, ſi ſe aliosve inviolabiles reddere cupiat. Ecquis uſus eſt *Antirrhini* alius, quam ut à mulierculis contra ſpectra, incantationes & veneficia tam præſervationis quam curationis gratia recipiatur, ad balneandum, ad fumigandum &c. Atqui & hoc Nigromantici opus eſt, per media ſuperſtitioſa convocare ac fugare ſpectra.

§. 10. Hæc cum ita ſe habeant, nemo eſt qui non cognoſcat

miſeram

iſeram Medicinæ noſtræ conditionem, ſiquidem talia in Offici-
s vel oſcitanter admittimus, vel approbamus temere, qualia ci-
ı famæ diſpendium aut conſcienriæ labem vir prudens ac ho-
ſtus permittere vel probare nunquam poteſt. Enimvero com-
odum eſt legere veſtigia majorum noſtrorum; via namque tri-
ſima etiam tutiſſima erit. Fuere olim qui remedia iſtiusmo-
magni fecerunt; ſunt hodie itidem Medici Celeberrimi nihil
verſus ea dicturi. Irritus itaque labor univerſus erit, quem in
formandis Officinis collocare quis velit. Permittamus cuique
libertate fruatur ſua, quandoquidem nil juvat inanem perdi-
ſe operam. Quapropter habeant ſibi, qui nec admoniti reſi-
ſcere cupiunt. Ego nihilominus ita concludo: Quæcunque re-
:dia ſapiunt vanitatem, ſuperſtitionem ipſamque Magiam illi-
am, ea Medicum haud decent. Atqui pretioſa, ſpecifica, phan-
tice collecta & applicata ſapiunt vanitatem, ſuperſtitionem ip-
aque Magiam illicitam. Ergo Medicum haud decent.

CAP. IV.

De Male Præparatis.

§. 1.

Olent pueri, ut tempus quandoque fallant, è pomo pyrove va-
rii generis cibos parare omnia ex omnibus: anſeres ſine igne
ıre: piſces elixare ſine aqua: ex arido ligno pictoque doliolo
:ere incredibilem quantitatem vini ac cereviſiæ, imo & aquæ,
›pus, non madefacientis manus. Hæc atque ſimilia ſummo
n ſtudio ſummaque cum attentione faciunt, ut jurares rem
xime ſeriam agi. Pueri puerilia tractant. Haud vereor ta-
n idem de Phrmacopœis pronunciare, quamvis non artifices
plius ſed ſapientes, atque philoſophi appellari malint: forſan
Medicis etiam nonnullis qui talia tolerant, approbant, jubent
vel

vel præſcribunt. Id equidem non miror factum fuiſſe tum temporis, cum labores Chemici adhuc infirmo ſtarent talo, & infantiam, ut ſic loquar, redolerent primam: me potius malè habet, quod videam repueraſcere viros, ſibi placentes & blandientes in rebus nihilo melioribus atque vix tolerandis.

§. 2. Viſitemus pauliſper Officinarum Catalogum, vel apparatum potius, aut ſi mavis utrumque; ſiquidem in Catalogo nominantur quædam, quanquam deficiant: alia vicisſim adſunt, quæ inibi non recenſentur. Sunt autem inter præparata quamplurima, quibus non modo carere abſque damno, ſed nec uti honeſte poſſumus. Quædam ſunt penitus inutilia viribusque medendi deſtituta: quædam ſupervacaneo negotio parta: quædam imperfecta & quaſi abortiva: nonnulla dubia incertique uſus: alia inepte: alia depravate: alia fraudulenter præparata. Nec enim quisquam conſiderat concreti naturam, neque modum procedendi; ſed quo magis mirabile ac inexpectatum emergit medicamentum, hoc plus æſtimatur, ſi modo laborioſum minusque vulgare fuerit. Equidem unicus alias finis eſt omnium præparationum, tam pharmaceuticarum quam Chemicarum, ut ad uſum commoda reddantur, & ubi neceſſe, quadantenus emendentur ſimplicia; itaque ſeparatur purum ab impuro, utile ab inutili: corrigitur virulentum, nauſeoſum, ingratum, atque ſic porro. Quæcunque igitur præparationes utilitatem nullam habent, neque vires concretorum exaltant, ſed minuunt, eæ tanquam pueriles, ridiculæ ac vanæ omnino rejiciendæ ſunt.

§. 3. Tales in Officinis præparationes notare poſſumus quamplurimas, ſi modo ex effectu judicare velimus. Ita enim obſervabimus 1. *inutilia* non pauca, prout ſupra cap. 3. §. 7. innui: Aquas potisſimum deſtillatas penitus inodoras & inſipidas. Numquis uſus *Aquæ Pluvialis*, *Nivis* vel *Roris Majalis deſtillati* alius eſt, quam aquæ puræ fontanæ? Cumque ope Veſicæ nihil evocari poſſit, niſi quod volatile fuerit, ſatis apparet, huic deſtillationi

non

in aliam ſubjiciendam eſſe materiam, quam quæ odorata eſt, ſiquidem odor de præſentia particularum volatilium teſtatur. Itaque ſ. Regnum Vegetabile ſ. animale ſuppeditet materiam, ſi deprehendantur inodora, rejicienda eſt merito, tanquam minus idonea, è qua laudabilis aqua deſtilari queat. Tales ſunt aquæ inutiles *Alchimillæ*, *Alkekengi*, *Altheæ*, *Anagallidis*, *Aquilegiæ*, *Asparagi*, *florum Bellidis*, *Borraginis*, *Bugloſſi*, *Burſæ Paſtoris*, *Calcatrippæ*, *Calendulæ*, *Capillorum Veneris*, *Cardiacæ*, *Cardui benedicti Mariæ*, *Centumnodii*, *Chelidonii minoris*, *Cichorii*, *Conſolidæ Majoris*, *Coſtæ*, *Cucurbitæ*, *Cuſcutæ*, *Cynosbati*, *&c. &c.* Ex animali regno *aqua Albuminis Ovorum*, *Spermatis Ranarum*, *Seri Lactis*: nec melior foret *aqua Cordis Cervi*, *Cornuum Cervi tenellorum*, *Hirundinum*, *Picarum*, *Pulmonum Vituli*, niſi alia fragrantiora & meliora ſimul, aromatica, & plantæ aromaticæ, adjicerentur. In ſummum ergo nec laudari nec rejici poſſunt, ſed in tantum, quatenus vel utilia vel inutilia recipiunt. Quis enim *aquam Carbunculi ſeu Imperatoris Maximil.* reſpuat, quanquam juxta Schrœderi præceptum flores Borraginis, Herba Endiviæ, Avellanæ, Semen Pœoniæ, Raſura Cornu Cervi, Aurum foliatum, Margaritæ, ... à de Corde Cervi, Lapideſque Percarum intempeſtive admiſceantur. Sed de his utpote Compoſitis Capite ſequenti.

§. 4. Deinde ad ridicule præparata 2. referri omnino debent ... *ervacaneo labore facta.* Quid ſibi volunt *flores Benzoë?* quid ... *m Camphoræ?* utpote quæ tota ſtubſtantia æquæ laudabiles ſunt. ... ne melior eſt *Lapis prunellæ* nitro puro? Eccur ſolvimus & ... cipitamus iterum *Sulphur*, *Succinum*, *Cornu Cervi & Alces*, *E-* ..., *Dentem Apri*, *Caſtoris*, *Equi marini*, *Mandibulas Lucii Piſcis*, ... *trem Perlarum*, *Oculos Cancrorum*, *Oſſa Sepiæ*, *Ova Struthionis* niſi facultates congenitas evertere velimus, quando emenda... n *Magiſteriis* non licet. Numquid peculiare promittit *Clyſſus Spiritus Antimonii*, *Martis ſudorif.* *Æruginis cum Sulphure*, ... *ritivus Penoti*, quod alia non præſtent facilius parabilia. An-

 non

non puerile opus eſt Nitrum, Sal marinum atque Foſſile deſtruere ac deſtillare primum, Spirituique acido non ſine ſumtibus parato iterum adjicere Sal fixum vel volatile, ut in ſalſum convertatur, ſub titulo *Spiritus Nitri vel Salis coagulati* poſtmodum fruſtra ſervandum; nec enim *Spiritus Vitrioli coagulatus*, *Tartarus vitriolatus & nitratus*, *Nitrum vitriolatum* atque ſimilia inter ſe adeo diſſident, quin unum vel alterum eorum ſufficere loco ſalſorum omnium poſſit. Idem de *Terra foliata tartari* & *Liquore illius* dicerem, niſi quotidianus uſus, etiam Medicinæ tyrannus, eum defenderet. Examinemus tamen proceſſum. Annon tartarus calcinatur primum, ut depoſita quam habet, aciditate in alkali convertatur: huic vero acetum affundimus deſtillatum, ut quantum poſſibile priſtinam acquirat naturam; ſed per deſtillationem abſtrahendum iterum acetum eſt, idque opus aliquoties repetendum, ſi curioſior eſſe velis. Fac ut in cella fluat reſiduum, & ſic paratus eſt liquor terræ foliatæ tartari, quodammodo lixivioſus, ſi paulo fortiorem ignem adhibeas ſub finem deſtillationis. En liquorem alkalino ſalſum, ſed operoſe paratum, qualem nullo alias negotio impetramus è cineribus vegetabilium, ſi modo lixivium à ſale fixo reſiduum ſervemus. Verum nec laboris ſupervacanei pœnitet, alioqui parcerent ei, quando *Æs uſtum & Crocus Veneris vel Martis adſtringens atque aperitivus* deſideratur, cum è capite mortuo Æruginis atque Vitrioli hæc omnia gratis & copioſe haberi queant.

§. 5. Haud magis æſtimanda ſunt 3. *imperfectè* ac ſaltem ſuperficietenus *elaborata*. Ecce *Cornu Cervi vel Ebur Philoſophice ac ſine igne calcinata*. Habes autem utrumque tam ex integro raſpatum quam uſtum: ſi gelatina tibi diſplicet, recipe uſtum; ſi vero fluctuas, optasque medium quoddam, miſce pro lubitu cum raſpato uſtum. Interim Philoſophi nomen depone ad hunc actum, quamdiu ſine judicio puerile tentas artificium. Numquid aliud eſt *Spiritus Tartari* quam acidum phlegma, oleo aduſto ali-

iquantiſper impraegnatum? atque idem nihilominus ingreditur *lixiuram ſimplicem*, revera ſimplicem, id eſt, minus ingenioſam, em *Tincturam Bezoardicam* ſine Bezoar. Si enim aceto vini alepharmaca virtus ineſt, cur loco Spiritus Tartari non idem recis deſtillatum: nam & aduſtum ſponte fluit, ſi ad ſiccitatem usq; ſtillationem continuare velis; atque ita ſat acre prodit ut parm aliquam Spiritus Vitrioli affundendi detrahere tuto queas. uodſi vero majora ſperas de Sale volatili aut Spiritu Tartari uriſo, facillimum erit è vini fecibus putrefactis eos parare, ut tan ignis tortura non indigeas, neque additione nitri, calcis vivæ t ſilicum, quemadmodum in deſtillatione *Spiritus Carminativi tribus*, *aut Amelungi Tinctura Nephritica* fieri ſolet. Dubito men, an hoc pacto nobilius impetres remedium, ſi hunc Spium tartari volatilem cum Spiritu Vitrioli miſceas, quoniam ab ijus acore ſal illius volatile rurſus deſtruitur; ſaltem qui mixtum ſimplicem aut Tincturam bezoardicam ut vulgo paratur, ex idis, aromaticis, atque ſpirituoſis, utilem quandoque reperit, is intentioni neque Spiritus volatilis tartari neque Camphora majori pondere adjecta ſatisfacere vel convenire poterit.

§. 6. Quis enim noſtrum 4. *dubiis facile* fidat, quamdiu de illum viribus incerti ſumus. Non dicam *Antimonium Diaphoicum ſimplex & Martiale*, itemque *Antihecticum Poterii*, modo nitus, modo alvum, modo ſudorem movere, dum initio Anmonium non accurate pulveriſatum, ac poſtmodum cum Nitro n ſufficienter fuſum fixatumque fuerit; poſſent namque Pharicopœi certiores de horum facultatibus eſſe, ſi ad horam fluein Crucibulo illa permitterent; quandoquidem vero in mera tonatione aut leni ac momentanea fuſione plerumque acquieınt, itaque antimonialia raro ſecure dantur. Aſt magis periloſa ſunt vomitoria & purgantia dubio proceſſu comparata. *Auro fulminante* certum eſt, illud modo ignavum, modo corivum exiſtere, quo plus minusve in edulcando eo laborarit ar-

 tifex;

tifex; atque ideo nemo huc usque illo utitur ſolo, ſed cum aliis maritato, ne vel nihil agat, vel nimium operetur. In præparatione *Tartari Emetici* vel *Croci metallorum abſinthiaci* quis eſt, qui non fallatur? nam & in croco metallorum parando, ac poſtmodum in digerendo aut decoquendo, ignem vel fortiorem vel leniorem adhibere poteſt, unde inſignis emergit pharmacorum differentia. Idem de *Syrupo Rulandi Idæi emetico* metuendum: accedit, quod particulæ antimoniales tractu temporis ſubſidant fundumq; petant cum ſaccharo in Cryſtallos abituræ, unde Syrupus reliquus vim ſuam paulatim amittit. Minus laudabilis eſt præparatio *Scammonii Sulphurati vel Diagrydii Cydoniati;* quantum enim arenæ aliarumque rerum peregrinarum adjectum ſit, ſcire Pharmacopœum non attinet, cum tamen exinde juſtam decernere doſin oporteat. Potius recipit maſſam, purior an impuriſſima ſit, parum ſollicitus exponit fumo ſulphuris accenſi, aut malo Cydonio excavato ingerit ut per coctionem a ſucco ejus corrigatur. Quemadmodum autem impuritates ſcammonii hac ratione non removentur debite, ita nec ipſum purgans æquales habere vires ſolet: quod enim inter fumigandum funditur id enervatur fere, quod intactum relinquitur, non aliud quam crudum eſt. Pariter in cydoniato ſe res habet, quo acidius adhibetur pomum, hoc mitius evadit ſcammonium: quo dulcius maturiusque pomum, hoc fortius ſupereſt purgans. Sed *Lazuli lotio* non modo dubia ſed etiam prorſus inepta eſt: nec enim Pharmacopœus ſibi conſtat, qualem poſt loturam velit: ſi lapidoſum optet, cur non cryſtallum puriſſimam potius recipit aut Saxum purius? ſi coloratum ſeu metallicum, cur non optimum eligit ultramarinum? Nihil proinde agit, ſiquidem ejusdem dignitatis eſt & quod removet & quod cum tædio ſervat, & quidem pro conditione mineræ modo magis modo minus nauſeoſum.

§. 7. Plura

§. 7. Plura ſi noſſe cupis inepta ſeu 5. recenſenda *incongrue*
cta, en illuſtria quædam ſpecimina? *Oleum Perlarum*, *Carbun-*
li, *Coralliorum*. Numerantur ſcilicet Margaritæ, Lapides pretioſi
Corallia inter Cordialia, procul dubio ſi acidus humor in cor-
re peccet, convenientisſima. Sed quis uſus erit præcipitan-
m ſeu abſorbentium, poſtquam ſaturata ſunt ac penitus diſſo-
a per acetum, ſuccum Citri, Spiritum Salis aut acidum quod-
nque. Si diureticum ſalſumque liquorem expetas, certare vel
am pari paſſu ambulare cum liquore Lapidum Cancrorum aut
phritico poterunt. Si vero Cordiale deſideras medicamentum,
igniter erras. Verum nec Chemici magni nominis deſunt,
i *Sal Coralliorum*, *Margaritarum & Matris perlarum* inter cor-
orantia miris deprædicant encomiis, atque hoc pacto ad Lau-
num opiatum, Elixir uterinum aliaque polychreſta recipiunt.
ant ſimiliter, qui nimis volatilia redigere in formam extracti
unt. Quanquam enim per affuſum vini ſpiritum virtus ſim-
cium ejusmodi eliciatur commode, non remanet tamen in fun-
, ſed abſtrahitur ſimul cum menſtruo, ut non niſi magma ig-
bile utplurimum ſuperſit. Hujus farinæ ſunt extractum *Coch-*
riæ, *Liliorum convallium*, *Rutæ*, *Salviæ*, *Majoranæ*, *Meliſſæ*, *Men-*
i, *Pæoniæ*, *Roſarum*, *Violarum*, *Primulæ veris*, & *in* genere odorife-
um plantarum. Nec ſatis attendiſſe videntur inſitam rerum na-
am, convenientiam & diſſenſum, qui *oleum Cydoniorum vel foli-*
m Salicis parare docent per infuſionem olei communis; quomo-
enim cohærent inter ſe adſtringentia & emollientia? Ecquis fin-
ndus eſt caſus, in quo tale oleum prodeſſe valeat?

§. 8. Enimvero ſunt alia 6. quæ de induſtria præparando cor-
npunt Pharmacopœi; plus minusve prout ipſis libuerit. Ma-
ant nimirum quædam in aceto, ut caſtrentur, e. g. *Radix Ari*,
læ, *Hellebori*, *ſemen Cumini*, *Coriandri*, *fructus Anacardiorum*,
tta Cambodia &c. Alia torrent ut enerventur, *Rhabarbarum*
Opium: alia comburunt uti Sericum; utque ſalia fixa in majore

proſtent numero, cremant vegetabilia aromatica, adſtringentia, refrigerantia, emollientia & anodyna, quaſi vero nativa virtus in cineribus poſt deflagrationem ſupereſſe poſſit. Talis eſt *ſal fixus Angelicæ, Aniſi, Acori, Calaminthæ, Carvi, Caryophyllatæ, Chærefolii, Cinamomi, Cumini, Fœniculi, Hyſſopi, Liliorum convallium, Matricariæ, Meliſſæ, Origani, Petroſelini, Roſmarini, Rutæ, Salviæ, Serpilli, Menthæ, Perfoliatæ, Prunellæ, Tiliæ, Mercurialis, Borraginis, Bugloſſi, Pœoniæ, Althææ, Malvæ, Meliloti, Chamomillæ vulgaris atque Romanæ, Sambuci, Anethi, Nicotianæ.* Si autem ſpecifica virtus inter deflagrandum perit, cur non utimur ſale Tartari vel cinerum clavellatorum loco iſtorum omnium? Quid perdimus reſinoſa vel dulcia, & deſtruimus facultates inſitas, quando ſpiritum atque *oleum è Ligno Gvajaco, Maſtiche, Olibano, Gummi Ammoniaco, Melle, Saccharoque deſtillamus?* Annon alia ſuppetunt olea empyrevmatica, ut ex oleo communi olivarum in ſe mitiſſimo præparare contrarium plane oleum philoſophorum neceſſe ſit? Iudicent alii, annon Petroleum explere vices hujus & olei ſuccini, & quorumcumque ſimilium abunde valeat.

§. 9. Non aliam vero hujusmodi præparationum prorſus incongruarum cauſam exiſtimo, quam quod gloriæ ſibi ducant Ciniflones, ſi evertere queant omnia; accedit cupido diteſcendi, qua permoti nec fumum vendere ac manifeſte falſa erubeſcunt. Appellabimus hæc 7. *Sophiſticæ præparata.* Inſtar omnium *Aurum potabile ſeu Tinctura Solis*, quæ tamen communiter nil minus quam de Auro participant. Aut enim Auri ſolutionem continet in ſe, tum corroſiva eſt admodum inſtar olei Vitrioli, ut vix unam alteramque guttulam copioſo dilutam vehiculo ægris exhibere queamus: aut ſvavis eſt ac temperata, omnis metalli expers cochleatim ſumenda, ſi eam experiri velimus efficacem. Sed impoſtura eſt enormis, Auro tribuere vires, quas rectius, ſi modo aliquæ ſunt, menſtruis aſſignare decebat, niſi decipere incautos largaque pecunia pretioſam vendere Tincturam propoſitum eſſet. Utinam conſide-

lerarent hi deceptores peſſimi, non æris modo ſed etiam vitæ ſturam frequentius ægrotantes facere, dum fraudulento con- i remedio alia meliora magis convenientia negligunt. De *An- nonii Tinctur & Oleo dulci*, ut & de *Sulphure Vitrioli* nihil di- m, niſi quod ampliſſimis promiſſionibus Autorum & expecta- oni miſerorum haud reſpondeant. *Corallioram* autem *Tinctu- m intactam* relinquere nequeo, utpote quæ non minus doloſa quam Aurum potabile. Habemus in Officinis noſtris præter nplicem tres adhuc compoſitas, D. Michaëlis, *antiſcorbuticam, ſſafratam, & cum Spiritu Cordis Cervi paratam.* Nullum eſt ıbium, quin additamenta ſuppleant Coralliorum defectum in : ſpeciatim autem de Tinctura Coralliorum cum Spiritu Cor- s Cervi moneo, eam quidem, niſi Ambra Moſchoque anime- r, eſſe vaniſſimam. An vero mulieribus promiſcue, febreque ligna correptis exhiberi ſecure poſſit, de eo videant, qui vix enquam mori permittunt prius, quam hac Tinctura tanquam orema benedictione donatus fuerit.

§. 10. Magno conatu magnas nugas, i. e. labore plurimo rata nullius momenti remedia vidimus plurima. Itane de rio luditur humano? de ſanitate? de vita? Sed quid mirum? andoquidem his diebus Ars Medendi fere deſinit eſſe liberalis, Medicamentorum præparatio imperitis relinquitur, pro lubitu ſtituenda. Nec vero ſufficit culpam conjeciſſe in Pharmaco- eum, ſi fortaſſis remedia non fuerint, qualia eſſe debebant; edicus profecto, ut ſuo ſatisfaciat officio, tenetur etiam, ne hil eorum intermittat, quæ profutura ægris novit ac noſſe de- t. Quapropter & ſeligere optima, & curam gerere oportet, rite cuncta præparentur, ne morbus in defectu remediorum ido- orum ac neceſſariorum vel protrahatur vel deterior fiat cum rotantium inſigni diſpendio ſumtuum viriumque vitalium. Ar- mentor ſub finem hujus Capitis ad hunc modum: Quæcunque edicamenta implicant nugas, imprudentiam vel impoſturam, cum

cum damno ægrorum conjunctam, ea merito rejiciuntur. Atqui Medicamenta inutiliter, ſupervacuo, imperfecte, dubie, inepte, corrupte, ſophiſtice præparata, implicant nugas, imprudentiam, impoſturam cum damno ægrorum conjunctam. Ergo rejiciuntur merito.

CAP. VII.

De Incongrue mixtis.

§. 1.

SI ea foret Simplicium conditio, ut adverſus quemvis morbum ſaltem unicum daretur Medicamentum omnibus circumſtantiis ſatisfaciens, non indigeremus compoſitione aliqua. Quoniam vero pro diverſitate Subjectorum idem morbus ſæpenumero variat, diverſis comitatus ſymptomatibus, itaque miſcere frequentius oportet Simplicia, ut indicationibus ex omni parte ſatisfiat. Fieri autem id ipſum debet cum judicio, ne quid fruſtra, temere vel inepte adjiciatur. Ut enim compoſitio Medicamentorum inſtituatur decenter, attendendum eſt ad Circumſtantias longe plurimas, virtutem, ſaporem, odorem, colorem, conſiſtentiam, quantitatem, numerum, proportionem & ordinem ingredientium. Has qui negligit, miſcere Medicamenta non videtur, ſed confundere, vel etiam corrumpere. Unde nec mirum eſt, ſi frequentius ægri majus levamen auxiliumque ſentiant ab uſu Simplicium, forte à radicum collectore commendatorum, vel ab unguento quodam artificioſe haud excogitato, quam à Chirurgorum, Pharmacopœorum vel etiam Medicorum apparatu omni, ut ut ſpecioſo, magniſque laboribus ſumptibusque comparato.

§. 2. Recipiuntur 1. fruſtra *inutilia* quædam ad Compoſitionem. Quid enim e. g. pro Epithemate Epatis valebit *pulvis Corallioum ac Spodii;* pro Epithemate Cordis etiam *Fragmentorum Lapidum pretioſorum omnium, Oſſis de corde Cervi, Margaritarumque prepa-*

eparatarum pulvis, externe applicatus? Quid volunt *Entalia* & *entalia*, *Umbilici*, *Corallia*, *Cryſtallus* & *Marmor* in *Unguento citreo* u *Baſilico* Nicolai? Quid *Concha Venerea uſta* in *Pilulis de Bdellio?* uid *Carpobalſamum*, *ſemen Saxifragiæ*, *Aſparagi*, *Ruſci*, *Milii So-* atque *Roſarum* in *Pilulis Arthriticis?* Nimirum inutilia in hoc ſu dicuntur non tantum ea, quæ reſpectu morbi talia ſunt, ſed quæ reſpectu formulæ, ad quam recipiuntur, inutilia exiſtunt, minus quadrant. e. g. *Radicem Ireos noſtr*: *Ebuli* atque *Curcumæ*, *habarbarum*, *Herb. Soldanellæ*, *floreſque Geniſtæ* hydropicis pro-ſſe nullum eſt dubium; aſt qui peculiare *Sal hydropicum juxta nſichtum* exinde ſibi promittit, vanus eſt, ſiquidem facultas ho-m purgandi per combuſtionem non minus perit, quam *ſeminis ucæ*, *Cumini*, *Cubebarum*, *Nucis Moſch. Macisque* virtus carmi-tiva.

§. 3. Annon fruſtra miſcentur 2. quæ plane ſibi *ſimilia* ſunt & uipollentia, e. g. *Sal Cardui Bened. Abſinthii* & *Centaurii min.* in *le febrili Mynſ. Corallia rubra* & *alba*, *Bolus* vel *Marga* cum *Terris illatis* aut *Creta*: *Radix Altheæ* ac *Malvæ*, *Polypodii* & *Glycyr-izæ*, *Cinamomum* & *Caſſia*, *Cardamomum majus* & *minus*, *Piper ium*, *nigrum* & *longum*: *Cornu Cervi* & *Alcis*, *Lapides* & *Chelæ ncrorum*, *Mater perlarum* & *Margaritæ* &c. in *pulvere Pannonico*, *archionis*, *Anglo*, aliisque Compoſitionibus paſſim. Quanquam im in his atque ſimilibus aliqua deprehendatur differentia; exi-a tamen eſt, nec adeo attendenda, niſi velimus in minimis videri nis curioſi. Quid juvat *Saccharum albiſſimum* cum *Cando* atque *nidio* ſociare ad *Trochiscorum Bechicorum alborum* & *nigrorum* fa-icam? Nihil frequentius eſt, quam ad Emulſionem recipi *qua-or ſemina frigida majora*, quaſi unicum ex iis non ſufficeret. Vidi minem pauperrimum & ſimpliciſſimum ſimul, quotiescunque nem ederet quotidianum, primum ſeparaſſe cum cura cruſtam deguſtaſſe, poſt micam, ultimo combinaſſe iterum utramque tem æquali magnitudine atque in bolos formaſſe modo una,

Q modo

modo vel alternis vicibus maſticandos. Hoc pacto, ajebat, ſe poſſe multiplicem parare cibum ex unico pane. Ego autem miſertus hominis, quæro quid potaret? Aquam, reſpondet, ubique obviam: quot putei, ſcaturigines, flumina in hac regione ſunt, tot mihi potus genera; ſed optimus eſt, quisquis in manus venit ſitienti. Hæc ille. Jam vero cogitandum cunctis Cordatioribus relinquo, annon ſtupidiores ſint ſimpliciſſimo, qui non raro in potionibus fontanam cum fluviatili h. e. inſipidam cum fatua miſcent aqua; nec enim aliud agunt, qui *Nucem Moſchatam* cum *Mace* in Tragea præſcribunt, & in decocto *Corticem Guajaci* cum *Ligno*, quam quod cruſtam panis cum mica rurſus connectant.

§. 4. Pertinent ad vanas Compoſitiones 3. etiam illæ, quæ *fugitiva & minus durabilia* recipiunt: *Camphorum* e. g. *Sperniola Crollii, & Species de Tragacantha, Ambram* vel *Moſchum pulvis Analepticus Mindereri, Cachecticus Quercetani, ſpecies Roſata, Cordiales, Lætificantes, Liberantes, &c.* In genere Aromata & quicquid odorẽ de ſe copioſum ſpargit, in forma pulverum aſſervari non debent. Norunt id coquinæ aut matres familias, Cinamomum, Caryophyllos, Zingiber ac Piper, integra potius quam contuſa ſervantes, quod magnam partem ſuæ bonitatis amittere hac ratione illa experiantur. Annon ſimile quid accidit in Officinis, ubi plusquam ſexaginta ſpecies Aromaticæ præter modo nominatas habentur, quarum tamen uſus tam frequens haud exiſtit; ſi vero quoddam eorum aliquando præſcribatur, non poteſt non ignavum ac pene inutile interea fieri. Cur ergo tolerantur? Nec enim adeo ingenioſæ ſunt Compoſitiones, quibus pares non ex tempore diſcipulus medicamentarii conficiat. Careamus his igitur, & ubi opus, ſumamus Aromata & quæcunque odorata potius recentia.

§. 5. Magis ineptæ ſunt 4. Compoſitiones, quæ conſtant *contrariis ac pugnantibus* inter ſe, ita ut unum ex ingredientibus deſtruat alterum, ejusque Operationes impediat; quando videlicet

et ſvaveolentia coëunt cum fœtidis, dulcia cum amaris, refrigerantia cum calefacientibus, humectantia cum ſiccantibus, incraſſantia cum reſolventibus, adſtringentia cum purgantibus, atque ſic porro. Numquid ineptius inveniri poteſt, quam *Caſtoreum*, *Sagapenum*, *Aſam fœtidam* jungi *Cinamomo*, *Ambræ* aliisque ſvaveolentibus? nihlominus id fieri aſſolet in Laudano opiato & hyſterico, in Pilulis fœtidis, arthriticis, &c. Ecquid valet *Polypodium* cum *Colocymthide* copulatum in Pilulis aggregativis? *Glycyrrhizæ ſuccus Abſinthiique* in Pilulis, de Rhabarbaro? Forſan non deerunt, quibus dulcamara placent, alioqui fruſtra pararetur *Syrupus vel Conſerva*, *vulgaris & Pontici Abſinthii*, *Centaurii minoris*, *Chamædryos &c.* Quis *Camphoræ* cum Albumine ovorum, Ceruſſa & Oleo roſato temperatæ *in Unguento ad ambuſta vel Albo Camphorato ſit* uſus, ægri teſtantur eum experti. Annon *Mucilagines Pſylii*, *Lini*, *Altheæ*, *Malvæ* ac *Cydoniorum* deponunt ſuam emolliendi facultatem vel humectandi, quandocunque *Lithargyrium*, *Ceruſſa* & acriora gummata vel reſinæ iis adduntur prout *in Emplaſtro Diachylo*, *Unguento ad hæmorrhoides &c.* Nec temperare Catarrhi acrimoniam vel incraſſare ſerum tenuius poterunt *flores Sulphuris* ac *Magiſterium Benzoë in pulvere Pectorali D.Mich. ubi Radix Ari* copioſior adjicitur. Fortaſſe melius etiam foret ad roborandum ſtomachum ſervare *Cydoniorum fructus*, quam inutiliter terere ac perdere in præparatione *Gelatinæ laxativæ.*

§. 6. Huc referimus merito quoque Compoſitiones illas, quæ *nociva in* ſe continent. Vulgo notiſſimum eſt, quam ægre ferant *ſaccharum* mulieres ad paſſiones hyſtericas pronæ; aſt *in pulvere hyſterico Anguſt. & contra abortum* idem non ſuperaddi religio eſt. In vulneratis dum inflammatio adeſt, nocet manifeſte vinum, Spiritus vini, volatilia & acria quæcunque: non verentur tamen Practici ad imitationem D. Michaelis propinare quandam *eſſentiam Vulnerariam*, ex acribus adſtringentibus & reſolventibus paratam cum ſpiritu vini, cui etiam pro lubitu *eſſentiam Mumiæ*

Digitized by Google

aut Tincturam Myrrhæ infundunt: quo vero cum ſucceſſu detur, ipſi viderint. Quis Phthiſico permittat Piperis eſum? aſt *Confectionem Archigenis*, longo nigroque ſat acuatam, commendant communiter omnes. Verum quæ nominavi, nociva ſaltem ſunt particulariter huic vel illi ſubjecto, aut in certo morbi genere. Sunt alia univerſaliter nociva ideoque prorſus rejicienda, uti *Lazuli* & *Armenius lapis*, de quo Cap. III. §. 6. videri poteſt: item *ſemen Hyoſcyami* ſimiliaque narcotica. Ingreditur autem hoc ipſum *Pilulas de Cynogloſſa*, *Confectionem auream Alexandrinam*, *Athanaſiam magnam*, *Trypheram magnam*, *Philonium Perſicum & Romanum*; dumque in his minor quantitas occultatur Hyoſcyami, haud licet ejus virulentiam ſatis addiſcere, quam tamen, ſi ſeorſim exhibitum fuerit, manifeſte cernimus, quatenus homines mire ſtupidos reddit, quanquam in doſi non excedatur. De *Nuce Vomica* ſane dubito, an unquam ſolitarie quis eam tentarit prius, quam in *Electuarium de Ovo vel Camphoratum Regleri* reciperetur. Ponamus autem illam vel alexipharmacam vel deleteriam eſſe, quid ſperandum vel metuendum ab ea, cujus ne unicum quidem granum ad integræ drachmæ doſin redit. Sed optimum erit vel omittere in caſu dubio quod ſuſpectum eſt, vel potius totum rejicere compoſitum, ne mutilando formulam injurii ſimus in Authorem.

§. 7. Profecto malim 6. *antiquas Compoſitiones* omnes ſupprimere, utpote *ſine ordine*, *ſine proportione*, *ſine artificio*, aut verius *ſine omni judicio utplurimum conſcriptas*. Quo plura in iis numerantur ingredientia, hoc plura notari poſſunt errata, ut jurare auſim, in quamplurimis non tam fuiſſe illa de induſtria ſic collecta, quam fortaſſe caſu aut per errorem collapſa, corraſa, confuſa, coacervata. Nec enim ratio apparet ulla, propter quam pene innumera in eandem confluant pyxidem, quæ nec inter ſe quadrant, nec morbo recte opponi poſſunt; Pro polychreſtis tamen, ſi non univerſalibus ac Panaceis, venditantur quandoque Cephalica,

lica, Cordialia, Becchica, Stomachica, Epatica, Splenetica, Diuretica, Sudorifera, Purgantia, Opiata & neſcio quæ non al ſurdiſſima, & ſe invicem deſtruentia in unum congeruntur cumulum. Adeo inconditæ ſunt pleræque formulæ, ut frequentius autor earum videatur ſtudioſe ineptire; inſtar omnium ſit, *Mithridatium* & vix differens, niſi auctior foret, *Theriaca.* Ecce tibi *Cephalica* in Theriaca, Nardum Ind: & Celtic. Dictamnum Cret. Stœchadem Arab. Polium Cret. Amomum. Cardamomum & Ammi: *Cordialia* ſunt Roſæ, Cinnamomum, Caſſia lignea: *Becchica* ſunt Trochiſci de Scilla, Iris Illyrica, ſuccus Glycyrrhizæ, Thus, Styrax Calamita, Gummi Arab. *Stomachica* ſunt Magma Hedycroi, Piper longum, nigrum & album, Zingiber, Opobalſamum: *Carminativa*, Coſtus, Meum, Acorus, fol. Malabathri, Aniſum, Schœnanthum, Fœniculum; *Uterina*, Nepeta, Caſtorium, Galbanum; *Aperientia*, Myrrha, Marrubium, Chamæpitys, Chamædrys Cretica, Seſeli, Thslaſpi, Hypericum, Ariſtolochia, Centaurium minus; *Diuretica*, ſunt ſemen Petroſelini Mac. Terebinthina, ſemen Dauci Cret. *Sudorifera*, Trochiſci de Vipera, ſemen Buniadis, comæ Scordii Cret. Terra Lemnia, Phu Ponticum, Gentiana; *Adſtringentia*, Rad. Quinquefolii, ſuccus Hypociſtidis, & Acaciæ; *Purgantia*, Agaricus, Rhabarbarum, Sagapenum, Opopanax; *Anodyna* ſunt Opium, Crocus. Reliqua *nullius* ſunt *pretii*, Chalcitis, Carpobalſamum, Bitumen judaicum. Videlicet in Univerſum 64. ſunt ingredientia, etiamſi non attendamus, quæ ad Compoſitionem Trochiſcorum Scilliticorum atque de Vipera, itemq; ad Magma Hedychroi recipiuntur. Atqui nec hic ſuffecit numerus, ſed à Medicis Romanis & Bononienſibus auctus fuit, usque dum ad 90. aſcenderet; nempe addenda erant adhuc varia, Trochiſci de Camphora, Scordium noſtrum, Folia Card. Ben. Rhaponticum, Radix Tormentillæ, Zedoariæ, Myrobalani Emblicæ ac Chebulæ, Siler montan. Abrotanum, Succus lentiſci, &c.

 §. 8. Quem

Digitized by Google

§. 8. Quem in finem, quæſo? ſcilicet ut auctior prodiret Theriaca. Sed ponamus hæc omnia materialiter inter ſe cohærere optimè; formaliter tamen ſpectata plusquam puerilem oſtendunt ſimplicitatem. Annon ſana ratio dictitat, ſimilia eſſe conjungenda, contraria ſeparanda: item in exhibendis mitioribus Medicamentis nos liberaliores eſſe debere, in generoſis parciores, atque ſic porro. Cur igitur non conjunguntur Anodyna, Purgantia, Aperientia & Adſtringentia. Si vero id ipſum nimis laborioſum foret, cur non Radices, Herbæ, Semina, Succi &c. in certas rediguntur claſſes, aut ad minimum ordine Alphabetico recenſentur ingredientia, ut ſaltem qualicunque methodo digeſta videri queant. Quid dicam de Proportione? conceditur largiſſima doſis, quibus competeret parcior, & è contrario parciſſima, quæ largiore propinanda erant. Præſcribuntur æquali pondere, quæ plane diverſæ naturæ ac efficaciæ ſunt; ſed inæquali, quorum virtus non diſpar eſt. Exempli loco ſit Opium, cujus tres recipiuntur unciæ, Croci drachmæ ſex, Gummi Arabicum & Cardamomum in æquali dantur pondere: piperis longi ſumuntur Unciæ tres, nigri & albi drachmæ ſex. Si rationem hujus rei poſtulas, nulla reddi poteſt alia, quam ſic voluiſſe Autores: forſan etiam habuiſſe alios, quos imitati fuerint; Nam & recentiores putant, hodie adhuc id ſibi licere, quod olim haud prohibitum fuit. *Pilulæ de Cynogloſſâ*, prout à modernis correctæ cum Caſtorio leguntur in Pharmacopæa Auguſtana recipiunt *Opii, rad. Cynogloſſi, ſeminis Hyoſcyami ana unciam ſemis, croci Drachmam unam ſemis.* Quis non probaret potius Croci unciam unam, Opii drachmam unam, unam, ſpreto Hyoſcyamo? Anne Colocynthis æquali pondere cum Hermodactylis, Myrobalanis, foliis Sennæ, Agarico & Epithymo rectè miſcetur; id tamen jubet Meſue in *Pilulis de Hermodactylis*, *Nicalaus in Pilulis de Hiera*, *de Myrobalanis & octo rebus* &c. ergo inhærendum eſt ſtricte formulis medicamentorum etiam abſurdiſſimis.

§. 9. Enim

§. 9. Enimvero ſi hæ tolerantur vel probantur Compoſitiones, cur non, quotquot in officina proſtant, Simplicia & Compoſita in unam cogimus maſſam? Nec dubium eſt, quin ex innumeris ita collectis unum vel alterum habeatur ſemper, quod cuique morbo directe oppoſitum ſit. Id, niſi fallor, in mente habuit *Matthiolus*, quando ad *Antidotum* ſuum non modo ſpecies ad Mithridatium & Theriacam requiſitas recipit, multisque additamentis auget, ſed præter alia Compoſita ipſam quoque Theriacam ac Mithridatium admiſcet, ſi quid forte in una Compoſitione omiſſum, ut cum altera tamen accedat. Legi autem merentur Zwelferi Animadverſiones in eam. Plura non addo: jamjam enim & chartæ & temporis pœnitet, huic examini Compoſitorum cæterarumque ineptiarum impenſi. De Compoſitis enim, qualiacunque ſint, conſtanter ſtatuo, deleantur in totum. Indignus namque titulo Medici videtur, qui non quotiescunque velit, ex tempore meliora & ad ægrorum quorumcunque ſtatum magis accommodata præſcribere valeat. Ad nauſeam quippe vidimus, quam parum in hactenus notis Compoſitionibus inſit vel artificii, vel judicii. Argumentor proinde hunc in modum: Quæcunque Medicamenta nec adeo utilia neque neceſſaria ſunt, ſed multis modis inepta, illa ex Officinis dimitti poſſunt. Atqui Compoſita pleraque nec adeo utilia, neque neceſſaria ſunt, ſed multis modis inepta. Ergo ex Officinis dimitti poſſunt.

§. 10. Verum videbitur Cenſura hæc mea Medicamentorum Officinalium non paucis rigoroſior: utinam excitet Viros cordatiores, utinam Principes, qui hoc etiam in paſſu ſalutem publicam curarent, ſtatumque Pharmacopoliorum ſumme depravatum tandem aliquando corrigerent, reformarent. Id mecum optant omnes boni, haud facile ſperant: Cauſam reddit Leonh. Fuchſius in Dedicatione Operis Nicolai Myrepſi h. e. Ungventarii Alexandrini; cujus verba hæc ſunt: *Etſi medicina, arti omnium pulcherrima, utiliſſima ac maximè neceſſaria, paucis admodum annis pluri-*

mum

mum de priſtino ſuo nitore acceſſit, hacque multum veteris ſplendoris recuperavit: tamen omnibus conſtat, eam partem, quæ de medicamentis tum ſimplicibus tum compoſitis agit, nondum plane eſſe expolitam ſuisque mendis prorſus repurgatam: neque id ſane temere. Nam obſtat in primis rei difficultas & magnitudo, cur ea celeritate, qua cæteræ hujus artis partes, ſuum ſplendorem nanciſci nequeat. Ut enim ſimplicium quis exquiſite notitiam habeat, atque miſtorum ex iis naturam cognoſcat, huic neceſſe eſt, ut terra naſcentium omnium ſpecies, formas, diſcrimina, qualitates, adeoque vim omnem diligenter expendat perſpectamque habeat: item prata, ſegetes, areas, campos, vineas, hortos, ſylvas, montes, collium flexus, valles, planities, opaca, lucos, ipſa etiam terræ marisque viſcera luſtret. Quibus ſane omnibus perluſtrandis quum unius hominis vita haud ſufficiat, quid mirum ſi hujus partis progreſſus ſint tardiores? præſertim quum hanc tarditatem non parum medicorum noſtræ ætatis ignavia juvet. Quotus enim quisque eſt Medicorum, qui ſimplicium cognitione incenſus, vel proximum lucum hortumve petere velit? tantum abeſt ut vaſtas ac longinquas ſolitudines luſtrare dignetur. Quin eo ſtupiditatis plurimi illorum perveniunt, ut hanc rem ad ſe non pertinere exiſtiment. Quocirca præclare rem geſſiſſe putant, ſi ad præſcriptum indoctiſſimorum pharmacopolarum, in quos hanc plane curam transferunt, nullo neque delectu neque judicio adhibito, quævis ipſis oblata medicamenta uſurpent: ut nemini mirum videri debeat, ſi ægroti ab iis medicamentis interdum non ſolum nil juventur, ſed plurimum etiam lædantur. Sunt enim & ipſi pharmacopolæ, æquè atque Medici, ſimplicium medicamentorum rudes & ignari, ut qui etiam curam cognoſcendorum & inquirendorum ſimplicium in mercatores omnium avariſſimos, & ad fallendum pulchre inſtructos, ſtultas denique ac magna ex parte ſuperſtitioſas mulierculas, ex quarum fide toti pendent, rejiciant. Quare quum univerſum fere medicæ materiæ negotium hodie ſit in mercatorum, muliercularum, & imperi-

peritorum ſeplaſiariorum manibus, non eſt cur de priſtino ejus nitore nobis aliquid polliceamur: præſertim quum in hodiernum usque diem adulterina multa, quæ pro legitimis in uſum quotidianum irrepſerunt, pasſim in publicis medicorum officinis impune ferantur, ac ſpectantibus etiam medicis, nullo metu, medicamentorum miſturis & compoſitionibus inſerantur. Tantum enim abeſt ut impoſturam hanc prohibeant, ut potius pro ea tuenda ac aſſerenda, haud ſecus quam pro aris & focis digladientur. Ut certe mirum non ſit, ſi ſeplaſiarii quoque ipſi hæc errata, freti medicorum patrocinio, tanquam ſibi per manus tradita, forti animo & alacriter retineant ac defendant. Proinde non eſt cur priſtinum nitorem recuperaturam hanc partem medicinæ, quæ ſimplicium notitiam tradit, ſperemus, niſi primum doctisſimorum hominum induſtria & asſiduis laboribus, à ſuis erroribus, qui vitio temporum & medicorum negligentia in illam irrepſerunt, (perinde ut olim Augiæ ſtabulum) ab immenſa fimi copia fuerit repurgata.

DISPUTATIO VI.

DE MEDICINA IN ALIMENTIS OPTIMA.

PRÆFATIO.

MEdicinam in Alimentis optimam non malè pronunciavit *Hippocrates Lib. de Alim. Sect. IV.* 16. optimam, ut ego arbitror, nauſeatoribus, qui reliqua pharmaca, ſi fortè officinam ſapiant aut redoleant, prorſus deteſtantur & abominantur; opti-

Digitized by Google

mam pauperibus vel etiam avaris, qui ſumtus qualescunque fuerint, ſuſtinere vel nequeunt, vel nolunt ad minimum: Optimam infirmis atque debilioribus & à naturâ & à morbo, quoniam ſtomachus corpusque reliquum alteratur magis ab inſvetis, cùm, quæ uſitata ſunt, blandius ac penè inſenſibiliter operantur. Quid multa? optimam in genere cunctis, & ſanis & ægrotantibus, vel ideò crediderim, quod, ſalubrium & inſalubrium diſcrimine ritè obſervato, haud facilè quisquam in morbum incidat, eo autem neglecto temerè, vix unquam convaleſcat aut reſtituatur perfectè, licet maximè appropriata exhibeantur medicamenta. Itaque poſt *Hippocratem* modo laudatum, plures fuerunt olim & nunc inter Medicos occupati ſeduliquein eruendis ac deſcribendis Alimentorum facultatibus, in bonitate atque vitio cibi potusque determinando ac definiendo, quæ cuique naturæ conveniant. Eadem utilitas hujus materiæ me quoque allexit, ut præſentes de eâ Theſes conſcriberem, duobus diſtinctas capitibus, quorum prius MEDICINAM IN POTU, poſterius MEDICIMAM IN CIBO ſiſtit. Quos conatus meos ut, qui ſolus Medicinæ Parens æternus eſt, in ſui ſanctiſſimi Nominis gloriam, & commodum proximi, benignè velit dirigere, unicum eſt, quod humillime precor!

CAP. I.

CAP. I.

Medicinam in Potu oſtendens.

§. 1.

EXtra dubium eſt, Diæteticam omnium antiquisſimam, initium dediſſe arti medendi; cùm enim obſervarent homines, alimentorum vires nullatenus eſſe pares, ſed quædam, v. g. laxare alvum, alia eandem obſtruere: Quædam refrigerare, alia calefacere corpus, &c. hinc didicerunt non difficulter, neque omnibus convenire omnia, ſi ſanitatem integram tueri velint, neque in morbis promiſcuè quævis exhiberi poſſe citra gravius periculum.

§. 2. Enimverò ſuffecerunt primis temporibus regulæ iſtæ diæteticæ tàm ad præſervandum, quàm ad curandum, deficiente reliquâ Medicæ artis notitiâ. His diebus videntur nihilominus utiles valdè ac etiam neceſſariæ. Cumque apparatus alimentorum perpetuò augeatur egregiis acceſſionibus, parùm abeſt, quin affirmare auſim, non modò ſanitatem firmam absque omni medicamentorum uſu ſervari, ſi ſaltem accuratam quis rationem alimentorum habeat: Sed etiam graviſſimos morbos curari ſolo cibi potusque delectu, adeòque faciliùs nos carere Officinis pharmacevticis chemicisque, quàm culinâ & cellâ vinariâ, ſimilibusque alimentorum promptuariis.

§. 3. Major proinde in poſterum honos atque dignitas erit popinarii atque coquulæ, œnopolarum, & cauponum, quàm Medicorum, inquis? Non erit profectò. Etenim decernere, quid huic iſtivè conducat, quid obſit, nullius eſt, niſi Medici, ejus puta, qui exactè callet ſingulorum alimentorum facultates, & ex altera parte ſingulorum etiam hominum naturam, propenſionem ad morbos, idioſyncraſiam, vitæ genus, & maximè, ſi ægrotent, conditiones viſcerum, ſtatum humorùm, viriumque; verbo, circumſtantias omnes probè qui conſiderat, is demum felices facere progreſſus poterit, quod de illiteratis minimè ſperandum.

Digitized by Google

§. 4. Age, percurramus breviter ſumma genera; ſpecialiter namque cuncta examinare inſtituti mei ratio jam non permittit. Ante omnia diſtingui alimenta puto in ſalubria, quæ valetudini conducunt; inſalubria, quæ omninò ei adverſantur, & neutra ſeu indifferentia, quæ neque prodeſſe manifeſtè, nec obeſſe poſſunt. Dicuntur autem nullibi ſimpliciter ſalubria vel inſalubria, ſed relativè tantum, i. e. in hoc vel illo caſu, atque ideò nil obſtat, quò minùs, idem vinum v. g. uni ſalutare, alteri nocivum, tertio pluribusque aliis indifferens exiſtat. Imo verò & hoc fieri poteſt, ut idem in eodem ſubjecto ſaltem diverſo tempore penitus contrarium ſortiatur eventum, & quod diu uſurpatum, nunquam alterare corpus, viſum eſt, pro diverſitate circumſtantiarum hodiè medicamenti, cras etiam veneni vim habere queat.

§. 5. Ut igitur Medicina in alimentis quam intendimus, reperiatur, oportet, primò quidem ea ſpectare abſolutè, ita ut inquiramus in illorum naturam ac differentiam: Deinceps verò eadem comparatè ſeu in reſpectu ad hoc illudvè ſubjectum, ut appareat, quid emolumenti ſperandum, aut damni metuendum inde ſit. Ita enim ſatisfeciſſe meo videbor officio, ſi & commendavero, quæ ſalubria ſunt certo in paſſu, & è contrario, quæ nociva ſunt, ſimul innuero. Reliqua nempe, quæ indifferenter ſe habent, ac valetudinem notabiliter haud afficiunt, ſicco pede præterire licebit absque diſpendio.

§. 6. De Potu primùm acturus, neceſſum eſt, ut moneam, alium eſſe ſimpliciorem, alium compoſitum, item alium eſſe nativum, alium potiùs artefactum. Simplicisſimus inter omnes atque nativus eſt aqua. Solent autem variis modis eandem alterare convertendo in cereviſiam dulcem vel amaram, tenuem crasſamve, facta cum tritico, hordeo, avena, lupulo atque ſimilibus decoctione. Ita vinum etiam ſibi relictum ſimplicius eſt, ſuccus nempe uvarum expreſſus per fermentationem depuratus: non deſunt autem, qui pro vario ſcopo herbas, radices, cortices atque

ſimilia

ſimilia inter effervefcendum adjiciunt, ut vinum habeatur *abſinthites*, *enulatum*, *ſaſſafratum* &c. quemadmodum alii cereviſiam quoque condire *abſinthio*, *roremarino*, *ſalviâ*, *ſcolopendrio* ſimilibusque ſolent.

§. 7. Eſt nimirum triplex hic potus, aquæ, cereviſiæ, vini, noſtratibus uſitatior, plures ſunt extraordinarii, & quidem aquoſiores ut infuſum THEE atque COFFEE, hodie ſatis vulgares, antehac Sinenſibus, Ægyptiis & Arabibus proprii. Ad cereviſiam magis accedit potus ex BRANCA URSINA paratus, quem Sileſii à Polonis ac Lithuanis didicerunt. Vinoſum potius atque aromatiſatum eſt Mulſum non his modo populis, ſed & Moſcovitis atque Anglis conſvetum. Pertinent huc quoque Spiritus ardentes, ut *vini*, *frumenti*, *juniperi*, *aniſo*, *cinnamomo*, *caryophyllis*, *angelicâ cortic. aurantiorum atque citri* & mille aliis modis conditi.

§. 8. Ad potum extraordinarium referri quoque meretur lac, oxygala, ſerumque lactis. Narrat *Plinius l. 8. c. 45. & l. 6. c. 28. & 30.* gentes quasdam lacte vivere, cynocephalorum in ſpecie Nomades in India vagas. Præthereà Gethæ ac Scythæ ſunt γαλακτοπόται, & Tartari equino lacte utuntur pro potu, vid. *Sebitzius de Alim. Fac. Lib. 3. p. 751.* His autem in terris quanquam lactis potus haud ſit quotidianus, admittitur tamen à nonnullis & probatur, æſtivis præſertim diebus; ad minimùm recens natis eundem haud invidemus, quippe quibus toto ferè primo anno ſolennis eſſe ſolet.

§. 9. Sed jam diſpiciamus, quid ſingula valeant potulenta, & quo in caſu ſalubrium vel inſalubrium nomen mereantur. Primùm de aqua ſimplici. Meliores ſunt plerumque vel fontanæ, vel fluviatiles: Paluſtres enim & ſtagnantes, item pluviales ac præ cæteris marinæ minus laudabiles cenſentur, quod utplurimum putridum ſalſumque ſaporem habeant, & non rarò inficiantur ſeminio verminoſo.

Digitized by Google

§. 10. Virtus AQVARUM eſt in genere humectare ſive defectum ſeri reſtituere, ac diluere viſcidos pariter atque acres humores. Si vero frigida, uti plerumque fieri ſolet, potetur, æſtum compeſcit potentius. Et quanquam ſapore omni & odore deſtituatur, adeoque fatua videri queat, mirum tamen eſt, quas facultates habeat egregias etiam in debellandis gravioribus morbis.

§. 11. Tali potu curatam in juvene dyſenteriam bilioſam narrat *Amatus Luſitanus Cent. 2. obſ. 27.* febrem ardentem *Smetius in Miſc. Med. Lib 3. p. 161. Siculos memorant ante introductum nivis uſum, cum in aëre degant ferventiſſimo, quotannis æſtivis menſibus maximo numerò febrium peſtilentium tyrannide è medio ſublatos: quod malum ferocire deſiit, ex quo primum nivis uſum in potu admiſêre. Diligenti namque obſervatione exploratum eſt, in urbe Meſſana quotannis mille numero pauciores quam ante uſum nivis homines interire.* vid. *Balth. Piſaneli L. 16. de Alim Fac. p.* 296.

§. 12. Qui calidam potius amant inſtar Sinenſium, aut frigidam non æque tolerant, poſſunt infuſo Thee uti, quippe quod utiliſſimum in ſcorbuto & arthritide, in coryza ſimilibusque catarrhis, obſervatur; ut parùm abſit, quin panaceæ nomen à quibusdam obtinuerit, confer *Bontekoe* in ſuo *Tract. De uſu Thee*; & *Simon Pauli Comm. de Abuſ. Tab. & Thee p. 66. Eph. Germ. N. C. dec. II. An. V. obſ. 113. in Schol. & 131.*

§. 13. CEREVISIA ſi dulcior fuerit, nutrit copiosè adeòque Tabidis utilior; tenuior vim habet diureticam liberatque à calculo, & abſtergit bilem in primis viis collectam: Sed amara hypochondriacis atque ſcorbuticis conducit; nec enim aceſcit facilè. Itaque nec malè agunt, qui *abſinthium* ei adjiciunt, quando fermentat, in gratiam febricitantium, vel *ſcolopendrium* pro lienoſis & hepatis obſtructione laborantibus, vel *roremmarinum* atque *Salviam* adverſus aſthma, phthiſin atque ſic porrò.

§. 14. Qui

§. 14. Qui loco cereviſiæ LORAM potant, è pomis, pyris, pruneolis agreſtibus, paccis oxyacanthæ atque juniperi, uti plebeji ſolent in Normannia teſte *Schrœdero in Pharmac. p. 657.* & Carniola notante *Valvaſor* in der Ehre des Hertzogthums Crain *Tom. 1. p. 354.* bilioſa & pituitoſa vix colligunt in ſtomacho; etenim potus ejusmodi acidulus, præſertim ſi ad dulcedinem quodammodo inclinet, tollit humores iſtos ac ejicit promte.

§. 15. Efficacius ergò eſt HYDROMEL in Curlandia vulgare, de quo *Eph. Germ. Dec. 2. An. X. in App. pag. 134.* Sed ab eo prorſus diverſum eſt MULSUM, utpotè quod longè potentius eſt atque vinoſius, & propter aromata quæ adjiciuntur, ſtomacho æquè ac palato gratum. Utilius autem hyberno quam æſtivo tempore; calefacit enim inſigniter, pellit flatus, ſtimulat Venerem &c. Modum id parandi genuinum vide in *Lobelii Adverſar. p. 22.*

§. 16. MUSTI vires omnibus notiſſimæ ſunt; ſi quicquam aliud, certè muſtum ſuave purgans eſt, atque ideò convenit his, quibus alvus pigra præ ſiccitate fecum ob ſeri defectionem exiſtit. Dolendum ſaltem, id ſemper non haberi, niſi autumnali tempore. Nec errant, qui ad imitationem illius *ſuccum ceraſorum ac rubi idæi, cydoniorum, pomorum dulcium* colligunt & ſervant; quanquam & hi liquores progreſſu temporis in vinum commutentur haud contemnendum.

§. 17. Sed quis VINI laudes recenſebit dignas? Equidem Analepticum id omne potiſſimum eſt, ſeu vires defecerint in toto corpore, ſeu in parte aliqua. Reficit nimirùm & ipſum animum, abigendo triſtitiam, concilando ſomnum, acuendo ingenium: præthereà excitat appetitum, juvat digeſtionem, auget robur virile &c. Quid in lipothymiis valeat, & bulimia & febribus malignis aliisque graviſſimis affectibus, teſtantur abundè obſervationes Autorum. Inſtar omnium videri poteſt *Sachs in Ampelographia Lib. 2. Sect. VI. Membr. 2. cap. 4. 5. 6. & 7.*

§. 18. Eſt

§. 18. Eſt autem dulce præ cæteris generoſius, uti Canarienſe, Malvaticum, Hiſpanicum. Quod acidulum eſt inſtar Rhenani, bilioſos atque pituitoſos magis juvat, beneficio tartari, quod continet, alvum laxans: quo nomine urinam quoque pellit & ſudorem promovet. Idem pro varia conditione adjectorum aromatum, herbarum, radicum &c. ſi cephalicum magis, ut *ſaſſafratum:* Stomachicum & antifebrile, ut *abſinthites*, pectorale, carminativum, expellens, vermesque necans ut *enulatum* atque ſic porrò.

§. 19. Quid SPIRITUS ARDENTES valeant, vulgo notiſſimum eſt; poſſident nimirum vim omnem quaſi contractam, quam in vino diffuſiorem reperimus. Conducit autem ſenibus præ cæteris, quando calor vitalis paulatim deficit: Idem habitantibus in locis frigidioribus, aut peregrinantibus hyberno tempore. Et quanquam nonnulli mediâ etiam æſtate refici ejusmodi potu ament, promiſcue tamen id omnibus permittendum haud eſt: Neque tolerat æque Spiritum vini acrem aromatiſatum, qui fortaſſe mitius aniſatum impunè haurit. Confer. *Zod. Med. Gallic. An. IV. Apr. obſ. 2. p. 131.*

§. 20. De LACTIS mira efficacia contra venena quævis acerrima, ſi ſuperbibatur largiter, quis dubitet. Mercurius ſublimatus, arſenicum, auripigmentum atque ſimilia melius haud ejiciuntur è ſtomacho, quàm ad vomitum usque hauſto non inſvavi hoc potu; nec mitigatur aliâ, quàm hâc ratione, feliciùs ardor ab arroſione natus, cum reliquis Symptomatibus, cruciatibus ventris puta, convulſionibus &c. Nam & continuatus per aliquot dies uſus, quam Diætam Lactis vocant, temperat non parùm acrimoniam humorum, in ſcorbuticis, arthritide vexatis, hecticis &c.

§. 21. OXYGALA verò, SERUMQVE LACTIS, refrigerat magis, diluit & abſtergit bilem, præcipuè in primis viis collectam. Egregiam itaque fert opem, quibus Hypochondria hinc æſtuant, adeo-

adeoque perpetua fere alvi adſtrictione laborant: nec facile periclitatur paſſione iliaca, qui tempeſtive ſibi hoc genere potus conſulit.

§. 22. Ut in ſummam contrahantur omnia. Suppetit, quo venenorum per os aſſumtorum vim eludere, vermes necare, calculum ejicere, febrium frigus æſtumque mitigare, humores pravos corrigere ac educere, flatus diſſipare, virium defectum reſtituere, torpentes ſpiritus excitare, inquietos tranquillare poſſumus &c.

§. 23. Sunt autem optima hæc aliquando damnoſa, ſi quando permittantur intempeſtive. Ubi acidum peccat in primis viis, cavendum eſt à potu carevifiæ dulcis vinique aciduli, utpote quibus mire augetur: Item à lacte propter coagulum omnino metuendum. Ubi bilis abundat, abſtinendum à cereviſia lupulata plus minus amara: Ut & à ſpiritu vini vinoque aromatite. Qui vero pituitoſus eſt, à potu lactis ac cereviſiæ dulcis non ſatis defecatæ, uti & à Thee, Coffeeque potu læditur manifeſte. Niſi me fallunt omnia, exiſtimo pauperes aqua contentos vel hoc pacto facilius ferre inflammationes, febres ardentes, variolas, morbilloſque, quod more divitum haud indulgeant gulæ, neque materiam alendo igni aptam ingerant, vinum puta, vel cereviſiam ſimiliter ſpirituoſam.

CAP. II.
Medicinam in Cibo Exhibens.

§. 1.

VArietas ciborum adhuc major eſt. Suppeditant eam partim animalia, partim vegetabilia. Quæ à Vegetabilibus deſumun-

ſumuntur, ſunt vel frumenta, vel legumina, vel fructus, vel radices, vel olera, vel turiones. Animalium autem quædam aquatilia, volucria, terreſtria, greſſilia, reptiliaque; quorum alia quidem integra inſtar oſtrearum, alia particulatim apponi ſolent, carnes videlicet, viſcera, glandulæ. Adde his ova pennatorum, itemque butyrum caſeumque, parata è lacte nonnullorum quadrupedum, & habes apparatum ciborum longe copioſiſſimum.

§. 2. Quæ condimenti loco adjiciuntur, ſunt itidem diverſa: Nonnullis adſpergitur ſal communis, fontanus, marinus aut foſſilis; aliis affunditur acetum oleumve, quibusdam ſacharum aut mel, plurimis aromata uſitatiora, *piper*, *zingiber*, *cariophylli*, *cardamomum*, *cinnamomum*, *macis*, *nux moſch.crocus*, vel horum loco *folia lauri*, *majorana*, *rosmarinus*, *origanum*, *ſemen carvi*, *aniſi*, &c. Atqui & horum additione notabiliter immutantur eſculenta.

§. 3. Jam videamus, quid ſingula valeant. Et FRUMENTORUM quidem, ſecalis præſertim atque tritici, uſus quotidianus eſt in pane. Melior eſt rite fermentatus: Qui nimis acidus eſt, bilioſis & pituitoſis convenit, verum lædit hypochondriacos & lienoſos. Recens fragansque optime nutrit: Qui vero præ vetuſtate ſitum contraxit peſſimus. Placentarum autem dignitas æſtimanda ex iis, quæ maſſæ farinaceæ admiſcentur, uti ſunt *butyrum*, *paſſulæ*, *ceraſa*, *poma dulcia* &c.

§. 4. Nutriunt ſimiliter ALICA & PTISANA ex tritico, hordeoque vel avena decorticata. Pulmenta ex ſegopyro, milio & oryza, & ſi quæ alia ſunt hujus generis, augent inſigniter lac atque ſperma. Et quandoquidem viſcoſis abundant particulis, dubium haud eſt, quin acres humores temperent; nam & utilia

lia deprehenduntur in tuſſi ſicca cœteroque catarrho tenui, quemmadmodum in omnibus doloribus à ſcorbuto ſeu præternaturali ſalſedine ſanguinis atque ſeri oriundis. Quibus vero nimia obeſitas aut corpulentia moleſtiam creat, vel craſſi viſcidique humores damnum inferunt, ii rectius abſtinent ab ejusmodi alimentorum uſu.

§. 5. LEGUMINA, uti ſunt piſa, lentes, fabæ, phaſeoli, ciceres &c. flatulenta equidem omnia cenſentur, atque ideo iis fortaſſe ſalubria, quibus abdomen collapſum eſt: Nociva hernioſis & qui flatibus infeſtantur. Speciatim piſa recentia & juniora (ſunt enim dulciora veteribus contra naturam fructuum) laxant alvum ſatis commode. Decoctum lentium in expellendis variolis experimento plebejorum laudatur, ſicuti cicerum rubrorum in purgandis puerperis conſilio anicularum; quanquam apud Veteres etiam reperiamus horum encomia in ſimili paſſu.

§. 6. FRUCTUUM differentia talis exiſtit: Sunt quidam ſimpliciter dulces, *ficus*, *paſſulæ majores*, *atque minores*, *dactyli*, *jujubæ* &c. in mitiganda humorum ſalſorum acriumque mordacitate omnino efficaces; quidam ex acido dulces, uti *ceraſa*, *armeniaca*, *perſica*, *pruna*, *mala*, *mora*, *fraga*, *groſſularia*, *aurantia*, &c. bilem ac pituitam abſtergentia, quod adhuc potentius præſtant magis acida, *citri poma*, *limonesque*, *granata*, *berberes*, *ribes* &c. quidam auſteri quid habent, adeoque adſtringunt, uti *cydonia*, *meſpila*, *ſorba*, *corna & pyrorum* quædam ſpecies; in vomitu alvique fluxu admodum proficua; quidam abundant ſucco aquoſiore, unde refrigerant potenter, diluendo bilem ſaliumque acrimoniam, ut *melo*, *anguria*, *cucurbita*, *cucumis*: Denique ſunt, qui ad dulcedinem inclinant, minus ſucculenti ac potius occultantes mite oleum; *amygd. dulc. pineæ*, *piſtacia*, *avellanæ*, *juglandes*, *caſtaneæ*, *glans fagea*, *tribulus aquaticus*, &c. quo-

Digitized by Google

rum facultates fere coincidunt cum his, quæ §. 4. hujus cap. recenſui.

§. 7. RADICES, quarum uſus in culina eſt, plurimæ gaudent ſapore ſubdulci, ejusdemque dignitatis cum modo recenſitis fructibus videntur; nempe, *Rad. ſiſari*, *tragopogi*, *Solani tuberoſi*, *paſtinacæ petroſelini*, *ſtaphylini*, *rapi* præſertim ſiccati, utpote magis ſapidi: Neque ingrata ſunt tubera chryſanthemi Peruviani, habent autem id peculiare præ reliquis, quod alvum moveant promte, ſi cum pingui juſculo comedantur. Acriores ſunt radices *napi atque raphani*, *ceparum item*, *allii*, *porrique*: acerrima eſt *armoraciæ*: Pellunt hæ ipſæ urinam calculumque, cient ſudorem, atque ita expellunt ſanguinis impuritates, necantque vermes. Sola ex amaris tenera *cichorei* radix comeditur, ſed macerata prius in aqua: ita nihilominus aliquam adhuc ſervat vim aperiendi, non incongruam lienoſis vel epatis obſtructionem patientibus.

§. 8. OLERA, quæ foliis, caulibusve in eſcam veniunt, ſunt vel fatua maximam partem, vel acidiuſcula, vel denique acria plus minus. Inſipida pene ſunt, *ſpinachia*, *blitum*, *atriplex*, *beta*, *locuſta*, *lactuca*, *endivia*, & quæ primo loco nominanda erat, braſſica, quippe qua medicina DC. annis uſus eſt populus Rom. teſte *Plin. Lib. 20. cap. 9.* Hæc in univerſum humectant, lubricant alvum, promovent excretionem è pectore ac pulmonibus. Magis refrigerant acida, *acetoſa*, *portulaca*, *ſedum*, extergendo bilem ſedant ardorem ſtomachi æſtum ſitimque hinc oriunda. Quæ acria ſunt, poſſident facultatem diureticam, præ cæteris diaphoreticam atque aperitivam, reſolvunt ſanguinem congrumatum, ſtimulant venerem, uti *cherefolium*, *petroſelinum*, *fœniculum*, *cochlearia*, *naſturtium paluſtre ac hortenſe*, *dracunculus*, *piperitis* &c.

§. 9. Ne-

Digitized by Google

§. 9 Neque contemnendi ſunt TURIONES aſparagi, eximie diuretici, & lupuli vel ideo probandi, quod cum virtute aperitiva concurrat laxativa ſive leniter per inferiora evacuans, in ſolamen eorum, qui epatis lienisque obſtructionibus, vel vomica pulmonum, vel ſtrumis laborant. Vehementius operantur tenella germina ſambuci, ſiquidem & vomitum movent, paulo liberalius aſſumta; in debillioribus præſertim ac delicatulis, adeoque modus colligendi ea, i. e. decerpendi ſurſum deorſumve vix attendendus venit.

§. 10. Satis de alimentis ex Regno vegetabili, transeo ad Animale. Vbi ante omnia monendum exiſtimo, CARNIVM in genere differentiam haud eſſe parvi pendendam, ſi ætatem ſpectemus. Videlicet indurantur quaſi cum annorum numero fibræ, adeoque pueris ſenibusque poſt caſum dentium, infirmis quamcunque ob cauſam, juniorum animalium, pullorum, agnorum, vitulorum, eſus omnino præſcribendus eſt: Quibus vero ventriculus contingit robuſtior, qui exercitia corporis amant, aut laborioſam degunt vitam, his convenit etiam durior caro bubula, vervecina &c. Præterea ratione pinguedinis obſervandum eſt ſimiliter, eam non omnes æque tolerare; qui enim bile abundant, aut anheloſi ſunt præ ipſa obeſitate nimia, neque carnem ſuillam lardumve, neque anſeres probe ſaginatos aut ſimilia comedunt ſine damno.

§. 11. In ſpecie, ſi AQVATILIA examinemus de anguilla utplurimum pingui certum id eſt, ac hæreo, annon cyprinus pinguior, augendo bilem, producat podagram, de quo legi meretur *Eph. Germ. Dec. II. An. V. obſ. 46. cum ſchol.* Oſtrearum eſum haud ferunt pituitoſi, nihilominus ad temperandam ſcorbuticorum ſalſedinem, ſi recentes edantur, mire valent, teſtaturque Lindanus copioſo earum uſu reſtitutum fuiſſe hecticum, referen-

ferente *Ettmüllero in Schrœd Diluc. p. 190.* Alias de gammaris notiſſimum eſt, adverſus phthiſin optimos exiſtere, quatenus acidum deſtruunt, in hoc affectu communiter peccans. Si quid enim aliud, certe cancri fluviatiles, præſertim quando teſtas depoſuerunt duriores, mire proſunt ad acrimoniam illam obtundendam in ſcorbuto, malo hypochondriaco, doloribus Lienis, arthritide &c. prout didicimus experimento non uno, cnjus remedii vires vel ideo extollendæ ſunt, quod ſine moleſtia, imo vero cum jucunditate potius aliqua, tantum aſſumi queat una vice, quantum vix pluribus doſibus de pulvere abſorbente capi ſolet. Singularem itaque uſum illius reticere haud poſſum hoc in loco, quem femina melancholica inde percepit; ſiquidem frequenti eſu gammarorum, cum medicamenta deteſtaretur, unice reſtituta eſt.

§. 12. Non minor eſt numerus PENNATORUM, quibus veſcimur: at neque recenſere vel nominare cuncta jam vacat, nedum explorare curatius. Exiſtimo autem diſcrimen potiſſimum à pabulo eſſe deſumendum, quoniam plurimum inter eſt, quo pacto nutriantur. Aves rapaces ſive carnivoras, uti ſunt Accipitres, Falcones, Milvi, Noctuæ, Corvi, Cornices, Picæ &c. nemo eſt, qui non abhorreat, ſiquidem nec cadavera omnino putrida relinquunt intacta. Quæ piſces captant, ut anates, anſeresque feræ, cygni, querquedulæ &c. peculiarem & quaſi unctuoſum ſaporem habent, multis haud ingratum. Granivoræ autem arrident omnibus, ſylveſtres pariter atque domeſticæ, ſicuti & illæ quibus fructus vel herbæ pro alimento inſerviunt. Ita enim Juniperi baccas ſapit redoletque turdus, adeoque ab his avide ingeſtis vires medicamentoſas acquirit procul dubio. Ac fortaſſe paſſeres, troglodytæ contra calculum adeo decantati vires, quas poſſident lithontripticas, impetrant à vermiculis, quibus victitant.

§. 13. Sug-

§. 13. Suggerunt autem volucres præ cæteris peculiarem cibum ex OVIS capiendum: Imo quæ uſitatoria ſunt gallinarum ova, de quorum utilitate ita ſentiendum puto. Solent mulierculæ prægnantibus, ne abortum faciant, ovorum germina, ut appellantur, propinare cum vino generoſo, ac poſſent fortaſſe pari cum ſucceſſu propinare integra, imitando eos, qui vel claritatem vocis ſervare, vel robur virile augere cupiunt. Nam & ſorbilia copioſe nutriunt, lac & ſemen augent, unde vix permittenda his, quibus pollutiones nocturnæ moleſtiam creant. Alioquin certum eſt, ab iis corrigi humorum acrimoniam, adeoque in gratiam ægrorum vix excogitari poſſe commodius alimentum, præſertim ſi lubricandus ſit venter: Si enim alvi fluxio contigerit, ſatius erit vitella exhibere ad duritiem cocta cum tantillo macis nucisve moſchatæ, vel aceti roſacei, ex conſilio *Helmont. in Tr. Pylor. Rect. 22.* Moneo tamen, ſi bilis abundarit, ob omni ovorum eſu abſtinendum eſſe: novi enim hominem, qui ſtatim eructantem è ſtomacho bilem ſentit, quamprimum etiam unicum ovum ſorbile comederit.

§. 14. Sed QVADRUPEDUM uſus longe ampliſſimus eſt. Cumque carnium paulo ſuperius facta ſit mentio, lubet paucis attingere partes reliquas. Imprimis quæſtio erit, numquid ſingulare valeant, e. g. pulmones vituli ac vulpis in affectibus pectoris, epar cervi agnive in morbis jecoris, renes vervecum taurive in vitiis renum, &c. Mihi ſalvo aliorum judicio ita videtur. Fruſtra occultas fingi proprietates atque virtutes ſpecificas, cum non difficulter ratio reddi queat evidens. Quis neſcit renum ſaporem urinoſum, quem à perpetuo tranſeunte lotio acquirunt? Quid ergo mirum, ſi vim poſſideant diureticam. Notum eſt amara omnia, abſinthium centaurium, eupatorium, cichoreum &c. vi aperiendi pollere in morbis epatis: quis deneget eandem bili, qua jecur animalium omne tingitur. Subſtantia

Digitized by Google

tia pulmonum cum prorſus membranacea ſit, quis dubitet, eam copioſa gelatina gravidam eſſe, optima profecto ad corrigendam humorum acrimoniam in tuſſi, raucedine, vel ulcere pulmonum. Atque ita teſticuli etiam prodeſſe poterunt ad augmentum ſpermatis; cujus gratia collectos vidi cum cura & poſt decentem præparationem inter fercula menſæ, cum caſtrarentur pulli gallinacei.

§. 15. Etenim quid cochleæ quæſo, ut REPTILIUM quoque mentio fiat, & oſtrea cum cinaræ atque aſparagi turionibus aliud agunt, quam quod liquori ſeminali generando materiam præbeant idoneam largamque, accedente ab adjectis aromatibus ſtimulo. Ad quem modum jura inſtaurantia & conſummata cum gelatinis ex iisdem cochleis, capone, gallinave aut carne quacunque alia parari ſolent ad recreandos hecticos vel infirmos ex graviore morbo; quibus vel ſolis ſervatos novimus pro deploratis jamjam habitos.

§ 16. De BUTYRO idem judicandum, quod de pinguedine carnium: Neque cauſa eſt, cur canis axungiam in phthiſi vel tabe præferamus butyro majali; ſi enim adjectum ſal quenquam deterreat, quid impedit non ſalitum idem ſervari atque in uſum trahi. Hac occaſione autem id reticere nequeo, in quo peccatur tota die; nempe in febribus ardentibus aliisque bilioſis, cum inappetentia conjunctis, ſi quid ægris præbetur, turdus eſt, aut avicula, quævis obvenerit, aſſata; cum tamen in hoc caſu elixa multis modis præferenda ſint. Namque ſal quod aſpergitur & butyrum quo largiter perfunditur aſſatura talis, non poſſunt non augere ſitim æſtumque conſequenter damnum inferre manifeſtum.

§. 17. Ne-

Digitized by Google

§. 17. Neque CASEUS omnis ejuſdem dignitatis eſt, neque omnibus eodem modo convenit. Recens tanquam mitior, præſertim pinguis nutrit non parum; traduntque Zoröaſtrem in deſertis caſeo vixiſſe annis viginti, ita temperatè, ut vetuſtatem non ſentiret, narrante *Plinio Nat. Hiſt. Lib. XI. cap. 42.* Antiqvus acrior eſt, ac ſæpe putridus, ab eſu cujus largiore nonnullis calculus generatur indubitanter. Si fuerit ſiccior, obſtruit alvum, qvibus ergo pigrior eſt, ut hyonchondriacis, temperare ſibi ab ejus uſu debent.

§. 18. Quod ad CONDIMENTA ciborum: Negari haud poteſt, SALIS communis utilitatem eſſe multiplicem: Fugat enim necatque lumbricos, abſtergit bilem, ciet urinam, ſtimulat Venerem &c. Verùm ſi quis eo abutatur, eſitando ſubinde haleces aliosvè piſces carnesvè muriaticos, metus eſt, ne ſcorbuticos dolores atque ulcera, ſcabiem atque pruritum ſibi conciliet, niſi admodum liberalem potum ſimul adhibeat. Hydropici ergo, in quibus ſerum abundat, non modo tolerant halecum eſum, ſed & præſentaneum inde levamen ſentiunt; etenim eorum nonnullos poſt fluxionem largam urinæ, hinc ortam, penitus reſtitutos teſtatur *Sennertus Cent. I. Epiſt. 8. pag. m. 1108.*

§. 19. ACETI uſus in culinis quotidianus eſt pene, ad minimum in acetariis, vel embammatibus. Quas vires habeat etiam alexipharmacas videri poteſt in *Bartholini Cent. IV. Hiſtor. 13.* Refrigerat autem? inſigniter bilem expurgando. Sumque in ea perſvaſione homines agreſtes diebus æſtivis vix ferre poſſe calorem radiorum ſolarium, niſi reficiantur ejusmodi acetariis, braſſicâ muriaticâ, oxygalà &c. E contrario, ſi quis acidos humores in primis viis collegerit, cane pejus & angve vitare debet, quicquid acidum ſapit.

§. 20. Aceſcunt autem dulcia quoque in tali ſtomacho; atque ideò lienoſi pares experiuntur dolores ſeu cucumeres comederint acidos, ſeu ſaccharo conditos fructus omnis generis. Nam & fœminæ ad paſſiones uterinas pronæ ab utroque iſto alimentorum genere læduntur pariter. Quid pueri patiantur ab uſu panis mar-

tii ſimiliumque ſaccharatorum, vix quenquam fugit, qui obiter eorum morbos in ædibus divitum advertit. vid *Germ. Dec. II. An. IX. obſ. 202. in ſchol. 5.*

§. 21. AROMATUM deniq; virtutes innoteſcunt vulgò. Nempe ſunt ea cephalica, optima in vertigine, memoriæ imbecillitate, hebetudine ſenſuum: Sunt ſtomachica, optima in anorexia vel apepſia, & carminativa in colica & inflationibus abdominis: Sunt aphrodiſiaca optima ſtimulantq; ad venerem: Verbo ſunt optima excitantia in langvore virium. Sed nec omni tempore nec omni ætati æque conducunt. Hybernis videlicet menſibus adhibenda magis, quam æſtivis Senibus potius convenientia, quam junioribus aut ſtylo veterum calidioribus. Nam & in hoc paſſu juxta *Hippocratem Sect. I. Aph. 17. Dandum aliquid eſt conſuetudini, & tempori, & regioni, & ætati.*

§. 22. Hæc ſufficiant ſpeciminis loco dicta de Medicina in alimentis optima. Nec enim in animo fuit tradere fuſiùs ſingulorum ciborum potuumve facultates, ſed uno vel altero ſaltem exemplo monſtrare quantum valeat Diætæ regimen in conſervanda vel reſtituenda valetudine. Ut autem hoſce primos conatus meos æqui bonique conſulere velis, Lector Benevole, abs Te iterum iterumque contendo. DEO interim Optimo Maximo immortales pro conceſſis viribus decerno gratias, utque porrò benedicere laboribus ſtudiiſque meis ex alto velit, precor humillimo corde. Sit Nomini Ejus Sanctiſſimo Laus, Honor & Gloria in omnem æternitatem.

DIS-

Digitized by Google

DISPUTATIO VII.

DE

AGRESTIS VITÆ SANITATE

I. N. J.

MIramur ſane qvandocunqve paganos viſitare licet per otium, genus hominum non minus frigoris ac æſtus, qvam ſitis, famis laborumqve patiens; id omne tamen, qvicqvid etiam ærumnæ atqve adverſitatis accidit, æqvo ferre animo, ac citra notabilem ſanitatis jacturam; ut ita Divina Benignitas compenſare videatur melioris ſanitatis dono dulcis otii defectum. Etenim ſeu primos infantum annos, ſeu ætatem mediam, ultimosve ſenectutis dies intueamur, non deerit, de qvo ſibi præ nobis gratulentur ruſtici. Qvotusqvisqve enim noſtrum ſexageſimum vel octogeſimum attingit annum, qvi non oculorum caligine aut podagra, phthiſi, lithiaſi, catarrho ſimilive morbo corripiatur. Videas nihilominus inter Ruricolas longe freqventius ſenium, qvod non hos ſolum, ſed & plures ſuperat annos, corpore ſat vegeto ſanôqve ac viribus ferè integris; qvale qvid nuperrime admiratus ſum in hortulano nonagenario, cujus alacritas, non obſtante capitis canitie, aliam longe ætatem præ ſe ferebat. Partus negotium qvæ non pericula noſtris parit? Adeo difficilis ſæpe eſt la-

Digitized by Google

ctatio, familiariſqve purpuræ malignitas, ut puerperii tempus ſuas non ignoret aniles regulas, plurimum ſuperſtitioſas. Villicam autem non unam vidimus ipſo die, qvo pepererat, ſurrexiſſe de lecto, ligna, aqvam atqve vaſa apportaſſe citra moleſtiam linteamina lavaſſe, ovem mactaſſe & vitulum, verbo, conſvetum obiiſſe munus non aliter, ac ſi ipſam non attinerent, qvæ clam geſta erant. Nec id mirum cuiqvam videbitur, qui infantes adhuc teneros cernit tempeſtatum injurias ipſumqve aſperrimum brumæ frigus ſeminudo pati corpore, qvaſi omni penitus ſenſu carerent,& ſaxeæ eſſent naturæ. Varioli autem, morbilli, ſimilesqve affectus ubi hos invadunt, tantum abeſt pueros affigi lecto, ut potius ægritudinem ludis fallant, ſpernantqve morbi inſultus minus periculoſos. Prolixius hanc agreſtis vitæ prærogativam deducere ſupervacaneum puto; vix enim à quoqvam, credo, in dubium vocabitur, Ruricolarum corpora noſtris ſaniora nec numeroſis æqve morbis obnoxia eſſe. Operæ tamen pretium me facturum puto, ſi hujus aſſerti non veritatem qvidem, qvippe qvæ in propatulo eſt, ſed rationes hac vice explicem. Videtur autem potiſſima ac

Pri-

Digitized by Google

Prima ratio conſiſtere in victu.

§. 1.

MUtationem equidem non unam alimenta ſubeunt, antequam in ſubſtantiam noſtri corporis convertantur. In ore namqve & comminuuntur ope dentium & humectantur ab affluente ſalivâ non ſine notabili alteratione. In ventriculo reſolvuntur, non qvidem ab acido qvodam fermento, ſed longe nobiliori cauſa, uti jam ſatis ab Excell. Dn. Præſide monſtratum eſt in nuperrime habita diſſertatione. In duodenum autem cremor hic è ventriculo egreſſus, corrigitur ilico ab affusa bile & pancreatico ſucco, qvo facilius & feces ſecedant, & purior ac chyloſa pars per inteſtinorum villoſam tunicam recipiatur in vaſa lactea. Alteratur deniqve & chymus in glandulis meſenterii à commixta lympha, non ſecus ac in receptaculo lumbari, donec tandem per ductum thoracicum in venam ipſumqve cor deveniat, atqve tunc demum, poſtqvam plures cum ſangvine circulationes paſſus eſt, ſecreto in renibus ſuperfluo ſero abeat in debitum noſtrarum corporis partium alimentum, ſangvinem puta, non amplius in humorem innominatum, rorem, gluten atqve cambium, convertendum, qvod Avicenna ejusqve aſſeclæ perperam docent.

§. 2. Sangvis tamen, non obſtantibus his qvalibuſcunqve alterationibus, ſervat nihilominus qvasdam aſſumtorum proprietates, ipſisqve nutriendis partibus affricat. Adeoqve & tauri caro paſtinacæ, & gallus Africanus vini malvatici ſaporem refert, qvibuſcum ſaginati erant, & porcus, paſcens prope montes ad zomam in maris littore, qvia recedente mari, ſqvillis conchiliisque veſcitur, carnem exhibet, qvæ piſcis axungiam ſapit, referente Helmontio in Magn. Oport. p. m. 121.

§. 3. Qvodſi igitur qvævis aſſumta, qvæ vix numero comprehendi poſſunt, ſuam naturam communicant cum noſtro corpore, manifeſtum eſt, qvanta oriri qveant incommoda ex ſolâ victus ratione neglectâ.

§. 4. Paratur namqve his qvidem in locis vix unqvam prandium aut cœna, ubi non acida ſimul & amara, dulcia & acria apponantur & aſſumantur; ex qvorum concurſu atqve miſcela varii dubio procul emergunt ſapores, innumerorum morborum cauſæ, amarum, Θſum, dulce, acidum, inſipidum, acerbum & ſexcenta alia, qvorum ipſe Hippocrates meminit in lib. de priſc. Med.

§. 5. Præterea nec in aſſumendo modus ſervatur, ſed & in qvantitate æqve ac in qvalitate peccamus. Peſſima enim noſtratium conſvetudo eſt, non horis ſaltim ſed diebus aliqvot metiri epularum tempus. Neceſſe autem eſt, non intermiſſà variorum deglutitione, omnem turbari digeſtionem, atqve ſic varii generis cruditates coacervari in ventriculo.

§. 6. Rectiſſime enim Hippocrates 6. Epid. ſ. 4. aph. 20. docet: Sanitatis ſtudium eſt, non ſatiari cibis, & impigrum eſſe ad labores. Qvod ipſum qvamdiu accuratius obſervarunt veteres Germani, cane pejus & angve vitantes crapulam atqve commeſſationes opulentiores, tam diu plurimorum morborum, qvibus noſtra nunc ætas premitur, minus obnoxii, imo longe nobis ſalubriores, ſaniores fuere.

§. 7. Qvis inficias ibit purpuram, malum hypochondriacum, ſcorbutum atqve ſimiles affectus, olim minus notos, oriri ex vitiis in victu commiſſis, ac inde propagari ad ſeros nepotes Cibi namqve plurimum inter ſe differentes ſapore, variiſqve modis aromatiſati dum aſſumuntur, qvid qvæſo aliud qvam multifariam acrimoniam producere in nobis poſſunt; Et immodica non tantum ciborum, ſed & potus ingurgitatio, qvid aliud qvam cruda ac indigeſta in corpore relinqvit? Unde non miror, qvales ſæpius morbi appareant, præcipue maligni, & in qvantum differant noſtra remedia à veterum experimentis, jam minus ſufficientibus.

§. 8. His probe conſideratis, facile elucet, quanto feliciores ſint agricolæ, qvippe qvi nec qvantitate nec qvalitate peccantibus alimentis, æqve ac urbani utuntur, ſed potius euchymis ac optime nutrientibus.

§. 9. In

§. 9. In quantitate equidem aſſumendorum videntur magis excedere pagani, quam urbani. Nemo enim ruſticorum unquam ſatiatur hac ciborum, ut ſic loquar, doſi, qua nos contenti ſumus, qui vitam potiſſimum ſedentariam agimus. Gravius ergo ruſtica gens peccat contra Leſſii præceptum, qui cuique ſufficientem cibi quantitatem eſſe vult unciarum duodecim, potus vero qvatnordecim.

§. 10. Optime autem huic jam reſponſum eſt à Jac. Primeroſio in lib. 3. de Error. in Med. cap. 4. p. 251. juxta mentem Hipp. & Galeni; In aſſumendis nec modum, nec pondus, nec numerum cognoſci poſſe, nec aliam certitudinem reperiri, quam corporis ſenſum; atque ideo non aliam quantitatem eſſe adhibendam, quam quæ ventriculos non gravat.

§. 11. Quamobrem, etſi duplo aut triplo plus & comedat bibatque ruſticus, quam aliquis noſtrûm, non tamen in quantitate, quippe quæ ſuæ naturæ ſic debetur, peccat medicè, prout nec ethice, nec enim ipſius ſanitati nec temperantiæ repugnat.

§. 12. Qualitatem autem aſſumendorum quod ſpectat. Commendat ſe paganorum victus partim ſimplicitate, partim bonitate. Lacte ſcilicet, butyro, ovis, oleribus ſimilibusque cum pane quotidie veſcuntur, citra curioſiorem apparatus variationem, atque eo ipſo, quo delicatiora ſed diverſi ſaporis fercula negligunt, plus damni inde oriundi evitant, longeque melius ſuæ conſulunt ſanitati.

§. 13. Bonitatem alimentorum, quibus agricolæ uti ſolent, ut demonſtrem, fere ſupervacaneum eſt. Lactis quippe vim alimentoſam ac ſumme nutritivam vix quisquam in dubium vocare poteſt, cum palam ſit, lac in ventriculo ſano præ aliis omnibus citiſſime digeri, annotante id ex Bilſii obſervatione Diemerbrockio in Anatom, atque maximam partem quoad oleoſas videlicet particulas, converti in ſubſtantiam aliti. Prudentiſſima hinc mater natura primum ſtatim tenellorum adhuc infantum alimentum lac

eſſe

eſſe voluit maternum, eo quod nil magis ad chyli naturam accedat, nihilque facilius in ſangvinem nutrientem converti queat.

§. 14. Neque prætereunda hic foret vis lactis medicamentoſa, (ſi prolixior eſſe velim.) Nec enim adeo rejicienda eſt lactis ſic dicta diæta ſive quotidianus uſus, ſi cum regimine atque cuſtodiâ prudentis Medici inſtituatur. Quid valeat lac, quibusque morbis conveniat, quivis judicioſior facile cognoſcit. Plura notavit Baricellus in libro de lactis uſu: alia, præcipue circa hauſti veneni curam, notarunt alii: plurima docet quotidiana experientia.

§. 15. Eadem & butyri ratio eſt. Eſt enim hoc ipſum nobilior tantum lactis pars, unde non ſecus atque lac virtutes poſſidet alimentoſas una & medicamentoſas. In temperanda namque humorum acrimonia, qui in primis hærent viis, vix præſtantius dari poteſt remedium; unde non adeo inconveniens, uti prima fronte videtur, in diarrhæa remedium eſt, quod pro certiſſimo mecum communicatum eſt experimento: ſi quis alvi fluxibus laborans butyrum nondum ⊖itum, ſupra carbones calefactum ebibat; ſic enim & tormina ſedari, & fluxum ilico ceſſare, expertus conteſtabatur.

§. 16. Ut taceam vires butyri ſpecificas, quæ non raro è plantis ipſi accedunt. Clarum id in vaccis eſt, quæ ſcordium copioſe vorant, ac poſtmodum lac & butyrum præbent, ſapore & viribus ſcordii præditum; quod ipſum Kergerus teſtatur in egregio de fermentatione tractatu p. 125.

§. 17. De ovis idem eſto judicium, quod de butyro & lacte latum eſt. Præfero equidem ſorbilia reliquis, utpote quæ facilius præ cæteris digeruntur in ventriculo. In genere tamen omnia cujuſcunque etiam ſint avis non contemnendum præbent nutrimentum, ita ut nec Avicenna veritus ſit aſſerere, ea tantum ſangvinis generare, quantum ponderent.

§. 18. In langvente ſane & dolente ventriculo non ſemel expertus ſum ovorum virtutem medicam. Vitella item ovorum, adeo

Digitized by Google

adeo in alvi fluxibus ab Helmontio decantata in Tr. Pyl. Rector. rarius ægri medicique ſpem fallunt.

§. 19. Quid dicam de arborum fructibus, de rapis atque paſtinacis, crambe, ac reliquo olerum genere, quibus ruſtica gens ſuas exornat menſas. Quantum hæc ipſa valeant in ſaginando pecore, tota notamus die, adeoque non dubitem his ſolis & ruſticum non modo nutriri ſed & pinguefieri.

§. 20. Alimenta autem talia & medicamentoſa eſſe per ſingula non difficulter probari poſſet; interim unici illius admodum notabilis exempli meminiſſe ſufficit, quod in Laurenb. hiſt. 57. Acerra Philol. Cent. 1. habetur.

§. 21. Supplementum tandem omnium ciborum panis eſt, primarium hominis nutrimentum, ita ut & ipſe Salvator Noſter panem ſaltim tanquam potius nominare in præſcripta nobis oratione, atque ſub hoc ipſo omnia ad vitam neceſſaria complecti voluerit.

§. 22. Eſt autem panis adeo gratus atque amicus noſtræ naturæ, ut, cum plures vinum, caſeum atque butyrum aut ſimilia abhorreant, vix quisquam tamen panem rejiciat. Nec enim unquam panis faſtidium nos capit prout reliquorum ciborum, quibus frequentius veſci ſolemus. Imo ſi vel maxime cunctum æger cibum averſetur, omnium tamen poſtremo panis appetentiam amittit ut plurimum, primumque ſanitati reſtitutus repetit.

§. 23. Hæc de cibis ſufficiant. Potum autem paganorum ſi conſideramus, qui plerumque coventum aut ſimplex ▽ eſt, videtur longe inferioris conditionis ac minus nutritivus eſſe, quam nominata atque quotidiana eſca.

§. 24. Audio hic tamen illos, qui omnia ex ▽ produci credunt, aſſerere & ipſam ſimplicem ▽m nutrire poſſe; probantque id per varia experimenta v. g. per piſcem in vitro ad notabile ſui corporis augmentum enutritum per 3. annos, it. ex regno vegeta-

U bili

bili per ſalicem, quæ ſola ▽a auffuſâ ad debitam proceritatem ſuccrevit. Conferatur Boyle, Helmont. & Beckius.

§. 25. Tamdiu autem circa vim hanc ▽æ nutritivam mihi dubitare licitum erit, quamdiu talis ex ▽ Philoſophus proprio teſtari exemplo denegat, ſe & ſuſtentatum & pinguefactum eſſe unicæ ▽æ potu.

§. 26. Inſtitutum eſt hanc rem ab Excell. Dn. Præſide experimentum aliquod ante biennium in cane. Incarceratum enim hunc ad aliquot dies, ſimplici aluit ▽a, inque ejus ſectione demonſtravit ne granulum quidem pinguedinis in toto corpore, ſanguinem non rubicundum aut nigricantem, ſed ſumme ▽oſum inſtar loturæ carnium, qui ne quidem extravaſatus coagulabatur; Venæ adeo pellucidæ, ſed viſcera ſaniſſima vibebantur, imo & lymphatica vaſa per univerſum corpus diſtributa tantæ evidentiæ erant, qualia nunquam iterum obſervavit tam clare, quamvis de induſtria in illorum ſyſtema inquiſiverit non ſemel.

§. 27. Nodum ergo quærere in ſcirpis videtur, qui ſingulare quoddam in ▽ nutrimentum ſibi pollicetur. Non rejiciendus tamen ideo potus ejus eſt, utpote qui ſola ſimplicitate ſe ſatis commendat. Aptus etenim ſic eſt, & pro vehendis alibilibus ciborum particulis, & ad eluendos quoſcunque vitioſos humores in primis viis hærentes.

§. 28. Idem igitur ▽æ potius aliquando & medicamentoſus evadit, quale quid notatu dignum præſtitit in dyſenteria bilioſa, de qua videri poteſt Amatus Luſitan. Cent. 2. cur. 46. item in cholera, annotante Borell. cent. 2. obſ. 27. item in doloribus colicis, quos cæteris in caſſum ſibi propinatis ſolo ſimplicis ▽æ hauſtu ſedavit Illuſtris Princeps, quemadmodum in Excell. Dn. Præſes ex ore clariſſimi Hermanni Conringii habet.

§. 29. Nec vero alia mihi videtur ratio fontium ſalubriorum, qui ▽m ſaltem fontanam referunt ſapore, quales in vicinia Pegaviæ hoc anno, ut quondam, ſcatuerunt. Quicquid enim præſtat

in.

Digitized by Google

in morborum cura, id contingere poteſt hac ſola ratione, quod diluat atque eluat acrimoniam ſibi in ulceribus externarum partium, ſive internis partibus inhabitantem.

§. 30. Quod ſi vero alio ac miraculoſo modo hos fontes operari Deus velit Omnipotens, quale quid & ſtagnum illud Hieroſolymitanum, cujus mentio in Joh. cap. 5. facta eſt, præſtitit; ſatius erit horum incognitas vires admirari quam flocci pendere.

§. 31. Sed hæc de potu æque ac cibo meminiſſe ſufficiant. Pergendum itaque ad

Alteram Rationem quæ conſiſtit in Aëris liberioris inſpiratione.

§. 1.

PRimus profecto locus inter res n. n. merito ipſi aſſignatus eſt aëri, cum ejus qualitates præ cæteris inſignius alterent noſtrum corpus, adeoque non modo ad vitam ac ſanitatem ſervandam, ſed & ad morbos mortemque ipſam in vehendam, plurimum faciant.

§. 2. Hippocrates in libro de flatibus hæc habet, quæ latine ſic leguntur p. 403. Edit. Lind. Mortalibus autem vitæ, & morborum ægrotis ſolus aër auctor eſt. Tantaque omnibus corporibus ſpiritus neceſſitas exſtat, ut ſiquidem omnibus aliis abſtineat homo, neque cibum ſumat, neque potum, poſſit tamen dies duos vel tres & plures ducere. Si cui vero ſpiritus in corpus viæ intercipiantur, in brevi parte unius die intereat, ut vel hinc, quanto uſui ſpiritus corpori ſit, liceat æſtimare &c.

§. 3. Difficillimum interim explicatu eſt, quid & quomodo aër ad ſanitatem conferat. Quod materia generationis ſpirituum evadat, uti veteres crediderunt, citante Claudino in lib. de Ingr. ad infirm. p. 341. & Excell. Præceptore meo D.D. Bohnio in Diſſ. Phyſ. 15. §. 5. & ſeqq. adhuc obſcurum eſt. Manifeſtius autem eſt ab aëre ſanguinem alterari, quod color ejus mutatus ſatis teſtatur,

§. 4. Certo etenim conſtat, ſanguinem omnem, qui venoſus atque ater pulmones intrat, iterum arterioſum omnino & floridum ex illis redire; Imo & ſanguinem extravaſatum in ſuperficie, qua aëri expoſitus eſt, coccineum acquirere colorem, ita ut ſi diuturniori agitatione commoveatur, quo aërem penitus intromittat, totus evadat purpureus, Vid. Lovverus in tr. de corde pag. 178. & ſeqq.

§. 5. Male quidem ex his infertur, pulmones eſſe officinam ſanguinis; rectius tamen aſſerunt ſanguinem non abs re alterari in horum membranaceis cellulis.

§ 6. Nihilominus tamen obſcurior hujus rei ratio eſt. Alii enim ſanguinem ab aëre volatiliſari in pulmonibus aſſerunt, vid. Helmont. Tr. Blas. human. 45. Alii contra eum condenſari volunt, conferatur Sylvii Diſp. VII §. 78. & Barth. Anat. pag. 431. & 432.

§. 7. Sciendum autem eſt, univerſum aërem conſtare ex diverſis atomis, ▽eis np. terreis, ⊖inis, &c. quæ vel ſua ſponte, vel à calore, frigore vel ventorum vi elevantur à globo terraqueo. Conferatur egregia Sylvii Oratio de cauſ. nat. eff. Ep. Leid.

§. 8. Quibus vero atomis hoc negotium concreditum ſit, nondum liquet. ⊖inæ profecto, acidæ ac ⦶ſæ, quales à Capite mortuo ⦶li, ⦶i, Ois, &c. attrahuntur, talem ſanguini alterationem inducere minus aptæ ſunt. Omnia namque acida, quemadmodum ſanguinem coagulant, ita & colorem ejus obſcuriorem reddunt, contrarium autem in pulmonibus accidit, ergo his ⦶ſis particulis attribui hic effectus nequit.

§. 9 Aptiores longe mihi videntur aëris particulæ ſpirituoſæ, quas Mundi ſpiritum vocant, de quibus legi meretur curioſior Balduinus in Auro Auræ, & alii ab eo citati.

§. 10. Quicquid autem hujus ſit, maneamus jam in eis quæ vulgo nota ſunt, ſane per quotidianam experientiam conſtat aerem

rem temperatum atque ſerenum ſaluberrimum, nebuloſum contra & impurum admodum nocivum eſſe.

§. 11. Quis neſcit raucedinem, tuſſim, pleuritidem, coryzam aliosque morbos ex ſolo aeris inſpirati vitio naſci ſæpiſſime.

§. 12. Ipſum peſtis contagium, (quod Deus à nobis clementiſſime avertat) in aere circumvolitans, quas non clades importare dicitur, uti pecori ſic & nobis, ſi quando in reſpiratione attrahatur.

§. 13. Quod ſi igitur à putridis, acribus, atque impuris effluviis cum aere inſpiratis tanta nobis ſurgant mala, quid de illis judicandum erit hominibus, qui omni tempore inter fœtidas atque impuras exhalationes verſantur.

§. 14. Ergo, inquis, cives hoc ſaniores erunt, quo magis nitida inhabitant domicilia, quæ non ſtercore conſperſa ſunt atque pulvere, ſed ornata, picta, variisque modis emundata.

§. 15. Caſæ contra, quas videmus & ex luto factas, fimo ſuperſtructas eoque circumdatas undique; quid aliud quam fœtidum præ ſe ferre odorem poterunt.

§. 16. Scias autem noſtras domus aſpectu quidem gratiores eſſe, ſecus quam caſas; ſubtilem tamen ſqualorem atque vapores, qui his includuntur ædificiis, non parum damni noſtris afferre corporibus. Manifeſtius hunc urbis fœtorem tum deprehendere licet, quando quis ex liberiori aura ſe domum confert. Et viciſſim aëris liberioris virtutes tunc maxime notare poſſumus, ſi quis Phthiſicus aut æger alius diutius lecto atque domo affixus tandem civitatem cum pago commutat, ſenſibiliter namque ſic recreatur, ac ſi vires ipſamque vitam ex aere hauriret.

§. 17. Saccharum videlicet illud, quod in rore dulciſſimum exiſtit teſte Helmont. Tr. Imag. ferment. p. 33. omnino & gratiſſimum noſtræ eſt naturæ, ut certius mihi perſuaſum habeam, nunquam milites tam diu omnes adeo calamitates, ſitim, famemq; ſuſtinere poſſe niſi puriori aura ſæpius reficiantur.

§. 18.

§. 18. Latet quippe occultus vitæ cibus in aëre, quem potiſſimum horis matutinis una cum rore attrahunt agricolæ, quandocunque vix coruſcante aurora ſub dio ambulant, hortos aut arva colunt, fœnumve ſubſecant.

§. 19. Accedit his fragrantiſſimus illis tamen quotidianus odor florum, arborumque virentium, qui omnem adeo aërem replet, ut de ſalubritate ejus non niſi inſanus dubitare queat.

§. 20. Hac ipſa autem jucunditate deſtituimur, qui ab hortis atque rure longius abſentes intra mœnia vitam degimus. In hoc itaque longe feliciores nobis ſunt agricolæ, imo & propter hoc ſaniores.

§. 21. Videntur attamen & infeliciores eodem pacto. Nimirum poſito, quod ruſtici quandoque fruantur rore atque aura ſuaveolente, quæ nobis denegantur; Neceſſum tamen erit, ut alio tempore & nebulas atque putridum fœtorem tolerent, à quo noſtrum tueri corpus juxta fornacem non prohibemur. Unde qui commoda ferunt, ferunt etiam incommoda.

§. 22. Notandum ergo eſt, hæc ipſa naturæ paganorum non æque nocere poſſe ac noſtræ. Quemadmodum enim ſcabiei, luisque venereæ contagium, imo & peſtis atque febrium malignitas in diſpoſita ſaltim corpora propagatur. Ita & nebulas atque ventorum aſperitates vel pueri agreſtes citra noxam ſuſtinent.

§. 23. Quoniam enim ſaguinea maſſa ex dulci pinguique alimento nata dulcior exiſtet, ideo, ſi quid aere communicatur, obliteratur ilico, atque deſtruitur à viſcidis illis in ſanguine particulis, ut citra aliquod damnum aut incommodum pati queat.

§. 24. Deinde ſi vel maxime aliqua hinc naſceretur in corpore ruſtico, turba, citius tamen eadem mali cauſa removeretur, eo quod labores continui, ſudores atque tranſpirationem inſenſibilem accelerent, à quibus facillime quicquid nocivum eſt atque malignum, diſcuti poteſt atque expelli. Videtur enim ſanitatis non negligenda.

Ter-

Digitized by Google

Tertia Ratio quæ conſiſtit in motu Corporis.

§. 1.

QUanta ex ſolo ſæpius otio naſcantur mala, ſuo teſtari poſſunt exemplo, qui vitam agunt ſedentariam Non jam loquar moraliter de vitiis in deſidia natis, ſed medice, de morbis ſurgentibus ex neglecto corporis motu.

§. 2. Rectiſſime hinc qui ſtudiis incumbunt, exercitio ſe dedunt vario. Utiliſſimum enim, imo & neceſſarium ad ſervandam ſanitatem his eſt, non raro muſæum cum palæſtra, pennam cum gladio aut reticulo, libros cum pila, ſellam cum equo, otium cum ſaltu commutare, atque per vices motu & quieti uti.

§. 3. Videmus etenim non paucos ſpretis his exercitiis plerumque malum pati hypochondriacum, alvi obſtructiones aut miſerere mei, ut taceam pallorem faciei, atque frigus extremorum artuum, illis familiariſſimum.

§. 4. Tanto autem feliciores ſunt illi, imo & ſaniores, qui exercitio quodam corporis gaudent, quodcunque id etiam fuerit. Nec enim ipſe Galenus veritus eſt librum edere de parvæ pilæ luſu, cum viderit hunc ipſum aptiſſimum exiſtere ad conſervandam ſanitatem.

§. 5. In motu nempe corporis univerſa ſimul movetur maſſa ſanguinea, unde & faciei color magis vividus apparet, univerſumq; corpus incaleſcit egregie; adhæc notamus quotidie, à ſusceptis laboribus appetitum augeri, chylificationem notabiliter promoveri, & quod maximum eſt, ipſam tranſpirationem, quæ per cutis poros contingit, accelerari.

§. 6. Quanta vero neceſſitas imo & utilitas tranſpirationis ſit, nemini non notum eſt, qui ab hac tantummodo impedita febres ſæpiuscule oriri conſiderat. Adeoque non rejiciendæ omnino ſunt.

ſunt regulæ, quas ad ſanitatem tuendam in ſua Medicina ſtatica Sanctorius tradit.

§. 7. Si quid enim vitioſum ac nocivum in corpore vel genitum fuerit, vel retentum, vel etiam inſpiratum, id omne inter ſudandum aut ſaltim inſenſibiliter transſpirandum reſolvitur expelliturque.

§. 8. Propterea non omittenda mihi videbatur ratio motus, ubi in cauſas ſanitatis agricolarum inquiritur. Hi enim inter omnes plurimum incumbunt operæ atque laboribus, eosque potiſſimum attinere videtur Creatoris dictum: In ſudore faciei tuæ cibum capies.

§. 9. Diſtinguunt equidem alias motum corporis moderatum ab immodico; & verum eſt mediocrem atque vires conſervare, & immoderatum easdem deſtruere ac nocivum eſſe homini.

§. 10. Videntur autem labores illi, quos agricolæ ferunt, eſſe admodum vehementes, minusque referri poſſe ad moderatum corporis motum; nam & arare, frumentum vel metere vel triturare, ligna findere &c. non parum roboris atque virium requirit. Obeſſe itaque ſanitati potius quam prodeſſe dicendi ſunt.

§. 11. Ita quidem eſt, neminem noſtrum & qui his curis non eſt aſſuetus, tolerare tantos labores poſſe, abſque notabili virium jactura, inſignique corporis delaſſatione. Ruſtica autem gens, cujus membra jam firmata atque huic operi à primis fere annis asſueta ſunt, hoc quicquid eſt negotii in ſe ſuſcipit æquo hilarique animo, nec unquam attendit artuum laſſitudinem, quæ propter conſuetudinem vileſcit ac nihili penditur.

§. 12. Negandum interim non eſt, & in ruſticis vires ſpiritusque quodammodo diſſipari, ſciendum tamen, hanc qualemcunque jacturam prompte iterum reſarciri per alimenta illa eupepta, liberalius pro more aſſumta.

§. 13. Ergo adhuc firmum eſt, hunc quotidianum agricolarum motum

Digitized by Google

motum ſalubrem eſſe, illisque perquam convenientem, adeoque dignum qui animadvertatur hac occaſione, qua mihi de cauſis ſanitatem agreſtis vitæ tuentibus ſermo eſt.

§. 14. Hæ autem ſunt potiores ex rebus non naturalibus cauſæ, quibus ſanitatem debent ruricolæ. Cætera ut ſunt excreta & retenta, ſomnus & vigilia, illis ſubordinantur, eorumque rationem ſequi ſolent.

§. 15. Quamdiu enim legitimo cibo utamur & potu, item corporis motu, tamdiu nec ſomnus dulciſſimus corpori defatigato, probeque paſto deficit: imo nec excretiones ordinariæ ac naturales ſuas deſerunt regulas: nec ea, quæ ſecundum naturam in corpore retineri debent, rejiciuntur: verbo omnia ſalva ſunt.

§. 16. Animi tamen pathemata ſingulare quid obtinent, eo quod ab his immediate alterentur ſpiritus, vitæ fons. Unde nullus omnino, etſi vel optima gaudeat diæta, aere fruatur ſereniſſimo, motuque utatur convenienti, ſanus exiſtit, niſi ſedulo ab ira ſibi caveat, liberque maneat à mœrore, terrore, curis ſimilibusque animi paſſionibus.

§. 17. Quemadmodum autem paganorum corpora atque labores non inique comparantur cum brutorum natura, ita nec ab his animo multum diſcrepant. Sunt enim ruſtici plerumque ἀπαθεῖς atque in diem vivunt, alieniſſimi à curis, triſtitia ſimilibusque affectibus.

§. 18. Non ergo negandum eſt, & hoc pacto illos feliciores ac ſaniores exiſtere; cum vero hi ipſi animi affectus non æque poſitive conferant ad ſanitatem, ac cibus & potus, aëris inſpiratio & motus corporis; deinde cum nec illorum uſus adeo neceſſarius ſit ad vitam ſervandam ut reliquorum, ideo horum tractationem jam ſicco præterire pede nullus dubito.

§. 19. Hæ ſunt potiores mihi viſæ rationes ſanitatis qua agreſtes gaudent. Tu vero L. B. hæc prima juventutis meæ conamina æqui bonique conſule.

X DISPU-

DISPUTATIO VIII.
DE
SPIRITU HOMINIS VITALI.

J. D

DOctrina equidem ſpirituum, ſi ſcripta veterum recentiorumque conferas, adeo intricata eſt atque obſcura, ut, quamvis eam deſiderarem ſæpius, ac recolere mihi proponerem, non ſemel tamen animum cum calamo abjecerim. Legi ac revolvi non ſuperficialiter, quæ ab aliis in hac materia ſcripta ſunt; reperi autem eandem à plurimis omnino neglectam, ab aliis rejectam, à paucis notatu aut ſcitu digna tradita eſſe, quibus non maxima pars errorum admixta fuerit, ut incertus eſſem, utrum facilius è bonis mala, an vero bona è malis eligi potuerint. Nihilominus, cum iſtam doctrinam & ſubtilem & maximè utilem in Medicina eſſe contemplarer, tandem vires quoque tentare meas volui ac experiri, annon remotis nugis, vanoque verborum fuco, pleniorem ſpirituum cognitionem, quam mente conceperam, exhibere in publicum, cenſuræque eruditorum ſiſtere poſſem. Nimis autem prolixa foret univerſa ſpirituum hiſtoria, idcirco hac vice tantum ea ſelegi, quæ ſecundum naturam in nobis occurrunt, ſex

Digitized by Google

ſex diſtinctis capitibus, Spirituum Exiſtentiam, Naturam, Ortum, Conſervationem, Functiones atque Interitum tractaturus. Ne vero theſium prolixitas nauſeam Lectori moveat, earumque ſenſus atque connexio interrumpatur, volui potiora tantum in iis tractare breviter, & quæ ad ulteriorem rei explicationem faciunt, ſub calcem adjungere. Faxit DEUS, ut cedat feliciter!

CAP. I.

De Spirituum exiſtentia.

§. I.

DOcet alias vulgatiſſima Philoſophorum regula, (a) nihil eſſe in intellectu, quod non prius fuerit in ſenſu; ſed liceat mihi ab his paulis per diſcedere, atque cum Cartheſio (b.) aliam cognoſcibilium normam quærere in mente, quando Spirituum, qui ſenſus ſubterfugiunt, exiſtentiam cæteraſque conditiones explicare ac probare aggredior.

a) Ita communiter omnes ſtatuunt Peripatetici, quando faciliori methodo à manifeſtis progrediuntur ad magis obſcura, atque ea demum cum Thoma credunt, quæ viſu tactuque deprehendere licet. Nec diffitendum eſt affirmative quidem à ſenſibus peti poſſe aliquod argumentum credendorum; verum negative nullo modo. Quis enim adeo abſurdus eſt, ut, quia DEUM, Angelos, animam humanam, item transſpirationem atque effluvia ſubtiliora è corporibus, accretionem plantarum, & plura ſimilia ſenſibus non capit, hæc omnia temere negare auſit? Conf. Tatinghoff. in Clav. phil. nat. pag. 18. ſq. Sed nec poſitive de ſenſu perceptis argumentari adeo tutum eſt, ſiquidem hic ipſe ſæpius fallitur, ita ut, niſi recta ratio aliter judicet de objectis, ejuſdemque errores corrigat, plura inepta intellectui offerantur. Notum eſt, ſi decuſſatis duobus digitis globulus attingatur, tactum eludi, ac duplicem quaſi ſentiri. v. Cartheſ. Dioptr. p. m. 91. Qui tranquillas navigat aquas, ſe quietum, littora moveri ac celeri quaſi curſu præterlabi putat. Plures ægri citra deliria, cibum in ſe ſatis ſuavem,

dicunt

dicunt amarum. Ambram, moſchum, Zibethum, & ſuaveolentia optima plerumque reſpuunt hyſtericæ, eademque nauſeoſum ac gravem ſpirare odorem clamant. Quem denique echo non decipiat, quando bis terve repercuſſus ſonus plura mentitur ora? Adeo nullus eſt ab errore tutus, nullus in ſiſtendis ſpeciebus, propriis etiam, fidus intellectui ſenſus, quin & fallatur & fallat.

b.) Conſtat ex Carthesio, ea, quæ in cogitatione noſtra verſantur, triplici ſub idea percipi, nempe vel innata, vel adventitia, vel factitia. Quid per has intellectum velit vide in Meditat. III. p. 17. & Epiſt. 51. P. II. pag. 210. Mihi vero paucis immutatis eosdem ſervare terminos placitum eſt, hoc modo, ut *Innatæ* dicantur, quæ in intellectu noſtro citra ſenſuum interventum deprehenduntur. Nec dubito, ante lapſum & jacturam intellectus protoplaſtorum, omnium pene rerum plenam perfectamque cognitionem illis conſtitiſſe, quamdiu ſcilicet imagine divina gaviſi ſunt. Sed nunc eheu! hac ipſa deperdita vix ullum amplius connatarum vel concreatarum potius idearum veſtigium in nobis reliquum eſt. Obſcura ſane eſt ipſa DEI cognitio, ac hæreo, annon ratio plura quam intellectus de eo tradat. Quantum ergo reliquiarum imaginis divinæ ſupereſt, in tantum quoque ſe extendunt ideæ connatæ, i. e. multum imperfectæ ſunt. Nihilominus à nativitate ſtatim noſtra adhuc quædam nobis cognita eſſe inficiari nemo poteſt. Quis quæſo infantibus modum ſuctionis, reſpirationisque monſtrat? Videas alios ab ortu caſeum, butyrum, alios feles, &c. adeo horrere, ut hanc ipſam congenitam nauſeæ ideam nullo pacto emendare aut delere valeant; idem forte ſentiendum eſt de negotio coitus, quod ipſum nec bruta latere poteſt, quantumvis in eo non inſtruantur. *Illatæ ſeu adventitiæ* plurimæ ſunt, eæ ſcilicet omnes, quæ per ſenſoria externa animæ noſtræ repræſentantur. Species nempe viſæ, auditæ &c. ſive quod idem eſt, colores, ſoni, odores, ſapores, dolores &c. Tandem *factitias* ſeu *enatas* voco illas, quæ vel ope Phantaſiæ, combinando ideas antea illatas, producuntur, non modo tempore ſomni, ſed & inter vigilandum; e. g. ſi monſtrum mihi imaginor bovino capite, pectore pennato alatoque, abdomine ſuillo mammisque prægrandibus, pedibus humanis, tandemque cauda equina exornatum: vel ope ratiocinii deducuntur, aut ex connatis, e. g. qui Deum eſſe intelligit, novit quoque peccatum ipſi eſſe abominabile; aut etiam illatis, e. g. quando ab effectu evidenti cognoſco cauſam, atque ſic porro. Hujus ratiocinationis beneficio plurimas certe elicimus ideas. Ponamus itaque dubium eſſe de re quadam obſcura, quæ nec intellectu ſedem nativam habeat, nec in ſenſus incurrat per ſe, v. g. Spirituum exiſtentia. Quæritur hic, qua ratione cognoſci ea poſſit, & utrum ſenſus & phantaſia, an vero mens ipſa ad pene-

tran-

trandam illam ſufficiat? Atque hic, ut puto, ſatis erit, ſi ab effectibus manifeſtis inque ſenſus incurrentibus ſpirituum exiſtentiam probavero, firmis argumentis demonſtraturus, eos omnino dari, quamvis nec connatam illorum habeamus cognitionem, nec ſenſuum judicio ſubtiliſſimas illas particulas deprehendere poſſimus.

§. 2. Quemadmodum enim ipſe Deus,& Angeli,& plura alia in ſenſus non incurrunt,ea tamen vere exiſtere ope ratiocinii concipi poteſt ac demonſtrari: ita & Spiritus revera in nobis dari,fruſtra quidem à viſu, (c.) odore &c. addiſcere conamur; nil vero impedit, quo minus beneficio cogitationis ac rectæ rationis illud aſſequamur.

c) Ita quidem Thom. Cornelius in progymnasm. 7.p. 290. & cum eo Marc. Malpigh. in Diſſert. de polyp. cord.p.m. 274.ſtatuit, poſtquam è ſanguine adhuc calente per V.Sm miſſo, exhalare quendam vaporem vidit, qui linguam palatumque acri ac prope ſalſa mordacitate perſtrinxit, halitum illum tenuiſſimum atque ſalinum omnium plane vitalium operum effectorem eſſe atque autorem, verbo: eundem quem alii vitalem ſpiritum dicunt. Nec diſplicere poteſt hæc obſervatio iis, qui cum Helmont in Tr. Blas hum. p. 147, 24. Spir. vit. p. 159. 17. 19. ſextupl. digeſt. p. 176, 57. Spiritum ſalſum, de natura ſalis volatilis eſſe exiſtimant. Verum abſurditatem hujus opinionis ſimiliumque demonſtrabo infr. Cap. II. §. 8.

§. 8. Progredior autem hoc modo: (d) Certum eſt corpora animalium omnia mere paſſive ſe habere, nec ullam edere functionem poſſe; proinde requiritur neceſſario aliquod movens activum, quod organa corporea principaliter actuare atque ad obeunda munia determinare queat.

d) Argumentor enim ſic ex ſequ. §. 5. Quicquid ſibi relictum motu caret, illud ſi moveatur, ſe habet pure paſſive. Atqui corpora animalium ſibi relicta &c. E. Vel ſi mavis: Quicquid immobile fit per mortem, illius motus dependet à principio quodam vitali. Atqui corpora animalium &c. Ergo. Habent enim ſe corpora animalium non niſi inſtrumentaliter, ipſa quidem in ſe nullo gaudent motu animali, huic tamen inſerviunt, quando à motore interno ad eundem impelluntur.

§. 4. Et quamvis Carthesius (e.) ejusque aſſeclæ (f.) brutis ani-

mam denegantes, principium motus pure mechanicum & corporeum in iis ſtatuant, nemo tamen eorum adeo abſurdus eſt, ut illis (g.) ſpiritum motus autorem deneget. Interim vereor animalia cum machinis hydraulicis vel automatis comparare, ſiquidem horum motus continuus & æqualis à principio quodam vel externo, vel ſi internum ſit, non libero dependet; illa vero ſponte agunt, nunc partes movent pro lubitu, nunc iterum quieſcunt.

e) Ep. P. I. p. 188. 288. & paſſim.

f) Ant. le Grand. Inſt. phil. p. 745. Benj. à Broeckhuyſ in œcon. an. p. 191.

g) Cartheſ. l. c. & P. II. p. 35. & 102. le Grand. p. 808.

§. 5. Confirmat autem meum de corporis ſibi relicti impotentia aſſertum præ aliis mors animalium. Si enim materiæ huic aliqua ineſt potentia, cur quæſo motus ac cæteræ functiones ceſſant, & cur omnes ſimul in eodem momento quieſcunt, niſi quod forte communis omnium rector ac præſes diſceſſerit?

§. 6. Dicis, læſi organi culpa id accidere. Ita namque minimum in quadam machinæ parte (h.) vitium cunctam non raro impedit curſus elegantiam ac ſiſtit. Idem fortaſſe animantibus quoque accidit, quorum alia ex ventriculi, alia cordis, alia hepatis, vel lienis, alia ex aliarum partium vitio decumbunt, tandemque corruunt.

h) Quod ſi aliqua inter omnes corporis partes foret connexio mechanica, ita ut ſemper motus unius viſceris proximum ſibique contiguum commoveret, quemadmodum in automatis rota rotam urget, tum ſane ſimilitudinem aliquam admittere poſſem. Jam vero, cum notum ſit, exempto licet è canibus v. g. liene, reſciſſisque in homine crure, manu, auribus &c. ſalvam nihilominus vitam, ſenſum motumque permanere, adeoque ſingulas partes peculiari ſibique proprio gaudere motu; non video qua ratione mortis cauſa, defectusque motus ab organi læſione deduci poſſit. Id equidem non diffiteor læſa parte quadam nobili, cerebro vel corde, vitam multum periclitari, omnis autem interitus cauſam eſſe, conſtanter nego. Non enim ſemper propter organa læſa, ſed & ob læſum motorem ſpiritum, intereunt animantia, quod in §. 7mo innui.

§. 7.

§. 7. Quidſi vero illæſo corpore mors repentina irruat præ nimio (i.) gaudio, metu aut terrore &c? Non ſane crederem in horum organis vel tantillam læſionem concipi, deprehendi aut demonſtrari poſſe, Sequitur ergo movens illud læſum eſſe, cauſamque principalem functionum ſua deſeruiſſe inſtrumenta.

i) Vid. Lotich. in obſ. p. 284. Valer. Max. l. 9. c. 12, 2. 3. Rhod. in obſ. Med. Cent. I. 45. Th. Barthol. Hiſt. Cent. 4. 76. Zwinger. Th. Vit. Hom.

§. 8. Atque idem hoc argumentum à morte petitum monſtrat ſimul motorem internum eſſe, non (k.) externum. Etenim quæ principium ſui motus extra ſe habent, e g. molæ pnevmaticæ, quemadmodum unice curſum ſuum exacte ad modum appellentis motoris determinari patiuntur, ita & poſt quietem afflante rurſus vento eundem repetunt. Mirum igitur eſſet, quamobrem cadavera animalium non ſæpius (l.) reſuſcitentur, præſertim primis diebus, quandocunque integro corpore acceſſus motori denegatus non eſt.

k) Equidem le Grand c. I. p. 351. & 352. in eo totus eſt, ut demonſtret, nullum corpus ſeipſum movere (cum tamen animalia alibi automata dicat,) ſed omnis unice motûs principium Deum eſſe; Huic materiam cœleſtem ſubordinare videtur Tatingh. c. I. p. 137. quæ forte non multum diſtat à fluido illo aeris externo Pechlini, cujus uſum in animalibus movendis ac tantum non reſuſcitandis docuit in Meditat. de aër. & alim. defect. cap. 2. & 3. Verum enim verò, quemadmodum omnipotentiam divini Numinis tanquam cauſam primam & univerſalem non ſine admiratione veneramur, cujusque directioni gratioſæ omnia ſubeſſe piè credimus, ita nec dubitamus ab eodem Summo Numine cuilibet potius corpori concreatum eſſe motorem internum atque proprium, quàm omnibus communem externum, cùm ejusmodi movens catholicum, quod pro lubitu adeò innumera atque diverſa corpora agitare debeat, ad omnipotentiam divinam adſpirare videatur, quam cum altero communicaſſe Deum, nemo facile audebit affirmare.

l) Muſcis quidem & hirundinibus talem reſurrectionem denegandam non eſſe, patet ex Pechlini jam allegato ſcripto. Atque ita omnino eſt, latitare aliquandiu ſpiritum horum animalium, ac tamdiu inſufficientem eſſe ad actuan-

Digitized by Google

da corporis organa, donec à calore externo commoveatur & excitetur. Ex hoc ipſo autem nondum ſequitur motorem externum volatui v. g. præeſſe. Aliud enim eſt principium movens internum excitari ab externo calore, & aliud, principium movens eſſe calorem externum.

§. 9. Colligo itaque, cum corpus mere paſſivum ſit in animalibus, nec ab externo motore functiones eorum deduci poſſint, neceſſario principium quoddam motus internum ipſis datum eſſe à natura.

§. 10. Hoc ipſum movens autem quoniam diſtinctum (m.) eſt à corpore organico, eodemque ſubtilius atque nobilius, prout ex ejus functionibus conſtat, ideo non inconvenienter ſpirituum (n.) nomen jam uſitatum ipſique impoſitum ſervamus.

m) Qui juxta Hippocratem tres corporis animalium partes ſtatuunt, ſolidas, fluidas & impetum facientes, ii ſanè ſpiritus à corpore organico adeo diſtingvere non videntur. Et verum quidem eſt, ſi hi ipſi in homine conſiderentur reſpectu mentis, ad corpus potius referri poſſe, utpote qui omnino materiales ſunt, augentur & minuuntur, non ſecus atque corpus, quorum neutrum in mentem cadit. Attamen ſi quæ inter agens & patiens, formam ac materiam, ſubtile atque craſſum differentia concedenda eſt, non dubito, idem diſcrimen inter jam ante nominata admittere. Quisquis enim in univerſum (hominem jam ſeponamus) corpora naturalia conſiderat, deprehendet non in animalibus tantum, ſed & plantis, imo ipſis metallis duriſſimisque mineralibus hæc duo diſtinctiſſima exiſtere, nempe particulas alias ſegnes ac inertes, alias moventes atque activas. His ea profecto omnia debentur, quæ formis alias adſcribi ſolent. Quamdiu hæ ipſæ, quam inhabitant, materiam movent, tamdiu vivere dicenda eſt; adeo & ipſum metallum & mineralia ſublimiores Philoſophi viva dicunt. Quamprimum autem motor ille ſuum deſerit domicilium, hoc certo certius interit, ac eſſe deſinit quod fuit. Interea quæ in metallis perfectio, in plantis vegetatio, in animantibus functiones ipſis competentes obſervantur, eæ quidem omnium commodiſſime à principio iſto derivari poſſunt. Illa igitur duo præ cæteris merentur penitius attenteque examinari, ſola, ſi ulla ſtatuenda ſunt principia corporum naturalium conſtitutiva, reliquis anteferenda.

n) Spi-

n) Spirituum nomen ambiguum eſt. Improprie quidem apud Chymicos non tantum per fermentationem parati ardentes, ſed & ſalini, urinoſi atque acidi, dicuntur ſpiritus, vini, ſalis ammoniaci, Vitrioli &c. Dein ſtylo grammatico ſpiritus nunc pro animo, nunc pro aêre in pulmones recepto; juxta Pnuematicos non tantum de DEO, Angelis, ſed & humana mente accipitur. Verum phyſice præter ſpiritum animalem, vegetabilem, mineralem & cuivis ſubjecto proprium adeoque determinatum, datur quoque catholicus & indeterminatus; Sed hâc vice tantum de eo, qui in corpore humano hoſpitatur, quem vulgo animam vocant ſenſitivam.

§. 11. Jam vero ulterius argumentor: In homine corporis functiones plane (o.) coincidunt cum iis, quas in brutis obſervamus, quidni ergo ſtatuam pares ſpiritus in homine his præeſſe, ſimiliumque effectuum parem eſſe cauſam.

o) Si ea ſeponamus, quæ à mente humana in nobis peraguntur, non puto in dubium vocari poſſe, cæteras functiones, nutritionem, ſenſus atque motum, cum brutis omnino communes eſſe. Nec obſtat nos ab iisdem in multis ſuperari, juxta illud tritiſſimum; Nos aper auditu &c. ut robur Leonis, celeritatem curſus in aliis, ſimiliaque taceam. Scilicet hæc ipſa differentia ſaltim gradualis eſt. Utque ſcias fundamentum illius excellentiæ, qua bruta gaudent, notandum eſt, noſtram imbecillitatem à primo lapſu originem traxiſſe, tumque integrum hominem quoad omnes partes juſta pœna à Creatore fuiſſe affectum. Ante lapſum dubio procul omnis perfectio & quicquid inter bruta excellentiæ diſtributum, collective in uno homine, tanquam complemento omnis creationis, concurrebat. Hæc obiter.

§. 12. Sed hic plures occurrunt, qui putant in nobis animam rationalem tanquam nobiliorem & eminentem has quoque functiones, quas cum brutis communes habemus, reſpirationem, motum, ſenſum &c. facillime præſtare poſſe, cum majora & ſublimiora queat.

§. 13. Sciant autem hi obſtare plurima, quæ illud non admittant. Nam primo (p.) functiones animales ſæpe in nobis ſuccedunt contra intentionem & voluntatem rectæ rationis. Quando v. g. appetimus nociva, quando etiam nolentes iraſcimur, libidine,

Digitized by Google

ſimilibusque affectibus corripimur, quorum omnium primus impetus non niſi brutalis eſt, gubernandus ac modificandus à rationali anima. Impoſſibile vero eſt eandem cauſam in eodem actu eodemque momento agere & non agere velle & nolle.

p) Argumentor ita: Ubicunque duo contrarii actus concurrunt eodem tempore, ibi neceſſum eſt eorum quoque duas diverſas eſſe cauſas. Atqui in homine duo contrarii actus eodem tempore concurrunt E. Majoris ratio ex ipſa theſi conſtat. Id enim non rarum eſt eandem cauſam duo diverſa ſimul peragere, ut reſpirare & progredi; agere contraria per naturam impoſſibile eſt. Quoad minorem, exiſtimo rem claram eſſe in exemplis, v. g. Supponamus in die jejunii pium devotumque animum ab omni cibo lubentiſſime abſtinere. Annon putas ventriculum interim fame urgeri? Quam pauci noſtrum ab ira ſibi temperare poſſunt quin rubore ſuffundant faciem, oculosque oſtendant igneos, ad vindictam proni, quantumvis circumſtantiis aliud jubentibus recta ratio eandem diſſvadeat. De libidine nihil dicam; quod ſi enim nec nivale frigus extingere Franciſci cupidinem, nec urticarum ſpinarumque penetrantes puncturæ ſtimulis venereis, quos olim Benedictus ſenſit, reſiſtere potuerunt (de quibus videri poteſt Danhauer in lacteCatechet, P. II. p. 436), facile liquet, quam parum obſequioſus menti ſit appetitus ſenſitivus, & quanta inde pugna ſæpius oboriatur.

§. 14. His enim in actibus longe veroſimilius eſt, ſpeciem odoratam, auditam, viſam &c. ſpiritibus oblatam, eosdem commoviſſe, non alia ratione, quam quæ in brutis conſiderari poteſt. Ecquis vero inter nos adeo potens eſt, ut his affectibus ſatis reſiſtere poſſit. Fatemur ſane, ſed dolemus, vix unquam inter precandum omnem ad Deum meditationem mentis ſe convertere, quin ſpiritus, ſi non aliquam præſentem, quæ evitari à nobis poteſt, ſaltim antea receptam ideam noſtræ menti phantaſtice offerat dijudicandam, ea maxime invita.

§. 15. Verum quid jucundius eſſe poteſt, quam ſi ſpectemus (q.) agonizantes, poſtquam aliquandiu nec ſenſus nec vitæ ſignum dederunt ob exhauſtos pene Spiritus, tandem verbulo ſui meminiſſe Jeſu, hilarique vultu teſtari ſuæ mentis quietem, nec ullam ſibi obver-

obverſari ideam præter unicam Salvatoris crucifixi. Adeo pleno rationis judicio tum demum fruuntur, quando animalis ſpiritus ſuas deſeruit functiones, nec amplius ſpecies in mundo obvias menti obtrudit.

q) Inter alias notatu dignior viſa eſt hiſtoria ab amico ſuaviſſimo communicata. Nimirum cum Parens ejus, Vir maxime pius ac de Eccleſia orthodoxa bene meritus, conſtitutus in agone mortis, nulla ulterius daret ſigna vitæ, factum eſt, ut, ſimul ac ab adſtantibus hymnus ille germanicus; **Gott der Vater wohn uns bey** ꝛc. occineretur, ter pallorem vultus cum rubore pereleganti commutaret, quotiescunque ſcil. invocaretur Perſonæ Divinitatis Nomen; ſub finem cantus obiit placidiſſime.

§. 16. Porro ſi menti abſolutum imperium in corpus à Deo conceſſum eſt, cur & quomodo (r.) deficit in vilioribus muniis, quæ omnino jubet ac tanquam maxime neceſſaria judicat; e. g. ſenex emeritus, cui uxor juvencula concredita eſt, mallet dubio procul ſuo ſatisfacere officio, damnum prævidens, quod ex negligentia ſua oriri poſſit aut ſoleat; repugnant autem vires naturæ, eluditque ſpirituum imbecillitas voluntatis imperium.

r) Brutis equidem accidere poteſt, ut, quamvis organa recte ſe habeant, deficientibus viribus, quod velint, præſtare nequeant. Nos autem cum mens immortalis ſit, nec augeri vel minui poſſit ut anima brutorum, non poſſemus tali in caſu deficere circa functiones animales, ſi has ipſas noſtra mens præſtet. Poſita enim cauſa ſufficiente & volente non poteſt deficere effectus. Cum vero functiones iſtiusmodi non ſemper ſuccedant juxta lubitum, e. g. appetitus vel digeſtio ciborum, illæſo ventriculo, &c. inde colligo, has operationes non eſſe ipſius mentis, ſed ab alia cauſa proficiſci. Itaque longe vero ſimilius eſt præter mentem dari adhuc aliud agens ignobilius in nobis. Res ſic ſe habet: Ratio eſt inſtar Domini, anima ſenſitiva inſtar ſervi; Et quemadmodum cauſa inſtrumentalis præter ea quæ ad nutum & directionem principalis præſtat, plura adhuc operatur, repugnante etiam Domino, & plura negligit juſſa: eodem modo rationi quidem directio ſpirituum conceſſa eſt, his interim relicta libertas obſequii. Atque illa ipſa licentia, qua ſæpe abutuntur ſpiritus, clare profecto demonſtrat,

ſtrat, hos non pro organo tantum, ſed cauſa organica habendos eſſe: Vel potius, mentem functiones animales non tam præſtare, quam dirigere, quantum poteſt.

§. 17. Sed quod maxime diſcrimen mentis atque ſpirituum monſtrat, decrementum (s.) & augmentum horum eſt, quorum tamen neutrum in immortalem & immaterialem mentem cadere poteſt. Equidem & intellectus noſter atque voluntas, cum poſt lapſum protoplaſtorum imperfecta ſint theologice conſiderata, illuminari magis magisque ac perfici optant quotidie, accreſcere autem eadem & decreſcere nemo facile affirmabit. Contra vires corporis in perpetuo fluxu ſunt, nunc augentur, nunc minuuntur, quemadmodum ex quarto ſextoque capite clarum erit.

s) Dictum eſt ſupra corpus ſe tantum paſſive habere, adeoque vires ejus à diſtincto quodam agente eſſe deducendas. Quandocunque igitur obſervamus vires nobis deficere v. g. poſt inediam aliquot dierum, manifeſtum eſt, agens illud mortale eſſe & interitui obnoxium, ac propterea illas à mente alienas eſſe.

§. 18. Accedit, quod, cum ſpirituum nexus cum corpore facilior ſit & arctior, quam mentis, illi quodammodo diviſibiles videantur ſecundum corporis partium diviſionem, quod de mente immateriali dici non poteſt. Obſervarunt enim (t.) detruncatum caput aliquandiu moviſſe labia, vel terram dentibus momordiſſe, trementibus interea membris; nec dubium eſt, ſi quis acu tetigerit plantam pedis, poſt unam alteramve horam obſcuri ſenſus ſignum adhuc eum dediſſe, quod alias ſæpius viſum.

t) Marci in Phil. reſtit. p. 336.

§. 19. Annon probabile eſt, cum ſimile quid in anguilla, lacerta, muſca, aliisque brutis obſervemus, tales motus ac ſenſus notas reliquiis ſpirituum animalium deberi, quorum diſceſſus tardior eſt è corpore ſano vegetoque, (u.) violenta morte intercempto.

u) Qui

u) Qui morbo conſumti exſpirarunt, nulla amplius ſigna vel motus vel ſenſus edunt, quamprimum pulſus cum reſpiratione ceſſarit: Aſt violenta extincti nece, niſi inſignis mœror timorque mortis præceſſerit, aliter ſe habent. Exempla pulſus circa cor notati poſt aliquot horas vid. in Helmont. Tr. ſed. anim. p. m. 230, 3. Scio hic quidem non paucos fore, qui ſtatuant motum ejusmodi obſcurum non à ſpiritibus, multo minus ab anima deduci poſſe, quin potius impreſſam in quibusdam partibus facultatem relinqui, quemadmodum turbinem flagello ſuo verſatum aliquandiu circumagi cernunt. Sed jam non dicam, rationem aëris ambientis in hujus motu haberi poſſe; ſaltim illud urgeo, alium eſſe motum ſimpliciter mechanicum, alium animalem; nam v. g. quando angvilla in partes diſſecta ſale conſpergitur, multo magis ſi ignis carbonum ſtatim ſubjiciatur, plurimum ſe torquet, atque hoc ipſo teſtatur ſenſum doloris cum motu ſupereſſe: unde cauſæ moventis præſentia indubitato infertur.

§. 20. Atqui nunc finaliter conclùdo: ſpiritus hominis remanent aliquandiu in cadavere etiam diviſo, augentur & decreſcunt, ſuasque functiones pro lubitu vel deſerere, vel explere poſſunt, ſpretô rectæ rationis directorio; ergo ſpiritus hi diverſi ſunt a mente.

CAP. II.

De Natura Spirituum.

§. 1.

Jam aſſerui in homine ſpiritum exiſtere, qui præſit functionibus nobis cum bruto communibus, quique realiter à mente diſtinctus ſit; nunc igitur inquirendum eſt ulterius, cujusnam naturæ ille nobis videatur?

§. 2. Neque vero hic audio eos, qui docent diverſos in nobis dari ſpiritus, alios naturales (a.) alios vitales, alios animales, denique & alios genitales, ſive hos inter ſe gradu, ſive per-

 fectione

fectione diſtinguant. Nam & horum fundamentum falſum eſt, & ratio ſana contrarium monſtrat.

a) Tritum eſt à primis jam temporibus triplicem ſpiritum veteres ſtatuiſſe, nempe naturalem, ex alimentis in hepate genitum, à quo functiones naturales in corpore procederent; vitalem ex ſangvine ortum in corde, qui præeſſet functionibus vitalibus; & animalem è vitali natum in cerebro, cui functiones animales deberemus. vid. Sennert. Inſtit. lib. I. cap. 6. His addunt recentiorum nonnulli genitalem, qui in organis ſpermaticis elaboratus generationis negotio inſerviret. Conf. Sebaſt. Wirdig. med. Spirit. p. 82. & Goth. Mœb. in epit. inſtit. pag. 32. quorum tamen poſterior naturalem negligit, uti ex antecedentibus ejusdem capitis videre eſt. Helmontius autem, licet contra veteres unum ſaltim ſpiritum ſtatuat p.m. 178, 64. & 610, 97. nec ſpecie ſed muniis tantum eum diſtingvi velit, plures nihilominus admittere videtur aliis in locis; nempe pag. 159, 14. 577, 154, 57. ubi aperte tradit ſpiritum vitalem motivum fieri in medulla ſpinali, viſivum in oculo, acuſticum in auribus &c. ibidemque ſuſcipere characterum determinationam, qua facta viſorios ad lingvam delatos ineptos ad guſtum, uti & tactus autores motui impares eſſe.

§. 3. Si enim conſideramus ſymmetriam functionum (b.) læſoque ſpiritu in una, omnes ſimul lædi, recte colligimus unicum omnium eſſe præſidem. Jam vero conſtat e. g. in tabe dorſali, totius corporis laſſitudinem, nutritionis defectum, ſenſuum hebetudinem, ventriculi anorexiam & apepſiam ſolummodo ex jactura ſpirituum, quæ veneris ineptum & crebrius exercitium ſequitur, naſci.

b) Quanquam perpetuum ſit, læſo ſpiritu in hac parte, lædi ſimul & eum qui in alias partes diſtributus eſt, e. g. læſa chylificatione vel ſangvificatione univerſum lædi corpus; malui tamen uti exemplo ſpiritus genitalis læſi, quippe qui ultimus & perfectiſſimus ex conſenſu omnium, non facile remeare vel commutari iterum in ignobiliorem, naturalem puta, vel vitalem aut animalem poteſt; cum contra deficiente naturali, deficere reliqui nobiliores neceſſum habeant, ideo quod materia his generandis denegata fuerit. Dabo igitur aliam adhuc inſtantiam. Qui paulo debiliores ſunt, quotiescunque nimium commovent corpus, laboribusque exercent durioribus, ſentiunt deficientem non modo appetitum,

Digitized by Google

petitum, ſed & digeſtionem; conſumtis ergo ſpiritibus motoriis, illi quoque periere, qui in ventriculo digeſtioni primæ nec non fami præeſſe debebant.

§. 4. Deinde nec illud prætereundum eſt, Spiritus, ſi in una functione nimis occupati ſint, avocari ab aliis atque intercipi. Pluribus intentus minor eſt ad ſingula ſenſus; & cum attenti in unam rem, v. g. ſonum, ſpiritus ad aures copioſius affluunt, oculos ſæpe aliasque partes derelinquunt, ut & ipſe non raro ſomnus ex improviſo claudat oculos.

§. 5. Quodſi putas talem harmoniam inter ſenſus, quibus unicus animalis ſpiritus præſit, ſed inter cætera non æque facilem fore, dabo aliud (c.) exemplum: Qui totus in lectione elegantis ſcripti, totus in amore puellæ cujusdam eſt, annon hic neglecta fame, digeſtiones, quæ naturalibus & vitalibus ſpiritibus alias aſſignantur, debilitat: Id enim (d) pallor faciei ex pituitoſa cruditate primæ digeſtionis ſanguini affuſa ortus, ſatis clare indicat.

c) Inter ſigna corporis ſalubrioris vulgus illud qoque reponit, quando poſt paſtum refrigerari quodammodo manus deprehendunt, ideo quod credant calorem retrocedere ab ambitu corporis ad ventriculum, ut hic chylificationem prompte abſolvat. Ego vero ita potius ſtatuo, ſpiritum caloris autorem non tam revocari à peripheria ad centrum, quam poſt aſſumtionem ciborum copioſius defluere ad ſtomachum, atque ſic paulatim deficere in extremitatibus, præſertim ſi corpora fuerint minus robuſta. Nam & in his ex eadem ratione laſſitudo artuum & ſomnus à paſtu ſtatim ſupervenit; in fortioribus nihil horum obſervare licet.

d) Qui pallet, dicitur aut amare, aut ſtudere, aut ægrotare. Mihi vero, qui & amori & ſtudiis nimium dediti ſunt, non pallere tantum, ſed & ægrotare inſimul videntur. In gratiam ergo hujus proverbii notari velim inſignem eſſe in amoribus uti & ſtudiis differentiam. In amantes non ſaltim eos quadrat dictum, qui ſpemque metumque inter dubii ſunt, ſed & qui Venere immoderata abutuntur; cum è contra non rarum ſit legitimo amoris uſu conſervari ac exhilarari alios. Studioſos autem intelligo non nomine, ſed re ipſa tales, præſertim qui lucubrationibus ſeſe conſecrarunt; adeo rarum eſt eruditos non pallere.

§. 6

§. 6. Et quid opus eſt entia præter neceſſitatem multiplicari, cum unicus animalis ſpiritus ſufficere poſſit. Cujus natura ut planior evadat, adhuc quædam perpendenda ſunt.

§. 7. Ante omnia enim ſciendum eſt, ſpiritum hunc materialem in nobis non aliter quam in brutis eſſe, quod ex ejus augmento & decremento aliisque ſupra (e.) allegatis conditionibus manifeſto liquet.

e) Nempe convenientia cum anima brutorum, item diviſibilitas indicat ſpiritus noſtros eſſe materiales, potiſſimum tamen eſt argumentum quod ab augmento & decremento eorum petitur.

§. 8. Materia autem ejus & ſimpliciſſima eſſe debet & ſubtiliſſima: Simpliciſſima quidem, ut omnem excludat ſaporem, odorem, colorem, &c. Etenim qui fieri poſſet, ſi ſpiritus vel (f.) ſalſus, aut acidus foret, ut ſapores rerum accurate diſtingueret; ſi colore quodam ipſe tinctus foret, ut (g.) cærulei, viridis, rubri &c. ſpeciem ſeu ideam in ſe reciperet in viſu, atque ſic porro.

f) Ita quidem ſentit Wirdig c. l. p. 53. alios eſſe dulces, alios ſalſos, alios acidos, alios alcaliſatos &c. Annon autem, ſi dulcis v. g. ſpiritus linguam inhabitaret, omnia aſſumta, mellis, ſi acidus aceti ſapores præ ſe latura ſint, iis dijudicandum relinquo, qui norunt, in affectibus bilioſis ob fel ſalivæ admixtum quælibet ab ægro por amaris haberi.

g) Putasne, qui per vitrum viride intuentur objecta, de horum coloribus judicare poſſe? Idem exiſtimo ſentiendum eſſe, ſi ſpiritus forent colorati; ſub eo etenim colore quævis apparerent, ideo quod humores ab inhabitante ſpiritu tingerentur. Eandem merentur notam, qui tenebricoſos, obſcuroſque alios volunt; quæ enim huic vitioſæ qualitati adſcribunt, ſi organon illæſum ſit, defectui potius ſpirituum tribuendum cenſeo, vel etiam impreſſioni ideæ triſtis atque melancholicæ.

§. 9. Subtiliſſima (h.) quoque ejus materia ſit neceſſe eſt, ut & in partium motu alacris, in ſenſu facile mobilis ſit ſpiritus, aptusque per firmiorem nervorum ſubſtantiam in minimos corporis poros diſtribui.

h) So-

h) Solent alias Philoſophi diſtinguere inter materiátum & materiale; illud nominant compoſitum elementare mixtum, hoc vero, quod ex ſubtiliori & ſimplici conſtat materia. Quando igitur ſpiritus materiales ſupra dixi, eo ipſo excludo ab eorum natura particulas ſic dictas elementares, terrenas potiſſimum & aqueas; de aereis & igneis in ſeqq. dicam. Interim non præterire poſſum eos, qui putant ſub forma liquoris cujusdam ſpiritus in noſtro corpore deprehendi. Dixi alibi hanc ipſam opinionem laborare inſufficientia probationis: hac proinde vice illud ſaltim urgeo, quod iſte liquor ineptus ſit ad præſtanda. Anne credis aliquot guttulas ejus ſufficere poſſe ad robur partium in motu? Crederem ſufficere, ſi inſtar fluvialis aquæ copioſe & cum impetu afflueret. Quamvis tum quoque motum potius undulatorium mihi concipere poſſem, eo quod concluſus liquor ab omni affluxu iterum recedere neceſſum habeat; Unde nunquam ſimplex motus, ſed vacillans, aut minimum tremulus obſervaretur. Deinde cum inter partes fluidas ſuccus ille nervorum quoque numerandus ſit, mallem potius alias ſubtiliores & agiliores particulas pro corporum motore haberi. Ad ſenſus autem quid liquor facere poſſit, plane non video. Quis in oculo deſideret humiditatem ad percipiendas ſpecies viſorias, aut in tympano ad recipiendum ſonum; nam & in illo nunquam deficere poteſt, in hoc membranam laxando magis nociva foret. Idem de cæteris ſenſoriis judicium eſto. Verum audio, non ſucco huic, quatenus liquidus, ſed quatenus ſpirituoſus eſt attribui illos affectus. Itaque regero ſpiritum ſolum ſufficere, nec indigere vehiculo. Annon inepte radiis ſolaribus, quibus nihil fere non pervium eſt, ſuccum affingeremus quo veherentur? Similiter & in noſtro corpore exiſtimarem fluxum per nervos magis impeditum eſſe ac tardum, ſi ſpiritibus ejusmodi glutinoſus liquor affingeretur.

§. 10. Accedit itaque proxime ad naturam (i.) lucis, vel potius ignis, imo vero utrumque horum ſuperat ſpiritus. Concipi tamen poteſt & ut luminoſus & ut igneus ſeu calidus. Luminoſum quidem eſſe, ſpiritum non alia in nobis pars probare æque poteſt, quam oculi, quorum cornea cum (k.) pellucida ſit, facilius lumen ejus transmittit.

i) Ne mireris L. B. me hic disjungere lucem & ignem, quando ſpiritus & luminoſos & calidos demonſtrare aggredior. Quemadmodum enim lumen datur absque igne, v. g. in radiis lunaribus, ligno putrido, adamante, ſimili-

miſibusq; noctu lucentibus; ita quoq; ignis datur absque lumine, quandocunq; ſcilicet ab intermixtis particulis terreis, aqueis vel ſimilibus disgregantur particulæ igneæ, quod de fumo ipſo, aqua fervente &c. conſtat, quippe quibus non modo qualitas ignis ſeu calor, ſed ipſe ignis realiter admixtus eſt.

k) Si quis de lumine in corporibus noſtris incluſo dubitare velit ideo, quod non omnes partes ſplendeant, ille ſciat per medium pellucidum quidem facillime, per opacum nullo modo radios lucis penetrare. Adeo enim rudis aut abſurdus nemo eſt, ut, quam à parte anteriori laternæ cornea conſpicit, præſentem candelæ flammam neget, quoniam eadem à tergo ex lamina ferrea conſtructo non appareat. Sufficientem ergo exiſtimavi eſſe probationem luminis nobis congeniti, quam non potui niſi ex oculis deſumere.

§. 11. Ecquis vero neſcit in (l.) febribus ardentibus, quando fulgidi atque ignei apparent ægrorum oculi, jam inſtare deliria; ſimilem quandoque ſplendorem obſervamus in ira excandeſcentium oculis, manifeſto indicio, ſpirituum fervorem eos magis lucidos reddere.

l) Prolixum foret demonſtratu, ardorem febrium & conjuncta deliria, agrypniam ſimiliaque ſymptomata omnia unice ex ſpirituum motu præternaturali & impetuoſo oriri. Mens profecto quæ immaterialis eſt non ægrotat inſtar corporis; Interim quæ à ſpiritibus ipſi dijudicandæ offeruntur ideæ, cum confuſæ ſint & turbulentæ, non poſſunt aliter quam, ut ſunt, ab intellectu cognoſci. Si quæ idea terroris, metus, iræ &c. in noſtro verſatur animo, annon putas eandem primario afficere ſpiritum animalem? Ita ſane. Inter canem hydrophobum & hominem ab eo infectum, quanta non eſt rabiei conformitas, ut alium latraſſe Borellus Cent. 1. obſ. 74. alium ſagacitate quaſi venatica amicos ſuos olfeciſſe, Cent. III. obſ. 68. aliam more canum adſtantes morſu petiiſſe Rhodius Cent. I. obſ. 46. teſtetur. Quid multa? animi vulgo dicta pathemata nobis cum brutis communia ſunt, ac ſæpe beſtias imitari videntur, qui affectuum impetus ſana ratione ſatis compeſcere nequeunt. Propterea cum certum ſit in deliriis ac furore potiſſimum rapide commoveri ſpiritus, nec dubitare poſſum oculorum fulgorem tum obſervabilem quaſi pro ſcintillis inde excuſſis habendum eſſe. Nec errat, qui idem, in remiſſiori tamen gradu, de iræ furore intelligere velit.

§. 12. Manifeſtius hoc in iis eſt, qui in denſiſſimis tenebris vident ac diſtinguunt objectorum colores inſtar Tiberi Cæſaris, Asclepio-

cleprodori, Scaligeri aliorumque; lumen enim quod per (m.) pupillam egreditur oblataque illuminat, unde aliter, quam à ſpirituum copia proficiſci poteſt.

m) Videatur Plin. N. H. Lib. II. c. 37. & in Comment. p. 786. Plura hujus rei exempla, non tantum inter homines, ſed & de lupo, felibus, leone, piſcibusque nonnullis collecta notavit Frater mihi dilectiſſimus in Sched. de noctu lucentibus. Abſurdus proinde hoc in paſſu eſt Helmont. quando in tr. de form. ort. p. m. 114, 49. 50. contra innumeras aliorum obſervationes negat lumen oculis eſſe proprium. Quis enim credat ope lunaris luminis noctivaga illa animantia cernere, quippe quæ eadem facultate pollent luna nullibi conſpicua, etiamſi in ſubterraneis locis degant, quorſum radii lunares forte non pertingunt; aut ſi quis exiſtimet per reflexionem tantillum lucis ad tenebras illas cryptarum obſcuriſſimas penetrare, idem tamen neceſſario fateri debet, inſufficiens illud eſſe ad illuminanda objecta. Experimentum illud Helmontii cum ſpeculo inſtituendum, nondum fortaſſis expertum eſt: nec dubitarem, ſi modo oculi felis recta ſpeculum verſus dirigantur, ab hoc reflecti luminoſos radios. Hi ipſi enim ſi directe in objectum feruntur, fieri aliter non poteſt, quin oculis in terram declinatis, nihil illorum vel in ſpeculo, vel in noſtro appareat oculo.

§. 13. Nec vero (n.) mechanicæ ſtructuræ hunc ſplendorem deberi, (o.) mors docet, utpote in cujus acceſſu nativus oculorum nitor perit, evaneſcentibus paulatim ſpiritibus, donec tandem obſcuri omnino corneique appareant.

n) Oculorum ſplendorem inter moriendum perire in omnibus omnino cadaveribus obſervare licet; à læſione organi illius jactura deduci nequit, nam & qui morte ſubitanea pereunt, v. g. enſe transfoſſi, in eodem momento, quo corruunt, idem conſpiciendum præbent. Ecquid vero cordis vulnus ad oculos?

o) Simile quid experiuntur cicindelæ & id genus infecta noctu lucentia, quorum varias ſpecies collegit Thom. Barthol. de luce hom. & brut. pag. 272. ſq. Etenim & horum lucem eſſe vitalem inde non difficulter liquet, quod poſt mortem eadem pereat, ut adeo ab omnibus rideatur Bapt. Porta, quando ex lampyridibus arte chymica eliciendum liquorem in obſcuro lucentem promittit. Conf. Rob. Boyle chym. ſcept. p. m. 306. & Pechlin. de purgant. pag. 33.

§. 14. Sed porro ſpiritus (p.) igneos eſſe probandum eſt, ubi

bi præmoneo comparationem me non inſtituere cum (q.) igne, ut loquuntur vulgo culinari, ſed (r) puriori & cœleſti, is ipſe enim cum absque pabulo non conſervari poſſit, dubio procul anſam dedit Veteribus cogitandi de humido quodam conveniente, quod ſpiritus igneos tanquam oleum nutriret.

p) Poſſent hic quidam dubitare, an omnium animalium ſpiritus ignei ſint, ſiquidem in piſcibus nullus deprehendatur calor. Ergo ſciendum eſt ſpiritus in ſe quidem eſſe igneos, adeoque calorem corpori neceſſario præſtare, per accidens autem hoc effectu fruſtrari. Ambiens enim aqua actu frigidiſſima, quare non impediat corporis calorem, cum idem noſtri ex artus aëre ſimili patiantur, quibus tamen nemo calidum innatum denegat.

q) De ignis natura multum diſceptatur. Ac inter Neotericos quidem David von der Becke in experim. circa rer. nat. princip. pag. 25. ſed admodum operoſus eſt, ut in odium Peripateticorum ignem demonſtret eſſe nil aliud, quam motum velociſſimum ſulphuris acidi volatilis; ſed nondum, ut mihi videtur, probat quod probare debet. Nam ut brevis ſim, ſulphur ineſſe concretis combuſtibilibus, & particulas in flamma quandoq; acidas deprehendi, non diffiteor: Inde tamen haud ſequitur, materiam ignis eſſe particulas acido-ſulphureas volatiles. Quæ enim ab Ott. Tachen. in Hippocr. chim. cap. 26. & 27. annotata ſunt experimenta circa martem, plumbum, corallia & antimonium, oſtendunt aciditatem eſſe in flamma, ſed communicatam ab accenſis lignis, herbisque, prout ipſe expreſſe docet p. m. 237. Idem cenſeo de iis, quæ von der Becke c. l. adjecit. Addo, demonſtrari non poſſe, acidum tantummodo flammæ ab his concretis recipi, cum & ignis alcali eodem pacto inter calcinandum uniatur cum iisdem, quod corallia diutius calcinata manifeſte indicant. Sal illud coralliorum hoc modo paratum non eſſe ipſis proprium, ſed peregrinum ab aliis curioſioribus jam obſervatum eſt; id ipſum autem magis ad naturam alcalicam quam acidam inclinare quivis facile intelligit. Hæc de materiali. Formale ignis quod concernit, concedo quidem per motum operari, & per eundem quoque excitari ignem; in motu autem hujus formale conſiſtere, aliud ſonat. Alia enim eſt ratio operandi, alia eſſendi, quemadmodum & aliud eſt principium fiendi, aliud eſſendi. Verum eſt ignem ſibi relictum moveri perpetuo, interim ſi impediatur in motu ignis eſſe non deſinit. Res in exemplo clara eſt. Corpus lipothymia correpti in momento fri-

get

Digitized by Google

get inſigniter, redit paulo poſt ſua ſponte calor. Anne putas ſpiritum animalem deſiiſſe eſſe, quando ab operatione recedit; aut ſi a motu ſangvinis rationem caloris deducere placet, dic quæſo, quam ob cauſam v. g. à terrore ſiſtatur ſangvinis motus, & quare idem ſangvis mox iterum commoveatur? Mihi autem longe veroſimilius videtur, ſpiritum igneum connatum noſtro corpori calorem præbere per motum, quo ceſſante calor quidem deficere poteſt, ſpirituum tamen natura integra manente. Abſurdum ergo non eſt ſilices eſſe frigidiſſimos, quamtumvis ignis actu in poris eorum habitet; rectius enim elici ignem quam produci per concuſſionem crediderim: producuntur enim mixta quidem per combinationem diverſarum particularum; quæ ſimpliciſſimæ ſunt naturæ, ut ignis, non æque, quin potius è mixto educuntur.

r) Ex jam dictis liquet alium eſſe ignem purum, alium impurum, ſive quod idem eſt, aliam eſſe naturam ignis, ſi in ſe ſpectetur ab ortu, aliam ſi quando in uſum vocatus particulas heterogeneas plurimas ſibi admiſceri patitur. In ſole, fonte ignis cœleſtis, acidum aut, alcali, terrenas aqueasve particulas quærere quis auſit? Adhibito autem ſpeculo vel vitro uſtoriis, ubi ſemel ſtuppam vel papyrum accenderunt concentrati ſolis radii, niſi pabulo ſuſtententur, evaneſcunt. Cum ſole igitur cæteriſque, (præeunte Ariſtot. in egregio loco. L. 2. de generat. animal. c. 3.) comparare ſpiritus noſtri corporis non dubitavi: nam & hi ipſi non accenſioni, ſed nobiliori uſui deſtinati, puriſſimi ſunt, nec unquam admittunt à fuligine obſcurove fumo adulterari vel deturpari. Confer Williſium de Anim. Brut. pag. 8.

§. 15. Calidum (s.) innatum hæc ambo unita dixere; nec dubitant etiam modernorum multi corpro lampade ac ſede (t.) ignis vitalis habere, è quo calor ad omnia corporis membra diffundatur. Mihi vero nec lampas nec oleum placere poteſt, quid de flammula ſentiendum putem, jam dicam.

s) Peperit doctrina de calido innato non parum difficultatis Phyſicis pariter atque Medicis, ita ut plures cum Montano profiteri oporteat, ſe vix tandem ſenes cognoviſſe, quid ſit calor innatus. Opiniones autorum multum diverſæ ſunt: alii enim calorem illum elementarem, alii cœleſtem eſſe volunt, plerique tamen in eo conveniunt, quod pro ſede ejus aut etiam pabulo ipſi affingant humidum radicale, quod ipſum tamen non niſi in cerebro eorum natum, nullibi vero demonſtratum eſt. Res autem in ſe minus difficilis exiſtit,

ſi modo præconceptas opiniones confuſaque aliorum judicia paulisper ſeponamus. Calorem nobis quendam connatum eſſe, eumque vitalem, mortis refrigerium edocet. Non vero eſt de eſſentia animalis iſte calor, quia nec piſces ob defectum ejus eſſe deſinunt, nec artus noſtri ſtatim intereunt, quando frigent. Concipi ergo aliter non poteſt, quam ut qualitas ab alia cauſa producta. Jam, ſi examinemus animantium partes, clarum evadet, eum non deduci poſſe à partibus ſolidis, nec à fluidis, ideoque de alio cogitandum eſſe principio. Cumque calor iſte adeo arcte cum vita conjunctus ſit, conſtat eum ſimilem cum ipſa vita habere originem. Movens enim illud, quod ſpiritum vocamus, quia nunquam otioſum eſt in corpore, ſed omnia libere pervadit, non poteſt non calorem impertire membris, ſiquidem igneum eſt; tale autem exiſtere, inferius demonſtratum dabo. Cauſa proinde noſtris caloris ſpirituum motus eſt, quo moderato naturaliter ſe habet calor, accelerato præter naturam augetur, debilitato imminuitur, deficiente penitus tollitur.

t) Præ cæteris plurimum occupatus fuit in ſpeciali Diſſert. Jacobus Holſtius, ut in corde veram ſtatueret flammam, quæ per totum corpus calorem diffunderet, ac ſuſtentaretur ſiniſtri ventriculi innato pingui humore, per nervos quotidie reſtituendo. Eadem hæc flammula nec Th. Bartholino diſplicuit in Epiſt. ad illum Autorem, & Tract. de luce hom. & brut. cap. 17. Notandum tamen eſt hunc de nutrimento illius ignis ab Holſtio diſcedere, ſuccoque nervorum in dubium vocato, chyli potius per lacteum thoracicum affluentis pinguem ſubſtantiam ſubſtituere. Hujus loco amaram bilem lymphamque ſubacidam in corde concurrere, factaque effervеſcentia accendi ac perpetuari ignem vitalem Fr. de le Boe Sylv. in Diſput. 7. aſſerit. Mutaſſe tamen iterum ſuam videtur opinionem in Diſp. 10. §. 12. ſeq. ubi aperte negat, lucentem in corde ignem ſeu flammam dari, nec quicquam ellychnio analogon ibidem occurrere, nec oleoſum quid pro pabulo illius inibi animadverti: interim qui §m. 11. cum 16to confert, deprehendet, Sylvium quidem reſpuere terminum flammæ, ſed ignis nomen retinere, ideo quod præter ignem lucentem, quem flammam vocant, dari & alium non lucentem exiſtimet. Eandem opinionem fovet Carthes de Paſſion. pag. 5. art. 8. Tr. de Hom. p. m. 8. Ep. 190. P. I, 52. Nec ego adeo ab his alienus eſſe poſſum, quando ſpiritus natura igneos pronunciavi: nempe calorem quidem ab hoc igne latente oriri concedo; at ſedem ejus in corde nego, quin potius cerebrum cum cerebello ac ſpinali medulla fontem uti ſpirituum, ita & caloris

loris inde per diſtributionem horum nati, affirmare non dubito. Equidem ſi nulla alia ratio ſuppeteret, quæ demonſtraret è corde vitam cum calore non diſtribui, unicum ſatis foret experimentum, quod contra vitalem ignem urget Gvalt. Needham in disquiſit. de form. fœtu cap. 6. quando videlicet ranam exemto corde diu adhuc vivere & ſaltare non ſemel ipſe vidit, verum etiam aliis curioſo ſpectaculo exhibuit.

§. 16. Nimirum à Spirituum influxu omnem in partibus calorem deducendum eſſe, probant non modo ejus ſubitaneum augmentum, quod ex ſpirituum commotione in ira quivis in ſeipſo experiri poteſt, ſed & è contrario (u.) notabile frigus, in iis obſervandum, qui animi deliquium patiuntur, vel potius in morte, quando deficientibus ſpiritibus totius corporis calor diſcedit.

u) Non inficias eo præ multis aliis abditam eſſe naturam frigoris, hæc tamen mihi viſa eſt. Cum ſupra dixerim in hoc univerſo dari particulas alias in ſe quieſcentes, ſed mobiles, & alias moventes activas; nunc porro moneo, illis corporeis particulis connatum eſſe frigus, uti ex harum ſpirituoſarum commotione omnis calor naſcitur. Deprehenditur autem frigus illud in corporibus æque naturalibus ac artificialibus, atque certum eſt, corpora hoc magis eſſe frigida, quo parcior eorum eſt ſpiritus, vel quo magis craſſa & firmiori gaudent compage, utpote in qua materia internus motus tardior eſt ac magis obſcurus; ita ut, quamvis ſilex v. g. aut chalybs plurimum ignis in ſe contineant realiter, per naturam tamen frigent ideo, quod in firmioribus poris concluſus ignis in motu impediatur. Facilius ſe expediunt alii, qui frigus à luna, uti calorem à ſole derivant, adeoque ſpiritum non modo calidum, ſed & frigidum ſtatuunt cum Wirdig. l. c. Lib. 1. c. 9. & 10. Verum enim vero hanc ipſam hypotheſin minus firmam eſſe hoc unicum docet, quod frigus inſigne obſervetur in aere, quantumvis luna infra horizontem noſtrum conſtituta ſit; imo & alia concreta v. g. mineralia frigidiſſima in ſuis fodinis deprehendantur, etiamſi lunæ lumen ea nunquam attigerit. Equidem radii lunares, ſi per lentem vitream colligantur juxta Helmont. in form. ort. 113, 40. frigidiſſimi, rectius minus calidi, obſervantur; cujus phœnomeni rationem hanc eſſe puto. Præſuppono cum Helmontio Form. ort. 44. lumen lunæ non proprium eſſe, ſed communicatum à ſole, nec dubito cum lumine calorem in eandem transferri; quod vero lumen nobis repræſentetur à luna, ſed calor ad nos non deferatur,

hoc

hoc modo explico: Extra controverſiam eſt, lumen ſaltim intentionaliter, ut loquuntur Philoſophi, & repræſentative per aerem diffundi, calorem autem non niſi realiter propagari, quousque ſcil. particulæ igneæ pergunt. Itaque cum radius reflexus imbecillior ſit directo, hinc fit, ut calor ſimul & lumen à luna remiſſiori gradu abeant. Lumen longe felicius ad nos pertingit, deficiente interim calore; ob rationem enim ſupra exhibitam lux facis è longinquo noſtros ferit oculos, quamvis calor non niſi ab ea propius admota ſentiatur. Dicis; at hic caloris defectus ad notabile illud frigus generandum non ſufficit: Imo vero ſufficit. Etenim cum aer ſibi relictus ſit frigidus, quod pauciores contineat particulas igneas, niſi hæ augeantur, non incaleſcit, quin potius noſtra refrigerat corpora, ſi ei exponantur; aliter ſe habet, ſi copioſius ipſi à ſole ignei affundantur radii. Quapropter, quando debiliores lunæ radii aerem ingrediuntur, poſſunt quidem regionem ſupernam lunæque proximam quodammodo calefacere, remotiorem non æque, ita ut, ob motum aeris impreſſum, deficiente calore frigus inducant. Habent ſe namque radii lunares non aliter ac oris halitus, quem ſi propius excipias calidum, ſi paulo remotius ad ulnæ v.g. diſtantiam nunquam non frigidum cognoſces.

§. 17. Ac ne quis exiſtimet, cum ſanguine hunc calorem ad partes diſtribui è corde; ſciat fere ordinarie in ſenibus, item in debilioribus ſubjectis, præſertim è graviori morbo evaſis extremitates artuum valde frigidas deprehendi, ubi tamen nec ſanguis, nec pulſus, ſed unice vires ſeu ſpiritus deficiunt.

§. 18. Quod ſi vero à ſpirituum influxu calor dependet, ſequitur omnino illorum naturam igneam eſſe. Non enim alia mihi videtur (x.) caloris cauſa præter ignem, quicquid alii dicant.

x) Supra de igne dixi rationem ejus non eſſe petendam ex motu particularum acidarum volatilium, ſed atomos igneas realiter in concretis exiſtere, quibus commotis calor excitetur. Nunc iis quoque ſatisfaciendum erit, qui affirmant calorem nihil aliud eſſe, quam motum particularum corporis; cui opinioni favet Fr. Baco de Verulam. oper. p. 351. Jac. Rohault. in Tr. phyſ. Part. I. c. 23. J. B. du Hamel tr. de mente hum. p. 382 ſqq. aliique. Notum eſt, hyberno quoque tempore noſtra corpora per motum, ligna item & ſaxa, nec non metalla ipſa per attritionem acceleratam incaleſcere: Quæritur ergo, an omnes particulæ horum concretorum, terreæ ſimul & metallicæ hoc modo in motum rapian-

rapiantur? Mihi vero vix probabile eſt, particulas eas, quæ per firmam combinationem ſolida conſtituunt corpora poſſe moveri. In ſunt proinde horum poris aliæ potius atomi, quibus commotis calor producitur. Nec enim quævis particulæ commotæ calorem gignunt; glacies glacie attrita calorem nunquam concipit: Ipſum hyemale frigus tunc intenſiſſimum eſt, quando ventorum turbines aerem vehementius concutiunt. Aſt ipſam ignis vim augeri per motum qui dubitat, fabrorum adeat officinas, ut videat caloris vim beneficio follis maxime intendi, ob acceleratum particularum ignearum motum; quo ſegniore, remiſſior illius gradus obſervatur.

§. 19. Adhæc qui conſiderat, quantum ignis etiam (y.) chymicus in transmutanda ac perficienda rerum natura valeat, is forte principium noſtrarum digeſtionum, (z.) chylificationis & ſanguificationis non aliud magis conveniens excogitare poterit, quam quod ex natura ſpirituum ignea intelligere licet.

y) Ut taceam deſtillationes, ſublimationes, incinerationes, putrefactiones, ſaltim quid in ſolvendis, depurandis & exaltandis concretis ignis debito regimine adhibitus per digeſtionem poſſit, hac vice commemorare placet. Adeo aptus eſt digeſtionis terminus ad explicandos ſpiritus noſtri operationes circa chylum, ſangvinem, ſemen, lac &c. Quo magis nomen coctionis, quod Veterum quidam adhibuerunt, culinam ſapit reipſa tamen idem ſignificans.

z) Quo tandem certus fias ſpiritum digeſtionum præſidem revera igneum exiſtere, conſidera, ſi lubet, in ventriculo maxime ejus naturam manifeſtari, quando aſſumtus vini vel frumenti ſpiritus inibi accenditur. Plura hujus rei exempla collegit Th. Barthol. Hiſt. Cent. I, 70. & Cent. III, 56. Fidem fere ſuperat quæ in Vol. I. Act. Hafn. obſ. 118. leguntur, nempe fœminam, quæ per triennium ſpiritu vini ſe enutrierat, tandem ſponte accenſam in fumum atque cineres abiiſſe relicto ſaltim cranio, digitorumque extremis. Conf. Miſc. N. C. Ann. I. obſ. 77. & Paulli Digr. de Mal. pag. 27. Præſuppoſito nunc, accenſionem non niſi ab igne fieri (ſive hic manifeſtus ſit, ſive latens perinde eſt), ſubſumo eſſe aliquid in noſtro ventriculo natura igneum, quod aptam materiam inveniens, eam incendere poſſit. Hoc ut fiat, duo requiruntur, nempe primo ſpiritus vini non adeo phlegmaticus ſit, nec ab aliis aſſumtis talis fiat; deinde ſpiritus animalis cum impetu ad ſtomachum affluat neceſſum duco. Propterea non eſt cur metuamus, ſæpius illud incendium nobis accidere.

Digitized by Google

§. 20. Videntur autem ſpiritus noſtri natura, prout eam jam explicuimus, convenire cum ſpiritu ceterorum animalium, utpote qui ſimiliter igneus & luminoſus, atque materialis eſt. Dubium itaque oriri poteſt, an non aliqua ſit inter noſtrum & brutorum ſpiritum (aa) differentia? Ita omnino eſt, Adeoque rectius ſimilem in brutis ſpiritum quam ejusdem naturæ ſtatuimus.

§. 21. Ut enim taceam à mente ſpiritum noſtrum maxime emendari ac juvari, præſertim in loquela, motu, ſenſu, appetitu, aliisque dictis animi pathematibus; ſaltim nunc, poſtquam convenientiam genericam vidimus, in diſcrimen ſpecificum ſpirituum inquirere placet.

aa) In materia equidem coincidunt reliquorum animantium ſpiritus cum noſtro, differunt autem partim in forma, partim in officio ſeu functionibus. Has in nobis ſæpe inferiores eſſe v. g. auditum, viſum &c. ſupra innui, ſed nunc addendum eſt, ob directionem à mente, vel potius correctionem easdem non raro nobiliores fieri. Quis neſcit loquelam brutorum ab hominum ſermone alieniſſimam eſſe, ideo quod rationis defectus in iis lingvæ non ſuggerat idoneam diſſerendi materiam. Si quid laude dignum circa ſenſus noſtros aut affectus obſervatur, id profecto mentis directioni tribuendum eſt. Crederem, phyſice quidem ſpiritus noſtros imbecilliores eſſe reſpectu quorundam animantium in ſuo genere perfectorum; meliores autem & ſublimiores ſunt ethice, quatenus moralitatem à mentis regimine ſuſceperunt. Verum enim vero hæc ipſa perfectio animæ ſenſitivæ non propria eſt & perpetua, ſed tantum accidentaria & communicata, idcirco digna mihi non videtur, quæ differentiam ſpecificam conſtituat inter noſtros & brutorum ſpiritus. Rectius eam à forma petendam exiſtimo.

§. 22. Atque hoc unicum in idea quærendum eſſe cenſeo. Uti enim corpora animalium ſpecie diverſorum non manifeſtius quam ratione externæ figuræ diſtinguuntur, ita & eorundem ſpiritus juxta (bb) idearum differentias à ſe invicem discerni poſſunt elegantiſſime.

bb) Si cui obſcurum videatur idearum nomen, ſciat alias à me ideas mentis, alias ſpirituum dici. De mente jam non loquar, niſi quod contra

Lud.

Lud. de la Forge tract. de mente hum. pag. 50. ſtatuam, non ſolum menti proprias, ſed & ſpirituum ideas dari. Has igitur quod concernit, cum ſupra dixerim in animalibus, vegetabilibus & mineralibus ſpiritum motorem exiſtere, idea autem nil aliud ſit, quam ſtatus certus ſpirituum, inde non abſurdum mihi viſum eſt ideas ad corpora naturalia in univerſum omnia extendere. Verum hic ſciendum eſt, aliam eſſe ideam ipſius ſpiritus, aliam objectorum in ſpiritu; melioris ergo diſtinctionis gratia illam nomino ſubjectivam, quod reſpectũ ſaltim habeat ad ſubjectum, alteram vero objectivam, quæ objecta externa reſpicit. Tales ideæ objectivæ ſunt v g. terroris, amoris, rei viſæ &c. Suntque harum aliæ connatæ, aliæ adventitiæ, aliæ factitiæ; qua diviſione ſupra quoq; uſi ſumus; ubi de ideis mentis potiſſimum agentes, non unum exemplum idearum ſpiritus, quatenꝰ cogitationi materiam præbent, adduximus; plura proinde hic addere ſupervacaneum arbitramur. In metalla igitur & vegetabilia Objectivæ non cadunt, ideo quod ſenſibus deſtituuntur. Connata autem ſubjectiva, quam ad evitandam confuſionem ſeminalem vocare poſſumus, in omni concreto reperitur, eaque ſaltim unica, cum objectivæ plures in eodem animante concurrere poſſint. A ſeminalibus itaque ideis, ſive, quod idem eſt, ſubjectivis differentiam ſpecificam corporum, & in ſpecie animalium deſumendam eſſe volui. Quis non intelligit, alium eſſe ſtatum ſpirituum in cane, alium in piſce, alium in pſittaco &c. Sunt enim omnes horum animantium particulæ animatæ, adeoque ſpiritu vitali repletæ, propterea ſpiritus, quem dicunt inſitum, non poteſt ſub alio ſchemate concipi, quam quod corporis figura indicat.

§. 23. Cum enim ſpiritus omnes totius corporis poros repleat, cunctaſque particulas ſua virtute animet, fieri aliter non poteſt, quam ut ſpiritus (cc.) eandem cum corpore formam ſeu ideam referat. Et hæc idea ſufficientiſſima eſt, ut ſpiritum humanum à canino, bubulo &c. diſtinguat.

cc) Ac ne quis dubitet, ſpiritum ſeminalem ad omnes ſe partes extendere, ſaltim unicum hoc adducam argumentum: Quicquid vivit, illud ſpiritu eſt repletum. Atqui ſingulæ partes. Ergo. Majorem in ſeqq. probatam habebis, quando demonſtravero, vitam tantum ſpiritibus deberi, atque in horum defectu vel abſentia non modo partes, ſed & integra corpora emori.

CAP. III.
De Ortu Spirituum.

§. 1.

ITa viſum eſt Omnipotenti & Sapientiſſimo Creatori, in principio totius mundi certam omni cenaturæ (a.) formam largiri, juxta quam non tantum ſupra lunaria ab inferioribus, mineralia à plantis & animalibus, ſed & inter hæc ſpecies una ab altera, imo & ſexus à ſexu notabiliter diſtingui poſſent.

§. 2. Miranda eſt ſane omnium rerum ſtructura, ſed, qui omnibus anteit, homo eſt, propter quem cuncta facta ſunt ex iis intelligeret divinam Gloriam, eamq; indeſinenter deprædicaret.

a) Formam in quovis corpore naturali duplicem obſervo, aliam corporis, quæ figura dicitur, aliam ſpiritus inſiti, cui à me ideæ ſeminalis nomen jam impoſitum eſt. Has formas actu dicerni poſſe inde liquet, quod corporis figura aliquandiu remaneat in cadavere, poſt ſpiritum diſceſſum, & viciſſim quod idea ſpiritus integra ſit læſo corpore. Quandocunque igitur vulgo ſtatuimus de forma, quod det eſſe, diſtingvi & operari, quæritur utrum de forma externa corporis, an vero interna ſpiritus intelligi debeat. Communiter quidem internæ hoc prædicatum adſcribunt; ſed nec deſunt, qui exiſtimant, lapidem v. g. & metalla nil aliud eſſe, quam congeriem particularum materiatarum, juxta quarum diverſitatem diſtingvantur & operentur; Ignorata namque forma interna circa corticem hærent, in auro flavedinem, in adamante ſplendorem admirantur, in ſaxo duritiem, & ſi quæ ſimiles materiæ conditiones in ſenſus incurrunt. Mihi autem videtur, de utraque forma idem poſſe pronunciari, primario quidem de idea ſpiritus, ſed ſecundario de corporis figura. Primo enim forma ſimul & materia eſſentiam mixti conſtituunt, atq; tum materia non quævis & informis, ſed idonea intelligitur, alia piſcis, alia plantæ, alia ferri &c. Deinde uti ſpiritus animalis multum differt à ſpiritu vegetabilium & mineralium; ita quoq; ipſæ figuræ ſerpentis & gallinæ, fungi ac tiliæ, rubricæ ſaliſque foſſilis ſi conferantur, plurimam ſtatim diverſitatem monſtrant, ut nulla ſpecies cum altera coincidat perfecte, quamvis in multis conveniant. Denique ad operationes concurrere materiæ formam quis negare auſit? Spiritus profecto ſine oculo non videt,

det, nec audit niſi beneficio auris. Quanquam autem conſtet ſtructuram organicam corporum à ſpiritu proprio fabrefactam eſſe, non inepte tamen dixeris utramque formam, nempe corporis & ſpiritus, pro eſſendi, cognoſcendi & operandi principio habendam eſſe. Quoniam vero hæ ipſæ per naturam uniuntur in vivente ſubjecto, nec corpus ſine ſpiritu, uti nec ſpiritus ſine corpore ſuas explere functiones poteſt, idcirco neceſſe non eſt, ut formas illas ſtricte diſtinguamus. Atque ideo in hac theſi non formas dixi, ſed formam in quovis naturali corpore peculiarem deprehendi, atque per hanc ab aliis diſcerni poſſe. Perinde enim eſt, ſive quis per externam, ſive per internam, ſive per utramque formam diſtinguere velit equum à roſa, cum forma organica exacte reſpondeat principali, hujusque naturam ſufficienter exprimat.

§. 3. Sed nec ſolum atque unicum eſſe DEUS voluit, adeoq; (b.) generandi potentiam, qua vegetabilia & cætera animalia beaverat, homini quoq; gratioſe conceſſit, data in matrimonium Eva.

b) De vegetabilium nec non animalium facultate generandi nemo ambigit, circa mineralia autem dubium eſſe poteſt, num & his aliquod inſit ſemen aut vis ſeſe multiplicandi. Ita quidem nonnulli ſtatuunt, exiſtimantque ex auro v. g. vel argento ſemen poſſe extrahi, quod lege artis digeſtum innumeros reddat fructus. Cum autem hoc ipſum non naturæ ſed artis opus ſit; deinde & illa multiplicatio metallorum per transmutationem potius momentaneam, quam generationem ſucceſſivam contingat, proinde ſeminis nomen improprie iis tribui videtur, juxta ſtylum alias Alchymiſtis uſitatum. Hanc igitur ob cauſam ſpreto minerali regno tantùm de vegetabili & animali locutus ſum in theſi, quando facultatem ſibi ſimile generandi homini cum aliis commune dixi.

§. 4. Illa profecto efficaciſſima benedictionis verba, (creſcite & multiplicamini) non tantum individuorum nutritionem & accretionem, ſed & ex altera parte ſpeciei propagationem ſpectant; Ut non dubitari poſſit, Deum voluiſſe, multiplicationem humani generis.

§. 5. Potuit autem Omnipotens, quemadmodum ex nihilo omnia producere, ita etiam, quæ jam exiſtebant juxta divinum beneplacitum multiplicare. Non igitur niſi impius de poſſibilitate

completæ generationis hominum dubitat, quandoquidem verba Omnipotentis vera atque clara reſpuit.

§. 6. Creavit vero Deus non corpus tantum materiatum, ſed huic movendo ſpiritum præfecit, in quo mens immaterialis (c) inhabitat. Quando igitur homo hominem generare juſſus eſt, non ſufficit gigni corpus, gigni ſpiritus, gigni mentem, ſed omnia in unum ens, homini conforme, conjungere parentes tenentur.

c) Arduum ſemper fuit explicare modum, juxta quem mens noſtra immortalis atque immaterialis cum corpore materiato & corruptibili uniatur. Ac fruſtra quidem laborant, qui continuitatem deſiderant: non enim neceſſe eſt, ut totum ſit continuum. Dein & ii, quibus placet unam ſaltim animam rationalem in nobis ſtatuere, mire ſe torquent, quando explicandum eſt, quo pacto corpus à mente & viciſſim mens à corpore in ſuis functionibus adjuvetur. Videatur Grand. Inſtit. Phil. p. 924. ſqq. & Forge l. c. p. 91. & ſqq. Sed profecto nodum in ſcirpo quærunt. Etenim ab immateriali moveri corpus, novum non eſt; & ſi angelus lapidem atque hominem, diabolus porcos, cadavera &c. movere poteſt, quanto magis poteſt anima rationalis ſibi concreditum corpus gubernare, ſi Deo ita viſum fuerit. Aſt ne corporis cura indeſinenter noſtram defatigaret mentem, atque à ſublimiori ſpeculatione averteret, placuit Sapientiſſimo Creatori, aliam homini mentem, aliam materialem animam largiri, quarum illa intelligere atque velle, hæc vero movere, ſentire objecta externa & appetere, quæ lubet, poſſit. Uti autem ſpiritus in poris corporis habitat, ut ſentiat quæ huic accidunt, ita quoque mens rationalis in ſpiritu reſidet ut ideas huic impreſſas intelligat & examinet. Si quis ergo unionis modum inter mentem & corpus à me petit, reſpondeo, illam interventu ſpiritus detineri, atque hanc præſentiam in quavis corporis parte ſufficientem eſſe ad ſuſtentandam hominis vitam.

§. 7. Sed mittamus ea, quæ de mente atque corpore notari poſſent in generationis negotio, ſaltim nunc circa ſpiritus ſolicitus ero, ut hujus ortus innoteſcat.

§. 8. Sciendum igitur eſt aliter ſe habere ſpiritum in (d.) generatione prima, aliter in generatione ſecunda, h. e. aliam eſſe rationem ſpirituum quatenus conſiderantur ſeparati in utroque parente,

rente, aliam, quando conſiderantur uniti poſt conceptum in utero muliebri. Illum melioris diſtinctionis ergo nominabo ſeminalem, hunc genitalem.

d) Mutuatus ſum hanc diviſionem ex Georg. Fr. Rallii Diſp. de generat. animal. p. 15. & ſeq. Prima quidem generatio reſpicit parentes, i. e. elaborationem ſeminis & congreſſum (loquor jam de homine tantum) atque hujus generationis terminus eſt conceptus: ab hoc poſtmodum inchoatur ſecunda, quæ præter formationem fœtus in utero, nutritionem quoque ejus à matre includit, finiturque poſt partum, atque tunc generatio completa eſt.

§. 9. In parentibus quidem ſecedit hic ſeminalis ſpiritus à ſpiritu (e.) totius, beneficio partium genitalium, in quibus ſimul & aſſervatur cum (f.) liquore ſeminali. Nec dubium eſt, illum ſeminalem ſpiritum eadem gaudere natura atque idea cum ſpiritu parentum, cujus proles eſt.

e) Crediderunt non pauci cum Hippocrate Vol. I, p. m. 348. & Vol. II. p. 329. Semen parentum à ſingulis partibus totius quaſi decerpi, à capite caput, à manu manum, atque ſic porro. Cumque materiam hanc ſeminalem tanquam animatam requiſiverint ad generationem, manifeſtum eſt, eosidem neceſſario ſenſiſſe de anima, quod de corpore pronunciarunt. Præ omnibus aperte hoc aſſerit Marci in Id. operatr. cap. 3. docens ex omnibus membris ideam ad ſingula puncta ſeminis colligi, & quidem tempore coitus, quando, ſpiritibus in venerem ruentibus, cunctæ partes in unum ſcopum quaſi corradiant. Mihi autem neutrum arridet, ac ſtatuo quidem ſemen à toto eſſe deciduum; ſed à ſingulis membris avelli, partim materiam formandi corporis, partim ideam ſpiritus, hoc eſt quod nego. Annon videmus catulum caudatum naſci parentibus cauda orbatis, unde igitur caudæ materia deſumta, defectusque ideæ reſtitutus eſt. Similiter & in humano genere, quamvis aures vel digiti reſecentur utrique parenti, non tamen neceſſe eſt, ut mutilatum edant fœtum. Confer experimentum Willii factum in gallo & gallinis, quod legitur notatum in Act. Hafn. Vol. III. Obſ. 80.

f) Intelligo hic loci ſub nomine liquoris ſeminalis in viro potiſſimum ſemen in teſticulis connexisque paraſtatis elaboratum, inque veſiculis ſeminalibus retentum: in muliere vero juxta receptam hodie opinionem ovula ſimili turgida humore, quamdiu in teſticulis utero annexis commorantur: Vel potius

tius hic præparatum atque in tubulis ſpermaticis circa orificium internum uteri ſitis collectum. Quantumvis enim certum ſit proſtatas non alium habere uſum quam in negotio generationis, prout ex earum diminutione à caſtratura canum liquet; inſignis tamen diverſitas inter liquorem proſtatarum, & eum qui in teſticulis elaboratus eſt, hoc ipſo non tollitur. Si enim conſiſtentiam eorum conſideremus, manifeſtum eſt illum omnino ſpiſſum, ſed hunc longe aquoſiorem eſſe. Quapropter non immerito quæritur, quid duplex hic ſibi liquor velit? Sciendum igitur eſt primo ſpiſſius requiri ſemen, ut eo melius ſpiritus in ſe retinere poſſit. Amant enim hi ipſi in oleoſis & viſcidis habitare; atque ab ejusmodi particulis potiſſimum incorporantur, ut iis nullum omnino ſemen vel animalium vel vegetabilium carere poſſit. Notatu dignum eſt, oleum longe copioſius haberi è ſeminibus quam plantis inde oriundis, ita ut melonum atque cucumerum ſemina egregie oleoſa, fructum tamen & folia proferant, unde vix guttula olei repeti queat. Hujus rei hæc eſt ratio; videlicet, quoniam plantæ continuo ſuum ſuppeditatur nutrimentum, habet procul dubio, quo ſuſtentetur & vivat; Alimenti autem hujus acceſſus cum denegetur avulſo è planta ſemini, inde illud neceſſario interiret, niſi natura provida incluſo ſpiritui obicem quaſi ponens, eundem intra ſulphureas compedes detinere voluerit. Hanc quoq; ob cauſam humanum ſemen in teſticulis natum craſſius eſt magisq; glutinoſum, mereturque verum dici; aſt quia vir illud minus commode in uterum ſub hac forma deferre poteſt, idcirco proſtatarum liquor magis ſeroſus, ubi neceſſe eſt, ei affunditur pro vehiculo, uti recte ſentit Regnerus de Graaf. op. p. 33. In fœminis vero, cum viam ſaltim lubricam ad faciliorem viri ad miſſionem humor glandoſorum corporum reddat proinde veri ſeminis nomen nec huic videtur competere.

§. 10. Quod ſi enim ſpiritus hic totus homogenus eſt, qualis eſſe debet, ſequitur eandem eſſe rationem (g.) partium ejus (ut ſic loquar) quæ totius. Et quamvis, cum Deo ita viſum fuerit, ad modum rei explicandum nemo amplius nos urgere queat, adumbrare tamen quodammodo poſſumus hoc negotium; ſi concipiamus v. g. corpus mechanicum ex meris cubis confectum; in hoc ſane quamcunque partem demas, cubica erit & omnino ſimilis toti. Vel quod idem eſt, recipe Mercurii currentis granum unum, divide hoc ipſum in minora pro lubitu, ac vide annon minima currentis

tis

tis Mercurii granula eandem naturam & figuram cum indiviſo habeant.

g) Quod alias perhibent, animam eſſe totam in toto corpore & totam in quavis parte, idipſum profecto aliter explicari non poteſt, quam in homine v. g. non tantum unam eſſe ideam ſpirituum radicalem, quæ ſe ad omnia membra diffundat, ſed & in hac plures includi, ita ut aptitudinem ad viſum, auditum &c. ubique habeat ſpiritus, quamvis propter organi inſufficientiā non omnia in omni parte præſtare poſſit. Res, quam in theſi hac per ſimilitudinē declaravi, exemplo non caret. Ecquis credat ideam integræ plantæ non tantum in ſemine ſed & radice omnibusque ramulis latitare, niſi quotidie obſervemus eandem v. g. mentham, idem pulegium &c. tam per germina vel radices ſi transplantentur, quam per ſemina multiplicari. Nec vero deſunt, qui etiam in regno animali, inſecta potiſſimum & imperfectiora naſci volunt per generationem æquivocam, hoc eſt, alio modo, quam qui ex ſemine ordinarius eſt. Qua ratione cancri fluviatiles ex incineratis regenerentur multitudine innumera, memoravit Petr. Borellus Hiſt. Medico-Phyſ. Cent. III. obſ. 34. Idem artificium clarius detexit Joh. Tackius Phaſ. III. p. 40. ubi quoque ſimile experimentum adjecit de anguillis, aſſerens, has cum aqua in pultem coctas effuſasque in lacum intra octiduum vix credibilem copiam minorum anguillarum proferre. Poſſem hic plura magis curioſa adducere, ſcilicet in canis ſaliva ſuam latere ideam, ita ut à rabido demorſa veſtis animalcula canino capite conſpicua exhibuerit, teſte Salmuth. Cent. II. obſ. 83. Similia hydrophobos cum urina excreviſſe, jam olim Avicenna Lib. 3. fen. 6. tract. 4. cap. 7. notavit. In digito, quem piſcis Gallis Rascaſſe vocatus vulneraverat, piſciculum ejusdem generis genitum refert Borellus l. c. Cent. I, obſ. 28. Sed hæc quid aliud monſtrant, quam ideam ſpirituum eſſe homogeneam ſibique per omnia ſimilem.

§. 11. Similis eſt ratio ſpirituum ſeminalium, adeo ut nec dubitem aſſerere ideam (h.) ſexus in ſpiritu hoc diſtinctam eſſe, atque in maris ſemine latitare ideam ſexus virilis per omnia, in mulieris ſemine ſexus ſequioris ideam.

h) Sequor in hac opinione Marc. Marci de Id. cap. 6. Sunt autem multa, quæ ſimilitudinem aliquam filii cum patre, vel quod idem eſt filiæ cum matre indicant. Prima deſumi poteſt ab animo, quando ſcil. matri laſcivæ ſimilis puella,

Digitized by Google

ella, patri erudito ingenioſus, ſtupido non degener filius naſcitur. Altera corpus reſpicit, ejusdemque non modo colorem, ſed & ſtaturam ac reliquas notas. Mirum igitur non eſt, ſi æthiops æthiopem, gigas gigantem, pumilio pygmæum, luſcioſus pætum, balbus blæſum, naſutus naſutulum, robuſtus fortem generet; ut taceam podagræ ſimilumque affectuum hæreditatem filiis minus gratam. Denique ſimilitudinem ſexus quod attinet, perinde mihi eſt, ſive ſeorſim conſideretur, ſive referatur ad corpus; hoc ſaltem urgeo, ſimlitudinem omnem ab idea ſeminali deducendam eſſe: nam & ea in corpore conformitas non eſſet, niſi ſpiritus plaſticus particulas ſeminis corporeas in talem figuram diſponeret.

§. 12. Coit poſtmodum, jubente DEO, in (i.) conceptu utraque hæc idea, ut vis ſpirituum unita fortior ſit in formatione fœtus; nec quicquam obſtare poteſt, cum ejusdem (k.) ſpeciei ſint, niſi ſexus diverſitas.

i) Circa conceptum plura explicationem merentur: quoniam vero prolixum nimis foret ea hic attingere, quæ de loco, tempore ac modo conceptionis controvertuntur, ſatis erit illorum tractationem commodiori reſervaſſe occaſioni.

k) Difficilius creditu eſt, ideas ſpecie diverſas in unam coaleſcere; nihil ominus uti inter bruta commixtio ſpecierum non raro notatur e. g. quando ex aſino & equa mulus ex leæna & pardo leopardus, ex gallo & pavone gallopavus gignitur; ita quoque ex Hiſtoricorum relatione conſtat per hominis congreſſum cum beſtiis varia monſtra fœtusque anomalos ortos fuiſſe. Nolo rei nefandæ immorari; adeat, diutius cui placet, ex Æliano, Peucero, Eraſmo Roterodamo & Volaterrano collecta in Marci de Id. cap. 8. item Th. Barthol. Cent. I. Hiſt. 86. & C. V. hiſt. 87. Quod ſi vero adeo diverſarum ſpecierum ideæ in fœtu communi commiſcentur, quanto magis probabile eſt, ideas ejusdem ſpeciei in homine juxta divinum inſtitutum naſcendo uniri lubentius.

§. 13. Facile tamen & hoc dubium ſolvit, qui novit (l.) ideam debiliorem deſtrui à fortiori. Cumque raro utriusque parentis ſpiritus æquali robore concurrat, ſæpius inæquali, inde haud difficulter intelligi poteſt, prævalente ſpiritu virili, naſci (m.) filium, prævalente idea ſpiritus fœminei naſci filiam, concurrente æqualibus viribus idea virili & muliebri naſci (n.) Hermaphroditum.

l) Quem-

l) Quemadmodum aquam ſtagnantem aliter quidem auræ mitior afflatus, aliter injectus lapis aut cymbæ remus commovet; ſed quæ unda viribus eminet, ea reliquas imbecilliores quaſi abſorbet ac ſuffocat; pari ratione ſtatus ſive idea ſpirituum multis modis alteratur, nunc ab ira, nunc per terrorem, amorem, dolorem &c. Hos autem inter motus qui potentior exiſtit, debiliorem ſemper ſupprimit. Si quod triſte nuncium ad nos defertur, nonne animum etiam inter pocula hilarem ſubito proſternit? Aſt fortior iræ vel terroris idea radicalem ipſam quandoque disjicit. Adeoque non ſolum in naturali ſtatu, ſed & præternaturali obſervamus ideam minus fortem à validiore deſtrui, ſicuti figuram ceræ leviter impreſſam ſuperveniens profundior delet. Perplacet autem mihi ſimile à cera deſumtum, cum ipſe Carthes Epiſt. P. I. p. 396. ideas cum figuris, animam cum cera comparet.

m) Quamobrem nunc mas, nunc vero fœmella generetur, dubitatum eſt omni tempore; alii cum Hippocrate rationem in patre, alii in matre quærunt; ii ex libro de ſuperfœtatione p. 657. modum urgent, quem divus ſenex tradit obſervandum, ſi quis filium generare velit, ut ſiniſtrum teſticulum, ſin filiam, dextrum ſibi deliget; credunt enim ſemen maris in dextro, fœminæ in ſiniſtro elaborari. Qui vero à matre diverſitatem ſexus ad fœtum derivant, adducunt §. 49. Sect. V. perſvaſi puellas in ſiniſtro uteri latere, in dextro mares formari. Fundamentum utriusque opinionis non aliud eſt, quam quod latus dextrum eſſe calidius, ſiniſtrum minus calidum crediderint. Quanquam vero Marcus Marci filiam ex matris, filiumque è patris ſemine deducat, à calore tamen rem omnem deducit, ita ut ſi calidius fuerit ſemen viri mas, ſi mulieris, fœmella oriatur. Plauſibile eſt, prout à frigore brumali ſpiritus in medium glaciati vini recedit, ita etiam à frigidiore ſemine calidius compelli in centrum, unde ſuam evolvat ideam. Verum enim vero niſi frigus notabile fuerit, nil valet; tale autem nec in ſemine, nec in utero ſecundum naturam exiſtit, & quamvis remiſſiorem caloris gradum, frigus tamen admittere nequeo. Interim conciliare quodammodo Marci opinionem cum mea poſſem, ſi dicerem, calorem vitalem à ſpiritibus dependere, ideoque calidum hic idem eſſe ac ſpirituoſum; non enim inepte dixeris, ſemen quod magis ſpirituoſum eſt, prævalere, alterumque in ſuam ideam cogere. Haberem plura exempla, quibus illuſtretur hoc aſſertum ac probetur. Videant alii, annonè muliere minus ſalaci, maritoque vegeto mares, contra ex matre laſciva debilique ſene

ſeu puellæ generentur. Sed de hac virium inæqualitate nemo æque ac ipſi parentes judicare poſſunt. Quibus autem modis ſuccurramus debiliori parti, tradere jam non vacat; miror attamen temeritatem Helmontii, qui pag. 101. 35. expreſſe aſſerit, eſſe in patrantis manu generare marem vel puellam, quaſi vero inter artes mechanicas locum haberet illud artificium.

n) Marci de id. cap. 7. putat, Hermaphroditos inde naſci, quando æqualiter ſe habeat ratione temperamenti ſemen utriusque parentis, unde modo hujus, modo illius genitura centro inſiſtat, prout impetus hanc illamve eo impulerit. Sed pugnam talem nullo modo admittere poſſum, quin potius, uti in omnis fœtus formatione, ita quoque hermaphroditi, credo amicabili unione ſeſe complecti ideas ſecundum ſingulas partes. Cum vero fortior idea ſemper operetur, materiamque ſeminalem juxta ſuam imaginem diſponat, ſpiritus autem raro æqualibus ſint viribus, hinc plerumque idea prævalens ſuum efformat ſexum, altera tanquam impotenti quieſcente. Quod ſi tamen utraque pari gaudeat robore, tunc ſane quævis ſibi organon format; uniuntur enim ſpiritus quantum poſſunt, in partibus attamen genitalibus cum maxima ſit diverſitas, igitur in unum coire nequeunt earum ideæ, conjungi nil vetat, ita ut hæc ſuperiorem locum vel latus dextrum, illa ſedem inferiorem ſiniſtrumve latus occupet. Dixi uniri ideas quantum poſſibile eſt, ut intelligas non gemellos ideo, vel in uno fœtu duplicem naſum, digitosque decem in manu naſci: Fingamus enim ideam patris naſo gaudere brevi, matris longo & eminenti, agit ergo idea minor quantum poteſt, ubi vero hæc ceſſat ulterius pergit idea fœminea, quemadmodum maternam ideam in muli generatione virilis quoad aures excedit.

§. 14. Facto autem conceptu, h. e. unione ſpermatis atque ſpirituum, ulterius notandum eſt, rem quidem à parte patris jam ſatis bene actam eſſe, à parte tamen matris plura adhuc requiri ad fovendum augendumque genitalem ſpiritum.

§. 15. Non enim ſufficit à materno ſpiritu excitari tantum virtutem ſeminis plaſticam ſeu ſpiritum concluſum, prout à calore (o.) incubantis gallinæ ova ad perfectionem usq; pulli deduci cernimus; ſed & præterea pro ſpirituum non minus quam corporis augmento materiam ſufficientem atque idoneam affundere mater debet.

o) Quan-

Digitized by Google

o) Quanquam recentiores omnia animalia ovipara nunc dicant, ideo quod cuncta in ovulo quodam concipiant fœtumque forment; nondum tamen tollunt veterum in ovipara & vivipara diviſionem, quæ à partu deſumta eſt. Nimirum in hoc ipſo diſcrimen poſitum eſt, quod alia animalia, volucres præſertim & aquatilia, ova ſolummodo pariant, alia vero fœtum jam viventem; adeoque hujus conformatio abſolvitur in utero matris plenarie, cum illa, poſtquam facta conceptione è matrice egreſſa fuerint, per fotum perfici & excludi debeant. Gallina itaque ovis incubans ad pullorum formationem concurrit non tam materialiter quam virtualiter, excitando ſcilicet genitalem ovi ſpiritum; vivipara vero nutrimentum reale adducere usque ad partus horam non deſinunt. Huic uſui inſerviunt arteriæ per uteri fundum diſtributæ, ac propterea tempore geſtationis magis amplæ ſunt atque conſpicuæ.

§. 16. Evincunt hoc ſane præter alia (p.) ideæ ſpiritui matris tempore geſtationis impreſſæ, quæ, ſi fortis fuerit impreſſio, in fœtum ordinarie transeunt, ut, quæ per terrorem, mœrorem &c. ſpiritum maternum affecerint, non in hac, ſed fœtu notam relinquant: indicio, ſpiritum iſtum magis circa conſervationem ſpeciei & ſobolis, quam individui ſeu matris occupatum eſſe.

p) Quotidiana id docent exempla, motum animi ſeu ſpirituum in matre embryonem ſignare; terror ex incendio faciem ejus rubore quaſi igneo tingit, deſiderium ceraſi, pomi &c. fructum in eo depingit; videatur Marci Id. cap. 5. & Helmont. p. 432. & 858. Res ipſa certa eſt, in modo tamen, juxta quem talis impreſſio contingat. difficultas non una latet. Eandem nihilominus prompte enodare poteſt, qui mecum ſtatuit primo phantaſiam ſeu imaginationem uti & animi affectus non eſſe diſtinctos à ſpiritu noſtro vitali, adeoque ſecundo phantaſiæ ſedem certo loco non eſſe alligatam, tertio ſpiritus ab adventitiis ideis ſignatos easdem diu ſervare ac firmiter, ſi fortius impreſſæ fuerint. His ſuppoſitis (quæ veriſſima eſſe alibi demonſtrabo) clarum eſt, quo pacto idea ceraſi v. g. deferri poſſit in fœtum, quandocunque ſcil. ad hunc maternus ſpiritus influit. Obſervamus enim, non facile paganas, & quæ generoſioris ſunt animi, matres embryoni aliquam imprimere notam, prout delicatiores atque timidæ ſolent, quæ omnem omnino curam atque cogitationem in prolem convertunt. Deinde nec idea quævis viſa vel audita &c. fœtum ſignat, ſed ea demum quæ cum inſigni animi commotione recipitur ac poſtmodum retinetur ita, ac ſi res ea oculis per-

Digitized by Google

petuo obverſetur. Aſt non inepte quæras, quamobrem talis idea firmius impreſſa non æq; matrem quam ſobolem attingat,cum ſpiritus maternus primario, embryonis vero tantum ſecundario ab ea afficiatur. In corpore igitur diſcrimen quærendum eſt. Ut ceraſum vel pomum formetur, materia requiritur apta; jam vero tenellas embryonis partes quis dubitet eſſe magis flexiles & idoneas ad quamvis recipiendam ideam,quam adultorum dura ac firmiora corpora. Uti enim ex argilla recenti varia formare licet, quæ ex olla veteri nunquam parabis: ita quoque in fœtus formatione ſpiritus juxta ideam ſuam (ſive ea radicalis ſit, ſive accidentalis & adventitia perinde eſt) in mirabilem ſæpe figuram cogit, præſertim primis menſibus, flexibile ſemen, quando nondum perfecte formata ac confirmata ſunt partium ſtamina,

§. 17. Videmus etenim ſæpius gravidas (d.) imbecilles fieri, ob fœtum robuſtiorem, uti & contra ſi prægnans vires & ſpiritus disjiciat. (r.) fœtum imbecilliorem; tanta in his eſt ſympathia & connexio, ut non errare putem, qui ſtatuat matrem & embryonem ſano ſenſu (s.) communi vita frui.

q) Experiuntur hoc eæ cumprimis, quæ gemellos geſtant; ne dicam quotannis parturientem matrem multum de ſuis amittere viribus atque vix unquam adultos cernere liberos.

r) Obſervavi,inquit Helmont. p.178, 64. prægnantes inſigni mœrore dudum afflictas,fœtum dediſſe minorem. Quam notabiliter autem ſpiritus in mœrore conſumantur, nemo neſcit. Par eſt ratio inediæ,curæ, vigiliarum &c.

s) Sicuti pomum videmus ad maturitatem usque ſucco alibili arboris nutriri,quo poſtea decerptum non amplius indiget; ita quoque fœtus,qvamdiu imperfectus eſt, à matre ſuum poſtulat nutrimentum, poſt partum vero, etiamſi mater deficiat aut moriatur, ſalvus eſſe ac vitalis omnino poteſt.

§. 18. Nec enim alia mihi videtur ratio, ob quam fœtus incluſus utero carere (t.) poſſit reſpiratione, quæ poſt partum ad vitam adeo neceſſaria eſt, niſi quod credam ſpiritum embryonis continuo à ſpiritu matris augeri ſufficienter, ut ne quidem ſpiritu aëreo opus habeat.

t) Reſpirationis uſum primarium conſiſtere in vita per ſpiritum aeris recepti conſervanda ex ſequenti capite præſuppono, ſed quoniam aeri acceſſus

ad

Digitized by Google

ad fœtum utero incluſum non patet, ſpirituum autem augmentum embryoni non ſecus ac adultis neceſſarium ſit, idcirco probabile mihi videtur, defectum ſpiritus aerei reſtitui materno ſpiritu. Non igitur poſſum non ridere illos, qui, cum tantam in nobis neceſſitatem aeris ad vitam ſuſtentandam videant, multum ſoliciti ſunt de reſpiratione, utrum fœtui denegari, vel quo pacto ei concedi poſſit. Meam hypotheſin nulla urget difficultas.

CAP. IV.
De Conſervatione Spirituum.

§. I.

HActenus ortum ſpiritus in generatione & primum incrementum in utero vidimus, ſed nunc porro conſiderandum eſt, qua ratione idem à partu conſervetur & reſtituatur pro rei exigentia.

§. 2. Cum enim ſpiritus non ſecus, quam ſangvis cæterique humores in continuo fluxu ſint, diſcedantque omni momento è corpore, uti in Cap. ultimo demonſtrabo, ſapienter ſane natura egit, quando diſceſſum iſtum novo acceſſu compenſat.

§. 3. Necvero prætereundum eſt, (a.) ſomnum ideo animalibus conceſſum eſſe, ut diſſipatas in vigilia vires recuperare poſſint. Nempe ſomnus reſpectu vigiliæ revera eſt quies (b.) ſpirituum, à continuo motu ac negotio circa ſenſus delaſſatorum.

a) Notum eſt præter ſomnum naturalem, alium adhuc eſſe medicinalem, alium morboſum, alium diabolicum, ac denique alium divinum. Hujus exempla ſuppeditat Sacra Scriptura, de Adamo. Geneſ. II. 21. & militibus Saulis, 1. Samuel. XXVI, 12. A dæmone ſomnum induci lamiæ probant atque venefici, quos ſi ſummis torturæ cruciatibus exponantur, ſæpe obdormiviſſe cum ſtertore notiſſimum eſt. Quid ſomnolentia, cataphora, lethargus, ſummusque ſoporoſorum affectuum gradus carus ſit, ex morborum hiſtoria liquet; uti ex rei medicæ cognitione, quid opiata & cetera hypnotica, valeant. Verum de his omnibus jam non loquor, quando ſomni uſum in reparandis animalium viribus conſiſtere ſtatuo, ſed de naturali tantum; atque in hoc quoque uſum & abuſum diſtingvo. Neminem enim latet, ſomnum naturalem debito no-

ctis.

ctis tempore captum egregie recreare; aſt ſi à paſtu ſtatim, meridiano cumprimis dormitemus, experimur primum artus indies delaſſari magis ac quaſi pondere graviori deprimi, paulo poſt, ſi malam hanc conſvetudinem continuemus, facies redditur tumida, & verbo cachexia ſequitur univerſalis.

b) Longum foret omnia examinare, quæ alii circa ſomni naturam atque cauſam diſſerunt, ſaltim ex mea hypotheſi breviter moneo 1. ſubjectum ſomni eſſe primario quidem ſpiritus, reliquum corpus non niſi ſecundario. 2. formale ejus conſiſtere in quiete. 3. cauſam eſſe defectum ſpirituum; de uſu in theſibus ſatis egi. Primum quod attinet, repeto ex ſupra dictis corpus organicum pure paſſivum eſſe, nec ſentire, nec agere, niſi ope ſpiritus, in hoc igitur ratio quærenda eſt, ob quam ferietur à ſuis functionibus; nempe corpus quiete non indiget prout ſpiritus, hic igitur ubi quieſcit, corpus per accidens eadem requie fruitur. Ut autem apertum fiat, quid per quietem intelligi velim, ſciendum eſt, me hoc loco non totalem & abſolutam, ſed aliqualem & reſpectivam velle. Eſt enim contra naturam ſpirituum ab omni motu ceſſare; deinde nec utile foret corpori, ſi quando omnis eorum motus deficeret; cordis ſane motus atque thoracis uti & inteſtinorum periſtalticus, quoniam eorum ad vitam tuendam neceſſitas ſumma eſt, nec à ſomno interrumpi debent. Aſt ſicuti aerem ventis non commotum vocamus tranquillum, quamvis nunquam perfecte quieſcat, ita quoque reſpectu vigiliæ ſpiritus in ſomno quieſcere. i. e. blandius moveri dicimus. Docet hoc inter alia chylificatio, quæ ob tardiorem & parciorem influxum ſpiritus ad plures horas prolongatur; quis ignorat interdiu concoctionem intra ſex horas abſolvi, quæ noctu duodecim & ultra poſtulat, ut mirer Williſium, quod in an. brut. p. 129. contra manifeſtam experientiam affirmet viſcera coctioni dicata in ſomno munia ſua plus ac melius quam in vigilia obire. Vulgus id ſatis novit, quando ſtatim à cœna, præſertim ſi duriora aſſumta fuerint, ſomnum nocivum prædicat. Quod ſupereſt, cauſam ſomni eſſe, ſpirituum defectum, exiſtimo omnibus conſtare, quam ſuavis defatigato ſit ſomnus. Hunc optamus poſt V. Sin. balnea, & quicquid vires noſtras quodammodo deprædatur. Si quis igitur quærat, quamobrem dormiens non ſentiat, videat, audiat &c. reſpondeo, id ob ſpirituum in ſenſoriis inſufficientiam contingere. Quandocunque enim fibræ à ſpiritibus non ſatis tenſæ ſunt, tunc nec ſentiunt, niſi obſcure: eadem de cauſa nec palpebræ ſuſtineri poſſunt, & quamvis aperiantur oculi, quoniam à ſpiritibus non ſufficienter animantur, recipiunt quidem ſpeciem viſibilem,

Digitized by Google

lem, ſed abſque cognitione inſtar ſpeculi, Aurium tympana, relaxatis oſſiculorum muſculis expanſivis, ſonum irruentem nec ſatis excipiunt, nec animæ reddunt, deficiente ſub iis ſpiritu. Idem judicium eſto de reliquis.

§. 4. Hujus tanta eſt neceſſitas, ut quantumvis optimo quis victu utatur, omnibusque modis augere ſpiritus ac vires conetur, vix tamen ad aliquot dies continuare (c.) vigiliam poſſit, quin ſenſoria hebetudo notabilis & laſſitudo membra corripiat. Itaque cum non ſit minor virtus, quam quærere parta tueri, nec ego determinare auſim, num in (d.) conſervatione an reparatione ſpirituum majorem induſtriam ponat natura.

c) Multum hoc in paſſu conſuetudini tribuendum eſt, amant enim ſpiritus quam maxime ordinem, & quemadmodum audita duodecima meridiana vel ſeptima veſpertina famem ordinarie ſentimus, ita ſequente hora decima plerique ſomno urgemur. Aliud tempus de ſomno monet excubitores, quibus nocturnæ vigiliæ demandatæ ſunt.

d) Cum reparatio virium præſupponat eam ſpirituum præſentiam, quæ ſufficiens ſit ad ſpiritus peregrinos noſtra idea imbuendos, hinc omnino liquet, iſtam locum non habere, niſi conſervatio præceſſerit. Tanta proinde ſomni eſt neceſſitas, ut ſine eo vita ſuſtineri nequeat, quandoquidem in vigilia plures perdimus vires, quam ullo modo acquirere in ea licet.

§. 5. Somni ergo utilitas ſingularis eſt ad vitam coſervandam. Conſulit autem ipſe ſibi ſpiritus, & quandocunque deficit, ceſſat ab ulteriori aut ſaltim copioſiori affluxu, interim in cerebro quietus expectat acceſſorios ſeu adductos cum ſanguine ſpiritus, donec compenſata jactura majori cum robore ad partes iterum diffundatur, ſomnumque diſcutiat.

§. 6. Sed ne ſic quidem ſatis videbatur, reſtitantes in corpore vires per ſomnum ſervaſſe, niſi & eorum, qui antea diſceſſerant, defectus aliunde reſarciretur. Atque hic duplicem natura viam monſtravit nempe victum & reſpirationem.

§. 7. Primo quod victum concernit, exiſtimo ab omnibus jam conceſſum eſſe, hominem integrum quatenus materialis eſt, cibo potuque conſervari, adeoque non humores tantum atque par-

tes ſolidas, ſed & vires totius h. e. ſpiritus nutriri; ſaltem modus adhuc obſcurus eſt, juxta quem ea ſpirituum reſtitutio contingat.

§. 8. Obſervamus enim alia quidem in momento fere, alia poſt longiorem in corpore moram corroborare languentes ſpiritus, alia nullius ferme valoris eſſe: videndum igitur eſt, quænam ſit aſſumtorum differentia.

§. 9. Reperio autem ea omnia vel ex regno vegetabili, vel ex animali deſumta eſſe; è minerali nihil occurrit præter condituram ciborum, ſal eſculentum. Ex vegetabilibus præter panem plura ſunt, ſemina, radices, folia, flores, fructus horæi, ac tandem aromata.

§. 10. Quæ ab animalibus deſumuntur alimenta, ſunt ova, lac, butyrum atque caſeus, tandemque viſcera & carnes omnis generis. piſcium, avium, quadrupedumque.

§. 11. Jam vero (e.) ſupra dixi, in plantis æque ac in animalibus ſpiritum habitare motorem, qui, ſive vegetabilem, ſive animalem ſpiritum ſpectes, maximam habet (f.) convenientiam cum ſpiritu noſtro, ita ut & in vita omnes functiones cuivis ſubjecto proprias expleat, & in morte ſeu interitu diſcedat, corpusque relinquat immobile.

e) Ad §. 1. Cap. III.

f) Conveniunt nempe in materia, ſed differunt in forma; idea enim unice ſpiritum rorismarini à ſpiritu ſalicis, liliorum &c. equi à ſpiritu canis atq; felis, & hos omnes ab anima hominis ſenſitiva diſtinguit, Quapropter ſi qui è vegetabilibus vel animalibus ſpiritus noſtras reſtituere vires debent, neceſſe eſt, ut ante omnia ſuam deſerant ideam, inque ſtatum ſeu ideam noſtrorum ſpirituum recipiantur.

§. 12. His præmiſſis facile judicare poſſumus de viribus alimentorum in conſervandis ſpiritibus. Nempe ex (g.) animalibus laudabile quidem nutrimemtum partium ſolidarum & fluidarum haberi poteſt, ſpirituum non æque, cum in morte illorum ſpiritus maximam partem exhalet.

g) Si verum eſt, ſimilia ſimilibus nutriri, crediderim nec adeo contemnen-

Digitized by Google

mnendum eſſe illud vulgi; Fleiſch giebt wieder Fleiſch/Fett macht fett. Cum enim ſæpius obeſa corpora minus ſint robuſta, & plura macilenta ſatis valida, apparet, corporis & ſpiritus diverſam eſſe nutritionem.

§. 13. Sunt tamen, quæ ipſum animalem ſpiritum in nobis nutriunt, antequam ignem experiuntur. Ova ſane (h.) recentia notum eſt, quantum faciant ad robur ſpirituum augendum, ſi ante coctionem aſſumantur. Par eſt ratio (i.) lactis, quod tanquam unicum analepticum è nutricum mammis tabidi ſugunt. Oſtrea teſtis exempta integraque non attingam, cum noſtrates addito pipere vires illorum adulterare videantur. Certus tamen ſum recentia, etiam non aromatiſata, longe potiora eſſe coctis atque elixatis.

h) Solent mulierculæ ad præcavendum abortum fœtumque cum matre roborandum aliquoties propinare gravidis germen ovorum ſeu partem illam albuminis candidiorem, quam vocant das Hänchen im Ey. Majoris autem efficaciæ videtur illud experimentum, quod ad robur veneris augendum nonnulli adhibent, nempe ovorum vitella in vino malvatico hauſta.

i) Lac calens non tantum nutrimentum corpori laudabile, ſed & ſpiritibus præbere, ſatis equidem probant inde oriundæ vires; evidentiſſime tamen liquet ex nutricum vitiis in lactantes translatis. Quis dubitat, meliorem parentum liberos lacte meretricum educatos degenerare? adeo rarum non eſt, horum connatam indolem egregiam laſcivia, audacia, iracundia, malitia nutricum adulterari atque corrumpi.

§. 14. Idem ſentio de vegetabilibus. Cruda equidem omnia nec probo, nec reſpuo: nec erat tamen qui ſeligere velit radicem fœniculi ac ſileri recentis inter acetaria, pro obſoniis autem amygdalas dulces, piſtacia, pineas, atque nuces, imo & horæos fructus. Per coctionem vero ſpiritus pene omnis eorum perit, cum pauca reſinoſa ſint, quæ iſtam ferre poſſint, ut jurare auſim plus virium è cyatho vini unico vel generoſioris cereviſiæ, quam libra coctarum raparum, braſſicæ &c. haberi poſſe.

§. 15. Eccur enim in (k.) bulimia non carnes æque vel olera quam bolus panis vino imbuti convenit, niſi quod in his exaltatus per (l) fermentationem ſpiritus promptior exiſtat ad vires reſtaurandas.

k) Con-

k) Confer Th. Bartholin. de uſu nivis pag. 190.

l) Quid fermentatio ſit & quibus ex cauſis oriatur, cum fuſius tradere jam non vacet, ſaltim hoc notatum velim, in fermentatione ſpiritum vi propria ſe à particulis terreis & feculentis, quibus mediante oleo connectitur, liberare, & ſi liber exitus pateat, in auram ſecedere. Quanta vero ante & poſt fermentationem, ſi conferantur, rerum ſit diverſitas, neminem latere poteſt, qui muſtum vinumque dijudicare novit; quem enim tartarus impediebat, is poſtmodum, facta illius ſecretione, longe potentior eſt ſpiritus. Equidem nonnulli in ea ſunt opinione, ſpiritus per fermentationem non tam educi quam produci: nec diffiteor ſpiritum è planta poſt fermentationem deſtillatum, adeo ſimplicem atque purum non eſſe, quin ab igne particulæ heterogeneæ ſimul eleventur, eique jungantur: quod enim in ſpiritu ſic parato ardet, oleum eſt; quod lingvam ferit, ſal; quod fluit & humectat, aquæ debetur admixtæ: ſolum illud latens analepticum verus eſt plantæ ſpiritus. Proinde monendum eſt aliam eſſe rationem fermentationis, aliam deſtillationis, quæ iſtam ſequitur: in fermentatione ſpiritum ſolitarie diſcedere nil impedit, remanentibus particulis corporeis, ſalinis, oleoſis, terreis & aqueis: aſt in deſtillatione, quicquid vi caloris evehitur, iſti ſeſe aſſociat. Hæc ideo explicanda erant, ne quis exiſtimet ſic dictos ſpiritus per fermentationem paratos eſſe plantæ genuinos, verumque noſtrorum ſpirituum alimentum; veruntamen quod per artem chymicam non licet, id certe ventriculi digeſtioni haud eſt difficile, quando vitalis noſter ſpiritus ſibi ſimilem, ubi reperit, amat & amplectitur.

§. 16. Videlicet ſpirituum noſtrorum ex aſſumtis reſtitutio (m.) inchoatur jamjam in (n.) ventriculo, quamprimum ſcilicet vitalis reperit aſſumtorum ſpiritum, ſibique aſſociat; id quod tum maxime contingit, quando hi ipſi liberi ſunt, nec adeo firmiter in carceribus particularum ignobiliorum detinentur. Si vero latitent ſpiritus alibiles, neceſſe eſt, ut excitentur & eruantur; atque ideo præmiſſa digeſtione prima chylus cum ſanguine ulterius circumgyratur in corpore, ut ſpiritu vitali ſufficienter impregnetur.

m) Si rigoroſiores eſſe velimus, dicendum eſt, laudabiliora alimenta etiam, priusquam aſſumantur, nos reficere poſſe. v. g. vinum naribus admotum, vel in ore aliquamdiu retentum: quemadmodum videmus lipothymia correptos excitari aquis antapoplecticis.

n) Mirum eſt profecto, vires totius corporis adeo celeriter è ventriculo repeti,

repeti, quando duriori labore delaſſatus, atque ſub canicularium æſtu fame ſitique pene conſumtus, ilico levamen gratiſſimum ex unico hauſtu ſentit. Quæ enim Hippocr. Aph. 11. ſect. 2. aſſerit, facilius nos recreari potu, quam cibo; quotidiana comprobat experientia. Quæritur tamen quo pacto fieri poſſit, ut aſſumtorum virtus ad ſingulas partes in momento diſtribuatur? Moneo igitur rationem à ſpirituum ſtatu ſive idea ſeminali petendam eſſe. Hi ipſi ſcilicet cum ſingulos membrorum poros repleant fluxu non interrupto. fieri aliter non poteſt, quin conſpirent ac conſentiant ita, ut quæ afficiunt ſpiritum in hac parte, eadem quoque commoveant reliquos quaſi per corradiationem aut undulationem quandam. Quis neſcit per odores reſtitui animi deliquia, & ægros, quorum membra motu ſenſuque carent, quaſi reviviſcere, quamprimum aquæ apoplecticæ admoveantur naribus, multo magis, ſi ori infundantur. Pari ratione prompte reficiuntur diuturniorem inediam perpeſſi, quandocunque vinum vel ſimilis generoſior potus ipſis offertur. Dicis: non raro egenos recreari ſimiliter è cyatho aquæ frigidæ, quæ, cum ſpiritibus non abundet, videtur aliam cauſam refectionis è ſtomacho oſtendere. Proinde ſcias, pro diverſitate caſuum diverſa quoq; requiri remedia. Qui præ ſiti æſtuque languet, ei ſane aqua frigida, quæ ſpirituum humorumque fervorem temperet, ſufficit, famelico non æque, quippe cui non opus eſt refrigerio, ſed vero analeptico.

§. 17. Nam & inſpiratus (o.) aeris ſpiritus, qui in (p) pulmonibus accedit, quamvis indeterminatus ſit, adeoque ſuam deponere ideam non debeat, prout cibi potusque ſpiritus, circulandi tamen omnes ſunt cum ſpiritu noſtro, donec (q.) idea hujus ſufficienter ſignati ac perfecte cum eo uniti fuerit.

o) Quanquam omnes norint ſine reſpiratione nos ne horam quidem vivere poſſe, nemo tamen ſufficienter tradit, cur aeris ad vitam ſuſtentandam tanta ſit neceſſitas. Fuligines, quas è lampade cordis effumare quidam volunt, nondum ſunt demonſtratæ; refrigerium, ex aere pro temperando cordis æſtu petendum, ſi quis hyberno tempore credat, hæreo an ſyrio fervente experiatur; & quid tandem per occultum vitæ cibum aeri inhabitantem ſublimiores philoſophi intelligant, æque non conſtat apud omnes. Adhæc vani auræ captatores exoſum adeo reddidere mundi ſpiritum, ut à non paucis tanquam figmentum irrideatur. Verum, qui paulo penitius rem intuetur, deprehendet clare, aeri ſpiritum quendam catholicum non poſſe denegari, his potiſſimum ex cauſis; 1. Verum eſt corporibus naturalibus ſingulis ineſſe ſpiri-

tum quendam vitalem, uti ſupra innui, eumque non tantum per tranſpirationem è corporibus exhalare paulatim, ſed & in morte penitus exſpirare. Jam vero tales ſpiritus annihilari per naturam impoſſibile eſt, adeoque brutorum animæ ratione eſſentiæ ſive materiæ interire nequeunt, ratione ideæ omnino poſſunt, ut quamvis deſinant eſſe formæ, non tamen deſinant eſſe ſpirituoſæ. Quæritur ergo quo in loco commodius quam aere aſſerventur? 2. Nec illud reticendum eſt, viciſſim ſpiritus mineralium, plantarum & animalium conſervari & augeri ex aere, unde manifeſtum eſt ſpiritum catholicum in eo contineri. Vulgatiſſimum eſt, animalia, ſi aere interdicantur, emori, non ſecus ac plantas, quibus liberioris auræ acceſſus denegatur; ut neceſſum non ſit, ad machinas curioſiores vel ſpiracula vegetabilium à recentioribus obſervata, contradicentes ablegare: In regno minerali non dicam regenerari nitrum, vitriolum, plumbum, argentum & aurum &c. ſi modo horum ſcoriæ & capita mortua liberiori auræ exponantur. Videatur Excell. Bohnius in Medit. Phyſico-Chym. de aeris in ſublun. influxu. Aſt qui magnete philoſophorum attrahi verum aeris ſpiritum, atque per hunc moribundos excitari, plantas jam emortuas reſuſcitari, imo & ipſa metalla perfici & nobilitari novit, ei obſcurum eſſe non poteſt, latere in aere verum vitæ cibum; quod tamen fuſius hic deducere non neceſſum arbitror, cum ſapienti plus ſatis jam dictum ſit ab aliis.

p) Via non una eſt, qua in corpus noſtrum aer ingreditur; elegans eſt locus Hippocratis in lib. de morb. ſacr. p. m. 333, VIII. cum homo accipit per os & nares ſpiritum, primum quidem ad cerebrum venit, deinde vero in ventriculum magna ex parte, pars etiam ad pulmonem &c. Videlicet, quem inſpiramus, aer partim per tubulos narium olfactorios intrat ventriculos cerebri, partim per œſophagum una cum aſſumtis in cavitatem ſtomachi, partim præ aſperæ arteriæ ramificationes in cellulas pulmonum; atque in hos copioſius per cæteris recipitur aer, ut & ideo potiorem locum ſeu pulmones nominare voluerim in hac theſi, reliquis tamen non excluſis. Notatu interim dignum eſt, chylo, ſangvine ac tandem ipſis ſpiritibus ſe admiſcere aerem, & quidem tribus diſtinctis in locis, ut vel exinde clarum ſit inſignem eſſe aeris uſum in conſervatione vitæ. Aerem generationi ſpirituum animalium præbere materiam crediderunt omni tempore non pauci; vide Diemerbrœck. Anat. L. 3. c. 11. Idem de ſpiritibus vitalibus ſe inveniſſe primum, gaudet Reald. Columbus in Lib. 11. de re anat. p. m. 411. eodem quoque jure de ſpiritibus naturalibus id aſſerere potuiſſent: adeoque mihi certum eſt, in genere ſpiritus ex aere augeri plurimum

q) Quemadmodum corpus noſtrum nutriri per particulas cibi potusque ali-

alibiles videmus; ita quoque ſpiritum è particulis ſpirituoſis alimentorum & aëris reſtitui palam eſt. Simile ſimile nutrit: eſtque ſecundum materiam non minor convenientia inter ſpiritum & ſpiritum, quam inter corpus & corpus. Ne quis vero exiſtimet me favere Pythagoricæ metempſychoſi, moneo, ſpiritum integrum non transmigrare è corpore in corpus, multominus animam è meretrice in philoſophum aut brutum. Aſt quid obſtat vires noſtras vino, ſpiritum humanum ſpiritu vegetabili vel ſimili reparari. Nec enim obſtare poteſt idearum diſcrepantia, quoniam ideæ radicali non eſt difficile ſubigere adventitias debiliores.

§. 18. Sed hactenus in maſſa ſanguinea latitat ſpiritus, ac parum operatur, quamdiu ab illius particulis ſulphureis impeditus eſt. Quæritur ergo quo in loco & (r.) quo pacto ab his compedibus liberetur, ſuamque puritatem acquirat? In cerebro autem annexaque cum cerebello medulla ſpinali ſpirituum ſecretionem abſolvi nemo forte ambigit, modus interim ſequens mihi placet.

r) Quanquam in pneumatoſi plerique conveniant circa materiam & locum natalem ſpirituum, exiſtimentque hos è ſanguinis parte nobiliſſima naſci in cerebro; diſſentiunt tamen non pauci circa modum, juxta quem ultimam perfectionem in nobis acquirant ſpiritus. Olim creditum eſt, ſubtiliſſimum ſanguinem ſpiritque vitali turgidum ſua ſponte à ſanguine magis craſſo ſecedere atque per arterias carotides & vertebrales ad cerebrum adſcendere, atque in hujus ventriculis accedente aëre per nares inſpirato transmutari in animales. Quam opinionem adhuc defendit Williſius in tr. de ferment. cap. 5. p. m. 18. & 19. & cerebr. anat. c. 9. p. m. 44. utque rem omnem clarius explicet, addit plexus vaſorum ſanguiferorum ſe habere inſtar ductuum ſerpentinorum, meninges cum cranio, inſtar alembici, nervos inſtar roſtri alembici, cerebri autem ſubſtantiam glanduloſam inſtar ſpongiæ abſorbere atque excipere ſeroſitatem ſanguinis, ſuoque fermento volatili ſalino acuere ac magis ſubtiliſare ſpiritus, craſſiore atque inutili cruore per venas relegato. Verum qui circulationem ſanguinis callet, facile deprehendit, ſpontaneum aſcenſum ſanguinis ſubtilioris ad ſuperiores partes atque caput, neutiquam concedendum, adeoque Williſii lapſum longe graviorem eſſe præveterum errore: Deinde, ſi vel maxime ſtatuam cum Malpighio cerebrum, præſertim qua partem corticalem, eſſe glanduloſum ac inſuper pingue, nondum tamen cum ſpongia oleo imbuta, qua in rectificatione ſpiritus vini quidam utuntur, comparari poteſt commode, quoniam

per

per omnem ſubſtantiam cerebri vaſa ſanguifera diſtribuuntur; ut adeo, nec ſerum,nec craſſiores particulas ſanguinis ſeceſſiſſe,nec ſpiritum puriorem tantum admiſſum eſſe in cerebri interiora,eluceſcat. Fermentum cerebri,quod ad ſpirituum exaltationem requirit Willifius, jam non attingam; Sunt enim hi ipſi ſua natura longe ſubtiliores, quam ut à ſale volatili penetrantiores reddi debeant.

§. 19. Notum eſt arterias ſimulac cranium atque vertebras ingrediuntur,multum tenuiores reddi, exterioremque, ut loquuntur, & craſſiorem deponere tunicam. Jam vero omnes (s.) arteriis firmiorem ſubſtantiam eſſe exiſtimant, ut concluſum in ſanguine ſpiritum valeant detinere, propterea nec mihi adeo abſonum videtur arterias carotides & vertebrales circa ingreſſum (t.) attenuari,ut per tenerrimam earum tunicam egredi ſpiritus libere poſſit.

s) Sic antiquitus Herophilum, Patrem Anatomicorum ſenſiſſe conſtat ex Barthol. Anat. reform. p. m. 650. quem poſtea ſecuti ſunt reliqui.

t) Docet id autopſia, arterias has longe tenuiores eſſe ipſis etiam venis, prout in aliis partibus occurrunt. Exinde autem prodire ſpiritus, ſi nihil aliud, hoc ſane evincit, quod econtra nervorum ſubſtantia ſit firmiſſima,eum in finem, ne ſpiritus ad partes diſtribuendi exhalent.

§. 20. Neceſſum autem non eſt, ut præciſe colligatur in cavitate notabili, ſeu ventriculis cerebri, unde diſtribui poſſit; ſufficit namque hujus, uti & cerebelli ac medullæ ſpinalis ſubſtantiam ita eſſe conformatam, ut tranſitum ex arteriis in tubulos nervoſos facile concedat ſpiritui. Atque hac ratione in univerſum corpus influit ſpiritus, & ne (u.) inſitus deficiat aliqua in parte, præcavet tanquam genuinum ideæ radicalis nutrimentum.

u) Vulgo nota eſt diſtinctio inter ſpiritum inſitum & influum, quam quidem eatenus admitto, quatenus naturæ curſum ac conſervationem ideæ radicalis explicat; nolim tamen quenquam credere, hos ſpiritus à me pro diſtinctis vel natura vel officio haberi. Eſt enim ſpirituum perpetua quaſi circulatio, in qua, quicquid per transſpirationem vel aliam ob cauſam deperditur, alimenta nec non aer inſpiratus reſarciunt. Hæc autem ſucceſſio verum diſcrimen non importat, ſicuti v. g. aqua roſarum in recipiente jam collecta reipſa non differt ab ea, quæ ſucceſſive per alembici roſtrum ſubſequitur.

CAP.

Digitized by Google

CAP. V.
De Spirituum functionibus.

§. I.

QUæ alias animæ vegetativæ & ſenſitivæ adſcribuntur (a.) functiones, eæ ſane ſpiritui noſtro debentur meliori jure. Prima formatio fœtus in utero, nutritio ante & poſt partum, ad vitæ usque terminum continuata, chylificatio, ſanguificatio, facultas generandi: viſus, auditus, tactus, guſtus, olfactus, memoria, phantaſia, fames, ſitis, libido, ira, timor, mœror ſimilesque animi affectus: robur motusque partium, reſpiratio, loquela, verbo; ipſa vita præſidem agnoſcit ſpiritum.

a) Solent communiter animæ vegetativæ tres aſſignare facultates, nempe nutritivam, augmentativam & generativam; animæ ſentienti itidem tres, cognoſcitivam ſeu ſtricte loquendo ſenſitivam, appetentem & locomotivam. Quanquam vero animæ vegetativæ, ſenſitivæ & rationalis diſcrimen non rejiciam, quatenus in diverſis ſubjectis, planta, bruto & homine conſideratur, malo tamen in homine rationalis quidem animæ operationes à reliquis diſtingui, aſt vegetativam à ſenſitiva diſcerni ſupervacaneum eſt; omnes enim in univerſum, quæ ab his deducuntur functiones, felicius longe ab unico expediuntur ſpiritu humano. Hic ipſe vero cum mediator ſit inter mentem & corpus, alia quidem officia præſtat menti, alia corpori, ac deinde non ſemper active ſed & paſſive ſe habet, prout non difficulter liquet ex ſequentibus, quæ cum integrum vitæ noſtræ curſum depingant, undique declarabunt, quid & quomodo Spiritus operetur Archeus.

§. 2. Sic enim in ipſis vitæ primordiis ſeſe manifeſtat ſub (b.) ſaliente puncto, atque domicilium ſibi è liquore ſeminali ipſe fabricat, non modo ſangvinem cæterosque humores, ſed & ſolidas partes omnes inde (c.) formando, juxta connatam ſibi ideam, donec perfectam hominis figuram referant.

b) Non jam prolixus ero in examinandis aliorum de puncto ſaliente controverſiis, quando vel de eo diſputant, num ipſius cordis, an vero auriculæ ſaltim, primordia id ipſum referat; vel de tempore, quo appareat. Videri hac de re poteſt Blaſius in Anatome animal. ubi de ovo & pullo agens, plura ex

Ariſtotelis, Volcheri Coiter, Fabricii ab Aquapendente, Harvei, Malpighii, &c. ac propria obſervatione adduxit huc ſpectantia. Hoc exinde ſaltim elucescit, impetum facientes ſpiritus primis quoque diebus ſeſe oſtendere atque operari prius, quam reliquæ partes perfectæ ſunt.

c) Qui fœtus formationem paulo accuratius intuetur, non poteſt non admirari & ordinem & elegantiam & conformitatem membrorum naſcendorum ad ſimilitudinem parentum. Nec enim caſu aut fortuito liquor ſeminalis in hujusmodi formam coaleſcere poteſt; neque locus in quo concreſcit, uterus ita diſpoſitus eſt, ut ſuam effigiem exprimat in embryone, ſicuti videmus ex plumbo aliove metallo fuſo varios efformari globulos, nummos &c. Adhæc maris conatum in fœtus conformatione irritum docent ova calore furni vel radiorum ſolarium excluſa. Igitur extra dubium eſt, dari quoddam intrinſecum movens in ſemine, cujus diſpoſitioni materia ſeminalis prompte obediat.

§. 3. Interim nec (d.) nutritionem embryonis negligit, ſuccum alibilem à matre adductum uniendo cum ſemiperfecto corpore, quousque maturum (e.) partu excludatur. Tum vero maternam, ut ſic loquar, domum egreſſus infans, propriam ſibi œconomiam parat, remque ſuam non modo tueri, ſed & augere ac multiplicare conatur quotidie.

d) Non eſt difficile creditu, ſpiritum, qui virtutem plaſticam ſeu formatricem poſſidet, itidem gaudere facultate nutritiva & auctrice. Qui enim particulas componere convenienti methodo valet, quidni valeat plures quoque apponere & aſſimilare, ſi res exigat. Ac videtur pene eadem opera id poſſe fieri, quemadmodum concluſus in ſemine vegetabilium ſpiritus, dum ſe expandit, eo ipſo inſimul cymas protrudit, ad juſtam proceritatem ſucceſſive deducendas.

e) Cum viæ anguſtia non admittat, ut ex utero ſponte fœtus elabatur, idcirco partus labores ſæpe difficiles accedunt. Incumbunt autem hi ipſi matri pariter ac embryoni; nam & fœtum mortuum à puerpera vivente excluſum, atque vicisſim ex hac defuncta poſt aliquot horas egreſſum eſſe fœtum ſanum variæ teſtantur hiſtoriæ. Vid. Salmuth. C. 2. hiſt. 36. Barthol. l. 2. hiſt. 99. Interim ſive parturientem fœminam, ſive naſcendam prolem ſpectes, in utroque tamen ſubjecto ſolus eſt ſpiritus, qui robur ac vires ad promovendos conatus largitur. Hisce viribus in fœtu deficientibus vel per mortem extinctis, partus fit periculoſior, quandoquidem embryo nec ad egreſſum ſeſe componere nec matrem juvare poteſt; è contrario, enervata matre, licet in ſitu maxime

naturali

naturali conſtitutus ſit fœtus, protrahitur itidem non ſine ingenti difficultate partus. Aſt viribus integris meliora ſemper ſperamus omnes.

§. 4. Officio igitur ſuo ſtrenue fungitur ſpiritus, & ne victus unquam deficiat, ſedulo præcavet. Id primum quidem in negotio chylificationis apparet, & ſi ea conſideramus, quæ hoc ipſum vel antecedunt vel ſequuntur; nam & in (f.) ſuctione, qua maternum lac exhaurit infans, labia convenienter diſponit & applicat papillis: in adultioribus, ubi (g.) maſticatio ad conterendos cibos ſolidiores requiritur, maxillam inferiorem commovet ope muſculorum ſatis validorum: quicquid autem (h.) deglutiendum eſt, id omne baſi linguæ firmius ad palatum compreſſa per œſophagi canalem propellit in ventriculum.

f) Poſſem hic occaſione ſuctionis doctrinam de tractione attingere, quæ neotericis quibusdam adeo exoſa eſt, ut & nomen tractionis horreant, atque omnia, quæ hactenus trahi viſa ſunt, ſolo pulſu moveri ſtatuant. Quemadmodum autem veteres in eo peccarunt, quod facultatem attractivam nimium extenderent, atque in animalibus e. g. à renibus urinam, à ſplene ſuccum melancholicum, ab omnibus membris nutrimentum attrahi crederent: ita nec modernis condonandum eſt, quando nullam omnino in rerum natura tractionem admittunt. Vide Th. Cornel. in progymn. phyſ. de circumpulſione Platonica; Pechlinum Exerc. de purgant. cap. I. & II. Swammerdam. Tr. de reſpirat. cap. 5. & 6. Id quam maxime omnes urgent, tractionis naturam ita eſſe obſcuram, ut ne quidem concipere, multo minus intelligere poſſint eandem. Mihi autem ſic videtur commode diſtingvi poſſe tractionem atque pulſum, ut motum à poſteriori corporum vel corpuſculorum dicamus pulſum, aſt motum à priori tractionem; hæc inter particulas incurvatas utrinque reduncas aut etiam glutinoſas contingit, quarum priores ſi moveantur, reliquas ſibi adhærentes ſecum trahunt; qualis materiæ apitudo non requiritur in pulſu, quippe qui ſatis feliciter abſolvitur, ſi modo corpora ſeſe attingant, ut commotum poſterius anteriora vi ſua propellat. Hæc obiter. Jam enim non vacat iſtam controverſiam è fundamento dirimere; optarim tamen explicari, quid pulſui ſimile occurrat, ſi e. g. è lana, goſſipio vel ſtuppa filum ducatur, aut ſi digitus viſco mellive inſpiſſato intinctus non parum poſt ſe trahit, ſi eximatur; item qua ratione inter lactandum ab aere ambiente vel ſimili cauſa è mammis propel-

Digitized by Google

latur lac. Sed ut dixi, occaſione ſuctionis, quæ illuſtre exemplum tractioni ſuggerit, hujus ſaltim meminiſſe incidenter volui; nunc potius notari velim, ſpiritum prout reliquarum actionum, ſic & ſuctionis eſſe autorem, dum huic deſtinata organa, labia atque lingvam debito modo adhibet, qualis ad evocandum lac requiritur.

g) Maſticationis materia non quævis ſunt aſſumta, ſed tantum ſolidiora; organa potiora & primaria ſunt dentes, maxillæ harumque muſculi; ſecundaria, labia, buccæ, fauces atque lingva; finis proximus eſt ciborum comminutio & humectatio ab affuſa ſaliva, ut facilius deglutiri ac digeri poſſint. Aſt cauſæ efficientis vices gerit ſpiritus animalis, qui pro re nata diverſimode influens, nunc quidem ope muſculorum os aperit, maxillas cum labiis diſtendens, nunc iterum arctius occludit, nunc lingvam movet, quæ cibos ſi exciderint dentibus iterum ſubjiciat. &c.

h) Nec in deglutitione otioſos eſſe ſpiritus conſtat. Obſervamus etenim imbecilliores ægros aut propinquos morti, item paralyſi lingvæ affectos, neque cibum neque potum poſſe aſſumere; quare hoc? quia ſpiritus vitalis vel interpellatur, vel deficit, vel invalidus eſt, ad legitimum uſum organorum deglutitioni conſecratorum.

§. 5. Hic igitur (i.) primæ digeſtioni locus eſt; nec mora, quin eſcam dentibus confectam, ac humidam ſaliva, potumque aſſumtum ſpiritus concoquat, atque in chylum convertat laudabilem. Affluens enim copioſe per nervos majores ſtomachi, pervadit hujus contenta ac diſcontinuat, atque hoc pacto ignis vitalis plus præſtat quam ullus alius, quacunque arte modificatus.

i) Quid ſpiritus valeat in chylificatione, alibi demonſtratum eſt in Diſſert. mea de Acido Ferm. ventric. cap. 2.

§. 6. Egreditur vero chylus, hoc pacto per reſolutionem aſſumtorum factus, è ventriculo ſucceſſive in inteſtina; quæ dum (k) periſtaltice movet ſpiritus è plexu meſenterico influens, eodem actu & feces excrementitias per alvum educit, & receptum in villoſum periſtoma ulterius per vaſa lactea promovet (l.) chymum, donec una cum affuſa lympha, accedente diaphragmatis motu, propellatur per ductum thoracicum, maſſæque ſangvineæ commiſceatur in vena ſubclavia.

k) Mihi.

Digitized by Google

k) Mihi ſane perjucundum viſu ſemper fuit, quotiescunque inteſtina, aperto abdomine adhuc viventis bruti, ſe adeo mirabiliter movere conſpexi; dum alia inteſtinorum pars per vices contrahitur, alia elongatur, alia intumeſcit, atque alia ſubſidet. Fibræ, huic motui miniſtrantes, rectæ atque circulares notæ ſunt; aſt nemo ſatis miratur nervorum meſentericorum ſtructuram, & quo pacto per hos influat ſpiritus, ad ejusmodi motū periſtalticū producendum. Videlicet ſimilis omnino eſt diſtributio nervorum, qualis vaſorum ſangviferorū in meſenterio, nam & nervus è plexu egreſſus varias in inteſtinis radices agit, ac juxta earum ductum primo brevi, deinde longiore ramo inſeritur; ita ut ex inſpectione hujus ramificationis appareat, ſpiritus per viam breviorem citius, per longiorem tardius affluere. Atque ex hoc ſpirituum influxu inæquali & ſucceſſivo, naſcitur quoque ſimilis motus: dum enim hæc pars ilei v. g. fibras ſuas contrahit, neceſſum eſt partem vicinam in quam chylus propellitur, attolli atque extendi. Conſulatur autopſia, quæ rem omnem verbis vix explicandam facillime atque perſpicue docebit.

l) Olim quidem veteres crediderunt, chymum à venis meſaraicis aſſugi ex inteſtinis; verum poſtquam vaſa lactea innotuerunt, de alio cogitare chyli motu neceſſum fuit: atque ideo Aſellius primum in Diſſert. de lactibus & poſtmodum Pecquetus in diſſertatione anat. c. XI. hanc materiam clarius explicarunt. Res expedita eſt, ſi duplex ſtatuamus organon motus, nempe fibras inteſtinorum carneas, & diaphragma: illæ quidem chymum à ſpongioſo periſtomate abſorbtum exprimunt in vaſa lactea, ita ut ex minoribus in majora ac tandem ipſum commune receptaculum effundatur. Aſt ut ex hoc aſſurgat per ductum thoracicum, major vis requiritur: proinde cum inter reſpirandum diaphragmatis proceſſus, quibus ciſterna illa lumbaris ſubjacet, fortius adducuntur, tum quoque hæc ipſa, quotiescunque comprimitur, contentum chymum verſus ſuperiora propellit. Inchoatur ergo chyli motus ab inteſtinis, à diaphragmate conſummatur, ſed organice; principaliter enim omnis motus à ſpirituum influxu dependet, ut infra demonſtrabitur.

§. 7. Sequitur nunc digeſtio ſecunda, ſive chymi in (m) ſangvinem converſio. Illius namque particulæ nobiliores, quando diutius in corpore noſtro circulantur, non poſſunt non ex longiori digeſtione colorem (proprium maturo ſulphuri) rubicundum aſſumere; ſub qua ſpecie cum reliquo ſangvine ad (n.) ſuſtentandas totius partes per arterias è corde diſtribuitur.

 m) Con-

Digitized by Google

m) Confer. Diſſert. meam de ſangviſicatione, ubi cap. II. ſpirituum facultatem hic requiſitam clarius detexi.

n) Similiter & in Diſſert. de nutritione probatum dedi, ſangvinem eſſe genuinum nutrimentum à ſpiritibus noſtris corpori aſſimilandum.

§. 8. Et quanta utilitas ac neceſſitas eſt pulſus, tanta quoque ſpiritus in (o.) corde movendo cura eſt, ut ne quidem per momentum ceſſare rhythmum ſyſtoles ac diaſtoles patiatur, etiamſi reliquæ partes ſomno ſepultæ quieſcant à ſuis functionibus.

o) Quid alii ſentiant de motu cordis, jam non adducam; ad ſtabiliendam autem meam hypotheſin pauca adjicere lubet. Primo certum eſt cor piſcibus exemptum diu moveri, quantumvis nulla ſit amplius connexio vel cum nervis vel vaſis ſangviferis: ſecundo ſi ligatura in cane vivente applicetur nervis octavi paris, quod ramos cum corde communicat, tum ſtatim cordis motus intercipitur. Horum prius argumentum pugnat pro ſpiritu inſito, poſterius pro ſpiritu influo; aſt utrumque ſimul clariſſime demonſtrant, nec ſangvinem quocunque modo rare factum atque accenſum, nec quicquam aliud cor movere, quam latens quoddam principium huic viſceri quidem congenitum, aſt occulto per nervorum tubulos affluxu reſtaurandum.

§. 9. Habet enim ſangvinis circulatio multiplicem uſum, adeoque ea rite peracta plura ſimul præſtare poteſt ſpiritus. Nimirum ſangvis in toto quidem corpore nutrimentum, ſeorſim autem in epate (p.) bilem, in renibus (q.) urinam, in glandulis (r.) ſerum, ſuccum pancreaticum, ſalivam, lachrymas & ſudorem, in teſticulis (s.) ſemen, in mammis lac, in cerebro (t.) ſpiritus deponit.

p) Vide Diſſert. meam de bile cap. II.

q) Modus juxta quem è maſſa ſanguinea ſeparetur urina, non eſt obſcurus. Affluit enim per arterias emulgentes ſanguis in renes, quorum ſubſtantia ex meris tubulis conflata inſtar filtri particulas quidem aqueas & ſalinas tranſire ſinit, cruore per venas recedente. Sola igitur renum ſtructura ſufficit ad hanc transcolationem, adeoque nec de fermento urinario, nec de præcipitatione peculiari cogitandum eſt: præſertim cum experimento conſtet, injectam per arteriam renalem aquam (niſi ſanguis congrumatus renum canaliculos obſtruat) lubentiſſime in ureterem deſtillare.

r) Par eſt fere ratio ſeri ex eodem ſanguine per glandulas ſecreti; quemadmo-

admodum autem harum ſtructura multum diverſa eſt, ita nec omnis lympha unius ejusdemque naturæ deprehenditur. Ad naturam urinæ ferme accedunt lachrymæ atque ſudor; aſt ſaliva minus ſalſa, ſed potius eſt viſcida.

s) Præ omnibus humoribus viſcidiſſimum eſt ſemen, ad melius retinendum ſpiritum, ut jam ſupra ad cap. III. §. 9. annotavi. Videtur autem hoc ipſum talem viſciditatem acquirere ſub longiore per teſtium ac paraſtatarum ductus circulatione, ac retentione in veſiculis ſeminalibus. Verum liquorem hunc ſpermaticum ne quidem admiratione dignum putarem, niſi ſpiritum abſconderet inſignitum idea ſeminali; eſt enim nil aliud quam hujus vehiculum atque rudis materia, ulteriorem ſui elaborationem expectans.

t) Sub cerebro intelligo ſimul cerebellum atque medullam ſpinalem, tanquam illius appendices: qua vero ratione ſpirituum è ſanguine ſecretio contingat, in antecedenti capite dictum reperies.

§. 10. Verum hæ ſunt ſpiritus functiones fere viliores, reſtant nobiliores adhuc. Quis non miretur objecta longe diſſita, horumque magnitudinem, colorem, vel lumen atque ſimiles conditiones à nobis percipi. Adeo ſingularis eſt oculi fabrica, ut ſpecies viſorias per tunicam corneam atque pupillam recipiat, ſiſtatque in humoribus hunc in finem à retina uveaque contectis. Ecquid vero à ſpeculo vel camera obſcura, quæ irradiantes ideas citra ſenſum recipiunt, diſtaret oculus, ſi non ſpiritus in eo habitaret. Videlicet objecti externi, quod obverſatur oculis, ſpecies, dum in horum humores penetrat, ſive luminoſa ſive colorata fuerit, non poteſt non inhabitantes ſpiritus eadem idea inſignire; atque hæc perceptio repræſentatæ viſibilis ſpeciei (u.) viſus dicitur.

u) Elegantiſſima hic occurreret diſſerendi materia de ſpirituum facultate ſenſitiva, aſt quoniam doctrinam de ſenſibus externis atque internis, ſi vivo, ſeorſim tradere propoſitum eſt, nolo tum fuſius tractanda jam præripere.

§. 11. Nec ineleganter afficitur in auditu ſpiritus. Etenim ſonus, ſicuti per aerem, quousque licet, fluctuat, eumque plus minusve pro ratione vehementiæ ſuæ commovet, ita quoque ſi in aurium tympana incidat, ſimili modo agitat ſpiritum ſub iis concluſum, ut non dubitandum ſit, quin à ſono graviore fortius, ſuaviore blandius, aliter ab exploſione bombardæ, aliter à chordarum concentu:

centu affectus ſpiritus , diſcernere diverſitatem ſonorum valeat.

§. 12. Si quæ vero reali contactu noſtrum attingant corpus, clarum eſt per omnia diffuſum ſpiritum neceſſario omnes objectorum qualitates tangibiles ſentire, frigus, calorem, duritiem, mollitiem, aſperitatem, lævitatem, fluiditatem &c. Prout partium flexiles fibræ moventur, ſimiliter movetur ſpiritus poros earum occupans; ſi leviter ac mollius fibræ tangantur, ſentiunt ſpiritus motum quendam voluptuoſum ſeu titillationem, ſi contra durius fibræ vellicentur, perceptio eſt doloroſa.

§. 13. Similis pene ratio eſt guſtus, niſi quod ob linguæ conformationem altius penetrare conceſſum ſit ſpiculis ſalinis; hunc enim in finem ſubſtantia illius mollis & poroſa eſt, innumerisque nervoſis papillulis exornata, ut profundiorem vellicationem ſapidorum prompte admittere ac dijudicare queat. Sentit profecto inhabitans ſpiritus papillularum iſtarum paſſiones, easque nunc ab acrioribus, pipere, zingibere &c. acute pungi, nunc ab acerbis auſterisque conſtringi, atque ſic porro.

§. 14. Paulo aliter in olfactu evenit; ſcilicet effluvia rerum odorata, quando cum aere inſpirantur, impingunt non modo in tunicam narium pituitariam hinc inde, modo gravius, modo ſvavius, atque hoc ipſo naturam ac diverſitatem ſuam clare teſtantur: ſed & quæ ſubtiliora ſunt penetrant altius per tubulos nervoſos in cerebri ventriculos. Adeoque vel mediate, vel immediate afficiunt ſpiritus, & vel recreant, uti roſarum atque florum tunicæ nec non vini fragrantia, vel ſuavi ſomno demulcent, uti croci & opiatorum odor, vel excitant languentes, uti aromatum & volatilium urinoſorum acidorumque &c.

§. 15. Ita ſe habent ſpiritus in ſenſibus externis; & certe multum eſt, qualitates objectorum adeo diverſas, odores, ſapores, duritiem, ſonum, colores &c. obſervari ac diſtincte concipi ab unico Archeo. Sed adhuc magis mirandum puto, rerum non amplius præ-

præſentium, verum longe à ſenſoriis remotarum, ſpecies beneficio memoriæ rurſus repræſentari. Nempe ideæ tales ſi fortius impreſſæ atque apprehenſæ fuerint, ſæpe diu in ſpiritu noſtro foventur, atque non per horas tantum, ſed plures annos conſervantur, non ſecus ac ſi continuo noſtris obverſarentur ſenſibus.

§. 16. Præterea nec ſpiritui vitali difficile eſt, conceptas ideas combinare atque pro lubitu viſa, audita, odorata &c. componere; adeo enim in ſpecierum commixtione occupata eſt phantaſia, ut ne ſomnus quidem huic negotio quietem concedat, quin ex connexione ſæpe incongruarum rerum inſomnia naſcantur fere ridicula.

§. 17. Neque vero diſſimilandum eſt, ab ideis illis ſenſu quodam externo conceptis multifarie moveri atque (x.) alterari noſtros ſpiritus. Alliciuntur ſane in amore perſonæ formoſioris, in appetitu vini delicatioris atque cupediarum; ſed repelluntur ab objecto exoſo, formidabili atque triſti: appetunt & inclinant ad ea quæ placent, abhorrent ac fugiunt quæ diſplicent.

x) Qui ſic dicta animi pathemata nobis eſſe cum brutis communia conſiderat, is certe animam potius ſenſitivam, quam mentem ab iis affici deprehendet; præſertim ſi attendatur ſimul pugna non raro inter ſpiritus animales & rectam rationem oborta, vel etiam negligentia mentis, cœcos iræ, amoris &c. impetus non corrigentis. Cum autem mens in ipſo habitet ſpiritu, ideo nec dubium eſt, quin hujus affectiones illam ſimul attingant; ac propterea de paſſionibus animi hac vice accuratius diſſerere non eſt animus.

§. 18. De cætero omnem corporis noſtri (y.) motum ſpiritus hic vitalis unice præſtat; ab hoc per nervos influente dependet motus inferioris maxillæ in maſticatione motus inteſtinorum periſtalticus ad chyli fecumque propulſionem requiſitus: motus cordis ad circulationem ſanguinis reliquorumque humorum: motus veſicæ in urina excernenda: uteri in partu, oculorum in viſu: & qui maximum requirunt robur, artuum in ambulando, ſaltando, apprehendendo &c.

y) Dari aliquod in corporibus naturalibus principium movens vitale,

Digitized by Google

quod à cadaveribus illa diſtingvat, id jamjam capite I. hujus Diſſert. probatum dedi; nunc quo pacto id fiat, porro dicendum eſt. Videlicet cum in finem muſculi cæteræque fibrarum expanſiones movendis partibus affiguntur à natura, ut iis inſtar organorum motoriorum uti queat. Non eſt neceſſum ut notabiles in omni muſculo cavitates, aut etiam ſpirituum cum arterioſo ſangvine concurrentium accenſionem atque exploſionem fingamus; ſufficit enim ſpiritum ſe propria vi elaſtica expandere, quo ipſo ſic dictus venter, cujus poros occupat, ac conſequenter abbreviato muſculo terminus ejus mobilis verſus principium firmius neceſſario contrahitur, prout hanc fibræ motricis vim ex fundamentis mathematicis mechanice præ cæteris Croon atque Steno demonſtrarunt.

§. 19. His adde motum (z.) thoracis atque diaphragmatis in attrahendo & exſpirando aere nunquam otioſum; item motum labiorum, linguæ atque laryngis, à cujus varietate (aa.) non modo vox ſed & cantus atque loquela, nobis præ cæteris animantibus peculiaris, proficiſcitur.

z) Eſt ſane apparatus inſtrumentorum, quibus natura in reſpiratione utitur, non levis; inter alia conſiderari merentur nervi non modo intercoſtales ac reliquis thoracis muſculis implantati, ſed & diaphragmatis inſigniores nervi. Horum omnium ſi copiam & magnitudinem contemplamur, nil aliud inde licet colligere, quam ſpiritus curam reſpirationis habere maximam.

aa) Duplex eſt in loquela ſpirituum uſus, nam & efficienter operantur, quando lingvam cæteraque loquelæ deſtinata organa pro lubitu movent, ac præterea concurrunt materialiter, dum ipſam differendi materiam ſuppeditant, ut rem viſam, auditam &c. cum aliis communicare, ejusque ideam quaſi repræſentare queamus.

§. 20. Verbo: ſpiritus (bb.) vitam nobis largitur, atque dum mentem cum corpore unit, nunquam deſinit omnes explere functiones, quæ vel neceſſariæ vel utiles vel etiam jucundæ quocunque modo eſſe poterunt.

bb) Cum vita nil aliud ſit quam animæ atque corporis unio, ſpiritus autem mediæ naturæ inter craſſum corpus & mentem immaterialem, ad hæc duo combinanda exiſtat aptus, hinc facile liquet, quantum ad vitam conſervandam faciat. Atque in hoc potiſſimum ſpiritus noſter vitalis ſuperat reliquos animalium ſpiritus, quamvis de cætero iisdem polleant facultatibus.

CAP.

CAP. VI.
De Interitu Spirituum.

§. 1.

RElìquum eſt,ut nunc quoqe videamus, quisnam ſpirituum noſtrórum ſit interitus. Non loquar jam de (a.) morboſo & præternaturali ſtatu, quando v. g. in hæmorrhagia inſigniore, alvi fluxu vel vomitu crebriore, item in febribus aliisque morbis ſpiritus pereunt. Nec temeritatem (b.) Empyricorum nunc attingam, qui ſanorum pariter ac ægrotantium vires per inepte propinata purgantia, nec non per ſanguinis ſudoriſque profuſionem immodicam dilapidare, quaſi re bene geſta, quotidie gaudent. Saltim, quæ communiter in ordinario naturæ noſtræ curſu accidunt, nunc lubet adducere.

a) Non rarum eſt, cum ſangvine è naribus, utero vel etiam vulnere profundi vitam, atque in cholera vel vomitu vel ſeceſſu animam ejici. Ac in genere quidem omnes morbi, tanquam mortis prodromi, vires vitales deſtruunt; alii tamen citius, alii tardius, plus minuſve, pro diverſitate ſubjectorum atque cauſæ morbificæ. Verum hæc ipſa cum peculiarem mereantur tractationem,& ad Pathologiam proprie ſpectent, idcirco lubens ea nunc prætereo.

b) Indignus Medici nomine mihi videtur, qui panacea vomitoria, purgante vel ſubdorifera, nec non phlebotomo cunctis morbis mederi promiſcue audet. Videant alii, quo pacto excuſentur, qui v. g. in morbis malignis, febre purpurata atque petechiali, univerſalia illa præſidia, una cum clyſmatibus reiterant, ſe officiò ſuo ſatisfeciſſe rati, ſi modo nihil eorum intermiſerint, quæ non tam cogitari,quam ab anicula forte adſtante ſomniari poterant.

§. 2. Videlicet ſola mens in nobis immortalis eſt, Deo ſic volente; reliquum cum ſpiritu corpus corruptionem non ſecus ac bruta plantæque patitur; Nam & omni die vires noſtras debilitari atque iterum reſtitui, imo tandem ex toto deficere in morte, experimur.

§. 3. Eſt enim ſpiritus per univerſum corpus ita diffuſus, ut

 non

non modo ſolidarum partium poros ſed & ſanguinem ac lympham, imo ipſa excrementa pervadat & occupet. Quicquid igitur è noſtro (c.) egreditur corpore, id neceſſario de ſpiritu vitali ſimul aliquid deprædatur. Quis crederet per (d.) inſenſibilem transſpirationem quoque ſpiritus diſſipari, niſi debilitatem manifeſtam ſentiremus ex inedia unius diei. Quorſum vero abiere vires? unde laſſitudo, cum nullus labor exantlatus eſt?

c) Si quod fundamentum eſt curarum magneticarum, hoc ſane unicum erit, quod & ſangvis & urina atque alvi feces & ſimilia ab ægro deſumta de ſpiritu vitali participent, uti non male docet Gvil. Maxvellus in Medicin. Magnet. Aſt imprudenti vulgo hæc perſvadere velle, ineptum eſt. Novi ſartoris uxorem, quæ frequentius ſputare ſolebat, admonitam à juniori Practico, ne ſibi ſtomachum debilitaret, his verbis: ſo offt ſie Speichel auswürffe/ ſo offt würffe ſie auch einige Lebensgeiſtergen mit aus; paulo poſt cum ad inviſendam eam vocarer, ipſa mihi narrat hoc inauditum paradoxum, vel ut putabat abſurdum, additque der Kerl wäre doch nicht klug/ weñ das wahr wäre/ müſt ich ſchon lange todt ſeyn. Ego vero, quanquam ſalivam eſſe ſpirituoſam, eamque ad chylificationem multum conferre ſtatuam, non potui tamen objectum imprudentiæ crimen excuſare in eo, qui eruditionem ſuam intempeſtive oſtentaverat.

d) Quamvis transſpiratio maxime ſubtilis videatur, copioſam tamen eſſe ſatis liquet ex Sanctorii Medicina Statica, qui videri poteſt.

§. 4. Major adhuc eſt jactura virium, ſi ſubtiliora illa cutis effluvia in ſudorem ſolvantur. Talem languorem quivis deprehendit ex balneo per aliquot horas continuato, item ex fervente Syrii æſtu; maxime ſi durus acceſſerit labor, aut alia vehemens corporis (e.) commotio, qualis in curſu, ſaltu, equitatione, pilæ luſu, digladiatione &c. obſervatur.

e) Sicuti moderata corporis motio alias torpentes ſpiritus alacriores reddit, ita quoque nimia commotio eos diſſipat.

§. 5. Quid dicam de abuſu (f.) veneris, cujus tanta eſt vis in enervando corpore, ut mares pariter ac fœminas inde multum debilitari, animi deliquia atque apoplexiam, tabem dorſalem ac interdum ipſam mortem pati videamus. Et quemadmodum arbor à copioſioribus fructibus in terram deprimitur fracta; ita quoque paren-

parentum vires non raro in numeroſam ſobolem diffuſæ deficiunt citius, quam par erat.

f) Vulgo notum eſt, caballum, imprimis ſi junior admiſſus fuerit, ita ex coitu infirmari, ut quamvis poſtea optimo enutriatur pabulo, atque omnem laborem deſerat, vix unquam tamen priſtinum robur acquirere. Tantum ex profuſione ſeminis damnum ſequitur, ut non ſemel, qui pollutiones nocturnas crebrius patiebantur, apud me conqueſti ſint, ſe ad omnia corporis exercitia, ac potiſſimum ſtudia excolenda, ob memoriæ judiciique defectum, eſſe oppido ineptos.

§. 6. Verum hanc ſpirituum jacturam nemo mirari poteſt, qui novit eandem quoque fieri citra excretionem aliquam manifeſtam. Vix credibile eſt, quantum defatigetur corpus, ſi modo per aliquot horas (g.) verba facienda ſint. Nec unquam mercenariûm ſummi labores æque infirmare poſſunt, quam ſtudia literarum, qui paulo avidius ea ſectatur.

g) Viel predigen macht den Leib müde / quandoquidem inter concionandum & meditari profundius, & fortiter eloqui, atque inſimul multum ſudare ſolent, qui creditum ſibi munus naviter tueri ſatagunt.

§. 7. Nil tamen, ut mihi videtur, ſuperat animi pathemata, (h.) mœrorem præſertim atque curas; quippe qui his nimium indulgent, ſolent non modo cibum potumque, ſed & ſomnum reſpuere, unde ſpiritus reſtitui queant: interea hi ipſi continua vexantur ac diſſipantur inquietudine.

h) Vitam à curis ſimilibusque animi affectibus alienam, eſſe ſaluberrimam atque longævam, ſatis teſtantur moniales præ cæteris, quippe quæ ut plurimum ad ſenectutem ultimam perveniunt, quam attigiſſe, ſi curam rei familiaris ac educandæ ſobolis inſtar aliarum geſſerint, non eſt probabile.

§. 8. Dolendum eſt profecto vires humani generis indies imminui. Patriarcharum ante diluvium natorum ætas millenarium fere attigit; poſtmodum vix ſeculum ſuperavit unum, ac verendum eſt, niſi mundi finem fecerit extremum judicium, (i.) vitam mortalium tandem luſtro terminari. Quodſi enim fortes creantur fortibus, quid fiet, ſi à parentibus minus validis deterior ſemper proles naſcetur?

i) Quod de nequitia hominum Horatius cecinit, id paucis immutatis

ad infirmitatem noſtram accommodarem: Majores noſtros brevior ætas tulit, nos debiliores, mox daturi progeniem imbecilliorem.

§. 9. Eo igitur deventum eſt, ut nec melior naturæ noſtræ ſtatus infirmitatem, nec ſanitas omnem morbum perfecte excludat. Parum abeſt, quin fatear, quotidie nos ægrotare, quotidie nos mori. Nempe omni momento (k.) interit aliqua ſpirituum pars & exhalat usque, donec reliquias moribundus expiret.

k) Scilicet interitus noſtrorum ſpirituum partialis & inchoatus in hac vita, totalis & ultimus in morte accidit. Hipp. Epid. VI. Sect. 5. 9.

§. 10. Sic enim olim credebant humidum radicale ſucceſſive abſumi; ſic tandem extingui (l.) vitalem flammulam adhuc dum moderni quidam defendunt. Mihi autem (m.) mors, quacunque illam ex parte ſpectem, nil aliud videtur quam ſpirituum è corpore diſceſſus atque interitus totalis. Hoc ipſo deſerit mens immortalis fragile corpus putredinique proximum, ac tædioſo carcere egreditur laxatis vinculis. Tantum.

l) Conferatur Fr. de le Boe Sylvius in orat. de Homin. cognit. p. m. 898. Williſius de anim. brut. p. 10. & Joh. Marcus Marci in Phil. reſtit. p. 472.

m) Quotiescunque ægrum placide obire vidi, toties me puduit eorum, qui mortem neſcio ſub qua monſtroſa ſpectri larva concipiunt ac timent. Non dicam mortem theologice conſideratam potius optari à Chriſtiano quam metui, ſaltim phyſice ſpectata nil minus quam formidabilis eſt. Nec enim intelligo, quantus ex diſceſſu animæ dolor oriri poſſit. Qui lipothymiam patiuntur, nil mali ſentiunt, multo minus dolent, qui moriuntur. Equidem dolent, qui æternam damnationem metuunt; dolent avari, quando divitiæ deſerendæ ſunt; dolent alii ob deſertam familiam; aſt nunquam dolent, qui Salvatoris merito confiſi mortem patienter ac libenter ſuſtinent. Nempe antecedentes quidem morbi dolores, & qui morti quandoque adjuncti ſunt per accidens, mortem non raro difficilem reddunt, quæ tamen abſolute ſpectata omnium ægritudinum atque dolorum eſt finis.

DISPU-

DISPUTATIO IX.
DE
IMAGINATIONIS VIRIBUS MEDICIS.
PRÆFATIO.

Vires imaginationis haud eſſe vanas, uti quotidianæ docent obſervationes; ita nec deſunt, qui examinandis his ſedulam navarunt operam. Sunt inter eos, qui cum *Avicenna, Paracelſo atq; ſimilibus* plus juſto ipſi tribuunt, poteſtatem ſcilicet cœlum & aſtra cogendi, hisque pro libidine abutendi ad res nequiſſimas. Etenim animam noſtram ſtatuunt virtute imaginationis ſic extolli poſſe, ut non in proprium corpus ſolum, verum etiam in quodlibet aliud ſine medio aut inſtrumento agere poſſit: ſic nobilitatas animas Camelum in Caldarium, hominem in puteum dejicere, ſanare, debilitare quos velint: permutare elementa, ut nec ignis urat, nec aqua humectet: vaticinari, miracula edere, denique imperium in omnem habere materiam; de quibus legi meretur *Th. Eraſtus Part. Prim. diſput. de Med. Parac. pag. 54. & ſeqq.* Plures magis ſolliciti de gravidarum phantaſia, mirantur potius nævos maternos, monſtrorumque artus. *Marcus Marci de ideis operatric. Digbæus in Theat. Sympath. Marcellus Donatus in Hiſt. Med. Mir.*

Mir. Schottus in Phyſ. Curioſ. Deuſingius in Conſ. Fœtus Muſſipont. Rejes in Campo Elyſ. & paſſim Zodiacus Medico-Gall. ut & Ephem. Germ. De vi imaginationis & tum in aliis morbis tum ſeorſim in peſtilentia producenda non in elegantem Diſſertationem ſcripſit *Val. Henr. Voglerus.* Sed præ cæteris erudite atque copioſe *Thomas Fienus* egit peculiari tractatu *de viribus Imaginationis,* & ex eo *(judice Joh. Rodio Introd. ad Medicinam) Daniel Sennertus Tr. de Conſenſ. & Diſſenſ. Galen. & Peripat. cum Chym. cap. 14.* Liceat mihi hac vice, aliis tantiſper ſepoſitis, hoc unicum perpendere, numquid Imaginatio ad ſanandum conferat. Ita enim ſpero, me non male operam collocaturum, ſi de hac materia omnino jucunda Diſſertationis hujus inauguralis argumentum petam. Faxit CLEMENTISSIMUM NUMEN ut omnia ſuccedant proſpere.

§. 1.

ANte omnia videndum quid ſit imagitio cui ejusmodi vires tribuantur. Nimirum Imaginatio hoc loco eſt actus animæ, certam ideam ſeu imaginem fortiter impreſſam continuo meditantis. Ideo Græcis dicitur φαντασία, quod in ea repræſententur, & quaſi appareant rerum imagines, non aliter ac ſi oculis obverſarentur indeſinenter.

§. 2. Vulgo tanquam ſpecies ſenſus interni refertur ad animam ſenſitivam, quam cum brutis communem habemus: ſentimus enim

enim revera per imaginationem rerum etiam falſarum ita ſæpe nos affici, non modo inter dormiendum, ſed & vigilandum, ut inviti quoque ira exardeſcamus, aut in terrores incidamus, aliisve modis alteremur, ut, quanquam velimus dispellere hujusmodi apparitiones, vix ac ne vix quidem valeamus, qualemcunque adhibeamus induſtriam.

§. 3. Enimvero *Joh. Bapt. van Helmont. in Tumul. Peſt. p. m. 859.* dum oſtendere conatur, quomodo terror à peſte fabricet ideam peſtis, eousque digreditur, ut tam in animalibus quam in plantis, imo & in ipſis mineralibus ſuam cujusque imaginationem asſerat. Aſt confundit eo in loco ideas ſeminales congenitas cum aliunde illatis ſeu imaginibus phantaſticis. Eſſe in ſeminibus fœcundis plantarum v. g. ideam totius arboris, fruticis, vel herbæ non diffitemur, at arborem fruticem vel herbam poſtmodum hinc natam gaudere phantaſia, h. e. percipere ac meditari rerum imagines, ſeu ideas adventitias, negamus conſtanter; quoniam ſenſus internus locum non habet, ubi externi ad objectorum imagines excipiendas deſtinati deſiderantur.

§. 4. De brutis ita ſentiendum arbitror: eſſe illorum phantaſiam quandoque operoſam ad minimum dum utero gerunt, oſtendunt ſatis fœtus monſtroſi. Quis dubitet? gallinam intuitu cometæ, qui 1680. horridus aſpectu cernebatur, motam ſignaſſe ovum tum temporis excluſum Romæ, delineatum in *Zodiaco Medico Gall. Ann. III. obſ. 8.* Nihilominus humanam phantaſiam magis efficacem quam brutorum eſſe, inde arguo, quod qui periculum hinc imminens neſcit, facilius dispellere impreſſam imaginem valet, quam qui damnum inde oriundum conſtanter metuit. Verbo in brutis citius tranſit phantasma, quod in homine diu permanet tanquam frequentius repetitum: Stylo *Ficini* imaginatio ſimplex ſaltem in bruta cadit, reflexa in hominem.

§. 5. Verba ejus ex *Quæſt. XVI. pag. m. 303.* hæc ſunt: *Imaginationem ſimplicem poſſe quidem ſignare, & ſæpiſſime per ſimplicem imagina-*

tionem debuiſſe contingere ſignationes, priusquam mulieres haberent ſcientiam virtutis ejus, & priusquam inciperent ſic reflecti ſuper ea, & timere eam: tamen poſtquam jam experientia didicerunt eam ſignare: inceperunt ſuam imaginationem metuere, & metu illo cauſato per reflexionem ſignant magis, & dico poſſe eas quidem ſignare per ſimplicem imaginationem, ſed magis ſignare ſi accidat reflexio. Et hæc eſt ratio cur frequentius ſignent homines quam bruta: quia homines propter conjunctionem intellectus habent illam reflexionem, bruta vero propter defectum illius carent ea.

§. 6. Quanquam vero hæc aliena quodammodo videantur ab inſtituto meo, utpote qui non vires imaginationis in genere aut gravidarum in ſpecie, ſed potius in medendo efficaces pertractare conſtitui; ad rem tamen præſentem eatenus omnino faciunt, quatenus non obſcure innuunt, robur phantaſiæ ſuo modo intendi à mentis præſidio. Videlicet à mente ipſa obſervari attendi atque ponderari quas anima ſenſitiva concipit ideas indubium eſt; unde nec mirum cuiquam videri debet ſi *Epicurus & ipſe Ariſtoteles notante Gaſſendo in Lib. X. Diogen. Laert. p. m. 73.* phantaſiam tam menti quam ſenſui tribuat.

§. 7. Interim firmum eſt, primario in imaginatione occupatam eſſe animam ſenſitivam, ſecundario mentem. *Videamus igitur numquid ad ſanitatem conſervandam, vel reſtituendam valeat illa.* Et ita omnino ſentiendum eſſe manifeſta urget ratio. Si enim verum eſt, quod jam ſuppono tanquam veriſſimum, animam primum formare domicilium ſuum, ſeu corpus, illudque per omnem vitam conſervare ac tueri; ſequitur ſane non minus in morbis producendis, quam ſanandis rationem habendam eſſe animæ.

§. 8. Quis neſcit? infirmos ad omne morborum genus eſſe admodum proclives, imo & vires in corpore alioqui robuſto quaſi evaneſcere ſubito, quando animus defecerit in Syncope v. g. Ita imaginatio animam à ſuis deterrens muniis non modo ægritudines gignit varias, ſed & mortem ipſam interdum accelerat, quoniam anima ſuorum laborum quaſi pertæſa curam corporis negligit.

Vid.

Digitized by Google

Vid. Henr. ab Heer. obſ. med. 6. Kerckringii ſpicileg. anat. obſ. 41. & Ephem. Germ. Ann. 11. obſ. 187.

§. 9. E contrario ſi nulla ratione ſpiritus vitalis ſeu anima in vigore ſuo ſervari, aut ſi defecerit reſtitui priſtinum in ſtatum poteſt, neceſſe eſt maximum inde momentum accedere ad vitæ ſanitatisque integritatem. Quod enim cordialia & analeptica, potus vini generoſioris atque ſimilia naturaliter præſtant, augendo vires ac nutriendo largiter: id ſuo modo, idealiter nempe, præſtant alia, quæ vel ſecuritatem promittunt, aut certam ſpem ſalutis faciunt. Quemadmodum haud raro apud exercitum præſentia boni ducis, ad arma excitantis militem, victoriam prædamque paratam promittentis, plus valet quam longe major numerus auxiliarium copiarum.

§. 10. Ut cuncta quodammodo planiora evadant, lubet ſeorſim conſiderare quinque puncta: nempe (1) *Conditionem hominum, quos imaginatio juvat:* (2) *Affectus, in quibus prodeſſe ſolet:* (3) *Remedia phantaſtica, quorum ope imaginatio excitatur:* (4) *Vires imaginationis in præſervando &* (5) *Vires in medendo.*

§. 11. *Primum* quod concernit: Arbitror extra controverſiam quosdam homines præ cæteris pollere phantaſia. *Magnum quippe (ut Vogleri verbis utar) intercedit etiam phantaſiæ ratione inter homines diſcrimen. In aliis enim magis eſt expedita, & raro otiatur, in aliis contra plus feriatur, & quieſcit, nec æque cito movetur. Quod vel à dormientibus licet diſcere, quorum nonnulli tantum non ſemper inſomniis iisque vanis afficiuntur, aliis ex adverſo vel parum vel nihil ejusmodi patientibus.* Qui conſtantis atque immoti ſunt animi, illos hic loci non attendimus; quippe qui ſicuti vix alterantur, quicquid etiam obvenerit boni malive; ita nec ullam ex imaginatione capiunt utilitatem, quod nullam remediis phantaſticis fidem habeant.

§. 12. Verum pueri præ cæteris ad ſuſtinendas imaginationis vires diſpoſiti, non recens nati, quibus pleraque pene indifferentia ſunt: ſed paulo provectiores poſtquam non modo judicare de ob-

viis didicerunt, ſed & meminiſſe præterita, ac metuere futura. Embryonum alia ratio eſt, quamdiu in utero hærent materno; etenim ſi quæ vires imaginationis ſeſe in iis exerunt, non culpa propria, ſed aliena patiuntur ob intimum cum matre commercium. Ita Calvidius Letus in Callipædia lib. III. pag. m. 34.

Nec ſtupeas incluſum utero, matre ocius ipſa
Mutari facilem varia ad ſignacula fœtum.
Nimirum ut mollis qui pendet ab arbore fructus,
Grandinibus diris & ſævi flatibus Euri
Obſiſtit levius, gravioraque damna capeſſit,
Quam qui lignoſo dureſcit robore caudex:
Sic uteri appendix fœtus, liquentia membra
Sortitus, minimis etiam magis obvia noxis, &c.

§. 13. Alias ſexum ſequiorem, tanquam pluribus obnoxium calamitatibus atque periculis, infirmiorem ut plurimum, adeoque magis expoſitum injuriis, quas vel phantaſia, vel animi pathemata inferre ſolent, nemo fortaſſis inficias ibit. Sunt nimirum fœminæ communiter timidiores quam Viri, quos natura cordatiores eſſe decet; atque ideo qui ab imaginatione frequentius patiuntur alio tempore viciſſim ſervantur per eam.

§. 14. Requiritur autem credulitas in iis qui phantaſiæ fructibus frui optant: ſed implicat ea ſimplicitatem quandam, ſeu infirmitatem judicii. Equidem vulgus imperitum non difficulter patitur omnia ſibi perſuaderi à Cingaris, fortunam propitiam & amorem omnium eum radice ignobili ſpondentibus; quis vero ſi tantisper ſapit pollicitationibus vanis credat ejusmodi hominum, qui ipſi nil minus quam felices ſunt, exoſi undique terrarum.

§. 15. Nil aliud agunt, qui remediis phantaſticis confidunt, ſuamq; vitam ac ſanitatem horum ope ſervare amant quanquam fortaſſe meliori cum ſucceſſu. Fieri namque poteſt, ut res in ſe prorſus inutilis nihilominus conducat plurimum imo ad miraculum usque, tantum ideo quod habeatur pro efficaci admodum, atque ita imaginatio id præſtat, quod nunquam valeret remedium ſua natura penitus infirmum.

§. 16.

§. 16. *Secundo* ſi morbos conſideremus *in quibus aliquando profuiſſe imaginationem compertum eſt*, apparet ſatis in morbis ſpirituum eam præcipue locum habere: imo vero in morbis humorum atq; ſolidarum ſi vel maxime conducat, non alia tamen ratione id fieri, quam quod principium vitale ſeu animam afficiat, eamque admoneat ſui officii. *Directe igitur atq; primario corrigit imaginatio vitia ſpiritum, ſecundario & conſequenter reliqui corporis mentisque ipſius*, uti ex modo dicendis conſtabit.

§. 17. De gravidis res nota eſt, ſi Pica vexantur vel malacia, metusque ſit ne abortum faciant, aut embryonem ſignent, impune illis permitti omnia etiam inepta maxime atque ita ſatisfaciendo deſiderio matris, nihil mali accidere fœtui. Quod ſi vero, in mulieris utero gerentis faciem collumve mora ceraſa vel fraga ceciderint, aut mus fortaſſe inſilierit, membrum contactum ſtatim abſtergendum eſt manu; atque ſic nævi ex imaginatione imminentes fœtui, tolluntur remedio ſatis phantaſtico. Conferatur *Lemnius de occul. natur. mirac. lib. 1. c. 4. & Kircher. Arſ. Mag. Luc. & umbr. lib.* x. *Part. 11. cap. 2. p. 804.*

§. 18. Similiter hypochondriacos, lienoſos & in genere proclives in melancholiam imaginatione plurimum tentari, quis neſcit? aſt ubi nil valent optima medicamenta, ſæpiſſime conſilia phantaſtica eosdem ægros reſtituunt. Qui ſe cornua geſtare putabat, liberatus ab inſania fuit, poſtquam capiti ejus alligata cervi cornua ſerra reſecarentur. Mulier, quæ ſe devoraſſe ſerpentem arbitrabatur, ſanata eſt, poſtquam invenerit anguem mortuum in iis, quæ poſt vomitorii uſum rejecerat, clam ſcilicet injectum neſciens. Alia ſe incantatam putans ſumto purgante, cum forte clavos, plumas acusque deprehenderet fecibus alvi admixta, nempe de induſtria, ut fallant ægram, ingeſta, ilico melius habuit. *Plura vid. Donat. Hiſt. Med. Mir. lib. 11. cap. 1.*

§. 19. Febres intermittentes interdum naſci ab impreſſione phantaſtica, ſed frequentius continuari, ut quanquam corpus exi-

ſtat ſatis ſanum, horis tamen conſuetis paroxysmus redeat, quaſi neceſſitate quadam tolerandus; id quidem quotidianæ teſtantur obſervationes. Ecquid vero vulgatius eſt, quam febres hujusmodi per amuleta vel transplantationem ſimiliter tolli? Narrat *Th. Bartholinus in Eph. Germ. Ann.* II. *obſ.* 165. mulierem quandam Hafnienſem, cum diu quartana laboraſſet, conſilium cepiſſe de febre, in ſaxum quoddam, medio inter Hafniam & Congium itinere eminens, transferendi. Scriptis igitur literis officioſis, incluſo vinculo coccineo, favoris indicio, mittit hominem, qui ſalute præmiſſa ſaxum rogaret, ut febrem ad ſe reciperet. Servus mandata exequitur, vinculoque eleganti ſaxum exornat, & literis prælectis diſcedit; unde ſtatim ægra melius habere cœpit, à febre immunis. Alia Nobilis Matronæ febri citantis ancilla vel joco vel ſerio ſe offert redempturam febrem duobus ſolidis & ecce ſtatim febricitare cœpit ſalva Domina.

§. 20. Quomodo febres malignæ ac peſtis ipſa per fortem imaginationem, ac metum lethalis contagii, ubi etiam nullum exiſtit, in plures graſſentur, hiſtoriæ non raræ apud autores docent abunde. Quæ vero remedia non decantantur undique tam pro ſcopo præſervandi quam curandi, phantaſtica prorſus, i. e. ſaltem ei ſalutaria, qui his confiſus omnimodam ſecuritatem aut ſanitatem ſibi pollicetur. Unicum ſufficiat allegaſſe Zenexton è bufonibus, quod ad imitationem Buttleri *ab Helmontio* paratum, tanquam excellentiſſimum remedium laudatur, ſeu geſtetur ad mammam ſiniſtram ut arceat contagium, ſeu loco infecto alligetur, ut ſtatim vires extrahat. Attamen minus fidele idem jamjam *in diſſertat. de Lipſ. Peſte. pag. 60.* demonſtratum eſt, quod conſtet, Helmontii ancillam peſte correptam, & filios eadem ſublatos fuiſſe.

§. 21. Cumque inter cæteros animi affectus terror potiſſimum varia producat morborum genera, epilepſiam, eryſipelas, abortum in prægnantibus &c. non male agunt qui pronum ad

ejus-

ejusmodi ægritudines amuletis muniunt. Quamvis enim impedire non valent, quo minus data occaſione ſufficienti quis cohorreſcat; id tamen efficiunt,ut quidā modo ſecurior terrorē vel contemnat vel deponat facilius.Hac occaſione non poſſū non quin addam hic caſum unum & alterū ſatis notatu dignū & nuperrime mihi communicatum à CLARISS. atq; EXPERIENTISS. Dn.Profeſſore DR. DECKERO, Facult. Med. h. t. Decano, Patrono meo atque Præceptore nunquam ſatis æſtimando: Ante duos circiter menſes virgo quædam, puero à variolis jamjam libero aſſidens, ita contremuit, ut domum reverſa, variolis laborare vel brevi laboraturam dixerit, imo intra viginti horas easdem graviores pluresq; non modo paſſa fuit, ſed illum puerum continuo adhuc veluti videre, toto variolarum corpore arbitrabatur. Alter caſus non minus curioſus eſt. Mulier quadraginta quatuor pene nata annos,duobus abhinc annis,præ infantis motibus manuum convulſivis epilepticis tanto afficiebatur horrore, ut intra paucas horas motu digitorum utriusque manus convulſivo non absque dolore fuerit correpta, & ab illo tempore ſæpius imo indies recidivam cum levi angina & cephalalgia afficitur, quæ mox quidem evaneſcunt ſed eodem ipſo momento, digitorum omnium motus convulſivos obſervat.

§. 22. Videamus autem *tertio remedia, quorum ope Imaginationis Vires augeri ſolent ac fortificari.* Sunt ea vel *interna* vel *externa. Interna*, quæ aſſumuntur per os, referri poſſunt partim ad alimenta, partim ad medicamenta. *Externa* cum corpore humano vel communicant vel exiſtunt prorſus aliena,ut ne quidem illud attingant. De ſingulis ſeorſim, ſed breviter.

§. 23. *Docet experientia multos in febribus habentes ſummum cibi alicujus deſiderium & fortiſſimam imaginationem, quod talis cibus eſſet eos ſanaturus, concedendo eum ſæpiſſime fuiſſe ſanatos, etiamſi ipſi cibi ſecundum regulas medicinæ illi morbo noxii & contrarii haberentur. Sic multi aquam crudam ingurgitando, comedendo halleces ad ſatietatem, aquam*

Digitized by Google

quam vita bibendo; quæ omnia in febribus à medicis vetantur; ſubito ſanitatem recuperaverunt, quam acceptis aliis plurimis remediis recuperare non potuerunt. Quod cum non fiat virtute naturali ipſorum ciborum, reliquum eſt, ut non fiat niſi virtute firmæ ægrorum confidentiæ & intenſæ imaginationis. Hæc Fienus Quæſt. XI. pag. 192.

§. 24. Negant Medici arcana ſua prodeſſe ſi ſciantur; ſicuti magi plus virium tribuunt ignotis characteribus quam notis. Ita Panacea cum neſciretur quid eſſet, multos juvat: cum cognitum eſſet, omnis ejus gloria evanuit, monente *Cammerario in Sylleg. Memorabil. Cent. VIII. 47.* Hæreo an non tincturæ auri, liquores perlarum, & in genere pretioſa interdum apud plebejos mira præſtent, ſaltem ideo, quod præſumantur efficaciſſima quæ cariora.

§. 25. Veniebat Hypochondriacus quidam *ad Dn. Paulinum* omnibusque modis petebat pilulas Francofurtenſes, ſed genuinas. Medicus eas fideliter ſe confecturum promittit, & ut vires imaginationis experiretur, format è mica panis cum Saliva pilulas 18. Has inauratas in aurora omnes devorat æger, & paulo poſt vomit egregie deponitque alvum quinquies cum euphoria, ita ut circa veſperam rediret lætus ſanusque, ac pilulas ſuper aſtra extollens. *Vid. Ephem. Germ. Ann. 11. obſ. 238.* Magis mirandum eſt quod narrat *Joh. Faber in Not. Hiſtor. Mexican. p. 497.* Medicum quendam Neapolitanum, nomine Joh. Baptiſtam Portam, ſollicitatum aliquando, ut remedium parturienti Principi præſcriberet, formulæ in qua aqua Capill. Vener. ſcripta erat, pulverem & quisquilias involviſſe, ne à vento deportaretur: hæc vero cum fœmina pro remedio aſſumſiſſet avide, filium animoſe ac feliciter enixa eſt. Et *Solanander Sect. V. Conſil. 15. §. 17. item Joh. Helvvig. in obſ. Med. 86. & Schroeckius in adjecto Scholio* refert, ſe obſervaſſe, quasdam chartulas in quibus medicamentorum formulæ (receptæ dictæ) conſcriptæ fuerant, devoraſſe atque ſic ſanitati reſtitutas fuiſſe.

§. 26. Inter *externa* phantaſiæ ſubſidia eminent amuleta, quorum myriades collegit in peculiari tract. *Jul. Reichelius, & poſt eum*

Digitized by Google

tum Jac. Wolfius in Scrutin. Amulet. Med. Diſtinguit ea *Joh. Conrad. Dieterici in Jatreo Hipp. pag. 977.* in naturalia & mere artificialia. Quæ naturalia ſunt, ſi vires habeant inſitas, uti ex. gr. Crocus in melancholia fuganda, vel Caſtoreum in paſſione Hyſterica, huc non ſpectant; ſed præſupponuntur hic loci talia, quorum virtus ab imaginatione potius dependet. Si ergo naturalia, lapides v. g. radices aut animalium partes facultatem medicam haud poſſident, erunt ejusdem farinæ cum mere artificialibus, characteribus, verbis ſigillisque ſcilicet eum in finem inventa, ut animoſitatem perſuadeant, fidem nempe, ſpem, aut aliqualem confidentiam, juxta *Helmont. Tumul. Peſt. pag. m. 880.*

§. 27. Non diſſimiles ſunt morborum transplantationes, cæteræque curæ magneticæ ac ſympatheticæ, ut appellantur; de quibus videri poſſunt *Th. Bartholin. Hermann. Grube, Guillielm. Maxuellus, Joh. Andr. Tentzelius, aliique plures in Theatro Sympathet. collecti.* Aut enim ungues reſectos recondunt in ſalicem ſimilemve arborem facto per terebram foramine, iterum per cuneum claudendo: aut alligant gammaris vel piscibus, quas poſtmodum in flumen rurſus dimittunt. Quidam lotium ægri aut ſanguinem ovi teſtæ incluſum infumo ſuſpendunt, aut in fimum defodiunt, usque dum deſiccetur, aut putreſcat. Alii affricant e. g. radicem bryoniæ loco dolenti, radicem telephii herniis &c. terræque committunt, ut denuo creſcat; & ſi quæ ſint ſimilia. *Vid. Ephem. Germ. Ann. III. obſ. 89. Dec.* 11. *Ann.* IX, *obſ. 33. Ann.* X, *obſ. 13. & alios pasſim.*

§. 28. Quanquam vero me haud fugit dari etiam inter politores, qui ejusmodi curas, aniles revera & plusquam phantaſticas ac ſuperſtitioſas omnibus modis probant; nihilominus tamen ſi eas paulo penitius examinare velimus, videntur profecto ſapere magiam; quæ à plurimis licita æſtimatur ideo, quod neminem lædat, ſed potius auxilium præſtet ab ægris unice deſideratum. Aliter ſentiendum optime monet *Joh. Birsfeld. in Diſſertat. de ſuperſtitione,* quæ legi omnino meretur.

Digitized by Google

§. 29. Tempus eſt ut *quarto* examinemus *Vires Imaginationis, & ſpeciatim quidem quales revera ipſi competant in præſervando corpore.* Adhibentur autem hanc in gratiam Amuleta potiſſimum, quæ ut-ut *Galeno* ἄλογα *dicantur 2. de Med. Loc. & L. 6. de S. Fac. in Proëm*, meum tamen erit oſtendere, ſano ſenſu non penitus inania illa exiſtere, ſed cum ratione adhiberi poſſe, ſi certæ circumſtantiæ illa poſtulent.

§. 30. Superius dixi eſſe quosdam homines natura timidiores præ cæteris; ſi ergo tales fortaſſis de Peſte graſſante, de infectionis virulentia, & periculo contagii ex converſatione cum ægris audiant, quis dubitet eos jamjam contremiſcere, cordisque palpitationes ſentire, quamvis nil vere occurrat, quod merito metuant, ſi quid igitur ad ſuſcipiendum contagium valet illa meticuloſitas, optime agit, qui hujusmodi hominibus ad timorem depellendum & animoſitatem conciliandam media ſubminiſtrat ſufficientia.

§. 31. Talia vero exiſtere in rerum natura, excogitata quondam à ſagacioribus credunt ſimpliciores. Qui proinde non vulgaria & ubivis obvia ſed rariora his commendat, aut ſub certis conditionibus atque circumſtantiis colligenda, vel applicanda habet jam in promptu, quibus deſiderio miſerorum ſatisfacere, i. e. animum præſtare ſecurum poteſt. Exempli loco ſit fruſtum ſuccini lucidum ad ſeptem pulſus principales ſeu planetarios affrictum, nempe ad tempora, carpos manuum, malleolos pedum & mammam ſiniſtram, quod ut *Helmontii verbis utar, mutata familia nomen prius amittit & zenexton appellatur*, tanquam certiſſimum contra peſtem amuletum, alioqui plane inefficax, ſi pulſuum confrictio non præceſſerit. Id Guardiolæ Chirurgi Hiſpani, qui Xenodochii infectorum in obſidione Oſtendana præfectus erat, unicum per tres annos præſiduum fuit. *Vid. Tumul. Peſtis pag. 887. & Magn. Vuln. Cur. pag. 601.*

§. 32. Quorſum ambages hæ, inquis? Scilicet poſſet cuidam in mentem venire cor fortaſſe tutum eſſe à contagio, ſi de collo ſuſpen-

ſpendatur ejuſmodi periaptum veneno fortiter reſiſtens; quid ſi vero caput interim, manus aut pes inficiantur? Itaque hunc in finem omnes extremitates tanguntur ſuccino, ut totum corpus ſervetur incolume: Vel potius ut homo fortiter ac conſtanter credat, ſe nullibi occaſionem relinquere irruenti contagio.

§. 33. Affirmat idem *Helmont* trochiſcos de bufonibus fuiſſe validiores ac promptiores, ſi aliquoties in uſum fuiſſent vocati, recentiores non æque. Quæ ratio? Nimirum dubitare quis de hoc amuleti genere poſſet, an recte præparatum ſit, an bufo ſatis magnus fuerit, an menſe Junio, an poſt meridiem, captus, an lege artis ſuſpenſus &c. quid ſi omnes circumſtantiæ non ſatis obſervatæ ſint? Tale quid non metuit qui remedium jam ſæpius expertum adipiscitur; adeoque magis ſecurus eſt, quod ſe poſſidere certum credat præſervativum.

§. 34. Qui contra terrorem appendi ſolent lapilli, Germanis Schreckſteingen/ varii ſunt generis. Recipiunt promiscue fragmenta elegantiora corallii rubri, lazuli, malachitis, jaspidis, achatis, ophitis, aſtroitis &c. Uſum iſtorum ſatis frequentem apud pueros & prægnantes reperire licet. Impoſſibile autem eſt, ut hominem prorſus imperterritum reddat, ſi ſeſe occaſio obtulerit: non ſunt tamen contemnendi penitus. Nam & qui eos geſtant, perſuaſi ſunt, terrorem nocere minus poſſe; atque ideo ſi quid obvenerit, non facile terrentur, aut ſi quando expaveſcunt, diſſipare ilico terrorem ſolent intuitu hujus egregii remedii. Ad minimum pueri, dum elegantiam colorum macularum ſtellarumque in periaptis mirantur, tanquam non ubivis obvia, hoc ipſo interim obliviſcuntur ejus, quod formidine tenerum percuſſerat animum.

§. 35. Nec enim damnum inſigne infert ſi & fortis ſit & conſtans. Utrique intentioni quodammodo ſatis faciunt amuleta, Qui tutum ſe à periculo credit, vix ac ne vix quidem perterretur vehementius: ſi vero metus aut terror aliquis ingruat, alteratio ſaltem eſt momentanea, quoniam fiducia in periapta non difficul-

ter extinguit metum imminentis mali, abortus epilepſiæ, atque ſic porro.

§. 36. Reliquum eſt ut etiam declarem *ultimo loco, quid imaginatio valeat in ipſa morborum jam actu præſentium cura.* Sunt autem duo præcipue capita in hoc ſtatu conſideranda, ſcilicet fiducia vel in remedium, vel in medicum ipſum. Poſſunt autem hæc duo & ſeorſim ſufficere ad ſanitatis reſtitutionem, & multo magis ægrum juvare, ſi forte concurrant. Videamus ſingula diſtincte, ſed breviter.

§. 37. Si quis ægrorum magnopere confidat remedio, duplicem hinc ſperare poterit utilitatem, videlicet ſi mediocrium ſit virium, augebuntur illæ: Si nullarum, conciliabit ipſa imaginatio vires. Purgantur nonnulli ſolo aſpectu medicamenti, pilularum v. g. quales hiſtorias recenſet *Nicolaus Florentinus Sec. 5. Tract. 1. Sum. I. c. 15. item Olaus Borrichius Act. Hafn. Vol. V. obſ. 49. pag. 136.* Virum novi in patria, qui à vomitu ſe cohibere nequit, quotiescunque radices betæ rubræ (rothe Rüben) nominantur. Id ipſum vero phantaſiæ unicum eſſe opus, quis dubitet? Movetur nimirum nauſea & irritatur natura idealiter æque ac materialiter; atque adeo idem nonnunquam valet conceptus quam res ipſa.

§. 38 Hoc ſi applicemus ad medicamenta licebit eodem jure de iis concludere, quæ prorſus contranitentibus ægris propinantur, etſi fuerint optima, nullius eſſe uſus: viciſſim quæ cum deſiderio & firma confidentia ſumuntur, quamvis etiam inania ſint atque invalida, miraculi inſtar tamen fugare morbos. Pretioſa profecto ſi nullam prærogativam haberent præ aliis medicamentis vulgaribus, hanc tamen iis dubiam reddere nolim, quod ad ea pauperes tanquam ad ſacram anchoram confugiunt in extremis neceſſitatibus non ſine ſucceſſu.

§. 39. Quoties vidimus panaceas famoſiores febrifuga ſecreta, etſi quæ alia fuerunt arcana majora, deſeruiſſe ſuos inventores vel poſſeſſores, utpote ſibi conſcios quæ nihilominus innumeris

ris aliis ſpe firma fretis eximie proſunt. Memini Lipſiæ fuiſſe molitorem, qui febres intermittentes promiſcue ſchedula quadam appenſa tollebat, in qua patientis nomen in baptiſmate acceptum lævi artificio conſcribebatur linea prima integrum, in ſequentibus priorem literam ſemper abjiciendo e. g.

JOHANNES
OHANNES
HANNES
ANNES
NNES
NES
ES
S.

Complicatam hanc ſchedulam, ne legi poſſet cuſtodiebat ſancte trajecto filo ſericeo, cujus ope de collo pendebat, donec deſineret febris; tum vero in flumen ſtatim projicere imperabat, ne ſcilicet arcanum aliquando propalaretur. Hoc pacto vix numerandi reſtituebantur: cum vero ipſe aliquando febricitaret, Medici opem implorabat, faſſus ſe hujusmodi vanitati nullam fidem habere atque ideo nec tentare id in ſe ipſo velle, quod magis credulis vel centies profuerat.

§. 40. Confidentiam ægri de Medico plus valere ad ſalutem recuperandam, quam omnia Medici inſtrumenta, affirmat *Avicenna 4. Natur. 6. Et Galenus 1. Progr.* Scribit id in ſe ipſo expertum, ac propterea illum Medicum eo feliciorem in curandis morbis futurum, quo melius poterit perſuadere. Duplici autem pacto proficuam eſſe illam fiduciam, docet *Fienus Quæſt. XI. p. 197.* nempe quatenus in animo ægrotantis lætitiam excitat, quæ naturam languentem iterum excitat: Secundo, quia ægrum præceptis medici obedientem præſtat; cum è contrario ſi æger de ſalute ſua deſperet, nec medicamenta ſumere, nec cæteris diætæ regulis parere velit, cum manifeſto vitæ atque ſalutis periculo id fiat ſæpiſſime.

Digitized by Google

§. 41. Igitur nec abs re fuerit notante *Roderico à Caſtro in Med. Polit. lib. III. cap. 12.* Si Medicus ſe ipſum coram ægrotis prudenter ac modeſte commendaverit, aliusque recenſuerit, qui ejusdem opera liberati ſunt à ſimilibus morbis. Et quemadmodum inter omnes practicos infeliciſſimi ſunt, qui de cunctis dubitant, & diffidentes arti ſuæ vix quicquam audent, aut ægris promittunt: ita cernimus oſtentatores, atque aretalogos, & quoscunque idiotas, ſi modo famoſi exiſtunt, longe feliciores; non modo quod audaces aliquando fortuna juvet, ſed quod etiam præconcepta de horum hominum felicitate in curandis morbis opinio meliora ſemper ſperare jubeat.

§. 42. Niſi me omnia fallant, crediderim nec aliam eſſe rationem miraculoſe illius curæ, quam ſolo contactu ſeu manus impoſitione abſolvunt Reges Galliæ Angliæ atque Hiſpaniæ. Videatur *Caſp. à Rejes Camp. Elyſ. jucund. quæſt. XXIV. p. 31. & ſeqq.* Sunt nimirum ſtrumæ ex illo tumorum genere, qui more gangliorum à natura ſæpius diſcutiuntur in totum. Quotusquisque vero eſt, qui non pie credat, regis reginæque manum plus poſſe quam plebeji? Si proinde alia non intervenerit cauſa, vel ſola hæc fiducia naturam juvans ſufficere poterit.

§. 43. Verum in determinandis Imaginationis viribus cautos nos eſſe oportet ne per fallaciam ei tribuamus, quod fortaſſe rectius alteri debetur cauſæ. Deſino hic ne nauſeam creem Lectori Benevolo, qui mihi potius exorandus eſt, ut hos qualescunque conatus meos æqui bonique conſulat. DEO autem IMMORTALI gratias pro conceſſis viribus perſolvo agoque debitas, veneror que idem SUPREMUM NUMEN ſupplici corde, ut præeſſe porro ſtudiis meis atque pro ſua immenſa bonitate iisdem benedicere velit ex alto.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO X.
DE VISU.
C. D.

QUanquam Divinum Numen à prima mundi creatione homini præ cæteris creaturis prærogativam conceſſerit inſignem, qua omne mineralium, vegetabilium & animalium genus ſuperet; dolendum tamen poſt lapſum protoplaſtorum maximam partem ea nos iterum fuiſſe privatos, poſtquam deperdita imagine divina potiores animæ atque corporis dotes evanuerunt. Itaque nec diſſimulandum eſt hanc jacturam à nobis, uti in reliquis, ita & in ſenſoriis deprehendi manifeſte, atque ideo nos vinci à Lynce viſu, à vulture odoratu, ab aliis guſtu, tactu vel auditu. Nihilominus quem in ſenſitiva anima atque organico corpore defectum notamus, ſatis feliciter reſtituit mentis regimen, quippe cujus beneficio longe aliter ac bruta ſolent, de objectis externis judicamus. Non jam vacat examinare ſingula, ſaltem hac vice quod viſum concernit, propoſitum eſt ejus naturam paulo penitius intueri: & quidem juxta ductum Phyſiologiæ, prout ſcilicet ſecundum naturam, & in ſtatu ſanitatis ſeſe viſus habet. Dabit autem L. B. veniam ſi non omnia à nobis proferenda ipſi ad palatum ſint; neque enim quid

ab

ab aliis credi velimus, ſed potius quid nobis videatur veroſimilius, ſumus allaturi, tanquam materiam exercitio diſputatorio non indignam. DEUS annuat cœptis!

§. 1.

EQuidem certum eſt, viſum ſeſe ad omnia non extendere, & quæ immaterialia ſunt oculis cerni non poſſe, uti ſunt DEUS, Angeli, atque mens humana. Ad hæc, quæ ſubtiliſſima gaudent materia, itidem tranſcendere oculorum vires quis dubitat? cum brutorum anima & effluvia corporum ſubtiliora viſum ſubterfugiant quotidie. Itaque corpora, quo magis craſſa ſunt, hoc felicius à nobis percipiuntur.

§. 2. Mirum autem eſt, quomodo & ea quæ manibus palpantur, atque materia gaudent ſatis craſſa, nihilominus inviſibilia eſſe queant, nempe quando in tenebris lumen omne deficiat. Hinc enim nata eſt nonnullorum opinio, qua defendunt objectum viſus nihil eſſe aliud, quam unice lumen, quoniam ſine hoc nil quicquam oculis unquam apprehendatur.

§. 3. Itaque ut conſtet, quid lumen ad viſum conferat, monendum eſt, alia objecta conſpici ut luminoſa, alia ut illuminata; vel quod perinde eſt, lumen aut connatum eſt & irradicatum quibusdam ſubjectis, aut communicatum & translatum vel adventitium. Sol atque reliqua ſidera (Luna hic aliquantisper ſepoſita, utpote cujus lumen non immerito à ſole petunt,) luce gaudent omnino connata. Eodem modo igni culinari lumen connatum eſt, ac parum refert, ſive ſuſtentetur ligno, ſive pice, ſulphure, oleo, ſevo ſimilibusque flammam concipientibus.

§. 4. Emanantes autem ex his ſubjectis luminoſis radii incidunt vel in objectum pellucidum, atque ſic transmittuntur vix impediti, uti hoc tota die obſervamus in vitreis feneſtrarum orbibus, vel incidunt in corpus opacum atque inde iterum reflectuntur.

Hujus

Digitized by Google

Hujus ſi ſuperficies ſit polita colorque non adeo notabilis, tum lumen minus alteratum inde reflectitur, quale quid notamus in radiis ſolaribus repercuſſis à ſpeculo, vel quæ ſimili ſuperficie exacta plana gaudet, atqua ſtagnante.

§. 5. Quemadmodum vero lumen per vitrum quoddam rubrum, viride, cœruleum aliove colore imbutum tranſiens, tincturam ruboris &c. ſecum rapit, ita, ut etiam eandem repræſentet eo in loco, ubi radii luminoſi tandem terminantur; ſimiliter & reflexi à ſubjectis coloratis, eandem coloris ſpeciem ſecum portant, atque tum demum exactius repræſentant, quando ſiſtuntur. Illuſtrat utrumque horum mechanica: monſtrat enim laterna magica, quam vocant, quid radii valeant transeuntes per corpus pellucidum & coloratum; camera obſcura vires radiorum reflexorum potius oſtendit, & quomodo radii ſolares illuminantes obvia quævis colores atque ideas rerum ſecum reportent, aliisque in locis iterum repræſentent.

§. 6. Hinc vero colorum diſtinctio inter reales & apparentes oritur. Nimirum prout reliquæ qualitates & conditiones corporum, ita & colores nonnullis ſubjectis connati ſunt, e. g. cretæ albedo, rubricæ rubor, gramini viriditas, aliis alius color, ut & ab his arte facta ſuos quoque colores mutuari poſſint. At vero qui cum radiis luminoſis ab his ſubjectis reflectitur color, intentionalis eſt & ſaltim apparens.

§. 7. Non ignoramus à multis realitatem colorum etiam in ſubjectis vocari in dubium, dum juxta *Digbæum in tract. de nat. corp. c. 29.* exiſtimant, colorem corporis nihil eſſe aliud, quam potentiam reflectendi lucem ad oculum, certo quodam modo, & in certa poſitione; h. e. eſſe ſuperficiem cum aſperitate ſua vel lævitate, cum poris vel eminentiis, cum duritie vel mollitie &c. verum hallucinantur inſigniter; falſum enim eſt, nigredinem eſſe diſpoſitionem corporis molliſſimi porisque laxiſſimis perforati, uti nemini obſcurum eſſe poteſt, qui lignum ebenum exactiſſime politum omnino nigerrimum videt: contra, goſſypium revera molle ac tale eſt,

quod ob defectum duritiei ac denſitatis lumen reflectere à ſuperficie nequit, candidiſſimum tamen ſua natura obſervatur.

§. 8. Alii videant, quomodo ſeſe expediant in definiendis diverſorum colorum particulis. Nobis certe non explicare ſed implicare videntur, qui rem cuivis obviam intempeſtiva ſubtilitate obſcuriorem reddunt. Ecquis ignorat, quid acre vel amarum vel ſalſum, vel acidum aut adſtringens ſit, ſi linguæ judicio piper, abſynthium & ſimilia offerantur. Quid vero particulæ illæ teretes & aculeatæ, furcatæ, angulatæ, hamoſæ ſibi velint, nec ipſis earum patronis ſatis perſpectum eſt. Eundem nodum in ſcripo quærunt, qui à particulis ſic aliterve configuratis colorum diſcrimen deducere conantur. Itaque nobis inſigniter arridet effatum B. Scherzeri *in nucl. phil.quæſt.182.* ſenſitiva meliꝰ ſentiri quam definiri.

§. 9. Sufficit nobis colores rerum nonnullarum congenitos, lumini autem à Creatore collatam facultatem, qua ab ejusmodi objectis recipere colores ac repræſentare valeat. Neque enim credendum eſt, à radiis luminoſis fieri colores; illuminari & conſpicuos reddi, nullus dubitat. Certe nemo ſanæ mentis ſapphiro, ſmaragdo, rubino, amethyſto cæterisque gemmis ſuum denegabit colorem, quanquam in montium tenebris deliteſcant ab omni lumine remotiſſima. Quod enim tales ſint, naturæ beneficium ipſis tribuit ſtatim in generationis puncto; quod vero tales appareant & à nobis cognoſcantur, lumini debemus non illubentes.

§. 10. Progredimur potius ad organi viſorii examen, ut conſtet, quonam apparatu natura ad viſum nos inſtruxerit. Si interiora primum ſpectemus, humores ſtatim occurrunt tres, Aqueus, Cryſtallinus, & vitreus. Aqueus peculiari membranula non includitur, ſed inter cryſtallinum & pupillam reſidet. Et quanquam *Riolanus* & *Verle* hunc humorem circumfluere quoque vitreum, adeoque univerſum oculum ambire ſtatuant, teſtatur tamen avtopſia, ſi cautius tractetur oculus, vitreum denudari poſſe absque profuſione humoris aquei, atque hunc ſalvum ſervari circa oculi anteriora,

Digitized by Google

riora, quousq; uvea qua parte ſclerotidi & humoris cryſtallini margini adnaſcitur læſa fuerit. Si quid ergo effluit, diſſectis in parte poſteriore tunicis, ad humorem vitreum potius, quam aqueum referendum erit.

§. 11. Elegantior eſt cryſtallinus, qui ſub forma lenticulari tenuisſima includitur membranula, quam araneam vocant; illius pars anterior quæ pupillæ objicitur quodammodo depreſſa, pars poſterior magis convexa obſervatur. Et quanquam ſubſtantia humoris cryſtallini ſic ſatis firma & integra appareat, præſertim in adultis, curioſum tamen eſt, eundem non raro in partes varias ſua ſponte dehiscere, videlicet, ſi tunica illa cryſtallina detracta fuerit ſubtili manu; tum enim eleganter trifidus utplurimum juxta Fig. 1. nonnunquam quadrifidus deprehenditur, rariſſime bifidus, obſervante *Drelincurtio in prælud. anat.* Inter cæteros autem, quos examinavimus, maxime curioſus erat cryſtallinus humor ex cervi oculo, quippe cujus exteriora trifolium quaſi repræſentabant, in cujus medio globulus reſidebat, prout in adjecta figura 2. videre eſt.

§. 12. Sicuti vero aqueus anteriorem, cryſtallinus medium, ita vitreus poſteriorem locum ſimul & latera occupat oculi; ſphæricus enim eſt à tergo, atque hac figura excurrit usque dum circa anteriora concavus in ſinu ſuo excipiat cryſtallinum. Communiter ei adſcribitur tunica peculiaris vitrea, fatemur tamen eandem nobis nondum ſatis perſpectam, quantumvis ſæpius in eam inquiſiverimus; quicquid enim membranæ ſimile atque ex tenuibus filamentis conflatum deprehendebatur, ſuperficiem vitrei non exacte claudit, ſed & interiorem ejus ſubſtantiam pervagatur ita, ut ſeparatam felicius in figuris æneis à chalcographo, quam ab anatomico cernere liceat.

§. 13. Includuntur autem humores triplici tunica; retina immediate ambit vitreum, deſinitque circa pupillam: ſupra hanc extenditur uvea, ſeu choroides, quæ circa marginem humoris cryſtallini adnata firmius, iridem oculi conſtituit, atque tunc ſupra cry-

ſtallinum pergens, in medio perforata pupillæ foramen efformat. Sclirotica denique includit omnia, atque ne impediat radiorum viſivorum ingreſſum, pellucida eſt circa anteriora, ubi cornea audit, & juxta humoris cryſtallini figuram in minorem elevata ſphæram, ut eo facilius plures excipiat radios. His annumerant adnatam ſeu album oculi, quo ipſo cum palpebris unitur oculus, ut in ſua ſitu felicius ſervetur.

§. 14. Hæc ſunt quæ bulbum oculi conſtituunt; attamen nec reliquas partes præterire licet; muſculos ad motum oculi factos ſex numeramus, quatuor rectos, attollentem, deprimentem, adducentem, abducentem, obliquos item binos, nempe ſuperiorem & inferiorem; qui his inſeruntur nervi, partim motorii, partim pathetici, partim timidi oculorum dicuntur, juxta *VVilliſii* computum, par tertium quartum & ſextum eorum, qui intra cranium exoriuntur. Par ſecundum autem opticum eſt, quod inter medios muſculos oculi bulbo inſeritur, nec ut reliqui ad motum, ſed potius ſenſum viſus facit.

§. 15. Vaſa præter nervos jam recenſitos ad oculum abeunt ſanguifera, arteriæ ſcilicet è carotidibus, venæ è jugularibus. His nuperrime *Anthonius Nuck* annumerat lymphatica à ſe inventa, quæ cum nervo optico prodeuntes, & circa hujus ingreſſum aſſurgentes, facta ramificatione, irradicantur in ipſum oculi bulbum. Vid. *ejusd. autoris tract. de ductu ſalivali novo, ſaliva, ductibus aquoſis & humore aqueo oculorum*, hoc ipſo anno editum *Lugd. Batav.*

§. 16. Reſtant externa illa, quæ vel ad defenſionem oculi, vel motum commodiorem natura ordinavit. Huic ſcopo inſerviunt glandulæ lachrymales, & major, quæ ſupra canthum externum oculi conſpicitur, & minor, quam in cantho interno deprehendimus, quæ in hoc conſpirant, ut effuſa per vias à *Stenone* monſtratas lympha humectent oculos ad feliciorem circumgyrationem; cum quibus etiam faciunt minimæ illæ palpebrarum glandulæ, quarum vaſa in *Epiſt. ad Langellott.* delineavit *Henric. Meibom.* Ad defenſionem

nem autem natæ videntur palpebræ cum ciliis & ſuperciliis, utpote quæ acceſſum variarum rerum nocivarum quodammodo arcent; quod ſi vero quid forte in oculos inciderit, aut ipſa affuſa lachrymarum copia oculo moleſta ſit, excipiatur via ad nares patula, per puncta lachrymalia, ut per hunc narium ductum emungatur.

§.17. Adeo artificioſo natura hominem inſtruxit organo ad ea dijudicanda, quæ ipſi obviam veniunt. Igitur cum oculus maxime ſit diſſimilaris, hinc oboritur non levis disceptatio inter autores, quænam inter partes oculum conſtituentes primaria ſit, & quo in loco ſimulacra rerum viſarum figantur. Nobis videtur miſſis aliis opinionibus, duo imprimis notatu digniora, nempe pelluciditas à parte ante, & opacitas à tergo. Imitatur enim in hoc naturam fabrica ſpeculi, cujus vitrum transmitteret pro more pellucidorum lumen omne atque incidentes imagines, niſi in parte poſtica applicetur, quod ſua opacitate renititur.

§.18. Ridebis, artificioſam oculi ſtructuram nos comparare ſpeculo; ſcias autem nos multo magis ridere eos, qui neſcio quas refractiones radiorum in oculo ſibi concipiunt, nulla urgente neceſſitate. Certe ſi varia examinamus animantium genera, deprehendimus ea nihilo infirmiora viſu, quanquam oculi adeo non conveniant cum humanis. Nihil intereſt, utrum humor Cryſtallinus minus aut magis convexus ſit ut in lepore, aut plane Sphæricus, uti in piſcibus avibusque: item, an proportio adſit inter cryſtallinum & vitreum, ejusque figura humano ſimilis, ſiquidem diverſitas inſignis & in jamjam nominatis ſubjectis manifeſta eſt. Ut taceam aqueum humorem duplicem una cum cornea duplici deprehendi in anguilla: præterquam enim quod oculus inſtar reliquorum piſcium perfecte formatus ſit, adeſt adhuc tunica quædam perſpicua, quæ cum cute continua oculum ex toto præcludit. Unde omnino argumentari licet, diverſitatē & numerum humorum præciſe ad viſum non requiri, ſed potius, quæ pellucida ſunt, non aliter eſſe conſideranda, ac ſi unum quod ſit, quemadmodum alias

videmus, duo vitra exacte polita idem agere, cum componantur, quam ſimplex, uti id facile tentare licet duobus plano convexis à parte plana ſibi invicem impoſitis.

§. 19. Nemo tamen credat ideo, à nobis pro inutilibus haberi & ſupervacaneis, quæ præciſe ad viſum non requiruntur; nam ex hoc ipſo liberalitatem potius creatoris agnoſcimus, quam ut cogitemus de prodigalitate, quod abſit! Anne putas nos eſſe deterioris conditionis ideo, quod natura aſellis variisque inſectis plures conceſſerit pedes, & bovi aliisque quadruplicem ventriculum? Imo vero hoc magis eluceſcit omnipotentia divina, quo major varietas in creaturis occurrit. Itaque ſtructura corporum nullis adſtringitur regulis, neque hunc illumve in uſum pars aliqua fabrefacta eſt, ac ſi aliter eſſe nequeat, ſed potius, quia DEO ita placuit.

§. 20. Quandocunque igitur oculorum conſideramus fabricam, arbitramur humores in univerſum ideo natos, ut ſpecies viſibiles transmittant pelluciditate, uveam tunicam, ut easdem figat ſua opacitate, ſclirotidem, ut ſua duritie humores complectatur ac defendat, retinam, ut colorum uveæ commixtionem cum humoribus præcaveat, ac tandem excipiat ideas per pupillam advenientes. Et quemadmodum ſclirotis à parte anteriore cornea & pellucida eſt, ad transmittendos radios viſorios, ita uvea circa pupillam perforata eſt eadem de cauſa & mobilis, ut dilatari promte & coarctari, juxta exigentiam rei valeat; itaque & humor aqueus pupillæ affunditur, ut humectando corneam ſimul & pupillam, motum hujus reddat expeditiorem.

§. 21. Quod ſi igitur porro modus viſionis explicari debet, ante omnia à præjudiciis liberandus eſt animus. Nimirum jam à cunctis pro conceſſo habetur, radios ſpecierum viſibilium coire in oculi puncto, ſive id ſtatuatur in pupilla ſive in humore cryſtallino, ſive in centro oculi; atque coëuntes hic radii creduntur ſeſe mutuo interſecare ita, ut duplex emergat conus, alius quidem externus, cujus

cujus baſis objecto videndo innititur, apex in pupilla concipitur: huic alter internus opponitur conus, cujus baſis in retina figitur. Itaque nec aliter fieri poteſt ex eorum mente, quin ſuperiora depingantur in oculi parte inferiore, quæ inferiora ſunt, in oculi parte ſuperna, quæ in dextro habentur latere, figantur in ſiniſtro, quæ in ſiniſtro, è contra in dextro. Hoc ut probent, adducunt imprimis cameræ obſcuræ ſimilitudinem, & quod adhuc magis plauſibile eſt, recipiunt oculum, remotisque muſculis, pinguedine, aliisque impedimentis, opponunt pupillæ accenſam candelam, unde flamma in ſclirotide inverſa apparet, ac multo clarius ſi hæc ipſa cum uvea atque retina refecetur, humorque vitreus denudetur, vel juxta *Carthesium Dioptr. cap. 5.* loco lentis vitreæ foramini cameræ obſcuræ applicetur.

§. 22. Enimvero res nondum deciſa eſt, ſiquidem primo, quam ſibi concipiunt radiorum in uno puncto collectionẽ quod attinet, notandum luminis quidem radios, ſive ſint pure tales, ſive colorati, interdum quidem conum referre exacte talem, ſi ſcilicet in uno puncto colligantur; at vero ubique id neceſſum non eſt, ſiquidem planum, convexum, concavum, polyedrum & cujuscunque figuræ ſive regularis ſive irregularis ſit corpus pellucidum aut ſpeculare, ſemper tamen tot recipit radios quot poteſt. Si enim verum eſt, uti revera eſt, à quovis puncto objecti radios quaquaverſum diſpergi, quod actinobolismum vocant, ſequitur inter eos alios quidem eſſe parallelos, alios uniri in conos varios propiores & remotiores, alios à ſe invicem recedere plus minusve, præſertim ſi in diſtantiam remotiorem diffundantur.

§. 23. Atqui pupilla oculi adeo exigua non eſt, ut punctum tale, quod credunt, cono viſorio conſtituat: nec ſemper ejusdem amplitudinis, unde incertum foret punctum: nec ſemper regularis, nam & feles, quorum pupilla longitudinalis eſt ita, ut ab utroq; oculi cantho conniveat, & boves, quorum pupilla per transverſum elongata eſt, tale punctum non monſtrant absque viſus detrimento.

Digitized by Google

to. Dein convexitas corneæ ita à natura fabrefacta eſt, ut plures ſimul & anteriores, & laterales excipiat radios; itaque mente quidem concipi poteſt punctum quoddam, ad quod radii omnes incidentes tendant, id ipſum tamen non attingunt, quod ſic demonſtrabo: certe in ſuperficie ultimum illud punctum non exiſtit, nam & in ipſa cornea ideæ rerum externarum depinguntur, quod tamen in ejusmodi puncto fieri non poſſet; quemadmodum enim in fig. 3. lens vitrea A. non colligit radios intra ſe, ſed in puncto uſtionis B. ſeu centro circuli, juxta quem confecta eſt: nihil invertit, niſi poſtquam à puncto uſtionis à ſe invicem iterum recedunt radii C. uno verbo; radios non alterat intra ſe, ſed quando eandem penetrarunt, ita & oculus intra ſe nec radios concentrat, nec invertit, nec alterat ulla ratione.

§. 24. Ne mireris, nos ſimilitudinem lentis adducere, cum tamen oculus ex toto ſi ſpectetur ſphæricus ſit magis, quam lenticularis; utimur ſcilicet eodem jure, quo alii in camera obſcura cum oculo comparata lentem recipiunt ſimilem. Ne vero credas figuram ſphæricam nobis eſſe minus faventem, en ea, quæ hac ipſa tentavimus. Nimirum convenit plane cum lente in hoc, quod oculo applicata rem in ſitu ſuo erectam monſtret: ſi in certa diſtantia detineatur inter oculum & objectum externum, inverſa monſtrat omnia: proxime admota rei videndæ iterum erecta ſiſtit.

§. 25. Nobis autem hoc unicum ſufficit, quod intra lentem aut ſphæram radii non concentrentur, nec ſeſe interſecando ſpecies viſibiles invertant, ita, ut fruſtra utrumque horum ab oculo etiam expectetur. Dicis: contrarium obſervari in ipſo oculo, utpote in cujus parte poſtica ſclerotidis, flamma accenſæ candelæ, quam pupillæ opponimus, manifeſte inverſa ſiſtitur. Reſpondeo; ſiſtitur vere, nempe in certa ab oculo diſtantia; hanc ſi non obſerves lumen apparet confuſum, ſi proxime oculo applices erecta iterum ſunt omnia, eadem ratione uti in lente aut ſphæra vitrea.

§. 26. Equidem jamjam intelligimus, duplicem in pila vitrea

te

Digitized by Google

te cernere ideam, ſi oculo opponatur ea facie, qua lumen recipit, aliam ſcilicet à parte ante minorem & erectam, prout in cornea oculorum deprehenditur, aliam autem majorem ſimul, quæ à parte poſtica in concavo vitri repræſentatur. Ne vero credas erectam anteriorem inverti circa poſteriora, ſcias quæ à parte anteriore conſpicitur figura plane diſtinctam eſſe ab ea, quæ à tergo apparet; etſi enim prior omnino obumbretur, poſterior tamen remanet illæſa; ſi vero à latere, appoſita manu, impediatur acceſſus luminis, hoc ipſo inſimul tollitur idea illa poſterior, quæ à latere accedebat. Tale autem quid in oculo metuendum non eſt, ubi unica pupilla lumen, atque rerum figuras admittit, reliquum vero ſatis opacum radiorum ingreſſum omnino prohibet.

§. 27. Reſtat proinde, ut videamus, annon etiam intra oculum majores pingantur ideæ, quoniã figura & lenticularis & ſphærica tale quid præſtet, ſpeciesque repræſentet ampliores. Atque ita quidem videtur, ſiquidem & humor cryſtallinus, aut pupilla oculi integri, denudato ſaltem circa nervum opticum humore vitreo, ſi imponantur e. gr. ſcripturæ, literas omnes referunt aliquanto ampliores. Nihilominus, qui ea, quæ à nobis dicta ſunt §. 23. conſiderat, videbit inſimul alterationem idearum, quas lente aut pila vitrea præſtamus, non tam intra vitrum contingere, quam in eo apparere, atque talia ab oculo exterius adveniente judicari.

§. 28. Quid dicamus de refractione quæ ordinarie contingit, quando è medio rariore conſpiciamus ea, quæ in denſiore medio hærent, vel contra. Profecto, regula Mathematicorum communis eſt; radium oblique incidentem è medio tenuiore in craſſius in ingreſſu refringi, & refractum intra medium denſius accedere verſus perpendicularem; contra, è medio craſſiore in tenuius, refringi ita, ut in medio rariore recedat à perpendiculari, unde notabilis alteratio in ſitu, quantitate & figura oboritur. Verum ut fateamur quod res eſt, nulla nobis unquam refractio apparuit in aqua A. figuræ 4. ſi baculus B. oblique immittatur, quam à perpendiculo C. ita,

ut declinato ad ſuperficiem aquæ oculo, baculus pene in ipſa ſuperficie apparuerit. Interim non negamus, quæ aquæ immerguntur, majora quodammodo apparere ad extra, adeoque ſimili ratione, quæ per impoſitum humorem cryſtallinum aſpiciuntur, majora itidem deprehendi.

§. 29. Quemadmodum autem refractio ipſa non eſt realis, ſed ſaltim apparens, ita & augmentum figuræ quod inde naſcitur non eſt vere tale in oculo, ſed in ſuperficie ejus apparens tantum. Itaque inſigniter fallunt & falluntur, qui veram refractionem in oculo noſtro ſtatuunt. Certe eadem eſt ratio radii luminoſi in hoc negotio, qualis eſt v. g. baculi; jam vero nemo adeo ineptus eſt, ut credat baculum revera fractum in aqua, quanquam talis intuenti appareat: ſimili modo alia mihi videtur ratio radii luminoſi incidentis in oculum, alia ratio obſervandi eundem in peripheria corneæ, vel humorum convexa. Sit ita, radios incidentes in oculum refractos circa pupillam videri, ſicuti acicula ei oblique intruſa in humore cryſtallino aut vitreo refringitur, nulla tamen refractio vera aut immutatio hic locum habet, prout à pleriſque ſupponitur.

§. 30. Quandocunque igitur radii viſorii corneam attingunt, &, uti alias in ſpeculo ſolent, recta eo usque penetrant, donec figantur ab opacitate ſive colore uveæ, juxta Fig. 5. non diffitemur ſpeciem præ ſe ferre refractionis; hæremus tamen nomine refractionis uti, quoniam nec eandem cum refractione cauſam & conditionem agnoſcit. Ad hæc quivis facilius intelligit, receptam in ſuperficie ideam, non immutatam, lineis parallelis per humores penetrare ad retinam, quam radium perpendiculariter incidentem per pupillæ centrum recta linea abire, ambientes omnes verſus hanc perpendicularem plus minusve refractas colligi, ita ut propiores perpendiculari minus, remotiores magis refringantur.

§. 31. Interea cum certum ſit, radios eo plane ordine, quo excipiuntur à cornea tranſire quousq; pelluciditas humorũ admittit, manifeſtum quoque eſt, omnia in ſitu ſuo conſpici, adeoq; ſuperius in

in parte ſuperiori, inferi9 in inferiore, dextrum in dextro, ſiniſtrum in ſiniſtro latere, uti quodammodo delineatum dedimus exemplo clavis. De eo autem monendus es, nos pauciſſimos ſaltem delineaſſe radios, ad evitandam confuſionem, quanquam innumeri fuisſent depingendi ſi poſſibile foret, nempe è quovis puncto clavis exeuntes & verſus corneam retinamque proxime concurrentes. Præterea, ad melius exprimendam figuram, clavi univerſum pupillæ conceſſimus foramen, etſi ultro fateamur, non clavem unice ſpectari, ſed eodem actu plura oculis comprehendi poſſe: ſuperat enim revera artificis manum.

§. 32. Ut vero defectum picturæ aliquantisper ſuppleamus, ſciendum juxta §. 22. lumen undique reflecti, ac imprimis diurnum, ea præſertim de cauſa, quod ſol ipſum globum terraqueum longe ſuperet, uti vulgo exiſtimatur; gradus tamen luminis hoc ipſo quivis cognoſcit, quando conſiderat, alia quidem immediate recipere radios à ſole directos fortiores, alia reflexos & debiliores: quæ ſol ipſe intuetur, illuminantur maxime, quæ ſoli expoſita non ſunt, plus minusve illuminantur, prout plus minusve lumen reflectitur. Poſito autem innumera illuminari à ſole, oculumque noſtrum in diſtans intueri quævis obvia, quæritur non immerito, qui fiat, ut una vice obſerventur adeo diverſa eaque diſtincta magnitudine, diſtantia vel colore?

§. 33. Equidem dicis, ſingula diſtincto cerni ſub angulo: quæro autem porro: quidnam in talem angulum radios cogat, ut præciſe coni apicem ad oculum dirigat? En igitur quid nobis hac de re videatur. Videlicet, ſi verum eſt ab omni ſingulorum objectorum puncto quaquaverſum diſpergi radios, certum quoque eſt, concurſum radiorum è ſingulis objectis contingere in quovis puncto objectis viſibilibus oppoſito. Et quandoquidem in Fig. 5. idem eſt robur radiorum reflexorum ab objecto B. quale eſt ab A. & C. aliter fieri non poteſt, quin radii è diverſis locis tendentes ad certum terminum, eo ipſo conicam aſſumant figuram, quanquam ultimum anguli punctum præciſe non attingant.

§.34. Hic terminus autem cum modo amplius, modo anguſtius ſpatium concedat radiis incidentibus, hinc fit, ut vel majores, vel minores colligantur ideæ. Scilicet notiſſimum eſt in ſpeculo plano ejusdem fere magnitudinis repræſentari objecta paulo propius admota; quo magis autem à planitie declinat convexum aut concavum, hoc minora apparent objecta, i. e. è majori circulo confecta ſpecula figuras reddunt adhuc majores, è circulo minore facta, longe minores; loquimur autem de ſpeculis, alia enim eſt ratio microſcopii, vel tubi optici, utpote in quibus non figuntur ſpecies, uti in corpore ſpeculari, ſed transmittuntur.

§.35. Elegans proinde oculi ſtructura eſt ſphærica non tantum ad motum commodiorem, ſed imprimis ad objectorum viſibilium feliciorem apprehenſionem fabrefacta. Quæcunque enim figura ſpeculi minores concipit ideas, illa eo copioſiores quoque admittit, ſed convexa minoris circuli, qualis in oculo occurrit talis eſt, itaque nec mirum, ſi non ea modo attendat, quæ directe opponuntur, ſed & ea ſimul, quæ à latere quoque accedunt.

§.36. Sed jam ſatis dictum eſt, quænam oculi ſtructura ſit organica, & quomodo per modum corporis ſpecularis recipiat ſpecies viſibiles. Videamus porro, quid anima ſenſitiva aut rationalis conferat ad melius dijudicanda objecta externa. Non enim ſatis eſt recepiſſe per modum ſpeculi ideas rerum externarum, niſi & in nobis Judex adſit, qui easdem apprehendat & examinet. Menti autem ſoli officium hoc tribui nequit, ſiquidem & bruta ea carentia idem vident quod homines. At nec ſola ſenſitiva ſufficit, quoniam non raro judicio opus eſt, quale quid à ſpiritibus animalibus fruſtra expectamus.

§.37. Bruta certe non raro falluntur picturis & umbra ita, ut aves uvas ſequantut Apellis, paſſeres à milio abigantur expoſitis è ſtramine laceratoque panno confectis monſtris; alaudæ decipiantur falcone picto, parus figura ululæ, &c. Non negamus, interdum oculos quoque decipi hominis, præſertim ſimpliciſſimi, attamen non æque facile. Canis enim ſuam imaginem obſervans in ſpeculo,

culo, dum peregrinum credit canem, latratu eum proſequitur unguibusque dentibusque. Ecquis vero hominum adeo ineptit, poſtquam natura ſpeculi ei perſpecta eſt.

§. 38. Quapropter bruta, cum deſtituantur mente, difficilius fallacias dijudicant, nihilominꝰ anima eorum ſenſitiva tantum agit, quantum poteſt. Nec aliter in nobis Spiritus animalis apprehendit ſpecies viſibiles, in hoc ſaltem felicior, quod mens ipſa inſimul animadvertat omnia, & ſicubi anima hæreat ſenſitiva, defectum ſuppleat. Res in exemplo clara eſt: ponamus Abbatem eruditum eundem hymnum latino conſcriptum idiomate ex eodem libro cantare, quem Monialis minus erudita legit. Abbas non verba tantum, ſed inſimul ſenſum ſpectat, Monacha nil niſi verba attendit ideo, quia oculi eaſdem quidem concipiunt literarum ideas, quas tamen mens non ſatis informata minus intelligit.

§. 39. Videndum eſt igitur, quomodo vel ſpiritus, vel ipſa mens in viſu ſe gerat. Nempe cum certum ſit animam eſſe & in toto & in quavis parte; rationalis autem ſenſitivæ animæ alligata ſit unione naturali, neceſſum eſt ſicuti in reliquis partibus ita & in oculo mentem unitam cum ſpiritu habitare. Ita enim & in prima creatione, & poſtmodum in generatione hominis Creatori placuit omnipotenti. Hoc tantum intereſt, quod immaterialis & immortalis mens, cum nullum patiatur decrementum, nullo quoq; opus habeat incremento: ſpiritus autem, quoniam continuo conſumitur ex parte ac diſſipatur, ita & conſervationem ſui omnino poſtulat. Inſitus proinde ſuſtentatur per nervos influo, uti in univerſo corpore, ita & in oculo; adeoque inſignis nervus opticus peculiarem in uſum eo tendit, cum ad motum oculi à natura alii adhuc nervi jamjam deſtinati ſint.

§. 40. Spiritus proinde copioſius inhabitantes oculorum humores, quidni attendat adventitias ideas? Notum eſt à radiis ſolaribus lædi viſum ita, ut poſtmodum quæcunque obvia minus commode dijudicentur. Quam vero putas noxam induci oculo?

ſiquidem tale quid ſpeculo aut tubo optico non contingit, ut poſt admiſſos radios ſolis fortiores alia objecta non excipiant. Spiritus ergo eſt, qui à nimio radiorum ſolarium ſplendore vehementius exagitatur, uti alias excitatur, ſi torpidus fuerit, exemplo quotidiano. Si cui enim poſt V. Sm, ſcarificationem, aliave de cauſa immineat Lipothymia, & jamjam tenebræ offundantur oculis, tum profecto non parum juvat ad eam declinandam, ſi oculi attollantur in ſublime radiiſque luminoſis exponantur liberius.

§. 41. Ex improviſo autem admiſſum lumen uti ægre toleratur ab oculis, ut, e. gr. candela accenſa in tenebris ſedentium oculos terrefaciat inſtar fulminis, ita moderate & quaſi temperatum accedens, viſui gratiſſimum exiſtit, rerumque umbram & colores non minore elegantia ſecum affert. Diximus jam ſupra, oculum eſſe conformem ſpeculo; atqui figuræ objectorum non tam ſiſtuntur in ſuperficie, quam in fundo ſpeculi, uti facile apparet, ſi quis aciculam imponat ſpeculi plano; Itaque & eadem ratione ideæ cum ſuis coloribus partes oculi pellucidas penetrantes, tandem terminantur in oculi fundo. Adeoque triplici ratione conſiderari poteſt ab anima ideas percipi, videlicet in fundo, in tranſitu per humores, ac denique in ipſa cornea.

§. 42. Dicis contra naturam ſpeculi eſſe, ut in tranſitu per vitrum ideas ſiſtat, quippe quæ levi quaſi umbra tantum ſuperficiē tingunt, ac demum in fundo ſeſe ſiſtunt. Scias ergo, oculum plura poſſe tanquam animatum ſpeculum, etenim quæ à nobis obſervantur in ſpeculo certis redire debent radiis, ita ut præciſe eodē angulo reflexionis repræſententur, qualis fuit incidentiæ angulus: jam vero radii penetrant vitrum pellucidum donec à mixtura illa mercuriali, ſimilive pacto facta opacitate ſiſtantur, igitur neceſſario quoque reflexio fieri debet à fundo ejusmodi ſpeculi, cum tamen eadem contingat in ſuperficie ſpeculi è chalybe confecti. Quandoquidem vero ſpiritus in oculo reſidens ejusmodi reflexionis angulo non indigeat, idcirco quem ab omni parte intuetur radium con-

Digitized by Google

continuo tractu à retina ad corneam usque obſervat. Videtur enim huic negotio inſigniter favere nigredo illa uveæ, quæ undique humorem vitreum involvit; quemadmodum enim radii ſolares non æque obſervantur in aëre libero, quam ſi per anguſtum foramen in cameram immittantur obſcuram, ita & in umbra quam color uveæ præſtat, longe conſpectiores ſunt radii ab oculo ſuscepti.

§. 43. Quam ergo figuram ſpiritus in oculo obſervat, eam non poteſt non intueri quoque ab extra, quatenus radiorum ingreſſum ab objecto externo perſentiſcit; nam & hac ratione magnitudo & diſtantia, & ſi quid præterea notatu dignum occurrit, inſimul apprehendit. Non neceſſum eſt, ut ſpiritus egrediatur ex oculis, radiorumq; ſuorum emiſſione cognoſcat externa, juxta nonnullorum opinionem; eſt enim longe probabilius lumen, quod interdiu totum illuſtrat hemisphærium, oculis noſtris etiam remotiſſima repræſentare poſſe facta reflexione, quam ſpiritū noſtri corporis ad aliquot milliaria diffundi, ad menſuranda ac obſervāda objecta illa.

§. 44. Diſtantiam igitur rei dijudicat ita oculus, quando non objectum ipſum tantum, ſed & interjacentia attendit varia, nunc in planitie, nunc circa latera, nunc circa ſuperiora. Facit huc quoq; objectorum obſcuritas vel claritas, item magnitudo & parvitas. Etenim quotidianum eſt, ea etiam quæ nobis notiſſima ſunt è loco remotiore minus commode cognosci, ideo, quod radii è longinquo redeuntes tanquam debiliores ideam ſuam qua ſingula puncta æque accurate referre nequeant. Si quis ergo in luce meridiana non agnoſcat alias ſibi notiſſimum, eo ipſo quoque intelligit obviam ſibi venientem adhuc longius diſtare. Accedit objecti parvitas: dum enim excelſa alioquin turris apparet exigua, aut è turri quos conſpicimus homines inſtar pumilionum humi repunt, tum nemo noſtrum dubitat talia à nobis eſſe remotiſſima.

§. 45. Eluceſcit in hoc imprimis mentis cooperatio non ſecus ac in magnitudine objectorum dijudicanda. Quanquam enim juxta Fig. 6. ex angulo A, erectus palus B. ejusdem altitudinis videa-

tur

tur quam longius diſtans ſtatua C, nemo tamen eſt, qui credat columnam non eſſe altiorem palo; ſicut enim ex magnitudine nonnunquam diſtantiam; ita & vice verſa ex diſtantia judicamus magnitudinem, ſc. ſic edocti per experientiam, qua ſæpius obſervamus, quæ nobis remotiora ſunt videri minora, cum tamen, ſi propius accedamus, ingentis interdum molis ſint. Profecto quæ in oculo ex noſtra hypotheſi repræſentatur idea, aut qui ex mente aliorũ concipitur viſionis angulus, magnitudinem rerum è locis longius inter ſe diſtantibus conſpectarum non docet, uti exemplo Fig. 6. jamjam allegatæ ſatis liquet. Quanquam enim quæ iisdem gradibus diſtant ab oculo dijudicentur, juxta alios ex minore vel majore angulo, vel potius ex idea minore vel majore, quam in oculo formant, fallit tamẽ regula, ſi accommodetur iis, quæ æqualiter à nobis non diſtant. Itaque non dubitamus, quam uſu didicimus normam in dijudicanda objectorum magnitudine menti aſcribere, utpote cujus muneris eſt per ratiocinia demum ea elicere, quæ ſenſibus adeo manifeſta non ſunt.

§. 46. Unicum reſtat examinandum, quomodo res eadem utroque oculo viſa non appareat duplex, cum tamen binis diſtinctis in locis ſuam deponat ideam? Nihil agunt, qui ad concurſum nervorum opticorum intra cranium provocant; quam enim ſibi concipiunt idearum traductionem per nervos opticos impoſſibilis eſt plane, ſi examinetur juxta fundamenta optices. Nihil agunt, qui exiſtimant in glandula pineali duplicem per oculos ſuſceptam ideam demum uniri, atque ſic ab anima tanquam ſimplicem dijudicari. Neque enim credendum eſt à brutis omnia geminata cerni, quanquam judex ille cujus ſedem in conario ſtatuunt, non adſit.

§. 47. Veroſimilius autem eſt ex eo cognoſci identitatem objecti, quod uterque oculus in eundem inclinet terminum, atque hac ratione ubi ſpiritus deprehendit eandem figuram & diſtantiam atque magnitudinem, tunc amplius non dubitat ſe rem unam ſpectare, prout alias pila detenta unica cognoſcitur, quanquam diver-

ſis

ſis digitis apprehendatur. Sicut enim globulus duobus digitis decuſſatis contrectatus inſtar duorum ſentitur, ita & intortus è ſede ordinaria oculus aliam concipit ideam ita, ut diverſa credatur res ab ea, quæ aliter ab oculo rite conſtituto cernitur. Mirum autem eſt, quomodo natura adeo ſtricte in id allaboret, ut utraque pupilla rei videndæ directe opponatur; ſi quis enim quid propius admoveat oculis, attentiusque contempletur, videbis oculos ejus verſus nares adeo interqueri, ut ob utramque pupillam in idem objecti propioris punctum directam, hominem credas ſtrabismo corripi. Sed hæc ſufficiant.

DISPUTATIO XI.

DE

APOPLEXIA.

§. 1.

Quandoquidem antiquiſſimi, quos poſſidemus in Medicina ſcriptores, Græci exiſtunt, ipſamque medendi artem, ſicuti cæteras disciplinas, ab iis didicerunt Romani, nemini mirum videri poteſt, quod terminos technicos, quibus Anatomici, Botanici, & in genere Medici utuntur, plerosque habeamus Græcos. Talia ſunt pene omnia morborum genera, uti vox Apoplexia, quam hac vice tractare ſuſtineo, ſatis evincit. Dicitur enim Apoplexia ἀπὸ τοῦ ἀποπλήσσειν vel ἀποπλήττειν, quod idem eſt, atque percutere; procul dubio, quoniam Apoplexia correpti non ſecus, atque victimæ, ante aram cæſæ, corruunt, veluti graviori quodam ictu percuſſi.

§. 2. Appoſite id Germani exprimunt per vocem der Schlag/ & Latini per ictum ſanguinis, quod illius culpa morbum contingere crediderint. Qui vero ſiderationem vocarunt, nihil aliud volunt, quam infauſto ſidere tactos tam repente quaſi exanimari:

Digitized by Google

cumque fulmine icti, aut ſaltem à tonitru vehementius perterriti, tale quid patiantur, attonitos appellarunt, quotquot inſtar eorum ſine ſenſu motuque jacent. Alia, utpote brevitatis amans, Apoplexiæ ſynonyma ſtudioſe prætereo. Qui plura cupit, adeat inter alios Conr. Vict. Schneideri Librum de nov. graviſſ. trium morb. curat. Apopl. Lypopſych. & Paral.

§. 3. Mihi arridet potius vulgatiſſima & uſitatiſſima vox Apoplexia: circa quam non alia occurrit ambiguitas aut difficultas, quam quod interdum in latiore ſignificatu, nonnunquam ſtrictiore ſenſu adhibeatur. Ampliato termino prædicatur non modo de iis, quibus totum corpus afficitur; verum etiam de his, quibus ſaltem aliquod membrum male habet: quemadmodum ipſe Hippocrates variis in locis Apoplexiam linguæ, & brachii, & cruris, & lateris dextri ſiniſtrique dixit, notante Foëſio in Oec. Hipp. pag. 79. & Dieterichio in Iatreo Hipp. pag. 201. Sed ſtricte loquendo Apoplexia totius eſt, Hemiplegia unius lateris; Paralyſis hujus vel illius partis tantum.

§. 4. Scilicet non differunt à ſe invicem modo nominati morbi, niſi gradu tantum atque ſede; itaque facillime inter ſe transmutantur etiam. Nam & Apoplexia non raro tranſit in Hemiplegiam vel Paralyſin, aut ſequitur hos affectus, uti abunde patet ex Lotichii obſ. lib. 2. pag. 163. & 169. Foreſt. lib. 10. obſ. 75. & 82. Trincav. conſ. 32. & 33. Piſon. obſ. 22. &c. Quapropter nec incongruum erit in ſequentibus, ubi de Apoplexia Univerſali ſermonem inſtituero, particularis meminiſſe; præſertim cum id eadem opera fieri queat, eademque remedia, quæ majori malo tollendo ſufficiunt, minus malum hoc facilius eradicare valeant.

§. 5. Si ergo Apoplexiam Univerſalem definire velimus, nihil aliud erit, quam *ſubitanea vocis omnisq; motus voluntarii ac ſenſuum defectio, ab impedito ſpirituum influxu orta.* Si Particularum, v. g. Hemiplegiam, erit *ſimilis defectio, ſed in alterutro ſaltem latere*; *aut in certo membro tantum*, ſi Paralyſin, e. g. linguæ, deſcribas: in reliqua-

rum

rum enim partium Paralyſi, quamdiu organa loquelæ illæſa erunt, vox integra permanet, adeoque tunc ſufficit *ſenſus motusque defectio.* Paraplegiam autem, non obſtante Autorum uſu, appellabimus *defectionem ſenſus motusque in universo corpore, ſalvo tamen capite*; quod ad imitationem Plateri eo magis licebit, quo minus occurrit aliud vocabulum, huic morbo, rariſſimo ſane, accommodatum.

§. 6. Atqui ex jam datis definitionibus haud erit arduum eruere cunctam Apoplexiæ hiſtoriam cum potioribus ſignis, ad eam cognoſcendam aptiſſimis, ſi modo eas reſolvamus debite. Occurrunt namque tria potiſſimum in præſenti negotio perpendenda probe; videlicet primo *Formale* Apoplexiæ, quod per *defectionem ſubitaneam* innuitur. Secundo *Subjectum*, quod afficitur varium, *partes* nimirum *inſervientes loquelæ, ut & quæ ad motum voluntarium deſtinatæ ſunt, nec non ſenſoria.* Tertio *Cauſa morbi*, nempe *impeditus ſpirituum influxus.*

§. 7. Quod ad primum. Duo ſunt ſumma morborum genera; unum poſitivorum, in quibus revera quid præternaturale adeſt, ut calculus, vermes, tumores, plethora, &c. alterum privativorum, quando, quod ſecundum naturam adeſſe debebat, p. n. deficit. Deficiunt autem modo partes ſolidæ, ut in monoculis, mutilatis, &c. modo humores, ut lac, ſperma, ſerum, &c. modo ſpiritus atque vires, vel in totum, vel in parte ſaltem aliqua; unde neceſſario facultates aut omnes ſimul, aut quædam tantum abolentur, aut certe minuuntur.

§. 8. Ad claſſem itaque morborum defectivorum pertinet Apoplexia, utpote in qua, ſi gravior fuerit, loquela omnino ceſſat cum omnibus ſenſibus omnique motu voluntario, ita ut mortuo ſimillimus videatur æger, niſi pulſus & reſpiratio ſupereſſet, pro morbi vehementia plus minus à ſtatu naturali recedens. Si levius fuerit malum ac ſaltem unicum latus prehenderit, vox equidem haud tollitur penitus; depravatur tamen inſigniter, ut infantum inſtar balbutiente lingua vix ac ne vix quidē ſe ſatis explicare valeat.

Kk 2 §. 9.

§. 9. Conſiſtit ergo *Formale* Apoplexiæ in *privatione facultatum animalium, ſenſitivæ potisſimum, atque locomotivæ.* Nec quicquam concludunt, quæ in contrarium format argumenta, Helmont, ut probet nullatenus eſſe morbum privativum, de lithiaſ. cap. 9, 80. Multo minus me morantur, qui Apoplexiam aliam privativam, aliam poſitivam appellant. Eſt enim illis privativa, quæ citra directam activitatem in ſpiritus animales, aut citra peculiarem iis inductam alterationem ſaltem impedimenta quædam infert, propter quæ legitime iidem aut generari, aut diſtribui nequeunt; v. g. in iis, qui ex ſuspendio, aut caſu ab alto, aut ſanguinis intra cranium effuſione, aut meatuum cerebri obſtructione qualicunque Apoplexiam patiuntur: Poſitiva vero Apoplexia eſt, quæ à tali fit cauſa, quæ ſpirituum animalium craſin & conſtitutionem vitiare, eosdem ad motum & inde dependentes functiones plane ineptos reddere, & ita narcoſi & ſtupore quodam ipſos afficere, aut inſtar liquorum fermentescentium has eos quaſi extinguere & ſuffocare valet, qualis in opiatis, carbonum fumo, fulmine ſimilibusque, notiſſima eſt. Verum ſi diſtinguamus inter morbum ipſum, cauſamque morbificam, facile apparet, morbum privativum eſſe, quamvis cauſa ejus interdum poſitiva exiſtat, præſertim remota.

§. 10. Dicitur autem in definitione *defectio ſubitanea*, ut modus invaſionis inſimul exprimatur. Nec enim eadem eſt omnium morborum acceſſio, utpote quorum alii, ab initio mitiores, pedetentim augentur, ac ingraveſcunt indies, quemadmodum e. g. in maraſmo ſenili paulatim vires decreſcunt: alii ſtatim irruunt cum impetu. Id nempe commune habet Apoplexia cum Syncope ſimilibusque celerrimis paſſionibus, quod ex improviſo prehendat hominem, alias ſatis valentem ac robuſtum. Nam & hilarem quandoque compotatorem è medio ſuſtuliſſe Apoplexiam rarum non eſt. Vide hujusmodi hiſtorias in Jaſone de Morb. Cerebri cap. 27. & Zvvingeri Theatr. Vit. Hum. Vol. II. lib. VII. p. 527. & 528.

§. 11. Quod ſecundo *Subjectum* ſive *partem affectam* concernit, facile

Digitized by Google

facile apparet in Apoplexia Univerſali totum corpus affici, aut rectius hominem totum. Nec enim facultates eæ tantum, quas cum brutis communes habemus, læduntur, ſed ipſius quoque mentis operationes; nam & mentis alienatio interdum præcedit, nonnunquam ſequitur; ubique vero concomitatur Apoplexiam graviorem ac univerſalem, ita ut non modo deficiat uſus rationis, ceſſante ſenſoriorum officio, ſed & turbetur atque confundatur, ſicubi ſpiritus, inordinate moti, ideas menti repræſentandas miſcent ac peſſime corrumpunt.

§.12. In Particulari non eſt neceſſe mentem infimul pati, quamdiu ſenſoria totumque caput illæſa permanent. Sufficit in parte aliqua deficere motum, quod Apoplexia cum paralyſi commune habet, & ſenſum omnem, quod Apoplexiæ proprium ac ſingulare præ Paralyſi exiſtit. Patitur itaque modo manus aut pes, modo lingua vel oculus, modo latus dextrum ſiniſtrumve, modo partes univerſæ, excepto duntaxat capite.

§.13. Enimvero ſedes morbi non coincidit ſemper cum ſede cauſæ morbificæ ſed & frequentius aliam partem occupat morbus, aliam ejusdem cauſa; quemadmodum e.g. Vertigo accidit vitio ventriculi & è contrario vomitus in læſionibus capitis. Quæritur proinde haud immerito, cum de *Subjecto* Apoplexiæ *proximo & adæquato* jamjam conſtet, quodnã ſit *Subjectum remotius ſeu ſedes cauſæ morbificæ.* In hac autem determinanda quantus non occurrit disſenſus Autorum? Plerique intra calvariam quærunt mali originem, ſed diverſis in locis: quidam enim in vaſis ſanguiferis eandem collocant, & modo rete mirabile cum Fernelio, modo plexum choroidem cum Vidio, modo arterias carotides cum Steeghio, modo ſinus duræ matris cum Cratone, modo Herophili torcular cum Nymanno: alii aut cerebri ventriculos cum Galeno, aut poros etiam cum Petræo, aut corpus calloſum cum Bellonio ac Williſio accuſant.

§.14. Diſſentit ab omnibus Helmont de Lithiaſi cap. IX. 52. Apoplexiæ limen in præcordiis ſtatuens, in cerebro autem non niſi

per deuteropathiam', qua cerebrum viciſſim auſcultet inferiorum regimini, & in Tr. à ſede animæ ad Morb. 10. clarius exponit mentem ſuam: *Apoplexia*, inquit, *ſuboritur, dum alieno plane motu ac hoſpitio à cavo ſtomachi in venas ejus intrat mucilago inſipida circa orificium, ſervatque lateris ſui rectitudinem, magnamque à minore diſtinguit carentia vel præſentia virulentiæ.*

§. 15. Videtur tamen præ cunctis rem acu tetigiſſe ipſe Hippocrates, quando in Tr. de gland. IX. 4. Apoplexiam fieri aſſerit, cum ὁ ἐγκέφαλος σπᾶται, i. e. cerebrum convellitur. Intelligit nempe ſub nomine cerebri principium generis nervoſi univerſum, h. e. cerebrum cum appendice, cerebello atque medulla ſpinali. Quis vero credat cerebrum in Apoplexia convelli? cum partes omnes potius reſolutæ videantur, & nil minus, quam rigidæ. Itaque ſciendum eſt, ſpasmum vulgo dictum eſſe muſculorum vitium, utpote quorum fibræ, ſi firmiter contrahantur, membrum, cui inſeruntur, reddunt immotum ac rigidum. Verum ponamus ipſos convelli nervos, adeoque tranſitum ſpiritibus non concedere, quid inde ſequitur aliud, quam atonia & impotentia?

§. 16. Errat proinde non parum Celſus de Re Med. lib. 3. c. 27. quando in Apoplexia reſolutionem nervorum fingit, quaſi vero atonia nervorum impedire ſpirituum influxum poſſit. Quid enim impedit, quo minus, relaxatis fibris, libere per poros trajiciant ſpiritus? Magis probabile videtur, nervorum convulſorum potius culpa, quam reſolutorum, contingere Paralyſin & Apoplexiam; quod nullum eſſe muſculorum robur queat, nec ullus ſenſorii uſus, ubi ſpiritus debite ac ſufficienter haud influunt.

§. 17. Quandoquidem vero non dubitamus aſſerere, impeditum ſpirituum influxum per nervos eſſe genuinam & proximam Apoplexiæ cauſam; ita facillimo negotio arbitramur ad hanc reliquas omnes remotiores & occaſionales reduci poſſe, ſi modo cum Hippocrate Spasmum nervoſi generis admittamus. Fingere obſtructiones, à ſero, vel pituita, vel ſanguine congrumato aliisve humori-

mori-

Digitized by Google

moribus crudis praviſque factas, non eſt neceſſe; ſunt enim hæc omnia ſpiritibus pervia. Si quid tamen valent in Apoplexia producenda, operantur eodem modo, quo reliqua, ſcil. dolorem excitando convulſivum. Etenim in genere, quicquid nervos convelli facit, id ad Apoplexiam inferendam ſufficit omnino.

§. 18. Nimirum accidit Apoplexia vel partium ſolidarum vitio, vel humorum, vel denique ſpirituum. Partium ſolidarum vitia incurrunt utplurimum in ſenſus notabiliter. Talia ſunt percuſſiones capitis vehementiores in caſu ab alto, ex ictu, lapidis jactu, &c. præſertim ſi calvaria deprimatur, aut fragmenta ejus graviter meninges pungant ac lacerent. Non refert, quo in loco fiat læſio: in vertice aut fronte, in ſyncipite aut occipite; perinde id eſt. Confer Hiſtorias Paræi lib. 9. c. 8. Heer obſ. 19. & 21. Scult. Armam. Chir. obſ. 21. Wepf. de Apopl. pag. 313. & 361. Foreſt. lib. 10. obſ. 79.

§. 19. Idem metuendum, ſi tumor aliquis intra cranium concreſcat cerebrumque premat. Talem Apoplexiam obſervavit a Steatomate Drelincurtius, teſte Boneto in Sepulchret. pag. 78. Potiſſimum inflammatio id agit; unde non pauci, quanquam a vulnere capitis prima vel altera die nihil mali experiantur, nihilominus poſt decurſum aliquot dierum attoniti redduntur ob auctos cum inflammatione dolores. Ita Hemiplegiam ſiniſtri lateris lethalem poſt vulnus cranii male curatum vidit Segerus in Ephem. Germ. Ann. III. obſ. 199. Ac hæreo, an non Apoplexia mulieris, cujus Bartholinus meminit Cent. IV. hiſt. 86. poſt ablatum capitis tumorem quarta demum die ſuperveniens, vel ab adſtringentibus ac deſiccantibus, aut quomodocunque materiam peccantem repellentibus, applicatis, vel ab inflammatione aut dolore, aliis ex cauſis nato, contigerit; ſiquidem recordor, quendam vulneratum in occipite, cum jamjam melius haberet, ſed ab anicula moroſa, ejus curam gerente, circa veſperam diei nonæ ad iram incitaretur, omnem ſenſum motumque ac mentis uſum eadem nocte amiſiſſe: cum itaque mane illum hora conſveta viſitarem, faciem inſolite rubram miratus oculoſque apertos ac immotos;

motos; ex tumore autem ſplendente vulneris Eryſipelas apparuit præſens; atque ideo, appropriatis externe ac interne ſimul adhibitis, reliquit inflammatio læſam partem, factaque converſione verſus anteriora, faciem occupavit totam. Interim ægro ad ſe redeunte, minus conſultum videbatur applicare quicquam exterius, quapropter ſolo uſu diaphoreticorum continuato, per ſudorem diſcuſſum eſt malum, ſervatusque præter omnium ſpem atque opinionem qui morti judicabatur proximus.

§. 20. Humorum vitio naſcitur Apoplexia, quando vel quantitas eorum peccat, vel qualitas, vel motus locusve. Quantitas peccat frequentius, ſi abundet ſanguis vel ſerum; rarius, ſi deficiat. Deficit autem ſanguis poſt hœmorrhagiam nimiam; hinc vero quosdam Apoplexia correptos vel ſtatim interiiſſe, vel annis aliquot miſeram inde vitam protraxiſſe, teſtatur Schenkius obſ. Med. lib. 1. de Apopl. obſ. 5.

§. 21. Abundat autem ſanguis in ſubjectis plethoricis, ubi tantisper exagitatus, adeo in vaſis porisque partium turgeſcit, ut propter dolorem pulſantem ac diſtendentem quandoque graviſſimum, quem excitat, ſufficere ad generandam Apoplexiam poſſit, quotiescunque cerebrum cum meningibus urget. Exemplum ejus vide in Rhodio Cent. 1. obſ. 67. Hildano Cent. 3. obſ. 11. ac Platero lib. 1. obſ. pag. 14.

§. 22. Multo magis moleſtus eſt ſanguis, ſi, ruptis vaſis, in ventriculos cerebri, aut etiam intra meninges craniumve copioſius effundatur, cujus rei teſtimonia plurima ſuppeditant Bartholinus hiſt. An. Cent. 2. obſ. 60. Rhodius l. c. Borellus Cent. 2. obſ. 34. aliique, ſiquidem id in percuſſionibus capitis vehementioribus pene ſolenne ac ordinarium eſt. Enimvero a colapho etiam natam Apoplexiam notavit Benivenius de Abd. rer. cauſ. c. 110. Hild. Cent. 5. obſ. 85. & Cent. 6. obſ. 11. Augenius lib. 9. epiſt. 2. ubi tamen monendum, ab ejusmodi concuſſione capitis venas, in ſinus meningis duræ tendentes, rumpi communiter, at non ſemper; imo vero ſufficere nonnunquam

quam ſolam cerebri commotionem, unde nervorum principia ob attentatam rupturam Spaſmo corripiuntur doloroſo.

§. 23. Ad ſanguinis vitia pertinet quoque coagulum ejus, vel huic oppoſita nimia reſolutio potius ſeu æſtuatio. Talem ab immodico aëris æſtivi calore Apoplexiam obſervavit Vidius lib. 2. c. 15. de Cur. Membr. & Piſo de Colluv. ſer. Quod ipſum nemini mirum videbitur, cum agitatus hoc pacto ſanguis, potiſſimum in ſubjectis plethoricis ſcorbuticisve vaſa perrumpere valeat, obſervante Dureto Annot. in Hollerii lib. 1. cap. 7. de Apopl. pag. 50.

§. 24. Similem à ſanguine ſtagnante ſtuporem experiuntur alii, præſertim ſi frigus ſanguinem quodammodo coagulet. Adeo infenſum eſt naturæ noſtræ frigus, ut, præterquam quod ſanguinem coagulet ac tranſpirationem impediat, nervis pariter inimicum merito dicatur, ac ipſum robur vitale deſtruat inſigniter. Sic obſervatum eſt crebrius, Apoplexiæ anſam dediſſe auſtrinam & humidam aëris conſtitutionem, vel iter per loca nivoſa & frigida. Vide Foreſt. l. x. obſ. 70. & 80. Dieterichium in Tr. Hipp. p. 201. Nam & capitis, poſt lotionem, refrigerium produxiſſe Apoplexiam in puella, teſtis eſt Amatus Cent. 1. Cur. 36. & pedibus nimium perfrigeratis in viro annorum 24 alias robuſto, idem annotavit Binninger. Cent. 2. obſ. 31.

§. 25. Nocet autem tum maxime frigus, ſi forte quædam Exanthemata in cute appareant, aut à natura vitium quoddam ad extremitates vel ambitum corporis fuerit propulſum: ſolent enim retrocedentes ejusmodi morbi nonnunquam caput petere ac principia generis nervoſi, unde longe gravius periculum incurrunt ægri. Sic puella 15. annorum poſt Variolas expulſas aëri pluvioſo expoſita & ad foſſam aqueam decumbens, Apoplexiam patiebatur & moriebatur intra triduum, teſte Foreſto lib. X. obſ. 70. Virum quendam ex Scabie retropulſa correptum Apoplexia quarta circiter ab inunctione hora, pauloque poſt mortuum, narrat Cumenius in Ephem. Germ. Ann. 1. obſ. 58. Alium poſt uſum repellentium atque diſcutientium in Podagra Hemiplegia correptum vidit Hagendorn. Cent. 1. hiſt. 28.

§. 26. A ſero, cerebrum occupante, plus minus glutinoſo, Apoplexiam vidit natam Columbus lib 15. Anat & Marc. Donatus hiſt. Med Mir. l. 2. c. 6. Fernelius autem l. 2. cap. 15. de Abd. rer. cauſ. cum alium Apoplexia mortuum ſecaret, infra cerebrum circa retiformem arteriam contextum humorum craſſum & viſcoſum invenit: & Greiſelius in Ephem. Germ An. 1. obſ. 74. affirmat ſe in omnibus, quotquot Apoplexia aut Catarrho Suffocativo mortuos aperuit, polypos ſeu corpora calloſa viscida & glutinoſa, de quibus Wepferus in Tr. de obſ. ex cadav. Apopl. extinctis, aut in corde, aut in cerebro, aut utrimque reperiſſe.

§. 27. Referri ad humorum vitia quoque poſſunt illa, quæ vel per os aſſumuntur, vel per nares inſpirantur, quatenus acrimoniam ſuam vel virulentiam admiscent ſero, chylo, ſanguini. Talis ab eſu fungorum in cœna comeſtorum circa mediam noctem Apoplexia cuidam viro accidit, referente Kollichen in Act. Hafn. Med. Vol. 2. obſ. 116. pag. 294. Puellæ autem decenni ab avidius ingeſtis pomis, atque hinc inſigni circa ſtomachum dolore, lethalis fuit, annotante Binningero Cent. 1. obſ. 58.

§. 28. Equidem veroſimile videtur fructus hujusmodi ab inſectis forte venenatis infectos fuiſſe; at non neceſſum eſt ut eo confugiamus, cum vel ſolus dolor hinc obortus in ſubjecto diſpoſito ſufficere queat, ſi ſcilicet totum ſyſtema nervoſum à dolore vehementi convulſum fuiſſe ſtatuamus. Quanquam frequentius fieri ſoleat, ut è primis viis pravi humores ad maſſam ſanguineam abeant caputque petant. Ita enim poſt crebriores dolores Colicos natam Apoplexiam memorat Hagendorn Cent. 1. Hiſt. 29. & poſt acidularum, alias ſalubrium, potum vel nimium, vel intempeſtivum, accidiſſe idem malum, legere licet apud Henricum ab Heer, it. in Hildesheimii Spicilegio pag. 526. & Rolfinkii Meth. Spec. p. 144. Imo & poſt vini hauſtum & ab ebrietate natam Apoplexiam vidit Forestus, [illegible]ſeca l. 2. Conſ. 59. Foreſt l. 10. obſ. 69. Heer l. 1. obſ. 21.

§. 29. Magis mirandum eſt, quod narrat Zacutus Med. Pr. Hiſt.

l. 1.

l. 1. obſ. 10. Aulicum quendam, forte in cellam vinariam ingreſſum, ab odore vini ſic perculſum fuiſſe, ut intra tres horas vitam cum morte mutarit. Alios attonitos concidiſſe, ac ſtatim expiraſſe, cum in ſimilem cellam, muſtotum effervescente, intraſſent, teſtatur Platerus obſ. l. 1. pag. 18 De fumo carbonum res nota eſt. Videantur exempla in Valerii Maximi l. 9. c. 11. Panaroli Pent. 1. obſ. 19. Paræus de Renunciat. p. m. 656. Marcell. Donati Hiſt. Mir. l. 2. c. 6. Grembs Arb. Vit. & Ruin. Hom. l. 3. c. 1. §. 37. Gas mineralium in ſe ipſo expertus eſt Helmont de Lith. cap. 9. 73. Ex immodico tabaci fumo duo fratres ſimul interierunt. vid. Helvvig obſ. 45. §. 30.

§. 30. Denique ſpirituum vitio contingit Apoplexia, quando iidem in animi pathematibus exagitantur turbantur, atque à ſuis muniis avocantur, à terrore v. g. ſubitaneo, vel ira enormi, vel mœrore anxio. Ita nonnunquam attoniti, etſi à fulmine haud tangantur, corruunt cœlo tonante; quale quid patri ſimul atque filio accidiſſe vidit Benivenius de Abd. Rer. Cauſ. cap. 13. Ab ictu bombardæ audito Hemiplegiam lethalem paſſus eſt infans, de quo Amatus Cent. III. Cur. 22. Alius puer duodecennis, cum cerneret ſenem menſæ aſſidentem Apoplexia corripi, terrefactus ilico in Hemiplegiam lateris dextri lapſus, tunc equidem reſtitutus fuit, aſt data quacunque occaſione, recidivam paſſus ad ſenectutem usque. Vid. Eph. Germ. Dec. II. An. IV. obſ. 29. Plures per terrorem Apoplecticos narrat Camerarius Syll. Men. C. 13. part. 44. Fontanus lib. 1. Cur. 49.

§. 31. Quanta iræ vis ſit in commovendis ſpiritibus humoribusque, neminem fugit, adeoque crebriorem hinc Apoplexiam notare, haud foret difficile. Nihilominus attendi meretur peculiaris Drelincurtii obſervatio, quam Bonetus in Sepulchr. pag. 86. allegat, ſcilicet medium ab ira crepuiſſe plexum choroidem, eo nempe in loco, ubi, ex duplici ramo coaleſcens, in ſinum quartum deſinit, & quidem in martona quadam octoginta annorum, ſed valde plethorica.

§. 32. Alia matrona, alioqui ſatis robuſta, cum ex literis oblatis inopinatam mortem filii ſui, quem unice amabat, intelligeret, tantam paſſa eſt animi commotionem, ut, vix perlectis iis, præ mœrore in Apoplexiam incideret, ac ſequenti ſtatim die vitæ finem faceret, referente Fabricio Hildano Cent. VI. obſ. 12. Tanta vis eſt affectuum, præſertim in puſillanimis; unde mulieres, pueri, ſenes majus exinde damnum ſentiunt præ cæteris, qui non nomine, ſed animo viri ſunt.

§. 33. Conveniunt ſcilicet in eo, quotquot occurrunt Apoplexiæ cauſæ, quod, irritatis ſpiritibus, convulſiones cerebri excitent; & quidem totius in Univerſali Apoplexia; partis tantum ſeu unius lateris in Hemiplegia. Neque abſonum erit duplicem hoc in paſſu concipere convulſionem; aliam per transverſum, circa origines nervorum; aliam per longitudinem, juxta nervorum diſtributionem. Quemadmodum enim dolor profundus brachii vel cruris non male deduci poteſt à nervorum contractione doloroſa verſus principium ſuum: ita facilius intelligimus viam impeditam ſpiritibus tranſitum haud concedere, ſi modo principium ipſum transverſe convellatur; id quod parem habebit effectum, ac ſi filo injecto conſtringeretur nervus.

§. 34. Satis de cauſis: propero ad ſigna. Sunt autem alia imminentis, alia jamjam præſentis ſigna. Imminentis plura ſunt, ex recenſione Foreſti l. X. obſ. 71. (1) dolor capitis acutus ac ſubitaneus. (2) tumor venarum jugularium. (3) vertigo. (4) palpitatio quædam ſeu tremor in corpore. (5) extremorum frigus. (6) torpor totius. (7) ſtridor dentium inter dormiendum. (8) urina velut æruginoſa, atra, modica, in qua veluti farina quædam ſubſidet. (9) incubus frequens & inſomnia terribilia. (10) hebetudo ſenſuum atque memoriæ.

§. 35. Quo igitur plura concurrunt ſigna, eo certiores eſſe poſſumus de inſtante Apoplexia; præſertim ſi quis è ſimilibus parentibus ſit natus; cujus in fidem lubet allegare Beati Etmulleri con-

Digitized by Google

conſummatiſſimi Medici verba, quæ cap. de Apopl. habet. *Parenti meo certo imminet Apoplexia. Plures ſunt anni, quod Vertigine per conſenſum ſtomachi laborat & hæreditario vitio ad Apoplexiam inclinat; unde certus ſum, quod hæc Vertigo certo prædicat Apoplexiam, cum omnes ejus ex materna linea parentes Apoplexia tacti fuerint, & avia materna hoc affectu interierit, & mater eo correpta fuerit.* Quod præſagium non vanum fuiſſe, oſtendit eventus; ſiquidem elapſo proximo anno, cum Lipſiæ ſtudiorum cauſa degerem, virum optimum obiiſſe Apoplecticum probe memini.

§. 36. Neque obſcura ſunt præſentis Apoplexiæ ſigna. Corruit namque, alias etiam robuſtus, ſubito, & obmuteſcit: ſenſus motusque nullus obſervatur in partibus affectis. Oculi atque os aperiuntur conſtanter, ægerque ſimillimus foret mortuo, niſi color faciei ac labiorum conſuetus ſupereſſet cum reſpiratione pulſuque plus minus impeditis.

§. 37. Potiſſimum ex difficultate ſpirandi colligimus morbi vehementiam. Si Galenum ſequamur Comment. II. Aphor. 43. quatuor ejusdem gradus ſunt: (1) Fortiſſima nimirum Apoplexia eſt, in qua protinus reſpiratio cum omni ſenſu ac motu ceſſat. (2) Fortis ſatisque vehemens eſt, quando æger magno cum conatu atque ſtertore reſpirat, apparente circa os ſpuma. (3) Remiſſior eſt, ubi reſpiratio inordinata & quandoque intermittens notatur. (4) Denique leviſſima Apoplexia eſt, quotiescunque reſpiratio adhuc libera & ordinata exiſtit.

§. 38. Prognoſis igitur in hoc affectu talis erit ad mentem Hippocratis Sect. II Aph. 42. *Fortem ſolvere, Apoplexiam eſt impoſſibile, debilem non facile.* Quamdiu ſcilicet reſpiratio adhuc libera & pulſus ordinatus eſt, tamdiu ſpes aliqua reſtitutionis ſupereſſe videtur: ubi vero ſpuma circa os apparet, aut ſtertor auditur, aut arteriarum atque thoracis motus vix obſervatur, tales annumerare deploratis omnino licebit.

§. 39. Remedia interim non deſunt, appropriata etiam, qui-

bus fortaſſe plures ſervarentur, ſi modo æger occaſionem morbi ſedemque illius indicare poſſet. Accedit, quod malum celerrime vires cunctas dejiciat, ut hominem ſæpe prius jugulet, quam auxilium habeatur, i. e. antequam remedium inveniatur aptum, & præparetur, & applicetur, & operetur. Quid? quod utplurimum nihil per os aſſumere Apoplectici valent ob linguam immobilem: hiante ano, nec clyſma retinetur: veſicatoria, ſi ſenſus abſit, applicantur fruſtra.

§. 40. Quapropter, ne forſan Empiricorum more, qui quod uni profuit cunctos juvare arbitrantur, periculoſa inſtituamus tentamina, per feſtinationem haud ſatis excuſanda; lubet ſingulorum remediorum, in hoc affectu uſitatorum, vires ſeorſim ponderare, atque ita decernere, quid hoc vel illo in caſu conveniat, ne aliquando egregium remedii genus, ſi forte intempeſtive adhibeatur, vel fruſtraneum ſit, vel nocivum etiam.

§. 41. Vulgatiſſimum eſt aquas fragrantes ac ſpirituoſas, uti nomine Antapoplect. veniunt, ita primo loco adhiberi, quamprimum Apoplexia hominem corripiat; monuit tamen Crato conſil. 5. eaſdem ſæpe mortiferas exiſtere: & Sennertus non dubitavit peculiarem inſtituere quæſtionem, quartam ſcilicet lib. 1. Pract. Part. II. cap. 33. videlicet an aquæ Apoplecticæ ſtatim in principio conveniant? Enimvero virtus illarum procul dubio inſignis eſt ad reſtaurandos ſpiritus deficientes, & excitandos torpidos; adeoque non videntur inutiles adverſus hoc morbi genus, ſeu naribus objiciantur, ſeu temporib9 illinantur, ſeu ori infundantur: penetrāt enim, tanquam ſpirituoſæ, ſubtilitate ſua non difficulter, & vellicando fibras acrimonia, qua gaudent, aromatica, ſollicitant ad motum ſenſumque ſpiritus.

§. 42. Utiliſſimæ ſunt igitur exanimatis frigore vel terrore, vel fulmine tactis. Vid. Ephem. Germ. Ann. III. obſ. 182. item ſenibus & infirmis, ac in genere, ubi ſpiritus vel revera deficiunt, aut ſaltem torpent, ſi modo circumſtantiæ non contrarium jubeant. Quis enim

enim poſt crapulam Apoplectico, aut poſt iram vehementem, ubi ſanguis & cæteri humores effervescunt, eas propinare auſit? Neque autor cuiquā eſſem, ut illas præſcriberet, ſi quando caput inflmamatum ſit à radiis ſolaribus, aut quovis modo vulneratum; ſi Eryſipelas id occupet; ſi quis è cella vinaria exportaretur, muſti fermentantis odore ſuffocatus atque ſic porro.

§. 43. De Venæſectione, ad quam tanquam ſacram anchoram hoc in paſſu plerique confugiunt, ita ſentit Celſus lib. III. cap. 27. *Si omnia membra vehementer reſoluta ſint, ſanguinis detractio vel occidit, vel liberat.* Imperanda eſt, & quidem largior, ſi Avicennam lib. I. Fen. 4. Doctr. 5. cap. 20. imitari quis velit, ad animi deliquium in robuſtis, plethoricis maxime, ſi pulſus deprehendatur magnus & vehemens, ſi facies intenſe rubeat, ſi hœmorrhagia narium conſueta, vel hœmorrhoidum, aut menſtruorum lochiorumque fluxus fuerit ſuppreſſus: imo vero ſi quæ ſanguinis fluxio etiam concurrat, vel ſpuma cruenta circa os appareat; poſt nimium vini potum; ſi quæ inflammatio capitis metuenda; ſi ab ira ſanguis ebulliat, &c. Exempla ſi deſideres, adi Tulpium lib. 1. obſ. Med. cap. 7. Zacutum Pr. Med. Adm. lib. 1. obſ. 20. & Med. Princip. Hiſt. lib. 1. obſ. 31. & Hiſt. 33. Platerum lib. 1. obſ. pag. 14. Duretum Annot. in Enarrat. ad Hollerii lib. 1. cap. 7. pag. 50. Paullinum in Ephem. Germ. Dec. III. An. V. App. obſ. 115. &c. Quis vero ſecabit venam, quando hœmorrhagia nimia præceſſerit, aut aliis ex cauſis vires penitus defecerint.

§. 44. Loco Venæſectionis commendant alii Cucurbitulas ſcarificatas vel Hirudines. Ac narrat Valeſcus Philon lib. 1. cap. 19. ſe vidiſſe comiti admodum obeſo, cum vena non appareret, plurimas ſanguiſugas hinc inde appoſitas optimo cum ſucceſſu. Nec male retro aures applicarentur ex conſilio Sorbait Med. Pract. Part. 1. c. 3. Nam & cucurbitulas bis in occipite ſcarificatas egregie profuiſſe teſtatur Zacutus Med. Pr. Hiſt. lib. 1. obſ. 31. Differt nimirum in eo Hirudinum & Cucurbitularum uſus à Venæſectione, quod in hac major quantitas ſanguinis, & quidem ilico, educi queat, ideoque ma-

magis conducit, ubi Plethora nimium urget ac periculum in mora eſt: Cucurbitulæ autem atque Hirudines minus evacuant ac paulatim, ſed excitant aliquem dolorem præ Venæſectione. In ſubjectis debilioribus minusque Plethoricis locum invenire poſſunt.

§. 45. Quid enim aliud ſibi volunt ligaturæ artuum vehementes ac frictiones, item ſinapismi, veſicatoria, inuſtiones atque ſimilia, quam ut, oborto novo dolore, illoque acuto, priſtinus dolor Spasmodicus, nervos infeſtans, deſinat, i. e. à natura non advertatur amplius? Et quanquam veſicatoria præcipue in convulſionibus tollendis optima ſunt, experientia teſte: arridet nihilo ſecius conſilium Henrici ab Heer lib. 1. obſ. 21. qui ope ventoſæ vitreæ, quam cum multa flamma & ardente ſtupa firmiter adhærere facit nuchæ, ſpatio unius horæ veſicam excitare docet; cum alias à Cantharidibus aliisque uſitatis veſicatoriis vix intra 8. aut 12. horas attollatur. Optimum & præmiſſa ſcarificatione in utroque brachio applicare veſicatoria, id enim inſigniter profuiſſe aliquoties expertus ſum.

§. 46. Quid de Vomitoriis dicam? quæ à plerisque mirum in modum laudantur, ab aliis nihilo minus, v. g. Platero in Prax. Hercule Sax. ob metum ſuffocationis rejiciuntur. Commendat eam in gratiam mercurium vitæ, vel aquam benedictam in dupla doſi Hartmannus in Pr. Chym. & Riverius Prax. Med. lib. 1. cap. 2. teſtatur ſe vidiſſe virum nobilem ter intra biennium ſolo infuſo croci metallorum fuiſſe liberatum ab Apoplexia. Vitriolum album ad drachmam dimidiam ſolutum in aqua ſalviæ vel florum tiliæ tanquam expertiſſimum deprædicat Langius in Miſcell. Curioſ. p. 9. vel ut felicius operetur, in jusculo pingui aut cerevifia cum butyro ſumi poteſt ſuaſu Senn. Circumſtantiæ, vomitorium poſtulantes, ſunt: (1) ſi ſtatim poſt prandium cœnamque morbus ingruat, quod P. J. Fabri Curatio 40. ſatis confirmat, repetito intra quatriduum ſingulis diebus emetico: præſertim ſi (2) plus juſto potarit, aut (3) cibos inſalubres ingeſſerit: item (4) ſi alias indulgere gulæ conſueverit: (5) ſi corpus cacochymicum fuerit: (6) ſi ventriculi

triculi dolor aut ventris tormina præceſſerint, quippe quæ non obſcure monſtrant pravos humores in primis viis nidulari: (7) ſi narcoticum deglutitum conſtet.

§. 47. Loco Vomitorii, ſi minus tutum judicabitur, exhiberi quoque Purgantia poſſunt, ac denique Clyſmata, præſertim quando deglutitio deficit. Sennam, rhabarbarum, aloën ſimiliaque mitiora non ſemel vidimus egregium præſtitiſſe uſum in ſenibus ac debilioribus. Fortiora tamen, & in ſpecie colocynthis, hanc præ aliis prærogativam habent, quod ordinarie tormina moveant. Atqui hoc in morbo ſæpe ſervantur crudelitate, quos commiſeratio intempeſtiva perderet. Firmiter enim perſuaſus ſum, excitatos hac ratione dolores omnino pares eſſe Veſicatorio; & quanquam in primis viis nihil etiam reperitur, quod evacuari oporteat: remedium tamen non contemnendum erit, ſi modo fibras ſtimules interiores adhuc ſenſu præditas, quando tactus exteriora deſeruit.

§. 48. Patet hinc non obſcure, quid Clyſteres promittere valeant in hoc caſu. De præmittendo emolliente ad feces educendas juxta Horſtium Prob. Dec. II. quæſt. 7. nihil dicam, niſi quod cavendum putem, ne interea malum altiores agat radices, adeoque ad acriora potius properandum, quoniam occaſio præceps. Acriora vel ex purgantibus ſolum, aut nervinis, vel ex purgantibus atque nervinis inſimul mixtis, quod conſultiſſimum, parari poſſunt. Mirum eſt quod de colocynthide notavit Dodonæus, eam in Enemate drachmæ unius pondere decoctam, aliquot horis poſt mortem ſanguinis profluvium ex ano concitaſſe; hoc tamen non obſtante jubet Walæus in M. M. eam adjicere liberaliter, cum ſatius ſit ægrotum ſervare, quam ſanguinis portionem.

§. 49. Enimvero in Apoplexia vehementiore, ſi ſphincter ani reſolvatur, fruſtra injicitur Clyſma, quid conſilii? tum ſane Suppoſitorium acre apposite quadrat, duplici ſcilicet nomine laudandum, nempe partim quod in promptu ſemper habeatur in offici-

nis, adeoque tantum temporis non requirat, quantum Clyſmatis præparatio: partim quod etiam hiante podice applicari poſſit, quando liquidiora detineri nequeunt. Et quemadmodum non infrequenter deglutitio atque loquela reſtituitur per aquas antapoplecticas, theriacam, mithridatium aliaque acriora medicamenta, ſi aliquamdiu in ore detineantur: ita nec dubitandum eſt, quin acrior glans ex colocynthide, helleboro, ſcammonio, pyrethro ſimilibusque, adurendo quaſi tunicas inteſtini, ſenſum motumque deficientem ſuſcitare quadantenus valeat. Vide Plateri Prax. lib. I. cap. 2. pag. 47.

§. 50. Similis virtus eſt Maſticatorium vel etiam Errhinorum, ac fortaſſe potior ideo, quod propius ad nervorum origines accedant, cum reliqua, excitandis Apoplecticis deſtinata, plus minus remotum a capite locum occupent. Et Apophlegmatiſmi quidem hoc in caſu maxime appropriata videntur, ubi totum corpus ſeorſum atque catarrhis obnoxium eſt. Ita perhibet Dolæus Encyclop. lib. I. cap. 10. ſe vidiſſe fœmiam Apoplecticam, quæ per annum & ultra ſingulis diebus plus quam dimidiam libram ſalivæ more infantum dentientium excernebat, eamque, fluxu hoc ceſſante, ſtatim obiiſſe. Barbette autem in Praxi Med. cap. 2. & Decker in Notis ad eam p. m. 31. varias adducunt hiſtorias eorum, qui, ſalivantes vel motu naturæ critico, vel maſticata radice imperatoriæ ſimiliumque, non modo levamen ſenſerunt egregium, ſed & perfectam ſanitatem adepti ſunt.

§. 51. Id pari cum ſucceſſu tentare licebit per Errhina in hujusmodi ſubjectis admodum ſeroſis. Et pulveres quidem ſternutatorii vehementis commovent, atque ideo majorem vim poſſident excitandi Apoplecticos. Verum non ſecure adminiſtrari hos poſſe omnibus, recte notavit Ballonius Lib. 1. Epid. p. 6. & Rondeletius Lib. I. Pr. cap. 22. Quis enim ſternutationem moveret in iis, quibus vas ſanguiferum ruptum & intra calvariam vel ipſum caput ab externa cauſa læſum foret?

§. 52.

§. 52. Solent igitur nonnulli Balſama hic præferre, parata ex oleo ſuccini, lavendulæ, rutæ, majoranæ, roriſmarini, caryophillorum, &c. utiliter inungenda naribus, linguæ, nuchæ, temporibusque. Aliis magis probantur ſalia volatilia cornu cervi, urinæ, fuliginis, camphoræ, ac præcipue ſpiritus ſalis ammoniaci cum calce viva naribus admovenda, ut inter inſpirandum ſimul cum aëre ſeſe inſinuent penetrentque altius; atque optima hæc erunt, ſi fortaſſe odor aquæ fortis aut regiæ, ſpiritus nitri ſimiliaque acida fuerint inſpirata; ſi coagulum ſanguinis metuatur e. g. a frigore vel terrore. Quæ vero acidum ſpirant, ut acetum iliorum convallium & rutaceum, ſpiritus æruginis & vitrioli volatilis tum potius recipere mallem, quando narcotica vel inſpirata, vel aſſumpta fuerint, cum ſanguis æſtuat ab ira, calore aëris ambientis, vini potu, &c.

§. 53. Quoniam vero ſummum in mora periculum eſt, ſuaderem primo loco ut filum ſulphuratum, quod omnes coquæ ad manus habent, ſed triplicatum quadruplicatumque accendatur, aut ſuccini fruſtum, fumusque in naſum ægri ſuffletur; hanc etenim ſuffumigandi rationem tanquam præſtantiſſimam, experientiaque crebriori confirmatam, maximopere commendat non modo in Apoplexia, ſed & Hyſterica Paſſione, Syncope, aliisque ſubitaneis morbis Riverius Pr. Med. lib. 1. c. 2. p. m. 203. Köllichen in Act. Med. Hafn. Vol. 11. obſ. 116. & alii paſſim.

§. 54. Hucusque vidimus ea, quæ ab initio ſtatim fieri debent ad excitandum quodammodo ægrum: quid in morbi progreſſu agendum ſit, & præſertim quæ interna conveniant alterantia, quando ad ſe rediit æger ac deglutire medicamenta poteſt, porro diſpiciendum, ſed breviter. Conſtat nimirum per experientiam omnia antepileptica ſeu antiſpaſmodica potius, itidem antapoplectica eſſe optima, ſcilicet caſtoreum, ſuccinum, cinnabarim, unicornu marinum, dentem hippopotami, lapidem

 carpi-

carpionum, ungulam alce, cornu rhinocerotis, ſulphur lycopodii, &c. ſuntque hujusmodi mitiora ubique tutiſſima.

§. 55. Pro varietate circumſtantiarum antecedentium & concomitantium, his alia poſſunt admiſceri; temperantia, ſi humorum acrimonia peccat in corpore; abſorbentia, mercurialia, lapidoſa, terræ pingues, &c. ſi acidum dominatur; ſudorifera omnis generis, quando expellendum aut reſolvendum eſt; anodyna etiam, ad minimum crocata, ſi dolor urget: verbo: ſi modo certi de occaſione Apoplexiæ fuerimus, & cujus culpa contigerit; non erit arduum invenire vel ſpiritibus, vel humoribus, vel etiam partibus ſolidis aptum remedium.

§. 56. Etenim ſublata cauſa continente, tollitur effectus. Cauſarum autem nomine veniunt quamplurima, tamque diverſa inter ſe, ut impoſſibile ſit, ea exponere digne. Sufficiat ergo ſaltem indicaſſe generaliora & ſumme neceſſaria. Sicuti vero jam non vacat allegare v. g. curam Scorbuti, Catarrhorum, Podagræ, Variolarum atque Scabiei, quanquam ſuperius inter cauſas occaſionales a me commemorata fuerunt: ita nec opus eſt, ut pluribus demonſtrem, quid in læſionibus capitis faciendum, quomodo v. g. calvaria depreſſa ſit elevanda, fragmenta ejus eximenda mature, ſanguis extravaſatus per inciſionem cutis aut trepanationem, ſi opus, educendus, atque ſic porro; hæc enim ex alio capite, nempe de vulneratorum cura, huc referenda forent; quod ſane fieri non poſſet, niſi limites Diſputationis transgredi velim temere.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO XII. DE REMEDIIS ANTEPILEPTICIS.

PRÆFATIO.

QUæ medicamenta ſint adverſus Epilepſiam, morbum adeo atrocem, utilia, id quidem neque aniculas, neque Medicaſtros latet; quippe quibus allegare vix numeranda contra hoc malum experimenta non admodum erit difficile. Quoniam vero hominum plerique vix ſatis ponderant virtutes medicamentorum, ſed, quod huic illive profuit, ilico tanquam ſpecificum, aut etiam arcanum ſecretumve omnibus promiscue obtrudunt; hinc mirum non eſt, ſi optima quævis ſine judicio, atque ideo ſine ſucceſſu exhibita, parvi æſtimentur, & quod maxime laudatur ab hoc, culpetur ab illo. Scilicet id per naturam eſt impoſſibile, ut unicum remedii genus ſemper & ubique juvare, cunctisque indicationibus, ſæpe adeo diverſis, ſatisfacere poſſit; ſatius hinc erit, origines ac circumſtantias morbi probe discernere, atque tunc ſecundum earum varietatem applicare medicamina ſelectiora, magisque appropriata. Quandoquidem vero nimis prolixum foret uni-

Digitized by Google

verſam epilepſiæ hiſtoriam, differentiam, ſedem cauſasque fuſius deducere; ſatis erit, ſi hac vice exercitii præſentis duo ſaltem conſtituantur capita, quorum prius recenſeat medicamenta antepileptica, prout eadem ab experientia Veterum pariter atque Recentiorum probata ſunt: alterum doceat rationem applicandi hæc ipſa ſecundum rei exigentiam. Quibus meis conatibus ut Summum Numen ex alto benedicere velit, piis contendo precibus!

CAP. I.

Remedia antepileptica recenſens.

§. 1.

PRæſidia, contra comitialem morbum celebriora, partim chirurgica, patim pharmacevtica commendantur ab Autoribus. Ex fonte chirurgico depromuntur Venæ Sectio ſcarificatio, ac hirudinum applicatio, vid. *Rhod. Obſ. Med. Cent I. Obſ. 64.* & *Chriſtoph. à Vega lib. 3. cap. 12. de art. med.*

§. 2. Laudantur præterea à non paucis veſicatoria, ſetacea, fonticuli, atque cauteria, de quibus vid. *Hollerius in ſchol. ad cap. 11. lib. 1. de morb intern. Savanarol. tract. 6. de ægritud. cap. 2. Pareus lib. 9. cap. 24. & Montanus conſ. 42. & 50.*

§. 3. Quibusdam nec cranii per trepanum apertio diſplicet, poſtquam urgente neceſſitate eadem in juvene, inſultibus epilepticis ſæpius correpto, poſt caſum ab alto felicem expertus eſt *Hieron. Fabric. ab Aquapendente, ut refert Rhodius Cent. I. obſ. 66.* Nam & effractio calvariæ cum inſigni oſſis deperditione in fronte Nobilem Gallum à morbo caduco prorſus vindicavit, de quo *M. Donatus hiſt. mirab. lib. 2. c. 4.*

§. 4.

Digitized by Google

§. 4. Ex fonte pharmacevtico prodeunt vel evacuantia, vel alterantia tantum. Inter evacuantia laudem præcipue merentur vomitoria & purgantia. Ita enim vino antimoniato atque decocto nicotianæ ſiccæ epilepſiam habitualem penitus exſtirpavit *Zacutus Prax. adm. lib. 1. obſ. 24. & 30.* veratro nigro feliciter uſus eſt *Tulpius obſ. lib. 1. cap. 9.* bryoniæ ſuccum, à pluribus expertum, commemorat *Pancovius herbar. pag. 77.* agaricum quoque, præeuntae potiſſimum Dioſcoride, Galeno atque Donato laudat *Foreſtus lib. 10. obſ. 43. in ſchol.* pro pueris ſyrupum de cichorio cum rhabarbaro commendat valdopere *J. C. Baricellus hort. gen. pag. 199.*

§. 5. Alterantia reliqua non incongrue ad duas reduci poſſunt claſſes, quarum prima continet inſipida, altera magis ſapida omnis generis. Ad inſipida referuntur Aquea, Terrea, Sulphurea, Mercurialia & Martialia: ex ſapidorum vero claſſe ſunt ſalia volatilia, Acida, Amara, acria Aromatica, & ſi quæ mixta exinde occurrunt aliia.

§. 6. Aqueus eſt præ cæteris ſuccus è tilia vulnerata, menſe Februar. more ſucci betulæ, collectus, quem adeo deprædicat Cnöffelius, indies doſi unciarum trium vel quatuor tribus vicibus aſſumendum vid. *append. ad Ann. 6. & 7. M. N. C. pag. 50.* & *Tilemann. de mat. med.* Pertinet huc aqua ſquammariæ, galegæ, violæ tricoloris, florum tiliæ, ceraſor. nigror. pœoniæ, betonic: &c. quotidie mulierculis uſitatæ, item aqua panis recentis deſtillata juxta *Craton. lib. 4. fol. 410.*

§. 7. Terrea longe plurima ſunt, uti terra ſigillata *juxta Schröder. Pharmac. lib. 3. cap. 2. p. m. 310.* corallia, cryſtallus montana *ſecundum Etmüll. Prax. part. 2. c. 7. p. 286.* Unicornu foſſile atque marinum, margaritæ, mater perlarum, dens Hippopot. truttarumq; ac ſpina muſtelæ piſcis *juxta Frid. Hoffmann. M. M. pag. 283. & 284.* ebur ad mentem *Scribon. Largi de compoſit. med. 16.* lapides cancrorum, tali leporis, à Bartholino laudati, *juxta Boneti Med. Septentr. p. 121.* Ungula cornuque alcis ac cervi, cranium humanum, aut curi-

oſius

oſius etiam collectum os triangulare, ſecundum *Paracelſ. tom. I. de caduc.* cui non cedit aſini cranium uſtum, magni quondam in Hiſpania uſus, referente *Alexandro Tralliano lib. I. c. 15.* aut in genere oſſa quæcunque uſta, *Galeno lib. 11. de ſimpl. med. fac.* hoc in caſu probata.

§. 8. Inter ſulphurea præprimis eminent lycopodii, ſeu muſci clavati pulvis farinaceus, ſubluteus, ac inflammabilis Julio colligendus, uſitatus *Rolfincio tr. de affect. cap. pag. 51. Keilingio, ut refert Frid. Hoffmann. in clav. Schröd. pag. 508.* & *Clariſſimo Wedelio M. N. C. Anno 3. obſ. 15.* item ſulphur julorum coryli menſe Martio dum ſeſe leviter aperiunt nucamenta, excipiendum, quod ſulphuri lycopodii hoc in paſſu nullatenus cedit. vide *Ettmüll. Schröd. dilucidat. pag. 144. & Valet. infant. Cap. 3. §. 15.*

§. 9. Ex ſulphure atque mercurio compoſita ſunt cinnabaris nativa & antimonii. Crato nativam inter alia extollit ſub nomine magnetis epilepſiæ, quam poſtmodum innumeri ſalutarem experti ſunt, præcipue per ſublimationem liberatam ab impuritatibus peregrinis. Imprimis uſitatiſſimum eſt Specificum cephalicum D. Michaelis, Profeſſoris quondam Lipſienſis atque Practici famigeratiſſimi, cujus potiorem partem conſtituit cinnabaris nativa vel antimonii, prout deſcribitur *in Polychreſtis ſecretioribus pag. 639.*

§. 10. Martialia equidem adverſus caducum non adeo uſitata ſunt, narrat tamen *Tulpius obſ. lib. 1. cap. 9.* ſe vino chalybeato egregiam opem tuliſſe juveni, cui epilepſia vitio lienis contigerat, ita ut ne quidem digito regionem ſplenis comprimere auſus fuerit ſine ſubitaneo vehementiſſimoque morbi comitialis inſultu.

§. 11. Hactenus de inſipidis: ſequuntur jam magis ſapida, inter quæ potiſſimum eminent ſalia volatilia vel ſpiritus urinoſi, uti ſunt ſpiritus & ſal vol. cornu cervi, ungul. alcis, eboris, fuliginis, urinæ, ſalis ammoniaci quem *Decker. in not. ad prax. Barbetti* omnibus præfert, item ſangvinis ex *J. B. van Helmont. tr. ſpiritus vitæ §. 16.* ſecundinæ atque cranii humani, præſertim ad mentem Paracelſi

celſi paratus ex relatione *Cardilucii in offic. ſanitat. pag. 112.* & *Hartmann. in Osvvald. Croll. Baſil. Chym. p. m. 231.*

§. 12. His affinia ſunt, quæ cum Spiritibus volatilibus parantur, liquor cornu cervi ſuccinat. eſſentia caſtorei cum ſpiritu ſalis ammoniaci facta, tinctura coralliorum cum ſpiritu cordis cervi, Spiritus ſalis ammoniaci aniſat. & quæ camphoram recipiunt tinctura bezoardica & mixtura ſimplex, cui ſtupendas in expugnando comitiali morbo facultates tribuit *Matthias Unzerus de epilepſ. lib. 2.*

§. 13. Neque deſunt acida, quibus antepileptica virtus tribuitur. Præ cæteris vitrioli ſpiritus hanc in gratiam commendatur à pleriſque Spagyricis. Quem enim *Theophraſtus Paracelſus part. 3. ad morb. ament. tr. 2.* commendat ſpiritum vitrioli volatilem, hunc poſtea variis tentare modis non dubitarunt ejus ſectatores; hinc alia præparatio eſt Helmontii, alia Crollii, alia Hartmanni, alia Glauberi, alia aliorum. Eodem modo à non paucis æſtimatur ſpiritus viridis æris, quem *Baſilius Valentinus part. 2. oper. Chymic. pag. 326.* deſtillare docet; eum enim ſub titulo ſpiritus antepileptici Baſilii ſpiritibus vitrioli adjecit *Schröd. Pharmac. lib. 3. cap. 26.* & *Zvvelferus in Append. ad Pharm. Aug. p. 52.* ſpecioſo titulo ſpiritus veneris donatum, epilepticis egregie opitulari aſſerit.

§. 14. Amara plus minus exiſtunt chamædris, chamæpitys, betonica, hypericum, ſucciſa, ſaponaria, cujus ſemen *Borellus Cent. I. obſ. 18.* mirifice profuiſſe refert, chamomilla, carduus benedictus, de cujus ſucco *J. C. Claudinus Empir. rat. lib. 3. ſect. 1. cap. 16.* ſemen zedoariæ ſeu cinæ *juxta Foreſt. obſerv. lib. 10. obſ. 65.* Spectat huc quoque ſuccinum, cujus tincturæ laudes *Grülingius cap. 7. Florileg. Hipp. Hermet.* ſingulariter deprædicat: item fel catuli in Anglia quondam pro ſingulari ſecreto habitum, teſte *Rolfincio M. M. lib. 2. conſ. 42. pag. 205.* nec non hepar ranarum cum felle deſiccatum *juxta Sennert. Prax. lib. 1. p. 2. cap. 31.*

§. 15. Magis acria ſunt, & inſimul odore aromatico prædita Roſmarinus, Majorana, Meliſſa, Thymus Creticus, Lavendula,

Digitized by Google

Stœchas Arabica, Hyſſopus, Ruta, Flores liliorum convallium, Lauri folia, Radix Fraxinellæ, Galangæ, Zedoariæ, & quæ primo loco à quibusdam nominatur Valerianæ. vid. *Panarol. Pent. I. obſ. 33. & Cruger. M. N. C. Decur. 2. Ann. 7. pag. 141. & 142.*

§. 16. Mixta ex his recenſere inſtituti præſentis ratio non permittit; nec enim liber caperet omnia ſecreta antepileptica. Saltem pulverum antepilepticorum, præter uſitatiſſimum Marchionis numerus pene infinitus eſt, ſcilicet è cinnabari, & terreis variis, è ſuccino atque Caſtoreo, varia proportione combinatorum, ut metuendum ſit, ne illorum recenſio nauſeam Lectori creet. Videat qui cupit obſervationes Practicorum, & quas inde collegit ſupra citatus *Bonet. Med. Sept. lib. 1. Sect. 14. cap. 39. & 40.*

CAP. II.

Antepilepticorum uſum genuinum docens.

§. 1.

Quæritur jam, utrum ex modo recenſitis unum præ cæteris eligi poſſit, quod inſtar omnium ubique præſcribi queat commode? aut, ubi hoc non licet, annon potius compoſitum quoddam è ſelectioribus parari debeat? ad quod, tanquam ad ſacram anchoram, confugere poſſint miſeri.

§. 2. Verum negatur utrumque, ſiquidem tanta varietas eſt cauſarum, ut neceſſum ſit aliquando etiam nocivum aut ad minimum inutile fore, quod multis aliis egregie profuit. Quid enim magis inepte fieri poſſet? quam ſi quis aquas ſpirituoſas & aromaticas Antepilepticam Langii, Mynſichti, Hartmanni, Quercetani, Cephalicam F. F. Anhaltinam, Carbunculi &c. exhiberet in Epilepſia ex crapula, qualem ex *Alex. Benedicto atque Gabelchovero annotavit Schenckius lib. I. obſ. Med. p. 108.* aut etiam, ſi quis poſt aſſumptum venenum, cicutam, v. g. opiata cum radice tormentillæ ſimilibusque adſtringentibus: vel in hypercatharſi ſyr. de nicotiana emeticum præſcriberet.

§. 3.

§. 3. Quoniam igitur caſus occurrunt varii, non diverſa modo, ſed & plane contraria poſtulantes medicamenta, clarum eſt nec unicum ubique ſufficere ſimplex, nec mixtum etiam fingi poſſe conveniens omnibus, cum neceſſum foret, ut commiſceantur ea quæ ſibi adverſa ſint, atque ideo ſe invicem deſtruant, unde operatio medicamenti procul dubio evaneſceret.

§. 4. Rectius illi agunt, ut turpe nomen imperitorum Empiricorum declinent, ſuæque conſcientiæ melius conſulant, qui non acquieſcunt ſimpliciter in qualicunque morbi cognitione, ſed & cauſarum rationem habent; ſiquidem certiſſimum eſt *eum*, ut cum Celſo loquar, *recte curaturum, quem prima origo cauſæ non fefellerit.*

§. 5. Scilicet id commune omnibus eſt Epilepticis, quod corpus concutiatur motibus involuntariis, cum deperditione ſenſuum. Idipſum cum in ſenſus incurrat, nemini non obvium eſt, quid per Epilepſiam intelligatur. Sed major in eruendis cauſis difficultas occurrit, quarum tamen ſigna enarrare prolixius jam non vacat.

§. 6. Potius nunc præſuppono tanquam ab omnibus conceſſum, Epilepſiam oriri ex ira, terrore, dolore &c. præſuppono item cauſam morbificam hærere modo in primis viis, modo in Maſſa ſanguinea, partibusque remotioribus, modo in ipſis Spiritibus, aut, ut clarius loquar, cauſam aliam eſſe materialem ac magis evidentem in humoribus partibusque ſolidis, aliam idealem atque occultam in ſpiritibus, prout id ſuo tempore plenius demonſtrabimus.

§. 7. Nimirum ubique ſpiritus affici manifeſtum quidem eſt, cum nullus partium muſculorumque motus absque iisdem contingat; unde non repugnabo, ſi quis motum ſpirituum admodum irregularem pro cauſa inſultuum epilepticorum proxima velit allegare. Tum vero cauſa remotior dicenda erit alia materialis atque alia idealis, uti jam innui.

§. 8. Prima idcirco cura erit, ut removeamus cauſas materiales ſi quæ adſint, ne ab iis ad motum convulſivum irritentur porro ſpiritus. Ponamus ergo vitium hærere in primis viis, danda erit

opera, ut corrigatur vel educatur quantocyus. Ventriculum quidem felicius exonerat vomitus: inteſtina purgans aſſumtum.

§. 9. Si à veneno hauſto v. g. Arſenico vel Mercurio ſublimato, aut etiam cicuta deglutita caducus, ut fieri ſolet, naſcatur, vomitus copioſo lactis potu provocandus; Ita enim *VVepferus tr. de cicuta Aquat. p. 319.* annotavit ſex inſimul puellas, quæ uno eodemque tempore cicutam devoraverant, atque inde vehementibus & diuturnis paroxyſmis epilepticis prehendebantur, vomitum protinus vindicaſſe: dum pueri duo, qui eam quoque ingeſſerant, quibus vomitus, quamvis ad illum ſtimulabantur, non promotus fuit, ob vehementiam & diuturnitatem paroxysmorum epilepticorum extincti fuerunt, qui procul dubio liberari potuiſſent à morte, ſi radicum cicutæ excretio, quam natura moliebatur, facilitata ab Artis Medicæ perito tempeſtive fuiſſet.

§. 10. Fortiora quidem emetica locum non habent in veneni præſentia, admitti tamen poſſunt de cætero, quando pravis humoribus refertus eſt ſtomachus, *prout cap. I. §. 4. ex Zacuto* demonſtratum eſt; videlicet in ſubjectis robuſtioribus & malo habituali. Qui hæc reformidant, in eorum locum ſurrogare purgantia omnis generis poterunt, præter ſuperius commemorata. Monet enim rectiſſime Riverius purgantia uſualia in frequenti uſu habenda, imo & ad fortiora transeundum nonnunquam eſſe, juxta præceptum Maſſariæ, qui Epilepſiam ideo rarius curari dicit, quod Medici ſemper in levioribus hæreant.

§. 11. Experimur id tota die in recens natis, qui huic malo facile obnoxii fiunt, niſi à partu ſtatim meconium ejiciatur. Liberantur autem non difficulter ab iisdem, ſi modo feces nigricantes viridesque per alvum educantur. Non enim præciſe opus eſt, ut ſulphure aurato, curioſius præparato, vel auro fulminante irritemus naturam, cum idem præſtent quævis etiam leviſſima, uti ſunt oleum amygd. dulc. cum tantillo ſacchari, ſyrupus Cichor. cum rhabarb. pulvis rad. ireos flor. aut etiam pinguius jusculum per modum clyſmatis injectum.

§. 12.

§. 12. Quodſi humorum acrimonia inſimul corrigenda eſt, quæ fere communiter acida deprehenditur, præſcribenda ſunt, quæ diluunt, aquea, quo nomine non diſplicet aqua antepileptica puerorum *à Zuvelfero Animad. in Pharm. Aug. pag. 296.* deſcripta; ſed omiſſo ſaccharo perlato, cum dulcia ejuſmodi minus conveniant, & aquæ inſipidæ ne quidem exigant eorum adjectionem.

§. 13. Terrea &, ubi opus eſt, Martialia humores acidos potentius deſtruunt; corallia tamen, matrem perlarum, cryſtallum & ſimilia duriora debilioribus præprimis infantibus non æque propinare auſim, cum per experientiam conſtet, eadem hæc paulo largiore in doſi, aut crebrius aſſumpta, non parum gravare ſtomachum. Facilius emolliuntur animalium partes minus duræ, ut alcis ungula, tali leporis atque ebur.

§. 14. Præ cæteris laudem hic meretur Pœoniæ radix, non quidem ſuperſtitioſe collecta; ſiquidem parum refert qua hora effodiatur, modo ſuavi gaudeat ſapore. Nam & feculas ejus, non minus quam Ireos Florentinæ atque bryoniæ, vidimus egregio cum ſucceſſu exhibitas in infantibus; ubi enim reliquæ virtutes cum ſapore periere, ibi certe abſorbendi facultas non deſinit, prout alias in Cornu cervi uſto experimur.

§. 15. Quid ſi vero à vermibus, inteſtina occupantibus, epilepſia originem ducat? quales hiſtorias *Thom. Bartholinus Cent. 4. hiſt. 7. & Cent. 6. hiſt. 20.* recenſet; tum profecto alia ineunda via, & potius anthelmintica in auxilium vocanda ſunt. Eum in finem amara omnis generis cum aloë porrigi frequentius poſſunt, de quibus in §. 14. Cap. præcedent.

§. 16. Potentiora ſunt acida, inprimis vitrioli ſpiritus. Memini enim puellam, ab infantia epilepticam, uſu largiore tincturæ papav. rhead. cum ſpiritu vitrioli paratæ, in febre ardente, vermem grandiorem egregie rubentem, per alvum dejeciſſe, quæ poſtmodum per plures annos immunis ab inſultibus epilepticis ad hæc usque tempora vivit.

Digitized by Google

§. 17. Acidis tamen non cedunt Mercurialia, unde procul dubio virtus egregia cinnabaris nativæ atque Antimonii deducenda. Convenit quoque reiterata Mercurii dulcis exhibitio, quippe qui debite præparatus longe commodius operatur, quam aloëtica atque amara, nec facile turbas excitat, quales poſt aſſumpta, vermibus adverſa, ſuccinum, myrrham caſtoreumque obſervavimus non ſemel. Conf. *modo allegatam Bartholini hiſtoriam 7. Cent. 4.* ubi, quid Clariſſimus Langelot præſtiterit pilulis Mercurialibus in ſimili caſu, fuſius narratur.

§. 18. Hucusque de primis viis: progredior jam ad vitia ſangvinis. Conſtat autem hujus abundantiam quoque occaſionem dediſſe morbo comitiali, ſuppreſſo inprimis hæmorrhoïdum, menſium, lochiorumque fluxu. Quid vero aliud hic requiritur quam Venæ ſectio, ſcarificatio vel hirudinum applicatio præeuntibus *Zacuto Luſitano Prax. Med. admir. lib. 1. obſ. 21. 26. 27. 28. 29. & 30. Rhodio Cent. I. obſ. 64. Platero obſ. pag. 19. Montano aliisque.*

§. 19. Neque dubium eſt, quin etiam à cacochymia ſeu impuritatibus ſangvinis interdum Epilepſia naſcatur. Et frequentius quidem ante variolarum vel morbillorum eruptionem tale quid accidit, quod tamen paulo poſt, ubi excretio facta fuerit, ſponte iterum ceſſat. Magis periculoſum eſt ſi à retroceſſione talium exanthematum motus ſuperveniant convulſivi, quod de purpura atque petechiis pariter intelligendum. Quid? quod & à ſcabie retropulſa obortum idem malum obſervavit *Vict. Trincavelius lib. 2. de rat. curand. part. c. 6.* ab herpete intempeſtive curato *Rhodius Cent. I. obſ. 62.*

§. 20. Proinde ſi certi ſimus de inſtantibus vel retroactis exanthematibus, optimum erit adhibere expellentia & ſudorifera. Nolim tamen quenquam ad acriora ſe convertere, ubi malignitas æſtusque morbum concomitatur, cum hoc in paſſu mitiora longe tutiſſima ſint, ex cinnabari, Unicornu, Terra ſigillata, ſimilibusque alexipharmacis parata. Pro potu præſcribi poterit decoctum Cornu

nu

mu Cervi vel Eboris cum Scorzonera, cujus radicem apprime condu-cibilem Epilepſiæ exiſtimat *Simon Pauli Quadripart. Botanic. p. 480.*

§. 21. Porro nec rarum eſt, læſiones partium ſolidarum, ac dolores quoscunque acerbiores, præſertim in corpore tenero, Epilepſiam producere: Plura non adducam, quibus libri Practicorum ſcatent; exempli loco ſit dentitio infantum doloroſa, capitisque percuſſio, quibus graviſſimum hoc ſymptoma frequentiſſime ſupervenire ſolet.

§. 22. Ecquid vero hic aliud magis prodeſſe poterit, quam anodynum, non neglectis tamen iis, quæ cauſam doloris removere queant. Ita enim novi Celeberrimum quendam Medicum mira præſtitiſſe ſua Eſſentia antepileptica, quam ex opio cydoniato cum ſpiritu quodam Cephalico parare ſolitus erat; in cujus locum pro infantibus ſubſtitui poterunt ſyrupus papav. alb. Tinctura flor. papav. rh. Crocus & ſimilia mitiora, quorſum & ſulphur lycopodii & julorum Coryli non immerito refertur.

§. 23. Qua ratione cauſæ doloris, ac vitia humorum corrigenda ſint; ex antecedentibus conſtat, ſaltem capitis contuſiones peculiare quid poſtulant, ſcilicet ſi ſangvis copioſior intra calvariam effuſus, vel fragmenta cranii meninges pungant, ut eximantur etiam trepano adhibito, cum aliter non licet.

§. 24. Supereſt, ut tandem expediam quid agendum ſit, quando Epilepſia immediate à ſpirituum commotione accidat, à terrore videlicet, vel ira. Sciendum ergo eſt ſpiritus aliter moveri in hoc, aliter in illo affectu. In ira certe furibundi quaſi ſpiritus cum impetu in vindictam ruunt, atque ideo excandeſcit corpus plerumque, fulgent oculi, pulſus acceleratur cum vehementia, & robur corporis intenditur notabiliter, Spiritibus ſcilicet ad exteriora vergentibus.

§. 25. Quid ergo conſilii ſi tum ob commotionem & inquietudinem, denegata præſertim vindicta, ſpirituum nimiam caducus ſuperveniat? Danda nimirum opera eſt, ut furor eorundem ſedetur;

tur, quod per opiata ſive hypnotica facillime impetramus. Abſit autem ut acria hoc in caſu adhibeamus, quæ in ſequenti optima ſunt.

§. 26. Etenim diverſa ratio terroris eſt, utpote in quo ſpiritus potius ad interiora recedunt, confuſi tamen ac tremuli, quod artus potiſſimum teſtantur, hinc facies pallet, frigent extrema non ſine manifeſto virium defectu. Tum vero reluctante natura, motus ſequitur maxime inordinatus uti ſpirituum, ita fibrarum partiumque quas impellunt.

§. 27. Itaque à terrore epilepticos juvamus adhibendo excitantia, ſalia præcipue volatilia (alias ad corrigendũ acidum, vel ad expellendum ſangvinis vitium ſuo modo perquam utilia) nec non Cephalica ſuperius enarrata. Proderunt in hoc caſu cauteria quoque ſetacea & veſicatoria brachiis aut nuchæ applicanda, præſertim cum idem hoc remedii genus ſpiritus non modo excitet, ſed & divertat, atque ideo in malignis aliisque non contemnendum.

§. 28. Fortaſſe Amuleta, ut mentio eorum quoque fiat, ſi quid valent, id præſtant hoc in paſſu, quatenus hisce confiſi, magis tranquillo ſecurove animo ſunt; Quas enim facultates affingunt Smaragdo, Lapidi pullorum hirundinum, oſſiculo verticis Cyprini, Lupi corio, Pilis canis perfecte albi, fruſtulo ſambuci è ſalice creſcentis &c. haud ſatis voto reſpondent. Plura jam addere non vacat, cum propoſitum mihi fuerit non integrum Tractatum de materia ſubſtrata conſcribere, ſed exercitii gratia vires Remediorum Antepilepticorum examinare pro meo ingenii modulo.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO XIII.

DE ANGINA.

PRÆFATIO.

CUm thema quoddam pro Diſputationis Inauguralis materia eligendum eſſet, in mentem venit ANGINA, morbus profecto hactenus non infrequens ſolet enim id morbi genus non parum graſſari, quandocunque inclementia & Aſperitas Aëris dominatur; atque ideo ab Hippocrate non modo vernalibus & autumnalibus annumeratur morbis, prout ex *Sect. 3. Aphor. 20. & 22.* videre licet, ſed & Hyemalibus *lib. de victu Acut. 39.* ita ut Æſtas ſola ſerena ſcilicet hic eximatur: niſi alia fortaſſis cauſa præter Aërem interveniat, uti ſuo loco demonſtrabitur in ſequentibus,

Dum vero morbi hujus tractationem ſuſtineo, veniam à Lectore Benevolo mihi polliceor, ſi quæ minus accurate dicta erunt: DEUM autem Ter Optimum Ter Maximum ſupplici veneror pectore, ut & hunc qualemcunque conatum & reliqua mea ſtudia gratioſe dirigere velit, ad ſui Divini Nominis GLORIAM Proximique SALUTEM.

§. 1.

ANginæ vox procul dubio ab ango, quod cum Græco ἄγχω coincidit, deducta eſt; commoda certe ad exprimendam anxietatem

Digitized by Google

tatem illam ſummam, quam ſuffocationis metus hoc morbo decumbentibus incutit, utpote quibus reſpiratio non aliter intercipitur, ac ſi fune conſtringeretur collum.

§. 2. Ita enim Græcis quoq; non diſſimiles uſitatæ fuerunt appellationes. Hippocrati communiter κύναγχος dicitur, σύναγχος ſaltem in *lib. de victu Acut. 31.* ſed παρακύναγχη levior Angina *lib. 3. de morb. 11.* Poſteri tamen plures ejusdem nominarunt differentias, ita, ut alia ſit κυνάγχη, alia συνάγχη, alia παρακυνάγχη, atque alia παρασυνάγχη, uti ex Galeno, Paulo Æginera, Tralliano, aliisque conſtat.

§. 3. Quandoquidem vero hæc ipſa diſtinctio non omnibus eſt eadem, nec utilis adeo aut neceſſaria, ſed minus ſignificans & ſupervacanea potius ἀκριβολογία judice Clariſſ. Jac. Pancr. Brunone in Lex. Med. itaque nec mihi à quoquam velim vitio verti, quod explicationi ejus non immorari diu velim.

§. 4. Quid obſtat? ſub uno eodemque titulo Anginæ omnes comprehendi ejusdem differentias, cum revera idem morbus ſit, ſaltem ſede diverſus. Definiri autem ad hunc modum commode poteſt, quod *ſit dolor faucium deglutitionem ac reſpirationem plus minus lædens.*

§. 5. In qua definitione dolor generis locum occupat, cum Angina doloris genuina ſit ſpecies. Cumque inflammatio non ſemper in hoc affectu accidat, nec tumor ubique manifeſtus occurrat, convenientius mihi viſum eſt, definire illum non per inflammationem, ut vulgo ſolet, aut etiam tumorem, ſed per dolorem nunquam non præſentem.

§. 6. Hoc pacto utramque Anginam ſub eodem genere complector, ſcilicet exquiſitam æque ac ſpuriam. Etenim ſive dolor adſit inflammatorius, ardens pulſansque, qualem in vera ſupponunt, ſeu minus ardens, quam nothiam vocant, dolor tamen nullibi abeſt, præcipue ſi quis tentare deglutitionem velit.

§. 7. Differentia vero in definitione deſumpta eſt partim à ſub-

ſubjecto, partim à functionibus manifeſte læſis; ita enim, qui congeneres ſunt morbi ab Angina diſcerni poſſunt nullo negotio.

§. 8. Nempe ſubjectum ſeu pars affecta dicuntur fauces, quo nomine intelliguntur œſophagi atque aſperæ Arteriæ principium cum partibus vicinis, linguæ baſi, uvula, tonſillis atque palato; ubi plerumque tumor notabilis deprehenditur, ruborve, aut etiam obſcurus nigricansque color, unde Germanis audit die Bräune.

§. 9. Nonnunquam tamen in ore nihil eorum omnium apparet, tumque in collo magis hærere vitium videtur, quod proprie dicitur ein böſer Halß. Accuſantur autem in hac Angina latente muſculi tam Laryngis quam Pharyngis; fortaſſis tamen glandulæ thyroideæ frequentius afficiuntur primario, uti non male certis obſervationibus inductus colligo.

§. 10. Functiones læſæ in hoc affectu ſunt deglutitio atque reſpiratio; Et deglutitio quidem impeditur plerumque adeo, ut per gulam vix liquida molliaque deſcendant: interdum vero & ipſe potus, ob viam penitus denegatam clauſo œſophagi ſphinctere per nares regurgitat.

§. 11. Reſpiratio autem difficilis eſt ob anguſtiam quaſi laryngis, procul dubio guttalibus cartilaginibus ex tumore ac dolore vicino nimium coarctatis; reliquus enim Tracheæ canalis, propter annulares, quibus conſtat, cartilagines, non facile comprimitur, niſi externa, eaque enormis accedat violentia.

§. 12. Atque ita manifeſte liquet, quibus ſignis Angina innoteſcat. Videlicet non ſufficit faucium dolor, non deglutitio ſolum aut reſpiratio læſa; ſed ut hæc tria concurrant neceſſum eſt. Alioquin faucium quoque dolor accidit, illæſa tamen reſpiratione in tumore uvulæ tonſillarumq;, vel eroſionibus palati ex lue Venerea. Viciſſim ſalva deglutitione nonnunquam reſpirationis opus turbatur in catharro ſuffocativo, Aſthmate Peripneumonia & ſimilibus.

§. 13. Hinc Prognoſis etiam non difficulter fluit: morbum ſcilicet admodum periculoſum eſſe, in quo reſpiratio atque deglutitio

Digitized by Google

tanquam ad vitæ ſuſtentationem ſumme neceſſariæ functiones, ſufflaminantur. Quapropter etiam meo judicio recte acutis communiter accenſetur morbis, cum experientia conſtet, paucos intra dies ac fere horas jugulaſſe hominem.

§. 14. Eſt tamen quædam præ cæteris periculoſior, nempe exquiſita præ ſpuria, latens præ manifeſta. Quo enim major eſt reſpirationis difficultas, quo major inflammatio dolorque, hoc magis periculoſum eſt malum. Et quo minus licet attingere medicamentis partem affectam, hoc minor etiam ſpes reſtituendæ ſalutis ſupereſt.

§. 15. Conſiſtit autem præcipuum curationis punctum in cognitione cauſarum, ſine qua incerto ſemper fluctuamus animo, etiamſi de morbo certiores ſimus; ſed perſpecta hujus origine non amplius erit difficile reperire auxilium adæquatum atque ſufficiens.

§. 16. Nimirum quicquid in faucibus circa laryngem atque pharyngem excitat dolorem, id quidem omne Anginam valet producere, & quidem eo facilius, quo magis impurum fuerit corpus, pituitoſum ſcilicet bilioſum ſcorbuticum atque cacochymicum. Hinc enim eſt, quod nonnulli præ cæteris ad Anginam ſint magis proclives, ita ut interdum malum quaſi habituale tam crebro redeat, quale exemplum ſuggerit P. Borell. *Cent. 4. obſ. 60.* & alii plures.

§. 17. Enim vero in recenſendis cauſis primus Aëri debetur locus, à cujus intemperie non unum oritur morborum genus, ſpeciatim, ſi Aër fuerit nebuloſus, turbidus frigidusque, tunc Anginæ obſervantur longe frequentiores. Hinc non mirum, ſi in hiſce regionibus frequentiores fuerint anginoſi, cum Aër toties obſervetur depravatus atque corruptus. Dum enim inſpirantur ejusmodi particulæ aſperiores, quemadmodum vellicando in naribus Coryzam in pectore Pleuritidem ac etiam Peripneumoniam, ita circa laryngem tuſſim, raucedinem aut Anginam ipſam pariunt.

§. 18. Si ſubjectum fuerit ſcorbuticum, ſequuntur ſtatim defluxi-

fluxi-

ſluxiones acriores lymphæ, unde facilis eroſio, dolor tumorque ac tandem inflammatio. Si pituitoſum aut bile viſcida refertum, ſtagnatio humorum in parte dolente adhuc facilior eſt, à qua malum notabiliter augetur.

§. 19. Nec parum valent vociferationes clamoresque immoderati, ad generandam Anginam, item ſcreatus tuſſisque vehementior. Aſt omnium peſſimum eſt, ſi tuſſis non modo præcedat, ſed & concomitetur inflammationem faucium: id quod in morbillis ac variolis maxime plurimi experiuntur, non ſine præſentaneo ſuffocationis metu.

§. 20. Quid victus inordinatus hic conferat, notorium eſt. Vinum certe acrius, crudum, igneum, vel etiam adulteratum aut aromatiſatum, liberaliusque hauſtum impune haud multi ferunt; ac dubio procul morbus Ungaricus Angina perquam maligna comitatus originem ſuam huic errori debet.

§. 21. Nihilo meliores ſunt cibi crudi, nimium ſaliti, fumo indurati & aromatibus exceſſive conditi, ſi avidius ingurgitentur. Nec enim chylus hinc producitur laudabilis, ſed pravi humores plus minus viſcidi acres ac nidoroſi, qui è ventriculo eructantes inſtar ſodæ adurunt fauces, ipſamque ſanguineam maſſam inficiunt ſordibus ſuis.

§. 22. Afficiuntur autem corpora cacochymica tum maxime, cum forte ab ira, terrore, frigore vel æſtu intenſiore alterentur tantisſper. Præſertim ubi evacuatio quædam conſueta ſupprimitur, v. gr. hæmorrhoidum, menſium aut lochiorum fluxus. Videatur Zacutus *Med. Pr. Hiſt. lib. 1. hiſt. 77. p. 134. & obſ. 57. p. 139.*

§. 23. Scilicet ſtagnantibus in corpore vitioſis humoribus jamjam diſpoſitio adeſt ad omne tumorum, dolorumque genus. Data igitur occaſione morbus modo in hac, modo in illa parte prorumpit, & quidem nunc ſub ſpecie Podagræ vel Eryſipelatis, vel etiam Anginæ; Hinc enim & à Dyſenteria intempeſtive curata obortam Anginam vidit Hildanus *Cent. 3. obſ. 27. fol. 390.*

Digitized by Google

§. 24. Hæ ſunt fere poſtiores cauſæ. Adde luxationem vertebrarum colli, cujus Hippocr. ipſe *lib. 2. Epidem. ſect. 2.* meminit, quam tamen in dubium vocat Clariſſ. Mich. Ettmüller. *in Praxi cap. de Angina:* item ſi quæ per errorem deglutita faucibusque ac gulæ infixa hærent, ſpinæ, aciculæ, oſſicula & ſimilia.

§. 25. Ut taceam vulnera externa & contuſiones, unde dolor, tumor ac inflammatio colli oriri ſolet. Saltem nemo non perſpicit, quam varia ſit Anginæ cauſa, & conſequenter quam vario incedendum ſit methodo, ut ægrum reſtituamus ex arte, cum neceſſario aliter tractari debeat, quando vitium in ventriculo, aliter quando in ſanguine, atque aliter quando in Larynge vel Pharynge reſideat quaſi privata & peculiaris cauſa, uti mox demonſtrabo.

§. 26. Cura igitur è triplici fonte petenda erit, ſcilicet Pharmaceutico Chyrurgico & Diætetico. Pharmaceuticus ſuggerit evacuantia & alterantia. Evacuantia vel fortiora ſunt, vel mitiora: alterantia vero vel refrigerantia, vel præter anodyna aperientia, vel humorum acrimoniam corrigentia.

§. 27. Fortius evacuant vomitoria & purgantia vehementiora. Ita enim Laz. Riverius *cap. 2. obſ. 10. & 24. cap. 4. obſ. 60.* vires Aquæ ſuæ benedictæ h. e. infuſionis Croc. metallor. plurimum extollit. Extractum Scammonii jam olim exhibere non dubitavit Alexand. Trallianus, uti *lib. cap. 1.* teſtatur.

§. 28. Pilulas, quibus optimo ſemper cum ſucceſſu eſt uſus Jul. Cæſ. Baricellus deſcribit *Hort. Genial. p. 180.* è trochiſc. alhandal. aloë ac Diagridio paratas c. ſyrup. de liquiritia. Fortaſſis ad imitationem Aſclepiadis, qui Pharmacum ex aloë & colocynthide imperavit, ut refert Jac. Hollerius *l. 1. de morb. internis c. 23. p. 154.* cui tamen non immerito ſuſpectum eſt, tum quod fortius ſit, tum quod in forma pilularum exhibeantur, quas Anginoſi non æque commode deglutire poſſent, quam quidem liquida.

§. 29. Enimvero quod purgantia fortiora vel vomitoria concernit, ſumma opus eſt cautione, ne medicamento ægrum ſuffo-

caſſe

caſſe Medicus videatur. Sane Vict. Trincavellius *l. 5. cap. 7. p. 112. de Cur. partic. affect* refert, Venetiis fœminam vomitu excitato à bolis Caſſiæ aſſumptis ſtrangulatam interiiſſe. Quis ergo in Angina vera vomitorium aut vehementius purgans, quod itidem non raro per ſuperiora evacuat, ſecure propinabit?

§. 30. Solent equidem hujusm. pharmaca tum demum ab Autoribus commendari, quando præmiſſa venæſectione cucurbitulis aut veſicatorio ægri quodammodo allevati fuerunt. Verum crediderim potius tum convenire, quando circa principium morbi & reſpiratio atque deglutitio adhuc liberior eſt. Potiſſimum in Angina ſpuria, ubi ſcilicet non concurrit inflammatio, per vomitum aut acrius medicamentum exacerbanda facile.

§. 31. Optimum profecto foret, ſi modo liceret tuto, fomitem hujus mali, frequentiꝰ in ſtomacho nidulantem quantocyus ſubduci evacuando; Nam aliquoties obſervavi in febr. ard poſt hauſtum paulo largiorem aquæ puræ, julepi refrigerantis aut cereviſiæ ſecundariæ, oborto vomitu, rejectaq; materiæ acris & bilioſæ inſigni copia non modo æſtum ilico ſedatum fuiſſe, ſed & imprimis ardorem faucium cum inſatiabili ſiti ceſſaſſe ilico.

§. 32. Itaque ubi de pravis humoribus in ventriculo conſtat, non differendum puto evacuans, mitius tamen ſuadeo, pro lubitu etiam reiterandum, ad hunc modum potionem ex Agarico, Senna, Syr. roſar. ſolutiv. & Electuar. de ſucc. roſar. feliciter exhibuit Petr. Poterius *Cent. 11. obſ. 18.* & Petr. Foreſt. *lib. 15. obſ. 13.* Electuar. Diacatholic. ſimiliter mitiſſimum cum Agarico Caſſiaque dedit egregio cum fructu.

§. 33. Quid quod & clyſmata; imo & ſuppoſitoria hunc in finem non parum conferunt. Cumque interdum nihil quicquam per os aſſumere queant ægri, ac nihilominus abundantia humorum vitioſorum purgans indicet, poſtuletque tum vero illa evacuandi ratio & optima erit & ſumme neceſſaria. Vid Foreſt. *lib. 5.* & Franc. Valeriolan. *lib. 2. obſ. 10.* De diaphoreticis hic quoque quærii poſſit,

poſſit, num & eorum uſus in Angina ſit æſtimandus, cum non tantum evacuando ſerum per ſudorem, ſed & reſolvendo & diſcutiendo tumorem prodeſſe videantur; quemadmodũ alias in Pleuritide, Eryſipelate, tumoribusq; œdematoſis exhiberi cum fructu ſolent.

§. 34. Verum & hic opus eſſe judicio arbitror, ne indiſcriminatim cuncta præſcribantur, præſertim acriora; cum nonnunquam obſervatum ſit ſuffocationis periculum inter ſudandum augeri, quandocunque tumor interiora occupans accreſcit ab exagitato ſanguine, uti hoc pacto Eryſipelas expelli atque augeri manifeſte per ſudorem ſolet.

§. 35. Propterea primis diebus in principio vel augmento Anginæ ſudorifera non auſim præbere; præmiſſa potius venæſectione ac etiam purgantibus, ad diſcutiendas mali reliquias commendarem illa in declinatione, ſc. antimon. diaphor. ſimpl. & martiale, bezoard. minerale, antiheſt. Poter. cum C. C. Ebore, dente Apri, Unicornu marino & ſimilibus.

§. 36. Rectius agunt, qui ab initio etiam ad alterantia & quidem anodyna ſtatim confugiunt, cum dolor urget, nec non ad refrigerantia, cum æſtus ægrum affligat. Anodyna ſunt præter Crocum Opiata varii generis, Opium fermentatum, aut ad mentem Sydenham in vin. malvatic. l. Hiſpanico præparatum, ſem. papav. alb. ad emulſionem commodum, vel ſyrupus inde confectus, diacodium montani ac præ cæteris fl. papav. erratici.

§. 37. Convenient autem tum maxime anodyna, quando vel à dolore naſcitur aut ſaltem fovetur malum; it. quando à defluxionibus acrioris lymphæ, vel etiam à tuſſi pars affecta irritatur, quid enim opiata valeant in ſedandis ejusmodi defluxionibus ac etiam tuſſi exinde oriundo in vulgus quoque notum eſt, cumque Angina nunquam ſine dolore accidat, anodyna nullibi ſunt omittenda.

§. 38. Refrigerandi certe facultate non minus pollent eadem, quatenus impetum fervoremque ſpirituum ſedant, unde febrilis æſtus ac inflammatio primario naſcitur. Non negligenda tamen

ſunt

Digitized by Google

ſunt nitrata & reliqua refrigerantia, virtute aperiendi præcipue vel abſtergendi aut ſaltem humectandi vel temperandi ſimul inſtructa.

§. 39. Nitrum etiam crudum non contemnendum eſt, vel magis depuratum per cryſtalliſationem, aut per fuſionem cum ſulphure quod lapid. prunellæ communiter dicunt, it. nitrum antimoniatum nitr. vitriolatum alias titulo ſpecioſiore Arcani duplicati Mynſichti, vel Panaceæ Holſaticæ ſuperbiens, ſed hæc ſalſa ſunt; ubi acidum magis arridet ſp. nitri quoq; adjiciendus eſt refrigerantibus julepis, aut qui mitiores, ſucci portulacæ ac ſempervivi majoris.

§. 40. Habent autem hæc ipſa egregiam utilitatem in ſubjectis pituitoſis ac bilioſis; unde nec abſonum videtur pulverem pyrium cum aceto ſumere, quod gregariis militibus eſt familiare, quando à prava victus ratione morbus graſſatur Hungaricus, inflammationibus faucium ordinarie comitatus.

§. 41. Si vero inflammatio non adſit, tumorque magis videatur pituitoſus, poſthabitis refrigerantibus requiruntur potius aperientia cum laxantibus miſcenda, qualia ſunt in hoc affectu pluries experta, flores ſambuci fungusque quem vocant auriculam Judæ, flor. periclymini atque bellidis, lignum hederæ atque ſimilia c. fol. ſ. ſ. ſ. rad. rhabarb. agarici vel polypodii decocta.

§. 42. Ubi acrimonia humorum prædominatur ſ. acida, ſive bilioſa aut ſalſa vel mixta omnis generis, ex inordinata victus ratione potiſſimum oriunda, tum cogitandum eſt magis de abſorbentibus, diluentibus & temperantibus acrimoniam: præmiſſis tamen vel admixtis iisdem evacuantibus.

§. 43. Ad deſtruendum acidum convenientiſſima ſunt lap. cancr: C. C. uſtum, mater perl. corall. cryſtall. montan. alabaſtr. & ſimilia largius, crebriusque cum hauſtu aquæ puræ ſumpta it. Bolus Armena vel alba vel terra ſigillata cum limatur. martis.

§. 44. Subjectis bilioſis imperandus eſt acidularum potus, usque dum alvus copioſe fluat: in quarum defectu julepi acidulati non male ſubſtituuntur, ex ſyrup. de moris berber. ribium rub. id.

Digitized by Google

& fl. violar. roſar. atque borragin. c. ſucc. ſempervivi M. & portulacæ, vel ſpir. nitr. atque vitrioli philoſophico.

§. 45. Scorbuticis & quibus nimium ſalſa vel acris eſt lympha conducunt lactis potus, ptiſana ſ. hordeatum, vel quod nihilo ignobilius avenæ decorticatæ juſculum: Emulſiones it. ſeminum frigidorum c. papavere, amygdalis dulcibus pineisque recentibus, inſigne Anginoſis ſolamen.

§. 46. Sufficere hæc poſſunt è fonte pharmaceutico: tranſeo jam ad fontem Chyrurgicum, ubi varia ſe offerunt præſidiorum genera, ſcilicet gargarismata aut exterius applicanda collo, ſangvinis miſſio, inciſio tumoris, vel denique laryngotomia, quibus omnibus pro diverſitate circumſtantiarum uti licet.

§. 47. Nimirum Gargarisma parari ſolet ex herba prunell. plantagin. fragariæ, hyſſop. betonic. arbrotan. & fl. roſar. liguſtri, periclymeni, aquileg. papav. rhead. c. Croco, ſem. aniſi, rad. altheæ, glycyrrhiz. vel extract. Caſſiæ, aut nitro vel ſal armon. plus minus adſtringens, reſolvens, abſtergens, humectans, refrigerans, vel anodynum pro lubitu, ſecundum rei exigentiam.

§. 48. Locum id habet, quando tumor in ore conſpicuus eſt aut ſaltem in faucibus mucus hæret viscidior: atque tum vel per ſyringam à Chirurgo injicitur repetitis vicibus, aut potius in ore tantum retinetur, donec incaleſcat, ſiquidem agitatio illa liquoris vehementior, ſcreatusque inter gargariſandum concurrens, ubi ex inflammatione fauces dolent, nullatenus permittenda ſunt, ne malum irritetur.

§. 49. Quod ſi profundius reſideat tumor, applicentur potius collo Emplaſtr. d. melilot. minio l. ceruſſ. a. ſperm. ranarum vel ſperm. ceti c. camphora it. Empl. de cumino cum ſperm. ceti, quod frequentiſſime applicatum c. fructu ab Excell. Dno. HERMANNO memini. It. ſpir. vini camphoratus, lithargyrium in aceto coctum, farina fabarum C. fl. chamomill. atque ſambuc. vel in forma ſacculi vel cataplasmat, adjecto lacte, ol. lil. alb. Herb. Parid. Croco aliisque anodynis.

§. 50.

Digitized by Google

§. 50. Spectat huc etiam butyrum, non quidem ſuperſtitioſius collectum, ſed recens non ſalitum. Quod enim Jac. Hollerius *lib. 1. de morb. internis, cap. 23.* in ſcholiis narrat, mulierem menſe Majo, & quidem tribus diebus rogationum paraſſe butyrum pro viro è lacte vaccæ, quæ marem peperiſſet, quæ fœminam pro mulieribus eoque ipſo remedio collum largiter inungendo plures reſtituiſſe, id quidem non contemnendum eſt, ſi medicamentum abſolute ſpectes; anilem tamen devotionem ſapit, ſi modū parandi ſervare velis.

§. 51. De nido hirundinum plura ſibi promittunt non pauci ac plerią; neſcio quam virtutem ſpecificam in ſtercore quærunt, quia olim hirundines atque adeo cineres eorum adverſus anginam commendati fuerint. Verum quis neſcit terræ, lutique vires? cum tota die linius bolus & argilla pro ſcopo refrigerandi à vulgo adhibeantur. Nec enim quisquam eſt, qui excrementis illis tuto confidat. Ubi vero alia commiſcentur magis efficacia, ut ſem. lini, anethi vel fœnu græci, ol. lil. alb. chamomillæ, tum fortaſſe major virtus tribuitur nido, quæ potiori jure debetur adjectis.

§. 52. Sed ſangvinis miſſio variis tentatur modis, nempe vel per venæſectionem quam non ſolum in brachio, vel pede ſuadent ſed & jugulares & ſublinguales aggrediuntur, ut propius ad partem affectam accedant. Mittunt autem ſangvinem copioſum vel una vice, Autore Avicenna usque ad animi deliquium, aut repetitis vicibus ad libr. j. vel alteram de quo videri poteſt Laz. River. in Praxi.

§. 53. Aliis magis probantur cucurbitulæ ſcarificatæ ſcapulis, nuchæ, aut etiam ſub mento applicandæ. Confer. Plater. *lib. 2. obſ. p. 381.* Amat. Luſitan. *Cent. 3. Cur. 28.* it. Zacut. Luſit. *Hiſt. l. 1. qu. 57.* & *Prax. admir. obſ. 94.*

§. 54. Quibusdam nec ſanguiſugæ diſplicent, quarum tres urgente neceſſitate ſub ipſa etiam lingua utiliter apponere juſſit idem Zacutus *Prax. Hiſt. lib. 2. p. 289.* Hollerius autem *l. 1. p. 155.* loco ſcarificationis affigit hirudines cervici, ſed his detractis applicat cucurbitulas, ad eliciendam ſanguinis majorem quantitatem, ſi ægri vires id tolerent.

§. 55. Sicuti vero in ſubjectis plethoricis, præſertim ſuppreſſo menſium, lochiorum aut hæmorrhoidum fluxu omnis miſſio ſanguinis & larga maxime convenit, ita fortaſſe vitio hærente in ventriculo, vana erit ejusmodi evacuandi ratio, quemadmodum ex Braſavola Jo. Schenckius *lib. 2. obſ. p. 220.* refert, Viro cuidam ultra tres libras, ſanguinis eductas fuiſſe, reiterata venæſectione, additis cucurbitulis, omnibusque diverſionem generibus, ac nihilominus intra horas octo eundem interiiſſe.

§. 56. Quidſi tumor interea verſus exteriora quodammodo & ad ſuppurationem vergat, metusque ſuffocationis porro inſtet? annon tunc licebit aperire apoſtema, etiam cultelli ope, ubi periculum in mora eſt? Ita ſane puto; ſatius enim erit anceps tentaſſe remedium quam ægrum deſeruiſſe agonizantem. Hoc pacto à ſe reſtitutam mulierem 55. annorum memorat Lanfrancus *Chyrurg. maj. doctr. 2. cap. 5.* ſutorem adoleſcentem ſimiliter ſanatum tradit Th. Brunett. *in Theſaur. med. pr. lib. 1. p. 68.* ubi etiam parem ex Benivenio recenſet hiſtoriam.

§. 57. Cavendum vero eſt, ne vaſa ſanguifera, nervi aut etiam tendines muſculorum per inciſionem lædantur. Atque ideo non niſi verſatus in Anatomia Chyrurgus, qui partium ſitum circa laryngem linguæque baſin exacte callet, ſecure ad illam ſectionem admitti poteſt.

§. 58. Idem de laryngotomia aut ſi mavis Tracheotomia ſentiendum arbitror, quam in extremo mortis periculo jam olim fuiſſe uſitatam ex Cælio Aureliano, Paulo Ægineta, Raſi, Avicenna, aliisque ſatis apparet. Modum inſtituendi hanc ſectionem inter recentiores deſcribit Thom. Fien. *tract. 4. c. 5.* & Paul. Barbette *in Chyrurg. Part. 3. lib. 3. cap. 2.*

§. 59. Ad hanc operationem ut confugiamus non alia erit cauſa, quam ſi Angina deliteſcat, ac imprimis laryngem occupet, quo minus reſpirare queat æger. Via igitur per laryngem negata, alia ineunda eſt, arte quærenda, donec Angina perſanata illa non amplius opus ſit.

§. 60.

§. 60. Cæterum ſi de luxatione vertebrarum colli conſtet, reponantur ante omnia illæ in ſedem naturalem. Si quid erronee deglutitum in faucibus hæreat, eximatur, ſi licet, aut detrudatur, aut denique relinquatur, ut per ſuppurationem ſecedat, cujus exemplũ notabile reperies in Platero *obſ. lib. 2. p. 385.*

§. 61. Sed ut educantur, quæ infixa ſunt œſophago, deglutiantur ſpongiæ madefactæ portio, filo appenſa, ut ejus beneficio rurſus eximi cum ſpina queat, ex Conſil. Foreſt. *lib. 15. obſ. 27.* Ut detrudantur, eadem ſpongia ſummitati lineæ ferreæ quodammodo flexilis, firmius alligata immittatur, usq; dum ad partem affectam deveniat.

§. 62. Supereſt, ut è Fonte Diætetico tandem levamen hauriamus pro Anginoſis, nam & in hoc affectu plurimum refert quo utamur victu, & quomodo ſe gerant ægri. A vino abſtinendum eſt juſſu Hippocratis *lib. de morb. 3. ſect. 11.* magis enim convenit potus tenuisſimus, imo & aqua pura ne augeatur inflammatio.

§. 63. Cibus itidem parcus ſit, ſiquidem & ipſe morbus ob impeditam deglutitionem plura non admittit, & per inediam ſolam reſtitutum vidit Alex. Benedict. *de cur. morb. lib. 7. cap. 19.* ſaltem ægroto quicquid offertur, nec ſale nimium aut aromatibus conditum aut acre, ſed temperatum omnino eſſe debet.

§. 64. Aërem ſimiliter temperatum aut certe magis frigidum quam calidum admittere convenit. Ab æſtu enim deſiccantur fauces, ſitisque intenditur, ſed frigidus aër ex conſenſu omnium inflammationem quaſi demulcet nec vires æque dejicit.

§. 65. Neque vero neceſſum eſt, ut in lecto detineatur æger, ſi modo infirmitas ejus id non requirat. Satius tamen eſt, ſi erigat corpus, atque adeo in lecto etiam ſedeat ubi difficiliorem longe reſpirationem ex decubitu obſervamus.

§. 66. Plura jam allegare ſupervacaneum arbitror, quoniam nemo eſt, qui damnum ex animi pathematibus ac imprimis ira neſciat, & ſi quæ alia ægro vitanda ſunt. Deſino hic potius, Lectorem benevolum iterum iterumque obteſtatus, ut omnia æqui bonique con-

conſulere velit. DEO vero TRIUNO pro conceſſis viribus, ſit LAUS HONOR & GLORIA.

DISPUTATIO XIV.
DE RAUCEDINE.

J. D

Eximia profecto ac plane ſingularis eſt prærogativa, quam homini præ cæteris animalibus brutis concedit loquela; utpote cujus beneficio non modo corporis neceſſitatibus proſpicere, ſed & mentis cogitationes ſublimiores exponere licet. Læditur autem illa etiam multis modis, ſiquidem inſtrumentis variis, alterationi non uni obnoxiis, opus habet. Frequentiſſima inter omnes affectus loquelæ RAUCITAS, quæ utut levius videatur malum, vitæque periculum nunquam intentans, nihilominus & ſatis moleſtum eſt, & interdum adeo contumax, ut Medicorum, præſtantiſſimorum quoque eludat conſilia. Sunt igitur, qui per plures annos ravim tolerant tanquam inſanabilem; ſunt viciſſim, quibus eandem ad horam vel diem pati ſumma miſeria eſt. Quid, ſi publice declamandum, concionandum vel diſputandum ſit? quid, ſi cantandum? unde juſtæ ac ſatis crebræ audiuntur querelæ, tempore brumali potiſſimũ, quotieſcunque aëris aſperitas dominatur. Eapropter haud diſplicuit materia hæc, vel ideo mihi dignior viſa

fuit

fuit in Diſputatione Inaugurali jam diſcutienda, quod morborum ſæpius occurrentium tractatio majorem habere utilitatem videatur, quam rariſſimorum; imo gravius peccari, ſi res arduas minusque perſpectas aggredi temere, vulgares & quotidie obvias turpiter negligere velimus. DEUS omnium rerum ſupremus Arbiter ac Moderator adſit hisce conatibus meis ſua ineffabili gratia, ita nec labor, quem ſuscipio, irritus omnino erit.

§. 1.

RAucitas vel raucedo, aut ravis etiam appellatur, vitium vocis vulgo notiſſimum, quandocunque naturalis illius ſonus inter loquendum ita mutatur, ut neque clarus, neque purus reddi queat, ſed obtuſus & aſper plus minus, unde ſermo ægrotanti non minus ipſi difficultatem creat, quam audientibus moleſtiam ac tædium, ſiquidem prolata verba partim ob ſibilum ſtridoremve admodum ingrata, partim obſcura propter nimiam ſubmiſſionem vocis, atque vix ſatis intelligibilia ſunt.

§. 2. Equidem ſi communem Autorum opinionem ſequi velim, ſufficere ad Raucitatem ſola vocis aſperitas poſſet; quemadmodum Veteres quoque video, nimirum *Scribonium Largum*, *Oribaſium*, *Actuarium*, *Myrepſum* atque alios, raucedinem à vocis abſciſſione, ut loquuntur, quodammodo ſeparaſſe. Quoniam vero utrumque vitium plerumque concurrit, certe raucitas cum vocis deperditione aliqua ſemper habetur; lubet potius ea junctim ſpectare, quo felicius poſtmodum progredi queam in tradenda cura & applicatione remediorum debita.

§. 3. Malo nimirum hic in paſſu ſequi *Galenum 6. de ſanit. tuenda*, gradusque tres raucedinis conſtituere, utpote quæ ab initio vocem ſaltem aſperam reddit, progreſſu temporis parvam; ſin vero

vero longius procedat malum, adimit totam. Moneo tamen nil obſtare, quo minus etiam recens ilico ſummum attingat gradum, ſi modo ſufficiens ejus adfuerit cauſa: quemadmodum legimus apud *Riverium Cent. 2. Obſ. 80.* puellam, cum ſe aëri expoſuiſſet frigido, ſtatim in tam gravem incidiſſe raucedinem, ut nullam fere vocem edere poſſet, fruſtra quam plurimis per ſex menſes adhibitis remediis.

§. 4. Ut igitur cauſas hujus ægritudinis melius perſpiciamus, inquirendum ante omnia erit in ſubjectum ſeu ſedem illius. Præſuppono autem ex Phyſiologicis organa loquelæ deſtinata triplicis eſſe generis. Sunt enim, quæ aërem excipiunt redduntque inſtar follium, pulmones nempe cum thorace atque diaphragmate; ſunt porro alia, quæ in tranſitu pro lubitu aërem reddunt ſonabilem, ut vox audiatur gravis vel acuta, plus minus clara leniſve, id quod larynx præſtat beneficio muſculorum, epiglottidi præcipue atque guttalibus cartilaginibus dicatorum: denique ſunt, quæ loquelam proprie dictam formant, literaſque in verba ſignificantia cogunt connectuntque, lingva puta, labia cum dentibus ac palato.

§. 5. Si proinde organa primi generis fuerint læſa, vitiatur ipſa quidem reſpiratio primum, ſed conſequenter vox & loquela; ſi ſecundi generis, afficitur vox potiſſimum & loquela ex parte, ſalva reſpiratione: ſi tertii, corrumpitur loquela, ſed illæſa & voce atque reſpiratione. Unde non obſcure liquet, partes in raucedine affectas nominandas eſſe tam primi, quam ſecundi generis organa, ſed ita, ut laryngem pro ſubjecto proximo, pulmones atque univerſum pectus cum diaphragmate pro aliquatenus remoto habeamus.

§. 6. Quod ad laryngem, genuinum, ex *Hieron. Fabricii ab Aquapendente* ſententia, inſtrumentum vocis: dubium nullum eſt, quin ab ejus clauſura diverſa varium ſonum vox ſortiatur, nempe hoc magis acutum, quo arctius claudatur, ut per anguſtiam ſummam egredi aërem ſinat; ſed magis gravem, quo minus claudatur.

tur. Si vero aperiatur omnino, quod in ſolenni reſpiratione contingit, trajicitur aër absque ullo notabili ſono. Nam & ſummo cum impetu poſſumus expellere aërem, vehementius concutiendo diaphragma, ſine clamore tamen, ſi modo laryngem aperiamus.

§. 7. Clauditur autem & aperitur viciſſim larynx duplici modo, videlicet partim ab epiglottide, ſive operculo, hunc in finem muſculis ſuis & clauſoribus & aperientibus inſtructo: Partim cartilaginibus, ipſam rimam conſtituentibus, arytænoideis ſeu guttalibus, ope certorum muſculorum vel arctius coëuntibus inter ſe, vel à ſe invicem recedentibus. Et harum quidem cartilaginum ſummam in voce formanda utilitatem eſſe oſtendit non modo major apparatus muſculorum, ſiquidem alii ſunt transverſi arytænoidei ſimpliciter dicti, alii cricoarytænoidei poſtici, alii cricoarytænoidei laterales: alii thyroarytænoidei: Quid? quod in pennatis, etiam deficiente operculo, ſolæ ſufficiunt guttales ad cantum longe ſvaviſſimum.

§. 8. His præmiſſis, non amplius arduum eſt explicare, qua ratione fiat, ut in raucedine vox aſpera & obtuſa, nec ſine difficultate reddatur. Aſpera nempe illa neceſſario erit, quotiescunque ſuperficies membranæ guttales cartilagines atque operculum tegentis, à ſuo, quem ſecundum naturam habere debet, lævore deſciverit; ubi enim inæqualis ac minus polita via eſt, per quam aëri exitus datur, ibi ſonus quoque aſperior ac inæqualis formatur, prout exemplo inſtrumentorum, quæ inflari ſolent, ſpeciatim tibiæ (noſtratibus Schallmey) cujus ſummitas labiis excipienda cannulam ex arundine fabrefactam excipit, egregie apparet.

§. 9. Verum obtuſus producitur ſonus, quando laryngis rima plus juſto hiat, ut liberius egredi queat aër. Id procul dubio accidit muſculorum culpa, ſi nimirum relaxentur nimium vel clauſores epiglottidis, vel qui guttales coarctant cartilagines. Ita enim explicari optime poteſt *Aëtius Tetrab. 2. Serm. 4. cap. 51.* Quando raucedinem à vociferatione deducens aſſerit, laryngem idem tunc pati, quod reliqua membra, ſi fuerint fatigata & labore attrita:

muſculos nempe vocem operantes non ſolum ab erumpente ſpiritu perculſos lædi, verum etiam extenſos ultra modum maximam pati laſſitudinem.

§. 10. Propter eandem quoque cauſam ſi loquela in primis concitatior vel cantio in raucis difficultatem, aliquando majorem etiam conjunctam habeat, mirum nemini videbitur. Quamvis enim vires ſuas intendant omnes ut clariorem edant vocem, irritus tamen conatus eſt, etſi maximus: quoniam exiens per portam patentiorem ſpiritus ad ſonum formandum nullo modo adigitur, ſed quaſi efflatur aut exhalat per rimam ob relaxatos non debite clauſam. Accedit interdum, quod dolor, inflammationis vel eroſionis perpetuus comes, exacerbetur in motu laryngis male ſic affecti, & quidem hoc magis, quo clarius eloqui laborant ægri.

§. 11. Quandoquidem vero raucitatis cauſam non ſemper in larynge, ſed & interdum partibus remotioribus, pulmonibus atque pectore quærendam ſuperius monui, opportunum erit hoc in loco declarare, quod vocis ſubmiſſio potius atque infirmitas naſcatur ex læſione inſtrumentorum reſpirationis, quam aſperitas. Duplici namque pacto peccare ſolent hæc ipſa, videlicet quando aërem vel non excipiunt redduntque ſufficientem, quod fere vitium pulmonum eſt: vel non impellunt decenter propter imbecillitatem, ſpasmum, aliove modo impeditum motum, quod diaphragmati atque thoraci magis adſcribendum videtur.

§. 12. Clariora erunt omnia, ſi experientiam ipſam Medicorumqe obſervationes cum hac theoria noſtra conferre atque aliquantisper examinare velimus. Vulgatiſſimum eſt, ab aëris inclementia, præ ertim frigore ac nebulis, tuſſim raucedinemque produci, maxi e in iis, qui alias catarrhis obnoxii exiſtunt. Unde nonnulli Ar orum *Paulum Æginetam L. 3. c. 28.* imitantes, ut *Schneiderius, Riverius, Sorbait* aliique non alium, quam inter catarrhos locum aſſignarunt raucitati. Quanquam vero alias plures cauſas habeat hoc malum, fatendum tamen communiſſimam eſſe acri-

Digitized by Google

acrimoniam ſeri,non tam contractam ex aëris inſpirati vitio,quam occaſione hujus irritatam, ſiquidem ſubjecta ſcorbutica & ⊖ibus acrioribus referta præ cæteris vexantur uti coryza, ita raucedine ſimilibusque affectibus catarrhalibus vulgo nominatis.

§. 13. Interim opus haud eſt, ut catarrho ſeu defluxionibus ſeroſis occultas aut ſingulares excogitemus vias. Tunica ſane pituitaria tegit non modo interiora narium, ſed & vicina loca, extenditque ſe ad fauces usque. Deſtillat exinde ſerum ad laryngem, præſertim dum ſitum corporis ſervamus ſupinum. Imo ipſa membrana, inveſtiens laryngis operculum atque cartilagines guttales, obſita eſt copioſis glandulis, ut indeſinenter hæ partes humectentur. Si ergo acrior vel tranſſudet vel affluat lympha,tuſſi raucedinique præbetur anſa,quatenus irritando naturam ad tuſſiendum ſtimulat,vel eandem membranam arrodendo exulcerat;quale quid in Coryza fieri haud raro aſſolet, quando à ſimili ſero & frequens ſternutatio & narium labiique ſuperioris eroſio contingit.

§. 14. Accedit, quod glandulæ interdum iſtæ tumentes neceſſariam laryngis lævitatem tollant, & quaſi ſparſæ in ſuperficie parum emineant; quotiescunque dolori, tumori vel etiam inflammationi cauſam ſuppeditat vociferatio, tusſis vehemens, angina &c. Non dicam à frigore inſpirato immediate ſubitaneam oriri poſſe raucedinem, criſpatis membranæ illius glanduloſæ fibris, quemadmodum cernimus brumali tempore cutem in reliquo corpore, ſi aëri liberiori exponatur, ilico exaſperari, quod vulgus à qualicunque ſimilitudine appellat, **eine Gänſehaut bekommen.**

§. 15. Ecquid prohibet, quo minus credamus, ab eodem quoque frigore, ſi diutius toleretur, paralyſin muſculorum laryngis accidere poſſe? Quam inimicum enim frigus ſit nervoſo generi, nemo eſt qui neſciat. Exinde vero contumaciſſimam ac inſanabilem prorſus contrahi raucedinem, teſtis eſt *Johann. de Muralto in Eph. Germ. Dec. II. Ann. VIII. Obſ. 14.* ubi duplicem recenſet hiſtoriam, aliam juvenis, ex obfirmata raucedine in phthiſin lethalem

lem incidentis, aliam viri à ſuperveniente catarrhali febre ſimiliter extincti.

§. 16. Quærit *Sorbait Med. Pract. Part. I. c. 38. p. 313.* cur contracti & paralytici ſint rauci, additque rationem, quod nervi recurrentes in ejusmodi affectibus ſimul afficiantur: Siquidem & curatis hisce vox reſtitui ſponte ſoleat. Nimirum ſunt, quæ aſſertum hoc egregie confirmant, obſervationes hinc inde obviæ. Ipſe profecto *Galenus* ſcribit *lib. de diſſect. nerv. item de præcogn. ad Poſthum. cap. 6.* ſe Romæ coram Philoſophis Medicisque demonſtraſſe in hœdis ac porcis ſemimutum reddi animal, ſi alteruter nervorum à pari vago recurrentium, quos ideo vocales nominamus, ligetur aut præſcindatur; ſi uterque reſecetur, plane obmuteſcere. Deficiente ſcilicet ſpirituum influxu neceſſe eſt, muſculos paralyſin pati: tum vero hiante larynge vox perit, aut certe obtunditur, uti §. 9. à me oſtenſum fuit.

§. 17. Idem illuſtrat *Amati Luſitani Cent. 2. Curatio 70.* quæ narrat, mulierem Illyricam, ſtruma in collo laborantem, cum à Monacho medicinam faciente, ut eradicaretur malum ex Gallica ſcabie ortum, *Mercurius* imponeretur *ſublimatus*, paulatim raucam factam, vocemque in totum pene amiſiſſe, quod nervus illius lateris recurrens ex pectore arroſus eſſet. Dubium non eſt, quin etiam vulnera colli & multo magis laryngis ipſius tam ratione muſculorum quam nervorum læſorum inferre ravim queant. Exemplum vide in *Schneidero lib. 5. de Catarrh. c. 3. p. 207.*

§. 18. Nec enim credendum eſt, raucedinem in lepra & venerea lue aliter naſci, quam larynge male affecto. Tumores namque faucium & ulcera, qualia *Platerus Prax. l. 1. p. 472. & 492.* notavit; eroſio palati, quam *Foreſtus lib. 32. Obſ. 22.* & uvulæ jactura, quam *Capivaccius Conſil. 27. p. 970.* deſcripſit, corrumpere quidem vocem quadantenus valent, veram tamen raucedinem gignere illæſo larynge haud videntur. Veroſimilius eſt idem inſimul pati vicinas

& in-

& inter ſe cohærentes partes, ac fortaſſe vitia ſupremarum obſervari facilius, quam inferiorum, tanquam minus conſpicuarum.

§. 19. Ne quid diſſimulem, arbitror quoque vitia remotiorum partium, pulmonum atque thoracis, manifeſta plerumque aliquod occultum laryngis vitium habere conjunctum. Quis infitias ibit, vomicam pulmonũ per ſe raucedinem producere? Exemplum ſuggerit *Th. Bartholinus Act. Hafſn. Med. Vol. 2. Obſ. 117.* Quid ſi tuſſis concurrat, tunc ſane immunis nec larynx erit? Siquidem vel ſola hæc ad raucedinem inferendam ſufficit, vid. *Gabelchoveri Cent. 3. Curat. 83.* Multo magis generabitur & continuabitur id malum, ſi materia purulenta vel quæcunque heterogenea cum tuſſi ejicienda fuerit. Hinc frequentiſſima eſt phthiſicorum ravis; confer *Claudiani Conſil. 13. Zechii Conſil. 93.* & alios paſſim.

§. 20. Notiſſimum eſt canes aurigarum atque opilionum veteranos communiter fieri raucos à pulvere, quem copioſum inſpirant, dum equos gregesve ovium ſequuntur per æſtatem torridam. Idem hominibus aliquando accidit, undecunque materia colligatur tophacea. Hæc raucedinem gignit, non ſolum impacta laryngi, (qualem in Podagrico quodam deprehendit *Garmannus Eph. German. Dec. II. Ann. VIII. Obſ. 151.*) ſed etiam arteriæ aſperæ ramificationibus aut ipſis pulmonibus inhærens. Sic refert *Helmont. Aſth. & Tuſſ. 42. 43.* Presbyterum quendam repente in raucedinem incidiſſe ſenſimque amiſiſſe ſonum vocemque, ut verba non niſi per anhelitum exprimere potuerit: hinc totum anheloſum elapſo anno interiiſſe. Diſſecto pectore inventus eſt lobus pulmonum in ſiniſtro latere poſterior durus veluti è pumice lapideſcens, intusque quaſi grumus occalluiſſet. Ubi autem trachea in quatuor ramos diſpeſcitur, grumi aderant caſeoſi fere inter cartilaginem & pumicem medii, pluresque ſimiles lapilli per pulmones hinc inde diſperſi.

§. 21. Quod alias humores acres acidi atque bilioſi, hærentes in primis viis, raucedinem inducant, certiſſimum eſt. Teſtatur

Borellus Cent. 1. Obſ. 54. aurifabrum quendam, cum plures annos tranſegiſſet raucus, doloremque circa ſtomachi regionem cum tuſſi ac febre lenta expertus, tandem eſſe mortuum; in cujus ventriculo repertus fuit abſceſſus cum inſigni copia materiæ nigræ ac lutulentæ. Alium poſt colicam diuturnam omnino raucum fuiſſe factum memorat *Caſp. Bartholinus Inſtitut. Anatom. l. 3. cap. 2.* item *Bonetus in Sepulchr. l. 1. Sect. 22. Obſ. 18. in Schol.* Ratio in promptu eſt; nam & acrimonia humorum è ſtomacho eructatur ſub ſpecie ſodæ, nonnunquam fauces quaſi adurens, præſertim poſt vini Ungarici, Gallici vel aduſti potum; & cum chylo ad ſangvinem delata lympham omnem inficit, & conſequenter eam quoque, quam circa laryngem effundi cernimus.

§. 22. Sed jam ſatis de raucedinis ſubjecto cauſisque dictum. Parcior ero in ſignis recenſendis. Diagnoſtica quippe non ſunt obſcura, ſiquidem beneficio auditus abunde percipimus mutationem vocis in ægro; quæ vero de cauſa morbifica nos certiores reddunt, non difficulter erui ex hactenus dictis poſſunt. Revera enim intereſt plurimum, noſſe quæ ſit conditio laryngis ipſius, quæ pulmonum, quæ ſtomachi, quæ ſeri ac totius maſſæ ſangvineæ; itaque ſedulo inquirendum in partes illas, ſi felices in medendo eſſe velimus.

§. 23. Prognoſtica pariter ſigna ſponte hinc fluunt. Raucitas, quæ ſymptomatice cum levibus ac brevioribus morbis concurrit, e. g. *coryza*, *variolis*, *morbillis*, deſinit curato affectu primario: cum gravioribus autem ac chronicis, *Phthiſi*, *Aſthmate* atque ſimilibus, diuturna non minus eſt ob cauſam communem. Quod ſi larynx exulceratus fuerit in morbo Gallico, eoque curato cicatricoſus, nulla ſpes reſtitutionis in integrum ſupereſt. Verbo, quo contumacior eſt illius cauſa, eo magis dubitare licet de perfecta ſanatione.

§. 24. Propero ad curam, & eam quidem ex triplici fonte petendam. Pharmaceuticus præbet vel evacuantia vel alterantia. Ex evacuantibus tam vomitoria, quam purgantia tum maxime proſunt,

Digitized by Google

ſunt, quando in primis viis coacervati fuerint humores acres. Nec facilius catarrhi, caput pectusve infeſtantes, eradicantur, quam ſi nutrimentum illorum ſtatim è ſtomacho vel inteſtinis ſubducamus. Ita legimus *Verzaſcham Cent. 1. Obſ. 77.* virum quadragenarium per aliquot annos moleſta raucedine laborantem, adverſus ſeroſos falſosque humores ad fauces & pulmones defluentes fruſtra exhibitis aliis, uſu purgantium aliquoties iterato reſtituiſſe.

§. 25. Alterant, & quidem humores acres plus minus viſcidos, quæ diluunt, aquea omnis generis. Hoc nomine potus excellit *Thermarum*, præſertim cum eodem humores inſimul partim per alvum, partim cum ſudore, partim cum lotio evacuare valeat. Quid fons *Bollenſis* præſtiterit in quodam Paſtore Eccleſiæ Nicrohuſanæ raucedine ac diſpnœa diu afflicto, item in aliis, videri poteſt in *Joh. Bauhin hiſtor. nov. & admir. fontis Bollenſis L. 1. pag. 82. & L. 3. cap. 27. p. 209.*

§. 26. Si vero tenues ac ſeroſi potius humores acrimonia ſua moleſtiam creent, conveniunt magis incraſſantia, fereque inſipida ut *tragacanthum, gummi Arabicum.* Radix, flores ac ſemina *malvæ atque altheæ, oleum commune olivarum, lini, & amygdalarum dulcium, ſperma ceti recens, bolus Armenia, terra Goldbergenſis.* Atque hæc non modo aſſumuntur utiliter, ſed & aliquandiu retinentur in ore ſub ſpecie trochiſcorum ſublingvalium, ut laryngem ab acri deſtillatione defendant.

§. 27. His commode admiſcentur dulcia, quorum virtus eſt, partim temperare humores acriores, partim abſtergere viſcidos: Talia ſunt *ſaccharum, mel, mulſum, ſapa* ſeu muſtum, ad caſum tertiæ partis coctum ex ſententia *Aëtii Tetr. II. ſerm. 4. cap. 51. paſſulæ, ficus, dactyli, jujubæ, glycyrrhiza, ſemen aniſi, atque feniculi.* De quibus tamen in genere notandum, ea non nimis liberali manu exhibenda eſſe, ſi acidum in ſtomacho prædominetur, quoniam ipſa facillime aceſcunt experientia teſte.

§. 28. Fortiora Bechica ſeu arteriaca ſunt *Eryſimum*, unde ſirupus:

pus (prædicatorum vulgo) componitur à *Lobelio in ſtirp. hiſt. p. 103.* quo ipſo ſe juvenculam per decennium raucam percurraſſe teſtatur: item *hyſſopus* nulli cedens, præſertim in raucedine à vomica pulmonum; habet enim facultatem ſimul alvum ſubducendi, atque ideo præferendus eſt ingratiori *Radici ſquillæ, gummi Ammoniaco, Galbano, Sarcocollæ, terebinthinæ*, non parum laudatis à *Dioſcoride, Avicenna, Sennerto, Sorbait, aliisque.*

§. 29. Scilicet proſunt hujusmodi remedia paulo acriora, ubi tuſſim excitare, materiamque in pectore collectam evacuare cupimus. Ita enim ſimilia etiam in ore detineri ſolent, ut lingvam faucesque vellicando ſerum alliciant juventque ſcreatum. Quo nomine *myrrha* excellit, à *Platero L. 2. c. 5. p. 492.* non parum laudata, ſi lubet, temperanda *Styrace atque Benzoë*, item *thure, tragacantho atque glycyrrhiza*, quod *Scribonio Largo* placuit *c. 18.* Nec contemnendus erit uſus *piperis* ſub lingva detenti, quod plurimum raucis prodeſſe affirmat *Marcellus lib. de Medicam. cap. 14.* item *radicis ari* cum æquali pondere ſacchari violarumque ſirupo mixtæ, quam deprædicat *Horſt. Operum tom. 2. p. 148.* Nec minorem laudem meretur *ſemen ſinapi*, in pulverem redactum & cum ſirupo quodam pectorali mixtum, ſecundum obſervationem Excell. Dn. *Præſidis*. Ita enim in Paralyſi muſculorum laryngis non minus proficua erunt enumerata, quam nervina vel aromatica quæcunque alia.

§. 30. Quemadmodum vero in eodem hoc affectu pro diverſitate cauſarum præſcribimus utiliter, modo acrimoniam temperantia, modo acriora irritantia magis, ita nec mirum cuiquam videbitur, ſi & anodyna, modo recenſitis acrioribus prorſus contraria, nunc quoque commendem certo in caſu, nempe quotiescunque cum dolore, inflammatione, vel exulceratione, aut tuſſi vehementiori conjuncta eſt raucitas. Egregium proinde *diacodion* eſt *Galeni, Actuarii, Montanive*, propter capita papaveris albi cum ſemine. Neque crocus ignobilior eſt, quem optimo conſilio *Gordonius* admi-

admiſcet *Loboch de caulibus*, & noſtrates Pharmacopœi *Glycyrrhizæ coctæ* ſeu bacillis pectoralibus contra tuſſim & raucedinẽ utiliſſimis.

§. 31. Simillima & maxime genuina his alterantibus, ſi non potiora ſunt, quæ fons diæticus ſubminiſtrat remedia, alimenta nimirum omnino medicamentoſa. Humores tenues acresque incraſſantibus annumerari ex merito debent *ova ſorbilia*, pulmentum *ex amylo vel oryza, milio, fago pyrove* cum lacte, avenacea polenta, ptiſana ex hordeo decorticato. Item amygdalæ dulces, piſtacia, pineæ, avellanæ. Dulciora temperantia ſunt rapæ paſſæ cum butyro non ſalito coctæ: pruna, pyra dulcia, conditura omnis generis cum ſaccharo vel melle, in ſpecie juglandium immaturarum & mori fructuum.

§. 32. Humectant & excretionem cum tuſſi ſcreatuque juvant braſſica, ſpinachia & atriplex, nec non portulaca culinis non ignota. Nec fluviatilium cancrorum eſus erit inutilis, cum lapides eorum in tanto ſint pretio, utpote acidum potenter deſtruentes. Hinc enatam fuiſſe raucedinem cenſeo, quam pluribus aliis tentatis fruſtra, ſolo pulvere *lapidum cancrorum* per tres dies ad drachmam veſperi ſumto, curatam vidit *Lanzonus in Eph. Germ. Dec. II. Ann. IX. obſ. 41.*

§. 33. Balneum quoque aquarum dulcium ſvadendum eſt; juvat enim omnes magnopere phonaſcos, qui vocis exercitio magno utuntur, citharœdos, præcones, tragœdos, quum contendendo læſerint vocem, teſtimonio *Aëtii l. c.* Magis ergo efficax erit thermarum aliquandiu continuatus uſus; de *Zellenſibus* proſtant experimenta in *Eph. Germ. anno jam allegato Obſ. 34.* pertinaciſſimam raucitatem in quibusdam pareticis brevi tempore fuiſſe correctam. De potu fontis *Bollenſis* ſuperius quædam ex *Bauhino* retuli. Quid non ſperandum de *Carolinis* atque ſimilibus aquis medicatis, quibus & in potu & in balneo uti licet.

§. 34. Ex adverſo igitur vitandum frigus eſt, item inſalubrius vinum, præcipue ſulphuratum: vociferatio diuturna, eſus juglandi-

um ſiccarum raucidarumque, caſei veteris, carnium fumo ſaleque copioſo confectarum, acetariorum acriorumque omnium; nempe ſi humores acres mali originem dederint. Contra iram atque terrorem quoq; obfirmandus eſt animus; quid enim in hoc paſſu valeant, didici exemplo viri domeſtici, quippe qui vocem extemplo amittit, quam primum affectus animi experitur: nam & à terrore, muſculorum laryngis impotentiam inferente, illam raucitatem deducendam puto, quæ ab adſpectu lupi accidit ex relatione *Plinii Hiſtor. Nat. lib. 8. c. 22.*

§. 35. Suppeditat denique Chirurgicorum fons præſidia quædam non omnino contemnenda. Etenim ad laryngem humectandum, ſi opus, aut quomodocunque conſolandum, convenientiſſima ſunt gargariſmata ex *fl. malvæ, betonicæ, ſalviæ &c.* ut catarrhi fluxus divertatur, fonticulus in poplite vel brachio, vel ſetaceum in nucha, vel cauterium in occipite tanquam experta laudantur ab *Hildano centur. 4. obſ. 24. Scholtzio lib. 7. Conſ. 80. Borello Cent. 4. obſ. 29.* Venæſectio autem diſſvadenda omnibus modis; de qua videri poteſt *Sorbait Med. Prax. part. 1. cap. 38. pag. 313. & Schmidius in Eph. Germ. Ann. IX. obſ. 57.* Tantum.

DISPUTATIO XV.

DE

ASTHMATE.

Proœmium.

QUanta reſpirationis utilitas neceſſitasque ſit ad conſervandam vitam, vix quenquam latere arbitror; ſiquidem ab eo ſtatim temporis momento, quo à matre partu excluſi primam captamus auram,

auram, nunquam amplius ea carere poſſumus ſine manifeſto mortis periculo. Et quanquam alias cibi potusque debita noſtri corporis alimenta exiſtant, videtur tamen in Aëre occultari vitæ ipſius cibus, cujus defectum longe majore cum diſcrimine toleramus. Ecquis enim non per unū alterumve diem (cogente neceſſitate) famem ſitimque patiatur? at vero inſpirationem ne ad horam quidem ſufflaminare licet; Proinde nec leves morbi aut floccifaciendi ſunt, à quibus reſpiratio interturbatur. Quandoquidem vero ingens eſt horum affectuum numerus, ita ut omnes ſimul pertractare nedum attingere auſim, talemque prolixitatem vix ac ne vix quidem admittat inſtituti mei ratio; ex iis igitur Aſthma ſelegi pro materia hujus disſertationis, ut mihi videtur non indigna. Huic an ſatisfecerim, Tute, Lector Benevole, animo judicabis æquo, tenuitatemque meorum ſtudiorum exoptatiſſima Favoris Tui aura ſublevabis. Deus vero T.O.M. inceptum jam curſum ex alto ſecundet.

§. 1.

ASthma equidem latiſſima vocis acceptione omnem reſpirationis difficultatem nonnullis ſignificat, adeoque cum dyſpnœa interdum confunditur; proprie tamen ſumtum idem eſt ac anhelatio das Keichen/hoc eſt frequens & cum ſono facta reſpiratio, qualis fere eorum eſſe ſolet, qui à curſu celeriore aut commotione corporis valida ſubſiſtunt.

§. 2. Sunt autem variæ Aſthmatis Species nempe ratione

 tem-

Digitized by Google

temporis aliud Aſthma continuum eſt, aliud periodicum, quod per intervalla modo certa modo incerta redit. Ratione vehementiæ ſi conſideretur Aſthma, manifeſtum erit varios dari gradus, ſiquidem aliud mitius eſt & ægro ſaltem moleſtum, aliud gravius magisque doloroſum atque periculoſum, ita ut ſuffocari videatur æger, niſi (quod orthopnœam vocant) in lecto ſeſe erigat, aut etiam os attollendo collum extendat inter inſpirandum, prout plerique moribundi ſolent.

§. 3. Diſtinguitur etiam ratione ſubjecti in Aſthma per Eſſentiam & per conſenſum tale. Nim: cauſa morbifica vel hæret in thorace ac pulmonibus ipſis (vero Aſthmatis ſubjecto) ibidemque reſpirationem interturbat, aut reſidet alia in parte, quam primario lædit, pulmones autem per conſequens ſimul in conſenſum rapit, quemadmodum v. g. Hypochondriaci, Splenetici & qui ſcirrho Epatis laborant, nonnunquam Aſthmatici fiunt.

§. 4. Ratione cauſæ vero Aſthma aliud dicunt humidum, aliud ſiccum: Humoroſum tum vocatur, quando cellulæ pulmonum membranaceæ ac Aſperæ arteriæ ramificationes à pituitæ copia in tantum replentur, ut vix aërem inſpirandum admittant, unde in pectore ſonus obſervatur ſimillimus Aquæ ferventi, gleich als obs auf der Bruſt koche und raſſele; Sicuti econtra ſiccum nominant, quando ejusmodi mucus aut viſcidus humor non adeſt, nihilominus tamen æger ſumma cum difficultate reſpirat, ut de omnimodo ſtrangulatu non infrequenter metuendum ſit; atque in his ſubjectis ſonus magis acutus eſt, als wanns pfiffe.

§. 5. Itaque ratione imminentis ſuffocationis quodammodo convenit cum Angina vehementiore, cum Catarrho ſuffocativo, aut ſuffocatione hyſterica; at quis non videt diſcrimen horum affectuum ſatis manifeſtum, ſiquidem 1. Angina non pectus ſed collum occupat 2. Catarrhus ſuffocativus ſubitaneum eſt malum, quod & intra horam hominem interimere valet; Aſthma vero plerumque lento incedit greſſu, eoque diutius poſtea perdurat ut non ra-

Digitized by Google

ro inter chronicos morbos optimo jure numerari mereatur; 3. in ſuffocatione hyſterica præter alia ſigna maxime notabilis eſt motus convulſivus & quaſi tremulus ex infimo ventre verſus cor & pulmones aſſurgens, quale quid in Aſthmate proprie dicto & per eſſentiam tali non obſervamus.

§. 6. Præter hæc videtur paulo propius ad Aſthma accedere Cardiaca, infantibus familiaris, item phthiſis conſummata, vomica pulmonum, empyema Thoracis ejusve inundatio ex hydrope; attamen qui vel ſedem doloris vel excreta per tuſſim aut ſcreatum & circumſtantias reliquas vel antecedentes vel adhuc præſentes conſiderat, ei non obſcurum eſſe poteſt, quo pacto recenſitos morbos ab Aſthmate diſtingvat.

§. 7. Et quanquam adeo abſurdum non foret, ſi quis in hujusmodi caſibus aſthma diceret v. g. ex hydrope, ab empyemate thoracis, à vomica pulmonum &c. Satius tamen eſt ad evitandam confuſionem quævis ſuo metiri modulo, præſertim ubi ægri plusquam aſthmatici ſunt, i. e. morbo adhuc pejore detinentur.

§. 8. Quandoquidem vero hæc atque ſimilia, niſi probe attendantur, occaſiones in cura aberrandi modis innumeris præbere poſſunt; igitur nec abs re fore arbitror, ſi cauſas, à quibus reſpiratio lædi & aſthma generari ſolet, adducam atque examinem, ut eo faciliùs poſtmodum remedia cuivis ſtatui accommodata ſeligi methodusque medendi legitima inſtitui queat.

§. 9. Nimirum aſthma ſeu anheloſa reſpiratio nunc quidem oritur à vitio ſangvinis, nunc vitio pulmonum, nunc cordis, thoracis, diaphragmatis, ventriculi, hepatis, lienis, cæterorumque contentorum abdominis; nunc vero his omnibus fere integris ſaltem vitio nervorum accidit.

§. 10. Vitio ſangvinis contingit aſthma, quando is vel quantitate vel qualitate peccat. Solent namque plethorica ſubjecta in genere, potiſſimum ſi in fœminis menſium aut in viris conſvetus hœmorrhoidum fluxùs ſupprimatur, difficultatem reſpirandi non

levem pati, imprimis ſi corpus commoveant. Cujus rei non alia eſt ratio, quam quod major ſangvinis æſtuantis copia, cellulas pulmonum replens, aëri inſpirando locum non relinquat.

§. 11. Qualitate peccat quando nimium pituitoſus ac viſcidus eſt ſangvis. Obſervamus enim non modo corpora phlegmatica & quibus bilis eſt glutinoſior, ſed & quorum ſangvis ob ſeri defectum ſpiſſior exiſtit, anheloſa eſſe non aliam ob cauſam, quam quod ſangvis debito modo non rareſiat, ſed membranoſam pulmonum ſubſtantiã quaſi conglutinando tardiorem progreſſum faciat; quamobrem & ii qui propter caſum ab alto aut contuſionem vehementiorem ſangvine congrumato laborant, difficili reſpiratione torquentur usq; dum cruor grumoſus vel rejectus vel reſolutus fuerit.

§. 12. Nec vero illa viſciditas ſanguinis, quam accuſavi tantum in cellulis pulmonum hæſitat, ſed etiam ipſas interdum occupat tracheæ ramificationes. Sciendum enim eſt, quem inter ſcreandum aut tuſſiendum rejicimus mucum, non ut vulgo credunt, immediate è pulmonum cavernis excerni poſſe, ſiquidem via ejusmodi amplior ac muco patula ſanguinem neceſſario ſimul traduceret. Verum id probabilius eſt, ſerum inter exſpirandum ordinarie exhalans, quos ſecum vehit particulas viſcidiores, in bronchiis relinquere, ubi ſucceſſive major eorundem quantitas colligitur, donec inſpiſſatione facta via penitus intercipiatur ac ſuffocatio immineat, quemadmodum id ſuo cum periculo experiuntur, qui profundiore ſomno detenti non ſatis à ſqualore iſto pectus liberant.

§. 13. Porro pulmonum vitio naſcitur Aſthma, ſi vel vomica obſeſſi vel calculoſi vel plane exſiccati aut etiam inflammati ſint. Certe vomica minor & extremitatem tantummodo pulmonum occupans, adeo reſpirationem non impedit, imo ſi in uno ſaltem lobo reſideat, quandam illo in latere quaſi obſtructionem ægro notabilem gignit. At vero ſi major fuerit moles, quæ potiores aſperæ arteriæ ramos comprimat, ac utrumque latus repleat, tunc omnino parum abeſt, quin ſimul & aëris & ſanguinis circuitus intercipiatur totaliter.

§. 14.

§. 14. Similis eſt ratio aſthmatis à pulmone calculis referto,& quaſi lapideſcente, cujus memorabilem hiſtoriam annotavit Helm. p. m. 293. Sicut enim in renibus alias aut veſica l. cyſtide fellis, aliisque corporis partibus calculi reperiuntur, ita & in pulmonibus eosdem naſci ex tartaro cibi potusque nil vetat; quamvis communiter ab attracto inter reſpirandum pulvere primum ſumant initium, ut raro inveniantur lapidicidæ, calcarii vel cœmentarii, qui de integritate pulmonum ac reſpirationis ſibi gratulari queant.

§. 15. Ejusdem conditionis ſunt Metallarii, & qui aquas fortes, cinnabarim vel æs viride conficiunt, uno verbo, qui continuo exhalationes arſenicales, vitriolicas, mercuriales &c. per nares atque os attrahunt, ſiquidem obſervatum eſt in ſectione cadaverum, ejusmodi artificum pulmones adeo fuiſſe exſiccatos atque flaccidos non ſecus ac ſi fumo indurati fuerint. Vide Bartholini Cent. 4. Epiſt. 72. & Rhodii Cent. 2. obſ. 21. ubi hiſtoriam recenſet pulmonum à diuturno ligni Gvajaci uſu ſimiliter exſiccatorum.

§. 16. De peripnevmonia vero notiſſimum eſt, ab ea reſpirationem in tantum depravari, & quanquam alias in pleuritide & inflammatione diaphragmatis enormiter lædatur, in pulmonum tamen inflammatione ex toto fere deficiat, aerque non aliter quam per orthopnœam attrahi queat, quoniam hoc pacto ſtagnans ſangvinis affluentis copia pulmonum ulteriorem expanſionem non amplius permittit.

§. 17. Solent etiam vulgo ad vitia pulmonis referre ejus cohæſionem cum thorace, verum quia clariſſima proſtant exempla & in Tulpii L. 2. obſ. 17. in Helmontio p. 294. Kerkring. obſ. 72. & Bartholini C. 2. Hiſt. Anat. 35. in quibus poſt mortem omnino adnati pulmones deprehenſi ſunt, qui tamen dum viverent liberrime reſpirabant; proinde non immerito vulgi erroribus annumerari poterit illa opinio de pulmonum cohærentia reſpirationem interturbante. Ut taceam in omni avium genere alios non obſervari pulmones, quam dorſo ſic ſatis firmiter annexos, ac nihilominus & reſpirationi & ſvaviſſimæ cantilenæ egregie inſervientes. §. 18.

§. 18. Sed Cordis vitio aſthma quoque generatur, quando-cunque id ipſum vel in immenſam magnitudinem excreſcit annotante Ballonio L. 2. Epid. p. 144. vel ubi oneratur à pingvedine nimia, unde obeſiores difficillime reſpirant, aut à mole thymi excrementitiis humoribus turgidi, quale quid in ſectionibus cadaverum lue venerea extinctorum ſe obſervaſſe teſtatur S. Pauli in digreſſ. de Febr. Mal.

§. 19. Sicuti vero his in caſibus pulmoni ſpatium denegatur ſeſe expandendi, ita & à polypo, ſi forte cordis ventriculos occuparit, ipſa circulatio ſangvinis per pulmones ſufflaminatur, ut neceſſario à cruore inter inſpirandum recepto in pulmones ob egreſſum prohibitum ſequatur tandem ſuffocatio totalis, cujus rei exemplum elegans vide in Tulpii Lib. I. obſ. Cap. 27.

§. 20. Deinde thoracis etiam vitio producitur, quando is ipſe vel propter malam conformationem vel propter repletionem à corruptis humoribus debitam pulmonis expanſionem non admittit. Sic enim gibboſi & quorum ſternum vel coſtæ notabiliter depreſſæ ſunt, perpetuo anhelant, aut ſaltem reſpirationis defectum perſentiſcunt, quando vel corpus exercent aut inter concionandum v. g. ſermonem diutius continuare debent.

§. 21. Repletur autem thorax nunc quidem materia purulenta (ut taceam ſangvinem à vulnere hic inflicto collectum) in Empyemate poſtquam ſcil. vel pleura poſt inflammationem ſuppurata, vel etiam pulmonum ulcus puris quantitatem notabilem eo depoſuit. Nunc vero à ſeri ſaltem copioſioris affluxu producitur aſthma in hydropicis, ubi non modo cavum pectoris ſed etiam pericardium ipſum aqua pluribus interdum libris repletum obſervatur. V. Acta Hafnienſium Anno 1671. obſ. 89. & Blaſii obſ. Med. 19.

§. 22. Ulterius vitio quoque diaphragmatis oritur aſthma, quando vel inflammatum eſt, vel alio modo in expanſione debita impeditum, nunc per ſpasmum aut motus convulſivos, nunc à contentis in abdomine viſceribus. Si inflammatum fuerit, tunc præ

ſum-

ſummo dolore moveri non poteſt, ſicuti alias pleuritici eandem ob cauſam dilatare thoracem non audent.

§. 23. Spaſmo correptum eſt in Cardiaca, morbo (quem antehac crediderunt flatulentum) revera Spasmodico, item in luxatione vertebrarum dorſi. Quid enim durities iſta ſumme doloroſa circa coſtas Spurias aliud indicare valet, quam diaphragmatis ſpaſmum, modo à cauſa interna, modo ab externa ortum. Sive enim humorum acrimonia vellicando nervos ac diaphragmatis fibras, ſive dolor ab extenſione nimia vel concuſſione eosdem convellat, nil tamen agitur aliud, quam ut ob acerbioris doloris metum, reſpiratio ſupprimatur & ſuſpiriis abſolvatur crebrioribus ſed minus profundis.

§. 24. Longe pejores adhuc ſunt motus convulſivi, diaphragmatis, quos adeo reſpirationem acceleraſſe vidimus, ut non alium æger ſonum redderet, quam qualis eſt canum venaticorum in media æſtate curſu ſitique exanimatorum. Interea manibus pedibusve quaſi effugium quærens, hinc & inde ſeſe jactitabat, auxiliumque repentinum non tam verbis tum deficientibus, quam miſerrimis geſtibus lachrymisque efflagitabat, donec ſuperveniente vomitu acidiſſimi humoris ab atroci hoc affectu quodammodo levatus eſſet.

§. 25. Id enim rarum non eſt peccante ſtomacho, hepate, liene, pancreate, renibus ac inteſtinis, diaphragma ſimul in conſenſum rapi, ſiquid: aut moles v. g. onuſti ſtomachi, inteſtinorum præ flatibus pene rumpendorum, epatis l. lienis ſcirrhoſi, non inferiorem tantum ventrem occupat, ſed & diaphragma intra thoracem reprimit, ut non dicam pulmonem, ſed nec diaphragma in inſpiratione legitime moveri queat.

§. 26. Aut quod alterum eſt, etiamſi abdomen adeo non ſit infartum, ſufficit ad Sympathiam dolor, certæ cuidam parti infixus ac per nervos aut membranas ſeſe ad diaphragma extendens. Quid enim frequentius eſt, quam à lienis punctorio aut etiam gra-

Digitized by Google

vativo dolore continuum excitari ſuſpirium, tandem, ſi malum fuerit pertinacius, in verum aſthma degenerans.

§. 27. Supereſt ut tandem videamus, quomodo culpa nervorum aſthma accidat. Nempe fieri nonnunquam ſolet, ut nullus in pectore mucus, nec ulla manifeſta cauſa adſit, unde ſaltem probabiliter aſthma generari queat, qualem hiſtoriam ex relatione Gualt. Needham & propria obſervatione memorat Willis de Morb. Convulſ. Cap. 12. Atque hic non male judicat author, generi nervoſo forte affecto aſcribendam eſſe cauſam, ubi reliqua ſymptomata ſimile quid teſtari videntur.

§. 28. Triplici autem ratione id contingere poteſt, videlicet vel à ſpaſmo vel à motibus convulſivis vel à paralyſi. Spaſmus vero modo thoracem, modo diaphragma, modo pulmones corripit, & nunc hujus, nunc illius partis, nunc omnium ſimul reſpirationi inſervientium organorum munus interrumpit, prout jamjam occaſione Cardiacæ & luxationis vertebrarum dorſi explicatum eſt.

§. 29. Nec de motibus convulſivis plura ſuperaddere neceſſarium erit, niſi quod titulo aſthmatis convulſivi impune omnes fere abutantur, non aliter ac ſi aſthma ſiccum & convulſivum ſit unum idemque. Quemadmodum autem ſiccum interdum obſervatur non convulſivum e. gr. ab inſpiratis pulverulentis, à vomica pulmonum, à ſterni depreſſione &c. ita & vice verſa convulſivum datur non ſiccum, quando ſc. ægri corpus pituita undique obſeſſum reperit.

§. 30. Propterea nec Helmontio condonare poſſum quod philoſophica ut putat libertate aſthma nominet caducum pulmonum illudque cum epilepſia comparare gaudeat. Quamvis enim non diffiteor epilepticos quandoque horrendo excruciari aſthmate, imo non raro aſthma epilepſiæ ſimillimū notari; à particulari tamen & adeo non frequenti caſu denominationem aſthmatis in genere velle deſumere, non ſapit philoſophum.

§. Meliori jure aſthma aliud dicerem ſpaſmodicum, aliud con-

Digitized by Google

convulſivum, aliud paralyticum, ubi ſcil. de eo agitur quod nervorum vitio accidit. Res in exemplis clariſſima eſt. Videlicet ſpaſmodicum in plerisque hyſtericis occurrit, ubi nervorum pnevmonicorum contractio funem quaſi collo injectum repræſentat ac ſuffocationem omnimodam minatur.

§. 32. Convulſivum in quodam ægro vidimus maxime notabile, quippe qui cum ab equo ante aliquot dies præcipitatus eſſet, ſubito in tam immanem incidit orthopnæam, ut quanquam in ſella erecto ſederet corpore, non aliter tamen inſpirare potuerit quam thorace cum ſcapulis violenter ſublato ac ore colloque in altum erecto. Rediit autem paroxyſmus hic ſæpius per aliquot dies, ac interim, quod probe obſervandum, deprehendebantur motus convulſivi in pede quodam vel manu vel oculis vel maxilla inferiore. Cumque modo hanc modo illam partem alternatim accederent iterumque deſererent, factum eſt ut durante orthopnæa, reliquæ partes immunes eſſent, ea vero ceſſante, malum in aliam partem graſſaretur.

§. 33. Paralyticum aſthma manifeſtiſſime cernitur, ubi paralyſis aliarum partium conjuncta eſt v. g. pedis, brachii, lingvæ &c. Sicut enim ob inopiam Spirituum vires non ſufficiunt attollendo verbi gratia brachio, ita & in tali aſthmate paralytico difficultas reſpirandi non alia videtur, ac ſi pondus ingens incumbat thoraci. Intelligo autem hic non paralyſin totalem, quæ omnem thoracis motum interdiceret, ſed partialem, quæ certos ſaltem muſculos corripiat, aut etiam paralyſin non perfectam & conſummatam, ſed inchoatam tantum.

§. 34. Nec enim aliam ob cauſam decrepiti nonnunquam aſthmatici ſunt, item qui nimio veneris abuſu corpus enervant, aut gonorrhæa diuturna & crebrioribus pollutionibus nocturnis vexantur, niſi quod ob inſufficientiam Spirituum thoracis motus minus alacris vegetusque reddatur.

§. 35. Quibus vero aſthma contingit à retroceſſione Scabiei,

guttæ roſaceæ, macularum hepaticarum purpuræ, variolarum, morbillorum, petechiarum &c. quales hiſtorias quotidie obſervare licet, ii profecto non tam materiam morbificam ſub ſpecie vitioſi atque viſcidi humoris intra pulmones colligunt, quam quod muſculi ab ea correpti in ſpasmos varios vel motus inordinatos rapiantur; quemadmodum malignæ in ſpecie, ubi poſt venæ ſectionem intempeſtivam aut diarrhœam ſpontaneam exanthemata evaneſcunt, anxietates præcordiorum atque reſpirandi difficultatem ordinarie epilepticis inſultibus finire ſolent.

§. 36. Sed jam ſatis de Aſthmatis cauſis dictum eſt. Pergo ad ejusdem curam, quæ pro diverſitate cauſarum ita inſtitui poteſt. Nimirum qui à plethora difficilem ſentiunt reſpirationem, iis V. S. ſumme neceſſaria eſt & proficua, ac perinde eſt ſive abundet ſangvis laudabilis ſive ſcorbuticus; multo magis autem properandum eſt, ſi vel hæmorrhoidum vel menſtruorum fluxio ſuppreſſa fuerit.

§. 37. Pertinent huc quoque gravidæ, quarum nonnullæ nempe ſucciplenæ, niſi circa medium geſtationis tempus ſangvis mittatur, tanta urgentur difficultate reſpirandi ut pene ſuffocari videantur, quando vel deambulare aut corpus laboribus exercere aut per ſcalas aſcendere neceſſum habent. Hinc vero & ille natus eſt error, ut indiſcriminatim prægnantibus medio geſtationis tempore à quibusdam vena ſecetur, quod cernant quasdam hujus beneficio adeo levari ab anhelitu, palpitatione cordis, tumore pedum &c.

§. 38. Porro, ſi pituita viſcida pulmones gravet, adhibeantur non modo ſic dicta incidentia atque expectorantia, ſed etiam purgantia fortiora atque vomitoria. Incidentia ſunt roſmarinus, hyſſopus, marrub. alb. botrys, ſatureja, origanum, abrotanum, artemiſia, abſynth. tuſſilago, veronica, ſcabioſa, pulmonaria, capilli veneris, eryſimum, Rad. helenii, angelicæ, leviſtici, pyrethri, ari, pimpinellæ & zedoariæ, ſem. ocymi citrati & urticæ. Spectant huc ▽ aſthmat. Rudolph. Imperat. Spir. vini, juniperi, ſambuci & aniſi,

aniſi, Spir. aſthmaticus Michaelis acetum & oxymel Sqvilliticum, ſuccus raphani cum ſaccharo, Spir. ſulphuris cum ▽ violarum aut hyſſopi aſſumtus, ol. Tartari per deliquium cum ⦶ ex capite mortuo Spiritus carminativi paratum, &c.

§. 39. Pro ſcopo evacuandi egregia eſt nicotiana, ſive ejus decoctum paretur cum tuſſilagine ſeu oxymel aut Syrupus de nicotiana aut infuſum ejus porrigatur. Adeo enim potenter & reſolvit & evacuat, ut viderim aſthma per aliquot annos graviſſimum nicotiana in Spiritu frumenti per noctem infuſa perfecte ſanatum poſt muci copioſiſſimas vomitiones.

§. 40. Ejusdem dignitatis eſt ſuccus ireos noſtralis, cujus uncia dimidia cum duplo vini Hiſpanici ſumta ſatis violenter purgat: Item ſuccus radicis bryoniæ, gummi ammoniacum in vino ſolutum & ſimilia. Nec enim metuendum in ſubjectis pituitoſis facile hypercatharſin excitari, quia ſtomachus muco tenaci oppletus acerrimorum purgantium ac vomitoriorum ſtimulos vix ac ne vix quidem animadvertit. Proinde præter emetica antimonialia etiam Vitriolica ſatis nauſeoſa tuto ejusmodi aſthmaticis propinari poſſunt.

§. 41. Si ſangvis fuerit viſcidior, bilisve tenax ei admixta, eo potius allaborandum eſt, ut ſeri defectus reſtituatur per humectantia, quo imprimis pertinet largior potus ſed tenuis aquæ rubi Idæi, Conſerva roſarum aut rob nucum edulcoratus. Interim abſtinendum in diæta ab uſu pingvium & omnium, quæ copioſum ac laudabilem chylum præbent.

§. 42. Cum vero Sangvis congrumatus ſuffocationem minitetur e. g. poſt caſum ab alto, tunc vel præmiſſa vel omiſſa v. ſ. alias ſolenni, præſcribe Antimon. diaph. martiale cum Lap. cancri, Sperma ceti, Rad. rubiæ tint. cum aceto vel decoct. ejus cum majorana, cherefolio, hyſſopo, fl. bellidos & ſemine aniſi.

§. 43. In vomica pulmonum & empyemate thoracis inter alia optimũ nobis viſũ eſt ſuccus cancr. fluviat. cum vino aut aceto contu-

ruſorum, ſiquidem poſt ejus uſum materia purulenta cum lotio copioſe profluxit, ut paulo poſt, qui morti videbantur proximi, integritatem non modo reſpirationis ſed & reliquarum functionum recuperarint cum admiratione omnium.

§. 44. Qui pulverulenta inſpirarunt aut quacunque alia de cauſa calculos in pulmonibus geſtant iis optimum eſt, aperientibus, diureticis & ſaxifragis alias dictis uti, cum temperantibus. Inſtar omnium ſit decoctum veronicæ, hederæ terreſtris cum glycyrrhiza, gelatina CC. & eboris, tragacantho, gummi arab. addito Syrupo de Althea Fernelii, vel diacodio Montani atque ſimilibus.

§. 45. Halitus autem mineralium inſpirati, mercuriales, vitriolici, arſenicales &c. egregie corriguntur per medicamenta abſorbentia & temperantia eorundem acrimoniam. Adverſus Mercurium detur unicorn. verum cum croco vel bezoartico ſolari aut joviali, item paſtinacæ ſuccus, aut decoctum pimpinellæ, abſynthii, origani, hyſſopi atque hormini. Vitriolicum gas inſpiratum emendant omnia ⊖ia volat. & fixa ſi ▽is vel decoctis expectorantibus probe diluta porrigantur. Deniq; in quibuscunq; arſenicalibus mineralium effluviis conveniunt lactis cum baccis herbæ Paridis ebulliti hauſtus aliquoties repetitus, & ſudorifera antimonialia cum Terris pingvibus & Sulphure lycopodii.

§. 46. In pleuræ, pulmonum atque diaphragmatis inflammatione ſi aër deficiat, ſangvis mittatur largiter, prout alias in angina ſolent, poſtmodum per ⦶ata, refrigerantia & ſudorifera contra inflammationem alias uſitata continuetur curatio juxta ordinariam medendi methodum. Cavendum autem eſt ſedulo à calidioribus ac præſertim à vini potu, ſiquidem ab his repente iterum exacerbatur vehementia morbi.

§. 47. Quibus vero propter obeſitatem nimiam difficilior eſt reſpiratio, ii non alio opus habent remedio, ſi modo victu utantur tenui ac paulatim laboribus etiam durioribꝰ aſſveſaciant corpus. Quod ſi grave non fuerit, poſſunt ad emaciandum corpus vel ſudatorio

Digitized by Google

torio interdum uti, vel reiteratis purgantibus, vel maſticatorio, aut etiam ſalivantibus mercurialibus.

§. 48. Eadem hæc mercurialia in polypo commendarem cum aliis incidentibus & expectorantibus, ac certus ſum, aut hoc modo eundem tolli aut nullo. Hactenus enim vix aliqua cognita aut experta ſunt adverſus polypum remedia, cum vix, niſi ex inſpectione defunctorum, cognoſcatur.

§. 49. Vitia thoracis à contuſione, fractura vel vulnere, quando jamjam inveterata ſunt, curationem nullam admittunt, prout nec ii, qui ex utero male conformati prodeunt. Videtur autem malum diuturnitas ejusdem & conſuetudo alleviare, ut interdum plus miſericordiæ in adſtantibus quã moleſtiæ in ipſis ægris excitet.

§. 50. Hydrops thoracis per evacuantia, diuretica & diaphoretica curatur ut cæteræ hydropis ſpecies. Paracentheſin autem hoc in loco inſtituere non dicam periculoſum, ſed inutile erit ac inſufficiens, quoniam ſi pericardium adeo repletum ▽is fuerit, vix ac ne vix quidem levamen vel cordi vel pulmonibus inde naſcetur. Exiſtimo igitur tale auxilium magis ſpeculativum eſſe quam practicum, i.e. curioſe quidem excogitatum, at à pauciſſimis expertum.

§. 51. Cardiaca ubi aſthma producit, remediis cedit antiſpaſmodicis & anodynis. Eadem eſt cura luxationis vertebrarum dorſi, poſtquam ſcilicet articulationes iterum reſtitutæ in ſitum naturalem fuerint. Memini enim non ſemel ſola inunctione ex axungia caſtorei vel cati ſylveſtris cum Oleo hyoſcyami, ſpicæ atque ſuccini, aut etiam injecto clysmate ex decocto rutæ, chamomillæ & quinquefolii cum papavere ſanatos, quos febribus malignis correptos ex ſubitanea virium proſtratione, cephalalgia, ac dolore dorſi, anxietate præcordiorum ac reſpiratione difficillima, ab æſtu intenſiſſimo atque vomitu judicarunt.

§. 52. Verum in hepatis lieniſque ſcirrho adeo repentinum remedium in promtu non eſt, interim tamen animus non dejiciendus. Uti enim purgantia fortiora & acriora incidentia malum no-

ta-

tabiliter augent irritando, ita blandiora aperientia & præcipitantia martialia cum evacuantibus aliquandiu continuata omnem fidem ſuperant, præcipue ſi externe reſolventia & ar odyna ubi dolor urgeat, ſimul adhibeantur.

§. 53. Eadem hæc anodyna in omni Spasmo & motu convulſivo egregia ſunt, ſi modo cum antepilepticis atque antihyſtericis maritentur. Mire igitur levantur tales aſthmatici ab ungula alce, unicornu vero, ſuccino, caſtoreo, cinnabari antimonii, & ſpecifico Cephal. Michaelis atque ſimilibus, ſi modo tantillum acceſſerit opiati. Huc pertinet ⊖ volat. Sangvinis humani cum opio, experimentum Boyle, vel loco illius ⊖ vol. millepedum aut lumbricorum, item liquor CC. ſuccinatus, Spir. ſalis armon. lavendulatus &c.

§. 54. In paralyſi, habito ſemper ad cauſas occaſionales reſpectu, nervina antiparalytica externe pariter ac interne præſcribantur; roſmarinus, majorana, ſpica, primula veris, calendula, rad. helenii, balſ. peruv. Petroleum &c. Hæc ſi minus ſuffecerint veſicatoria imo & fontanellæ in uſum vocanda veniunt, quæ aliis irritis nonnunquam ſingulare quid in hujusmodi caſibus præſtitiſſe viſa ſunt.

§. 55. Si denique poſt disparitionem ſcabiei, variolarum, purpuræ atque ſimilium reſpiratio reddatur difficilior, optimum erit, quantocyus fieri poteſt, per ſudorifera potentiora iterum ad peripheriam expelli exanthemata retroceſſa. Hæc ſufficiant. Spero autem à Te L. B. me impetraturum veniam, ſi quæ minus ad palatum dicta reperies; integrum vero Tibi erit, quæ forte prætermiſſa ſunt ſupplere, quæ displicent emendare, quæ obſcura ſunt explanare: verbo: cuncta ingenio Tuo accommodare pro lubitu.

DISPU-

DISPUTATIO XVI.
DE
HÆMOPTYSI.

Juvante Deo!

CUm Thema eligendum eſſet, quod Inaugurali Diſputationi materiam præberet commodam, non quidem adeo ſolicitum me reddidit novitas raritasque affectus cujusdam, quam dignitas ejus. Fateor ſæpius jamjam ventilatam eſſe, quam explicandam hac vice ſuſcepi, hæmoptyſin; Nihilominus dignam judicavi ulteriori examine, & quidem hoc magis, quo frequentius idem malum in praxi occurrit. Veniam autem à Lectore Benevolo non difficilem ſpero, ſi his annis abſtineam à ſublimioribus, quippe qui muneri meo ſatisfeciſſe videbor, cum demonſtravero, circumſtantias adeo in hoc affectu diverſas in tantum variare medendi methodum, ut prudens etiam ſatisque oculatus Medicus decipi non raro queat, non ſine inſigni ægrorum detrimento. Quodſi enim unquam, ſane in hoc caſu, qui medicamenta præciſe appropriata ſeligere neſcit, nihil agit, & ægrum aut vana ſpe diu lactat, aut certe operoſius enecat. Hic ergo ſcopus mihi præfixus eſt, ut declarem, quæ hoc in paſſu ſpecifica, imo & arcana non-

Digitized by Google

nullis ſunt, non eſſe talia, niſi cæteris paribus, i.e. quando hæc ipſa circumſtantiis omnibus in ægro occurrentibus adæquate reſpondeant. Quæ omnia, ſicuti in honore Divini Numinis proximique ſalutem directa ſunt, ita ejusdem Sacro-Sanctæ Trinitatis gratioſum concurſum animitus exoro, mihique polliceor!

§. I.

QUid per Hæmoptyſin ſignificetur, ex ipſo ſatis termino apparet, cum à Græcis mutuatus ſit, quibus *αἷμα* ſanguinem denotat, & *πτύσις* ſpuitionem. Itaque idem eſt Hæmoptoë, quod alias Latinis dicitur ſputum Sanguinis, ſpuitio cruenta, &c. vel Noſtratibus Germanico idiomate, **Blut auswerffen/ Blut ſpeyen/** item **Blut-ſtürtzung/** ſi majore in quantitate quaſi evomatur.

§. 2. Accidit equidem & ſanguinis ſputum quibusdam Scorbuticis, ex cruentatione gingivarum in ſtomacace: aut pueris ſi detergantur Aphthæ oris: aut lue venerea v. g. correptis, ob exulcerationem palati & faucium: aut quibus angina ad ſuppurationem vergit: aut ſanguis circa fauces depluit in hæmorrhagia narium. Verum proprie ſtricteque loquendo ad Hæmoptyſin non referuntur jam nominati affectus.

§. 3. Rejicitur præterea longe copioſior ſanguis in vomitu cruento, qualis nonnunquam dyſentericos affligit, præſertim tenuia cum afficiuntur inteſtina. Ut nihil dicam de vulneribus ventriculi & eroſionibus ejusdem. Ita *Galen. lib. 4. de Locis Affectis, c. 5.* refert, cruoris vomitum ſe vidiſſe ortum ob hauſtam ex improviſo hirudinem; ſimilemque hiſtoriam memorat *Borellus Cent. 1. obſ. 24.* Idem & à lumbricis accidiſſe teſtatur *Wedelius*, vide *Bonetum Med. Sept. Tom. I. p. 148.*

§. 4. Quandoquidem vero in hæmoptyſi genuina Sanguis è Thorace rejiciendus eſt, ratio apparet, ob quam hactenus nominata

nata vitia locum hic non inveniant; præſertim cum circa ſputum Sanguinis etiam proprie ſic dictum varietas occurrat non una.

§. 5. Nimirum Hæmoptyſis eſt excretio Sanguinis per os è Thorace. In qua definitione Generis locum occupat excretio; utpote quam affectus noſter cum pluribus aliis communem habet, ubi ſcilicet viscida, purulenta, ſeroſa, bilioſa, atque alia è corpore rejiciuntur.

§. 6. Differentia ſpecifica partim deſumta eſt à materia, partim à loco affecto, partim à via. Videlicet ſanguinis excretio distinguit Hæmoptyſin à tuſſi humoroſa, ab Empyemate Thoracis &c. Pars affecta, puta thorax, eandem diverſam facit à vomitu Sanguinis, cruentatione gingivarum, &c. quemadmodum & via per os eandem manifeſte discernit à mictione cruenta, fluxu hæmorrhoidum, dyſenteria &c.

§. 7. Circa genus illud adhuc monendum eſt, excretionem eam ubique præternaturalem eſſe, interim tamen in omnibus ſubjectis non omnino eandem. Sunt certe qui parcius rejiciunt, ſunt item qui copioſius & quaſi cum impetu ſanguinem effundunt. Quidam per aliquot ſaltem dies hoc vexantur malo, alii id ipſum tolerant diutius, per plures etiam annos. Nonnullis fere continua eſt Hæmoptyſis: aliis periodice recurrit, atque tum intervalla ſervat modo certa, modo incerta; cujus rei teſtimonia quotidiana ſuggerit experientia, & multiplex autorum obſervatio.

§. 8. Ad materiam quod attinet, notamus ſanguinem nunc quidem floridum, nunc vero obſcurum, vel etiam congrumatum ejici. Frequentius ſalivæ tantillum ſpumescentis, aut mucus viſcidior, interdum & purulenti quid admiscetur ſanguini, non raro tamen ſincerus fere ſanguis è thorace quaſi ſcaturire videtur, adeo ſine difficultate vel tuſſi copioſe affluit.

§. 9. Denique in determinando loco affecto non dubitavi asſerere thoracem, quo ipſo non cavitatem ſaltem ejus, ſed quæ in ea continentur viscera ſimul intellecta volui. Addo, à me nominari

thoracem tanquam partem proxime affectam, unde ſcilicet rejiciatur ſanguis; non neceſſum tamen eſt, eandem eſſe primario affectam. Scilicet è pectore ſanguis rejicitur proxime, tanquam è ſubjecto inhæſionis: nihil tamen obſtat, quo minus aliunde afferatur, e. g. quando à ſuppreſſione menſium ſanguis in toto corpore abundans exitum per pulmones quærit.

§. 10. Neque enim unica eſt hæmoptyſis cauſa. Non deſunt, qui ſaltem ob abundantiam ſanguinis nimiam tale quid patiuntur, id quod olim fieri per Anaſtomoſin ſive apertionem vaſorum ſanguiferorum creditum eſt, quam opinionem plures etiamnum fovent. Nihilominus ſalva illorum Autoritate non poſſum quin diſſentiam, ob rationes modo dicendas. Nimirum certum eſt ex legibus Circulationis, per venas nihil adduci ad partes, ſed omnes reducere ſanguinem è partibus ad cor; Quid ergo ad Hæmoptyſin conferre poterit venarum apertio, cum hoc pacto ſanguis felicius ad ſiniſtram cordis auriculam abire queat. Arteriæ autem, cum non hient in tracheam, ſed cellulas pulmonum, itidem ſputum reddere cruentum nequeunt, utpote cum quo non commiscetur ſanguis, alioquin ſemper tale rejici etiam in ſanis deberet. Supereſt igitur, ut potius via è cavernulis pulmonum in Tracheam aperiatur, quod non difficulter fieri poteſt, ſi ſubſtantia pulmonum adeo diſtendatur ob plethoram, ut expanſis cellulis membranaceis oscula tracheæ inſimul dilatentur; ſic enim ſublata illa, quæ ad aëris tantummodo tranſitum deſtinata eſt, anguſtia, nil obſtat ſanguinem quoque impelli.

§. 11. Ita ſane non improbabile videtur, eos qui cum euphoria & levamine ſangvinem excernunt copioſum, Plethoricos eſſe; ſaltim extra dubium eſt, majorem ſangvinis copiam redundaſſe in his, qui quantitatem incredibilem etiam ſine damno rejiciunt. Huc ſpectat obſervatio *D. Brechtfeld, in Act. Hafn. Vol. 1. Obſ. 105. p. 196.* Similiter refert *Joh. Georg. Schenckius Cent. 3. Obſ. 68.* de viro prope ſeptuagenario, eum ultra decem libras ſangvinis expu-

expuiſſe. Et quod fidem pene ſuperat, à Johanne Prævotio notatum eſt, libras 28. intra tres horas fuiſſe à quodam ægro excretas. vid. *Rhodii Cent. 2. obſ. 31.*

§. 12. Ob eandem cauſam interdum ſatis copioſa effuſio ſangvinis non infrequens eſt in fœminis ſi menſtrua, in viris ſi hæmorrhoides ſupprimantur. Confer *Salmuth. Cent. 2. Obſ. 18. & Foreſt. L. 16. Obſ. 22.* Dum enim alias conſveta evacuatio ſufflaminatur, neceſſum eſt, ut alio quodam in loco exitum ſibi quærat; data igitur occaſione, v. g. Tuſſis, per pulmones erumpit, prout alias frequentius per nares ſolet.

§. 13. Excitat idem ſangvinis ſputum hoc magis Orgaſmus ſangvinis; ſive is à commotione animi, ſive corporis oriatur. Sic Ariſtobolus perempto fratre adeo perculſus mœrore dicitur, ut ſputum rejiceret mero perfuſum ſangvine. Vid. *Joh. Schenck. L. 2. p. 239.* Quid excandeſcentia & iræ furor in excitanda valeat Hæmoptyſi, quotidiana docent Exempla.

§. 14. Nec rarum, idem accidere his, qui ſeſe incautius applicant ad motus quosvis & præcipue ad artes illas equeſtres, (Volteſiren/ Ringen/ &c.) Nec dubium eſt, quin corporis incaleſcentia multum conferat in commovenda maſſa ſangvinea præſertim Scorbuticorum. Ita enim ex abuſu thermarum horrendam Hæmoptoën contraxit juvenis quidam, apud *Willis. Pharm. rat. part. 2. p. 86.* Fortaſſis & balnei laconici culpa factum eſt, ut tantam ſangvinis copiam rejiceret miles, cujus mentionem facit *Höfer in Medic. famil. p. 738.* Sed notatu dignius eſt, quod *Plater. L. 3. obſ. p. 738.* refert, Fœminam annorum 49. toties ſangvinem expuiſſe, quotiescunque cum viro congrederetur, quæ tamen nihil ejus experiebatur, quamdiu abſtineret à coitu.

§. 15. Quæ de commotione corporis dixi, ſpeciatim quoque de thoracis concuſſione intelligenda ſunt. Nam & tuſſis vel ſola ſufficit ad producendam Hæmoptyſin. Curioſa eſt hanc in rem Obſervatio *Sim. Schulzii*, quam habet *Bonetus Med. Sept. L. I. Sect. 13.*

p. 381. Videlicet adoleſcenti, avellanas dum dentibus frangit, inter cachinandum forte fruſtum putaminis incidit in aſperam arteriam: hinc vero tam vehemens ſuboritur tuſſis, ut ſangvinis ſputum ſatis copioſum ſequeretur, non modo per 6. dies, quo tempore illud retentum fuit fruſtulum, ſed & per annum integrum durans. Qui plures hujus generis hiſtorias deſiderat, adire poteſt *Corn. Stalpartii van der VViel obſ. Rar. Cent. I. obſ. 23. cum notis p. 98.*

§. 16. Par eſt ratio acrimoniæ ſeri vel ſangvinis; non enim deſinit ea continuo vellicare tracheam, unde tuſſis plus minus vehemens. Notum eſt à defluxionibus & acri catarrho ſæpe diuturnam excitari tuſſim, usque dum à violentiori concuſſione Sangvis ejiciatur. Et quemadmodum in hoc caſu titillationes circa laryngem obſervantur moleſtæ, ita in aliis, quorum univerſus ſangvis acrimonia ſcatet ſcorbutica, vellicationes ſimiles experiuntur in reliquo aſperæ arteriæ progreſſu.

§. 17. Quis dubitet hoc pacto & erodi ab acrimonia pulmones, quod Veteres dixere διάβρωσιν, aut inter tuſſiendum dilacerari ab iſtiusmodi motu impetuoſo per διαίρεσιν. Id ſuo cum damno præ cæteris experiuntur phthiſici; quippe qui ab initio quidem ſangvinem plerumque floridum, in progreſſu purulenta ſimul, inſtante morte ſangvinem copioſiſſimum, & ipſam demum ſubſtantiam pulmonum atque tracheæ non raro rejiciunt. Vide *Foreſt, L. 16. obſ. 14.*

§. 18. In Variolis alias ſangvinis excretio cum urina vel alvinis fecibus non ſemel viſa eſt, ad eundem modum cum tuſſi quandoque cruenta excerni ſolent, perinde ac in morbillis. Huc referri non indigna eſt *Borelli obſ. 35. Cent. 2.* ubi plures annotavit hæmoptoë correptos, qui maculis undique purpureis atque ſubnigris quaſi variegati conſpiciebantur.

§. 19. Longe frequentius accidit Hæmoptyſis ob ſtagnationem ſangvinis in pectore, & quidem in pleuritide, niſi ab initio ſtatim diſcutiatur, tertia vel quarta die ſputum ordinarie cruentum

Digitized by Google

tum ſubſequitur. Nempe, qui circa coſtas tum ſtagnat cruor, à natura, viam quærente proximam, per venam ἄζυγ☉ cordi affertur, ut in pulmones translatus inter tuſſiendum eliminari queat è corpore.

§. 20. Quodſi pulmones ipſi fuerint inflammati, propior eſt ad tracheam via, non diſſimile tamen ſputum, quemadmodum & in Pleuropnevmonia, ubi pleuræ ſimul & pulmonũ inflammatio concurrit. His adjicienda eſt vomica, quippe quæ nonnunquam ſputum & cruentum & purulentum reddit, ſcilicet dum rumpitur, aut cum tuſſis vehementior eandem ejicere conatur.

§. 21. Denique nec prætereundum eſt, Hæmoptyſin tum etiam contingere, quando Sangvis coagulatus & extravaſatus in corpore occurrit. Poſt caſum ab alto, vel fuſtigationem enormem, imo & luxationem vertebrarum dorſi, cruenta rejici non rarum eſt. Reſolvi autem iſtiusmodi grumos Sangvinis, ut per anguſtias venarum remeare queant ad interiora, nemini obſcurum eſſe poteſt, qui non ignorat, ſuggillationem ſæpius inſignem ſucceſſive minui ac evaneſcere, cum tamen color iſte lividus plumbeusque ecchymomatis ſatis indicet ſangvinis hujus conditionem à naturali conſtitutione longe alieniſſimam.

§. 22. Nec vero credendum eſt, grumos majores ulla ratione per vaſa illa capillaria deferri poſſe; ſatis eſt, ſi ab ipſa natura progreſſu temporis reſolvatur, ut ex læſa parte abduci ad loca excretioni commoda queat. Similis ratio eſt ſangvinis in thoracem effuſi, v. g. ob vulnus inflictum, aut fracturam coſtarum. Quanquam enim extra dubium ſuperficies pulmonum pervia poriſque ſuis pertuſa ſit, concipi tamen non poteſt, quomodo grumi majores intrare queant; ſi vero ſtatuamus paulatim abſorberi partem reſolutam, atque tum intra bronchos iterum concreſcere, ſicuti alias & mucus viſcidior ſolet, clariſſima res erit.

§. 23. Tranſeo ad curam: ubi ante omnia monendum erit, incautum eſſe nonnullorum judicium, qui putant Hæmoptyſin non

non niſi adſtringentia requirere, cum excretio iſta ſangvinis præter naturam talia indicet remedia. Quam inepte autem in Plethora & ſuppreſſione menſium vel hæmorrhoidum, in Pleuritide ſimilique inflammatione pectoris vel Vomica, itemque poſt caſum ab alto, luxationem, vulnus, contuſionem &c. exhibeantur adſtringentia, nemo facile non perſpicit. Ad hunc modum extinctus eſt juvenis, cui temere à circumforaneo fortius adſtringentia exterius applicata fuerunt, cum à cantu ruptionem pateretur, monente *Jacchino in Schenckii Lib. 2. obſ. Med. p. 241.*

§. 24. Tantum ergo abeſt ſupprimendam ubique excretionem eſſe, ut potius eandem juvare, interdum autem divertere neceſſum habeat Medicus. Laudatiſſima proinde Venæ ſectio eſt, ſi Plethora quemquam urgeat; ſi menſes ſupprimantur in fœminis, aut hæmorrhoides in viris. Ita novi non unum, qui cum omnia in caſſum tentaſſet medicamina, ſola Venæ ſectione tandem liberatum.

§. 25. Non neceſſum autem eſt, ut in ſeligendis venis nimium ſimus curioſi; ſatis eſt, ſi modo ſufficiens Sangvinis quantitas educatur. Nihil refert utrum in brachio vel talo ſecetur Vena, cum idem ſangvis per univerſum corpus diſtribuatur, datoque hac vel illa in parte ſpatio, dum ſecedit, deplentur quaſi membra cætera & levantur à plethoræ moleſtia.

§. 26. Si fluxus menſium ſuppreſſus ſit, præmiſſa Sangvinis miſſione, dentur aperientia, non quidem acerrima quævis, ſed mitiſſima & temperata; metuendum enim, ne ſi acriora præſcribantur, hæmoptyſis exacerbetur nimium. Itaque nec fortiora purgantia hic locum habent, etiamſi corpus maxime impurum ſit, multo minus vomitoria, ut recte monet veterum æque ac recentiorum autoritate confirmatus *Deckers, Exerc. Med. Pr. p. 150.*

§. 27. Quapropter optima hoc in paſſu erunt, arcan. dupl. borrax Venet. & tartar. Vitriolat. cum ſuccino, hæmatites item cum limat. ♂t. & croco aperitivo. E vegetabilibus ſeligi poſſunt: Roſma-

marinus, Chamædrys & Ariſtolochia, cum floribus Keyri, Calendulæ, papaveris erat. atque croco. Salia volatilia lubens hic reticeo, cum non ſemel obſervatum ſit à Spiritu Salis ammoniaci, aniſato etiam, adverſus tuſſim exhibito non ſemel excitatam fuiſſe hæmoptyſin.

§. 28. Hæmorrhoides ſi ſupprimantur, ſolenne eſt adhibere hirudines, ut ano applicatæ venas hæmorrhoidales ſolicitent, quem in finem folia ficus trita aliaque acria nonnulli ſvadent. Facile autem patior, quemvis ſuo abundare ſenſu; interim tamen certum eſt, fluxum eundem admodum moleſtum declinari poſſe omnino, ſi Venæ ſectio aut ſcarificatio aliquoties reiteretur, ſi ratio Diætæ accedat debita, ſi cacochymia convenientibus corrigatur remediis.

§. 29. Quodſi orgaſmus ſangvinis ac ebullitio cauſam præbeat cruentæ ſpuitioni, ſive ea ob ſpirituum ſive corporis commotionem naſcatur, non incongrue quidem & vena ſecari poteſt, præſertim ſi corpus fuerit plethoricum. Directe tamen hoc in puncto requiri videntur opiata & refrigerantia, ut fervor motusque acceleratus ſpirituum & humorum quodammodo ſedetur.

§. 30. Præ omnibus commendari hunc in finem ſolet ſemen hyoſcyami; cujus quidem virtus in hoc paſſu contemnenda non eſt, neſcio tamen, quam ſtupidum & quaſi temulentum reddat ægrum, ſi per aliquot dies ejusdem uſus continuandus ſit. Præſtat igitur loco illius ſemen adhibere papaveris albi, ſicuti & reliqua ex opio parata medicamenta, uti ſunt opium cydoniatum, vel quocunque cum ſucco fermentatum, cum vino Malvatico aut Hiſpanico extractum, Tinctura opii &c. Dubio procul ab admixtione opii, papaveris, hyoscyami crocique potior etiam virtus eſt Trochiſcorum de Alkekengi vel Carabe, quos nonnulli adeo extollunt.

§. 31. In æſtu temperando, cum his combinari poſſunt refrigerantia. Appropriata in hoc caſu erunt ſuccus portulacæ & ſempervivi majoris, plantaginis, burſæ paſtoris atque urticæ, Nec con-

Uu te-

temnenda erit aqua ſpermatis ranarum ; ſed ſperniola Crollii ob myrrhæ camphoræque admixtionem minus arridet. Et quemadmodum alias v. g. in febribus ardentibus adverſus fervorem Sangvinis optimo cum ſucceſſu adhibentur Spiritus acidi mineralium, vitrioli, ſulphuris, nitri &c. ita nec dubium eſt, quin ob eandem rationem hæmoptoicis nonnunquam ſint utiliſſimi, præſertim cum vim adſtringendi ſimul poſſideant. Nam & à fumo ſaltem accenſi ſulphuris inſpirato ſæpius ſtitiſſe hæmoptyſin, autor eſt *Sim. Pauli Qv. Bot. p. 232.*

§. 32. Interea ægris iſtiusmodi abſtinendum eſt, quantum fieri poteſt ab omnibus, quæ ulla ratione commovere ſanguinem poſſunt. Abſit ira, crapula, vinique potus, & ad tranquillitatem animi atque corporis disponatur æger; hoc enim niſi fiat, oleum atque operam perdet Medicus, quanquam optima quævis ac ſelectiſſima exhibeantur remedia.

§. 33. Porro ſi ab acrimonia ſeri ſanguinisque tuſſis ferina cum ſputo ſanguinis oriatur, requiruntur potiſſimum abſorbentia, incraſſantia, aut quæ diluere acres humores valent. In ſubjectis enim Scorbuticis peccante in primis viis acido, quid aliud æque conveniens eſſe poterit ac hæmatites ſimiliaque ♂ tialia, cum bolo Armena, terra Sigillata, Marga, Coralliis, Teſtis ovorum, Cornu cervi ac ebore uſto.

§. 34. Si Salſedo prævaleat, utiliora erunt incraſſantia. Hunc in finem ab omni ætate commendata deprehendo Gummi Arabicum, & Tragacantham, Maſtichen, thus, itemque amylum. Nec abſonum foret, ſi quis pro ſcopo temperandi acrimoniam exhibere velit Gelatinam Cornu cervi & eboris, aut è limacibus paratam, quam ſpecialiter tanquam expertam deprædicat *Burnettus in Theſ. Med. Pr. Tom. 2. p. 12.* Huc ſpectat lactis quoque uſus in genere, nihil autem intereſt, ſive lac aſininum ſive bubulum ſive denique muliebre potetur, cum in eo conveniant, quod abundantes particulæ pingues acrimoniam iſtam ſucceſſive corrigant ac temperent.

§. 35.

Digitized by Google

§. 35. Diluit autem eandem Salſedinem præ reliquis Thee potus, hactenus his in terris ſatis uſitatus. Qui enim conſiderat urinam ab hauſtu Thee non minus ſalſam reddi quam quæ ordinarie alias excernitur, is facile intelligit, uſu continuato illius potus fere inſipidi, neceſſario inſignem copiam ſalium educi. Adhæc ſapor ipſe illius herbæ adſtringens eſt, ita ut non uno experimento conſtet, ejusdem uſum etiam in Phthiſi fuiſſe haud vanum.

§. 3. Diætæ autem ratio cum in his ſubjectis maxime habenda ſit, moneo in gratiam ſcorbuticorum, non quævis promiſcue antiſcorbutica his permitti, multo minus ſvaderi poſſe; cum acriora illa ſputum promoveant cruentum. Relegetur idcirco à menſa talium ægrorum una cum reliquis nimium ſalitis acribusque, radix armoraciæ, cochlearia, naſturtium atque Sinapi. E contrario potus eligatur tenuis & cibus euchymus; atque ſic optima erunt lacticinia, ut & pulmenta ex amygdalis dulcibus, oryza, milio, avena, & in genere omnibus temperatis.

§. 37. Et quemadmodum in Phthiſi eadem hæc acrimonia humorum idemque orgasmus æſtusque Sanguinis crebrius concurrunt cum exulceratione pulmonum; idcirco & in ea, ſi ſputum deprehendatur cruentum, notentur omnia hactenus monita. Saltem ut eroſioni pulmonum conſulamus, præcipuum erit cogitare de conſolidantibus & adſtringentibus. Fortiora quidem ex his ſatis tuto exhiberi non poſſunt, ob metum ſuffocationis, atque ideo temperanda ſunt admixtis aliis, niſi extrema neceſſitas aliud poſtulet. Illius generis ſunt Tinctura hæmatitis, & ſulphur. vitrioli, alumen & radix Conſol. majoris. Paulo mitiora ſunt ſaccharum Saturni, vitriolum Martis, & quæ inde paratur Tinctura anti-phthiſica, folia myrti, quercus, ſalicis & vincæ pervincæ, flores roſarum rubrarum, radix tormentillæ, biſtortæ, ac ireos aquaticæ, ſanguis draconis &c. His addantur vulneraria, ſanicula, pyrola, alchimilla, virga aurea, ſcordium, ſanguiſorba, quinque folium, polygonum, piloſella, flores verbaſci, liliorum alborum & hyperici; fructus momordicæ, flores ſulphuris, ſulphur lycopodii &c.

Digitized by Google

§. 38. In variolis vel morbillis ſi ſangvinis ſputum accidat, & quidem in principio ob ſangvinis orgaſmum tuſſimque nimiã, ſaltem expellendum eſt, cum ſua ſponte ceſſet, poſtquam exanthemata perfecte fuerunt expulſa. Quodſi vero in corpore relinquatur ſuperatis jamjam illis affectibus, ſignum eſt hinc exulcerati pulmonis, atque ideo non alia cura locum habet, quam quæ alias Phthiſicis propria.

§. 39. Diverſa erit medendi methodus ineunda, quando pleuritis, peripnevmonia, vel pleuropnevmonia, aut etiam paraphrenitis ſputum reddit ſanguinolentum. Et quemadmodum in omni inflammatione miſſio ſanguinis locum habet, ita maxime in his vitiis thoracis, ubi ſuffocatio imminet. Non dicam à venæ ſectione præcipue largiori notabiliter corpus refrigerari; ſaltem id certum eſt, ſymptomata inflammationum potiora illico mitigari.

§. 40. Neminem latet, dolores exacerbari manifeſte, ſi quis v. g. in paneritio aliaque inflammatione digiti pronam geſtet manum, eosdemque levari ſubito, dum attollatur, quoniam refluxus ſanguinis à manu læſa notabiliter promovetur. Ad eundem modum à venæ ſectione dúm imminuitur quantitas ſanguinis, fibras partium undique diſtendens in inflammatione, non poteſt non levamen ſubitaneum exinde notari. Quid? quod & hoc modo humor ſtagnans facilius iterum reſolvitur, poſtquam dato ampliore ſpatio liberius circulari poteſt maſſa ſanguinea.

§. 41. Poſito autem poſt venæ ſectionem etiamnum ſanguinis expuitionem durare, quid tum conſilii? Putasne adſtringentia ad ſupprimendam excretionem iſtam eſſe adhibenda? Nil minus. Potius naturæ motus juvandus eſt omnibus modis. Nimirum expectorantia, aperientia & ſudorifera cum anodynis, ſi dolor urgeat, huc revocanda ſunt, ut hyſſopus, ſcabioſa, tuſſilago, Veronica, Pulmonaria, Cardus benedictus & Mariæ, hedera terreſtris, Taraxacum, Chærefolium, marrubium album, flores ſambuci, bellidis. E regno animali uſitatiora ſunt, lapides cancrorum, ebur, dens apri & mandi-

Digitized by Google

mandibulæ lucii piſcis, cum unicornu vero; quibus è minerali regno antimonialia, Cinnabarina & nitrata aſſocianda ſunt. Inſtar omnium ſit antimonium Diaphoreticum Martiale cum arcano duplicato.

§. 42. Ulterius à vomica pulmonum rupta ſi expuatur ſanguis, antiphthiſica dentur remedia. Quamdiu vero firmius inhæret pulmonum lobis, ſatius eſt modice aperientia cum lenientibus exhibere. Præ omnibus tamen ſuccus cancrorum fluviatilium expreſſus peculiare quid præſtitiſſe aliquoties viſus eſt.

§. 43. Supereſt ut hæmoptyſin attingam, quæ à ſanguine congrumato ſeu extravaſato ortum trahit, juxta §. 21. Hic vero reſolventia & ſudorifera ſuperius commemorata maxime conveniunt; quibus addi poſſunt radix rubiæ tinctorum, ſperma ceti, atque hirci ſanguis, vulgatiſſima pauperum ſolamina. Unicum addo in luxatione vertebrarum dorſi, ante omnia cogitandum eſſe de repoſitione, ſi quis promptum afferre auxilium velit.

§. 44. Quid tandem in fractura coſtarum aut vulnere thoracis agi debeat, neminem fugit. Conſolidantia nempe cum moderate adſtringentibus omnem abſolvere paginam poterunt; itaque huc referantur ea, quæ in cura Phthiſis §. 37. longa ſerie recenſui. Tantum!

DISPUTATIO XVII.
DE
PHTHISI.
J. D.

PRÆFATIO.

NE mireris, L. B. Phthiſin à me in Cathedram produci, morbum ſcilicet adeo vulgarem, jamque ſæpius ab aliis excuſſum. Potuiſſem equidem

quidem jucundam magis, & rariorem invenire diſſerendi materiam: Sed ut verum fatear, exiſtimavi ſemper, eum non minorem mereri laudem, qui de rebus ubique obviis apte loquitur, aut ſcribit, quam qui de ignotis, atque vix ſatis ſibi perſpectis inſtar cœci de coloribus judicare, arroganter ſibi præſumit. Adhæc Theſes ejusmodi, quæ videlicet deſtinatæ ſunt Inaugurali Diſputationi, veniam à ſuis lectoribus potius, quam applauſum optare & expectare videntur. Et quanquam ſagacioribus non invideam, ſi quem præ aliis ſibi fœnerentur famæ ſplendorem; me tamen juvabit, & oblectabit non leviter, ſi intellexero, Tibi etiam huncce meum conatum non penitus displicere. DEUS autem T. O. M. benedicat ex alto laboribus his; & ſi qui alii futuri ſunt in poſterum, faxitque clementer, ut cuncta cedant proſpere in ejusdem divini Nominis gloriam, Proximique commodum atque emolumentum.

§. 1.

SI vocis originem ſpectemus, φθίσις à Græcis Scriptoribus ad Romanos translata, derivatur ſecundum *Joh. Gorræum in Defin. Med. p.490. & Anut. Foëſium Oecon. Hipp. p.615.* ἀπὸ τοῦ φθίνειν, hoc eſt minui aut conſumi. Fortaſſe commodius à φθίω, quod cum φθέω, corrumpo coincidit.

§. 2. Significat igitur in genere omnem corporis Tabem, adeoque ab ipſo Hippocrate φθίσις alia dicitur ἰσχιαδικὴ ſeu coxendicum: *Coac. Prænot. Edit. Lindan. Vol. 1. p. 533.* alia νωτιὰς ſeu dorſalis:

lis: *Vol. 2. de morbis p. 71.* alia νεφρῖτις ſeu renalis: *Vol. de intern. Affect. p. 217.* A Paulo Ægineta vero *lib. 3. de Re Med. c. 22.* Phthiſis appellatur non oculi atrophia ſeu macies, ſed pupillæ vitium, quo ipſa ea vel anguſtior, vel hebetior, vel rugoſior fit, ita ut majora cernantur objecta, quam revera ſunt.

§. 3. In ſpecie autem, & magis uſitate Phthiſin vocant tabem ab ulcere pulmonum natam, quam itidem deſcribit *Hippocrates de morbis p. 74.* Ita enim *Galenus Comm. ad lib. 7. Aph. 16.* Quam proprie Græci, ac præſertim Athenienſes Φθόην appellant, hanc Hippocrates Phthiſin nominavit ex ulcere pulmonis inſanabili ortam, totius corporis extenuationem cum febre: *& comm. ad lib. 5. Aph. 11.* ulcus pulmonum Hippocrates Phthiſin vocat.

§. 4. Quemadmodum igitur Tabes ſeu contabeſcentia corporis germanico idiomate non male dicitur Schwindſucht/ quod carnes cum pingvedine quaſi evaneſcant: ita ſimiliter Phthiſis convenientiſſime dicitur die Lungenſucht / oder Lungengeſchwür/ ſiquidem proprie dicta Phthiſis absque pulmonum ulcere non datur.

§. 5. Enimvero *Willis Pharmac. Rat. Part. 2. Sect. 1. cap. 6.* teſtatur ſe plura Phthiſi defunctorum cadavera aperuiſſe, in quibus Pulmones ulcere prorſus immunes, tuberculis, lapidibus, aut materia ſabuloſa per totum conſiti fuerunt, atque hinc rejecta Phthiſeos communi deſcriptione, melius eam definiri arbitratur, per totius corporis contabeſcentiam à mala pulmonis conformatione ortam.

§. 6. Fruſtra tamen id factum videtur, ſiquidem primo confundit vomicam pulmonum cum Phthiſi; nec enim novum eſt, corpora contabeſcere absque pulmonum ulcere, aut interire hominem ex vomica pulmonum: Deinde pro morbi cauſa minus convenienter allegat malam pulmonum conformationem, quod certe nomen ſi cum Medicis uſitata loquendi ratione uti velis, nullatenus quadrat: quia hoc pacto ex definitione Phthiſeos excluditur proprie:

prie dicta ex ulcere Pulmonum tabes, utpote quæ ad morbos potius ſolutæ unitatis, quam conformationis, meatuum ſcilicet ſive obſtructiones referri debet.

§. 7. Et quanquam *Ettmüllerus Doctr. Pract. Part. 2. cap. 1. de Nutrit. læſa*, Phthiſin dicat omnem contabeſcentiam, quæ ſequitur corruptelam, ac ulcerationem alicujus visceris nobilioris, hepatis e. g. renum, pulmonum, Meſenterii &c. imo & Phthiſin pulmonalem in ſpecie definiat per contabeſcentiam corporis ex vitio pulmonum natam, nihilominus monet, Vomicam Pulmonum cum Phthiſi non eſſe confundendam, quoniam inter ſe differunt ut abſceſſus, & ulcus ſordidum.

§. 8. Melioris adhuc diſtinctionis ergo malim ego antiquam potius ſervare definitionem, phthiſinque appellare contabeſcentiam corporis ex ulcere Pulmonum natam. Ita enim perſuaſus ſum, ad methodum medendi requiri maxime, ut probe diſtinguamus morbos, cauſasque morbificas. Qui bene diſtinguit, bene curat, non minus verum eſt, quam vulgatiſſimum illud in docendi Methodo; qui bene diſtinguit, bene docet.

§. 9. Nimirum generis loco in definitione aſſignare volui contabeſcentiam, quoniam communem illam Phthiſici habent cum Tabidis aliis: quorum inſignem numerum congeſſit inter cæteros *Matthias Moronus in Directorio Medico-Pract. ſub titulo Tabis, & Theophilus Bonetus in Sepulchreto lib. 2. Sect. 7. obſ. 107. & ſeqq. uſq. ad 168.*

§. 10. Differentiam ſuggerit cauſa Phthiſeos proxima & adæquata, ulcus nempe Pulmonum: etenim in eo diſcrepat Affectus hic à reliquis tabis ſpeciebus, quod aliam ſubinde atque aliam hæc agnoſcant cauſam; illa vero ab ulcere pulmonum præciſe proveniat, ita ut hoc pacto non tantum cætera pulmonum vitia, ſed & aliarum partium ulcera hic excludantur.

§. 11. Plures interim cauſæ ſunt antecedentes ſeu remotiores Phthiſeos, ſiquidem cuncta, quæ Pulmones exulcerant, morbum hunc producere valent non difficulter. Conſolidatur enim pulmonum

Digitized by Google

monum ſubſtantia, ſi læſa fuerit, accedente præſertim tuſſi, ægerrime: *juxta Wolf. Hæferum Herc. Med. L. 2. c. 1.* partim ob motum eorum in reſpiratione continuum, partim propter teneriorem ac membranaceam minusque carnoſam eorum texturam: atque ideo & vulnera pulmonum frequentius Phthiſin poſt ſe trahunt, quales Hiſtorias recenſet *Horſtius obſ. L. 3. fol. 163. & Platerus l. 3. obſ. p. 690.*

§. 12. Nam & à Variolis oriri Phthiſin, rarum non eſt. Et quemadmodum ab initio tuſſis utplurimum ægros affligit vehementius: ita interdum longe periculoſior ſupervenit, quando morbus jamjam ad deteriora declinat; quotiescunque ſcilicet materia peccans ab incautius admiſſo frigidiore aëre retropulſa, interiora pulmonesque ipſos exulcerat, unde totius tabes atque mors ſequitur indeclinabilis. *vide Th. Bartholini Cent. IV. Hiſt. 43. & Joh. Michaelis Prax. Clin. P. 1. L. 3. c. 5.*

§. 13. Nihil autem refert, ſeu humoribus id adſcribatur corroſivis, ſeu vermiculis, quos in variolis aliquando deprehenſos notavit *Petr. Borellus Cent. 2. obſ. 72. & Joh. Rhodius Cent. 3. obſ. 64.* Cum alias conſtet, à vermibus pulmonum enatam fuiſſe Phthiſin. *Confer Bartholini Cent. 1. Hiſtor. 46. & Rhodii C. 2. obſ. 12. Schenckii L. 2. de Pulm. p. 229.* Et quid impedit, Seminium ejusmodi verminoſum etiam inſpirari? Cum per experientiam conſtet, oves gregatim tusſientes contabeſcere, ubi nebula inſalubrior (der Mehlthau) rubigine inficit paſcuas, ut incertum ſit, utrum plus damni ex pabulo, an potius ex inſpirato aëre vermiculis ſcatente pecori accidat.

§. 14. Enimvero ex Aſſumtis quoque Phthiſis oriri poteſt, acrimonia eorum è primis viis in pulmones translata, cui malo tamen non adeo difficulter medicamentis acrimoniam corrigentibus medemur, niſi forte nimis enormis error commiſſus fuerit. Hinc *Hæferus l. c.* ſcribit, in Auſtria, præſertim inferiori, quotannis aliquot millia hominum Phthiſi interire, tanquam endemico & populari morbo, ejusque rei cauſam eſſe exiſtimat vini generoſioris ibidem provenientis abuſum, atq; imprimis matutinum hujus potum largiorem.

Digitized by Google

§. 15. Fortaſſis eandem ob cauſam acidulæ intempeſtive uſurpatæ non paucos reddunt phthiſicos, præcipue illos, qui propter ſcorbutum vel malum hypochondriacum eas viſitant, uti obſervavit *Ettmüllerus loco ſuperius citato*; idque procul dubio, quod matutinus ille, ac ſolennis acidularum uſus cum acrimoniam Maſſa Sanguinea communicet,& ſic vel ipſam pulmonis ſubſtantiam arrodat, ſerum acrius reddat, & tuſſim excitet vehementiorem.

§. 16. Solent alias non infrequenter accuſari deſtillationes acres ſeu Catarrhi, primusque Autor eſt Hippocrates *lib. de Intern. Affectionibus*, ſtatuens, Tabem à phlegmate ſalſo, ac putrido, quod in pulmones è capite defluit, nonnunquam oriri: quod omnino eatenus admittendum arbitror, quatenus ſerum acre per tunicam pituitariam ſecretum ad laryngem deſcendens continuam tuſſim movet, quæ ſola, ſi vehementior fuerit, ad producendam Phthiſin idonea eſt; ſiquidem & hoc pacto nucleus avellanæ aut pomi vel ſimilia in aſperam arteriam illapſa inferre aliquando morbum nominatum viſa ſunt, uti teſtatur *Bartholinus Cent. 2. Hiſt. 27. & Miſcell. Nat. Cur. Ann. 4. obſ. 24. & Ann. 2. obſ. 31.*

§. 17. Sic etiam aëris vitia, dum inſpirantur, Phthiſin pariunt, quemadmodum videmus Metallarios, aurifabros, & qui ▽am fortem frequentius tractant, aut inter exhalationes arſenicales, ♄iales, ☿iales, vel ⊕licas quotidie verſantur, tandem tabe abſumi. Et lithanthracum ſeu carbonum foſſilium fumus, quem Anglia univerſa ex illorum uſu continuo ſpirat, Malum hoc endemium inibi jamdudum reddidit, notante, *Primeroſio L.3.c.29.* ut taceam fumum quoque candelarum ſumme nocivum iis, qui lucubrationes amant, *vid. Petr. Borelli Cent. 2. obſ. 59.*

§. 18. Idem præſtat pulverulentus aër; atque ideo ſtatuarii, qui ſaxa, vel Alabaſtrum cædunt; item calcarii & muratores, ab initio aſthmatici, collectis vomica vel lapillis, poſt omnino phthiſici evadunt, quando videlicet materia cellulis pulmonum firmius inhærens per tuſſim ejici non poteſt; etiamſi vel ipſa eorum ſubſtan-

tia

Digitized by Google

tia ob nimiam concuſſionem rumpatur & exulceretur. *Confer Miſc. N. C. Ann. 3. obſ. 16. Boneti Sepulchr. 591. & Schenckium l. 2. obſ. 1. p. 227.*

§. 19. Nec frigidus aër impune admittitur, quin fortaſſe aliqua ſanguinis portio in pectore vel pulmonibus inde coaguletur. Quid enim frequentius, quam à frigore contrahi pleuritidem, aut peripnevmoniam, vel pleuropnevmoniam in empyema vel Phthiſin perfectam degenerare. *Vid. Foreſti l. 16. obſ. 57. & Bartholini Cent. 2. Hiſt. 14.* Unde *Hippocr.* jam olim *Sect. 5. Aphor. 15.* notavit, ex Pleuritide ſuppuratos, niſi ſpatio quadraginta dierum liberentur, fieri phthiſicos.

§. 20. Sed peſſimum eſt, inſpirari contagium. Quod *Galenus L. de Diff. Febr. c. 5.* in genere monuit: etenim cum iis, qui putridum exhalant, minime tutum eſt converſari, id quod profecto locum habet in hoc Affectu. Intolerabilis enim fœtor, quem è pectore ſpirant, atque cum purulenta materia tuſſiendo ejiciunt, alios non difficulter inficit, prout obſervationes teſtantur *Riverii C. 4. obſ. 92. Salmuth. C. 3. obſ. 64.*

§. 21. Dubium hic ſaltem oriri poteſt, quo pacto à Parentibus in liberos tranſire queat hoc Malum. Propagari enim per hæreditatem quaſi, plurimis teſtimoniis autorum conſtat, e.g. *Fracaſtorii l. 2. c. 9. de Morb. cont. Valleriolæ l. 3. obſ. 6. Fernelii Path. l. 5. c. 10.* aliorumque. Id vero qua ratione fiat, non æque obvium eſt. Crediderim autem ejusdem cauſam in humoribus ſpiritibusque potius, quam Pulmonum infirmitate quærendam eſſe; cum vel ſola diſpoſitio ſanguinis ſerique ſcorbutica & catharrhalis, ut & animi propenſio in iram ſufficiant, accedente ut plurimum conſuetudine Parentum illaudabili, quam in Diæta præſertim imitantur liberi.

§. 22. His omnibus ita ſe habentibus quæritur, qui fiat, quod ex ulcere pulmonum contabeſcant ægri. Quamvis enim id interdum etiam ſine tabe corporis obſervatum fuerit *à Bartholino Cent. 2. Hiſt. 14. & Kerkringio Spicileg. Anat. obſ. 72.* rariſſimum tamen eſt, cum è contrario innumeri inde conſumti quaſi exareſcant.

Digitized by Google

§. 23. Mihi proinde ita videtur: ulcus abſque Tabe tunc potiſſimum tolerari; quando aliquam tantummodo minoremque pulmonum partem occupet: ſi certa incluſum membrana, prout in Vomica fieri ſolet, pus non tam cum venis, quam aliquo tracheæ ramo communicat, ita, ut prompte per ſcreatum tuſſimve queat ejici, antequam ſanguinem ad ſiniſtrum cordis ventriculum redundantē inficiat: maxime, ſi robuſtior Natura, & reliqua viſcera ſalva ſint.

§. 24. Extenuatur autem corpus & enervatur penitus, quotiescunque pulmones exulcerantur, aut abſumuntur, adeo, ut reſpiratio lædatur enormiter, aut materia putrida inde regurgitans omnem corrumpat ſanguinis maſſam, ut hinc ad nutriendum inepta fiat. Item ſi ex vitio primarum viarum humorumque dyſcraſia naſcatur morbus, atque hinc univerſum corpus ſcorbuticum, cacheƈticumque ſit: ſi poſt alium etiam graviorem morbum ſequatur; proſtratis jamjam viribus: ſi hectica febris & nocturni ſudores vitale robur deprædentur nimium: ſi tuſſis ferocior frequentius vomitum excitet, aut Hæmoptoën inſigniorem, & ſomnum turbet, & ipſam pulmonum ſubſtantiam magis magisque dilaceret: ſi appetitus deficiat una cum digeſtione, atque ſic porro.

§. 25. Si enim ad nutritionem debitam requiritur non modo idonea materia, ſanguinis puta laudabilis, ſed & ſpirituum præſentia, qui negotium illud expediant, particulasque alibiles partibus nutriendis aſſimilent, ſatis apparet, quomodo alterutro requiſitorum deficiente, vel utroque ſimul, nutritio quoque deficiat, & quod ante hac ſub ſpecie pinguedinis carnisque fuit collectum, pedetentim abſumatur, dum Natura ipſa nutrimento deficiente in ſubſidium vocat, quicquid in corpore repererit.

§. 26. Explicatis jam Phthiſeos cauſis videamus nunc etiam ſigna & morbi & cauſarum morbificarum, ut eo felicius progredi poſtmodum in cura queamus. Cognoſcitur itaque morbus, (quanquam in principio non adeo certi de ejus acceſſu ſimus) non difficulter, ſi ad ſtatum pervenerit. Si quis enim vel plebejus hominem

viderit

Digitized by Google

viderit pallentem, imbecillem, tuſſientem, macie confectum, hunc ſtatim phthiſi laborare pronunciat, judice *Aretæo 1. de ſign. & cauſ. diuturn. morb. c. 8.*

§. 27. Videlicet in Tabe confirmata præter faciem Hippocraticam, ſeu tempora collapſa, oculorum ſedes concavas, nares acutas, malas prominentes, atque os hians; protuberant in thorace coſtæ, claviculæ qs. arcus eminent, ſcoptula operta prominent à tergo alarum inſtar: venter collapſus contractusque apparet, clunes pendulæ ſunt vel conſumptæ: crura, brachia, pedes manusque cum digitis macilenta & arida ſpectantur &c. *Confer Fr. de Le Boë Sylvium Prax. Med. l. 1. c. 37.*

§. 28. Hanc vero Tabem vitio pulmonum naſci, potiſſimum docet reſpiratio difficilis, & anhelosa. Etenim ſi corpus tantiſper commoveatur, inprimis aſcendendo per gradus, ſi cantandũ ſit aut loquendum diutius, tum pene ſpiritus cum voce deficit. Sentiunt autem ægri velut nodum quendam aut cuneum pulmonibus impactum, ſi vomica concurrat, & dolorem exulcerantem in ea parte, qua ulcus hæret.

§. 29. Maxime id manifeſtum reddit Tuſſis, & quæ inter tuſſiendum excernuntur cruenta, purulenta & putrida. Enimvero ex ſola tuſſi cognoſcere Phthiſin non certo licebit; quoniam diuturna etiam atque ferina tuſſis in quibusdam deprehenditur illæſis pulmonibus, & viciſſim Phthiſici occurrunt abſque tuſſi: videatur *Argenterius Comm. 3. in Galenum & Chriſt. Langius in Miſcell. Cur. Med. XI.*

§. 30. Reſpiciendum itaque eſt ad ea, quæ per os excernuntur è pectore. Etenim ſi ſaltem ſeroſa vel viſcida, plus minus ſalſa vel inſipida rejiciantur, hactenus Phthiſis non adeſt, quamvis ſupervenire aliquando poſſit: ſi vero ſangvis cum pure prodeat, ſuſpicio Phthiſeos vix deerit.

§. 31. Equidem Hæmoptyſis alias non infrequens eſt Plethoricis poſt ſuppreſſam aliquam conſvetam ſangvinis excretionem,

v. gr. menſtruam, aut hæmorrhoidalem: item Pleuriticis, poſt caſum ab alto, ſimilesque ob cauſas. Imo & purulenta quandoque cum tuſſi rejiciuntur in pleura ſuppurata vel empyemate thoracis, aut hepatis ulcere, illæſis pulmonibus. *Confer. Schneiderum L. 4. de Catarrh. p. 103. Barthol. Cent. 4. Hiſt. 17. & Miſc. Nat. Cur. Anno 1. obſ. 94.*

§. 32. Nihilominus ſi ejusmodi excretio conferatur cum ſede doloris, dubitationi nullus ſupereſſe poterit locus. Hepatis namque vitium ſe prodit, quia locum affectum ſub hypochondrio dextro æger oſtendit. Si diaphragma undique prematur ab effuſo collectoque pure, potius empyema dicendum erit. Si autem in ambitu pectoris inter coſtas notetur dolor vel punctorius, vel inflammatorius etiam, aut exulcerans, procul dubio pleuritis erit.

§. 33. Quod ſi vero in cavo thoracis dolor hæreat cordi propior, eique ſimilis, quem in ulcere alias ſentimus: atque tunc per tuſſim ejiciatur pus, certi eſſe poſſumus de ſede Phthiſeos, præſertim cum æger quam forte inter dormiendum horis nocturnis collegit materiam, pulmonibus moleſtam, tempore matutino & ſæpe maximo cum conatu atque labore tuſſiens expellit, non aliter ac ſi ex loco affecto avelleretur cum impetu.

§. 34. Ecquis amplius de ulcere pulmonum dubitet, quando tandem eorum ſubſtantia corrupta & putrida, vel etiam vaſa ſangvifera cum portione aſperæ arteriæ rejiciantur, quale quid non ſemel videre contigit *Foreſto L. 16. obſ. 53. Thonero L. 3. obſ. 3. p. 132. Salmuth. c. 1. obſ. 14. Borello C. 4. obſ. 81. Bennetto Theatr. Tab. Exerc. 28. p. 115. Barthol. C. 3. Hiſt. 98. Tulpius obſ. l. 2. c. 12.*

§. 35. Hæc ad Diagnoſin ſufficiant ſigna: diſpiciendum jam erit ulterius de iis, quæ ad Prognoſin faciunt, ut etiam de morbi eventu conſtet, num aliqua ſpes reſtitutionis ſuperſit, an minus. Quanquam enim in hoc affectu plerique dum ſpirant ſperant, aliquando tamen inſanabile prorſus deprehenditur ulcus, ita ut oleum operamque perdamus, quicquid etiam agatur.

§. 36. Quamdiu videlicet vires adhuc Phthiſicis conſtant, & reſpi-

reſpiratio liberior, ſomnus & appetitus atque digeſtio ſalva ſuperſunt, tamdiu meliora ſperare licet. Si ſputum, quod per tuſſim rejicitur, ſit album & æquale: ſi febris hectica & ſitis abſit, & quæ ſimilia *Hippocrates Prædict. II. XII. p. m. 497.* attendere jubet.

§. 37. E contrario ſi anheloſa ſummeque impedita fuerit reſpiratio, abſumtis nimium pulmonibus aut à materia putri obſeſſis: ſi & odor cadaveroſus è pectore ſpiret, orisque halitum inficiat, & ſputum ſimiliter fœtens deprehendatur, præſertim ſi carbonibus injicitur, malum omnino ſignum eſt.

§. 38. Similiter judicandum puto, ubicunque febris fere continua adeſt, & hecticus calor vires carnesque penitus abſumit: & ubi pedes tument frigentque, nocturno autem ſudore pene diffluit reliquum corpus, & maxime pectus. Atque ideo vel ſomnus minus recreat, ac potius fatigat corpus: vel omnino deficit, propter imminentem ſuffocationis metum.

§. 39. Hinc fames etiam minuitur, tandemque in totum exſtingvitur. Si quid etiam cum faſtidio fuerit aſſumtum, vel vomitu redditur concuſſo per tuſſim vehementiorem ſtomacho, vel etiam indigeſtum excernitur per alvum, more Lientericorum.

§. 40. Nec immerito ejusmodi fluxum dixeris colliquativum, quia & alimenta deprædatur, & ipſum corpus exhaurit penitus, ut intra dies non multos diffluat quaſi per deliquium. Exiſtimo tamen meliore adhuc jure ſic appellari fluxionem alvi eam, quæ brevi ante obitum in Phthiſicis notatur, quandocunque videlicet cruenta, purulenta, imo & portiones viſcerum putridorum pulmonis epatisque prodeunt.

§. 41. Atque tunc Tuſſis ordinarie ceſſat, ſputumque ſupprimitur, potiſſimum ob impotentiam thoracis extincto vitali robore jamjam deficientis, unde mors præ foribus. *Confer. Hippocratis L. 5. Aph. 11. & 14. L. 7. aph. 16. aliaque plura loca.*

§. 42. Sed progrediendum mihi eſt ad Phthiſeos curationem, in qua tres præprimis indicationes ſe offerunt, ſcilicet prima, quæ morbum

morbum ipſum; altera quæ cauſas morbificas; tertia, quæ Symptomata reſpicit. Hoc ordine ni fallor, Medicamenta hic requiſita convenientiſſime tractari poterunt, quanquam in methodo medendi & applicatione illorum alia interdum via incedendum, ac ſæpe urgente aliquo graviore ſymptomate, v. g. enormi Hæmoptoë, ab ejus curatione potius inchoandum ſit.

§. 43. Morbus ipſe corporis tabes eſt, quæ nihil aliud quam Nutrientia poſtulare videtur. Quo nomine potus lactis quotidianus, vaccini ſcilicet vel caprini, aut aſinini vel etiam humani laudatur ab omnibus. Nec contemnenda ſunt lacticinia reliqua & pulmenta, v. g. ex amylo & farina tritici aut ſimilia, ex oryza vel milio cum lacte parata. *vide Zacut. Luſit. Prax. Hiſt. L. 2. p. 337.*

§. 44. Ex officinis loco eorum peti poſſunt emulſiones amygd. dulc. pinearum, ſeminum frigidorum majorum, bombacis, & ſi quæ ſimilia ſunt. Quandoquidem vero alimenta laudabilia, quæ hic deſiderantur, è culina potius, quam Pharmacopœa impetrentur, dicam de his inferius, ubi de regimine Phthiſicorum diætetico verba facienda erunt.

§. 45. Hic loci præmonendum eſt ſaltim, ejusmodi Nutrientia aliquando etiam nociva aut certe inutilia eſſe, ſi exhibeantur intempeſtive. Ubi enim acidus humor ventriculum occupat, lactis & Emulſionum potus non erit ſvadendus, quoniam ſtatim coagulantur, omnemque poſtea proſternunt appetitum non ſine inflatione ac dolore gravativo, etiamſi cum ſaccharo miſceantur, aliisque à coagulo præſervantibus. Propterea cavendum erit, ne præſcribantur ante, quam vitia primarum viarum ſint correcta, & cauſæ morbificæ quadantenus remotæ.

§. 46. Cauſa equidem proxima, ulcus pulmonum puta, requirit unice balſamica, ut pars exulcerata conſolidetur iterum. E Mineralibus ſufficiunt fl. ♀is, quippe ter ſublimati, qui aliis exinde paratis Tincturis balſamisque longe anteferendi ſunt. videatur *Joël T. 3. S. 1.* Subſtitui loco eorum poteſt ♀ lycopodii, laudatum *in Miſc. N. C.*

N. C. An. 3. obſ. 15. è regno vegetabili, quod alias ejusmodi vulnerariis abundat mire.

§. 47. Balſama profecto nativa hic occurrunt varia, vel ſua ſponte fluentia è cortice vulnerato arborum fruticumque balſamiferorum, vel per decoctionem levi negotio parata, inter quæ tamen excellit in præſenti caſu Toletanum, utpote ſuaviſſimum & minus acre. Si autem febris concurrat hectica, uti plerumque ſolet, aut inflammatio, tunc ſane minus conveniens erit Balſamum Peruvianum vel Indicum album, ut vulgo appellant, vel terebinthina vera, & communis ſeu laricea, abiegna, aut quæ communiter Veneta nominatur.

§. 48. Mitiora ſunt flores lil. alb. hyperici, atque tuſſilaginis, Herba ſcabioſæ, hederæ terreſtris, cerefolii, Scordii, betonicæ, Veronicæ, bugulæ, pulmonariæ maculoſæ atque arboreæ ſeu Lichenis &c. Unde non inconvenienter decocta vulneraria (Lungen-Träncke) parantur. *Vid. Bonetti Merc. Compit. p. 553. XXIV. Miſc. N. C. An. VI. & VII. obſ. 96. p. 132. Fr. Hoffmanni M. M. p. 237.*

§. 49. Etiamſi vero hæc ipſa balſamica optima fuerint, parum tamen proficient, quamdiu tuſſis continua pectus concutit. Sedatur autem illa non difficulter, ſi anodyna cum appropriatis, acrimoniam ſangvinis ſerique corrigentibus, exhibeantur; ita enim remoto ſtimulo deſinit motus ille thoracis præternaturalis atque convulſivus feliciter.

§. 50. Hanc in gratiam Crocus orient. ſemen papav. albi, fl. papav. errat. Diacodium Mont. Pilulæ de cynogloſſa & opiata reliqua commendantur hinc inde à Practicis. Videatur è Recentioribus *Paulus Barbette Prax. Lib. 3. c. 2. Dan. Ludovici in Miſc. N. C. An. IV. obſ. 207.*

§. 51. Combinantur autem optimo conſilio cum præcipitantibus acidum, aut ſalſam temperantibus acrimoniam. Inter ea excellit maxime limatura ♂ & hæmatites cum Coralliis, lap. ♋, ebore, C. C. uſto & non uſto, & ſimil. Et quandoquidem ab horum lapi-

deorum ac duriorum uſu non raro tuſſis exacerbatur notabiliter, quatenus ab acido ſoluta ſalſum producunt inimicum pulmonibus; itaque nunquam ſine ♂libus jam laudatis, terriſque pinguibus, ut bolo alba, Armenia, terr. ſigill. & Lemnia, Margarit. lacte lunæ, vel incraſſantibus Gummi Arab. Tragacantha, ſanguine draconis, Maſtiche ſimilibusque præſcribenda.

§. 52. Ex hoc fundamento antiqviſſima Compoſitio pulveris Haly contra Phthiſin ad hæc usque tempora ſervatur etiamnum, quippe qui præter ſpodium ſeu ebur uſtum nihil aliud recipit, quam temperantia cum papaveris albi ſemine: nec ignobilior, ſi non præſtantior erit, ſi loco ſpodii ſumantur cineres ♋ fluv. & corallia alba uſta juxta Rondeletium. Danda ſaltim eſt opera, ut recens continuo paretur, ſiquidem diu ſervare nequit. *vid. Petr. Foreſti L. 16. obſ. 98. in Schol. & Joh. Zuvelferi Animadverſ. in Pharm. Aug. p. 157.*

§. 53. Iisdem Remediis cedunt reliqua etiam ſymptomata Phthiſicorum; ſiquidem & febrem hecticam vidi non ſemel ſublatam uſu Martialium cum lap. ♋, aut terr. Golæb. cum Antihect. Pot. utpote quod ratione ſtanni vim deſtruendi acidum, & conſequenter refrigerandi poſſidet non contemnendam.

§. 54. Non opus eſt proinde, ut corticem Peruvianum, empyricum illud atq; ruſticum antifebrile cum *Richardo Morton Phthiſiolog. p. 17. & 213.* contra hecticam vel etiam hæmoptoen in ſubſidium vocemus, cum nec deſint gratiora & magis efficacia pro ſcopo adſtringendi, v. g. flores roſarum rubrarum, quarum conſerva à Veteribus præſertim tanti æſtimatur, ut vel ſola ſufficere ad Phthiſicorum curam credatur. *vid. Zacutum Luſitan. Pr. Med. Adm. L. 1. obſ. 130. & Miſcell. N. C. D. 11. Ann. IV. obſ. 19.*

§. 55. Nec obſtat Rhaſis monitum, quod habet *L. 3. ad Almanſ. c. 27.* vel *Franc. de Le Boë Sylvii Prax. Med. l. 1. c. 34. 100.* Largior enim utraque manu, iſtiusmodi dulcia & ſaccharata quandoque minus convenire, ſiquidem ipſe non ſemel obſervavi tuſſim æſtumque inde longe vehementiorem fuiſſe in Phthiſicis excitatum, quod forſan.

ſan peccante acido in primis viis idem remedium ſimiliter degeneravit. Verùm quid obſtat præmiſſis præmittendis, aut adhibitis inſimul ♂libus aut abſorbentibus cum bolo Armenia & terr. lemnia adhiberi, ad imitationem Avicennæ?

§. 56. Sunt autem & alia in promptu utiliſſima in hæmoptyſi adſtringentia, ut rad. conſolid. maj. herba pyrolæ, Saniculæ, Achimillæ, vincæ per vincæ, plantaginis &c. quorſum refero & folia fungumque ſalicis, quem in hoc Affectu ſingulariter laudari teſtatur *Ettmüllerus Prax. Part. II. c. 1.* id quod egregie confirmat obſervatio *Cardilucii*, quam habet *in Officin. Sanit. cap. 79. pag. 311.*

§. 57. Hoc pacto etiam Acida quandoque admitti poſſunt, quemadmodum oleum ⊖li commendat *Joh. Agricola Comm. in Popp. p. 579. & Hieron. Capivaccius Prax. L. 2. c. 7.* unde conſerva roſarum ⊖lata in officinis noſtris ſervatur, de qua *Simon Pauli Quadri-Partit. Claſſ. 2. p. 131.* ſpiritum 🜍is per campanam ſaliſque dulcem laudat *Paulus Barbette Prax. L. 3. c. 2.* Vix unquam tamen ſine ♂libus aut terris pinguibus ea præſcribere auſim; atque ideo nec temere imitandum eſſe *Fortem* cenſeo, qui *C. 2. Conſ. 34.* acidulas viſitare jubet; *confer. Miſ. N. C. Dec. II. Ann. IV. obſ. 17.*

§. 58. Quod ad Diætam: certiſſimum eſt, potiorem aëris rationem haberi debere, vel ideo, quod immediate perveniat ad ipſam partem affectam, eamque vel exulceret denuo, ſi ſit impurior ac inſalubris, vel demulceat atque ſoletur, ſi ſerenus ſit lenisque.

§. 59. Tabianus præ cæteris *à Galeno* quondam laudatus fuit hoc nomine *Lib. 5. Meth. c. 12.* atque ideo, qui Romæ fiebant Phthiſici ad Tabias navigabant, ut ad Veſuvii flammas perpetuas evomentis, exhalationes propius accederent. Apud Luſitanos autem notante *Zacuto Luſit. Prax. Hiſt. L. 2. c. 10. obſ. 2.* oppidum eſt amœnum ac fertile, vulgo Palmela vocatum, in cujus circuitu piniferarum arborum plurima eſt copia, ad quod transferri ſolent Phthiſici non ſine inſigni emolumento. Imo & Anglos ſi à Phthiſi corripiantur, Galliã hodienũ petere conſtat ex *Williſ. Pharm. Rat. Part. II. Sect. 1. c. 6. p. m. 53. & 76.*

Digitized by Google

§. 60. Ad minimum, ſi locum mutare non licet, aërem tamen corrigere ac medicari juvabit. Quem in finem etiam ex auripigmento ſuffitus nonnullis uſitatus eſt, de quo *Willis l. c. p. 70.* vel ex arſenico, *vid. Boyle Phil. Experim. Part. 2. c. 6.* Fateor tamen ingenue, me vix abduci, ut hæc imitanda putem, quanquam alias omnes ſuffimentis vires denegare haud queam, de quibus *Chriſt. Bennettus. Theatr. Tab. Exercit. 28. p. 112. & ſeqq.* Eligerem tamen tutiora, e. g. vaporem ex decocto vulnerario ad imitationem *Bartholini Cent. IV. Hiſt 88.*

§. 61. Cæterum cibus ut ſupra §. 43. monitum, ſit euchymus, unde omnia lacticinia, ova ſorbilia, & quæcunque vim habent humectandi ac nutriendi copioſe, optima ſunt. Speciatim cancri fluviatiles jubente Gregorio Horſtio *Op. T. 3. p. 17.* & cochleæ, ſecundum *Chriſt. Franc. ad Paullinum obſ. Medico-Phyſic. 22.* Si quam enim virtutem in ▽is ♌atis carnium in genere omnium vel ſangvinis vel albuminis ovorum notarunt aliqui, eam procul dubio in juſculis excellentiorem crediderim cum *Wolfg. Hæfero in Herc. Med. L. 2. c. 2.*

§. 62. Cui lubet, adjicere poterit pingvedinem canis hominisque vel etiam butyrum muliebre, de quo *Borellus Cent. 2. obſ. 52.* Saltim non dubito, multis nominibus iſtiusmodi pingvia in univerſum omnia prodeſſe, quatenus acrimoniam humorum, ſalſam præcipue temperant, pulmones exulceratos tanquam balſamica leniunt, & conſolidant, ac denique copioſe nutriunt, ſi modo ventriculus acidis refertus non reluctetur. Tum enim in liquamen bilioſum ea protinus converti experientia teſtatur quotidiana.

§. 63. Circa potum notari etiam meretur, eum non nimis frigidum eſſe debere. Quemadmodum enim ab hauſtu gelido, ſi ſcilicet corpus incaluerit nimium atque ſudarit copioſe, non ſemel oborta Phthiſis eſt, juxta *Raygeri obſ. in M. N. C. Dec. 1. Ann. 6. obſ. 210.* ita qui ulcere Pulmonum laborant, ne quidem frigidum tantisper tolerant, quin ſtatim tuſſis ſuperveniat gravior plurimumque moleſta.

§. 64.

Digitized by Google

§. 64. Præterea vinum,imprimis generoſum,aut acidius,cane pejus & angue vitandum eſt. Quanquam enim ab ejus potu notabiliter videatur recreari æger, damnum, nihilominus, quod ſequitur,longe gravius exiſtit,quoniam ordinarie inflammatio in pectore major ſupervenit, calorq; hecticus intenditur non ſine periculo.

§. 65. Maxime vero cavendum eſt ab ira,& terrore, quantum fieri poteſt,ad quos tamen Affectꝰ quaſi natura propenſi ſunt Phthiſici, partim quod morbi diuturnitas patientiam ſuperet,partim mors quotidie imminens triſtes ac meticuloſos reddat ægros, unde ab omni etiam leviſſima cauſa moventur inſigniter.

§. 66. Reliqua in Phthiſicorum cura obſervanda non neceſſum eſt, ut attingam, cum e.g. quivis intelligat motum laborioſum aut veneris exercitium nullatenus iis permittendum eſſe, ob metuendam virium notabilem jacturam; ſiquidem & ipſe morbus id non raro vetat, ſi paulo vehementius affligat. Hæc ſufficiant hac vice.

DISPUTATIO XVIII.

DE EMPYEMATE THORACIS.

J. D.

Proœmium.

INter alia Morborum, Mortisque genera non infimum merentur locum, quæ cum ſuffocatione conjuncta ſunt; atque id imprimis horrendum eſt, quando viribus aut ſaltem ſenſibus integris reſpiratio adeo impeditur, ut, qui laqueo perit fur, ſimilem torturam interdum vix experiatur. Tale quid nonnunquam in Angina, in Suffocatione hyſterica, in

in Catarrho Suffocativo, & omnium maxime in Empyemate Thoracis obſervamus. Neque enim reliqui Morbi adeo diuturni ſunt, at vero Empyema ad plures etiam menſes ſeſe extendit, & quanquam omni die credantur extingvi, miſerrimam tamen vitam inter continua Mortis imminentis pericula ægre traducunt, donec optatum finem vel Medicina vel Natura fecerit. Dignum proinde judicavimus Empyema examinari publica Diſputatione; DEUS faxit, ut hæc noſtra intentio optima vergat in ſui Divini Nominis Gloriam Proximique ſalutem.

§. 1.

QUanquam vi originis, qua Empyema ex græco ἐν intus, & πύον pus componitur, omnem ſuppurationem denotet in genere, atque hac ratione ab ipſo Hippocrate Epidem: Sect. 3. 30. & 43. adhibeatur; ſtrictiore tamen ſenſu ad Collectionem Puris in cavitate quadam notabili applicatum eſt, ita ut Empyici dicantur, ſi pus intra Thoracem vel in viſceribus infra Diaphragma contentis reperiatur, ut ex Foeſii Oeconomia Hipp. videre licet. Uſitatiſſimum autem eſt per Empyema intelligi puris in cavum thoracis effuſionem, præeunte imprimis Galeno Comment. in Aphor. Hipp. lib. 6. aph. 27. & lib. 7. aphor. 44. ut & lib. 2. Prognoſt. 60.

§. 2. Ut autem Empyematis, hoc ſenſu accepti, hiſtoria integra ſit, conſideremus ante omnia ſedem, ſeu Subjectum, ut vocant, Inhæſionis, quod ipſa eſt thoracis cavitas, per quam totum illud ſpatium in Corpore noſtro intellectum volumus, quod ſuperiore parte à claviculis, inferiore à diaphragmate, antica à ſterno, poſtica à vertebris dorſi, lateribus à coſtis circumſcribitur.

§. 3. Solet autem Empyema plerumque ſequi Morbos haud rite

Digitized by Google

rite judicatos, tanquam productum; Communiſſime à Pleuritide ſuppurata oritur, nonnunquam à Vomica pulmonum rupta, aut in Phthiſi effuſa Materia purulenta. Eadem eſt ratio Vulnerum & Contuſionum vehementiorum Thoracis, à quibus natum Empyema legimus hinc inde in Medicorum Obſervationibus.

§. 4. Itaque ut & Morbificarum Cauſarum & ipſius Morbi Natura penitius cognoſcatur, non modo præſentia ſed & antecedentia examinanda ſunt probe; Nimirum conqueruntur de pondere Materiæ ſupra diaphragma fluctuantis, à qua Reſpiratio notabiliter impediatur, potiſſimum ſi corpore ſtent erecto, dolor in dorſo deprehenditur ubi Diaphragma lumbis annexum eſt; aut ſi decumbant, ſuffocatio imminet; & ubi ex uno latere in alterum incumbant, fluxum Materiæ illius purulentæ eodem modo deprehendunt, qualem etiam ſolent, qui hydrope thoracis laborant.

§. 5. Ut igitur ab Hydrope Thoracis dijudicetur præter hæc Signa communia deveniendũ eſt ad ſpecialiora. Sicut enim Hydrops Thoracis occurrit in ſubjectis hydropicis, & vix pectus obſervetur ſero repletum niſi & venter aſcite pedesque tumoribus œdematoſis tententur; ita in contrariũ Empyema in ſubjectis Phthiſicis, vel Tabidis potiſſimum notatur. Certiores autem ſumus de Empyemate, quando præceſſit Pleuritis, vel Vomica, aut exulceratio Pulmonum, vel Vulnus Thoracis, aut contuſio; Cumque per Tuſſim quæ rejiciuntur, purulenta ſint, hoc ipſo Empyema dignoſcitur ab Hydrope: Imo quantumvis etiam in ſuppurata Pleuritide, & Phthiſi, aut rupta Vomica pus rejiciatur, locum tamen affectum diſtingvere ſatis norunt ægroti, quando non è pulmonibus, aut regione ſuperna, ſed ex profundo thoracis, majore cum conatu Materiam illam educere neceſſum habent.

§. 6. Præterea obſervavit Lazarus Riverius Prax. lib. 7. cap. 4. p. m. 306. in latere affecto ut plurimum tumorem quendam, etiam qua exteriora, apparere, quod tum imprimis locum habet, quando Pleuritidem Empyema ſequitur; notavimusque hujus rei exem-

exemplum inſigne in Virgine quadam, utpote quæ circa ſcrobiculum cordis, coſtasque ſpurias tumida erat, ita, ut & adſtantes Cardiacam metuerent. Conquerebatur autem eodem in loco ſe interius obſervare dolores ſatis acerbos, non aliter, ac ſi ſauciata foret, & adhuc tum cultris quaſi pungeretur ac incideretur. In lumbis interim ſenſus erat obtuſus, (wie wenn einem der Fuß einſchläfft) per aliquot dies, donec tandem annuente Divina Gratia reconvaleſceret præter omnem ſpem & expectationem.

§. 7. Quodſi enim ullus alius periculoſus eſt morbus, Empyema certe erit, imprimis ea de cauſa, quod juxta arbitrium non liceat ad partem affectam penetrare, materiamque illam præter naturam copioſe collectam evacuare. Itaque non rarum eſt ægrum vel plane ſuffocari, ubi nimia quantitas puris pulmonum expanſionem ad inſpirandum neceſſariam impedit, vel ſphacelum ſupervenire lethalem, quando pectoris exulceratio à ſordibus purulentis repurgari nequit. Hiſtorias hac de re miſerrimas, hinc inde deprehendes annotatas, vide inter alios Theophilum Bonetum in Sepulchr. lib. 2. Sect. 6. imprimis obſ. 5. & 16.

§. 8. Duro proinde nodo ut durum quoque cuneum adhiberent Veteres, de nulla re magis fuere ſolliciti, quam quo pacto aperiri thorax, pusque collectum educi poſſet. Tentatum id eſt triplici ratione, videlicet per Uſtionem, per Inciſionem, & denique per Cauterium, quod vocant potentiale.

§. 9. Uſtione jamjam ipſe uſus eſt Hippocrates, uti apparet ex Sect. 7. aphor. 47. ad omnes ſuppuratos ſive in thorace, ſive in regione hypogaſtrica pus collegiſſent. Eratque duplex profunda ac penetrans usque ad ipſum pus, ut hac ratione via ei aperiretur; aut erat ſaltem ſuperficialis & minus profunda, quæ cutem vix tranſiret, cruſtamque gigneret, qua remota fonticuli remanerent aliquandiu conſervandi ad ſufficientem usque Materiæ evacuationem.

§. 10.

§. 10. Quandoquidem vero hujusmodi fontanella unica non ſufficeret, plures ſimul diverſis in locis excitare placitum eſt, ſic enim Aetius. Tetr. 2. Serm. 4. cap. 57. jubet in anheloſis primum par inurere juxta commiſſuras claviculorum, aliud par minus juxta carotides colli arterias ſub mento, porro aliud par circa mammillas inter tertiam & quartam coſtam, rurſumque aliud par inter quintam & ſextam, & porro inter octavam & nonam, item unicam fontanellam circa cartilaginem enſiformem, itemque unam circa Medium dorſi, tandemque binas paulo inferius circa vertebras. Subjungit autem, omnes infra Collum inuſtas mediocriter latas eſſe debere, neque valde ſuperficiales, neque nimis profundas; Ulcera autem diu fluida & aperta ſervanda eſſe. Ad eundem modum cauteria pectori in orbem eſſe inurenda Empyicis ſuadet ſeq. cap. 65.

§. 11. Horrendum certe remedii genus, & parum abeſt quin Aetium credamus potius ex carnifice quam aurifice factum eſſe Medicum. Equidem non parum laudis inde commeritus eſt, quod cum parentibus natus fuerit egenis, pauperibus quoque benefecerit, gratisque curaverit innumeros. Attamen, ſi ullibi, hic locum habet quod vulgo dicitur: Nemo gratis bonus! videtur. enim ejusmodi conſilium uti gratuitum ita fruſtraneum, ac præterea adeo crudele, ut vix ullum è miſerrimis credas pauperculis, qui ære conductus ſtigmata hæc ſibi inuri patiatur.

§. 12. Qui ferrum candens metuunt atque uſtionem, iis Sectio, ſive Thoracis apertio per Inciſionem facta, ſvadetur, eadem Hippocratis Autoritate. Locum Inciſionis ſupra Diaphragma quærunt, plerumque inter coſtam ſeptimam & octavam; Quanquam alii ſuperiorem, alii adhuc inferiorem coſtam eligant. Confer Johann. Scultetus Armament. Chirurg. Tab. XXXVII. & Paul. Barbette Chirurg. cap. 15. p. m. 60. ubi Modum Sectionis cum omnibus hanc in rem requiſitis fuſius tradita reperies.

§. 13. Inventionē hujus remedii Fortunæ tribuunt; cum enim

Empyicus quidam ex deſperatione caſtra ſequeretur, ac in conflictu ab Hoſte thorax ipſi perfoderetur, factum eſt, ut caſu inventum auxilium, vulnusque inflictum purulentæ Materiæ, quam in Thorace collegerat, viam aperiret, & ſic à morbo liberaretur miſer. Vide Rondeletium in Method. curandi Morbos lib. 2. c. 15. qui ex Galeno hiſtoriam hanc caſu curati Empyici affert. Etſi vero dubium ſit inventionem ſectionis ab ejusmodi caſu fortuito fuiſſe ortam, facile tamen largimur Apertionem Thoracis hoc ipſe fuiſſe approbatam.

§. 14. Quicquid vero ſit, certe thoracis Paracentheſis adeo non vacat periculo, ut recte monet Horn. in Microtechne part. 1. Sect. 2. §. 18. Præterquam enim quod facile pulmo ſimul lædatur, præſertim ſi quis in ſuperiore thoracis parte ſectionem inſtituat; accedit vehementia Morbi, quando vel pulmones inſigniter exulcerati aut pleuræ latera ſphacelo corrupta ſunt; Quantumvis enim his in caſibus pus educatur è thorace, nihilominus intermoriuntur ægri, ut adeo vana ſit, ſectionis tortura. Monent proinde omnes, ne Paracentheſis tardius inſtituatur, ubi vires jam proſtratæ, & omnia conclamata ſunt. His addimus in recenti Empyemate eam minus eſſe neceſſariam, ſiquidē aliquot exempla nobis cognita ſunt curatorum ſine apertione thoracis Empyicorum, qui tamen ipſi pro deploratis jamjam habebantur.

§. 15. Idem judicandum de cauterio potentiali, quod imprimis Bontius Med. Ind. cap. 13. uſitatiſſimum Indis commendat: refert enim ſatis latam eſcharam primum quidem excitari cauſtico, tum vero vulnus quoque ſatis amplum eodem in loco infligi, ita ut illius cauterii non alia ſit utilitas; quam ut ſublatis labiis nimis cito vulnus non coaleſcat, Verum nec hoc metuendum eſt in ſectione, quandoquidem cannula argentea vulneri immiſſa, citiorem conſolidationem ſimiliter impediat.

§. 16. Cuicunque igitur libuerit urere vel ſecare, per nos licebit; Religio enim eſt ſi mitiora ſuppetant, præſidiis uti periculoſioribus. Ad hæc pauci ſunt inter Noſtrates qui non abhorreant

ejus-

Digitized by Google

ejusmodi Medendi Methodum; Itaque vel plane deteſtantur operationem manualem, ac Mortem oppetunt prius, quam anceps admittant Conſilium, vel ſi inſtituta fuerit ſectio, eventus autem minus proſpere ſuccedat, tunc certo certius contumeliis vulgi & opprobrio ſeſe exponeret Medicus.

§. 17. Sepoſita igitur Chyrurgia, ad Fontem nos convertimus Pharmacevticum, ubi imprimis videndum, num quæ præter naturam collecta eſt Materia purulenta evacuari queat ope Medicamentorum. Triplex proinde Ratio curandi Empyicos à Nobis hic loci commendatur, quemadmodum eam Natura indicare, & Experientia, optima Artis noſtræ Magiſtra, confirmare videtur; nimirũ per Expectorantia, per Diuretica, ac tandem per purgantia, ad mitiora.

§. 18. Sudorifera certe qua talia, cum ſerum ſaltem corporis imminuant, inter Evacuantia hoc in affectu proficua recenſeri non poſſunt. Et quanquam occaſionem naſcendi Empyematis in pleuritide præripiant; atque ipſam puri exſcreationem, ſi ad ſuppurationem devenerit, quodammodo juvent, in ipſo tamen Empyemate locum amplius non inveniunt, quandoquidem poſt ſudorem exhauſto ſero, quod remanet magis magisque inſpiſſatur, interim tamen vires ſimul cum ſudore diffluunt.

§. 19. Miſſis ergo Sudoriferis, videamus Expectorantia, utpote quæ propius attingere partem affectam videntur. Quanquam vero & Empyema absque omni Tuſſi obſervaverimus, pluries tamen hac ipſa inſigniter commoventur, quatenus Natura ipſa materiam præternaturaliter in thorace collectam ejicere tentat. Illo in caſu fruſtra tentabis cuncta, ubi vero Materia exitum quærit per tuſſim, tunc ſane Bechica omnium ſunt optima uti ſunt Scabioſa, Tuſſilago, Hyſſopus, Veronica, Marrubium album, Pulmonaria, Betonica, Bugula, Capilli Veneris, Violaria, Braſſica rubra &c.

§. 20. Facultatem viresque horum Remediorum egregias vidimus in Viro Quinquagenario, Paſtore de Eccleſia bene merito in vicinia. Etenim cum is ipſe per plures ſeptimanas Tuſſi feroci, ac

imprimis à dolore dorſi in ſiniſtro latere juxta fines coſtarum ſpuriarum, excruciatus eſſet, ac interim varia Tuſſim ſedantia, è ♀re præſertim parata ipſi fruſtra exhibita eſſent, jamque diu lecto affigeretur, præ raucedine & ſpirandi difficultate vix verbum proferens, tandem præſcriptis Expectorantibus rejecit copioſius inter tusſiendum materiam viscidam & purulentam, donec tandem maſſa quædam caſeo recenti non diſſimilis ad magnitudinem fere ovi gallinacei ſubſecuta, finem Tuſſi & Raucedini fecerit inopinatam.

§. 21. Quod ſi de via dubitas, per quam è cavo Pectoris Empyicorum pus excernatur, fatendum eſt, eam æque expeditam non eſſe, aut manifeſtam; nihilominus quod revera Materia ejusmodi purulenta per Pulmones cum tusſi aſcendat, certum eſt, rarius quidem in Empyemate, frequentisſime autem in Pleuritide ſuppurata per Experientiam comprobatum. Itaque inquirendum porro, non tam in veritatem, quam in modum, juxta quem excernatur pus empyicorum.

§. 22. Equidem in Pleuritide ſuppurata antequam rumpatur Apoſtema, ac ſeſe in Thoracem exoneret, non improbabile eſt redire per venæ azygos ramificationes materiam illam in Pulmones, atque tum ſuperveniente Tuſſi vehementiore excuti per aſperæ Arteriæ canales; quemadmodum Sanguis etiam congrumatus, ſi quis vehementius circa dorſum fuſte percutiatur, (pœna militibus gregariis ſolenni) eadem via redire ac exſpui ſolet.

§. 23. Ubi vero in Cavitate ipſa contineatur puruletum, major eſt difficultas, quoniam Venæ non æque hiant in Thoracis cavum quam in poros Muſculorum intercoſtalium. Ad hæc appulſus Sangvinis arterioſi hic quoque deficit, qui tamen dubio procul collectum pus ſucceſſive deprædatur ac reſolvit, poſtquam ſedata quodammodo inflammatione, ſpasmoque fibrarum una cum dolore remittente liberior iterum circuitus conceditur ſangvini.

§. 24. Parum proinde abeſt, quin ſtatuamus pulmones in ſuperficie perforatos inſtar ſpongiæ abſorbere ſaniem illam, eandem-

demque poſtmodum ad Arteriam aſperam ablegare ad exſpuendum, accedente inprimis inter tuſſiendum valido Diaphragmatis motu, à quo verſus ſuperiora cum impetu propelluntur quæcunque ſibi moleſta ſentit Natura. Atque hoc ipſum quivis facile concedit, fieri poſſe, quando ex vitio pulmonum, inflammatione puta, vel vomica rupta natum Empyema fuerit, utpote quo in caſu ſuperficies pulmonum atque ſubſtantia quodammodo læſa ac lacerata viam monſtrat redeunti puri, eandem ſcilicet per quam antehac erumpebat.

§. 25. Via autem hæc cum præternaturalis ſit, quæritur porro quid fiat quando Pulmonibus integris ex Pleura ſuppurata pus in thorace colligatur; Itaque & ſecundum Naturam Pulmonis Peripheriam variis poris pertuſam aſſerimus, potiſſimum his argumentis commoti. Primum nobis ſubminiſtrat Cl. Malpighius quando in Epiſt. ad Borellium de Pulm. 1. refert, ſe obſervaſſe injecta in Arteriam pulmonalem, ope ſiphonis, aquam vel Mercurium vivum hinc inde per membranam inveſtientem exſudaſſe, accedente potiſſimum levi compreſſione. Et quanquam laudatus Autor viam hanc pro Naturali non habet, nobis tamen revera Naturalis viſa eſt, cum Experimentum hoc iterum iterumque tentaremus.

§. 26. Nimirum minus violenta eſt, quam ſæpius cum tædio experti ſumus inflationem Pulmonum; Etenim animus erat in pulmone inflato ac deſiccato accuratius inveſtigare ejusdem cellulas membranaceas, nunquam tamen negotium ſucceſſit in ſubjecto recenti, ſive pulmo integer, ſive lobus tantum reciperetur; Quanquam enim elegantiſſime expanſus Pulmo, ac nusquam ulla ejus læſio, quam omni ſtudio ſemper evitabamus, facta fuerit, nihilominus collabi pedetentim eundem vidimus, nil juvante accuratiſſima etiam deligatione ac obſtructione vaſorum.

§. 27. Hanc vero eſſe naturalem viam ſic porro confirmati ſumus; Nempe quotiescunque Canis inter Inſpirandum laqueo ſuffocatus aperiretur, toties pulmones vidimus omnem pene am-

Digitized by Google

bitum Thoracis explere, atque in hac expanſione tamdiu permanere, donec vel Diaphragma aut Thorax incideretur. Eccur vero Pulmo illæſus, inſtar veſicæ Urinariæ non permanet expanſus, ſed ſubſidet; Et qua via putas egredi aërem quando funis aſperæ uſum prohibet? Quid, quod & aer, ſi alterutrum ſaltem Pectoris latus aperiatur, in illæſo latere deprehenditur manifeſte, quatenus ab eo Mediaſtinum notabiliter intumeſcit verſus apertum latus, præſertim ſi Thorax quodammodo commoveatur, indicio, Aerem non modo in pulmonibus, ſed & ipſo Thoracis Cavo hoſpitari.

§. 28. Addo his rationem Helmontii, quam in Tract. Catarrh. Delir. 45. adducit, nempe: ſi cui perfodiatur Thorax, ita ut vulnus penetret in ejus Cavitatem candelæ admotæ flamma ſemper ab egrediente inter exſpirandum flatu extingvitur, qunaquam inter Inſpirandum occludatur vulnus, aërisque ingreſſus omnis prohibeatur. Atque Pulmones non raro ſalvi ſunt, quando læſio Thoracis circa Coſtas inferiores, aut inter Exſpirandum facta fuerit; Unde ergo flatus ille erumpens è pectore, niſi per Pulmones inter Inſpirandum tranſeat.

§. 29. Plures adhuc Rationes, quas allegato loco adducit Helmont. lubentes præterimus; Etenim quæ à quantitate aëris unica vice inſpirati deſumitur, item à Ructibus ſtomachi, eundem odorem, quem per nares attraxit, referentibus, & ſi quæ ſunt ſimilia, vim probandi non habent. Nobis ſufficit hac vice demonſtraſſe poros in Pulmonum Subſtantia revera eſſe ſecundum Naturam pervios, de quo hactenus inter omnes diſputatum eſt ſatis acriter.

§. 30. Sed nunc porro demonſtrandum, etiam hanc eſſe idoneam ſatis ad excipiendum pus Empyicorum; Scilicet non æque liquida ſunt omnia ſed & interdum ſic ſatis tenacia & craſſa, quibus excipiendis impares videntur, Pulmonum pori. Quapropter credibile eſt id, quod ſub ſpecie craſſioris puris inter tuſſiendum rejiciatur, collectum antea fuiſſe, ac inſpiſſatum intra Pulmonem, arteriæque aſperæ Ramificationes, exhalantibus ſucceſſive particulis ſero-

ſeroſioribus, quibus dilutum erat: Quo pacto in Tuſſi & Aſthmate humeroſo copioſus, exſpuitur Mucus, qui hoc magis evadit tenax ſpiſſusque, quo diutius retineatur, ſicuti hoc ipſum præcipue matutina Tuſſi Phthiſicis potiſſimum familiari aperte liquet.

§. 31. Libertatem interim Naturæ non denegamus, inveniendi alias aliasque vias, ſi libitum fuerit. Adeo enim expeditæ non ſunt, quas aliis quoque in caſibus quærit, quando cum Urina, vel cum alvinis fecibus, Empyicorum pus educit; Ut taceamus eas, quibus non raro utitur in educendo Sangvine congrumato poſt caſum ab alto, item ſi quæ inepta deglutita fuerint, e. g. Aciculæ, Culter, Clavus ferreus, & ſimilia. Nimirum quæ in prima Fœtus formatione omnia diſponit & ordinat, viamque Sangvini, bili, ſero, cæterisque humoribus tam laudabilibus quam excrementiis, parat; Quidni Eadem, ſi neceſſitas urgeat, viam inveniat excernendo puri? Nec refert utrum pori ductus jamjam exiſtentes ampliandi ſint, num vero alii de novo formandi.

§. 32. Per Urinarias quidem vias educti puris, ſanatique hoc modo Empyematis Exempla hinc inde occurrunt varia. Vide Scult. Arm. Chirurg. Obſ. 46. & 51. Diemerbrök Anat. lib. 1. cap. 17. & Andr. Laurent. qui in Hiſt. Anatom. lib. 9. Qv. 12. hanc de materiæ purulentæ cum Urina excretione quæſtionem ex profeſſo tractat; atque ut demonſtret è corde per arterias illuviem illam deduci ad renes elegantiſſimam affert hiſtoriam viri cujusdam à ſe ipſo diſſecti. Hic enim cum per integrum Menſem cum Urinæ ardore lotium redderet rubrum fœtidumque mortuus aperto cadavere exhibuit thoracis cavitatem ſimul ac ſiniſtrum Cordis ventriculum ſimili humore plenum; Unde non male argumentatur è thorace ad Cor, atque hinc per arterias ad Renes abiiſſe humorem virulentum.

§. 33. Hunc Naturæ conatum, ſi quando in Empyemate obſervemus, omnibus modis juvandus eſt. E Diureticis igitur ſeligenda potiſſimum, quæ facultate balſamica læſionem thoracis vel

puri

Digitized by Google

pulmonum inſimul curent, qualia ſunt Herba Cherefol, Petroſel. Heder. terr, Urticæ, Flores Violar. & hypericon. Radix Rubiæ tinct. cum liquiritia, baccæ juniperi, nec non terebinthina, item Lapid. Cancror. eorumque ſuccus è vivis per contuſionem expreſſus.

§. 34. Nihil intereſt, ſive Cancri fluviat. ſolitarie, ſive affuſo uno atque altero cochleari vini, vel aceti, vel decocti diuretici, contundantur in mortario vitreo, vel lapideo; qui enim poſtmodum exprimitur ſuccus ad Unciam unam alteramve propinatus, variis in Empyicis egregio cum ſucceſſu præſcriptus eſt; Imprimis vires ejus vix ſatis mirari potuimus in Puella quadam I. M. B. quæ Anno 1679. poſt pleuritidem neglectam tanta laborabat difficultate reſpirandi, ut non niſi erecto corpore aliquantiſper reſpirare potuerit, materia interim in thorace fluctuante, ac imprimis diaphragma circa dorſum inſigni dolore comprimente. Reſtituta autem eſt Deo benedicente per unicum Cancrorum ſuccum, omni die ſumtum Excell. Dn. Præſidis conſilio; unde paulo poſt, quicquid purulenti collegerat Thorax, cum Urina excretum eſt ſucceſſive, donec Reſpiratio iterum liberior redderetur, & quæ pro deplorata habebatur, integram ſanitatem, qua etiamnum gaudet, adipiſceretur.

§. 35. Simile quid Anno jam currente tentatum eſt in Virgine A. M. G. cujus ſupra §. 6. mentio facta eſt; Cumque Eadem nunquam alias tuſſim paſſa eſſet, ac imprimis tum temporis ſe à tuſſi quoque impediri aut ſuffocari ob materiam pectus occupantem conquereretur, alvusque inſimul per aliquot dies pertinaciſſime conſtiparetur, decoctum præſcripſit Nobiliſſ. Dn. Præſes partim Diureticum, partim Laxativum, una cum Cancrorum ſucco, bis terve in die aſſumendum, Interea anxietas Præcordiorum per intervalla recurrebat inſignis, ac nonnunquam lipothymia, imo & abſque hac frigus extremorum, aut horror dorſum imprimis pererrans; Et ecce poſt hujus uſum primum furfuracei & purulenti quid in Urina deprehendebatur altera vero die pus paucum cum clyſmate eductum eſt per alvum, tertia longe major copia eadem via

pro-

prodiit, donec tandem quarta carnoſæ quædam ac tendinoſæ fibræ, quales conſpiciuntur in Diaphragmate, ad longitudinem digiti, una cum ſanie ſpiſſa (den Eyerſtock) ſubſequeretur. His viſis, abſtinuit ab iis, quæ Evacuandi per Alvum gratia præſcripta erant, ſcilicet Radice Polydii, Foliis ſennæ, ac floribus Geniſtæ; Continuatus autem adhuc eſt uſus vulnerariorum per aliquot dies, Saniculæ, Scabioſæ, Cardui benedicti, florum lil. alb. ſimiliumque, donec ad priſtinam Sanitatem rediret favente Divino Numine.

§. 36. Neque vero hæc res ſine exemplo eſt; ſiquidem jam olim Galenus atque Avicenna pluresque poſt eos obſervarunt Thoracis ſuppurationem per Alvum interdum expurgari. Vide inter alios Stalpant c. 1. obſ. 34. Epiſtolam Botteri ad Gregor. Horſt. Sect. XI. p. m. 460. Viam ſi à nobis deſideras, reſpondemus, ſimilem eſſe ei, per quam in Aſcite è cavo abdominis ſerum educitur poſt aſſumptum Purgans, hoc eſt, Natura facilius viam invenit quam Medicus. Quid ſi enim per Umbilicum erumpat Empyicorum pus! quale quid annotavit Nicol. Tulpius in Obſ. Med. lib. 2. cap. 6. Nimirum Medicus agit quantum poteſt, Natura vero ipſa Morborum Hipp. Epid. VI. Sect. 5. Medicatrix eſt, DEO volente ab benedicente, cui Soli ſit in æternum Laus Honor & Gloria.

DISPUTATIO XIX.

DE

PALPITATIONE CORDIS.

J. J.

TAm jucunda ac ſuavis mihi ſemper viſa fuit cordis inſpectio, ut quotiescunque licuit exercitiis anatomicis operam dare, me in ſui conſiderationem, aut potius admirationem non ſemel traxerit. Ut vero taceam ſtructuram hujus viſceris elegantiſſimam,

mam, quis pulſum ejus continuum ac motum nunquam interruptum digna ſatis admiratione complecti poteſt? Certe ſi unquam provida dici meretur natura, in hoc ſane opere ſuam nobis commendat curam; ſiquidem & in prima ſtatim fœtus formatione initium omnis motus cum puncto ſaliente facit, & poſtmodum continuat eundem pulſum etiam nobis inſciis & dormientibus, nec unquam deſinit, niſi mors ipſa finem vitæ fecerit. Patitur interim nobile hoc viscus prout alios morbos ita & anomaliam atq; errorem in motu non levem, quando is ipſe præter naturam acceleratur in palpitatione atque tremore cordis. Hunc igitur morbum, præ cæteris mihi examinandũ hac vice & loco diſſertationis Inauguralis potiora ſaltem de eo proponere apud animum conſtitui. Faxit Divinum Numen ut hoc meum ſtudium ſub gratioſa ejus directione feliciter cedat.

§. 1.

Prolixum nimis foret, ac ab inſtituto hoc meo alienum, ſi, quæ de uſu cordis paſſim traduntur, altius repetere, atque ſub examen veritatis vocare in animum induxiſſem. Quapropter verum ſaltem ejus uſum hic perluſtraſſe ſatis erit, qui certe non alius eſſe videtur, quam ut beneficio ejus ſanguis per univerſum corpus propellatur, & juxta circulationis leges fluxu continuo diſpenſetur.

§. 2. Hunc enim in finem canales ſunt conſtructi ſatis patentes, qui ſanguinem è corde nunc excipiant affundantque partibus, nunc eundem ad Cor tanquam fontem reducant. Illud officium accurate obſervant arteriæ, non modo pulmonalis, quæ cruorem pul-

pulmonibus offert, ſed imprimis aorta cum ſuis ramificationibus per reliquum corpus diſtributis,circulumque conſtituentibus majorem. Hoc vero munere funguntur vena cava cum vena portæ in majori circulo, in minore vena pulmonalis.

§. 3. Deinde qui fabricam cordis paulo attentius perſpectam habet, is fateri tenebitur, illam egregie convenire ad hunc uſum præſtandum. Præterquam enim, quod iſta ferme tota muſcularis ac fibroſa deprehendatur, mirandum eſt inſuper, adeo concinne & eleganter has fibras invicem contextas eſſe, ut quivis intelligere queat prompte, quomodo cor dilatari & contrahi, ſanguinemque recipere atque iterum expellere valeat.

§. 4. Plura non dicam de figura cordis conica; ventriculis ejus binis, ſepto intermedio, auricula dextra & ſiniſtra, de valvulis tricuſpidalibus,ſigmoideis,mitralibus & ſemilunaribus; arteriis pariter ac venis coronariis, quippe quæ ex autopſia longe facilius peti poſſunt, quam ſi verba de iisdem facere hic vellem.

§. 5. Ad nervos potius progrediar, quorum propagines à pari vago, quod olim ſextum, hodie octavum nominatur, abſcedentes, in cordis ſubſtantiam terminari obſervamus. Præbent autem illi viam ſpiritibus, qua è cerebro libere ad cor progredientes id ipſum perenni ſuo affluxu in continuo vigore ac motu ſervent.

§. 6. Nec vero credendum eſt à ſpiritu influo omnem cordis motum abſolvi, ſiquidem in prima ſtatim animalis conformatione, antequam ulla capitis ac cerebri veſtigia appareant, jamjam in puncto ſaliente primus inchoatur cordis pulſus; itaque veroſimilius eſt à ſpiritu inſito cor moveri primario, at per ſpiritum influum continuo accedentem hunc ipſum indeſinenter juvari & corroborari in eodem negotio.

§. 7. Cumque duplex ſit cordis actus, nempe ſanguinem recipere,& eundem rurſus propellere,proinde duplex etiam in corde motus obſervatur, diaſtole ſcilicet & Syſtole. Syſtole quidem ſive cordis contractio motus eſt magis proprie dictus, in cujus gratiam ſtructura hujus visceris fabrefacta videtur. Diaſtole vero potius

relaxatio fibrarum & remiſſio à motu, non tamen ſine motu eſt, ideoque hac de cauſa ad pulſus quaſi alteram partem referenda.

§. 8. Sequitur autem cordis pulſum immediate ſanguinis motus per univerſum corpus: Nimirum contracta auricula dextra, ſanguis è vena cava accedens in ſinum cordis dextrum ob ejus diaſtolen neceſſario exprimitur: hinc facta cordis ſyſtole propter valvulas tricuſpidales per arteriam pulmonalem in ipſam ſubſtantiam pulmonum pergit, ubi iterum, ne regurgitare poſſit, ſigmoideæ interpoſitæ ſunt valvulæ, adeoque per pulmones progreditur mediante vena pulmonali in ſiniſtram auriculam, quæ niſu quodam iterum expellit ſanguinem in apertum cordis ventriculum ſiniſtrum, quo contracto, quia valvulæ mitrales refluxum iterum cohibent, effunditur in aortam ſuis quoque valvulis inſtructam, atque hinc per varias ejusdem ramificationes in poros partium donec inde receptus à venis iterum ad cor deferatur.

§. 9. Itaque hic in mutua & contraria ſemper actione conſiſtit cordis & auricularum motus, ubi ſcil. in ſtatu naturali æqualiter ſanguis per totum corpus movetur. Videlicet dum contrahuntur auriculæ, relaxantur fibræ cordis, contractis fibris cordis iterum panduntur auriculæ, ut hac ratione mutuas ita ſibi porrigant manus, ſanguinemque recipiant atque expellant, quo pacto curſus iſte ſanguinis nunquam interruptus ſervari poſſit.

§. 10. Quod ſi vero anomaliam quandam hæc invicem admittant, ita ut rhythmus iſte cordis & auricularum minus ſibi reſpondeant, ac diverſimode alterentur, tum quoque non unam pulſus differentiam in ægris notare licet. Sciendum tamen eſt, quoad pulſus frequentiam & gradus, notabiliter hos eſſe diſtinctos in ſubjectis, ſi ætatem ipſorum conferas. Etenim ſi carpum contrectes infantum deprehendes pulſum frequentiſſimum, in decrepitis tardiſſimum, qui conſiſtente gaudent ætate, in iis medio ſe habere modo. Proinde neceſſum eſt, quævis metiri ſuo modulo, ne fortaſſis quæ ſecundum naturam accidunt, pro præternaturali & morboſo habeantur ſtatu.

§. 11.

§. 11. Eadem eſt ratio habenda in iis, qui ſaltando, currendo &c. corpus commovent, indeque pulſum experiuntur valde acceleratum. Aſt ſicuti levis ejusmodi error in motu non ſtatim morboſus dici poteſt, ita imprimis cauſa ejus notanda venit, an ſit interna quædam, an externa & cito tranſiens. Iſta quidem cum firmius irradicata ſit, medici curam poſtulat: hæc vero vix attenditur adeo, cum ſua ſponte rurſus evaneſcat.

§. 12. Ubi vero Cordis motus in tantum acceleretur, atque ita vehemens ſit, ut moleſtiam ægro non levem inferat, tum Palpitatio cordis dicitur. Sunt autem variæ ejusdem ſpecies, ſiquidem ratione temporis alia eſt continua, quæ nulla interpoſita mora ægrum continuo affligit; alia periodica, quæ per intervalla eundem vexat. Deinde quoad magnitudinem notandum, diverſos eſſe gradus hujus morbi, ita ut pro varietate cauſæ nunc major, nunc quoque minor obſervetur.

§. 13. Sed ferme ſuperare videtur, quod de Palpitatione Cordis ſcriptores referunt, quando eam adeo vehementem ſe obſervaſſe teſtantur, ut extra parietes quoque conſtituti omnem pulſum exacte percipere potuerint, vid. *Chriſtoph. à Veiga l. 3. de art. med. c. 8.* Quinimo nec deſunt obſervationes effractarũ inde coſtarum apud *Foreſtum l. 17. obſ. 10. Angel. Victor. Conſil. 97. p. 450.* aliosque. Interim notatu dignæ ſunt binæ hiſtoriæ, quas mihi obviam veniſſe memini, nempe deprehendi in pectore cujusdam ægri maculam ad magnitudinem Joachimici valde rubicundam, eo in loco, ubi cordis appulſum manu appoſita obſervare licebat, & quidem tum maxime, cum corpus quodammodo commoveretur, tunc enim tanta fuit palpitationis vehementia, ut adſtantes quoque haud obſcure illam perciperent. Alius eodem in loco fractam ſibi coſtam certo credebat, aſt cum accuratius conſiderarem eminentiam coſtæ, vidi non tam coſtam effractam, quam callum adnatum fuiſſe juxta coſtæ cum ſterno juncturam.

§. 14. Paulo mitius hoc morbo tentantur alii, quando motum

tum cordis inordinatum celeriorem quam par eſt ac vehementiorem patiuntur, attamen ſi hunc ſtatum cum priore conferas, manifeſtum erit, multum intereſſe diſcriminis, quandoquidem nec tanta vehementia neque tanta moleſtia ægros infeſtat, quali prioribus in caſibus nonnullos excruciatos retuli.

§. 15. Et quemadmodum in palpitatione varii dantur gradus, ita nec male tremor cordis ad eandem referri poteſt, præſertim cum palpitatio in tremorem abire ſoleat, cum deficientes paulatim vires ne quidem ſufficiunt ad cor vehementius concutiendum. Sic enim imminentibus lipothymiis: item poſt hæmorrhagias inſigniores, in febribus malignis talem Cordis tremorem notamus, aut etiam in agonizantibus ſub finem motuum convulſivorum.

§. 16. Eſt enim revera Palpitatio cordis nihil aliud, quam ſpecies motuum convulſivorum, quos vel ſpirituum commotio, vel ſangvinis vitium, vel præternaturale quid cordi moleſtũ producit. Etenim nunc immediate magis & per eſſentiam cor afficitur, quatenus videlicet cauſa morbifica proxime illud attingit, nunc vero mediate intercedentibus aliis partibus, quæ primario læduntur, unde per conſequens ſimul in conſenſum trahitur viſcus illud nobile.

§. 17. Manifeſtum hoc eſt in iis, qui ſcirrho lienis vel hepatis laborant, ſiquidem iis nil frequentius eſt palpitatione cordis. Idem quoque malum experiuntur non raro hypochondriaci, & qui vitioſos in primis viis humores, colligunt. Ab horum enim præſentia obſervatum eſt non ſemel, inflationem abdominis adeo ingentem fuiſſe ſecutam, ut poſtmodum palpitatio cordis inſignior eundem quoque exceperit.

§. 18. Nil dicam nunc de Uteri affectibus, quos non ſecus ac renum vitia ſæpenumero comitari motum cordis inordinatum hiſtoriæ teſtantur. Quid? quod & ventriculus interdum male conſtitutus in conſenſum traxiſſe ipſum cor & palpitationis cauſa extitiſſe legitur. Ac mirandum ſane eſt, adeo intime convenire omnes corporis noſtri partes, ut quanquam longius à ſe ſint remotæ, nihi-

Digitized by Google

nihilominus tamen mutuo conſentiant, ut læſa una parte ſimul compatiatur altera, hincque ad varias inordinationes non raro compellatur.

§. 19. Præterea quid ira valeat aut terror in excitanda palpitatione cordis, norunt iſti, qui animi iſtiusmodi commotionibus nimium quantum indulgent, aut ſubito ob rem quandam viſam vel auditam conterrentur. Et quemadmodum ſubitaneæ hæ alterationes multorum ſæpenumero malorum autores exiſtunt, imo motus plerumque convulſivos inducunt, ita quoque non mirum eſt, quando iisdem ſupervenire cordis motum acceleratum & vehementiorem obſervamus.

§. 20. Sic vitio ſanguinis quoque contingit Palpitatio cordis, quando is ipſe vel quantitate vel qualitate peccat. Illud accidere ſolet in Plethora, poſt ſuppreſſionem menſium, aut hæmorrhoidum, quibus dum commotio corporis aliqualis accedit, facile Palpitatio oritur. Simile quid accidit in febribus ardentibus, ubi ſanguis præter modum æſtuans & ebulliens cordis motum diverſimode alterat & accelerat. Atque hoc præcipue cacochymicis contingit & ſcorbuticis, quippe quorum ſanguis ſalibus acrioribus ſcatens, dum cor continuo pungit ac vellicat, non poteſt non motus p. n. excitare.

§. 21. Porro de Polypo cordis non una proſtat hiſtoria apud ſcriptores, Tulpium aliosque, illum in ſectis quibusdam corporibus fuiſſe repertum, quæ antea dum viverent, inſignem cordis moleſtiam ac Palpitationem ſuſtinebant. Videtur autem hic ipſe nil aliud eſſe, quam adipoſa quædam ſubſtantia, quæ ex ſanguine imprimis glutinoſo producitur, atque in ejusmodi coagulum concreſcit, quod dum columnis cordis adhæret, & per vaſa ei vicina ducitur, viam ſimul ſanguini tranſeunti ex parte intercipit. Hoc ipſum vero quoniam ſibi moleſtum ſentit natura continuo expellere annititur, cumque firmiores egerit radices, quam ut exturbari adeo facile poſſit, hinc valde motus cordis interrumpitur, atque è ſtatu naturali in præternaturalem abit.

§. 22.

§. 22. Magnitudinem cordis exceſſivam hic etiam interdum peccare, experientia non ſemel docuit in illis, qui obeſioris paulo ſunt conſtitutionis & pingvedinem copioſiſſimam cordi adnatam gerunt, à qua moles ejusdem non parum augeatur. Obſervarunt enim ab hujus pondere ingentem fuiſſe excitatam palpitationem, non ſecus ac de excreſcentia cordis refert *Schenckius* (quam eidem exterius adhærentem in diſſecto vidit cadavere) illam aliquando gravem intuliſſe pulſus inordinationem.

§. 23. Neque hic excludere vermes poſſum è numero ac cenſu cauſarum, quæ immediate cor affligunt, eidemque moleſtiam non levem irritando pariunt. Equidem non ita frequens eſt, vermes in corde natos palpitationem intuliſſe, nihilominus tamen apud *Brunnerum Conſ. 38.* obſervatio quædam legitur, qua ipſemet teſtatur ſe vidiſſe aliquando inſignem motus cordis anomaliam à vermibus inductam. Oſtendunt autem præcipue iſti hoſtilem ſui præſentiam rodendo & vellicando, quas morſicationes & puncturas non taro motus convulſivi ſequuntur, interdum lipothymiæ, cum pallore & diſcoloratione faciei inſigni.

§. 24. Quæ de vermibus jam dicta ſunt, eadem de *calculo*, quem in ventriculis cordis hærentem nonnulli annotarunt, quoque moneri poſſunt. Nec aliud poſtulant effatum *oſſa* & *excreſcentiæ cartilagineæ*, quæ ex tendinoſa cordis circa baſin ſubſtantia nonnunquam enaſcuntur. Sed cum admodum ſint inſolentes hæ ipſæ cauſæ, & perraro ſub manum medici cadant, idcirco plura de illis verba haud faciam, præprimis cum non citius cognoſcantur, quam ubi poſt mortem demum inſpicere partem affectam & ſic abdita detegere tandem vitia conceditur.

§. 25. Supereſt ut aquæ Pericardii adhuc mentionem injiciam, cujus memorabile exemplum *Piſo in tract. de Colluvie ſeroſa* recenſet. Malo enim hoc perierat, qui ad libras aliquot ſeri in pericardio continebat. Quanquam vero à ſeri excedente copia plerumque excitari palpitationem plurimi exiſtiment, nil impedit tamen

men quo minus & in peccantem qualitatem interdum referri cauſa poſſit, præſertim cum quantitas ſola non ſemper talem intuliſſe pulſus inordinationem viſa fuerit.

§. 26. Poſtquam de cauſis actum, ordo nunc requirit, ut ad curam ipſam progreſſum hic faciam. Conſiſtit autem illa in eo, ut præternaturale & hoſtile iſtud, quod motum turbat naturalem & ordinatum, ac econtra inordinatum cordique moleſtum inducit, removeatur. Quapropter ante omnia diſpiciendum venit an per conſenſum afficiatur cor, an vero per eſſentiam idipſum laboret, ut hac ratione eo melius genuina cognoſci cauſa, atque huic poſtmodum conveniens adaptari remedium poſſit.

§. 27. Itaque ſi lienis ſubſit vitium, ad duo potiſſimum reſpiciendum, primo ad acrimoniam humorum, qua ratione ſcorbuticis adeo frequens hoc malum, ut vix quenquam offendere liceat, qui ab hoc ipſo penitus excludatur. Deinde ad viſciditatem eorundem attendendum, utpote quæ ſola obſtructionibus interdum generandis ſufficit. Illi medentur optime 🜃ea quævis ut mater perlarum, Corallia rubra, C.C. uſtum, ebur & ♂lia, quæ abſorbendo ac præcipitando acrimoniam humorum emendare valent. Huic vero egregie proſpiciunt ſic dicta incidentia ſeu aperientia. Rad. polypod. filicis, lamium fl. alb. cuſcuta, chelidon. majus & quæ ſunt ſimilia, præſertim ſi cum evacuantibus eadem exhibeantur.

§. 28. A malo hypochondriaco ubi enaſcitur Palpitatio, eo allaborandum præcipue eſt, ut vitia humorum in primis viis enata corrigantur debite & evacuentur. Quod ut commode procedat, attendenda imprimis eſt qualitas eorundẽ in primis viis deliteſcentium, ut recte ordinari medicamina & è diametro qſ. huic opponi poſſint. Sic interdum mira fecerunt 🜃ea non minus ac alcalia, interdum ⊖ſa optima fuerunt, arcan. duplicat. ♀us ⊕ latus, ⊖★cum, non poſthabitis interim purgantibus, ſi res ea poſtulare videatur.

§. 29. Ex uteri paſſione ſi oriatur motus cordis præternaturalis & inordinatus, omnis labor atque opera dirigenda eo venit, ut in-

 ſultus

ſultus iſti hyſterici, quamprimum id fieri poſſit, cito compeſcantur, quibus ceſſantibꝰ & reliquus morbi curſus facillime ſuperatur. Proinde hyſterica unicum ac præſentiſſimum hic ferunt auxilium, caſtoreum nempe, & exinde parata eſſentia, liquor C. C. ſuccinat. unicorn. ver. ſuccin. & ♁ ʒij, quibus opium ſi placet ſociari poterit.

§. 30. Renum culpa ſi accidat, ut in conſenſum rapiatur ipſum cor, & errores in motu ſuſtineat enormes, conſiderandum an calculus occupet pelvim tubulosve renales, atque dolorem iſtis atrocem inferat, à quo ſimul cor afficitur. Huic opponuntur vulgo remedia omnis generis diuretica, quæ urinam pellendo calculum juxta removent; aſt felicius hunc effectum ſperare quis poterit, ſi & ea non neglexerit, quæ dolorem iſtum acerbiſſimum compeſcere aut ſaltem mitigare valent.

§. 31. Frequentius autem ventriculus male conſtitutus occaſionem præbet huic malo, quatenus pravis ſæpenumero humoribus redundat, qui nunc rodendo aut alia quacunque ratione dolorem ei moleſtum afferunt. Hunc itaque dolorem nervi illico ad cor transferunt, illumque motus ſtatim anomalus & valde perturbatus ſequitur. Malum autem hoc extirpant radicitus pro circumſtantiarum ratione nunc vomitoria & purgantia fortiora, nunc alterantia, lap. ♋. oſs. ſepiæ o°o ♀ per deliq.

§. 32. Cumque ira & terror eundem ſæpenumero producant effectum, idcirco ſuaderem, ut quilibet ſuos comprimere affectus ſibique temperare ab animi pathematibus velit, omnemque ita occaſionem ſibi præſcinderet, qua ad ejusmodi excurſiones deduceretur. Attamen quoniam pauciſſimi id ipſum attendunt, ideo etiam non raro in talia prolabuntur vitia, quæ damnum non minus quam periculum minantur, niſi medicus auxiliatrices manus ferat, atque ad tranquillitatem naturam iterum diſponat. Quæ vero impetum ſpirituum ſedant ſunt anodyna, ♀a inprimis metallica, inter quæ eminet ☿ diaph. quem adeo extollit *Helmont.* ut hunc ſolum intentioni cuivis medici prompte ſatisfacere aſſerat. In cujus defectu

Digitized by Google

fectu opiata cum alias contra iram vel terrorem uſitatis oc. ♋. unicorn. ver. corall. rubr. præſcribi poſſunt.

§. 33. Quantitas ſanguinis ubi excedit, opera danda, ut eadem imminuatur. Obtinemus equidem hunc effectum ſi cibum potumque ægro aliquandiu interdicamus aut tenuiorem ſaltem victum ei imperemus. Aſt cum non omnes famem diutius tolerent, aut parcius tantum vivant, melius procedet negotium ſi magis præſentaneum ſuppeditemus conſilium. Præſtat autem id ipſum optime Venæſectio, aut cucurbitulæ ſcarificatæ in ejus locum ſubſtitutæ. Sed cum alia adhuc ſint, quæ præter cibum lautiorem potumque magis ſtrenuum ſanguinis copiam notabiliter augent, propterea & ea attendi merentur, ne fomes atque radix morbi intacta relinquatur.

§. 34. Videlicet ubi à menſium ſuppreſſione aut hæmorrhoidum fluxu impedito incrementum patitur ſanguis, adeoque ejusdem pondus accreſcit, id agendum, ut obſtructiones tollantur, & ſic liberior ſanguini tranſitus concedatur, quo facto poſtmodum natura ſponte ſeſe exoneret, abundantemque ſanguinis copiam libere deponat. Idem eſto judicium de ſero ſanguinis, ſi ejusdem ſecretio cohibeatur per renes atque fluxus ordinarius hac ratione impediatur. Ab hoc enim ſi cumuletur moles ſanguinis, omne ſtudium erit impendendum, ut ⊡æ fluxus per diuretica potentiora concitetur & ſerum extra corpus eliminetur.

§. 35. Præterea in febribus ardentibus, ubi motus ſpirituum viget concitatior, eandem ferme ſanguinis copiam oſtendere videntur vaſa, quam alias in Plethora vera ubique notare licet. Verum cum non tam ſanguinis quantitas hic peccet, quam æſtus ſpirituum quem motus ſanguinis rapidior ac vehementior ſtatim ſequitur, propterea quoque illa hic accommodari debent remedia, quæ eundem ſpirituum fervorem compeſcere ac ſufflaminare poſſunt. Itaque conveniunt anodyna quævis ac ⦶trata, ⦶purum, arcan. dupl. plantago, portulaca, ſemperviv. majus, ſemina 4. frigid. majora & quæ æſtum alias ſpirituum extinguere poſſunt.

Digitized by Google

§. 36. Quibus vero ab impuritate ſanguinis contingit, ut non modo habitum corporis floridum ſibi valde immutatum ſentiant, ſed ipſam etiam experiantur pulſus frequentiã & inordinationem, iis optimum eſt, uti remediis appropriatis, nunc vomitoriis aut purgantibus, ſi res exigat ac radix morbi in primis viis hoſpitetur, nunc alterantibus ſalinis ac terreis, ubi videlicet vitii natura eadem poſtulet; quibus præmiſſis ſtomachica gratiora exhibeantur, quæ labem ventriculo impreſſam corrigant, digeſtionisque negotium iterum reſtituant.

§. 37. Pertinent huc, qui à ſcorbuto idem malum patiuntur, ac ſane frequentiſſimum iis hoc eſt, ſi aliquali ſaltem accedente motu corpus leviter incaleſcat. Hoc igitur in caſu, ubi acrimonia ſanguinis maxime manifeſta conſpicitur, illa ſeligenda ſunt medicamenta, quæ aculeos ⊖ium acriorum frangere, vimque illorum enervare poſſunt. Efficiunt id ipſum præter ∇ea gummoſa quævis ac pinguia, Rad. Chin. ſarſeparill. decoctum C.C. & eboris & quæ ſunt ſimilia.

§. 38. Adverſus polypum cordis adeo rara ſunt præſidia, ut quanquam pene omnes evolvamus Practicorum libros, ne hilum tamen præter morbi hiſtoriam de iis traditum aut literis conſignatum reperiamus. Nihilominus vero cum per abſtinentiam corpora emaciari quotidie videamus, crederem etiam facillime, per eandem non ſecus curari hunc poſſe, quam magnitudo cordis per inediam in ſubjectis obeſioribus abſumitur. Quod ſi vero adhuc recens fuerit malum, reſolventia ac incidentia exhiberi poterunt, quæ materiam adipoſam in principio ſtatim, ubi nondum adeo compacta exiſtit, attenuent atque iterum diſſolvant.

§. 39. Quæ à vermibus proficiſcitur palpitatio, remedia poſcit anthelmintica. Plura equidem uſu commendatiſſima ſunt contra vermes, ita ut nullũ ferme ſit remedium acre aut amarum quod non vim ſuam ſingularem & ſpecificam in pellendis vermibus una contribuat, ſed cum acria iſta locum vix commode ſervent in cura Palpitationis, eamque non raro exacerbare ſoleant, ſeligerem potius

tius mitiora, uti C. C. uſtum, ſuccinum, item ⊖ina & ☿ialia, quippe quæ in extinguenda vermium turba omnibus palmam præripiunt. Proinde ⊖ comm. ♀ ⊕ l. ſpir. ⊖, ⊕ l. Philoſ. ℞. pap. rhæad. cum ſpirit. ⊕ l. parat. ☿ dulc. hic erunt ſufficientiſſima.

§. 40. Reliquum eſt ut ad Cordis vitia me quoque conferam, quorum plura ſeſe offerunt conſideratione haud indigna, inter quæ potiſſimum excreſcentiæ, oſſa & calculi notari merentur. Et quanquam de Cura horum maxime ſimus ſolliciti, videntur tamen eandem vix admittere, quod auxilia noſtra medica horum radicem ne quidem attingant, nedum ut malum penitus auferant. Quocirca melius erit abſtinuiſſe ab eorum curatione, ne, ſi expectationi minus reſpondeat eventus, id, quod alias morbo imputandum erat, indigne in medicum conferatur.

§. 41. Potius ea nunc evolvam, quæ hydropis Pericardii curam concernunt. Atque iſta cum haud differant à reliquis hydropum Curationibus nec alia expetit medicamentorum genera, quam quæ experientia in his atque uſus comprobavit. Diuretica proinde & purgantia utramque faciunt paginam, quatenus colluviem ſeroſam imminuendo affluxum lymphæ uberiorem prohibent. Quoad Paracentheſin, quam *Riolanus in Anat. l. 3. c. 4.* adeo commendat, vix admittendum exiſtimo ejus conſilium, quoniam anceps, neque experientia ſatis confirmatum, emolumenti parum, ſed multum periculi promittere videtur.

§. 42. Ad acrimoniam igitur ſeri ſcorbuticam accedo, de qua ſuperius dictum, quod interdum conjuncta cum hydrope Pericardii obſervetur, tumque cauſa potiſſimum Palpitationis Cordis exiſtat. Inſtituta autem hac ratione evacuatione ſufficienti & adhibitis præterea diureticis pariter & purgantibus, denique videndum, quomodo lympha iſta acris corrigatur & quantum fieri poteſt, per appropriata emendetur. Quem in finem non incommodum erit, incraſſantia propinare medicamenta ac abſorbentia, quæ acrimoniam iſtam in ſanguine & ſero manifeſtam temperent, atque corrigant. Priori intentioni egregie ſatisfaciunt tragacanth. Thus, benzoë,

Digitized by Google

benzoë, maſtich, &c. Poſteriori duriora quævis ac ♂lia, oc. ♋. ▽ ſigill. Corall. mater perlar. Unicorn. & os de Corde Cervi.

§. 43. Quod ſi palpitatio tandem poſt virium abſumptionem degeneret in tremorem, analeptica optatum dabunt effectum. Uti enim alias ſpirituoſa robur vitale multum augent, ſpirituumque defectum egregie reſtituunt, ita quoque hic omne ferme negotium abſolvunt. Commendat autem inter ea præ cæteris *Faber Univerſ. ſap. l. 3. c. 6.* ſpiritum meliſſæ, quem ipſemet proficuum obſervavit. Hoffmann. Meth. Med. *l. 1. c. 12.* ſpiritum roſar. laudat, alii ▽ fl. citri & namph. multis verbis extollunt. Nec minoris quoque efficaciæ ac virtutis erit ambra ipſa cum moſch. confect. alkerm. de hyacinth. ſyr. fl. tunic. & ſimilia imbecillitatem virium alias egregie juvantia.

DISPUTATIO XX.

DE

FERMENTO VENTRICULI ACIDO.

I. D. N.

PRÆFATIO.

Quemadmodum ex dubitatione veritas, ita & falſum ex credulitate propagatur. Vix autem quisquam adeo cautus eſt, quem commentum quoddam ingenioſum ac ſpecioſum non facile reddat credulum. Inde non miror, quanto cum applauſu FERMENTUM VENTRICULI hodienum ab omnibus fere excipiatur. Videbatur etenim probabilius, oſſa in canum, lapillos in gallinarum ventriculo,

culo, ferrum in ſtruthiocameli ſtomacho digeri à ſolvente quodam acido, quam à calore. Itaque à nemine dubitatum eſt amplius de fermenti hujus exiſtentia, quamvis ejusdem natura ac ortus ſollicitos reddiderit non paucos. Plerisque ſuccus dicitur acidus, aliis ſalſus, modo acido-ſalinus, modo inſipidus. Primi eundem ex liene ad ventriculum derivarunt; alii eum congenitum volunt, qui ſuſtentetur à reliquiis chyli ac affluente ſaliva, alii ex arteriis cœliacis per tunicam ventriculi glanduloſam transſudare, vel ex glandulis ventriculo adhærentibus eum infundi volunt. Uſum interim huic fermento duplicem tribuunt, nempe primum in excitando appetitu, & alterum in chylificatione perficienda. Quod ſi vero cum venia ac pace eruditorum dubitare licet circa vulgatam hanc de fermento ventriculi opinionem; propoſitum eſt mihi, hac occaſione argumenta, quæ pro fermento adſtruendo adducuntur examinare, hisque mea ſubjungere qualiacunque dubia. Neve rejecto hoc fermento deficiat appetitus ac chylificationis cauſa, annectam in altero Capite ſuccedaneum aliquod, mihi veroſimilius viſum. Faxit Divinum Numen, ut cedat feliciter!

CAP. I.

§. 1.

Quantumvis Helmont non ſit primus fermenti ſtomachalis Autor, pluribus tamen idem & explicuit & confirmavit, poſtquā caloris

caloris vires in chylificatione rejecerat, ut major doctorum numerus eum ſequi non dubitet.

§. 2. Lien quidem à quo fermentum inſpirari in ſtomachum ſtatuebat Helmont, vix hodie à quoquam amplius attenditur, cum plures teſtentur obſervationes, è canibus atque felibus, quandoque & ex homine lienem exemtum eſſe citra chylificationis læſionem. Aliam proinde patriam extra duumviratum huic fermento quærunt; qua de re jam actum eſt in præfatione.

§. 3. In hoc autem conveniunt plerique, quod credant hoc fermentum eſſe acidum quoddam vitale, ideoque ſingulare, cui par non ſit aliud in rerum natura.

§. 4. Huic duplex aſſignatur uſus. Primo enim ab hoc, in defectu alimenti, affici orificium ventriculi ſiniſtrum, atque ſic famem produci aſſerunt, excepto Tachenio, qui ſui oblitus, deficere in fame acidum docet in Clave p. 161. cum tamen Hipp. p. 88. demonſtraſſet, jejuno cujusvis ſani ſtomacho inhabitare acidum.

§. 5. Deinde, ubi aſſumta ſunt alimenta, exiſtimant ab hoc liquore acido ſolvi eadem ac discontinuari per modum fermentationis, donec in albicantem chyli colorem convertantur.

§. 6. Sententiæ huic ut fidem faciant, utuntur variis argumentis. Ad exiſtentiam ejus probandum, jubet Tachenius lac bibere jejuno ſtomacho, idque revomere; tum non modo ex ſapore acido, ſed & ex lactis coagulatione manifeſtum eſſe putat, acidum quoddam fermentum contineri in ventriculo.

§. 7. Alii idem probant per limaturam ♂is deglutitam, quæ ſulphureum paulo poſt eructare ſolet odorem, ſimillimum illi, qui affuſionem aquæ fortis alias ſequitur.

§. 8. Alii ipſos ventriculos diſſectorum brutorum examinant, inque his vel guſtui tale acidum exhibent, vel affundunt aliquod alcali, ut ex hinc nata efferveſcentia demonſtrent præſentiam acidi.

§. 9. Sed reſpondeo ad hæc experimenta paucis, hæc ipſa non probare, quod probare debent. Recte quidem infertur ex his, acidum

Digitized by Google

cidum contineri in ventriculo; hoc ipſum autem eſſe ejusmodi fermentum, quod famem excitet, ac ſine quo non ſuccederet chylificatio, id ſane neutrum omnium evincit.

§. 10. Acidum quippe, quod his modis demonſtratur, non connatum eſt. Infantum enim ventriculus id neſcit, eo quod magis nocivum foret, quando coagularet lac, quam utile, utpote qui absque fermentatione maternum lac digerit.

§. 11. Quamprimum autem panis, cerevifia, fructus horæi, aliaque diverſarum partium alimenta aſſumuntur, neceſſe eſt ilico propter concurſum diverſorum ſalium oriri fermentationem, quæ ſi vel maxime citra manifeſti cujusdam acidi additamentum contingat, poteſt non tamen, pro more aliarum fermentationum, acidum ſpirare ac ſapere, acidasque relinquere particulas.

§. 12. Productum hoc per fermentationem acidum eſt illud, quod pro fermento vulgo habetur. Nec Hippocratis Aphoriſmus I. lib. VI. quem pro confirmando ſtomachi fermento communiter adducunt, aliter explicari debet, quam ex ructibus acidis clarum eſſe, ceſſare lienteriam, continerique iterum alimenta in ventriculo ac debito modo fermentari, ſicque non deeſſe ſpem recuperandi vires, ſanitatemque priſtinam.

§. 13. Sed pergendum mihi eſt ad alia argumenta, quibus fermenti hujus patroni utuntur, præcipue in appetitu hinc deducendo. *Primum* atque palmarium deſumunt à juvantibus. Etenim ſi appetitus acuitur acidis, ut ſunt ſuccus citri, aurantii, granati, omphacium, acetum, ceraſa, ribes, berberes ſpiritus item 🜍is, ⊖is, ⦶i, atq; 🜖li, ſequitur fermentum ſtomachi eſſe acidum.

§. 14. *Alterum* à nocentibus argumentum petunt. Aſſerunt enim, omnia, quæ acidum alias infringunt, alcalia volatilia & fixa, item & terrea peſſundare appetitum, vimque fermenti ſtomachalis enervare propter deſtructum ejusdem acorem.

§. 15. *Tertium* deſumunt à fame canina. Si enim fames augetur ab acido aucto ac nimio, concludunt & famem naturalem oriri

ex acido blandiori. Scilicet ſi canina fames tantum gradu diſcrepat ab ordinario appetitu, probabile videtur & cauſas horum ſaltim gradualiter atque ſecundum magis & minus differre.

§. 16. Quid multa? Si verum eſt, quod Hechſtetterus in Obſ. Med. p. 482. & ſeqq. affirmat, eſurientes ſentire hujus fermenti blandam ac ſeroſam aciditatem in os aſcendere, quæ gratiſſime vellicet linguam, dentesque feriat; cur dubitamus de ejus efficacia in excitando appetitu?

§. 17. Reſpondendum igitur eſt ad ſingula ſeorſim. Ad *primum:* Concedo, acida ſæpius appetitum excitare, quatenus nempe vel humores ventriculi nidoroſos corrigunt, vel pituitam ibidem hærentem incidunt & detergunt; atque ſic impedimenta quidem ſpontaneæ ciborum fermentationis removent, fermentum autem nec conſtituunt, nec augent.

§. 18. Cur enim acida non ſemper juvant, quod in Venere enervatis, aliisque virium proſtrationibus quotidie notamus cum tædio; cujus rei cauſam Secundi Capitis §. 37. explicatam dabit.

§. 19. Præterea & acida ipſa appetitum quandoque dejiciunt. Ribes ſane, ceraſa, mala atque pruna, imo fructus horæi ad unum omnes, ſive actu ſint acidi, ſive aceſcentes, quandocunque, ſtomacho præſertim jejuno aſſumti, diarrhœam invehunt, ilico appetitus perit. Hujus exemplum ex mororum eſu annotavit Helmont p. m. 18. 4, 21. plura ſuggerit quotidiana experientia.

§. 20. Ad *ſecundum* reſpondeo: verum eſt, oculos ♋. C.C. hæmatitem, limaturam crocumque ♂is ſimiliaque duriora appetitum fœdare; ſed non alio modo, quam petaſo, fumoſa farcimina, aſellus truncatus, & ſimiles duriores cibi eundem quadantenus dejiciunt. Alcalia autem fixa æque ac volatilia tantum abeſt, ut deſtruant appetitū ordinariū, ut potius eundem ſæpius à pituita proſtratū excitent.

§. 21. Optimo ſane conſilio hæc ipſa præſcribit Sylvius in Pr. lib. 1. c. 2. §. 28. Secutus eum non infeliciter ſum atque expertus præcipue ſpiritum ſalis ammoniaci, non vulgarem, ſed qui ſal ♀ri

adje-

adjectum per enchireſes quaſdam, ſibi aſſociat. Sicque volatile ſimul & fixum continet alcali, non ingratus tamen eſt, ac præterea ventriculi humoribus acidis ſumme conveniens.

§. 22. Quod ſi igitur alcalia æque ac acida excitant appetitum, cur non eodem modo fermentum ventriculi aſſero eſſe alcalinum.

Si enim ſequitur:

Fermentũ ventriculi eſt acidum, quia appetitus excitatur acidis,

Colligo & ego:

Fermentum ventr. eſt urinoſum, quia appetitꝰ excitatur Urinoſis.

Addo: - - - - - - ⊖ſum, - - ⊖ſis.

- - - - - - aromaticum - - aromatibus.

§. 23. *Tertium* quod ſpectat. Notum eſt à ſtatu præternaturali ad naturalẽ non valere conſequentiam. Ex ſuperabundanti tamen aſſumam hoc ex collatione petitum argumentum, ejusdemq; inconvenientiam monſtrabo. Diſtinguo autem in fame canina hæc duo à ſe invicem, nempe (1.) digeſtionem celeriorem & (2.) appetitum inordinatum ac fere continuum. Prius illud recte ab acido quodam acriori deducitur, quod aſſumta ilico ſolvit, ac poſtmodum ventriculum ſtimulat ad horum ejectionem vel per ſuperiora, vel per inferiora. Poſterius autem propter hoc acidum non accidit eo, quod orificium ſiniſtrum ab illo vellicetur; hoc enim adhuc probandum eſt, ſed propter nimis citam alimentorum è ventriculo fugam.

§. 24. Acidum igitur non eſt appetitus in fame canina cauſa per ſe, ſed ſaltim per accidens. Vera autem ejusdem appetitus cauſa eadem eſt, quam in altero Capite appetitui ordinario aſſignabo. Nullo itaque modo ſequitur: Acidum acre eſt cauſa per accidens famis auctæ, ergo & acidum blandum eſt cauſa per ſe famis ordinariæ ac naturalis.

§. 25. Sed nunc & Hechſtettero ſatisfaciendum eſt. Largior autem eum obſervaſſe in ſeipſo affluxum acidiuſculi ſeri ac natas hinc vellicationes in ore. Largiar & idem accidere hypochondriacis, & qui cruditate ventriculi acida laborant. A particulari tamen

ad univerſale N. V. C. Imo vero ſi vel maxime omnes idem ſentirent acidum, quod tamen falſum eſt, nondum tamen concludendum foret, acidum hoc eſſe appetitus cauſam, quamvis ut proprium in ordinario ac naturali appetitu ſemper accidat.

§. 26. Hæc ſunt potiora, quibus adſtruitur, acidum eſſe appetitus cauſam. Pergo nunc ad illa argumenta, quæ chylificationem ab hoc acido perfici docent. *Primum* iterum à juvantibus acidis deſumtum eſt. Nec diffiteor, ſuccum citri, acetum & ſimilia promovere quandoque chylificationis opus. Diſtinguendum tamen eſt inter cauſam adjuvantem ſ. miniſterialem, & efficientem ſ. principalem. Rectiſſime enim Helmont aſſerit p. 168. 13. digeſtionem hanc eſſe opus vitæ ipſius, cujus inſtrumentum ſatellitium ſit acor.

§. 27. *Alterum* argumentum à nocentibus petunt, aſſeruntque à lapidoſis terreis & alcalibus aſſumtis chylificationem impediri. Sed eodem modo ut ſupra §. 20. reſpondeo per diſtinctionem. Ita enim eſt, ex abuſu terreorum, præcipue magiſteriorũ chylificationem inſigniter lædi, quatenꝰ nempe hæc ipſa non connatum quidem fermentum præcipitant, ſed quatenus in nimia quantitate aſſumta ventriculum gravant atque ſic & appetitum & digeſtionem deſtruunt.

§. 28. Salia autem volatilia non modo chylificationem non turbant, ſed & eandem accelerant ſæpius. Sane & ⊖ volat, ♀ri, C. C. ſuccini, Urinæ & ★ci ab Experientiſſimo Sylvio p. 58, 26. hunc in finem commendata, convenientiſſime in cruditate ventriculi acida, aut acidis cibis ſuperingeſta, primam digeſtionem promovent.

§. 29. Quemadmodum enim in omni fermentatione utrumque ⊖, acidum & alcali reperiuntur, ac neque alcalia neque acida ſola eandem excitare queunt; ita & utrumque ⊖ pro fermentatione ventriculi requiritur. Inde, ſi alcali ſuperet acidum, propinamus acida ad facilitandam fermentationem; ſi acidum ſuperet alcali, addimus alcalia eadem lege. Merentur ſic & ipſa alcalia quandoque fermenti nomen; quod cineres clavellati ſatis teſtantur ad

mel

mel fermentandum, pro panibus mellitis hinc conficiendis, adhibiti.

§ 30. Atque ſic quidem ſatis, ut puto, oſtendi, in ſtomacho non habitare fermentum, quod vulgo credunt, quodque appetitus ac chylificationis cauſa dicitur; acidum autem, quod in ventriculo ac chylo deprehendimus, ex ſpontanea aſſumtorum fermentatione oriri. Sed tempus eſt, ut & meam de appetitus ac chylificationis cauſa opinionem exhibeam. Hæc ipſa autem nec mea ſolum eſt, nec pro infallibili aut invincibili venditatur; communi tamen probabilior videtur, atque ad plura alias obſcura dilucidanda aptior. Viſa ergo mihi eſt digna, quæ hac occaſione publice ventilaretur.

CAP. II.

§. 1.

SEpoſita jam anima rationali, ſuppono ſenſitivam in homine eſſe ſpiritus, quorum ſedes cerebrum ſit cum cerebello atque medulla ſpinali, unde per nervos ad partes quaſcunque corporis abeant, & quorſum eadem via iterum remeent.

§. 2. Inſigniores ergo ventriculi nervi, qui paris vagi ſunt rami, adducunt æque & abducunt ſpiritus. Nec vero probabile eſt, pro motu ſaltim ac ſenſu, ſed potius alium adhuc in uſum hos majores nervos ipſi datos eſſe à natura.

§. 3. Famis itaque & chylificationis cauſam, poſtquam acidum ventriculi fermentum deſtructum eſt, ab his ipſis petendam eſſe, varia mihi perſvadent. Primum recenſebo ea, quæ circa famem, ac poſtmodum quæ circa chylificationem mihi viſa ſunt.

§. 4. Facultas ſane appetitiva non minus quam ſenſitiva & locomotiva ipſius animæ ſ. ſpirituum functio eſt.

§. 5. Quid manifeſtius eſt? ſalivam, conſpectis aut odoratis ſaltem delicatioribus ferculis, ubertim in os affluere, idque propter impetum facientes ſpiritus, qui ex nervis ſalivales ductus copioſe concomitantibus alliciuntur, ſalivamque una movent, ac magis ſpumoſam reddunt.

§. 6. Sed tranſeat hoc, non enim perpetuum eſt; motus autem ſpirituum, quo ad ſtomachum deferuntur, in omni fame neceſſario accidit, & quemadmodum in venereo appetitu copioſius affluunt ad organa ſpermatica ſpiritus, ibidemque ſemen rarefaciunt ac ſpirituoſius reddunt; ita & in ventriculum affluentes vacuum, ubi non reperiunt in quod agant, niſi forte pauciores aſſumtorum reliquias, fluctuant ibidem corrugantque fibras, quod eſurire dicimus.

§. 7. Vacuo hoc ventriculo accidere dixi; aſſumto enim cibo fluctuatio hæc ceſſat, nec locum habere poteſt, ſi quando viſcida pituita aut acida nidoroſave ventriculum repleant in anorexia.

§. 8. Quandocunque autem ventriculo vacuo influunt ſpiritus, præſens eſt fames, & contra, quandocunque non influunt, deficit fames.

§. 9. Poſtquam enim chylus diſtributus ac ſpiritus hinc reſtituti ſunt, quod hora poſt prandium ſexta, poſt cœnam vix duodecima accidit, eſurimus iterum ob affluentes copioſiores ſpiritus.

§. 10. Etenim ſi diutius abſtineamus à cibo, videlicet pluribus diebus, perit idem appetitus, nempe ob deficientes paulatim ſpiritus. Elegans proinde eſt hiſtoria, qua Diemerbrœck in ſua Anat. p. 38. teſtatur de ſeipſo, poſtquam cum ſociis jejunaſſet ad ſeſquidiem, ſe non amplius famem ſenſiſſe ad tertium usque diem, ſed ſaltim corporis debilitationem. Scire autem velim, quorſum tunc abierit fermentum acidum hactenus creditum, quod ſic potius ſummam, ex illorum hypotheſi, contraxiſſet acrimoniam.

§. 11. Sed pergendum mihi eſt ad juvantia appetitum, atque huic nocentia. Primum examinemus exercitium corporis. Hoc ſi moderatum eſt, famem excitat, eo quod aucto tantiſper ſanguinis motu ſpirituum influxus promoveatur. Exceſſivum autem ubi fuerit, ita ut vires proſternantur, tunc perit omnino fames, præcipue in his, qui debilioris ſunt naturæ.

§. 12. Quicquid enim ſpirituum influxum pomovet, id omne famem excitat. Aromatica itaque ac analeptica ſpirituoſa facile pal-

palmam præripiunt aceto, ſucco citri, ſpiritui ⊕li, ♀is & ⊖is, aut quibuscunque acidis.

§. 13. Edoctus id ſum hoc exemplo. Vocabar aliquando ad ægrum, quem diarrhoea pertinacior omnes adeo vires exhauſerat, ut vix pedem manumve, nedum linguam moveret, ac ſceleton cute tantum obductum exhiberet. Adhibui prima die fortiora adſtringentia, exteriusque applicato emplaſtro meo ſtomachali, ſedatus eſt ilico alvi fluxus. Cum vero vires deficerent, cibumque averſaretur, id unice poſtmodũ laboravi, ut appetitum excitarem ægro, quo felicius vires amiſſæ ex aſſumtis alimentis reſtaurarentur. Præſcripſi ergo ex aliorum hypotheſi acida per plures dies. Sed tantum abeſt, famem ab horum uſu excitatam fuiſſe, ut potiꝰ ſtranguria hinc nata fuerit, quæ acidi effectum in veſica prius, quam in ſtomacho declarabat ſuo dolore. Abſtinui ergo ab acidorum uſu, atque eo ipſo die ceſſavit ſtranguria. Cautior inde factus, ſpirituoſa poſtmodum ac aromatica adhibui, eventu non in hoc modo, ſed & in pluribus poſtea feliciſſimo.

§. 14. Deſtruunt autem appetitum omnia ea, quæ vires proſternunt atque ſpiritus diſſipant: Veneris abuſus, ſudatio exceſſiva, V. S. nimis larga, hæmorrhagia, alvi fluxus atque ſimilia, dolor item ac morbus fere omnis.

§. 15. Eodem modo & animi pathemata, mœror, ira, ac præcipue terror famem extinguunt. In terrore namque ſpiritus ſubito retrocedunt ad cerebrum ſedemque nobiliorem, & ventriculum æque ac manus atque pedes deſerunt, ut ſæpius appetitiva facultas una cum locomotiva ac ſenſitiva intercipiatur, corpusque ſemimortuum ſenſibusque pene orbatum relinquatur.

§. 16. Hæc appetitus dejectio ex animi conſternatione tota quidem die notari poteſt, lubet tamen ipſius Helmontii exemplum huc revocare, quod in Tr. Pyl. Rect. §. 20. habetur. Emturus hic villam, obambulat cum inſigni appetitu; tum fortuito lapſus diſtorquebat pedem, ac ſuperveniente rigore cum nauſea atque vomi-

Digitized by Google

vomitu, priore appetitu deſtituebatur, usque dum repoſitus eſſet pes dislocatus.

§. 17. Adducit hunc caſum Autor pro confirmando pylori regimine, ſed fruſtra. Ego autem eodem utar partim ad rejiciendam aliorum de fermento hypotheſin, partim ad meam ſententiam ex hoc declarandam.

§. 18. Vix enim credibile eſt, acidum illud ventriculi deſtructum ac præcipitatum una fuiſſe in lapſu pedem dislocante, ac poſtmodum réſurrexiſſe, cum pes reſtitutus fuiſſet.

§. 19. Longe autem probabilius eſt, ſpiritus è ventriculo retroiviſſe in lapſu, dubio procul Helmontium conſternante, ac poſtea ad dolentem pedem abiiſſe (prout in omni doloris genere ſolent,) eundemque repoſitum rurſus deſeruiſſe, atque ad priſtinum rediiſſe munus.

§. 20. Profecto ſi quod aliud argumentum, hoc cumprimis meam videtur confirmare opinionem, quod animi pathemata tantam vim habeant in deſtruenda fame, ac ſæpius adeo ſubitam, quanta vix explicari poteſt ex aliis hypotheſibus.

§. 21. Sed fame ſepoſita progredior ad chylificationem. Dependet autem hæc ipſa non minus à ſpirituum influxu, quam fames.

§. 22. Audiamus Williſium in Anat. Cerebri p. m. 132. & 133. Obſervatu dignum eſt, quam miro artificio uterque paris vagi truncus, duobus ramis, velut geminis manibus invicem commiſſis, cum alterutro communicant, priusquam ad ventriculum pervenitur; eo quidem fine, ut utriusque nervi influentia ad unamquamque ſtomachi regionem & partem æqualiter pertingat: Cum enim uterque ramus ſtomachicus, ſcilicet tum ſuperior, tum inferior, è binis ramis ab utroque paris vagi latere prodeuntibus conflетur; una providetur, ut ſpirituum qui ventriculo deſtinantur, tributa ſint certa & valde copioſa: Nam illius viſceris actionem, ſ. chylificationem quod attinet, ad illam peragendam ſpiritus ex utroque latere influi, in orificium, & exinde in ſingulas ejus partes & receſſus affatim diſtribu-

ſtribuuntur; eoque factum eſt, ut ſtomachus ſupra menſtrui cujusvis chymici virtutem corpora diſſolvat.

§. 23. Hanc equidem de Chylificatione ſententiam iterum neglexit Williſius ipſe in Pharmac. Rat. p. 15. ubi nervorum oblitus, liquoré quendam ſpirituoſum arterias tantummodo cœliacas ſuppeditare poſſe aſſerit, qui cum chyli reliquiis, in cruſta villoſa hærentibus conjunctus, fermentum ſtomachi vulgo creditum conſtituat. Vix autem ſatis miror, quam avide aliorum de fermento opinionem hauſerit, reſpuens nervorum ſuccum, alias ipſi admodum placentem.

§. 24. Rectius autem prius illud aſſertum retineo; moneo tamen, hanc vitalem atque à ſpiritibus dependentem in chylificatione fermentationem, probe diſtinguendam eſſe à naturali ſive ſalina, (voca ut lubet,) quæ ex diverſi generis aſſumtis alimentis neceſſario oriri debet, ut ſupra §. 11. Cap. I. dictum eſt.

§. 25. In infantibus, quamdiu lacte nutriuntur, & adultis, qui ſimili nutrimento, quod minus fermentare aptum eſt, utuntur, ſola vitalis fermentatio locum habet; in aliis amice concurrit utraque ac ſeſe mutuo adjuvat.

§. 26. Vitalis hoc modo perficitur: Spiritus, qui per nervos copioſius influunt in ventriculum, permeant aſſumta alimenta continuo, & quemadmodum videmus igneas particulas movere aquam in lebete aut olla, donec ebulliat; ita non diſſimili ratione ſpiritus, impetum facientes, plusquam igneæ ac ſumme activæ mobilesque particulæ dum in ventriculi contenta penetrant, eaque hinc & inde commovent, neceſſum eſt, ut eadem ſpumeſcant, emolliantur, ac in liquamen ejusmodi chyloſum abeant.

§. 27. Inchoatur hæc fermentatio primum in ore ipſo, quandocunque inter maſticandum ſaliva ſpiritibus prægnans admiſcetur deglutiendis cibis, quos notabiliter alterat. Completur autem in ventriculo eadem, poſtquam in eo aliquandiu commorati ſunt cibi, præcipue qui duriores fuerint.

§. 28. Quid vero de ferro,quod ſtruthiocamelus digerit, ſimilibusque nimium duris judicandum eſt; annon & hæc ipſa reſolvuntur in ſtomacho? Quod enim panis, carnes, olera & pultes ab his digerantur, facile permitti poteſt; ferrum autem, oſſa & lapides eodem modo ſolvi, non æque credibile videtur.

§. 29. Hic non neceſſe eſt,ut cum Argenterio ſentiam, qui in Comm. Aph. Hipp. p. m. 1053. expreſſe ſtatuit, concoctionem eſſe animæ ipſius functionem,atque quod ſtruthiocamelus ferrum & lapides concoquat, id ejus naturæ atque formæ, qua à reliquis animalibus differt, adſcribendum eſſe.

§. 30. Varia enim huic dubio reſponderi poſſunt. Nempe *primo* poſito, quod animal quoddam ferrum & lapides deglutiat, ac in ventriculo comminuat, demonſtrandum tamen mihi eſt, hæc ipſa ſoluta eſſe, & non attritu ſaltim comminuta,quod egregio Galli Calecutani exemplo demonſtratur à Conſentino in Progymnaſm. VI. de Nutricat. p. 225. & 226. *Secundo* ſi ſoluta ſint, ſolvi poſſunt à fermentatione non vitali, ſed ſalina, hujusque reliquiis plerumque acidis. Etenim,quod *Tertium* eſt,hæc ipſa duriora non ſunt alimenta, ſed peregrina ideoque extra ſphæram chylificationis poſita; perperam ergo eorum ſolutio à ſpiritibus poſtulatur.

§. 31. Chylificationis itaque vera cauſa ſpiritus ſunt. Id quamvis à priori non poſſit demonſtrari ac ſenſibus externis capi, poteſt tamen à poſteriori & per conſequentiam non vanam innoteſcere.

§. 32. Veriſſimum eſt, omnia, quæ vires ac ſpiritus reſtaurant, promovere chylificationis opus. In apepſia enim & ventriculi imbecillitate,quid convenientius eſt vino generoſiori aut aromatibus, hincque paratis cum ſpiritu V. elixiribus ac uſitatiſſimis vitæ ▽is? quorum uſum in ventriculi languore vulgus quoque novit.

§. 33. Econtra & hoc verum eſt, omnia, quæ ſpiritus alterant aut diſſipant,alterare chylificationem & impedire. Quotidianum eſt, in nobis chylificationem longe citius abſolvi in vigilia, quam in ſomno. Somnus enim quies ſpirituum eſt, non quidem omnimoda

ſed

ſed reſpectiva. Dum ergo parcius ac tardius ad ventriculũ influunt ſpiritus, neceſſum omnino eſt, & tardius abſolvi ejus digeſtionem.

§. 34. Ne vero culpam conferas in defectum exercitii atque motus corporis;(quæ quidem & chylificationem eo modo promovere concedo, quo famem excitare in I. Cap. §. 11. dictum eſt) experire, annon & in lecto quieſcentem ſed vigilantem, prandii ac cœnæ hora te commonitura ſit de fame, quæ index ac teſtis eſt abſolutæ jam chylificationis.

§. 35. Deinde quid judicandum eſt de amore, mœrore atque curis, ſimilibusque animi affectibus, qui prout appetitum dejiciunt, ita imbecilliorem reddunt ventriculum, & univerſum corpus contabeſcere faciunt, ob defectum nutrimenti laudabilis.

§. 36. Annon veroſimile eſt, ſpiritus in ventriculo deficere, eo quod aliis in curis detineantur; quod & ipſum manifeſtum eſt in his, qui ſtudiis nimium incumbentes, plerumque apeptici ſunt ac macilenti.

§. 37. Quid de tabe dorſali tibi videtur, quæ ex Veneris abuſu oriri ſolet; annon neceſſum eſt, ut ſpirituum cum ſemine profuſionem ſentiat, uti totum corpus enervatum, ita & ſtomachus anorexia ſimul & apepſia correptus.

§. 38. Addo his & gravidarum vomitus, qui non aliam ſæpe ob cauſam accidunt, quam quod ſpiritus circa fœtus formationem in utero occupati, ventriculum ac primæ digeſtionis negotium deſerant; unde ab indigeſtis ac vitali charactere deſtitutis cibis gravatus ſtomachus ſeſe contrahit, ut rejiciat contenta, tanquam peregrina ac magis nociva.

§. 39. Par enim ratio eſt gravidarum & heluonum, qui heſternæ crapulæ cruditates, ac avidius ingeſta ac indigeſta, mane revomunt. Utroque enim in caſu ſpiritus inſufficientes ſunt ad abſolvendam chylificationem.

§. 40. Hæc ſufficiant hac vice. Interim Lectorem Benevolum rogito, ut priorem cum mea conferre velit opinionem, at-

que candidius pronunciare, quænam harum veroſimilior videatur. Quidquid autem ſit; ſciat, me hanc non prius deſerere, quam alia mihi verior demonſtretur.

COROLLARIUM.

QUod in quadripartito Botanico Pauli annotavit, poſt menthæ uſum venæ ſectionem incruentam fuiſſe; idem & mihi obſervare licuit in muliere, quæ tabe laborabat ſtomachica. Cum enim propter menſes ſuppreſſos Sanguinis miſſionem poſtularet, factum eſt, ut à venæ ſectione tribus vicibus repetita vix una gutta ſanguinis erumperet, poſtquam per tres fere ſeptimanas uſa eſſet eſſentia menthæ, cui aſſociata erat tertia pars elixiris Vitr. Mynſ. An autem hoc ex uſu menthæ contigerit, aliis judicandum, atque ulterius experiendum relinquo.

DISPUTATIO XXI.

DE FAME CANINA ET BULIMO.

J. J.

EQuidem Vulgus, præſertim imperitum ruricolarum genus, tum demum ægrotare ſe intelligit, quando Appetitus proſternitur, ut eorum prima ſem-

ſemper querela ſit apud Medicum, ab ægro cibũ nec appeti nec aſſumi. Et profecto nil crebrius in omni morbo accidere ſolet, quam ANOREXIA; quoniam & in principio morborum appetitus nunc quidem ſubito dejicitur, nunc vero paulatim deficit: in progreſſu non modo deeſt ordinarie fames, ſed plerumque in faſtidium cibi, potusque convertitur: peſſimũ tamen eſt, ſi morbo ſuperato non redeat appetitus. Quemadmodum igitur frequentiſſimum eſt, ægros averſari alimenta; ita rariſſimum è contra obſervamus famem augeri. Videlicet præter FAMEM CANINAM & BULIMUM non datur affectus, in quo plus ſolito eſuriant ægri. Id ipſum vero cum admodum ſit curioſum, animum induxi, quantum ingenii tenuitas permittet, hac Diſſertatione disquirere. A te autem, Summe DEUS, Gratiam, viresque, favorem, ac veniam à Benevolo Lectore oro & obteſtor.

§. 1.

QUantumvis nec pondus adſumendorum, nec hora cibandi ſtricte poſſit definiri; facile tamen quilibet famem naturalem à præternaturaliter aucta diſtingvet, ſi & quantitatem atque tempus comedendi reſpexerit. Nimirum levis error non ſtatim morbus eſt, prout nec poculum hilaritatis ad intemperantiam refertur ab Ethicis. Aſt, qui nimium excedit, & quidem ſæpius & quaſi habitualiter, ei vix quisquam invidebit titulum Polyphagi.

§. 2. Tria horum exempla recenſet Lipſius *Cent. 1. Miſcell. Ep. 11.* Primus comedebat uno die aprum integrum, centum pa-

 nes,

nes, vervecem & porcellum. Alter quingentas ficus paſſarias, centum Perſica, & Melones decem, atque uvarum pondo viginti. Tertius, quatuor capones, totidemque perdices, it. hædi clunes aſſos & vituli infarctum pectus, præter ſalſamenta.

§. 3. Profecto & hic conſuetudinis mira vis eſt; ſicut alii, præſertim in avaritiam proclives, vix cibos deguſtare audent, optantes aëre, ſi fieri poſſet, ſatiari. Ita dies aliis pene deficit, ut & de nocte urgeantur fame, ſi forte è ſomno expergefacti fuerint; Credideris Gulonis pelle undique veſtitos atque contectos, adeo non tantum ſomniare (ſecundum Helmont. *in Magn. Vuln. Cur. ed. Amſtel. §. 165.* ſed meditari continuo de epulis atque voracitate videntur.

§. 4. Verum hæc vitia magis moralia ſunt, quam morboſa. Sunt tamen & alii, qui non Phagorum inſtar, impulſu nequitiæ, vel gloriæ, ſed famis inexplebilis, ad ejusmodi voracitatem incitantur, ut à largo jentaculo nondum elapſa hora ſtomachum rurſus ſentiant latrantem, ac ne prandium quidem ſine tædio expectare valeant, ſurgentes inde, jamjam eſuriant; verbo, non comedunt, ut vivant, ſed potius vivunt unice, ut comedant.

§. 5. Famem hanc inſatiabilem communiter CANINAM dicunt, inprimis, quod more canum reddere per vomitum non raro neceſſum habeant copioſius ingeſta; quemadmodum in aliis per alvi fluxum iterum prodeunt, quos certe cum anatibus meliori jure comparare poteris.

§. 6. Cum hoc affectu convenit quodammodo BULIMIA non, quod ea correpti, ut boves ſolent, copioſo victu diſtendi ament, ſed quod grandi fame vexentur jejuno ſtomacho, ut animi deliquium ſuperveniat, niſi huic ſatisfactum fuerit. Rectius igitur denominationem iſtam à perticula βȣ, ſignificationem vocabuli intendente, quam ex Græco βȣ̃ς deducimus,

§. 7. Quanquam igitur confuſionem eorum, qui promiſcue termino BULIMI & FAMIS CANINÆ utuntur, non probem; non

non inconveniens tamen mihi viſum eſt, utrumque hunc affectum in hac tractatione conjungere, potiſſimum quia non modo in Cauſis, ſed & in Cura maximam habent convenientiam.

§. 8. Sepono jam Veterum opinionem, qua ordinarium ventriculi appetitum à ſuctione venarum deduxerunt.

§. 9. Cæterum qui ordinarie Ventriculo aſſignant fermentum, mediante quo naturalis fames excitetur, haud abs re ab eodem, ubi intenſiorem acorem præter naturam contraxit, derivant famem præternaturaliter, nimiumque auctum. Quo quidem egregie facit hiſtoria FORESTI, quam *Lib. 18. Obſ. 5.* recenſet: Videlicet erat apud Delphenſes Monacha, quæ diu poſt ſumptos cibos vomebat, iterumque comedens adſumta ſimili modo rejiciebat, adeoque Appetentia Canina omnino laborabat. Sentiebat autem non modo acidum ſaporem oris, ſed & eructabat & emovebat ſæpius acidum.

§. 10. Unde hoc ipſum enatum fuerit, non æque conſtat ex relatione, juxta SYLVII hypotheſin, non difficile foret è Pancreate id adduxiſſe, præſertim cum aquea primum, ac dein acida per vomitum ægra rejecit. Quæ ſententia non parum confirmatur *Obſerv. BLASII 15. pag. m. 57.* qua memorat, Ductum Pancreaticum duplicem, diſtincta via inteſtinum ingredientem, ac ramulis undique per Pancreatis ſubſtantiam ſeſe diffundentem, ſe obſervaſſe in cadavere cujusdam Viri, qui, dum in vivis exiſteret, omni tempore famelicus reperiebatur.

§. 11. Quandoquidem vero iſtud fermentum ventriculi acidum gratiam ſuam perdidit, poſtquam demonſtratum eſt, ſecundum naturam id nec adeſſe, nec abeſſe poſſe, nec ſufficere, quantumvis adſit. Sicut enim pinguia ab acido nunquam diſſolvuntur; ita lac hauſtum ab eodem corrumpitur atque coagulatur, ex quo de illius fermenti & inſufficientia & noxa ſatis liquet. Sit ita, hunc vel illum jejuno ſtomacho, murmura & dolores ventris atque acidos etiam ructus ſentire, inde tamen non ſequitur,

ſur, famem oriri ab acido, cum plures alii appetitu gaudeant egregio, qui nihil eorum ſentiunt; ut è contra non rarum, ventriculum humore acido abundantem nil minus, quam famem, ſentire. Plura in contrarium adducta argumenta vid. in *Diſſ. de Acid. Ventr. Ferment.*

§. 12. Alia tamen ratio eſt appetitus præternaturaliter aucti, & nimium quidem aucti. Neque ſequitur: Ordinarie appetitus non provenit ab acido quodam humore ſeu fermento; igitur nec præter naturam vehementer adauctus: utpote qui accidere poteſt, ventriculo etiam nondum vacuo, ob excedentem nempe talis humoris voracitatem ſeu eſurinam qualitatem.

§. 13. Eſt ergo famis præternaturaliter auctæ Cauſa, Humor p. n. exceſſive acidus, vel auſterus, ſed non ſemper; nam & vermibus eandem excitari variæ teſtantur obſervationes. Ita refert Alex. Trallianus *lib. 4. cap. 7.* ſe noſſe mulierem, quæ cum multa & immodica adſumeret, ac nunquam ſatiari ſe diceret, ſed roſionem in ſtomacho experiretur ſæpius, tandem ſumto Purgante vermem excrevit duodecim cubitos longum, unde ilico furioſa appetentia conquievit.

§. 14. Sic etiam Nicolus *Serm. 5. Tr. 4. cap. 32. de Appet. Canin.* memorat, ſe vidiſſe Florentiæ mulierem, quam propter vermes plurimos ſingulis horis cibum capere, imo & pluribus vicibus de nocte ſurgere atque comedere oportuit, quoniam vehementer cruciabatur vacuo ſtomacho; poſtquam autem pharmaco uſa eſſet, lumbricos ultra centum ſatis longos per alvum rejecit, atque ſic convaluit protinus.

§. 15. Pertinet huc ſingularis obſervatio BONETI in *Sepulchret. pag. 735.* Videlicet corripiebatur puer quidam ictero, ad cujus medelam ſeptem forte pediculos deglutiverat; diſparente morbo fames ſuperveniebat inſatiabilis, ut jurarent omnes, huic quinquaginta Ægæonis fuiſſe ventres: Cum vero miſeram finiiſſet vitam, diſſecto ventriculo, offerebat ſe monſtroſæ magnitu-

gnitudinis inaudita pediculorum copia, indubitata Appetitus Canini cauſa.

§. 16. Ecquis vero non intelligit ab ejusmodi comedonibus meliorem alimentorum partem, laudabilemque chylum præripi; adeoque ſtomachum indeſinenter famelicum, corpusque tabidum, pallidum ac fœdum reddi. Ex roſione autem & morſu, ut ſic loquar, eorundem qui non proveniant dolores, cardialgiæ, tandemque lipothymia? Cum per experientiam conſtet, ab ejusmodi vermibus non arroſum tantum, ſed & eroſum ac perforatum fuiſſe ventriculum.

§. 17. Itaque Vermes & Famem Caninam & Bulimum pariunt, pro diverſitate circumſtantiarum. Et vero donec animalculis iſtis ſuppetit ſufficiens alimentum, facile homo liber eſt ab animi deliquiis, aliisque moleſtiis. Aſt intermiſſa alimentorum adſumtione, inprimis ſi major adſit vermium copia, aut etiam æger debilis, pronusve ad Syncopen fuerit, tum Bulimia talem pene exanimari mirum non eſt.

§. 18. Similis eſt ratio frigoris, cujus in excitanda BULIMIA vim non contemnendam plures annotarunt Scriptores, præ cæteris vid. TH. BARTHOLINUM *de Nive cap. 33.* Nempe qui longius iter per nives faciunt, flante Borea, ii, ſi vacuus fuerit venter, non modo enormiter eſuriunt, ſed & animo tandem delinquuntur: id quod terna vice juveni Brabantino accidiſſe in eodem itinere, narrat FORESTUS *l. c. Obſ. 15.*

§. 19. Rationem hujus rei non unam reddunt Autores; ſiquidem alii cum HIPPOCRATE *I. Aph. 15.* ventres hyeme calidiores, i. e. per antiperiſtaſin calidum nativum influens retropelli à frigore ambientis aëris pronunciant; Alii frigus inſpiratum, perque corporis poros penetrans exiſtimant id ipſum potius extinguere, atque hoc modo inducere lipothymiam. Alii à particulis ſalinis ſeu acribus nimium halitibus, in ſtomachum

Digitized by Google

delatis, maximam famem oriri, ipſum vero ſanguinem per reſpirationem in pulmonibus coagulari, ac conſequenter ſanguinis motu ſufflaminato Syncopen contingere perhibent.

§. 20. Mihi autem videtur in hoc potiſſimum conſiſtere vim frigoris, quod, dum corpus ambit, repellat atque impediat ſpirituum cum ſangvinis ſero tranſpirationem; unde & digeſtio alimentorum acceleratur, & ſi vacuus fuerit ſtomachus, appetitus major eſt, inprimis, ſi particularum acrium ex aëre inſpiratarum major copia ventriculum vellicet, ac famis doloroſæ autor ſit. Subſequens vero lipothymia tum demum oritur, quando inedia atque itineris difficultas vires exhaurit, ut deficientibus paulatim ſpiritibus, robur totius corporis evaneſcat.

§. 21. His ita ſe habentibus, tanto facilius, ut puto, liquet, quibus modis Curatio Famis Caninæ vel Bulimi inſtitui debeat, ſi modo in anteceſſum conſtet, poſt accuratam Cauſarum cognitionem, punctum omne abſolvi: ſolida igitur Diagnoſi horum affectuum opus eſt. Ipſa quidem Fames Canina non difficulter cognoſcitur, ex inſolita atque inſatiabili fame, ſicut Bulimia ex animi deliquio inediam ſubſequente.

§. 22. Aſt ut Cauſæ clarius innoteſcant, exiſtimo ad hæc ſigna reſpiciendum eſſe. Nempe qui de ructibus acidis, murmure ac rugitu ventris conqueritur, atque acida per vomitum rejicit, is absque omni dubio ex acrimonia humorum acidorum ægrotat.

§. 23. Quibus vero nihil horum accidit, ſed potius anxietas ſingularis, ex vermium morſu nata, quotiescunque in defectu nutrimenti ſtomachum arrodunt, tum omnino de horum ingratorum hoſpitum præſentia certi eſſe poſſumus, præcipue, ſi tabes concurrat, alvi obſtructio, oculorum livor, vultusque diſcoloratio, nec non pavor in ſomno, & quæ alias ſigna vermium eſſe poſſunt. §. 24.

§. 24. Minus autem obſcurum eſt , ſi quem forte frigus exanimarit , ut , ſi vel maxime æger præ animi deliquio, ægritudinis ſuæ cauſas narrare nequeat , adſtantes tamen ac manifeſtæ circumſtantiæ , ut temporis , itineris , ac inopiæ,veram morbi cauſam innoteſcere faciunt.

§. 25. Quod ad Prognoſin attinet , conſtat utique, quod, ſi à lumbricis proveniat inſatiabilis iſta fames , periculum fere abſit , eo quod illis è medio ſublatis , affectus ipſe juxta removeatur. Ita & , ſi à Cauſis externis ille oriatur, extra periculum eſt : ſiquidem illæ quantocyus removeantur. Quod ſi autem cum vomitu & alvi dejectione continuatur nimia hæc fames , haud dubie periculum minatur, inque Cachexiam , Hydropem & Atrophiam aliosque ejusmodi morbos degenerare poteſt.

§. 26. Supereſt Medendi Methodus , quæ ante omnia , poſt cauſarum externarum amotionem , humoris peccantis,acidi & acris nimium , juſtam contemperationem : vermiumque, ubi adſunt, interfectionem, deinde vero convenientem evacuationem requirit.

§. 27. Remedia itaque in acrimonia acida convenientiſſima judicantur lapidoſa atque Martialia , quæ abſorbeant eandem atque præcipitent. Hujus generis ſunt , *Oc.* ♋. *C. C.* atque *Ebur uſtum* , *Oſſa Sepiæ* , *Concharum teſtæ calcinatæ* , *Corallia*, *Mater Perlarum* , *Cryſtallus montana* &c. ſi fortaſſis vomitus & alvi fluxus concurrat , appropriata erunt *Terra ſigillata, terra Lemnia, bolus Armena* atque *Creta.*

§. 28. Potentiora ſunt Martialia , Limatura , vel batitura Martis probe trita , crocus Martis aperitivus , ſive vulgaris , ſive juxta ZWELFERUM addito Nitro per calcinationem factus, it. Hæmatites vel Magnes ; Acidularum potum , uti & liquorem Marti-Solarem , atque ipſum Vitriolum Martiale hic non æque ſvadere auſim , quoniam haud conveniens eſt , in ejusmodi corpo-

poribus famelicis Martialia una cum acidis exhibere, ubi ſummum jamjam acidum in ſtomacho fluctuat, quod inſtar aquæ fortis, cum impetu quaſi aggreditur duriſſimam quoque Limaturam Martis, ſicuti ex ſupervenientibus ructibus ſatis apparet.

§. 29. Porro & Alcalia fixa egregie acidum abſorbent, ut ſunt *Sal tartari, abſinthii, card. bened. cent. min.* inprimis igne fortiori calcinata. Monendum autem eſt, illa ipſa hoc in caſu non æque convenire, niſi cum durioribus Martialibus atque terreis unita fuerint. Idem judico de ſalibus volatilibus, quæ ipſa quoque acido contrariantur; aſt idem non deſtruunt ſufficienter. Ad Curationis tamen ſupplementum ſuperaddi poſſunt, ubi per potentiora præcipitantia primæ viæ ab acido liberatæ ſint.

§. 30. Hinc pro Cura Famis Caninæ ab acido oriundæ, hæc mihi arrideret formula:

℞. *Ocul. Cancr.*
Limat. Mart. probe trit. aā drach. j.
M. f. Pulvis, divid. in duas part. æqu.
D. S.
Niederſchlagende Pulver.

Quorum uſus aliquandiu continuari poterit, jejuno præſertim ſtomacho, i. e. horis matutinis ac veſpertinis. Inter prandendum autem & cœnandum, non inconveniens erit oleum tartari per deliquium, atque in morbi declinatione ſpir. ſalis armoniaci, vel C. C. eſſentificatus.

§. 31. Si à vermibus morbus naſcatur, præſcribenda ſunt ſic dicta Anthelmintica, *Caſtoreum*, *Abſinthium*, *Corallina*, *Tanacetum*, *Santonicum*, *Ruta*, *Hypericum*, *Naſturtium*, *Carduus bened. radix filicis*, *Myrrha*, *Succinum*, *C. C. uſtum*, &c. Nolim tamen

hæc

hæc vermes necantia exhiberi ſolitarie, ut vulgus ſolet: Multum quippe corpori nocumentum fere inferentia; ſi quidem putrida vermium extinctorum colluvies in ventre relinquatur.

§. 32. Unde nunquam non cum Purgantibus ſociari hæc medicamenta debent, qualia in hoc affectu appropriata ſunt, *Aloe*, *Colocynthis* atque *Mercurius dulcis.* Sic TRALLIANUS beneficio Hieræ Famem Caninam à Tænia natam perſanavit. Vi ejusdem Hieræ duos à Fame Canina reſtituit FORESTUS. Ubi notatu dignum eſt, unum ex his non tam Vermibus, quam humore acido ægrotantem, nihilominus inde curatum fuiſſe: indicio manifeſto, Purgans humorum acidorum appropriatum, quod SYLVIUS deſiderat, eſſe Aloën.

§. 33. Pilulas vero ex Colocynthide paratas non deteriori cum effectu in Fame Canina exhibuit NICOLUS, ſiquidem plus quam centum vermes ab harum uſu excrevit mulier Florentina, atque hoc pacto à Fame Canina liberata eſt. Poterunt igitur Trochiſci Alhandal vel extractum horum in uſum huc quoque revocari.

§. 34. At omnibus palmam præripere videntur Mercurialia. Mercurius vivus in aqua ſimplici ſaltem decoctus, potum præbet non ingratum, ſed & ſumme efficacem, ita ut omnes in corpore vermes interimat, teſte HELMONTIO, *Sextupl. dig. alim. hum.* §. *83. & in Verb. Herb. & Lap. magn. Virt. pag. mihi. 459.* Similiter ſimplex Mercurii viventis infuſum ex cerevifia, PAUL. in *Quadripart. pag. 108.* Decoctum in oleo raparum cum Saccharo Dn. D. HANNEMANNUS commendat in *Miſcell. Nat. Cur. Annot. IV. Obſerv. 83.* tanquam certiſſima contra vermes medicamenta. Nullus proinde dubitarem, quin puer iſte ſuperius allegatus, è pediculorum in ſtomacho habitantium copia, inde nata fame Canina ac ſubſequente morte miſerrima,

 ſer-

ſervari potuerit per Mercurialia, quippe quorum virtus extinguendi quoque pediculos lippis ac tonſoribus nota eſt.

§. 35. Non incongruum ergo foret ſub forma Pilularum his remediis contra Vermes uti.

℞. *Aloës violat. drachm. ß.*
Mercur. dulc. ſcrup. j.
Extract. trochiſc. Alband. gr. vj.
c. Eſſ. Rut. f. l. a. Pilulæ No. XC.

D. S.

Pillen des Morgens 30. auf einmahl einzunehmem.

In forma Decocti cum purgantibus cætera ſpecifica miſceri poſſunt, e. g.

℞. *Rad. filicis. unc. j.*
Summit. Hyperic. Mij.
Sem. Santon. unc. ß.
Rhabarb. elect. drachm. ij.
Colocynth. in petia ligat. dr. j.
Inciſa coqv. in ſ. q. Aqu. ſimpl.
Colat. ℞. lb. j.
Add. Syr. Card. bened. unc. ij.
M. pro IV. l. V. doſibus.

D. S.

Purgirender Kräuter-Tranck.

Quibus vero diffuſior doſis minus placet, iis potius hæc eſſentia præſcribatur:

℞. *Tinct.*

℞. *Tinct. Myrrh.*
Eſſ. Abſinth. ana drachm. ij.
M. D. S.

Vermiſchte Eſſentz zu 60. Tropfen.

Vel:

℞. *Eſſ. Caſtor. drach. ij.*
Liq. C. C. ſuccin. drach. j.
M. D. S.

30. Tropffen auf einmahl.

§. 36. Quandoquidem vero amara non omnibus ad palatum ſunt, quin & his adſumtis, non raro, reluctante Vermium turba, anxietas oboritur ingens, idcirco in eorum exhibitione cautius agendum erit. Subſtitui igitur tali in caſu poterit egregius hic pulvis:

℞. *C. C. uſt.*
Succin. præparat. ana drach. j.
Mercur. dulc. drach. ß.
Scammon. roſat. ſcrup. ß.
Sacch. alb. drachm. ij.
M. f. Pulvis. D. in Scatula.
S.

Des Morgens eine Meſſerſpitze voll in warmer Milch zu nehmen.

§. 37. Aliter porro Bulimi à frigore orti Curatio inſtituenda venit, nempe per Analeptica ſ. Confortantia; qua ratione optimum fere Bulimiæ remedium fuerit Buccella Panis vino generoſo

roſo imbuta; quemadmodum ex BARTHOLINI ſupra citato loco liquet.

§. 38. Præter hæc poſſunt & reliqua Corroborantia in uſum revocari, *Spiritus & Aqua ant-Apoplectica, Aqua Carfunculi, Balſamum Embryonum, Aqua Cordialis Herc. Saxon. Aqua Magnanimitatis &c.* Inter alias eximia foret hæc formula:

℞. *Aqv. Meliſſ. c. Vin. unc. ij.*
Cinam. borrag. unc. j.
Spir. Roſ. drachm. ij.
Corall. rubr.
Matr. Perl. ana drachm. ß.
Confect. Alkerm. drach. j.
Syr. fl. Tunic. drach. iij.
M. F. Potio. D.
S.

Stärck-Tränckléin Löffelweiſe zu nehmen.

§. 39. Quod ſi vero non à frigore, ſed dolore potius ſtomachi naſcatur animi deliquium, tum ante omnia ad cauſam reſpiciendum eſt. Ita enim in Bulimia ex vermium arroſione nata cunctis palmam præripiet lac tepidum cum Sacccharo hauſtum, quippe quod tanquam alimentum gratiſſimum iis probatur; Sedata lipothymia , ut radicitus extirpentur lumbrici, poſſunt & reliqua ante laudata exhiberi.

§. 40. Item ſi ab acido acriori nimium vellicetur ventriculus, atque ob dolorem hujus ſpasmodicum animi deliquium accidat, (qualem hiſtoriam notatu digniſſimam recenſet SALMUTH. *Cent. 3. Obſ. 10.* de Viro quodam Hypochondriaco, qui & in-

& interdiu ſæpius & noctu, ſemper circa horam primam, edere cogebatur, ſiquidem neglecto cibo, tuberculum in fovea cordis admodum doloroſum, procul dubio à criſpatura fibrarum ſtomachicarum, cum lipothymia patiebatur,) tunc magis abſorbentia cum Antiſpasmodicis indicantur. *Unicornu* igitur *verum, Ungula Alcis, Dens Hippop. Viscum quernum, Sal fixum Rutæ, Hyperici, Spiritus Salis Ammoniaci & Lumbricorum terreſtrium*, cum ſupra recenſitis præcipitantibus, miſceri poſſunt.

§. 41. Hæc de Caninæ Famis atque Bulimi Curatione in medium protuliſſe jam ſufficiat; cætera, quæ fortaſſis à me neglecta vel minus accurate expoſita fuerint, cuivis intelligenti facile erit pro diverſitate circumſtantiarum ſupplere. Saltem circa *Diætam*, cujus errores hoc in caſu plurimum nocent, unum atque alterum ſubnectere lubet.

§. 42. Videlicet quamvis omnibus modis acidus humor correctus fuerit, recrudeſcere tamen ſolet, quamprimum vel actu acida, vel facile aceſcentia adſumuntur. Proinde non tantum in Curatione ipſa famis auctæ ab acido, ſed & poſtmodum omni ſtudio abſtinendum eſt à cerevifia aceſcente, vino acidulo, ceraſis, malis Perſicis & reliquis fructibus horæis, item ab acetariis, aliisque cibis aceto, vel citri acetoſitate conditis, uti & Saccharatis atque mellitis in genere.

§. 43. In metu Vermium quid agendum ſit, vel ex vulgatis obſervationibus ſuppetit. Eam quidem controverſiam, quam de generatione Vermium in vivente corpore nonnulli movent, nunc meam non faciam; utpote de generatione æquivoca, ex putredine, vel viſciditate humorum à corruptione, vel imperfecta digeſtione alimentorum relicta; aut potius univoca à ſemine verminoſo, vel caſu adſumtis &c. Sufficit jam, in eo conſentire omnes, quod ex mellitis atque dulcibus lumbricos, ſi non naſci, ſaltim nutriri ac inſigniter multiplicari contingat.

Digitized by Google

§. 44. Abſint ergo dulcia, contra vero acria & acida & ſalſa ſæpius apponantur. Et Salis quidem communis mirabilem effectum nuper me obſervaſſe memini: Nimirum erat egenus quidam Studioſus, facie pallidus atque macilentus corpore, qui, cum diu ſolo fere pane victitaſſet, ac forte ſalitum quendam cibum adſumpſiſſet, vermes per alvum excrevit plures, inſtar eorum, qui caſeum corrumpere ſolent. Hoc viſo atque altera tertiaque vice obſervato, non dubitavit è Sale natos vermiculos pronunciare, atque ideo totaliter illud abhorrere, quod neſciret ab eodem potius fugari.

§. 45. Denique ad præſervationem contra Bulimiam, inprimis ubi iter brumali tempore ingrediundum eſt, id quidem vulgi monitum, bey Brodt iſt gut wandern / non contemnendum eſt; ubi vero Caniſtrum commode non circumfertur, minus moleſtum erit, ſtomachum paulo duriori cibo ſaturaſſe; quo nomine conſilium RONDELETII multis non diſplicet, quando *Lucanicas Bononienſes* integro pipere ſatis aromatiſatas tanquam optimum ad Bulimiam præſervationem laudat, referente FORESTO in *Obſ. 6.* ſuperius allegata.

DISPUTATIO XXII.

DE

DYSPEPSIA.

§. I.

QUantus morborum numerus ex unice læſa digeſtione prima oriri queat, is facile perſpicit, qui ex chylo ſpiritus ſimul & corporis partes fluidas

fluidas æque ac ſolidas nutriri novit. Sive enim debitum alimentum deficiat tantum, ſive loco hujus pravi humores è ſtomachi promtuario diſtribuantur, utroque tamen in caſu plurima oriri mala videas. Laſſitudinem artuum, animi deliquia, tandemque mortem ſequi defectum chyli, ſuo damno fame correpti te docebunt. Aſt vero quo ordine ægritudines ex chylo depravato natas recenſeam, non intelligo, cum earum multitudo & varietas præter confuſionem tædium quoque gignere videatur. Nam & in ipſo ſtatim ventriculo appetitum deſtruit vel depravat, dolorem ſæpius ac ſodam, quandoque vomitus & choleram, porro in inteſtinis alvi fluores vel adſtrictionem, tormina, paſſiones colicas atque iliacas, malum hypochondriacum &c. parit. Ubi vero ad M. Seam defertur ſuccus ejusmodi pravus, atque cum illa ad Cor, pulmones, lienem, renes, veſicam, aliasque corporis partes pergit, quid quæſo aliud quam palpitationes Cordis, tuſſes, pleuritidem, ſplenis epatisque dolores tumoresque, nephritidem atque calculum, iſchuriam, ſtranguriam, hydropem, cachexias, tabem, arthritidem & plura alia mala producit. Vitium namque digeſtionis primæ vix ſatis in alia corrigitur, adeo ut & idem ſæpe malum ad ſuum recurrat principium, quandocunque vel

cum ſaliva viſcidior mucus acrisve ſapor in ſtomachum vitiorum patriam deſcendit, vel è duodeno bilis ſuccusve corruptus remeat. Nam & hæc ipſa vitioſorum humorum circulatio & multiplicatio eſt, quæ maxime difficilem eorum curam reddit. Atque ideo non indignam judicavi Dyſpepſiam, fontem ne dicam mare peſſimorum fluminum, quæ materiam ſuppeditaret & occaſionem tentandi qualescunque meæ tenuitatis vires. Antequam autem id fiat, DEUM T.O.M. devote veneror, ut hisce meis conatibus ſua gratia clementer adeſſe, & ex alto benedicere velit!

ſ. I.

NAturaliter equidem in ventriculo ſanorum ex aſſumtis lacteus elicitur liquor ab affluentibus per nervos inſignes ſpiritibus, qui dum nobiliorem inde partem educunt, remanent ſcoriæ ſeu feces per alvum ejiciendæ.

§. 2. Accidit autem ſæpius præter naturam, ut læſâ chylificatione alimenta vel tardius quam par eſt in *βραδυπεψία*, vel plane non digerantur in *ἀπεψία*, vel denique corrumpantur in *δυσπεψία*.

§. 3. Eſt ergo *Δυσπεψία* nihil aliud, quam aſſumtorum in liquamen vitioſum converſio, ita ut è cibo, potuque non chylus laudabilis, ſed vel pituita, vel humor acris, acidus aut nidoroſus fiat.

§. 4.

§. 4 Pro diverſitate enim cauſarum diverſa quoque Dyſpepſia ſive corruptio alimentorum in ventriculo notari poteſt. Sed cauſæ plurimæ ſunt, aliæ tamen remotæ, & aliæ propiores, atque inter has omnes quædam poſitivæ, quædam privativæ eſſe videntur.

§. 5. Oritur enim primario Dyſpepſia vel ex cauſæ efficientis ſive ſpirituum, vel ex materiæ digerendæ ſive aſſumtorum vitio. Poſtmodum autem retenta quoque i. e. humor corruptus & in ſtomacho relictus ex primo digeſtionis errore concurrunt, atque ſuo ſqualore inficiunt cibum potumque alioquin ſatis convenientem atque innoxium.

§. 6. De his ſingulis ſeorſim agam; ac primum quidem de ſpirituum errore, quatenus ad Dyſpepſiam generandum facit, monendum eſt, vario modo peccare ſpiritus, nempe quando vel deficiunt ſimpliciter, vel ſegnius ac parcius affluunt, vel divertuntur, vel arcentur, vel quando concepta nauſea ſponte abhorrent digeſtionem aſſumtorum.

§. 7. Ex defectu ſpirituum naſci Dyſpepſiam, varia ſunt quæ ſatis probant; etenim quid manifeſtius eſt, quam nimium rei venereæ indulgentes, quando de ſtomachi imbecillitate ac depravata chyloſi conqueruntur in tabe dorſali, ex jactura ſpirituum id unice pati, cum alius inter partes genitales & ventriculum conſenſus vix concipi poſſit.

§. 8. Par eſt ratio hæmorrhagiæ nimiæ cæterarumque excretionum, vigiliæ, item laborum vehementius delaſſantium &c. quæ prout totius corporis vires, ita & ventriculi robur notorie deſtruunt.

§. 9. Segniores autem ſunt in motu, ac parcius influunt in ſomno ſpiritus; quid enim ſomnus aliud eſt, quam ſpirituum quies, quamvis non omnimoda, reſpectiva tamen, ſi ratio vigiliæ habeatur; unde mirum non eſt, ſi & meridianus, & quivis à

paſtu ſomnus chylificationis opus plurimum impediat, collectisque in ſtomacho cruditatibus potiſſimum pituitoſis corpus cacochymicum ac debile reddat; præſertim cum videamus omni die in nobis aſſumtorum digeſtionem ſpatio quinque vel ſex horarum interdiu, noctu autem vix intra duodecim horas abſolvi.

§. 10. Porro & divertuntur ſpiritus in dolore graviore, curis, triſtitia, ira, ſimilibusque animi pathematibus, ſtudiisque aſſiduis, ita ut aliis intenti ſpiritus, quemadmodum ne de cibo potuque quidem cogitant, ita nec ex conſvetudine aſſumta debito modo digerunt. Atque ideo nullus eruditorum fere perfecte ſanus eſt, ut non defectum ventriculi pallor faciei, flatus atque murmura abdominis, malum hypochondriacum atque ſimilia indicent; quod inprimis in his obſervare licet, quorum mens inquieta nec inter cibandum vacat à cogitando, vel ilico à prandio cœnave ſtudia repetit concatenata.

§. 11. Nec diſſimilis ſæpe cauſa eſt morbi virginei, qui ex abſentia aut diſceſſu deſideratiſſimæ perſonæ oritur. Quæ enim hic concurrunt paſſiones animæ, puta amor, mœror ac deſiderium accedente inſuper inquietudine & agrypnia proſternunt primum appetitum, ac ſi quid forte alimentorum præ verecundia dolorem diſſimulans ægra aſſumſerit, non niſi in liquamen nidoroſum ac pituitoſum reſolvitur. Hoc poſtquam devenerit ad maſſam ſangvineam, eamque inquinaverit, faciei antea floridus color perit, mutaturque in pallidum cum livore tumoreque leucophlegmatico. Sequuntur tum lienis vitia, menſium ſuppreſſio & plura pejora. Ecquis vero non videt, ex ſpirituum errore primum vitiari chylificationem, atque hinc jam nominata mala omnia naſci.

§. 12. Arcentur quoque ſpiritus è ventriculo, ac repelluntur quaſi à frigore nimio corpus ambiente. Et quemadmodum in diebus canicularibus vel alias fervida tempeſtate propter diſſipatos

patos

patos in ſudore ſpiritus vix commode digerimus cibum, ut hoc ſenſu recte Hippocrates aſſerat, Ventres hyeme calidiores eſſe quam æſtate; ita & contra ubi frigus intenſius corpora præſertim teneriora invadit, notamus in plurimis alvi fluxum, imo ipſam quandoque lienteriam, quale exemplum nuperrime obſervavimus, in aliis imbecillem ſaltim aut corruptam digeſtionem ſubſequi, cujus teſtes & dolor ventriculi atque inflatio, ſimiliaque inde nata ſymptomata eſſe poſſunt.

§. 13. Tandem quod nauſeam ſpectat, non puto in dubium vocari poſſe à quoquam, iisdem ſpiritibus faſtidium adſcribendum eſſe quibus appetitus debetur. Iam vero certiſſima in diæta ſanorum eſt regula: quod ſapit, nutrit; ita & contra veriſſimum eſt, quod non ſapit non nutrit; videntur enim ſpiritus quod ipſis placet ac gratum eſt, aggredi alacrius atque digerere, cum econtrario ingrata atque nauſeoſa quæ ſunt, deſerant, ac averſentur, degenerantibus inſuper, ac quaſi putreſcentibus aſſumtis.

§. 14. Atque hæc omnia collective conſiderata, ut puto, ſufficienter monſtrant, ex errore ſpirituum chylificationem non retardari tantum, ſed & lædi, adeoque Dyſpepſiæ plurimam dari occaſionem. Sed nunc quoque videndum eſt, quo pacto idem illud malum ex aſſumtorum vitio naſci poſſit.

§. 15. Vitium autem aſſumtorum vel in quantitate, vel in qualitate conſiſtit. Quantitatem quod concernit, exiſtimo, indubitatum eſſe, in nimia ventriculi repletione digeſtionem vix locum habere, cum tanto oneri impares omnino videantur ſpiritus. Liquet hoc ipſum clarius ex cephalalgia vomituque pravorum crudorumque ſuccorum, dolore ventriculi, nauſea ſimilibusque accidentibus, quæ crapulam ſequuntur.

§. 16. Norunt id vulgo omnes per experientiam confirmati, quando in proverbio ipſis eſt; Wann es am beſten ſchmeckt/ ſoll man

man auffhören. Idem norunt matres familias, quando porcis, bobus, anſeribus &c. ſaginandis non multa ſimul,ſed ſæpius & pauca offerunt, ne unquam gravetur ſtomachus,aut appetitus una cum digeſtione lædatur.

§. 17. Sed qualitatis vitioſæ alia eſt ratio; Qualia enim ſunt aſſumta, talis quoque chylus erit. Nec vero ſanis omnia ſana ſunt, ita, ut ventriculus abſque difficultate quævis inepta digerat, quamvis reſpectu imbecillioris & languidi facilius, duriora magis, carnes ſalitas, pernam, farcimina fumata, aſellum atque ſimilia concoquat. Nam & hæc ipſa quando cum pane aliisque alimentis accedente præterea vini potu aſſumuntur,cæteris paribus in chylum non illaudabilem converti poſſunt; cum in ventriculo debiliore non niſi in cruditates,potiſſimum pituitoſas, degenerent.

§. 18. Ejusdem dignitatis ſunt braſſica muriatica, Cucumeres ſale vel aceto conditi, plerumque acidiſſimi, ut recentes taceam. Verbo lactuca, & quicquid cum aceto exhibetur, admitti quidem poteſt in minori doſi, jejunum autem ventriculum his ſatiare, admodum ineptum & nocivum eſt. Idem judicium eſto de prunis, uvis, cæterisque fructibus horæis vel acidis, vel ad aceſcentiam pronis, à quorum uſu præſertim matutino oriri acidos vel acres in ventriculo humores, ſatis confirmant diarrhœa,tormina,dyſenteria,ac febres ſupervenientes.

§. 19. Nec præterire hic poſſum pinguia, præſertim ſi ſalita fuerint, cum non unum ſciam cæteroquin ſanum, qui ab horum eſu ilico amarorem & dolorem in ventriculo deprehendit cum appetitus ad aliquot dies dejectione. Hujusmodi ſunt placentæ, ac caro aſſata omnis generis,præſertim leporum, pennatorumve lardo probe exornatorum.

§. 20. Clarius hoc ex cibatione ægrorum apparet, quorum appetitum ſolicitare aſſaturis ſolent amici fideles quidem, ſed

ſed moleſte ſeduli; quanto vero cum damno aſſumta fuerint non ſemel eventus monſtravit. Omnium enim facillime pingvia hæc ſimul ſalſa in biliofum amarumque liquamen abeunt, ut adeo mirum non ſit, pauperes longe felicius è febribus ardentibus ac bilioſis, quam divites, liberari.

§. 21. Sed nunc ſupereſt, ut relictorum in ventriculo quoque rationem habeamus, & vitiorum inde natorum. Sunt autem humores pravi in ventriculo varii, alii acidi, alii nidoroſi, alii pituitoſi, alii mixti.

§. 22. Acidi humores, quemadmodum ex abuſu acidorum ortum trahunt, ita & quævis aſſumta poſtmodum ſuo acore inficiunt. Acidorum enim communiter hæc eſt natura, ut alia ſive dulcia ſint, ſive inſipida &c. facile ſuo ſapore imbuant. Teſtatur id cadus aceti, qui aquam Rhodani in verum transmutavit acetum notante Helmontio p. m. 177, 59. Plura exempla ſuggerunt obſervationes quotidianæ.

§. 23. Eodem modo amarus ſapor ab humore bilioſo ſive nidoroſo continuatur & augetur; Cumque veteres viderent humores hoſce pravos maxime inter ſe diverſos eſſe, melioris diſtinctionis ergo diverſa iis nomina impoſuerunt; videlicet, qui viſcidus & flavus eſt, bilem dixerunt vitellinam, ubi vero inſtar porri paulum vireſcit, porraceam, intenſioris coloris inſtar viridis æris æruginoſam, denique ſaturati viroris, qualis in herba iſatode conſpicitur, iſatodem vocarunt.

§. 24. Servare hæc bilis vitioſæ nomina poſſumus, ſi lubet; nam & cauſa earum non minus quam cura diſtincta eſt. Etenim in vitellina pituitam bili admixtam eſſe apparet ex viſciditate, ubi vero acidum quoddam bili affunditur, virorem aſſumit plus minus intenſum pro ratione affuſi acidi. Nec dubitandum eſt, ex concurſu acidi copioſioris cum bile magis ſpiſſa in defectu ſeri diluentis oriri poſſe atram bilem, accedente præ-

ſertim varia aſſumtorum cruditate. Hujus enim Exemplum nuperrime in quodam literato obſervavimus, qui ructibus acidis ſæpius, continuisque cum murmure flatibus in abdomine per annum & ultra vexatus interea non ſemel ſponte evomuit nigerrima inſtar atramenti. Similia plura qui cupit, adeat Hœchſtetteri Obſ. p. m. 143. & ſeqq. Hornungi Ciſtam medicam p. 207. Foreſtum & alios.

§. 25. Quandoque vero & pituitoſa in ventriculo hærent, quæ digerendis cibis ſeſe implicantia viſcidum omnino chylum reddunt ac ſpumoſum; ut non ſemel viderimus ſuborto vomitu eum rejectum exacte retuliſſe ſolutionem ſaponis in aqua calida factam.

§. 26. De mixtis tandem humoribus nihil dicam, acidum enim cum bile non raro concurrere jam monitum eſt, pituitam copioſam autem cum acido quandoque, aliquando vero & cum bile miſceri itidem per experientiam conſtat, ac plerumque in ventriculo pravitas mixta reperitur, rarius ſimplex, confundi tamen inter ſe nullatenus debent.

§. 27. In Cura ergo Dyſpepſiæ, quemadmodum uno oculo ad cauſas antecedentes, puta ſpirituum errorem & aſſumtorum vitium, ita & altero ad productum morboſum, collectosque jam in ventriculo humores reſpiciendum eſt.

§. 28. Primum enim quod Dyſpepſiam ex vitio ſpirituum ortam attinet, poſcit ſane defectus hic ſui reſtitutionem, atque ideo requiruntur ſpirituoſa aromatica & analeptica, v. gr. Vinum Rhen. aquæ atque ſpiritus ant-apoplectici, aqua hyſſopi ſpirituoſa, aqua cinamomi cydoniata vel borraginata, balſamus embryonum, ſpiritus lil. convall. ſpiritus ceraſor. nigr. menthæ, formicarum acidus, ſpiritus maſtichinus compoſitus quem Pauli in Q. B. p. m. 541. deſcribit, &c.

§. 29. Hæc ipſa enim analeptica ſpiritu licet peregrino, copioſiſſimo tamen abundant, qui ab idea ſpirituum animalium

in

in corpore exiſtentium, poſtquam ſe aſſociat, facile ſubigitur, ut junctis viribus non vegetativis amplius ſed & nobilioribus functionibus præeſſe poſſit. Quod ipſum nemini mirum videbitur, qui conſiderat, è cibo potuque omni die maxime reſarciri disſipatos ſpiritus.

§. 30. Dicis, ſed video ſæpius poſt uſum vini reliquorumque ſpirituoſorum pejus è Dyſpepſia oriri malum, ita ut nunc febres, cachexia, arthritis atque ſimilia naſcantur eo quod cum ſpirituoſis uniti humores pravi ad M.S. facile pergant ac mille mala generent.

§. 31. Ergo ſciendum eſt, quod ſupra innui, non ad cauſam tantum, ſed & ad productum morboſum, i. e. humores in ſtomacho hærentes omnino reſpiciendum eſſe, quibus remotis tutior ſpirituoſorum uſus erit; ſed illarum Curationem inferius ſubjungam.

§. 32. Interea omni ſtudio annitendum eſt, ut ſpirituum ulterior deperditio evitetur, horumque error, quantum fieri poteſt, corrigatur. Abſit ergo Venus laſciva, curæ, lucubrationes & quicquid vires ægri dejicit; quin potius animus ad hilaritatem componatur, cui muſicæ dulcedo, amica converſatio, hortorum amœnitas &c. occaſionem egregiam præbent.

§. 33. Quod vero cibi potusque aſſumtionem concernit, moneo & in hac modum ſervandum eſſe, quoad quantitatem non ſecus, quam qualitatem. Hujus rationem tradit Hippocr. in Aph. 10. Sect. 2. his verbis: Corpora impura quo plus nutriveris, hoc magis læſeris. Nec in nutrimentum corporis cedere poſſunt aſſumta quamvis in ſe ſaluberrima & eupepta ſint, cum pravorum ſuccorum admixtio nativam virtutem facile corrumpat.

§. 34. Proinde nullo modo improbare poſſum vulgi conſuetudinem, quando per inediam ſeu abſtinentiam à cibo potu-

Digitized by Google

que Dyſpepſiam præſertim pituitoſam, & hinc ortas febres intermittentes promte depellunt. Ubi enim vires adhuc conſtantes ſunt, in ventriculum autem ſpiritus continuo influunt, aggrediuntur in defectu alimentorum mucum collectum, eumque digerunt ac reſolvunt, ut poſtmodum vel per alvum, vel è pulmonibus per ſcreatum tuſſimve, vel per renes cum urina excernatur.

§. 35. Quibus vero talis medendi methodus non arridet, tenuis ſaltem victus & jusculorum uſus concedendus eſt, aut quod optimum videtur, ſeligenda ſunt ea quæ alimentum medicamentoſum præbere poſſunt.

§. 36. Ad humorem autem peccantem maxime reſpiciendum eſt, alia enim in acidorum, alia in nidoroſorum, alia in pituitoſorũ præſentia conveniunt. Adverſus acida uſum cancrorum fluviatiliũ, imprimis ſi æger teſtas ſimul (quod in minoribꝰ non difficulter fieri poteſt) arroſerit, vix ſatis laudare poſſum. Abſorbent enim egregie vitioſum illud acidũ, quod ne iterum augeatur, ab omnibus omnino acetariis, acidis aliis & aceſcentibus abſtinendum eſt.

§ 37. In nidoroſa pravitate, imo & pure bilioſa blande acida potius admitti poſſunt, cum per alvum educere bilem ſoleant; in ſpecie ſerum lactis & lac ebutyratum, cereviſia item tenuis & acidulæ, (hic locorum Keuterling/) ex oleribus crambe & ſiſer præ cæteris convenientiſſima ſunt, pingvia autem ac præſertim aſſata omnino vitanda ſunt, imprimis ova cum butyro frixa, petaſo atque botulus.

§. 38. In pituitoſa denique pravitate exhibeantur probe aromatiſata atque ſalita; nec enim adeo ineptum eſt aut mirum, ab eſu halecis appetitum reſtitutum, febremque fugatam eſſe, cum hujus ſalſedo commode mucum detergere poſſit è ſtomacho. Interdicendus autem eſt eorum uſus quæ pituitam generare ſolent, ut ſunt caput vitulinum, pedes bovini, piſces, pulmenta, ova ſorbilia &c.

it,

Digitized by Google

it. potus cereviſiæ minus defecatæ vel ex tritico paratæ, (Brü-han ꝛc.)

§. 39. Hæc ex fonte diætetico, ſed nunc remedia Pharmaceutica ſequuntur, quorum alia evacuantia, alia alterantia ſunt. Per diætam enim præcavemus quidem ab ulteriore augmento vitiorum, requiruntur tamen & alia medicamenta quæ vel corrigere, vel evacuare ac tollere pravos humores poſſint.

§. 40. Evacuantia equidem in acidorum præſentia vix ſatis tuta aut fida ſunt, cum purgantium præſertim vegetabilium virtus ab acidis deſtruatur, ut non raro hypochondriaci, melancholici & cæteri, in quorum ventriculo acidum liquamen hæret, fortiſſima quæque vomitoria & purgantia absque moleſtia aut effectu digerant. Vel, quod pejus eſt, ubi acris ejusmodi humor commovetur, ſolent abdominis cruciatus atque tormina, imo & convulſivi motus ſequi, ut in gravius periculum conjiciatur æger. Rectiſſime proin Sylvius Op. p. 170. notavit, in cruditate acida à purgantibus abſtinendum eſſe, antequam hic humor temperatus, inque ſeri naturam converſus fuerit.

§. 41. In bilioſorum autem abundantia longe convenientiora ſunt purgantia, è quibus ad mentem veterum ſeligi Cholagoga poſſunt, ſcammonium, rhabarbarum, Caſſia &c. etiam in minore doſi ſufficientia. Acriora præſcribere non æque licet, quia metuendum eſt, ne hypercatharſis oriatur vel propter ſeri copioſioris inevitabilem ſecretionem ad uberiorem bilis proventum M. Sea diſponatur.

§. 42. Vomitoria ergo in hoc caſu meliora videntur, cum non è ventriculo tantum, ſed & duodeno annexo bilis commode citra tantam ſeri jacturam evacuari poſſit. Inſtar omnium hic erit gratiſſimus, quia pene inſipidus, Mercurius vitæ rite paratus, cui ſuccedit crocus metallorum abſynthiacus Mynſichti atque tartarus eme-

 ticus,

Digitized by Google

ticus,ut facile ſyrupo rubi idæi emetico atque nicotianæ,nec non vino infuſionis vitri antimonii ſimilibusque carere queamus.

§. 43. Obſervandum autem hic eſt, doſin vomitorii minorem ſufficere, cum bilioſa non difficulter per vomitum rejiciantur; quo ignorato aut neglecto in periculoſas hypercatharſes itidem conjiciuntur ægri.

§. 44. In pituitoſa vero pravitate vomitoria in majore doſi adhiberi poſſunt, quemadmodum & purgantia acriora, v. gr. è colocynthide, Jalappa & helleboro parata. Videntur tamen præ cæteris ſingulariter prodeſſe vitriolum album, & mercurius dulcis cum gummi ammoniaco, utpote quæ pro ſcopo præparandi ante evacuationem adhibita ſatis potenter mucum reſolvunt, adeoque ad convenientiorem excretionem diſponunt.

§. 45. Cum vero in defectu virium,qui ſæpius cum Dyſpepſia conjunctus eſt, vel alia de cauſa evacuantia quandoque locum non habeant, ſupereſt, ut curam horum vitiorum per alterantia tradam; in qua ne erretur, ad diverſa ſigna diagnoſtica attentius reſpiciendum eſt, alioquin fruſtra v. gr. acida in cruditate acida, aromatica in bilioſa,præcipitantia in pituitoſa propinantur.

§. 46. Humor itaque acidus in ventriculo hærens ex ructibus acidis aut ſimili vomitu omnino manifeſtus per præcipitantia & abſorbentia non difficulter tollitur. Talia ſunt Martialia præ cæteris,item oc. 69,Creta,Corall. mater. perlar. CC. & ebur uſtum, oſſa ſepiæ &c.

§. 47. His addi poſſunt ſalia volatilia æque, ſal. vol. menth. & abſynth. ſpiritus ſalis ammoniaci, Carminativus de tribus &c. ac fixa, potiſſimum ſal tartari atque plantarum probe alcaliſata. Hæc enim potentiſſime acidum vitioſum aggrediuntur, ut non ſemel obſervaverimus, ſi vacuo ventriculo propinata fuerint, ob manifeſtam efferveſcentiam inſignes præcordiorum anxietates inde

natas

natas eſſe. In horum exhibitione ergo caute procedendum ſvademus.

§. 48. Nidoroſa pravitas quæ ex ructibus putridis, oris amarore, nauſea & cardialgia cognoſcitur, tollitur quoque per præcipitantia jam enarrata, inter quæ Cryſtallus præparata eminet, cum his enim adhærentes bilis particulæ oleoſæ ac viſcidæ facile per alvum educuntur, præſertim ſi acida v. gr. ſpiritus nitri atque ſalis ſimplex vel dulcificatus, ſpiritus Sulphuris, vitrioli, vitrioli philoſophicus, viridis æris, acetum deſtillatum, ſuccus citri &c. bilem turbantes, & Aquea pro vehiculo admiſceantur. Mirum enim eſt, quantum poſt præcipitantium exhibitionem Julepi acidulati uſum habeant in febribus birioſis, quem enim è ſtomacho eluunt humorem, etiamſi alvus antea ſumme adſtricta fuerit, promte educunt.

§. 49. Idem & ſalſal, v. gr. Cryſtalli tartari, terra foliata tartari, tartarus vitriolatus, ſal armoniacum, ac præ omnibus arcanum duplicatum præſtant, quibus tamen de purgante ſtimulus addendus eſt, ut eo felicius operari queant. In bile autem vitellina talia potiſſimum requiruntur, quæ ejus viſciditatem diluunt, prout alcalia in porracea, æruginoſa, iſatode & ipſa melancholia. Quid enim unicum ſal tartari vel oleum tartari per deliquium in cruditatibus hujusmodi ex heſterna crapula valeat, nemo niſi expertus digne ſatis intelligit.

§. 50. Sed jam ſupra occaſione juleporum facta eſt mentio aqueorum, quorum cum ſingularis uſus in bilioſa pravitate ſit, ea hic præterire neutiquam poſſum. Inter plura autem ſaltem febrium ſed absq; malignitate ardentium, quæ ordinarie ex bilis vitio naſci ſolent, curam nunc memorabo; æſtus enim ac ſitis quid aliud quam humectans & refrigerans remedium deſiderat, ſed utrique ſcopo ſatisfacit aquæ frigidæ largior potus; unde non miror, ſi hæc ſola, diluendo ac eluendo bilem ventriculo inhærentem hæc ſymptomata & ipſam febrem tollat. Conferatur Smetius in Miſcell. Med.

Med. p. 161. & Stammers Morgenländiſche Reiſe-Beſchr. p. 116, 117.

§. 51. Idem mihi videtur de gracilitate & extenuatione Nobilis fœminæ, quæ, annotante Cattierio in Obſ. Med. 12. ſolo uſu panis in aqua ſimplici macerati per aliquot auroras continuato, reſtituta & habitior facta eſt, ſuadente hoc alia idem experta muliere. Quæ enim Tabes ex Dyſpepſia, ut per ſimilia exempla confirmatus ſuſpicor, bilioſa nata erat, correcta hac in ſtomacho, dubio procul ceſſare debuit, reſtituique chylificatio & nutritio longe felicior.

§. 52. Pituita denique, quam pondus in quibusdam frigidum hærens in ventriculo, & hujus gravativus dolor indicat, quemadmodum ſupra dicta remedia ſalina omnia, ſive alcalia, ſive acida, ſive ſalſa ſint admittit, ita & præter hæc poſtulat quoque aromatica, jam enim uſu probatiſſima ſunt, ac ventriculo gratiſſima: Galanga, Zedoaria, Calamus aromaticus, Zingiber, piper, Cinamomum, Caſſia, Coſtus, Cardamomum, Cubebæ, Caryophylli &c. Earundem virium ſunt rad. ari, helenii atque raphani, item mentha atque polychreſtum abſynthium.

§. 53. Qui vero has ſimplices pravitates diſtincte dijudicare atque corrigere noverit, facile in mixta quoque, quam ex concurſu ſignorum colligimus, remedia invenire & combinare poterit, nunc præcipitantia cum alcalibus, ubi acidum cum bile concurrat, nunc alcalia cum aromatibus, quando pituita acido humori admixta ſit, nunc aromatica cum acidis quale remedii genus eſt Elixir Vitrioli Mynſichti in Arm. p. 269. deſcriptum, quandocunque pituita cum bile perfuſa deprehendatur, atque ſic porro.

§. 54. Finaliter qui Dyſpepſiæ curam aggredi methodice & ad optatum finem deducere cupit, is cognita cauſa ſi non procatarctica ſaltem proxima, non neglecta ratione diætæ, collectam in ventriculo pravitatem corrigat & evacuet quantum licet, poſt analepticis roboret ſtomachum, atq; ſic cito, tuto & jucunde expediet quod ſui erat officii.

Corol-

Digitized by Google

Corollaria.

I.

DUctus ſalivales, quos in capite vitulino præterita hyeme aliquoties demonſtravit Dn. Præſes, merentur illis annumerari, quos Warthonus & Steno annotarunt. Oriuntur autem ex anterioribus glandulis ſublingualibus, in quarum ſubſtantia radices agunt perguntque ſupra Warthonianos immediate (ita ut his caute ſeparatis conſpiciantur ilico) donec una cum illis egrediantur ex iisdem papillulis. Diverſa tamen ſunt oſtiola, in quorum interiora ſi ſtylus aut flatus immittatur, ad glandulas majores ſublinguales per ductus Warthoni penetrat; his vero à latere alii adſtant pori, qui & ſtylum & flatum in glandulas minores ſublinguales deducunt, adeoque nullo modo hi ductus cum illis communicant, ſed omnino ſingulares ſunt.

II.

Ductus ſalivales in Cane majorem quam in vitulo habent convenientiam cum iis, qui in homine obſervantur. Nam & ſuperiores per lineam magis rectam in buccas, & inferiores circa linguæ frenulum prodeunt.

III.

Præter illos duræ matris ſinus, quos & Veteres e-

Digitized by Google

numerarunt, & Sylvius adjecit, adhuc notatu dignus eſt in vitulo transverſus, qui utrumque lateralem unit, ex obſervatione & demonſtratione Dn. Præſidis.

DISPUTATIO XXIII.
DE
BILE.

I. N. J.

JUſſit me ſvaſus eorum, qui beati Parentis vices hactenus geſſerunt, exhibere quoddam in arte Medica ſtudiorum ſpecimen; & ecce præter intentionem ſe mihi Bilis obtulit, animumque ac meditationes omnes in ſui penitiorem conſiderationem reflectendo, Materiam non indignam forte aut injucundã Diſſertationi dedit. Ne mireris, amice Lector, ſvavem mihi videri bilis tractationem, qui potius cum apibus ex quovis plantarum genere ſatiatis in re viliori ac neglecta jucundos fructus quærere malo, quam inſtar aranei roſæ inhærentis, quæ magis ardua ſunt ac ſublimiora, corrumpere. Adhæc ipſum adeo quondam ſpretum cumque excrementis ad latrinas rejectum fel nunc quidem longe benigniori fortuna fruitur, laudibusque ad ſidera evectum, à modernorum plurimis inter optimos maximeque laudabiles corporis huma-

humani ſuccos numeratur. Præterea ſi, quæ difficilia ſunt, ſaltim pulchra cenſes ac digna, ut in diſceptationem recipiantur ; ſcias in bilis examine plura omnino occurrere, quorum explicatio non parum torſit curioſam neotericorum ſubtilitatem. Placitum autem mihi eſt, omnem de bile tractationem tribus includere capitibus, quorum 1. ejus Naturam, 2. Generationem 3. Uſum explicabit; hæc enim potiora ſunt, ad quæ cætera non inconvenienter reduci poſſunt. Faxit D.T.O.M. ut feliciter ſuccedat.

CAP. I.

De Natura Bilis.

§. 1.

SCripta equidem Galenicorum qui viſitat, non difficulter longiſſimam recenſere poterit ſeriem ſpecierum bilis, ſicil. pallidæ, vitellinæ, praſſinæ, porraceæ, viridis, æruginoſæ, citrinæ, croceæ, cœruleæ, glaſteæ, Zinariæ, ruffæ, aduſtæ, atræ &c. neglectis tamen cum melancholia his non naturalibus bilis ſpeciebus hac vice tantum flavam illis dictam contemplabor, quemadmodum in cyſtide atque epatico ductu reperitur ſecundum naturam.

§. 2. Utramque autem hanc bilem lubens conjungo, quantumvis eas quoque adhuc aliqua intercedat differentia; Non dicam in avium plurimis & anate veſicariam bilem viridem ſæpe, hepaticam nigram & plumbeam inveniſſe Pechlinum (vid Exercit. de purg. p.494.) & Diemerbrockium flavam quidem in ductu epa-

tico hydropicæ, ſed in folliculo candidam obſervaſſe, Anat. p. 12.) hoc enim diſcrimen vel morboſum eſt, vel ad hominem non ſpectat. Quæ v. Malpighius in Exercit. de ſtructura viſcerum p. m. 237. annotavit, digna ſunt animadverti.

§. 3. Veriſſimum enim eſt, bilem in folliculo contentam, ſi cum altera per ductum epaticum depluente conferas, eſſe omnino obſcuriorem, magis tanacem, magisque amaram, (adeoque egregie hallucinatur Pecquetus in Diſſert. Anat. p. 92. & Meb. in fundament. Phyſ. p. 364. quando ſubtiliorem in cyſtidem craſſiorem in meatum hepaticum influere credunt.) Cum vero iſta diverſitas ſaltim ▽eis debeatur particulis, utpote quæ copioſiores in felle hepatico, pauciores in veſicario exiſtunt; idcirco mihi tanti non videtur eſſe momenti, quæ disjunctam tractationem requirat.

§. 4. Ratio iſtius diverſitatis inde naſcitur, quod in illa, quam in folliculo patitur bilis, mora recedant feroſæ particulæ vel per exhalationem ambienti calori debitam, vel per lymphatica folliculi vaſa jam ante Rudbeckium atque Bartholinum Sylvio Anno 1640. viſa. Confer Diſſert. Phyſ. VI. §. 11.

§. 5. Præter hanc autem aqueam partem quæ & ex fluiditate bilis cognoſci, atque per deſtillationem ab ea copioſe repeti poteſt, dantur & aliæ, utrique bili communes, particulæ nempe ſulphureæ atque ſalinæ: Spirituoſas tanquam pauciſſimas non attingam.

§. 6. Sulphur ineſſe bili forte ex ejus inflammabilitate cum Sylv. c. I. §. 40. probarem, niſi metuendum ſit, infuſa ea, non minus quam aqua ignem extingvi, quod affirmat Gliſſonius in Anat. hepat. p. 318. Abundantes enim particulæ aqueæ flammam non admittunt; quod ſi vero hæ ipſæ abſtrahantur deſtillando, remanentia inſtar picis ardet, prout me inſtitutum hunc in finem experimentum docuit.

§. 7. Salinas vero particulas quod ſpectat, ſciendum eſt, pleroſque recentiorum unanimiter ſtatuere è bile ſal volatile æque ac fixum

fixum haberi poſſe, adeoque inter alcalia merito eſſe referendam. Videatur Graaff. p. 553. Diemerbr. p. 131. Sylv. in Diſſ. Phyſ. VI. 39. & in Praxi p. 109. Gliſſon. anat. ep p. 318.

§. 8. Provocant autem omnes ad chymiam, ac proinde mihi quoque anſam dederunt bilem tractandi examinandique per ignem. Deſtillavi igitur 1. fel bubulum recens abſque omni additione per retortam igne arenæ, obtinuique non niſi inſipidum phlegma, (ſicuti à Mœb. in fundam. Phyſ. p. 363. annotatum lego) in fundo remanente reſina tenaci ac inflammabili.

§. 9. Deinde vero ſimilem bilem adjectis cinerib. clavellatis retortæ commiſi, ad imitationem Tachenii, qui è ſangvine, urina ac ſudore hoc modo ſpiritum urinoſum parare docet in Hippocr. Chym. p. 83. & ecce profectus liquor fuit à priore multum diverſus quoad ſaporem, odorem & efficaciam, affuſus enim ſyrupo violarum, nativum ejus colorem ilico convertebat in virideſcentem, ſolutionemque ☿ii ſublimati pro more ſalium volatilium lacteam reddebat.

§. 10. Porro cum per ſeptem dies affuſa ſimplici aqua in loco tepido aliud putrefactum fel ſummeque fœtens eſſet, deſtillavi hoc quoque, ac poſtea deprehendi ab ejus deſtillato ſyrupum violarum longe elegantiori viriditate tingi, mercuriique ſublimati ſolutionem candidiſſimam fieri.

§. 11. Recepi tandem primæ deſtillationis remanentiam, eamque accenſam in cochleari ferreo ſuper prunas per tres fere horas agitando in cineres redegi, quibus cum affudiſſem aquam, lixivium poſt filtrationem habui, quod ſyrupum violarum egregie viridem, ſolutionem autem ☿rii ſublimati rubicundam fecit.

§. 12. Dubitari ergo non poteſt, tam ſal volatile quam fixum è bile parari arte chymica poſſe, ulterius tamen inquirendum ac videndum eſt, num ſal volatile ſolum (de fixo jam non loquar, utp. quod non minus quam cœtera vegetabilium alcalia, ex volatili ſale

Digitized by Google

atque Sulphure in concrematione componitur) num adhuc aliæ ſalinæ particulæ præter illud bilem conſtituant. Non enim ſequitur, ex bile ſal volatile & fixum parari poteſt, ergo eſt naturæ alcalicæ, quemadmodum nec ♀rus crudus inter alcalia refertur, quantumvis fixum non minus quam volatile ex eo habeatur.

§. 13. Nimirum ſi modum tractandi, quo in deſtillatione bilis uſus ſum, accuratius examinamus, conſtabit, eam potius ⊖ſam videri quam alcalinam, imo ſangvini è quo ſeparatur, quoad particulas ſalinas ſimillimam. Cur enim per ſe ſi deſtilletur, ſal volatile non largitur, niſi quod, quemadmodum in ſangvinis deſtillatione accidit, detineatur ab acido, ad cujus deſtructionem ſi cineres clavellati adjiciantur aut putrefactio inſtituatur, tum volatile alcali promte dimittit.

§. 14. Confirmat hanc meam de bilis natura opinionem illud quoque quod videam & nativa & factitia amara eſſe ſalſa. Abſynthium profecto ſi juxta modum Glauberi quem in furn. phil. c. 26. deſcribit, tractetur, ſpiritum ſuggerit acidum, præmiſſa putrefactione ſal acquiritur volatile. In cineribus autem combuſti recentis abſynthii, niſi fortiſſimo urgeantur igne, ſal omnino ſalſum latet, quod in elegantiores cryſtallos concretum vidi, nullo modo ſolutionem ⊕li turbantes. Manifeſtum igitur eſt hanc plantã ſumme amaram ſalſis conſtare particulis, quibus dum ſulphureæ particulæ admiſcentur, amarities naſcitur.

§. 15. E factitiis jam non adducam ⊕ vel ♀rum Vitriolatum Tachenii, horum enim amaror paulo remiſſior eſt; Clarius teſtimonium ſuppeditare poteſt ſpiritus ♀ri atque liquor amarus, quem ex ſale alcali cum bolo, (ex qua acidum accedit) deſtillat Tachenius in clav. p. 42. qualem ſimiliter ex ſale ammoniaco cum calce viva fuſo obtinemus, facto in cella deliquio.

§. 16. Idem dubio procul de amara iſta atque bilioſa pravitate humorum in ſtomacho judicandum eſt, quæ nunc pingvium, nunc

vero

Digitized by Google

vero dulcium uſum ſequitur, pro diverſitate ſcil. humorum,quos in ventriculo talia aſſumpta reperiunt, in ſtomacho enim rite conſtituto tale quid metuendum non eſt.

§. 17. Sed nolo hæc ipſa prolixius deducere, cum veroſimillimum ſit, bilem non minus quam cœtera jam dicta ideo amaram eſſe,quod particulis ſalſis copioſum adjectum ſit ſulphur. Præterire interim non omnino poſſum,quæ video in contrariam opinionem à quibusdam adducta ac tanta quidem cum temeritate, ut quemvis minus cautum expertumque non difficulter fallere queant, ideoque paucis eorum examen hic ſubjungam.

§. 18. Nempe ut demonſtrent bilem eſſe alcalinam, duplicem fingunt efferveſcentiam ejus cum acidis, aliam ſcil. naturalem in corpore, aliam extra corpus mechanicam. Hanc ex affuſione ſpiritus nitri ortam affirmat Graaf. c. I. p. 564. ex affuſione olei vitrioli, tartari, (forte ſulphuris) atque aceti refert Diemerbr. p. 135. Illam ex concurſu ſucci pancreatici in duodeno naſci probat ſuo experimento Schuyl. pro Vet. Med. p. 88. 90. & 99.

§. 19. Ecquis vero non videt fallaciam, ne dicam ignorantiam. Verum equidem eſt omnia alcalia efferveſcere cum acido, interim non licet argumentari, quicquid efferveſcit cum acido illud eſt alcali, alioquin & butyrum antimonii, quando cum nitri ſpiritu efferveſcit, alcalibus annumerandum eſſet.

§. 20. Deinceps ſi vel maxime admitteremus hoc argumentandi genus,falſa nihilominus foret minor. Argumentum eſt tale: quicquid efferveſcit cum acidis illud eſt alcali,

Bilis efferveſcit cum acidis E.

Nempe autopſia aliud docet præeunte (ſic dicto) Jano Leoniceno in Metam. Ap. & Æſculap. p. 107. Ut taceam ſubſumtionem de pancreatis ſucco nihilo meliorem eſſe. Concludam igitur cum Lud. le Vaſſeur Sylv. Conf. p. 123. nil à ratione magis alienum usquam traditum fuiſſe quam inaſpectabilem efferveſcentiam dari. Sed tranſeo ad CAP.

CAP. II.

De Generatione Bilis.

§. 1.

ORtus bilis ut paulo penitius intelligatur, tria potiſſimum explicanda ſunt, videl. Materia, Officina, & Modus, qui in ejus elaboratione à natura obſervatur.

§. 2. Cum autem præſupponam, bilem in epate generari, convenientiſſimum erit examinare hujus vaſa, ut his perſpectis appareat, qualis materia huc feratur, à qua proventum bilis ſperare poſſimus.

§. 3. Sunt igitur epatis vaſa duplicis generis, ſiquidem alia adducunt ſpiritum vel ſanguinem, alia ab eo revehunt quemadmodũ lymphatica ſerum & ductus epaticus bilem, ita vena cava ſanguinem à bile liberatum. Sed mittamus hæc, quoniam noſtrum non attinent ſcopum, ac videamus, quænam inter illa vaſa adducentia generationi bilis ſuppeditare materiam queant.

§. 4. De nervis quidem epaticis vix cogitamus, quem enim Angli defendunt, ſuccus inviſibilis eſt, ſpiritus autem per illos ad epar delati videntur potius uſui privato, quam publico inſervire, magisque conferre ad vitam nutritionemque viſceris, quam functionem huic parti concreditam.

§. 5. Circa vaſa autem ſanguifera dubium oriri poteſt, num negotium illud, de quo nobis ſermo eſt, arteriæ epaticæ, an venæ portæ, an his junctis concedendum ſit. Ac epaticam quidem arteriam quod concernit, ſi cum ductibus cholidochis conferatur, vix ac ne vix quidem (quamvis contrarium ſtatuat Backius de corde p. 133.) ſufficere poteſt implendis tam vaſtis amplisque ductibus, ut recte ſentit Pechlinus de purgantib. p. 503.

§. 6.

§. 6. Accedit experimentum Malpighii quod in ſtruct. viſcerum p. m. 237. habet. Ligata nimirum circa cœliacæ truncum arteria epatica, ingens bilis copia è poro biliario in duodenum transfuſa colligitur, manifeſto indicio, ex Arterioſo ſanguine non ſecerni bilem. Nec obſtat arteriæ huic injectum per ſyringem liquorem penetrare in ipſam folliculi cavitatem, fellique hoc pacto admiſceri; modus enim hic violentus eſt nimium, quemadmodum vel ex hoc unico liquet, quod flatus per eandem arteriam immiſſus non æque admittatur, prout ipſe fatetur Pechlinus c. l. p. 495.

§. 7. Hanc curam ergo committamus Venæ portæ, quæ cum ſangvinem venoſum vehat, dubium non eſt, eam idoneam ſuppeditare materiam. Vehit equidem & chylum ſanguini permiſtum, ſed non ſemper ac ſaltim ſecundario, cum tamen omni tempore bilis ſecretio ſuccedat. Quo ipſo argumento facile illos refellimus, qui è cibis vel chylo immediate bilem naſci exiſtimant; nec opus eſt ut ad fœtus in utero formationem recurramus, quod Mœbio in fundamentis Phyſiol. p. 359. placuit; quid ſi enim ſanguis fœtus chyloſo liquore perfunderetur. Nolo autem hæc omnia fuſius deducere cum ſciam fundamentum hujus opinionis, quæ ex chylo bilem ſequeſtrari docebat, nunc omnino rejectum eſſe. Poſtquam enim chylus in jecore non amplius convertitur in ſanguinem, quod veteres crediderunt, nec ratio apparet evidens, quæ evincat chyli ac ſanguificationis excrementum hoc in viſcere deponendum eſſe.

§. 8. Quamobrem autem è maſſa ſanguinea ſeparetur in jecore fel, breviter ſic explico. Video ſcilicet ſanguinem juxta Malpigh. c. l. p. 298. & ſeqq. conſtare ex parte alia ſolida ſubrubra & alia fluida ſeroſa; hanc vero non modo per renes vel ſudorem, ſed maxime per inſenſibilem tranſpirationem evacuari clarum eſt; neceſſu eſt igitur, ut & viſcidior illa pars aliquo in loco è ſanguinis maſſa recedat, alioquin omnimoda ejus inſpiſſatio, ob collectam particularum ſulphurearum copiam, indubitato ſequeretur,

§. 9. Proinde quantum ſeri è ſanguine ſecedit, tantum quoque partis oleoſæ ſeparari debet, adeoque hujus ſuperfluitas ſaltim bili materiam præbet. Factum autem eſt à natura,ut cum per plures vias excernatur ſerum, locus quidem unicus, ſed major concederetur bili, in quo hæc ipſa à ſanguine ſecedere poſſit.

§. 10. Nec enim credendum eſt, in folliculo fellis bilem elaborari adeoque alteram ejus partem duodeno, alteram hepati per ductum cholidochum infundi, quod Backium de Corde p. 130. & ſeq. ſtatuiſſe video. Nam & ligatura ductui epatico injecta & cyſtidis reſectio omnimoda, quas urget Malpigh. c. l. p. 57. 59. & Pechlinus c. l. p. 502. imo & naturalis defectus folliculi, quem in cervo atque aliis brutis notamus, aliud longe ac diverſum ſvadent.

§. 11. Sylvium jam non attingam qui hanc quidem Backii opinionem in diſſert. p. 90. defendebat , neglexit enim eandem poſtmodum in Pr. p. 765. Ac ne forte cuiquam ſcrupulus naſcatur, quando in diſſert. p. 96. legit, flatum in ductum epaticum immiſſum penetrare per univerſum hepatis parenchyma, monendum eſt cum Diemerbr. p. 135. nullam eſſe conſequentiã, quæ à tranſitu flatus ad motum humorum petitur, prout id inſtantia ab ureteribus renibusque deſumpta ſatis probat.

§. 12. Itaque ſtatuendum potius eſt fieri ſecretionem bilis in epate, cujus ſubſtantiam præ cæteris aptam ad hoc opus oculatisſimus monſtravit Malpigh. c. l. p. 16. & ſeq.

§. 13. Multum ſane is operoſus eſt, ut demonſtret eam eſſe glanduloſam ex inſpectione jecoris cochlearum, l. lacertæ, galei & anguillæ, vel ſciuri atque felis; interea nec inficias ire poſſum mihi admodum diſplicere, quod ex collatione cum aliis glandulis, præſertim quoad vaſa & morbos nectit argumentum. In defectu tamen nominis magis proprii retineri poteſt vox glandularum.

§. 14. Ne vero confuſio oriatur, ſciendum glandularum varia eſſe genera, aliæ enim & plurimæ quidem ſunt lymphaticæ, quibus

Digitized by Google

bus pancreas & ſalivales accenſeri poſſunt, aliæ ſunt mammariæ, generando lacti deſtinatæ, aliæ ſeminales ut proſtatæ, aliæ epaticæ ad bilem ſequeſtrandam factæ, loquor enim de minimis illis acinis, majores enim glandulæ hepatis, quæ circa radicem venæ portæ reperiuntur huc non ſpectant, ſed potius ad lymphaticas referenda ſunt. Renales lienisque glandulas quemadmodum & miliares cutis lubens prætereo.

§. 15. Rationem autem ac modum ſecretionis bilis in his acinis epaticis ſi deſideras, moneo eum ſic ſatis commode per transcolationem explicari poſſe juxta Pecquetum p. 92. De ſuctione enim præcipitatione atque ſimilibus ne cogitandum quidem eſt. Confer ſi lubet, Sylvium in diſſert. de Bile & Malpigh. c. l. p. 53.

§. 16. Quod ſi adhuc dubitas, quomodo bilis è ſanguine ſeparari queat per colaturam, quæ magis aquoſis quam craſſioribus liquoribus convenire videtur. Reſpondeo 1. ipſum fel quoque eſſe admodum tenue atque fluxile, quatenus in jecore ſeparatur, fieri autem tenacius in folliculo, ubi retentum aliquandiu fuerit. Secundo nec illud adeo abſurdum eſt particulas quoque ſpiſſiores per transcolationem ab ipſis etiam aqueis ſequeſtrari poſſe. Probat enim idipſum modus vulgo notus, juxta quem Pharmacopœi Ol. deſtillatum ab aqua per lanam goſſypii ſeparare ſolent.

§. 17. Nec ſequitur per quamcunque viam admittuntur particulæ craſſiores, per eam quoque feruntur aqueæ & ſubtiliores, quis enim neſcit feces alvinas per ampliſſimos inteſtinorum ductus promoveri, partemque ſubtiliorem ſ. chymum interim orificia vaſorum lacteorum poroſque cruſtæ villoſæ ingredi.

§. 18. Simili forte modo bilis ſecretio in nobis accidit. Cum enim & venæ cavæ & ductus cholidochi radices, non minus quam venæ portæ in glanduloſis acinis terminentur: Quid impedit, quo minus diverſos in his concipiam poros, quorum alii

Digitized by Google

minores ſanguinem per venam portæ affuſum revehant in venam cavam, alii majores felli ſeceſſum concedant.

§. 19. Ne quid tamen diſſimulem, exiſtimo bilis ſecretionem pertinere ad functiones animales h. e. immediate à ſpiritibus dependentes. Sicuti vero nobis facile imaginari poſſumus in fœtus formatione ſpiritus diſponere omnia, & absque organis e.g. humores oculorum liberare ab obſcurioribus opacisque particulis: ita certe veroſimillimum eſt, eundem poſtmodum etiam curam gerere totius corporis, depurare humores, & conſequenter craſſiores ſanguinis particulas ſeparare à laudabilibus; ſcilicet hoc pacto quoque intelligimus, unde bili amaror, dulcedo lacti accidat, quod ſane per transcolationem vel alium quemcunq; modum mechanicum explicari nunquam poterit.

CAP. III.

De uſu Bilis.

§. I.

Nihil jam illos morabor, qui bilem pro inutili ac rejiculo ſecundæ coctionis ſ. ſanguificationis excremento habuerunt, cum eosdem quoque videam admodum eſſe ſollicitos in ejus uſu, quicunque is demum fuerit, determinando. Placet autem examen opinionum de efficacia bilis adeo diverſarum primum inſtituere, antequam ad explicandum verum, ut mihi videtur, uſum accedam.

§. 2. Primo dogma Helmontii audiamus, qui, poſtquam in tract. Sext. dig. al. hum. contra Ariſtotelicorum atque Galenicorum ſcholas prolixe diſputaſſet, tandem p. m. 170, 27. affirmat eum

eum in finem ex epate duodeno infundi bilem, ut ab hujus fermento, quod ſalſum p. 819. 22. aſſerit acidus cremor in ſalſum convertatur.

§. 3. Sunt autem tria potiſſimum, quæ aſſertum hoc Helmontii dubium reddunt, nempe 1. Chylus, quem ſupponit acidum, talis non eſt naturaliter, niſi quando aſſumpta fuerint acida vel aceſcentia. 2. Bilem cum dicit ſalſam, ſciendum eſt, quo ſenſu hoc prædicatum adhibeat; nempe accuratius loquendo ſalſum eſt, quod ex acido & alcali unitis conſtat, minus accurate alcalia quoque ſalſa dicuntur quibusdam quod à Zvvölffero perperam factum quivis facile intelligit. Hoc ſenſu fel non eſt ſalſum id eſt alcali ut in c. 1. §. 13. dictum, ſi vero nobiſcum ſalſam eſſe vult bilem, regero, ſalſa hæc non poſſe acida deſtruere vel ſaturare. 3. Video jam ante prodire vaſa lactea è duodeno, quam ductus cholidochus inſeratur, adeoque aut chyli aciditas adeo nociva non eſt corpori aut certe neceſſitas bilis affundendæ tanti non videtur.

§. 4. Secundo ſunt, qui ab inſtillata bile ſeparari è chylo alvinas feces putant, idque potiſſimum ob natam efferveſcentiam bilis vel cum chylo, quod Williſio de ferment. p. 20. placet, vel cum ſucco pancreatico, juxta Tackium phiaſ. ſoph. II. p. 32. & Diemerbr. in Anatom. p. 155.

§. 5. Cum vero hæc ipſa efferveſcentia humorum, in duodeno ut ſupra c. 1. §. 20. dixi, locum non habeat, propterea & hic quoque uſus, quem in præcipitatione ſcoriarum è chylo collocant, evaneſcit ſponte.

§. 6. Plauſibilior eſt Tertio ſententia illorum, qui exiſtimant potius ad excluſionem fecum alvi ordinatam eſſe bilem, ſiquidem acrimonia ejus inſtar clyſmatis naturalis inteſtina vellicans ſollicitando periſtalticum eorum motum, ſcybala educat; quod quidem nego-

negotium eo felicius ſuccedere videtur, quo magis lubricam reddit viam connata bili oleoſitas. Confer Gliſſonium in Anat. epat. p. 319. & Pecq. in Exercit. Anatom. p. 92.

§. 7. Favet quoque huic opinioni illud quod fel taurinum aut ſimile clyſteribus loco ſtimuli addatur vid. Wedelii Tab. ſynopt. X. &. Deckers Exercit. Pract. p. 390. Interim vereor, ne omnis ſ. furcata ſ. hamoſa acrimonia ex jecore in duodenum effuſi fellis diſpereat, antequam ad inteſtinum colon rectumque deveniat cum ſtercore, tum enim ne veſtigium quidem bilis apparet, ita ut alvinarum fecum ſapor nec acris, nec amarus aut ſalſus ſed ſubdulcis ſit annotante Helmontio p. 172. 36. Deinde & alvi obſtructio, quam plerique in febribus patiuntur bilioſis, ubi bilis maxime acris primas vias occupat, contrarium docet. Non enim video, quam ob rem ab acriori bile non irritentur inteſtina, quæ mitioris affluxum perſentiſcunt.

§. 8. Quarto nec deſunt, qui de nobiliori uſu dubitantes hæmatoſin à bile juvari ſtatuant cum Backio de corde p. 131. ita ut & Tackius c. 1. p. 28. & 31. impoſſibile pronunciet tincturam ſangvinis elici poſſe ex cibis, niſi per bilem accedat ſulphuris augmentum.

§. 9. Atque hoc ipſum quidem particulariter, quemadmodum infra §. 20. docebo, univerſaliter autem nullo modo admitti poteſt. Nec ſequitur in hydropicorum cadaveribus diſſectis fel exſiccatum lapidoſumque deprehenſum eſt, ergo felle depravato hydrops ſimilesque corruptelæ oriuntur propter læſam ſangvificationem. Unde enim certus ſum, bilis vitium præceſſiſſe, ſangvinis cœterorumque humorum partiumque læſiones eſſe ſecutas. Veroſimilius profecto videtur, à ſangvinis diſcraſia forte pituitoſa aut tartarea obſtructas fuiſſe vias, quibus bilis ad folliculum deferri ſolet, unde aliter fieri non potuit, quin denegato affluxu fel veſicarium

rium

rium paulatim exareſceret, ac induraretur. Confer Malpigh. c. l. p. 70. 71.

§. 10. Sed nunc quinto ſequuntur, qui bilem veluti ſangvinis balſamum ac condimentum totius corporis, omnia in nobis à putredine tueri atque conſervare ſtatuunt. Id enim amarities ejus admodum ſvadet, qua proxime ad aloen, myrrham, abſynthium imo & elixir proprietatis accedit. Videatur Tackius c. I. atque Helmont. p. 169. 20. 344. 74. & p. 180. 82. 83. ubi & hoc adjecit, quo fermentum fellis non attingit, ibi lumbricorum eſſe patriam.

§. 11. Regero autem ad hæc 1. nullibi in corpore reperiri ſaporem amarum, quod tamen neceſſariũ foret, ſi quidem bilis amaritudo partes præſervare debeat. 2. Fiat experimentum ac videamus annon & fel ipſum, affuſa ſimplici aqua intra paucos dies putreſcat. Fruſtra igitur à felle expectant aliæ partes præſervationem, quam ipſam ſibi præſtare nequit. 3. Nec verminoſa progenies, quæ putrefactionem fere præſupponit, adeo metuit bilem amaram. Video namque in hepate præſertim ovillo quod & Cornelius in progymn. p. 258. 259. annotavit, tanta ſæpius vermium multitudine repleri ductus epaticos, ac ſi dulciſſimum atque optatum hic nutrimentum effunderetur.

§. 12. Adjiciam ſexto Wilhelmum ten Rhyne, qui meditat. in Hippocr. Text. p. 302. 164. exiſtimat ſal volatile bilis facta cum ſero ſubacido effervescentia rectificari per anguſtiſſimos cerebri caniculos in animales ſpiritus; atque ideo aromatica, quod bilem acuant, eſſe analeptica, ſpiritusque ſimul ac vires reſtaurare p. 119.

§. 13. Duo autem hic præſupponit Autor, nempe 1. ſal volatile in bile & ſecundo hujus effervescentiam cum lympha; quibus cum jam ſupra ſatis factum ſit, nolo crambem bis coctam iterum apponere: Monendum interim eſt ſpirituum naturam longe aliam eſſe, quam quæ ex volatili ſale oriri queat. Commoventur quidem ſpiritus torpidiores v. g. in Apoplexia, Lipothymiis, aut Suffocationibus.

nibus hyſtericis à ſpiritu ſalis ammoniaci, CC. atque ſimilibus, nullatenus autem generantur ex his, aut multiplicantur. Officia namque ſpirituum, quemadmodum nullum colorem, aut odorem, ita nec ſaporem admittunt. Ac proinde longe alia eſt confortandi ſpiritus ratio in aromatibus; quanquam enim hæc ipſa exterius tantum adhibeantur e. g. alligata carpis manuum aut naribus admota, atque ſic bilem non attingant, egregium tamen ſæpiſſime præſtant uſum, aliis ex cauſis dubio procul deducendum.

§. 14. Genuinus vero bilis uſus ut tandem innoteſcat, exiſtimo ante omnia conſiderandum eſſe, quem in locum ex epate illa deferatur. Jam vero ex antea dictis liquet bilem omnem elaborari in epate ideoque negato aſcenſu omnem quoque ad duodenum deferri. Notandum tamen eſt duplicem ejus eſſe viam aliam immediatam per ductum epaticum, aliam mediatam intercedente cyſtide.

§. 15. Hanc equidem viam & ignorarunt & negarunt cum Backio p. 133. & Helmont. p. 820. 2. plures, laudem proinde meritus eſt non vanam Gliſſonius, quod primus in Anat. ep. p. 126. & ſeqq. monſtraverit ductum, qui ex epate in folliculum deferret bilem; ex folliculo vero in duodenum iter manifeſtum eſt.

§. 16. Itaque omnis bilis tandem effunditur in duodenum; ſic enim rectiſſime primum inteſtinorum vocatur juxta mentem Veterum, quibus integrum erat, ſic aliterque nominare. Errant igitur omnes qui cum Gliſſonio p. 127. & Backio p. 135. ductus cholidochi inſertionem in jejuno quærunt. Errat & Leonicenus ſupra citatus, quando p. 94. & 95. contra Graafium defendere conatur, inſertionem hanc in ἔκφυσιν non in duodenum, quod cum jejuno pro eodem perperam habet, exire. Nam & ipſa ἰκφυσις δωδεκαδάκτυλος eſt, Vid. Hoffmann. Comm. in Galenum de uſu partium p. 83. & Gorræi definit. p. 130.

§. 17.

§. 17. Affunditur autem fel in duodeni cavitate chylo & quidem ſatis copioſe, ejus enim tres vel quatuor unciæ brevi tempore colligi poſſunt, referente Pechlino p. 502. Fluxus namque ejus per ductum epaticum continuus eſt, ex cyſtide vero non niſi pleno ventriculo, ut recte notavit Diemerbrock p. 130. Egregie enim factum eſt à natura, quod folliculus fellis in epatis cavo reſidens, repleto ſtomacho exprimatur inter reſpirandum à depreſſione diaphragmatis; atque hoc unicum ſatis eſt ad demonſtrandam bilis utilitatem chylo deſtinatam.

§. 18. Rem omnem ita concipio: Video alimentorum quæ aſſumuntur varietatem eſſe inſignem, ac nihilominus ea in chylum laudabilem converti debere? Admiſcetur autem iis, ſi duriora atque ſicciora fuerint, non modo ſaliva, ſed & ex pancreate lympha, ut fluxum acquirat neceſſarium. Jam vero fieri quoque poteſt, ut nimium aquea aſſumantur, quæ chymi conſiſtentiam per ſe habere nequeant, tumque neceſſe eſt his adjungi particulas alias magis oleoſas ſpiſſasque, quas quidem à bile non inepte expectare poteris.

§. 19. Quam enim ob cauſam quæſo fel in plurimorum piſcium, carpionis, alburni, gobionis fluviatilis &c. ventriculum derivatur, niſi ut nutrimentum horum nimis aquoſum ex eo aliqualem conſiſtentiam recipiat. In raja vero carcharia iisque piſcibus qui rapto vivere ſunt ſveti, aliorumque piſcium carne veſcuntur, cum tanta neceſſitas non ſit, ſtomachum non ingreditur ſed duodenum.

§. 20. Ex hypotheſi ergo ſ. conditionaliter ſaltim utilis videtur fellis affuſio, adeoque mirum non eſt, ſi quando cum fecibus alvinis excernatur, quemadmodum ſalivam, copioſius in oris cavitate collectam, alioquin non inutilem expuere tanquam ſuperfluam, aut lachrymas profundere, ſolemus.

Digitized by Google

§. 21. Præterea cum videam bilem cum ovorum vitello convenire in hoc, quod oleoſa atque terrea cum aqueis arctius unire queat, non puto abſurdum fore, ſi quis ſtatuat à fellis admixtione particulas alimentorum oleoſas atque terreas cum ſeroſis combinari placide, adeoque præcaveri ne vel oleoſæ guttulæ chylo ſupernatent, vel terreſtres atomi omnes ſecedant, cumque alvinis fecibus ejiciantur.

DISPUTATIO XXIV.

DE

VOLVULO.

IN quanto vitæ diſcrimine verſentur ii, qui graviſſimo inteſtini tenuis affectu, Ileo nempe laborant, rerum Magiſtra experientia quotidiana ſatis ſuperque teſtatur: ſiquidem hoc correpti non ſolum atrociſſimis infeſtantur doloribus, ſed & admodum pauci raro & cum ſumma difficultate ab eo liberantur atque emergunt. Hinc divinus noſter Senex Hippocrates Ileum vocat morbum præcipitem & periculoſum admodum: & Galenus vix unquam aliquem ſanum evadere ex hoc malo pronunciat; quin imo Lindanus eum Deo dilectum eſſe inquit, qui tan-

tum

Digitized by Google

tummodo auſit ſperare, ſe evaſurum. Vidimus tamen, quod præfiscine dictum ſit, nonnullos, hoc affectu correptos divina aſſiſtente gratia mirabiliter reſtitutos, quocirca hunc utut ſatis periculoſum, non tamen prorſus inſanabilem judicamus: quem etiam hac diſſertatione pro ingenii tenuitate pertractare conſtituimus, ut hinc non ſolum ſæviſſimi hujus tortoris pateat crudelitas, ſed & quomodo feliciter ſit ſuperandus, manifeſtum fiat. Quod ut ad votum cedat Deum T. O. Max. toto corde veneramur ſupplices! Sit itaque:

THES. I.

QUemadmodum inter tot morborum phalanges, quibuscum miſerrimi mortales quotidie confligtantur, fere nullus reperitur, qui uno tantum appellatur nomine; ita & hic affectus, quem pro virili nunc pertractare animus eſt; variis inſignitur titulis.

TH. 2. Græcis *κορδαψός ἀπὸ τῆς χορδῆς ἅπτεσθαι* nominatur, quoniam ob fæcum flatuumque retentionem inteſtina ſic diſtenduntur, ut ſi forte digito comprimatur abdomen, inſtar chordæ eundem repercutiat: vel etiam quod inteſtinum funis & chordæ inſtar contortum & convolutum ſit, juxta mentem Galeni Lib. VI. de loc. aff. cap. 2. Qui enim manum loco dolenti, ad ileon inteſtinum admoverit, duritiem quandam tenſionem repræſentantem percipiet. Mercat. l. 3. de intern. morb.

Digitized by Google

morb. curat. Pythagorici Medici, ſi Hollerio credimus, hoc malum φραγμὸν, id eſt, oppilationem, appellarunt.

TH. 3. Latini volvulum dicunt, eo quod Veteres inteſtina inter ſe inſtar nodi Gordii complicari & circumvolvi crederent. Dubitare tamen aliquis poſſet, num recte huic morbo in genere ſpectato competat Volvuli nomen, cum ex anatome plurimorum ileo extinctorum conſtet, nullibi ejusmodi nodum, quem ſcilicet meſenterium vix admittit, raro etiam cohæſionem firmam obſervari, & quidem tum demum, ubi ſphacelo jam corrupta ſunt inteſtina, uti ex Riverii Obſerv. 26. Cent. 3. apparet.

TH. 4. Alii, dum ſummam in hoc malo miſeriam, cruciatus abdominis intolerabiles, fœtorem è ſtomacho exhalantem teterrimum ac ſumme nauſeoſum, turpiſſimam ſtercoris vomitionem, atque ex altera parte remediorum inſufficientiam ſpemque vanam inde conceptam perpendunt, non inepte paſſionem hanc commiſeratione digniſſimam, licet barbaro vocabulo, *miſerere mei*, vocant: alii illam easdem ob cauſas tormentum καθ' ἐξοχὴν ita dictum indigitant.

TH. 5. Communiter apud Autores ſortitur *Ilei* vel *paſſionis iliacæ* nomen, quod à verbo græco εἰλέω, quod ſignificat volvo, circumago, deducitur: dicitur etiam ita non male à loco affecto, quia in inteſtino ileo accidit, unde non aliter ut colica paſſio ab inteſtino colo denominationem obtinet: quantumvis enim nec cætera inteſtina ab hoc morbo prorſus immunia eſſe Medicorum obſervationes teſtentur, nullibi tamen ileon ab hac labe eximi & immune eſſe poteſt.

TH. 6. Ita Fernelius Pathol. lib. 6. cap. 9. in ſeptenni puella ſæviſſimis ventris doloribus, tandemque liquidioris ſtercoris vomitione exſtincta animadvertit inteſtinum cœcum penitus coangustatum atque conſtrictum perforatumque à copia fæcum indurata-

ratarum. Colon circa principium intus exulceratum ac inde inflammatum compreſſumq; cauſam dediſſe Ileo notavit Kerckring. Obſerv. Anat. 41. ut alia taceam.

TH. 7. Unde patet, in craſſis ſeu inferioribus inteſtinis cauſam iliacæ paſſionis interdum reſidere: nihilominus ileon ceu πρῶτον δεκτικόν primario afficitur, in quo ſcilicet intenſiſſimi dolores magis quam alibi ſentiuntur, nam interdum ad rupturam usque incredibili cum cruciatu diſtenditur ob retentionem fæcum flatibusque denegatum exitum. Itaque convenientiſſime ab ileo nomen Iliaca paſſio traxit, præſertim cum vix unus è centum ileo correptis reperiatur, qui non ex hujus inteſtini vitio primario laboret.

TH. 8. Eſt autem Iliaca paſſio nil aliud, quam totalis alvi ſuppreſſio cum torminibus horrendis, & tandem ſubſequente tum aſſumptorum, tum & ſtercoris ipſius, ſi malum diutius duret, vomitu, ob motum inteſtinorum inverſum, orta. Motus hic inverſus accidit, quando inteſtinorum fibræ, quæ à ſuperioribus verſus inferiora debebant contrahi, verſus ſuperiora magis contrahuntur, & ita omnia quæ ſunt in inteſtinis, non verſus alvum, ſed ventriculum verſus protruduntur.

TH. 9. Ad Ilei cauſas quod attinet, inter illas præcipua eſt excrementorum ſiccitas atque durities, cujus exemplum ſuppeditat Helm. in Tr. de flatibus, ubi Thomam Balbani Antverpienſem ileo intra octiduum extinctum ſcribit, in cujus ventre, dum ſecaretur, non alia reperta fuit mortis cauſa, quam quod ſedecim digitorum transverſorum ſpatio ſupra monocolum hæſitarit durum ſtercus, & multa ſoluta ſaburra, per ileon deſuper nataverit.

TH. 10. A variis autem cauſis fæces alvinæ indurantur, ac inde pertinaciſſima obſtructio ſæpe naſci ſolet, quod inprimis fit, quando diutius juſto retinentur, vel præ pudore, vel etiam in

Digitized by Google

defectu temporis vel loci, inter peregrinandum, conſabulandum, &c.

TH. 11. Quibuſdam idem malum accidit, quando cibos ſicciores vel adſtringentes aſſumſerunt, videlicet caſtaneas, cydonia, meſpila: à pyrorum crudorum ſumptione copioſa perquam contumacem ileum recenſet Zacut. Luſ. M. P. Hiſt. pag. 358.

TH. 12. Alii ob ſeri defectum in eundem morbum incidunt, qui ſcilicet parcius potant, aut etiam largum ſudorem, vel lachrymas copioſe profundunt. Præ viris frequentius alvi adſtrictione vexantur mulieres, præſertim illæ, quæ gracilem corporis ſtatum optant, quapropter nunquam ſitim ſufficiente potu reſtringuere audent: aniculæ etiam, dum continuo flentes atque mœrentes ac vitam ſedentariam agentes ſolitudini litant, ſæpius ab hoc malo infeſtantur.

TH. 13. A janua itaque aberrare videntur illi, qui ſæpius juſto & omni ferè quatriduo pilulas aloëticas, aut omni mane elixir proprietatis recipiunt, ut hac ratione corpus ſervent purum, morborumque prima initia mature ejiciant: ſiquidem horum uſu nimio & intempeſtivo corpora nonnulla plus ſatis exſiccantur. Quin etiam cenſura digni ſunt illi Medici, qui promiſcue corporibus etiam ſiccioribus ejuſmodi remedia juſto largius permittunt ac ſuadent, nec intelligunt, poſt ſæpe repetitum ac diutius continuatum eorum uſum contumaces plerumque obſtructiones ſubſequi.

TH. 14. Porro enterocele Ileum dum quoque gignit, quando per foramen anguſtius peritonæi egreditur quædam inteſtini portio, ibidemque à ſucceſſive deſcendentibus cum flatu excrementis ſic diſtenditur, ut nullatenus per anguſtias viæ regredi, vel fæces tranſmittere queat. Rarum eſt exemplum ilei ex omphalocele, quod Foreſtus habet Lib. 21. Obſ. 21. & Guil. Fabric. ex bubono-

nocele in paſſione iliaca, quod extat in Cent. 6. obſ. Chir. 37. Ex hernia autem ſcrotali id malum ſæpius oriri multoties obſervatum eſt à Practicis.

TH. 15. Præterea nonnunquam fieri ſolet, ut ob mutuum inteſtinorum ingreſſum intercipiatur contentorum fluxus: Nempe dum quædam Ilei pars p. n. coarctatur, altera vero à flatibus incluſis expanditur: unde facili negotio pars gracilior in ampliorem ſeſe inſinuat, ejusque cavum occupando, chyli diſtributionem fæcumque progreſſum ſufflaminat. Vide ſis Tr. de le Boë Sylv. Op. p. 191. & Blaſium p. 2. Obſ. Med. 3. p. 37. ubi ſatis clare delineavit, & ingreſſum ſuperioris in inferiorem, & inferioris in ſuperiorem, prout in ſubjecto ſibi viſo ſeſe ſpectandum obtulit.

TH. 16. Similem ilei ingreſſum, eumque triplicem in puella octenni annotavit Peyerus in exercitat. de Gland. inteſtin. p. 82. quorſum Lectorem Benevolum remitto.

TH. 17. Tandem & inteſtinorum inflammatio, ſive à cauſa externa ſive interna proficiſcatur, fæcum excretionem nonnunquam impedit, atque hinc nata iliaca paſſio omnium eſt periculoſiſſima, quoniam facile in gangrænam ac ſphacelum degenerare ſolet. Itaque ubi æger de æſtu interno ac ſiti conqueritur, aut etiam febris ileo ſupervenit, malum ſignum eſt, indicat enim imminentem vel jam præſentem inflammationem: ſi vero dolor hic ardens ſubito evaneſcat, ſudor frigidus in facie deprehendatur, ægerque conqueratur de notabili virium jactura peſſimum eſt; inteſtina namque jamjam ſiderata indicat, ergo mors in olla: imo præ foribus.

TH. 18. Differentias Volvuli quod concernit, quidam Volvulus eſt ſpurius & illegitimus, qui interdum à ſolis flatibus oritur, in quo via inteſtinorum non prorſus eſt occluſa: Legitimus vero & exquiſitus Volvulus eſt, in quo totalis inteſtini obſtru-

ſtructio adeſt, deſcenſusque inteſtinorum omnino tollitur, & hic cauſas agnoſcit eas, quæ in præcedentibus theſibus allatæ ſunt ac propoſitæ.

TH. 19. Inveſtigatis nunc ilei cauſis, differentiisque, ad Signa ejus conſideranda methodus nos ducit, quæ de conſtitutione, dignotione & eventu affectus nos edocent, ne hiſce ignoratis incognito morbo remedia præſcribamus. Quod igitur attinet ſigna diagnoſtica poſt primum inſultum apparentia, ſæpe contingit, ut in principio ad aliquot dies nil niſi alvum obſtructam ægri ſentiant: deinde paulatim in progreſſu cruciatus ac dolores ventris intenſi ſuperveniunt, ac de die in diem exacerbantur, donec tandem ventriculo in conſenſum rapto, chyli diſtributio impediatur, & quicquid aſſumptum fuerit primum, poſt & ipſa excrementa per os evomantur.

TH. 21. Quoad obſtructionem alvi moneo, eam non qualemcunque aut levem in hoc morbo, ſed totalem adeſſe, atque ut plurimum ita pertinacem, ut nec à purgante aſſumpto, nec injecto enemate educantur ſcybala. Neque obſtat Rhodii Obſerv. Cent. 2, 79. ubi bina memorat eorum exempla, qui paulo ante obitum excrementa per alvum rejecerunt: quandoquidem inter morbum & finem morbi maximum eſt diſcrimen, dumque in mortis agone reſolvantur omnes fibræ, mirum non eſt, ſi etiam inteſtina ob dolorem antea contracta liberiorem tunc exitum concedant fæcibus.

TH. 22. Circa tormina illud notari meretur, primo: quod ſedem ilei concernit, dolorem magis in medio abdomine circa umbilicum, vel etiam in inguine, quam ambitu ab ægris obſervari; Secundo & ipſum doloris genus quodammodo eſt ſingulare, ſi quis enim conſiderát, quanta vis ſit infarcti ſtercoris flatuumque arctius concluſorum, ei non obſcurum eſſe poteſt, qualis dolor ſit inteſtini adeo violenter diſtenti.

TH. 23.

Digitized by Google

TH. 23. Fidem pene ſuperat, quod Platerus lib. 3. Obſerv. pag. 657. ſcriptum reliquit, inteſtina in cadavere cujusdam Iliaci tantopere diſtenta fuiſſe, ut certis in locis craſſitiem femoris adæquarent, atque ilico ex compreſſione diſrumperentur. Quid? quod Henricus ab Heer in Obſ. Med. p. 54. narrat, ſe præſente, dum ileo mortui abdomen diſſecaretur, ſponte inteſtina crepuiſſe, cunctorumque adſtantium veſtes inſigniter commaculaſſe, cum impetu erumpentibus & exploſis quaſi ſcybalis.

TH. 24. Acutiſſimus oritur dolor, quando inteſtina, ut lintea lotricum ſolent, contorquentur aut inſtar funis madefacti convolvuntur, vel coarctantur, ſicut manicæ extremitates circumducto filo coanguſtari cernimus: quale exemplum Panarollus Pentec. 1. Obſ. ult. recenſet. Mitior paulo dolor eſt, quando inteſtini una pars in alteram inſeritur, velut gladius in vaginam, vel quando cœcum in ileum ingreditur, atque illud opplet.

TH. 25. De vomitu ſatis manifeſtum eſt, eundem ſaltim per conſenſum oriri, prout in calculo, paſſione hyſterica ſimilibusque abdominis morbis accidit. Nec enim credendum eſt, ob interdictam viam ab aſſumptis repleri cum inteſtinis ſtomachum ad pharyngem usque pro more quorundam potatorum, ut & poſtmodum ſine difficultate depleatur ventriculus: Sed potius id inteſtinorum motui periſtaltico præternaturaliter inverſo adſcribendum erit, ſiquidem ileus quoque datur, in quo & clyſmata & ſuppoſitoria ano immiſſa magna cum violentia ſurſum rapiuntur, ac per vomitum evacuantur. Qua de re legi meretur Thoner. Obſ. 8. lib. 3. p. 160. & Sennerti Praxis Lib. 3. p. 1. ſ. 2. cap. 1.

TH. 26. Prognoſtica ſigna quod concernit, ſciendum: omnem ileum periculoſum eſſe: majus vero imminere peri-

culum, ſi ſtercus evomatur, ſudores halitus & ructus ſint fœtidi: febrisque ægrum comitetur acuta. Vomitum ab ileo, ſingultum, convulſionem & delirium, malum eſſe judicat Hipp. Sect. 7. aph. 10. quando enim ſingultiunt ægroti, argumento eſt, ſtercus aſcendens ventriculo moleſtum eſſe, aut orificium ventriculi à motu inteſtinorum inverſo in conſenſum trahi: ſi vero delirant, propter conſenſum orificii ventriculi cum cerebro illud fieri, credendum.

TH. 27. Has ſimilesque circumſtantias, probe cognitas habere debet is, qui curationem ilei felicem optat. Quod ſi igitur intelligat, à fæcibus induratis malum oriri, tum amplius non dubitet, eo unice allaborandum eſſe, ut & emolliantur duriores fæces, & propellantur quantocyus. Certe purgantia fortiora hic nihil valent, imo ægrum in majus conjiciunt periculum, quando malum jamjam confirmatum eſt: ſiquidem dolor abdominis in immenſum augetur, ac ſæpe ad ſuperiora commoventur excrementa, ut vomitu rejiciantur, ubi paulo pertinacior fuerit alvi obſtructio.

TH. 28. Mitiora interim lenitiva ſuam laudem merentur: proficuum erit decoctum paſſularum, jujubarum, Tamarindorum, ficuum, polypodii, item prunorum, pulpa tamarindorum, pomorum borſtorffianorum, quorum ſuccum ſi putrida fuerint expreſſum bibere jubent Miſc. Nat. Cur. Ann. VII. pag. 153. &c. uti & ſerum lactis aut lac ebutyratum largius hauſtum. Prodeſt hic quoque ſyrupus Cichor. c. Rhabarb. roſat. ſolutiv. c. cremor. ♀ri & ſim.

TH. 29. Tutiora minusque flatulenta ſunt juſcula pinguia affatim epota: cumque Oribaſius loc. aff. Cur. lib. 4. c. 91. in hoc morbo, etiamſi ſtercus jam vomant, mirifice juvari ægros tradat, ſi ſaltem fruſtra panis calida oleo imbuta comedant, non inconveniens erit, ſi vel oleum commune, vel amygda-

Digitized by Google

gdalarum dulcium juxta Foreſt. ad ℥ij. ſolum, vel cum cereviſia calida propinetur, ut hoc pacto viæ quadantenus lubricæ, fæcesque ad ulteriorem progreſſum exitumque aptiores fiant. Ita vidimus olei amygdalarum ℥iij. cum Mannæ Calabrinæ e-lect. ℥j. in brodio gallinæ cum ſucceſſu aliquoties exhibita.

TH. 30. Eundem in finem ſolent non pauci ventrem totum butyro non ſalito aut pingvedine ceti (Fiſchthran) inungere, nec fruſtra. Quidam omentum & inteſtina calidiſſima ex vivo animali ante cubiculum ægri mactato extracta imponunt abdomini & ſi dolor non remittat, reiterant poſt horam, vide Deckers notas in Prax. Barbett. pag. 193. Simile anodynum externum eſt illud Zacut. Luſit. quod tanquam præſidium expertum Tom. 2. Prax. Hiſt. lib. 5. c. 2. obſ. 2. valde commendat, nempe ſtercus vaccinum recentiſſime collectum, ac inſtar cataplaſmatis ventri applicatum: commendatur ſangvis veſpertilionis eoque hypochondria inunguntur. Conf. Franc. Joel Op. Med. Tom. 3. l. 4. ſ. 2. pag. 172. & Jonſton. in Pr. 517.

TH. 31. Majorem adhuc efficaciam habent clyſmata, quippe quæ ſecundum rei exigentiam vario inſervire poſſunt ſcopo, nunc dolorem ſedando, nunc flatus diſcutiendo & purgando. Nec obſtat in tenuioribus inteſtinis obſtructionem reſidere, quorſum clyſmata non creduntur penetrare, juxta communem Doctorum opinionem: etenim, quam in coli principio ſtatuunt, valvula utut ſatis craſſa & membranoſa ſi penitius conſideretur, tanti valoris non eſt, ut in hoc ſtatu præternaturali & violento omnem plane aſcenſum prohibere poſſit.

TH. 32. Fortaſſis autem Nicotianæ fumo tranſitum minus denegabunt, quibus liquoris acceſſus adeo impoſſibilis videtur. Notum autem eſt, illi vim tantam ineſſe purgandi,

ut & tantillum fumi ex improviſo deglutiti, minus adſuetis ſubinde vomitus atque ſeceſſus procreet. Nullus igitur dubito, quin hic fumus, ſi per inferius guttur inſuffletur, juxta modernorum clyſmaticam novam, feliciter alvum proritare valeat. Inſtrumentum modumque applicandi vid. in Barthol. Cent. VI. Hiſt. 66.

TH. 33. Et quamvis vel maxime concedam, Clyſteres in ſubſtantia & materialiter non pertingere ad inteſtina tenuia, nemo tamen inficias ibit, virtualiter eouſque illos operari, præſertim cum ingredientia ſelectiora fuerint recepta: non autem opus eſt, integrum emollientium, carminativorum vel purgantium catalogum ad clyſmatum confectionem heic præſcribere, in plurimis Practicorum libris reperibilem: quoniam ex oleo communi vel raparum aut lini, quod paratur, clyſma ſæpe ſolum ſufficit; atque omnibus irritis, quod Graaff. Oper. pag. 674. laudat, ſimpliciſſimum clyſma, ex aqua melle ac ſale, vel ſecundum Adrian. Mynſichtum ſ. 32. ex ▽æ libra j. & Sal commun. ℥iß. compoſitum aliquoties in ileo egregie profuiſſe compertum eſt.

TH. 34. Nec vero ſtatim deſperandum, ſi prima vice clyſter ſcybala non ſufficienter educat, ſed reiterandus ejusdem uſus: Et quoniam periculum in mora eſt, expedit non modo viam præparaſſe per inferiora, ſed & per ſuperiora aſſumſiſſe, quæ ſuo pondere protrudant, pellantque excrementa firmius in cavo inteſtinorum hærentia.

TH. 35. Spectat huc elegans Th. Barth. hiſtoria, quam in Cent. V. hiſt. 40. recenſet: Nimirum pincerna Regius per octodecim dies alvi ſuppreſſione totali laboraverat, quo tempore in caſſum varii generis medicamenta fuerunt adhibita: tandem cum omnia eſſent fruſtranea, amicis valedicturus cyathos aliquot vini rhenani illis propinat ac exhaurit, unde, dictum

ctum factum, præter omnem ſpem & expectationem alvus oborto murmure ſoluta eſt, ægerque ad ſanitatem priſtinam rediit, ſtupentibus Medicis.

TH. 36. Suave profecto ac delicatum hoc foret ilei remedium, modo æquali ſucceſſu omnibus ægris prodeſſet; verum durus nodus duriorem ſæpe requirit cuneum, atque ideo Mercat. L. 3. de morb. int. cap. 16. limaturam chalybis in forma pulveris aut opiatæ ſive electuarii commendat, eamque præſtantiſſimum fore præſidium in ileo judicat.

TH. 37. Alii laudant mercurium vivum, quippe qui ſumme ponderoſus, & aptiſſimus exiſtit, ad iter undique ſibi quærendum parandumque: hunc deglutiendum præbent varia in forma, aut ſaltem diverſo pondere. Ita enim Hartmann. in Pr. Ch. ☿ii crud. ℈j. ad ʒj. Ol. comm. & Saccharo diſtemperatum exhibet. Riverius autem in obſ. p. m. 316. narrat, aliquem fuiſſe, qui ☿ cum Sulphure extinctum ad ℥j. globulo ceræ incluſum aſſumſerit, poſtquam omnia priora medicamenta in caſſum fuiſſent exhibita, fæceſque jamjam per os excernerentur, nihilominus beneficio illius remedii ex faucibus mortis illum ereptum eſſe refert.

TH. 38. Similiter ex Velſchio narrat Burnetus in Theſ. Med. ~~Pr. p.~~ 155. alium cum majori cura ☿ium primo purgaſſe per decoctionem in vino atque aceto, & trajectionem per corium, deinde ejus ℥ß. incluſiſſe veſicæ, quæ intus auro erat obducta, factumque nodulum glutine tragacanthi obfirmaſſe, ac tandem melle aut ſyrupo cuidam intinctum ægris exhibuiſſe laudabili cum ſucceſſu.

TH. 39. Horum plures reperire licet, qui minus timidi fuerunt in exhibitione ☿ii: Sic enim Rhod. Obſ. Med. Cent. 2. 80. teſtatur hydrargyri ℥iv. cum melle roſaceo ſolutivo hauſtas deploratum iliacum ſanaſſe. Libram dimidiam ☿ii vi-

vivi impune ſumptam, ac ilico alvum exoneraſſe memorat Heinr. ab Heer in Obſ. Med. p. 56. qui plures morti vicinos hujus præſidio reſtituit. Imo integram ejus libram Zacut. Luſ. pr. adm. lib. 2. Obſ. 35. cuidam Duci ſtrenuiſſimo præſcripſit optimo eventu. Ut taceam, ejusdem lib. iij. in ▽ ſumptas pluribus in iliaca paſſione periclitantibus vitam ſervaſſe, annotante Paræo Op. Chir. Lib. 20. c. 38.

TH. 40. Cum autem lippis & tonſoribus, quod in proverbio dicitur, notum ſit, quanta non raro poſt uſum ☿ii internum pariter ac externum incommoda ſequantur, non miror, Mercurium à multis abhorreri ac reſpui inſtar veneni. Igitur conſultum erit, illum cum cautela exhibere: Et quemadmodum eundem exceſſive ad libras porrigi opus non eſt, ita nec eos probare poſſum, qui vix unciam præſcribere audent. Sane in caſu deſperato ſatius eſt majorem quam minorem quantitatem exhibuiſſe, quoniam quo plus æger receperit, eo citius liberabitur ab obſtructione; at ubi pondus ☿ii ad protrudenda impedimenta minus ſufficit, tunc & unica drachma, ſi diutius in corpore moretur, ſalivationem tædioſiſſimam aliaque incommoda excitare valet.

TH. 41. Videntur itaque ℥ij. ℥iij. usque ad ℔ß. ☿ii per corium trajecti abunde huic noſtræ intentioni ſatisfacere poſſe: cumque manifeſtum ſit, ☿ium in ſe nec corroſivum nec venenoſum eſſe, niſi cum ſalibus uniatur acrioribus, hinc optimum cenſeo, ſi cum lactis calentis hauſtu propinetur, ut hoc pacto humores acres primarum viarum quodammodo obtundi, & ipſum remedii genus inſolitum eo melius operari queat.

TH. 42. Loco ☿ii ſunt qui globulos vel aureos, vel argenteos, vel antimoniales, ex Regulo ſcilicet factos, vel etiam plumbeos ægro deglutiendos præbent. Inſtar omnium eſſe poſ-

Digitized by Google

poſſunt plumbei, quia nec aurum, quanquam precioſius, nec argentum vel antimonium quicquam peculiare hoc in caſu præ Saturno habet; niſi forte aliquis poſt uſum Mercurii aureum globum eligere malit, quo reliquiæ Mercuriales in corpore forte adhuc ſuperſtites, illi felicius adhærere, atque ſimul evacuari poſſint.

TH. 43. Quid vero plumbei præſtent globuli, non uno edoctus ſum exemplo: ſi quem iliaca paſſio vehementius urgeret, dedi ordinarie binos de globulis bombardarum ſatis grandibus, tres unico in caſu, cum æger de continua eructatione fœtoris quaſi ovorum putridorum & ſummo dolore abdominis conquereretur, ita ut nullatenus incurvatum corpus erigere nec genua ad mentum contracta extendere poſſet.

TH. 44. Dicam nunc, quid circa hæc notatu dignum mihi obſervatum ſit: Primo: cruciatus intolerabilis ilico poſt aſſumptos globulos deſiit, nec ullus amplius dolor remanſit, præterquam gravativus, ſed mitior eo in loco, ubi forte ſcybala indurata progreſſum globulorum impedirent.

TH. 45. Secundo: cum ad vomitum antehac pronus ventriculus facile irritetur à plumbi onere, atque cum maximo conatu id ipſum reddere nitatur, mirum dictu, quam prompte ſedetur omnis difficultas, ſimul ac in dextrum latus æger inclinet corpus; ut hac ratione per pylorum egredi hoſpitibus peregrinis liceat.

TH. 46. Tertio: cum erectus coporis ſtatus atque commotio multum faciat ad globulorum progreſſum, pauci vero propter defectum virium obambulare valeant, ſatis fuit, in lecto ſeſe jactitaſſe ex uno in alterum latus, donec ad deſtinatum locum deducerentur cum fæcibus globuli.

TH. 47. Ultimo: nec illud ſilentio prætereundum arbitror, quod plerumque tertia imo & quarta demum die è ventre.

Digitized by Google

tre redierint globuli, quamvis non raro prima ſtatim, qua deglutiebantur, die ſcybala ſeceſſerint. Non enim dura tantum ſed & liquida, qualia ſecundum naturam excernuntur, prodierunt, quotiescunque clyſma applicaretur: interdum enim globulus quandam coli cellulam occupat, ubi aliquali dolore gravativo ſeſe prodit, levi negotio excutiendus, ſi modo elevatis pauliſper in lecto cruribus ac poſtmodum reclinato ad lævum latus corpore æger ſeſe erigat.

TH. 48. Hæc de cura ilei à fæcibus induratis dicta ſufficiant: unicum reſtat, quod corollarii loco hic ſuperaddere lubet, videlicet ægros in ejusmodi affectu non nimis vexandos calore vel lecti vel hypocauſti, (prout communiter vulgus in omni fere morbo efficaciam caloris immenſam credit,) quin potius ſuavi refrigerio recreandos eſſe: Sic enim olim inſignis Medicus Mich. Savanarola, cum Dux Ferrarienſium contumaci alvi obſtructione laboraret, clyſtere nihil proficiente juſſit cubiculi pavimentum, quod marmoreum erat, aqua frigida copioſe conſpergi, ægrumque de lecto ſurgere, ac nudis incedere pedibus. Vix autem quinquaginta paſſus perrexit Dux, & ilico ſolutus eſt venter: Medici autem conſilium 100. aureis remuneratum fuit. Vid. Sennert. in Prax. lib. III. P. 2. Sect. 2. c. 4.

TH. 49. Sed tranſeo ad curationem iſtius ilei, qui propter herniam inteſtinalem interdum accidit, ubi profecto nec globuli plumbei, nec potus mercurii vivi, nec quicquam eorum convenire poteſt, quæ hactenus commendavimus. Etenim niſi hernia reponatur, inque locum debitum reſtituatur elapſum inteſtinum, fruſtra tentantur omnia: & quoniam fæces cum flatibus ibidem collectæ concluſæque reſtitutionem herniæ omnino prohibent, inprimis allaborandum eſt, ut inteſti-

na

Digitized by Google

na ad regreſſum per carminativa, anodyna & emollientia diſponantur.

TH. 50. Helmont. equidem in jure Duumvir. 20. & de flatib. 75. multum extollit vinum cum ſemine contuſo aniſi, carvi, fœniculi & coriandri ebullitum, ejusque hauſtu quinquagenarium ſe reſtituiſſe meminit, cui ad capitis magnitudinem intumuerat herniosum ſcrotum. Eadem hæc carminativa exterius quoque applicata inſigniter profuiſſe non ſemel vidi, præcipue ſi mentha floresque chamomillæ adjecta fuerint.

TH. 51. Quid vero aqua frigida valeat, ex River. Obſerv. comm. p. m. 354. non poſſum non adducere. Fuit inter Chirurgos Monſpelienſes exercitatiſſimus Samuel Formius, qui multos ſequenti ratione curavit in enterocele, ac nonnunquam connexa paſſione iliaca: nimirum menſam vel aſſerem ſatis latum ita diſponebat, ut una extremitas lecto, altera pavimento inniteretur, deinde ægrum ſupra aſſerem ſubjectis pulvinaribus tali ſitu collocabat, ut declivi capite crura verſus lectum attolleret: mox linteo multiplicato aqua frigida imbuto per dimidium horæ ſpatium locum affectum fovebat, deinceps impoſito eodem linteo ligaturam ſuperinducebat, atque ſic utplurimum intra paucas horas ſua ſponte repoſitum eſt inteſtinum.

TH. 52. Ne vero quisquam ſine judicio ubique hoc tentare audeat, addit idem Formius l.c. ſe quando inflammatum jam fuiſſet inteſtinum, ſectionem peritonæi inſtituiſſe, & quidem ſatis feliciter. An in hoc caſu locum habere queat fotus ex ſpiritu vini, aliis ulterius experiundum relinquo: In enterocele, ſed ſine inflammatione præſentiſſimum remedium in aqua vitæ reperit L. Riverius Cent. 3. Obſ. 82.

TH. 53. Majorem adhuc admirationem meretur Emplaſtrum Magneticum, cujus vires vix ſatis deprædicare poteſt

Hoffm. in M. M. p. 427. quippe quod lumbis applicatum fortiter inteſtina è ſcroto in ſedem naturalem retrahit, ut nec ſectione nec aliis remediis opus ſit.

TH. 54. Occultavit hujus emplaſtri præparationem, dum viveret, Autor; genuina tamen poſt ejus mortem deſcriptio ex manuſcriptis edita eſt à Godofr. Schulzio in ſcrutin. cinnab. p. 174. quæ recipit Gumm. Sagapen. ammon. galban. aa. ʒvj. therebinth. cer. virgin. aa. ʒv. magnet. arſenic. ʒiij. rad. ari ʒj. Unde quivis facile intelligit, hoc ipſum emplaſtrum maxime convenire cum magnetico arſenicali Angeli Salæ, quod tamen antehac à nemine in ſimili caſu adhibitum fuit, quamvis illius nomen facultatem ſingulariter tractivam promittat.

TH. 55. Pergo ad ileum ex inteſtinorum ſubingreſſu natum: ubi dubio procul plures cum Barbetto optarent ventrem apertum, ut hoc pacto manibus tractare inteſtina, eorumque ordinem ſitumque nativum reſtituere poſſent. Res exemplo non caret. Sic namque in Theophil. Bonetti ſepulchr. p. 912. lego, illuſtriſſimæ Baroniſſæ, à Lanti, quæ iliaco affectu laborans pro deplorata habebatur, abdomen à chirurgo juvene diu caſtra ſequuto apertum, inteſtinorum convolutionem expeditam, vulnus feliciter conſolidatum, & ægram integræ valetudini reſtitutam fuiſſe.

TH. 56. Verum & alia adhuc proſtant remedia, quæ non minus expedite nodum ſolvere poterunt absque ſectione. Quid obſtat, ☿ium vivum vel globulos plumbeos aut aureos hic quoque deglutiri, ut ſua mole partem inteſtini intus ſuſceptam rurſus expellant?

TH. 57. Hoc fieri poſſe judico ſi inferior pars in ſuperiore hæreat: at ubi ſuperior in inferiorem deſcenderit, minus quadrare. Itaque tanquam extremum remedium juſſu ipſi-

ipſius Hippocr. lib. 3. de morb. follis fabrilis applicetur cum fiſtula convenienti, flatusque immittatur in podicem, usque dum dilatatis inteſtinis & fæces firmiter inhærentes progredi, & inteſtina ipſa in debitum ſitum redire queant.

TH. 58. Quo facto clyſmate injecto ſollicitanda eſt alvus juxta monitum ejusdem Hippocratis: quem ſecutus Amatus Luſitanus virum ſanavit in volvulo omnia evomentem, nec quicquam per inferiora excernentem, quamvis plures applicarentur clyſteres, Vid. Cur. Med. Cent. I. fin. p. m. 206. eadem methodo in conclamato ileo ex nimio eſu oryzæ ſemicrudæ uſus eſt feliciſſime Zac. Luſ. in pr. adm. Lib. II. Obſ. 35. adhibitoque folle viam præparavit clyſteri paulo poſt injecto, quo excrementa aduſta caprinis ſimilia educta ſunt, ægrotusque ſanitatem priſtinam recuperavit.

TH. 59. Supereſt, ut tandem de inflammatione inteſtinorum, quatenus volvulum gignit, etiam agamus. Ubi equidem ſummo in diſcrimine verſatur æger, ob malum acutiſſimum, quod cito ad ſtatum properat, febremque præſentem & vehementiſſimos fixosque dolores: facile etiam gangræna ſupervenire poteſt: ſperandum tamen quamdiu ægrotus ſpirat, puto, nec animum omnino abjiciendum, ſed quousque licet, in curatione prudenter pergendum, præſertim autem febris & inflammationis rationem habendam eſſe.

TH. 60. Proinde, præmiſſis illis, quæ febri reſiſtunt, Venæſectione ſcilicet, diaphoreticis, alterantibus, confortantibus & ſimilibus, ea quæ inflammationem ſedant propinanda e. gr. ſucc. cancror. fluviatilium contuſorum, nitrata, ſaturnina & ſimilia: clyſmata etiam ex cremore ptiſanæ, oleo roſato, ſucco plantaginis, endiviæ, portulacæ, aqua ſperm. ran. quibus in progreſſu morbi diſcutientia addi poſſunt, aliquoties repetenda erunt. Medicamentis quibus gangræna in partibus ex-

ternis curatur, poſſumus, ubi res exigit, etiam in clyſteribus uti, nempe ſcordio ex Hièron. Fabr. Chir. Sagittaria ex Popp. Herb. hedera terreſtr. cum ſabina atque nicotiana ex Arnold. Weickard. Theſ. Pharm. pomis putridis ex Paul. Quadrip. fæce cereviſiæ ex Bartholin. hiſt.

TH. 61. Diætæ ut paucis mentionem faciam, judico, illam valde tenuem eſſe debere, ſiquidem præcipuum curationis negotium in abſtinentia verſari videtur. L. Riverius hoc affectu laborantibus per 4. aut 5. dies tria tantum cochlearia juſculi quotidie exhibet, idque eo fine, ut vomitus impediatur, qui morbum graviter auget. Accedit, quod alimentum ſumptum parum vel nihil ſolatii afferat ægrotanti, cum tantum abſit, ut nutriat, ut potius prorſus corrumpatur, dum chylus à ventriculo in inteſtina prolabens cum excrementis retentis permiſcetur. In potu libertas paulo major ægro concedenda: commendatur oxycratum valde temperatum parce frequentius tamen exhibitum, vel hujus loco Cereviſia tenuis probe defæcata. Vinum & omnia calefacientia ſedulo vitentur, præſertim ubi viſcera ſunt inflammata. Ubi fæces induratæ & flatus peccant, alimenta debent eſſe humectantia, emollientia, & flatuum generationem impedientia. De cætero aër & omnia reliqua temperata ſunto. Et hæc ſunt, quæ de iliaca paſſione hac vice quantum permiſit temporis anguſtia, proponere volui, atque potui: plura, qui deſiderat, adeat Practicorum libros, ſatis prolixe de ileo ſcribentes.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO XXV.

DE

LIENTERIA.

Summo Favente Numine.

THESIS I.

Lienteriæ vox origine quidem græca eſt, Hippocrati jam olim uſitata, & componitur ex λεῖον, læve, lubricum & ἔντερα inteſtina, adeoque idem eſt ac λειόνης τῶν ἐντέρων, monente Gorræo in Definit. Med. Sed jam latina civitate donatum Lienteriæ vocabulum eſt, quemadmodum pleraque à Græcis mutuata morborum nomina v. g. Dyſenteria, Diarrhæa, Dyſuria, Hydrops, Pleuritis, &c. *Lienteriæ Etymologia.*

TH. 2. Celſo Lienteria dicitur lævitas inteſtinorum: Aliis Lævor aut Lubricitas Stomachi & Inteſtinorum, item fluxus lientericus. An vero fluxus chyloſus commode dicatur, quorſum & Cardilucius in Officin. Sanit. pag. 456. inclinat, hæreo, cum chyli nomen vix mereatur, quod in Lienteria excerni ſolet, niſi & ipſa Cœliaca habeatur pro ſpecie Lienteriæ. *Synonymia.*

Homonymia. TH. 3. Equidem è Recentioribus Bruno in Lexic. Med. differentiam inter Cœliacam paſſionem & Lienteriam non neceſſariam arbitratur; nec rarum eſt à Veteribus eas interdum confundi. Ita enim Aretæus in Lienteria ſecedere ſtercora liquida ab alibilibus indiſcreta putat lib. 2. de morb. diutur. cap. 10. It. Amat. Luſit. Cent. 2. Curat. 56. Lienteriam inſcribit, cum Nobilis quidam ſemicrudum cibum per ſeceſſum emitteret, quod tamen Cœliacæ potius indicium eſt. Nam & Capivaccius ſub Lienteria Cœliacam omnino comprehendit Lib. 3. Prax. Med. cap. 16. ut taceam Nicolaum Comp. Med. Sect. 38. cap. 160. medicamentum parare pro Lientericis ramenta dejicientibus, qualia in Dyſenteria quidem, at in Lienteria proprie dicta nunquam excernuntur.

TH. 4. Nec omnino hic præterire Salmuthum poſſum, qui ſolus ac primus, quod ſciam, Linteriam urinalem dixit, pro Diabete, utpote cujus exemplum Cent. 2. Obſ. 91. ſub eo refert titulo: Viri ſcilicet qui vini potum prorſus eundem ſubſtantia, colore atque odore per vias emittebat urinarias. Quemadmodum enim alias Lienteriam vocant, ſi cibus per inteſtina rejiciatur non mutatus, ita nec dubitat Autor Lienteriam nominare urinalem, quando potus redditur, prout aſſumtus fuit.

Definitio. TH. 5. Quicquid tamen ejus ſit, ſtricte loquendo Lienteria nihil aliud eſt, quam Cibi Potusque indigeſti per alvum excretio.

Genus. TH. 6. In qua definitione generis locum occupat excretio, & quidem per alvum, quo ipſo generali conceptu coincidit cum Cœliaca, Diarrhæa & Dyſenteria. Abſtineo autem lubens à termino alvi fluxus, quoniam in Lienteria neque adeo copioſa, prout in Diarrhæa vel Dyſenteria excernuntur, nec fluida æque, niſi plus potus quam cibi aſſumat æger

æger. Si quis proinde panem cum carne, aut ſolida ſimilia ſumta per alvum reddiderit, talis profecto excretio minus apte dici poterit alvi fluxus.

TH. 7. Verum à reliquis ita dictis alvi fluxibus Lienteria promte diſtinguitur, ſi materiam attendamus excretam. In hac ipſa enim cibus potusque plane indigeſtus excernitur. In Cœliaca ſemidigeſta chyloque perfuſa, in Diarrhæa, ſeroſa, bilioſa, vel viſcida. In Dyſenteria denique cruenta & purulenta.

TH. 8. Dum Cibum Potumque indigeſtum nomino, monendum eſt, ſub iis intelligi alimenta debita atque conſueta. Si quis enim Oſſa, teſtas cancrorum, nucleos ceraſorum & prunorum ſimiliaque per alvum reddit indigeſta, pro Lienterico habendus non eſt, ſiquidem talia inter cibos numerari non merentur. Ad eundem modum nec infantes Lienteria laborant, quando paſſulas & amygdala, Lentes atque piſa per anum dejiciunt, nam & teneræ ætati talia minus conveniunt, & quæ admiſcentur ſtercora, ſatis indicant, non omnem deficere digeſtionem prout in Lienteria.

TH. 9. Quod ſi ſedem hujus mali examinemus, manifeſtum erit, tres circa eam omnino diverſas eſſe Auctorum opiniones. Nimirum ſunt, qui inteſtina tantum habent pro affecta parte. Sunt alii, qui ſtomachum tantum accuſare malunt, denique nec deſunt, qui ſtomachum ſimul & inteſtina in Lienteria pati contendunt.

TH. 10. Prima ſententia dubio procul antiquiſſima eſt, qui enim primum nomen Lienteriæ huic malo impoſuerunt, videntur reſpexiſſe ad inteſtinorum Lævitatem. Atque ideo *Galenus 6. Aph. 1.* eos reprehendit, qui alimenta ingeſta reti-

Digitized by Google

tineri putant ab inteſtinorum aſperitate ; qua perdita ſequeretur Lienteria.

TH. 11. Sed Ventriculum, fermentique Stomachalis penuriam præ cæteris urget Helmont, à quo ; niſi fallor, adeo non abludit *Excel. D. D. Dolæus in Encycloped. pag. 405.* dum in Lienteria & cœliaca paſſione Ventriculi fermentũ vitiari ac iners reddi ad comminuenda alimenta credit. Præterea quem ſibi Archæũ Stomachi fingit Helmont, eundem Dolæus donatur titulo regio Gaſteronacis, qui præſit œconomiæ Stomachicæ ad Inteſtinum usque rectum. Clarius loquitur Etmullerus in Praxi, quando Lienteriæ cauſam quærendam ſtatuit vel in fermento non digerente, vel in Pyloro non retinente.

Cauſa proxima. TH. 12. Plerique autem, & rectius quidem, Stomacho ſimul & inteſtinis Sedem hujus affectus adſcribunt, quanquam in cauſa ejus proxima reddenda minus conveniant. Qui Galenicorum caſtra ſequuntur læſiones facultatum urgent, videlicet deficientem concoctionem, labefactatam retentricem, ac denique irritatam expultricem. Hos, ut declinent terminos, ſubſtituunt Moderni, Concoctrici quidem deficienti Fermentum iners, Retentrici læſæ Atoniam & laxitatem Stomachi atque Inteſtinorum, Expultrici irritatæ Motus convulſivos.

TH. 13. Enimvero in verbis facilis ero, modo conveniamus in re. Salva igitur Clariſſimorum & Doctiſſimorum Virorum Auctoritate, exiſtimo Lienteriæ cauſam proximam unice quærendam eſſe in Spiritibus. Suppono jam chylificationis negotium deberi Spiritibus, ab iisdem ſimiliter dependere non modo Ventriculi robur, ſed & motum omnem periſtalticum. Quid clarius eſt? quam in Lienteria Spiritus defice-

Digitized by Google

ficere in debito digerendo ac retinendo, aſt in propellendo ejus quod moleſtum eſt, magis occupatos eſſe.

TH. 14. Solus certe ſufficientis digeſtionis defectus non omnem abſolvit Lienteriam, nam & in Apepſia ad aliquot ſæpe dies alimenta indigeſta in ventriculo retinentur. Stomachi autem atonia ſive fibrarum laxitas, cum defective ſaltem concurrere queat, non tam juvare vel accelerare poterit excretionem, præcipue ſolidorum, quam retardare, quemadmodum id Alvi ſuppreſſio ab Inteſtinorum Paralyſi ſatis evincit.

TH. 15. Supereſt itaque, ut demonſtrem defectum Digeſtionis ac Retentionis unice ex eo naſci, quod Spiritus cibum potumque aſſumptum, tanquam moleſtum quid ex impatientia quadam rejiciat. Præſtat id Spiritus non difficulter per motum Stomachi & Inteſtinorum periſtalticum ſaltem acceleratum, quemadmodum alias non rarum eſt, eo inverſo naſci Vomitus, ut & ingeſta quævis per os nonnunquam reddantur plane non immutata.

TH. 16. Res clarior erit, ſi cauſas Lienteriæ ſpectemus remotas. Memini certe id vitium in honeſta quadam Fœmina obortum à refrigerio, cum ſc. tempore verno hybernas mutaret veſtes. Sentiebat autem leviores in abdomine dolores, quales in Diarrhæa contingunt mitiori, neque prius liberabatur à morbo, quam ad priſtinum rediret amictum. Quid Aër Auſtrinus in excitanda Lienteria etiam epidemica valeat *vid. in Petræi Diſſert. Harm. 26. p. 71.* *Cauſa remota.*

TH. 17. Par eſt ratio Potus copioſi ac præſertim frigidi. Refert enim *Hœferus in Medicat. famil. p. 555.* Comitem, cum jejuno Stomacho potum ſumpſiſſet glaciatum, in Dyſenteriam incidiſſe cum Lienteria conjunctam. Et nos obſervavimus puellam non niſi à crebriore nocturno potu,

Digitized by Google

quam, ipſam conſuetudinem peſſimam nulla ratione deponebat, in alvi fluxum ac poſtmodum Lienteriam incidiſſe diuturnam, tandemque lethalem.

TH. 18. Idem malum frequentius accidit ex nimio eſu fructuum horæorum, item fungorum, quorum Fr. Hoffmann. meminit in *Meth. Med. p. 330.* & *Cardiluc l. c. p. 457.* Ab ingurgitatione immoderata carnis ſuillæ ſimile quid notavit ex Camerarii obſervatione Schenckius *Lib. 3. de Lient. Obſ. 2. p. 343.*

TH. 19. Nam & plerique Veterum intemperiem ventriculi frigidam collectamque pituitam plus minus acidam accuſare videntur. Præ cæteris id teſtatur Foreſtus, qui materiam pituitoſam Stomachum lubricantem cum ructibus acidis in Lienteria notavit. *Lib. 22. Obſ. 27.* Ad eundem modum Scorbutici quoque eadem vexantur, quod obſervatio ejusdem 25. docet, & Barbette in *Prax. cap. 3. de Scorb.* item quibus humor acris & biliosus in primis viis redundat *vid. Obſ. 29.* & *Gabelchov. Cent. 2. Curat. 47.*

TH. 20. Ab eadem hac pravorum humorum acrimonia tandem & Aphthas naſci, quales alias in ore ſolent, jamjam Galenus prodidit *6. Aph. 1.* Confirmat ejus aſſertum ulterius Duretus in *Annotat. ad Hollerium pag. 344.* additque ſe vere obſervaſſe in Viro Nobili, quod Galenus *lib. 6. Epid. Sect. 3.* annotavit, dolores nempe circa umbilicum quaſi exulcerationis certiſſimum ſignum Aphtharum in ventriculo.

TH. 21. Quod ſi Apoſtema & majora ulcera Stomachum corripiant, eadem oboritur Lienteria, atque tum præcedente ventriculi dolore, purulenta per alvum excernuntur præter aſſumpta. *Confer. Foreſti Lib. 18. Obſ. 33.* & *Lib. 22. Obſ. 30.* ubi notatu dignæ legi poſſunt hiſtoriæ, una quidem Puellæ,

ellæ, altera Nautæ graviter quidem decumbentium, feliciter tamen reſtitutorum.

TH. 22. Neque dubium eſt, ſi Lienteria ſequatur Dyſenteriam, quod olim Hippocrates annotavit 1. de morbis 3. & nunc frequentius in Praxi occurrit, quin ulcera, ſi non Ventriculi certe inteſtinorum tenuium, hunc in conſenſum trahentium, Lienteriam producant. Quanquam inficiari nequeo, conſolidatis etiam ulceribus, eam perdurare poſſe, non quidem ob cicatricem, inteſtina lubricantem, quod antehac creditum eſt, ſed potius propter dolorem nondum ſuperatum, aut inde natam impatientiam alimenta indigeſta penitus averſantem.

TH. 23. Quid? quod & vitio meſenterii exulcerati Lienteria oritur. Id enim ſæpius in Indiis occurrere conſtat ex Bontii *Med. Indor. l. 3. c. 12.* Atque illud cumprimis mirandum eſt, apertis Cadaveribus repertos quidem fuiſſe Abſceſſus in meſenterio inſignes, inteſtinis nihilominus & Stomacho illæſis.

TH. 24. Hæc & ſimilia qui ponderat, facile judicabit in eo cauſas jam enumeratas omnes convenire, quod Ventriculum ſtimulent ad propellenda contenta. Etenim perinde eſt, ſive vitium hæreat in aſſumptis ipſis Stomachum gravantibus, ſive in contentis, atque collectis humoribus pravis: ſive vitium ſit in ipſa Ventriculi ſubſtantia exulcerata, ſive in partibus vicinis per conſenſum afficientibus Stomachum, ſeu denique aëris ambientis frigus in culpa ſit. Satis eſt ad producendam Lienteriam, ſi adeo Ventriculi atque Inteſtinorum motus periſtalticus acceleretur, ut Aſſumptis ad digeſtionem requiſita non concedatur mora.

Signa Diagnoſtica. TH. 25. Propero ad Signa, in quibus tamen enarrandis prolixus haud ero. Nimirum Morbus ipſe ſatis manifeſtus eſt, ſi deprehendamus ſumptum cibum potumve paulo poſt rejici per alvum. Neque vero neceſſum eſt, ut excretorum odorem, colorem, ſaporemve propriis uſurpemus ſenſibus, cum ſatis tutum in re minus ardua vel Ægrorum vel Adſtantium vel vetularum clinicarum ſit teſtimonium.

Prognoſtica. TH. 26. Ut autem prognoſis formetur accuratior, monendum eſt primo ad imitationem Mercati, Lienteriam diſtingui poſſe in legitimam & ſpuriam. Legitima certe minus erit periculoſa, cum non niſi aſſumpta excernentur cruda. Spuria difficilior erit curatu, ubi præter alimenta humores acres, viſcidi aut purulenti ſimul ejiciuntur.

TH. 27. Secundo diſtinguendum quoque eſt inter Lienteriam primariam, quæ Hominem etiam ſanum aggreditur, & ſecundariam, quæ alios ſequitur morbos. Illa profecto minus erit lethalis præ hac, quæ ægrum corripit poſt morbum acutum chronicumve viribus exhauſtum. Ecquis autem non intelligit prompte, Lienteriam poſt diuturnam Diarrhæam aut Dyſenteriam longe pejorem eſſe, videatur *Actuar. M. M. lib. 1. cap. 20. Sennert. Pr. lib. 3. pag. 2. Sect. 2. c. 5.*

TH. 28. Tertio nec illud reticendum eſt, Lienteriam, ſi ſolitaria ſit, facilius tolerari. Quod ſi graviores morbi, aut atrociora concurrant Symptomata, malum. Talia ſunt Hydrops, Scorbutus inveteratus, Tabes, difficultas ſpirandi & Laterum puncturæ, item Febres acutæ, Ulcera partium internarum &c. *Confer. Hippocrat. in Coacis pag.* & Langium in *Pathol. animat. cap. 52. pag. 462.*

Cura interna. TH. 29. Supereſt ut Curam hujus affectus tandem ſubjungā, atq; illa quidē partim internis partim externis abſolvitur. Inter ea, quæ per os aſſumuntur medicamenta, primatum obtinent

tinent Spirituoſa, utpote quæ Stomacho grata & analeptica Naturam ad ſui amicam retentionem ac digeſtionem alliciunt. Præ omnibus itaque Vinum Malvaticum eligit Rulandus *Curat. Emp. Cent. 10. Curat. 10.* & *Cent. 7. Cur. 57.* Ejusdem virtutis notavi Hiſpanicum vinum & Canarienſe, nam & horum unico uſu nonnullos è Lienteria reſtitutos vidi.

TH. 30. Nec contemnenda ſunt hoc in paſſu, vinum Cydoniatum è ſucco Cydoniorum fermentato factum, & in genere Spiritus ardentes è fructibus ceraſorum, pomorum, rubi idæi &c. quibus ſubſtitui poſſunt magis vulgati, nihilo inferiores tamen, Spiritus frumenti, juniperi, ac potiſſimum Spiritus vini, quem egregium millies expertus eſt Kozak in Tr. de Sale *cap. 9. Sect. 16.*

TH. 31. Adhæc Stomacho magis accepta erunt ejusmodi Spirituoſa, ſi affundantur Aromatibus, atque ideo perplacet mihi Aq. Vit. Mercat. quam in Lienteria ſæpius expertam deſcribit *lib. 1. de rect. præſid. uſu p. 166.* Addit ſcilicet Aquæ vitæ cortices aurantiorum, flores roris marini, Cinnamomũ, Crocum, Benzoë atque Moſci tantillum. Huic tamen nullatenus cedit Spiritus vini à Maſtiche atque Galanga abſtractus, quem in Languore Stomachi mire deprædicat Deodatus in *Panth. Hygiaſt. l. 3. c. 24.* Sicuti & Spiritus Maſtichinus compoſitus, quem *Paul. Quadr. Bot. p. 541.* adjectis præterea *Cinnam. Caryophyl. Cardam. Mac. Zedoar. Coſt.* atque Ligno Aloë parare docet.

TH. 32. Eadem hæc & ſimilia aromata, quacunque demũ ratione exhibeantur, egregia ſunt. Sive enim in forma pulveris dentur, ſive inſtar Trageæ cum vino, ſive ſub ſpecie Clareti ſeu vini Hippocratici &c. nihil refert. Ideoque ſuam quoq; laudem meretur Tinctura Cinnam. Aqua Cinnam. Cydoniata, Nux Indica, Zingiberque conditum. His ſuccedunt reliquæ plantæ aromaticæ, Menth. & Elixir Menth. Roſmar. & quæ ex ejusdem floribus paratur excellens Aqua Reginæ Ungariæ, item *Aromatica.*

Nnn 3 Majo-

Majorana, Marum, Pulegium, Satureja &c. Aquæ antapopleᶜticæ omnis generis, Aq. Carfunculi, Balſamum Embryonum &c.

TH. 33. Nempe quæ olim calida dicebantur ſtomachica, ea in univerſum hic locum habent, nempe, ſi Lienteria ſit v. g. à refrigerio, à potu frigido, ab eſu fructuum horæorum, fungorum, ac in genere ubi imbecillitas quædam Ventriculi eſt, aut etiam collecta cruditas pituitoſa. Abſit autem ut acria & Spirituoſa iſtiusmodi præſcribamus, ſi acrimonia humorum vel Febris concurrat ardens aut maligna, vel etiam exulceratio ſtomachi, Inteſtinorum aut Meſenterii.

Abſorbentia. TH. 34. Tutiora erunt in tali caſu Abſorbentia Martialia terreaque Crocus Mart. terra vitrioli dulcis, terr. ſigil. & Lemnia, Bolus Armen. Marga, Lac Lunæ, Corallia, Mater perlar. Lap. Cancr. Cornu Cervi atque Ebur, hæc enim ſunt, quæ potiſſimum pulverem mirificum in Lienteria conſtituunt deſcriptum à Deodato *l. c. pag. 153.*

Adſtringentia. TH. 35. His addi poterunt in parciore doſi fortius adſtringentia. Aluminis ipſius dextro uſu nihil præſentius arbitratur Petræus in *Noſolog. Harmon. Diſſert. 26. pag. 77.* Confer Fr. Hofmanni M. M. *lib. 1. pag. 330.* Idem valet Saturni Saccharum & Tinct. Martis antiphthiſ. item Roſæ rubræ, rad. Ireos aquat. Tormentill. ac Biſtortæ &c. Qui decoctum hujusmodi adſtringens optat, adeat Quercetanum Pharmacop. *c. 12. p. 302.* Mirabiliter autem prodeſſe immatura acerbaq; Mora, ſi ſiccata tritaque in potu exhibeantur, affirmat Donat. ab Altomar. de Med. hum. carp. mal. *cap. 71. p. 317.*

Anodyna. TH. 36. Eodem hoc in loco ſemen papaveris inſigniter commendat idem Auctor. Ac memini hinc inde à Practicis commendari Opiata varia, Theriacam, Mithridatium, Requiem Nicolai &c. Nec dubium eſt, quin Anodyna optima ſint, ſi cum torminibus aut Dyſenteria concurrat

Digitized by Google

currat Lienteria, quæ vero doloris expers eſt, in ea præciſè requiri non videntur. Interim tamen Theriacæ & Mithridatio non omnem denegare poſſum facultatem, ſiquidem & varia aromatica in compoſitione admixta, nec iis ingrata erunt, qui hiſce delectantur Panacæis.

Evacuantia. TH. 37. Et quanquam non deſint, qui vomitum pariter & purgantia ſuadere auſint, illum quidem ad revulſionem & divertendum quaſi ſtomachum, hæc vero ad ſubducendam acriorem bilem vel pituitam. Confer Bertinum Meth. *Med. p. 760.* Vidum: Vidium de *Cur. Membr. lib. 9. c. 17. p. 419.* aliosque. Nihilominus evacuatione tali facile ſuperſedere licet, ſi modo humores evacuandi corrigantur alterantibus, præſertim cum Natura ipſa ad eorundem excretionem ſit paratiſſima.

Cura externa. TH. 38. Tranſeo potius ad curam externam, ubi ante omnia monendum, Calorem valere plurimum in Lienteria, videlicet ſi à frigore aëris ambientis aut potus oborta fuerit. Quibus volupe eſt, uti poterunt, Conſilio Mercati, qui *Op. Tom. 3. p. 229.* manum temperati hominis diu Ventriculo imponi, aut loco ejus Catulum, vel columbarum pullum jubet. Fortaſſe eodem cum ſucceſſu lateres calefacti applicari poſſunt.

TH. 39. Efficaciora extra dubium ſunt Balſama ſtomachica ex oleo menthæ, Citri, aurant. angel. Cinnamom. & Caryophyll. cum expreſſo Nucis Moſchat. mixta. Pauperibus idem præſtat fermentum panis cum ſucco aut pulvere menthæ, addito caryophyllorum, Cinnamomi & Nucis moſchatæ pulvere, quibus commixtis, ſi lubet, ſpirit. vini aut frumenti aromatiſatus adſpergi poteſt. Qui formam Emplaſtri optat, commodum ſibi eligat ſcutum ſtomachale ex Emplaſtro de Maſtiche atque Tacamahaca, de cruſta micave panis, de baccis Lauri.

TH. 40.

Digitized by Google

TH. 40. His inſtructus non indigebit cucurbita magna ſive ventoſa, quam Piſo de *cogn. & cur. morb. l. 3. c. 12. pag. 525.* regioni ſtomachali applicare ſuadet. Multo minus delectabitur Dropace aut Sinapiſmo, excitatiſque veſicis in pectore vel ventre, vel manibus pedibusve juxta Celſum *lib. 4. cap. 16.* & Ætium *Tetr. 3. ſerm. 1. c. 7.* & Chriſtoph. a Vega de Art. Med. *Lib. 2. c. 11. p. 600.*

Diæta. TH. 41. Finaliter qui regulas Diætæ in hoc morbo a me requirit, ſciat paucis, cibum potumque omnem vitandum eſſe, qui vim habeat alvum laxandi. Saccharata proinde ac mellita, fructusve horæi non dentur, exceptis cydoniis, quæ cum vino decocta, cinnamomo conſperſa alimentum præbent vere medicamentoſum. Tale pariter eſt vitellum ovi cum pulvere nucis Moſchatæ experimento Foreſti *l. c.* Potus itidem ſit vinoſus, prout ſuperius dictum; nec vinum abſinthites iis inutile erit, qui amaris delectantur. In genere autem moneo, nihil ægro exhibendum eſſe de cunctis, quæ abhorret, etſi vel maxime ipſi foret utile, imo vero ad excitandam cibi cupiditatem dandum etiam eſt, quod minus utile videtur, ſi modo gratum fuerit. Videatur Celſus loco jam allegato. Hæc ſunt, Amice Lector, quæ per temporis brevitatem proponere mihi licuit, ſique forſan non in omnibus ex aſſe genio & deſiderio tuo ſatisfecero, veniam & ulteriorem informationem à Tua Humanitate humane peto. Interim DEO ter Opt. ter Max. gratias perſolvo devotiſſimas, quod huc usque clementiſſima ſua benedictione ſtudiis meis præeſſe voluerit, eundem porro inuocando, ut & impoſterum illa ad Divini ſui Nominis Gloriam, & Proximi, præprimis Ægrorum, Salutem dirigere velit.

DIS-

DISPUTATIO XXVI.

DE SANGUIFICATIONIS MATERIA.

PRÆLOQUIUM.

TAnta ſane rerum Phyſicarum difficultas eſt atque obſcuritas, ut, quamvis pleræque ſenſibus etiam externis objiciantur, vix tamen aliter, quam per meras conjecturas in earum naturam cauſasque penetrare liceat. Plura ſunt, quæ magis admirationem quàm notitiam in animis curioſorum relinquunt; quis enim ventorum ortum, quis rationem fulminis aut frigoris vim ſufficienter explicat, quamvis horum effectus omnium oculis obverſentur. Dolendum autem eſt ipſam immortalem animam nec ſe ſatis, nec partes, quas gubernat, noſſe: Adeo ſtupidus poſt lapſum Adæ intellectus in reliquiis imaginis divinæ deprehenditur. Equidem ſuâ laude nullatenus defraudari illos volo, Viros ingenioſos & clariſſimos, quorum flagrans aſſiduitas plurimum omninò illuſtravit ac diſcuſſit ignorantiæ tenebras. Nec diffiteor, multa noſtros latuiſſe patres in omni doctrinæ genere præ-

Digitized by Google

ſertim in Anthropologia, quæ non leve auxilium ac ornamentum Medicæ arti jam ſuppeditant. Reſtant nihilominus plurima, ſi non intacta, ſic tamen intricata, ut in explicatione horum hæſiſſe facile, nec adeo pudendum ſit. Veniam proinde ſpero, qui Sanguificationis rationem his in theſibus reddere paratus ſum, ſicubi errore lapſus à veritatis viâ deflecto. Non enim paucis illa ipſa materia dubiis vexata fuit ad hæc usq; tempora; & quanquam aliqua meæ opinionis fundamenta hinc inde jacta videam, ab aliis tamen neglecta ſunt iterum, ideoq; in adſtruendis his laboraſſe operæ pretium videtur. Tractationem autem omnem tribus abſolvam Capitibus, quorum primum Sanguificationis Materiam, alterum Cauſam Efficientem, ultimum tandem Organon exhibebit, non ex mea ſaltem, ſed & aliorum hypotheſi, quas derelinquere mihi diſputanti integrum exiſtimavi. Faxit Deus ut cedat feliciter!

CAPUT I.
De Sanguificationis Materiâ.

§. 1.

Quod ſi quis Galenicos interroget, quibusnam partibus conſtet Sanguis, is dubio procul calidum, frigidum, humidum & ſiccum, vel etiam melancholiam, bilem, pituitam, floridumqve tandem ſangvinem in reſponſis referet.

§. 2. Ex mente autem Spagyricorum ſal, ſulphur & mercurius, h. e. particulæ ſalinæ, oleoſæ & ſpirituoſæ cum ſeroſis materia erunt proximè conſtituens maſſam ſanguineam.

§. 3. Alii

§. 3. Alii cum Helmontio, prout omnium rerum, ita & ſanguinis unicam materiam ăſſerent aquam; alii atomos mille modis conformatas ac combinatas cum Carteſio defendent ex corpuſculari Philoſophia.

§. 4. Taceo alios, quorum principia examinare prolixius cumque jam recenſitis conciliare, hac vice ſuperſedeo.

§. 5. Particulæ interim illæ, qvas ſenſuum externorum beneficio deprehendere licet in ſangvine, potiſſimum aqveæ ſunt, terreæ & ſalinæ. Ex ejus enim fluiditate ac humiditate aqva; ex conſiſtentiâ terra, aliis ſulphur dicta, ex ſapore tandem ſalia dignoſcuntur.

§. 6. Separantur hæc ipſa non difficulter mediante igne, ſub vario tamen ſchemate, pro diverſitate ſcilicet operationum, digeſtionis, putrefactionis &c. Etenim qvi ſanguinem jam miſſum deſtillationi ſubmittit, phlegma ſaltim inutile adipiſcitur, remanente carbone ſalſo. Præmiſſa autem putrefactione ſal volatile cum ſpiritu urinoſo paratur. Alio modo acidiſſimus liquor acquiritur, cujus teſtis eſt Quercetanus Tom. I. op. pag. 127. Denique & oleum haberi poteſt, qvod duplicis ac diverſiſſimæ naturæ illuſtris Boyle humano ex ſanguine elicuit, videatur Chym. Scept. p. 31.

§. 7. Diſpiciendum autem nunc eſt, ex quanam materia jam dictæ particulæ ſangvinem conſtituentes naſcantur, & quisnam earum ortus ſit.

§. 8. Paucis: Videtur mihi duplex hæc materia, quemadmodum & duplex ſanguificatio Alia enim eſt ſanguificatio, quæ chylificationem omnem anteit, alia quæ hanc ſequitur. Illa ſanguinis non exiſtentis prima generatio, hæc multiplicatio jam præſentis eſt. Illa ex liquore ſeminali, hæc ex chylo materiam accipit.

§. 9. Primæ ſanguificationis, quæ ſaltim in utero locum habet, materiam ex ſemine deſumi aſſero, ac perinde mihi eſt, ſive quis ex modernorum ſententia generationem ex ovo, ſive colliquamentum ex concurrente ſemine utriusque parentis, aut quam-

Digitized by Google

cunqve aliam de fœtus formatione opinionem defendere velit. Id enim neceſſum eſt ut mihi concedat, in muliebri ovulo aut liquore ſeminali ſanguinem actu non ineſſe atque formaliter, quamvis materialiter in eo contineatur.

§. 10. Jam vero ſanguis primus aliunde non affluit, ergo ex ſemine elaboratur.

§. 11. Audio hic equidem plures objicere maternum eſſe illum, qvi in fœtu conſpicitur, ſanguinem communicatum ab arteriis hypogaſtricis placentæ uterinæ, perqve umbilicalem venam tenellulo embryoni affuſum.

§. 12. Jam concedam hunc eſſe uſum placentæ uterinæ, ut ſanguinem matris in ſe receptum ad fœtum derivet; quod ipſum tamen adhuc ſatis dubium quibusdam videtur, eò quod placentæ in placentiferis, glandulæ in glanduliferis ab utero ita ſejungi queant, ut ne guttula quidem ſanguinis effluat, ſed ejus loco ſi premantur, lacteus ſaltem humor prodeat; qva de re Graaſius legi meretur pag. 387. & Warthonus in Adenogr. Cap. 35.

§. 13. Sed poſito revera hunc ſanguinis affluxum talem eſſe, qualem ſtatuunt; ſciendum tamen eſt, jamtum ſanguinem apparere circa ſaliens punctum, antequam vena umbilicalis placentam attingat. Videatur paſſim Harveus & Conſentinus Progymn. V. pag. 197. & 202.

§. 14. Et quid de volucrum ovis, quid de ranarum ac piſcium ſpermate tibi videtur, quæ ne guttulam quidem ſanguinis unquam poſſident, à fotu tamen generantium aut ſolis calore intra paucos dies ſic alterantur, ut rubicundiſſimum ſanguinem inde naſci videas, quantumvis utero cum excluſo ſemine nullum amplius intercedat commercium, nec ullus parentum ſanguis per teſtas membranasque ovula cingentes tranſire queat.

§. 15. Annon & idem, quod in avium piſciumque generatione contingere jam dixi, nobis quoque accidiſſe putas, quorum ortus fere idem ex ſimilibus ovulis creditur. Confer Kerkringium, Graaſium, Stenonem & alios.

§. 16.

§. 16. Materia proinde primæ ſanguificationis prout in pennatis ac piſcibus, ita & nobis naſcentibus aliqua pars ſeminis eſt, uti §. 8. dixi.

§. 17. Pergo itaque ad alteram ſanguificationem, quæ jam elaboratum ex ſemine ſanguinem ulterius auget atque multiplicat ex ore aſſumtis paratoque inde chylo.

§. 18. Nec deſunt, qui arbitrantur eam inchoari jamjam in utero matris ab embryone, qui liquorem in amnii ambientis cavitate collectum labiis aſſugat; quod non modo meconium inde ſecretum, ſed & ventriculus ſimili ſucco repletus, ac vomitus lactei mammarum ſuctionem antecedentes confirmare videntur Conferatur Diemerbroeck pag. 365. & Bartholinus in Anat .p. 264.

§. 19. Enimvero malim ego iſtam fœtus nutritionem per os tanquam ſatis dubiam in medio relinquere, utpote quam alia occaſione penitius examinare potero. Poſt partum res magis expedita eſt quando mater, ſua illico ubera infanti potanda præbet, ſicque deficiens jam alimentum uterinum lacte non ignobiliori compenſat, ne ſanguini generando materies ullo tempore deſit.

§. 20. Sed paucis poſtea diebus lacteque minus ad alendum ſufficiente, alius paulatim adjungitur victus, pulmentum, panis, cereviſia & ſimilia, quibus tandem univerſus cibi atque potus ordo accedit, pro lubitu aut facultate ad terminum vitæ usque ſervandus.

§. 21. Admiratione autem perquam dignum eſt, tam diverſi coloris, ſaporis & multiplicis conſiſtentiæ alimenta in chylum nihilominus candidiſſimum primo ac poſtmodum in rutilantem converti ſanguinem.

§. 22. Colorum ſane varietas tanta eſt in alimentis, quanta fere in univerſo obſervatur orbe; adeo enim quævis jam obvia in dapibus apponuntur, ut vel unicum artocreas moderna ratione paratum omnem facile colorum numerum exhibere queat.

Digitized by Google

§. 23. Quis non viridia petroſelini folia & ſpinachiæ atque acetaria cœruleis non raro borraginis floribus conſperſa, quis non paſtinacam luteam, crocoque tinctas carnes cum juſculis, quis non candidiſſimum lac rubentibus ceraſis, vacciniis nigris & ſexcentis aliis ſæpius permiſcet, chylum interim laudabilem ac nutritivum hinc expectans.

§. 24. Nec ſaporum minor eſſe ſolet confuſio. Nam & acria cum ſvavibus, dulcia cum acidis, ſalſa cum nauſeoſis acerbisqve commutantur quotidie, ut armoraceam, naſturtium, aut cochleariam ſaccharata excipiant, lacticinia, braſſica muriatica, caſeus vermiculoſus putrisque & ſimilia. Eadem eſt ratio conſiſtentiæ, odoris, cæterarumque conditionum.

§. 25. Miraris procul dubio, adeo diverſæ naturæ aſſumta in uniformem tandem abire ſanguinem. Notandum itaque eſt omnia jam enarrata, lac maternum & cœtera non numeranda in prima ventriculi digeſtione ſic reſolvi, ut craſſiores horum particulæ in cavitate inteſtinorum facile ſecedere anoqve poſtea excludi qveant.

§. 26. Alia interim via nobilior pars ſive chymus candicans à terrenis fecibus jam liberatus incedit, videlicet per vaſa lactea ad receptaculum lumbare, ex qvo per ductum thoracicum aſſurgens tandem Venæ Cavæ ſuperiori trunco infunditur.

§. 27. Nunc igitut natura hoc in chymo materiam reperit, quam ad confectionem ſanguinis indeſinenter optat. Sciendum enim, in ſanguinem converti non omnem chymum quippe qui ex aſſumtis pro lubitu paratus eſt, quorum minus accurata eſſe poteſt proportio.

§. 28. Quicquid proinde ſeroſi, quicquid ſalium in eo abundat, id in circulatione ſanguinis ubi ad renes defertur, horum beneficio ſeparatum ad veſicam deſcendit, in forma urinæ excernendum.

§. 29. Hoc demum pacto habetur requiſita particularum mix-

mixtura, ſalinarum, ſulphurearum & aquearum, quæ prout chymum ita & ſemen conſtituunt, à chylo non multum diſcrepans.

§. 30. Ergo: Materia ſanguificationis proxima particulæ ſunt aqueæ, ſalinæ atque terreæ, materia propinqua ſemen aut chylus eſt, illud primæ, hic ſecundæ ſangiuficationis; Remotiſſima tandem univerſa eſt alimentorum ſeries.

CAPUT. II.

De Cauſa Efficiente Sanguificationis.

§. 1.

Cognita Sanguificationis materia, ſciendum nunc porro erit, quænam ſit ejusdem vera cauſa, quiſve modus in Sanguinis elaboratione à natura obſervandus.

§. 2. Sed jam præſto eſt fermentum Sanguificativum, ſi Helmontium ejusque admiratores conſulas.

§. 3. Et ſane perquam plauſibilis, nec inepta ad explicandas corporis noſtri alterationes doctrina fermentorum eſt, imo & grata adeo, ut nulla fere digeſtio habeatur, quam non à transmutatore fermento jam omnes pene deducant.

§. 4. Quis neſcit famoſum ventriculi fermentum, cujus virtute non cibus ſaltem & potus in chylum convertitur, ſed & duriſſimum quodvis, lapides & metalla, reſolvuntur.

§. 5. In fellis folliculo, vel ipſo epate, ex aliorum ſententia, fermentum bilioſum reſidet, quod affluentem per arterias ſangvinem confeſtum in ſimilem bilem convertit; quemadmodum forte acetum continua vini affuſione perpetuari poteſt, Conf. Sylvii Diſſ. p. 91.

§. 6. Ipſi ſpiritus noſtri corporis ortum fermento debent, quod cerebro inhabitans, affluentem per carotides & cervicales arterias ſanguinem, a particulis ſeroſis & cruentis antea liberatum, ſola

ſola ſui inſpiratione adeo alterat,ut in puros putosque ſpiritus illico faceſſat. vid. Williſ. Cerebr. Anatom. p. 45.

§. 7. Taceo fermentum teſtium, glandularum & alia, ea ſaltim, quæ ad alvinarum fecum & Urinæ præparationem excogitata ſunt, obiter memorans.

§. 8. Nempe quæ olim credita eſt urinæ per transcolationem in renibus facta ſecretio, jam inſufficiens, imo minus ſubtilis videtur, niſi lixiviale accedat fermentum, juxta Williſ. Pharm. rat. p. 86. aut ſpecifica aliqua ſanguinis efferveſcentia, ſeu ſegregativa fermentatio ex Diemerbroeck. p. 171.

§. 9. Ipſa denique ſcybala ſuo defraudarentur odore, ſuaque figura, dubio procul & virtute, niſi impreſſionem ſtercorei fermenti, cujus ſedes monoculum inteſtinum eſt, paſſa fuerint. Vid. Helmont. pag. 341, 45.

§. 10. Quare, ſi nulla digeſtio aut corruptio ſine ſpecifico fermento contingit, ſique tot fermenta & culinæ (rectius mactræ) exiſtunt, quot transmutationes, quid de cauſa ſanguificationis multum ſolliciti ſumus.

§. 11. Adeamus Helmontium, qui pro more rem omnem ſic explicat in ſext. Dig. al. hum. p. 169. §. 20. & ſeqq. Hepar œconomus eſt, diſtribuens fermentum ſanguificativum in venarum meſenterii pluralitatem, ſtomachum jecoris & officinam præparativam cruoris, in qua Archeus fermentalis ſtrictisſime, arctisſime, & proxime attingit comprehenditque ſingulas chyli partes, ut inſpirata vitali vi in ſanguinem commutentur.

§. 12. Verba profecto ſatis pompoſa ſunt, revera autem eandem hanc rem, aliis tamen verbis prolatam, in aliorum ſcriptis lego. In Andr. Laurentii Hiſt. Anatom. p. 99. & 100. hæc habentur. Poſtrema opinio vulgaris eſt, ſanguificationem & a parenchymate epatis & a venis perfici, ſed ab hepate primo & per ſe, à venis ſecundario & per influxum ſive irradiationem.

§. 13. Differt tantum in eo Helmont à Galenicis, qvod vim ſan-

ſanguificantem, quam epati cum venis meſaraicis communem ſtatuit cum illis, termino fermenti inexplicabili efferat.

§. 14. Sive enim fermentum per donum ſpecificum naturæ vitalis, ſive vitale & liberum arcanum, p. 168. 12. ſive per ens creatum formale, quod neque ſubſtantia neque accidens, ſed neutrum per modum lucis, ignis, magnalis, formarum &c. conditum a mundi principio in locis ſuæ Monarchiæ, ut ſemina præparet, excitet & præcedat. p. 29. 24. deſcribat, nil tamen aliud agit, quam ut rem obſcuram obſcuriorem reddat, ſperans minus intellecta majorem allatura eſſe admirationem.

§. 15. Idem optant moderni, quorum ſcripta non niſi meras ſolutiones, fermentationes, efferveſcentias ac præcipitationes, modo vitales ac naturales, modo morboſas ac præternaturales crepant, parum tamen a veteri jamque vulgata ſententia abeunt.

§. 16. Qui Mœbium p. 53. Inſt. Med. evolvit, is peculiare menſtruum ſolvens inveniet, quod ſpiritu vitali ſingularique calore præditum ſolvit chylum, attenuat, fermento vitali imprægnat & virtute ſua ſpecifica in ſanguinem vertit. Aliis verbis ejusdem Authoris ſententiam ſic habeas: Sanguis ſui eſt multiplicativus, in corde potiſſimum chylum in ſanguinem transmutans.

§. 17. Præter hunc ſunt & alii, qui omiſſo menſtrui ſpecioſo titulo, ſanguini eandem virtutem ſeſe multiplicandi ex chylo adſcribunt, creduntque non alia opus eſſe transmutatione, quam quæ ex combinatione particularum ſanguinearum & chyloſarum naſcitur.

§. 18. Et verum quidem eſt, chylum ſanguini probe permiſtum, ſæpiusque cum eo circulatum perdere nativum lacteumque colorem, eumque cum purpureo ſic permutare, ut viſu quidem a ſe invicem hi duo diſcerni nequeant.

§. 19. Quod ſi vero ſanguis per V. S. miſſus aliquandiu ſteterit, tunc quidem chymus a cruore iterum recedit facileque pars chyloſa a ſanguinea dignoſcitur; quemadmodum in Venæ ſe-

Digitized by Google

ctione, aliquot horis poſt largum jentaculum aut prandium inſtituta, ſæpius obſervare licet.

§. 20. Color itaque chyli rutilans quem in illa crebriori confuſione cum ſanguine ſuſcipit, non transmutans eſt, ſed ſaltem mutuatus.

§. 21. Poſito interim ſanguinis tincturam quoq; transmutantem eſſe, eamque in nobis ex chylo quotidie multiplicari eo modo, quo tinctura Philoſophorum in infinitum fere extendi creditur; (quod ſimile ex Sylvii Diſp. VI. p. 90. deſumo) reſpiciendum tamen eſt ad principium aliquod, a quo prima ſanguificationis guttula prodiit.

§. 22. Probavi autem in antecedenti Capite, ſemini ſanguinem primum nec ineſſe, nec affundi ex utero, ſed ex ipſo ſeminali liquore generari, non ſecus ac oſſa, muſculos ac reliquas corporis partes.

§. 23. Videtur itaque admodum veroſimile, cauſam Efficientem ſanguificationis primæ in fœtu eandem eſſe cum ſubſequenti. Nec enim improbabile eſt, quæ ex ſemine ſanguinem confecit, illam ex chylo idem præſtare poſſe.

§. 24. Antequam vero meam hac de re ſententiam in medium proferam, lubet adhuc paucis Sylvii de hæmatoſi opinionem præmittere.

§. 25. Putat autem Sylvius flammulam aliquam vitalem inhabitare cordi, cujus ope affluens cum ſanguine ſeroque chylus accendatur, rarefiat, tandemque in verum ſanguinem convertatur.

§. 26. Explicat poſtea hunc cordis ignem in Diſſ. X. ejusque veram cauſam ſtatuit eſſe illam potiſſimum concurrentis amaræ Bilis lymphæq; acidæ efferveſcentiam. Conf. Diſſ. VII. §. 54. & Prax. lib. 1. Cap. 18, 6.

§. 27. Nititur enim ſuis hypotheſibus, quæ lymphæ acidum, bili autem viam ad cor per inferiorem Venæ Cavæ truncum aſſignant; quarum tamen neutra ſatis confirmata eſt.

§. 28.

§. 28. Sed ponamus jam ex imaginata hac efferveſcentia naſci flammulam cordis, atque hanc eſſe cauſam efficientem ſanguinis; quid quæſo de prima embryonis ſanguificatione fiet, in quo tum temporis neque cor, epar, ventriculus atque glandulæ, adeoque nec hic concurſus bilis atque lymphæ conſpicitur.

§. 29. Supra vero dictum jam eſt, ſanguinem perfectum dudum ante in fœtu exiſtere, quam viſcera cæteræq; corporis partes generentur. Filius autem patrem, aut effectus Cauſam Efficientem nullatenus antecedit.

§. 30. Ut itaque veram ſanguificationis cauſam tandem inveniamus, alia ingredi via, inque ipſa noſtræ nativitatis primordia inquirere neceſſum erit.

§. 31. Latet autem in ſemine utriusque parentis ſive ovulo, quod muliebris uterus fovet, non modo corporis ſed & animæ principium, quorum illud mere paſſive, hoc magis active ſe habet.

§. 32. Illud quidem omnibus naſcendis partibus materiam ſuppeditat, particulas duriores oſſibus, molliores carni, alias ſanguini, bili, cœterisve humoribus.

§. 33. Hoc vero easdem has particulas apte, ut omnes formæ ſolent, diſponit, donec pars quævis ſtatutum attingat ſcopum, nec ulteriorem generationem, ſed conſervationem & augmentationem poſcat.

§. 34. Parum refert ſivæ animæ, ſive formæ, ſpirituum, ideæ, aut Archei termino utaris, ſi modo concedas ipſum ſemen fœcundum eſſe animatum & ſpirituoſum, punctumque micans ab impetum facientibus ſpiritibus excitari ac commoveri, quemadmodum idipſum vix negari poteſt.

§. 35. Conceſſa enim ſpirituum in ſemine præſentia, pergo ad demonſtrandam eorum aptitudinem requiſitam in ſanguificationis negotio.

§. 36. Spiritus ſua natura activæ ſunt atque ſumme mobiles atomi, imo igneæ, quarum influxus atque præſentia parti-

CAPUT. III.
De Sanguificationis Organo.

§. I.

Qui chyli, bilis, lymphæ ſeminisque elaborationem conſiderat, cumque nobis ſpiritus horum omnium authores credit, is, cum videat cuique functioni ſuam dicatam eſſe officinam, de ſanguinis patria adhuc quæſtionem movebit non immerito.

§. 2. Videntur enim ſpiritus undique ſuis uti inſtrumentis, ventriculo, epate, glandulis, teſtibus atque ſic porro; ſciendum ergo eſt, quonam organo iidem ſpiritus utantur ſanguificationem.

§. 3. Deprehendo autem omnes fere in hoc determinando diſſentientes. Plures enim cor, alii epar, alii pulmones, alii denique lienem hac ſparta ornant. Videndum igitur quo fundamento quævis harum ſententiarum nitatur, quave ratione eadem deſtruatur, ut tandem, quid probabilius ſit, hinc cognoſcere liceat.

§. 4. Itaque quod cor ſpectat, monendum eſt, huic viſceri præ reliquis munus ſanguificandi adſcriptum eſſe jam a primis Hippocratis temporibus, qui in lib. IV. de morbis p. m. 121, 20. expreſſe cor ſanguinis fontem eſſe aſſerit. Hunc ſequuntur non pauci inter Neotericos etiam, quorum rationes adducere hac occaſione atque examinare lubet.

§. 5. Primam rationem ex fœtus formatione deſumunt, cumque videant cordis generationem in puncto ſaliente præcedere ſanguificationem, hinc colligunt cor factum eſſe ad producendum ſanguinem.

§. 6. Secundam a chyli acceſſu petunt, ſtatuuntque eam partem procul dubio ſanguificare, ad quam requiſita materia defertur. Notum autem eſt, omnem omnino chylum per ductum

 thora-

Digitized by Google

thoracicum aſſurgentem mediante Vena Cava cordi infundi prius, quam ad ullum aliud viſcus deveniat.

§. 7. Tertiam rationem cordis læſio ſubminiſtrat, quam ſanguificatio læſa ſecuta eſt, non obſtante, quod cætera viſcera ſana extiterint. Plura, quæ minoris momenti ſunt, lubens prætereo.

§. 8. Reſpondeo autem ad primum duplici modo, nempe 1. falſo affirmatur punctum ſaliens præcedere ſanguinem, contrarium enim ovi incubati inſpectio monſtrat. 2. Poſito, cor prius exiſtere & perfectum quidem, antequam ſanguis conſpiciatur, male tamen concluditur, ergo cor ſequentis ſanguinis author eſt; eodem enim modo ſubſumerem, cor prius eſt bile, liene & renibus, ergo ab eo hæc omnia generantur.

§. 9. Ad ſecundum, non ſequitur omnis chylus defertur ad cor, ergo in eo convertitur in ſanguinem. Cur enim in pancreate Aſellii, in receptaculo lumbari aut ipſo Venæ Cavæ ſuperiori trunco non immutatur, quas tamen partes idem chylus permeat, antequam cordis limites ingrediatur.

§. 10. Ad tertium, dubito annon potius ex vitio ſanguinis læſum fuerit cor, quam ſanguificatio ex cordis morbo. Deinde conceſſo hoc, quod læſo corde lædatur ſanguificatio, nondum tamen hinc infertur, ergo cor eſt organon ſaguificationis, niſi idem de hepate, pulmonibus &c. dicamus, quippe quorum vitia eodem modo ſanguificationem depravare ſolent.

§. 11. Progredior ad eos, qui epati ſanguificationem adſcribunt, quorum aliqui ſoli hepati, alii venis ſimul idem negotium cum Galeno committunt.

§. 12. Anſam huic errori dedit vaſorum lacteorum ignoratio. Cum enim aliam chyli viam neſcirent ex inteſtinis præter meſaraicas venas, has autem hepatis ſubſtantiam ingredi cernerent, non dubitarunt aſſerere, hac in regione omnem chylum in ſanguinem transmutari.

§. 13.

§. 13. Hoc ipſum confirmare videbatur color epatis rubicundus. Quoniam enim omnem concoctionem per contactum ut loquitur Argenterius p. 280. fieri, coctumque naturam atque formam a coquente referre credebant, hinc veriſſimile viſum eſt, jecur ſanguinem ſuo colore tingere, quemadmodum chylus albus a ventriculo albo & ſpermatico, ſemen album in teſtibus, lac album in mammis adenoſis generatur. Conferatur Laurentius l. c.

§. 14. Expiravit autem ferme hæc ipſa de epatis munere opinio, poſtquam ſcilicet vaſorum lacteorum ſtructura & inſertio accuratius perſpecta, adhæc promiſſa per venas meſaraicas chymi via nondum demonſtrata eſt.

§. 15. Deinde nullo modo admitti poteſt, ſanguinis colorem dependere a rubedine epatis. Verius videtur ejus contrarium, nempe colorem hepatis a ſanguine oriri. Nam & hoc ipſum in fœtu variisque animalium generibus minus rubet, quin potius modo pallidum, modo flavum, modo viride deprehenditur. Imo ſi ad modum Gliſſonii ſanguis eluatur ex hepate, tum ex albo fuſcoque flaveſcens color apparebit, quem pro nativo non male citatus Author habet. p. 345. Anat. Ep.

§. 16. Porro conſideremus & illos, qui neglectis reliquis viſceribus non dubitant pulmonibus ſanguificationem adſcribere, inter quos Thruſton non poſtremus eſt, videndus in Diatr. de Reſpir. uſu. p. 54.

§. 17. Argumenta ejus quibus ad tuendam ſuam ſententiam utitur, varia ſunt. Primum tabes ſuggerit, in qua affectis pulmonibus hincque læſa ſanguificatione omnes corporis partes labaſcunt & extenuantur.

§. 18. Habetur autem hujus argumenti ſolutio jam in anteced. §. 10. ſi modo loco cordis pulmones ſumas. Conferatur Diemerbrœck p. 527. & ſeqq. ubi cœtera quoque Thruſtonis argumenta examinata reperiuntur.

§. 19

§. 19. Unicum ſaltem addam, quod pulmonis uſum in ſanguificatione non parum confirmare videtur, nempe diverſitatem ſanguinis ex pulmonibus redeuntis ab eo, qui ipſis paulo ante infundebatur.

§. 20. Videlicet quod Lovverus in Tr. de corde p. 176. habet, expertiſſimum eſt, ſanguinem, qui totus venoſus atque nigricans pulmones intrat, arterioſum omnino & floridum ex illis redire.

§. 21. Ac revera quidem hæc ſanguinis venoſi ab arterioſo differentia, quæ ab aliis fermento aut flammulæ cordis adſcribitur, ſoli debetur aëris admixtioni, prout ſatis ex cruore per V. S. emiſſo, expoſitoque aëri libero, videre licet. Adeoque organon hujus alterationis pulmones ſunt.

§. 22. Reſpondeo autem facillime, diſtinguendo inter ſanguificationem ſive chyli in ſanguinem converſionem, & ſanguinis jam facti alterationem colorisque immutationem. Hoc quidem utraque manu pulmonibus concedo, illud autem non niſi inepte hinc deducitur.

§. 23. Qui lienem tandem ſanguificandi muneri præpoſuerunt, olim quidem plures fuere, idquè officium lieni cum epate vel commune, vel ſaltim hepate male affecto ſpleni commiſſum crediderunt. Nunc autem vix ullus ſupereſt, niſi forte Sylvii ſententiam de lienari fermento huc revocemus.

§. 24. Arbitratur autem hic ipſe ſanguinem a corde per arterias ad lienem delatum ibidem ſpiritibus animalibus continuo eodem affluentibus commixtum, magis magisque cum ipſis permiſceri & digeri atque ſic in tincturæ aut fermenti eſſentiam exaltari, cujus interventu facilius & celerius in ſanguinem chylus abeat. vid. Diſſ. 5. p. 52. & ſeqq.

§. 25. Et ſane qui lienis ſtructuram paulo penitius conſiderat, nervos potiſſimum atque arterias non exiles, is dubio procul uſum

uſum huic viſceri non exiguum aut contemnendum ſed omnino ſingularem tribuere poteſt.

§. 26. Arteriæ profecto, quæ a ramo cœliaco naſcuntur, tantæ ſunt lieni, ut Helmont quadringentos forte ramos earum numerans, ſplenem plures habere arterias, quam omnia ſimul viſcera, ſtatuerit pag. 808, 22. & 760, 11. Auxit poſtmodum hunc arteriarum numerum error typothetæ in Bartholino, ita ut addita cyphra ex 400. contra mentem Grembſii factæ ſint 4000.

§. 27. Nervi quoque lienis plures habentur, qui non in extimam ſaltem ſuperficiem diſſeminantur, verum in ipſam viſceris ſubſtantiam cum arteriis, quas ambiunt, penetrant. Conferatur Willis Neurolog. p. 135. & Pathol. Cerebr. p. 124. item Diemerbroeck. p. 142. & Fr. Gliſſonius in Anat. hep. p. 519. ſeqq.

§. 28. Sed alia forſan occaſione de lienis uſu & ſtructura peculiari dicendum erit; hoc loco ſufficiat unicum allegaſſe argumentum, quod clariſſime oſtendit, nullum viſcus ad negotium ſanguificationis concurrere organice, ſed animam ipſam absq; inſtrumento ſanguinem conficere. Sic enim colligo. Qu. humor prior eſt corde, pulmonibus, hepate, liene, &c. ad ejus elaboationem non concurrit cor, pulmo hepar. aut lien. &c. Atqui ſanguis eſt prior. Ergo.

§. 29. Si enim anima in prima fœtus formatione absque ullo inſtrumento ex eodem liquore ſeminali præparat totum corpus h. e. partes ſolidas ſimul & fluidas, liquet omnino eam non indigere organo. Quodſi vero in ſanguificatione prima carere poteſt illo, quæ cauſa eſt, ut poſtmodum eundem laborem continuare absque organo nequeat.

FINIS.

DISPUTATIO XXVII.

DE

SANGUINIS PRAVITATE

J. D.

SAnguinem in corpore humano eſſe laudatisſimum humorem, nutrimentum univerſale, nec non ipſius animæ ſedem, id quidem apud omnes Phyſicos pariter ac Medicos ſaniores in confeſſo eſt. Ut enim ſufficere queat toti, excipit non modo meliorem cibi potusque partem ſub ſpecie chyli affluentem, ſed & ſubtiliſſimas aeris particulas inter inſpirandum colligendas. His acceſſionibus indeſinenter ſervatus auctusque diſtribuitur è corde, viam per univerſum concedentibus arteriis. Adeo nullum eſt membrum inter tot diſſimilia, quod non ſucco iſto animali perpetuo irroratum vigeat, creſcatque haud aliter ac, in arboribus ſtirpibusque reliquis humorem depehendimus vegetabilem prodeſſe cunctis plantarum partibus, radici, ſtipiti, medullæ, ligno, cortici, foliis, floribus, fructibus, & ſi quæ aliæ ſunt, non uno nomine inter ſe diſcrepantes inſigniter. Inde vero apparet luculentiſſime, quantum emergere damnum oporteat depravato humore, ad ſanitatem vitamque adeo utili,

li,

Digitized by Google

li, adeo neceſſario. Nec miror fuiſſe inter celeberrimos viros, qui univerſæ Medicinæ fundamentum, omnemque prudentiam Medicam in Sanguinis naturaliter & præternaturaliter conſtituti cognitione ſtatuerent: ſaltim nemo inficiabitur ſanguinis vitia exiſtere innumerorum morborum autores. Atque hæc me cauſa movit, ut præ cæteris id mihi Thema Diſputationis præſentis eligerem, ac pro virium mearum qualicunque modulo inquirerem, partim in Varietatem atque Originem illius mali, unde illa ſanguinis pravitas naſcatur, partim in Curam legitimam,& qua ratione tolli hæc ipſa vel corrigi queat. Huic meo conamini ut Numen Æternum ex alto benedicere, inque ſui Divini Nominis gloriam, proximique ſalutem dirigere velit, eſt quod humillimo corde precor & efflagito.

CAPUT I.

Theoreticum, conſiderans Pravitatem Sanguinis variam ejusque Cauſas.

§. I.

Quæ ſit natura ſanguinis, aut qualis eſſe debeat, ut ſuum corpori humano præſtet uſum, hic loci equidem pluribus oſtendere haud vacat. Satis eſt ſi certam humori huic vitali temperiem, aut ſi mavis mixturam ex particulis aqueis, gelatinoſis, pinguibus, ſalinis, atque ſpirituoſis conflatam, & hinc redundantem

Digitized by Google

conſiſtentiam, colorem, ſaporem, & ſi quæ aliæ ſunt proprietates, aſſignemus, in ſtatu naturali ei competentes. Ita enim vi oppoſiti clare pateſcit, quomodocunque a bonitate illa nativa recedat & præternaturaliter aberret, id omne vitioſum eſſe ac morboſum.

§. 2. Scilicet quod alii ſanguinis intemperiem cum Veteribus, alii dyſcraſiam cum Recentioribus, id pravitatem appellare malui, tanquam bonitati contrariam, termino, ut arbitror, perquam commodo, ſiquidem nec inuſitatum alias eſt, humores nominare pravos, qui ſub titulo cruditarum, pituitæ, bilis &c. in primis viis non raro colliguntur. Cum enim vitia ſanguinis in genere ſpectata ſint triplicia, ſcilicet alia, quæ illius quantitatem: alia quæ qualitatem, atque alia quæ motum concernunt, facile conſtat in præſenti negotio ſermonem mihi tantummodo eſſe de qualitate vitioſa, ita ut ſepoſitis in quantitate vel motu vitiis, eam unice ventilandam hac vice propoſuerim.

§. 3. Pertinet autem ad Qualitatis vitia, quicquid a naturali ſanguinis conſiſtentia, colore, ſapore, odore, puritate vel temperie recedit. Atqui & horum vitiorum, ut ſic dicam, ſimplicium ſatis notabilis eſt numerus, & major adhuc accreſcit, ſi per combinationem hinc oriunda vitia plus minus compoſita recenſere velim. Quemadmodum enim error ab homine committi poteſt nunc unicus, gravis tamen & iteratus, nunc multiplex, quando quis genio ſuo indulget, in luxuria vivit, otioſus eſt, iracundus &c. vel è contrario propter inopiam & labores perpetuos ſæpe plus ſudat, quam potat & edit, &c. ita nec rarum eſt pravitatem ſanguinis pro varietate cauſarum deprehendi, modo ſimplicem modo compoſitam. Cognitis autem ſimplicibus, compoſitæ quoque pravitates non difficulter intelligi poterunt.

§. 4. Nimirum Conſiſtentia ſanguinis prava eſt ſi vel juſto fluidior vel ſpiſſior fuerit. Eſt alias inter ſeroſam ſanguinis partem & fibroſam ac rubcundam certa quædam proportio, quam equi-

equidem vix quiſquam exacte determinare valet. Ad ſenſum tamen videtur ſerum tertiam circiter partem ſanguinis conſtituere, ſi quod ſponte ſecedit a reliqua maſſa per V. S. extracta, velimus attendere. Si ergo ſeri quantitas vel ſolito major fuerit vel minor, nullum eſt dubium conſiſtentiam ſanguinis peccare.

§ 5. Talem ſanguinem admodum aquoſum in multis ægrotis hydropicis, ſcorbuticis, hypochondriacis aliisque notavit Diemerbroeck. Op. pag. 305. ſuntque hujusmodi homines ob nimiam fluiditatem ſanguinis ad hæmorrhagiam fere proclives præ cœteris: ita narrat Alſaharavius Pract. tract. 31. Sect. 1. cap. 15. ſe vidiſſe in Alkiria hæmorrhagias omnes adeo periculoſas, ut & pueri, ſi manu fricarent gingivas, ex fluxu ſanguinis interirent: & Rhodius Cap. 3. Obſerv. 69. refert, puellam Paravii a Prævotio notatam, quæ per ſcarificationem in lethale ſanguinis profluvium incidit, nullo modo compeſcendum.

§. 6. Canſa hujus aquoſitatis nimiæ duplex eſt, me judice: aut enim major copia ſeri cum chylo affluit, aut non ſecedit debite, quod ſeparandum erat. Prius accidit & biboſis, & quibus acidum in ſtomacho nimium dominatur: illi enim, quoniam parciorem cibum, ſed potum largiſſimum quotidie aſſumunt, non poſſunt non vaſa implere copioſiſſimo ſero. His vero, quocunque fruantur alimento, aquoſior tamen chylus ideo exiſtit, quod acidum adeo potens haud admittat unionem particularum oleoſarum ac pinguium cum aqueis. Poſterius occurrit in hydropicis & quibus urina, ſudor atque tranſpiratio impedita eſt.

§. 7. Contrarium aquoſitati eſt nimia ſpiſſitudo a ſeri defectu oriunda, cujus exemplum inſigne refert Borellus Cap. 4. Obſ. 93. nimirum fuiſſe hominem, e cujus venis educi ſanguis non potuit, niſi vulnere trium transverſorum digitorum inflicto: & Fernelius lib. 6. Phyſ. cap. 7. vidit ſangunem univerſum in venis diuturno languore mortui concretum adeo, ut corallii modo fruticans illinc eximeretur. Sed quod majus eſt narrat Bartholinus

Digitized by Google

Cent. 3. Hiſt. 94. in quodam ſubjecto ſanguinem adeo exſiccatum fuiſſe deprehenſum, ut neque cor, neque connexa ſanguifera vaſa diſſecari a chirurgo potuerint.

§. 8. Quamobrem vero ſanguis tam craſſus in corpore fiat, non eſt difficile intellectu, ſi modo cogitemus, aliam cauſam poſitivam aliam privativam ſubeſſe, ac interdum concurrere. Poſitiva eſt calor præternaturaliter auctus in febribus, ardentibus maxime ac maglinis, imo & hecticis. Privativa eſt potulentorum defectus, quem navigantes nonnunquam experiuntur in mediis undis, ſcilicet ad bibendum ineptis, ſitientes: item per loca deſerta fluviisque deſtituta iter facientes. Tranſpirat enim inſenſibiliter non parum ſeri è maſſa ſanguinea, quod inter ſudandum majore in copia profunditur: hoc ipſum, niſi reſtituatur per potum, ſiccatur neceſſario corpus, prout manifeſtum eſt in iis, qui ob alienationem mentis potum vel negligunt vel etiam reſpuunt, ut hydrophobi.

§. 9. Pertinet ad fluorem ſanguinis depravatum quoque illius congelatio, quam experiuntur nonnulli & a frigore, & a terrore & à caſu ab alto, ſimilique læſione internarum partium. Etenim conſervat ignis vitalis ſanguinem in debito fluore, ut per vaſcula minutiſſima poroſque partium anguſtiſſimos tranſire queat commode. Si ergo idem defecerit, tunc ſtatim ſequitur coagulum. Deficit autem tum maxime, cum vel minus robuſta, vel affectibus animi concuſſa, vel doloribus corporis attrita natura tolerare impetus illos aut nequit, aut certe non audet.

§. 10. Porro, circa Colorem plures occurrunt errores. Præſuppono ſecundum naturam in arteriis ſanguinem floridum, in venis obſcuriorem quodammodo deprehendi. Teſtantur autem obſervationes quotidianæ frequentius eundem colorem inſigniter mutari; quod ipſum etſi oculis non ſtatim eſt obvium, quamdiu ſanguis per V. S. miſſus calet, clariſſime tamen apparet, ubi fuerit refrigeratus. Occultantur enim reliqui colores peregrini à prædominante rubore ſanguinis uſque, dum facta ſeceſſione ſpectari

ſeor-

ſeorſim queant; hinc enim vel in ſuperficie, vel fundo, vel medio ſanguinis, vel etiam in ſero circumfluente occurrit vitium: peſſimum eſt, ſi color in totum depravatus exiſtat.

§. 11. Eſt autem ipſa etiam pulchritudo fallax. Annotavit Paulus Digr. de Febr. Mal. §. 15. ſe aliquoties obſervaſſe in febribus malignis atque epidemicis ſanguinem tam impenſe rutilantem, ut proxime ad colorem floris Cardinalis accederet, atque hunc quidem multis portendiſſe mortem, adſtantibus ob roſeum, vel potius coccineum colorem gaudentibus, ac fruſtra gratulantibus ægro. Cujus cauſam ab igne animali non male deducit autor; quod ita mihi concipio, quatenus videlicet propter auctum in febrili æſtu ejusmodi motum ſanguinis, exagitatus quaſi ſpumeſcit per omnia, inſtar Liquoris fermentantis, unde neceſſario exaltatur color, ſicuti videmus vini rubri aut cereviſiæ lupulatæ ſpumam a conquaſſatione ortam egregie diluere nativum colorem, in ſe obſcuriorem.

§. 12. Verum nigricans fere ſanguis interdum reperitur in aliis. Vidit ipſe Galenus Com. 3. Epid. 6. pici liquidæ ſimilem in fœmina poſt ſuppreſſionem menſium, per V. S. eductum: Ballonius l. 2. Epid. p. 242. in jugularibus carbonum inſtar impactum: Chiffletius ap. Platerum Obſ. l 2. p. 505. inſtar corallii nigri extractum è venis majoribus in arthritide mortuæ: & Hannæus in in Eph. Germ. Dec. II. An. 6. obſ. 140. narrat ſanguinem febricitantis poſt celebratam V. S. adeo atrum omnique ſero deſtitutum fuiſſe, ut combuſtas non modo æmularetur, ſed & provocaret ovorum teſtas.

§. 13. Quoniam vero experimenta vulgo nota oſtendunt ſanguinem, ſi per evaporationem amiſerit humiditatem ſuam, inſigniter obſcurari, & ſine illa ſimiliter alterari ex tempore, dummodo acida inſpergantur, omphacium, acetum, limonum ſuccus, ♎ ⊖, ⏀, ⊕li, notante Malpighio Op. poſth. p. 3. & Drelincurtio in Bonet, Sepulchr. p. 961. Quid igitur dubitamus iisdem cauſis quoque

quoque deberi ſanguinis obſcuritatem in corpore vivente? Quam enim veteres appellabant melancholiam ſeu atram bilem, à colore, illum recentiores humorem acidum dicunt à ſapore præternaturali, pari jure. Utrumque nimirum non infrequenter annotatur in hypochondriacis, lienoſis, melancholicis, maniacis, & quibus acidum in primis viis latitans cum chylo ad cor affluit, totamque corrumpit ſanguineam maſſam.

§. 14. Qualis enim chylus, talis quoque ſanguis eſt. Quidſi etiam illius quantitas nimia ſanguinem obruat? Sanguis hinc albus redditur, qualem in non paucis obſervavit poſt V. S. aliquandiu ſepoſito ſanguine] Borellus cap. 1. Obſ. 25. Willis de Febr. c. 1. Grundelius in Ephem. Germ. Dec. 2. Ann. IV. Obſ. 165. & Pechlinus Lib. 1. Obſ. 13. Itaque poſt liberaliorem ac frequentiorem lactis potum lacteum quoque ſanguinem obſervavit Bartholinus cap. 1. Hiſt. 17. Schenckius Lib. 3. Obſ. de Venis & Sang. 18. In bibaculo idem notavit Marcellus Donatus lib. 1. cap. 4. & in viro gulæ ſuæ admodum favente Clauderus in Eph. Germ. Dec. 2. An. VII. Obſ. 169.

§. 15. An huc referri debeant exempla puellarum poſt ſuppreſſionem menſium, puerperarum poſt lochiorum retentionem album ſanguinem reddentium è ſecta vena, qualia leguntur in Tranſactionibus Angl. pag. 67. & 88. in Eph. Germ. An. 1. Obſ. 132. & Rhodio cap. 3. Obſ. 32. dubito; potius pituitam abundaſſe in iis putans, à qua obſtructiones communiter contingere ſolent, cui fortaſſis aliqua chyli portio admixta fuit: verum autem lac è mammis quaſi regurgitaſſe in venas lactantis cujusdam fœminæ, cum ei baſilica tunderetur ob febrem continuam, uti Rhodius l. c. arbitratur, minus probabile videtur; crediderim potius eandem fuiſſe hujus phænomeni cauſam, quæ in genere aſſignata eſt, atque promiſcue obſervata in utroque ſexu.

§. 16. Nam & idem auctor teſtis eſt cap. 1. Obſ. 36. ſanguinem plane album & glutinoſum, in modum pituitæ aliquando extra-

Digitized by Google

extractum e Salvatella Tertianarii; & cap. 3. Obſ. 73. ex venis hæmorrhoidalibus adeo pituitoſum, ut præter tantillum ſeri, nullum ſanguinem referret. Cryſtallinum quoque ac congelatum quaſi pellucidumque, ut fundus vaſculi, quo ſanguis per V. S. miſſus excipiebatur, videri poſſet, annotavit Borellus c. 2. Obſ. 28. Hinc etiam intra venas febre ardente maligna correptorum concretum inſtar medullæ ſambucinæ aliquoties animadvertit Riolanus in Ench. Anat. pag. 143. Sed minus rarum eſt, in ſuperficie ſanguinis collecti ſpiſſam & inſtar corii, vel potius glutinis condenſatam cruſtam deprehendi ab eadem craſſiore pituita concretam. Conferatur Dodonæus Obſ. Med. cap. 7. in Schol. Brunnerus Conſ. 66. Bartholinus de Dub. Lact. c. 3. p. 127. & Malpighius de Polypo cord. p. m. 124.

§. 17. Si de pituitæ ortu quæramus, reſpondent cum Veteribus plerique, ab imbecillitate ſtomachi eam provenire, ſiquidem nihil aliud videtur, quam ſecundum Galenum 4. de tuenda San. cap. 3. crudus humor, qui ob defectum coctionis debitam perfectionem haud aſſecutus eſt. Attamen ſi rem paulo penitius inſpiciamus, apparebit luculentiſſime, pituitæ materiam non niſi alimenta glutinoſis particulis abundantia præbere; calorem vero nimium diſſipando particulas aquoſas mucum diſſolventes, efficienter concurrere ſ. virtualiter; quemadmodum cernimus lympham, ubicunque collecta fuerit, ope ignis, in mucum converti, reliquæ pituitæ non diſſimilem.

§. 18. Habet etiam pus aliquam cum pituita convenientiam, utpote quod non minus generatur ex ſero, propter inflammationem præcedentem, aut connexam ſpiſſato. Quanquam vero idipſum haud æque videatur e primis viis in maſſam ſanguineam deferri, nihil obſtat tamen, quo minus ſtatuamus per venas idem refluere cum ſanguine, ſi v. g. pulmo, ren, epar, aut quodvis membrum aliud inflammatum primo, dein exulceratum fuerit per ſuppurationem; quemadmodum refert Bonetus Sepulchr. pag. 809.

Digitized by Google

ex obſervationibus C. Bauhini venas cujusdam viri diu epatis abſceſſu laborantis, ac tandem extincti refertas fuiſſe pure.

§. 19. Ad colorem depravatum pertinet quoque flavedo ſanguinis a bile inducta, quæ frequentiſſime obſervatur in febribus bilioſis & ictero, videatur Fortis Cent. 3. Conſ. 55. Nullum autem eſt dubium, quin bilis majore copia in duodenum effuſa chylum tranſeuntem inficere ac poſtmodum ſanguinem corrumpere valeat. Si vero via impedita fuerit ad inteſtina propter obſtructionem ductuum cholidochorum, quod in ictero frequentius accidit, quæſtio foret non immerito, quo pacto bilis ad ſanguinem pervenire queat. Atqui res expedita erit, ſi quem Fr. de le Boe Sylvius in Diſp. Med. 6. §. 51. certo experimento demonſtravit ductum, bilem ex epate ad cor deducentem naturalem, ſaltem præternaturalem ſtatuamus. Nec enim vis minor eſt fellis in hepaticis ductibus collecti, quam flatus per tubulum immiſſi jecur diſtendentis, viamqne ſibi parantis ad cor pulmonesque.

§. 20. Aſt verſicoloris quoque ſanguinis mentio injicienda eſt, quem ex concurſu variorum humorum naſci oportet. Quanquam Helmont in Tr. de Febribus c. 2. 25. & in Schol. Hum. Paſſ. Decept. cap. 1. 50. iſtam varietatem ſanguinis non attendendam eſſe jubet, poſtquam ducentorum Hominum & quidem ſanorum ſanguinem eadem die collectum ſpectavit, quorum alius punctatim maculoſus erat, alius per ſtrata ſubviridis, vel gelatina ſubnigra perfuſus, atque ſic porro. Nihilominus ut ab ejus ſententia recedamus, neque omnem hæmorrhoſcopiam rejiciamus, ſana ratio dictitat. Sanis enim annumerati fortaſſis ſunt, qui revera tales non erant: imo ſi iſto die nemo ægrotavit, certe eo finito, ſanos quoque eosdem permanſiſſe haud animadvertit. Quid ſi latens huc usque morbus tum demum ſeſe manifeſtarit.

§. 21. Majorem fidem meretur Eugalenus, qui de ſcorbuto p. 70. afferit, ſcorbuticum ſanguinem plumbeum & viridem ac fere putridum deprehendi ut plurimum, ut & plebeji judicium de hoc mor-

Digitized by Google

morbo ferre præſumant, eos laborare ſcorbuto affirmantes, quum ſanguinem his coloribus tinctum vident. Meliori jure idem de Cachecticis etiam pronunciandum arbitror; color enim faciei lividus plumbeusque diſſimilare pravitatem ſanguinis in corpore habitantis nullo modo poteſt. Vid. Thoneri lib. VI. Epiſt. 2. p. 274. & ſeqq.

§. 22. Ponamus enim, concurrere in eodem ſubjecto pituitam bilem, acidum, ſiquidem in corpore impuro per varios diætæ illaudabilis errores id fieri quid vetat? tum vero a pituita pallor, a bile livor, ab acido plumbeus color naſcetur. Si vero pituita cum bile mixta fuerit color ægri ochroleucus erit, ſeu medius inter pallidum flavumque: ſi bilis cum acido viridis; talis enim hinc producitur, & quidem plus minus viridis, lætior obſcuriorque, ſtylo veterum bilis æruginoſa, porracea, iſatodes pro diverſitate affuſi acidi, ſpiritus ⊕li, ⌽, ⊖, ♀ris, æruginis &c. prout experientia facilis unumquemque docere poterit.

§. 23. Hæc de colore ſanguinis depravato; quod ad ſaporem attinet, exiſtimo neminem latere, quis ſanguini ſecundum naturam ſapor competat, nempe ſubſalſus, utpote quem alimenta conſueta neceſſario generant. Verum præternaturaliter augetur ſalſedo illa non raro, vel corrumpitur ab acido aut bile, unde catarrhi acres, ſitis inexplebilis, dolores vagi fixique hinc inde oriuntur, item ſpaſmi, motus convulſivi, febres omnis generis, ulcera, &c. Nam & acrimonia, quam inde ſanguis contrahit, aliquando etiam corroſiva evadit: cujus exemplum ſingulare prorſus refert Lebenvvald in Eph. Germ. Dec. II. An. 2. Obſ. 107. Corripiebatur juvenis quidam anxietate cordis, hancque ob cauſam venam ſecari voluit: Id cum fieret, ſanguisque cum impetu exiliret, gutta forte unica in denudatum cadit brachium, tanto cum doloris & ardoris ſenſu, ut ad ejulandum coactus fuerit æger. Exuſſerat enim non tantum cuticulam excitata veſica, ſed etiam ſubjectam cutem, ut eſchara hinc facta cicatricis veſtigia diu reliquerit: quid? quod

ipſa phlebotomi cuſpis colore livido tincta tam friabilis reddita eſt, ut levi attritu in particulas abierit quaſi corroſa.

§. 24. Ita narrat Sennertus de Conſenſ. & Diſſ. c. 13. ſcorbuticum fuiſſe quendam, hæmorrhagia narium per intervalla vexatum, cujus ſanguis tam acris eſſet, ut linteamina, quibus exciperetur, corroderet. Quod ſi vero ſanguinis ea eſt acrimonia in Scorbuto, quid mirum, ſi ulcera generet phagedæna, gingivarum eroſiones, atque ſic porro. Talem nihilominus e primis viis adduci certum eſt, cum tamen nemo facile aſſumat, quæ acrimonia ejusmodi corroſiva gaudeant. Neceſſum eſt igitur, ut ſtatuamus, eandem in corpore naſci, forſitan particulis acribus, quas tanquam diffuſas, atque ideo mitiores continebant cibus potusve, poſt ſeri ac cæterarum temperantium particularum diſceſſum, arctius unitis; ita enim obſervamus haud raro ſumme acida etiam dentibus ſtuporem inferentia per vomitum reddi, quando crapula ex vini non inſuavis potu, ſed intemperantius hauſto ſtomachum evertit ſequenti mane.

§. 25. Ex eodem fonte, aut certe non diſſimili ſcaturit quoq; virulentia ſanguinis, quam in malignis præcipue febribus communiter accuſant. Notavit Panorolus Pentecoſt. IV. Obſ. 7. ſignum peſſimum ac fere lethale, ſi applicatæ hirudines ſanguinem ægri haurire nolint, & poſt ſuctionem ſtatim intereant. Quanquam enim venena quædam ſint quaſi particularia tantum, ſaltim huic aut illi animali nociva, pleraque tamen ſunt univerſalia, ſed ita ut ſi minor quantitas ad necandas muſcas vel vermes ſufficiat, major requiratur ad interficiendum hominem vel animalia grandiora. Imo quod inſecta intra pauciora temporis momenta occidit, hominem per aliquot horas ſupereſſe ſinit, & quanquam multum excruciat, non ſuffocat penitus. Quapropter ita de ſanguine horum ægrotantium cenſendum duco: Etiamſi non valeat conſequentia, necat hirudines, ergo etiam hominem; ſic tamen argumentari licebit citra errorem: necat hirudines & hominem, ergo virulentus eſt.

§. 26.

§. 26. Contrahit autem hanc virulentiam ſanguis, non modo aſſumtorum, ſed etiam aëris inſpirati vitio. Quid ſi fungus venenatus per incuriam reliquis eſculentis admixtus fuerit, aut herba vel radix deleteria oleribus adjecta? quid ſi a bufonibus, araneis atque ſimilibus venenatis beſtiis conſpurcata incaute aſſumamus. Inſpirantur quoque interdum effluvia venenata cum aere, arſenicalia videlicet, antimonialia, mercurialia, &c. ubi metallorum calcinatio, fuſio & ſublimatio, deſtillatio aquarum fortium, aliæve ſimiles operationes circa foſſilia venenata fiunt. Dum igitur ingrediuntur pulmones, non arrodunt tantum eos, ſed & inficiunt ſanguinem, ut quoque remotiſſimæ partes damnum exinde ſentiant longe graviſſimum, ſicuti metallariorum morbi, tremores artuum, contracturæ atque paralyſes abunde probant.

§. 27. Ulterius contrahit interdum ſanguis odorem quoque depravatum, ſeu fœtorem, a naturali conſtitutione alieniſſimum. Equidem in viro propemodum ſexagenario, ad ſenſum ſano, cum præſervationis ergo ſanguinem mitteret, tantum fœtorem, putridi ovi ulcerisve ſordidi ſuperantem, dum ſaliebat e mediana ſanguis, inter alios adſtantes notavit Pauli, ut incenſis odoriferis corrigere aërem cœnaculi neceſſe fuerit, vid. Digr. de Febr. mal. p. 15. Cauſam non addit Autor; ſi conjecturæ locus, putarim hominem illum, ut ſe defenderet a peſtis contagio, tum temporis Hafniæ graſſante, fortaſſis medicamenta ex allio, valeriana, ſcordio, vel ſulphure, & quæ talem gignere graveolentiam poterunt, precautionis ergo aſſumſiſſe.

§. 28. Alias rarum non eſt, e gingivis ſcorbuticorum ſanguinem fœtentem profluere, de quo legi poteſt Hoechſtetterus Obſ. Dec. VII. Caſ. 10. pag. 164. Aſt magis periculoſum videtur, ſi talis deprehendatur in febribus, utpote qui putredinis atque corruptionis deploratæ indicium ac lethale ſignum judicatur a Fernel. Therap. lib. 2. cap. 17. pag. 316. Foreſto l. 1. Obſ. 17. in Schol. & Joele Compend. Art. Med. lib. 4. Sect. 5. p. 3. Suſpicio etenim non va-

na eſt, viſcera jamjam corrupta eſſe ab ulceribus ſordidis, quemadmodum tota die notamus phthiſicorum pectus mephitim ſpirare abominabilem.

§. 29. Præterea impuritatem ſumme nocivam interdum præ ſe fert ſanguis, ex. gr. limoſus, corruptus, nullas fibras habens in hepatis, lienis, thoracis, & pulmonum inflammationibus, item Lue ♀ rea diuturna, uti non ſemel vidit Foreſtus lib. 6. pag. 72. & leproſorum ſanguis deſcribitur tanquam glanduloſus, lentiginoſus, grumoſus, craſſus, aduſtus, fœculentus, pinguem quaſi ſuperficiem exhibens, & ſi per pannum coletur, arenoſi quid poſt ſe relinquens, &c. conferatur Camerarius in Syll. Mem. Cent. XIX. 36. p. 1539. Hunc qui cadaveroſum dixerit, & ab ipſa putredine in corporibus adhuc viventibus productum, non multum a vero aberrabit: potiſſimum ſi contagium acceſſerit, tunc enim propagatur idem vitium & multiplicatur, quemadmodum cernimus pomum putridum vicina inficere, quotquot attigerit.

§. 30. Cui vero fermentum hoc putredinis diſplicet, ei fortaſſe arridebit ſeminium verminoſum, quod alii deliteſcere in eodem humore putrido arbitrantur: Sanguinem certe vermiculoſum annotarunt in vario morborum genere autores graviſſimi. Naſci enim in ſanguine ipſo hominis animalia exeſura corpus, unde phthiriaſis, qua Sylla Dictator conſumtus eſt, teſtatur Plinius Nat. Hiſt. lib. 26. cap 13. pag. 104. Ope microſcopiorum ſe inveniſſe ſanguinem maligne febricitantium minutiſſimis ſcatere vermibus, memorat P. a Caſtro de Feb. Pet. S. 1. §. 15. & Kircherus in Art. M. Luc. l. x. cap. 8. §. 5. f. 843. & in Mundo Subt. lib. XII. Sect. 1. c. 10. f. 352. & Sect. 2. cap. 7. f. 370. non modo in peſte, ſed & omni gangræna, lepra, pſora, elephantiaſi, Lue ♀ rea, verminaginem (ut loquitur) inſenſibilem ſubeſſe affirmat.

§. 31. Quæritur, unde hæc verminoſa fœtura originem ſuam traxerit? cum Kirchero dico, cauſam eſſe alimentum, quo nutriuntur homines. Vegetabilia ſane cuncta excipiunt ſemen in-

Digitized by Google

inſectorum omnis generis, quæ ſic inquinata, ſi in uſum trahimus nec ſtomachi calor, neque cordis aliorumque viſcerum necabit vermes, fovebit potius eos, ut ſeſe multiplicare queant in infinitum. Transmigrare autem e corpore in aliud poſſunt occaſione data, inibique ſimiliter nidulari ac generare ſibi ſimile, quandocunque ſudor, ſaliva vel ſperma etiam iſto turgens ſeminio communicatur cum aliis per contactum, concubitum aut converſationem nimis familiarem.

§. 32. Arenoſum quoque ſanguinem, qualem in leproſis obſervari modo diximus, itidem in ſcorbuticis notavit Joh. Dan. Horſtius, unde non tantum prodire arenulas cum urinis copioſe, ſed etiam cum ſudore vidit ſpeciatim in ill. quadam Matrona, cujus ſæpe mammarum & manuum cutis ita obducebatur arenulis, ut digitorum apprehendentium veſtigia relinqueret, vid. Schneiderus lib 3. de Catarh. cap. 3. Sed & ipſo ſanguine ad levandum dolorem iſchiadicum miſſo ex malleoli vena lapillos figura & magnitudine ſemen rapi referentes, fuiſſe collectos, recenſet Schenckius lib. 3. d. Ven. & Sang. Obſ. 8.

§. 33. Hunc vero tartarum, ipſumque ſabulum in venis aliquando concreſcere contingit, quotiescunque acidum in primis viis abundans ab aſſumtis ſaturatur; arrodit enim particulas alimentorum duriores, & ſi quæ inſunt particulæ volatiles ſalinæ, cum his congreditur: facta unione pergit cum chylo ad maſſam ſanguineam, tum vero ſecreta majore quantitate ſeri, accedente forſan levi refrigerio concreſcit vel in tartaream arenam, ſi ſalia prædominentur, vel in durius ſabulum & lapillos, ſi potius terreæ aut lapidoſæ abundarint particulæ. Tanta eſt inter hæc vitia connexio & affinitas, ut ex ſcorbuticis plerumque arthritici fiant & calculoſi, levi accedente pravi humoris mutatione.

§. 34. Reliquum eſt, ut ſanguinis intemperiem quoque videamus & quidem ratione caloris, quem interdum nimis exceſſivum, nonnunquam etiam defectivum obſervamus. Et ferventiſſimum quidem

dem in malo iſchiatico] annotavit Schenckius, loco cit. & in leproſorum ſanguine recenter miſſo, ſi ovum imponatur, tanquam in aqua fervente coqui, narrat Camerarius loco ſuperius citato pag. 1539. Nec dubito ſcorbuticis quibusdam ſimilem tribuere ſanguinem calidiſſimum, refert enim de ſe ipſo Paſchequus apud Riverium in Obſ. comm. Obſ. 37. pag. 660. poſt hemicraniam quindecim annorum ſibi accidiſſe apertionem venæ, in ſuperiori labio, è qua ſingulis menſibus libræ 4. aut 5. ſanguinis ferventiſſimi & ſalſi profundebantur.

§. 35. Cauſa hujus exceſſivi æſtus non obſcura eſt. Si enim ab igne vitali calor naturalis dependet, quid fiet, ubi motus illius principii calorifici acceleratus fuerit. Perinde autem eſt, quo ſtimulo exagitetur anima ignea, ſive idealis exiſtat ſive materialis, quemadmodum in febrium ardentium & inflammationum productione conſtat excitari & foveri æſtum, nunc quidem ab ira, mœrore anxio, amore infelici atque curis, nunc vero ab acrimonia & pravitate humorum, aut ſolidarum læſione doloroſa: ubi enim dolor, ibi calor, plus minus vehemens, pro gradu doloris.

§. 36. Contrarium calori frigus eſt, quod nihilominus in ſanguine humano interdum obſervatum fuit. Talem actu frigidum ſanguinem e vena ſecta Ducis cujusdam miſſum notavit Borellus Cent. 3. Obſ 51. & in muliere febre continua laborante, Paſchequus apud Riverium Obſ. comm. 46. pag. 661. frigidiſſimum ſenſit, nivis vel glaciei frigus imitantem, mortemque prænunciantem, ſiquidem ægra poſt paucos dies obiit. Sic apoplecticorum ſanguinem frigidum obſervavit Clauderus in Eph. Germ. Dec. II. An. IV. Obſerv. 138. & in ſeq. Obſ. 139. e naribus ſcorbuticæ ſtillantem ſimiliter frigidum: imo & menſtrua frigida Wedelius Dec. II. An. IX. Obſ. 76.

§. 37 Atque hoc ipſum omnino mirum eſt, quomodo in corpore vivente humor manifeſte frigidus exiſtere queat. Facilis

Digitized by Google

lis tamen reſponſio aderit,ſi modo ipſam ignis vitalis defectionem attendere velimus. Deficit autem innatus calor, ſicuti revera in debilioribus ſubjectis, ubi vires ob inediam,hæmorrhagiam ſimilemque cauſam evidentem non ſuppetunt: ita potius affectata eſt defectio,quando animæ quidem robur in corpore adeſt, ſed influere atq; ſuccurrere infirmitati partium detrectat propter inſufficientiam quaſi ſimulatam; quemadmodum cernimus mulieres quasdam ab odore moſchi oborta lipothymia ilico refrigerari, & robuſtiſſimum quemque virum in paroxiſmi febrilis principio algere ac incredibili horrore interdum quaſſari. Quod ergo toti accidit,idem & parti cuidam,idem etiam ſanguini accidere poteſt, nempe ut calorem ſuum naturalem amittat & e contrario frigus concipiat manifeſtum, quotiescunque ab anima deſeritur ignea. Propero ad

CAPUT II.

Practicum, quod Pravitatem Sanguinis corrigere docet.

§. I.

SI de aquoſitate nimia Sanguinis conſtet, allaborandum eſt eo, quo ſerum majore in quantitate jamjam collectum minuatur, Sanguinis debita conſiſtentia reſtituatur, & ulterior affluentia impediatur. Evacuant nimirum abundans ſerum hydragoga ſic dicta purgantia, Rad. & Reſ. jalappæ,Rad. bryoniæ atque ireos noſtr. Herb. gratiolæ ac Soldanellæ atque ſimilia. Item diuretica, inter quæ hoc in paſſu eminent ⊖ia fixa plantarum, Ononidis, geniſtæ, juniperi, ſtipitum fabarum, Tartari &c. ad tollendam renum obſtructionem imprimis utiliſſima. Denique ſudorifera omnis generis ex regno vegetabili amara & acriora, ex animali ſale volatili turgida; ex minerali ♁ialia potiſſimum atque ♀rea.

§. 2. Diminuta ſic ſeri quantitate corrigi non difficulter poteſt, quod reliquum eſt ſanguinis aquoſi per Incraſſantia. Talia ſunt e Vegetabilium genere Mucilaginoſa, uti Gummi Arabicum, Tragacantha &c. ex Animalibus, Gelatina CC, ac eboris, vel ichtiocollæ, ex Mineralibus ▽æ pingues, Goldbergenſis, Melitenſis, bolus Armena, Norica, Marga friabilis &c. Interim cauſarum inſimul habenda eſt ratio. Si acidum dominetur, miſceantur cum ▽reis ♂lia, limatura ferri, aut hæmatites; & quæ modo commendavi ⊖ia fixa repetantur frequentius. Si liberalior potus in cauſa fuerit, abſtineatur, ſucceſſive illius quantitatem diminuendo, & e contrario cibos in uſum trahendo euchymos, ova ſorbilia, pulmenta ex milio, oryza, fagopyro cum lacte, ptiſanam hordeaceam, avenaceam atque ſimilia. Si tranſpiratio vel ſudor ſuppreſſa fuerit, moveatur corpus ad incaleſcentiam uſque.

§. 3. In ſpiſſitudine ſanguinis nimia, quæ aquoſitati eſt oppoſita e diametro, reſtituendus eſt ſeri defectus, æſtusque p. n. ſi concurrat, extinguendus. Conducit igitur potus tenuis & copioſus; acidularum maxime, quando refrigerare oportet; thermarum aut Theeubi calor non adeo excedit. Nam & diætæ rationem ſi quis habere velit, poterit non difficulter hoc ſanguinis vitium corrigere, ſi partim abſtinuerit ab omnibus quæ lympham minuunt, tranſpirationem accelerant, aut ſudorem cient, atque calorem corporis nativum intendunt; partim pro victu quotidiano ſibi alimenta humectantia & refrigerantia elegerit.

§. 4. Si Coagulum ſanguinis moleſtiam creet, exhibeantur reſolventia, modo acriora, ubi per frigus aut terrorem anima torpet; modo mitiora, quotieſcunque vel inflammatio vel febrilis æſtus concurrens acriorum uſum prohibet. Hujus generis mitiora ſunt blande diaphoretica ſeu ſudorifera temperata, terra ſigillata, Strigonienſis, Lithomarga, flores Sulph. cum ♁. diaph. ſ. & martiali, antihecticum Poterii, cinnabaris ♁ii atque nativa, lap. ♋, ebur, unicornu, dens apri, & hippopotami, cæteræque partes anima-

nimalium duriores, ⊖ volatile occultantes. Acriora ſunt eadem hæc ⊖ia volatilia inde præparata, ⌒⊖ ammoniaci, ⌒ Tartari vol. item camphora, mixtura ſ. & Tinct. bezoardica cum ⊖libus fixis & reliquis ſudoriferis acribus, rad. pimpinellæ, mei, leviſtici, imperatoriæ, angelicæ, petaſitidis, &c.

§. 5. Sed æſtuatio illa ſanguinis maligna, quæ aliquando pulcherrimum ei colorem conciliat ſedatur per hypnotica & refrigerantia, his febribus ſpeciatim convenientia, cujusmodi ſunt emulſiones ex ſeminibus refrigerantibus cum papavere, julepi violati, citrati, aut cum aceto rubi idæi, florum tunicæ vel ⌒ acido minerali, tincturisve refrigerantibus, fl. papaveris, pæoniæ, roſarum bellidisve acidulatis parati. Eminet inter acida hoc in paſſu ⌒⊖is & ⊕li philoſophicus vulgo dictus, aut certe ipſe ⊕li verus, utpote cujus inſignem virtutem in ipſa etiam peſtis cura expertam laudat Mindererus in tr. d. peſte p. 249.

§. 6. Nigredo autem ſanguinis, quatenus ab æſtu continuato ſerum deprædante naſcitur, poſtulat refrigerantia & humectantia jamjam ſuperius commemorata. Quatenus vero ab acido exceſſivo contingit, corrigitur optime per abſorbentia, ♂alia, lapidoſa, uſta, & in genere acidum deſtruentia, quorſum & ⊖ia fixa & volatilia pertinent. Hoc in ſenſu corallia quoque ſanguinem purificantia ſunt; non quod rubram contineant tincturam, quam plures tam anxie quærunt; ſed quoniam acidum tanquam cauſam obſcuritatis in ſanguine deſtruunt. Teſtatur etiam experientia, non minus alba corallia quam rubra prodeſſe, adeoque non colorem ſed ſubſtantiam lapidoſam expeti.

§. 7. Contra ſanguinis albedinem a chyli abundantia ortam medicamentis haud opus eſt, ſed abſtinentia & moderatione gulæ. Quamdiu enim ſtomachus cibo potuque plenus non deſinit præparare chylum, indeſinenter ad cor vaſaque ſanguifera deferendum, tamdiu neceſſum eſt aliquam ejus partem nondum in ſanguinem converſam inibi concurrere, ſcil. quod anima circa di-

geſtionem primam occupatiſſima, nunquam feriata, ſecundæ digeſtionis opus, ſeu ſanguificationis interea negligat. Hoc igitur negotium repetit ſponte, quando parcior diæta facilem & expeditam reddit ventriculi contractionem.

§. 8. Verum ſi Pituita viſcida ſanguinem obruat, alia inſtituenda eſt medendi methodus, quanquam nec deſint, qui per inediam quoque mucum in ſtomacho collectum paulatim tolli exiſtiment, utpote quem quaſi derelictum prius reaſſumere per otium, atque ſic etiam diſſolvere valeat. Non videtur tamen hac ratione ſatisfieri ſanguinis vitio. Certe pituita vel evacuanda eſt, vel diſſolvenda, usque dum fluorem lymphæ debitum impetret. Vomitoria igitur & purgantia fortiora phlegmagoga communiter dicta, e colocynthide, cort. eſulæ, ſemine ricini, rad. Hellebori nigri, aſari, &c. his conveniunt maxime, ſiquidem mitiora nequidem ſentit ſtomachus viſcidiore muco repletus. Ubi vero repurgatæ fuerint primæ viæ, tunc diluentia corrigere poterunt ſucceſſive, quicquid viſcidi per corpus reliquum diffuſum erit.

§. 9. Major difficultas erit in ſanguine depurando ſi purulenta materia eum inquinarit. Solet equidem natura interdum, ex. gr. in pleuritide ſuppurata, illam ad renes & veſicam derivare, quo in caſu veriſimillimum eſt, viam per ſanguifera vaſa pus repeniſſe. Tum igitur juvare naturæ laudabilem conatum decet per diuretica balſamica, uti ſunt, Apium, Cerefolium, Hedera terreſtris, Hypericum, Veronica, Virga aurea, &c. Si vero per alvum prodeat pus aliunde affluens, adhibenda potius laxantia balſamica, uti, terebinthinata, Aloëtica, rad. Altheæ. H. agerati, fl. lil. alborum, & pruni Sylveſtris, oleum olivarum &c. Si e pectore cum tusſi rejiciatur, proderunt bechica, ſcabioſa, tusſilago, pulmonaria, gummi tragacanthæ, ♀ lycopodii & flores Sulph. ſed cum judicio exhibendi. Vix enim incraſſantia locum habent, niſi acrimoniam humorum ſalſorum temperare velimus. Diluentia e contrario videntur ideo utiliora, quia puri ſpiſſiori vix aliter quam horum be-

neficio

neficio queamus debitum conciliare fluorem; quem tamen ut educi queat commode, tanquam ſumme neceſſarium præſuppono.

§. 10. Quod ſi flavedine ſua ſanguinem inficiat bilis, ante omnia diſpiciendum eſt probe, num etiam in primis viis abundantia illius adſit: an potius obſtructio in epate facta bilem duodeno neget, eamque regurgitare ad maſſam ſanguineam cogat. In illo caſu cholagoga, id eſt, mitiſſima quævis purgantia cum abſtergentibus ſalinis, utiliſſima ſunt, e. g. folia ſennæ, Rhabarbar. Curcuma, cuſcuta, caſſia, tamarindi, paſſulæ cum cremore atque cryſtallis Tartari, ⌽ ♂to, ⊕to, Tart. ⊕to &c. ſed aliquoties repetenda, usq; dum pravi humoris copia diminuta fuerit. In poſteriori caſu optimum eſt ad obſtructionem reſerandam aperientia in uſum vocare? inter quæ ⊖ia cum primis volatilia eminent, itidemque ⊖ſa. Vidi enim non ſemel icterum ab obſtructione natum feliciſſime ſolo ♎ ammoniaci, C. C. vel Eboris frequentius aſſumto ſublatum: imo vel ſolum ſuffeciſſe liquorem nephriticum, quotiescunq; in meatibus cholidochis ſuſpicio adeſſet calculorum: quippe quibus per alvum excretis, ilico ſumma, quæ affligebat ægros præcordiorum anxietas, & icterus ipſe paulatim curatus eſt.

§. 11. Aſt quibus remediis curabimus, quorum ſanguis, ob admixtos diverſi generis humores pravos, omnino variegatus eſt? Equidem non deerunt, qui audito nomine ſcorbuti, vel cachexiæ ſtatim ad ſpecifica, uti nominant antiſcorbutica, vel anticachectica confugiunt. Quid vero ab eorum intempeſtivo uſu expectandum ſit, ſi quis Volatilia, ſpirituoſa & acria corporibus impuris inſtillare velit, aliis dijudicandum relinquo. Mihi profecto ſolus evacuantium aliquandiu continuatus uſus arridet. Quamvis enim humores toto genere diverſi concurrant, ut incertum ſit, an e. gr. magis ad pituitam reſolvendam, an ad acidum deſtruendum, vel bilem corrigendam dirigenda ſint medicamenta; nihilominus conveniunt in eo cuncti humores pravi, utpote præternaturaliter collecti, quod evacuari malint.

§. 12. Adverſus abundantiam Salium & inde contractam acrimoniam ſanguinis valent præ cæteris diluentia ſuperius jamjam commendata. Quis neſcit liquores acidos, lixivioſos vel ſalinos in genere majorem ilico acrimoniam contrahere, ſi quæ portio phlegmatis hinc evocetur: e contrario eandem minui, quam primum aqua uberior affundatur. Simile quid accidit nobis etiam, dum ſudamus, vel a potu abſtinemus, ut acrior ſtatim reddatur cum ſanguine lympha: ut quoque mitigetur acrimonia, ſi modo quantitas ſeri ſufficienter aucta fuerit. Accedit & hoc, quod aſſumta liquida, quos ſolvunt ſales, abripiant ſecum & educant cum lotio: deprehendimus namque poſt Thee, thermarumve potum, quamvis nullus pene his ſapor inſit, ☐am nihilominus ſalſam & conſequenter ſanguineam maſſam hoc pacto a ſalibus exceſſivis non parum liberari.

§. 13. Præmiſſis diluentibus his, quod reliquum eſt acrimoniæ, corrigi poſtmodum per temperantia poteſt: nam & iis facultas ineſt ſingularis contra venena, utut ſumme corroſiva. Sic præſervationis ergo ſolent pinguia, oleoſa, mucilaginoſa, ſimiliaque adhiberi, ut a venenis hujusmodi corroſivis nos præſtemus tutos. Ecquid aliud ad hebetandam vim venenorum, ſi forte aſſumta fuerint per os, recipimus quam lactis cremorem, oleum commune atque amygdalarum dulcium, tragacantham, mucilaginem ſeminis cydoniorum, decoctum C. C. cum ſcorzonera, 🜍. lycopodii, fl. Sulph. bolum, 🜃 ſigillatam &c. Atque hæc ipſa tandem, ſi eorum uſus aliquamdiu continuetur, ſanguinem quoque virulentum emendare valent. Ubi vero ab externa læſione infectum fuerit corpus, e. gr. morſu viperarum, ictu Scorpionum, telo venenato &c. tum quantocyus dato ſudorifero ſatis potenti, expellendum virus eſt, antequam ad cor properans omnem corrumpat maſſam ſanguineam.

§. 14. Fœtorem ſanguinis, ſi ab eſu allii, ceparum atque ſimilium naſcatur, nihil aliud æque corrigit ac ipſius diætæ regimen ſeu

ſeu abſtinentia totalis ab ejusmodi alimentis. Si vero ab ulcere putrido intus latente id vitium contrahat ſanguis, tentanda eſt ipſius ulceris cura. Locum igitur habebunt balſamica præcipue, prout eadem §. 9. recenſui occaſione ſanguinis materia purulenta referti. Et quemadmodum in genere ulcera fœtentia, quæ majorem putredinem, ipſique ſphacelo eatenus affinem, involvunt, difficilioris curationis exiſtunt, ita ſpes reſtitutionis multo minor, imo nulla relinquitur, quotiescunque talia nobile quoddam viſcus corrumpunt, ac inſuper chirurgi manum operamque ſubterfugiunt, utpote intra thoracem vel abdomen ſecure deliteſcentia.

§. 15. Cæterum impuritatem ſanguinis, qualem in lue Gallica, lepra, ſcabie, ſatis contumacem in variolis, morbillis, petechiis &c. temporariam ſed periculoſiorem ſimul agnoſcimus, non alia tollunt medicamenta, quam ſanguinem purificantia. Merentur ſic appellari expellentia potiſſimum, acria & amara, uti ſunt myrrha, camphora, cortex ac lignum Guajacum, rad. Gentianæ, ariſtolochiæ, fumariæ bulboſæ, helenii, pimpinellæ, Herb. Card. ben. ſcordii, rutæ atque ſimilia. Enimvero quæritur merito, qua ratione talia operentur medicamenta, cum non adeo ſit obvium, quid ſapor eorum acris amarusve conferat ad expellendum, e. g. ſi bilis ſanguini admixta fuerit. Quid? quod puſtulæ ac maculæ haud raro erumpunt poſt expellentium uſum, quantumvis ſudorem nullatenus provocarint. Nam & purgantia, præcipue acriora & amara, uti e colocynthide ac aloe parata, ſi modo malignitas febris non prohibeat, expellunt inſimul dum purgant, atque ſic duplici nomine purificant ſanguinem, nempe tum præſentem in vaſis ſanguiferis, tum futurum, id eſt, chylum e primis viis eo transferendum. Id enim intendunt procul dubio etiam illi, qui flores pruni ſylveſtris vel fumariam tanti æſtimant infuſa: qui præter eſſentiam fumariæ compoſitam tincturamque ♂ii e ſcoriis reguli paratam vix ullum adhibent ſanguinem purificans.

§. 16.

Digitized by Google

§. 16. Hæc videlicet cauſa me movet, ut ferme cum Kirchero in eandem opinionem deſcendam, omnemque morbum cum ejusmodi exanthematibus conjunctum, a ſemine quodam verminoſo deducam. Ita enim apparebit non obſcure quamobrem vermes fugantia quæcunque ſint etiam expellentia optima. Inſtar omnium ſint ☿alia, ultimum in hoc morborum genere aſylum atque refugium. Cinnabaris profecto nativa & antimonii exhibetur optimo cum ſucceſſu, quando purgare non licet: ubi hoc licitum eſt, nihil præſtantius habetur ☿io dulci cum aloe atque colocynthidis extracto. Annon denique ad ſalivationem usque utimur ☿libus, ſi malum rebelle aliter domari nequeat.

§. 17. Quæ ad corrigendum ſanguinem, ſi admodum tartareus vel etiam arenoſus exiſtat, medicamenta requirantur, non obſcurum eſt, ſi ad ea reſpiciamus, quorum uſum in diluenda humorum acrimonia, & ſalium, acidorum præcipue, abundantia minuenda paulo ante commendavi. Martialia præ cæteris ideo mihi probantur maxime, quod tanquam ponderoſiora vim præcipitandi ac deſtruendi acidum ſingularem obtineant; pergunt enim ſalia volatilia & fixa non minus quam lapidoſa terreaque ab acidis ſoluta in maſſam ſanguineam, adeoque hujus ſalſedinem augent, dum acidum primarum viarum deſtruunt. Aſt ferri limatura, etiamſi ſolvatur in ſtomacho, vix ac ne vix quidem penetrat per vaſa lactea, ſed ſtatim præcipitatur una cum ſalibus corroſivis, & excernitur feliciter ſub atrato fecum alvinarum colore. Habent hinc martialia vim egregie anodynam, ipſa etiam opiata interdum ſuperantem, in ſcorbuto, arthritide, ſimilibusque morbis, ab acrimonia humorum ſumma natis, uti non numerandis didici experimentis.

§. 18. Ad fervorem ſanguinis extinguendum valent refrigerantia, inter quæ omnino eminent hypnotica, motum ⁓uum igneorum, qui cauſa illius æſtus proxima eſt, quodammodo compeſcentia. Reliqua ſpectant cauſas remotiores, diluuntque vel temperant

perant humorum acrimoniam, quæ vellicando fibras animam reddebant inquietam aut obſtructionem, ſi forſan caloris autor fuerit, reſerant tanquam aperientia. Adhæc refrigerant evacuantia quæcunque, dum partem quandam ⌒uum illaudabilibus pariter ac optimis humoribus inhabitantium deprædantur, ſed Venæ ſectio id peculiare habet præ aliis, quod abſque commotione confeſtim refrigeret, dum adhuc ſanguis fluit, adeoque præſentaneam ſtatim opem afferat. v. g. in inflammationibus, febribus ardentibus. Verum ſudorifera, vomitoria & purgantia poſt ſe quidem relinquunt virium proſtrationem, atque hinc dependens qualecunque refrigerium, in ipſo tamen actu, quo in corpore operantur, præſertim ſi acria fuerint medicamenta, non parum exacerbare calorem ſolent.

§. 19. Denique frigidum ſanguinem non difficulter ad naturalem reducimus temperiem per ſpirituoſa & aromatica, quippe quæ calefacientium nomen præ cæteris omnibus merentur. Reficiunt enim ⌒us vitales ac reſtituunt deficientes medicamenta ſpirituoſa ſeu ⌒us ardentes, plus minus fragrantes, ut ſunt roſarum, rubi idæi, pomorum dulcium, cydoniorum, ceraſorum: ſi acriores fuerint, uti ⌒us florum convallium, roſmarini, cochleariæ, & aromatiſati ut aquæ antapoplecticæ, balſamum embryonum, atque ſimilia poſſident inſimul facultatem excitandi quoque languentem torpidamque animam. In hoc namque paſſu quæcunque proſunt acria, pro ratione circumſtantiarum modo acida, modo ⊖ volat. turgida, modo ſalſa, vel quocunque ſapore penetranti prædita.

§. 20. Hæc de Sangvinis Pravitate dicta ſufficere poterunt hac vice. Quanquam enim haud neſciam, adhuc plurima ſupereſſe, quæ ad ulteriorem hujus Theoriæ pariter ac Praxeos illuſtrationem facere potuiſſent, nolui tamen diſputationis limites temere transgredi, ne vel ipſa prolixitate nauſeam lectori creem. Deo autem T.O.M. immortales ago habeoque gratias, quod immenſa ſua gratia huic etiam labori meo intereſſe ac præeſſe voluerit. Ei ſoli ſit in perpetuum Laus Honor & Gloria.

Digitized by Google

DISPUTATIO XXVIII.

DE

NUTRITIONE.

PRÆFAMEN.

QUi prima mundi principia ſummeque mirandum creationis opus mente reſpicit, is quidem Gloriæ Divinæ argumentum reperit evidentiſſimum; neſcio tamen an huic ſecundum ſit, quod ex ejusdem Univerſitatis tutela quotidie naſcitur atque augetur. Tanta eſt Summi Numinis providentia in conſervando immenſi orbis ordine, quanta in creando ſplenduit omnipotentia: adeo plena ſunt omnia admirationis Domini. Cœlum atque terra, & quicquid noſtris obverſatur oculis, animos indeſinenter revocat ad divinæ æternæque laudis memoriam; ſed vel ſola homini conceſſa gratia ſufficit, qua non dicam ſpiritualiter (illa namque ad forum Theologicum ſpectat) ſed ſaltem naturaliter nos beat DEUS clementiſſimus. Nimirum tantis gaudet dotibus humani generis natura, ut & unica hæc omnem mundi theſaurum referre, imo eundem vi rationis multum antecedere queat. Ideoque non contemnendum videtur eorum inſtitutum, qui poſthabitis omnibus ſolam ſui cognitionem accuratius perſcrutantur, ejus-

Digitized by Google

ejusque non modo jucunditatem, ſed & multiplicem uſum indefeſſo conatu quæſitant. Nec mihi, opinor, quisquam vitio vertet, quod hoc ſecutus hac vice materiam diſſerendi ex Anthropologia eligere atq; pro ingenii viribus explicare voluerim. Incidi autem in nutritionem, quotidie quidem obviam, interim omni difficultate non deſtitutam. Diſſenſus enim Doctorum, quem univerſa rerum naturalium doctrina patitur, hanc quoque materiam non parum intricatam reddit atque ambiguam. Propterea ſepoſita pauliſper graviſſimorum Virorum authoritate rem ipſam aggredi, ejusdem rationes expendere atq; ſic demum mihi videatur, pronunciare integrum eris. Faxit DIVINUM NUMEN, ut ex voto ſuccedat!

§. 1.

NUTRITIONIS, quam tractare animus eſt, vox equidem varia ſignificatione gaudet; ſæpius enim cum conſervatione coincidit, ita ut v. g. camphora nutriri dicatur addito pipere, flamma adjecto ligno &c. ſed hæc ſignificatio ſaltem tropica eſt.

§. 2. Competit autem magis proprie animalibus atque plantis; de mineralibus liberum cuique relinquo judicium. Cum enim hæc ipſa per appoſitionem tantummodo particularem ad extra augeri ac præterea vita carere dicantur, idcirco a vera nutritione communiter excluduntur.

§. 3. His jam remotis una cum vegetabilibus atque brutis, hominum ſaltem nutritionem tractandam ſumo, cujus rationem omnem breviter huic includo definitioni: NUTRITIO eſt unio ali-

menti cum partibus alendis, quam Spiritus ad vitæ conſervationem præſtant.

§. 4. In reſolutione hujus definitionis qvinqve notanda occurrunt, nempe primo nutritionis forma, unio: ſecundo materia alimentum: tertio ſubjectum, alendæ partes: quarto cauſa Efficiens, ſpiritus: quinto denique finis, vitæ conſervatio.

§. 5. Quod nutritionis formam ſpectat, quæ locum generis in definitione occupat, dixi eam conſiſtere in unione alimenti atque corporis. Contingit autem illa triplici potiſſimum modo, juxta Diemerbrœck. Anat. p. 494. Vel enim corpus nutritur, ut ſimul accreſcat; vel nutritur & in eodem ſtatu permanet; vel nutritur & decreſcit.

§. 6. Videlicet nutrimenti aliquando plus aſſimilatur corpori, quam huic decedit, adeoque moles augetur: aliquando corpori accedit nutrimentum æquali pondere cum abſumtis, atque ſic in eodem ſtatu manet: aliquando vero minus nutrimenti accedit, quam forte tranſpirat ac diſſipatur, unde corpus neceſſario quidem decreſcit, conſervatur tamen.

§. 7. Sciendum autem eſt mediam hanc nutritionis ſpeciem ſaltem pro genuina haberi a philoſophis, ac propterea per repletiones ejus, quod evacuatum eſt, aut repoſitionem novæ partis in locum abſumtæ communiter definiri.

§. 8. Hac de cauſa primæ nutritionis ſpeciei aliud nomen imponentes, augmentationem ſeu accretionem dixere, eamque maxime diverſam a nutritione voluerunt, ſed præter neceſſitatem.

§. 9. Quis enim nutritionem plantis denegare auſit, aut diſtinctam ab augmentatione affirmare, eo quod ipſis, ſi præcipue buxum, roſmarinum atque ſimilia perpetuo virentia, ſumas, nil quidem decedat, plurimum autem omni die accedat in augmentum.

§. 10. Deinde, cur non tertiæ ſpeciei ſingulare fecerunt nomen, quæ tamen eodem modo nempe mentaliter a cætera nutritione

tione diſtingvi poſſet. Decrementum vero vel diminutio, quibus forte terminis uti quis queat, naturam hujus nutritionis non exhauriunt, utpote qui magis locum habebunt in iis, quibus nutrimentum denegatum eſt. Fieri autem poteſt ut e. g. obeſior ruſticus, optimo nutrimento ac ſanitate perfecta gaudens, ob nimios labores ſudoresque paulatim emacietur; in hoc ſane tranſpiratio quidem accelerata, nutritio autem inculpata ac eadem eſt cum antegreſſa.

§. 11. Perinde igitur eſt, ſive corpus augeatur ſive non, ſufficit ea, quæ ad nutriendum apta ſunt cum noſtris uniri partibus, atque aſſimilari adeo, ut in harum naturam perfecte convertantur. In hac enim unice juxta definitionem formalis ratio nutritionis conſiſtit.

§. 12. Tranſeo ad materiam, quæ pro diverſitate autorum diverſa quoque ſtatuitur. Tres autem potiores ſunt opiniones, prima quæ ſerum, altera quæ ſuccum nervorum, tertia quæ ſanguinem pro materia nutritionis habet. Audiamus ſingulas.

§. 13. Sed præmonendum eſt, omnes quidem convenire in materia remota, in proxima vero maxime diſſentire. Nemo enim ſanæ mentis inficias ibit, ex aſſumto cibo potuque nutrimentum capi; alioquin fruſtra certas quotidie horas prandio atque cœnæ deſtinaremus, imo & cebrius pabulum qui præberet porco bovique pingvedinem ſperans, nodum in ſcirpo quæreret.

§. 14. An autem aſſumta in chylum ſaltem reſoluta, an vero ſub ſpecie ſeri aut, in liquorem nervoſum vel ſanguinem converſa demum nutritioni apta ſint, id ipſum eſt, quod controvertitur.

§. 15. Primam qvi fovent ſententiam, totumque corpus ſero nutriri credunt, illi ſub titulo ſeri non inutilem quidem ac ſimplicem aquam, ſed vel chylo ſaturatam, vel ex eo colliquato factam intelligunt.

§. 16. Nempe qui ſangvinem e vena hominis ſani miſſum & aliquandiu ſepoſitum conſiderat, deprehendet aliam ejus par-

Digitized by Google

tem ſpiſſam atque coccineam, aliam ſeroſam & fluidiorem, aliquando lacteam, plerumque pellucidam eſſe. Illam partem magis vitalem aptamque ad generationem ſpirituum, caloremque corporis ſervandum, hanc nutritiam judicant, partibusque alendis dicatam.

§. 17. Hoc itaque ſerum cum videant ad omnes deferri partes per arterias, nec ullum liquorem æque diſtribui, exiſtimarunt non improbabilem ejus eſſe uſum in nutriendis partibus. Parum autem hujus argumenti vim metuit, qui idem hoc de Sangvine prædicat.

§. 18. Dicis: Atqui manifeſtum eſt ſerum relinqui in nutrimentum partium; ſangvis enim, qui ad circumferentiam corporis per arterias defertur, ſeroſior, qui refluit per venas magis pingvis & unctuoſus deprehenditur, vid. Charleton in Exerc. V. pag. 73. & 74.

§. 19. Committitur autem hic fallacia non cauſæ ut cauſæ. Poſito enim, ſangvinem venoſum minus eſſe ſeroſum, quam arterioſum; inde tamen non ſequitur, ſerum abire in nutrimentum partium; refluit enim idem ſerum per vaſa lymphatica ſeorſim, quod antea ſangvini permiſtum erat. Ut taceam per inſenſibilem tranſpirationem atque ſudorem eandem ſæpius lympham imminui, atque ſic ſanguinem a corporis peripheria refluum minus ſeroſum eſſe.

§. 20. Egregium fateor argumentum, huic ſententiæ plurimum favens forent lymphatica vaſa, ſi non a partibus ſed ad partes abirent. Nec minore laude dignus eſſet Bilſius, ſi præter hæc lymphatica ſua quoque rorifera tandem demonſtrare voluiſſet vel potuiſſet.

§. 21. Sed pergo ad alia. Axioma vulgo notiſſimum eſt iisdem nos nutriri quibus conſtamus: nutrimentum enim conſimilis omnino naturæ eſſe debet cum illis partibus quibuscum unitur. Conſtamus autem omnes ex ſeminali liquore, adeoque ſimili

mili quoque nutrimur. Nihil autem in toto corpore ſemini æque comparari poteſt, quam chylus atque lympha: ergo hæc ſola videntur idonea ad nutriendas partes.

§. 22. Reſpondeo breviter, male explicari illud Philoſophorum axioma; loquitur enim hoc de materia nutritionis & generationis proxima, non de remota, ita ut idem ſonet ac ſi dixerint, quales particulæ requiruntur in generatione ad conſtitutionem partium, tales quoque ad nutritionem requiruntur. Jam vero ad generationem requiruntur v. g. AQVEÆ, TERREÆ, & SALINÆ, quæ ſemini includuntur, ergo & aqueæ, terreæ atque ſalinæ requiruntur ad nutritionem. Quodſi enim materiam generationis & nutritionis remotam intelligerent, tum ſequeretur, nos omnes qui ex ſemine conſtamus, nutriri eodem ſemine.

§. 23. Regeris, terminum iisdem non innuere hoc loco aliquam identitatem, ſed paritatem tantum & ſimilitudinem, ſemini autem ſimillimum eſſe chylum ſeroſum. Reſpondeo eandem eſſe rationem ſangvinis, ſi colorem præſcindas hic non obſtantem, imo & ſangvinem longe aptiorem eſſe & nobiliorem chylo, eo quod in illo particulæ melius per digeſtionem longiorem unitæ ſunt; quemadmodum nec crudum ſemen, ſed aliquandiu digeſtum ac ſangvineis hinc inde notis ſignatum, in partium formationem inſumitur.

§. 24. Inſtas ulterius, non opus eſſe materia adeo perfecte diſpoſita ad generationem æque ac nutritionem; archei enim munus hoc eſſe, ut materiæ particulas juxta connatam ideam apte diſponat. Si enim juxta Helmontium p. m. 29.23. & 330. 51. duo ſunt omnium rerum principia, unum materiale aqua, & alterum effectivum, fermentum ſive Archeus, quid clarius, aptiſſimam eſſe lympham tam ad generandas quam nutriendas partes.

§. 25. Nec obſtare poteſt maxima partium inter ſe diverſitas. Quemadmodum enim pluvialis aqua aceſcit in acetoſella, amareſcit in abſinthio, acreſcit in naſturtio, dulceſcit in glycyrhi-

za,

za, in aliis aliam naturam induit, viquе archei ſeminalis convertitur in folia, ligna, cortices atque radices, quale quid in Helmontio p. m. 88, 30. & Boyle Chym. ſcept. p. 38. & ſeq. quoque lego. Ita & lympha, microcoſmi ros, amareſcit in bile, aceſcit in pancreate, dulceſcit in mammis nutricum, induratur in oſſibus, in membranis, muſculis, cartilaginibus aut glandulis aliam conſiſtentiam recipit aliamque faciem.

§. 26. Nec enim argumenta deſunt, quibus demonſtrari poteſt, ipſa quoque animalia, piſces præſertim, ſola aqua nutriri. Ut enim exemplum ſalmonis & ſturionis, quæ Helmont. p. 94 29. urget, taceam, ſaltem ex Boyle Chym. ſc. p. 138. unicam recitabo hiſtoriam. Refert hic ex Rondeletio, uxorem ejus in vitro aqua impleto piſcem ſine ullo alio nutrimento conſervaſſe per tres annos, interea illum ita notabiliter increviſſe, ut regredi nequiret ex illo foramine per quod immiſſus erat.

§. 27. Ex quibus omnibus manifeſto liquet, ſimpliciſſimam aquam ad nutriendum convenientiſſimam eſſe, adeoque non dubitandum, ſerum noſtri corporis, quod ejus naturam in nobis exprimit, ſimilem in nutriendo uſum præſtare poſſe.

§. 28. Conſequentia autem hæc admodum vana mihi videtur. Quod enim vegetabilia ſpectat, concedam ultro mentham, pulegium, meliſſam, ipſamque ſalicem & centum alia pura nutriri aqua; ſunt tamen innumera, quæ ſimili modo nec conſervari nedum augeri videas.

§. 29. Deinde ſi vel maxime omnis planta unice ex aqua naſceretur ac incrementum caperet, nondum tamen ad hominem argumentari potes, niſi etiam ab agro ſtercorato ad barbæ fœcunditatem concludendum velis.

§. 30. Quod piſces attinet, dabo & hoc, omnes ſola nutriri aqua, quod tamen falſiſſimum eſt; exinde vero ne quidem ad canem muremque ſuſtentandum argumentari licet, multo minus ad hominem.

§. 31.

§. 31. Sed jam illos audiamus, qui ſuccum nervorum nutricium defendunt, ac videamus quænam materia, quænam officina & quænam tandem ejus via ſit, in his enim ipſi non parum diſſentire videntur patroni hujus liquoris.

§. 32. Conveniunt quidem in eo omnes, liquorem hunc ex ſanguinis parte ſeroſa atque chyloſa elaborari, non ex rubicunda, utpote quæ ad ſpirituum generationem caloriſque nativi conſervationem faciat. Vid. Georg. Ent. in apolog. pro circul. ſang. p. 74. Gliſſonius & alii.

§. 33. Differunt autem in officina ſic: plerique glandulis meſentericis, lumbaribus atque thymo hoc negotium elaborandi ſuccum nutricium committunt. vid. Gliſſonius in anat. hep. p. 530. ſeqq. qui vehiculum hujus ſucci ex liene addit p. 523. Conferatur ſimul ſtrenuus ejus ſectator Charleton in Oecon. An. p. 202. & ſeqq. item Conſentinus in progymnaſm. VI. p. 281. qui jam nominatis glandulis pituitariam, alarum inguinumque & cæteras adjungit glandulas.

§. 34. His ſpretis Williſius primos fontes nervoſi humoris in cerebro ac cerebello ſtatuit, in Cerebr. anat. p. 101. ſimulqûe in hoc abit a ſententia aliorum, quod hunc liquorem non tantum, ſed & partem ſanguinis ſeroſam per arterias allatam, credat nutritionis eſſe materiam, juxta ſuperius memoratam aliorum opinionem.

§. 35. Et quamvis illi generationem nervoſi ſucci in cerebro non admittant, concedunt tamen ex cerebro, cerebello ac medulla ſpinali eum diſtribui & quidem per nervos, quibus Conſentinus membranas addit, aſſerens per has quoque ſuccum illlum in pleraſque corporis partes diffundi non ſecus ac in arboribus maxima portio alimenti per librum corticemque permanat.

§. 36. Sunt autem argumenta, quibus hanc de ſucco nutricio ſententiam tuentur, hæc potiſſimum: videlicet in paralyſi clarum eſt ariduram, quæ illam ſequi ſolet, nervorum ſaltem vitio

Uu u con-

contingere; vaſa enim ſanguifera recte omnino ſe habent, ita ut pars affecta nequiret marceſcere, ſi quidem ſanguis nutrimentum ferret. Videatur Gliſſonius p. 497.

§. 37. Confirmat hoc ipſum hiſtoria Charletoni, quam in Oecon. anim. p. 187. addit. Refert is a læſo in phlebotomia inepta nervo, brachium poſt diras convulſiones ita exaruiſſe, ut carnes ad oſſa contegenda vix ſuffecerint. Hanc autem atrophiam procul dubio ex nervi inciſione hincque impedito ſucci nutritii fluxu natam eſſe ſubjungit.

§. 38. Nec diffiteor in paralyſi æque ac ſimili inepta Venæ Sectione contabeſcere partem non alia quam nervorum culpa, exinde tamen liquoris nervoſi exiſtentia nondum demonſtratur. Dabitur enim vera hujus ariduræ ratio in ſequenti §. 95.

§. 39. Atqui, inquiunt, e partium nervoſarum vulneribus roſcidus ſæpe humor, albumini ovorum non abſimilis extillat, qui certe ex arteriis veniſque minime profluxiſſe videtur.

§. 40. Reſponſum autem jam eſt a Graafio in cap. 2. de ſucco pancr. p. 527. liquorem illum potius ex vaſis lymphaticis quam nervis læſis emanaſſe; quod ipſum ſatis confirmare valet experimentum ab eo inſtitutum locoque cit. annotatum, quod hoc eſt: Denudavit inſignis ille Anatomicus nervum in cane cruralem, diſſectumque transverſim & a vaſis lymphaticis liberatum in phialam, ad colligendum ſuccum pancreaticum paratam, immiſit, probeque munito vitro ſperavit liquorem nervorum nutricium ſe collecturum, ſed fruſtra; Spatio enim quatuor vel quinque horarum ne minimam quidem guttulam collegit, quod procul omni dubio factum fuiſſet, ſi quidem aliquis in vivente cane liquor per nervos e cerebro deplueret.

§. 41. Inſtat Willis. *l. c.* liquorem hunc admodum ſubtilem & pſrituoſum eſſe, præſertim in adultis, in junioribus autem catuis adhuc viſcoſum exiſtere ita, ut & nervus quidam major ni his igatus intumeſcat ſupra ligaturam, non ſecus ac arteria aliqua.

§. 52.

§. 42. Rectiſſime autem hoc Williſii aſſertum in dubium vocatum eſt ab Excellentiſſ. Dn. D. Bohnio in Diſſert. Phyſ. 12. §. 13. qui duabus vicibus inſtituto hujus rei experimento deprehendit nervum catelli recens nati filo conſtrictum nullo modo intumuiſſe; quod ipſum alii quoque idem tentantes teſtari poterunt.

§. 43. Pergunt ulterius in probanda ſua theſi hoc modo: in phthiſi emplaſtra cephalica egregie conferunt ac partium nutritionem adjuvant, manifeſto indicio, nervos quoque muneri nutritionis præeſſe.

§. 44. Concedo totum, quantumvis ipſum remedii genus ſuſpectum mihi ſit, ac dubitem, an unquam in vera phthiſi ſeu pulmonum exulceratione talia emplaſtra quicquam præſtiterint.

§. 45. Similis ratio eſt illius curæ, qua fœdum equorum morbum, Gallico affinem, depellunt, cujus Willis meminit l. c. p. 103. quando flammulam, ranunculum & ſimiles acriores plantas in maſſam contuſas equi auribus imponunt, quo remedio intra viginti quatuor horas morbi ferocia ſic mitigatur, ut & tibiarum ulcera exſiccentur, ac brevi poſt ſanitati reſtituatur equus.

§. 46. Cum igitur videant hoc remedii genus capiti, nervorum origini applicatum in diſtans operari atque ulceribus longe remotis mederi, concludunt cerebri & ſucci nervoſi dyſcraſiam ab iſto pharmaco ſublatam inque naturalem ac debitum ſtatum reductam eſſe.

§. 47. Mihi vero hic argumentandi modus minus arridet. Video enim eundem ranunculum manuum carpis alligatum tertianam tollere, anſerinam plantis pedum alligatam dyſenteriam ſanare, mercurium quibusdam articulis ſaltim inunctum ſcabiei luiq; venereæ mederi, etiamſi totum occuparint corpus. Quis vero hinc colligeret, originem tertianæ in manuum carpis, dyſenteriæ in pedum plantis, ſcabiei ac luis venereæ radicem in manuum pedumque articulis hærere, aut propter ſublatam ſanguinis per venas ab artubus reflui dyſcraſiam hos morbos ſublatos eſſe, quod i-

Digitized by Google

pſum tamen majore adhuc probalitate gauderet, quam fictus nervorum ſuccus.

§. 48. Nolo autem plura, quibus vel probatur vel impugnatur nervoſus latex, argumenta coacervare, pergendum enim mihi eſt ad tertiam de materia nutritionis opinionem, quæ nec ſerum nec ſuccum nervorum admittit, ſed ipſum rubicundum ſanguinem eligit.

§. 49. Antiquiſſima hæc eſt ſententia, quam & hac vice defendendam in me ſuſcipio, poſtquam breviter aliqua veterum ſuppoſita minus permittenda removero.

§. 50. Quemadmodum enim hi ſanguinem ex diverſis compoſitum homoribus ſtatuunt, bile ſcil. pituita, melancholia & ſanguine temperato; ita & quamvis partem pro diverſitate ſui temperamenti calidum & ſiccum, frigidum & humidum, frigidum & ſiccum, calidum & humidum putant pro nutrimento poſtulare.

§. 51. Nullum interim jam enumeratorum humorum permittunt dici excrementitium, ſed omnem in nutritionem inſumi volunt ſic quidem, ut ex mente Avicennæ hinc naſcantur humores ſecundarii, innominatus, ros, gluten atque cambium. Innominatus illis dicitur, quamdiu ſanguinis in venis capillaribus hæret, ibidemque primam alterationem ſubit, ut & mutato colore in partibus ſpermaticis albeſcat. Poſtuqam autem hic humor e venulis prodit atque in partium ſubſtantiam diffunditur, ros appellatur; ut vero hic parti agglutinetur, diuturniore opus eſt coctione, à qua magis craſſus ac viſcidus redditur dictus gluten; quod tandem in naturam partis alendæ converſum cambii nomine inſignitum eſt.

§. 52. Multiplicantur autem præter neceſſitatem nomina hoc in paſſu. Nec enim abſtractiones illæ mentales quicquam aliud explicare poſſunt, quam quod ſub unico tertiæ coctionis termino comprehenſum ab aliis & intellectum erat.

§. 53

§. 53. Quod vero quatuor humorum exiſtentiam in ſanguine concernit, ea jam quidem ſatis a Neotericis rejecta eſt, poſſet tamen quodammodo admitti, ſi per pituitam ſeroſam partem, quæ coctione in gelatinam viſcidam facile abit, intelligas; per ſanguinem, partem coloratam & ſulphuream; per bilem ſal volatile; per melancholiam ſal acidum. Hæc enim omnia ſanguini ſecundum naturam ineſſe non eſt improbabile.

§. 54. Quandocunque igitur ſanguinem eſſe materiam ad nutriendum corpus aptiſſimam aſſero cum veteribus, non partem ſaltem ejus caſeoſam cum Betto, nec ſeroſam cum aliis, ſed omnes ſimul particulas maſſam ſanguineam conſtituentes volo intellectas.

§. 55. Res expedita foret ac facilis, ſi juxta Barbatum ſanguinem & ſerum huic permiſtum nutrimentum dicerem partium, hancque diviſionem in ſpermaticas & ſanguineas ſic admitterem, ut ſpermaticas ſero, ſanguineas ſanguine nutriri velim.

§. 56. Sed nec hæc mihi ſatis probatur ſententia. Nam primo ipſa partium diviſio in ſpermaticas & ſanguineas vana eſt falſoque ſuperſtructa fundamento. Crediderunt namque veteres ſicut ad animalium ita & hominis generationem duo principia concurrere, ſemen virile puta & maternum ſanguinem, atque ex hoc partes naſci ſanguineas, ex illo ſpermaticas. vid. Andreas Laurentius in Hiſt. anat. p. 284.

§. 57. Atque ex hoc errore, quod obiter addo, natus eſt Paracelſi homunculus, quem ex ſemine ac menſtruo ſanguine aliquandiu digeſtis in fimo produci docet. Facile tamen hæc generationis principia reſpuit, qui modo ex gallinæ ovo, citra ſanguinis additamentum, partes ſanguineas æque ac ſpermaticas prodire cernit.

§. 58. Secundo, ſi quæ foret harum partium diverſitas, inutile omnino foret ſanguinem per arterias abire ad partes etiam ſpermaticas, quibus vaſa lymphatica ſufficerent. Nullibi autem

Digitized by Google

quicquam fruſtra ac temere agit natura, mater providentiſſima.

§. 59. Ergone inquis, ſerum ad nutritionem prorſus inutile eſt? Non omne. Scias etenim aliud maſſæ ſanguineæ aſſimilatum eſſe ac requiſitum ad ejusdem fluxibilitatem, aliud ſuperfluum, quod chylum antea vehebat per renes nunc ſecernendum. Hoc ſane minus eſſe proficuum, minimeque ad nutritionem requiſitum palam eſt ex eo, quod ſanguis tabidorum plurimus ſæpe ſed aquoſior ſit, obeſiorum autem minus ſeroſus, ita ut vix unum cochlear ejus in ſanguine horum per V. S. miſſo obſervare liceat.

§. 60. Serum autem illud, quod ad ipſam ſanguinis conſtitutionem requiritur; aut nutrit revera, v. g. oculorums humores, aut ſaltem neceſſarium particularum nutritivarum vehiculum eſt. Explicat hunc ſeri uſum Diemerbrœck. p. 496. & 497. hoc ſimili: videlicet ſicut mercurius cum auro unitus atque amalgamatus affricatur metallo deaurando, ipſe autem diſſipatur iterum ab ignis calore, ac poſt ſe auri ſplendorem relinquit; ita quoque in nobis mercurius, ſanguinis aurum ad partes deferens iisque apponens eſt ſerum, quod ipſum equidem nutritionis materia non eſt, eandem tamen ſecum affert.

§. 61. Sed uti dixi, ſeri uſus omnino rejici non debet, ſunt enim partes noſtri corporis plurimum inter ſe diverſæ, adeoque aliæ ſui conſervationem particulas terreas, aliæ aqueas magis, aliæ ſalinas expetunt, quas omnes largiter ſupeditare ſanguis poteſt.

§. 62. Hoc ut aſſertum firmius evadat, removenda erunt aliqua dubia huic objecta ab Entio potiſſimum in Apolog. p. 69. quæ repetere Charleton in Exercit. 5. p. 68. & ſeqq. non dubitavit.

§. 63. Potiſſimum argumentum, quo probare conantur ſanginem non nutrire hoc eſt: Cerebrum, oſſa, nervi, ligamenta, teſticuſi & partes aliæ ſanguinem ex arteriis non recipiunt, nutriuntur tamen, ergo neceſſum eſt aliud quoddam eſſe harum partium nutrimentum præter ſanguinem.

§. 64

Digitized by Google

§. 64. Fatentur autem ipſi ſanguinem quidem in his omnibus reperiri, negant tamen illud in ſingulis earum particulis conſpici. De cerebro quidem, quo exemplo utitur Charleton, falſo aſſeritur, vaſa ſanguifera vix ullibi reperiri in eo, niſi ubi membranæ ſitæ ſint. Non enim ſemel vidi in cerebri ſectione innumera fere punctula ſanguinis prodiiſſe ex ipſa medullari ſubſtantia.

§. 65. Quod ſi autem aliis in partibus v. g. oſſibus, nervis &c. non æque ſub adſpectum cadant ac deprehendantur arteriolæ ſanguineusque color, ſciendum eſt, ſubtilitatem illarum hujus rubedinem adeo imminuere, ut vix oculis cerni queat, quemadmodum ex unico ac exiliſſimo bombycis filo de colore ſerici nemo judicare poteſt.

§. 66. Res manifeſtior eſt in oculo, cujus album ſeu tunica adnata plurimam partem candidiſſima innumeris nihilominus vaſculis ſanguiferis gaudet, quæ tamen vix unquam in conſpectum veniunt niſi forte in ophthalmia tunica hæc ſic inflammetur, ut quaſi ex meris contexta venulis videatur.

§. 67. Objiciunt porro, iis qui fame moriuntur plurimum adhuc ſanguinis in venis etiam poſt obitum ſupereſſe, qui ſi nutriret, mortem neceſſario averteret; quemadmodum flammula lucernæ non extinguitur, quamdiu ei vel minimum olei inflammabilis ſuppetit.

§. 68. Nego autem fame aliquem perire prius, quam ſanguis deficiat, quod ſatis apparet ex illatis a Diemerbrœck exemplis, quæ pag. 502. videri poſſunt. Obſervavit hic in quodam viro, qui vitæ pertæſus per aliquot ſeptimanarum abſtinentiam ſeipſum fame & ſiti extinxerat omnes minores venas meſaraicas, intercoſtales & ſimiles quaſi deletas, ipſum autem ſanguinem adeo paucum fuiſſe, ut ex vena cava vix tria cochlearia cruoris effluxerint, aorta autem omnino fuerit vacua.

§. 69. Similiter in altero ob diuturnam inappetentiam longa inedia emaciato tandemque mortuo venas ſimul & arterias in

tan-

tantum inanitas invenit, ut ex arteria magna nihil, ex vena cava vix duo cochlearia ſanguinis emanarint. Quis vero auſit affirmare exiguas has ſanguinis reliquias ſufficere potuiſſe ad nutritionem totius.

§. 70. Intelligo autem alios hic mihi regerere, hæc omnia magis probare chyli defectum eſſe mortis cauſam, quam ſanguinis diſpendium; præſertim cum videant ex unius vel duorum dierum inedia faciem ilico minus floridam atque collapſam reddi non ſane ob inopiam ſanguinis, utpote qui adhuc ſufficienter per totum corporis habitum circulatur, ſed chymi ſaltem defectum, quem ad ſui nutritionem quævis pars expetit.

§. 71. Mihi attamen veroſimilius videtur, vividum faciei colorem ſanguini potius quam affluenti chylo deberi. Quis enim neſcit quemvis hominem macilentum etiam atque cachecticum calentibus in corporis exercitio membris ſanguinisque motu ſic accelerato, vultum longe formoſiorem ac hilariorem præ ſe ferre, venas magis conſpicuas manusque ſucci plenas monſtrare.

§. 72. Ideoque ſi cui ex abſtinentia cibi potusque facies alteratur atque in triſtiorem convertitur, accidit profecto non ob chyli ſed ſanguinis potius defectum; nam & huic potius quam chylo malarum rubor debetur.

§. 73. Inſtant ulterius: ſanguinem ad nutriendum eſſe ineptum, eo quod maximam cum multis partibus habeat diſſimilitudinem, ut cum cerebro, oſſibus, membranis &c.

§. 74. Huic objectioni duplici modo reſpondere poſſum, nempe primo indirecte per inſtantiam ex §. anteced. 26. repetendam. Quemadmodum enim eadem ſimplex & pluvialis aqua viridia ſimul folia, roſam rubentem, purpuream violam, narciſſum candidum, omnisque generis atque coloris plantas nutrit, ita nec impoſſibile eſt eundem ſanguinem alere candidas ſimul & ſanguineas partes. Leviſſima enim particularum inverſio omnem ilico colorem facile mutat, quod chylus ex omni ciborum genere paratus ſufficienter probat.

§. 75.

§. 75. Directe autem & recte quidem ſecundo reſpondet Diemerbroek. l. c. p. 503. & 504. ſanguinem in toto ſpectatum videri quidem multis partibus diſſimilem, ſed in particulis ſuis conſideratum habere in ſe, quod ſingulis partibus ſimile adeoque idoneum ad nutriendum exiſtit.

§. 76. Nec obſtat ſanguinis rapidior motus, quem Willis p. 100. ita comparatum ſtatuit, ut torrentis inſtar ripas, quas interfluit, ſuo decurſu magis atterere, quam iisdem quicquam affigere videatur.

§. 77. Quantumvis enim motus ſanguinis in arteriis velocior ſit ob cordis pulſum, ſegnior tamen eſt, quando per partium nutriendarum poros transcolatur, atque in venas regurgitat. Deinde ipſum ſimile huc minus quadrat, etſi enim unda fluminis levius arenoſumque litus eluat, ſaxeum tamen atque firmius immotum manet ac ſæpius novo terræ advectæ cumulo augetur. Similiter & fibroſa partium ſtamina a ſanguinis appulſu minus detrimenti patiuntur, plurimum autem emolumenti capiunt.

§. 78. Sed hæc de nutrimento dicta ſufficiant; videamus nunc cujusnam naturæ ſubjectum nutritionis ſit, quidque ſub alendis partibus intelligatur.

§. 79. Nimirum ſi Divinum Hippocratem ſequimur partes noſtri corporis tres dicendæ ſunt, continentes, contentæ & impetum facientes, ab aliis ſolidæ, humores & ſpiritus, a Laurentio nutriendæ, nutrientes & impellentes dictæ.

§. 80. Non ignoro a plerisque humores atque ſpiritus e partium numero excludi, qui ſolidas ſaltem dici proprie partes contendunt. Vid. Diemerbrœck. p. 6. & Bartholin. in Anat. p. 2. Rationes autem illorum nullius momenti ſunt. Quis enim inficiari poteſt e. g. aquam thermoſcopii aut clepſydræ partem eſſe, non obſtante, quod cum vitro per continuitatem non cohæreat. Eodem etiam jure ſpiritus atque humores requiſitæ ac neceſſariæ corporis partes dicendæ ſunt.

§. 81. Sepoſitis ergo his nugis, accuratius paulo, breviter tamen inquirendum eſt ac videndum, an omnibus æque an quibusdam magis nutritio competat.

§. 82. Partes quidem ſolidas quod concernit, oſſa, cartilagines, muſculos &c. vix credo quenquam dari, qui has a nutritione excludat, præſertim cum in iis augmentum manifeſtius deprehendatur. Quotusquisque enim ſine admiratione cum ſua ſtatura confert tenellulos infantum articulos, quos indies quaſi ſub manu noſtra creſcere atque augeri cernimus.

§. 83. Nihiloſecius, ſi cum aliis nutritionem per reſtitutionem ejus, quod deperditum eſt, definiamus, a nutritione partes ſolidæ omnino excludendæ ſunt, utpote quæ nullo modo conſumuntur, adeoque nullam expetunt redintegrationem.

§. 84. Quamvis enim vel a ſudatione nimia, vel diarrhœa colliquativa aut tabe corpus ſumme emaciatum ſit, ſolidæ tamen omnes, ſi adipem excipias, ſuam ſervant ſtructuram, niſi quod ſanguis his affuſus paulatim deficiat.

§. 85. Partes proinde liquidæ ex hac hypotheſi potius nutriendæ forent, ſanguis imprimis, cujus jacturam maxime notabilem quotidie patimur; ſi verum eſt uncias quadraginta & ultra per occultam perſpirationem ſecundum naturam ſpatio unius noctis evacuari juxta Sanctorii Medicinam ſtaticam, quæ ſect. 1. aph. 59. videri poteſt.

§. 86. Reliqui quoque humores, bilis videlicet atque lympha, quibus nemo noſtrum carere poteſt, ſimiliter conſervandi ſunt, ut in debita quantitate & qualitate perpetuo maneant, nec unquam uſus, quos præſtant, egregii corpus deſtituant.

§. 87. Cum autem noſtri corporis humores non tam propter ſe quam propter cæteras partes nati ſint, probabile eſt, nec horum nutritionem primario intendi a natura, ſed tantum ſecundario & indirecte.

§. 88.

§. 88. Præ cæteris autem in ſpirituum noſtri corporis conſervatione ſollicita eſt natura, nobiliſſimam ac ſubtiliſſimam ſanguinis portionem reſtitutioni horum impendens. Qua ratione id fiat & quanam in officina, explicare jam non vacat, meretur enim id ſpecialiorem tractationem, quam forte alia occaſio ſuppeditabit.

§. 89. Hoc tantummodo addendum nunc eſt, eosdem hos ſpiritus e ſanguine & ſeipſos & reliquas nutrire partes, veramque eſſe ac ſolam efficientem cauſam univerſæ nutritionis.

§. 90. Nec mireris tam diverſis inter ſe partibus nutriendis unicum præeſſe ſpiritum. Quid enim de igne tibi videtur, cujus ope alia quidem figuntur, alia volatiliſantur, alia reſolvuntur, coagulantur, præcipitantur, ſublimantur, ac mille modis alterantur.

§. 91. Eundem in modum ſpiritus alias quidem particulas ex ſanguine pro oſſium, alias pro muſculorum, alias pro humorum nutritione eligentes, tamdiu easdem digerunt, donec ſimilem cum parte nutriente naturam atque formam acquiſiverint.

§. 92. Habes enim in his ſpiritibus ſolis, quod alii per innumeros ſingularum partium Archeos atque ſpecifica fermenta vix explicare poſſunt.

§. 93. Et quemadmodum in fœtus generatione hi ſoli univerſas corporis partes efformare ſolent; ita nec unquam ſua poſtmodum relinquunt opera, verum ſtrenue in augenda, perficienda, & ſuſtentanda hac fabrica pergunt, cujus fundamentum in generatione factum eſt.

§. 94. Scias enim, ſpiritum genitalem eundem eſſe cum naturali, vitali & animali, cum inſito & influo, adeoque omnium functionem in nobis autorem exiſtere. Inhabitat hic univerſam corporis ſtructuram, atque hinc ejus quoque ideam ac ſpeciem refert, quæ, cum in perpetuo fluxu ac diſſipabilis ſit, continuo reficienda eſt ſpiritibus influis.

Digitized by Google

§.95. Influunt autem hi ſpiritus e cerebro, cerebello, ac medulla ſpinali per nervos, unde ſi quando nervus aliquis lædatur, ſufflaminatur illico debitus eorum influxus ob interceptam viam. Quid igitur mirum eſt, ſi propter diſſectum nervum manus & motu privatur & marceſcit. Neceſſe enim eſt præ impedito ſpirituum animalium concurſu, nutritivam facultatem otiari, licet nutrimenti copia ſufficienter per arterias adducatur. Conf. Hieron. Barbat. de Sangu. & Sero p. 22.

§.96. Nec obſtat, plures eſſe manus nervos, quorum alii facile unius jacturam reſarcire & ſpiritus afferre ac diſtribuere poſſent. Notandum enim eſt, hos omnes in unum coire plexum in principio ſtatim, antequam per manum diſtribuantur. Neſcio autem, unde ſingularis ille nervorum conſenſus oriatur, qui læſo uno alterum huic connexum ſimilem in modum afficit, niſi ſtatuam in communi hac convulſione poros nervorum ſic coarctari, ut ſpiritibus nutritioni ac motui deſtinatis tranſitus præ dolore ac influxus denegetur.

§.97. Quicquid proinde ſpirituum influxum impedit eosdemque diſſipat, v. g. animi pathemata, mœror, amor &c. lucubrationes item, labores nimii & ſimilia, id omne nutritionem laudabilem impedit. Et contra, quæ ſpiritus reſtaurant ac colligunt, plurimum eandem juvant. Ita enim vinum & quævis analeptica, nec non ſomnus ſvavior facile obeſos nos reddit, ſi modo alia impedimenta id non prohibeant.

§.98. Sed jam ad finem nutritionis propero, quem in definitione conſervationem vitæ dixi. Explicandum ergo erit, in quonam vitæ noſtræ ratio conſiſtat, quidque ad hanc ſuſtentandam conferre ſanguis queat.

§.99. Statuunt autem vulgo, vitam conſiſtere in calido innato & humido radicali, illudque ſe habere inſtar accenſi ellychnii, cujus pabulum ſit humidum hoc primigenium.

§.100.

§. 100. Eadem quoque mens Hippocratis eſſe videtur, quando in Libr. de Diæt. 1. p. m. 182. & II. p. 229. omnia ex igne & aqua conſtitui atque conſervari aſſerit; Ac proinde multum errat Tachenius, dum in locum principiorum Hippocraticorum ſuum ſurrogat acidum & alcali, quorum tractationem alium potius in locum ſervare potuiſſet, ubi non tam de principiis rerum quam ſaporibus, agendum eſſet.

§. 101. Propius accedunt ii, qui flammulam aliquam vitalem, a qua lumen atque calor ope arteriarum in omnes diffundatur partes, cordi inhabitare volunt, eandemque ſanguine vel nervorum ſucco nutriri, vid. Jac. Holſtius de flamm. Cord. & Bartholini Epiſtola ejusd. argumenti.

§. 102. Nec parum plauſibilem reddit hanc de cordis igne opinionem, biolychnium illud, ex ſanguine humano paratum juxta Burggravium p. 87. quod ſemel incenſum tamdiu ardet, donec is moriatur e cujus ſanguine factum eſt, tunc enim eodem momento cum homine extinguitur. Adeo enim accurate hæc lampas reſpondet vitæ, ut & animi atque corporis pâthemata, obſcuro lumine, motuve tremulo deſignet, citra hæc autem flammulam exhibeat luculentam magis atque tranquillam.

§. 103. Sepoſitis tamen his omnibus, vitam concipio non aliter, quam per unionem ſpirituum & corporis organici. Tamdiu enim vivere dicimur, quamdiu ſpiritus hos artus regit; Mori autem, quam primum idem ſpiritus noſtrum deſerit corpus.

§. 104. Uſus itaque nutritionis in ſervanda vita hic eſt, ut jam dictam unionem, adeoque non modo corpus organon ac domicilium animæ, ſed & ipſam conſervet animam. Nam & hæc (rationalem præſcindo) usque ad mortem creſcit & decreſcit, juxta Hippocratem lib. VI. Epid. ſect. 5. p. m. 810.

DISPUTATIO XXIX.

DE

TABE SCORBUTICA.

PROOEMIUM.

QUi circa nutritionem Corporis Humani occurrunt errores, triplicis exiſtunt generis: aut enim Nimia eſt & Exceſſiva, aut Parcior atque Inſufficiens, aut Depravata & Illaudabilis. Nimia eſt, quando Corpus ultra modum pingueſcit in Obeſitate nimia, aut etiam carnes majorem in molem accreſcunt, quod Corpulentiam nimiam, aut habitum Corporis Athleticum vocant. Deficit autem Nutritio in Tabe potiſſimum, quando Corpus non modo non augetur & accreſcit, ſed & decreſcit notabiliter, ita ut carnes cum pinguedine quaſi abſumantur, relictis oſſibus cute arida tectis. Depravata autem videtur in Cachexia, Anaſarca & ubicunque partibus aſſimilantur particulæ alimentorum non laudabiles ſed heterogeneæ atque impuræ. Liceat mihi ex his eligere Tabem potiſſimum, ſepoſitis aliis, quæ circa Exceſſivam vel Depravatam Nutritionem notari poſſent. Et quandoquidem plures obſervantur Cauſæ Tabificæ, quas recenſere ſingulas, nedum examinare, inſtituti mei ratio

ratio non permittit; ſatis erit, ſi e multis unicam mihi eligam Thematis loco, tanquam Materiam Diſputationis non ignobilem. Videlicet Tabes præ cæteris Scorbutica dignior mihi viſa fuit, cujus Naturam & Signa, Cauſas atque Curam examinarem paulo penitius. Quod ipſum ut feliciter eveniat, ante omnia Divinum Sanctiſſimumque Numen ſupplicibus veneror precibus, Ejusque clementiſſimæ directioni & huncce conatum meum & me totum commendo humillime.

§. 1.

EST alias Tabis nomen ſatis uſitatum, ſignificans lentum quendam rerum interitum, ita ut non modo de Animalibus ac Viventibus, ſed & inanimatis dicatur. Nam & arborum Tabem dixit Plinius, cum ſtirpes paulatim exareſcunt; & Tabem liqueſcentis Nivis Livius.

§. 2. Si de Animalibus ſermo ſit, idem eſt atque Phthiſis vel Atrophia; ſiquidem Hippocrates non uno in loco extenuationem omnem a φθέω corrumpo, φθίσιν vel φθόην appellat, ampliata vocis ſignificatione. Alii non incongrue Galenum ſecuti vocarunt ἀτροφίαν a τρέφω nutrio, quod ſcilicet Nutricio deficiat in hoc affectu.

§. 3. Et quanquam Latina non deſint verba, quibus uti liceret, e. gr. Macies, Extenuatio, Ariditas vel Aritudo, quam his temporibus communiter Ariduram pronunciant; nihilominus tamen & Græcorum dictiones Phthiſis & Atrophia civitate Latina donatæ, ſatisque frequenti ſunt in uſu.

§. 4. Cumque Atrophia his diebus de contabeſcentia partis alicujus oculi v. gr. manus pedisve, wenn Hand oder Fuß ſchwindet:

det: Phthiſis de corporis totius extenuatione ob ulcus pulmonum communiter dicatur, die Lungenſucht: non male Tabis titulo inſignire licebit die Schwindſucht/ quoticescunque Corpus emaciatur abſque ulcere pulmonum.

§. 5. Id vero fieri poteſt multis ex cauſis, deficiente nimirum alimento laudabili: ſi appetitus ac digeſtio prima defecerit: ſi a lumbricis nutrimentum laudabile præripiatur: ſi viæ chyli fuerint impeditæ: ſi cum ſanguine particulæ alibiles non diſtribuantur debite: ſi facultas ipſa in nutrimento aſſimilando defecerit, & ſi quæ aliæ hic allegari merentur.

§. 6. Mihi hoc in loco, uti præmonui, propoſitum eſt de Tabe ſaltim diſſerere, quatenus a Scorbuto naſcitur; ſiquidem non infrequentia ſunt eorum exempla, qui non modo appetitu ſtimulantur vehementiori etiam, qui Stomachum ſaturare ac explere non deſinunt, & quævis ingeſta digerunt abſque mora vel difficultate, interim tamen contabeſcunt in totum, aut certe ob cauſas ſpecialiter concurrentes in hac vel illa parte tantum.

§. 7. Non opus eſt autem, ut prolixe in ſigna Tabis vel Atrophiæ inquiram, cum oculis obvium ſit, quando vel univerſum Corpus Puerorum aut etiam Adultorum, confertur cum aliis ejusdem ætatis, vel membrum aliquod cum reliquis; tum enim neminem latere poteſt, ſi non in principio, certe in progreſſu ac præſertim in ſtatu, quando cutis vix oſſibus hæret, carnesque atque pinguedo quaſi evanuerunt.

§. 8. Quapropter ut cauſæ morbificæ ſigna potius attendamus neceſſum eſt, quotiescunque morbus in ſe manifeſtus ac evidens exiſtit. Itaque advertendum eſt probe, ſi quæ Scorbuti appareant indicia. Ubi enim Stomacace concurrit ſ. gingivarum eroſio: ſi maculæ potiſſimum in cruribus brachiisque rubræ vel fuſcæ appareant: ſi dolor dorſi artuumque vel totius Corporis, præſertim ſi a motione incaluerit, pungitivus ægrum affligat: ſi ante-

antecedens victus ratio, aut hæreditaria diſpoſitio ſuſpicionem gignat Scorbuti præſentis, & ſi quæ ſimilia ſunt.

§. 9. Atque ideo nec difficilis erit Prognoſis. Id enim fere proprium eſt morborum chronicorum, quibus Tabem accenſere Scorbuticam non immerito poſſumus, quod difficilia quidem curatu, aſt non æque lethalia ſint. Et quemadmodum Scorbutus inveteratus vix ac ne vix quidem eradicatur in totum; ita & Tabes inde nata difficilem omnino medelam admittit, præcipue ſi ab initio cura neglecta malumque non amplius recens fuerit.

§. 10. Cauſam ſi ſpectemus, quam Scorbutum dixi, non erit abs re Naturam ejus paulo altius repetere. Fatendum autem eſt, apud Veteres ne quidem nomen ejus legi, ac fere primum Scelotyrbis ac Stomacacis mentionem feciſſe Plinium Nat. hiſt. lib. 25. c. 3. His temporibus ubivis terrarum pene graſſatur malum, aliis ſubinde ſymptomatibus ſtipatum, vide Eugalenum, Dravvitzium, Sennertum, aliosque.

§. 11. Nimirum in eo conveniunt omnes, quod Scorbutus quædam ſit ſpecies Cachexiæ ſive impuritatis ſanguinis; verum ubi ejus indoles ſpecialius determinanda eſt, diſſenſio naſcitur non levis. Si Williſium audias, accuſanda erit ſanguinis ſuccique nervoſi dyſcraſia ſulphureo-ſalina, aut ſalino-ſulphurea, h. e. excedente ſulphure ranciditas, vel ſale abundante craſſities vino pendulo non diſſimilis, de quibus vid. Ejusdem tract. de Scorbuto cap. 1.

§. 12. Huic ſeſe opponit Le Chameau in peculiari tractatu de Scorbuto, Londini 1683. edito, aſſeritque Scorbutum, ipſum non niſi ſanguinis diſſolutionem eſſe contagioſam, quæ diu multas Corporis partes, modo una vice, modo ſucceſſive, afficiat male, a ſale acri & ſubtili orta, confer. Act. Erud. Lipſ. Ann. 1683. p. 544.

§. 13. Verum & huic prorſus contrariam ſententiam fovet Stephanus Blanckardus in tractatu de Scorbuto, dum morbum hunc potius incraſſationem ſanguinis ſtatuit, & quidem duplicem,

Digitized by Google

quarum una oriatur a pituita ſive viſciditate, altera ab acido particulas volatiles figente, ita ut hac ratione differentia emergat duplex Scorbuti nimirum calidi ab acido, frigidi a pituita.

§.14. Ut ingenue dicam, quid mihi videatur; exiſtimo inter ſe conciliari omnes poſſe haud difficulter, ſi modo ex propoſitionibus univerſalibus fiant particulares. Nec enim videtur veritati conſonum, omnem Scorbutum conſiſtere in craſſitudine ſanguinis: aut omnem naſci ab ejus diſſolutione: aut etiam ab exceſſu particularum ſalinarum vel ſulphurearum. In particulari tamen enarratas cauſas admittere ſuo modo nihil impedit.

§.15. Videlicet Cauſæ antecedentes longe diverſiſſimæ ſunt, ita & productum inde Malum varii deprehenditur generis. Qui acidis abutuntur in cibo potuque, in his acido etiam infici & primas vias & univerſum corpus, mirum non eſt: Qui ſalſis, carnibus v. g. ſale conditis fumoque induratis veſcuntur quotidie, in iis procul dubio ſalſedo magis prævalet. Quid ſi vero acida & viſcida, acida & ſalſa & acria omnis generis, cum vel ſine viſcidis ingerantur ſine delectu, quam putas inde oriri poſſe chyli ſanguinisque temperiem?

§.16. His ex Cauſis accidit non raro, ut alium quidem Scorbuticum videas exſuccum fere, alium inflatum potius aut ſero mucove turgidum; quid? quod in uno eodemque ſubjecto partes ſuperiores, Caput cum Thorace atque manibus, exareſcunt nonnunquam, partibus inferioribus abdomine puta pedibusque a Tympanite, Aſcite, ac Oedematoſo tumore inſimul correptis.

§.17. Satius proinde videtur, ſi quis in Scorbuto peccare acrimoniam eamque inſignem ſtatuat; id quod perpetuum eſt: illam vero modo acidam, modo ſalſam, vel acido-ſalſam, admixta vel pituita vel etiam bile inquinatam, nihil refert. Nec quicquam impedit, quo minus credam, interdum etiam vermes concurrere, a cujus progenie ipſa corrumpatur Maſſa ſanguinea, ſiquidem Hiſtoriæ teſtantur, hoc Morbi genere affligi navigantes, tum maxime,

cum

cum propiores Æquatori nihil adeo, quicquid etiam cibi potuſque aſſumendum eſt, ab illa putredine verminoſa immune ſervare poſſunt. Vide Americ. P. 3. c. 4. Dionyſ. Carli Lib. 1. c. 4. Piſo Hiſt. Nat. Lib. 2. c. 16.

§. 18. Sufficit pro intentione mea, ſi Tabem ex Scorbuto deducere queam ita, ut poſtmodum qua Methodo procedendum ſit in ejusdem curatione appareat itidem. Atque ita non vanam exiſtimo theoriam hujus affectus aut ætiologiam fore, ſi demonſtravero Experimenta & Obſervationes Autorum circa hunc Affectum hucusque annotata, egregie quadrare, ſi modo ſecundum circumſtantiarum varietatem in ſimili caſu applicentur cum judicio.

§. 19. Poſito igitur acrimoniam peccare in Scorbuto, quæritur quamobrem vel Corpus ex toto vel membrum ſaltim aliquod contabeſcat? Id vero multis modis accidere mihi perſuadeo. Primo: ſi acidum in ventriculo nimium dominetur, exiſtimo equidem famem non modo integram, ſed & exceſſivam adeſſe poſſe: imo & aſſumta non difficulter digeri. Attamen dubito hac ratione illa in chylum converti laudabilem, ſed loco liquoris lactei ſerum potius minus laudabile ad vaſa lactea pervenire.

§. 20. Quamobrem id credam, hæc me impellit ratio: videlicet cum videam Emulſiones ex oleoſis ſeminibus paratas, itemque lac ipſum præcipitari protinus, quamprimum acidum aliquod, ſuccus citri v. g. acetum, ſpiritus ſalis, vitrioli aut ſimile fuerit inſtillatum; inde non male colligo, ſi acida unionem particularum oleoſarum atque pinguium cum aqueis turbant & impediunt, quid fiet? ſi in digeſtione prima ſimile quid admiſceatur alimentis.

§. 21. Notum eſt adverſus Obeſitatem nimiam aceti potum valere plurimum, qualem Hiſtoriam refert Iſaac Cattierius obſ. Med. 13. Quod ſi vero Nutritio & incrementum Corporis ulterius non modo ab ejus uſu impeditur, ſed & pinguedo habitusque

Corporis craſſior ad 87. libras ut in præſenti caſu minuitur, facile apparet, hoc pacto alimentorum facultates penitus fuiſſe deſtructas, atque ideo Naturam ipſam in ſupplementum eas deprædatam eſſe particulas pingues carneasque, quas antehac abundante laudabili nutrimento collegerat.

§. 22. Confirmat me magis Obſ. I. Henr. ab Heers, quæ ab intempeſtivo potu aquæ Spadanæ Tabem obortam memorat. Nec dubium eſt idem notari circa reliquas acidulas, quotiescunque ventriculus acido jamjam repletus, a potu earum magis confirmatur in ſua dyſcraſia, præſertim cum univerſum Corpus ob continuatum ad plures dies uſum, etiam immodicum, coaceſcat neceſſario. Confer. Ettmull. Prax. Cap. I. de Phthiſi.

§. 23. Secundo: Ponamus ab acrimonia vel auſtera vel ſalſa Tartarea vel quacunque alia muco perfuſa viſcido, naſci obſtructiones in Meſenterio, ita ut chyli via fuerit ex inteſtinis tenuibus ad communem ductum thoracicum impedita. Non loquor hic de fictitiis obſtructionibus, quas ante inventa lactea in omni fere Morbo chronico accuſabant Veteres: ſed quas Anatome confirmat in glandulis potiſſimum Meſenterii conſpicuas.

§. 24. Talem a glandulis Meſenterii ſcirrhoſis & exulceratis productam Tabem notavit D. Mangolt, ut ex communicatione refert Theophil. Bonet. Sepulchret. Lib. 2. ſect. 7. Obſ. 129. & Gregor. Horſt. Obſ. Med. Lib. 4. Obſ. 22. Marcell. Donat. in Hiſt. Med. mirabil. Lib. 7. cap. 5.

§. 25. Etiamſi enim optima quævis, evchyma evpeptaque fuerint ægro exhibita, etiamſi ventriculus quoque ſuo fungatur munere, nil tamen emolumenti Corpori accidere poteſt, ſi tranſitus chyli per vaſa glandulasque huic negotio deſtinatas a Natura non permittatur libere, ſed & ipſe laudabilis chylus cum fecibus alvinis ejiciatur fluxu, quem vocant Cœliacum.

§ 26. Nam & Tertio ſatis eſt, ſi modo partes ventriculo ac inteſtinis vicinæ, ut Hepar, Lien, Pancreas &c. ab iſtiusmodi materia

ria feculenta obſtruantur & doleant. Ita enim ipſe Hippocrates jam olim ſuo tempore notavit lienoſos extenuari propter inediam ciborumque faſtidium Lib. de intern. affect. ſect. 33. & 37, It. Aretæus de Cauſis & ſignis diuturn: Affect. lib. I. cap. 14.

§. 27. Naſcuntur autem ejusmodi vitia Lienis, prout ex allegatis jam locis apparet communiter ex Scorbuto, ſicuti & Hepatis ſcirrhus & ipſum Hypochondriacum Malum. Atque ideo ſi nulla occurrat alia cauſa, hæc ſola ſufficit, quod propter dolores continuos diurnos nocturnosque appetitus ſomnusque deficiat, viresque totius Corporis proſternantur notabiliter.

§. 28. Quemadmodum vero ſi alvus ſupprimatur, ut ſolet in ejusmodi affectibus, dolore conficiuntur ægri: ita ex altera parte ſi alvi fluxus ac præſertim Lienteria concurrat, ob impatientiam ventriculi atque inteſtinorum, & conſenſum cum vicinis uti dixi partibus, neceſſario alimentum deficit requiſitum, uti egregie docet Jacobus Bontius Hiſt. Natural. & Medic. Lib. 2. cap. II. p. 26.

§. 29. Quarto: Nec alii deſunt modi, quibus Scorbuticorum corpora exhauriuntur, ſive primis viis ad Maſſæ ſanguineæ ſerique & hinc oriunda partium ſolidarum vitia reſpiciamus. Præterquam enim, quod ſanguis eandem cum chylo unde paratur, naturam habet, & conſequenter ineptus ad nutriendum exiſtit ob defectum particularum oleoſarum: Saltim acrimonia, quam ſecum vehit inſignis, nutritionem impedire varia ratione valet. Ubi enim particulæ ſalinæ acres, fibras corporis ſenſu præditas lancinant & rodunt, dolor producitur in partibus nervoſis membranoſisque capitis, dorſi, artuumque, quem fere continuum ſuo cum damno experiuntur ægri.

§. 30. Ita enim Quinto: Hæmorrhagiæ inſignes narium, atque in fœminis uteri, quibus Scorbutica Subjecta pene diffluunt, eandem agnoſcunt cauſam, quatenus accelerato cordis motu ſanguinis orgaſmum excitat acrimonia modo dicta, tum maxime, cum vel corporis commotio aut etiam ſpirituum excandeſcentia

in ira eandem extimulet. Fluit autem ſanguis eo lubentius quo magis ſeroſus eſt, qualis in hoc paſſu ob allegatas modo cauſas deprehenditur.

§. 31. Hinc Sexto in Mulieribus, data occaſione fluxus menſtrui conſueti, fluor albus naſcitur, ſexum ſequiorem divexans mire ac enervans. Dum enim Natura ſeſe a pravis humoribus liberare per illam excretionem nititur, fieri non poteſt, quin ob affluxum continuum ſeri acrioris, partes huic excretioni deſtinatæ arrodantur & exulcerentur, aut certe ita diſponantur, ut indeſinenter ſtillent liquamen, quale alias in Gonorrhæa Virorum excerni ſolet.

§. 32. Septimo: Nec illud prætereundum, quod acrimonia Scorbutica non modo æſtum excitare hecticum, ſed & ſudorem colliquativum queat. Id enim fere ſolemne Scorbuticis eſt, ut inter dormiendum & plus juſto incaleſcant, & ſudore maneat copioſo, non ſine inſigni virium proſtratione.

§. 33. Poſſem Octavo ſimiliter demonſtrare, quomodo ipſa Phthiſis ſtricte ſic dicta, originem ducat ex eodem principio. Notamus enim tota die ſubjecta Scorbutica tuſſi quod laborare ſæpe ferina, catarrhi acres ſive ſerum laryngem humectans cum aſpera arteria continuo ſtimulet; hinc vero non pauci tandem a nimia concusſione & ruptura vaſorum Hæmoptyſin primum ac paulo poſt etiam ulcus pulmonum incurrunt. Verum de hac ſpecie Tabis dicendum hac vice non eſt, cum ea peculiarem omnino tractationem requirat.

§. 34. Itaque ultimo loco de Atrophia potius particulari quædam adjiciam, quam Oculi, Manus Pedesve interdum ſentiunt. Et frequentiſſime quidem crura emaciantur ac debilitantur, ob dolores inimicos nervis ad hos artus excurrentibus. Quid enim frequentius quam quod Malum Iſchiadicum tranſeat in ſcelotyrben. Quemadmodum enim luxationem alias Aritudo excipit non infrequenter, ob dolorem concurrentem ad tempus: Ita multo magis a dolore Iſchiadico fere perpetuo ita ſtringuntur

ner-

nervi, ut ſpirituum diſtributio & influxus ad crura penitus impediatur, quorum tamen præſentia in opere Nutritionis æque neceſſaria eſt, ac in ſenſu vel motu illorum.

§. 35. His præſuppoſitis, videamus quænam Remediorum genera requirantur ad Tabis Scorbuticæ curam, & qua ratione operentur, quæ ab aliis tanquam experta commendari ſolent. Nec enim promiſcue omnes omnia juvant, ſed & quandoque optimum quod inſtar miraculi hunc vel illum reſtituit, aliis inutile aut nocivum etiam deprehenditur: procul dubio, quod in eodem morbo variantibus circumſtantiis cauſisque, varia quoque via incedendum ſit.

§. 36. Quodſi proinde certo nobis conſtet ventriculum eſſe repletum humoribus acribus, acidis, bilioſis pituitoſisque, ſed viſcera incorrupta, tum vero vomitorium erit optimum, imprimis ex ☿ io vitæ paratum, aut gutta Cambodia. Unico enim Emetico plus evacuari poteſt quam ſex purgantibus, modo vires ferant, aliæque circumſtantiæ non prohibeant. vid. Williſ. tract. de Scorbut. cap. 7. & Joh. Dolæus Encyclopœd. Lib. 2. cap. 4. de Phthiſi pag. 309.

§. 37. Ubi Vomitoria tuto propinari haud poſſunt, ſubſtitui in locum eorum debent evacuantia per inferiora, non fortiora quidem ſed mitiora monente Ballonio Lib. 1. conſil. 65. fol. 372. & Epidem. p. 58. Solent quippe acriora purgantia laudabiles humores una cum pravis ejicere; laxantia vero blande ſaltim ſubducunt alvum, atque ideo cum alterantibus aut permiſcentur commode, aut adhibentur tum demum, cum vitia humorum fuerint jamjam correcta.

§. 38. Quæ alterant humorum acrimoniam varia exiſtunt. Diluitur nimirum per Aquea non parum. Nec opus eſt ut cum cura excipiatur Aqua fluviatilis ex ore bibentis Equi generoſi manans, quam Gruling: Medicin: Lib. 5. part. 3. cap. 16. pag. 581. commendat; vel deſtilletur ex ſanguine ſuillo, cochleis ranisque,

de

Digitized by Google

de qua Cardan. M. M. ſect. 3. curat. 4. Fonſeca Tom. 1. conſult. 56. Hartmann. prax. chym. cap. de Atrophia. Etenim in genere quæ humectant bilemque ac pituitam una cum Salibus diluunt, hic locum habent. Atque ideo bolus panis aqua imbutus, & omni mane aſſumtus optime profuit in corporis gracilitate obſervante Iſaac. Cattier. obſerv. p. 44.

§. 39. Qui debiliore ſunt ventriculo ita, ut vel frigidæ potum tolerare nequeant, iis præſcribatur Thermarum potus, vel Thee quotidie parabilis. Præterquam enim quod bilioſa atque viſcida hoc pacto diluantur ſufficienter, non parum certe Salium cum Sudore ac lotio educunt ſine difficultate aut virium diſpendio.

§. 40. Præterea temperant pinguia, oleoſa, reſinoſa & incraſſantia ſerum acrius inſigniter, atque ideo exhiberi poteſt Emulſ. amygd. ſeminumque refrigerantium ex conſilio Scultz. M. N. C. A. 4. Obſ. 46. vel Decoct. Strobil. pin. cum Glycyrrhiz: vel paſſulis vid. Michael Apparat. Formul. pag. 606. Pinguedo Canis aut Viperarum præeunte Clariſſ. Wedel. confer. M. N. C. A: 2. Obſ. 125. vel oleum commune vid. Zacut. Luſit. prax. Med. admir. Lib. 3. Obſ. 124.

§. 41. Antequam autem hæc ipſa Ægris permittantur, dixi deſtruendum eſſe acidum, id quod Præcipitantia omnis generis præſtant. Præ ceteris Terræ pingues atque ſigillatæ, Goldbergenſis, Strigonienſis, Lemnia, Bolus alba & Armen: Marga, atque Lac Lunæ laudem hic merentur debitam: nec contemnenda ſunt Saxea illa & Lapidoſa, Alabaſtr. Cryſtall. mont. Corall. ut & partes Animalium duriores Lap. 69. CC. Ebur integrum ac uſtum, & ſi quæ ſimilia: imo & ♂lia, ut limat. ♂is, & hæmatit. vid. Fonſec. Tom. 1. Conſult. 2.

§ 42. Poſſunt quandoque præter ♂lia in uſum vocari Aperientia reliqua etiam acria & amara, Cochlear. Naſturt. Beccabung. Tri-

Digitized by Google

Trifol. fibrin. & ſimilia vid. Simon. Pauli Quadripart. Botan. Claſſ. 2. pag. 157. Adde his Lieni Hepatique dicata, ſi ſc. ea viſcera inſimul afficiantur obſtructionibus.

§. 43. Pertinent huc quoque Salia volatilia & Alcalia fixa. Ita enim Boyle de Utilit. Philoſ. Experim. pag. 225. & 337. commendat, Spiritum Sanguinis Humani atque ⊡næ; nec dubium eſt, quin 🜔ia volat. Oleoſa v. g. 🜩 🜔 ammon aniſati; & ſimilia egregie ſint profutura, ſi quotidie inter prandendum cœnandumve aſſumantur, ad corrigendam digeſtionem primam.

§. 44. Potentius deſtruunt Acidum 🜔ia fixa, imprimis 🜔 tartari vel ſuccedaneum ejus Cineres Clavellati, ſi nimirum poſt calcinationem fortiorem aut ſponte deliqueſcant aut Aqua ſolvantur; ita enim loco 🜔 volatilium in hauſtu cereviſiæ aſſumi poſſunt magis commode, quam ſi præſcribantur in forma ſalis.

§. 45. Et quandoquidem ſpirituoſa, ſi vires defecerint, ſtomachum imbecillorem egregie roborant, ita ut Hartmann. in prax. chym. 🜩 m Formicarum hoc nomine approbet: crediderim meliore cum ſucceſſu adhiberi Tincturam Tartari, quippe quæ ſi Acidum peccet in corpore, magis conveniens erit, quam 🜩 Formic. de acido participans.

§. 46 Interim notandum eſt probe, non poſſe iſtiusmodi Acria promiſcue quibusvis Tabidis porrigi, ſiquidem Bruno in Lexic. Med. ſub titulo Phthiſis recte annotavit nonnullos ſibimet ipſis & aliis imponere Ægrisque acria & alcalia commendare cum præſentiſſimo vitæ periculo. Nimirum diſtinguendum puto inter Phthiſicos atque Tabidos: Phthiſici ſive quibus Pulmones exulcerati ſunt, iſtiusmodi acria nullatenus tolerant, quoniam Tuſſis vehementior atque Hæmoptyſis ſupervenire ſolet: ubi vero illæſis viſceribus ex Scorbuto Corpus contabeſcit, nihil eſt, quod uſum eorum prohibeat.

§. 47. Quod de Pulmonum Ulcere jam dixi, eodem modo intelligendum arbitror, ſi vel in Meſenterio vel in reliquis parti-

Digitized by Google

bus exulceratio contigerit: in Scirrho autem & Obſtructionibus, imo & Lienteria atque Fluxu Cœliaco abſque ſimili viſcerum læſione exhiberi non modo ſecure poſſunt, ſed etiam debent, tanquam optima Aperientia, ſtomachica &c.

§. 48. Nec opus eſt ex altera parte; ut Adſtringentia fortiora præſcribamus, quando Hæmorrhagiæ aut Fluor albus Mulierum Corpora extenuat. Satis eſt ſi ♂lia & ▽æ pingues in uſum vocentur; nam & Adſtringentia illa, ſi fluxionem iſtiuſmodi conſvetam ſubito ſupprimamus, impune dari nequeunt, ſed longe pejora Symptomata inferunt, e. g. Cephalalgiam atrociſſimam, dolores artuum &c.

§. 49. In Atrophia particulari hujus vel illius membri, e. g. Cruris, cum dolor ut ſupra expoſui ab acrimonia Scorbutica natus Nervos afficiat ita, ut ſpiritus ad Nutritionem requiſiti, libere influere haud queant; itaque præter Medicamenta hactenus laudata ſpeciatim requiruntur & Anodyna & Nervina. Anodyna & quidem interne adhibenda ſunt Crocata, ſem. papav. alb. aut Fl. papav. errat. ſambuc. & chamom. cum ſummitat. aneth. Rad. Altheæ Lil. alb. Chinæ, ſarſaparill. &c. Poſſunt etiam Crocata, Opiata, vel fortiora Narcotica urgente neceſſitate applicari externe, ſed non niſi cum appropriatis diſcutientibus atque Nervinis.

§. 50. Hunc in finem ſeligi poſſunt plantæ aromaticæ omnis generis, Roſmarin. Lavend Majoran. Serpill. Thymus, Origan. Salvia, Satureia &c. vel in vino decocta, vel cum Sp. V. Juniperi aut Frumenti deſtillata in Aquam Antapoplecticam vel Antiparalyticam quales Officinæ jam ſervant. Quid enim Nervina Spirituoſa valeant in tali caſu, ſatis expoſuit Weickard. tract. pract. Lib. 4. pag. 582.

§. 51. Nihilo ignobilior uſus eſt ſanguinis calentis vituli, quem Haffenreffer Noſodoch. Lib. 3. cap. 2. commendat. Vidimus enim non ſemel ſanguinem Tauri Porcique Atrophiam brevi ſanaſſe, illam etiam quæ Luxationi aut Fracturæ ſupervenerat, ſi ſaltim

tim

Digitized by Google

tim ſanguini adhuc ferventi pars læſa immergeretur aliquandiu. Videtur enim hujusmodi Remedium non parum juvare calorem nativum, atque ideo & vi diſcutiendi ac leniendi convenire in ejusmodi caſu.

§. 52. Nam & Frictiones, Veteribus majore in uſu, non ſunt de nihilo, cujus Exemplum videri poteſt apud Foreſt. Lib. 10. Obſ. 97. incaleſcunt enim exinde partes non ſecus ac ſi virgis aut urticis cæſæ fuerint. Conver Simon. Pauli Quadripart. Botan. claſſ. 3. pag. 518. Eadem ratio eſt Cucurbitularum abſque ſcarificatione impoſitarum. Vid. Joh. Muys pr. Chirurg. decad. 5. Obſ. 8. vel ſuctionis, beneficio ſaltim oris inſtitutæ, mediante Cucurbitula cornea juxta Hild. C. 1. Obſ. 80. & Tulp. Obſ. Lib. 3. Cap. 49.

§. 53. Videntur enim in eo convenire illa omnia, quod inſtar veſicatoriorum vellicando atque dolorem excitando -uum uberiorem affluxum concitent; Id vero in Atrophia non minus conveniens erit quam in Paralyſi; ſiquidem & hi duo Affectus frequentiſſime concurrunt, & raro Paralyſis abſque Atrophia, raro Atrophia doloroſa abſque Paralyſi eſt.

§. 54. Sed nunc quoque de Diæta competente quædam adjicienda ſunt. Apparet autem ex ſupra dictis non obſcure, quid partim faciendum, partim omittendum ſit. Si enim Scorbuti Cauſam dedit inordinata victus ratio, abuſus acidorum, nimium ſalitorum, neceſſum eſt ut ab his atque ſimilibus abſtineat Æger. Quam difficulter autem a conſuetudine quamvis prava, deſiſtant plerique, hoc unicum ſatis evincit, quod innumeri pene Scorbutici dentur incurabiles, ſaltim ob victus rationem illaudabilem, non corrigendam.

§. 55. Quapropter ſi cui Sanitas cordi eſt, eo potius allaborandum, ut per Temperata & Evchyma emendetur Acrimonia Humorum. Id vero præſtant, nullo negotio Piſtacia, Pineæ, Amigd. dulc. it. Rad. Carotæ vel Rapar. paſſar, & in genere Lacticinia

nia quævis, Oriza, Milium in lacte cocta; & ſi quæ alia chylum ſuaviorem præbent.

§. 56. Nam extremum optimumque non ſemel Remedium Lac præbuit Bubulum, ſi ſc. ejuſdem potus ad aliquot dies continuetur, ad imitationem Acidularum. Cujus in locum Lac etiam Caprillum ſubſtitui poteſt, vid M. N. C. A. 1. Obſ. 22. Binning. C. 2. Obſ. 12. & C. 3. Obſ. 86. ſi lubet adhibitis etiam plantis antiſcorbuticis ad Capræ paſtum, jubente Sennerto prax. Lib. 3. part. 5. ſect. 2. cap. 7. aut ſi mavis Muliebre vid. Binnig. C. 5. Obſ. 44. Platerus prax. tract. 3. Lib. 1. cap. 5. pag. 548. River. prax. Med. Lib. 6. M. cap. 6. vid. Foreſt. Lib. 4. Obſ. 5. p. 116.

§. 57. Saltim cautione opus ne propinetur prius, quam Acidum in primis viis fuerit correctum; Id enim niſi fiat, coagulum ejus ſtomachum occupans appetitum deſtruit omnem ita, ut intra paucos dies ab intempeſtivo Lactis potu penitus exareſcant Corpora.

§. 58. Et hæc quidem de Tabe Scorbutica pro Ratione Inſtituti mei hac vice dicta ſufficiant. Te vero, Benevole Lector, in chartam quæ breviter conjeci, æquo animo ut accipias, obnixe rogito. Soli Deo ſit Laus, Honor & Gloria in nunquam terminanda ſecula.

DISPUTATIO XXX.

DE PARALYSI SCORBUTICA.

PRÆ-

PRÆFATIO.

QUi Scorbutum, his noſtris in terris ſic ſatis frequentem, Lernam innumerorum malorum dixerit, non aberrare a vero videtur; ſiquidem Autores, quotquot hactenus de hoc affectu ex profeſſo egerunt, uti SEVERINUS EUGALENUS, GEORGIUS HORSTIUS, JOHANNES DRAVVITZ, BALTHASAR BRUNNERUS, DANIEL SENNERTUS, JOHANNES ECHTIUS, MATTHÆUS MARTINI, HENRICUS BOTTERUS, GVALTERUS CHARLETON &c. quanquam plurimas inde oriundas ægritudines longa ſerie recenſeant, fateri tamen neceſſum habent; adhuc non paucos ſupereſſe affectus, maxime complicatos, qui vix ac ne vix quidem explicari aut enumerari queant. Quemadmodum autem dato uno abſurdo ſequuntur plura; ita non difficulter dato quodam humorum vitio & univerſum corpus & partes ejus variæ hinc inde male afficiuntur, atque ſic ex una quaſi radice morboſa, copioſiſſimi propullulant ſtolones vitiati ſimiliter. Ex illis omnibus liceat mihi hac vice unicum eligere Thema, pro Diſputationis materia, PARALYSIN nempe natam ex SCORBUTO. In cujus Tractatione primum Naturam Storbuti atq; Paralyſeos, dein Cauſas illorum atque Signa, tandem etiam Curationem proponam, ſed breviter. Etiamſi vero dignitati hujus materiæ ſatisfeciſſe o-

Digitized by Google

mni ex parte Tibi L. B. non videbor, animo tamen hunce conatum meum feres, & quæ deſunt, æque ex ingenio facile ſupplebis Tuo. Deus vero T. O. M. cui me totum ſemper commendo, hiſce laboribus quoque meis ex alto benedicat, ut omnia feliciter eveniant.

§. 1.

QVo melius natura Paralyſeos Scorbuticæ intelligatur, neceſſum eſt, ut conſveta methodo, antequam ad realem tractationem progrediar, pauca quædam præliminariter moneam circa nomen hujus morbi, ne ambiguitas vocum in ſequentibus impedimento ſit.

§. 2. Nimirum dicitur Græcis Παράλυσις a verbo παραλύεσθαι, i. e. reſolvi, Germ. die Lähme/ quoniam nervi vel potius muſculi, quibus inſeruntur, a debito ſuo tono ita reſolvuntur, ſive relaxantur, ac enervantur, ut ad motum voluntarium exercendum fiant plane inepti. Eſt enim Teſte Galeno III. de loc. affect. cap. ult. Paralyſis maxime τῆς κινήσεως ἀπολεία, h. e. motus exitium.

§. 3. Alio nomine audit Pareſis & Paraplegia, ac parum abeſt, quin cum ipſa etiam Apoplexia confundatur, ita enim Aretæus cap. 7. de morb. chronic. Apoplexia, Paraplegia, Pareſis, paralyſis omnia genere eadem ſunt. Aut enim motionis, aut tactus, aut utriusque defectio eſt, interdum etiam mentis, interdum quoque reliquorum ſenſuum.

§. 4. Melioris tamen diſtinctionis ergo Apoplexiam appellabo totius, Paralyſin partis cujusdam, præſertim cum Cornel. Celſus de Re Medic. Lib. III. cap. 27. teſtetur, veteres autores hoc ſenſu voces illas accepiſſe; quamvis non diffitear Hippocratem Galenumque vix ſatis diſtincte iisdem uſos fuiſſe.

§. 5.

§.5 Clarius: in Apoplexia ceſſant, præter uſum rationis ſenſus omnes atque motus voluntarii: in Hemiplegia utplurimum ſenſus omnes atque motus lateris vel dextri vel ſiniſtri: in Paraplegia motus & ſenſus quidem totius, illæſo tamen capite: in Paralyſi motus atque ſenſus partis affectæ. Itaque in manu ac pede ſaltim tactus motusque deficit, in Paralyſi oculi ceſſat viſus, in Paralyſi linguæ guſtus &c.

§.6. Atque ita ſe res habet in Paralyſi perfecta ſive exquiſita: interdum tamen aliquis ſupereſt ſenſus, deficiente inſimul omni motu libero, quod vocant Paralyſin imperfectam vel ſpuriam, vid. Gorrhæus Definit. Medic. pag. 359. Dantur enim revera gradus quaſi Paralyſeos, ſiquidem nonnulli conqueruntur de Impotentia motus tantum: quidam de dolore in eadem parte ſatis acerbo ſimul: alii denique de ſenſu motuque prorſus abolito.

§.7. Hic loci admitto equidem jam recenſitas tres Paralyſeos ſpecies; aſt ex rubrica Diſputationis liquet, me non ſolicitum eſſe circa varias hujus morbi cauſas, ſed unice de ea quam in Scorbuticis non infrequenter notamus.

§.8. In genere igitur definio Paralyſin Scorbuticam, quod ſit impotentia quædam hujus vel illius partis in corpore humano, cum flacciditate conjuncta, propter quam moveri pro lubitu non poſſit, ab acrimonia ſanguinis Scorbutica proveniens.

§.9. Generis locum occupat impotentia, quæ opponitur potentiæ ſive facultati motivæ; atque in hoc convenit Paralyſis cum cœcitate, ſurditate, impotentia virili ſimilibusque functionibus abolitis. Ubi tamen notandum eſt, ſub nomine impotentiæ non tantum intelligi motum penitus deficientem, ſed & admodum impeditum ſive infirmitatem. Quemadmodum enim plures alii morbi, antequam ad ſtatum perveniant, minus atroces deprehenduntur: ita & ab initio & in progreſſu Paralyſis non æque gravis eſt, quam ſi ad ἀκμὴν aſcenderit: i. e. alia eſt Paralyſis inchoata, & alia conſummata ſive perfecta.

§.10.

§. 10. Dixi autem impotentiam in motu, quo ipſo cum ſpaſmo convenit, quia & in hoc pars immota manet, ſed rigida, cum in Paralyſi flaccida potius obſervatur. Id quod dubio procul Avicenna quondam ejusque interpretes adverterunt, quando eam per Mollificationem expoſuerunt, non quod revera mollior ſit nervus, aut muſculus, ſed quod talis appareat ob atoniam & relaxationem fibrarum.

§. 11. Reliqua vero differentia deſumta eſt partim a Subjecto, partim a Cauſa. Subjectum dicitur pars aliqua corporis humani, e. g. manus, pes, oculus, linga &c. Si enim totum corpus aut plures partes ſimul fuerint affectæ, non amplius Paralyſis, ut ſupra dictum, ſed Apoplexia, vel Hemiplegia, vel Paraplegia rectius appellatur.

§. 12. Quandoquidem vero in Definitione Cauſam allegavi ſub nomine acrimoniæ ſcorbuticæ, eam ſic explico. Nimirum Scorbutus eſt nihil aliud, quam inſignis acrimonia humorum in primis viis atque maſſa ſanguinea ſeroque, alias innominata. Imitantur enim Medici hoc ipſo Iureconſultos, quibus ſub titulo Stellionatus crimen alias innominatum venire ſolet. Ad hunc enim modum acrimoniam, quæ ad Luem Veneream, Scabiem, Podagram, Catarrhum ſimiliaque mala referri non poteſt, Scorbutum appellare non dubitarunt.

§. 13. Nec enim facere poſſum in hac parte cum Dan. Sennerto, qui Libr. III. Part. V. Sect. II. cap. 4. Sanguinem ichoroſum & vitioſum, vel naturaliter deorſum vergere ad crura, vel a natura ad extrema & ignobiles corporis partes amandari ac præterea ligamenta & tendines, ac oſſa, naturali quadam inclinatione craſſiorem ſanguinem ad ſe trahere atque ſic ad motum impotentia reddi arbitratur. Ut enim nihil dicam de inclinatione illa naturali, quam fruſtra fingit, ſaltem non video, quamobrem ligamenta muſculosque magis attenter, quam nervos.

§. 14.

§. 14. Williſium ſi conſulamus, conſtat ex Pathol. Cerebr. Tract. II. de Scorbut. cap. 4. pag. 165. & 166. tres ab eo recenſeri cauſas, quæ modo conjunctim, modo diviſim hunc morbum producant, ſcilicet (1.) inopiam Spirituum animalium ob ſuccum nervoſum depauperatum: (2) Spirituum animalium impuritatem propter particulas heterogeneas & quaſi narcoticas ſucco nervoſo admixtas: (3.) Viarum obſtructionem, qando particulæ craſſiores & terreſtres nervorum corpora cum ſucco irriguo ſubeunt, quæ dein alicubi circa plexus nerveos aliosque anfractus coacervatæ, ductus in tantum infarciunt, ut Spirituum in hoc aut illud membrum irradiatio prorſus inhibeatur.

§. 15. Verum ut ad ſingula reſpondeam, concedo (α) à Spirituum defectu naſci Paralyſin; ſuccus autem nervorum nulla urgente neceſſitate allegatur, cum tamen de ejus Exiſtentia non immerito dubitetur: (β) Spirituum natura non admittit ejusmodi inquinamenta ſive commixtio[illegible]articularum heterogenearum, ſiquidem id, quod vitale non eſt, cum ſpiritu noſtri corporis puriſſimo non confunditur, atque ideo nec (γ) metuendum, ne in poros nervorum, circulationi Spirituum a natura deſtinato, admittantur particulæ craſſiores atque terreſtres.

§. 16. Alios non adducam, ſed exponam paucis quid veroſimilius videatur. Præſuppono autem (1.) motum omnem tam voluntarium, quam involuntarium in nobis fieri principaliter à principio vitali ſive ſpiritibus, tanquam cauſa efficiente unica: (2.) motum omnem fieri à fibris carneis vel in certos collectis faſciculos, quos muſculos vocant, vel expanſis in tunicam panniculumve carnoſum, tanquam ab organo adæquato: (3.) Præter Spiritum inſitum, qui à nativitate cunctis ineſt partibus, alium adhuc influere per nervos in ſupplementum ejus, qui hinc inde abſumitur.

§. 17. Triplici proinde modo lædi poteſt motus, nempe (a) Spirituum, (b) Muſculorum, (c) Nervorum culpa. Hinc enim & motum depravatum vel involuntarium, uti ſunt Tremor mo-

tusque convulſivi, ut & motum ex Spaſmo deficientem, itemque Apoplexiam atque Paralyſin non difficulter deducere licet. Verum hoc in loco videamus ſaltim quid ad Paralyſin conferant.

§. 18. Videlicet Spirituum animalium inopia evadunt Paralytici Senes præ Junioribus; nam & ſecundum naturam tandem impotentia laborant, quæ genuina ſpecies eſt Paralyſeos, nempe Genitalium. Eandem ob cauſam qui morbis chronicis diu detenti vires perdiderunt omnes, nec Urinam, nec alvi excrementa continere poſſunt, id quod Paralyſin Sphincteris Veſicæ atque Ani vulgo appellant.

§. 19. Muſculorum vitio accidit Paralyſis, ſi ſcilicet non modo diſſecentur, ſed & ab affuſis humoribus ſeroſis viſcidiſque ad motum plane inepti reddantur. Quemadmodum idipſum in vulneratis, hoc vero in hydropicis ac pedum tumore œdematoſo laborantibus manifeſte apparet.

§. 20. Nervorum deniqu[illegible]ſpa idem naſcitur malum, quandocunque vel obſtruuntur circa ortum è cerebro, cerebello & medulla oblongata, ut nihil exinde ad partes diſtribui queat; vel quando penitus lacerantur & diſſecantur. Obſtructio autem non tam ab humore viſcido, uti jam dictum §. 15. fieri videtur materialiter, quam virtualiter, ab omnibus, quæ nervis inſenſa eosdem ad ſtricturam fortiorem atque tubulorum clauſuram omnimodam diſponunt.

§. 21. Qua ratione id fiat in Subjectis Scorbuticis porro videndum, ſiquidem nec illa ſpirituum inopia, nec muſculorum nervorumque læſio enormis hic facile metuenda; Supereſt igitur ut nervos examinemus, & quamobrem Spiritus per canales hos non influant debito modo.

§. 22. Si fictioni locus, dixerim ⊖ia in hoc paſſu peccare, auſtero vel adſtringenti ſapore prædita, ſive Vitriolica cum Quercetano Redivivo Tom. III. p. 184. Willis de Anim. Brutor. c. 9. & Theophil. Bonneto in Sepulchret. Lib. I. Sect. 15. p. 287. §. 23.

Digitized by Google

§. 23. Quamcunque vero ſtatuamus acrimoniam in Scorbuto, ſive acidam ſive ſalſam, ſive acido-ſalſam, ſive vitriolicam, ſive quamcunque aliam, ſatis erit, ſi modo concipiamus eam vellicare atque arrodere nervoſum genus. Quemadmodum autem hoc ipſum præ aliis partibus magis exquiſite ſentit, ita ſe contrahit fortius, eoque ipſo poros ſeu viam Spiritibus deſtinatam præcludit.

§. 24. Arridet hac in parte non parum opinio Joh. Baptiſt. van Helmont in Tract. de Lithiaſ. c. 9. §. 62. & 82. qui Paralyſin aſſerit partium ſenſitivarum contracturam; addit tamen illam à terrore ſolo produci. Quanquam vero à terrore quandoque natam eſſe Paralyſin non negem, tanquam à cauſa occaſionali & antecedente, ſi ſcilicet corpus prædiſpoſitum ad hoc malum inclinet; non poſſum tamen univerſaliter eam admittere tanquam ſolam & unicam, quoniam præter terrorem proprie dictum, plures aliæ Paralyſeos cauſæ allegari poſſunt.

§. 25. Id enim ſolenne fibris eſt ſenſatis, ut ſi quid moleſtum accidat, ſe ſtatim contrahant, prout hyberno tempore cutem criſpari à frigore cernimus. Atque ita in Scelotyrbe plerumque dolor præcedit Iſchiadicus, quem ſequitur ſtupor pedis ac tandem perfecta Paralyſis.

§. 26. Etenim ſi advertamus, Paralyſin quandoque fieri ſubitò & in momento quaſi, interdum etiam evaneſcere ſimiliter aut per intervalla redire atque ceſſare viciſſim; nemo eſt qui non facilius ſibi concipere queat per ſpaſmum modo remittentem modo recurrentem intercipi viam Spiritibus, quam ſi viſcidum aliquod, ad motum fluxumque minus aptum, in nervis ſtatuamus, quod nec per tubulos anguſtiores nervorum expelli, nec motu retrogrado verſus originem eorum regurgitare poteſt.

§. 27. Dicis: hac ratione citius Spaſmum quam Paralyſin excitari: verum ſciendum eſt, in Spaſmo vellicari atque corrugari muſculos ipſos, in Paralyſi nervos potius. Nec enim rarum eſt in

Subjectis Scorbuticis modo Spaſmum, modo Paralyſin in iisdem aut diverſis partibus notari. Imo & Paralyſin quandoque cum Spaſmodicis affectibus motibusque convulſivis concurrere. Id enim teſtantur Obſervationes non paucæ, vid. Eugalenus multis in locis & Riverius Cent. I. Obſerv. 74. it. Cent. II. Obſerv. 98. Wolfgang. Gabelchoverus Curat. Med. Cent. III. Cur. 16. & Cent. IV. Cur. 61

§. 28. Quid mirum? ſi ex Colica per metaſtaſin humorum naſcatur Pareſis. Ubi enim humor acris, quamdiu in primis viis hæret, cruciatus graviores Spaſmúmque inteſtinorum excitans, ad Maſſam ſangvineam defertur, ſive id ægrorum culpa ſive Medicorum fiat, clarum eſt quomodo nervoſum genus exinde affligatur vel arrodatur.

§. 29. Hactenus de cauſis: nunc quoque Signa affectus hujus conſideranda veniunt. Sunt autem illa vel mali ipſius, vel cauſæ ejus morbificæ. Affectus præſentis ſigna, Scorbuti enim tanquam nimis prolixa, omnibusque nota lubens hic ſuperſedeo, deſumuntur primario â motu læſo, deinde vero & à ſenſu plus minus deficiente ac tandem ex frigore vel contabeſcentia partium. Nimirum Pathognomicum, quod unice ſufficit ad cognoſcendam Paralyſeos præſentiam, eſt motus abolitus. Et quandoquidem impotentia hujus acceſſus non ſemper ſubitanea eſt, ſed & aliquando ſucceſſiva, idcirco expectare Medicus non debet ſtatum, ſed vel in principio morbi, ubi tantum pars aliqua robur ſuum naturale aimttit, inſtare Paralyſin judicabit.

§. 30. Nec facile quiſquam hoc malum cum reliquis vitiis motus confundet, ſi modo advertat, uti ſuperius monitum, quæ pars affecta fuerit; ſi enim totum corpus aut latus alterutrum ſit reſolutum, non amplius pro Paralyſi ſtricto ſenſu dicta eſt habendum.

§. 31. Cætera ſi concurrant ſigna, certiores nos reddere poſſunt de prognoſi, majus certe periculum imminet, ſi una cum motu ceſſet omnis inſimul ſenſus; ſi membrum actu frigidum tabidum-

bidumque notetur. E contrario ſi adhuc aliqua motus veſtigia ſuperſint, ſi tactu non careat pars affecta & calore naturali: ſi neque colorem mutet, neque vel contabeſcat vel tumeat præter naturam: ex his enim omnibus tuto colligere poſſumus, morbum nec pertinacem adeo, neque difficilem curatu futurum.

§. 32. Nam & in Juvenibus Viriſque robuſtis felicior ſperandus eſt eventus, quam in Decrepitis & ex alio morbo infirmis; atque ideo Paralyſis ſuperveniens febri, arthritidi, chronicisque aliis longe difficiliorem admittit curam.

§. 33. Ut autem certi ſimus de cauſa Paralyſeos, neceſſum eſt advertere ventriculi ſtatum. Si enim appetitus fere inſatiabilis ægrum vexet, vel ructus acidi vomitusque ſimiles notentur, dubium nullum eſt, quin humor acidus peccet. Accedit conſueta victus ratio, ſi æger delectetur acidis dulcibusque. Secus judicandum, ſi bilis acrior eructetur vel evomatur: ſi pingvibus ſalſisque abutatur æger, atque ſic porro.

§. 34. Explicatis hactenus Paralyſeos Scorbuticæ Cauſis, Signis, & Symptomatibus, reliquum eſt, ut curam quoque annectam. Et quandoquidem duo ſunt in hoc affectu notanda, nempe Malum ipſum atque Cauſa ejus morbifica, itaque & duplex hinc naſcitur indicatio: prima eſt motum deficientem eſſe reſtituendum; ſecunda ſcorbuticam ſangvinis acrimoniam eſſe corrigendam, ita enim ſymptomata, ſi quæ forte concurrunt, evaneſcunt ſua ſponte.

§. 35. Motus partium vel debilitatus vel ſublatus omnino, maxime poſtulare videtur roborantia nervina (non tamen neglectis illis externis, de quibus inferius,) eamque in gratiam Aquæ Spirituoſæ antapoplecticæ & antepilepticæ Aqua Reg. Hungar. ▽ Carfunc. Anhaltin. Veltheimian. Magnanimitatis, Vitæ mulier. &c. vel etiam Hb. Lavend. Salv. Origan. Saturej. Serpill. Majoran. in Vino decoctæ pro fotu applicari ſolent. Nec inconvenienter olea ex his plantis aromatibusque aliis deſtillantur at-

que ſub ſpecie Balſami inunguntur nuchæ, temporibus, naribus, præcipue in Paralyſi ejus.

§. 36. Committitur autem non levis error in uſu horum remediorum externorum, prout id jam olim notavit Galenus Lib. IV. cap. 5. de Loc. affect. Solent enim plerique ipſi parti affectæ e. g. cruribus applicare modo laudata nervina, ſub ſpecie pediluvii ſimilive pacto, ſed fruſtra. Recte igitur ſuadet in regione lumborum ea potius adhibenda eſſe, eoque in loco ubi nervi è medulla ſpinali ad crura excurrunt.

§. 37. Nihilominus & hac obſervata cautela pars quandoque immota manet, videlicet quod cauſa morbifica continens non fuerit prius ſublata. Quapropter primus ubique labor erit eandem quantocyus removere, antequam parti læſæ robur conciliare velimus. Videamus ergo qua ratione id fiat.

§. 38. Quodſi proinde certi fuerimus de cauſa hujus Paralyſeos & acrimonia ſangvinis Scorbutica, eo allaborandum eſt, ut acrimonia iſta corrigatur, vel etiam educatur e corpore. Ante omnia igitur detur emeticum, niſi ægri conſtitutio illius uſum impediat. Quanquam enim primo intuitu vomitorium non videatur conveniens in affectu adeo à primis viis remoto; conſtat tamen per experientiam, in artuum doloribus aliisque morbis, nullum remedii genus æque potenter operari ac eadem hæc evacuantia.

§. 39. Cumque Purgantia reliqua in Subjectis Scorbuticis vires ſuas vix ſatis commode exerant, quia acidum communiter in iis peccans eaſdem non aliter deſtruit, ac ſi Rad. Hellebor. Eſul. Aſar. Rhabarb. &c. in aceto macerentur; magis ergo conſultum eſt præſcribere Vomitoria ♁ialia, imprimis ☿ vitæ, quippe qui de acido ipſe participat.

§. 40. Ubi vero talia exhibere non licet, in ſubſidium vocanda ſunt purgantia, præmiſſis tamen alterantibus. Ita enim recte monet Franciſc. de le Boë Sylvius Prax. Lib. I. cap. 7. §. 53. à purgantibus cavendum antequam temperati fuerint humores acidi

acidi & ad ſeri naturam deducti, quos tunc demum redundantes per hydragoga educi nil obſtet.

§. 41. Sunt autem Alterantia in acrimonia acida convenientiſſima I. ♂tialia, Hæmatit. Crocus ♂tis, & maxime Limatura Chalybis, ſolvitur enim non difficulter à quovis etiam acido mitiſſimo, atque tum convertitur in liquamen Vitriolicum, ſed dulce, abſtergendi & aperiendi virtute præditum. 2. Lapidoſa, Cryſtall. montan. L. lineis, Corall. rubra & alba, quæ acidum ſaturando in Salſum mutant diureticum. 3. Terrea, uti Bol. alb. & Armen. Marga, Terræ Sigillat. omnis generis, quæ magis adhuc acidum temperant, propter pingvedinem ipſis adjunctam. 4. Duriores animalium partes, uti Lap. 69. Mater perlar. Oſſa ſep. Corn. Cerv. Alcis & Rhinocer. Ebur. Unicorn. Dens Hippopot. atque ſimilia; quæ non modo particulis quaſi arenoſis, ſed & gelatinoſis & ſale volatili quo gaudent adverſantur acidis. 5. Salia volatilia ex his parata, ⊖vol. CC. Ebur. Urin. ⊖ amm. nec non fuliginis, & quæ à curioſioribus è plantis educuntur. 6. Salia fixa, Abſinth. Centaur. min. Cardb. ⊖ Tartari &c. quæ ⊖na præ cæteris id peculiare habent, quod ſi concurrant cum acidis, ſudorem non minus, quam urinam moveant.

§. 42. Et quandoquidem, ut ſupra monitum, plerumque viſcidum cum acido concurrit in hoc affectu; itaque acriora etiam antiſcorbutica, ut Rad. Armorac. Hb. Cochlear. Naſturt. Beccabung. Trifol. fibrin. in uſum quoque vocanda ſunt. Quamvis enim cum iis facere non poſſum, qui eadem abundare ⊖e vol. □ſo arbitrantur, ſiquidem vidi nec ſuccum eorum recentem, aut per aliquot dies aſſervatum, nec ∇m deſtillatam aut ♎um inde paratum colorem Syrupi violarum mutaſſe ullo modo; ineſſe tamen ⊖ quoddam volatile, ſui generis, quod neque ad acidum, neque ad urinoſum referri poteſt, atque ideo mixtæ potius naturæ videtur. Nihilominus & hic acris ſapor non minus contra viſcidita-

ditatem ſangvinis, quam adverſus atoniam partium & Paralyſin una cum reliquis nervinis exhibetur commode.

§. 43. Habebunt autem utilitatem longe majorem, ſi pro ſcopo alterandi ac diluendi humorum acrimoniam & viſciditatem aquea inſimul fuerint adhibita; Quo nomine Thermarum uſus ac Thee potus, hoc tempore ſatis uſitatus commendari ſolet. Si quid enim Thermæ valent, id externe fovendo calorem partium, interne attenuando viſcida & temperando acria præſtant; atque ideo Carolinæ aliis præferendæ ſunt merito, quæ impune potari nequeunt. Dolendum ſaltim eſt nec ubivis terrarum ſimiles haberi aquas medicatas, nec omni die iisdem licere uti. Confer Quercetan. Art. Med. Pract. Tom. III. de Paralyſ. p. 188.

§. 44. Præferendus idcirco Thee potus videtur, quem quisque omni hora ſibi parare poteſt. Et quamvis nihil adeo peculiare in foliis Thee lateat, quod a plantis indigenis non æque ſperandum; ſiquidem ſapore leviter amaricante atque adſtringente id ſaltim agit, ut majore in copia ventriculus aquæ hauſtum toleret, certum tamen eſt Salia Scorbutica hoc pacto feliciſſime cum lotio educi.

§. 45. Solent alii pro eadem hac intentione diætam lactis commendare, aut ſerum lactis; quemadmodum autem ſi acidum peccet in corpore, plus damni quam emolumenti exinde reſultat, ita poſt uſum lapidoſorum & ♂tialium ſimiliumque præcipitantium acido in Salſum converſo, aut diætæ culpa prædominante ſalſedine egregiam merentur laudem, quoniam & ſerum humectat ſolvitque Salia, ac educit per alvum viasque Urinæ ſecretioni dicatas, & portio pingvis dulcisque lactis demulcet acrimoniam præternaturaliter collectam.

§. 46. Hæc dum fiunt, non negligenda ſunt remedia externa, & quæ Chirurgia ſubminiſtrat. Videlicet Venæ Sectio præmittenda eſt, ſi æger plethoricus fuerit aut proclivis ad hæmorrhoidum aliumve ſangvinis fluxum, cujus rei inſigne Teſtimonium præbet Zacut. Luſitanus Libr. I. Prax. Medic. Adm. Obſ. 39. &

Fran-

Digitized by Google

Franciſc. Valleriol. Libr. IV. Obſ. 4. Notum enim eſt, alias non raro abundante ſangvine artus obdormiſcere atque ſtupore tentari; longe frequentius id accidit Scorbuticis propter Orgaſmum & ebullitionem Sangvinis crebriorem; itaque nec parum levantur miſſione ſangvinis.

§. 47. Verum Venæ Sectioni hoc in caſu nullatenus cedit Scarificatio & Ventoſæ manibus pedibusque, affectis etiam, applicatæ. Præterquam enim quod Sangvinem ſufficienter evacuent, accedit quod dolorem, ſi multa cum flamma fuerint appoſitæ, ſatis notabilem excitent, quem tamen variis modis intendimus ob cauſas modo dicendas.

§. 48. Aut enim pars inſenſata eſt, aut dolore vexata ſic ſatis moleſto: ſi prius accidat, ſollicitamus naturam, ut quam deſeruit partem, iterum tueatur: ſi poſterius occurrat, ſupprimitur dolor præternaturalis ab eo, quem ars producit de induſtria; ita enim Hippocrat. Sect. II. Aphoriſm. 46. recte notavit duobus doloribus ſimul inſtantibus à vehementiori obſcurari alterum.

§. 49. Nam & hanc ob cauſam Veteres quondam Ligaturas & Frictiones adhibuerunt, in Apoplexia, Paralyſi, Catarrho ſuffocativo, ſimilibusque morbis repentinis gravibusque, ſcilicet ut excitato hac ratione doloris ſenſu motum Spirituum diverterent. Nec enim leves tantum ſed fortiores etiam, ſi opus, fieri jubebant; vocatis non raro in auxilium Dropace ſive Picatione, Sinapiſmo & Phœnigmo, donec partes aut rubefierent ſatis ac dolerent, aut veſicis excitatis ſerum profunderent acrius.

§. 50. Similis virtus eſt Urticarum recentium, quibus cædere membrum torpens, ſummamque cutem exaſperare jubet Cornel. Celſ. Libr. III. cap. 27. Idem Experientia confirmatus docet Epiphanius Ferdinandus Hiſtor, 47. adjecto tamen hoc monito non

contemnendo, ne id fiat prius quam corpus purgatum ſit ſufficienter à pravis humoribus.

§. 51. Inſtar omnium ſint Veſicatoria, quorum vires in Paralyſi Scorbutica crurum ſingulares notavi. Miles erat, cujus dextrum crus penitus immotum inſenſatumque fere ad annum fuerat, ſiniſtro ex malo Iſchiadico ſimiliter dolente ac ſtupeſcente, conſilium implorat meum; itaque præmiſſis præmittendis præcipitantibus & evacuantibus Empl. Veſicatorium acrius ex cantharidibus apponere jubet femori, atque tum prima ſtatim nocte ſentit æger calorem quaſi per modum halitus inſpirari, cum antehac pes frigidus, nec laterem calefactum, nec quicquam ſentiret aliud: ſequenti mane redit ſenſus in ea parte motusque aliqualis unius atque alterius digiti; ſucceſſu temporis, renovato Veſicatorio, continuatoque uſu ♂tialium, nervinorum & antiſcorbuticorum, non neglectis evacuantibus, favente divina gratia perfecte convaluit.

§. 52. Hæc ſunt fere potiora remediorum genera, qualia vel Pharmacia ſuggerit, vel Chirurgia; reliquum eſt ut paucis quoque regulas adducam diæteticas; præſertim cum Scorbutus vel hoc nomine incurabilis videatur in non paucis, quod ſuo indulgentes genio conſuetudinem, hactenus uſu confirmatam, vix unquam deſerant, etiam moniti.

§. 53. Imprimis acida cane pejus & angue fugienda ſunt omnibus, tanquam nervoſo generi admodum inimica. Abſint ergo à menſa procul acetaria, & quicquid acetum, ſuccumque citri ſapit, itemque dulcia, ſaccharo melleque condita, quæ in ventriculo acidis referto facillime aceſcunt.

§. 54. Speciatim Vini plus minus acidi potus admodum exitioſus Scorbuticis in hoc paſſu. Teſtatur enim Wepferus Miſcell. Nat.

Nat. Cur. Ann. II. Obſerv. 39. Pareſin poſt Colicam ex Vini ejusmodi potu frequentiſſimam in Alſatia, ad Lacum Acronium, in Ducatu Würtenbergico aliisque in locis, ubi quotidie vino utuntur pro potu ordinario.

§. 55. Circa Cereviſiam itidem notandum, hordeaceam, amaram ſive lupulatam, quales ſunt Ileburgenſis, Torgavienſis, Wurzenſis, magis convenire ſcorbuticis; ſed dulcem & facile aceſcentem, ex tritico vel avena quæ paratur, uti Breyhahn/ Weißbier/ Reiterling/ Duchſtein/ vix ſine manifeſta læſione a quoquam hauriri.

§. 56. Aër, quantum fieri poteſt, temperatus eligatur. Quemadmodum enim frigus nervis admodum infenſum, Scorbutica ſubjecta maxime affligit, præſertim ſi quæ pars deficiente Spirituum influxu debito calore naturali careat, aut dolore vexetur continuo: ita e contrario æſtus quoque intenſior obſervatur iisdem nocivus, quoniam ſerum aucta tranſpiratione minuitur nimis, unde neceſſario & viſciditas & acrimonia intenditur magis magisque.

§. 57. Atque ideo motus etiam corporis non niſi moderatus eſt permittendus. Certum enim eſt, ſi corpus hinc incaluerit modice, bene ſe habere iſtiusmodi ægros & alacriores reddi; verum ſi ad ſudorem usque commoveantur, laſſitudinem exinde longe graviorem illos ſentire, ac ſi forte inter ſudandum evanuerit dolor, eum plerumque redire magis acerbum.

§. 58. Cavendum autem iis eſt maxime ab animi pathematibus, ira cumprimis atque terrore. Quamvis enim aliqua legantur exempla eorum, qui a Paralyſi fuerunt liberati per iram vel terrorem, qualia refert Franciſc. Valleriol. Libr. II. Obſ. Med. 4. & Joh. Nicol. Pechlinus Lib. III. Obſ. Med. 26. non videntur tamen temere imitanda, cum per Experientiam conſtet Apoplexiam etiam,

iam, ſimiliaque graviora mala non aliunde magis, quam ab his affectibus provenire.

§. 59. De cætero haud opus eſt, ut pluribus exponam, quomodo ſe gerere debeat Paralyticus in ſomno & Vigilia, in Excretis & Retentis. Cum enim vires labefactatæ jamjam exiſtant, quivis intelligit abſtinendum eſſe a cunctis, quæ Spiritus diſſipant ac enervant corpus: ac potius robur vitale eſſe conſervandum omnibus modis. Atque hæc ſufficiant.

DISPUTATIO XXXI.

DE

H Y D R O P E.

PROOEMIUM.

SErum non minus ac reliquos corporis noſtri humores fluxu agitari continuo, quamdiu perfecta fruimur ſanitate, id quidem nemo poſt inventam ſangvinis circulationem amplius in dubium vocabit. Verum idem motus p. n. variis læditur modis. Vt reliqua taceam, hac vice ſal-

Digitized by Google

ſaltem de ſeri motu vitiato & quidem in hydrope mihi ſermo erit, quippe qui tantas ſæpe moleſtias ac difficultates ægro pariter atque Medico creat, ut ab anteceſſoribus quibusdam non ſine fundamento inter ſcandala Medicorum fuerit relatus. Quicquid ſit, non tamen vereor morbi præſentis naturam atque curam ſub examen pro ingenii mei modulo vocare. Faxit SUMMUS RERUM MODERATOR, ut omnia cedant feliciter!

§. 1.

HYdropis origo etymi ratione communis eſt cum plurimis morbis, quatenus nempe primos natales ex Græca lingva ſortitus eſt. Derivatur enim a nomine ὕδωρ, quod aquam denotat, non quaſi hac ratione cum aqua conmmuni quoad ſingulas qualitates coincidat; verum quatenus ex parte fluiditatem illi analogam obtinet. Hanc etymologiam ſervantes Germani per vocem Waſſerſucht exprimunt. Cumque interdum flatus, ventrem diſtendentes hydropem mentiantur, inde hydropem ſiccum dixere, commodius lingva Germanica die Windſucht.

§. 2. Juxta Plinium dicitur hydropiſis, Dieterichum vero n. 857. ὕδερος ſeu aqua intercus. Aliquando tamen vox hydropis ſumitur pro ipſo ſero & ichore juxta Hippocrat. lib. 4. de morb. nonnunquam vero denotat copioſam ac crebram mi-

ctionem, quæ Latinis dicitur hydrops ad matulam vid. Pancrat. Brunon. Caſtell. renovat. pag. m. 684.

§. 3. Verum miſſa ὀνοματολογία propero potius ad realem hydropis definitionem tradendam. Eſt autem nihil aliud quam tumor vel corporis totius, vel ſaltem partis alicujus, a præternaturali ſeri plus minus viſcidi ſtagnatione aut flatibus etiam obortus.

§. 4. Generis locum obtinet tumor, adeoque in eo cum omnibus coincidit tumoribus, quod habitus corporis aut pars ejus determinata in majorem accreſcat molem, quam veteres morbum in magnitudine aucta vocarunt. Differentia vero ſpecifica a ſeri collectione p. n. facile deſumitur, unde ab inflammationibus, herniis, imprægnatione item, tumoribusve aliis ſenſuum externorum beneficio haud difficulter diſcerni poteſt.

§. 5. Porro ratione materiæ hydrops alius dicitur humoralis, qui pravorum in corpore ſuccorum abundantiam, aut lymphæ etiam laudabilis extravaſationem motumque vitiatum præſupponit; alius ſiccus ſeu flatulentus, a flatibus in abdomine potiſſimum contentis, dependens, cum hoc tamen diſcrimine, quod priori magis proprie denominatio hæc competat, minus vero & analogice tantum poſteriori affectui. vid. Ettmuller. Prax. part. 2. pag. 29.

§. 6. Ulterius à collectionis loco diverſo alius dicitur univerſalis, alius particularis; per illum Practici habitum corporis tumidum pallidumve indigitant, qui alias anaſarca vel leucophlegmatia audit; hunc vero pars affecta determinat, ita enim aſcites dicitur, quando abdominis cavitas ſero plus minus pituitoſo turget. Quodſi vero thorax, caput, ſcrotum, uterus aut pedes

à ſe-

Digitized by Google

à ſero ſtagnante diſtendantur, tum dicitur hydrops thoracis, uteri, hydrocephalus, hydrocele ac tumor pedum œdematoſus. Quibus annumerare licet hydropem omenti ab Horſtio Obſ. lib. ac peritonæi à Job van Meeckeren Obſ. Chir. allegatum.

§. 7. Declarata ſic morbi ſede progredior nunc ad ſymptomatum tam concomitantium quam inſequentium recenſionem. Ubi ſciendum pro cauſarum diverſitate alia quidem in momento, alia ſucceſſive ſeſe prodere. In momento quaſi intumeſcit abdomen cum tenſione ac dolore ex diſruptis vaſis lymphaticis, quod alias tractu demum temporis obſervatur.

§. 8. Ita namque facies matutino imprimis tempore a ſomno intumeſcit, coloremque floridum cum pallido ac livido commutat. Hunc modo præcedit, modo inſequitur tumor pedum œdematoſus, maculæ & abſceſſus in cruribus ſuperveniente gangræna non raro lethales; febris lenta circa veſperam manifeſtior; ſitis nonnunquam intolerabilis cum omnimoda appetitus proſtratione, præcordiorum anguſtia, ſpirandique difficultate, præſertim ſi ſcalas aſcendant aut etiam decumbant. Vid. citatus Ettmul. l. 4.

§. 9. Ne vero credas modo enarrata conjunctim ac in eodem gradu hydropicos omnes affligere; ſiquidem alii mitius, alii gravius decumbunt: quidam plura ſimul aut pauciora etiam: alii leviora, alii funeſtiora patiuntur ſymptomata, quanquam allis eadem ad ſalutem vergant prout in hydropico epilepſia correpto annotavit Ballon. lib. 1. Epid. eph. pag. m. 27.

§. 10. Sequuntur jam ſigna hydropis quæ vel ſunt diagnoſtica vel prognoſtica. Quoad diagnoſin certum eſt beneficio viſus, tactus, atque auditus plurimas hydropiſeos ſpecies videlicet aſci-

aſcitem, leucophlegmatiam, hydrocelen &c. cognoſci poſſe, attamen cum hydrocephalus partium magis reconditarum ſigna adeo manifeſta haud admittat, hinc è re erit interdum ad palpebrarum ac ſuperciliorum tumorem, ſenſuum hebetudinem & torporem doloremve tenſivum advertere.

§. 11. Facilius hydrocephalus partium externarum ex tumore evidenti, molli, pellucido omniſque doloris ac coloris experte cognoſcitur, qualem Hildanus pene incredibilem lib. 1. Obſ. 10. annotavit. Hydropem vero thoracis ex difficultate ſpirandi tuſſique ſicca tanquam ſignis pathognomonicis cognoſcendum vult C. Piſo lib. 1. ſect. 3. cap. 7. & River. Pr. lib. 7. Cap. 5. Dubium tamen eſt, quomodo in hydrope tali tuſſis accidere ſicca poſſit: adhæc eadem illa ſigna non infrequenter obſervantur in aliis morbis, ubi nil minus quam hydrops locum habet.

§. 12. Quapropter ut certo nobis de hoc affectu conſtet, ſciendum, fluctuationem intra thoracis cavum eundem potius manifeſtare, dummodo quædam advertantur circumſtantiæ. Scilicet cum eadem fluctuatio in empyemate thoracis occurrat, attendenda erit ejusdem diverſitas, quatenus in illo fluidior, materia citius de loco in locum movetur quam in hoc ob ſpiſſiorem conſiſtentiam. Ut taceam præcedentem aut etiam concurrentem ſanguinis puriſque ejectionem per ſcreatum, empyicis familiarem, qualem in hydrope hoc correptis vix obſervare licet.

§. 13. Quæ aſcitem manifeſtant, ſunt præter ſigna hydropis generaliora abdominis tenſio ac intumeſcentia, aliquando adeo inſignis, ut Williſius Pharm. Vat. part. 2. ſect. 2. cap. 3. ſe doliolum quindecim congiorum ſeu quadraginta quinque menſurarum capax, àquis hydropicæ cujuſdam repletum vidiſſe teſtetur. His acce-

accedit partium ſuperiorum contabeſcentia ac marcor, præſertim ubi nulla leucophlegmatiæ indicia apparent. Eandem intumeſcentiam ſcrotum fovet, quandocunque ſerum in abdomine fluctuans per vaginam, vaſa ſpermatica involventem, eo usque deſcendit.

§. 14. Cum aſcite coincidit ferè tympanites, niſi quod ratione cauſæ diſtendentis hujus intumeſcentia ab aſcite differat; quatenus non tam ſerum, quàm flatus cavitatem abdominis & ſcroti implent, unde tumor magis conſtans, renitens, ac percuſſus ſonum, typani ad inſtar tenſi edens, obſervatur. *Vid. Williſ. Pharm. rat. part. 2. ſect. 2. cap. 4. p. m. 173.*

§. 15. Anaſarcam denique, ſeu leucophlegmatiam concludimus ex habitu plus minus pallido, carnium mollitie ac laxitate, ita ut poſt preſſionem fovea remaneat, facilè diſparens ſi ſerum fluidius, ſed diutius permanens, ubi viſcidius fuerit; quemadmodum & tumores pedum œdematoſi hac ratione commodiſſime cognoſcuntur.

§. 16. Circa prognoſin non adeò prolixus ero, ſiquidem ſuſpecta ſemper, malique ominis in hoc affectu habetur *à Williſio l. a.* Quodſi tamen ipſi locus in præſenti morbo concedi debet, vix accuratius eventum portendere poterimus, quam ſi partem affectam intueamur. Ita enim tumores pedum œdematoſi præ cæteris ſanantur facilius: aſcites præ hydrocephalo ac thoracis hydrope majorem reſtitutionis ſpem admittit, cum modo dicta mala omnium periculoſiſſima obſerventur ob generis nervoſi ac viſcerum vitalium læſionem graviorem. Deinde facilioris curationis obſervatur anaſarca præ aſcite, ſi nimirum à ruptione vel eroſione vaſorum lacteolymphaticorum ille proveniat juxta *citat. Williſ. l. a.*

§. 17. Nec periculo vacat tertio febri acutæ ſuperveniens aqua intercus juxta *Hippocrat. Progn. t. 8.* §. 1. indicat enim vel ſanguinis enormem dyſcraſiam aut virium defectum. Accedunt his quarto ſymptomata atrociora in progreſſu morbi occurrentia v. g.

Digitized by Google

alvi fluxus immodicus, ita ut juxta eundem *Hippocrat. 4. de morb. t.* 34. §. 10. illi ſentientes ac loquentes moriantur. Quinto recidivæ iisdem ut plurimum lethales exiſtunt, vid. *Schenk. Obſ. pag. m.* 436. *& Sennert. Pr. lib. 3. pag.* 723. Sexto tandem abſceſſus & maculæ in hydropicorum cruribus erumpentes duobus ægris mortem intuliſſe, allegatus *Hippocrat. 7. Epidem.* annotavit.

§. 18. Delibatis ſic ſignis tam diagnoſticis quam prognoſticis, progredior nunc ad cauſarum recenſionem, ubi tritam in proximam ac remotam illam diviſionem ſcopo huic noſtro applicare conveniet. Quoad priorem ſciendum, in reddendis cauſis immediatis Recentiores à Veteribus maximam partem diſcedere. Hi enim viſcerum intemperiem frigidam v. g. hepatis, Autore potiſſimum Galeno, pro genuina hydropiſeos cauſa venditabant ex hoc fundamento, quod hepar in ſtatu naturali ſanguificationis munus gereret, adeoque, multis modis debilitatum, non ſanguinem laudabilem, ſed hujus loco laticem aquoſum pituitoſumque produceret, qui ſucceſſive corpus inundaret; cui hypotheſi quoad anaſarcam adſtipulatur *Riverius Prax. lib. 11. cap. 6. p. 326.*

§. 19. Enimvero & Hippocrates ipſe jam ſuo tempore epatis dyſcraſiam hoc in affectu accuſavit, quando videlicet *lib. 2. Prorrhet.* diſerte aſſerit, hydropem fieri ab hepate. Attamen ex parte tantum vitium hujus viſceris admittit, ſecus ac Galenus ejusque aſſeclæ; alio enim in loco, nimirum *lib. 4. de morb. & lib. 1. de morb. mul.* hydropem ex vitio lienis aliarumque partium itidem deſcribit.

§. 20. E recentioribus *I. B. van Helmont tract. ignot. hydr. pag. m* 509. *& ſeq.* hydropis cauſam à vitio renum ſolitarie deducit, eo quod illi lotium, ſecundæ digeſtionis recrementum, debito modo ac quantitate proportionata haud ſecernant, adeoque ſerum hocce ad ſanguinis maſſam regurgitare faciant. Hanc ut probet ſententiam, varia corporum diſſectorum adducit exempla, in quorum renibus cruor coagulatus tubulos obſtruens, repertus

fuit,

fuit, unde archeus renum in furorem raptus muneris ſecretorii rationem plane neglexit.

§. 21. Utramque nihilominus hypotheſin dubiam reddunt primo falſum, ne dicam vanum, veterum ſuppoſitum, quo nimirum hepati hæmatoſin attribuebant: lacteorum namque vaſorum ductusque thoracici inventio, bigæ Anatomicorum Celeberrimæ Aſellii atque Pecquetti debita, idem ab officio ſanguificationis dejecit, publicasque illius exequias duxit. Secundo frequenti cadaverum, hydrope interemptorum, inſpectione edocemur, interdum vix ac ne vix quidem in jecoris parenchymate occurrere, quod ſtatum ipſius naturalem cum p. n. commutarit. Ex quo capite etiam motus Sylvius Duncanus, Medicus quondam Romanus, ut circa initium ſeculi hujus libellum ediderit, cujus titulus: *Hydropem non ſemper à jecore fieri.*

§. 22. Helmontii quod ſpectat hypotheſin, vix adeo ſtabilita eſt, quin dubium aliquod adverſus eandem moveri queat. Haud equidem negandum eſt, ex vitio renum aliquando contingere hydropem, quatenus primo exulceratio illorum ad hujus productionem aptiſſima videtur, quemadmodum *Plater. Prax. tom. 3. pag. m. 217. & obſ. pag.* 640. & 648. obſervavit: ſecundo reliquorum organorum, collectioni urinæ dicatorum, culpa idem obortum fuiſſe malum experientia teſtatur, v. g. ob ureterum exulcerationem *Plater. l. a.* veſicæ vero eroſionem *Dodonæus obſ. cap.* 34. *ac Plater. l. a. p. m.* 222.

§. 23. Nihilominus cum hæc vitia inter particulares tantum cauſas referri mereantur, tantum abeſt, ut ubique organa urinaria juxta Helmontium accuſemus, ut potius aliquando eadem tanquam inſontia dimittamus. Non dicam jam, autorem hujus hypotheſeos commiſiſſe hic fallaciam non cauſæ ut cauſæ, culpamque tribuiſſe renibus, quæ tamen vitio ſanguinis ac viſciditati lymphæ potius adſcribenda erat, unde etiam apparet, quare leucophlegmatici parum mingant, ſcilicet quod fluidum per tubulos, ſe-

ro viſcidiore obſtructos, tranſcolari ac tempore debito excerni nequeat.

§. 24. Accuratius ergo illi agunt, qui cauſam hydropis continentem ſtatuunt lymphæ plus minus viſcidiæ extravaſationem aut ſtagnationem vel in univerſo corpore vel hujus parte quadam. Atque hæc lympha ut plurimum immediate nulloque interveniente alio poros vel cavitates majores replet, rarioribusque accenſendum, quod *Schenk. obſ. lib.* 3. *obſ.* 115. *Horſtius lib.* 10. *de Pharm. pag.* 513. annotarunt, ſcilicet aſciticorum aquam innumeris veſiculis incluſam, totum inteſtinorum tractum occupaſſe, atque ſic aſcitem mentitam fuiſſe.

§. 25. Quoad colorem ſeri hujus ſtagnantis, variat is pro circumſtantiarum diverſitate, adeo ut modo viridis, modo luteus, modo inſtar loturæ carnium appareat, prout ex *Sennerto Prax. lib.* 3. *pag.* 717. conſtat. Quod ſi vero ipſi flatus in majori copia combinentur, aut abdomen ſimilesve cavitates iisdem turgeant, de cauſa tympanitis immediata omnibus jam conſtat.

§. 26. Cauſa remota hujus extravaſationis atque inflationis multifaria obſervatur. Aut enim vitio ſanguinis ipſius aut partium ſolidarum, aut etiam ſpirituum contingere poteſt. Quoad ſanguinem ex phyſiologicis hic præſuppono duo potiſſimum ad integritatem illius conſtituendam præeunte OCULATISSIMO MALPIGHIO concurrere, ſubſtantiam nimirum ſeroſam ac fibroſam, vel juxta alios gelatinoſam ac globoſam, iſtiusve quantitatem hujus molem longe ſuperare, adeo ut Celeberrimus BOHNIUS *Circul. Anat. Phyſiol. Progymn.* 13. *pag.* 190. poſt omnimodam ſeri à reliquo ſequeſtrationem vix duodecimam partem cruoris ſuperſtitem fuiſſe teſtetur.

§. 27. Hæc cum ita ſe habeant, conſtat porro, ſanguinem, aut potius ſerum ejus triplici ratione peccare, quantitate videlicet, qualitate, ac motu. Vitio quantitatis producitur hydrops, quando aut plus lymphæ in corpore redundat, quam quae ad functiones

nes præſtandas requiritur, aut excedens illius portio accumulatur ob deficientem cohibitamque tranſpirationem à frigore externo, vel imminutam urinæ ſecretionem atque excretionem. Prioris exemplum refert *Borell. Cent.* 1. *obſ.* 70. & *Schenk. obſ. lib.* 3. *pag.* 434. poſterioris vero *Helmont. l. a.* §. 16. & 20.

§. 28. Ratione qualitatis pariter non uno modo vitiatur idem latex. Aut enim aquoſior juſto exiſtit ob errorem ſex rerum non naturalium manifeſtum à potu v. g. immodico juxta *Schenk. l. a. pag.* 447. Aut acrimoniam modo acido-ſalſam ex relatione Gabelchoveri: modo acidam tantum, contraxit; ſiquidem & ſudor hydropici cujusdam lac coagulaſſe viſus eſt in *Act. Med. Haffn. vol.* 4. *pag.* 174.

§. 29. Atque hæc lymphæ qualitas mutata potiſſimum ab errore diætæ dependet. Frequentiſſimum certe eſt, ab uſu acidorum nimio aquam intercutem naſci v. g. ex abuſu acetarii, & cucumerum ſale conditorum, qualem in non uno ſubjecto annotavi, quæ tamen iterum, Fortunante DEO remediis appropriatis brevi temporis intervallo, ceſſit. Hinc quoque mirum non eſt, ſi ſubjecta ſcorbutica ac hypochondriaca ob acidum prædominans, ſimili præ cæteris tententur affectu.

§. 30. Idem non raro malum tertio patrat motus ſanguinis ac ſeri depravatus, jam in corpore, jam extra corpus. Motus in corpore vitiatur, quando vel tardius ſolito per partium poros circulatur, adeoque ſerum, reliquo cruori laxius combinatum, ſecedit; vel ejusdem per venas refluxus à partium adjacentium tumore ſcirrhoſo, aut fibrarum ſtrictura ſpaſmodica, intercipitur. Quod ipſum ſicuti quotidiana comprobat experientia, ita *Williſius l. a.* ætiologiam hanc experimento ſequenti manifeſtauit: Scilicet ligatis venis jugularibus canis caput per modum hydrocephali, aqua ſtagnante, ob dictam jam rationem tumuit, quale quid cum eodem ſucceſſu *Lovverus de Corde cap.* 2. *pag.* 123. in alio tentavit ſubjecto.

§ 31. Porro motus ſanguinis ac ſeri in corpore læditur ob conſiſtentiam eorum tenaciorem ac ſpiſſiorem, quando videlicet ſanguis per arterias quidem ad partes defertur, minime vero circulationis lege ſub proportionata quantitate à partibus verſus cor. Hinc evenit, ut propter diuturniorem moram in ipſis partium poris & leucophlegmatiæ & reliquis hydropis ſpeciebus anſam præbeat. Vid. *Sylvius Prax. Med. append. tr. 6. pag. m. 566. & ſeq.*

§. 32. Denique notabiliter idem ſufflaminatur, quando corpore exæſtuante largior ac intempeſtivus potus ingurgitatur, adeo ut ex hauſtu copioſo aquæ frigidæ poſt nimium æſtum in febre tertiana hydropem progenitum *M. N. C. Dec. 1. Ann. 6. pag. 85. Panaroll. Obſ. Med. Pent. 3. Obſ. 42. Fonſeca lib. 2. Conſ.* 39. & *Riverius Cent. 2. Obſ.* 65. *&c.* teſtentur.

§. 33. Extra corpus vero vitiatur hic motus, ſi vel deficiat, vel intendatur. Defectus certe non vanum aquæ intercutis metum injicit, quando evacuationes, ſexui præprimis ſequiori ſolennes, intempeſtive ſupprimuntur, aut plane non ſuccedunt. Ita enim ex menſium ſuppreſſione *Schenk. Obſ. lib.* 3. *pag.* 447. fluoris albi *Riverius Obſ. Cent.* 3. *Obſ.* 86. aut in utroque ſexu à fluxu hæmorrhoidum intercepto *Rhodius Obſ. Med. Cent.* 3. *Obſ.* 5. hydropem enatum fuiſſe perhibent.

§. 34. Econtra nec rarum eſt, quamvis hæmorrhagiam nimiam aut etiam crebrius repetitam ad malum hocce diſponere miſeros; frequenti namque Practicorum obſervatione conſtat, aliam poſt menſium fluxum immodicum, alterum poſt ſputum ſanguinis copioſum, hydropis contraxiſſe labem, de quibus vid. *Helmont, l. a. pag.* 551. & *Riverius Obſ. Cent.* 3. *Obſ.* 33.

§. 35. Quomodo vero & quibus de cauſis hydrops ſiccus ſeu tympanites in corpore generetur, prolixius in præſenti inquirere non vacat; ſufficiet binis indigitaſſe verbis, ad flatuum generationem communiter abuſum cibi potusque flatulenti facere: quanquam ſuppreſſio alvi plerumque ad flatuum retentionem plurimum confert.

§. 36.

§. 36. Progredior nunc ad partium ſolidarum vitia atque læſiones, quarum quidem non paucæ occurrunt, ſingulæ tamen ad hydropiſeos productionem aptiſſimæ. Præ cæteris vero viſcera abdominis nobiliora, à ſtatu naturali recedentia, ſymbolum hic ſuum conferunt, quando vel ſcirrhoſa evadunt, aut variis de cauſis exulcerantur, prout de ſcirrho hepatis, pancreatis, glandularum meſenterii *Rondelet. Prax. cap.* 35. de harum vero exulceratione *Tulpius lib. obſ.* 32. annotârunt.

§. 37. Quid dicam de irruentibus externis, læſione puta atque vulnere, ſimilive concuſſione violenta? quale quid de pectinis concuſſione *Helmont. l. a. pag.* 511. de caſu in abdomen *Plater. Prax. tom.* 3. *pag. m.* 224. & *Bartholinus Cent.* 2. *Obſ.* 74. denique de hepatis vulnere, ſclopeto inflicto *M. N. C. Ann.* 6. *pag.* 145. referunt.

§. 38. Scilicet hujus extravaſationis cauſa non alia eſſe videtur quam ruptio vaſorum lymphaticorum, aut ductus etiam thoracici: Qui enim eorum texturam tenerrimam conſiderat, is facile perſpicere poteſt, quomodo à levi conquaſſatione lacerari queant. Quapropter non eſt quod miremur, haſce cauſas hydropis occaſionales Veteres latuiſſe, ſiquidem tum temporis de ductibus lymphaticis altum apud ipſos ſilentium erat, donec ſub medium circiter ſeculi hujus primus Franciſcus de le Boe Sylvius, ingens quondam Ordinis Aſclepiadei lumen, circa cyſtidem felleam quædam detexit, atque præſentibus quamplurimis Philiatris ad oculum demonſtravit, prout *diſſ.* 6. §. 1. id teſtatum facit. Poſt eum Olaus Rudbeckius ac Bartholinus plura addiderunt, adeo ut his temporibus Doctrina hæc ſub Anatomico oculatiſſimo ANTONIO NUCK, Profeſſore Academiæ Lugduno-Batava Excellentiſſimo Famigeratisſimoque, ad ſummum tendere vigorem videatur; quod aſſertum tractatus hujus laudati Autoris de adenographia, cedro dignisſimus, egregie confirmat.

§. 39. Supereſt, ut nunc quoque ſpirituum attingam vitia; quod

quod equidem nonnullis paradoxum videri poſſet, eosdem in cauſarum revocare cenſum, eo quod hydrops tanquam morbus humoralis ad ſpiritus vix pertineat. Nihilominus mirari deſinent, quando & ſpiritus ſuo modo ad aquæ intercutis productionem conferre declarabo.

§. 40. Scilicet præſuppono hic iterum ex phyſiologicis auram hanc vitalem ſingulas in corpore functiones, chylificationem, lymphæ ſecretionem &c. primario efficere, organa horum actuando fluoremque humoribus conciliando: ſtante ergo hac theoria, nec difficile mihi erit demonſtrare, quibus modis concurrere ad hujus productionem valeant.

§. 41. Spirituum certe inopia non parum confert, dum fatiſcunt actiones quæcunque, loco chyli ac ſanguinis laudabilis alimenta aſſumpta in liquamen crudum & acre convertuntur, multisque modis motus ſanguinis circulatorius depravatur. Quale quid potiſſimum ſequitur excretiones humorum, nimias nunc *p. n.* v. g. dyſenteriam juxta *Thonerum in obſ.* aut ptyaliſmum pertinacem juxta *Bonet. Sepulchr. lib. 3. ſect. 20. obſ. 18.* nunc arte factas, v. g. abuſum catarcticorum juxta *Poter. cent. 2. cap. 29. ac Ferdinandum hiſt. 98.*

§. 42. Atque ſic perluſtrata theoria, progredior nunc ad ipſam praxin, quæ duobus abſolvi punctis non incongrue poterit. Ita ut primum reſpiciat humorum p. n. ſtagnantium remotionem, ſecundum eorundem ſcaturiginem, ſeu cauſarum correctionem. Quæ priori indicationi ſatisfaciunt, ſunt præprimis evacuantia, tam ex fonte Pharmaceutico quam Chirurgico deprompta. Poſteriori vero convenient alterantia ſic dicta varii generis.

§. 43. Qvoad evacuantia, ea primo nobis ſuggerit Pharmacia, ita ut modo per ſuperiora, modo per inferiora, modo per diaphoreſin, modo per diureſin deſideratum præſtent effectum. Ventriculum exonerant promptiſſime vomitoria, eaque antimonialia, v. g. infuſum vitri antimonii, cujus beneficio hydropicus aliquando,

Digitized by Google

do, referente *Schenkio*, *obſ. lib.* 2. *pag.* 447. liberatus eſt, aut crocus metallorum abſynthiacus valdopere ab *Hadriano à Mynſicht. Armament. Chym. pag.* 14. laudatus, aut etiam reliqua ex antimonio pro hoc ſcopo præparata, uti ſunt tartarus emeticus ac mercurius vitæ.

§. 44. Atque generoſa hæc præſidia nonnunquam cum euphoria uſurpantur, præſertim circa morbi initium & augmentum, ubi virium adhuc robur adeſt, ſiquidem ab horum tempeſtivo uſu *Foreſt. lib.* 19. *Schol. ad obſ.* 29. *de hepat. ac lien.* & *M. Donatus hiſt. mirab. lib. cap.* 21. non ſemel hydropem unico exhibito emetico ſublatum fuiſſe perhibent. Nam & per motum naturæ criticum aquam aſciticorum ad ventriculum delatam, tandemque cum morbi declinatione per vomitum redditam multoties obſervavit ſagaciſſimus naturæ ſcrutator *WEDELIUS Pathol. Dogmat. ſect.* 1. *cap.* 5. *pag.* 62. Tunc enim locum habet Divini Senis HIPPOCRATIS effatum *ſect.* 1. *aph.* 21. ſcilicet: *Quæ ducere oportet quo maxime vergunt, eo ducenda per loca convenientia.*

§. 45. Hæc excipiunt ſecundo purgantia hydragoga communiter dicta nunc fortiora nunc mitiora. Fortioribus accenſentur ſuccus rad. ireos, quem *Gordonius lib. Med. part.* 6. *cap.* 5. ad expurgandum ſerum omnibus præfert, modo humana manu curabilis exiſtat. Item decoctum laureolæ *à Raſi lib. contin. cap.* 2. *pag.* 158. ut euporiſton laudatum, ob acrimoniam tamen fere cauſticam rariſſimi hodie uſus. Gratiola *à Fr. Joele l.* 5. *Pract. ſect.* 1. valde commendata, ac denique elaterium, quo ſolo Lindanus centum hydropicos curaſſe dicitur vid. *Ettmull. l.* 4. *pag.* 40. & jalappa Borelli ad hydropem arcanum juxta *cent.* 2. *obſ.* 23.

§. 46. Pertinent huc ex luna parata, remedia cæteris paribus non contemnenda. Magnam certe ſpem à lunæ tinctura hoc in caſu ſibi promittit *Agricola in Popp. tr. de argent. pag.* 155. eo quod Aſciticorum aquam vix ſenſibiliter cum euphoria tamen educat. Fortius vero operantur ejusdem cryſtalli ad mentem *Angeli Salæ*

Digitized by Google

vel *Illuſtris* olim *Boyle in uſu Philoſoph. experiment.* cum ſpiritu vitrioli paratæ, atque ideo cum judicio exhibendæ.

§. 47. Eidem ſcopo inſerviunt mercurialia decantata hydropis remedia; ut taceam præparatum illud ex mercurio dulci ac vitæ præeunte *Hartmanno in Prax. Chymiatr. pag.* 25. *edit. Cardiluc.* magnæ efficaciæ; ſaltem mercurium dulcem ſingulare quid præſtitiſſe in duobus aſciticis refert *Foreſtus lib.* 4. *Obſ.* 32. & *Spontonus diſcurſ. de pulv. viperin. pag.* 198. Caute tamen ac non niſi probe ponderatis circumſtantiis, mercurialibus utendum eſt; ubi enim viſcera jamjam corrupta ſunt, mortem facile accelerant.

§. 48. Mitiora longe ſunt rhabarbarum ac mechoacanna nihilo tamen deteriora in iis præſertim ſubjectis, quorum vires ex morbo labefactatæ, draſtica minime ferunt. Etenim obſervatum eſt à non paucis rhabarbari uſum reiteratum, nullo alio interveniente, præſentaneum hydropicis fuiſſe remedium, quemadmodum ex *Adolpho Occone lib.* 2. *conſ.* & *Epiſt. p.* 269. & *Riverio obſ. commun. obſ.* 15. conſtat. Simile quid de mechoacanna refert *Tidicæus ex obſervationibus à Scholtzio communicatis.* Quæ recenſita ſi opportuno tempore exhibeantur omne curationis punctum ſæpiſſime abſolvunt.

§. 49. Reſtant inter evacuantia pharmaceutica diaphoretica ac diuretica, quæ ideo combinare volui, quoniam inter ſe quoad operandi modum maximam partem conveniunt. Sunt vero ex his per experientiam probatæ aquæ deſtillatæ flor. ſambuc. galegæ, card. bened. aquilegiæ &c. vel decoct. ligni ſancti juxta *Valeriolam lib.* 2. *obſ.* 5. aut ſaſſafras juxta *Act. Med. Haffn. vol.* 1. *pag.* 146. aut etiam ſcorzoneræ radix ſub ſimili forma exhibita ad mentem *Simon. Pauli Quadripart. Botan part.* 3. *pag.* 480.

§. 50. Quodſi illa non ſufficiant in auxilium vocanda erunt vel fixiora & antimonialia v. g. ebur, unicornu verum, C. C. integr. ac uſt. antimonium diaphoret. ſimplex & Martiale, Antihecticum Poterii, Bezoardica omnis generis, minerale, Joviale, lunare,

nare, ſolare &c. vel volatilia, uti ſunt ſpiritus C. C. eboris, fuliginis, ſal. ammoniaci, urinæ, viperarum, millepedum, verbo ſingula quæ ſanguinis maſſam ad profuſionem usque ſudoris exagitare valent.

§. 51. Diuretica longe plura ſunt, atque ideo & frequentius hoc in paſſu in uſum trahuntur. Ex his valdopere ſeſe commendant vegetabilia & primo quidem rad. pimpinellæ quæ *Turnheiſero hiſt.* der influentiſchen Wirckungen *lib. 1. cap.* 12. toto vitæ tempore ab hydrope præſervare dicitur. Idem præſtat rad. vincetoxici juxta *Craton. conſ. med. conſ.* 337. *pag.* 991. *M. N. C. Ann.* 1. *obſ.* 42. & *Wierum obſ. med. rar. p.* 72. ac radix petroſelini ex obſervatione *Riverii obſ. communicat. obſ.* 5. His addi poſſunt rad. quinque aperientes majores ac minores, rad. glycyrhizæ, altheæ, chinæ, bardanæ &c.

§ 52. E floribus laudantur flores chamomillæ ac geniſtæ, quos *Cardanus in Conſil. pro difficult. ſpirandi pag.* 566. non ſine ſucceſſu exhibitos refert. Quibus vero foetida magis arrident, illi voluptatem ac emolumentum ex allii uſu continuato capere poſſunt, ſiquidem non una obſervatione conſtat idem inſigniter abdomen per vias urinarias depleviſſe, prout hoc *Wierus obſ. lib. Bartholinus cent.* 1. *hiſt.* 74. & *Foreſt. lib.* 19. *obſ.* 27. confirmant.

§. 53. Alcalia tamen palmam his præripere, non eſt ut prolixius probem, etenim experientia quotidiana id loquitur, adeo ut *J. C. Claudinus de ingreſſu ad infirmos lib.* 2. *cap.* 15. *pag.* 255. ſale fixo geniſtæ nil præſtantius reperiri aſſerat, quale quid de reliquis diureticis alcaliſatis pariter intelligendum. Ita enim egregias exerit vires ſal abſynth. juxta *Borell. cent.* 3. *obſ.* 33. ononidis, dipſaci, ciner. clavellat. ſal tartari cum tinctura ejus, ſal juniperi, cuius oleum mirum in modum extollit *Wallæus Med. Pract. lib.* 2. *cap.* 17.

§. 54. Inter mineralia eminet præ cæteris nitrum, magnarum quippe virium in movenda urina, adeo ut nitrum fixatum

Digitized by Google

Claud. Deodatus Panth. Hygiaſt. lib. 3. *cap.* 35. ad ſtuporem usque hydropiſi mederi; lapidem vero prunellae cum euphoria aquam aſciticorum extra corporis pomeria eliminaſſe *Riverius obſ. com. obſ.* 2. teſtetur. Non inferioris notæ ſunt exinde parata v. g. arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum &c. Et quid dicam de ſpiritu aperitivo Penoti, cuius facultates nunquam ſatis laudandæ omnibus conſtant, & quid denique de acidulis, quarum energiam præ cæteris *Geringius de fontibus acidulis cap.* 7. hoc in affectu tradidit.

§. 55. Quæ tandem ex regno animali deſumuntur diuretica ſunt potiſſimum bufones exſiccati juxta *Wierum de præſtigiis dæmonum lib.* 3. *cap.* 35. *Solenandrum ſect.* 5. *Conſ.* 15. *Hildanum Inſtit. Chirurg. epiſt.* 69. *ac. Camerarium ſyllog. memorab. cent.* 7. *part.* 8. Lumbrici terreſtr. ex commendatione *Hoeferi Herc. Med. lib.* 3. *pag.* 146. decoctum canc. fluviatil. ad mentem *Hoffmanni M. M. lib.* 1. *cap.* 19. *pag.* 339. urina pueri *à Valeriola lib.* 1. *obſ.* 2. & *M. N. C. Ann.* 2. *pag.* 320. aut lac ebutyratum, à cujus potu largiore aſciticus quidam, referente *Franciſco Tidicæo* penitus convaluit. Adde his aſellos præparatos, lap. cancror. teſt. ovor. cocchinil. &c.

§. 56. Atque hæc medicamenta interdum plenariam ægris ſalutem præſtant, nonnunquam vero in caſſum propinantur. Quæritur ergo quid tum agendum? Profecto alia ineunda erit via, magisque generoſa imploranda, ſcilicet præſidia ex fonte Chirurgico petenda. Ubi ab initio tentandum an mitioribus malum cedat, ſcarificatione puta juxta præceptum *Galeni lib.* 9. *de compoſit. Med. per loca* & *Celſi lib.* 3. *cap.* 21. quippe qua multos in integrum reſtituit *C. à Vega art. Med. lib.* 3. *ſect.* 8. *cap.* 13. Secundo ſetaceis juxta *Reuſner. obſ.* 88. vel fonticulis praeeunte *Weikardo cap.* 12. denique cauteriis in pede applicatis ad mentem *Hoffmanni lib.* 2. *conſ.* 30.

§. 57. Quod ſi vero & illa non ſufficiant ad paracenteſin tanquam ſacram anchoram confugere miſeros oportet. Quo tempore,

pore autem & quo in loco quibuſve inſtrumentis ac encheireſibus illa perficienda ſit, mei jam inſtituti haud eſt prolixius exponere, ſiquidem ſingula requiſita, ad hanc operationem neceſſaria, ex Chirurgia ſuppono, plura tamen qui cupit, adeat Scriptores Chirurgicos in ſpecie *Alex. Bened. lib.* 15 *cap.* 40. *& Johann. van Horne, microtechn. pag.* 68. 130. 142. *& ſeq.* Cavendum vero ſedulo ne ſimul ſerum educatur omne, alioquin in vitæ periculum conjiciuntur ægri, prout exempla varia *Ant. Muſa Braſſavola Comment. ad lib.* 6. *aph.* 27. *Hippocrat. Paſchalius lib.* 1. *cap.* 44. *meth. curand. morb. ac Timæus Obſ. pag.* 31. annotarunt.

§. 58. Cum autem totius curæ cardo non ſolum in aquæ extravaſatæ remotione, ſed viſcerum quoque corruptorum ſimiliumque correctione verſetur; hinc paucis expediam quæ circa alterantia monenda reſtant. Scilicet dictum eſt in antecedentibus cauſas occaſionales non unius eſſe generis, ſed modo à ſanguinis vitiata craſi, modo partibus ſolidis læſis, modo etiam à ſpiritibus deducendas eſſe, quapropter & medicamenta ita dirigenda erunt, ut ſingulis proſpiciant.

§. 59. Si ergo ſanguinis vitium vel quantitate vel qualitate in culpa ſit, ejus quantitas e. g. poſt ſuppreſſionem menſium unica eaque larga Venæſectione: qualitas vero pro indicatione diverſa appropriatis corrigi poteſt. Ponamus enim ventriculum maſſamque ſanguineam humoribus manifeſte acidis repletam eſſe, tum profecto vix alia quam abſorbentia & præcipitantia locum habebunt. Huic ſcopo lap. nephriticus & Judaicus, corallia, mater perlar. & ſuperius laudata fixiora atque alcalia inſerviunt item Martialia probatiſſima. alias ad deſtruendum acidum & hoc in morbo remedia de quibus prolixius *Act. Med. Haffn. vol.* 5. *obſ.* 119. *b. Etmull. l. a. ac Rhumelius Baſil. Chym. p. m.* 12. videri poſſunt.

§. 60. Seroſitatem nimiam ex cohibita tranſpiratione aut imminuta urinæ ſecretione tollunt ea, quæ cauſam ſuppreſſionis harum excretionum removent, de quibus ſuperius, ubi de diapho-

 reticis

reticis ac diureticis actum. E contra viſciditatem reſolvunt ſic dicta reſolventia, pariter jam tradita.

§. 61. Ubi vero à conſuetis excretionibus interceptis hydrops naſcitur, danda erit opera, ut motus hic naturæ ſolennis per convenientia medicamenta promoveatur v. g. menſium & lochiorum ſuppreſſio per emmenagoga, hæmorrhoidum vero per ſpecifica.

§. 62. Tympanitis cura abſolvitur carminativis v. g. rad. galang. zedoar. fol. menth. thymi, flor. chamomill. ſummit. aneth. bacc. laur. ac juniper. cort. item citri atque aurantior. &c. varia ſub forma exhibendis, non neglectis tamen iis quæ cauſas illius tollunt.

§. 63. Viſcerum obſtructiones, v. gr. ſcirrhus hepatis, lienis, glandularum meſenterii &c. deoppilantibus ſeu aperientibus referandæ ſunt, v. gr. chelidonio majore card. bened. marrub. alb. fumar. ſcolopendrio, de cujus efficacia ſingulari vid. *Borell. Cent.* 2. *Obſ.* 53. rad. cichor. aperientibus item majoribus ac minoribus, abſinthio juxta *Ettmull. l. a.* & *Febrium libro ſing. de abſinth. pag.* 116. addi his poſſunt modice laxantia v. g. rhabarbarum & folia ſennæ ut & tartarea, cremor ac cryſtalli tartari, ſpir. tartari ad mentem *Agricol. in Popp. de tartar. pag.* 624. tinctura item ejus nec non terra foliata tartari ac tinctura Martis tartariſata Ludovici.

§. 64. Exulcerationes v. eorundem ſicuti & lymphaticorum rupturæ ſui mundificationem ac conſolidationem poſtulant, quod utrumque per vulneraria abſtergentia ac balſamica commode obtineri poteſt. Eminet præ cæteris ex obſervatione *Borelli l. a. pag.* 46. terebinthina juxta *Lud. Mercatum tom.* 3. *lib. de int. morb. curat. cap.* 6. ſuccus denique plantaginis *Varignana tr.* 12. *cap.* 4. quæ tanquam efficaciſſima uſuque probatiſſima ab his laudantur Autoribus. Ejusdem commatis erunt rad. ariſtoloch. rotund. conſolid. major. ulmar. biſtort. herb. agrimon. alchimillæ cherefol. flor. hyperic. balſamus ſulphuris terebinthin. aniſat. balſa... Peruvianus & Copayba.

§. 65.

§. 65. Spirituum defectum reſarciunt analeptica quæcunque v. g. ſpir. roſarum, rubi idei, pomorum dulcium, aqua magnanimitatis, & reliquæ confortantes, vinum generoſum &c. externe proderit in tumoribus pedum œdematoſis ſpiritus vini cum linteo triplicato aut quadruplicato pedibus applicatus mirum enim in modum fibras, ob ſpirituum defectum antea flaccidas, ad tonum reducit priſtinum, diſcuſſo ſcilicet ſero, inibi ſtagnante.

§. 66. Externe tandem proſunt oleum ſcorpionum abdomini illitum ad mentem *Williſii pharm. rat. part.* 2. *pag.* 129. aut cum lapide bufonio ſæpius adornata frictio ſuper idem juxta *Lemnium* vel bufo diviſus regioni lumborum ubi renum ſitus eſt applicatus juxta *Varignanam tr.* 12. *cap.* 4. *in addit.* Huc faciunt in hydrocephalo epithemata ex ſalvia ad mentem *Fabri univerſ. ſapient. lib.* 3. *cap.* 8. vel fotus ex aqua calcis vivæ, ſcabioſæ cum ſpiritu vini juxta *Aquapend. de operat. Chir. pag.* 196. vel denique ſulphur tritum *à Mercurial. lib.* 1. *Med. cap.* 3. laudatum. Gangrænæ vero nec non ulceribus pedis proſpiciunt topica ſelecta, quæ vide *in M. N. C. Ann.* 6. *append. pag.* 110.

§. 67. De cætero debitum ſex rerum non naturalium regimen probe obſervetur: diæta imprimis talis ſit, quæ cauſas remotiores nullatenus foveat, potum nimium cane pejus & angue fugiant, à cujus quippe abſtinentia ſola ruſticum hydrope curatum eſſe *Claudius Deodatus obſ. Med. pag.* 146. refert, quod & de reliquis pariter intelligendum. Atque hæc de hydrope dicta ſufficiant. DEO interim T. O. M. devotiſſimas pro conceſſis viribus perſolvo gratias, eique ulterius ſtudia mea commendo. A Te vero Lector Candide benevolam expecto cenſuram.

DISPU-

DISPUTATIO XXXII.
DE
ISCHURIA.

J. D.

NOn unum eſt, quod circa mictionem notare licet vitium. Quosdam vexat Ardor Urinæ, ut ſummos inter mejendum perſentiſcant dolores: alios ſtranguria, qui urgente continuo urina guttatim hanc reddunt atque acrem ita, ut ferme urethram erodat. Alii ſanguinem ſimul & pus cum lotio excernunt in mictione cruenta. Nonnulli pene diffluunt Diabete, atque crebrius copioſiusque urinam reddunt, ut plus urinare, quam potare videantur. Aliis Diamnes ſ. urinæ incontinentia ſumme moleſta eſt, qui eam citra dolorem quidem emittunt, at ſæpius quoque citra ſenſum, ut non modo inter dormiendum, ſed & inter vigilandum vix animadvertant egreſſum lotii. Denique urina ſupprimitur, quibusdam ex parte tantum, quando non libere, ſed parcius reddi poteſt, in Dyſuria nonnullis dicta: aliis ex toto ſupprimitur, ut nec guttula excerni queat, quem affectum vocamus Iſchuriam. Atque hanc ipſam in præſenti Diſſertatione tractare, nobis propoſitum eſt. Deus T.O.M. benedicat laboribus noſtris ex alto!

§. I. Qui-

§. I.

EQvidem me non latet, multos cum Ætio *Tetr.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 21. Iſchuriam habere pro affectu veſicæ proprio, quandocunque ſcilicet urinam hæc ipſa colligit nec reddit: quo ſenſu Gorræus *in Def. Med. p.* 199. aperte docet, iſchuriam proprie dici urinæ in veſica retentionem, aſt à vulgo Medicorum ejus ſignificationem ampliari, ut illam quoque urinæ ſuppreſſionem comprehendat, quæ vitio renum contingit, vacua omnino veſica.

§. 2. Nec ignoro hinc ortam diviſionem in Iſchuriam veram, ſive legitimam & notham ſ. ſpuriam; quæ diſtinctio paſſim occurrit apud Trincavellium, Foreſtum, Sennertum, Riverium, Cardiluc. *in Hartm.* aliosque. Intelligunt autem per Iſchuriam veram, urinæ ſuppreſſionem, quæ fit veſica plena; per notham, quæ fit veſica vacua.

§. 3. Nihilominus placitum eſt nobis, ſub titulo Iſchuriæ, omnem in genere urinæ ſuppreſſionem complecti, ſpreta pariter iniqua Gorræi cenſura, & qua vulgo utuntur Iſchuriæ diviſione jam recenſita.

§. 4. Etenim nec vocis origo repugnat, nec uſus vocabulorum tyrannus. Componitur nimirum ἰσχουρία, ex ἴσχω contineo & οὖρον, Urina, adeoque idem ſonat, quod urinæ retentio. Hinc etiam non pauci recentiores cum Hoechſtettero, *p.* 661. omnem in genere lotii ſuppreſſionem, iſchuriam vocant, ſiquidem & ipſe Galenus, *lib.* 1. *de part. aff. Cogn. cap.* 1. expreſſe aſſerit, iſchuriam non tantum vitio veſicæ, ſed & renum atque ureterum naſci, & *lib.* 3. *Sympt. Cauſ. cap.* 2. addit, ob defectum vocabulorum, ei quoque urinæ retentioni, quæ fit veſica vacua nomen iſchuriæ omnino concedendum eſſe.

§. 5. Quamobrem vero iſchuriæ diviſionem rejiciam, hæc eſt ratio: videlicet fundamentum ejus nullius valoris exiſtit, ſive id à diverſitate partis affectæ, ſ. cauſæ morbificæ petant, utrinque tamen defectus apparet inſignis. Sit ita, iſchuriam vitio veſicæ na-

Eeee tam

tam dici legitimam, hinc ſi differentiam partium affectarum tradere velis, non ſatis eſt opponere iſchuriam, quæ vitio renum atque ureterum accidit, quorſum enim referenda eſt iſchuria vitio ſanguinis oriunda, in qua renes pariter & veſica, ac caeterae partes urinariae illaeſae ſunt.

§. 6. Deinde nec ſatis eſt alias numeraſſe cauſas iſchuriæ veræ, alias nothæ, quid ſi enim cauſa communis renes ſimul & veſicam corripiat, e. g. fieri poteſt, ut ſanguis congrumatus, calculi vel ſimilia, partim quidem ad veſicam deveniant, partim vero in renibus remorentur, atque ſic non tantum ſupprimant urinam in veſica jamjam collectam, ſed & ulteriorem per renes transcolationem impediant. Hæc ſane iſchuriæ ſpecies, nec abſolute vera eſt, nec ſpuria, ſed potius mixta; ac proinde longe convenientius videtur, communi nomine iſchuriæ quamcunq; urinæ ſuppreſſionem ſalutare.

§. 7. Sed ad rem. Urina nil aliud eſt, quam ſerum per renes è Maſſa Sanguinea ſeparatum. Dum enim ſanguis per arterias emulgentes renibus infunditur, fieri non poteſt, quin pars aquoſior transeat per renum ſubſtantiam, ex innumeris tubulis confectam, tanquam per filtrum, reliqua ſanguinis parte magis oleoſa pinguique interim refluente per venas renales ad cavam; Serum autem iſto modo ſequeſtratum, per ureterum canales depluit continuo in veſicam, ibidemque colligitur, donec contractis veſicæ fibris, per urethram excernere lotium placet.

§. 8. Quis igitur non videt, modis innumeris, naturam in hoc negotio impediri poſſe, quo minus urinæ ſecretio ex voto contingat, ſcilicet vel vitio ſanguinis, ſ. materiæ ſecernendæ, vel vitio organi ſecernentis, ſ. renum male affectorum, vel vitio viarum ſ. ureterum, vel vitio veſicæ, vel etiam urethræ.

§. 9. Sic Platerus *lib.* 3. *Obſ. pag. m.* 564. refert glandem penis à præputio ita fuiſſe occluſam in recens nato infante, ut ne guttam quidem lotii reddere potuerit. Similes hiſtorias vide in Boneti ſepulchreto, p. 1237. Nec dubium eſt ſimili urinæ ſuppreſſione

ne

ne urgeri fœmellas, quas atretas vocant, ſi vel à nativitate, vel alio errore vulva occludatur in totum.

§. 10. Idem malum contingit aliis in calculo urethræ impacto, viamque lotii tranſituri intercipiente, quorum exempla vide, in Zacut. Luſit. *Pr. adm. lib. 2. Obſ.* 75. 76. & 77.; aliis à carunculis urethræ cavitatem occupantibus, cujus hiſtoriam refert Riverius, *Obſ. Cent. I.* 81.

§. 11. Veſicae autem culpa iſchuria naſcitur, quando vel cervix ejus obturatur à calculo, quod Bartholinus. *Cent.* 2. *Ep.* 86. annotavit, aut ſanguine congrumato, vid. Galenus. *l.* 6. *c.* 4. *de loc. aff.*, aut quando inflammatur, juxta obſervationem Laelii à Fonte *in Conſult.* 108. aut ſaltem fortius comprimitur, e. g. à fecibus nimium induratis, quod Schenckius teſtatur de Iſchuria *l.* 3. *Obſ.* 8. *pag.* 485. vel quandocunque Veſica ſe contrahere atque lotium expellere nequit. Ita enim Pareus *Op. Lib.* 16. *c.* 48. narrat urinam totaliter ſuppreſſam in Juvene, qui diutius eam ex verecundia retinuerat.

§. 12. Ureterum vitio accidit Iſchuria, ubi vel calculo obſeſſi aut reſiccati fuerint, quod utrumque obſervavit Vidus Vidius, *l.* 10. *cap.* 17. *de Curat. Memb.* vel etiam ſi quando ſanguis congrumatus, materia ſabuloſa & viſcida, atque ſimilia ureteres occupaverint, annotante Zacuto Luſitano. *P. H. Lib.* 2. *c.* 15. *Obſ.* 5. *p.* 442.

§. 13. Denique renibus male affectis lotium ſupprimitur; ſcilicet nunc ob eorum inflammationem, uti teſtatur Lotichius *Obſ. Lib.* 4. *fol.* 376. nunc propter obſtructionem vel à calculo, quod frequentiſſimum eſt, aut muco viſcidiore, quod ante biennium obſervavimus. Nimirum aſſumſerat pro jentaculo Vir quidam, de cœtero ſanus caſeum, quem vocamus Hollandicum, ad ſatietatem, cerevisiam tenuem ac Diureticam (Keuterling) ſuperbibendo: elapſis aliquot horis, urina citra ullum Veſicae renumve dolorem ſupprimitur, ut ne guttam quidem excernere ad tertium usque diem potuerit. Tunc vero noſtrum petens conſilium Spi-

ritum accepit è millepedibus ac teſtis ovorum urinoſum, quo ſumto mucoſa craſſaque prodiit urina, atque ſic liberatus eſt ab Iſchuria.

§. 14. Curioſum autem eſt, illaeſis omnino partibus urinae dicatis, nihilominus iſchuriam quibusdam contingere. Memoratu digna eſt prima Salmuthi obſervatio, habita circa ſectionem pueri, poſt omnimodam urinae ſuppreſſionem demortui. Etenim aperto hujus abdomine, mirum erat totam ejus cavitatem aqua fuiſſe repletam, at circa renes, ureteres atque veſicam nullum apparuiſſe vitium. Cauſam tamen rei ulterior viſcerum inquiſitio detexit, ſiquidem inſigne circa ſtomachi pylorum occurebat foramen, è quo exſtillans potus, nec ad inteſtina quidem, multo minus ad renes atque veſicam pertingebat.

§. 15. Quid vero dicam de obſervationibus Lovveri atque Williſii, quas hic ipſi *in Pharm. Rat. p.* 103. recenſet. Sane, dum omnia in corpore ſalva, ſine ullo impedimento lotii repererunt, quid judicare licuit aliud, quam vitium magis in ſanguine, quam organo latitaſſe, cauſamque iſchuriae dediſſe lethali. Eſt enim ſatis probabile, ob defectum ſeri, deficere urinam, & quem ſanguinis maſſa nimis compacta intime permixtum habet, laticem aquoſum è ſinu ſuo aegre dimittere.

§. 16. Neſcio tamen, an haec Williſii aetiologia locum inveniat apud Riverium. Videlicet ſi quis caſus in hujus *Cent. I. Obſ. I.* & 89. annotatos penitius intuetur, is certe nec omnino excuſare ſanguinis vitium poteſt, cum juxta *Obſ.* 89. urina ſubnigra reddita fuerit poſt ſolutam iſchuriam, nec ſeri defectum accuſare aut ſanguinis compagem nimis ſtrictam quandoquidem aegrorum uterque multum potavit ante ſuppreſſionem urinae, ac deinde quoque plures urinae libras excrevit, curata per venae ſectionem iſchuria. Riverium itaque parum emendavit Williſius nec enim abſurdum erat in corporibus plethoricis inſtituiſſe plebotomiam, aſt quomodo hujus beneficio compages maſſae ſanguineae firmior reſolvatur nondum liquet.

§. 17.

§. 17. Cogitandum proinde nobis erit de alia illius iſchuriæ cauſa, quam fortaſſis ita concipio. Notum eſt alias læſo rene uno alterum inſimul in conſenſum rapi, ſic, ut e. g. ren ſiniſter tantum à calculo occupatus urinae fluxum ex toto impediat, quantumvis dexter ſit integer ac ſalvus, videatur Verzaſcha *Cent.* 1. *Obſ.* 2. Atqui conſenſus iſte procul dubio propter nervorum renalium communicationem & complicationem oritur, quemadmodum ſtomachus atque teſticuli utplurimum à calculo renali per conſenſum male habent, ita multo major eſt renum ſympathia. Quod ſi verò nervorum vitio iſchuria naſci ſolet in uno latere, quando alterius lateris ren ex calculo dolens renem ſocium convellit, quid obſtat alia de cauſa utrumque ſimul renem ſpaſmo corripi, & hoc pacto canales urinae ſecretioni dicatos corrugari atque occludi.

§. 18. Hujus rei teſtimonium inſigne nobis nuperrime dedit ex caſu ab alto decumbens. Cum enim hic ipſe ob dolorem lumborum lateris ſiniſtri variis cruciaretur motibus convulſivis, redeunte per vices aſthmate ſicco, ſingultu vehementiſſimo, inani vomendi conatu, tremore artuum atque epilepſia nunc ſaltem caput, vel brachium pedemve, nunc totum corpus horrendum in modum torquente; tum vero alvus inſimul & urina ſupprimebatur, usque donec anodynis & antiſpasmodicis largiter inuncta renum ac veſicae regio, clyſterque ejusdem virtutis applicatum eſſet. Crediſſes iſchuriam hanc à ſanguine congrumato, renes forte obſtruente fuiſſe ortam, at eventus aliud monſtravit, ſiquidem non modo prima, quae tunc prodiit urina, omnino clara fuit, ſatisque copioſa, ſed & poſtmodum, quae per totum morbi decurſum colligebatur, ne veſtigium quidem cruoris dedit, quanquam inter ſcreandum plurimam quantitatem ſanguinis, partim floridi, partim nigricantis & quaſi deſiccati per plures dies rejiceret aeger & hoc pacto convaleſceret favente Numine.

§. 19. Proinde, ſi quis in Iſchuriae cura, felicem optat eventum, neceſſum eſt ante omnia, ut partem affectam, cauſamque mor-

morbificam probe noſcat: Non ſatis eſt Empiricorum more ad urinae ſuppreſſionem dediſſe diuretica omnis generis. Utut enim nonnunquam aeger quidam ſervetur, exhibito forte cum innumeris ineptis unico appropriato; reliquos tamen omnes, hac ratione mortuos culpa medentis, i. e. negligentia ac imperitia ejus interiiſſe, palam eſt. Equidem homines ſumus, quibus non ſemper licet ad intimiora naturae ac morborum penetrare, aſt ſtupiditatem ſuam, plus quam aſininam occultare ſub artis Medicae pallio, hujusque imperfectionem praetendere velle, non ſufficit undique. Ecquis non videt, veſica vacua fruſtra inungi abdomen, inepte in urethram adigi candelam ceream vel catheterem, & ab affixa cucurbita, ſi calculus in uretere haereat, plus damni, quam emolumenti aegros ſentire, uti & à fortioribus diureticis, ſi quando calculus major aut ſaltem aſperior viarum anguſtias obturet.

§. 20. In gratiam igitur tyronum, breviter, attamen clare, lubet exponere, quomodo non tantum iſchuriæ cauſa cognoſci, ſed & ipſum malum per convenientia remedia tolli queat. Videlicet affectus ipſe cognitu non eſt difficilis, aſt ut cura cum judicio atque fructu inſtituatur, attendendum eſt ad quasvis circumſtantias, tam antecedentes, quam conſequentes.

§. 21. Ex antecedentibus occaſio morbi addiſci poteſt, quandocunque intelligimus aegrum, vel antehac laboraſſe calculo, vel ab alto cecidiſſe, vel inſignem in victu errorem commiſiſſe, vel diutius retinuiſſe urinam, atque ſic porro: Ad haec multum refert noſſe, utrum ſubito ſuppreſſa ſit urina, an vero paulatim defecerit; item qualia fuerint ultimo excreta, numquid forte ſanguinis grumoſi, vel materiae mucoſae, vel ſabuloſae una prodierit.

§. 22. His praecognitis ad ſtatum aegri praeſentem animadvertendum & imprimis conſiderandum eſt, num doleat, an non, qua in parte, & quomodo dolorem percipiat, numve alia concurrant ſymptomata, aeſtus, vomitus, ſtupor cruris, paralyſis aliarum partium, vel ſpaſmus, aut motus convulſivi &c. Cumque non

Digitized by Google

non raro in gravidis quoque urina ſupprimatur, ultimo geſtationis tempore, quandocunque ſcilicet uteri moles cervicem veſicae verſus os pubis comprimit, moneo in his omnibus circumſpecte agendum eſſe ac prudenter, ne fortaſſis accuſando calculum, aliamve iſchuriae cauſam calumniandi occaſionem praebeat Medicus.

§. 23. Ut paucis rem omnem expediam; Qui à nativitate urinam non emittunt, iis vel vulvam clauſam, vel ſi pueri fuerint, glandem penis imperforatam eſſe, per inſpectionem conſtat. Similiter & in oculos incurrit, ſi cui poſt vulnus inflictum vel ulcus coaluit foramen urethrae, aut ſaltem praecluſum eſt, à ſuperinducto praeputio calloſo, prout in phimoſi ex Lue ♀ea quandoque accidit.

§. 24. Quod ſi vero dolor in urethra obſervetur, tunc ſi adſit inflammatio, dolor magis ardens atque pulſatorius, ſi calculus, dolor acutus, pungens & quaſi lacerans aegrotum cruciat: alius eſt dolor mitiusque acerbus, quem ex caruncula urethram obſtruente aegri perſentiſcunt; ſi quis tamen certior eſſe velit, is ſaltem tenuiſſimam candelam ceream oleo imbutam immittat in urethram, ubi enim obſtaculum erit mollius, carunculam, ubi durius, calculum adeſſe, tuto colligere poterit; Verum urethrae inflammatio, ſive cum calculo, vel caruncula concurrat, ſive ſola iſchuriam pariat, praeter dolorem ardentem ac pulſantem, ſigna praebet ſatis manifeſta, nam & rubor & durus tumor eam clare indicant, ut in illa cognoſcenda nemo amplius haerere queat.

§. 25. Ubi autem nil horum obſervetur in aegro, ac nullibi via lotii è veſica impediatur, haec tamen turgeat, quod vel manu appoſita deprehendi ex ejus duritie, vel etiam obſervari oculis, ex illius eminentia atque abdominis elevatione, poteſt, tunc vitium haerere in veſica ipſa extra dubium eſt. Atque ſic ex aegri relatione intelligimus, ſi forte diutius quam par eſt retinuerit urinam, aut ſanguinem congrumatum collegerit ex lapſu. Si vero ſpaſmus vel motus convulſivi obſerventur aliis in partibus, tum ſimili vitio

vitio veſicae ſphincterem corripi probabile eſt. Aſt calculus cervicem veſicae occupans optime cognoſcitur, ſi juxta §. antecedentem, per candelam ceream aut catheterem exploretur ac removeatur, lotiumque tunc ſabuloſum ac limoſum effluat.

§. 26. Aſt vacua veſica, dolor nunc deſcendit per abdomen verſus veſicam, quando in ureteribus calculus, vel humor viſcidus ac ſabuloſus hæret, tunc plerisque ſimul crus ſtupet ac in viris utplurimum dolet lateris affecti teſticulus: nunc vero dolor in lumbis reſidet, isque ſi renes inflammati fuerint, ardens ac pulſans, ut & in extima ſuperficie rubor conſpici, æſtusque admota manu ſatis percipi queat, imprimis in nephritide paulo vehementiori. Ubi vero calculus renes perrumpere conatur, tum juxta diverſitatem calculi majoris, vel minoris, aut aſperi vel lævis, dolor modo intenſiſſimus, acriter pungens & lacerans, modo remiſſior aut ſaltem gravativus eſt.

§. 27. Sed difficillimum tandem erit judicare de Iſchuria, quando nullus ullibi dolor in ægroto notatur, quod tamen rariſſime contingit. In tali igitur caſu omnino expedit juxta §. 21. accuratius examinaſſe ſingula antecedentia, imo & præſentia, imprimis humorum atque nervoſi generis ſtatum, unde ſanguinis viſciditas, renumque ſpaſmus percipi ſatis poteſt.

§. 28. Et nunc ipſam aggredi curam iſchuriæ nil vetat, poſtquam de cauſa ejus ac ſede certiores facti ſumus. Scilicet quibus urinæ via impedita eſt, propter membranam vel præputium urethram occludens, iis per decentem ſectionem facile medemur, & ubi opus eſt, cannulam plumbeam immittere licet, ne iterum vulnus coaleſcat.

§. 29. Si calculus in urinario meatu hæreat, non conſultum videtur, vel diuretica fortiora interius propinaſſe, vel intruſo ſtylo aut cathetere lapidem commoviſſe, ſiquidem his modis & dolor exacerbatur, & propter dolorem fibræ ipſius urethræ ſatis ſenſatæ ſtringuntur arctius, calculumque magis firmiter amplectuntur

ac

ac detinent. Cum enim æqualis ſit urethræ amplitudo, non video quamobrem calculus in medio illius hæreat, nec pergat ulterius & excernatur, niſi quod in progreſſu offendens cum dolore ſpasmum excitet, atque ſic viam ſibi ipſe præcludat. Optimum igitur eſt, anodyna cum antiſpasmodicis adhibere, vel ſub forma linimenti, vel fotus, vel inſeſſus. Si ope forcipis, quam roſtrum gruinū vocant, apprehendi, communi ac extrahi poſſit, liberatur in momento æger, uti bis in diverſis ſubjectis feliciſſime ſucceſſit, meo juſſu. Tandem, his nihil proficientibus, urethræ ſectio inſtituatur, cujus beneficio lapis eximi è cole non difficulter poteſt. Vide inter alios Tulpium *Obſ. Lib.* 3. *cap.* 8. & *Lib.* 4. *cap.* 34. Aſt nemini Autor ero, ut juxta Zac. Luſ. *P. M. A. L.* 2. *Obſervationem* 67. violenta manu ſibi opem ferre, id eſt percusſione fortiori calculum virgæ impactum comminuere velit; vereor namque ne durior lapis plagam eludat, atque tum non ſperata ſalus, ſed atrociſſimus dolor ſequatur.

§. 30. Sed caruncula ſeu caro ſpongioſa in urinario meatu enata paulo aliter tractanda venit. Equidem Cardanus *in Comm. ad Hipp. aph. Lib.* 7. 43. teſtatur, beneficio catheteris perforatam carunculam, effuſoque ſanguine ſimul & pure, quendam fuiſſe reſtitutum; at quod uni feliciter, pluribus ſiniſtre poteſt evenire ob metuendam doloris ac inflammationis exacerbationem. Tutius eſt itaque juxta Amatum Luſit. *Cent.* 4. *Curat.* 19. per Medicamenta Salina paulatim erodi carunculam. Paravit autem ex viridi æris auripigmento, vitriolo & alumine, in Sole calcinatis, probeque cum aceto tritis, addito oleo roſaceo & lythargyrio emplaſtrum, quod extremitati tenuis candelæ cereæ affixum in canalem urinarium adegit, ibique per tres horas reliquit: ita enim renovato quotidie emplaſtro, caruncula intra ſex vel octo dies abſumitur, uti pluribus experimentis id confirmavit Borellus *Cent.* I. *Obſ.* 79.

§. 31. Alia eſt ratio curandæ inflammationis, quae urethram, vel cervicem veſicæ, vel etiam renes ipſos occupat. Externe qui-

Digitized by Google

dem remedia Saturnina, & quæ alias uſitata ſunt, contra inflammationes adhiberi poſſunt: Vena ſecetur, ſi corpus plethoricum fuerit, atque interne ſimul aſſumantur Nitrata, quippe quorum excellens eſt Virtus refrigerans pariter atque diuretica. Similis eſt ſuccus cancri, cum aceto vel vino contuſi, item emulſio ſem. cucurbitæ, quam ſingulari experimento, contra iſchuriam jam olim commendavit Ætius *Tetr.* 3. *ſerm.* 3. *cap.* 21. Quandoquidem vero inflammatio ſæpe non adeſt ſola, ſed vel cum calculo, vel cum caruncula, aut etiam vulnere concurrit, igitur his in caſibus non inflammatio tantum, ſed & reliquæ circumſtantiæ notari omnino debent.

§. 32. Porro ſi calculus cervicem veſicæ occupet, tunc ut lapis à meatu dimoveatur, vel æger concutiendus eſt reſupinato corpore, quod in junioribus potiſſimum locum habet, præeunte Galeno, *Lib.* 6. *cap.* 4. *de loc. aff.* vel potius tenuiſſima candela cerea per urethram immitti poteſt, aut etiam catheter, quem, ubi paulo durior videbitur argenteus, ex balænarum ſetis vel corio parare docet Fr. d. le Boe Sylvius. *Op. p.* 117. At nunc iterum fluente urina non quieſcendum, ſed omnibus allaborandum eſt modis, ut calculus atteratur ac educatur quantocyus, ne vel in veſica ad majorem molem accreſcat, vel ſæpius urinam ſupprimat. Hunc ergo in finem jubet Sylvius l. c. decoctum graminis Spiritu nitri vel ſimplici, vel dulci parumper acuatum in veſicam injicere per Syringam; cum vero nec Autor ipſe hanc Methodum in uſum revocarit, malim iſtam inventionem ſeponi, ſiquidem ab injectione tali ardorem urinæ ſummum oriri, atque veſicam citius quam calculum erodi certum eſt. Cui tamen hic modus veſicæ calculum ſolvendi arridet, is & petroleum in quo lapis lyncis ebullierit, juxta Joh. Baverium *Conſ. Med. p.* 36. & ſolutionem Ocul. Cancrorum in Spiritu Urinæ factam, qua, notante Sachſio *in Gammarol. p.* 75. Panſa feliciter uſus eſt, loco decocti graminis acidulati recipere poteſt.

§. 33.

§. 33. Sanguis vero congrumatus, quacunque is de cauſa in veſicam devenerit, reſolvendus eſt iterum per inunctiones vel fotus ex abrotano, chelidon. Min. Majorana, ſem. aniſi, atque ſimilibus ſanguinem congrumatum reſolventibus. Præ ceteris ſtercus vaccinum recens, partibus obſcœnis inunctum, quo auxilio non unum ex grumo iſchuria correptum feliciter reſtituit, commendat Zacut. Luſ. *Pr. M. Adm. Lib.* 2. *Obſ.* 74. Et præterea ſi forte cruor grumoſus ureteres ſimul atque renes repleat, & urinam intercipiat, tum non modo externa, ſed & interna requiruntur auxilia; inſtar omnium eſſe poteſt decoctum rubiæ tinctorum, vel oe. 69. cum aceto mature propinati.

§. 34. Ubi ab induratis alvi excrementis urina ſupprimitur, clyſmata ex emollientibus parata, conducunt, nec non balnea ad imitationem Dodonæi *Obſ. Med. Cap.* 47. quandocunque ſcilicet feces duræ, inteſtinum rectum occupantes, ne quidem canaliculum clyſteris admittunt; quem in finem parietaria, violaria, malva, cum chærefolio, petroſelino atque ſimilibus non inepte recipiuntur.

§. 35. Prægnantibus autem, ſi ab uteri mole cervix veſicæ comprimatur, non neceſſe eſt plura præſcribi, cum in iis urinæ ſuppreſſio facile tollatur, quando in lectum ſe recipientes, vel cruribus cum abdomine pauliſper elevatis, vel devoluto in quoddam latus corpore pondus veſicæ incumbens aliquandiu declinent.

§. 36. Si propter urinam diutius cohibitam fibræ veſicæ nimia extenſione enervatæ fuerint, conſultum eſt, manu impoſita abdomini, lotium exprimere, quemadmodum in ſeipſo expertus id laudat Foreſtus, *Lib.* 25. *Obſ.* 14. Adhæc cathetere immiſſo, viam aperire licet urinæ, qua ex parte ſaltem effuſa, vires veſicæ redeunt, ut amplius nullo ſit opus medicamento.

§. 37. Si ſpaſmus ſphincterem veſicæ, vel etiam renum tubulos arctius contrahendo, urinæ fluxum impediat, antiſpasmodica externe pariter ac interne præſcribantur. Huc enim pertinet

Digitized by Google

ruta, ſalvia, Origanum, thymus, hypericum, caſtoreum atque ſuccinum, quibus jam olim veteres locum inter diuretica conceſſerunt.

§. 38. Habent eadem hæc antispasmodica adhuc multiplicem uſum in iſchuria, quæ contingit à calculo: Nam & in uretere, ſi detineatur, nil magis convenit, quam antiſpasmodica cum anodynis adhibuiſſe, uti ex inunctione olei ſcorpionum, petrolei, olei ſuccini atque rutæ, cum oleo liliorum alborum, papaveris vel hyoſcyami aliquoties expertus ſum.

§. 39. Imo ſi vel maxime in ipſis renibus adhuc dum reſideat calculus, ſola hæc ſufficere poſſunt. Nimirum vidi non ſemel, quanquam omnis generis diuretica per plures dies exhibita fuiſſent contra calculum renum, ne granulum tamen cum urina prodiiſſe; at dolore ſedato, poſtquam per plures dies atque ſeptimanas inceſſerunt, nil metuentes, excreverunt lapides ſatis magnos ſine ulla moleſtia. Itaque neglectis omnino calculum frangentibus ac pellentibus, anodyna poſtmodum aliis propinavi unice, ſive ſuppreſſa fuerit urina, ſeu libere mejerint, & profecto ubique, etiam infantibus convenientiſſima ac efficaciſſima deprehendi. Atque hoc ſenſu Crocus, opium cydoniatum atque ſimilia, diureticis quoque annumerari merentur.

§. 40. Interim nec prorſus ea rejicio, quæ arenulas mucumque renum expellere valent; ſicut enim in urinæ ſuppresſione à calculo ſolum, ſi dolor urgeat, anodyna, mixta cum diureticis, ſi mediocris ſit dolor: ita ſola diuretica, ſi absque dolore ſupprimatur urina, præſcribere ſum ſolitus. Sunt autem hæc ipſa remedia, multum inter ſe diverſa, alia quidem acida, ut ſuccus limonum, Spiritus nitri, Salis, & qui omnes ſuperat Spiritus Vitriol. Philoſ. vulgo dictus: alia ſunt naturæ alcalinæ, inter fixa Sal Tartari, ononidis, juniperi, ſtipitum fabarum, è volatilibus liquor urinoſus Oc. 69. teſtarum ovorum atque millepedum: alia ſunt Salſa, e. g. Nitrum, Sal ammoniacum Tartarus vitriolatus. Huc referri poteſt liquor

liquor nephriticus Michaelis, ſyrupus cryſtallorum, ex harum ſolutione in ſucco limonum addito ſaccharo paratus; alia ſunt ex animalibus deſumpta, partes duriores uti lapis manati, os aurium balenæ, Oc. 69. mandibul. Luc. piſc. teſtæ ovorum calcinatæ, quas omnibus aliis præfert Barbette in Praxi, *p. m.* 211. Hæc ſunt potiora Diuretica, quibus contenti eſſe poſſumus, cui placet, addat lignum nephriticum, cocheniliam tinctorum, alkekengi, virgam auream, folia ribis nigræ, raphanum item allium atque animas halecum ex Platero, cerebrum picæ ex Riverio, medullam pennarum ex Crollio, motacillæ cineres atque ſanguinem leporis ex Ferrario, ſangv. hirci ex Scal. urinam hirci ex Grülingio, atque caballi ſtercus ex Foreſto.

§. 41. Videlicet hæc omnia quidem in totali urinæ ſuppreſſione jamjam experta ſunt, exiſtimo tamen, ſalva auctorum authoritate paucis ſelectis, cetera ſeponi poſſe citra ægroti damnum.

COROLLARIUM.

Jucundiſſimum fuit ſpectaculum, quod in præparatione Tincturæ tartari nuper obſervavimus, poſtquam collocata in arenam phiola ignem ſubjectum auximus, donec ebullitio accelerata fuerit: nempe in ſuperficie ſalis tartari apparuerunt bullæ exacte rotundæ, quarum plures conglomeratæ uvas egregie repræſentarunt humi proſtratas, ſuccedentibus continuo bullis in altum quaſi accreſcentes, præſertim cum combinationem earum feliciorem commoto paulisper vitro juvare placuit.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO XXXIII.

DE

DIABETE.

VIx toleranda Veterum quorundam conſuetudo fuit, ſervaturque hodienum à nonnullis Practicorum, ægrotos omnes, quos Venæ ſectio, purgatio crebrius vehementiusque repetita, ſudorifera ſimiliter ac diuretica non juvarent, deſperatos pronunciare ac incurabiles. Experti ſunt idem fatum diabetici, dumque varie tentarentur hiſce præſidiorum generibus, ac nihilominus laberentur in univerſi corporis tabem ac ariduram, tandemque morerentur, pro deploratis ſunt habiti, adeo, ut & *Duretus in Holler. pag.* 447. ſimpliciter neget, veram diabetem unquam eſſe curatam. Auxit nempe curæ difficultatem ipſius affectus raritas. Cumque idem Medico, alias ſat negotioſo, vix una aut altera vice occurreret in praxi, aliorum autem obſervationes ac experimenta deficerent, factum ſæpius inde eſt, ut obvia quævis ac incongrua præſcriberentur, donec ſupremus ægro dies vitæ non minus quam curationis tædia finiiſſet. Hæc autem ut me terreant, tantum abeſt, ut potius eandem mihi Diabetem ſeligam tanquam non indignam diſſertationis materiam. Tradam ergo, ſed breviter, quid vero ſimilius circa naturam, cauſas, curamque hujus morbi videatur. Faxit Divinum Numen, ut ex voto ſuccedat.

Theſ. I.

Theſis I.

DIabetes vox origine græca eſt, à διαβαίνω ſeu tranſeo, eo quod potus per urinam cito reddatur; retenta dein ac Latio donata eſt, quemadmodum plura alia morborum nomina, dyſuria, diarrhœa, nephritis &c.

II. Sortita eſt interim & alias appellationes, tum à Græcis, quas collectas videbis in *Galeni l. VI. loc. Aff. ſect.* 3. tum à Latinis ſequioris cumprimis ævi, qui eandem Urinæ profluvium ſive hydropem matulæ, diarrhœam in urina ſeu nephriticam, it. urinæ profluvium vocant. *Conf. Foreſtus lib.* 24. *Obſ.* 4. *in ſchol. p. m.* 444.

III. Sed miſſa ὀνοματολογίᾳ, realem Diabetis tractationem ordior. Nullatenus autem in examinandis aliorum definitionibus multum immorari placet; ſaltim, qua ratione hanc arbitrer definiendam, paucis explicatum dabo.

IV. Diabetes eſt mictio crebra & copioſa, ex defectu particularum, quas Sulphureas nonnulli vocant, & inde nimia ſanguinis fluiditate orta; quam comitatur ſitis, ſiccitas oris, ac vehemens æſtus, tandemque totius corporis contabeſcentia.

V. Generis locum occupat mictio. Atque in hoc convenit cum ſtranguria & dyſuria ſeu mictionibus doloroſis, & diamne ſive mictione involuntaria, à barbaris ſic dicta, referente *Joh. Angl. in Roſ. Angl. p.* 516.

VI. Reliqua definitionis verba conſtituunt differentiam; quæ partim deſumta eſt à tempore, partim à quantitate excreti, partim à cauſa, partim à materia, partim ab adjunctis ſymptomatibus.

VII. Ut ergo quis diabeticus nominetur, neceſſe eſt, dicta hæc requiſita concurrant. Etenim non ſufficit quenquam crebrius aut copioſus mingere (idem namque & potatorum mos eſt) niſi & æſtum ac ſitim cœteraque patiatur ſymptomata, quæ uno intuitu depre-

deprehendes recenſita ab *Hor. Augenio Epiſt. & Conſult. Med. Lib. 3. p.m.* 425. 10.

IIX. Notavit ſane *Henr. Smetius* non ſemel ſe poſt parcum potum largius ac copioſius minxiſſe (videſis ejusdem *Miſcellanea Medica p.* 586.) Hunc autem urinæ fluxum potius criticum quam ſymptomaticum dicerem eo, quandoquidem cum euphoria & præter jacturas virium contigit. Quare nec hæc paſſio pro diabete venditanda eſt.

IX. Porro dum diabeticorum crebriorem dico mictionem, nolo hanc cum continua atque involuntaria confundi. Vana proinde ac moleſta ægro erit *Gvalt. Bruele* curioſitas, qui *in Praxi Med. Th. & Emp. p. m.* 162. *b.* ne fœtor lecti aut braccarum oriatur, coli adaptari veſicam ſuillam, ante oleo emollitam, jubet, ut hac arte, quicquid elabitur urinæ, excipiatur.

X. Qamvis enim non deſit renibus, quod continuo trajiciant & veſicæ reddant, hæc tamen incontinentiæ crimine ideo non ſtatim accuſanda venit. Teſtantur potius contrarium obſervata Medicorum; retinuiſſe ſcilet plus juſto quosdam urinam, licet id non impune tulerint, ac exinde teſtium, lumborumque tumorem paſſi ſint. *Vid. idem Bruele p.* 160. *b. Aretæus lib.* 2. *cap.* 2. *& alii.*

XI. Copiam urinæ quod concernit, moneo, eandem non in omnibus eſſe parem. Refert *Paſchaſius lib.* 1. *de cur. morb. cap. L. p.* 155. puellam Mediolanenſem per ſingulos ſexaginta dies ſexdecim matulas urinæ mictu impleviſſe, cum biberet circiter tres ampullas. *Hollerius in ſchol. p.* 444. memorat urinæ quendam ſex quotidie pintas Lutetianas excreviſſe. Conferatur *Dodonæus in Obſ. cap.* 42. *p.* 74. atque *Schenkius obſ. lib.* 3. *p.* 301. Satis eſt, ſi modo plus mejant, quam potent, aut liquidorum aſſumant.

XII. Quantitatem hanc urinæ dum metimur, ſiſtit ſe ſimul ejusdem qualitas. Atque ſic quisquam non immerito quæſitaret, qualenam iſtud ſit, quod diabetico fluxu excernatur, ſive qualem ſaporem coloremve habeat.

XIII.

XIII. Circa ſaporem ſolus, quod ſciam, *Williſius in Pharm. ration. p.* 105, notavit, eundem in diabeticorum urina quaſi ſaccharatum aut mellitum, adeoque dulcem deprehendi.

XIV. Variant autem in determinando urinæ colore Practici. Quidam eandem tenuem aſſerunt, aquoſam, crudam & ſine ſedimento; Videatur *Sennertus Pr. lib.* 3 *p.* 6. *Sect.* 2. *cap.* 2. Econtra negat *Theod. Collado in Adverſ. Tom.* 2, *p.* 327. adverſus Palmarium & Dodonæum ullo modo alterari potum, ſed nec ſubſtantia, nec colore, nec odore, nec ſapore immutatum reddi aſſerit.

XV. Alii hac de cauſa diſtinguunt diabetem in veram & notham. Illam dicunt copioſam potus non transmutati mictionem; Hanc vocant colliquativum urinæ profluvium, quæ tamen diverſa ſit ab aſſumtis potulentis. Vid. *Dunc. Liddelius Pathol. lib.* 2. *cap.* 13. *p. m.* 258. & *Pereda c.* 1. *p.* 155. Aliter eandem diſtinctionem explicat *Hieron. Capivaccius in Pract. Med. cap.* 27. *pag.* 734. & 737.

XVI. Rectius autem diſtingueretur diabetes in inchoatam & conſummatam. Inchoatam forte haud injuria quis vocaverit, quam alii notham dicunt: atque ſic nemo inficias ibit, in morbi principio potum omnino alterari; progreſſu vero temporis, ubi omnes jamjam digeſtiones deſtructæ ſunt, concedi poteſt aſſumta non æque immutari poſſe; tunc ergo conſummatam verius, quam veram diabetem nominaveris.

XVII. Eadem & mens Sennerti fuit, qui & hoc ſuperaddit, diſtinguenda eſſe aſſumta, aliaque facilius alia difficilius mutari. Aqua igitur, cum adeo mutari non neceſſe habeat, mirum non eſt, ſi eadem colore & ſapore, qualis aſſumta fuit, rurſus excernatur, alius vero potus, v. g. lac aut emulſio ſeminum, non æque crudus excipiatur matula.

XIIX. Deveniendum nunc quoque eſt ad explicandam diabetis cauſam. Reperio autem tot ferme ſcriptorum ſententias, quot mihi libros evolviſſe contigit. Res tanti fortaſſis non eſt ut

Digitized by Google

inutiliter chartam ac tempus teram. Paucis: Veterum alii renum intemperiem calidam, alii frigidam, alii modo hanc, modo illam accuſant. Quidam vim renum attractricem laborare in exceſſu, quidam in defectu aſſerunt. Addunt his alii calidum epar, alii laxitatem ventriculi. Alii plura.

XIX. *Paracelſus* autem, prout undique aluminoſa, nitroſa ac vitriolica ſalia in morbis ſupponit, ita hoc quoque in affectu, ſal quoddam acre nitroſum, renibus inhabitans, maſſam ſanguineam fundere, cæteraque invehere ſymptomata ſtatuit. Vid. *de Tart. lib.* 2. *Tr.* 3. *cap.* 2.

XX. *Fr. de le Boe Sylvius* vitioſæ renalium caruncularum conſtitutioni deberi ſecretionem urinæ copioſiorem aſſerit, atque hinc roborantia ſaltim & adſtringentia præſcribit, pro coarctanda ſcilicet canalium laxitate, vitioque ſubſtantiæ caruncularum emendando. Vid. *Pr. Med. lib.* 1. *cap.* 52, 11. & 73.

XXI. Propius vero acceſſit *Willis*, dum cauſam in ipſa maſſa ſanguinea quærit. Erraſſe tamen in eo videtur, quod colliquationem ſanguinis ab acri acido fieri velit. Tantum enim abeſt ut acida reſolvant ſanguinem, ut potius eundem coagulent. Deceptum autem Williſium ſimilitudine lactis ſuſpicor, quod hinc inde cum ſanguine componit.

XXII. Dicam ergo, quid mihi perſuaſum habeam pro determinanda diabetis cauſa. Præſuppono nimirum ſanguinem conſtare varii generis particulis, ſalinis, oleoſis, aqueis ac terreis. Et harum quidem mixtura ſub certa proportione requiritur in ſtatu naturali, ut ſtylo veterum exinde optimum naſcatur temperamentum. Quoniam vero victus, quo utimur, adeo varius eſt, rariſſime impetramus aut ſervamus diu juſtam ſanguinis temperiem: potius, ſi graviores in diæta errores committantur, perit illa, prædominantibus modo his, modo illis particulis.

XXIII. Speciatim oleoſæ abandant interdum particulæ, præcipue in nimium obeſis, qua de cauſa quoque vix illis moventur,

ſ de-

Digitized by Google

ſudoriferis aut diureticis, eo, quod iſtae lentore ſuo impediant, quo minus ſanguis, ſerum dimittat.

XXIV. Abundant ſimiliter in iſchuria ſeu omnimoda urinæ ſuppreſſione, quando nec calculus, nec inflammatio aut ſimile impedimentum reperitur in ſectione cadaveris, cujus exempla collegit *Williſ. c. l. p.* 102.

XXV. Eadem hæc atque non alia videtur cauſa ſanguinis adeo craſſi quaſique coagulati, qui non, niſi vulnere trium transverſorum digitorum longitudinis inflicto, elici potuit à Chirurgo; quod *Borellus* notavit *Hiſt. & Obſ. Cent.* 4. *obſ.* 93. *p.* 347.

XXVI. Deficiunt contra eædem particulæ in tabe, item hæmorrhagiis quibusdam ſpontaneis, cumprimis malignis in febribus; evidentius tamen in diabete, quod ſic demonſtro.

XXVII. Urinæ à ſanguine ſecretionem non aliam credo, quam hanc: Affluit ſanguis ad renes per emulgentes arterias; quod ſeroſum eſt renum ſubſtantiam tubuloſam quaſi filtrum tranſit, ulteriusque ad veſicam ablegatur; quædam tamen lymphæ pars per lymphatica renum regurgitat. Craſſiores autem ſanguinis partes regrediuntur iterum per venas ad cavam.

XXIIX. Quo plus autem ſeri continetur in ſanguine, hoc major copia ſecernitur in renibus. Contra, quo pinguior, aut, ut nonnullis loqui placet, magis butyroſus ac ſulphureus eſt [illegible], eo minus tranſcolari aptus eſt, adeo, ut & ne gutt[illegible] [illegible]dem ſecedat, ſi totus oleoſus fuerit.

XXIX. Par etenim ratio ſanguinis eſt ac generoſi vini, quod ubi purum eſt, linteoque guttatim inſtillatur, non niſi vi quadam accedente trajicitur, ſi vero aqua adulteratum fuerit, hæc ſtatim linteum permeat, collecta ſuperius oleoſa vini parte.

XXX. Cum itaqua renes in tranſcolanda urina paſſive ſaltim ſe habent ac inſtrumentaliter, nihilque efficienter conferant ad ſanguinis ſeroſitatem, hinc in diabete renes à culpa abſolvendos

 omni-

omnino judico, veram autem cauſam in materiæ diſpoſitione quærendam eſſe.

XXXI. Poſitivam ergo ac materialem diabetis cauſam in definitione dixi fluiditatem ſanguinis. Defectus autem particularum pinguiorum ſive ſulphurearum hujus fluiditatis cauſa eſt efficiens, aut verius deficiens.

XXXII. Poſſem hic varias diabeticorum hiſtorias excutere, quave ratione particulæ ſanguinis oleoſæ deſtruantur v. g. diureticis nimium aſſumtis ac lithontripticis, aquisque thermalibus; item ex abuſu cotoneorum (quale quid Alſonſo Neapolitano Regi contigiſſe tradit *Paſchaſius c. l. p.* 155. *b.* Conferatur & *Schenkius Obſ. Med. lib.* 3. *fol.* 501.) item ex nimio vini & cretami uſu, eſuve farciminis piperati, quod annotavit *Amatus Luſitanus Obſ. Med. p.* 336.

XXXIII. Cum vero probe ſciam, quanta fides obſervationibus ejusmodi tribuenda ſit, ac quousque nos credulitas ſæpe nimia deducat; ſatius eſſe duco, relinquere incerta, quam prolixius tradere. Committuntur namque quotidie fallaciæ non cauſæ ut cauſæ in medicina, non minus in deſignandis morborum occaſionibus, qnam in ipſa pharmacorum cenſura. Sæpius enim in minimis curioſi ſumus; iisdemque effectum tribuimus, debitum aliis ac manifeſtius quidem operantibus.

XXXIV. Rarum ac peculiare quid eſt, quod *Duretus in Holler p.* 448. de [illegible]ſcribit, nempe animalculum quoddam, millepedem forma referens ren[illegible]habitaſſe, ſitimque, profluvium urinæ ac reliqua diabetis ſymptomata produxiſſe.

XXXV. Simile quid ex Galeno recenſet *Liddelius c. l. p.* 258. diabetem fieri à morſu dipſadis ſerpentis. [illegible] quamvis cum in aliis tum in *Aretæo lib.* 2. *c.* 2. *de ſign. & cauſ. morb.* item in ſæpius citato *Dureto p.* 448. inexplebilem ſitim inde oriri videam, nullibi tamen veram diabetem. Quapropter hæc ipſa ſuis relinquam Autoribus.

Digitized by Google

XXXVI. Dicam interea paucis, quæ mea ſit de diabetis cauſa opinio. Notavi ſcilicet in omnibus, quotquot vidi diabeticos, acidum in primis viis inſigniter abundaſſe. Vero ſimile igitur eſt, à prædominio hujus impediri debitam particularum oleoſarum cum aquoſis unionem; quemadmodum cernimus lac & emulſiones quasvis ab affuſo acido ſtatim præcipitari. Quoniam vero loco chyli lactei non niſi ſerum mere aquoſum per vaſa lactea tranſit, neceſſum eſt ipſam quoque maſſam ſanguineam tandem nimis dilui.

XXXVII. Sitis alias præcipuum diabetis ſymptoma eſt, ut & eadem de cauſa dipſacus nominetur, referente *P. Ægineta p. m.* 467. *H. Bertino p. m.* 338. aliisque. Diverſa tamen in diverſis ſubjectis ea obſervatur; plerumque inexplebilis ac intenſiſſima, rarius remiſſior ac tolerabilis.

XXXIIX. Reddo autem hujus ſymptomatis duplicem rationem. Naſci enim poteſt, vel ex defectu ſalivæ, cujus materiam ſubducunt crebræ mictiones, atque tunc de ariditate linguæ ſimul queruntur ægri: vel ex defectu particularum gelatinoſarum in ſaliva. Contenta namque in hac ipſa (quæ vulgo audiunt) ſalia, quod minus temperata ſint, acrius fauces linguamque feriunt, adeoque ſui ablutionem continuò poſcunt.

XXXIX. Originem æſtus, quod alterum ſymptoma diabeticorum dixi, ſi quis deſiderat, eidem auctum acceleratumque ſpirituum ac ſanguinis motum nomino. Jacturam etenim in renibus paſſam, ſanguinisque defectum dum natura laborat reſtituere, velocius mittit arterioſum ſanguinem; unde fieri non poteſt, quin ſanguis æſtuet, calorque præcipue in regione lumbari percipiatur.

XL. Reſtat adhuc contabeſcentia corporis, cujus mentionem in definitione feci. Latere autem neminem fons hujus mali poteſt, qui cæterarum excretionum exceſſum, v. g. ſanguinis, ſeminis, lactis ac fecum, attendit, in quantum emaciare hominem ac debilitare poſſint.

XLI. Accedit & hoc, quod ſanguis diabeticorum ineptus ad nutriendum ſit, eo quod prorſus ſeroſus, butyroſis autem, ut ita loquar, ac viſcidis particulis deſtituatur.

XLII. Atque hæc ſunt, quorum ad declarandam diabetis naturam meminiſſe placuit. Signa quod ſpectat, ne nulla eorum hoc in affectu fiat mentio, ſufficiat indicare, hæc ipſa ſic ſatis plana & extra omnem fere difficultatem aut dubitationem poſita eſſe.

XLIII. Dignoſcet nempe diabetem quivis facillime, atque vix unquam confundet cum cæteris mictionum generibus, qui modo dicta ſuperius in definitione rite penſitaverit. Prae caeteris copia aſſumtorum & excretorum ſatis tutam dabunt diagnoſin, non neglectis tamen circumſtantiis reliquis.

XLIV. Prognoſticum autem ſuppeditabunt vires tum morbi, tum naturae. Si quando morbi violentia indies creſcat, vel ſaltim ad plures dies continuetur; aegroti contra vires proſtratae ſint, nec iterum ſurgant, mors certo expectanda venit.

XLV. Itaque ut naturae opitulemur, mali vero robur frangamus, recta medendi ratio inſtituenda eſt. Emendari videlicet intemperies ſanguineae maſſae, eidemque priſtina conciliari debet conſiſtentia. Quo facto, reliqua ſponte ceſſabunt ſymptomata.

XLVI. Veterum autem quidam ad effectum potius reſpexere in cura, quam ad cauſam. Cum enim copiam cernerent urinae collectam, id laborarunt unice, quo ſeri abundantia minui, ejusque affluxus ad renes intercipi, revelli, atque per alias vias evacuari poſſit.

XLVII. Optimum inde ex mente Aretaei *Ætius Tetr. 3. ſerm. 3. c. 1. p. m.* 547. judicat, ſi ipſa materia per ſudorem divertatur. Suadet itaque ad exudandum in dolio factam evaporationem, eo modo, ut caput promineat, frigidumque aeger attrahat aërem, reliquum vero corpus probe calefiat.

XLIIX. Repetit hoc ipſum auxilii genus *Trincavellius de rat. cur.*

cur. part. aff. lib. 10. *cap.* 11. *p.* 301. *b.* neve majori apparatu ac ornamento careat, flores roſarum, violarum, atque ſimilia ſuaveolentia naribus objicienda jubet; ſcilicet ut odor reddat, quas ſudor vires deprædatur.

XLIX. Nec inutilia eſſe purgantia judicat idem *Trincavellius p.* 302. *A.* praeſertim ex mente Avicennae aloëtica aut ex rhabarbaro parata, quibus mel aereum, caſſiam fiſtularem, tamarindos, diaprun. ſ. ſcamm. ſyrupum roſar. ſolutiv. &c. addere non dubitavit *Vidus Vidius lib.* 10. *de Cur. membr. C.* 26. *p.* 618. Videatur & *Foreſtus l. p.* 445. & *Capivaccius Pr. lib.* 3. *c.* 27. *p.* 736.

L. Lubentius forte adhibuiſſent hydragoga fortiora, quo facilius ſerum deplere ac ad poſteriora revellere poſſent, ſi vires permiſiſſent aegri. Mitioribus ergo ac minus nocivis tales tractaſſe ſuffecit.

LI. Nec omittendum erat univerſale praeſidium, Venae ſectio. Praeſcripſerat eam Avicenna & Ætius, nec Ægineta improbaverat, nempe in principio, antequam morbus invaleſceret. Hanc etenim jecur ac univerſum corpus refrigerare, avertereque humoris impetum ad renes ſperabant. Nec defuere poſtmodum, qui eandem repeterent cantilenam. Videatur *Georg. Bertinus Med. lib.* 20. *cap.* 46. *p.* 770. *D. Bruele p.* 161. *b. Vidius p.* 618. &c.

LII. Difficultate tamen hoc ipſum laborare conſilium, de ſecanda in morbi principio vena, recte notavit *Trincavellius c. l. p.* 301. *B.* Vix enim quisquam affectus hujus initium attendit, multo minus Medici opem expoſcit prius, quam vehementia ſymptomatum creſcat, ac vires inde labaſcant.

LIII. Maximum porro diabetis remedium credidit *Ætius c. l.* ſi frigidus potus ilico revomatur. Nimirum turpe foret in morbo adeo periculoſo quoddam auxilii genus, vomitorium non tentaſſe. *Capivaccius* ergo, ne hoc in paſſu defeciſſe videatur, *c. l p.* 737. ad libras quatuor frigidae aquae propinat aegro, pro-

voca-

vocatque inde has iterum vomitu, tum in revulſionis gratiam, tum ſitis levamen.

LIV. Miror interim, neminem adhuc conſuluiſſe diabetico, ut ſe totum immergeret flumini, ſic enim & potum ſaepius ac vomitum reiterare, ſimulque ſitim levare ac aeſtum liceret; praeſertim, cum id ipſum non ſine ſucceſſu expertus ſit juvenis, cujus hiſtoriam recenſet *Zacutus Luſitanus Prax. Hiſt, lib. 2. p.* 446.

LV. Quicquid ſit, Cenſuram Medendi Methodi ac Practicorum mihi non ſumo. Id cum Sennerto fateor, citra omnem vomitus, fecum, ſudoris ac ſanguinis profuſionem, tutius diabeticum ſanari, ſi modo illa adhibeantur remedia, quae indicationes poſtulant.

LVI. Dixi autem ſupra, ſanguinis conſiſtentiam eſſe deſtructam, adeoque id allaborandum eſſe, ut iſte pinguiorum particularum defectus reſarciatur, ſanguinique debita reddatur craſis.

LVII. Praeſtant hoc, ex vegetabili regno, reſinae ac gummata, rejectis tamen acrioribus. Optimo proinde conſilio thus, gummi arabicum, & Tragacanthum ab *Arnold. de Villa nova & Gu. Bruele* praeſcribuntur. Maſtiche prae caeteris commendatur à *Fiorovento.* His addo noſtrarum arborum, pruni ac ceraſi gummata.

LIIX. Nec contemnendus eſt amygdalarum dulcium ac pinearum uſus: conducent ſimiliter ſem. portulacae, papaveris albi, lactucae, ſem. 4. frigid. ſimiliumque emulſiones, ut & ſem. cydoniorum ac pſyllii mucilagines. Conf. *Vidius p.* 619. Retuleris huc ipſum Laudanum opiatum ad gr. 1. aut ſem. ſubinde praebitum.

LIX. In regno animali ſolum lac ſufficereret, uno ore ab omnibus depraedicatum. Attamen lac ebutyratum aut oxygalam Galeno dictam ipſi praetuleris haud immerito quando lactis uſus minus conveniens erit. Suam quoque laudem merebitur Gelatina C. C. Nec incongruum foret fortaſſis leporis cerebrum, quod ipſum,

Digitized by Google

ipſum, ut & veſicam porci coctam pulveriſatamque, tanquam ſpecificum ac occulta proprietate diabeticis conferre ſcripſit *Jac. Fontanus Med. Pract. lib.* 3. *cap.* 34. *p.* 205. Quæ tamen nihil peculiare præ ichtiocolla ſimilibusque incraſſantibus habent.

LX. Si libet, ſtercus capræ exiccatum in furno & pulveriſatum in offa ſumere licet, ex conſilio ***Philippi Grülingii,*** qui videatur im Deutſchen Artzney-Buche *pag.* 346. Etſi & hic uſus ſit conſulendus.

LXI. Ex minerali regno aqua Calcis vivæ, adeo à *Williſio* commendata, atque terræ ſigillatæ, Boliq; optima ſunt: palmam tamen omnibus aliis præcipiunt martialia, hæmatites videlicet ac limatura chalybis, utpote cujus ſolo uſu non ſemel diabeticos ad miraculum reſtitui.

LXII. Diætæ tandem ratio ne omittatur, recte veteres incraſſantem victum præſcripſiſſe monendum eſt. Non enim inutile erit, oryza, mylio, alica, it. capite ac pedibus vituli ſuumque veſci, ſimilibusque, quæ videantur in *Augenio c. l. p.* 285. *Vidio p.*617. *Eraſto. Conſ. Med.* 5. *p.* 195. 55.

LXIII. De cætero potus detur non diureticus, aër eligatur frigidior, vitentur animi pathemata, non neglecto ſomno, quietam æger vitam agat.

DISPUTATIO XXXIV.

DE

ABORTU.

SUnt certe quam plurimi ſequioris ſexus morbi, a quibus viri deprehenduntur omnino immunes. Non dicam de menſtruo fluxu, alias tædioſo ſatis,

Digitized by Google

quippe qui, cum cæteroquin perfecte ſanis conveniat ex ordine naturæ, non minus naturalis eſſe fœminis videtur, quam excretio urinæ, fœcum alvinarum &c. Saltem ſi, quæ geſtationis tempore gravidis accidunt, advertimus, variæ occurrunt calamitates, non moleſtæ tantum, ſed & periculoſæ, matri pariter atque ſoboli. Hac vice ſufficiat, loco Diſputationis Inauguralis, conſideraſſe *Abortum*, tam frequens mulieribus malum, imo & quibusdam adeo habituale, ut exinde turpem quoque ſterilitatis notam contrahant non paucæ. Faxit Æternum Numen, cujus Gratioſæ directioni omnia mea ſtudia unice committo, ut hic quoque conatus vergat in ejusdem divini Nominis Gloriam, pluriumque ſalutem!

§. 1.

ABORTUS vocabulo procul dubio vox aboriri originem dedit, videturque Abortus ita dictus, quaſi fruſtra vel per errorem ortus, quemadmodum alias abſonum, v. g. ſonus eſt à concentu harmanico alienus: item abuſus, quem in uſu rerum legitimo committimus, error.

§. 2. Hippocrati olim φθορὰ vel ἀποφθορὰ, aut διαφθορὰ, aliis Græcorum appellabatur ἀμβλωσις; Noſtratibus: Es gehet der Frau unrichtig vel etiam Eine unzeitige Geburth.

§. 3. Eſt autem duplex Abortus ſignificatio; aut enim matri tribuitur, innuitque actum intempeſtivi partus: aut proli, & indicat fœtum ipſum ante maturitatem excluſum.

§. 4. Priori ſenſu accipitur hoc loco, unde non inconveni-

ens

ens erit, ſi Abortum definiamus per *ejectionem imperfecti fœtus*, vel quod perinde eſt, *per intempeſtivam fœtus immaturi excluſionem*.

§. 5. Nimirum genere convenit cum partu Abortus; ſiquidem utroque in caſu ejicit vel excludit fœmina, quod utero geſtavit. Unde in Abortu quoque ultimis præſertim ingravidationis menſibus, conatus doloresque ſimillimi ſunt iis, quos puerpera in legitimo partu ſuſtinet.

§. 6. Aſt differentiam ſatis notabilem ſuggerit fœtus, quippe qui ad debitam perfectionem non pervenit, ſed quaſi adhuc immaturus expellitur in Abortu.

§. 7. Equidem *Ariſtot. lib.* 7. de hiſtor. animal. tres conſtituit terminos in gravidis probe diſtinguendos. Primus abſolvitur ſeptem à conceptu diebus, & quæ interea contingit jactura, vocatur ἔκρυσις; ſecundus extendit ſe ad quadrageſimum, tuncque ἐκτρωσμὸς nominatur embryonis deperditio: Tertius à quadrageſimo ad legitimam usq; partꝰ horam excurrit, quo tempore ἀποφθορὰ proprie locum habet.

§. 8. Ad ejus imitationem latine alii dixerunt *effluxionem*, quæ primis diebus: *aborſum*, qui primis menſibus: *Abortum*, qui ultimis menſibus fit corruptio. vid. *Ludov. Bonacioli Enn. Muliebr. c.* 6.

§. 9. Plerique vero aborſum & abortum vel ab[illegible]ionem pro uno eodemque habent; effluxionem [illegible] ab illo diſtinctam volunt. Ita ſentit *Ambroſius* [illegible] *de Hom. Generat. c.* 30. *Aliud Abortio*, inquiens, *aliud Effluxio eſt. Abortionem vocant fœtus jam formati &* [illegible]*cipitatam ante maturitatis tempus excluſionem: Effluxionem vero ſeminum commixtorum & jam per aliquot dies coagulatorum dilapſum, membranarum & concreti ſanguinis ac informis carnis quadam ſpecie, obſtetrices noſtrates Falſum Germen appellant.*

§. 10. Et ſunt aliquæ, ut cum *Sennerto* loquar, *Abortus temporis*

poris & magnitudinis fœtus ratione, differentiæ. Aliquando enim quod ejicitur, parvum plane eſt & globoſum, inſtar uvæ acini, ut in eo caput, brachia, crura, vix à trunco diſcerni poſſint, quale quid primis ſtatim diebus ejicitur: interdum quod ejicitur, digiti longitudinem æquat, interdum ſpithamæ longitudine imperfectus ejicitur: interdum abortivum non multum à perfectione abeſt.

§. 11. Interim tamen nil impedit, quo minus ſub eodem abortus titulo complectamur omnem partum, qui ante legitimum tempus accidit, præſertim cum nomen effluxionis non tam informis maſſæ, quam liquoris ſeminalis, utpote magis fluidi excretionem innuat.

§. 12. Sane definitus certusque pariendi terminus, uti reliquis animalibus, ita homini quoque à Creatore præfixus eſt. Et quidem triginta novem ſeptimanæ, ſive novem menſes ordinarie ad humani fœtus in utero formationem requiruntur, quo elapſo temporis ſpatio juſtus ac naturalis inſtat partus. Sicuti vero præter naturam nonnunquam diutius, quam par eſt protrahitur terminus in partu retardato: ita frequentius longe acceleratur in Abortu.

§ 13. Saltem dubium erit, quid ſentiendum de iis, qui ſeptimo vel octavo menſe, aut etiam circa initium noni naſcuntur. Non me latet, olim ſeptimeſtrem partum pro vitali, ſed octimeſtrem non æque fuiſſe habitum; quid vero de hac controverſia judicandum ſit, videri poteſt in *Beati Ammanni Irenico pag. 68. & ſeq.*

§. 14. Ita mihi videtur, multos haberi pro ſeptimeſtribus aut octimeſtribus, qui tamen revera tales non ſunt. Quid ſi enim matris vel ignorantia vel nequitia fallere patrem? utpote qui minus de puncto conceptionis certus eſſe valet. Nam ad eundem modum decipitur Medicus, non aliunde, quam ex relatione ſecurus.

§. 15. Attamen poſito, fœtum fere ſeptimeſtrem ſupervivere; quid tum cenſendum? Reſpondeo diſtinguendo inter forum JCto-

Digitized by Google

JCtorum & Medicorum. Sit ita, partum ſeptimeſtrem dici legitimum intuitu hæreditatis, aliusve juris competentis; nondum tamen ſequitur, ergo & legitimus eſt ſtylo Medico, id eſt legitimo natus tempore. Quid obſtat abortum ſupereſſe? Quam enim in utero expectare non potuit perfectionem a Natura robuſtiore nanciſcitur, poſtquam è matris ſinu prodiit; prout e. g. non rarum eſt, pyra, pomaque ſuam demum impetrare maturitatem, quando ab arbore divulſa & aliquandiu aſſervata fuerunt.

§. 16. Sed transeat litigium hocce omnino vanum, potius progredior ad examen cauſarum, quibus abortus excitari ſolet; his enim probe perſpectis, non amplius obſcurum erit, quale gravidarum regimen tenendum, quo minus perdatur embryo.

§. 17. Nec vero ſua, ſed matris culpa expellitur fœtus; ſiquidem ad mentem Galenicorum, irritata uteri expultrix facultas, vel quod idem eſt, uterus impatiens, ubique cauſa exiſtit abortus proxima, quatenus non ſponte ſua elabitur, ſed conatu motuque uteri proprio ejicitur partus intempeſtivus.

§. 18. Quæ autem ſub titulo cauſarum remotiorum veniunt, plurima ſunt; multis namque modis irritari uterus ad abortum poteſt. Ut qualiscunque tamen earum ordo ſit, lubet illas revocare ad tres claſſes; ſcilicet ad vitia ſpirituum, humorum, & partium ſolidarum.

§. 19. Primum quidem vitio ſpirituum contingit abortus vel propter defectum, vel propter commotionem illorum nimiam. Defectus ſpirituum ſi gravidæ accidat ab inedia & vigiliis diuturnis, vel à morbo quodam vires deprædante, mirum non eſt, embryonem perire; id enim commercium præ oviparis omnes in genere viviparæ habent, quod fœtui ſuo commune cum matre largiantur & alimentum atque, ut ſic dicam, vitam. Itaque quicquid ſpiritus ſive vires gravidarum deſtruit, illud fœtum quoque debilitat notabiliter, necatque, ſi defectus fuerit enormis.

§. 20. Quid frequentius eſt, quam ab Ira, Terrore, Mœro-

re anxio, ſimilique ſpirituum commotione abortum fieri? Scilicet, dum hujusmodi animi affectu ſpiritus turbantur materni, neceſſe eſt, vel eosdem avocari ab utero, vel eundem irritare, vel in conſenſum rapere ſpiritus embryonis. Dum avocantur, infirmus deſeritur fœtus, levi ſuperveniente cauſa intereundus; dum irritant uterum ejusque motum vehementiorem excitant, non poteſt non abortus ſubſequi: ubi vero ſpiritus tenelli corporis ſimul exagitantur, accidunt utplurimum motus convulſivi, aut lethales ilico, aut certe poſt partum etiam habituales, data quacunque occaſione, recrudeſcentes.

§. 21. Deinceps vitio humorum & in ſpecie ſanguinis materni ſequitur abortus, triplici ex capite, videlicet ſi abundantior ſit & fœtum ſuffocet; ſi parcior ſit & inſufficiens ad nutritionem fœtus: ſi corruptus ſit & cacochymicus, adeoque minus nutritioni aptus.

§. 22. Sane Plethora gravidarum non ſemel fœtum extinguere viſa eſt. Quod ſi enim in adultis & robuſtioribus tam varium inde malum naſcitur; multo magis periculoſa puſillo erit, cujus corculum ad propulſandum ſanguinem, undique reſtagnantem, nullatenus ſufficit.

§. 23. E contrario ſi ſanguis deficiat, contabeſcit fœtus, moriturque ob alimenti penuriam. Itaque ab Hæmorrhagia inſigni præcipue uterina id fieri crebrius ſolet. Nam & per fortiora emmenagoga, qualia ſunt *Sabina*, *Myrrha*, *Caſtoreum*, *Camphora*, ſimiliaque abortum excitare nemini arbitror ignotum. Huc refer radicem *Filicis*, quæ aſſumta non fœtum tantum ejicit, ſed & ſterilitatem penitus infert, ac proinde Huhren-Wurtz quibusdam dicta, notante *Joh. Hisk. Cardilucio in Offic. Sanit. p.* 772.

§. 24. Quid fœminarum Cacochymia valeat, ſi ſcilicet univerſam ſanguinis maſſam pravi corrumpant humores, id quidem quotidiana loquitur experientia. Et quemadmodum iſtiusmodi ſubjecta per conſuetam purgationem menſtruam tantiſper levantur;

tur: ita & hac ſuppreſſa, non deſinunt eoſdem humores vitioſos ad uterum amandare. Quantum vero embryoni damnum hinc enaſcatur, nemo non intelligit. Ut taceam, morbos è tali cacochymia natos, quicunque illi fuerint, non tam à fœtu ſuperari facile, quam à matre magis robuſta.

§. 25. Tandem ſub vitio partium ſolidarum intelligo ipſius uteri affectus, ſive hi per eſſentiam, ſeu per conſenſum tales fuerint. Secundum *Galenum* tres cauſæ ſunt, uterum proxime afficientes, *moles* nimirum, *pondus*, ac *morſus*. Moles, ubi amplius diſtendi uterus nequit, ſed propter anguſtiam fœtum grandiorem non tolerat. Pondus, cum, quod in utero continetur, ejus vires gravitate ſua nimium ſuperat. Morſus ab acrium humorum in uteri cavitatem effuſorum vellicatione oritur, unde ad ejectionem ejus, quod moleſtum eſt, irritantur fibræ.

§. 26. Clarius; in antecedentibus aſſerui, cauſam abortus proximam eſſe uterum impatientem, à quo fœtus expellatur: Quicquid ergo uterum immediate ſtimulat ad fœtus ejectionem intempeſtivam, abortus cauſa antecedens vocatur. Inter hæc autem ſunt quæ immediate uterum afficiunt, ſunt item alia, quæ fœtum potius adeoque ſaltem conſequenter & mediate uterum attingunt, quæ nomine cauſarum remotarum veniunt. De his, quæ fœtum extinguunt aut inquietum reddunt, ac eatenus abortum faciunt, ſatis jam dictum; reſtat igitur ut nunc quoque videamus, quæ uterum immediate feriunt.

§. 27. Horum autem alia hærent in uteri cavo; alia ſaltem extra adveniunt: Quas itaque *Galenus* recenſet abortus cauſas, molem ſcilicet, pondus, morſumque, in ipſa uteri cavitate hærent. Intelligitur autem ſub mole non tantum magnitudo fœtus, præſertim gemellorum, ad quam capiendam uterus nonnunquam inhabilis eſt, ſed & mola præter naturam inibi nata, ſive unica fuerit major, ſeu multiplex. Præterquam enim quod non parum alimenti convertat in ſui augmentum, & vel ipſo pondere moleſta ſit mola;

la; ſaltem dubium non eſt, quin embryoni eatenus quoque noceat, quatenus ſpatium occupat eidem debitum, in cujus defectu, nec formari aut enutriri, nec moveri commode poteſt. *Confer. Bartholini Cent. 3. hiſt. Anatom.* 1. *Th. Kerkringii Spicileg. Anat. Obſ.* 38. *& 95. alioſque.*

§. 28. Pondus tunc præcipue à gravidis obſervatur, quando vel mola major vel fœtus mortuus in utero reſidet. Sicut enim cadavera & quæ morti proxima ſunt, ab omnibus habentur pro gravioribus: ita profecto tantam non fœminæ ſentiunt moleſtiam ab embryone grandiore, quantam experiuntur à mola vel fœtu mortuo longe minori.

§. 29. Morſus autem, uti ab aliis humoribus acribus, in uterum effuſis, naſcitur, ita tum maxime naturam ſtimulat, quando per putredinem reſolutus in ſaniem quaſi deliqueſcit mortuus embryo. Fortaſſis & hoc ex pacto fluor albus in ſubjectis ſcorbuticis cauſam præbet abortui, quod affluens acrimonia omnino inquietum reddat uterum.

§. 30. Atque hi modi ſunt, quibus immediate uterus ad abortum irritatur, & quidem cauſa hærente in ejusdem cavo. Non aberrabit tamen à vero, qui jam enarratis addere motus embryonis nimios & præternaturales velit. Quotusquiſque neſcit ab ira vel terrore gravidarum ſæpius epilepſiam oriri embryonum? Si tum ab intolerabili concuſſione ac jactatu, placenta uterina à ſede ſua abrumpatur, uterusque reddatur inquietus, jamjam præſto abortus eſt.

§. 31. Cæteræ cauſæ, uterum exterius afficientes ſunt vel magis externæ, hoc eſt extra corpus: vel minus tales, i. e. extra uterum, ſed non extra corpus conſtitutæ. Magis externæ ſunt, quæ abdomen una cum ipſo utero feriunt, uti caſus, ictus, compreſſio nimia, oneris gravioris geſtatio &c.

§. 32. Ad magis externas pertinet quoque odor fœminis infenſus, unde hyſtericæ paſſiones excitari ſolent. Itaque Ambra, Mo-

Moſchus, Zibethum & fragrantiora multis nociva: aliis caſtoreum, odor extinctæ candelæ ac fœtentia quævis. Quo nomine *Camphora* quoque notatur *à Borello Cent. 2. Obſerv.* 98.

§. 33. Sed minus externæ ſunt, quæ extra uterum hærent in partibus vicinis, eundem tamen in conſenſum rapiunt. Ita enim calculo veſicæ vel renum non raro natum abortum teſtantur Medicorum obſervationes: ſimiliter ab alvi vel obſtructione nimia vel fluxu, præſertim ſi Dyſenteria vel Teneſmus accidat.

§. 34. Idem valent ferina tuſſis, vomitusque difficiles. Et quamvis gravidarum non paucæ quotidiano fere vomitu ſatis vexentur ſine damno embryonis; non tamen adducor, ut emetica gravidis proficua, ne dicam tuta, credam. Etenim à Pharmaco magis impetuoſus, imo & inanis interdum ſequitur conatus: quæ vero ſua ſponte accidunt vomitiones, plerumque facillimæ ſunt.

§. 35. Saltem duplex à ſumto Vomitorio vel purgante fortiori periculum imminet. Ratione matris ſcilicet, metuendum ne menſium fluxus concitetur intempeſtivus, quod ab iſtiusmodi medicamentis fieri non raro ſolet: item ne alimentum ſubducatur Embryoni, neve uterus irritetur. Ratione autem fœtus, præſentiſſimum erit damnum ſi facultas medicamenti purgans, ad maſſam ſanguineam delata, ipſum corpus tenerrimum aggrediatur. Et quemadmodum in nutrice lac quoque catharcticum redditur à ſumto pharmaco, quid obſtat, ſimile quid ad placentam uterinam, fœtumque tranſire?

§. 36. Verum jam ſatis dictum de cauſis abortus, pergo ad ſigna ejusdem. Non autem neceſſum erit, pluribus diſſerere de Abortu jam facto; quis enim fœtum immaturum non diſtinguat à perfecto? Potius de imminente Abortu judicandum eſt accuratius, ne perdatur, quod ulla ratione ſervari poteſt.

§. 37. Suntque inſtantis Abortus ſigna juxta *Hippocratis* Sect. 5. Aph. 37. *mammæ ſubito flacceſcentes.* Cujus rationem qui deſiderat, aliam forte non impetrabit à me, quam quod infirmitas to-

tius in fœminis hinc appareat, non aliter atq; in viris ex genitalium languore; id quod aniculæ cum cura obſervant in pueris ægrotantibus, malum ſcil. omen eſt, ſi ſcrotum deprehendatur flaccidum: Nimirum vanæ ſunt, quas inter uterum mammasq; vaſorum anaſtomoſes ad declarandam harum partium ſympathiam fingunt. Quid enim opus eſt, ut ad occultam vel potius imaginariam confugiamus cauſam, cum ex doctrina ſpirituum ſine difficultate hujusmodi conſenſus demonſtrari queat.

§. 38. Certiora magisque propinqua ſigna præbet dorſi acutus dolor & abdominis, verſus pudenda deſcendens, qualis alias in fluxu menſium ſcorbuticis quibusdam accidit. Quod ſi conatus egerendi ſupervenerit, qui parturientibus eſt proprius, abortus jamjam imminet, præſertim ſi venter inſimul deſcendat, ſitu ſcilicet fœtus, ad egreſſum ſeſe inclinantis, mutato.

§. 39. Interea disruptis membranis effluit ex utero aqua, & ſi placenta quodammodo divulſa fuerit ab utero, ſanguis plus minus copioſus. Equidem ſciendum eſt, ex hæmorrhagia ſola non prædici abortum tuto; quid, ſi enim in plethoricis natura ſeſe levare ab onere abundantis ſanguinis velit? Si vero cætera concurrant, periculum inde imminens non vani auguramur.

§. 40. Sed peſſimum eſt, ſi quæ prodeunt, fœtida ſint ac ſanioſa, quoniam hoc ipſo ſatis apparet, embryonem aliquandiu mortuum putridumque jamjam exiſtere. Id vero, quemadmodum nullam ſpem ſervandæ prolis ſupereſſe ſinit, ita etiam matri damnoſum eſt utplurimum.

§. 41. In genere quidem Abortus omnis fœminæ magis periculoſus eſt, quam partus legitimus, ſcilicet propter concurrentem abortus præternaturalem cauſam; Ita enim obſervamus ſponte ſua decidere fructus maturos &, dehiſcentibus ſiliquis antea firmiter clauſis, effundi ſemina, quæ ad perfectionem pervenerunt debitam: cum ante maturitatem ſine violentia quadam vix decerpi aut erui queant.

§. 42.

§. 42. Speciatim, ſi fœtus fuerit extinctus, hic difficilior partu vivo exiſtit, quod inter pariendum embryo motum nec ſitum ſibi commodum ad egrediendum quærat, nec uterum excitet juvetque ſuo motu. Aſt longe pejor metuendus eſt ſtatus, ſi fœtus computruit: quo enim diutius geſtatur, eo magis quoque uterum corrumpit, ne dicam, univerſum corporis habitum. Hinc enim aut morbos graviores, aut ſaltem ſterilitatem ortam fuiſſe, quotidiana loquitur experientia.

§. 43. Quod tandem Curam attinet; ea potiſſimum præſervatoria eſt, cum cavendum ſit omnibus modis, ne abortus fiat, id quod non aliter fieri poteſt, quam ſi reſpiciamus ad cauſas. Quapropter ſi defectus adſit ſpirituum, gravidaque viribus deſtituatur, conveniunt Analeptica, ſpirituoſa & aromatica; quo nomine uſitatiſſimus eſt *balſamus embryonum*, cochleatim ſumtus, aut ſaltem externe cum pane mellito aromatibusque variis applicatus ventri. Eundem in finem præſcribitur *Confectio Alkermes*, ſed incompleta, quoniam Ambræ, Moſchique uſum non paucæ reformidant.

§. 44. Dubito autem, an tanta ſit virtus granorum Kermes, in ſe ſpectatorum, vel, quod *Hæfero in Herc. Med. l. 7. cap. 3. p.* 398. placet, ſerico Kermeſino, ſi ad ſcrupulum detur minutim inciſum. Nihilo meliora ſunt ovorum germina ſive gallaturæ, a mulierculis ad ſuperſtitionem usque æſtumatiſſimæ; ſiquidem nec ſpiritus hoc pacto corroborantur commode, nec tanta eſt gallaturæ præ ovo reliquo prærogativa.

§. 45. Dubio procul ex eodem fundamento, ut ſpiritus vitales gravidæ reſtituantur, a *D. Michaele in Pr. Clin. p.* 273. commendatur Cor pulli è vivo extractum & adhuc palpitans; cui ſane tantam facultatem tribuit, ut & tunc temporis convenire queat, quando jamjam ſanguis imminente abortu ex utero ſtillat. Sed fides ſit penes Autorem.

§. 46. De vino interim quæritur, quid ſentiendum, cum non pauci cum *Hartmanno in Pr. Chym.* Malvaticum quidem

concedant gravidis, reliquum omnino prohibeant? Reſpondeo, recte quidem vinum denegari, & quidem quodcunque, ſi abortu inſtante hæmorrhagia jam adſit, ſi calor febrilis aut alia concurrant, quæ vini uſum diſſuadere poſſint. De cætero *vinum omne, generoſius* potiſſimum, non minus quam balſamus embryonum, *aqua vitæ mulierum* & reliqua ſpirituoſu vel aromatica confortativa erunt admodum laudabilia, ſi ex ſumma virium proſtratione, v. g. ab inedia ſimilibusque ex cauſis abortum metuamus.

§. 47. Par erit medendi ratio, ſi a terrore ſpiritus conſternati fuerint; nam & *ſpiritus liliorum convallium*, *aquæ antapoplecticæ omnes*, *aqua contra terrorem* Schröderi, & quicquid contra terrorem alias exhiberi ſolet, optima ſunt, niſi a ſuperveniente vel æſtu vel hæmorrhagia itidem prohibeantur: Tum enim egregius erit ſuccus aſtacorum, ſumme laudatus ab *Hartmanno cit. loc.*

§. 48. Contra, ſi ab ira ſpiritus omnisque Maſſa Sanguinea commoveantur & æſtuent, proſunt refrigerantia cum hypnoticis, ſed temperata. Præ cœteris hic arridet *Emulſio ſeminum frigidorum & papaveris albi cum julepo violarum*: item *ſpecificum cephalicum Michaelis & Cinabarina ſimilia*, cum opiatorum modico.

§. 49. In ſanguinis abundantia Venæſectio locum habet. Quanquam enim noſtratium conſuetudo, juxta quam gravidis in genere circa medium geſtationis tempus venam ſecari jubent, approbari penitus non poſſit, cum in ſubjectis minus ſanguineis, præſertim ſi mittatur largius, abortus provocetur, juxta *Hippoc. l.* 5. *aphor.* 31. Nihilominus ſi conſtet, fœminam eſſe plethoricam adhibeatur V. S. ſecure i. e. partitis vicibus. Nam & ad hunc modum liberatæ ſunt ab abortu futuro, quæ antea aliquoties propter plethoram abortum fecerunt, cum crebrius reiteraretur V. S. vid. *Panaroli Pent.* 1. *Obſ.* 10. *River. Cent.* 1. *Obſ.* 53. *Bernh. Verzaſchæ Cent.* 1. *Obſ.* 82. *Corn. Stalpartii van der Wiel. Cent. Pr. Obſ.* 65.

§. 50. Si vero ab Hæmorrhagia ſanguinis defectus metuendus ſit, adſtringentia dentur, quem in finem *Biſtortæ ac Tormentil-*

læ

læ radix, *ſemen plantaginis*, *ſanguis draconis*, *hæmatites* & ſimilia hinc inde commendantur: omnibus palmam præripiunt *corallia rubr. præparata*. Fruſtraneus autem aut nocivus magis eorum uſus erit, ſi fœtus fuerit mortuus, aut ſi placenta omnino divulſa eſt ab utero; tum enim nulla ſpes retinendæ prolis ſupererit.

§. 51. In Cacochymicis potiſſimum ad vitia primarum viarum reſpiciendum eſt. Peccante acido, quod in primis utero inimicum, dentur abſorbentia ſive præcipitantia ſic dicta, *Corallia*, *Mater perlarum*, *Ebur*, *lapides cancrorum*, *&c.* Hic enim uſus eſt ejusmodi remediorum genuinus adverſus abortum. An vero tanta ſit utilitas hinc deſumptorum amuletorum, ſi ætites ſ. *Lapis Aquilæ*, vel *Magnes*, *lapis ſtellatus*, vel qui reperitur in vulva, corde, aut inteſtinis cervarum, è collo ſuſpenſus geſtetur, dubito magnopere. Meo quidem judicio aut nihil valent, aut ſi quid præſtant, operantur ſaltem phantaſtica impreſſione, hoc eſt, molliores fœminas erigendo, dum ſcilicet his confiſæ præſidiis, nihil timent, magisque præſenti animo, quicquid forte obviam venerit, eludunt.

§. 52. Habent autem modice laxantia, *folia ſennæ* puta & *rhabarbarum cum cremore Tartari* hic quoque laudabilem uſum in Cacochymia, ſi bilioſa vel pituitoſa etiam gravidis infenſa ſint. Tantum enim abeſt, ab his lædi prægnantes, ut potius peſſima quævis ſymptomata ſc. inappetentiam, vomitus atque ſodam, agrypniam cum æſtu nocturno, palpitationes cordis ac Cephalalgiam ab ejusmodi laxantium uſu legitimo mirabiliter ſæpiusque ſublata viderim.

§. 53. Quod ſi porro ſuſpicio adſit concurrentis molæ, quæ tamen admodum incerta erit, naturæ totum committendum eſt negotium; ſiquidem nulla excogitari poſſunt remedia molam expellentia fœtumque ſimul cuſtodientia. Interim probe obſervandum, ne naturam impediamus, ſi quando conatu laudabili ejicere molam velit, in iis ſcilicet, quæ gravidæ per errorem putan-

tur. Nimirum ſi mola fuerit ſola, juvandus potius naturæ conatus eſt, ut eruatur lolium. Si vero mola cum fœtu accreſcat, ſatius eſt expectare meſſem ſeu legitimam partus horam, ne cum lolio perdatur triticum, quod obiter addimus, licet ad Diſſertationem noſtram ſtricte non pertineat, uti etiam ſubſequentes theſes.

§. 54. Sed fœtus mortuus, quid impedit, quo minus ejiciatur? Cautione tamen opus eſt, ne pro mortuo habeatur, qui ſaltem debilior exiſtit. Videlicet experientia teſtatur, eadem ſigna, quæ fœtum mortuum indicant, nonnunquam in gravidis deprehendi, fœtu ſuperſtite. Fieri hinc poteſt, ut horror parturientem invadat, dum inter ſudandum refrigeratur, ſimilibusque ex cauſis. Si tum per aliquot dies non moveatur fœtus langvidior, prægnansque male ſe habeat, nemo eſt, qui embryonem non ſtatuat mortuum, ſed perperam; vidimus enim non ſemel eundem poſtea vivum prodiiſſe.

§. 55. Itaque niſi jamjam putrida ex utero effluant, ſatis certi de interitu fœtus eſſe non poſſumus. Hic vero demum ſalva conſcientia fœtum pellentia fortiora v. g. *oleum ſuccini atque ſabinæ*, *camphoram*, *caſtoreum* & ſimilia exhibere licet, nempe ſi embryo in ſitu ad egreſſum commodo conſtituatur. Sin minus, tandem ad auxilium deveniamus Chyrurgicum, extrahendo fœtum, etiam in partes diviſum, ubi integer educi nequit.

§. 56. Solet autem embryonis putredo plerumque matrem inficere, ut ſupra dictum; atque ideo peculiarem hoc in caſu præ reliquis puerperis curam requirit fœmina. Danda nimirum opera eſt, ut repurgetur uterus per convenientia balſamica, putredini reſiſtentia & antifebrilia: erunt igitur maxime appropriata remedia, *lapides cancrorum*, *flores ſulphuris*, ♁ *diaph. martiale*, *Antihecticum Poterii*, & ex regno vegetabili *carduus benedictus*, *artemiſia*, *petroſelinum*, *Ariſtolochia*, *myrrha*, *crocus* & ſimilia.

§. 57. Hæc potiora ſunt, quæ circa curam abortus monenda duxi. Plura ſuperaddi poſſent, præcipue cauſas externas concernen-

nen-

ſentia; ſed cum nulla ferme his difficultas inſit, lubens eadem præterire malui, brevitatis ſtudio. Ecquis non intelligit remedia non tam uterina, quam omnis generis adſtringentia, ſtomachica, becchica, imo & anodyna requiri? quando per conſenſum cum aliis partibus abortus imminet.

§. 58. Nec denique neceſſarium arbitror, prolixe hic tradere methodum tractandi fœminas, poſtquam abortum jamjam fecerunt; non enim aliter tunc temporis conſiderari poſſunt, quam puerperæ, unde parem quoque poſtulant Medicinam. Diætam brevitatis cauſa omittimus; poterit tamen ſecundum cauſas ex remotioribus non naturales, abortum inducentes & ſuperius recenſitas adornari atque inſtitui, ne immoderatus rerum non naturalium uſus magis magisque noceat, atque abortum acceleret.

DISPUTATIO XXXV.

DE

MORBIS HÆREDITARIIS.

QUanquam plerorumque morborum Autor ipſe ſibi ſit homo, ſuoque vitio quisque plectatur ac pereat, quandocunque ob graves in diæta errores, quotidianam crapulam, vinolentiam & voracitatem, immodicum Veneris abuſum, iracundiam, vel aliam quamcunque cauſam incidat in podagram, tabem, febres omnis generis. Sunt tamen aliquæ adhuc ægritu-

tudines, quas aliena patimur culpa, non æque in arbitrio noſtro ſitæ, atque ideo vix evitandæ, quamvis omnem in iis averruncandis operam curamque adhibeamus, uti ſunt vulnera ab hoſtibus illata, & quæ a Veneficis fiunt incantamenta, faſcinationes &c. Ecquis vero credat nec tutum exiſtere quenquam ab iis, quibuscum familiariter converſatur & amice; atqui Scabies ſimileve contagium haut felicius propagatur, quam per Societates atque Communitates vitæ. Aſt peſſimum omnino eſt, innocentes penitus liberos ægrotare ac etiam interire parentum culpa. Hujus generis *Morbos* vulgo nominant *Hæreditarios*, cognitu atque curatu admodum difficiles, ac proinde dignos, qui examinentur penitus, & materiam præbeant Disquiſitioni publicæ. Faxit ſupremum Numen, ut omnia ſuccedant feliciter.

§. 1.

SI vocis Originem ſpectemus, unde dicantur *Hæreditarii Morbi*, ſatis apparet, quibus ex cauſis id nomen impetrarint, ſcilicet quod liberi nonnunquam ægritudines parentum patiantur, ſuccedantque in has non minus, ſæpe prius, quam bona vel jura ipſis relicta. Cumque alias hæreditatem nemo adeat, niſi poſt Mortem teſtatoris; nil tamen obſtat, viventibus adhuc majoribus tranſire malum aliquod in poſteros, recensque natos.

§. 2. *Hippocrati* Græcisque reliquis olim nominabantur ξυγγενέα νοσήματα, vel σύμφυτοι νόσοι, i. e. congeniti connative morbi: *Paracelſo* (a) *ægritudines ſpecificæ*, *ſpecifica lepra*, *pinguedo*, *macredo*

(a) *Paramir*, *l.* 2. *c.* 7.

Macredo &c. Rectius fortaſſe dixiſſet familiares aut domeſticas vel originales: & ſi ſpecialius determinandae ſint, maternas alias, alias paternas, alias avitas.

§. 3. Poſſent itidem uterinae dici, quod intra uterum ſtatim adoriantur embryonem tenerrimum; verum cum facile confundi queant vel cum paſſionibus matricis, vel etiam cum naevis maternis, ſatius eſt vocem retinere uſu receptam: Quemadmodum Germani quoq; die Erbkranckheit/Erbgrind/angeerbte Schwachheit/erbliche Steinbeſchwerung ꝛc. non incongrue diſtingunt à caeteris congenitis, blind oder ſtumm gebohren/angebohrner Taubſucht oder ſchwere Noth/Muttermahlen/oder was ſonſt vor ein Gebrechen die Kinder mit aus Mutterleibe gebracht.

§. 4. Ad hunc ergo modum *definirem Morbos Hæreditarios*, videlicet, *quod ſint ægritudines à parentibus ſimiliter affectis translatæ in ſobolem*. Ita enim exiſtimo me paucis dixiſſe, quod fortaſſe alii vix pluribus: Qui tamen prolixiorem Definitionem deſiderat, adeat *Mercatum*, (b) cui *Morbus Hæreditarius nil aliud eſt quam qualitas, character, ſigillatio, modus ſubſtantiæ, proportio quædam aut diſpoſitio vel impreſſio præter naturam in uno, pluribus, aut omnibus Membris geniti impreſſa, à ſuo ortu ex vi ſeminis parentum, avorum aut proavorum à ſimili affectu in eorum aliquo membro aut membris præter naturam quoque præexiſtente: quo veluti inſtrumento natura vel cauſa alia utitur, ut natos ſibi ſimiles & eadem labe fœdatos gignat.*

§. 5. Dari autem ejusmodi Haereditarios Morbos, prolixe mihi probandum haud eſt, cum hinc inde obſervationes practicorum eos abunde confirment, & jam olim *Hippocrates* (c) ipſe asſerat ex pituitoſis pituitoſos, ex bilioſis bilioſos, ex calvis calvos, ex caeſiis caeſios, ex diſtortis diſtortos, ex macrocephalis macrocephalos, in genere a Morboſis morbidos naſci.

(b) *Tom. II. p. 672.* (c) *Tom. II. edit. Lindan. de Morbo ſacr. V. p. 329. Tom. I. de Aer. Aqu. & Loc. XXXVI. p. 348.*

§. 6. Quæritur ſaltem, *an promiſcue omne Malum, quod parentes affligit, in liberos traducatur?* Mihi videtur ita ſentiendum: Omne id equidem fieri poſſe, at neceſſario non debere. Quamvis enim morbi Chronici atque confirmati ſecundum *Avicennam*, & *Cardanum* (d) potiori jure tranſeant in poſteros, reliqui tamen excludendi haud ſunt: acuti etiam; cum tempore geſtationis mater ad minimum eo affecta, ſimilem quoque propenſionem ad morbum fœtui queat imprimere, quamvis in graviore ejusmodi morbo vir ad generandum ſit inhabilis. Præterea cum *Fr. Ranchino* (e) & *Joh. Alb. Sebizio* (f) reſpondeo, non neceſſum eſſe ad morbi Hæreditarii productionem, ut generans laboret actu, dummodo poſſideat diſpoſitionem; ſicut enim arthritici & calculoſi extra paroxyſmos generant, ita etiam epileptici, apoplectici &c.

§. 7. Enim vero perpetuum non eſt, ut a podagrico vel phthiſico naſcatur ſimilis proles; cujus rei hæc eſt ratio, quod patris e. g. defectum ſupplere robuſtior poſſit mater, vel contra genitor matris: it. quod victus ratio, aëris mutatio atque diæta conveniens ſtricte obſervata propenſionem hæreditariam ſupprimat vel extinguat penitus. Felix, quem cautum faciunt aliena pericula, quem dolor podagricus, tortura Nephritidis, ſimiliaque graviora mala parentibus inſenſa cautius mercari docent, atque de mutando vitæ genere, de intemperantia, vitandisque animi affectibus immodicis admonent.

§. 8. Quod ſi vero in univerſum conferamus hiſtorias hinc inde a variis Autoribus recenſitas, apparet manifeſte, morbos univerſales pariter ac particulares, Spirituum, Humorum, ſolidarumque partium, capitis, pectoris, abdominis, artuumque certis familiis quaſi domeſticos ac hæreditarios extitiſſe. Videamus potiores, quæ ſufficere poterunt intentioni meæ, quanquam in ea ſim opinione, vix nominari poſſe affectum, qui aliquando non conti-

(d) *l. 1. de Venen. c. 12.* (e) *Opuſc. p. 143.* (f) *Exercit. Pathol. p. 52.*

Digitized by Google

contigerit, aut in poſterum occurrere poſſit tanquam hæreditarius in una alteraque familia.

§. 9. Talem Epilepſiam memorat ***Brunnerus*** (g) & ***Holleri-us***, (h) Maniam *Willis*, (i) Melancholiam ***Foreſtus***, (k) ſtultitiam *Hœferus* (l) & ***Platerus***, (m) Ulcus narium ***Salmuth***, (n) oculorum hebetudinem ipſamque Cataractam ***Bartholinus***, (o) & ſi vera ſunt, quæ narrat *Plinius*, (p) *fuerunt familiæ quædam effaſcinantium in Triballis & Illyriis, pupillas binas in ſingulis oculis habentium genusque Thibiorum in Ponto, quorum nota fuit in altero oculo gemina pupilla, in altero equi effigies.*

§. 10. Frequentius ac fere quotidianum eſt, ***Phthiſin ſeu Ulcus Pulmonum*** propagari, notatuque digniſſimam exiſtimo hiſtoriam, quam ***Valleriola*** (q) refert ſex liberos eodem hoc morbi genere deceſſiſſe, quo pater interiit; Imo juxta ***Fernelium*** (r) ***ſæpe id malum in omnes ejusdem familiæ graſſari ordine ad quintam ſextamque generationem usque; quosdam*** teſte ***Fracaſtorio*** (s) etiam eadem mortuos ætate. Curioſum eſt obſervante ***Borrichio*** (t) puellam tribus mammis inſtructam è matre ſimili fuiſſe natam, quemadmodum in ſexu maſculo triorches, quos ex certa familia oriri contigerat, notarunt ***Joh. Fernelius***, (u) ***Th. Bartholinus*** (x) & ***Cælius Rhodiginus***. (y)

§. 11. ***Lienis Vitia*** ſimiliter traduci, ex ***Hippocrate*** (z) jam ſupra notavi. ***Calculum vero renum ac Veſicæ*** aliis accidere vitio hæreditario vel hoc evincit, quod recens nati primis etiam diebus ſabulum cum lotio reddant, antequam ulla naſcatur ſuſpicio erro-

 ris

(g) *Conſ. 16. p. 104.* (h) *Cent. 2. Curat. 47.* (i) *de anima brut. c. 12.* (k) *l. 10. obſ. 13 & 15.* (l) *Herc. Med. l. 1. c. 7. p. 47.* (m) *Obſ. l. 1. p. 2.* (n) *Cent. 2. Obſ. 81.* (o) *Act. Haffn. T. 4. obſ. 70.* (p) *Hiſt. nat. l. 7. c. 2.* (q) *l. 3. obſ. 6.* (r) *Pathol. l. 5. c. 10.* (s) *l. 2. de morb. Contag. c. 9.* (t) *Bartholin. Ep. Cent. 4. Ep. 38.* (u) *Pathol. l. 1. c. 8.* (x) *Anat. Ref. l. 1. c. 22.* (y) *lib. 24. c. 4.* (z) *de Morb. Sacr. T. 2. pag. 329.*

ris ab infantibus commiſſi. *conf. Miſcell. Nat. Cur.* (a) *cum Schenkio* (b) *aliisque.* Quin & infantem maſculum ex nephritica matre natum eſſe retulit mihi Clariſſ. D. *Fred. Dekker*, in cujus veſica, calculum ovum columbinum jam ſuperantem, invenit. Nec inelegans eſt obſervatio *Paullini*, (c) qui memorat *quendam fuiſſe, cui commune cum paterna familia erat, vix intra ſex vel octo dies urinam emittere, quod absque ſanitatis diſpendio & citra moleſtiam equidem fiebat.* Hinc pene dubium naſci poteſt an hoc exemplum ad morbos pertineat hæreditarios, cum in eadem familia nemo laborarit unquam ſtranguria vel calculo. Quoniam vero probabile videtur Renum conformationem non fuiſſe naturalem, ſed propter exilitatem vel nimiam tubulorum anguſtiam, aut vaſorum arterioſorum exilitatem, aut errorem ſimilem, ſerum per organa illa non fuiſſe debite ſecretum, itaque non immerito mentionem ejus hic inferre viſum fuit.

§. 12. De Arthritide res nota eſt: Non præterire tamen poſſum obſervationem *Bartholini*, qua novit (d) *Magiſtrum organi pnevmatici anno ætatis* 36. *in utraque manu motum digitorum amiſiſſe, cujus parens eodem ætatis anno ſimili afflictus infortunio fuerat.* *Borellus* autem refert (e) *fuiſſe fratres binos prope Tholoſam ſponte anno ætatis* 15. *luxationem paſſos genuum, claudosque factos, quod pater eorum iſta ætate antehac caſu expertus eſſet ſimile.* Ita gibbum circa quintum ætatis annum ſeſe exeruiſſe demum, nullo prius ejusdem veſtigio prægreſſo in pueris ex gibboſo natis plus vice ſimplici animadvertit *Cl. Wedelius* (f).

§. 13. Servant quoque liberi ſimilitudinem vitioſam parentum, ſi cutem externaque ſpectemus. Guttam roſaceam recenſet *Timæus*, (g) Scabiem hæreditariam *Hannæus*, (h) Luem Veneream

(a) *Dec. 2. An. 5. obſ. 63.* (b) *l. 3. Obſ. Med. 5.* (c) *M. N. C. Dec. 2. An. 5. Obſ. 8. p. 11. in append.* (d) *Act. Haffn. T. 4. obſ. 70.* (e) *Cent. 1. obſ. 7.* (f) *Pathol. Med. Dogm. p. 285.* (g) *l. 6. c. 21.* (h) *M. N. C. Dec. 2 An 8. p. 254.*

Digitized by Google

ream *Fort. Fidelis*(i) Plicam in Polonia judicat *Helvvig*, (k) Hirſutos ex toto piliſque obſitos matrem peperiſſe ſatis formoſam ex patre admodum piloſo narrat *Flaterus*, (l) qui alibi (m) omnem pilorum conſtitutionem, ſub qua etiam calvitiem, tricas, capillos criſpos nigrosque (quales æthiopum) aliter ve coloratos rariores denſioresque comprehendit, à feminis paterni maternique diſpoſitione derivare non dubitat.

§. 14. Quid? quod verrucæ, nævi, & cicatrices vulnerum ulcerumque in certis ſervantur familiis. Et quod majori admiratione dignum eſt, ipſæ externæ parentum maculæ certis partibus corporis inhærentes in eandem fœtus partem propagantur, veluti Olera, Piſa, Lentes, à quibus integræ familiæ, Cicerones, Piſones, Lentuli, nomina ſua mutuatæ ſunt. (n) *Fuerunt & in quibusdam ſtirpibus gentilitia quædam ſigna, ut Seleuco ejusque poſteritati anchoræ imago in femore, Spartis Thebanis lancea, quibusdam ſtellæ, Thyeſti cancer, innata & inſita ſtatim ab ortu: Quæ interdum extincta & tecta in filiis proximisque nepotibus, longo poſt tempore in remotis poſteris veluti reviviſcerent. vid. Delechampius.* (o)

§. 15. Et quanquam *Argenterius* (p) neget, læſiones fortuitas tranſire in liberos, nihilominus *tale quid vel tertia prole regeneratum eſt, ut, cum quidam ſuo in brachio puncti notam haberet, filius non retulit, ſed nepos ea corporis parte nigritiam quandam habens confuſam prodiit juxta Ariſtotelem.*

§. 16. Hæc & plura alia, hic prolixe haut alleganda, ſi conferantur inter ſe, apparet non omnium eandem eſſe rationem. Nec enim ortus idem eſt, nec modus propagationis, ſcil. a patre quidam, a matre alii, nonnulli etiam a majoribus, avis praovis-

 que

(i) *l. 3 Sect. 3. c. 1. p. 298.* (k) *Obſ. Phyſ. Med. 37. in Scholiis p. 135.* (l) *l. 3. Obſervat. pag. 554.* (m) *Prax. T. 3. l. 1. pag. 16.* (n) *Dav.* von der Becke *in Exper. circa rerum nat. princip. p. 198.* (o) *Comment. in Plinii Hiſt. Nat. l. 7. c. 12. p. m. 412.* (p) *Comm. in Art. Med. Gal. II. de Sign. p. 410.*

que utriusque ſexus deſcendunt in poſteros morbi. De patre non eſt dubium, quin cum ſpermate inter coëundum communicetur ejusmodi vitium: Aſt fœmina toto geſtationis tempore, ſicuti alias fœtum ſignare poteſt, ita nihil prohibet, quo minus ipſi tunc accidens malum in ſobolem quoque transferat, cum nutrimento, qualecunque demum id ſupponamus.

§. 17. Quo pacto id fiat, jam videndum eſt. Arbitror autem duplici ratione id concipi poſſe, videlicet propagari malum vel materialiter vel idealiter. Quæ vitia ſunt humorum, Lues Venerea, Elephantiaſis, Lepra, Scabies, ſcorbutus atque ſimilia, in ſpermate parentum vel materno ſanguine materialiter latitare quid obſtat? ac poteſt equidem non difficulter explicari negotium, ſi vel parva illius initia per modum fermenti alicujus ſ. ad mentem aliorum, ſeminii verminoſi multiplicentur & augeantur. Nam & in ſanguine pariter atque ſemine dari ejusmodi vermiculos, teſtis eſt *Levvenhœck* (q) quanquam alia de his ſententia ſit Autoris.

§. 18. Quid ſi ponamus ſeminium hujusmodi e. g. Elephantiaſi proprium non tam ſub ſpecie vermiculorum, ſed ovulorum etiam quieſcere in ſubjectis mediis, data vero occaſione excludi, viresque ſuas exerere poſtquam per generationem traducta ſunt in nepotes, ſi verum eſt, quod *Valeſcus de Taranta* (r) ſcripſit, *hoc Morbi genus ad poſteros tranſiiſſe mediis ſalvis.* Quod enim ſupprimatur per curam præſervatoriam, ubi metus eſt illius pravæ diſpoſitionis, non obſcurum eſt intellectu, prout inferius declarabo.

§. 19. Cui hæc Theoria minus arridet, ac fortaſſe magis placet fermentorum ſaliumque doctrina, poterit eodem jure ſalia multiplicare, ſi commoda ipſis ſuppeditetur materia, ad imitationem aceti, quod ex Rhodani aqua in cado aceti ſolis ardoribus expoſito factum teſtatur Helmont. (s) Poterit ſimiliter vim ſalium ad tempus infringere in quodam ſubjecto, ut nullum inde patia-

tur

(q) *Anat. p. 194. & ſeqq.* (r) *in Philon. cap. de Elephantiaſi.* (s) *Sext. digeſt. 59.*

tut damnum; Quæ tamen in natis accedente cumprimis errore diætæ, poſthabitoque regimine debito, rurſus virulentiam acquirunt priſtinam.

§. 20. Interim cum *Derm. de Meara* ſentire non poſſum, qui *Quercetanum* ſecutus, (t) *non aliam hæreditatis morboſæ cauſam, præter Sal fixum morboſum* agnoſcit, *nullumque morbum fieri hæreditarium* putat, *qui de natura ſalis non participat; ac proinde morbos in ſpecie hæreditarios non eſſe, quandoquidem non omnes de ſalis natura participant.*

§. 21. Præterquam enim quod ſeminia talium morborum materialia propagantur, dantur etiam, ut modo dictum, quæ materiam quidem non excludunt, ſed omnino pro ſubjecto agnoſcunt, in quo habitent; nihilominus in eo videntur diſtinguendi, quod ſub conceptu ſalium, ſeminii verminoſi, ſimilisque materiæ corporeæ comprehendi nequeant; ſed in ſpiritibus longe ſubtilioribus hæreant ſub ſpecie idearum morbificarum.

§. 22. Tales ideas archæi generantis autores morborum Hæreditariorum non male nominat *Helmont.* (u) quem ſequitur *Marcus Marci,* (x) qui tamen paulo liberalior videtur, dum eos in genere, atque ideo & podagram, calculum, Luem Veneream &c. non alia ratione quam idealiter ineſſe poſſe arbitratur, quod credat corrumpi ſperma, ſi peregrina quædam tanquam cauſæ occaſionales materialiter ineſſent. Cui forte jam allegatus *Helm.* anſam dedit, quando alibi (y) contra Galenum pugnans *Calculi cauſam in recens natis negat eſſe lotii particulam ſemini admixtam, ſiquidem ne pilum initiis generationis permiſceri absque totali ejus internecione,* cum tamen largiatur *patrantem, ſi veſicam urina repletam ſub generando habeat, ſobolem calamitati Duelech pronam ſuſcitare, quod fracedo detenta diutius urinæ, fermentaliter inoleſcat vicino ſemini translabenti.*

§. 23.

(t) *Pathol. Hæred. c. 9.* (u) *Tr. Progred. ad morb. c. 12. p. 429.* (x) *Phil. vet. reſtit. part. 4. p. 413.* (y) *Tr. de Lithiaſi 30. 31. p. 681. & 82.*

§. 23. Hanc *idealem ſ. ſpiritualem* morborum propagationem neceſſum eſt monente *Mœbio* (z) amplecti eos, ubi de morbis paternis ſermo eſt, qui cum *Harveo* (a) ſentiunt, nec materialiter ſed virtualiter tantum concurrere ſperma virile ad negotium generationis exiſtimant. Quemadmodum autem nec idea eſt, quæ non in ſpiritu vel Archeo, impetum faciente *ſtylo Helmont.* (b) reſideat, & cum eo transferatur, ita nec ſracedo, nec fermentum aut contagium concipi poteſt absque materia; ita ut hærere ſibi aquam in hoc determinando puncto libere profiteatur *Harveus.* (c)

§. 24. Proinde media mihi arridet via. Ut enim clarius eloquar, quid ſentiam, arbitror ſeminium morboſum conſiſtere vel in *humorum*, vel *ſpirituum* vitio. Ad *humorum* vitia non requiritur quantitas inſignis adeo, quorſum inclinat *Hennick* (d) quoniam tantillum etiam fermenti ſufficere poteſt; ſed morboſa potius qualitas aut diſpoſitio ſalina, verminoſa, vel quæcunque ſimilis p. n. adventitia. Spirituum autem vitia ſunt: Propenſio ad furorem, torpor atque ſimiles inclinationes erroneæ.

§. 25. Sicuti enim *equorum alii natura generoſi, alii non item ſunt,* (e) *& inter canes maxime diſcrimen hoc apparet, quorum alii venatici, alii domeſtici, tantum ad allatrandum apti, in quibus ad venandum nulla aptitudo:* Ita nullum eſt dubium, quin fortes etiam inter homines creentur fortibus, debiles infirmis, timidi meticuloſis, iracundi furioſis, laſcivi ſalacioribus, ſtupidi ſtultis &c.

§. 26. Ecquis miratur Liberos faciem aut ſtaturam coloremque referre patris matrisve, vel majorum etiam, id enim quotidianum eſt. Nec refert, quo artificio e. g. macrocephali facti ſint parentes, certum tamen eſt teſte *Hipp.* (f) non diſſimiles fuiſſe naturâ, quos generarunt. Atqui nulla unquam ſimilitudo ejusmodi corporum, vultus, capitum, naſi &c. daretur, niſi ſpiritus genitalis

(z) *Fundam. Med. Phyſ. pag. 484.* (a) *de gen. animal.* (b) *p. 434.* (c) *de concept. p. 575.* (d) *de Panacea p. 18.* (e) *conf. Plateri Obſ. 1. l. 1. p. 2.* (f) *de Aer. aqu. loc. 35.*

Digitized by Google

taliſ vi plaſtica inſtructus talem ipſis conferret formam. Idem ſi applicemus ad ideas ſpiritibus fortiter impreſſas Epilepſiæ, Maniæ, Melancholiæ, nihil eſt, quod impediat, quo minus cum ſemine, vel etiam cum nutrimento communicentur cum embryone.

§. 27. Ut autem certius conſtet, qui morbi vere ſint Hæreditarii, cum alias non pauci communes cum parentibus habeant liberi, quos tamen hæreditarios haud eſſe omnio conſtat, lubet aliqua Signa recenſere ad Dignotionem eorum utilia. Equidem *Zypæus* (g) exiſtimat *valde dubium eſſe aſſerere morbum quendam à parentibus ægrum acquiſiviſſe, quia ex proprio vitio illi ſubortus eſſe poteſt, ideoque ad ſummum ex ſola ſuſpicione, quod parentes ſimili morbo laboraſſe ſciamus, quenquam hæreditarii morbi accuſari poſſe.* Veruntamen ſi circumſtantias omnes rite penſitemus, non deerunt argumenta, quorum beneficio dijudicare hoc morbi genus à reliquis non hæreditariis licebit.

§. 28. Etenim *primo*, ſi ſtatim à nativitate aut ſaltem teneris annis, antequam infantes culpa propria ſibi morbum quendam accerſere valeant, nihilominus morbus infeſtet eos absque ulla evidenti cauſa, tunc omnino ſecure pronunciare poſſumus vitium eſſe Hæreditarium. Si enim e. g. in lucem editus infans primis etiam diebus cum urina ſabulum reddat, quod in familiis calculoſis non ſemel vidi, item ſi quadriennis filia ex Arthritide contracturam patiatur, qualem hiſtoriam *Sim. Schultzius* (h) memorat, aut ſi pueri atque juvenes minores Podagræ leviculam aliquam quaſi velitationem perſentiant, quemadmodum in nonnullis obſervavit *Sydenh.* (i) non levis oritur ſuſpicio hæreditatis pravæ; ſed jam firmum, ut arbitror, argumentum erit, ſi parentes commune cum iis malum experiantur, quemadmodum *Lentilius* (k) adducit *puerum 11. annorum, aliquoties jam paſſum fluxus hæmorrhoidum, cujus parens vexatiſſimus erat eodem malo, ac exhauſtus fere.*

Llll §. 29.

(g) *Eundam. Med. p. 271.* (h) *M. N. C. Dec. 1. An. 8. obſ. 12. p. 21.* (i) *Tr. de Podagra p. 14.* (k) *ibid. Dec. 2. An. 9. obſ. 124.*

§. 29. *Secundo*, ſi malum ejusmodi domeſticum plures infeſtet natos, quemadmodum *Schneiderus* (l) narrat *ex relatione D Jani, Podagram a matre in tres filias, novennes adhuc & decennes, derivatam.* *Borellus* (m) autem *Virum rectum, qui tres duxit uxores itidem illæſas, & tamen omnes ejus filii fuerunt claudi, vitio avorum in his reſurgente.*

§. 30. *Tertio*, ſi quod vitium conſtanter ſervetur apud ſucceſſores, quemadmodum *idem Schneiderus* (n) refert *fœminam quotannis paroxyſmo laboraſſe podagrico ter hæreditario.* Superius ex *Fracaſtorio* annotatum fuit, quasdam familias usque in quintam & ſextam generationem omnes eadem Tabis conditione periiſſe. Quanquam enim caſu fieri poſſit, ut filius cum matre commune malum ſuſtineat, e. g. ut ex vini ignobilioris potu in podagram incidant; attamen ſi absque manifeſta cauſa id fiat, filiusque temperans nihilominus paternum ſentiat morbum, tunc ſane genitor vix carere culpa videtur.

§. 31. *Quarto*, cum frequentius accidat ut a malo Endemio vel Epidemio plures inſimul, ac tantum non omnes ejusdem urbis pagive incolæ corripiantur, neceſſum eſt ut in plurimis ædibus parentes cum liberis infeſtentur ægritudine: Si quis vero malum accuſare velit hæreditarium, ridiculus foret, quoniam injuſte parentes accuſantur, ubi alia quædam cauſa communis manifeſte ſe prodit: Si vero tale quid non niſi certæ cuidam familiæ fuerit domeſticum, non male colligimus, hæreditarium eſſe, v. g. Scorbutum, Strumas &c.

§. 32. *Quinto* reſpiciendum eſt ad morbi genus: Qui enim vulgares ſunt admodum, levique contrahuntur errore, huc pertinere non videntur. Exemplo ſint mihi *calculi copioſi pulmonum deprehenſi ab Huldenreichio* (o) *in Juvene, quibus antehac ejus parens ſimiliter vexatus interierat.* Tale quid ſi acciderit lapicidæ, calca-

(l) *de Catarrh. p. 686.* (m) *Obſ. 7. Cent. 1.* (n) *l. c. p. 691.* (o) *M. N. C. Dec. 1. An*[illegible]*. & 7. obſ. 221.*

Digitized by Google

calcario, cæmentario, qui tota die pulverem ſaxorum calciſque inſpirant, mirum haud foret; aſt ſtudiis conſecratum atque alienum ab omnibus ejusmodi externis injuriis idem pati, non leve præbet argumentum inquinamenti connati.

§. 33. *Sexto*; Quamvis affectus alias etiam frequentior ſit, poſſunt tamen circumſtantiæ quædam occurrere in eo, quæ non ſunt contemnendæ. Pervulgatum eſt apud omnes malum Cephalalgia. Ecquis vero dubitet eam pronunciare congenitam, ſi non modo parentes cum liberis invadat frequentius, ad minimum ſingulis menſibus; ſed etiam leviſſima cauſa occaſionali accedente, quæ anorexia & proſtratione virium inſigni comitata ordinarie terminetur vomitu, qualem Hiſtoriam ſuggerit *Muralt*. (p)

§. 34. Hæ ſunt potiores circumſtantiæ, quæ in dignoſcendis morbis attendi debent, ſi una ex his non ſuffecerit ſolitariè, ſufficere tamen poterit concurſus earum, ita, ut quo plures in eodem caſu concurrant, hoc magis certi de vitio hæreditario eſſe queamus. Miſſis ergo *Signis Diagnoſticis*, videamus nunc etiam *Prognoſtica*, ut appareat, quid in Cura ejusmodi morborum ſperare liceat.

§. 35. Conſentiunt in hoc præeunte *Hippocrate* (q) plerique Autores, quod difficillimæ Curationis ſint hujusmodi morbi, utplurimum penitus incurabiles. Ita ſentit *Bruno Seidelius* (r) & cum eo *Rod. a Caſtro* (s) Epilepticos infantes ex epilepticis parentibus genitos rariſſime vitales, aut diu admodum ſuperſtites eſſe; idem etiam de calculoſa ac podagrica diſpoſitione affirmat, quæ etſi aliquando ſumma cura & victus accuratiſſima obſervatione nonnihil ſublevata eſſe videatur, nunquam tamen proclivitas ad iſta mala penitus eximitur, quin leviſſimo etiam errore commiſſo redeant.

§. 36. Ita eſt, incurabiles omnino ſunt, ſi quod Senſorium, oculus, auris, lingua &c. aut pars alia ſolida in utero materno rite

 con-

(p) *M N. C. D. 2. Ann. 8. obſ. 12.* (q) *prædict. II. 11. 3.* (r) *de Morb. incurab. p. 8.* (s) *Med. Polit. l. 3. c. 18. p. 175.*

conformata non fuerit, ſi ſtupiditas paterna in prole ſe exerat, nam & infirmitatem illam quæ in tremore peculiaris eſt, novi quibusdam familiis ita infenſam, ut non ſeniores demum, ſed prima etiam atque virili ætate cunctos affligat, quicquid etiam ad ejus curam fuerit adhibitum. In genere, qui actu connati & in utero perfecte acquiſiti ſunt, vix ac ne vix quidem extirpantur.

§. 37. Verum quamdiu ſaltem diſpoſitio morboſa in genere natorum latitat, antequam morbus ſe manifeſte prodat, tamdiu ſpes adhuc affulget, fore ut ſi omnem præſcindamus occaſionem, ad minimum gliſcentes ſub cineribus igniculi ſupprimantur, ſi non extinguantur penitus.

§. 38. Videamus ergo *quo pacto instituenda ſit Cura?* Nimirum ſi à matre contaminetur ſtatim in utero fœtus, ſcorbuto, lue venerea, elephantiaſi, lepra, ſcabie &c., optimum eſt, ſi poſt partum ilico alteri tradatur nutrici perfecte ſanæ robuſtæque; ita enim fieri poteſt, ut congenitum illud humorum vitium paulatim emendetur beneficio lactis nobilioris. Confirmat id egregie Obſervatio *Eugaleni.* (t) Familiariſſimum Embdæ pueris & infantibus malum, convulſionem notat ſcorbuticam, iis imprimis, qui à parentibus hoc malo infectis naſcuntur, vel obſtetricis hoc morbo infectæ lac ſugunt. Idem cum filiolum prehenderet, nullaque medicamina ſatis prodeſſent, juſſu medici nutrix quæſita fuit ſana, nulloque morbo contaminata, quo facto intra triduum motus convulſivi ceſſarunt penitus.

§. 39. Quodſi diſpoſitio ſaltem morboſa connata, morbusque nondum perfecte factus fuerit, opera danda eſt, ut evitentur cuncta, quæ juvare aut promovere illam quadantenus valent: Viciſſim omnis labor dirigendus eſt eo, quo in adverſam partem trahantur mature. Nec enim expectandum eſt, usque dum morbus altiores egerit radices, ita enim Plutarchus (u) ſcribit, filios poſt mortem parentum longo confirmatoque morbo defunctorum, ilico medicorum Curæ ab ætate ineunte fuiſſe concreditos. §.40.

(t) *de ſcorbut. 26. p. 119.* (u) *lib. de ſera numinis vindicta.*

§. 40. Scilicet ante omnia diſpiciendum eſt, quorſum inclinent liberi, & quid metuendum ſit ex vitio primarum viarum, humorum aut ſpirituum ataxia vel infirmitate. Ponamus exhiberi nobis, quorum parentes Melancholia fuerint affecti. Hic vero non conſultum eſt, ut ſeſe ſtudiis profundioribus conſecrent, aut ſedentarium vitæ genus eligant, ſed à teneris annis aſſuefiant converſationi honeſtæ, muſices culturæ, & ſi quæ alia mentem exhilarant, cujus rei exemplum in Ammanni Medic. Crit. (x) habetur.

§. 41. Maniacorum vero poſteri, quod natura ſint ferociores, & ad iram proclives, audaces, contumaces, quantum fieri poteſt ab omnibus defendendi ſunt, quæ occaſionem iſtiusmodi animi motibus præbeant. Vini quoque uſus immodicus & ebrietas cane pejus ac angue vitanda ſunt, proſtant enim hinc inde Obſervationes (y) eorum, qui graviſſime afflicti fuerunt hoc errore commiſſo. Interim ad humorem acidum, ſicubi peccet, deſtruendum exhibeantur præcipitantia, limat. chalybis, corall. lap. 69, Ebur, Terra Goldb. &c. non neglecto vomitorio, ubi quantitas pravorum humorum in corpore abûndans id exigit; aut ſaltem purgante appropriato ex rad. helleb. nigr. fol. ſenn. atque polypodio. Et quandoquidem vigiliæ melancholicis pariter ac Maniacis admodum nocivæ ſunt; ita viciſſim crocata, papaverina ſimiliaque hypnotica, imprimis mitiora, non parum præſervant juvantque illos. Nam & V. S. inſtante ſanguinis orgaſmo inſtituenda, imo repetenda quotannis erit, ſi opus.

§. 42. Qui è familia lipporum, myopum nyctalopumque ſunt, abſtinere debent à cunctis aciem oculorum obtundentibus; atque ideo ad artem docimaſticam, chemicamque haut admittendi; officit enim aſpectus lucidioris flammæ non minus quam rerum minutiſſimarum: unde patet facile, quid de lucubrationibus ſentiendum ſit, duplici videlicet nomine nocivis. Interea eſus ceparum, allii, armoraciæ, interdicendus ipſis eſt; è contrario ad

(x) *p. 399.* (y) *M. N. C. Ann. 17.*

ad potum quotidianum paretur vinum vel cereviſia medicata ex Euphraſia, ruta, fœnic. betonica atque Valeriana.

§. 43. Ad Pthiſin proclives vexantur ab initio communiter catarrho acri, unde primo vehementior ac diuturna tuſſis, poſt ſanguinis ſputum ac tandem exulceratio pulmonum naſcitur. Quid ergo aliud ſibi volunt, quam anticatarrhalia, uti ſunt Tragacantha, Gum. arab. Maſtiche, Oliban. Styrax, Terræ pingues, ſemina dulc. & oleoſa, goſſypii, melonum, cucurb. pineæ, piſtac. amygd. radices mucilaginoſæ altheæ, Malvæ, lil. alb. glycyrrh. amylum, & quæ alias ingrediuntur pulverem Haly, non contemnendum in phthyſi remedium, ſi modo recenter paratus fuerit. Quo præmiſſo egregium quoque uſum habebit diæta lactis, ut vocant, i. e. aliquandiu continuandus potus lactis vel bubuli vel caprilli, vel aſinini etiam, aut humani, ſi mavis.

§. 44. Calculoſorum liberis præ cæteris imperandus eſt motus & exercitatio corporis quotidiana, quippe quæ vix patitur arenulas in renibus aut veſica colligi. Potus iis convenit tenuis ac diureticus, ſed caſei uſus cane pejus & angue vitandus. Maxime vero cuſtodiendi ſunt à frigore circa regionem præcipue lumbarem; ſiquidem experientia teſtatur id ſumme infenſum iis eſſe vel quod irritando fibras in ſpaſmum ſenſum lapillorum hactenus quieſcentium excitet in renibus: vel quod ipſum etiam lotium turbet, tartareaſque particulas in eo diſſolutas ſecedere faciat, non ſine obſtructionis metu.

§. 45. Ad Arthritidem proclives ante omnia ſibi temperare à vini, præſertim illaudabilis, potu, neceſſum habent. Quid ira valeat in producendo hoc affectu, in vulgus notum eſt. Sed quam pauci ſunt inter homines, qui æquo ferant animo, ſi quid adverſi ipſis acciderit vel injurioſi. Ut nihil dicam de abuſu veneris, ad quem ſtimulantur ipſo jubente morbo, acrimonia videlicet humorum ad laſciviam eos irritante.

§. 46. Hæc ſpeciminis loco commemoraſſe ſufficiant, quanquam

quam alia plura non difficulter revocari huc potuiſſent ex ampliſſimo, ut ab initio monui, morborum Hæreditariorum numero. Itaque hic pedem figo; nec quicquam ſupereſt, quam ut abs Te L. B. veniam mihi exorem, ſi quæ fortaſſis minus accurate dicta deprehendas: DEO autem immortali, pro præſtito auxilio, viribusque conceſſis ſit in æternum ſoli Laus, Honor, Gloria.

DISPUTATIO XXXVI.

DE

MORBIS ENDEMIIS.

SI ægros inter ſe conferamus, conſtabit luculenter, plurimos eorum plane diſſimilibus laborare morbis, interdum tamen non paucos etiam ſimili vel eodem affligi malo. Id morborum genus *Hippocrates* olim dixit σποράδες νούσους, h. e. ſparſos, oppoſuitque τοῖς κοινοῖς ſeu communibus. a) Communium autem duas iterum claſſes conſtituit, b) quarum una complectitur ἐπιχωρίας i. e. morbos regioni cuidam peculiares atque vernaculos, altera παγκοίνους ſive omnibus communes, vel etiam ἐπιδημίας ſive populares, quos peculiariter VII. Libris expo-

a) *In Libro de Victu acutorum Sect. III. Edit. Lind. Tom. II. Op. pag. 270.* b) *in Tract. de Aere Aquis & Locis Tom. I. p. 331.*

poſuit. c) Eandem rem, ſaltem vocibus quibusdam mutatis, *Galenus* quoque tradidit, d) ſiquidem κοινοὶ Hippocratis, ipſi etiam πάγκοινοι ἢ πάνδημοι vocantur, ἐπιχώριοι autem ἔνδημοι ἢ ἐνδήμιοι, ſed σποράδες & ἐπιδήμιοι ſignificationem retinuerunt antiquam. e)

Secuti poſtmodum plures ſunt Galenum, græcisque terminis in Latinum verſis, dixere morbos Sporadicos, Pandemios, Endemios & Epidemios. f) Miſſis jam reliquis, è genere communium hac vice mihi *Endemios* ſelegi, ut thema ſuppeditarent Diſputationis haud ignobile.

Quandoquidem vero hujus materiæ dignitas prolixam poſtulare tractationem videtur, quam tamen inſtituti mei ratio non permittit; Veniam L. B. mihi dabit, ut ſpero, ſi loco ſpeciminis è multis pauca ſaltim recenſeam, qualia forte obviam venerunt. Ita vero me geram in ſequentibus, ut Capite primo Naturam & Varietatem Morborum Endemiorum proferam; Secundo Cauſas illorum examinem; Tertio denique Curandi rationem adjiciam.

Cui meo conatui, ut infinita ſua Gratia clementiſſime adeſſe ac præeſſe velit Æternum Numen, humillimis ſupplicibusque oro ac obteſtor precibus, quo cuncta cedant in Sui Divini Nominis Gloriam, proximique ſalutem.

c) *Tom. I. p. 653. ſeqq.* d) *Comment. I. in Libr. de Victu acutor. Aphor. 9.* e) *Conf. Gorræi defin. Med. p. 148.* f) *Videatur Fernelius de abdit. rer. cauſ. L. II, c. 11. & Sennert. Inſtit. Medic. Lib. II. Part. I. cap. 9.*

CAPUT I.

De Natura & Varietate Morborum Endemiorum.

§. 1.

QVos vulgo Endemios vel Endemicos, aut etiam vernaculos, Patriosve aut Nationales vel Regionales atque Gentilitios vocant, morbi ſunt certæ cuidam Regioni admodum familiares, ita ut incolarum plures iis affligantur, & quidem ob cauſam Communem & Indigenam.

§. 2. Nimirum Tria ſunt requiſita ut morbus dicatur *Endemius*. Primum eſt ratione Subjecti, ut multos in eadem urbe vel regione afficiat: alterum ratione Cauſæ, ut ortum ſuum habeat à cauſa quadam communi, & quidem non aliunde illata, ſed innata: tertium ratione Durationis, ut malum illud perpetuum ſit, aut certe diuturnum, ita ut ad plures annos extendatur.

§. 3. Convenit enim in illo morbus *Epidemicus* cum *Endemio*, quod in utroque plures ſimul eodem corripiantur malo; aſt in hoc differunt, quod *Epidemicus* à Cauſa quadam alienigena & adventitia producatur, & quidem ad tempus ſaltem determinatum: *Endemicus* à Cauſa patria & indigena. Ubi tamen notandum eſt, Cauſam Endemiorum quandoque fuiſſe adventitiam ab initio, poſtmodum vero ubi per plures annos in eodem loco fixa permanet, indigenis non immerito annumerari; ad quem modum advenæ in ordinem civium recipiuntur, quando in urbe aliqua ſedem fixam ſibi elegerunt, non æque illi, qui certis ſaltem diebus menſibusve inibi commorantur peregrinatores.

§. 4. Res in exemplis clariſſima erit. Et quandoquidem in tanta multitudine facilis contingit confuſio, meum erit, potiora & notatu digniora tantum recenſere hac vice; ita tamen ut Primo loco nominem Affectus Capitis Collique Endemicos: Secun-

Digitized by Google

do Pectoris: Tertio Abdominis: Quarto Artuum: ac denique Quinto Totius Corporis, internos externosque.

§. 5. Quod I. ad Capitis Affectus. Inter eos notiſſima ſe ſiſtit *Plica Polonica*, ſive horridum intricatumque capillitium, cujus Deſcriptionem, Ortum & Progreſſum ſatis docet Epiſtola *D. Laurentii Starnigelii*, Rectoris Academiæ Zamoſcienſis, ad Profeſſores Academiæ Patavinæ Medicos, A. 1599. data. g) Nimirum inter Ungariam & Pocutium, provinciam regni Poloniæ, primum A. C. 1287. * iſtiusmodi Cirrhi obſervabantur; paulo poſt per totum regnum Poloniæ divagatum eſt idem malum. Ruſſos itaque, Ungaros Polonosque ab initio, deinceps & alios vicinos longiusque remotos prehendit. h)

§. 6. Oculorum vitia, *Ophtalmia*, *Hebetudo viſus*, & *Cæcitas* frequentiſſima ſunt in Maltha, i) item in Ægypto & Cairo præcipue k) ubi æſtivo tempore vix decimus quisque immunis eſt à tali ægritudine. Similiter & inter Armenos in Erzero, l) ut & in Indiis, ita ut etiam inter navigandum verſus Amboynam, Bandam & Moluccas viſu non pauci priventur. m)

§. 7. Peculiaris morbus Peruvianis eſt, potiſſimum circa Portum veterem, faciem enormiter deturpans: Solent enim excreſcentiæ quædam rubicundæ indolentes ad magnitudinem nucis juglandis, ſicuti reliquo in corpore, ita inprimis circa frontem, naſum, genas mentumque prorumpere; atque illæ non ſolum incolis, ſed & advenis infenſæ ſunt admodum. n)

§. 8. *Strumæ* ſive Tumores glandularum inſignes in Collo, pluribus accidunt gentibus. Aſiaticis nempe in Regno Boutan & Ti-

g) *Vid. Sennert. Praxis L. V. P. III. Sect. II. cap. 9.* * *M. N. C. D. I. A. VI. Obſ. 138.* h) *Jo. Schenck. Lib. I. Obſ. Med. fol. 6.* i) *Thevenot. Itin. Or. Part. I. L. I. c. 5.* k) *Id. P. I. L. II. c. 80.* l) *Tavernier Itin. Part. I. L. I. cap. 2.* m) *Jac. Bontius Lib. II. Hiſt. Nat. & Med. cap. 16.* n) *Hoc in ſe ipſo expertus teſtatur Hier. Benzo Lib. III. Part. VI. Americ. p. 50. & ex eo fortaſſe Jo. Lud.* Gottfried *in Hiſt. Antipod. p. 87.*

Tipra; o) Europæis in Hiſpania, p) Italia, ſcil. in quadam agri Bergomenſis parte, q) & oppido Fabriano, r) ut & montium Pirenæorum Alpiumque accolis, & qui Stiriam Carinthiamque inhabitant; s) ac denique Tingœſis in Moſcovia. t)

§. 9. E Pectoris morbis II. nominandis, *Phthiſis* ſe offert, ſive Pulmonum Ulcus, frequens in Anglia *, ita ut plures incolarum gregatim regiones Galliæ auſtrales petant, aut ad minimum è fumoſis urbibus in villas confugiant, aëris liberioris captandi ergo: u) Idem malum Luſitanis Endemicum aſſerit *Fernelius l. c.* Præ cæteris autem videtur noſtris in terris quaſi domeſticum atque proprium iis, qui mineralia è fodinis eruunt funduntque; vv) quippe quibus pulmones non modo exulcerantur, ſed & deſiccantur quandoque, non aliter ac ſi in fumo ſuſpenſi aliquandiu fuerint. x)

§. 10. *Pleuritis* etiam ſive Inflammatio thoracis cum febre tuſſique, quibusdam in locis Endemia deprehenditur, quamvis alias Epidemica frequentius eſſe ſoleat. Ita enim in nova Hiſpania y) Mexicani maxime huic affectui ſunt obnoxii, ut plures eo jugulentur: ſive aeris vitio, ſeu pravæ conſuetudinis culpa, prout inferius declarabo.

§. 11. Sed III. Abdominis morbi quoque notari merentur. Qui circa lacum Thraſimenum habitant in Italia, *Tumores* patiuntur vel *Hepatis*, vel *Lienis*, vel reliquarum partium naturalium. z) In Indiis autem *Oppilationes* illæ *hypochondriacæ* adeo frequentes ſunt, ut inter morbos populares nulli magis dominentur, pluresque è medio tollant. a)

o) *Tavern. P. II. Lib. III. cap. 15. & 16.* p) *Fernel. de abd. rer. cauſ. L. II c. 2.* q) *Hier. Fabr. ab Aquap. P. I. c. 42.* r) *Horat. Augenius de Febr. L. VI. c. 5.* s) *Ortelius ad Tab. 92. it. Furerus Itin. p. 117.* t) *Appendix. ad Belgar. Navigat. Boreal. III. p. 64. in T. I. Nov. Belg.* * *Gvarencier de Angl flag. paſſim.* u) *Williſius in Pharmac. Rat. Sect. I. cap. 6.* vv) *Paracelſus Op. T. I. p. 643. & ſeqq.* x) *Schenck in Epiſt. Barth. Cent. IV. Ep. 72.* y) Gottfried *Hiſt. Antip. Part. III. p. 608. & 610.* z) *Hor. Augen. de Febr. L. VI. c. 5.* a) *Gv. Piſo Hiſt. Nat. & Med. L. II. c. 6. Bontius L. 2. c. 7. & 11.*

§. 12. Nec infrequentia inibi ſunt Inteſtinorum vitia; *Colica* nempe, cujus quatuor ſpecies, ſub quibus Vomitus etiam atque Cholera comprehenduntur, Portugalenſibus Mordechin dictas, recenſet *Thevenot:* b) item Alvi fluxus, & Dyſenteria. c)

§. 13. *Nephritis* autem, ſive Inflammatio Renum doloroſa, ut & eorundem atque Veſicæ *Calculus* in Franconia * & Auſtria d) potius, cæterisque regionibus circa Danubium ſitis e) graſſantur, nec non in Italia, ſiquidem id ipſum de Civitate Anxur, quæ hodie Tarracina vocatur, aperte aſſerit *Augenius* loc. cit. Quid? quod & in vicina Thuringia Miſniaque ipſa ſic ſatis frequentes occurrunt hujusmodi affectus, ita ut non tantum plerisque ſenibus familiares, ſed & recens natis quandoque infenſi deprehendantur.

§. 14. Huc etiam *Herniæ* referendæ ſunt, quæ itidem nationes quasdam præ aliis affligunt: & ſpeciatim quidem *Sarcocele* ſive Hernia teſticulorum carnoſa in Ægypto f) vulgaris eſt admodum, non minus quam *Hydrocele* ſive ſcroti aquoſus tumor; g) alias & in Narbonenſi h) Gallia non rarus.

§. 15. Transeo ad IV. Claſſem morborum Endemicorum, qui artus potiſſimum afficiunt, ac inter eos primo loco *Arthritidem* nomino, ſive articulorum dolores atque tumores in Podagra, Gonagra, Chiragra &c. perquam familiarem Rheni accolis, i) Auſtriacis, k) Hungaris, l) Neapolitanis m) aliisque vini quotidiano potui aſſuetis.

§. 16. Sed minus vulgare malum eſt, quod in oppido D. Thomæ

b) *Itinerar. Part. III. Lib. II. c. 10.* c) *Piſo L. II. c. 9. & 12. Bont. L. II. c. 3. Lindſchottus Ind. Or. Part. II. c. 34.* * *Libavius in Ciſt. Med. Hornungi Ep. 38.* d) *Joh. Jac.* Waldſchmidt *Inſtit. Medic. Rat. L. II. c. 2.* e) *Jo. Hisk. Cardilucius in offic. Sanit. cap. 143. p. 614.* f) *Theven. P. II. L. I c. 9.* g) *Id. P. I. L. II. c. 80.* h) *Fern. l. c.* i) *M. N. C. D. I. A. II. Obſ. 39. Jo. Dolæus Encyclop. M. Th. Pr. L. III. c. 14. §. 10.* k) *Gregor. Horſtius Append. ad L. II. P. II. Tr. de Scorb. Sect. I. §. 5.* l) *M. N. C. D. I. A. II. Obſ. 28. Dolæus l. c.* m) *M. N. C. D. I. A. VI. Obſ. 138.*

Digitized by Google

mæ ad littus Coromandel à *Lindſchotto* n) annotatum legimus, incolas videlicet utriusque ſexus pede alterutro naſci craſſo, velut elephantis. Nec dubium eſt, quin in vicina Malabar ſimiles deprehendantur homines, ſiquidem & in Cochin talem conſpexit *Thevenot.* o)

§. 17. Ad Extremorum vitia referendi quoque ſunt *Perniones*, ſive dolores, Tumores & Exulcerationes à frigore contractæ, Zonam frigidam inhabitantibus ſolennes, ita ut in Ruſſia p) non rarum ſit, digitos manuum pedumque, aures ac naſum ab aëris iſta inclementia tolli.

§. 18. Supereſt ut V. Morbos Totius etiam attingam, è quibus febrium varia genera prolixe recenſere poſſem, ſed ea lubens prætereo brevitatis amans. Et hæreo certe, an non *Peſtis* ipſi dici queat Turcis in Cairo & Byzantio q) Endemia, quanquam id contra *Herculem Saxoniam* ſtrenue impugnet *Sennertus:* r) Quid enim impedit, quo minus morbus aliis Endemius, aliis Epidemicus etiam ſit?

§. 19. Recenſendus hoc in loco etiam videtur Sudor Anglicus, quem pro Endemio habet *Willis,* s) eumque ortum affirmat An. 1485. circa initium menſis Auguſti, duraſſe usque ad finem Octobris, poſt ſpatio 66. annorum quater rediiſſe, videlicet A. 1506. 1507. 1528. 1551. & vix unquam ultra ſex menſes deſæviiſſe, atque hoc ſeculo currente non amplius conſpici. Verum ex ipſa hujus morbi deſcriptione t) ſatis apparet, potius Epidemicis, quam Endemiis eum eſſe annumerandum. Nam & *Hippocrati* jam olim nota u) atque ab eodem Epidemicis annumerata fuit febris ſudatoria

n) *Ind. Orient. T. II. cap. 15. & ex eo Adam. Olearius Comment. in Mandelslob Itiner. Orient. L. III. p. 196.* o) *Part. III. Lib. 2. cap. 1.* p) *Ad. Olear. Itin. Perſic. Lib. III. c. 2.* q) *Hercules Saxonia Lib. de Phœnigmis Sect. II. cap. 1. & 2.* r) *Inſtit. Med. L. II. P. I c. 11. & de Febr. L. IV. c. 1.* s) *Pharm. Rat. P. I. Sect. V. cap. 3.* t) *Sennert. de Febr. L. IV. cap. 15.* u) *Hipp. in Prædict. l. 7. & Coac. Prænot. IV.*

toria, quam ὑδρωπύρετον nonnulli dixerunt. x) Et inter alios teſtatur *Fernelius*, eandem Luem in omnem inferiorem Germaniam, Galliam Belgiumque pervagatam ſimiliter. y)

§. 20. Ejusdem conditionis eſt morbus Hungaricus, quem An. 1566. maxime obſervarunt, a) ſcil. in Hungarica Maximiliani ſecundi expeditione contra Turcam. Certe iſta febris peſtilentis ſpecies ab eo tempore ſæpius aliis etiam in locis graſſata eſt Epidemice, e. g. in tractu Würtenbergico A. 1611. & 1620. b) & Ingolſtadii A. 1632. 1633. & 1634. quo tandem in ipſam atrociſſimam peſtem converſa eſt c).

§. 21. De cætero *Febres Ardentes* omnis generis in Indiis d) eſſe quotidianas non miror. *Purpuratas* autem hic Lipſiæ pro Endemiis haberi, quid obſtat, cum ab A. C. 1652. & quod excurrit, e) quo primum apparuerunt, plures quotannis, præcipue puerperas affligant vel etiam è medio tollant.

§. 22. Eſt autem *Scorbutus*, quem in purpura communiter accuſant, regionibus ſeptentrionalibus f) maris Balthici accolis, iisque qui Germanico adjacent Oceano, Flandriae, Brabantiæ, Zelandiæ, Hollandiæ, Friſiæ, Daniæ, Norvvegiæ, Sveciæ, Curlandiæ, g) Pomeraniæ, Weſtphaliæ finitimisque populis malum Endemium & vernaculum, imo & hodie in Misnia, Bohemia, Moravia, Silesia, Boruſſia, Haſſiaque non raro reperitur.

§. 23. Affinis huic malo eſt *Lues Indica*, quae *Mia* à Braſilianis appellatur: h) Aſiaticis, i) Afris, k) & Americanis l) indigena,

x) *Fernel. L. II. c. 11. de abd. rer. cauſ. p. 198.* y) *Id. c. 12. p. 213.* a) *Senn. de Febr. L. IV. c. 14.* b) *Gabelchoverus Cent. V. obſ. Cur. I. II. & ſeqq.* c) *Höferus Herc. Medic. L. VI. cap. 2.* d) *Lintſch. Ind. Or. II. cap. 34.* e) *Welſchii Diſſ. de novo Puerperar. morbo ipſis dicto* der Frieſel. f) *Sennert. Pr. L. III. P. V. Sect. II. c. 1.* g) *Roſin. Lentilius Mercur. Curl.* h) *Piſo Hiſt. Nat. L. II. c. 16.* i) *In China Lintſch. Ind. Or. P. IV. p. 67. Inſula Amboyna & Moluccis Bont. H. N. L. II. c. 19. Java majore Franc. Draco Addit. I. ad P. VIII. Americ. p. 18. Goa, Man lelsl. Itin. Or. L. II. cap. 5. it. Lintſch. Ind. Or. P. II. c. 34. in Perſia, ubi pecul'ari nomine Schemet Kaſchi*

na. Inde vero ab Hiſpanis militibus m) cum Chriſtophoro Columbo ex India occidentali redeuntibus An. 1493. vel 1494. in Europam allata eſt. Cum enim eo tempore Carolus VIII. Galliarum Rex Neapolin obſideret, in qua ſtipendia faciebant milites jam dicti, ob annonae caritatem, gentem inutilem, ſcorta ab illis infecta, & formoſiſſima quidem, clam ex urbe expulerunt, ut corrumperent hoſtem, atq; ita factum eſt, ut infrenes juvenes cum iis coëuntes ſimili afficerentur malo; cui poſtmodum *Neapolitani* nomen; à Gallis autem cum in Germaniam diſſeminaretur, morbus eodem jure *Gallicus* dictus fuit.

§. 24. Non diſsimilis *Arabum* eſt *Lepra*, Graecis *Elephantiaſis* dicta, de qua *Lucret.* L. VI.

Eſt Elephas morbus, qui propter flumina Nili
Gignitur, Ægypto in media, neque præterea unquam.

Verum tranſiit & hoc malum ad Italos temporibus Pompeji Magni, uti teſtatur Plinius: n) poſtmodum o) ad Hiſpanos quoque ac Gallos, p) imo & Germanos: q) quanquam his noſtris in terris tantos progreſſus non faciat, ut in Africa, r) vel etiam in Indiis, s) & ſpeciatim in Java. t)

§. 25.

ab urbe Kaſchan dicitur; Olear. Itin. Perſ. L. V. c. 7. k) *In Congo, ubi Chitangas appellatur, Auguſt. Caſſiodorus. Deſcr. Cong. L. II. c. 7.* l) *in Florida, Americ. P. II. Tab. 20. Puna & Portu Veteri, Americ. P. VI. c. 19.* m) *Nic. Monardus Simplic. Medicam. Hiſt. Cap XX. Gabriel Fallopius Tr. de Morb. Gallic. c. 1.* n) *Nat. Hiſt. L. XXVI. c. 1.* o) *Pareus Chirurg. L XIX. c. 6.* p) *In plerisque enim Vaſconiæ locis præcipue apud Bigerrones & Benearnenſes frequentiſſimum eſſe ſcribit Merula Coſm. P. II. L. III. c. 38. p. 446.* q) *ſuo tempore Endemium & peculiarem Germaniæ morbum aſſerit Roder. à Fonſeca T. I. Conſ 66. & Bavaris potiſſimum infenſum teſtatur Jo. Joach. Becherus in Phyſic. ſubterr. L. I. Sect. V. cap. 1. n. 34.* r) *Pareus l. c.* s) *Eſt Impetiginis Indicæ ſpecies, quam Incolæ Courap. indigitant, quæque ſæpius in Elephantiaſin tranſit. Bont. H. N. & M. L. II. c. 17.* t) *Diſſert. Epiſtolic. Jo. Chr. Menzelii ad Cleyer. ſub Præſid. B. Albini de Elephantiaſi Java nova.*

§. 25. Vermes autem naſci in corporis partibus carnoſis quasdam apud gentes rarum non eſt. Eos Arabes, praecipue Avicenna, *Venam Medinenſem* Arabiae appellarunt, ſcil. quod plurimum quidem generetur in Medina quanquam etiam in terra Coraſceni & Ægypto multiplicetur. u) Hodie non minus in Inſula Ormo, vv) it. in Gamron, x) & Laar, y) apud Perſas notantur; imo & apud Afros in Gvinea, z) potiſſimum caſtello Naſſoviae. a) Rectius proinde *Dracunculos* nominabimus, quod Vermium genus alius etiam in animalibus plantisque obſervatur. b)

§. 26. Magis adhuc periculoſus eſt *ſerpentum & Viperarum morſus.* Quanquam enim omnibus eadem non ſit virulentia, c) quod de Melitenſibus, à S. Pauli naufragio innoxiis, d) perhibetur; nutrit tamen illos humani generis hoſtes hinc inde tellus, e) ita ut praeter Aſiam, f) Africam, g) & Americam, h) Europa i) quoque noſtra iisdem non careat.

§. 27.

u) *Avic. L. III. Fen. III. Tr. II. c. 21.* vv) *Lindſch. Ind. Or. T. II. c. 6. p. 28. 29.* x) *Theven P. II. L. III. c. 5. p. 200.* y) *Id. l. cit. cap. 4. p. 193. it. Mandelsh. Itin. Or. L. I. c. 6.* z) *Geo. Hier. Velſchius Exercit. de Vena Medin. c. 1. p. 39. & c. 12. p. 314. ſeqq.* a) *Sam. Braun. Ind. Or. T. I. App. Itin. 3. pag. 29. & 33.* b) *Velſch. l. cit. cap. 5. p. 134. ſeq.* c) *Dapper. Deſcr. Afric. p. 351. Amer. L. II. c. 16. Velſch. de Ven. Med. c. 8. p. 215.* d) *Id. l. c. & Thev. P. I. L. I. c. 5.* e) *Vipera inveniuntur in Aſia, it. in Indiis, Hiſpania, Italia &c. Jo. Jonſtonius H. N. de Serp. L. I. Tit. II. cap. 1. artic. 1.* f) *Thev. P. III. L. II. c. 9. Mandelsl. L. 1. c. 17. Robert. Knox Deſcr. Ceyl. L. III. cap. 11. O. Dapp. Deſcr. Aſſyr. p. 210.* g) *Ind. Or. T. I. c. 10. O. Dapp. l. c. In Africa peccaliias induunt ocreas agricola, ne à ſerpentibus, qui ibi copioſi, appetantur. Jonſt. de Serp. L. I. Tit. I. pag. 6. ſic in Numidia morſibus eorum venenoſis quotannis plurimos mori, ex Leone Afric. refert idem l. c.* h) *in Batavia nova O. Dapp. Deſcr. Amer. L. II. c. 3.* i) *in Hiſpania; Ita enim quaedam ejus Inſula ob ſerpentum frequentiam Ophiuſa ſive Colubraria dicta, inhabitabilis facta eſt, referente Plin. H. N. L. III. c. 5. In Gallia quoque occurrere concludi poteſt ex experim. D. Charas, quae recenſ. in Act. Philoſ. Angl. menſ. Dec. 1669. in Italia; Theſſalia enim in tantum abundat ſerpentibus, ut niſi à ciconiis vorarentur, incolas ſedibus pellerent. It. in Lombard. &*

§. 27. Et quemadmodum k) Amyclas in Italia deletas à ſerpentibus, ita late deſertam regionem citra Cynamolgos Æthiopas, à *ſcorpionibus* & *ſolpugis*, extincta gente, narrat *Plinius*, l) *ſcorpionem* vero dirum animal Africæ, m) in Italiam ſæpius quæſtus cauſa illatum à Pſyllis, ibidem deprehendi quidem, attamen rariorem ac fere innocuum, ſed intra Siculi cœli regionem vivere nequiviſſe n) his temporibus notatur etiam in Aſia, ſcilicet Amadabat, & potiſſimum in India, Java majore, nec non in Perſia, o) inprimis circa urbem Kaſchan, ſatis frequens ac pernicioſus.

§. 28. Eodem hoc in loco *Tarantulas* quoque obſervare licet, p) quæ alias in Sicilia, Italia, Calabria, & Apulia, q) potiſſimum prope Tarentum, unde nomen ſuum ſortitæ ſunt, valde ſæviunt: ita ut ab earum puncturis varii atque mirabiles effectus producantur, in aliis curſus continuus, in aliis ploratus, clamores, in quibusdam ſomnus profundior, r) item in aliis ſaltationes, aliaque delirantis Phantaſiæ genera. s)

§. 29. Denique *animalcula pulicibus* non diſſimilia commemoranda veniunt, quæ Americæ incolas pariter atque advenas mire vexant. In Hiſpaniola nominantur *Nigua*, Braſilianis *Can*, vel etiam *Attun*, aut *Tunga*, à Luſitanis *Bicchios*. Vivunt autem illa in pulvere & ſordibus, unde proſilientes ſub unguibus manuum pedumve ſe occultant, atque carni ulterius inſinuant, ſanguinemque aſſugunt, in principio quidem ſine manifeſto doloris ſenſu, tum vero pruriginem excitant non levem, ac niſi confeſtim educantur, piſi magnitudinem acquirunt, ſummoque cum dolore

agro Ferrar. multæ ſpecies inveniuntur teſt. Scalig. Jonſt. l. c. in Helvetia; it. in locis Septentr. ib. & ſpeciatim in Norvvegia viſi ſunt ab Olao Magno Jonſt. L. I. T. II. c. 1. p. 23. k) *Cives Oppidi S. Viti in monte Apuliæ Gargano alio migrare coëgerunt ſerpentes, ut ap. Leandr. leg. Jonſt. H. N. de Serp. L. I. Tit. I. p. 6.* l) *Nat. Hiſt. L. VIII. c. 29.* m) *Id. L. V. c. 7.* n) *Id. L. XI. c. 25.* o) *O. Dapp. Deſcr. Ind. p. 239.* p) *Olear. Itin. Perſ. L. IV. c. 35. p. 495.* q) *Id. l. c. p. 496.* r) *Ibid.* s) *Athanas. Kircherus Art. Magnet. L. III. P. VIII. c. 2.*

extrahuntur. Imo ſi nimium increverit malum, membra reſcindere oportet affecta, quod & primum advenientibus Hiſpanis, utpote hujus rei tam periculoſæ tum temporis adhuc ignaris accidit, & etiam hodie Numidiis, Hiſpanorum mancipiis, cum nudis pedibus communiter incedant, omni die contingit. t)

§. 30. Sufficiant hæc; quanquam longe plurima hic commemorari poſſent exempla: nam & pauca modo recenſita intentioni meæ ſatisfacere videntur, cum in animo habeam non inveſtigare numerum Endemiorum, qui hactenus obſervati fuerunt, ſed Naturam potius, Cauſasque illorum, de quibus in Capite ſequenti.

CAPUT II.

De Cauſis Endemiorum.

§. 1.

SI quis primo loco in *Plicæ Polonicæ* Cauſam inquirere, eosque, qui ex Natione illa de hoc affectu ſcripſerunt, conſulere velit, vix aliam notabit allegari, præter potum Aquarum a) fluviatilium, ob glutinoſam ac tenacem materiam, quam vehunt, capillos ad hunc modum implicantium. Nam & exinde Plica videtur dicta Weichſel-Zopf/ quod ex Viſtula fluvio, (Weichſel) hujusque brachiis ad Ruſſiam rubram, & Pocutii atque Hungariæ confinia extenſis, originem duxerit; quanquam non diffitear, ſucceſſu temporis id malum inſigniter auctum eſſe, ac propagatum in liberos, vel per traducem, vel ſolius imaginationis b) maternæ viribus.

§. 2. Aliæ ſunt Cauſæ *Ophthalmiæ*, *Cæcitatis*, ſimiliumque Viſus læſionum. Etenim quod vulgo aſſerunt, excellens ſenſile:

t) *Americ. Part. III cap. 31. P. IV. ſive Benzo L. I. Nov. orb. nov. Hiſt. c. 29. p. 133 ſeqq. & Dionyſius Carli Miſſionar. Deſcr. Memorab. Itin ſui L. I. c. 5. ut & Piſon. N. & M. L. V. c. 12.* a) *Videatur Stanislaus Solsky in Geom. & Architecton. Pol. Occup. 3, Sect. 2.* b) *J. Abr. a Gehema in literis ad Corn. Bonekoë de Plic. Polon.*

ſile lædit ſuum ſenſorium, id oculi maxime ſentiunt, à candore nivis, arenæ, vel aquarum radios ſolares fortius reflectentium. Qui à nivibus occœcantur, appellantur Schneeblind / quale quid non paucis cum *Jo. Baptiſt. Tavernier* c) circa Erzeron iter facientibus contigit. Pariter a terra candida in Inſula Maltha d) oculi continuo dolent plerisque, & in Ægypto e) cœci numeroſiſſimi ſunt, partim ob Solis Ardorem, partim ob Sabuli à vento elevati copiam. Nec dubium eſt, quin aſpectus undarum marinarum a Solis fulgore reſplendentium navigantibus exiſtat nocivus; quamvis & Victus ratio, ſcil. Oryzæ calidæ quotidianus eſus, ſuam conferre ſymbolam queat, uti *Bontius* f) experientia edoctus aſſerit, ad quem modum equi juniores largiore avena enutriti occœcantur frequentius, daß ſie ſich blind freſſen.

§. 3. Unde vero Excreſcentiæ illæ, quas Americani, præſertim in Portu Veteri, geſtant copioſas in vultu ac reliquo corpore, non æque traditum ab Autoribus reperio. Satis probabile tamen videtur, naſci eaſdem per modum verrucarum ex impurioribus Aquis, ſiquidem defectu aquarum dulcium laborare hanc terram, & ſæpe fœtentem aſportari teſtatur *Benzo*. g)

§. 4. Ita etiam exploratum eſt certo, *Strumas* in Collo, quas vulgo *Bronchocelen* vocant, iis frequentius accidere, qui alpium h) puteos, ſimilesque aquas ut ſic dicam tartareas ac lapideſcentes bibunt. Idem hoc malum Sudetum accolas in Sileſia, in tractu Schmidebergenſi, pago Steinſeiffen alibique non parum torſit, apud quos tamen jam fere deſiit, dum fontibus quibusdam, quos Cauſam ejus eſſe ſenſerunt, nunc abſtinent. i)

§. 5. Sed Aeris culpa naſcitur *Phthiſis & Pulmonum contabeſcen-*

c) *Itin. Perſ. Lib. I. c. 2.* d) *Theven. It. Or. P. I. c. 5.* e) *Id. P. II. cap. 80.* f) *Hiſt. Nat. & Med. L. II. c. 16. & L. 1. Dial. 3.* g) *Americ. Tom. VI. cap. 18.* h) *Varenius Geogr. Gener. p. 202. Mercurialibus aquis præcipue id tribuit Jo. Langius L. I. Epiſt. 43.* i) *J. C. Becmannus Hiſt. Orb. Terr. Cap. IX. Sect. II. de Charact. Ext. gent.*

beſcentia, quotieſcunque ab Exhalationibus & fuliginibus nocivis,* quas inſpirant, inquinantur. Itaque Londini non rara ſunt *Pulmonum ulcera* ob Lithanthracum k) uſum: metallarii l) autem ab effluviis arſenicalibus, antimonialibus, mercurialibus, vitriolicis, aluminoſis ſimilique aura peſtilenti, ſi non enecentur ſubito, lenta nihilominus tabe paulatim conſumuntur; prout vegetabilia quaſi aduri cernimus in ſuperficie terræ, ſi quæ mineralia in ſinu ſuo abſcondant. m)

§. 6. Diximus antehac oculorum vitia creberrime oriri ab arena in aërem elevata: nunc & illud adjiciendum eſt, lædi ſimiliter Pulmones atque Pectus, ſi ejusmodi pulvis copioſe inſpiretur. Notum eſt alias in Arabia deſerta locisque vicinis non raro homines etiam a vorticibus ſabuloſis obrui; n) quid mirum? ſi alibi *Vomicas Pulmonum, Peripneumoniam, Pleuritidemque* producat arenoſus aer, quod in nova Hiſpania, potiſſimum in urbe Mexico, notatum legimus, o) præſertim cum æſtus ibidem intenſior corpora deſiccans, & Balneum frigidum intempeſtivum p) contribuant plurimum.

§. 7. Porro quæ ſint Cauſæ *Obſtructionum in Epate, Liene, Pancreate, Glandulis Meſaraicis, aliisve partibus*, non difficulter eruere licet, ſi modo advertamus, easdem fieri a tenaci crudoque Humore, cum ſangine arterioſo ad viſcera delato, inibique hærente atque impacto vel agglutinato. Viſciditas autem illa vel in bile notatur, unde frequentius *Epatis ſcirrhi*, vel in ſero, unde communiter *Glandularum reliquarum obſtructiones* fiunt. Itaque non modo alimentorum, Bilem Pituitamque augentium vitio, ſed & Climatis fervori, humores nimium inſpiſſanti, adſcribendum omnino

* *Chr. Bennetus Th. tab. Viſtib Cap. 7. p. 31.* k) *Becm. l. c. p. 357.* l) *Mengring. Diſſ. de morb Metall.* m) *Georg. Agricola de Re Metall L. 2. p. 26. &* C. G. Löhneyß *Part 1.* der Bergordnung *pag. 14.* n) *Dion. Carli Itin L. 2. c. 12, & 15.* o) Gottfried *Hiſt. Antip. Part. 3. pag. 608.* p) *Id. l. c. p. 610.*

omnino eſt, quod adeo familiares Indis ejusmodi obſtructiones deprehendantur; inprimis cum potus Spirituum Ardentium, præcipue maledicti q) Arac, quod Chinenſes admixtis Holothuriis r) omnino cauſticis parant, interiora fere adurat, ac erodat, ut non raro etiam *Dyſenteria* hinc producatur. s)

§. 8. Nihilo feliciores ſunt, qui ad Æſtum compeſcendum nimium abutuntur Refrigerantibus, uti ſunt Melones t) Cucumeres, u) Ficus Indicæ, atque ſimilia; ſolet enim *Alvi Fluxus & Dyſenteria* ut plurimum ſupervenire, nonnunquam & *Cholera.* x) Idem de *Colica Torminibusque ventris* judicandum: adde Mutationes Tempeſtatum quotidianas, y) hos atque plures alios generare morbos, ſiquidem & ſub Æquatore, quam Zonam olim torridam prorſus inhabitabilem credebant, noctes ſatis frigidæ z) diurnum ſequuntur æſtum; unde aliter fieri non poteſt, quam ut corpora præ ſudore pene diffluentia, ſi denudata inter dormiendum fuerint, a. ſuperveniente nocturno frigore a) alterentur inſigniter, quando juxta *Horatium:* Matutina parum cautos jam frigora mordent.

§. 9. *Calculi* & hinc oriundæ *Inflammationis Renum* Cauſa, inter cæteras frequentior eſt potus vini minus laudabilis, materiam calceam cretaceamque vehentis, quod prope b) Danubium creſcentibus magis eſt ſolenne quam Rhenanis. A vino autem oriri calculum, ſatis evincit, quod in Perſia, ubi lege interdicitur vini potus, Calculus atque Podagra vix ac ne vix quidem notentur,

 niſi

q) *Bontius L. II c. 7.* r) *Id. L. I. Dialog. 3.* s) *Id. L. II. cap. 3.* t) *Olear. Itin. Perſ. L. IV. c. 34.* u) *Bontius l. c.* x) *Piſo L. II. c. 11.* y) *Linſch. Ind. Or. P. II cap. 34.* z) *Joſephus de Acoſta in Americ. L. II. c. 9 & 10. è quo fortaſſe Linſchot. Americ. P. IX. L. II c. 9. & 10 Marggravius de Braſilia Cap. 7 p. 17.* a) *Piſo L. II c. 4.* b) *Cardiluc. in Offic. San. Cap. 143 pag. 614. id fundo tribuit tartareo, ſiquidem ipſi compertum eſt, ſilices in Danubio repertos, ab aqua ſoloque ita diſpoſitos, ut per calcinationem in veram convertantur calcem vivam, quod in Rheno reperti etiam diutiſſime cremati minime præſtant.*

niſi quod Armeni c) quandoque illo affligantur, ſcilicet qui plus vini quam aquæ potant.

§. 10. Unde *Herniæ* in Ægypto naſcantur omnis generis, ad anguriæ magnitudinem & ultra, ſatis expoſuit *Alpinus*. d) Quod enim in genere de Cauſis Endemiorum in Ægypto pronunciat, cum ibi plurimi malo victu utantur, aërisque inæqualitate & venere immoderata, mirum non eſſe, eos quoque in multos morbos incidere; id aptiſſime ad hoc genus *tumoris aquoſi ſcirrhoſive* optime applicari poteſt. Quid enim magis cacochymica reddere poterit corpora, quam cibus piſcium ſalitorum ſemiputridus, Aquæ cœnoſæ potus inſatiabilis, etiam nocturnus ob æſtum illius loci nimium, &c.

§. 11. De *Arthritide* fortaſſis nemo ambigit, eandem Endemicam fieri a potu Vini, & quidem fortioris; quod enim aquoſius eſt, inflammationem adeo doloroſam non facile poterit excitare. Sed de ea modo dictum occaſione Calculi.

§. 12. Quod ad Thomanos craſſipedes, ut ſic dicam, attinet, videtur veroſimillimum, id vitium eſſe conformationis, adeoque non niſi hæreditario Jure, ut ita loquar, tranſire ad liberos. Vulgo equidem tradunt a maledictione illud profectum eſſe, cum ſint poſteri eorum, qui S. Thomam Apoſtolum interfecerint, ſed fabulæ ſuſpicionem habet, monente ſuperius allegato *Becmanno*.

§. 13. Quomodo autem Frigus intenſiſſimum, extincto Calore partium nativo, *Perniones* inferat, explicatione non indiget; ſiquidem ipſa etiam vita plurimum inde periclitatur. Ubi enim per plures menſes ne quidem ſol ſpectatur, quod in Groenlandia, Nova Zembla & Spitsberga fieri ſolet, ibi certe neceſſum eſt, Aeris inclementiam prorſus intolerabilem fore, prout ſuo damno experti ſunt, quibus loca illa viſitare fuit volupe. e)

§. 14.

c) Tavern. P. I. L. V. c. 15. d) de Medicin. Ægypt. L. I. c. 13. & 14. p. 23. & 26. e) Ind. Or. P. III. pag. 190. & ſeq. Rudolf. Capel. deſcript. Septentrion. paſſim.

§. 14. Propero ad Morbos Totius: & circa *Peſtem* quidem Ægypto familiarem velim notari, eam revera naſci, non ex fati f) quod Turcæ ſtatuunt, neceſsitate, ſed ex Cauſis indigenis. Solet enim quotannis ineunte g) Septembri menſe invadere populum, atque ſævire tamdiu, donec Junio ſol in Cancri ſignum ingrediatur: vel quod probabilius, quando incrementum Nili paludoſam corrigit putredinem, hoc namque tempore iterum deſinit, teſte ipſo, quanquam hæſitante, *Proſpero Alpino.* h) Interea graſſatur æque lethifer morbus, quem *Dimmuige* appellant, notante *Furero;* i) cujus non alia reddi poteſt cauſa, quam quod duo venti perniciosiſsimi certis temporibus exſurgant, quorum alter calidiſsimus Oſtrabi nomine, alter Garbini, homines extingvant. Ecquis vero non dixerit Morbum Endemium? cujus Cauſæ manifeſtæ in Aere, Aquis, Locisque ipſis reperiuntur.

§. 15. Eodem jure *Febres Ardentes*, noſtris in terris nonnunquam Epidemicæ, certis regionibus propriæ & Endemiæ ſunt, quatenus, quæ nobis ſaltem aliquando ab injuria tempeſtatum accidit Cauſa Morbifica, ipſis perpetua eſt. Etenim qui loca inhabitant Fervidiora, non poſſunt non inflammari accedente leviſsimo errore, quoniam ab Æſtu nimio, Bilis Humoresque reliqui neceſſario inſpiſſantur & acuuntur. Præ cæteris tamen hic allegari merentur Febres Tymorenſes, k) quas patiuntur communiter, qui cædendarum Santali arborum gratia in Inſulas Solor & Tymor navigant; nullus enim dubito; quin & ipſe odor Santali plurimum contribuat, facileque afficiat laborantes ac cædentes ligna duriora, æſtuante Aere, ſiquidem non niſi decem circiter gradibus ab Æquatore verſus meridiem ſitæ ſunt nominatæ Inſulæ.

§. 16. De *Scorbuti* & hinc oriundæ *Purpuræ* Cauſis, non eſt ut plura verba faciam, ſiquidem in hoc fere omnes conſentiunt, quod ex Aerium, Acidorum, Salſorum aliorumque pravorum alimen-

f) *Alp. de Med. Ægypt L. I. c. 5.* g) *Id. c. 17.* h) *loc. cit. cap. 18.* i) *Itinert. p. 20.* k) *Bontius H. N. & M. L. II. c. 15.*

mentorum abuſu, id malum naſcatur. Ita enim legimus paſſim in Hiſtoriis, navigantes in Indiam Orientalem & Americam, vel quæcunque loca diſſita, l) ſi Aqua deſtituantur dulci, Alimentisque laudabilibus, ilico infeſtari Scorbuto. Multiplicatur autem inſigniter hoc malum per propagationem in liberos; nec imbecillis aquilam generat columba: inprimis quando Mores etiam Parentum & prava vivendi Ratio, ſive neglecta Diætæ Cura in Poſteros inſimul transferuntur.

§. 17. Magis id manifeſtum eſt in *Lue, quam vocant Veneream*. Etenim ab initio enata fuit procul dubio inter Gentes omnino brutales, per laſciviam inexplebilem, ad quam natura propendent, juvante Aromatum inibi creſcentium uſu immoderato. Tranſiit poſtea hoc morbi genus per Contagium ad alias etiam nationes, ubi promiſcue alios quidem inſontes, alios ſua etiam culpa inficit.

§. 18. Verum *Elephantiaſis* à victu illaudabili minusque conſueto m) potius oriri videtur, atque ideo pauperes magis excruciat. Speciatim ab eſu carnis aſininæ illam produci teſtantur *Galenus*, n) *Avicenna* o) & *Ballonius*; p) & noviſſime obſervavit *Hunervvolffius* q) ſenem plebejum continuato eſu Cricetorum è terra effoſſorum abominabilem iſtam paſſionem expertum eſſe.

§. 19. De *Dracunculis* puto veroſimillimum, eorum Seminium vel cum aquæ potu deglutiri, vel etiam inſenſibiliter per cutis poros admitti. Suppono tanquam notisſimum, ſub Æquatore r) aliisque in locis calidioribus aquas ſcatere vermibus omnis generis, quatenus a radiis ſolaribus magis foventur & conſervantur, quam in locis frigidioribus: quid impedit a ſitientibus, dum aquam avidius hauriunt, inopinato aſſumi. Adde conſuetudinem dormiendi

l) *Amer. IX. Addit. p. 16. 17. Ind. Or. P. III. p. 210.* m) *Alpin. de Med. Ægypt. L. 1. c. 14. p. 25. b.* n) *Lib. I. de Facult. Aliment.* o) *Fen. III. IV. Tr. III. c. 1.* p) *Lib. II. Ephem. p. 187.* q) *M. N. C. Dec. II. Ann. VIII. Obſ. 16.* r) *Americ. P. III. c. 4. Dionyſ. Carli L. I. c. 4. Piſo H. N. L. II. 16.*

di ſolennem in aquis, s) nec deerit occaſio, qua ſe inſinuare *Dracunculi* poterunt in corpus.

§. 20. Quid præterea hominibus à progenie iſtiusmodi verminoſa mali accidat, prolixe jam declarare non vacat; nec opus eſt, ut in *Morſus Serpentum, Scorpionum & Tarantularum Ictus* inquiram ſolicite, cum ea omnia per ſe ſint clara. Et quemadmodum nulla eſt herba, quæ non peculiare genus inſectorum nutriat; ita nec male ad cauſas morborum Endemiorum refertur, ſi quæ terra ſingularia parit animalia, hominum ſanitati adverſa.

§. 21. Sed ut omnia in ſummam contraham, quæ in hoc capite dicta ſunt de *Ortu Endemiorum.* Inſcribitur ab *Hippocrate* Liber *de Aere, Aquis & Locis,* quo eandem hanc materiam pertractavit: nec mihi adeo erit difficile, ad enumeratas *Tres Claſſes,* tanquam potiores, cætera referre huc pertinentia.

§. 22. Nimirum *Primo Aeris* culpa producuntur Ægritudines variæ, quatenus vel nimium æſtuat, vel è contrario nimium friget, vel etiam per vices utramque ſuſtinet alterationem, ſive mutationem quotidianam. Et hæc ipſa ſub Æquatore notari omnino meretur, quanquam interdiu æſtus ordinarie ſit intenſisſimus. Sub Tropicis calor qvidem maximus furit, admittit tamen ſuas in anno vicisſitudines: ſed qui verſus utrumque Polum magis declinant, frigore vehementisſimo exanimantur pene. Itaque à quibus ſol longisſime abeſt, morbos patiuntur à frigore: quibus autem verticalis eſt, ii æſtu potius laborant aut etiam intemperie varia, ſi æſtum frigus excipiat ſubitaneum.

§. 23. Adhæc ab Exhalationibus Putridis, Fuliginoſis, Virulentis, Arſenicalibus atque ſimilibus aeris puritas nonnunquam depravatur; unde neceſſario alia erit conditio eorum, qui montes, alia qui valles, & paludoſa inhabitant. Sed de his dicendum, ubi de locorum diverſitate ſermo erit.

§. 24. *Secundo Aquarum* culpa naſcuntur morbi, quoties-

s) *Linſch. Ind. Or. P. II. cap. 6.*

cunque illæ à naturali ſtatu declinant ob admixta varia heterogenea; uti ſunt Sal, Bitumen, Effluvia putrida, Seminium Verminoſum atque ſimilia, qualia fortasſis aur fundus Putei, aut Fluminis Alveus ſuppeditat. Nocent autem ſicuti externo uſu, ita maxime uſu nterno pro potu ordinario.

§. 25. Sed *Tertio ipſius Loci* culpa generantur Endemii, ſi terra vel nimium Humida ac paludoſa, uti modo dictum, aut ſi Arenoſa ac ſitiens ſit admodum: item ſi a Mineralium inibi naſcentium admiſtione corrumpatur.

§. 26. Spectant ad hanc tertiam claſſem etiam incolarum vitia, damnumque ab Inſectis certorum locorum illatum. Errores ſane in victu, quibusdam gentibus proprii, ad morborum productionem non parum conferunt. Dictum jam antehac fuit, quid Cibus valeat nimium Refrigerans, aut plus juſto Aromatiſatus, exceſſive Salitus, aut Incraſſans admodum, Crudusve ac ſemiputridus. Idem de Potu judicandum, non aquæ, cujus jamjam mentio facta eſt, ſed vini, acrioris præcipue, atque ſpirituum ardentium.

§. 27. Nec minus improbanda eſt prava quorundam conſuetudo, v. g. Balnei frigidi: aut intempeſtiva familiaritas in converſatione, unde Morbi Contagioſi maxime multiplicantur. Ne dicam infelici connubio mala hæreditaria derivari ad poſteros.

§. 28. Denique *Locus Culpa* non caret, ſi abundet Inſectis. Præterquam enim, quod generationi eorum commodum præbeat nidum, neceſſum eſt ut de convenienti pabulo iisdem proſpiciat, quo conſervari queant. Sed jam ſatis de Cauſis Endemiorum dicta arbitror, ſupereſt, ut de Cura quædam adhuc ſubjiciam.

CAP.

CAPUT III.
De Cura Endemiorum.

§. I.

ANtequam ad ſpecialem curationem morborum ſuperius commemoratorum deveniam, non abs re fore arbitror, ſi quædam præmittam generaliora; præſertim cum manifeſtum ſit, dependere hujusmodi affectus à cauſa quadam communi, qua remota Endemii non amplius tales eſſe poterunt.

§. 2. Cauſæ vero in præcedaneo capite recenſitæ non unius ſunt generis, ſed aliæ dependent ex inevitabili quadam neceſſitate, aliæ ab arbitrio humano & voluntate cujuscunque libera. Vix evitari poſſunt, quæ climatis, aeris, aut ſoli culpa fiunt: aſt ex errore diætæ, cibi potusque vitio, prava conſuetudine vel converſatione quæ accidunt, minus difficulter declinantur.

§. 3. Quod ſi proinde malum aliquod cum ipſo loco arctiſſime connexum ſit ac inſeparabile, unicum ſupereſt conſilium, ſi fieri poteſt, ut locum mutemus: ubi hoc non licet, danda eſt opera, partim ut præſervemus corpus ac defendamus ab injuriis externis, partim ut ſuccurramus etiam ſtrenue, ſi jamjam male quis habeat ex illato damno.

§. 4. Circa loci mutationem & hoc adjiciendum eſt, eam equidem non omnem ilico morbi curam abſolvere, interim tamen eandem facilitare inſigniter, aut ad minimum præſervare hominem, ne porro a ſimili corripiatur malo. Circa præſervationem autem & curationem reliquam adhuc & illud addo, me data opera in ſequentibus non tradere ſingulorum morborum Prophylaxin aut Therapiam Methodicam, ſiquidem is labor alieniſſimus à mea intentione foret; ſed in eo acquieſcam, ſi adverſus Morbum Endemicum, remedium ſimile vernaculum, præſervativum, aut curativum, inibi vel natum, vel uſitatum ſaltem, ac crebrius expertum, invenero.

Digitized by Google

§. 5. In *Plica* igitur *Polonica*, irrito a) uſu venæſectionis atque purgantium tandem remedium inventum eſt indigenum in Lycopodio ſive Muſco clavato, hinc etiam plicaria dicto. Nam & interne in potu ordinario, ut & externe in unguentis, vel capitis lotione adhibitum, egregium præſtitit auxilium. b) Huic nullatenus cedunt Mercurialia usque ad ſalivationem præſcripta, quæ à *Fonſeca* c) primum commendata, poſtmodum à *Bernhard. à Berniz* reiterato experimento approbata fuerunt. d)

§. 6. Ubi *Oculorum Vitia* dominantur, ibi non minus circa præcautionem quam curam ſolliciti ſunt homines. De Melitæis Equitibus conſtat, eos viridibus vitris ſive perſpicillis ſuos cuſtodire oculos, e) ne a terræ candidoris nitore lædantur: & qui tempore hyberno inter nives iter faciunt, eodem modo ſe defendunt prætextis è nigro ſerico velaminibus, aut mitris lana caprina propendente exornatis. f) Nec leve ſentiunt levamen, ſi aqua ſæpius algida oculi laventur largiter, g) aut inter cibandum jecur Lamiæ piſcis ſumant, h) aut ejus liquorem oculis inſtillent. i)

§. 7. Adverſus Excreſcentias in Facie pendulas, non alio quidem opus eſt præſidio, niſi quod filo circumducto ligatura fiat, k) quotidie coarctanda magis, donec deſiccentur denegato nutrimento, ac decidant; ita enim levi negotio tolluntur, paucos intra dies, etiam absque dolore, ſi modo nodus nectatur non nimis fortiter, ſed pedetentim.

§. 8. A *Strumis* autem optime præſervantur corpora, ſi ab aquæ potu abſtineant, ſiquidem notarunt in Carinthia l) opulentiores, & qui lautius victitant, potuque generoſiore vini aut cereviſiæ utuntur, rarius eo malo infeſtari; quod alias incolis frequen-

a) *M. N. C. Dec. I. Ann. VI. Obſ. 138.* b) *Dec. I. Ann. II. Obſ. 52.* c) *Lib. I. Conſult. I.* d) *M. N. C. alleg. l. Obſ. 52.* e) *Theven. P. I. L. I. c. 5.* f) *Tavern L. I. C. 2.* g) *Alpin. de Medicin. Ægypt. L. I. c. 14.* h) *Piſo L. II. c. 3.* i) *Bontius L. II. c. 16.* k) *Benz in Americ. P. VI. pag. 50.* l) *Ed. Brovvn. Itiner. in Suppl. I. Act. Erud. p. 34.*

quentiſſimum eſt, ita ut fere pro ſingulari ornamento corporis ab iis habeatur.

§. 9. Qui *Phthiſin* metuunt, ubi à fuliginibus & exhalationibus acrioribus aer infectus eſt, optime ſibi conſulunt, ſi domicilium ſuum cum aura liberiore ac puriore permutent. Quanquam enim fruſtra id fiat, cum malum jam inveteratum ſit, circa principium tamen, antequam profundiores radices morbus agat, non improbandum. Atque ideo nec miror, quod aliqui ſepulchra potius quam ſanitatem invenerint ruri, alii ad urbem confugerint tanquam ad Aſylum, cum tamen inſtar Barathri à non paucis metuatur. m)

§. 10. Eodem pacto a *Pleuritide* ſe præſervant Mexicani; dum enim à vento pulvis elevatur circa veſperam, nemo eſt, qui facile in publicum prodire auſit, niſi forte in villis ab ejusmodi tædio liberis degat. n) Sed qua ratione in Indiis curentur, poſt *ſuppuratam pleuritidem* qui *Empyici* fiunt, docet *Bontius*, o) ſcil. per Paracentheſin Thoracis, applicato prius inter quartam quintamque coſtam ſupra diaphragma cauterio, eductoque paulatim pure, donec ulcus mundatum rurſus conſolidari qveat.

§. 11. Si *Lien*, *Epar* aut *reliqua viſcera* fuerint *obſtructa*, nemo eſt, qui non confugiat ad Aperientia, inter quæ potiſſimum excellunt Martialia, ab Americanis quoque utiliter cum cortice Ligni Gvajaci Braſilienſis mixta. Obiter autem moneo, hunc corticem *Ibiraée* diverſum eſſe ab eo, qui ad nos affertur, ſiquidem dulcis & aromaticus dicitur *Piſoni*, p) cum vulgaris ſit amarus, & ingrati ſaporis, qualis ex Hiſpania nova cum ligno adducitur.

§. 12. Adverſus *Tormina ventris*, *Choleramque* domeſtico præ cæteris medicamento utuntur Americani, q) nempe pulvere Calumbac, ſive ligni Aloes ad ℈j. Indi ligno Colubrino, r) quorum

m) *Willis Ph. Rat. P. II Sect. I. c 6.* n) Gottfried *Hiſt. Antipod. P. III. pag.* 608. o) *Hiſt Nat. & Med L. II c. 13. L III. Obſ. 5.* p) *Hiſt. Nat. & Med. L 2. c. 6 & L. 4. c. 18.* q) *Bont H. N. & M. L. 4. c. 16.* r) *Garcias ab Orta L. 1 c. 44.*

rum alias remedium adverſus dolores inteſtinorum vel ſimplices, vel cum Vomitu aut Diarrhœa conjunctos uſitatisſimum eſt, inurere calcaneum pedis beneficio ſtyli candentis ferrei, qui pennæ anſerinæ craſſitiem habeat. s) Exiſtimo autem hujus cauterii ſimilem efficaciam eſſe quæ veſicatorii, v. g. in odontalgia vel cephalalgia, brachio aut pone aures applicati, i. e. a dolore ſubitaneo ac magis exquiſito, per artem excitato, diverti naturam, atque ita non obſervari dolores alterius partis: t) interim materia peccans in corpore nec corrigitur, nec evacuatur debite.

§. 13. Meliori conſilio egregioque cum fructu iidem utuntur Oryza in *Alvi fluxu & Dyſenteria*, u) quatenus ab iſtiusmodi alimento medicamentoſo Humorum Acrimonia inteſtina ſtimulans temperatur. Si opus ut abundans educatur Bilis, recipiunt Rhabarbarum, abſtergens primum, dein adſtringens non ignobile. Neque vero credendum eſt, extractum vel infuſum rhabarbari idem valere, quod pulvis ſolet, ſiquidem vis adſtrictoria hoc pacto non conſervatur legitime; atque ideo nec mirum eſt, ſi rhabarbabarum in decocto tamarindorum infuſum ſæpe non proſit, ſed & aliquando ægros in certam conjiciat perniciem. vv)

§. 14. In *Calculo renum* aut *veſicæ* quamvis lapidem frangentia ſibi vix quisquam promittere queat, dantur tamen, quæ illius incrementum inhibent, ſi modo ægrorum diæta vivendique ratio conſueta non reluctetur; tum enim natura ipſa paulatim minuit propellitque hoſtem ſibi moleſtum. Saltem de ligno Nephritico x) certum eſt per experientiam, ejus infuſum quamvis inſipidum ſit, contra hunc affectum optimo cum ſucceſſu fuiſſe propinatum frequentius; ſed dolendum, rariſſime genuinum haberi poſſe album, quod ex Hiſpania Nova petimus, ſed plerumque ſub-

s) *Thev. Itin. P. III. L. II. c. 10. Tavern. Itin. P. I. L. V. cap. 15.* t) *Hippocr. Sect. II. Aphor. 46.* u) *Theven. loc. cit.* vv) *Bontius L. II. c. 3.* x) *Monardus Hiſt. Simplic. cap. 27.*

ſubſtitui ſpurium obſcurioris coloris ex Braſilia. y) Quid ergo circa magis Acria & Corroſiva ſolliciti ſumus? cum & aquæ potus, ſed purioris, in hoc paſſu ſit utiliſſimus, qualem Niloticam expertus in ſeipſo eſt *Proſperus Alpinus.* z)

§. 15. Quomodo *Herniis* mederi ſoleant, ubi vulgatiſſimæ ſunt, ſatis expoſuit *Thevenot*, nempe in *Sarcocele* tuto reſcindi Tumorem p.n. teſticulo adnatum: a) in *Hydrocele* facta ſaltem inciſione levi, aquam educi omnem. b) Interea non negligitur uſus internorum convenientium, c) Aperientium puta vel Deſiccantium, inprimis ubi Aquoſum Scroti Tumorem Hydrops univerſalis concomitatur: tum enim & Lac Camelorum locum habet, quod ad menſuram unam quotidie per tres ſeptimanas potum, tanquam certiſſimum Hydropis Remedium deprædicat *Tavernier.* d)

§. 16. Alias Lactis etiam bubuli uſus in *Arthritide* notiſſimus eſt, ſiquidem peculiarem ea de re tractatum inter cæteros edidit *Greiſelinus.* e) Quid? quod plures exiſtunt, ut verbis *Alpini* f) utar, qui vini uſu omnino omiſſo, aquam frequentantes in potu, a Podagra aliisqve multis morbis præſervati ſunt. Verum apud quam plurimos potior eſt ratio conſuetudinis, quam ſanitatis. De Moxæ Sinenſis viribus in ſedando *Podagræ* dolore, ff) jam nihil dicam; qui enim in locum ejus ſurrogare Goſſypium nitratum ad imitationem *Hagendornii*, g) vel Ranunculi acris folia ex conſilio *Dolei*, h) vel Funem igniarium voluerit, exemplo Turcarum; i) parum aberrabit à ſcopo, ex cauſis §. 12. dictis.

§. 17. Sed pedum tumor, qualis Indorum, ex prava conformatione natus, nullam admittit curam, imo nec poſtulat adeo, cum cæte-

y) *Deſcribit hoc una cum genuino Wormius in Muſ. L. II. cap. 18.* z) *de Med. Ægypt. L. I. cap. 12 p. 21. b.* a) *Itin. P. II. L. I. c. 9.* b) *P. I. L. II. c. 80.* c) *Piſo H. N. & M. L. II. c. 7.* d) *Itin. P. I. L. I. c. 11.* e) *Miſc. N. C. Ann. I. Obſ. 141.* f) *de Med. Ægypt. L. I. cap. 12. pag 22.* ff) *Wilh. ten. Rhyne Diſſ. de Arthritide p. 94. & paſſim.* g) *Cynosbatologiæ L. II. cap. 2. art. 5. p. 74.* h) *M. N. C. D. I Ann. IX. Obſ. 128.* i) *Theven. P. I. L. I. c. 20.*

cætera ſanus ſit homo, ipſumque crus inter ambulandum ne quidem impediatur. k) Præſervantur autem extrema contra vim frigoris beneficio integumentorum ſufficientium, ut notum eſt; accedente inprimis motu, unde admodum mihi arridet Grœnlandorum inventio, qui quotiescunque ſedent, Cylindrum quendam ligneum ſub pedibus indeſinenter circumvolutant, ne, ſi quieſcant membra, necentur. l)

§. 18. Optimum tamen eſt adverſus Aeris injurias, ſi nihil obſtet, procul diſcedere: nam & hoc ſuadendum in *Peſte*, ſi aër veneno infectus ſit, id quod in Endemica Turcarum potius quam Epidemica fieri ſolet. Et quandoquidem in Aſia æſtivo tempore inter Manſilum & Guratam Indorum ventus peſtilens, *Samiel* dictus, ſpirat, m) non male agunt, qui periculum hinc imminens ut effugiant, præ itinere terreſtri, viam eligunt per fluctus etiam longiorem, ſed magis tutam. Nam & eandem ob cauſam Hiſpani, quondam in America è Peru in regnum Chili per montes vallesque profecti, n) hodie navibus per mare pacificum vehuntur, ne ab aere inibi lethifero, uti antehac ſæpius factum, intereant.

§. 19. In Cura *Febrium Ardentium* non diſcrepant Indi a noſtra medendi methodo; etenim ſi opus & venam ſecant, & humores pravos evacuant, & temperant, & Soporifera denique adhibent. Sanguinem autem mittunt omni diei noctisve hora inciſis venis, vel cucurbitulis corneis, præmiſſa ſcarificatione, applicatis. o) Evacuantur item Radice Ipecacuanhæ, Fructibus Anda, vel Ricini Americani majoris & minoris ſemine. Inprimis ad remedium quoddam Evporiſton, ex aqua fontana, pauco ſaccharo, ſuccoque limonum acerrimorum, ad conſiſtentiam mellis inſpiſſato confugiunt, tanquam ad ſacram anchoram, nec male. Ubi vero vigiliæ perpetuæ dolorisque vehementia urgent, ſomnum concili-

ant

k) *Ind. Or. P. II. c. 15.* l) *Capel Deſcript. Septentr. P. II. cap 2.* m) *Theven. Itin. P. I. L. I. c. 12.* n) *Acoſta in America L. III. c. 9. & Linſchott. Amer. Part. IX. L. III. c. 9.* o) *Piſo H. N. & M. L. II. c. 1.*

Digitized by Google

ant nunc per interna, nunc per externa varii generis, Urucatu, Carduum littoralem. &c.

§. 20. Quæ *Acrimoniam Sanguinis Scorbuticam* corrigunt, varii ſunt generis, ſiquidem alia videntur magis convenientia ſeptentrionalibus, alia his, qui loca inhabitant calidiora. Illis uſitatiora ſunt Acria, p) Cochlearia, q) Naſturtium, Rad. Armoraciæ, & Amara ſimul, Trifolium fibrinum, r) & Beccabunga. Qui vero æquatori propiores ſunt, rectius utuntur Acidis, Acetoſa, s) ſucco Citri & Aurantiorum, prunis acidis, t) vel adſtringentibus, quo nomine laudatur Herba Britannica *Plinio,* u) quam peculiari libro expoſuit *Abrah. Muntingius.*

§. 21. Ubi *Lues Venerea* graſſatur, ibi quoque remedia non deſunt familiaria. Certe America potiſſimum in Hiſpania Nova Lignum fert Gvajacum, a) in Florida & Braſilia, Corticem, Lignum & Radicem Saſſafras, b) in Honduras, Rad. Sarſaparillæ c) optimam: Aſia & quidem ex regno Sinenſi ſuggerit Rad. Chinæ d) nobiliorem, ex Coromandel Lignum ſantalum rubrum, ex Inſula Tymor ſantalum flavum albumque. e) Quæ omnia medicamenta egregia nunc etiam in Africa f) & Europa notiſſima & uſitatiſſima ſunt ad curam illius peſſimi affectus.

p) *Tales plantarum ſpecies in quacunque regione creavit Deus, quales hominibus & animalibus ibidem natis, temperatura convenirent, quod comperimentis ſæpenumero probatum eſt, ita ut ex ſola plantarum naſcentium frequentia animadverti poſſit fere, quibus morbis popularibus quælibet regio ſubjecta ſit. Ita apud Danos, Friſios, Hollandosque, quibus Scorbutus frequens, iſtius quaſi proprium medicamentum Cochlearia ſcil. copioſe provenit. Ger Mercator in Atlant. Maj. fol. 21.* q) *Ind. Or. P. 3 p. 211.* r) *Sim. Paulli in Quadrip. Botan. Claſſ. II p. 157. & Claſſ. 3 p. 217.* s) *hanc utiliter miſceri cum cochlearia egregia teſtatur Obſervatio Th. Bartholini. Act. Med. Vol. I. Obſ. 9.* t) Gottfried *Hiſt. Ant. P. II. p. 393.* u) *Hiſt. Nat. L. XXV. c. 3.* a) *Nic Monardus ſimpl. Medicam. Hiſt. cap 20.* b) *Piſo H. N L. IV. c. 18.* c) *Alpinus de plantis Ægypti c. 43. & Veslingius in Obſerv ad hoc caput p. 78.* d) *Chriſtoph. Acoſta Aromat. Libr c 29.* e) *Garcias ab Orta Hiſt. Arom. L. I. c. 17.* f) *Aug. Caſſiodor. in Deſcr regn.*

§. 22. Sicuti autem *Elephantiaſis* à victu pravo communiter producitur, ita viciſſim per Diætam laudabilem non parum corrigitur; inventum tamen adverſus hanc alias pertinaciſſimam calamitatem remedium fuit, & quidem caſu. g) Cum enim vipera forte in lagenam vino plenam odorato illapſa eſſet, isque potus ab aliis pro venenato habitus, lepra correpto exhiberetur, factum eſt, ut paulo poſt tota cutis quaſi cruſtacea ſecederet, ægerque reſtitueretur perfecte. Ab eo tempore nemo eſt, qui non viperis utatur, ad extingvendum hunc peſſimum morbum. Ut nihil dicam de Radice Arboris Malabaricæ Moringæ, notisſima Indis, pro tali ſcopo. h)

§. 23. *Vermes* ſive *Dracunculi*, quos in Gvinea *Ickon* appellant, quo pacto educantur è corpore, cum omnibus circumſtantiis requiſitis expoſuit *O. Dapper.* i) Vix enim attingunt eos ante, quam ſe ipſos prodant, & prævia puſtula exitum per cutem quærant, tum vero ſenſim extrahuntur, quotidie ſcil. quantum absque violentia licet, ligneo cuidam bacillo circumvolvendi, ne retroeant, donec toti egresſi fuerint, ulcusque conſolidari queat. Inſtrumenta huic rei commoda, vide in *Velſchio.* k)

§. 24. *Viperarum morſus* equidem olim ſanabant aliter; erat enim in Helleſponto genus hominum, quos Ophiogenes vocabant, *ſerpentum ictus* contactu levare, manuque impoſita extrahere Venena ſoliti, l) & in Africa gens Pſyllorum virus è vulnere labiis exſugentium. m) Hodie Lignum Colubrinum in Inſula Ceylon varii generis colligitur pro Antidoto. n) Diu autem

Regni

Congo c. 7. g) *Præter hoc exemplum adhuc alia vide in Galeni Iſagoge cap. 12. de ſubfigurat. Schenkius L. VI de Elephantias. Obſ. I. Sictu linctuque ſerpentum in Caverna dicta La Grotta delli ſerpi curari Elephantiacos refert Jonſton. de Serp. pag. 6.* h) *Chr. à Coſta de Arom. cap. 35.* i) *Afric. pag. 462.* k) *de Vena Medinenſi cap. 12. p. 310.* l) *Plinius Hiſt. Nat. L. VII. c. 2.* m) *Cornel. Celſus L. 5 c. 27.* n) *in horto Malabarico delineatum Part. VIII. Tab. 24. p. 47. & à Garcia ab Orta Aromat. Hiſt. L. I. c. 44.*

Regni Guſurate, in Aſia lapis conficitur Cobra ex radicum cineribus ac certo cujusdam Terræ genere, o) qui virus omne vulneris, non modo à viperis & animalibus venenatis, ſed etiam telis inflictum imbibit. p)

§. 25. *Scorpionibus*, teſte *Plinio*, q) adverſatur inſigniter Raphanus, itaque ſemen ejus præclarum contra venena, cum modo laudatis non incongrue miſcetur. Alii Scorpionem enecant, imponuntque contuſum parti affectæ, aut inungunt ol. Scorpionum. Tutisſimum autem eſt, ferro candente quodammodo inurere partem læſam, & poſtmodum remota eſchara, affuſoque ol. Scorpionum, denuo applicare cauterium. r)

§. 26. Ita enim *Puncturam Tarantularum* ruſtici Romani curant Scarificatione affigendo cucurbitulam. s) Quid Muſica valeat, nempe amentes ad ſaltationem inſatiabilem invitans, notum eſt; crediderim tamen plus tribuendum eſſe ſudori inde largiter provocato, quam elegantiæ toni. t) In Perſia vero Lac copioſius propinant ægro, usque dum accedente motu quodam vertiginoſo, vomitu reddatur, atque ita liberari eum à veneno exiſtimant. u)

§. 27. Denique damnum, quod *Americana inſecta pulicibus ſimilia* inferunt, non difficulter declinare licet, ſaltem calceis tibialibusque muniendo pedes, aut etiam lavando, x) vel inungendo oleo ex immaturis glandibus, qui pomis Acaju adnaſcuntur: alii Lachrymam flavæ arboris Camacari admovent malo; gens nautica vero picis navalis vel piſcium pinguedinis fœtore fugant eadem at-

o) *Terra ejusmodi venenis adverſa creditur Hibernia, qua etiam conſperſi Serpentes exanimari perbibet Jo. Jonſtonus H. N. de Serp. L. I. Tit. I. p. 5.* p) *Thevenot Itiner. P. III. L. I c. 18.* q) *Hiſt. N. L 20. c. 4.* r) *Dapper in Aſia P. I. de Regno Mogol & Indiis. pag. 239.* s) *Th. Bartholinus H. ſt. Anat. C. VI. Hiſt. 35.* t) *Athan. Kircherus Art. Magn. L. III. P. 8. c. 2. Matthiol. in Diſc. L. II. c. 75.* u) *Olear. Itin. Perſ. L. IV. c. 35.* x) *Amer. P. IV. c. 29.*

que enecant: at ſi nihilominus irrepſerint, ſtatim eruenda veniunt, ne ſcintillula hæc inſuper habita in longe majorem flammam excreſcat. y)

§. 29. Hæc ſunt L. B. quæ in medium proferre hac occaſione volui, ea ut in meliorem partem interpretari velis, eſt quod obnixe rogito. DEO autem T. O. M. humillimas decerno gratias pro hactenus clementer conceſſis viribus. Benedicat idem Divinum Numen porro ſtudiis meis factisque in ſui Sanctiſſimi Nominis Gloriam!

y) *Piſo H. N. L. V. c 12.*

DISPUTATIO XXXVII.
DE
MORBIS ANIMATIS.

MEdicinam nihil aliud quam continuam ærumnarum humanarum contemplationem nonnullis jure meritoque audire, tot malorum myriades, quibus cum conflictari miſera Mortalitas cogitur, ſatis credo oſtendunt. Ut enim cætera ſicco transeamus pede, quid non ab Animalibus ſolum imminet periculi? quæ ad nutum & miniſterium Hominis olim creata, nunc unguibus dentibusque non niſi ad ejus perniciem armantur & fatale indicunt bellum. Non jam memorabo hiantes in ſepulchri ſpeciem belluarum Leonis tigridisque rictus, non Tauri cornua, nec aduncam Scor-

Scorpii caudam, aut Serpentum, & quæ his abjectiora ad interitum noſtrum conſpirant, morſus ictusque funeſtos referam, ſiquidem hæc ab extra & aperto nos adoriuntur marte, ſed tantum in effingendis aliis, quæ magis per inſidias nos petunt, Naturæ novercantis mirari placet ingenium. Ubi ſc. infeſtas inſectorum vermiumque, ſenſus ſæpe fugientium, turmas corpori noſtro immittit, feralium ibidem Symptomatum auctores. Sic non Fœtus ſolum turpi hac progenie jamjam gravidos excludi, & ſuos ſecum afferre hoſtes, infanteſque hanc plurium Morborum cauſam, & vivam in tenello corpore mortem alere videas; Sed adulti etiam conceptis intra Viſcera Animatorum ejusmodi miaſmatum Seminiis, in nulla non parte ingratos ſibi parturiunt hoſpites, qui Protheo mutabiliores, tam varia tragicaque in corpore noſtro ludunt dramata, & abunde docent, quid ſimus Homunculi, ſcilicet non ſolum *toti à Natura morbus*, quod Hipp. jam aſſeruit, ſed Vermium inſuper Eſca & fœcundum Seminarium. Ab his non poſt funera tantum in nihilum redigimur, ſed vivi etiam inter hos precariam animam ducimus. Verſipellem itaque contubernalium horum genium loco ſpeciminis examinabimus, & quatuor Capitibus, Morborum à vermibus orientium Hiſtoriam, Originem, Signa & denique Curam, quantum pagellarum patietur anguſtia, ſiſtemus. Faxit æternum numen ut cedat *Feliciter!*

CAPUT I.
Hiſtoriam Morborum Animatorum tradens.

I.

NE Titulum, quem fronte gerit Diſſertatio noſtra, *Morborum Animatorum* mirari cuiquam ſubeat, paucis, quid eo ipſo innuamus, explicandum hic videtur. De ſcrupuloſa tamen Etymi evolutione minus ſoliciti, indigitabimus tantum, venire nobis hoc nomine omne illud, quod homini præter naturam accidit, & à cauſa vivente, vermibus puta beſtioliſque omnis generis, vel in corpore productis, vel ab extra incaute admiſſis, producitur, animatur quaſi & fovetur.

II. Tanta vero Exemplorum ejusmodi apud Auctores occurrit farrago, ut ipſa multitudine laboremus, & ab iis adducta non tam in compendium redigere, quam rariora tantum delibare neceſſum habeamus. Fiet hoc commodiſſime tria hæc perpendendo puncta; ſc. primo varietatem animalculorum in corpore noſtro ſtabulantium, deinde ſedem eorum diverſam, ultimo, multiplex quod inferunt damnum.

III. Nimirum non uno ſub ſchemate apparent, ſed figuras varias affectant. Sunt eorum alia longe maxima aliquot cubitorum, quædam mediocris magnitudinis pedem vix ſuperantis, nonnulla quoque adhuc minora, unciam unam vel alteram vix adæquantia, plurima vero omnium minima & vix ſub ſenſus niſi probe armatos cadentia. Inter hæc quædam fere vulgaria ſunt & quotidie conſpicua, ſunt itidem alias ignota atque monſtroſa. Sed quæcunque demum fuerint, non inconvenienter ad duas revocare claſſes juvabit, ita ut altera complectatur ſerpentia pedibus deſtituta, altera pedata in univerſum omnia.

IV. Ad primam Claſſem pertinent Lumbrici teretes omnium frequentiſſimi ac pueris maxime familiares, & qui minores

ſunt

Digitized by Google

ſunt Aſcarides non disſimiles iis, quos caſeus recens nutrit. Rariores in hominibus obſervantur hirudines atque ſerpentes. Dracunculi vix noſtris in terris notantur; in Indiis occurrunt crebrius. Præter hos dantur etiam plani compreſſique, quos inter longisſimus eſt Tænia, faſciæ quaſi ſpeciem habens, & cucurbitinus, ſic dictus, quod partes eum articulorum inſtar conſtituentes, figuram ſeminum Cucurbitæ quodammodo imitentur. Peculiaris & ab utroque genere teretium latorumque diverſa conformatio eſt Limacis, Cochleæ, Teredinis &c.

V. In alteram referendæ ſunt Lacertæ, Ranæ, Bufones, Mures &c. ut quadrupedia. Sex pedibus gaudent Pediculi, Cimices, Formicæ, Locuſtæ, ſcarabæi & inſecta volatilia omnis generis. Octo, Araneæ, pluribus adhuc Scorpiones, Erucæ, Aſelli ac ſimilia. Spectant huc quoque Acarorum minimi quibus tamen numerus pedum certus aſſignari haud poteſt, quod eorum quosdam ſex, alios octo pedibus inſtructos microſcopii ope viderit *Bonomus Ephem. Germ: Dec.* 2. *Ann.* 10. *App. p.* 35. & 45. Deſcribuntur hinc inde adhuc alia & magis inſolita, quæ tamen in hos ordines redigere quam longo catalogo hic enumerare facilius erit.

VI. Sedem horum animalium ſcrutanti, occurrent alia, quæ ubique domi, per univerſum peregrinantur corpus, alia, quæ in hac vel illa ſaltem parte ſedem ſibi fixam eligunt. Neque enim in tanta membrorum diverſitate unum facile reperias, quod ab iisdem immune, & quod non aliquando animatorum ejusmodi fuliginum matricem fuiſſe aut diverſorium, obſervationes medicæ loquantur. Sane Cerebrum à Scorpione obſeſſum notavit *Hollerius de morb. intern. l.* 1. *c.* 1. Cimices intra Meninges natos vidit *Cornel. Gemma. l.* 2. *Coſmocrit. c.* 4 *p.* 241. Vermes in Oculo, in Naribus, Auribus, in Lingua & alibi in ſuprema corporis regione repertos longa auctorum ſerie probat *Paulini Cynograph. cur. ſect.* 4. *cap.* 6. in exeſis Dentium cavitatibus, præter Sinones *Jonſtono de Inſect. l.* 3. *Cap. Art.* 3. dictos, atque à *Godof. Schultzio Ephem. Germ.*

Germ. Ann. 10. *Obſ.* 187. deſcriptos, alios vidit *Pechlin. Lib.* 2. *Obſ. Med.* 36. qui, ſi pedum ſeriem annulatamque corporis formam exceperis, à pediculis planioribus non multum abludebant. Mucum Dentium, qui in nonnullis putidam exhalat Mephitim, & transeuntem animam olidiſſimam ſæpe reddit, totum fere eſſe verminoſum affirmat *Leeuvvenhœk. Arcan. Nat. P.* 2 *p.* 43. & in ore unius hominis mediocriter illud curantis plures contineri vermiculos, quàm in omnibus Provinciis confœderatis, homines, computat. Lacrimas verminoſas *Ephem. Germ. Dec.* 2. *an.* 4. *pag.* 32. Salivam *Doleus ibid. Dec.* 1. *An.* 9. & 10. *Obſ.* 130.

VII. Nec Thorax ſuis deſtituitur inquilinis maleferiatis. Reperiuntur ibidem non Pulmonibus tantum infenſi hoſtes, quales Strobili nucleis ſimillimos cum tuſſi excretos deſcripſit *Thom. Rod. à Veiga Comment. in Galen. de loc. affect. L.* 1. *Sect.* 4. *p.* 225. Sed cordi etiam inſultantes & intra pericardium affixos refert *Schenk. Obſ. Med. L.* 2. *pag.* 272. In ipſis v. cavitatibus ſeu Ventriculis nidulantes *Bonet. L.* 2. *Med. Septentr. Sect.* 19. *cap.* 15. Ex Mammis vermiculos vidit minutiſſimos candidiſſimosque poſt ſævos diuturnosque dolores punctorios cum lacte emulſos, *Paullin. Ephem. Germ. Dec.* 2. *Ad.* 5. *Obſ.* 109.

VIII. Omnium tamen frequentiſſimum vermibus theatrum pandit Venter infimus. Præter lumbticos enim vulgo notisſimos dantur hic alii plures. Sic è Ventriculo examen vermium octipedum ab uſu mercurii vitæ per os & alvum deturbatorum obſervavit *Joh. Paterſ. Hain. Eph. Germ. An.* 4. & 5. *Obſ.* 80. Alii Ranas, Bufones, Lacertas, narrant, prout ex variis auctoribus prolixe tradidit *Schenk. Obſ. Med. Lib.* 3 *p.* 339. *ſeqq. Qui alibi p.* 397. Vermes cornutos, hirſutos, Erucæ, Anguillæque ſimiles in inteſtinis repertos memorat. De Verme Umbilicali vid. *Senn. Prax Lib.* 3. *P.* 10. *c.* 4. Epar autem cæteraque infimi ventris viſcera infinitis ſæpenumero animaculis, vocato etiam in auxilium microſcopio vix cognoſcendis conſpurcari, teſtatur *Kerkring. obſ. Anat.* 93.

IX.

IX. Quid vero opus recenſere partes reliquas, & obſervatorum inibi Vermium hiſtorias cumulare, cum ipſe Sanguis eisdem ſæpe ſcateat, obſervante inter alios *Thom. Barth. Ephem. Germ. An.* 1. *Obſ.* 50. Ubi plura ex variis exempla ſubjungit *Sachſ. in Schol. Obſ. ejusd.* Neceſſum hinc vel univerſum laborare corpus, vel huic illive parti tantùm labem affricari, ſiquidem vitalis hic latex à corde ad omnes partes perenni derivatur flumine, & non poteſt non vitia ſua cum iis communicare; vermiculi autem loci commoditate aliisque circumſtantiis invitati hinc inde hærere. Menſtrua quoque Verminoſa à *Paullin. Ephem. Germ. Dec.* 2. *An.* 5. *pag.* 13. fuerunt annotata. Sudor *Ibid. An. eod. p.* 8. *app.* Vermiculos in ſemine deprehendit *Leeuwenhoek. Anat. pag.* 149. *& ſeqq.* alibique passim, quos tamen naturales non eſſe, multo minus fœtus primordia conſtituere, ut ille raciocinatur, hujus loci non eſt fuſius deducere.

X. Quoad Damnum, certe nulla tam dira tam peregrina corpori accidunt ſymptomata, quin à doloſa vermium progenie ſimilia poſſe ſperari, multiplex docuerit experientia. Exempli loco liceat adducere *Pechlin. lib.* 1. *Obſ.* 65. Ubi faciem eorundem in omnes horas imo momenta mutabilem vivis depinxit coloribus. Et variat ſane multis modis, juxta varietatem tum animalculorum, tum partium quas inhabitant. In genere tamen videntur quædam magis humoribus, alia ſolidis magis metuenda. In primis viis qui hærent Lumbrici, chylo maxime inhiant, & abſorbendo quod eſt laudabile, vel Bulimum excitant, ut pediculi illi ventriculum occupantes à *Bonett. Sepulchret. l.* 3. *Sect.* 2. *obſ.* 9. deprehenſi; & alvi obſtructiones pertinaciſſimas, ob humidi ſc. defectum, totius corporis tabem & Cachexiam inducunt. Quod nempe nutrimentum debitum vel ſuis inquinent ſordibus, vel præripiendo meliorem ejus partem, præter bilioſos viſcidosque humores vix quicquam per vaſa lactea transcolandum relinquant conſalini impudentisſimi,

XI. Idem fortasſis agunt in partibus remotioribus Comedones intra cutem deliteſcentes, optimumque depredantes ſanguinem, de quibus *Welſch. Exerc. de vermic. capillar. infant.* Ut nihil dicam de iis qui Bile, balſamo illo Helmontiano putredinis neſcio victitant, ejusque gratia in ductibus Hepaticis vel ipſo folliculo degunt ab *Hildano Cent.* 1. *Obſ. chir.* 63. & aliis plurimis annotati; ſi quid enim ad ſanitatem confert ſuccus ille, id procul dubio ſubducitur ab eſurinis hiſce incolis, non ſine inſigni totius detrimento.

XII. Plura ſolidis minatur mala infeſtum hocce genus, quæ certe non uno vapulant modo. Sunt nimirum Sirones ſ. Acari ab *Ettmullero in Act. Erud. Lipſ. An.* 1. *p.* 317. deſcripti, qui moleſta corpuſculi pilis interdum cornubusque horridi agitatione, titillando fibras exquiſitisſime ſenſatas, cutis præſertim, pruriginem excitant intolerabilem & difficulter compeſcendam. Sunt aſcarides qui ſimile pariunt incommodum vel in ano ex *Pechlin. l.* 1. *obſ.* 66. vel in muliebribus, prout in vetula ſeptuagenaria notavit *Beker. Ephem. Germ. An.* 8. *Obſ.* 75.

XIII. Dantur alii qui paulo vehementius pungendo plus minus acerbos gignunt dolores; Capitis v. g. ſiquidem Cephalæam per quinquennium pertinacisſimam à vermibus rubicundis & piloſis recenſet *Paullin. Ephem. Germ. Dec.* 2. *An.* 5. *Obſ.* 101. *App.* & plura exempla citata vid. in *Ejuſd. Cynogr. Sect.* 4. *cap.* 8. Dentes vero ab iisdem ſævisſime nonnunquam exerceri nec vulgus latet. Otalgiam ſimilem notavit *Panaroll. Pentecoſt.* 4. *Obſ.* 27. Ventriculi dolorem triennalem à Limace contento *Binningerus Cent.* 5. *Obſ.* 63. Colicam & Hypochondriorum tormina *Thonerus l.* 3. *p.* 164. *ſeqq.* ipſam pasſionem iliacam inde ortam, præter infinitas Auctorum obſervationes, oculatus nuper fui teſtis. Renum Lumborumque diros cruciatus vidit *Holler. Lib.* 1. *de Morb. intern. cap.* 50. & 54. *in Schol.* & calculum accurate mentientes *Pechl. L.* 1. *Obſ.* 4.

XIV.

XIV. Interdum Dolor hic cum eroſione atque exulceratione conjungitur. Sic erodentes ventriculum aliquando deprehendit vermiculos *Anton. de Bozzis Ephem. Germ. An.* 4. *Obſ.* 37. Inteſtina cum Dyſenteria & immenſis abdominis doloribus *Hunervvolff. ibid. Dec.* II. *An.* 5. *Obſ.* 19. Pulmonum ſubſtantiam exedentes in Phthyſi *Timæus à Guldenklee. Lib.* II. *Ep.* 5. Imo ſputa Phthyſicorum in vermes animari, ſe, vidiſſe retulit mihi quondam *Excell. Sandius P. P. Regiomontanus.* Hydropem ab iisdem notarunt, *Ephem. Germ. Dec.* II. *An.* 6. *p.* 7. In partibus v. externis ulcera ejusmodi verminantia, ſcorbuticis impr. ſ. Morbo Vareno affectis familiaria, mille teſtantur obſervationes, & curioſum eſt, quod advertit *Leuvvenhœk. in Ep. de die* 17. *Octobris An.* 87. *ad ſoc. Angl.* vermiculos ex ſanioſo Matronæ cujusdam crure delumptos in muſcas ſeſe induere, & metamorphoſes reliquas his ſolennes experiri. In Luis venereæ candidatis, tubercula illa undique per corpus ſparſa, non tabo ſolum ſtillant virulentisſimo, ſed una beſtiolas limaces minutisſimos adumbrantes excludunt, uti obſervavit *Hauptm. referente Kirch. Mund. Subt. L.* 12. *Sect.* 1. *cap.* 10. Et certe morbum hunc genuinam animatarum fuliginum ſobolem eſſe, multa haud invalidis argumentis perſuadent, adducta ex parte à *Paulin. l. c. cap.* 9. Imo Elephantiaſis, Lepra & alia hujus commatis, eodem metienda nobis veniunt modulo.

XV. Dum vero fibras corporis ſenſu plus minus exquiſito præditas lancinant beſtiolæ hæ roduntque, plura neceſſum eſt ſequi mala, Spaſmum ſcilicet, motus convulſivos & Epilepſiam, Febres atque id genus alia. Nimirum quamdiu ſpiritus per nervoſa fibrarum ſtamina ſanguinis tubulis interſperſa inque muſculum collecta ordinate influunt, ſanguis jam ante ſpiritibus turgidus, inteſtina autem particularum minimarum agitatione magis quaſi rarefactus, latera dilatat, hæc vero, ceſſante ſpirituum ad par-

tem hanc determinatione, iterum detumeſcunt, tamdiu motus ex arbitrio noſtro procedit. Quod ſi vero à ſpiculis v. g. ſalinis vermiculis aliaque re dolorifica, ad præternaturalem ſui contractionem ſtimulentur ſenſiles Nervorum canaliculi, & ſpiritibus viam hic illic præcludant ſtatim æquilibrium tollitur & præſto ſunt motuum Anomaliæ, quales Praxis clinica in infantibus præcipue tota die exhibet. Notatu digna eſt mimica illa geſticulatio & ſaltus, ſic dictam S. Viti choream æmulans, à vermibus, cujus meminerunt *Ephem. Germ. Dec.* II. *Ann.* 5. *p.* 10. *App.* Paralyſes ex eodem fundamento deducendas obſervavit *Salmuth. Cent.* 1. *Obſ.* 44. Pertinet huc etiam illud cæcitatis & aphonias exemplum quod habetur *Ephem. l. c. p.* 346.

XVI. Circa Febres ſcrupulus hærere poſſet, quomodo vermiculi in ſpiritus noſtros adæquatum harum ſubjectum agere poſſint, facile tamen eximendus illi, qui nobiſcum conſideraverit, ſubtiliſſimum illud cerebri nervorumque fluidum motuum omnium quidem eſſe auctorem, diverſimode tamen ab ipſis fibris, quas inhabitat, ſic vel aliter affectis determinari, cujus luculentum ſatis teſtimonium ſenſus ſuppeditant. Si jam à vermibus v. g. aliaque re moleſta, tubulata hæc fibrarum minutiſſimarum interſtitia ad violentam ſui corrugationem irritari contingat, ſpiritus per mutuam hanc parietum acceſſionem exprimi & ad interiora repelli neceſſum eſt. Et hinc omnia febrium ſymptomata, Frigus, cutis aſpera, Pandiculationes, unguium livor, impedita inſenſibilis tranſpiratio & quæ ſunt alia. Ubi vero ſphærulæ ſpirituum elaſticæ, ulterioris compreſſionis impatientes, ſummo niſu reſtitutionem ſuam intendunt, & tumultuarie huc illuc feruntur, viam ſibi per coarctatos tubulos cum impetu paraturi, æſtus ſequitur & incaleſcentia. Interdum ſine utriusque reciprocatione vel frigus continuum urget, quando Spiritus nimium compreſſi ſeſe expandere nequeunt, vel æſtus, quando a cauſa minus vehementi tremulus tantum fibrarum motus obtinet, ut ſpiritibus loco

de-

depulſis ad ſtationem ſuam redire protinus liceat, & ſic continua quaſi oriatur lucta; Ortas vero à vermibus Febres vid. paſſim in *Ephem. N. C.* Imprimis Febrium malignarum, caſtrenſium & Epidemicarum cauſa, iisdem a multis adſcribitur, quos in ægrotantium capite non raro, notante *Aldrovando de inſect. p. m.* 655. crebrius in ventriculo, *Eph. Germ. Ann.* 4. & 5. *Analect. p.* 288. nec non in reliquo corpore inventos legimus. Ipſam Peſtem *Kircherus in pec. Tract.* inde deducit.

XVII. Præ omnibus tamen hoc nomine male audiunt & ſemper fere monſtri aliquid alere obſervantur Febres ſic dictæ Exanthematicæ, h. e. cum cutis quadam efflorescentia puſtulisque conjunctæ. Et quemadmodum ſanguinem omnino verminoſum in ejusmodi morbis deprehendit *Rod. à Caſtro de Febr. punctic. Sect.* 1. §. 15. Ita Petechias in ſpecie a puncturis vermiculorum iſtorum non incongrue deducit *Hauptm. in Ep. ad Kirch. de viv. mort. Imag. p.* 200. Morbillos *Chriſt. Lang. in Diſſert. pec.* §. 55. In Variolis autem eos obſervavit *Zacut. Luſit. Prax. Med. adm. lib.* 3. *obſ.* 42. aliique. Confer. curioſam de his hiſtoriam in *Eph. Germ. An.* 6. *Obſ.* 3. Et aliam a *Cl. Schmiedio*, Civitatis patriæ famigeratiſſimo quondam Phyſico *ibid. An.* 8. *Obſ.* 85. relatam. In Scabie cæterisque Exanthematum generibus advertit & ſub teredinum nomine curioſe delineari curavit *Joh. Coſm. Bonomus E. G. Dec.* 2. *An.* 10. *App. p.* 35. Et militat ſane pro hac ſententia, præter medicamenta hic exhiberi ſolita, ſubita illa a frigore externo vel illitis amaris retroceſſio, vix aliunde ſine difficultatibus innumeris deducenda.

XVIII. Videlicet erumpunt Puſtulæ ejusmodi in ambitu corporis eadem ratione, qua in Tiliæ populi, aliarumque Arborum foliis morboſi illi tumores, Gallarum nomine Botanophilis venientes, luxuriant. Etenim ſive exterius adveniat, ſive cum Nutrimento interno affluat progenies verminoſa, interdum ipſa aeris liberioris cupida, ob æſtum febrilem, vel humorum acri-

Digitized by Google

moniam, interdum vero per Medicamenta finibus his eliminata, intra cutem tamen & cuticulam hærere plerumque conſuevit. Hic non deſinit pungendo rodendoque capillaria arteriarum venarumque vaſcula laceſſere, donec ſanguinem ſerumque plorent, ſæpe cuticulam colore tantum variegato maculisque purpureis diſtingens, ſæpe in papulas (uti Celſo dicuntur) majores minoresve, pro quantitate diverſa, attollens. Sicut videmus in vegetabilibus alium proventum Gallarum, alium Cocci, Opuntiæ, Poligonive. Conf. *Act. Phil. Angl. n.* 176. & 293. *it. Pancovii Herbar. pag.* 319. Humor vero, qui ita ſeceſſit, raro cum reliquo corporis fluento in gratiam redit, aut eidem rurſus admiſcetur, ſed brevi in pus fœdamque ſaniem coquitur, & ſepeliendo ibi animalculo mali hujus auctori inſervit. Coloris interim varietas, qua hi cutis floſculi ſæpenumero ludunt, & modo rubicundi, modo lividi, nigricantes flavique apparent, diatheſi humorum plus minus vitioſæ, admiſtisque ſalibus peregrinis tribuenda videtur, quæ plerumque individuus morborum ejusmodi comes eſſe ſolet.

XIX. Neque inſolitum eſt Tumores & Abſceſſus in glandulis partibusque carnoſis, eosque ſatis grandes oriri a vermibus. Qui, dum vaſorum texturam turbant, particulæ nutritiæ per arteriarum anguſtias adigendæ & continuato cordis pulſu poris quaſi incuneandæ, ad latera deflectunt & qua data porta ruunt, unde cutis in monſtroſos inflatur monticulos & carnei ejuſm. propullulant appendices. Præter Bubones Peſtilentiales qui ſimile quid arguunt, ſtrumas animata colluvie prægnantes in *M N. C. Dec.* 1. *An.* 5. *App. pag.* 8. pediculis refertas *ap. Foreſt. l.* 8. *Obſ.* 5. *in Schol.* Polypos narium in *Schenk. L.* 1. *Obſ.* 12. *p. m.* 182. Abſceſſum umbilici *ap. Carbrolium obſ.* 19. Similiaque plura hinc inde reperimus, quibus citandis merito hic ſuperſedendum. Inſtar omnium conſuli poteſt *Welſch. Exercit. de Vena Medinenſ.* Ubi quid Dracunculi valeant & quomodo efformatis per carnem cuniculis univerſum corpus Talparum more ſuffodiant, exponit. Ut non

attin-

attingam id mali genus, quod præter inſecta pilos aliaq; magis peregrina fovet, non ſine incantamenti ſuſpicione, de quo *Fromann. Tr. de Faſcinat. Lib.* 3. *p.* 6. *c.* 16.

XX. Antequam v. caput hoc finiamus, monendum videtur non eſſe nobis Animum, omnes modo adductos morbos ab animalculis unice & perpetuo derivare, multo minus *Kirchero. Mund. Subt. Lib.* 12. *ſect.* 2. *c.* 7. aliisque calculum nos addere, qui in omni morbo inſontes ſæpe vermiculos & putredinem animatam accuſare conſueverunt, cum plurima ab his toto cœlo diverſa eandem in corpore noſtro ludere poſſe ſcenam non inficiemur, ſed eos tantum ut cauſam morbificam inter cæteras haud extremo loco ponendam, conſiderare, quod tot obſervationum teſtimonia ſufficienter evincunt.

CAPUT II.

De Origine Morborum Animatorum.

§. I.

Contemplati hactenus ſumus Animalculorum in corpore humano varietatem, indagandum nunc porro, quis eorum ortus & qua via in abditiſſimos illos angulos penetrare queant. Dubium autem nullum eſt, quin quædam per aditus ſatis patentes ſeſe inſinuent & quidem in Aures Muſcæ, Culices, Erucæ, Curculiones, Araneæ, Millepedes ſimiliaque uti *Stalpart. van der Wiel, Cent. poſt. part. pr. Obſ.* 11. & *Ruland. Cent.* 10. *cur.* 82. annotarunt. Similiter in os, præſertim inter dormiendum hians ingreſſos hirudines ſerpentesque refert *Joh. Dan. Horſt. Ep. Med.* 7. Sed magis mirum eſt talpam per anum ruſtici vigilantis irrepſiſſe de quo *Platerus Lib.* 11. *Obſ. pag.* 457. Alia nonnunquam pro Medicamentis propinat officioſa mulierculaꝛum ſuperſtitio, quæ poſtmodum ſuos ibi fœtus enituntur & numero-

meroſa prole in corpore perennant. Cujus ordinis ſunt pediculi contra Icterum aſſumpti quorum meminit *Bonett. Sepulchr. L* III, *Sect.* 2. *Obſ.* 9.

II. Id vero cum rariſſime tantum accidat, diſquirendum haud immerito, quid de reliquis hoc pacto non admiſsis ſtatuendum? Non hic in explodenda veterum generatione æquivoca oleum & operam perdemus, cum his diebus vix quisquam ſit amplius, ſi *Bonan. Recreat. Ment. & Ocul. c.* 4. *pag.* 23. ſufficienter tamen ab *Antonio Felice in Ep. ad Malpigh.* refutatum, excipias, qui eidem patrocinari non erubeſcat, poſtquam a lynceis minimorum naturæ indagatoribus *Fr. Redi de Generat. inſect. Swammerd. Hiſt. inſect. gen. p.* 3. *Liſtero de Cochleis p.* 107. *Rajus Synopſ. Method. de animal. p.* 14. *ſeqq. conf. Act. Erud. Lipſ. An.* 84. *p.* 274. & *Leeuwenhœk. Ep. p.* 216. inſecta omnis generis, Cochleas atque Limaces, & ſi quæ his adhuc viliora, cœno lutoque originem debere credidit antiquitas; ex ovulis non minus prodire, quam perfectisſima quævis animalia, experimentis omni exceptione majoribus abunde demonſtrarunt, & lites omnes reciprocis in utramque partem rationibus olim agitatas irrefragabili ſenſuum judicio diremerunt.

III. Diffitendum quidem non eſt, tam obſcura ſæpius eſſe generationis hujus initia, ut ſeminum exilisſimorum pulviſculos & tantum non atomos nullis ſenſibus aſſequi valeamus. Licebit tamen omnium hactenus notorum originem ex principio ſuo ſeminali conſtanter aſſerere, donec aliud tempora ventura docuerint. Et quid mirum ovula hæc conſpectum noſtrum fugere? cum in animalculis jamjam adultis, eorumque membris diſcernendis, oculi exquiſitis etiam microſcopiis muniti deficiant. Sane, qui conſiderat in piſcibus v. g. genituram vix ad milleſimam corporis ſui portionem accedere, non difficulter judicabit quantula eſſe poſſit ſoboles acarorum aut vermium in lentore dentium à *Leuwenhœk*, obſervatorum, qui millenario numero vix cen-

centeſimam arenulæ partem adæquabant, & fatebitur nobiſcum, naturam minutias vix animo nedum ſenſibus concipiendas, ſtupendo artificio moliri.

IV. Si vero ad hæc jam cæcutimus, quid de abſtruſo formationis negotio, quod omnem tam viſus quam ingenii aciem eludit, dicendum? Quis ille partium omnium tam concinne & arte plusquam Dædalea ordinatarum Architectus? Torſit hoc omnis ſeculi philoſophos, ut plerique divinum quid ſapere illud, laudabili modeſtia concedant. Fœnerantur hic equidem multum luminis obſervationes in incubatis pennatorum ovis inſtitutæ, Harvæi, Malpighii, aliorumque Clariſſ. Virorum, ad ſingula momenta, & naturæ in opere ſuo gradus attendentium; pleraque tamen alta adhuc involvuntur nocte. Pauca hic tantum & ipſa ſuis dubiis laborantia balbutire conceſſum. Videlicet ovulum omne etſi interdum cum quovis puncto indiviſibili certare poſſit, in duas particularum claſſes diſpeſcendum, alias activas & moventes, paſſivas & motui horum obedientes alias. Utræque in colliquamento ſeminis amico vinculo junguntur & placide juxta ſe mutuo quieſcunt, illæ vero, ſpirituum nomine nobis venientes, per calorem externum poſtmodum à ſomno excitatæ, ſpartam ſibi demandatam aggrediuntur, & omnes materiæ poros fulguris inſtar permeando, eandem ſecundum ideam ſibi connatam mirificis cient motibus, usquedum liquoris hactenus homogenei nexus, inteſtino illo particularum diſſidio ſolvatur, craſſiora à tenuioribus ſeparentur, & in ſubtiliſſima vaſorum ſtamina ducantur, per quorum ſinuoſos meandros in ſuas ſingula ſtationes ablegari commode queant. Sic ſucceſſive omnia in membrorum figuram diſtingui incipiunt, & tandem in animalculum omni numero abſolutum concreſcunt.

V. Facilius conceptu eſt, quomodo ſeminium tale verminoſum hinc inde diſpergi, rebusque variis adhærere, & harum adminiculo in corpus noſtrum migrare queat. Valet enim hic illud

Ariſt. animarum plena ſunt omnia. Ordiamur ab his, quæ cum alimentis aſſumuntur, eorumque ductum ſecuta in totum dimanant corpus. Siquidem omne Potus Cibique imo Condimentorum genus, iisdem ſcatere deprehenditur frequentius. Aquæ profecto ſimpliciſſimæ unica guttula innumeram vermiculorum copiam continere viſa eſt *Bonett. Med. Sept. L.* 3. *ſect.* 10. *cap.* 18. Pluvialis ipſa, quæ radiorum ſolarium ope in vapores ſublimata majorem puritatis gradum acquirere creditur, nonnunquam illis abundat, ſicuti ex rubigine ſtirpibus infenſa manifeſte liquet *conf. Act. Erud. Lipſ. ſuppl p.* 425. Ut pluviam illam in Africa frequentiorem, quæ cutem arrodere, & veſtibus excepta tineas vermesque producere obſervatur *Relation de la Nigritie pag.* 89. hic allegare neceſſum non ſit. Et quanquam *Kircherus Mund. ſubt. L.* 12. *Sect.* 2. *c.* 8. Fontanas non æque ac pluviales vermibus obnoxias aſſerat, contrarium tamen aliquoties vidimus, aquam horis matutinis eductam ſpectantes, quippe quæ vermiculos bicaudatos candidos & per aliquot dies in Scypho vitreo vivaces exhibuit. Et hæc forte ratio ſubeſt, cur *Muys in Prax. chir. ration. Dec.* 1. *Obſ.* 2. Aquæ uſum ad eluendos oculorum ſordes, longa experientia & frequenti hominum male inde habentium exemplo innixus, tantopere diſſvadeat, ob metuendum ſcil. vermiculorum contagium, & ophthalmiam inde oriundam ad exemplum illius, quam *Pechlin. lib.* 2. *Obſ.* 35. notavit; præſertim illis in terris ubi non alia ſuppetit, quam in ciſternis aſſervata & per longam moram vitium capiens.

VI. De Marina nihil dicam, quandoquidem nemo niſi ſumma adactus neceſſitate eandem haurit, tum vero copioſiſſimis refertam vermibus notarunt itinerariorum Scriptores; potiſſimum ubi extremos curritur ad Indos, & propius ad æquatorem vela ſunt facienda. Unde ratio non obſcura peti poteſt Scorbuti deſperatiſſimi, aliorumque Morborum, qui tum ordinarie ſupervenire ſolent. Peſſima inter omnes dubio procul eſt Aqua ſtagnans

ſtagnans paludis atque foſſarum, propter fœturam Animalium plus minus venenatorum ibi perpetuam. Cumque *Lycoſthenes Kirch. Mund. Subt. Tom.* 2. *p.* 352. allegatus, Ann. 1549. in Hungaria, tria hominum millia ſerpentibus ranis ſimilibusque intra ilia ipſorum exortis periiſſe memorat, vero ſimillimum videtur Seminia ejusmodi cum potu aquarum hic loci undique putridarum ingurgitata fuiſſe. Id quod egregie confirmat Hiſtoria Ancillæ Altenburgenſis de qua *Reineſius ad Th. Barthol. Act. Haffnienſ. Vol.* 2. *p.* 114.

VII. Sed objiceret forte aliquis paucisſimos & non niſi anguſtioris fortunæ homines ſitim aqua lenire, plerisque vinum, cereviſiam, & quæ delicatioris palati pruritus excogitavit, alia ſuppetere. Verum ſciat nec hæc à vitio illo immunitatem nacta eſſe, Cereviſia enim per noctem ſervata vermes ſatis copioſos genuit *Paulin. Cynogr. Sect.* 4. *cap.* 3. *pag.* 169. Unde facile patet quodnam exinde metuendum damnum, ſi quis heſterno potum affundat recentem. Dubitari etiam poſſet an pueri noctu potantes ſitiant propter Lumbricos, an hos potius producant ex hauſtu intempeſtivo. Ab hoc autem metu eximi nemo poteſt penitus, Nectare licet & Ambroſia utatur, ſiquidem ad minimum ex aqua eluendis poculis cyathisque dicata contrahi virus tale facillime poteſt.

VIII. Cibum ſi examinemus ſive crudus is fuerit, ſive arte paratus culinaria, nullibi deerit inſectorum funeſta proles. Quis enim illam deſideret in Pomis, pyris, prunis, moris, rubis, pilis aliisque fructibus horræis? Ex quorum avida incautaque ingluvie pueri fortasſis noxam ſæpe ſentiunt non levem, Scabiem puta, tineam capitis, aliaque hujus commatis mala. Graviora autem perpeſſus eſt ille, qui in *Eph. Germ. Dec.* 2. *An.* 7. *App. pag.* 142. cochlearum ovula cum uvis devoraverat. Et quis ignorat plantam omnem peculiarem ſibi vermiculum alere, cujus jucundum aliquando ſpectaculum in Herbis variis ad pu-

trefactionem, pro eliciendo inde ſale volatili, ſepoſitis, obtigit, ubi totidem fere diverſisſimæ figuræ animalcula volupe erat cernere. Cum vero tot nobis olera in alimentum cedant, quis liber ab eisdem erit? Similiter caſeum tum recentem tum antiquum incolentes diverſi generis Acari, vulgo notisſimi ſunt, & à pluribus in deliciis ponuntur. Lac ipſum inſenſibilibus animalculis plenum microſcopia quandoque docuerunt; vid. *Kirch. Mund. ſub. L.* 12. *Sect.* 2. *cap.* 1. Et quemadmodum Panis ſitu præſertim ſqualidus non raro verminat teſtimonio *Eph. Germ. Dec.* 2. *Ann.* 10. *Obſ.* 171. ita carnes omnis generis, ferinæ potisſimum, frequentius hoc malo tentantur, ut nec ſale nec ſumo præſervari ſufficienter queant, exemplo lardi ap. *Borell. Obſ. microſc.* 14.

IX. Quoad condimenta, ſal commune inter cætera uſitatisſimum ſuos fovere vermiculos ingenti obſervationum acervo adſtrui poſſet. vid. imprimis *Tranſact. Angl Menſ. Mart. An.* 1682. Non minus quam Saccharum, conſule *Act. Haffn. Vol.* 1. *Obſ.* 54. Piper *ibid. Vol.* 2. *Obſ.* 3. & *Act. erud. Lipſ. Ann.* 85. *p.* 590. Cariophyllos, Nucem myriſticam aliaque in univerſum omnia *Ephem. Germ. Ann.* 10. *Obſ.* 115. Aceto autem tam copioſæ innatant anguillulæ ut vel ipſam ejus acrimoniam ex numero vermium deducant nonnulli. Quam opinionem tamen falſitatis, convincit *Leeuvvenhœk, in Arcan. Nat. p.* 4. non omne Acetum hyberno præprimis tempore iisdem ſcatere annotans.

X. Multa quidem ex ſeminiis his, rebus tantum non omnibus adſperſis per coctiones varias alterationesque perire, negandum non eſt, quædam tamen etiam poſitis certis circumſtantiis impune illas ſuſtinere & in nobis poſſe reſurgere integris viribus, plurima ſuſpicionem faciunt; in quibus tamen fuſius nunc explicandis deſudare nulla necesſitas cogit, cum pleraque easdem non experta ingerantur; ſufficiet videre, quid periculi iisdem immineat ab alterationibus in corpore noſtro ſubeundis.

Non

Non leve eſt illud quod in alimentorum ſolidiorum præſertim aſſumptione minatur Maſticatio, cujus tamen vim evadunt plurima & vel dentibus ipſis adhæreſcunt, malorum ſuperius recenſitorum fabri, vel una in ventriculum devolvuntur. Hic Salivæ & fluidis aſſumptorum partibus innatantia, per interpolatas ventriculi contractiones excutiuntur non raro & inteſtina amandantur citius, quam à ſpiritu, Digeſtionis omnis auctore, ſufficienter ſubacta fuerint, & fœcunditate ſua exuta; vel etiam duriorum & concoctu difficilium maſſularum cortice munita virtutem ejus ſubterfugiunt. Favent hic multum & Symbolum ſuum conferunt cruditates in Ventriculo collectæ, ejus actiones mirum quantum ſæpe debilitantes, imprimis pituita tenacior commodam iis præſtare poteſt matricem, qua incruſtata tamdiu forte latitant, donec animalculum inde excluſum, proprio robore ventriculi ſpirituumque impetum ſuperare aptum ſit. Et ut taceamus, ſpiritum noſtrum vitalem non facile aggredi illud quod etiam vitale eſt, quid mirum ovula ejusmodi hic aliquandiu deliteſcere incorrupta? cum grana Avenæ à milite deglutita germinaſſe ibidem aliquando, radicibusque actis in culmum & ariſtam ſurrexiſſe teſtentur *Nouvelles de la Republ. des Lettres. An. 85. p.* 994.

XI. In Inteſtinorum tubum elapſis à Bilis & ſucci pancreatici affuſione quid metuendum? Cum hic Salivæ analogus omni acrimonia notabili deſtituatur, illa vero particulis Sulphureis & Salſis inſuper donata, magis facilem ſe iis præbet, quam quidem voluit Helmont. quod innumera vermium ibi repertorum exempla teſtantur. Hinc alia cum fæcibus ulterius protruduntur & in inteſtinorum anfractibus cellulisque hinc inde hærent ovula, moleſtos inquilinos paritura, alia per velamenti bombycini vaſorumque lacteorum anguſtias trajiciunt, quod nemo in dubium vocabit, adſtructam ovulorum horum exilitatem ſecum reputans, & ſi pulveres medicamentoſi nunquam ad parem cum

his ſubtilitatem redigendi eas penetrant, multo magis his patebunt. Antequam vero viam conſuetam ad cor usque abſolvant, ſi commodum alicubi latibulum nacta fuerint, in medio itinere interdum divertunt & abſceſſus Meſenterii v. g. aliarumque partium cognatarum verminoſos producunt. Sanguini autem affuſa in omnes partes, quas fluentum hoc non interrupto circulo alluit, facile deponuntur, ibidem augentur & in vermiculos corpus exeſuros abeunt.

XII. Nunc ad Aërem, cujus uſurâ nec ad temporis momentum ſine manifeſto vitæ diſcrimine excludimur. Vehit autem hic innumera vermium ſemina, ut experimento facili demonſtravit *Kirch. de Peſte Sect. 1. c. 7.* exponendo ſcil. aquam puram vaſe aperto contentam aëri liberiori, ita enim poſt aliquot dierum intervallum, varias in ea deprehendit beſtiolas, vaſe clauſo non æque notandas. Tali ſeminio imprægnatus Aër non modo pluviam ſed & Nivem obſervante *Raygero Eph. Germ. An. 4. Obſ.* 89. atque Rorem corrumpit. Neque opus ut ad mentem quorundam Panſpermiam fingamus, ex concurſu alimentorum, aut mirabili fortuitaque particularum ſubtiliſſimarum unione reſultantem, cum vero longe ſimilius ſit, quod ſtatuit *Cl. Philipp. Jacobus Hartmannus in Exerc. de Generat. Mineral. Vegetabil. & Anim. in Aëre. cap.* 4. minima corporum ſeminia cum vento elevari, atque ita quaquaverſum diſpergi.

XIII. Inſpirata hoc mediante ovula, vel ſalivæ admiſcentur, cum eadem per œſophagi canalem in ventriculum depluunt, & indicatam in antecedentibus viam emetiuntur; vel Tracheam aſperam & pulmonum cellulas ſubeunt cum ſanguine breviori via communicanda. Quid vero magis apte excogitari queat ad reddendas morborum Epidemicorum cauſas, eorum puta, quos ex Aëre vulgo deducunt, quam ſi ſtatuatur vermium ejusmodi ſemina vel immediate inſpirari atque ita Pulmones, cor, pectusque

inqui-

Digitized by Google

inquinari, quemadmodum greges ovium phthiſin exinde contrahere crebrius videmus; vel alimenta fructus arborum &c. ab iis conſpurcata aſſumi, quæ ventriculum poſtmodum & inteſtina erodendo Dyſenteriam producunt, qualem in caſtris Danorum graſſantem deſcribit *Paulus Brandius Act. Haffn. V. Vol.* 5. *Obſ.* 31. aliaque hujus farinæ mala.

XIV. Superſunt adhuc, quæ diverſo à prioribus modo per contagium ſcilicet corpori inferuntur. Sic notiſſimum eſt Scabioſorum chirothecas impune vix indui, lectum lue Venerea correpti tuto haud uſurpari, & multo minus converſari familiariter cum leproſis, vel congredi cum infectis licere. Hic non abſonum quidem eſt, ex recepta quorundam ſententia, dicere, fermentum mali ex uno corpore in aliud ad hoc diſpoſitum traduci per contactum, ſicuti ex. gr. pomum putridum ſimiliter corrumpit, quotquot attigerit. Quandoquidem vero moram id ipſum aliquam neceſſario requirit, arduum eſt quodammodo demonſtrare, qua ratione in momento per oſculum v. g. in conſortium labis trahi poſſit corpus cæteroquin ſanum. Aſt magis plana res erit ſi quis credat eandem à vermibus ſui generis produci, quales in Scabie Hiſpanica inſtar limacum invenit *Hauptm. l. ſup. cit.* & tantæ fœcunditatis, ut intra dimidium horæ, quod fidem fere ſuperat, quinquaginta alios ſibi ſimiles partu effuderint. Nec difficile videtur explicatu, quomodo parva magnorum morborum initia tam late ſerpere, & in aliquot annorum tædia protrahi queant, multiplicata indies cauſa morbi continente.

XV. Accenſenda his ſunt Animalcula in vulneribus abſceſſibusque citra ſanguinis vitium aliquando prognata. Quid enim obſtat, quin à muſcis aut inſectis aliis circa partes haſce morboſas obvolitantibus eo deportentur ſeminia ejusmodi, quod carnibus aliis, tam crudis quam coctis, accidere videmus; vel cum liquoribus medicamentoſis, unguentis, faſciisque affricentur? Nec incredibile adeo eſt, cute alioquin integra, ex proceſſu uteri in tenuiſſi-

iſſimum aculeum interdum deſinente, ipſis poris mandare fœtum ſuum inſecta poſſe, ſimili modo ac id in vegetabilibus fieri obſervavit *Freder. Schrad. in Ep. de Microſc. uſu.*

XVI. Hæc cum ita ſeſe habeant non miror amplius tam frequentes tamque varios occurrere morbos animatos, miror potius quemquam mortalium immunem eſſe ab hoc contagio. Neque neceſſum puto ut Cacodæmonis aſtum viresque in producendis iis quæ monſtroſa & inſolita prorſus apparent, accuſemus; ſiquidem nihil vetat, cum aromatibus, aliisque ex omni terrarum orbe allatis mercibus, ſemina quoque apportari eorum quæ antehac nunquam viſa ſunt. Ut taceam hybridas fortaſſe ex congreſſu diverſi generis inſectorum non difficulter oriri, quod vario illuſtrari exemplo poſſet ſi opus.

CAPUT III.

De Signis Morborum Animatorum.

I.

UT autem certiores de eo ſimus, num morbus quis ab iſtiusmodi Animalibus oriatur, neceſſum eſt ut ſigna eorum Pathognomonica examinemus. Enimvero unicum eſt, ut puto, infallibile & maxime firmum, ſi nimirum vermes aliæve beſtiolæ ſeſe conſpectui noſtro ſiſtant, & vel in ipſis ulceribus, abſceſſibus & exanttematibus apertis deprehendantur, vel per excretoria loca uti ſunt os, nares, alvus, urethra &c. prodeant vel ejiciantur vivi mortuique. Ita non male à vermibus deduxit *Stalpart. van der Wiel. Obſ. rar. Cent. poſt. Obſ.* 29. dolores ventris in puerpera poſtquam in partu unum alterumque enixa eſſet. Eventus enim demonſtravit rei veritatem, ſiquidem dato Anthelmintico poſt magnam cum lochiis excretam vermiculorum copiam reſtituta fuit.

II. Et quandoquidem fieri poteſt ut qui vermes inteſtinorum alit, ex alia quacunque cauſa ægrotare queat, ex. gr. ab aëre frigido contrahere febrem, pleuritidem aliumve morbum, qui ad lumbricos nequaquam attineret, nihilominus, ſi pro ſcopo purgandi aperiendi vel quocunque alio, amara acria ſimiliaque propinentur ægro, tumque per accidens expellantur beſtiolæ, quis dixerit febrem vel pleuritidem ab iis orta fuiſſe? Itaque probe cavendum, ne quis fallaciam committat non cauſæ ut cauſæ, & animadvertendum ſedulo, num quæ connexio inter morbum ſit atque vermes, potiſſimum an his fugatis malum connexum inſimul deſinat.

III. Quamdiu vero deliteſcunt, non poſſumus equidem adeo ſecure illos pronunciare, ſunt tamen circumſtantiæ plures non vanam ſuſpicionem injicientes & augentes, maxime ſi plures concurrant in eodem ſubjecto. Inprimis Anamneſtica ſigna non negligenda ſunt. Etenim ſi quæ ſymptomata poſt excluſionem vermium aliquandiu ſedata, elapſis aliquot hebdomadis menſibusve recrudeſcant eodem modo, quis dubitet ſimiliter oriri à progenie verminoſa relicta in nido, viresque ſuas colligente?

IV. Nec leve eſt argumentum ab Analogia vel inductione deſumptum, quod præcipue in Endemiis & Epidemiis locum habet. Ubi Dracunculi frequentiores ſunt e. g. in Inſula Ormo, nemo de illorum præſentia dubitat, quam primum tumor admodum doloroſus ſub cute attollitur. Ubi vero morbus graſſatur Epidemice, qualis Anno 1683. in dominio Venetorum plus quam 60000. hominum infeſtabat febris vermiculoſa, non male judicamus & qui inibi terrarum habitant & qui reduces inde veniunt, ſi de ſimilibus conquerantur ſymptomatibus, eosdem etiam ex pari ægrotare cauſa, conf. *Welſch. Hecatoſt.* 11. *Obſ.* 59.

V. Sunt autem ſigna Vermium, quæ morbus ipſe ab iis natus ſuggerit, præcipue moleſtia quam creant dum moventur. Ita vermem ad fauces aſcendentem iterumque ad ſtomachum revertentem ſentiebat vidua quædam notante *Joh. Paterſ. Hain. Eph. G. An.* 4 & 5. *Obſ.* 80. alia virgo volutationem circa umbilicum percipiebat, cum dolore atque tumore, quo rupto tres craſſi longi & teretes lumbrici cum copia puris excreti fuerunt, cura *Joh. Muralt. Eph. Germ. Dec.* II. *An.* I. *Obſ.* 104. Alius immani odontalgia ac periodica vexatus ſenſit in dente aliquando ſaliens quid referente *Paulin. ibid. Dec.* II. *An.* 7. *App. p.* 122.

VI. Idem confirmat Dolor peculiaris puncturæ aut morſui ſimilis quem ægri experiuntur in parte affecta. Refert *Frommann. in Eph. Germ.* 4. *Obſ.* 190. ſe viſitaſſe fœminam, quæ non tantum reptilis ejusdam animalis motum intra ſe, ſed expreſſum velut è catello ſugente ſuctus ſenſum, ſe percipere conqueſta, ſerpentem poſtea cœruleum ad cubiti longitudinem, ſatisque craſſum per alvum ejecit. Sic vermem cordis recte judicavit *Gabelchoverus Cent.* 3. *Curat.* I. ex eo quod puella lumbricis alias vexata ſingularem in corde dolorem per intervalla recurrentem indicaret, non ſecus quam ſi candentibus forcipibus vellicaretur.

VII. Quo majores exiſtunt vermes, hoc acerbior quoque dolor eſt, prout exemplum adoleſcentis, à ſatis miro modo inteſtina lancinantibus lacerantibusque afflicti à *Foreſt. L.* 21. *Obſ.* 36. relatum oſtendit; ſin minores fuerint, pruritum potius excitant, ut aſcarides in inteſtino recto, aut vulva, de quibus dictum ſuperius. Sed pruriginem oculorum cum rubore quinquennalem à minutulis & inſenſibilibus vermiculis, quod rarius eſt, notavit *Pechlin Obſ. Med. L.* II. *Obſ.* 35. De ſcabie herpete ſimilibusque exanthematibus ex *Bonomo* itidem cap. I. jam actum.

VIII. Moleſtiam hanc, pro gradu doloris diverſo, excipit ordinarie inquietudo vel anxietas plus minus vehemens. Sic apud *Benivenium cap.* 92. *de abditis morbor. cauſis*, legimus de puero

puero quodam lumbricis laborante, qui nullo modo quieſcere poterat, ſed ita ſemper hinc inde tumultuario impetu & inordinato motu ferebatur, ut etiam ſtare volens, iterum titubaret caderetque. Apud *Amat.* par habetur hiſtoria *Cent.* II. *Cur. Med.* 40. de quadrimulo lumbricis infeſtato, qui totus nauſeabundus in uno loco haud permanebat, ſed hinc inde tanquam inſanus jectitabatur, reſtitutus poſt myriades vermiculorum veſica incluſorum ejectos per alvum.

IX. Potiſſimum ſubitanea invaſio atque remiſſio, quod egregie illuſtrat Hiſtoria *Pechlin. L.* 1. *Obſ.* 65. nec non acceſſiones ac reditus graviorum ejusmodi ſymptomatum, ſine manifeſta cauſa, haud obſcure indicant, vermes potius quam humores accuſandos eſſe. Quomodo enim e. g. dolor dentium, vitio ſanguinis ſeriique natus, ex improviſo & deſinat & redeat, poſt aliquot temporis momenta, nemo facile intelligit; verum ſi dentem carioſum à verme obſeſſum nobis concipiamus, ſatis apparet quamobrem dolor interpolatus recte monente *Sennert. Prax. L.* II. *part.* 1. *c.* 11. accidat, ſcilicet, ſecundum vermiculi motum ac rolionem varians.

X. Attendi etiam Tempus meretur, quo Symptomata graviora ſentit æger. Id quod abunde eluceſcit ex caſu ſequenti: Vidua erat honeſta & pia, quæ primum in templo, cum dies eſurialis ſolenniter celebraretur, tantas repente anxietates patiebatur, ut alta voce clamaret ſe à Cacodæmone cruciari miſere, auxiliumque imploraret omnium; ab eo tempore repetebat inſultus idem crebrius, tantaque cum vehementia, ut præ ſummis cruciatibus, & mentis alienatione, Blaſphemiam & convicia in ſanctiſſimum Numen effunderet, ac tandem pro penitus obſeſſa haberetur. Poſtquam igitur meam imploraſſet opem, ex acceſſione, quæ ut plurimum jejuno ventriculo fiebat, ex duratione item nonnunquam ad aliquot horæ minuta vix extenſa; cum & caput & reliqua viſcera ſalva eſſent, ægraque ſe ipſam cætera ſanam pronunciaret,

niſi quod nonnunquam à ſpiritu maligno in ventrem ipſius irruente adeo exagitaretur, ut præ ſumma, quam hinc pateretur, tortura, neſciret penitus, quid ageret aut loqueretur, nec non ex aliis circumſtantiis vermes ſubeſſe judicavi, eumque in finem Electuarium ex mercurio dulc. Reſin. Scammon.& Conſerv.Roſar. paravi, quo factum eſt,ut tertia die,cum id omni mane aſſumpſiſſet,vermis per alvum unicus deturbaretur mortuus, totus hirſutus ad craſſitiem minoris digiti fere accedens ac longitudine pedem quodammodo ſuperans. Vivit autem jam ad octo annos ab eo tempore prorſus immunis ab illo paroxyſmo.

XI. Vulgo notum eſt & jam olim obſervatum, famem inſatiabilem produci à vermibus. Id a verme ultra duodecim cubitos longo in fæmina quadam obſervavit *Alexand. Trallian. de Art.Med. lib.*7. *c.*4. *Foreſt. autem L.*21. *Obſ.*38. *in Schol.* refert fuiſſe aliquando morbum Epidemicum Saraguſæ, quem & famem appellabant, cum omnes eo correpti ſaturari non poſſent; cumque infiniti morerentur, Medicus quidam ſagax propinavit crebrò Bolum Armeniam, modo per ſe modo cum Theriaca; à quibus per anum infinitos & in orbem coactos vermes dejecerunt & præter mentem quamplurimi reſtituti ſunt.

XII. Nec reticendum arbitror lumbricos ſimiliaque animalia in ventriculo cognoſci luculenter exinde, ſi quis ab aſſumptis Amaris reddatur anxius, iterumque a dulcibus levamen ſentiat. Ita vidimus puellam graviſſime afflictam, quotiescunque cereviſiam biberet lupulatam, cumque à medico ad vermes necandos ipſi pulvis ex Myrrha Succin. & Caſtor. exhiberetur, ſtatim præ doloris atrocia in furorem acta, lacerare veſtes, evellere ſibi crines, & paulo poſt humi proſtrata, ſolum aſſeribus compactum petere unguibus, non ſine ſanguinis è digitorum apicibus profuſione cœpit, donec hauſtus lactis cum ſacharo propinatus eandem tranquillaret; ad imitationem illius molitoris, qui cenſente *Roslero Eph.* Germ. *An.* 3. *Obſ.*311. à lacertis in ſtomacho latitantibus

bus vexatus levamen ordinarie ſenſit, quando lacte dulcibusque veſcebatur.

XIII. Forent adhuc aliqua ſignis vermium annumeranda, uti ſaliva copioſior cum impetu in os effuſa, quod ab *Hipp. de Morb. L.* 4. *c.* 27. *p. m.* 152. vermem latum ſignificare dicitur; item ſitis nocturna, ſtridor dentium in ſomno, pruritus narium, facies ſqualida, oculi concavi, fœtor peculiaris ex ore, tuſſis aſſidua & ſicca, ventris diſtenſio, ſimiliaque de quibus vid. *Sennert. Prax. L.* 3. *P.* 2. *Sect.* 1. *c.* 5. *Riv. Prax. Med. lib.* 10. *c.* 9. *aliique*. ſed mihi ſufficiat indicaſſe potiora.

CAPUT IV.

De Cura Morborum Animatorum.

I.

SUpereſt ut quoque videamus quæ remedia affectibus iſtiusmodi opponenda. Sunt autem innumera pene, tamque diverſa, ut dubitare non immerito quis poſſet, quibus utendum; ſiquidem eorum quædam, ſi ſaporem advertas, amara ſunt, acria, acida, ſalſa plus minus nauſeoſa &c. quædam potius inſipida ſunt aut ſaltem non adeo ingrata, quædam etiam dulcia & jucunda magis. Si odorem, quædam graveolentia, quædam inodora, vel etiam ſuaveolentia.

II. Prioris generis id eſt amara ſunt; herba Abſinth. Abrotani, Card. ben. Centaur. min. Chamædr. Hyperic. Tanacet. Agerat. Balſamit. Radices Gentian. & Fraxinell. Lignum colubrinum Cort. Aurant. Myrrh. & quæ purgandi vim habent, Aloe, Colocynth. Gratiola, Rhabarb. de quibus ſingulis paſſim auctores.

III. Acria ſunt; Naſturtium omne, quorſum accipitrina quoque referri ſolet, Ruta, Rad. Armorac. Helen. Angelic. Impe-

rat. Petaſit. cepæ, Allium, & quæ hujus odorem habet herb. ſcordii. Nec dubium eſt quin ſpiritus vini vel vinum ipſum hoc nomine vermes expellat de quibus *Barthol. Cent.* 4. *hiſt.* 9.

IV. Acida idem valent; ſuccus citri & aqua inde deſtillata juxta *Panaroll. pentecoſt.* 5. *Obſ.* 3. *pag.* 143. ſpiritus ſalis, ſulphuris, vitrioli, ſecundum *River. l. a.* Nec ignobilior eſt Clyſſus Antimonii, & cum eo paratæ tincturæ florum roſar. e.g. ſp. vitrioli Philoſoph. ut dicitur &c. Uſitatiſſimum Indis narrante *Piſone Hiſt. Natur. L.* 2. *c.* 15. remedium præbent fructus acidiſſimi Caraguata eorumque liquor deſtillatus, addito tantillo Tamarind. & mellis ſylveſtris.

V. Alcalia item ſeu ſalia fixa, & lixivia omnis generis, eum in finem commendantur, ſal, abſinth. puta Centaur. min. Tanacet. Hyperic. & Artemis. &c. vid. *Heurnius ad Fernelium p.* 172. *Gieſvein in Hodog. Med. pag.* 870. & *Wedel. in Amœnitat. Mater. Med. L.* 2. *ſect.* 2. *c.* 8.

VI. De Salibus volatilibus, camphora in ſpecie, nullum eſt dubium, quin ea quoque vermibus infenſa exiſtant; ſiquidem Sal volat. C. C. tanquam præſtantisſimum laudatur à *Prævot. Select. Remed. p.* 55. Liquor C. C. ſuccinatus, Tinct. Bezoardica ſimiliaque idem forte agunt, ſi in malignis unquam valent. Nam & ſuccinum Anthelminticis merito accenſetur à Cl. *Wedel. l. a.* & ſalſa reliqua ventris animalia fugant, uti ſal commune atque foſsile, Nitrum vitriolatum & Tartarus vitriolatus, de quo *Agricol. in Popp.* Sal Ammoniacum ejusque flores vitriolati, prout ex calcinato vitriolo vel capite mortuo ejus parare illos docet *Boyle de utilitat. Phil. Experim p.* 235.

VII. Nauſeoſa magis ſunt odore ſaporeque, Caſtoreum, de quo *Zacut. in Prax. adm. l.* 1 *p.* 35. Galbanum a *Galeno* quondam commendatum, Sabina quæ omnia præter hominem animalia necare dicitur a *Rattray in Sympath. & Antipath.* Nicotiana ut & ſem. carthami. Rad. Turpeth. Gutta Cambod. & purgantia pleraque.

VIII.

VIII. Idem fortaſſe de Narcoticis cenſendum, opio puta, ſolano, Mandragora ſimilibusque; ſiquidem & odor eorum viroſus non poteſt non expellere vermes; & virtus ſtupefactiva quæ ſubeſt aut necat penitus aut enervat ſopitque illos ad minimum. Hinc Theriacæ præſtantia & Mithridatii ex parte; item pro uſu externo cocculorum atq; ſeminis hyoſcyami, contra dentium vermes optimi; fruſtra diſſentiente *Hollerio ad lib. 5. Galen. de Comp. pharm. perioch. 5. p.* 19.

IX. Notum eſt alias, oleoſa inſectis inimica eſſe, quatenus lentore ſuo animalium ſpiracula occludunt ex mente *Hard. in Apiar. Obſ.* 3. *Schol.* conf. *Malpigh. de Bombyce p. m.* 18. 19. Atqui & commune oleum olivarum vulgo à mulieribus uſurpatur teſte *Riv. l. a.* Non opus eſt igitur ut Oleum Scorpionum hic prolixe referam ex *Gabelchovv. Cent. 5. curat* 98. annotatum, vel Ol. Rapar. in quo Mercurius viv. ebullierit ex conſilio *Hanneman. Eph. Germ. An.* 4. *Obſ.* 83. multo minus oleum Heraclinum, quod è corylo *Stokerus in Empirica.* Buxi ligno *Quercet. Pharmac. Phytol. c.* 6 *p.* 775. deſtillare jubet; vel Petroleum, cum horum acrimonia gravisque odor in hoc paſſu efficaciſſima, ad præcedentem potius claſſem eadem rejiciant.

X. De Corallina utilisſima in verminatione, dubitari poſſet annon ratione ſalis marini, quo infecta eſt, operetur. Videtur enim explicatu quodammodo difficile, qua ratione vim ſuam exerant iſtiusmodi lapidoſa terreaque inſipida & inodora fere, uti ſunt C. C. uſtum, adeo decantatum a *Foreſt. L.* 21. *Obſ.* 35. *in Schol.* corallia, creta, Bolus, Terræque ſigillatæ a *Sorbait oper. p.* 186. & 194. & *Prævot. Mat. Med p.* 386. & 388. item Limat. martis a *Glauber. Furn. Philoſoph. p.* 2. *c.* 9.

XI. Duplici autem id pacto fieri poteſt; aut enim pulveres duriorum præcipue concretorum, aſperitate ſua lumbricis exoſa ſunt, dum tenera ipſorum corpora lacerant atteruntque; quem in finem, ni fallor, ab Hippocomis ſetæ porcorum minutim inciſæ

ad-

Digitized by Google

admiſcentur pabulo quando a vermibus infeſtantur equi. Aut quæ inſipida ſunt in ſe, ſaporem acquirunt ex mixtura cum aliis, ſalſum, vitriolicum, auſterum plus minus nauſeoſum &c. Id vero tota die fieri videmus ex concurſu eorum cum acidis; nec abs re commendat *Wittich. in Vade mec. p.* 352. C. C. uſtum in aceto ſolutum, tanquam ſaluberrimam pueris Medicinam. Quid ſi acidum concurrat in primis viis, quod verminoſis ob jacturam particularum oleoſarum & laudabilium in chylo, familiarisſimum eſt, teſtante halitu oris acido, utpote quem inter lumbricorum præſentium ſigna tanquam frequentisſimnm ac ordinarium primo loco memorat ſæpius jam allegatus *Riverius*.

XII. Idem de Mercurio vivo ſentiendum jurato vermium hoſte, quacunque demum ſub forma exhibeatur. Quis vero neſcit eundem ſtatim vires veneni acquirere ex connubio acidorum ſalſorumque. Ac hæreo certe an Mercurius dulcis præferendus ſit crudo tanquam magis correctus ex ſententia *P. J. Fabri in Pathol. Spagyr. c.* 54. §. cum non parum Salis jamjam abſcondat, nova & pauca quidem accesſione in corroſivum iterum facile convertendus. Largior autem eundem magis potentem exiſtere, magisque commode in uſum vocari, quod præ currente felicius ſolvatur in ventriculo, atque ſic & alvum ſubducat & ad ſanguinis maſſam ſi opus, abeat ſine morâ.

XIII. Nec enim conſultum eſt lumbricos in corpore mortuos relinquere, ob damnum ex illorum putredine metuendum, itaque vel Purgantia cum Anthelminticis miſcenda, vel adhibenda ſtatim poſt uſurpationem horum jubente *Deodat. in Panth. Hyg. lib.* 3. *c.* 24. *pag.* 163. Atque ideo quæ utrique intentioni ſatisfaciunt, id eſt necant atque evacuant ſimul, non immerito reliquis præferenda ſunt, ſi modo circumſtantiæ morbi ea permittant.

XIV. Quid ſi vero exanthemata maligna, variolæ, morbilli, purpura &c. id impediant? Equidem in principio palmam omni-

Digitized by Google

omnibus præripit Mercuriale purgans, experientia multiplici probatiſſimum; aſt in ſtatu non æque convenire videtur. Aptiora potius tum temporis erunt Cinnabarina cum Antimonialibus, Unicornu, C. C. Terra Sigill. & lap. Bezoar itidem adverſus vermes optimo, notante *Worm. in Muſ. pag.* 111. herb. Galegæ, fl. tunicæ ſimiliaque Anthelmintica & Alexipharmaca. Scilicet mitioribus utendum quandocunque febris adeſt acuta; ſi vero benignior vel nulla prorſus concurrat, myrrhata quoque & amara acrioraque promiſcue præſcribere nil vetat.

XV. Vidimus hucusque ea medicamentorum genera, quæ fugant interaneorum animalia necantque. Enimvero aperto cum iis marte pugnare ſemper haud licet. Solent Indi Laſer ſeu Aſam fœtidam cavernis dentium indere in dolore annotante *Garcia ab Orta lib.* 1. *c.* 3. quam facultatem illi etiam tribuit *Dioſc. lib.* 3. *cap.* 76. *Plinius* tamen *lib.* 22. *c.* 23. id non probat, quod viderit quendam in furorem hinc abreptum ex alto ſeſe præcipitaſſe. Et dira admodum ſymptomata excitari nonnunquam, ſi quis acrioribus eos impugnare velit, quotidiana adhuc loquitur experientia. Fortiora proinde non adhibentur ſecure, quam diu mitiora ſufficiunt.

XVI. Nec male cum Anthelminticis miſcentur dulcia; lac, ſaccharum, mel, extract. caſſiæ, paſſulæ, ficus atque ſimilia. Eamque in gratiam proſtat in officinis uſitatiſſima confectio ſem. Cinæ ſ. ſantonic. Inſtar omnium ſit mercurius vivus cum ſaccharo Thomæo tritus in mortario vitreo usquedum perfecte uniantur ex conſilio *Baricelli Hort. gen.* vel ſpiritus vitrioli cum ſaccharo candido coagulatus juxta *Lang. Pathol. animat. cap.* 54. *pag.* 478. Ineſcantur enim dulcibus ut occidantur, adeoque rotularum & morſulorum uſus in hoc paſſu contemnendus non eſt, judice *Wedel. Pathol. med. Dogm. Sect.* 2. *c.* 5. *p.* 233. & *Medic. comp. Sect.* 2. *c.* 12. *p.* 154.

XVII. Cavendum tamen, ut optime monet *Petræus Noſol.*

 Har-

Harmon. Diſſert. 31. §. 36. ne per dulcia liberalius exhibita, eos qui in inferioribus inteſtinis ſunt, ſurſum ad nobiliores partes invitemus, ubi majus creant periculum. Supra igitur amara & inferius dulcia ut provocentur adhibere conſultum videtur. Et ſi in infimis locis, amariſſima, ut eo vis ipſorum penetret; interea Balanus ex lardo alligatus filo, immitti poteſt, ut adhærentes extrahi queant aſcarides, præeunte *Fernel. Pathol. l* 6. *c.* 10.

XVIII. Et quemadmodum clyſmata ex acribus injecta diros ſæpe excitant cruciatus, irritatis hoſtibus, ita non inconveniens erit ea ex lacte ſaccharoque parare, ut his alliciantur, ſuaſu *Borelli cent.* 1. *obſ.* 90. Prudentis enim eſt aſtu fallere, quos vi ſuperare nequit. Quid multa? ſi ano elicere lumbricos per lactis tepidi fotum licet, ad imitationem *Hellvvig. obſerv.* 96. Egregium eſt quod notavit *Pechlinus l.* 2. *obſ.* 36. *p.* 302. aniculam beneficio mellis vermiculos in odontalgia cum levamine ſubitaneo è dentibus excavatis protraxiſſe. Idem mel dorſo infantum inungi ſolet utiliter, ut Crinones hinc prodeuntes novacula vel cruſta panis aut volſella tollant mulierculæ, vid. *Michael. Prax. Clin. p.* 1. *l.* 3. *c.* 9.

XIX. Non jam vacat exponere ſingula, quid e. g. umbilico impoſitus fundulus, vel colocynthis cum felle bubulo ac pulvere vitri veneti valeat; quantum oleo ſcorpionum in ſcabie ac febribus malignis tribuendum, atque ſic porro; item, quale Regimen ægrorum & quæ diæta ſit inſtituenda &c. quæ Diſſertationis limites excederent. Satis eſt me uno vel altero exemplo oſtendiſſe, quomodo morbos non paucos in corpore noſtro producant animalia horumque ſeminia per errorem ſuſcepta, & quæ cautelæ in cura eorum ſint obſervandæ, ut ſanitas recuperetur priſtina.

DISPU-

DISPUTATIO XXXVIII.

DE

MORBIS COMPLICATIS.

QVod vulgo dicitur: *nulla Calamitas ſola, id ægri præ cæteris experiuntur; utpote quos conſtat juxta* Fr. de le Boë Sylvium de Meth. Med. lib. 1. c.16. xxv. raro, imo rariſſime uno tantum affici morbo, ſed plerumque multis & quandoque multiplicibus: quamvis unus haberi poſſit omnium primarius, à quo denominationem habere poteſt Affectus ſæpiſſime complicatus. *Ita e.g. conqueritur homo de Capitis & Artuum Dolore intolerabili horis præſertim nocturnis, de totius Corporis laſſitudine ſumma, Gonorrhœa virulenta & Ardore inter mejendum vehementiſſimo, de Bubonibus circa Inguina, & Puſtulis hinc inde prorumpentibus, latis urentibusque, de Faucium Nariumque Ulceribus, Difficultate Deglutitionis, Raucitate Vocis, Fœtore Anhelitus, defluvio Capillorum, &c. quis, niſi verſatus in Hiſtoria Pathologica, non credat concurrere Morbos quamplurimos, inſtar Telorum ad eundem ſcopum conjectorum? cum tamen unus idemque ſit morbus: quem Gallicum communiter appellant. Sunt hujus Generis plures, qui nec in eodem ſubjecto eandem ſemper faciem habent, ſed modo hanc modo illam partem infeſtant, ac interdum pluribus in locis ſimul vim ſuam exerunt, ut ab imperitioribus multiplicata ægritudo exiſtimetur. Quid ſi vero Morbi hujusmodi revera conjungantur? Id quod impoſſi-*

poſſibile haud eſt, cum & ab una eademque cauſa varius oriri queat Morbus, & ipſa Occaſio invadendi ſit longe plurima; tum profecto difficultas, prout in cognoſcendis, ita & curandis iis occurrit non levis. Merentur præ cæteris Morbi complicati *accuratiorem Diſquiſitionem; quam etſi promittere non auſim, nihilominus vires tentabo meas, ſperans fortaſſe nec irritum prorſus futurum laborem, utpote qui aliis ad minimum anſam ſuppeditabit ulterius inquirendi in elegantiſſimam hancce materiam. Deus T. O. M. annuat cœptis!*

§. 1.

SI Nomen Complicatorum Morborum examinare velimus, facile apparet, nihil aliud quidem ſub iis intelligi, quam concurrentes & quaſi unitos, aut ſi mavis confuſos inter ſe morbos, ut arduum ſit, eos à ſe invicem diſtinguere vel curare decenter. Hanc difficultatem ut exprimeret *Marcus Gerbezius*, titulum ſui Tractatus de *Morbis complicatis* fecit *intricatum extricatum Medicum*, quoniam in iſtiusmodi affectibus intricatiſſima quæque occurrere probe intelligebat.

§. 2. Enimvero per Morbum complicatum putat nihil aliud intelligi debere, quam talem Affectum, qui pro ſui curatione tale quid indicat, quod contraindicatur ab altero una concurrente Affectu, adeoque rationem formalem Morbi complicati ſtatuit Indicationem & Contraindicationem ejusdem Remedii, id quod arduum atque intricatum omnino cenſet. Aſt nimis anguſta videtur hæc Definitio; nec enim ſemper neceſſum eſt concurrere Indicationes contrarias in medendo, ſufficit concurrere diverſos Morbos in ægro. Quid ſi Difficultas ſimilis concurrat in uno eodemque Affectu, e. g. in ſudore Anglico malignitas videtur poſtulare alexipharmaca, ſed ſudor copioſus prohibet illa. Ergone Morbus erit complicatus.

§. 3. Idem proinde in *Steph. Roderici Caſtrenſis* Definitione quo-

quoque deſiderari poſſet, quando Morbum complicatum dicit, cum duo vel plures Morbi diverſas occupant partes vel certe diverſo tempore affligunt. Etenim utrumque fieri aliquando in Morbis complicatis non nego, ſemper id fieri debere pernego. Quid ſi uno eodemque tempore diverſi Morbi eandem occupent partem, e. g. concurrente cum Ictero Hydrope, ſi facies, manus, pes, totum corpus ſimul tinctum bile turgidumque ſero deprehendatur. Quis dubitet, Morbum complicatum eſſe atque ſic dici ex merito?

§. 4. Rectius appellatur *Morbus complicatus* cum duo, tres pluresve morbi concurrunt in eodem ægro. Nimirum complicati nomen eſt generalius, & comprehendit omnes Morborum compoſitorum ſpecies, duplicem puta, triplicem, multiplicem. Sunt etenim alii plus, alii minus complicati: maxime vero complicati ſunt, ubi plurium morborum quaſi confluxus occurrit. Memorabile hujus exemplum erat quondam in Philippo II. Hiſpaniarum Rege, quem Arthritis, Hydrops, Tertiana, Dyſenteria, Apoſtema, Ulcera varia nec non alia Corporis incommoda è medio ſuſtulerunt. Item in Uladislao Rege Poloniæ, qui Arthritide ſimul & Nephritide & Dyſenteria & Hœmorrhoidibus laborabat. Pariter in Joh. Calvino, quem Phthiſi, Colica, aſthmate, hemicrania, calculo, podagra & hœmorrhoidibus vexatum obiiſſe ſcribunt. Vid. *Joh. Cunr. Dieterichii Jatr. Hippocrat.* ubi fratris quoque ſui mentionem facit, plane conſumti arthritide, nephritide, ſcorbuto, hœmorrhoidibus, & hydrope.

§. 5. Ut igitur Morbus dicatur Complicatus, concurrere debent duo pluresve Morbi revera diverſi. Quamobrem nec cum Gerbezio conſentire poſſum, Morbos fœminarum menſtruatarum, gravidarum, ac puerperarum pro complicatis habenti, quoniam menſtruata, gravida, puerpera qua talis revera non eſt ægra; potius morbus dicendus foret, niſi menſtrua debito tempore haud fluerent, ſi ſterilis exiſteret mulier, ſi lochia in puerperio ſupprimerentur. Si quid enim patitur tempore menſtrui fluxus, geſtatio-

nis, vel puerperii, quamdiu ſecundum naturam accidit, morbi nomen haud meretur; quemadmodum nec impotentia virilis, quæ ſecundum naturam in pueris & ſenibus deprehenditur, morboſa eſt, ſed naturalis maxime.

§. 6. Nec Morbus Complicatus proprie appellari poteſt, quando ab eodem morbi genere diverſæ partes afficiuntur. Ponamus laborare quendam ſimul chiragra, malo iſchiadico, gonagra & podagra; ergone morbus erit complicatus? nil minus. Arthritis eſt, quocunque in membro vel Articulo ſeſe oſtendat. Quamvis igitur plura numerentur nomina, morbus tamen nonniſi unicus erit.

§. 7. Nec refert morbum, uti haud raro fieri ſolet, ſub diverſo ſchemate incedere, varioque modo infeſtare hominem. Inſtar omnium ſit exempli loco Lues Ven. cujus in Præfatione mentionem feci. Annon diverſa ſunt Morborum genera, dolor Capitis atque artuum, tumor bubonum in inguine, gonorrhœa virulenta cum ardore Urinæ intolerabili, &c. non ſunt profecto: ſed varius ſaltim afficiendi modus, ab eodem malo hinc inde oriundus.

§. 8. Multo minus ad Claſſem Morborum complicatorum referri poterit affectus, ſi conſueta forte concurrant accidentia ſive ſymptomata, v. g. ſi hæmoptyſis notetur in pleuritide aut phthiſi, mictio cruenta, vel vomitus in Calculo. Quid ſi enim in febre ardente præter æſtum ac ſitim inextinguibilem cephalalgia, pervigilium, inappetentia, obſtructio alvi, delirium ſimiliaq; plura ægrum affligant. Quis morbum dixerit complicatum? rectius gravioribus ſymptomatibus comitatum, aut, ſi mavis, ſyndromen febrilium ſymptomatum.

§. 9. E contrario habebitur ab omnibus pro *Morbo complicato*, ſi 1. morbi plane diſtincti tota natura concurrant e. g. icterus & hydrops: præſertim ſi 2. morborum quoque ſedes diverſa fuerit, v.g. concurrente cum calculo podagra: ac denique ſi 3. à cauſis penitus diverſis oriantur, fractura v. g. brachii à caſu, gonorrhœa ex coitu impuro.

§. 10.

§. 10. Monendum tamen eſt, circa 1. non ſemper requiri, ut toto genere diverſi exiſtant; ſufficit ſi genere proximo haud conveniant, quamvis forte ſub remotiore aliquo jungantur. Quemadmodum enim contrarii prorſus morbi nonnunquam congrediuntur e. g. menſium ſuppreſſio cum fluxu hæmorrhoidum vel hæmoptyſi: ita nil vetat, quo minus etiam uniantur, qui affines quodammodo ſint inter ſe, quales ſunt ſcorbutus & lues Venerea.

§. 11. Quoad 2. itidem ſciendum eſt, morbos complicatos ratione ſedis quoque variare plurimum. Aut enim coit univerſalis cum univerſali, uti Plethora cum febre: aut univerſalis cum particulari, lues Ven. cum phthiſi: aut particularis cum particulari, nephritis cum colica. In quo poſteriori caſu interdum fieri poteſt, ut in eodem loco duplex coëat morbus v. g. luxatio cum fractura: in reliquis id ſemper fieri oportet, quoniam vel in certo quodam membro, vel in toto hinc inde attingit univerſalem particularis, ac multo magis qui ſimiliter univerſalis eſt.

§. 12. Ratione Cauſæ morbificæ 3. quoque adjiciendum puto, dari etiam morbos complicatos, qui vel à communi quadam cauſa naſcuntur, vel quorum unus ab altero producitur aut fovetur. Quid impedit à coacervata in corpore fœminarum pituita & menſes paulatim ſupprimi & hydropem oriri? Quid ſi vero in puerperio ſuppreſſis lochiis accidat angina? cujus exemplum refert *Zacutus P. P. hiſt. lib.* 1. *Obſ.* 57. Hæreo, annon huc referri debeat loquelæ defectio, quæ in ſurdis ab ortu notatur, fortaſſe etenim loquerentur, ſi modo audire alios, atque ſic imitari poſſent.

§. 13. Hæc ſi probe penſitemus, haut erit amplius difficile complicatos morbos diſtinguere ab aliis. Habent nimirum ſinguli ſua ſigna, quorum ope cognoſcuntur, alii facilius, alii non æque. Quotiescunque igitur quædam in ægro notantur, quæ alias in iſto morbi genere contingere minus ſolent, jamjam apparet aliud ſubeſſe malum, e. g. ponamus hydropici corpus flavedine tingi, quid clarius, quam concurrere icterum? ponamus in morbo galli-

Digitized by Google

gallico accidere tuſſim cum crebriore ſputo modo ſanguinis modo puris quis dubitet de præſenti phthiſi?

§. 14. Debent autem inſolita ejuſmodi phœnomena eo diligentius conſiderari, ne, quem incognitum intactumque relinquimus morbum, radices interim altiores agat, dum in altero removendo occupati ſumus: aut quod magis periculoſum eſt, ne adhibitis remediis generoſioribus tantum noceamus ex una parte, quantum ex altera prodeſſe voluimus; qua de re paulo inferiùs agendum.

§. 15. Neque difficilis in hoc paſſu eſt prognoſis. Etenim quo graviores ſunt morbi ſeorſim ſpectati, hoc magis periculoſi fiunt, quotieſcunque concurrunt; periculoſiſſimum autem eſt, ſi plures eorum concurrant; nam & leviores, ſi coacerventur durentque longius, lethales fieri haud raro ſolent: quemadmodum

gutta cavat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo.

§. 16. De Cauſis nihil habeo peculiariter advertendum, niſi quod exiſtimem ad producendos morbos complicatos haud ſufficere levem errorem, ſed craſſum potius, & reiteratum atque multiplicem. Sic enim videmus à qualicunque refrigeratione coryzam vel tuſſiculam contingere: aſt ſi frigus penetrans fuerit, mirum non eſt, ſi pleuritis, diarrhœa, paſſio hyſterica, pluraque ſimilia mala idem inſimul ſubjectum affligant. Nam & caput aliquando dolet aut ſtomachus poſt crapulam, usque dum exhalarit: aſt qui cum ebrioſis quotidiana illius conſuetudine capiuntur, id haud impune ferunt, contrahuntque morbos utplurimum graviſſimos, hydropem, podagram, calculum &c. Id quod tum maxime accidit, cum peccatur variis modis, e. g. qui caſtra ſequuntur, eos non raro ferre oportet interdiu æſtum radiorum ☉arium, noctu frigus vehemens; poſtquam per aliquot dies deficiente pane vel aqua ſtomachus atque univerſum corpus contabuit, & forte mutatis locis nova reperiantur vitæ ſubſidia, quanta cum aviditate non devoratur quicquid in buccam venerit; ut ſpei metusque horarias pene

vicisſi-

Digitized by Google

viciſſitudines, aliaque plura jam non attingam. Saltem his poſitis circumſtantiis neceſſum eſt, febres graſſari peſſimas, cum inflammatione faucium, viſcerumque, cum diarrhœa & dyſenteria, cum ictero & hydrope; ut non tam mirer in uno milite morborum omne genus coacervari, quam unicum ex omnibus intactum ſupereſſe poſſe.

§. 17. Propero potius ad Curam, cujus gratia ut ſcilicet legitime inſtituatur, hæc præmittere volui. Jam vero non eſt opus, ut prolixe tradam, quomodo ſimilia ſimilibus conſerventur, contraria contrariis tollantur, & ſi quæ alia ſunt in curis morborum in genere obſervanda: ſed illud potius diſpiciendum eſt, quid ſpecialiter in morbis complicatis, qua talibus, fieri debeat. Quod ipſum etſi non modo remediorum delectum, ſed & ordinem in applicando & cautionem variam requirat; nihilominus videtur ad certas pauciſſimasque regulas reduci poſſe ſatis commode.

§. 18. Regula prima ſit talis: *ubicunque plures occurrunt morbi, adhibenda ſunt remedia iis omnibus congrua.* Tali delectu medicamentorum haud indigent, qui poſſeſſores ſunt Lapidis philoſophici, ſi verum eſt omne genus morbi radicaliter erui ejus uſu. Neque adeo ſoliciti de medendi methodo eſſe ſolent Autores panacearum, quæ, pro diverſo ægrorum morborumque ſtatu, modo vomitus ciere vel purgare per inferiora, modo ſudorem movere aut Urinam pellere, modo inſenſibiliter operari creduntur. Verum in defectu ejuſmodi arcanorum quid agendum?

§. 19. Ante omnia videndum, quales concurrant morbi num conveniant inter ſe, num à communi quadam cauſa naſcantur; num unus ab altero ſit oriundus: an vero plane ſint contrarii, vel à diverſis producti cauſis. In prioribus caſibus minor erit difficultas, in poſterioribus maxima, niſi caute procedamus. Res in exemplis apparebit clariſſime.

§. 20. Ponamus hepar atque lienem ſimul obſtrui, tumere vel indurari, qualem hiſtoriam refert *Stephanus dec. 9. conſ. 9.*

Uuuu aut

aut ſcirrhum calculoſque juxta *Chiffletii obſ.* 34. in hepate atqui pulmonibus ſimul deprehendi: lienis ſcirrho accedere icterum vel hydropem, aſthma & menſium ſuppreſſionem, juxta *Claudini conſ.* 49. *Foreſt. l.* 19. *obſ.* 39. & 40. *Ben. Sylvatic. Cent.* 3. *conſ.* 25. Quis dubitet propinare aperientia cum laxantibus? conveniunt enim hi affectus omnes inter ſe tanquam obſtructiones, quas eadem materia craſſa, viſcida, tartarea producere poteſt. Eliguntur itaque utiliter è cæteris purgantibus, quæ vim aperiendi ſimul habent ut Aloë, Rhabarbarum, Rad. Bryon. Aſar. Gratiol. Rad. Helleb. nigr. &c. His addi poſſunt Centaur. min. Marrub. Eupator. atque ſimilia, quæ nomine aperientium, diureticorum, bechicorum, emmenagogorum venire ſolent.

§. 21. Quid ſi vero morbi ſint diſſimiles prorſus, ab eadem tamen cauſâ oriundi? poterit nihilominus idem remedium ſufficere, quia ſublata cauſa tolluntur effectus. Notum eſt ab humore acido in primis viis abundante oriri varias ægritudines, febres omnis generis, melancholiam, epilepſiam, arthritidem, paralyſin, &c. Fingamus jam concurrere melancholiam cum febre, de qua *Ballon. Epid. p.* 143. vel paralyſin cum melancholia & vertigine juxta *Mercurial. T.* 1. *conſ.* 15. vel melancholiam cum arthritide & catarrho ſecundum *Trincavell. conſ.* 49. vel melancholiam cum motibus convulſivis, quod *Epiphan. hiſt.* 66. notavit: atque ſic porro. Nemo, ut arbitror, erit, qui præmiſſo vomitorio non continuabit uſum abſorbentium, præcipue ♂ialium, jejuno ſtomacho aſſumendorum; cum inter prandendum, cœnandumve Salia fixa, imprimis ℴℴ Tart. per deliqu. & Salia volat. commodius cum potu exhiberi queant.

§. 22. Videlicet ubi de acidi præſentia certi ſumus, non tam ſ[illegible]icitos eſſe de ſpecificis, antifebrilibus, antepilepticis, antipodagricis &c. oportet, quam ut acrimonia iſta ſaltim tollatur omnibus modis, ita enim deſinunt ſponte ſublata cauſâ continente, quotquot inde vitia contraxerit æger. Sed quid agendum, ubi cauſa

quæ-

quædam præceſſerit tranſitiva, ut ſic dicam, id eſt, in corpore haud permanens, & morbos potius, quos produxit, poſt ſe relinquens?

§. 23. Atqui & in hoc paſſu aliquando licebit invenire aliquod remedium, quod cunctis ſatisfacere queat; forſan fieri poteſt, ut, quæ communem habent ortum, eodem quoque modo tollantur. Succurrit hiſtoria non inelegans, quam nuper obſervaſſe memini: erat fœmina, quæ hyberno tempore, cum frigus intenſiſſimum eſſet, domum rediens tuſſire vehementius & vomere & cum torminibus ventris crebrius dejicere alvum cœpit, & quandoquidem puncturæ lateris non minus quam ſuffocationes uteri crebrius recurrentes reſpirationem inſigniter impediebant, vix ſpiritum ducebat, moribundæ ſimillima. Poſtquam huic ſudoriferum exhiberetur anodynum ex 🜄 ſtrigon. Ebore, Antih. Poterii, fl. Sulphuris, Camphora & Opio, ceſſavit omne periculum, quamprimum ſudor copioſe manaret. Ita nimirum dolores motusque partium convulſivi à frigore excitati tolli poſſunt ac debent, etiamſi frigus ipſum non amplius præſens exiſtat.

§. 24. Si morbus ex morbo naſcatur, quod rarum non eſt, videtur probabile, ſublato priore, neceſſario tolli poſteriorem quoque, ſicuti videmus radice corrupta univerſam exareſcere plantam. Cogitemus modo, quas lumbrici turbas in corpore moveant; præterquam enim quod laudabilem alimentorum partem præripiendo Tabem inferant, vel arrodendo ſtomachum & inteſtina, dolores varios colicamque producant, auctores nonnunquam ſunt graviſſimorum morborum, epilepſiæ, ſpaſmi, catochi, paralyſeos, lipothymiæ, &c. vid. *Ballon. Epid. pag.* 246. *Amat. Cent.* 1. *Cur.* 5. *Claudin. conſ.* 64. *Zacut. l.* 2. *de P. P. M. hiſt.* 100. *Salmuth. Cent.* 1. *obſ.* 44. *Montan. conſ.* 22. & 223. aliique paſſim. Aſt ſola hic ſufficiunt anthelmintica, ſive vermes necantia & expellentia: & quamvis amaris vel acrioribus uti non ſemper licet, quod irritati quandoque periculum longe graviſſimum creent;

commodum erit eligere minus ſapida, vel dulcibus occultare pharmaca, e. g. C. C. uſt. vel corallinam cum ☿ dulc. admiſcere conſervis vel ſyrupis laxativis ſub forma Electuarii aut Boli, Radicem Helenii ſaccharo conditam, aut vinum enulatum exhibere.

§. 25. Enimvero ſupponamus etiam concurrere morbos plane contrarios, e. g. ſuppreſſionem menſium atque hinc ortam hæmoptyſin, qualem *Foreſt. l.* 28. *obſ.* 3. refert, vel hæmorrhoidum fluxum, de quo *Horſt. part.* 2. *l.* 1. *obſ.* 43. Profecto in ejusmodi caſibus dubitandum eſt haud immerito de remediis rite adhibendis. Etenim qui adverſus menſium ſuppreſſionem porrigit emmenagoga, dum ſanguinem movet, hæmoptyſin vel hæmorrhoidum fluxum reddit graviorem; qui vero his excretionibus præternaturalibus opponere adſtringentia voluerit, confirmabit magis menſtruorum obſtructionem. In caſu dubio ergo nihil agendum? nihil horum, ſed datur tertium.

§. 26. Miſcere adſtringentia cum aperientibus minus conſultum videtur, quia ſi prorſus æqualia fuerint viribus, ſeſe invicem deſtruere ac impedire in operando non nequeunt: ſi vero alterutrum prædominetur, erit neceſſario ſic quoque ignavum, &, quia vim ſaltem refractam poſſidebit, maximam partem inutile. Attamen ſi talia invenire valeamus remedia, quæ utrobique quadrent, optimum erit. Hujusmodi remedium in caſu præſenti eſt V. S. utpote quæ in hæmoptyſi ac hæmorrhoidum fluxu egregie confert, minuendo quantitatem ſanguinis, & ſic impetum ejus refrenando, ut intra ſuos limites naturales contineatur non difficulter: in menſium autem ſuppreſſione, ſi præſertim in talo inſtituta fuerit, egregie quoque promovet fluxum menſtruum, quatenus dato in partibus inferioribus ſpatio propter minorem reſiſtentiam liberius ingreditur ſanguis, atque ſic aucto impulſu per poros trajicitur etiam aliquandiu obſtructos, quod quadruplici experimento confirmat *Foreſt. l. a.*

§. 27.

Digitized by Google

§. 27. Et quanquam à plane diverſis cauſis enati ſint morbi, non impedit tamen, quo minus ſanari eodem modo queant. Notum eſt plebejos homines, qui non procul à thermis habitant, ad harum uſum tanquam ad ſacram anchoram confugere, ſi quid acciderit mali. Non dicam juſſu Medicorum è longinquo adduci alios, imprimis quando morbi chronici atque complicati omnem curam eludunt. Teſtatur autem experientia inter lavandum & potandum nonnunquam reſtitui, qui pro deploratis habebantur. Adverſus ſcorbutum, arthritidem, colicam, calculum, ſcabiem, perniones & plura jam non enumeranda vitia, quid valeant, *ex Gabr. Fallop. Andr. Baccio, Joh. Bauhin. Mart. Liſter.* atque aliis, qui ex profeſſo de Thermis ſcripſerunt, intelligere abunde licet. Quis ergo non commendet illas, quandocunque concurrant plures etiam affectus, ex iis quos alias depellere ſolent, e. g. ſi calculoſus exulceratos à frigore manus pedesve habeat, ſi ſcabioſus colica habituali freqnenter vexetur, atque ſic porro.

§. 28. Enimvero fieri poteſt, ut remedium quoddam in uno alteroque morbo maxime ſit conveniens; nihilominus quædam adſint circumſtantiæ, quæ illius uſum prohibeant. De Thermis Carolinis candide *Chriſt. Lang. cap.* 5. §. 14. *ita ſcribit: macie aut ſenecta confectis, illisque qui difficulter anhelant aut tabe liquantur, vel exulceratione quadam interna, virium defectu, corruptione ſanguinis, obſtructionum contumacia & his confinibus malis laborant, atque quod bene, terque quaterque bene, notandum, in quibus virtus expultrix languet, aqua hæc fervens p[illegible] neutiquam non obeſt.* Idem in genere de magno Thermarum & Acidularum abuſu in monitis ſalutaribus notavit *Joh. Bapt. à Lamzvverde.* Idem de reliquis, generoſioribus præcipue medicamentis, eſto judicium, id eſt, in morbis complicatis potisſimum ea non ſine ſumma circumſpectione atque cautela eſſe adhibenda.

§. 29. Regula hinc naſcitur altera, hujus tenoris: *ubique cavendum, ne adhibeamus remedia, quæ, dum unum levant aut depellunt morbum, alterum confirment vel augeant.* Illuſtrabo id ipſum aliquot ſaltem exemplis, ut appareat non modo periculum imminere ab uſu intempeſtivo evacuantium, ſed alterantium quoque, & quidem eorum, quæ maxime temperata, maxime proficua videri poſſent, niſi uſus oſtenderet certo in caſu ea omnino pernicioſa exiſtere.

§. 30. Hernioſi profecto, quocunque teneantur affectu, etiamſi vomitorium videatur ſumme utile ac neceſſarium, id tamen impune haud ferunt; ſicuti & phthiſici, & qui ex vomica pulmonum anhelant. Quamvis venter totus pituita refertus ſit, humore acido, viſcido, bilioſo vel mixto quocunque in quartana, febribusque aliis, in aſthmate, cachexia, hydrope &c. vomitum nihilominus excitare vetat periculum, quod hac ratione creamus, nullatenus evitandum, conf. *Geigeri Kelegraphia.*

§. 31. De phthiſicis itidem certum eſt, quod à mercurialium uſu lædantur enormiter; ſed poſito talem infici lue gallica, num quis ei ſalva conſcientia excitare poterit ptyaliſmum, illius luis optimum alioquin antidotum. Ita nuperrime vidimus periiſſe virum inſanabili hæmoptyſi, propter adhibita in cura morbi gallici mercurialia. Novi Medicum famigeratisſimum, qui mercurio dulci felicisſime utitur in cura variolarum, ſcabiei, varorum &c. nunquam tamen eundem præſcribere audet, ubi phthiſeos aliqualis ſuſpicio eſt.

§. 32. Hydropicos unius grani opii exhibitione mori affirmat *Walæus in M. M.* nimirum de malo inveterato loquitur, ſicuti *p.* 18. ipſe monuit. Quid ſi vero dolores ſcorbutici v. g. capitis, dentium, &c. vel vigiliæ diuturnæ id poſtulent? Non auſim. Quamvis enim *Barthol. cent.* 3. *epiſt. med.* 46. notarit aquam intercutem in viro quodam nobili, nullo alio remedio æque commode per alvum & lotium evacuatam fuiſſe, quam uſu laudani cujus-

juſdam opiati; & *Langelott. in Epiſt.* 49. egregias vires laudani perlati decantarit in aſcite & hectica cum lienis uterique obſtructionibus, doloribusque ventriculi, fœminam illuſtrem ſimul affligentibus. Vereor tamen, ne, quod fortaſſe huic vel illi minus nocivum extitit, aliquando vim ſuam narcoticam exerat; quomodo tunc excuſabimus temeritatem noſtram? nam & ipſa ratio ſana dictitat in paſſu tali, ubi humores viſcidi crasſique ſtagnant, omnia potius danda eſſe, quam quæ ſanguinis ſpirituumque motum ſufflaminant, uti opiata.

§. 33. *Vinum nocere in febribus acutis, capitis doloribus bilioſis, mania, phrenitide, epilepſia, hemiplegia, convulſione, arthritide, catarrho interiorum viſcerum inflammatione, v. g. angina, peripneumonia, pleuritide, dyſenteria, podagræ paroxyſmo, vulneribusque capitis & aliarum partium inſignioribus teſtatur Sebizius de Aliment. Facult. l. 5. probl.* 158. Quæ vero utilitates ejusdem vini ſint aliis in morbis, analepticæ potisſimum in defectu virium, imbecillitate ſtomachi, &c. neminem latere arbitror. Ponamus jam eum, qui habituali laborat epilepſia, ex quacunque demum cauſa ſummam proſtrationem virium ſentire v. g. ex febre, vel hæmorrhagia, non licebit tamen potum illius ſuadere, quia paroxyſmi epileptici exinde accelerantur & ingraveſcunt certo certius; quod itidem de ▽ Cinam. & Lil. convall. cum vin. parata *Georg. Seger.* notavit. *in Ephem. Germ. Dec.* 1. *An.* 3. *obſ.* 160.

§. 34. Quam infenſum fœminis ad paſſiones hyſtericas proclivibus ſit ſaccharum, mel, & dulcia quæcunque his condita, loquitur quotidiana experientia. Nec impune ferunt eadem lienoſi, hypochondriaci, ſcorbutici, ut recte monet *Bonetus in Merc. Compil. lib.* 16. *pag.* 160. *VIII.* Alias penitus contemnenda non ſunt. Si nullibi, certe in tuſſi & aſthmate humoroſo egregie juvant excretionem viſcidorum. Atqui tusſis & aſthma non rara ſunt ſcorbuticis; neque immunes ab his affectibus exiſtunt mulieres; cavendum igitur in cura eſt ab uſu dulcium, quantum poſ-

ſibile

Digitized by Google

ſibile, neque promiſcue omnibus exhibendum, quod forte uni vel alteri profuit.

§. 35. Occaſione hyſtericarum paſſionum, quas dulcia exaſperare ſolent, incidit in memoriam ſimile damnum ex ſuaveolentibus imminens. Certum eſt haud alio pacto citius atque felicius infirmos recreari, quam odoribus; atque ideo fragrantia quævis egregia dicuntur cordialia, cephalica, roborantia. Solet eum in finem balſamis & ▽is ⌒ſis antapoplecticis, ▽æ vit. Matthiol. ▽æ carbunculi & cordiali, confectionibusve cordialibus utplurimum ambra moſchusque admiſceri; nec inutiliter. Attamen fœminas, gravidas præcipue ac puerperas, ad affectus uteri proclives, ſi ſumma etiam virium defectio prehendat, ſi lipothymiæ ob nimium lochiorum fluxum, vel quacunque alia ex cauſa iis accidant: tum profecto vix quisquam audet propinare vel applicare alioquin optima. Servant itaque in gratiam mulierum officinæ confectionem alkermes incompletam, i. e. absque ambra moſchoque paratam: & quandoquidem nec balſam. embryon. omnes tolerant, unicum ſolamen atque refugium eſt in ▽ hirund. cum caſtor.

§. 36. Numquid chylo ſimilius eſſe poteſt, atque ideo nobis, convenientius, quam lac, quod natura ipſa ſuaviſſimum recens natorum alimentum eſſe voluit. Atqui & hoc interdum ſumme nocivum exiſtit. Quid valeat diæta lactis, ut dicitur, in cura ſcorbuti, phthiſeos & arthritidis, docent obſervationes *Sev. Eugalen. de Scorb. Hertod. An.* 1. *Eph. Germ. obſ.* 19. *Ledelii Dec.* II. *An.* 3. *obſ.* 141. &c. ſi quis tamen indifferenter cunctis commendare lactis potum quotidianum voluerit, deprehendet non obſcure, quantum exinde damnum inferatur: videlicet quando coagulatum in ſtomacho appetitum omnem deſtruit; aſthma gignit tabemque; id quod hypochondriacis, & quibus acidum primas vias occupat, utplurimum accidit.

§. 37. Poſſem plura, ſi opus, exempla allegare, quomodo

v. g.

v. g. adſtringentia, aperientia, aromatica & acria, amara, acida, Salia vol. & fixa, ſalſa vel quocunque ſapore notabili prædita nocere queant, etiamſi morbus ejusmodi remedia indicare videatur; ſaltem ideo, quod in ægro circumſtantia occurrat aliqua eorundem exhibitionem prohibens: ut ſi dyſenteria cum ſuppreſſione menſium concurrat, ſi ſcirrho epatis & lienis correptus frequentiores ac enormes patiatur hæmorrhagias, ſi colica cum inflammatione renum jungatur; ſi febris icterum habeat comitem ex abundantia bilis ortum; atque ſic porro.

§. 38. Sed propero ad Regulam tertiam, quæ ita ſonat: *Si remedia in morbis complicatis haberi cunctis congrua nequeant, tollatur ante omnia, qui magis urget.* Rariſſime ſcilicet ſociantur morbi omnino pares, ſed plerumque unus præ altero periculoſior eſt. Graviter autem peccaret Medicus, ſi, ut levior tollatur affectus omnem diligentiam adhibere velit, neglecto interim ſæviore malo. Etenim fieri poteſt, ut vitium progreſſu temporis immedicabile fiat, poſtquam opportunitatem in medendo non obſervarit; id quod potiſſimum in morbis repentinis magisque periculoſis notari debet.

§. 39. Urgent præ cæteris poſtulantque celerrimum auxilium, qui robur ipſum vitale cum impetu aggrediuntur morbi; atque ideo nec diuturni facile ſunt, lipothymia, ſyncope, apoplexia. Quocunque in caſu animi deliquium ſentiat æger, quemadmodum debiles natura vel effœminati ac delicatuli ad id proclives eſſe ſolent: neceſſum eſt, ut absque mora per [illegible]ſa & corroborantia recreentur, ſi vires defecerint, aut excitentur per aromatica & volatilia, id eſt, penetranti odore prædita. Si vero illius cauſa quædam evidens adſit, tollatur quantocyus: e. g. ſit apoplecticus ex caſu ab alto, ſi cranium depreſſum fuerit, ſtatim id elevandum, antequam de brachii vel curis inſimul fracti cura cogitemus.

§. 40. Si dolores vehementisſimi ac prorſus intolerabiles quendam excrucient, quamcunque partem afficiant, ſed maxi-

me nobiliorem, differre anodynorum uſum non licet. Aut enim lipothymiæ ſuperveniunt, aut nihilo meliores motus convulſivi; quod de dolore capitis, aurium, dentium, in colica, dyſenteria, paſſione iliaca, lithiaſi, podagra &c. vel centies obſervatum legimus. Adeo miſere vexantur vario dolorum genere, indies fere novo, ſcorbutici, ut nil magis optent, quanquam ſyndrome vix numerandorum affectuum eos obruat, quam ut levamen ab illis cruciatibus ad horam ſaltim experiantur.

§. 41. Pertinent huc etiam dolores ardentes inflammationibus proprii. Præterquam enim, quod ſuperveniente gangræna tandemque ſphacelo membrum affectum emoriatur, metuendum haud raro, ſi partem nobiliorem inflammatio attingat, cerebrum v. g. cor, pulmones, &c. ne mors ſubito ægrum opprimat. Hoc pacto jugulat eryſipelas non infrequenter hominem, ſi caput feriat, quod in reliquo corpore minus periculoſum eſt: & vulnera leviora capitis ſæpius evadunt lethalia, quanquam minus profunda & fere leviora videantur. Anginæ autem, pleuritides, ac peripneumoniæ hoc periculoſiores ſunt, quo magis reſpirationem impediunt.

§. 42. Nam & absque inflammatione ſi liberior aëri acceſſus in pulmones pectusque denegetur, jamjam in anguſto vita eſt; utpote quo carere vix ad aliquot momenta poſſumus absque diſcrimine inſigni. Catarrhus ſuffocativus quoties non jugulat, quos prehendit? neque novum eſt, fœminas perire uteri ſtrangulatu. Quid dicam de orthopnœa vel aſthmate convulſivo atque humoroſo, quæ modo in hydropicis aut empyicis à collecto ſero & pure, modo in varioliſ, morbillis, petechiis, vel etiam ſcabie contingunt ab exanthematum retroceſſione? Periculum ſane ſummum eſt in mora, & niſi per optima ſudorifera ilico expellatur, quod latet: niſi per convenientia uterina & antiſpaſmodica motus inordinati matricis partiumque connexarum ſedentur, ſi opus: niſi quantum poſſibile per laxantia, bechica, diuretica, &c. ſubducamus humores præter naturam collectos, ubi ſuffocationem minantur: niſi

per

per VSnem largam ſubveniamus inflammationi urgenti; vix ulla ſpes reconvaleſcendi ſupereſt ægro.

§. 43. Denique attendi merentur præ cæteris etiam illi affectus, qui circa excretiones contingunt. Aut enim excernentur indebite, quæ retinenda erant: aut retinentur, quæ neceſſario excerni debebant. In priori caſu metuendum omnino eſt, ne robur vitale dilapidetur nunquam reſtituendum: in poſteriori, ne ab excrementis in corpore collectis obruantur & corrumpantur viſcera, inquinentur humores laudabiles, ac tota œconomia animalis turbetur.

§. 44. Quanto in periculo verſentur, quibus hæmorrhagia inſignis accidit, teſtantur abunde vulnerati, haud raro intereuntes hac ſola ex cauſa, quamvis læſio ipſa ſpectata in ſe non videatur tanti momenti. Qui proni ſunt ad hæmorrhagiam narium, liberantur creberrime hujus beneficio ab inſultu variorum morborum: aſt ſi ſuperveniat in febribus malignis tum etiam, cum exanthemata, petechiæ, purpuræ, &c. ſpectantur copioſa, mortis quoque repentinæ autor eſt frequentius. Atque ideo fœminæ, puerperæ inprimis, expoſitæ ſunt majori periculo, quod menſium lochiorumve fluxus, intempeſtive ortus, necare non difficulter plures valeat.

§. 45. Quis diu ferat vomitus perpetuos, ac diarrhœam graviorem? ut de lientěria in morbis chronicis vel alvi fluxu colliquativo in phthiſi nihil dicam. Saltem exitium non procul abeſſe putandum, quando ſtomachus alimenta cuncta reſpuit, & inteſtina motu accelerato expellunt, quæ utilius retinerentur, ad reſtituendas vires jamjam collapſas. Ita cholera interdum finit morbos in corporibus cacochymicis, aſt cum ipſius vitæ diſpendio.

§. 46. Sed ex altera parte ſuppreſſio excernendorum nihilo melior. Quot calculoſos necat iſchuria? alvus autem ſi pertinaciter obſtruatur, deficiente, propter æſtum febrilem aut ſudores immodicos, ſero, numquid ſperare ſinit amplius præter inevitabi-

lem ac miſerrimam ex ileo mortem? Verum hæc ſimiliaque mala, quanquam ab initio videri queant leviora, ipſa quoque diuturnitate invaleſcunt, ut tandem incurabilia evadant penitus. Quapropter cavendum eſt omnibus modis eo in caſu, cum ſeſe talia immiſcere cernimus, ne cunctando peccetur, & parvipendendo ſcintillulas ignis primas, poſtea incendium extinguere, aucta nimium flamma non amplius liceat.

§. 47. Poſſem plura hic adjicere, de pervigilio ſumme pernicioſo, de anorexia & alimentorum faſtidio atque ſimilibus: verum quia mecum conſtitui, non omnia pertractare, quæ ad præſens thema ſpectant, ſed in quibusdam ſaltim caſibus oſtendere, quid factu opus ſit, deſino jam: liberum lectori æquo relinquens, ut adjiciat pro lubitu, quæ digna judicabit, ut deleat etiam, quæ forſan minus placebunt.

DISPUTATIO XXXIX.

DE

MORBO AUXILIARI.

MIraberis forſan, L.B. rubricam Diſſertationis hujus Inauguralis, quæ de Auxiliari Morbo, hactenus in Medicorum Scholis inaudito, inſcribitur; ſcias vero velim, me rem quoque aggredi, a ne-

a nemine,quod viderim, ex profeſſo traditam. Nimirum conſtat per obſervationem non unam, quandoq; morbum aliquem vel ſibi ipſi, vel etiam alteri cuidam ferre ſuppetias. Liceat igitur eum Auxiliarem dicere, nomine a Grammaticis petito (quemadmodum Auxiliaria verba avoir & être apud Gallos, Tempora,quæ in Conjugationibus aliorum deſiderantur, reſtituunt non incongrue) quod Naturam Humanam, genuinam alias & unicam cunctarum ægritudinum domitricem juvet ſuppleatque illius defectus. Meum jam erit materiam hanc, utpote jucundiſſimam inveſtigare pro virili; & quanquam me illi omnino imparem norim, ſat erit voluiſſe, aut certe occaſionem dediſſe felicioribus ingeniis, inquirendi ulterius. Itaque duo erant Capita Tractationis hujus, primum de Morbo ſe ipſum curante: alterum de morbo Sanante alium. Quod ut feliciter fiat, Divinum imploro præſidium, cujus Gratioſæ directioni me totum dedo.

CAPUT I.

De Morbo, ſe ipſum curante.

§. 1.

Ante omnia monendum eſt, ſub titulo morbi me complecti promiſcue, quicquid præter naturam homini accidit, & ſanitati ullo modo adverſum eſt. Cum enim idem vitium e.g. obſtru-

ſtructio in renibus facta, nunc ut morbus primarius conſiderari poſſit, nunc ut ſecundarius, & ſymptoma, ſi ſcilicet ſuperveniat Pleuritidi ſuppuratæ, materia purulenta in renes translata, tubulosque illos oppilante: nunc ut cauſa morbifica, quandocunque Hydrops ejusmodi lotii ſuppreſſionem excipit; non abſonum videtur, ſi quis omnes affectiones præternaturales dixerit morbos, præſertim cum nihil obſtet, quo minus idem malum etiam uno eodemque tempore, diverſo tamen reſpectu morbus, Symptoma, & cauſa morbifica ſit, quemadmodum v. g. idem Titius ut filius Parentum ſuorum, Sempronii frater natu minimus, quinque liberorum Pater concipi valet.

§. 2. Deinceps, dum morbum ſeipſum curare vel alios aſſero, mens mea non eſt, ac ſi velim ægri reſtitutionem plenariam tribuere ipſi morbo: ſufficit eum cooperari ſuo modo. Quamvis enim haud dubitem, quin principium vitale noſtri Corporis, quod Spiritum vocamus, omne id agat, quicquid ad conſervationem vitæ ac ſanitatis facit: nihilominus notatu dignum arbitror, etiam ea, quæ præter naturam accidunt, morbosque ipſos Naturam ſolicitare nonnunquam, imo & juvare, aut certe per accidens allevare, ut poſtmodum facilius, quod reliquum eſt mali, ſuperare queat.

§. 3. Clarius ut loquar: Morbus ſeipſum curat, vel irritando Naturam ad excretionem aliquam manifeſtam, vel diſponendo eandem ad alterationem inſenſibilem, ita, ut malum tollat absque notabili evacuatione. Et illa quidem excretio vel per loca conſueta, loca convenientia Hippocrati dicta, contingit, vel per vias inſolitas. Alteratio autem vel ipſos afficit ſpiritus, vel humores, vel partes denique ſolidas.

§. 4. Loca excretioni præ cæteris deſtinata, ideoque conſueta ſunt pori cutis, os, alvus, urethra, & in fœminis uterus. His namque utitur naura, ſi quid in ſtatu ſanitatis quoque occurrat evacuandum: ac multo magis in morborum curatione, ita ut, quam pro-

proximeaut commode poſſit ejicere materiam peccantem, hoc lubentius aggrediatur negotium & peragat feliciter.

§. 5. Quid frequentius eſt, quam per ſudorem judicari, h. e. finiri febres omnis generis, pleuritidem, affectus catarrhales &c. quem in oppoſitione ſudoris ſymptomatici communiter criticum appellant, præſertim ſi ex improviſo & quidem die Critico accidat. Si vero rem accuratius examinare velimus, manifeſtum erit, in utroque caſu, h. e. in ſudore tam critico, quam ſymptomatico e. g. Scorbuticorum quorundam matutino, parem omnino rationem exiſtere, atque adeo nullam eſſe differentiam, niſi quæ à poſteriori ſive effectu deſumitur, ut dicamus criticum, qui ſalutaris eſt, morbumque aliquem finit; ſymptomaticum autem, qui talem uſum haud præſtat.

§. 6. Hic loci, cum de ſudoris utilitate in aliis morbis dicendum non ſit, ſufficiat unico exemplo demonſtraſſe ipſum etiam ſymptomaticum eſſe nonnunquam ſalutarem, & quidem in Tarantiſmo. Notum eſt à Tarantula demorſos in Apulia præcipue, prout ex relatione P. Pauli Nicolelli, Rectoris in Apulia Collegii Soc. J. & P. Jo. Bapt. Galliberti, Collegii Tarentini, docet *Ath. Kircherus de art. Magnet. lib.* 3. *cap.* 8. *pag.* 578. inter alia graviora ſymptomata, inquietudine tanta exagitari, ut vel perpetuo currant, vel ſaltent, ſudentque copioſe. Non autem curantur felicius, quam ſi per Muſicam ad ſaltandum animentur magis, usque dum per ſudorem copioſum vis morbi penitus diſſipata fuerit.

§. 7. Quis dubitet venenum Phalangii Apuli adeo quidem exagitare ſpiritus, & conſequenter humores ac univerſum inſimul corpus; ſed ita, ut etiam levamen exinde ſentiat æger, ſi modo ſufficienter ſudet. Videtur itaque morbus tamdiu irritare naturam, donec moleſtiam illatam iterum expellat. Medicus interim, tanquam naturæ Miniſter, non modo motus ejusdem criticos exſpectare, ſed & ad ſymptomaticos advertere cum cura, imo & juvare illos interdum debet, ſi opus.

§. 8.

§. 8. Magis id manifeſtum erit, ſi quæ rejiciuntur per os, attendere velimus. Et quidem è ventriculo reddi per vomitum venena omnis generis ingeſta, vulgo notum exiſtimo. Etenim non pauci evadunt, ſi ſtatim ab arſenico v. g. hauſto ſponte vomant, natura nullatenus tolerante corroſivum virus, vel etiam ſi lac, oleum amygd. dulc. juſcula cum butyro copioſo, ſimiliaque pinguia, & acrimoniam cauſticam quodammodo corrigentia, largiter ſuperbibantur ad vomitum usque, ſi opus, aliquoties reiterandum. *Videas inter alios Zvvingerum in Theatr. Vit. Human. Vol.* 2. *Lib.* 4 *p.* 373. & *Foreſtum Lib.* 30. *obſ.* 8. Atqui hoc pacto revera juvamus motus ventriculi ſymptomaticos, nec male.

§. 9. E pectore autem excernuntur ſimiliter per os viſcida, cruenta, purulenta, & quidem inter tuſſiendum frequentius in Pleuritide. Quanquam vero tuſſis reipſa ſit ſymptomatica ex eadem cum puncturis laterum cauſa, v. g. aëris inclementia nata; utitur tamen ea Spiritus vitalis ad ejicienda, quæ præter naturam in pectore collecta dolorem fovent ac reſpirationem impediunt. Quemadmodum igitur abſurdum foret ſedare vomitus velle, quos venena movent: ita profecto Tuſſim vel Hæmoptyſin ſupprimere poſt quartam quintamve diem in Pleuritide, quando materia peccans diſcuti nequit, nihil aliud eſt, quam ſuffocare miſeros, quales Hiſtorias refert *Zacutus de Med. Princ. Hiſt. lib.* 2. *hiſt.* 21. *Obſ.* 6. *p.* 219. & *Petrus Vaſcus Caſtellus Exerc, Med. tract.* 4. *cap.* 4. *diſſ.* 3. *p.* 361.

§. 10. Nec diſpar eſt ratio fluoris alvi, etiam dyſenterici. Tantum enim abeſt, ut eum per adſtringentia inhibere queamus ſemper, ut potius neceſſum ſit quandoque per abſtergentia vel purgantia illum promovere. Nimirum ſæpius accidit, humores acres, qui diarrhœæ cauſa, adeo abundare, ut majus periculum immineat, ſi retineantur in Corpore, quam ſi fluant. Nec rarum eſt, anxietates cordis vix tolerandas, febres, Epilepſiam, aliaque graviora mala ilico ſupervenire, ſi quis ab initio ſedare dyſenteriam

am vel diarrhœam per fortius adſtringentia velit: quæ tamen, quod magis mirum, ab uſu rhabarbari ſponte nonnunquam deſinit. Conf. *Holler. Comment. l. ad Aph.* 38. *L.* 6. *ſect.* 2. *Coac. Hipp. p.* 876. & *L.* 1. *de Morb. intern. c.* 43. & *in ſcholiis.*

§. 11. Ecquid aliud ſibi volunt urinæ profluvium ſive mictio frequentior in calculoſis, quam quod Natura, ſtimulantibus arenulis atque lapillis, ad horum ejectionem irritetur. Et qui diuretica in hoc paſſu præſcribit, ut ego arbitror, incitat Spiritus, jamjam proclives ad propulſandum hoſtem, quatenus Medicamentorum ſapores, delati ad renes, ureteres atque veſicam, vellicant fibras, ob ſpaſmum doloroſum admodum ſenſiles; easque hoc ipſo quaſi admonent ſui officii. *Vide Diſſert. noſtram de Medic. Propriet. Cap.* 3. §. 11. 14. 15.

§. 12. Conveniunt itaque in hoc tertio huc usque recenſita exempla, quod in ejusmodi morbis peccans acrimonia humorum, vel calculi aſperitas, pungendo fibras, naturam i. e. Spiritum Vitalem irritet ad excretionem ejus, quod moleſtum eſt: paulo aliter evenit, ſi quantitas potius humorum abundans in culpa fuerit, e. g. ſanguinis in plethoricis ſubjectis. Quemadmodum enim menſtruus fluxus, malum mulieribus proprium ac naturale, hanc unice ob cauſam fieri ſolet, quod Maſſa Sanguinea nimis aucta uteri atqui inprimis vaginæ ſubſtantiam fere ſpongioſam diſtendendo, poros aperiat: ita præter naturam in puellis aliquando notatur nondum puberibus, item in vetulis, in reliquis vel juſto citius vel copioſius prorumpit, urgente plethora. *Conſulatur Tulpius L.* 3. *c.* 36. *Barthol. Cent.* 3. *Hiſt. Anat.* 90. & 91. *Panarollus Pent.* 2. *Obſ.* 41. *Pent.* 3. *Obſ.* 3.

§. 13. Simile quid Viris etiam accidit, quando membranam narium pituitariam in Hæmorrhagiis aut inteſtini recti tunicas hæmorrhoidum fluxu, aut renum tubulos in mictione cruenta, eousque diſtendit ſanguis abundans vel æſtuans, donec ſufficiens ejus portio depleta, corpusque hinc levatum ſit. Ita juveni cui-

 dam

dam Nobili, larga utenti diæta, per ſingulas hebdomadas familiarem absq; damno hæmorrhagiam narium memorat Schenck. *L.* 1. *Obſ.* 3. *p.* 181. Quosdam vero ex Hæmorrhoidum fluxu commodum percepiſſe non unum aut leve teſtis eſt Foreſtus *l.* 24. *Obſ.* 4. *p.* 427. Sed Periodicam innocuam ſanguinis mictionem vide in Salmuth. *C.* 3. *obſ.* 47.

§. 14. Verum vias minus conſuetas interdum ſibi quærit paratque ſerum hydropicorum in Aſcite, perrumpens umbilicum; aut in Anaſarca tumores pedum œdematoſos, quales hiſtorias hinc inde reperimus apud Fabr. Hildanum, Hœchſtetterum, Amat. Luſit. Plater. &c. citatos à Morono in Direct. Med. Pract. & paſſim alibi. Dubium autem non eſt, quin duplici nomine humor perrumpat ſtagnans, partim ſcilicet fibras extendendo ſua mole, attenuandoque ad rupturam usque, partim arrodendo easdem acrimonia ſua fere corroſiva.

§. 15. Magis expedita res erit in exanthematibus, ſi ad mentem Kircheri, Hauptmanni, Langii, ſtatuamus verminoſa ſeminia in iis habitare. Ponamus in ſcabie, varioliſque vermiculos adeſſe, quales Zacutus Luſ. 1. *Prax. adm. L.* 3. *obſ.* 47. Borellus *C.* 2. *obſ.* 72. & Rhodius *C.* 3. *obſ.* 64. notarunt; quid impedit eos in cute vel nidulari, puſtulasque attollere inſtar eorum, qui folia populi, tiliæ, quercus aliarumque ſtirpium corrumpunt: vel irritatos in viſceribus prodire foras, quando eos febrilis æſtus, interdum ab ipſa eorundem punctura excitatus, aut effuſa bilis acrior, aut ſapor quicunque ipſis adverſus, expellit. Quo pacto enim aliam ſanguinis impuritatem ad ambitum corporis ejiciant myrrha, camphora &c. non æque obvium eſt. Si vero animata ſtatuamus exanthemata, haud obſcurum erit intelligere, quomodo etiam cutem erodendo perforandoque ſub cuticula hæreant, iterumque retrocedant ad interiora, ſi corpus refrigeretur.

§. 16. Liberatur proinde ab ejusmodi malo æger, quotiescunque verminoſa illa progenies ex interioribus egreditur ad peri-

phe-

Digitized by Google

pheriam, ac interit quaſi contumulata pure. Si cui tamen hæc theoria minus arrideat, poterit nihilominus rem expedire, concipiendo ſaltem naturam, à materia quacunque heterogenea irritatam, occupari ac laborare ſtrenue in ea expellenda. Prout v. g. ſpina digito infixa, aut ex inflammatione glandulæ cujusdam vel partis carnoſæ collectum pus, tamdiu excitat dolorem, donec perrumpere cutim ac prodire queat.

§. 17. Verum, jam ſatis, ut arbitror, expoſui, qua ratione naturam noſtram irritare aut juvare ſoleat morbus, ubi evacuandum eſt per loca conſueta æque ac inſolita. Videamus porro numquid conferat morbus ad ſui curationem, ubi vel nulla excretio accidit manifeſta, ſed ſaltim inſenſibiliter alteratur corpus.

§. 18. Occurrit autem elegans exemplum, ſi advertamus, quod rarum non eſt, hæmorrhagiam narium communiter ſiſti, quandocunque lipothymia ſupervenit. Videlicet ipſa ſibi remedium comparat hæmorrhagia, dum proſtratis viribus animi deliquium infert; ita namque ſanguinis orgaſmus tollitur, cordisque motus vel deſinit aliquandiu, vel elangueſcit ad minimum. Interim ſubſidet tunicæ pituitariæ ſubſtantia turgeſcens hactenus, porique per extenſionem dilatati rurſus connivent, atque ideo nec fluxus redit, etiamſi lipothymia fuerit diſcuſſa. Ceſſat igitur hæmorrhagia per lipothymiam alteratis ſpiritibus primùm, dein ſanguine atque corde.

§. 19. Paulo aliter afficiuntur in dolore ventriculi gravativo ab eſu ciborum dyſpeptorum, vel cruditate pituitoſa inibi collecta. Proſternitur enim appetitus ordinarie, donec paulatim digeſta fuerint, quæ ſtomacho moleſtiam creabant. Atque ita cruditates gignunt dolorem: dolor anorexiam: anorexia imperat inediam: interim abſtinet æger ab alimentis, ſpatiumque conceditur ſpiritibus in ea, quæ ventriculus cruda continet, agendi, usque dum penitus abſumantur.

§. 20. Aliud exemplum ſuppeditat Eryſipelas, quod genus

inflammationis uti ſubito naſcitur, ita plerumque paucos intra dies evaneſcit iterum, nec facile ſuppuratur, niſi quis fortaſſe id incautius tractet per inunctiones humectantes, inprimis oleoſorum, tum enim vel ipſa Gangræna ſupervenit, teſte Guil. Fabricii *Cent.* 1. *obſerv.* 83. Solet alioqui à Natura ſponte diſſipari, ſi modo non impediatur: igitur diſpiciendum eſt, annon quodammodo ipſum cooperetur malum, ut hoc facilius feliciusque diſpellatur.

§. 21. Videlicet per experientiam conſtat, tumores indolentes, uti ſunt Meliceride, Atheromata, Steatomata & ſimilia non modo in corpore diu tolerari, ſed etiam nutriri atque augeri magis magisque indies. Adverſus ganglion autem certiſſimum remedium eſt frictio quotidiana, ligatura fortior, percuſſio, & quicquid dolorem excitat. Quæris, qua ratione id fiat? reſpondeo, naturam ferre tumores ejusmodi, quam diu minus moleſti ſunt; ſed tollere, quam primum dolent.

§. 22. Id vero fieri dupliciter poteſt; vel quod immediate Spiritus vitalis deſtruat, quicquid præter naturam concretum eſt: vel quod ſanguis per poros partium trajectus, quasdam pedetentim portiunculas ſecum abripiat, quemadmodum in Ecchymomate ſive ſuggillatione notamus toto die. Aut enim dolor concurrit acerbus, ſpaſmi auctor, qui fibras rigidiores reddit, aut ipſa obſtruens materia, coagulata, viſcida, tartarea &c. occupando maximam partem pororum, minus liberum ſanguini tranſitum permittit. Utroque modo neceſſum eſt, interclusam ſic viam perrumpi cum impetu à ſanguine, atque ita moveri ſimul, quicquid etiam firmius impactum fuerit.

§. 23. Si ad Roſam ſ. eryſipelas, id ipſum applicemus, ſeu cum Veteribus bilem, ab ira fortaſſis commotam, acrem atque tenacem: ſeu grumos ſanguinis à terrore coagulatos: ſive quemcunque alium humorem pravum expelli ad ambitum Corporis ac inibi figi quodammodo credamus, ubique tamen obvia eſt cauſa obſtructionis, doloris, ſpaſmi, caloris, ruboris, & ſi quid porro notari

tari meretur. Dolor profecto pulſans inflammationibus proprius, atque durities tumoris nil aliud innuit, quam fibras rigidiores, & materiam infartam ſanguini per arterias affluenti arduum ac impeditum reddere iter. Quapropter nec dubitandum, quin hoc etiam nomine ad breve tempus perduret eryſipelas, ſcil. quod ejuſdem inſignis dolor & ſpaſmus hinc oriundus, augendo robur circulationis ex cauſis modo expoſitis non parum promoveat diſcuſſionem materiæ morbificæ.

§. 24. Abunde igitur ex hactenus dictis patet, quo pacto morbus aliquis absque notabili etiam evacuatione ſuam interdum curam promovere vel accelerare queat, alterando ſcil. aut ſpiritus, aut humores aut ſolidas partes. Id enim ſecundo loco demonſtrandum erat in hoc Capite; poſtquam in antecedentibus declaravi, qua ratione morbus ſeipſum curet per excretionem ſatis evidentem.

CAPUT II.

De Morbo, ſanante alium.

§. 1.

QVanquam periculoſum videatur, ſi quem, jamjam cum morbo conflictantem, nova prehendat afflictio; nihilominus docet experientia, interdum priorem ægritudinem tolli ab alia ſuperveniente, non ſecus ac fulgure accenſas ædes arboresve fulmen denuo percutiens, aut horridus imber ſervat.

§. 2. Sic malum in ſe ſpectatum ubique tale, nonnunquam evadit ſalutare, ſaltem per accidens, poſitis nimirum his illisve circumſtantiis. Quas cum cura notaſſe juvat, ſi quis rectum de ejusmodi ægro judicium ferre, curamque illius legitimam inſtituere cupit. Inprimis videndum eſt, quæ pars affecta & in priori ſit

morbo & in poſteriori; an eadem ſit, vel diverſa, item an cauſa utriusque ſit ſimilis, an potius diſſimilis atque contraria.

§. 3. Melioris doctrinæ gratia, cum in tanta hiſtoriarum varietate facilis naſcatur confuſio, liceat mihi ad quatuor claſſes reducere, quotquot occurrunt exempla morborum ſalutarium, in hoc altero capite tractandorum. Scilicet aut morbus particularis tollit univerſalem: aut è contrario univerſalis particularem: aut etiam particularis particularem: aut univerſalis univerſalem.

§. 4. Sufficiat unum alterumque caſum expoſuiſſe, ne prolixior ſim; ita enim de reliquis judicare haud erit difficile. Ad primam proinde claſſem refero Hydropem alvi fluxu ſublatum, de quo *Ballonius Epid. Lib.* 1. *p.* 6. & *Smetius in Miſc. Med. L.* 10. *p.* 564. Ubi equidem mirum non eſt, à Diarrhœa ejusmodi ſpontanea tanquam critica excretione magnam humorum ſaburram educi; arduum tamen eſt, quo pacto ſive qua via ſerum in ambitu Corporis ſtagnans ad inteſtina feratur, explicare; ſiquidem de Anaſarca ſermo habetur.

§. 5. Exiſtimo autem rem omnem haud felicius expediri poſſe, quam ſi ſtatuamus lympham per ductum Pancreaticum, glandulasque inteſtinorum largiter effundi, quamdiu irritat acrimonia ſua vel bilis vel alius quicunque humor pravus. Nec enim opus eſt, ut in partes remotiſſimas impellatur ſerum, & recto ductu feratur ad meſenterium, cum ſecundum leges circulationis ſanguinis tumor hujusmodi Aquoſus minuatur neceſſario & diſcutiatur paulatim, ſi modò non major copia laticis ulterius affluat. Nam & purgantia eodem modo pedum œdematoſum tollunt non infrequenter, quanquam fortaſſis eousque haud pertingant, ſed in abdomine tantummodo ſuas exerant vires, uti ex ventris torminibus inde natis apparet.

§. 6. Tollit proinde particularis affectus univerſalem ac ſæpe graviſſimum, præripiendo ſcil. materiam peccantem è pri-

mis

mis viis. Sed videamus, annon etiam aliis modis corpus impurum levari queat, per excretionem aliquam particularem, non tam criticam, quam morboſam, ac nihilominus ſalutarem? Et quanquam ejus beneficio morbus non eradicetur penitus, ſatis erit, ſi modo palliative illum curet, aut graviora ſymptomata mitiget vel aboleat.

§. 7. Atqui talem ex ulceribus fructum percipiunt ſcorbutici, quandocunque ſalia corroſiva ſanguini admixta poſt dolores maculasque cutim erodunt, & quod frequentiſſimum, in tibiis ulcera excitant manantia, non ſine inſigni ægrorum levamine. Fonticuli naturales igitur in oppoſitione artificialium appellari à nonnullis ſolent, teſte Miſc. Nat. Cur. Ann. III. Obſ. 18. uti arbitror, non quod à natura fiant, ſed quod natura iis utatur commode in expurganda impuritate Corporis, & quidem felicius, quam artefactis, quoniam ſponte facti ſummam præſupponunt & humorum acrimoniam & copiam, quæ urgeat, ac proinde non poſſunt non fructum poſt ſe trahere inſignem, cum à Chirurgo factæ fontanellæ vix notabilem adeo ac ſubitaneum præſtent effectum.

§. 8. Solet alias id genus ulceris à ſenibus per plures geſtari annos, atque cuſtodiri ſancte, ſub nomine der Todtenbrüche/ quod credant vulgo, ſi conſolidentur, mortem infallibiliter ingruere. Nec de nihilo eſt, quod metuunt, ſiquidem Ballonius Epid. pag. 249. ſatis teſtatur, quam varia ſymptomata enata fuerint ex ulcere tali ſanato in tibia. Quoniam ſcilicet Natura jamjam aſſueta eſt evacuationi continuæ, neceſſum eſt, alterari corpus inſigniter redundantibus pravis humoribus.

§. 9. Simile quid notamus in Fluore albo mulierum ac gonorrhœa virulenta. Seu Cacochymia ſeu ipſa lues Gallica in corpore dominetur, certum tamen eſt plerumque accidentia graviora tamdiu remittere ac mitigari, quamdiu fluxus hujusmodi durat: quam primum ſufflaminatur per adſtringentia intempeſtiva, tum ſtatim omnia ruunt in deterius, ita ut dolor capitis, artuum, dor-

Digitized by Google

dorſique vix ferendus, manifeſte intendatur. *Vid. Sennert. Pract. L. 4. Part. 2. ſect. 2. c. 12. & Lib. 6. l. 4. c. 23.*

§. 10. In tali caſu derivatur quaſi è toto Corpore humor pravus ad certum locum; non quidem ſolitarius, ſed cum ſanguine reliquo laudabili eo delatus. Nec enim credendum eſt, ullo modo ſeparari aut præcipitari poſſe acriora Salia, vel viſcidum putridumve illud inquinamentum, ſanguini admixtum intime. Nec ſatis apparet, quam ob rem præciſe ad urethram vel uterum aut tibias affluat, aut in his partibus ſecernatur. Verum ſi ſtatuamus vel ex pejore victu vel etiam per contagium contractum, acrimoniam cum pituitoſis putribusque ſordibus ſociatam non æque per loca excretoria v. g. renum tubulos, aut pororum cutaneorum anguſtias tranſire poſſe, felicius a. per exulceratas & patentiores glandulas, tunc in promtu erit ratio, propter quam levamen notabile percipiat æger. Si etenim Diæta interim adhibeatur conveniens, nec dyſcraſiam illam nutrias ulterius; neceſſum eſt paulatim omne, quod vitioſum erat, ſecerni atque ſic denique liberari ægrum.

§. 11. Pergo ad Claſſem alteram, quæ morbum docet particularem tolli per univerſalem. Cujus exemplum notatu dignisſimum mihi commode ſuccurrit. Vivit etiamnum Matrona, quæ lienoſa quondam doloribusque capitis atrocioribus, poſt etiam gravi vertigine correpta fuit, adeo, ut ſæpe inſtar Apoplecticæ aut Epilepticæ in terram caderet, ſæpius ad plures hebdomadas è lecto nequiret ſurgere. Interea, ſiquidem hoc malum ultra decennium duravit, oculi facti ſunt rigidi, ac prorſus immobiles, ut nihil omnium cerneret, niſi quæ præciſe vultui opponerentur directa. Succeſſu temporis ſupervenerunt quoque ſpaſmi abdominis, quavis die bis terve recurrentes, ac poſtmodum tertianæ typum ſervantes cum calore lento. Applicatis autem externe veſicatoriis, interne adhibitis anodynis ac antiſpaſmodicis,

dicis, remiſit quodammodo ſpaſmus & ventris atque oculorum, ſed imperfecte ac inconſtanter. Propterea cum illico recrudeſceret malum, præmiſſo vomitorio reditum eſt denuo ad ſalia volatilia Eſſent. Caſtor. atque ſimilia, iisque parum proficientibus deventum eſt ad Decocta lignorum per tres ſeptimanas: ſemper tamen vertigo rediit cum reliquis ſymptomatibus ac phænomenis, usque dum purgante ſumpto ex mercurio dulci cum extracto panchymag. ſcabies ſicca erumperet per univerſum corpus cum pruritu intolerabili. Jamque annus labitur tertius, quo immunis à priſtino affectu, ægritudine iſta cutanea vexatur continuo, una cum eruptione gypſeæ materiæ in volis digitorumque interſtitiis; undeob impotentiam manuum ſibi minus ſufficiens certam huc usque ancillam ære conduxit, hunc unice in finem, ut aſſidue ſcalpendo fricandoque partes pruriginoſas, levamen aliquod afferat, ſed o quam miſerum!

§. 12. Quotusquisque vero non videt, impuritatem illam ſanguinis ſcorbuticam, tartaream ve olim equidem dolores lienis capitisque, poſtmodum ſpaſmos abdominis & oculorum ipſamque vertiginem produxiſſe, vellicando fibras ſenſatas viſcerum abdominis, muſculos oculorum, Meninges cerebri ac univerſum corpus nervoſum: aſt nunc eandem propulſam ad ſuperficiem deſeruiſſe interiora. Nec refert, utrum beneficio ipſius Naturæ an Medicamentorum virtute materia peccans fuerit exturbata è ſede ſua, ſatis eſt, ſi modo exinde diſcuſſa feratur ad cutim, inibique ſub ſpecie certa exanthematum figatur & effloreſcat.

§. 13. Hoc pacto morbus internus per expulſionem degenerat in externum. Quodſi vero Morbus antecedens ſit externus particularis, ſuperveniatque univerſalis internus, tum ſane videtur vero ſimile, materiam morbificam ad interiora reverſam eſſe atque ita pedetentim abſumptam. Huc ſpectat *Obſ.* 190. *Miſc. Nat. Cur. Dec.* 2. *Ann.* 10. cujus titulus Hernia Mania curata. Videli-

cet vir erat diu multumque conflictatus cum difficillima enterocele, tandem in morbum incidit graviſſimum, deſinentem in maniam: interim diſparuit Hernia diſcuſſaque Mania reſtitutus eſt iterum, qui pro deplorato habebatur ab omnibus.

§. 14. Non autem opus eſt, ut cum Auctore hujus obſervationis ſtatuamus, amentem ſubegiſſe diutius prolapſa inteſtina & forte aliud agendo in abdomen retrudiſſe. Nec attinet adeo noſſe, utrum durante Mania, an vero priori morbo evanuerit Hernia. Intentioni quippe noſtræ jam ſatisfacit, eam fuiſſe ſublatam per morbum quendam graviſſimum, à quo diu lecto afflixus eſt æger ac in extremum conjectus vitæ periculum.

§. 15. Allegari enim hic plures poterunt cauſæ, hernioſo favorabiles omn no: decubitus ſcil. diuturnior, Herniarum panacea *juxta Camerar. Syllog. Mem. Cent.* 8. *part.* 50. utpote cujus beneficio inteſtini prolapſi portio & regreditur in abdominis cavum & firmatur in ſitu naturali, connivente peritonæi proceſſu ac roborato, poſtquam per plures dies non amplius diſtenditur: accedit in graviore affectu propter anorexiam ordinarie concurrentem, vel inedia ſive abſtinentia totalis, vel parcior ſaltem alimentorum uſus, atque ideo nec inteſtina turgent, aut optant exitum, ſed collabuntur, præſertim cum vel ipſe morbus abſumere flatus, vel medicamenta exhibita pro alio ſcopo eoſdem diſſipare per accidens queant.

§. 16. In Claſſe tertia tollit particularis morbus itidem particularem, ſed ita, ut ſuperveniens vel in eandem partem jamjam affectam incidat, vel in ei vicinam, vel denique maxime ab ea remotam. Prioris exemplum ſuppeditat Ronſſeus Epiſt. 8. pag. 30. dum vomicam diu in pulmonibus hærentem à tuſſi caſu excitata ruptam ejectamque narrat. Colliguntur enim tubercula in pulmonibus haud raro, qui difficilem quodammodo reſpirationem reddunt, ſed absque tuſſi: quodſi fortaſſe ab aëre frigido incautius admiſſo vel ſimili ex cauſa tuſſis accidat, fieri poteſt,

eſt, ut conquaſſato pulmone aperiantur & excutiantur commode.

§. 17. Sed vicinum ſaltem locum petere videntur coryza, vel vulgi teſtimonio ſalutaris morbus, ut verbis utar Clariſſimi Wedelii *Pathol. Med. dogmat. Sect.* 1. *Cap.* 7. *pag.* 145. quandocunque per eam tolluntur vitia oculorum, tinnitus aurium, cephalalgia & ſimilia, quale quid tota notamus die. Etenim ſi caput univerſum catarrhis obnoxium ſero turgeat plus minus acri vel viſcido, & forte occaſione data e. g. inſpirato aëre nebuloſo, ſtimuletur narium tunica pituitaria exquiſite ſenſata, tum ſemel inchoato fluxu vix deſinit prius, quam ſerum in vicinia diminutum ſit ſatis. Id quod duplici ratione fieri poteſt, vel quod ſerum urgens per patentes poros exinde transferatur ad nares; vel quod ſanguis arterioſus cum ſocia lympha magis feratur ad hanc tunicam, qui ad alias partes, dum tranſitu ſeri liberiore permiſſo, minorem in hoc reſiſtentiam reperiat, quam in illis.

§. 18. De poſteriori nullum eſt dubium: aſt priorem quoque rationem confirmat fluxus & refluxus ille ſeri, quem in œdemate pedum notamus, juxta corporis ſitum diverſum notabiliter varians. Quamdiu ſcil. æger erecto incedit corpore, ſtat vel ſedet pedibus in terram demiſſis, tamdiu tumor occupat extrema, plerumque à ſuris ad digitos usque. Ubi vero in lectum ſe recipit, ſive omnino reclinatus cubet, ſive ſedeat cruribus extenſis, tum paulatim ad poplites cluneſque aſſurgit ſerum denuo antiquam ſedem occupans, quamprimum ſurgit hydropicus.

§. 19. Hinc igitur liquet, lympham haud ſemper attendere leges Circulationis ſanguinis, alioqui migraret non magis in propinquum locum, quam in alium quemcunque remotiſſimum. Si viam deſideras, licebit allegare vel interſtitia muſculorum aut fibrarum carnoſarum in iis, vel quæ inter muſculos cutemque ſunt, vel denique omnes poros totius Corporis. Ita enim cernimus frequenter maculam plumbeam lividamque appa-

rere infra oculum, ſi quis ante aliquot dies percuſſus ſit in parte ſuperna. Atqui nulla hic à ſuperciliis ad inferiorem palpebram via datur ſanguini ſuffuſo, ſi extraordinariam per poros ipſi deneges.

§. 20. Quodſi proinde partes à ſe invicem ſint remotiſſimæ, ac nihilominus morbus tollat alium hærentem in loco maxime diſtanti: quæ tum allegari poterit connexio e. g. inter caput & podicem. Novi profecto liberatum à vertigine diu vexatum, qui poſtquam cuncta Cephalicorum genera tentaſſet fruſtra, tandem oborto hæmorrhoidum fluxu, ab ea liberatus eſt. Sane obiter intuenti non apparet ratio hujus conſenſus; verum ſi ponamus à plethora interdum id malum naſci, meninges ac cerebrum premente ſanguinis copia, perinde tunc erit, unde prodeat, ſi modo minuatur urgens humor. Oriri autem à plethora vertiginem poſſe, hinc colligo, quod viderim à vini generoſioris potu ac largiore victu enatam, poſt V. S. deſiiſſe illico. Quid igitur mirum, ſi vices Venæ ſectionis ferant hæmorrhoides.

§. 21. Supereſt quarta Claſſis, quæ morbum univerſalem ab alio itidem univerſali ſuperari docet. Huc pertinet illud Hippocratis aſſertum, quod in *Coac. Prænot. III.* 80. & *Aphor. IV.* 57. *de Judicat. XII.* 10. convulſivos motus atque tetanum febris accedens ſolvit. Σπασμώδεα enim vel σπασμὸν interpretor hic per motus convulſivos, quod à tetano diſtinguatur; ſolet enim aliquando quoque Cous Epilepſiam hoc titulo ſalutare e. g. *Popular. VII.* 26. & *de Morbo Sacro VIII.* 24. Adhæc Epilepſiam per febres ſolvi confirmat aliorum experientia, Salmuthi *Cent.* 2. *obſerv.* 84. Barthol. *Cent.* 2. *Hiſtor. Anat.* 68. *&c.*

§. 22. Quapropter videamus potius, quomodo id fiat, & quamobrem deſinat Tetanus aut Epilepſia, ſi febris acceſſerit. Præſuppono igitur in Tetano corpus rigidum fieri exinde, quod muſculi undique irritati, ab acriori v. g. ſanguine, præ dolore ſeſe contrahant firmiter, atque in hac tenſione permaneant, quamdiu do-

Digitized by Google

dolor non remittat. Hinc ſequitur, Tetanum deſinere, ſi dolor ſedatus, humorumque acrimonia remota fuerit. An tale quid exſpectandum ſit a febre, mox videbimus.

§. 23. In Epilepſia vero tenſio ejusmodi muſculorum non occurrit ſed motus inordinatus ad breve temporis ſpatium durans, iterumque ſi malum ſit habituale, recurrens data occaſione. Unde minus apparet veroſimile, hærere fixum quaſi humorem in muſculis, prout in tetano, ſed potius cauſam ſubeſſe temporariam; quatenus certis incertisve horis vel ſanguini admiſcetur acrimonia quædam, fibras muſculorum pungens ſtimulansque: vel partium ſolidarum dolor per vices affligit, qualis in pueris a dentitione, torminibus, morſuque lumbricorum notatur: vel ira terrorve immediate ſpiritum commovet exagitatque. Conſideremus jam, numquid & febris valeat in hoc paſſu.

§. 24. Enimvero non neceſſum eſt, ut demonſtrem, febrem omnibus ſatisfacere circumſtantiis, quæ vel in Tetano vel Epilepſia occurrere poſſunt: ſufficit aliquam dari, ſaltim probabilem rationem, quæ aliquando locum habeat. Poſito enim, quod a Tetano per febrem liberatus quis olim etiam fuerit, noſtrum erit ſcrutari, quo fortaſſe pacto acciderit. Salvo aliorum judicio, arbitror hinc factum, quod calor febrilis accelerando ac intendendo ſanguinis motum, neceſſario exagitarit motum illum acrem ac forſan tartareum fibris muſculorum firmiter inhærentem. Tum enim nihil impedit, eundem vel per ſudorum diſcuſſum, vel per vias urinæ ſecretioni deſtinatas, excretum eſſe. Quidſi a frigore contractus fuerit Tetanus? ac poſtmodum grumos coagulati ſanguinis reſolvat ſuperveniens febrilis æſtus.

§. 25. Quod ad Epilepſiam, memini Civis Lipſienſis filiam Epilepſia ſæpius, aliquando etiam curſoria, ut vocant, inter deambulandum, correptam, poſt febrem ardentem omnino liberatam, ita ut deinde ultra 12. annos integra hucusque fruatur ſanitate. Cum enim ad viſendam eam advocarer, ſitimque ac æ-

Digitized by Google

ſtum per biduum durantem notarem, juſſi tincturam fl. papav. errat. cum ſpiritu vitrioli acidulatam, largiter infundere potui pene aqueo, quem vulgus coventum nominat. Ab ejus uſu remiſit paulatim febris, poſteraque die per alvum excretus eſt vermis unicus, cygni calamum æquans craſſitie, tres ulnæ quadrantes longus totusque rubens egregie, non aliter, ac ſi mera repletus, quam ægra ſumſerat, tinctura fuiſſet. Atque ab eo tempore immunis ab inſultibus Epilepticis vivit etiamnum, ſatis carnoſa, vultuque florido nulli cedens.

§. 26. Notum alias eſt, a vermibus Epilepſiam produci frequentius: notum etiam eſt, in febribus omnis generis expelli vermes: Quod ſi proin dicamus ab æſtu inſpiſſatam bilem, ideoque acriorem fugare illos, & conſequenter Epilepſiam inde oriundam exſtinguere; præſertim cum fel aliorum animalium, canis, agni, urſi, ranarum, vulturis &c. tanquam egregia contra morbum comitialem hinc inde commendentur ſpecifica.

§. 27. Ut taceam, quæ in febribus frequenter accidunt ſymptomata, inediam, vomitum, alvi fluxum, hæmorrhagias, ſudores &c. non leviter corrigere tam primarum viarum, quam ſanguinis vitia, eoque nomine radicem Epilepſiæ, ſi forte inibi hæreat, quaſi eruere: ſaltim id urgeo, febrem e. g. quartanam vel ardentem ſpectatam in ſe, quamvis ab omni abſtrahamus excretione vel ſymptomatica vel medicata, nihilominus Epilepſiam tollere poſſe, ſi modo ſtatuamus ideam Epilepſiæ habitualis exſtingui, per aliam fortiorem ſupervenientem, puta febrilem, quando irregularis iſte ac fluctuans quaſi Spirituum influxus per motum plane contrarium, acceleratum & æqualem, uti procul dubio eſt, qui totum Corpus in febribus æſtuare facit, invertitur & aboletur, id quod facillimum erit, ſi vel in ardente per aliquot dies duret calor continuus, vel in quadam intermittente per aliquot horas iterum iterumque recurrens.

§. 28.

§. 28. Sufficiant hæc pro ratione præſentis inſtituti: ſuppeterent plura, ſed, ut ab initio monui, exercitii aut ſpeciminis loco paucula hæc exhibere animus fuit. Reſtat igitur hoc unicum, ut a Te, L. B. veniam mihi exorem, ſi quæ minus accurate dicta videbuntur; ſi candidus es, poteris omnia pro arbitrio emendare aut ſupplere: per me licet.

DISPUTATIO XL.

DE

MORBO RETROGRADO.

ESſe quosdam è genere Morborum fixos ſtabilesque, alios erraticos potius & vagabundos, id equidem latere neminem arbitror. Quam contumaces enim nonnulli exiſtant, ut, quem ſemel occuparint locum, vix ac ne vix quidem deſerant, ſed adeo firmiter inhæreant, ac ſi ſpeciali jure illum poſſiderent, exemplo cephalææ, fiſtularum, varicum, guttæ roſaceæ, atque ſimilium ſatis ſuperque apparet. E contrario dari alios parum conſtantes mobilesque, ſedem ſuam haud ſervantes diu, ſed ſubinde commutantes manifeſtum eſt in Arthritide vaga, roſa vola-

volatica, &c. Atque inter hos, ſi rite penſites, differentia occurrit non levis, quippe quorum alii externe circumvagantur, ex uno membro in aliud vicinum remotumve, prout fors tulerit: alii latitantes in corpore, tranſeunt ex aliquo viſcere in aliam partem ſimiliter internam: quidam vero interni primo egrediuntur verſus exteriora, ut in conſpectum veniant, ſicuti viciſſim alii externi revertuntur ad interiora, eoque ipſo ſe occultant haut impune. De qua poſtrema claſſe, reliquis jam ſepoſitis, diſſerere mecum conſtitui, utpote quæ vel ſola ſufficientem præbere materiam diſputationi ſolenni poterit. Me autem in ejus tractatione ita geram, ut præmiſſa definitione atque diſtinctione, ac reliqua morborum iſtorum hiſtoria, inquiram potiſſimum in cauſas, atque vias, poſtmodum in ſigna, & denique in curam, ſeu legitimam medendi methodum. Ut igitur hæcce mea conamina felicem ſortiantur eventum, ante omnia Deum Immortalem veneror humillimo corde, rogoque voce ſupplici, ut Sua Gratia nunc & in poſterum mihi adeſſe velit, quo cuncta vergant in ejus Divini nominis gloriam proximique ſalutem.

Digitized by Google

§. I.

LOquitur de Morbo Retrogrado rubrica hujus Diſputationis, nomine minus uſitato in ſcholis Medicorum, ſatis tamen congruo, ut arbitror, ad exprimendam illorum, de quo diſſerere ſuſtineo, affectuum naturam. Nec quiſquam mihi vitio vertere poterit, ſi loco vocabuli græci & omnino ambigui aliud ſubſtituam latinum, æque ſignificans ad minimum, ſi non penitus adæquatum ac proprium.

§. II. Quamvis enim παλινδρομεῖν atque παλινδρομίη, quæ apud Hippocratem Galenumque leguntur, interdum denotent morborum reverſionem ad interiora, id tamen perpetuum haud eſt; nam & quandoque recidivam exprimit e. g. dum hydrops qui ad curationem remiſit, παλινδρομέων ἀνέλπιστος, id eſt recurrens deſperatus cenſetur Hippocrati *in Coac. Prænot. textu* 288. *p.m.* 567. & Galeno pulſus appellatur παλινδρομέων, qui alias δίκροτος audit, notante Gorræo *in Defin. Med. pag.* 357. quando idem quaſi duplicatur, inſtar ſoni, quem malleus incudem percutiens edit.

§. III. Ut taceam, palindromiam ad mentem veterum dici proprie, ſi humor peccans ad ſuum recurrat fontem: minus proprie ſi ad partem diverſam ab ea unde fluxus cepit, redeat, qua de re videri poteſt Stephanus Rodericus Caſtrenſis *in Tract. Quæ ex quibus, lib.* 3. *cap.* 21. *pag.* 226. & qui plurima cum eo communia habet Tilingius *in Tract. Aureo de Recidiv. c.* 16. *pag.* 262. prout verba initialia capitum allegatorum ſatis oſtendunt, non minus quam reliquus contextus; ut non immerito mireris quomodo Roderici nomen fugere potuerit Zephyrum.

§. IV. Quem enim alii revertentem aut recurrentem vocarunt morbum, ac fortaſſis commodius dixeris introeuntem, introgreſſum, introcedentem, aut retroactum, eundem nominare volui retrogradum, quod formale illorum affectuum, de quibus mihi ſermo eſt, nec unice conſiſtat in mali tranſitu ad interiora, nec altera ex parte præciſe opus ſit, ut repellatur ſemper mor-

bus, quoniam alio pacto fieri quoque queat, ut vel ſua ſponte redeat introrſum.

§. V. Videlicet ſtricte loquendo morbus vocatur retrogradus, qui è corpore propulſus, ſtationem ſuam iterum relinquit, & ad interiora revertitur. Quandoquidem vero natura, quicquid nocivum acciderit, arcet omnibus modis & expellit, ita nec inconvenienter illud, quod forte per contagium advenit extrinſecus, ut ſcabies, lues venerea &c. retrogradum dici poteſt, quando in peripheria evaneſcit vergitque introrſum, quatenus contra motum naturæ conſuetum inſtar cancri fluviatilis retrogreditur.

§. VI. Tria nempe ut concurrant neceſſum eſt: primo ut morbus quidam magna ſui parte exterius aliquandiu hæſerit in corporis ambitu, & ſit quidem de tali genere, cujus ſive materia ſive effectus, commode ad hæc loca congeratur, ut ibi partim excerni, partim leviorem corruptelam inferre poſſit: Secundo ut diſpareat externe, partemque hanc affectam deſerat: terio ut poſtmodum alio in loco, eoque interno, moleſtiam creet. Ratione prioris, differt morbus retrogradus, à latitante ac nondum adparente, v. g. ſi a frigore ambiente impediatur purpuræ, petechiarum, variolarum vel morbillorum eruptio; ratione ſecundi a morbo equidem introeunte, at ideo non deficiente in ambitu, quod in ſphacelo, carbunculo, morſu viperarum, ictu ſcorpionum vel tarantulæ, aut quocunque vulnere venenato contingit: ratione tertii à malo perfecte diſſipato, aut ablato, per hæmorrhagiam, alvi fluxum, ſudorem &c. Quæ vero exempla in Practicorum ſcriptis rariſſima ſunt, quod nempe morbus aliquis retrogrediens citra aliam moleſtiam per tales excretiones perfecte auferatur.

§. VII. Enimvero ipſi etiam morbi, quos proprie retrogados appellare licebit, non parum variant inter ſe. Sunt enim quidam ex iis ſuperficiarii tantum, vix præter cuticulam vel ad ſum-

ſummum cutim corrumpentes, uti ſunt maculæ atque puſtulæ, petechiæ, morbilli, purpura, variolæ, ſcabies, tinea, cruſta lactea, gutta roſacea &c. vel profundius inhærentes, partibus carnoſis, glandulisve, atque ſic aut tumefacientes eas, aut exulcerantes notabiliter, quales ſunt Eryſipelas, bubones, abſceſſus, tumores œdematoſi, podagrici, gallici, ut & ulcera hinc nata, ſcorbutica, cæteraque cacoethea.

§. VIII. Deinde ſunt, qui evaneſcunt perfecte, ut ne veſtigium quidem ſuperſit: ſunt etiam alii, qui non delentur prorſus, ſed ex parte tantum, quando e. g. podagra quodammodo ſedatur, rubore ac tumore ad ſenſum remittente, aſt introvergente, non ſine graviori periculo: vel cum variolæ ſubſident intempeſtive, tunc enim ſufficit materiam peccantem aut non affluere amplius, aut ex parte regurgitare ad interiora, quamvis major fortaſſis quantitas adhuc ſuperſit in loco primum affecto.

§. IX. Meretur autem & hoc notari præ cæteris, quod morbus retrogradus nunc quidem ſuam ſervet naturam e. g. quando eryſipelas poſt applicationem actu frigidorum & repellentium introvertitur; ita namque morbus non tam mutatur, quam locus: nunc vero novam penitus faciem induat, uti e. g. ſi cæcitas à tinea capitis retrocedente naſcitur, febris a ſcabie retrogreſſa &c. Nimirum in hoc paſſu ſatis eſt, materiale morbi, ſeu cauſam continentem, aut ſi mavis humorum vitium, reverti ad interiora, qnanquam idem formale effectus haud retineat.

§. X. En varias, prout ab autoribus hinc inde annotatæ ſunt, hiſtorias, rem omnem illuſtrantes egregie. Narrat Foreſtus *lib. 6. obſerv. 39.* infantem nuper natum, cum febres peſtilentiales graſſarentur, ſimiliter ægrotaſſe, corpusque velut a pulicibus compunctum evaſiſſe rubrum; poſtquam vero tonſor in conſilium vocatus, totum corpus aqua plantaginis ablui juſſit, ſtatim rubores introrepercuſſi delituerunt, unde graviſſima ſymptomata ſupervenerunt, & mors eadem nocte ſecuta eſt.

§. XI. Alio tempore, cum in pago quodam morbilli vagarentur epidemice, notavit Hagedornius *Cent.* 1. *Hiſt.* 77. infantes ætate minores atque ambulare adhuc neſcios, maximam partem evaſiſſe, ſed ex illis, qui maculis nondum evaneſcentibus, inclementiæ cœli, quæ iſto tempore dominabatur, ſua expoſuerunt corpora, capite pariter ac pedibus denudatis, ut ſolet plebs ruſtica, incedentes, complures febre ardente, tuſſi, & aſthmate convulſivo, conflictatos, occubuiſſe: poſtquam vero reliqui ab aeris inclementia cuſtodirentur, convaluiſſe non difficulter.

§. XII. Nihilo melior eſt Purpura; & quod magis mirum, degenerat etiam benignior hoc pacto in malignam. Vidimus enim, qui, poſtquam diu eandem nutriverunt impune, poſt ſudorem refrigerati, ſtatim in febrem malignam lapſi ſunt, cum palpitatione cordis, deliriis, lipothymiis, motibusque convulſivis; nec rubra poſt uſum expellentium rurſus apparuit, ſed utplurimum alba, longe deterior. Conf. Hagendorn. *Cent.* 2. *Hiſt.* 79. & *Cent.* 3. *Hiſt.* 21.

§. XIII. In Variolis, qui ſe frigido expoſuerunt aeri, ſubito extinctos vide in Foreſt. *lib.* 6. *Obſ.* 46. *Schol.* Aſt a purgante dato variolas jam apparentes protinus delituiſſe, aucta cordis anxietate, gravique diarrhœa, cum ſumma virium proſtratione ſuperveniente, puerumque ſequenti nocte obiiſſe, teſtis & Diemerbrœck *lib. de Var. & Morb. Hiſt.* 4. *pag.* 293. Imo & reliquiæ illarum a cataplasmate frigido ad notas in facie delendas applicato, introrſum actæ, Nobilem quandam mulierem ſuffocaſſe, refert Borellus *Centur.* 1. *obſ.* 64.

§. XIV. Quis vero ſcabiem tanti æſtimet? nihilominus ea retrocedente ſæpe gravisſimum inſecutum eſſe damnum, non modo legimus pasſim, ſed novit vel ipſum vulgus è quotidiana experientia: Sequitur nempe dyſpnœa modo ſimplex, modo indiſpoſitis usque ad ſputum ſanguinis vid. Binningeri *Cent.* 5. *Obſ.* 88. Suffocatio omnimoda in *Ephem. Germ. An.* 2. *obſ.* 213. febres nothæ

nothæ aut malignæ, aut cum opiſthotono aliiſque ſymptomatibus, uti habet Hechſtetterus, *Dec. 8. caſ.* 8. Epilepſia diuturna, notante Trincavellio *Lib. 2. cap. 6. de rat. cur. part. corp. human. aff.* imo lethalis apud Riedlinum, *Lin. Med. An.* 1696. *p.* 205. Taceo plura, in quibus mercurialia unguenta male præparata, aut malo regimine & applicatione fuere adhibita, vel quæ minus uſitata, etiam arſenicalia, referente Amato Luſitano *Cent.* 2. *Chir.* 33. quoniam in tali caſu dubium eſt, annon quandoque periculum ex remedio potius, quam ipſo morbo deduci debeat, uti non male judicat Foreſtus *Lib. 5. Obſ. Chir.* 12. *in ſchol. p.* 164.

§. XV. In pueris, achores atque tineam capitis, vel ſua ſponte, maxime ex improvidis refrigerationibus ſubito evaneſcentem, vel remedio imprudenter, à matribus, aut vetulis medicaſtris, adhibito, pro exſiccatione atque propulſione curatam peſſima intuliſſe ſymptomata, ophtalmiam, cœcitatem, ulcera aurium, aphthas, tusſim violentam, tabem, catarrhum ſuffocativum, delirium, febres, imo promptiſſime epilepſiam atque convulſiones, qualia multoties obſervata vide in *Ephem. Germ. Dec.* 1. *An.* 2. *obſ.* 213. *Dec.* 3. *An.* 5. *obſ.* 229. & 8. *obſ.* 116. *in Schol. Hagendornii. Cent.* 1. *hiſt.* 8. *p.* 15.

§. XVI. Memini me obſervaſſe antehac guttam roſaceam in quodam Theologiæ Studioſo, qui potius quodvis aliud pati maluit, quam iſtam faciei rubedinem, bibaculo magis quam Candidato Miniſterii convenientem, poſt applicata repellentia omnino evanuiſſe, aſt paucos intra dies tam raucum & anheloſum hinc redditum, ut vix ſpiritum ducere nedum loqui potuerit: Verum poſt uſum expellentium apparuere puſtulæ in pectore primum, poſtmodum in vultu quoque; interim reſpiratione in libertatem priſtinam reſtituta.

§. XVII. Si ulterius tumores, & quidem Eryſipelas in ſpecie velimus attendere, non deſunt exempla eorum, qui damnum ex eo retroeunte ſenſerunt haut contemnendum. Quidam enim

nim vir nobilis, referente Salmuth. *Cent.* 2. *Obſ. Med.* 43. ſæpe tentatus roſa in facie, cum iter, ea non penitus reſoluta, faceret aere frigidiore, vertiginem atque linguæ paralyſin paſſus eſt. Alius in lethalem Catalepſin incidit vitio iſto male curato, ut judicat Grembs *Arb. int. & ruin. hom. p.* 206. ſed fœmina poſt applicatam aquam frigidam horrendum delirium ac mortem miſerrimam ſibi conciliavit narrante Hagendornio *Cent.* 1. *hiſt.* 38. Nec alia ratione, ſi verbis Gabelchoveri *Cent.* 3. *Cur.* 14. *Annot.* uti permisſum eſt, pereunt ægrotantes, quam in partes internas principales recurſu, velut ſi ex eryſipelate in facie oriatur Phrenitis aut Angina, quod plerumque fit à prava curatione, medicamentis nimium repellentibus adhibitis, quin & ab humido præſertim hyemis frigore, quod conſtipando facit recurrere roſam.

§. XVIII. Ante omnia vero funeſtum eſt, Eryſipelas, per ἀπόςασιν febrium acutarum, ad artus decumbens, ſi mala medicatione Chirurgorum imperitorum, aut proprio auſu ægrorum, per epithemata inepta intropellatur. Inde enim recidiva longe impetuoſior, & communiſſime mors, ſi non amplius retrocedere poterit, ſed jam ad paulo ſpisſiorem conſiſtentiam devenerit materia, cito *Sphacelus ſuperficiarius* præſto eſt, cujus aliquot exempla notavimus.

§. XIX. Ex bubone retrocedente febrem acutam cum Ictero annotavit Franciſcus Rubeus *Noct. Exercit.* 30. *pag.* 334. Qui vero in febribus peſtilentibus erumpunt, ſi rurſum evaneſcant, conjiciunt plerumque miſeros in extremum vitæ diſcrimen, vide Palmarium *Lib. de Febr. peſtilential.* & Diemerbroeck *de Peſte lib.* 3. *cap.* 12. 16. *pag.* 161. Nec enim id præciſe mercurialibus adſcribendum remediis, ſiquidem & brasſicæ folia impoſita è veſtigio ſiniſtra ad ſalutem via, bubonem demum intra corpus adigere ac retropellere docuit experientia; pauperculæ in agris habitantes, interdumque neceſſitate ad hoc compulſæ, utpote quæ ob peſtem innoteſcentem exulare urbe cum diſpendio rei familiaris

no-

nolentes, celare veſtigia luis in propriam perniciem ad hunc modum aſſolent, juxta Schenckium *Lib.* 6. *de Bub. Peſtil. Obſerv.* 4. *pag.* 800.

§. XX. De Inflammationibus vel tumoribus reliquárum partium, idem cenſendum. Narrat memorabilem caſum Hagendornius *Cent.* 1. *Hiſt.* 77. puerperam videlicet, applicatis ab obſtetrice ad mammas ex inflammatione valde tumentes, aquis refrigerantibus & repellentibus, accedente inſimul faucium collutione cum aqua perinde gelida, tanta affectam eſſe colli faucium que ſtupore, ut ne guttulam quidem ſeu medicamentorum ſeu eſculentorum admittere poſſet, nulla ope ſanando, usque dum inter perpetuas lipothymias vitam cum morte commutaret.

§. XXI. Sed vulgo notiſſimum eſt, pedum tumores œdematoſos communiter, ſi non in totum, ſaltem ex parte minui, quando in lecto ſe aliquandiu contineat æger; tum vero à regurgitante ſero, & difficilem reſpirationem, & tuſſim ordinarie ſupervenire, ut ſæpe nec dormitabundi ſe reclinare in cervical auſint, ſed recti ſedere neceſſum habeant, pedibus etiam pendulis, ſi Orthopnœa vehementius inſtet.

§. XXII. Quid à Podagra recurrente ad interiora metuendum ſit, videri poteſt in *Ephem. Germ. Dec.* 2. *Ann.* 6. *Obſ.* 42. & *Schol.* Colicam nempe duriſſimam, totalem urinæ ſuppreſſionem, convulſionem lethalem, dyſpnœam, palpitationem cordis, animi deliquia, epilepſiam, apoplexiam non ſemel notarunt Krugerus, Velſchius, Paulli, aliique ibidem allegati. Cumque hemiplegiam ab epithemate aquarum deſtillatarum, cum ceruſſa, camphora & locis dolentibus applicato memoret Hagendornius *Cent.* 1. *Hiſt.* 28. hic non incongruum erit annectere cujusdam paſtoris exemplum, qui, pe qui, cum in podagra pedi dextro ſpiritum vini plantis nervinis ac diſcutientibus affuſum applicaret, paulo poſt in hemiplegiam dextri lateris incidit, & quidem bis in-

tra

Digitized by Google

tra unius anni ſpatium vere ſcilicet atque autumno: cum vero tertia vice ſiniſtrum quoque crus inungeret eodem remedio, cum rediret malum, obiit hemiplegia ſiniſtri lateris.

§. XXIII. Poſt intempeſtivam bubonum venereorum diſcuſſionem, ac ſuppreſſionem gonorrhææ virulentæ, quam male habeant ab initio leviter ſaltem infecti, non rara teſtantur exempla. Hoc virulento fluxu temere ſuppreſſo intus plerumque colligitur abſceſſus, nunc quidem circa teſticulum in Epididymide, nunc in perinæo, qui, rupta apertave cute, materiam fundit, monente Fernelio *Pathol. lib.* 6. *cap.* 13. Videant igitur imperitiſſimi Chirurgi, ne temerario auſu virulentum fluorem in Gallica ſtranguria præter rationem ſupprimant, & materia remeante ex fœda Gonorrhæa intus collecta, abſceſſuum circa teſticulos, aut in perinœo circumſitisque partibus, fiſtularumque inde oriundarum cum certo vitæ periculo, authores ſint, juxta Schenckium *Lib.* 6. *de Lue ven. Obſ.* 21. *pag.* 83. Addo, caveant, ne impedita iſta excretione, quam per urethram vel bubonem exulceratum natura tentat, virus recurrens viſcera nobiliora, vel oſſa etiam, aggrediatur. Nam & ab inunctione olei comm. nymphææ, ſimiliumque ſaltem anodynorum & diſcutientium, diſſipatus bubo venereus, vix tolerandos brachiorum pedumve, nec non capitis dolores cum ophthalmia produxit in quodam adoleſcente, uti teſtatur Angelus in *Eph. Germ. Ann.* 8. *Obſ.* 78. *p.* 125.

§. XXIV. Ulcera in genere diuturna ſi conſolidentur absque eo, quod materia peccans ſufficienter evacuetur, vel derivetur, in longe majus periculum conjiciunt ægros. Inſtar omnium ſit exemplum Nobilis illius, cujus Timæus à Güldenklee *Lib.* 1. *de Affect. Cap. caſ.* 28. meminit. Cum enim hic ipſe, ab ulcere, multis annis durante, liberaretur paucos intra dies, conſilio vetulæ, incidit, elapſo menſe uno atque altero, in capitis dolores adeo vehementes, ut de vita deſperaret: paulo poſt occæcatus eſt: horis autem matutinis à ſomno multum viſcidæ ac flaveſcentis fœtidæ

tidæque materiæ frequenti expuitione citra tuſſim rejecit, conqueſtus ſe quamdiu jejunus eſſet, eundem fœtorem in ore percipere, quem olim ex ulcere pedis. Adde etiam, ſi lubet, *Eph. Germ. An.* 2. *obſ.* 23. & *Ballonii Epid. p.* 249.

§. XXV. Simili namque modo compertum, eos, qui ſolenni hæmorrhoidum fluxu vexantur, ſi defecerint, plurimum pati à regurgitante ſanguinis vitio; vid. Hildani *Oper. p.* 645. & *Cent.* 2. *obſ.* 11. & 52. Schenckii *lib.* 3. *de Hæmorrhoid. obſ.* 4. & 5. Item *Ephem. Germ. Ann.* 3. *obſerv.* 331. & *Dec.* 2. *Ann.* 2. *obſ.* 117. Zvvingeri *Theatr. Vit. human. p.* 530. Hinc monitum Hippocratis aureum *Sect.* 6. 12. Hæmorrhoides diuturnas ſananti, niſi una ſervetur aperta, periculum eſt hydropem aut tabem accedere. Nam & ani fiſtulas inde natas ultra ſeptimum annum fluentes ac poſtmodum deſiccatas, in quodam mercatore primum reſpirationem difficilem, & pedum tumorem cum levi exulceratione, deinceps ardorem ventriculi dorſique, cum alvi obſtructione ac febre, tandem lethalem produxiſſe Apoplexiam teſtis eſt Riedlinus *Lin. Med. Ann.* 1696. *pag.* 133.

§. XXVI. Ex quibus omnibus ſatis apparet multiplex damnum, quod Morbus Retrogradus inferre ſolet; ſiquidem aliud univerſale potius videtur, ut febris, lipothymia, epilepſia, ſpaſmus, catalepſis, apoplexia &c. aliud particulare, cephalalgia, cæcitas, paralyſis linguæ, cordis anxietas & palpitatio, dyſpnœa, tuſſis, ſputum cruentum, ſingultus &c.

§. XXVII. Verum enim vero, ſi cauſas illius retroceſſionis indagare velimus, harum varietatem non unam eſſe conſtar. Sunt enim quædam illarum externæ magis, quædam internæ: fiuntque fere iſta omnia rarius morbi culpa. Interdum quædam ex accidenti quodam ſuperveniente, frequentiſſime per errorem nunc ab ægro, nunc à Medico vel Chirurgo commiſſum.

§. XXVIII. Secundum hactenus dicta omnia dubium non eſt, quin Natura noſtra, ſeu Principium movens vitale, quodcun-

que illud etiam fuerit, dum curam gerit corporis, cuncta, quæ ad vitam & ſanitatem conſervandam faciunt, motibus ſuis obſervet ſtudioſe, atque ſic è contrario removeat, quantum poſſibile, ſi quæ ullo modo corpus lædant. Expellit ergo ſemina morborum intus nata, inſpirata, vel quandoque intro aſſumta, ut à moleſtia, quam afferre ſolent, & corpus ab imminente noxa, liberetur. Reliqua exterius advenientia, uti ſunt contagium, cauſtica, rodendo, pungendo, ſimilive pacto lædentia, ne introvergant, obnititur atque reſiſtit pro virili.

§. XXIX. Fieri autem ſolet haud raro, ut Natura infirmior à morbi ferocia ſuperetur, & quemadmodum ad expellendum, ſi malum fuerit contumax, materiæ copiæ, viarum vitiis, minus ſufficit, ita nec reluctatur debite, quandocunque vis major extrinſecus urget. Ponamus ab incepto laudabiliter opere illam deſiſtere defatigatam, aut avocari aliorſum, aut ad contrarios motus irritari, aut repelli atque turbari penitus, quid inde ſequitur aliud quam palindromia ſeu mali reverſio ad interiora?

§. XXX. Si enim nobis concipiamus morbi materiam inſtabilem ſeu mobilem admodum ex una parte, ac deinceps naturam inquietam, in opere ſuo præpeditam, aut ad contrarios motus incitatam ex parte altera, tunc amplius difficile non erit intelligere, quomodo exanthemata v. g. vix ſatis erumpentia, rurſus evaneſcant, oculisque ſeſe ſubducant, quale quid circa variolas notare licet, præſertim, ſi animi mœror, deſperatio, ira ſimilesque affectus concurrant, hominemque inquietum reddant; tum enim inter medios etiam ſudores, retrocedere illos videmus, non ſine præſenti vitæ periculo. Adeoque non male dubitat Caſp. Bravo *Reſol. & Conſ. Med. Tom. 3. pag.* 192. an ſudoriferis utendum ſit, apparentibus jamjam morbillis, variolis, maculisque malignis.

§. XXXI. Notum eſt, Hæmorrhagiam ex nimio ſanguinis æſtu oriundam, adeoque non infrequentem in morbillis variolisque, ſi ab initio accidat, egregie levare morbum: poſt eruptionem

nem vero raro ſalutarem, quoniam utplurimum, quicquid efflo-reſcebat in cute, maximam partem introrſum reducitur. Accelerata enim ſanguinis emiſſione, ſequitur ſubſidentia partium proximarum, quas utique ſanguis maxime ſuffarctu ſuo turgidas ſervaverat. Imo contrahuntur, ſi alia via ad immediatam excretionem patefiat; Unde a talibus hæmorrhagiis ſolenne prorſus eſt ut ſequatur & rigor & frigus corporis exterioris. vid. Hœchſtett *Dec.* 2. *obſ.* 4.

§. XXXII. Quid ſi lochiorum fluxus puerperis proprius, purpuram redire faciat? aut menſtrua purgatio forte accidat in malignis febribus? Nec enim eadem legitimum præciſe tempus obſervat in morbis, ſed & extra periodum ordinariam, haud raro fluit copioſe, quotiescunque ſanguis exagitatur ultra modum. Audiatur Diemerbrœck *de Var. & Morb. hiſt.* 9. poſtquam tres puellas in variolis tentatas fluxu extraordinario, & paulo poſt extinctas, commemoraſſet, hæc innuens: *In hoc morbo multoties à nobis obſervatum, cum valida ſit ſanguinis ebullitio & copioſiſſimæ proſiliunt variolæ ſine febris ac ſymptomatum imminutione, tunc peſſimum imo lethale ſignum eſſe, ſi menſtrua extra periodi tempus erumpant, tales enim ægrotæ vix unquam ſervantur, quamvis etiam ſeptimo aliove critico die illa eruptio contingat. Imo & hoc notavimus, ſi durante illa varioloſa ebullitione, menſtrua quoque fluant tempore debito, & ordinaria periodo, tales ægras etiam tunc maxime periclitari, earumque multas mori, licet ab illa evacuatione aliquod inſigne levamen ſperari poſſe videatur.*

§. XXXIII. Unde non obſcure liquet quid de V. S. ſit judicandum. Quemadmodum enim utiliſſima eſſe poteſt ante variolarum, petechiarum eruptionem, ex obſervatione modo allegati Diemerbr. *Hiſt.* 9. & Hagendornii *Cent.* 3. *Hiſt.* 75. Ita jam apparentibus illis, potius funeſta exiſtit, quoniam ad interiora revocantur omnia. Quis enim tantum ex venarum ſublingualium ſectione damnum metueret? præſertim ſi menſium ſuppreſſio con-

currat; lethalem nihilominus eandem extitiſſe in febre petechiali, teſtatur Fribe *in Eph. Germ. Ann. 6. obſ.* 81. Ubi equidem hæmorrhagiæ nimiæ quam ſupprimere non potuerunt adſcribitur culpa; non improbabile tamen videtur etiam absque hac, & in genere miſſionem ſanguinis eſſe intempeſtivam, & in ſpecie ſublingualium ſectionem, quod facile præpoſtero conſilio, ad partem nobiliorem transferatur morbus. Id quod eximie illuſtrat Wincklerus in *Eph. German. Ann.* 6. *obſ.* 91. exemplum recenſens cujusdam civis Bregenſis, laborantis eryſipelate circa dextræ carpum, qui poſt impoſita repellentia, ſectasque ſub lingua venas, in delirium incidit ad mortem usque perdurans.

§. XXXIV. Quantum a terrore alias patiamur damnum vulgo notum eſt. Si vero tantam in cæteroquin ſanioribus ſubjectis vim habeat, quid non valebit in ægris? Id unicum ſufficit, lipothymiam inde produci, atque ſic cum pallore intro repreſſo ſanguine, refrigerari corpus. Ita enim proclives ad paſſionem hyſtericam fœminæ, quam primum ſuaveolentia naribus objiciuntur, aut aliquibus dulcia vel acida ingeruntur per os, longe periculoſius decumbunt in malignis quemadmodum omnes in genere natura ſenſibiliores, aut infirmiores. Compertum namque habemus, tales repente obiiſſe aut ad minimum gravius fuiſſe affectos, retrocedentibus exanthematibus, quando ad aliquot momenta, dum lectus ſternitur, etiam in hypocauſto probe calefacto ſedere debent, ob vertiginem, aut animi deliquia tum ſupervenientia.

§. XXXV. Id multo magis metuendum, ſi error commisſus fuerit plus minus gravis. Non jam dicam in frigore actuali & exceſſivo, exterius irruente, utpote cujus mentio jam ſæpius facta eſt in ſuperioribus. Hic loci attamen præterire non poſſum, etiam apprime periculoſum eſſe, ſi modo pedes non tegantur ſufficienter; item ſi hauſtum paulo frigidiorem aſſumat æger; quem in

in ardentibus bilioſis non penitus intempeſtivum, nonnunquam egregie profuiſſe conſtat, ſed in malignis non æque.

§. XXXVI. Nam & fortius refrigerantia medicamenta, ſi paulo liberalius exhibeantur & externe applicentur, Naturæ motum ſimiliter turbant; Idem ab opiatis intempeſtive datis, experimur in malignis: ubi enim inter ſomnum inquietum jectigabundus refrixerit æger, retroeuntibus exanthematibus, graviſſima ſtatim ſymptomata ingruunt, & poſt ſomnum utplurimum deliria; Unde vix quisquam peritus audet adhibere hypnotica in ejusmodi febribus, quanquam per aliquot dies duraverit pervigilium.

§. XXXVII. De Diarrhæa in malignis admodum periculoſa, ſi non quotitianum foret, plurimas allegare hiſtorias poſſem. Perinde autem eſt, ſeu morbi culpa fiat, nimium aut intempeſtive exagitatis humoribus pravis: ſeu à refrigerio naſcatur, aut potu eſuque rerum incongruarum, uti ſunt muſtum, fructus horæi, atque ſimilia: ſeu à purgante ſumto excitetur. Rectiſſime igitur monet per multiplicem uſum edoctus Michaelis in *Prax. Chim. cap.* 17. purgatione vix interdum ante vigeſimum primum uti licere, ſi adhuc ferventia ſint ſymptomata, & in ſeq. Cap. 18. quando natura eſt in expulſione, neque clyſma præſcribendum eſſe, quia in verſum faciat naturæ motum.

§. XXXVIII. Idem agunt externe adhibere ſolita, præter refrigerentia, diſcutientia, ſcilicet & adſtringentia ac repellentia reliqua indebite applicata, quando materiam peccantem non eliminari ſed eam potius regurgitare faciunt ad interiora, denegato per cutis poros aut loca cætera excretionibus dicata exitu, prout ſuperius allegati caſus, plerumque triſtes, luculententer oſtendunt.

§. XXXIX. Quæritur interim, qua via regrediantur morbi, & quam ob rem modo capiti, modo pectori, modo viſceribus in abdomine contentis poſtmodum vim inferant ſæpe acerbisſimam. Exiſtimo autem id fieri, vel per vaſa revehentia, ve-

nas & lymphatica, vel per poros partium. Iſte tranſitus magis naturali humorum motui ſimilior eſt, & materia peccante ad viſcera tenera redundante, peſſime facit; hic vero præternaturalis omnino atque inſuetus, minores noxas infert.

§. XL. Vicina loca ſi morbus petat, veroſimilius eſt per poros traduci humorum vitia. Sicut enim Eryſipelas, v. g. ſi tibiam occupet, ſumtoque diaphoretico aliquando ſe verſus pedem extremum extendat, facilius per poros quam vaſa tranſiiſſe videtur; ita nemo inficias ibit, ſi à retrograda capitis tinea contingat gutta ſerena, vel ulcus aurium, vitium juxta membranarum atque pororum ductum progredi aut ſuppreſſum ac coacervatum nervos corrumpere vicinos, parteſque connexas.

§. XLI. Ubicunque vero ad remotiſſima viſcera malum revertitur, probabilius eſt, materiam peccantem acrem, tartaream, viſcidam, & ſi quæ alia macularum, exanthematum, tumorum, ulcerumve cauſa occurrit, per venas vel vaſa lymphatica refluere cum ſanguine ſerove. Quid enim pedibus œdematoſis cum pectore? manibus ſcabioſis cum capite? atque ſic porro. Certe in tali paſſu dubium non eſt, quin impuritates iterum ſanguini admixtæ, & extraordinariæ evacuationi per tuſſim humidam proxime idoneæ, circa pulmones quaſi figantur.

§. XLII. Neque credendum eſt abiiſſe materiam peccantem præciſe ad hoc vel illud viſcus unice, quanquam in aliquo præ ceteris noxam ſentiat ægrotus. Cur enim purpura, morbilli, vel variolæ, intacto liene ac hepate, renibus, ac inteſtinis, præciſe ad cor atque pulmones abeant, ratio apparet nulla, niſi ſtatuamus, primum impetum à reflua cum ſanguine venoſo materia heterogenea neceſſario petere partes illas vitales, adeoque ulterius non progredi vitium, quando commodam in cellulis pulmonum ſedem repererit. Quod ſane, ut non negaverim in totum, ita exiſtimo tamen & hoc fieri poſſe, ut moleſtiam percipiamus in quadam parte majorem atque notabilem, etiamſi corpus univerſum

eadem

eadem laboret intemperie, id quod ſcorbuticorum cephalalgia, pituitoſorum aſthma &c. clare oſtendunt.

§. XLIII. Ut autem Semiotice quoque quædam de Morbo Retrogrado adjiciam, videamus primo, qua ratione cognoſci queat, ut certi ſimus de affectu determinando; ac deinceps quid ſperandum vel metuendum ſit ratione durationis vel eventus. Si enim ullo in morbo utile aut neceſſarium eſt, contemplari non modo ſtatum præſentem, ſed & præterita, & quæ adhuc imminent futura, certe in retrogrado id maxime requiritur, ſi quis felices in cura progreſſus facere velit.

§. XLIV. Dignoſcitur ergo Morbus Retrogradus ex eo potiſſimum, quod exterius remittente vel ceſſante priore affectu, inteſtina ægritudinis incommoda quis ſentiat v. g. ſi rubor evaneſcat in roſa dolorque remittat, ſed gravius reddatur pectus, difficiliusque ſpiret ægrotans, cum æſtus interni ſymptomatibus, ſiti, ariditate faucium, aut vagis horroribus, &c. ſi tuſſis, poſt eruptionem morbillorum deficiens, denuo redeat cum anxietate circa præcordia. Si ſcabies aut ulcus deſiccetur, ac interim quis male ſe habeat, absque manifeſta cauſa.

§. XLV. Imprimis certiores eſſe poſſumus, ſi ſtatim poſt morbi externi velocem & præcocem mutationem, ſupervenerit internum aliquod vitium. Si vero malum non niſi poſt decurſum plurium dierum ſentiatur, animadvertendum eſt probe, quo pacto deſierit priſtinus morbus: an quæ ſuſpicio adſit vitii per repellentia introrſum acti: num quis error commiſſus ſit ab ægro: & ſi quæ ſunt ſimilia. Talia namque nec jure diſſimulabit patiens, ſi malum ceſſerit: nec ignorabunt, quibus cura infantum concredita eſt; atque ita Medicus informari poterit pleniſſime.

§. XLVI. Sed Prognoſis vix unquam accepta erit, quia Morbus Retrogradus infallibiliter teſtatur de naturæ negligentia vel infirmitate præſenti. Sicuti enim bonum eſt ſignum juxta Hippocratem *Sect. 6. aph. 25.* Eryſipelas (addo & reliqua exan-

dine-

themata) converti ab internis ad exteriora: ita viciſſim ab externis ad interna converti malum eſt. Nempe turpius ejicitur ac difficilius, quem altera vice admiſimus hoſtem.

§. XLVII. Aliqua nihilominus differentia hic admittenda videtur, quam non male Tilingius *de Recidiv. cap.* 16. *pag.* 298. his verbis declarat: quo, quæ præter naturam regurgitant, a ſtatu naturali minus recedant inter benigniora parteſq; interiores ad quas redundent ignobiliores, adeo ſymptomata remiſſiora ſint, eo eventus ſalubrior, tempus brevius, motuſque ſolutionis facilior ac celerior ſperandus eſt: contra vero, quo eadem a ſtatu naturali magis recedant h. e. vitioſiora aut maligniora parteſque interiores, ad quas tranſeant, nobiliores, adeoque ſymptomata intenſiora & graviora ſint, eo quoque eventus magis lethalis, tempus longius, ſolutioniſque modus & difficilior & tardior metuendus eſt. Interim in omni morbo, retrogreſſio eſt difficilior, quam ipſe recta progrediens.

§. XLVIII. Supereſt ut nunc quoque de cura ſolicitus videam, quid facto ſit opus, ſi quis morbus ad interiora reverſus fuerit. Videntur autem tria conſideratione præcipue digna in tali caſu. Videlicet primo natura morbi primitivi, ſecundo reverſionis cauſa, tertio damnum præſens inde oriundum. His applicandæ indicationes, ut repentinis, acutis, malignis, propera & ſolicita opera ſuccurratur, cum Chronicis præceps medicatio minus quadrat: Cauſa ſi immanens ſit, auferatur, & quæcunque ſit, contrarium potius introducatur: Damno vero a retrogreſſa materia facto, aut futuro, ante omnia reſiſtatur: Nec æque nova expulſio, quam intrinſeca correctio aut conſumtio directe intendatur. Illa enim difficillime, ubi perfecte retroceſſit affectus, hæc multo promtius, obtinetur. Niſi enim hæc omnia examinentur probe, atque remedia inveniantur quantum posſibile, his indicantibus æque ſufficientia, fruſtra laborabit Medicus.

Digitized by Google

§. XLIX. Fingamus a refrigerio in Podagra natum Singultum, erit fortaſſe qui rationem antecedentis habens ſuum commendabit Arcanum Antipodagricum, Emplaſtrum Anodynum v. g. pedibus applicandum, alius ad cauſam occaſionalem reſpiciens non dubitabit calefacere iterum pedes beneficio aquæ antapopl. vel fotu ex nervinis parato: alius Empiricorum more ſaltem ſtatum præſentem ſeu malum quod ſequitur advertens, ſtomachica procul dubiò in uſum vocabit. Verum enim vero talem medendi methodum nullatenus fuiſſe legitimam eventus docet.

§. L. Ante omnia igitur probe attendendum atque diſpiciendum an morbus ſit malignus an benignior, ſi prius Alexipharmaca ſed temperata & ſpecialem illam corruptionem quæ metuitur præoccupantia, omnino præſcribenda veniunt, ut quantocyus malum expellatur, & corpus tantiſper ab interna noxa arceatur; Ita enim omnibus ſatisfacimus indicationibus. Et quandoquidem Natura ipſa interdum debilitata admodum eſt, juvat analeptica etiam adhibere, unde mirum haud eſt, ſi vini potus modicus, ex Orci faucibus quandoque revocarit ægros. Nec errare poterit in hoc caſu qui ſpirituoſa temperata & corroborantia cum ſudoriferis miſcere voluerit; e.g. aquam cordial. Herc.Sax. aquam flor. aurant. cinam. cydon. bugloſſ. acac. & borr. aquam roſar. flor. tiliæ, rubi idæi ceraſ. nigror. lil. convall. meliſſæ &c.

§. LI. Huc etiam pertinent Eſſent. lign. al. ambr. myrrh. cinnam. Tinctur. corall. Solis confect. alkerm. &c. Præ cæteris autem hic laudem meretur lapis bezoar orientalis, utpote qui, ſi genuinus fuerit, ambrati quid revera ſapit, redoletque tritus, adeoque cum lapidibus cancror. utplurimum marcido putridoque ſapore præditis, nullatenus comparandus, ſed in minori doſi magis efficax.

§. LII. Quod ſi ſuaveolentia ejusmodi recuſent ægri, ſicuti mulieres ſolent ad uteri affectus pronæ, adhibentur loco eorum potius ſalia volat. cum ſuccino, myrrha, caſtoreoque &c. in exci-

Digitized by Google

tandis ſpiritibus torpidis efficacisſima: pro tenuioribus ſpiritus Busſii Bezoardicus rite paratus. Qui fortioribus & acrioribus delectantur, recipiunt liquor. C C. ſuccinatum, ſal vol. viperar. camphoram, ſpir. Ebor. eſſentif. atque ſimilia, cum ſpiritu lil. convall. angelicæ, cort. citr. vel quocunque theriacali.

§. LIII. Præripiunt autem reliquis diaphoreticis palmam, ſulphurea volatilia & acria, parvis tamen ſed repetitis doſibus offerenda, quando periculum in mora eſt. Non contemnenda tamen ſunt reliqua fixiora & minus ſapida, præſertim ſi ſanguinis æſtuatio vehementior adſit, qualia ſunt CC. ac Ebur uſtum, Cornu Alcis,& Rhinocerotis,Unicornu, Antimon. Diaphor. Antiheƈt. Pot. Cinnab. Antimonii & nativa, fl. ſulphuris, Terra ſigill. Strigon. flava, & Lemnia. &c.

§. LIV. Speciatim ſi Hæmorrhagia intempeſtiva vel Diarrhæa concurrat, quis non uſta terrasque pingues præ cæteris eligat, quæ vim abſorbendi & adſtringendi inſimul posſident. Si vero acrimonia humorum inſignis adfuerit plus minus acida vel ſalſa, quis non eadem miſcebit cum partibus animalium duris, ungulis cornibusque, utpote quæ ratione particularum gelatinoſarum, quibus abundant, temperantium nomen omnino merentur, aut cum marinis oſtracodermis, matre perlarum aliisque conchyliis, quæ ſalſum præcipue optime imbibunt.

§. LV. In benignioribus morbis poſſumus ſimiliter pro ſcopo expellendi, abſorbendi, temperandi &c. modo nominata omnia exhibere; ſed in iis curandis majore uti libertate licebit. Qui enim Sudorifera in Morbis Retrogradis propinat, is equidem naturam juvat excitatque ac materiam peccantem motu contrario iterum ejicit, aſt non ſemper id agit quod agere debebat. Nam & fieri nonnunquam ſolet, ut eo ipſo, quo morbus ad interiora regreditur, magis commode ſubduci queat & evacuari per aliena loca, per alvum puta, vel cum lotio, vel etiam ſaliva.

§. LVI.

§. LVI. Quid impedit, quo minus e.g. pedum tumoribus œdematoſis retroeuntibus, per Hydragoga expurgetur ſerum viſcidius? Ita etiam eodem modo removebuntur, dyſpnæa, tuſſis, & ſi quod aliud ſymptoma inde acciderit. Cum hujusmodi ſubjecta hydropica vix ac ne vix quidem ad ſudorem diſponi queant, etiamſi fortiſſima medicamenta exhibeantur, quis dubitet præſcribere purgantia? vel etiam diuretica? ſi renes ſuo non ſatisfecerint officio.

§. LVII. Pariter in Podagra retrogreſſa, ſi corpus fuerit bilioſum, nec Cholagoga contemnenda erunt. Si acidis humoribus refertum, Præcipitantia potius imperanda, ſi ſalſa prævaleat acrimonia, Temperantia in uſum vocanda. Imo conſultum eſt, aliquando inter hæc ſeligere Diuretica præ Diaphor. quotiescunque ſcilicet virium defectus largam ſudoris profuſionem diſſuadet. Nihilominus præſentaneum ſentiet æger levamen, quicquid etiam mali patiatur ex arthritide retroacta, ſi modo remedium directe vitioſo humori fuerit oppoſitum.

§. LVIII. Interim in malignis & acutis, proter turgeſcentiam ſanguinis: in Chronicis vero tanto magis ob vitium humorum, ſi Diaphoretica & Alexipharmaca ſulphurea, calida, volatilia exhibere ames, à præcipiti regimine ſeu coacta exſpectatione ſudoris, temperandum eſt. Lenis vero mador, qui poſt talium uſum, ſub quieto tantum decubitu, & levi corporis opertura, emergit, per tempus paulo longius continuari meretur; atque ita inſigne afferre levamen poterit. Reficiendus interim eſt patiens, tum per humectantia & potum ſufficientem, tum per analeptica.

§. LIX. Nec opus eſt, ut bubo venereus, aut dolor fixus artuum in morbo Gallico, per impoſitionem unguenti emplaſtrive mercurialis, à fumo accenſæ cinnabaris, aliove modo diſcuſſus, in priſtinum reſtituatur ſtatum. Quæcunque ſupervenerint ſymptomata, ſi modo per continuatum uſum mercurialium & alvus

debite ſubducatur, & ſalivæ fluxus promoveatur lege artis, evaneſcunt feliciſſime.

§. LX. Pauca hæc ſpeciminis loco adduxiſſe ſufficiat. Tibi L. B. integrum erit pro lubitu ſupplere quæ deſunt, vel emendare quæ minus accurate aut ad palatum dicta videbuntur. Polliceor interim abs Te mihi veniam eo faciliorem, quo magis aſpera & inculta in hoc negotio via incedendum fuit.

DISPUTATIO XLI.

DE

RECIDIVA.

§. I.

Recidivæ, quam mihi tractandam propoſui, nomen alias uſitatum eſt ſatis, ortum a recido, ita, ut idem ſignificet ac rurſus cadens vel denuo accidens. Et quanquam adjectivum ſit ſua natura, non impedit tamen, quo minus loco ſubſtantivi adhibeatur; prout apud *Celſum lib.* 3. *cap.* 4. legimus, *Hippocrates, ſi alio die febris deſiiſſet*, Recidivam timere ſolitus; & apud *Plinium Nat. Hiſt. lib.* 30. *cap.* 11. qualiter & aliis febribus prodeſſe traditur: item lacerta viridis adalligata viva in eo vaſe quod capiat. Quo genere & Recidivas frequenter abigi affirmant. Quemadmodum enim febris dicta fuit Recidiva, ita etiam in alio quocunque morborum genere qui Recidivam nominat, ſubintelligendo ægritudinem, ſatis latine loquitur. Conf. *Ant. Muſæ comment. in Hipp. Aph. lib.* 2. 12. *p.* 164.

§. II.

§. II. Videlicet, quam in allegato loco pluribusq; aliis *Hippocrates* appellavit ὑποςροφὴν, vel ὑποτροπὴν, vide *Galeni Lexicon Hippocrat.* ὑποστρεπτικασμὸν ut in *Sect.* 4. *Aph.* 36. vel etiam παλίμβολον ſicuti *Popul.* 6. *Sect.* 6. eandem interpretes dixerunt Morbi reditum, e.g. Guil. Plantius *in Hipp. Aph. pag. m.* 151. vel converſionem aut reverſionem, reciprocationem item, & uſitatius Recidivam. Vid. Brun. *Lexicon Med. ſub titulo Hypotrope.*

§. III. Adhibetur autem Recidivæ nomen non uno ſemper modo ab omnibus; etenim proprie & ſtricte loquendo Recidiva dicitur, cum perfecte morbus quidem deſiit, ac nihilominus eundem hominem paulo poſt invadit denuo: laxiori tamen ſignificatione extenditur quandoque ad ægrum, qui melius ſe habet, remittentibus gravioribus ſymptomatibus, quamvis morbus perfecte non deſinat, ſi modo a ſtatu meliore ac reconvaleſcentiæ in deteriorem iterum labatur. Hinc enim orta eſt illa Recidivæ diſtinctio in propriam & impropriam, quam habet *Hier. Mercurialis in prælect. Piſan. pag.* 100. item in perfectam & imperfectam, de quibus Theoph. Bonetus *Anat. Pract. lib.* 4. *ſect.* 1. *obſ.* 26. *in ſchol. p.* 1426. nec non in legitimam & illegitimam. vid. *Matth. Tilingii Tract. Aur. de Recidivis p.* 106.

§. IV. Inde procul dubio nata eſt adeo multiplex Recidivæ definitio. Si Clariſſ. audiamus *Wedelium in Patholog. ſect.* 1. *cap.* 8. *p.* 154. *Recidiva eſt morbi a declinatione* recurſus in priorem vel deteriorem ſtatum, occurritque frequentiſſime in morbis non penitus exſtirpatis, ut radix non omnino deleta repullulat, ut flamma ſopita novis animatur flammis. Verum hoc pacto ſaltem illam deſcribit Recidivæ ſpeciem, quæ minus proprie ita dicitur, rectius morbum ingraveſcentem dicendam. Tilingius autem poſtquam plures alias recenſuit definitiones, has veluti accuratiores ſugerit *pag.* 15. *Recidiva* eſt ejusdem morbi reiteratio, qui paulo antea quievit a cauſa intrinſeca; ſeu ex vi morbi ſoluti prolapſus in eundem. Vel Recidiva eſt reditus ejusdem

Digitized by Google

morbi ſoluti ex toto, paulo antea in ſeipſum, ex vi morbi ſoluti.

§. V. Utraque illarum debetur D. Gaſparo Bravoni de Sabrimante Ramirez, quippe qui primam *tom.* II. *Reſ. ac Conſult. Med part.* 4. *diſp.* II. *de Purgant. rat. ſect.* 3. *reſol.* 16. *tradit:* alteram *in diſput. de Morborum Recidiva*, *quam partis* 5. *ſect.* 6. inſeruit. Quamobrem vero hujus Autoris mentionem haud injiciat, miror, cum tamen modo allegatam diſput. egregie ſuum in uſum converterit, uti apparet ex collatione verborum ſtatim initialium cum Tilingii *cap.* I.

Sectionis unicæ cum - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 2.
Reſolut. I. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 3.
Reſolut. 2. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 4.
Reſolut. 3. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 7.
Reſolut. 4. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 8.
Reſolut. 5. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 18.
Reſolut. 6. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 6.
Reſolut. 7. - - - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 17.
Reſolut. 8. & *ult.* - - - - - - - - - - - - -	*cap.* 20.

§. VI. Quicquid ſit: meum jam non eſt aliorum perſtringere labores, quanquam prior definitio nimis videatur anguſta, quod Recidivam excludat à cauſa externa oriundam: reliquæ obſcuriores ipſo definito: ſurrogare igitur aliam placet ad hunc modum: *Recidiva eſt morbus, hominem vix inde liberatum denuo invadens.*

§. VII. Genus in hac definitione morbus eſt, quo nomine complector non tantum morbos ſenſu veterum ita dictos intemperiei, occultarum qualitatum, compoſitionis, conformationis, numeri, magnitudinis & ſolutæ unitatis, ſed quicquid in genere præ-

præter naturam homini accidit, unde quis æger dicatur; ὅτι γὰρ ἂν λυπέῃ τὸν ἄνθρωπον, τοῦτο καλέεται νοῦσος, ex ſententia Hippocratis *de flat.* II. 8.

§. VIII. Hac ratione ſolvitur non difficulter dubium illud quod *Bravo reſol.* 1. & ex eo Tilingius cap. 3. movet: utrum apud medicos Recidiva ſolius morbi reditum ſignificet. Scilicet non dubitandum, ſi ſub titulo morbi comprehendamus cuncta p. n. accidentia, à Galenicis dicta ſymptomata, læſarum actionum, facultatis naturalis, vitalis & animalis &c. Nam & Hippocrates non uno in loco Abſceſſus, tumores palpebrarum, aurium ſuppurationes, tremores atque ſimilia, è claſſe morborum ſtricte dictorum juxta rigoroſiores Galenicos excludenda, vocat ὑποστροφώδεα, de quibus modo allegati Autores videri poſſunt.

§. IX. Quod ad differentiam in definitione adjectam, deſumpta eſt illa partim a ſubjecto. Dum enim hominem nomino in ſingulari, apparet Recidivam locum non habere, niſi eodem in ſubjecto; atque ideo, ſi quis morbus Epidemicus ad tempus deſinat, iterumque civitatem eandem pagumve aggrediatur, recidiva non eſt, niſi eundem virum, v. g. repetat peſtis, dyſenteria denuo graſſata.

§. X. Præſupponitur autem ubique, morbum prima vice finitum eſſe ac deſiiſſe, vel perfecte, ita, ut recuperatis viribus ne veſtigium quidem ægritudinis ſuperſit: vel imperfecte, ubi reliquiæ adhuc quædam notantur; e. g. laſſitudo, inappetentia & ſimilia poſt febrem. Saltem primarium affectum ceſſaſſe oportet; alioquin non Recidiva dicitur, ſed recrudeſcere malum.

§. XI. Id nimirum exprimitur in definitione per *liberatum.* Eoque ipſo inſinuatur differentia inter Recidivam & repetitas febrium intermittentium invaſiones ſive paroxyſmos, ut & continuarum excandeſcentias. Quanquam enim in his calor febrilis interdum remittat, in illis aliquandiu intermittat, ordinarie tamen recurrit usque, donec a febre liberetur æger.

§. XII.

§. XII. Enimvero intervallum illud temporis quod inter morbum primarium & recidivam notatur, non ſemper idem eſt: Videlicet brevius utplurimum, quando elapſis aliquot ſeptimanis, imo diebus etiam paucis in eandem ægritudinem incidit miſer: quod in definitione per voculam *vix* indigitare volui. Quandoque vero ad aliquot menſes extenditur, ne dicam annos, id quod exempla docent eorum, qui a canis rabidi morſu curati, virulentiam ejus diutisſime occultarunt, donec ſe rurſus exeruerit majore cum periculo; de quibus videatur *Schenckius obſ. Med. L.* 7. *Obſ.* 12. *p.* 849.

§. XIII. Ulterius dum morbum in Recidivæ definitione denuo invadentem nominavi, eo ipſo reſpexi ad poſtremum illud requiſitum modo examinandum. Ut enim recidiva dicatur, neceſſum eſt eundem hominem, eodem morbo, ſed aliquandiu ceſſante, affici de novo. Ejusdem ſcilicet naturæ cum priori eſſe poſterior debet, ac ſi Tertiana v. g. ſuccedat Tertianæ; nam ſi diverſæ fuerit naturæ, ut ſi Quartana excipiat Tertianam, duo morbi ſunt aperte & permutatio morbi eſt, non recidiva, judice *Fr. Valleſio lib.* 10. *controverſ. Med. cap.* 5 *p.* 399.

§. XIV. Nam & inde dubium obortum eſt inter Autores, an non Recidiva pro parte poſteriori morbi prioris habenda ſit, ut non pro diſtincto, ſed eodem omnino reputetur, vid. *Ant. Muſ. Braſſavolum comment. in Hipp. l.* 2. *Aph.* 12. *p.* 165. ubi ſatis ingenioſe reſpondet, *eſſe recidivam cum radice ſua eandem ſpecie*, ſed non eandem numero, i. e. recidivam neceſſario ſimilem eſſe priori morbo, nil tamen obſtare, quo minus pro peculiari ac diſtincto habeatur.

§. XV. Ubi tamen notandum ſimilitudinem illam non nimis rigide ſumendam & ad quævis ſymptomata extendendam eſſe ubique, ſed ſufficere, ſi modo morbi idem fuerit genus. Exiſtit enim recidivarum varietas non levis, ſi advertamus, nunc quidem eas ex toto ſimiles eſſe priori morbo, ita, ut eadem quoque

que

que accidentia inſimul occurrant: interdum vel deteriores, quando graviora etiam ſymptomata ſuperveniunt: vel meliores quodammodo, ubi mitior ſequitur morbus.

§. XVI. Æqualem præcedaneo morbo recidivam frequentius experiuntur icterici, quartanarii, & in genere qui malo quodam habituali crebrius redeunte vexantur; nec enim aliter differt morbus habitualis a recidivo, quam gradu, ita, ut crebrius recurrens tandem habitualis fiat. Ad hunc modum cernimus tota die data leviſſima occaſione redire colicam, cephalalgiam, podagram, epilepſiam, eryſipelas &c. imo & ipſam conſuetudinem ſufficere, ut priſtinum recurrat malum, e. g. in vomitu ſanguinis menſtruo de quo videri poſſunt *Miſcell. Curioſ. Dec. 1. Ann.* 1. *obſ.* 95.

§. XVII. Gravior autem recidiva eſt non raro; quod enim de hydrope *Hippocrates in Coacis prænot. p. m.* 567. aſſerit, eum deſperatum eſſe, ſi poſt curationem recurrat, id Trajano atque Hadriano quondam contigiſſe narrat *Hieron. Mercurialis in prælect. Piſ. hiſt.* 3. *pag.* 27. idem adhuc hodie notatur in pluribus, non hydrope modo, ſed vario morborum genere afflictis; ut parum abſit, quin recidivam omnem habeant pro magis periculoſa, quam radicem ſeu morbum priorem, *qui Avicennam lib.* 4. *Fen.* 1. *Tr.* 4. *cap.* 20. *& lib.* 4. *Fen.* 2. *Tr.* 1. *cap.* 95. ſequuntur. Verum de hac re inferius dicendum.

§. XVIII. Mitiorem potius recidivam nonnunquam dari, autor eſt ipſe Hippocrates quatenus in Epid. Sect. 3. p. m. 675. Herophontem a febre acuta liberatum rurſus incidiſſe in eandem febrem, non deliraſſe tamen in recidiva, memorat. Idem exemplo Chærionis aliisque pluribus probare poſſem, ſi neceſſe foret.

§. XIX. Videamus jam cauſas recidivam producentes, quarum aliæ ſunt externæ magis, quædam internæ. Externæ nominari poſſunt, aëris inclementia, error in diæta, & quic-

Digitized by Google

quid animi pathemata movent, aut corpus extrinſecus afficit ullo modo.

§. XX. Aëris culpa redeunt morbi ſi nimirum vel frigidus nimium aut calidus, vel nebuloſus aut minus temperatus fuerit. Ita notiſſimum eſt perniones tempore hyberno irritari denuo: febres intermittentes recrudeſcere facillime, ſi quis inde reſtitutus loca viſitet frigidiora, templum, cellas ſubterraneas, flumina &c. Maniam autem in diebus canicularibus metuendam eſſe iis, qui ab ea liberati ſunt. Unde ὧραι φιλυπόστροφοι non immerito dicuntur *Hippocr. noſtro de Humor. VII. p.* 323.

§. XXI. Errore diætæ fieri recidivas iterum nullum eſt dubium. Satis id teſtatur exemplum Parii, quod idem *Cous Popular. III p.* 729. refert. Cum enim ex acuta febre ſurgeret, cibisque multis pravisque uteretur, tandem eadem interiit. Confer. *Miſcell. Nat. Cur. Dec.* 1. *Ann.* 6. & 7. *obſerv.* 161. Niſi proinde quantitatis æque ac qualitatis aſſumtorum in genere, cibi ſcilicet atque potus habeatur ratio, convaleſcens incautus recidivam patitur feſtinanter ſecundum Arn. *Villanovan. parab. Medic. Doctr.* 7. *cap.* 1. *Aph.* 5. *p.* 1034.

§. XXII. Quid animi pathemata valeant in ſuſcitandis morbis, quotidiana ſimiliter docet experientia. Frequentiſſime autem a terrore vel excandeſcentia id notamus, quippe qui duo affectus præ cæteris hominem vehementius commovent. Vidimus inquit Clar. Wedelius in *Pathol. Med. Dogm. p.* 154. a criſi quoque per ſudorem perfecte repetentem febrem ab ira lethalem. Ut taceam, alios exinde podagram, vel calculum, vel eryſipelas ſibi contrahere, quotiescunque ira vel terror eos prehendit.

§. XXIII. Verum quæcunque tandem fuerint externæ cauſæ, non videntur ſufficientes, niſi cauſa concurrat interna, quæ occaſione data priſtinum reſuſcitat malum. Nam & ſola nonnunquam interna recidivam producit absque interveniente aliqua externa: hæc vero ſine interna nil valet. Certo igitur reſpectu mor-

Digitized by Google

morbus primitivus & recidivus qui ſequitur habent unam eandemque cauſam, uti *Zachias in quæſt. Med. Legal. lib.* 1. *Tit.* 4. *quæſt.* 7, 11, & 28. affirmat; nondum tamen ſequitur, ergo adveniente nova cauſa morbus non erit recidivus; quoniam ſupervenire poteſt, antequam prior fuerit extincta penitus.

§. XXIV. Nimirum triplex in corpore ſupereſſe ſolet vitium, quod vel ſua ſponte iterum in recidivam abit, vel maxime tum temporis quando cauſa quædam occaſionalis accedit, & quaſi ſcintillas morbi latentes excitat. Aut enim in viſceribus partibusque ſolidis hæret malum: aut in ſanguine cæteriſque humoribus: aut certe in ſpiritibus.

§. XXV. Solidarum partium culpa contingunt recidivæ quotieſcunque reliquiæ ſuperſunt materiæ peccantis, obruentis quodammodo glandularum, viſcerumve poros, quemadmodum recidivam v. g. lethalem ex parotide imperfecte curata refert *Raſis libr. de mirab. cauſ.* pleuritidem a caſu ortam tertium redeuntem *Tulpius lib.* 2. *cap.* 9. item, ſi quæ pars exulcerata non fuerit conſolidata debite: hanc ob cauſam fiſtula clauſa rurſus aperitur juxta *Panaroli pent.* 2. *obſ.* 13. vomitus recidivi frequenter affligunt eos, qui ab elleboro ſumpto rubicunda ſeu cruenta evomuerunt, teſte *Hippocrate in coac. prænot.* 4. *p. m.* 579. pariter ſi fibræ ab extenſione violenta nimis laxentur, aut atoniam a frigore aliove pacto contrahant; ita enim cernimus quotidie membrum luxatum ob ligamentorum infirmitatem levi ex cauſa iterum dislocari, ani procidentiam herniamque repoſitam prorumpere crebrius, atque ſic porro.

§. XXVI. Sanguinis humorumque vitio fiunt recidivæ, quando viſciditas, feroſitas, acrimonia, impuritas eorum non ſatis corrigitur, e. g. in ictero, hydrope, arthritide, lue venerea &c. ſi enim ejusmodi malum haud eradicetur penitus, renaſcitur indeſinenter more urticarum. Confer. *Brendelii conſ.* 78. *Marcelli*

Donati hiſtor. mirab. lib. 4. *c.* 21. *obſ.* 133. *Fernelii Tr. de Abdit. rer. cauſ. lib.* 2. *c.* 14.

§. XXVII. Verum vitio ſpirituum redit morbus non modo ſi defecerint, ut natura infirmior ac debilitata ex graviori affectu vix leviſſimas alterationes impune ſuſtinere queat, quamobrem debiles & incauti promptiſſime recidivam patiuntur juxta Villanovani *parab. Med. doctr.* 7. *c.* 2. *Aph.* 1. ſed maxime, quando idea morboſa, quæ ſupereſt, ſeu fortior impreſſio phantaſtica hominem diſponit ad melancholiam, maniam, epilepſiam, febrem &c.

§. XXVIII. Imprimis videtur morbus latitaſſe idealiter in corpore, ſi quis certo ac ſtatuto tempore ordinarie recurrit, quamvis non accedat notabilis aliqua occaſio eundem rurſus excitans. Exempli gratia, virgo, quæ 6 Maii venenum hauſerat, eadem die quotannis anxietatem cordis ac ſyncopen paſſa eſt, vid. *Miſcell. Nat. cur. dec.* 1. *ann.* 4. *obſ.* 127. Puer octavo quoque die & eadem fere hora in eundem ſemper horrorem cum clamore incidit, quem primum paſſus erat a terrore, juxta *Ant. Benivenium de abdit. morb. cauſ. cap.* 63.

§. XXIX. Rectiſſime igitur dixit *Hippocrates ſect.* 2. *Aph.* 12. & *popular.* 11. *ſect.* 3. 72. & 4. *ſect.* 18. 20. Quæ relinquuntur in morbis poſt judicationem, recidivas facere ſolent. Relinquuntur enim non ſolum humores pravi, ſed & vitia partium ſolidarum ac diſpoſitio morboſa ſpirituum ſeu propenſio in morbum, quæ omnia, ſi præſertim concurrant, vel etiam a ſuperveniente occaſionali cauſa denuo roborentur, non difficulter priſtinum provocare morbum valent.

§. XXX. Quotieſcunque nimirum febris aliuſve affectus deſinit, ſed ita, ut laſſitudo ſuperſit continua, vel ſitis aut faſtidium cibi potuſve, vel dolor ventriculi, capitis, alteriuſve membri, ſomnus item turbulentus, aut nullus, aut nimius etiam. Verbo, quamdiu morbus perfecte ſolutus haud eſt, roburque priſtinum

naturæ

naturæ non omnino rediit, nemo ſecurus a recidiva eſſe poteſt. *Vid. Hipp. de judicat 9. p. m.* 444. *Avicennam lib.* 4. *Fen.* 2. *tr.* 1. *cap.* 96. *Vidum Vidium de feb. l.* 3. *c.* 10. *p. m.* 254.

§. XXXI. Si vero recidiva jamjam acciderit, nullo etiam negotio cognoſcitur ab ægro, aut quocunque alio, etiamſi minus peritus fuerit in arte medica. Sufficit enim vel ſola reminiſcentia eorum quæ antehac p. n. infeſtarunt hominem, tam circa invaſionem primam & Incrementum mali, quam circa ſtatum vel declinationem etiam. Imprimis ſi per omnia priori ægritudini ſimilis fuerit, recidivarum difficultas nulla erit: quod ſi autem vel gravior quodammodo fuerit, vel mitior, poſthabitis ſymptomatibus nihilominus res deciſa eſt, ſi modo ipſum advertamus morbi genus.

§. XXXII. Majores requiruntur ad rite formandam prognoſin cautelæ. Nec enim ſimpliciter aſſerendum, recidivam ſemper pejorem eſſe radice ſua, ſeu morbo primario; quorſum inclinant non pauci *Avicennam* ſecuti. Ita enim *Jonſtonius ſyntagm. pag.* 456. *Omnes recidivæ, quocunque modo fiant, malæ.* Crediderim tamen aliquando etiam fieri, ut recidiva tanquam minus malum præ majori malo eligatur ac optetur ab ægro.

§. XXXIII. Memini me antehac vidiſſe puellam gutta ſerena per aliquot ſeptimanas occæcatam penitus, meo conſilio favente divina gratia unice reſtitutam fuiſſe per expellentia, poſtquam cognovi malum paulo poſt curatam ineam capitis traxiſſe ortum. Quis vero hujus recidivam dixerit malam, utpote quæ poſt uſum remediorum ſecuta, cæcitatem omnem perfecte abſtulit.

§. XXXIV. Sic hemiplegiam notavimus enatam non ſemel in podagra, quando ab intempeſtive applicatis externis ea retropulſa fuit, ſublatam iterum, quam primum ſufficienter expelleretur malum, dolorque rediret artuum. Ita palindromen ſeu

retroceſſionem humorum peccantium optime ac frequentiſſime ſolvit recidiva ſalubrior.

§. XXXV. Et quemadmodum recidiva laudabilis eſt ac exoptata, ſi ex graviore morbo liberet hominem; ita minus periculi metuendum erit ab ea, ſi & ipſe morbus primarius tanti momenti haud fuerit. Verbi gratia, ſi quem coryza vel ſcabies iterum prehendat, poſtquam ſeſe vix inde liberavit miſer: interim non diffiteor moleſtiam hinc natam revera ingeminari, quanquam absque periculo, majore tamen cum tædio, præſertim ſi cui diſplicet medicaminum uſum continuare, ſumtusque facere ulteriores.

§. XXXVI. Erit autem ad minimum dubia & anceps recidiva, quamdiu ex utraque parte ſigna & ſperandæ ſalutis & mortis imminentis concurrunt. Quamvis enim vehementius ægrotum affligat morbus aliquis, nondum tamen animum abjicere licet, quandiu vires adhuc ſufficiunt. Spem profecto haud contemnendam facit, ſemel ſuperaſſe hoſtem: quid impedit morbum, quem natura profligavit, ſimiliter propelli altera vice? Sed metus etiam eſt, ne viribus abſumtis fortaſſe in conflictu occumbat æger. Eventus igitur ambiguus erit in tali paſſu.

§. XXXVII. Summe vero periculoſum eſt, ſi gravior morbus majore cum impetu hominem rurſus invadit, qui plane proſtratis eſt viribus, cujus viſcera corrupta ſunt, ubi perpetua vigilia ac inquietudo, cum faſtidio alimentorum. Quandocunque ſcilicet nec morbo remedium opponere ullum, nec ægro auxilium ferre licet, neceſſum eſt tandem interire illum, niſi fortaſſe modo extraordinario eum ſervarit Omnipotens.

§. XXXVIII. Ordinaria namque cura recidivæ fere talis exiſtit, alia præſervatoria nimirum, dum imminet, alia curatoria, dum jamjam acciderit. Utrinque ratio habenda eſt & virium à morbo præcedaneo plus minus fractarum, & vitii quod ab eo relictum adhuc ſupereſt. Itaque pro rei exigentia nunc diætetica inſtitu-

ſtitu-

Digitized by Google

ſtituenda cura erit, nunc pharmaceutica, vel etiam chirurgica. Videamus ſingula.

§. XXXIX. Diætetica primo loco nominari meretur, vel ideo, quod robur vitale utplurimum amiſſum non alio pacto felicius recuperetur, quam ſi diætæ regulas obſervemus ſtricte. Cum enim debiles ex morbo ilico afficiantur a levi quadam occaſione, quam alias natura robuſtior toleraret impune, itaque ante omnia videtur ſumme neceſſarius corroborantium uſus, inprimis præſervationis gratia.

§. XL. Quid proinde convenientius eſſe poterit vino? a cujus uſu ventriculi pariter ac totius corporis robur egregie intenditur. Verum & hic opus eſt cautione. Quid ſi enim vel bilis acrior, aut humor acidus pravusque in primis hæreat viis; tum profecto metuendum, ne cum generoſiore potu ad ſanguineam abripiatur maſſam. Notum eſt eam ob cauſam vinum interdici epilepticis, monente Sennerto, Sorbait aliisque pluribus. Et quanquam vinum præ cæteris cor exhilarare dicatur, certum tamen eſt lienoſos & hypochondriacos magis hinc lædi; nam & a vini fortioris potu melancholicum curatum incidiſſe in maniam teſtatur *Miſc. Nat. Cur. dec.* 1. *Ann.* 2. *obſ.* 151.

§. XLI. Propterea cunctis promiſcue talem præmittere, aut imperare potum, minus videtur commodum; ſed poſitis certis circumſtantiis. Nam & in iis, qui natura calidiores aut proclives ſunt ad febres ardentes, cephalalgiam, hæmorrhagias raro ſalubris obſervatur vini uſus. Tanto magis abſtinendum erit, ſi recidiva ejusmodi vel immineat, vel actu adſit; etiamſi virium defectus analepticum poſtulet.

§. XLII. Nec minorem cibi merentur animadverſionem, tum ratione quantitatis, tum qualitatis. Nimiam ſane repletionem non raro recidivæ cauſam dediſſe conſtat per experientiam; ſicuti *Hoeferus in Herc. Med. lib.* 6. *c.* 2. inter alia refert, *Anno* 1632. & *ſeqq.* cum Ingolſtadii febris maligna graſſaretur epidemice, omnes,

mnes, qui ex ea convaleſcentes plus juſto comederunt, & propterea recidivam paſſi ſunt, nunquam evaſiſſe. Quoniam enim natura infirmior, ſi ventriculus nimium obruatur, digeſtionem abſolvere, nedum inchoare audet, naſcuntur cruditates difficulter corrigendæ. Adeo verum eſt illud *Hippocratis Lib.* 2. *aph.* 10. Corpora impura quo plus nutries, hoc magis lædes.

§. XLIII. Præcipue ad qualitatem alimentorum attendendum eſt. Quæ temperata ſunt, equidem permitti pene omnibus nil vetat: aſt quæ ſapore notabili gaudent, dulci, acido, ſalſo, acri, amaro, non æque. Tota profecto die notamus redire febres, paſſiones hyſtericas, diarrhæam, colicam &c. poſt abuſum ſaccharatorum, acetariorum, fructuum horæorum ſimiliumque; cum tamen aliis ne obſit quidem, imo etiam proſit.

§. XLIV. Sit ergo diæta cuivis conveniens; ac imprimis notetur, quorſum inclinet homo, ut ab eo defendatur ac præſervetur debite. Læduntur nempe a dulcibus acidisque modo dictis, quotquot acidum humorem in primis viis alunt: juvantur iisdem bilioſi non ſemel. E contrario amara, e. g. cereviſia lupulata, quæ his nociva ſunt, conveniunt illis egregie. Quid? quod lactis etiam potus non paucos lædit, quotiescunque ab acido concurrente coagulatur. Ut pinguium noxam taceam, aliaque quotidie obvia. Optime proin *Galenus Lib.* 1. *de diebus decret.* docet inſtituta debita victus ratione recidivam evitari, quæ poſt imperfectam judicationem inſtat.

§. XLV. Idem judicandum de aëre. Vidimus ſane nonnullos recidivam intermittentium febrium ſuſtuliſſe hoc ſaltem pacto, quod ante invaſionem expatiarent in aërem liberiorem, corpusque diſponerent ad ſudorem blandum; viciſſim pleuritidem curatam toties recruduiſſe, quoties incauti prodirent in publicum. Et quandoquidem alii frigore, alii æſtu potius affliguntur, danda eſt opera, ut ſuum tribuatur cuique.

§. XLVI.

Digitized by Google

§. XLVI. Eodem pacto motus & quies diſtribuenda ſunt. Vulgatiſſimum equidem eſt abſtinentia & quiete multos graviſſimos quoque morbos curari; ſed qui ad omnes id applicat, itidem errat. Quemadmodum enim nec famem ſine damno tolerant, quibus acidum abundat: ita nec quietem lienoſi atque hypochondriaci. Aſt nec motus cunctis imperandus vel permittendus. Saltem *jubente Hippocrate de intern. Affect. 9. p.* 207. qui a gravioris ponderis elevatione ruptus aut luxatus fuerit, quietam aliquandiu vitam degere debet. Si quid enim laborarit, & aut currum aut equum aſcenderit, aut humeros oneri ſubdiderit, periclitabitur, ne rurſus morbus recidivam faciat.

§. XLVII. Abſtinendum ſimiliter erit a vigiliis diuturnis, a Veneris abuſu & omnibus quæ vires minuunt: præprimis cavendum ab affectibus animi, curis, mærore, ira, terrore, atque ſic porro. Exagitant enim ſpiritus, rapiuntque in motus inordinatos; unde appetitus digeſtionesque turbantur, & conſequenter tollendæ recidivæ impar fit natura; cum tamen ab hac ſola cunctarum ægritudinum medela exſpectanda veniat.

§. XLVIII. Quemadmodum vero in cura diætetica id potiſſimum agimus, ut vires reſtituamus ægro, aut ſaltem conſervemus quantum poſſibile, ac præcaveamus, ne humores forte peccantes augeantur; ita pharmaceutica nec non chirurgica plus valet in tollenda cauſa morbifica ſeu vitiis a morbo priſtino relictis, quacunque in corporis parte illa hæreant.

§. XLIX. Enimvero nullum eſt dubium, quin officinæ noſtræ analeptica quoque ſuggerant ſufficientiſſima; quoniam autem ejusdem dignitatis ſunt cum iis, quæ diæta ſuggerit, non opus eſt, ut ulterius de iisdem verba faciam. Generoſiora & ſumma neceſſaria evacuantia videntur potius deſiderari, præſertim cum conſtet, ut plurimum morbos, ſi per ſpecifica, e. g. quartana per corticem quinquinæ, extinguatur, antequam humores pravi ſuffici-

ficienter evacuati vel correcti fuerint, communiter poſt ſe recidivam trahere.

§. L. Conducunt nempe purgantia, quotiescunque finito morbo appetitus non redit, vel faſtidium carnium ſupereſt, aut cereviſiæ alias conſuetæ potio ingrata eſt palato: in genere ſi conſtet ventriculum a bile, pituita ſimilibusque pravis humoribus obſeſſum eſſe. Nihil refert, utrum ejusmodi materia peccans relicta ſit in corpore tanquam cauſa morbifica, an vero ut productum morboſum; ſiquidem omne id, quod vires ulla ratione lædit, recidivam ſuſcitare valet, quamdiu idea morbi, e. g. diſpoſitio febrilis penitus extincta non eſt.

§. LI. Ponamus autem appetitum ſatis validum, imo etiam nimium contingere in recidiva, v. g. quartanæ; ac nihilominus corpus contabeſcere; tum crediderim abſtinendum potius a purgantibus eſſe & horum loco præcipitantia in uſum vocanda. Peccat enim in tali paſſu ordinarie acidum, quod equidem notante *F. de le Boe Sylvio prax. T. 1. cap. 2. &* 27. vix evacuatur commode, ſed rectius corrigitur per martialia, lapidoſa, aquea, & abſorbentia cætera.

§. LII. Nam & alterantia omnis generis utiliſſima ſunt, ſi ægrorum vires in recidiva, aut exanthemata maligna aut aliæ quædam circumſtantiæ purgantis uſum prohibeant. Quid? quod tamdiu abſtinere ab evacuantibus, quamdiu alterantia ſufficiunt, ſane ratio ſuadet, imo jubet, ubi robori vitali, jamjam debilitato, ut in recidivis, parcendum. Niſi enim abundantia humorum urgeat, quid impedit bilem etiam atque pituitam per aquea, acidulata Salſa & ſimilia appropriata dilui, corrigi, abſtergi, ſalvis ægrotantium viribus.

§. LIII. De reliquis humorum vitiis par eſto judicium. Seroſitas quidem per incraſſantia emendatur, atque ſi opus per diaphoretica & diuretica imminuitur egregie, ut hydragogis fortioribus carere queamus haud raro. Acrimonia itidem per temperan-

rantia obtunditur optime: impuritas tollitur per Mercurialia etiam ad ptyaliſmum usque continuanda ſanguinemque depurantia ſpecifice huic illive adverſa.

§. LIV. Quandoquidem vero humorum culpa non ſemper recidivæ fiunt, uti ex *Galeno appoſite notavit Argenterius l. 3. de morb. diff. cap. 9.* ſed potius recidivarum cauſa omnibus communis ipſa eſt morboſa diſpoſitio, quæ ſublato morbo adhuc reſidet; ſatis apparet nec ubivis evacuandum eſſe temere, nec modo dictis alterantibus inhærendum ſimpliciter. Requirunt enim præterea ſolidarum, ſpirituumque vitia quædam adhuc peculiaria.

§. LV. Solidarum vitia, quæ ad recidivam diſponunt, ſunt frequentius obſtructio, vel exulceratio, vel atonia. Obſtructio igitur indicat remedia aperientia, ſed cum laxantibus combinanda, niſi velimus materiam peccantem ex una parte, v. g. liene propellere in epar aut diſpergere per univerſum corpus. Quo nomine ſeſe præ cæteris commendant acidulæ, optimum in obſtructis viſceribus remedium, ſi modo cum judicio potus earum inſtituatur.

§. LVI. Si exulceratio partem aliquam occupaverit, in uſum vocanda erunt balſamica. Fieri enim poteſt in phthiſi v. g. ut hæmoptyſis aliquandiu ceſſet, usque dum pulmo a tuſſi vehementiori aut ſanguinis maſſa motu corporis animive immoderato agitetur; quemadmodum in ulceribus tibiarum aut fonticulis notamus ordinarie ſaniem plus minus copioſam, interdum autem ſanguinem prodire, quando irritantur. Continuandus idcirco tamdiu eſt uſus vulnerariorum, donec certiores ſimus perfectæ ſanationis.

§. LVII. Adverſus atoniam ſive diſpoſitionem paralyticam conveniunt nervina, fotus & balnea; è plantis fragrantioribus, vel etiam formicis paratæ. Præ cæteris thermæ laudem hic merentur egregiam, calorem nativum blande ſuſcitantes; id quod tum maxime deſideratur, quando intenſum frigus partem ali-

Digitized by Google

quam enervaſſe notatur. Vide paſſim *Jul. Cæſ. Claudin. in paradox. med.*

§. LVIII. Quod ad ſpirituum vitia, non opus eſt, ut prolixe jam commendem analeptica in illorum defectione, utpote quorum jam ſupra mentio facta eſt, ubi de cura diætetica. Cumque modo dictum ſit de nervinis excitantibus torpidos ſpiritus, facile itidem ſuperſedere poſſum iterandis eorum laudibus. Merentur autem hypnotica ſeu ſedantia ſpiritus commemorari, tanquam ſummè neceſſaria, quandocunque agrypnia & inquietudo continua melancholicis & maniacis inſultibus anſam præbet. Vetus eſt, croco peculiares competere vires lætificandi. Nec fruſtra obſervavimus collo melancholicæ appenſam ejus portionem in ſacculo; quamprimum enim ſomnus rediit, anxietas illa incredibilis ceſſare viſa eſt.

§. LIX. Sed peſſimum arbitror, ſi quæ idea morboſa fortius impreſſa ſpiritibus recidivam foveat. Nam & ejusmodi prava conſuetudo eſt quaſi altera natura, quam etſi expellas operoſe, tamen usque recurrit. Oportet igitur omnem laborem collocare in eo, ut ſpir. divertantur, aut potius in contrariam rapiantur partem; e. g. meticuloſi diſponendi ſunt ad ſecuritatem: melancholici ad hilaritatem: iracundi ad manſuetudinem &c. Quod cum fieri per medicamenta non æque poſſit, fiat aliis quibuscunque modis; etenim fiducia in medicum aut amuletum, converſatio cum honeſtis atque ſimilia corrigunt, quod intacta relinquunt pharmaca etiam optima.

§. LX. Non contemnenda interim chirurgica ſunt præſidia. Speciatim V. S. quemadmodum a gravioribus morbis ad minimum palliative liberat plures, ita in recidivis frequentius optato cum ſucceſſu adminiſtratur, præcipue ſi plethora concurrat, aut alias conſuetam ſanguinis miſſionem neglexerint ægri. Videatur *Schenkius obſ. med. lib.* 1. *de Melanchol. cur. obſ.* 1. *p.* 134.

§. LXI. Quid de cauteriis dicam, pedibus, brachiis, nuchæ vel

Digitized by Google

vel ipſi etiam capiti applicandis? adverſus apoplexiæ, epilepſiæ, catarrhi ſuffocativi recidivas præſervatoria multis expertiſſima. Habent enim vim evacuandi perpetuam e ſanguine, adeoque iis neceſſaria ſunt, qui medicamentorum internorum uſum abhorrent: utiliora tamen his qui externa ejuſmodi præſidia cum internis methodice connectunt.

§. LXII. Sufficiant hæc; ad ſpecialiora enim deſcendere præſentis inſtituti ratio jam non permittit. Nec animus unquam fuit tradere omnium, quos nominavi, morborum curam abſolutam, ſed advertere ſaltem recidivarum cauſas & quicquid in iis abigendis notatu dignius viſum eſt. Quæ paucula ut Benevolus Lector in bonam interpretari partem defectusque omnes ſupplere haud gravatim velit, obnixe peto.

DISPUTATIO XLII.

DE FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS.

EſT ſane tanta febrium varietas, ut qui omnia in ſingulis febricitantibus obvia notare velit, maris guttas numerare, id eſt, rem omnino infinitam emetiri videatur. Utut enim ab artis noſtræ primordiis ad hæc usque tempora non deficiant, qui obſervationes pene innumeras de iis collegerint, cumque publico communicarint; nondum tamen totum exhaurire licuit negotium, quin adhuc plura ſuperaddi queant quotidie. Tantum vero abeſt ab illa multitudine & anomalia febrium.

um nos confundi vel deterreri, ut potius easdem intimius perſcrutari gaudeamus, pulchra exiſtimantes, quæ ardua ſunt. Cumque intermittentes præ cæteris frequentius occurrant, anſam nobis dederunt easdem paulo accuratius examinandi; quod an ex voto præſtitum ſit, Tibi Lector Benevole judicandum relinquimus. Siſtimus autem Tibi meditationes noſtras quatuor capitibus diviſas: Primum Hiſtoriam Febrium Intermittentium, Alterum earum ſedem, Tertium cauſas, Quartum Curam tradit. Deus T. O. M. adſit noſtro conatui, eidemque benedicat ex alto.

CAPUT I.
Continens Febrium intermittentium Hiſtoriam.

§. 1.

QVæ communiter numerantur febres, ad tres in univerſum claſſes redigi poſſunt commode. Prima ſit continentium, quæ unico curſu ſine ulla exacerbatione & remisſione abſolvuntur: altera continuarum, quæ continuo quidem durant, per intervalla tamen exacerbantur & remittunt; tertia intermittentium quæ periodice deſinunt iterumque redeunt.

§. 2. Sepoſitis reliquis, ultimam ſaltem hac vice claſſem conſiderabimus, in qua plurima intermittentium genera occurrunt, nempe quotidiana, cujus paroxyſmus omni die redit; Tertiana cujus paroxyſmus tertio; quartana, cujus paroxyſmus quarto die recurrit. Atque hæ febres ſatis frequentes ſunt: rariores ſunt quintana, ſextana, ſeptimana, octana, nonana, decimana, quando febris, quinto, ſexto, ſeptimo, octavo, nono vel decimo die redit: ſimili-

tes

ter & menſtrua, quæ ſingulis menſibus, & annua, quæ certo anni tempore redit. Egregia harum febrium exempla vide in Schenckii *Obſerv. fol.* 746. *ſeqq.*

§. 3. Deinde quoque duplicantur & quandoque triplicantur, iſtæ febres. Quotidiana duplex dicitur, ſi quovis die (i. e. ſpatio 24 horarum) duo paroxyſmi accidant; triplex, ſi quovis die tres paroxyſmi obſerventur.

§. 4. Tertiana duplex vocatur, non modo ſi tertia quavis die duplex paroxyſmus accidat, ſed &, ſi quando intercalares febre corripiantur fere ad modum quotidianarum. Diſtinguuntur autem hæ ipſæ à tertianis duplicatis hoc pacto: Paroxysmi quotidianarum omnes inter ſe conveniunt, aſt Tertianæ duplicatæ paroxyſmo primo non reſpondet ſecundus ſed tertius, ſecundo quartus, tertio quintus, quarto ſextus, atque ſic porro; e. g. vidi qui die Lunæ hora ſeptima matutina febricitabat ſine frigore præcedente, cum inſigni anxietate præcordiorum & ſiti, atque talis paroxyſmus horas ſex forte durans iisdem cum ſymptomatibus revertebatur die mercurii, veneris, ſolis &c. Interea die martis, jovis atque Saturni multum diſſimilis paroxyſmus obſervabatur, ſiquidem hora ordinarie nona ante meridiem cum horrore & vomitu accedebat febricula usque ad noctem durans, ſed longe remiſſior. Poſt uſum remediorum deſierunt primum paroxyſmi dierum imparium, remanente perfecta tertiana dierum parium, quæ paulo poſt quoque ſublata eſt penitus.

§. 5. Duplicantur ſimiliter & Quartanæ ita ut e. g. paroxyſmo vix finito ſuperveniat alius aut quod ſæpius accidit, ſi paroxyſmus diei primæ reſpondeat quartus, huic ſeptimus &c. interim, quæ altero die ſuperveniens febris, redit quinto, octavo, undecimo &c. adeoque non niſi tertius, ſextus, nonus, duodecimus &c. à febre immunis eſt. Præterea ſi triplicetur hoc pacto quartana, tum certe omni die paroxyſmus febrilis accidit.

§. 6. De Semitertiana jam nihil dicam quam ex tertiana & quo-

Sed & Borrichius *in Act. Hafn. Vol. III. pag.* 7. Communiter autem omnes cum frigore atque horrore incipiunt, poſt ſequitur calor præternaturalis, ac tandem cum ſudore finitur paroxyſmus. Quosdam vehementia frigoris per aliquot horas admodum urget, ut dentes ſtrideant artusque contremiſcant, æſtum autem ſubſequentem vix attendunt. Alii econtra levi tantummodo vexantur frigore, aſt à calore intenſiſſimo ſe poſtmodum ferme exuri clamitant. Nonnulli & frigoris & æſtus tortura pene exanimantur: alii gradum utriusque longe mitiorem perſentiſcunt, atque his quidem hora una atque altera, illis ſex, octo, duodecim & plures horæ paroxyſmum abſolvunt.

§. 10. Et ſicuti intermittentes nonnunquam pure ardentes absque omni frigoris nota obſervantur, ita etiam dantur pure algidæ, in quibus ne veſtigium quidem caloris febrilis apparet. Rarius autem ejusmodi febres decurrunt, quin poſt aliquot paroxyſmos frigus ardentibus & æſtus algidis ſeſe aſſociet; aſt in declinatione intermittentium nunc ſaltem levioris frigoris, nunc vero caloris minus moleſti, veſtigia relinqui, quotidianum eſt.

§. 11. Ecquid vero de hiſtoria ſequente ſentis? Erat fœmina, quæ ad modum tertianæ alternis diebus hora pomerid. quarta inſignes cardialgias cum crebriori vomitu bilioſæ ac tenacis materiæ patiebatur, atque hic paroxyſmus ad noctem usque perdurabat absque omni tamen vel frigoris vel æſtus nota, viresque dejiciebat cum appetitu ut vix intercalari die lectum deſerere potuerit ægra. Poſt uſum convenientium remediorum vomitus primum & tandem anxietas præcordiorum ceſſavit in totum paroxyſmo forte ſeptimo. Elapſo deinceps octiduo, cum in forum egreſſa braſſicam muriaticam aſſumeret jejuna, accidit, ut ad horam usque pomerid. quartam ſtomachus doleret, tumque cum vomitu tertiana inchoaretur perfecta, frigore non minus quam æſtu ſatis moleſta per tres fere ſeptimanas.

Digitized by Google

§. 12. Jam quæritur, utrum antecedens affectus ad tertianam referendus ſit, nec ne? Reſpondeo quod ſic, diſtinguendo tamen inter febrem latitantem in fieri & jam factam manifeſtamque. Licet enim undique in intermittentibus frigus atque calor aut ſaltim horum alterutrum occurrat, nihil tamen obſtat, quo minus tarda quarundam febrium habeantur initia, prout aliarum decrementa ſunt, quæ horas febriles ultimas ordinarie laſſitudine artuum, cephalalgia, cum anorexia, citra omnem æſtus frigorisque acceſſum notare ſolent.

§. 13. Igitur ad frigus æſtumque reſpiciendum quidem in intermittentibus, aſt non unice iis inhærendum eſt. Sunt enim adhuc plurima & quidem maxime urgentia ſymptomata, quæ & febrem ipſam & curam ejus difficilem reddunt. Multi immenſis cruciantur doloribus, capitis, dentium, cordis, ſtomachi, ſplenis, abdominis, dorſi vel artuum: quidam hæmorrhagiis, vomitu, alvi fluxu, vel ſudoris profluvio enervantur. Nonnullis ſputatio continua, vel crebrior mictio, tuſſis, ſitis, fames, nauſea vel anorexia moleſtiam infert non levem: alii lipothymias patiuntur, vel delirant, aut tument hydrope, aut purpura vexantur vel ſcabie. Ut taceam in mulieribus non infrequenter accidere menſium ſuppresſionem, pasſiones hyſtericas, periculum abortus, lactis defectum, mammarum ulcera &c.

§. 14. Hæc atque ſimilia ſymptomata non minus quam errores in Diæta, medicamentorum neglectus vel præpoſterus uſus febrem ipſam multum prolongare poſſunt. Et quamvis intermittentibus in genere certus terminus non ſit ſtatutus, ita ut & quotidiana, & tertiana, & quartana quandoque una alterave ſeptimana terminentur, quandoque vero ad aliquot menſes imo & annos excurrant; nihilominus ubi in conſuetudinem jam abiit febris, tunc ſane non absque tædio & ſcandalo intelligit Medicus, febrem nunc remittere, nunc iterum exacerbari, nunc vero penitus

nitus intermittere, ac paulo poſt redire, data leviſſima occaſione iræ, terroris, frigoris &c. Sed pergendum eſt ad

CAPUT II.

Continens Febrium Intermittentium ſedem.

§. 1.

HActenus omnes conveniunt Autores in recenſenda febrium intermittentium hiſtoria; ubi vero de earum ſede cauſisque movetur quæſtio, tum ſane diſſenſus oritur non levis. Nimirum traditum erat à Galeno *lib.* 1. *de febr. diff. cap.* 1. & 2. febrem nunc occupare ſpiritus, nunc humores, nunc partes ſolidas; plauſibile igitur ejus ſectatoribus videbatur, in Ephemeris ſpiritus, in putridis humores, in hecticis partes ſolidas affici: cumque putridis intermittentes annumerarent, hinc factum eſt, ut pro diverſitate febrium diverſos quoque humores putreſcere crederent.

§. 2. Ex innumeris videri poteſt Hor. Augenius, *Lib.* 5. *cap.* 2. *de febr.* quomodo a pituita quotidianæ, à bile flava tertianæ, ab humore melancholico quartanæ naſcantur; cujus rei rationem Hœferus *in Herc. M. p. m.* 354. reddere conatur inde, quod in homine major ſit pituitæ copia, qua putreſcente fiat quotidiana, minor quantitas bilis, hinc tertianam altero die moveri, & quia melancholici humoris adhuc minor ſit quantitas, hinc putreſcentem illum circuitus adhuc tardiores habere.

§. 3. Quandoquidem vero pituitam potiſſimum in ſtomacho coacervari, bilem in hepate, melancholiam in ſplene ſtatuerent; proinde non dubitavit Sennertus *Lib.* 2. *cap.* 2. *de febr.* ſedem quotidianarum ſtomacho, tertianarum hepati, quartanarum lieni adſcribere. A quo parum diſcedit Riverius cum Fernelio,

Digitized by Google

quando non tantum viſcera jam nominata ſed & diaphragma & pancreas & omentum atque meſenterium inſimul accuſant, quod in hac prima regione, tanquam publica corporis ſentina omnis confluat humorum colluvies, ut loquitur Fernelius *Lib.* 4. *de Febr. cap.* 10. *p. m.* 486.

§. 4. Aliter ſentit Fr. de le Boe Sylvius *Lib.* 1. *Prax. med. cap.* 30. & cum eo Regn. de Graaf *cap.* 2. *de ſucco pancreatico pag.* 630. *& ſeqq.* utpote qui inter viſcera quidem unicum pancreas peccare, cauſamque febrium intermittentium continere docet: interim tamen plura ſimul humorum vitia præſupponere videtur, nempe pituitam viſcidam, ramificationes ductus pancreatici obſtruentem, deinde ſucci pancreatici inter ſtagnandum contractam aciditatem, ac tandem bilis cum ſucco pancreatico efferveſcentis acrimoniam, plus minus oleoſam.

§. 5. Maluit autem Willis, ne quis in corpore humor intactus relinquatur, chylum potius cum ſanguine vitiari. Etenim in *Cap.* 3. *& ſeqq. de Febr.* aperte tradit, ſuccum nutritium ex eſculentorum materia ſuppeditatum, cum ob dyſcraſiam ſanguinis, nunc acris atque retorridi, nunc acidi atque auſteri, aliisve modis vitiati minime aſſimiletur, ad plenitudinem in vaſis congeſtum, propter ſui expulſionem turgeſcentiam inducere febrilem.

§. 6. Ita quidem de ſede cauſæ febrilis, ſ. ut alias dicitur ſubjecto radicationis ſentiunt. Porro, quod ſubjectum inhæſionis ſ. partem in febre affectam concernit, in eo determinando fere omnes conſpirant, dum in febribus intermittentibus cor potiſſimum ac poſtea reliquum corpus univerſum affici exiſtimant.

§ 7. Quanquam enim calorem præternaturalem juxta Veteres ex humorum putredine, juxta Recentiores ex eorundem efferveſcentia oriundum, diverſis in locis, puta ſtomacho, inteſtinis, pancreate, hepate vel ſplene naſci, credant, conſentiunt tamen in hoc, quod ſtatuant, omnem iſtum calorem primum cum corde

com

communicari, unde tanquam è fonte caloris pulſu accelerato diffundatur ad cunctas corporis partes.

§. 8. Verum plura obſtant, eaque non levis momenti argumenta, quæ jam recenſitas de ſubjecto ac ſede febrium opiniones omnino diruunt. Nempe primo diviſio febrium in Ephemeras putridas & hecticas male à ſubjecto ſeu parte affecta deſumitur, ſiquidem in omni febre & ſpiritus & humores & partes ſolidæ afficiuntur, quamvis non ſemper eodem modo, ut poſtmodum docebo.

§. 9. Quod intermittentes in ſpecie concernit falſum eſt, in quotidiana pituitam præciſe, in tertiana bilem flavam, in quartana humorem melancholicum peccare. Nec difficile foret innumeras Autorum obſervationes adducere, niſi quotidiana experientia ad oculum demonſtraret, pituitam in tertianis pariter & quartanis, bilem flavam in quotidianis & quartanis, atram bilem in quotidianis etiam ac tertianis omnino abundare. Ut taceam in una eademque febre jam dictos humores omnes non ſemel concurrere.

§. 10. Adhæc obſervamus interdum, febrem intermittentem in iis etiam, ubi ejusmodi humorum vitia non occurrunt; & quos quæſo humores accuſabimus iis in febribus, quæ vel quotidie multiplicantur, vel etiam tardiori curſu, quinto, ſexto vel ſeptimo die, vel ſaltem ſingulis menſibus aut certo anni tempore redire ſolent.

§. 11. Par eſt ratio Viſcerum. Videlicet non inficior, interdum vel ſtomachum, vel hepar, aut lienem, vel etiam pancreas in febribus pati; at vero in quotidianis ſtomachum, in tertianis hepar, in quartanis ſplenem, aut undique pancreas damnare velle, abſurdum. Quis enim tota die non deprehendit, ſtomachum pene undique in omni febrium genere affici, ac non minus lienem in quotidianis ac tertianis, quam hepar in quotidianis &

errores: ſicuti deliria, virium imbecillitas, jectigatio, ac tremor artuum, ſpiritus animalis morboſum ſtatum probant.

§. 16. Inter has autem partes alia eſt ſubjectum morbi ipſius, alia cauſæ morbificæ, alia ſymptomatis cujusdam. Nam e.g. qui cephalalgiam in febre tuſſiculoſa patitur, huic caput ſaltem ſymptomatice & per conſenſum dolet, quatenus inter tuſſiendum vehementius concutitur: pulmones vero ſubjectum ſunt ipſius tuſſis, tum acrimonia & viſciditate ſanguinis continuo irritantur: ſed ſtomachus, qui ejusmodi vitioſos humores fovet, ſubjectum eſt cauſæ morbificæ.

§. 17. Porro alia pars afficitur primario, alia ſecundario: Ubi quidem non intelligo ordinem febris oriundæ, juxta quem nonnunquam præcedit vitium partium ſolidarum, nonnunquam humorum, nonnunquam ſpirituum. E. g. qui febre vulneraria corripitur, vel ob vulnus vel luxationem, in eo certe pars ſolida primum afficitur dein & ſpiritus atque humores. Cui vero ob contractam acrimoniam ſeri febris catarrhalis accidit, in eo humores primum, dein ſpiritus ac partes ſolidas corripi manifeſtum eſt; Spiritus autem primum peccare in aliis, docent exempla eorum, qui ſaltem ex fortiori impreſſione vel commotione ſpirituum nimia febrem incurrunt, ac poſtea humorum ſimul & partium ſolidarum vitiis vexantur.

§. 18. Enimvero id probe obſervari velim, vitia quidem humorum atque partium ſolidarum interdum febrem præcedere, aſt febrem ipſam non niſi in ſpiritibus inchoari. Videlicet vulgo notum eſt, plures quidem ſcirrhum lienis, ulcera pulmonum atque renum, ſimilesque viſcerum corruptiones diu tolerare, alios humores acidos per plures annos in ſtomacho geſtare, alios pituitam & nidoroſa, donec forte occaſio Ideæ febrilis ſuperveniat.

§. 19. Et ne quis amplius humorum ac partium ſolidarum vitia pro ſubjecto adæquato febris habeat, urgeo, non tantum illa ipſa ſæpius occurrere ſine febre; Sed & in multis ſubjectis vel ena-

ſci

Digitized by Google

ſci in febre ipſa, vel etiam febre jamjam finita ſubſequi tanquam productum morboſum. Profecto rarum non eſt in febribus ex æſtu bilem, pituitamque viſcidam colligi, ſi aliquandiu febris duraverit, quanquam nihil horum in principio obſervatum ſit; ac memini ab aſſumto vomitorio in principio tertianæ nil quicquam rejectum fuiſſe, præterquam ſola juſcula ſuperingeſta; elapſo autem octiduo cum repeteretur idem emeticum, tantam ſaburram ac copiam pituitæ bilisque evomuit idem æger, quantam vix ſtomachi capacitas continuiſſe videbatur.

§. 20. Corrumpuntur ſimiliter & partes ſolidæ in febribus; nam & ii, qui ante invaſionem febris perfecta ſanitate fruebantur, ſæpenumero, ſi diutius malum perſeveret, obſtructiones viſcerum, dolores ac ſcirrhos lienis, epatisve experiuntur, alii Phthiſin & exulcerationem pulmonum &c. Inſigniter quoque hallucinantur, qui cum ejusmodi viſcerum vitia deprehendunt in cadaveribus defunctorum, eadem pro cauſis febrium venditant, quæ tamen plerumque in morbo ipſo enata ſunt.

§. 21. Etenim ſi cauſa febrium continens fuerit ejusmodi vitium partis cujusdam ſolidæ vel etiam humorum, certe febris nunquam ceſſaret, niſi id ipſum ſublatum fuerit. Jam vero febre etiam finita Phthiſis; ſcirrhi lienis atque hepatis remanent in nonnullis, ſicut in aliis ſudores nocturni, tabes vel cachexia, tumor pedum œdematoſus, hydrops. Ergo finaliter concludo: febris radicaliter & primario nec in humoribus, nec partibus ſolidis reſidet. Quomodo vero in ipſis ſpiritibus febres habitent, nunc dicam in ſequentibus.

CAPUT III.

Continens Febrium intermittentium Cauſas.

§. I. SI, quæ in ſenſus maxime incurrunt, cauſas febrium intermittendium ſcrutamur, varia quidem occurrunt: Frigus aëris ambi-

Digitized by Google

ambientis, æſtus radiorum ſolarium, cibus potusque inſalubris aut nauſeoſus, ira, terror, mœror, amor, commiſeratio, ut & dolor ex contuſione, luxatione aut vulnere natus &c.

§. 2. In febre autem intermittente, cum tria præcipue, ſepoſitis aliis ſymptomatibus, obviam veniant: nempe frigus, æſtus & typus ſeu paroxyſmorum ordo, itaque in rationem eorum & quo pacto à cauſis iſtis enaſci queant, inquirendum eſt.

§. 3. Equidem de ira, terrore, hisque ita dictis animi pathematibus nemo unquam negare poterit, ab iisdem immediate & primario affici ſpiritus animales; attamen de frigore æſtuque, erroribus Diætæ, ut & contuſione, luxatione & vulnere non æque id manifeſtum eſt. Nihilominus qui conſiderat, horum omnium vim in alterando corpore noſtro potiſſimum in eo conſiſtere, quod Archeus ſeu ſpiritus vitalis inſigniter ab iis afficiatur, vel per modum doloris, vel nauſeæ atque horroris, is nec dubitare poterit de ratione connexionis ſ. modo, juxta quem frigus vel æſtus, aut uno verbo, febris exinde oboriatur.

§. 4. Quodſi enim primo frigus, prout nobis accidere ſolet in febribus, examinamus; conſtat id ipſum non eſſe extraneum, ſed omnino internum, quoniam & ſtragulorum, & hypocauſti, & radiorum ſolarium ſummus calor nullatenus id impedire poteſt. Deinde cauſam habet internam non tam poſitivam, quam privativam, nempe defectum ſpirituum, prout in Diſſertatione *de Spiritu hominis vital. C.* 2. §. 16. declaratum eſt. Sic enim extincto per mortem ſpiritu cadavera ſumme frigent: in ſenibus, & qui morbis diuturnis enervati ſunt, ex inſufficientia Spirituum extrema frigent: ex retroceſſione Spirituum ſubitanea totum non raro corpus friget in Lipothymiis; & certe in febribus curioſum eſt, in acceſſu frigoris non tantum omnes vires quaſi evaneſcere, ſed horrorem inſtar aquæ frigidæ per dorſum magis aſcendere, quam deſcendere, manifeſto argumento, quod frigus ſequatur retroceſſionem ſpirituum.

§. 5. Ecquis vero ignorat ſimilem omnino horrorem interdum accidere v. g. ex relatione horrendi facinoris, aut viſu ſpectri, ubi nil quicquam nobis contigit, quam quod ab idea abominabili per ſenſus concepta ſpiritus commoveatur. Ad eundem plane modum Spiritus commovetur in frigore febrili: ponamus enim ex cruditatibus ventriculi, aſſumtave re nauſeoſa febrem gigni, in hoc ſane caſu apertum eſt, deſeri à Spiritu ſtomachum ob nauſeam contentorum. Qui frigidum potat, aut in flumen ſe conjicit æſtuante corpore, occaſionem jam præbet febri, quatenus ſpiritum repellit, vel è ventriculo, vel ambitu totius corporis: Paucis quicquid ſpirituum retroceſſionem urget, frigus febrile poteſt producere.

§. 6. Ab hoc Spirituum regreſſu, quæ à frigore oriuntur ſymptomata, facile licet deducere: pallor faciei, labiorum ac unguium livor, quid aliud indicant, quam defectum Spirituum, ob quem ſanguinis color floridus perit, ut & cadaveribus exanimatis ſæpenumero ſimillimi ſint ægri. Idem teſtatur ipſius cordis, de quo maxime conqueruntur ægri, uti & pulſus langvor, & quam ſupra innui virium imbecillitas, ob quam ne pedibus inſiſtere aut quicquam præſtare valent, ſed unice ſe lecto & quieti tradere neceſſum habent. Nec enim alia eſt ratio ipſius ponderis, quod imminente febre artubus quaſi appendi videtur, quam quod Spiritus iis rite gubernandis ſint impares; ſiquidem nil plane demonſtrari, ne dum concipi poteſt, quod realiter ac mole ſua manus pedesque gravare queat.

§. 7. Audio hic equidem non paucos cum Sylvio atque Williſio cauſam frigoris febrilis quærere in acido, partes nervoſas pungente ac vellicante; Sic enim aperte Williſ. *c. 3. de febribus p. m.* 82. aſſerit, veram & genuinam cauſam frigoris & rigoris eſſe ſuccum nutritium crudum, qui inſignem acorem contrahens, eumque nitroſum, Spiritus vitales acore ſuo obtundat, caloremque obruat nativum, atque cum ſanguine diſtributus ad partes ſenſiles, irritando

do corpora nervoſa in tremores cieat. Sylvius autem *Lib.1. c.30. §.77. & ſeqq.* ſuccum iſtiusmodi acidum potius ex pancreate adducit, quem juvante ſimul pituita viſcida opprimere putat admodum inertem bilem in duodeno occurrentem, ita ut exinde facta efferveſcentia non naturali, ſed potius frigida, halitus acidi ad cor, pulmones, caput, habitum corporis & artuum extrema diſtribuantur, Autores omnium, quæ in febrili accidunt, ſymptomatum.

§.8. Verum reſpondeo heic primo in genere male accuſari acidum in febrili frigore, quod viderim & acidum defeciſſe in ejusmodi febre, & contra acidum præſto fuiſſe in ardentibus. Nempe ſi ex iis, quæ vomitu rejiciuntur, argumentari licet ad qualitatem eorum, quæ in ventriculo continentur, obſervavi aliquoties non niſi pure acida absque omni bile fuiſſe rejecta per os, ubi tamen non frigus, ſed æſtus admodum vexaret ægros. Viciſſim evomuerunt alii meram bilem eamque flavam atque copioſam in ipſo acceſſu febrili, cum totum corpus horrore febrili contremiſceret. Unde non difficulter apparet, ab acido frigus non produci per ſe, ſed neceſſario ab alia cauſa id deducendum eſſe.

§. 9. Particulariter autem ad Angli opinionem regero male confundi acida cum nitroſis. Nec enim Spiritus acidus eſt in nitro, qui refrigerat, ſed ejusdem Sulphur, prout experiuntur, qui loco nitri Spiritum ejus adhibent in febrium cura. Quanquam enim acida quoque interdum vim refrigerandi habeant per accidens, quando v. g. cruditatem nidoroſam è ventriculo extergunt in febribus ardentibus, in ſe tamen nullo modo refrigerant. Notiſſimum eſt vulgo ante Paroxyſmum intermittentis cochlearia duo aceti, ſp. vin. & Aquæ ſ. aſſumi, ſæpe optimo cum ſucceſſu; at vero ſi ab acido excitaretur frigus, nunquam locum haberet acetum.

§. 10. Nec Batavo condonare poſſum, quod acidum illud Pancreaticum ſub forma halitus ex inteſtinis abire ad omnes partes velit. Mirum etenim foret in artuum extremitatibus primum obſervari frigus; cum breviori via ad naſum v. gr. parteſque magis vici-

nas devenire queat. Et ponamus febre particulari partem quandam corripi e. g. brachium dextrum (qualem hiſtoriam lectu digniſſimam Cnœffelius *Anno III.M.N.C. obſ.* 205. *p.* 381. memorat) tum certè viam mihi monſtrari peterem, nec non rationem, qua ex abdomine, cœteris partibus intactis, vapor iſtiusmodi febrilis acidus ad brachium deveniret.

§. 11. Paulo aliter de natura frigoris febrilis ſentit Carteſius *Part.* 1. *Epiſt. p.* 101. utpote qui humorem vitioſum in meſenterio aut alia corporis parte collectum, poſtquam fluorem adeptus ſit, ope veanrum exiſtimat deferri ad cor, ubi incaleſcentiam ac rarefactionem ſanguinis impediat primum, poſt æſtum concipiat intenſiſſimum ad inſtar viridis ligni, quod igni adjectum in principio eundem extinguere videtur, ac tandem, probe accenſum, flammam acriorem emittit. Quandoquidem vero fundamentum hujus opinionis falſum eſt, & quem ſupponit ignem in corde vitalem ac inde factam ſanguinis incaleſcentiam & rarefactionem, nunquam ſatis probare valet, hinc & ſua ſponte omnia, quæ ſuperſtructa ſunt, corruunt.

§. 12. Propius ad meam hypotheſin accedit Helmont. *c.* 9. *de febr. p. m.* 766. quando rejectis humoribus vitioſis in Archeo febrium cauſam quærit. In explicanda autem ratione frigoris minus felix eſt, quando id ipſum, ægris tum accidere putat, cum Spiritus humorem excrementium parti ſimilari adhærentem per tremulos rigores excutit, ſicuti aranea telas ſuas conquaſſare ſolet, ut rejiciat, ſi quid peregrini in eas forte inciderit. Scilicet quam credit commotionem ſpirituum, ea nullatenus concipi poteſt niſi cum æſtu, utpote, quem ignea eorum natura urget. Allata igitur ſimilitudo huc parum quadrat, ſiquidem non active, ſed potius paſſive tunc ſe habet Spiritus animalis, quando in frigore non tam fugat hoſtem, quam fugit, & ut ſupra demonſtravi, rationem cauſæ præ ſe fert magis deficientis quam efficientis.

§. 13. At vero in æſtu recte ſentit Helmont. Archeum velut ira-

iratum excandeſcere non alio fine, quam ut expellat hoſtem ſibi nocivum. Nempe certum eſt, calorem animalium naturalem a principio quodam vitali deſcendere, quod alias Spiritum dixi vitalem. Hic ipſe vero cum revera igneus ſit, calorem quidem moderatum, ſi debito modo influat, in corpore gignit, aſt ſi velocius commeatur atque copioſus influat, quid quæſo aliud, quam æſtum intolerabilem creare poteſt.

§. 14. Etenim ſi ea contemplamur, quæ æſtum febrilem excitare vel etiam augere ſolent, imo & ipſa ſymptomata, tunc occurrentia, ſatis liquet, calorem iſtum non niſi à Spiritibus provenire. Nempe primo, quæ occaſionem præbent fervori præternaturali, ſunt potiſſimum ira, commotio corporis vehementior, æſtus aëris ambientis, vini abuſus ac tandem vitia humorum atque partium ſolidarum. Ira quidem in ſe ſi ſpectetur, nil aliud eſt, quam ſubitaneus ac fervidus Spirituum motus, unde oculi quaſi ſcintillant, vultus candet, cor palpitat, totumque corpus æſtuat cum inſolito virium augmento, ac ſæpe accidit, ut cum reliquis humoribus bilis quoque commoveatur ſenſibiliter.

§. 15. Pari fere modo omnia turbantur in corpore humano, ſi quis fortius ſeſe commoverit ſaltando, currendo, equitando, digladiando &c. ac notatu digniſſimum eſt, viribus defatigatis exhauſtisque ſomno tamen vix eſſe locum ob inquietudinem Spiritibus impreſſam. Hæc itaque niſi ſedetur quantocyus, jamjam initium dat febrili æſtui, non ſecus ac vindictæ cupiditas in ira.

§. 16. Porro calorem præternaturalem accendunt, æſtus ambiens radiorum ſolarium vel balnei, item ingurgitatio immodica vini &c. Dum enim tales particulæ igneæ vel per cutis poros, vel inter inſpirandum admittuntur, aut cum potu generoſo aſſumuntur liberalius, exagitant dubio procul non ſanguinem tantum, ſed & ſpiritus vitales ſumme mobiles.

§. 17. Tandem vero æſtum quoque excitare poſſunt, quæ præter naturam partes ſolidas vel humores afficiunt, vulnus, calcu-

Digitized by Google

lus, impuritates ſanguinis &c. Videlicet calculus, & in genere, quæ dolores gignunt, uti ex ſpina digito infixa manifeſte liquet, inflammationi anſam præbent, quatenus vellicando fibras ſenſiles Spiritus alliciunt, ad cauſam doloris ejiciendam paratos. Atque in tali caſu æſtus primum particulariter in hoc vel illo membro deprehenditur, ubi vero dolor iſte vel diutius duret, vel vehementius urgeat, adeoque negotium faceſſet ſpiritibus, tum facto impetu conjunctis viribus in vindictam ruunt, ita ut excandeſcentia eorum totum corpus accendere videatur.

§. 18. Hoc pacto ingens interdum æſtus circa præcordia obſervatur in principio quarundarum febrium, quod in ventriculo morbi, ut ſic loquar ſpina hæreat. Exinde vero ubi vitioſus humor ad M. Seam deferatur, per totum corpus calor diffunditur, dum Spiritus hoſtem admiſſum undique perſequuntur, nec ceſſant, quemadmodum alias in eruptione Eryſipelatis, variolarum, morbillorum, purpuræ &c. cernimus, donec vel moleſtus hoſpes iterum ejectus, vel Spirituum robur defatigatum fuerit.

§. 19. Poſſem varias adhuc occaſiones æſtus febrilis adducere, e. g. Dentitionem, infantibus exoſam, curas atque mœrorem ſumma cum anxietate conjuncta, vigiliam diuturnam &c. niſi omnes ad unum collimare punctum videantur. Eo enim res redit, ut æſtum febrilem ſuſcitare ſoleant, quæcunque Spiritum vitalem commovent vehementius.

§. 20. Et quemadmodum plures quandoque cauſæ in uno ſubjecto concurrunt ad excitandam febrem: ita non raro factus jam morbus etiam mitior, exacerbatur ſupervenientibus ejusmodi erroribus. Videant alii, qua ratione & quo cum ſucceſſu ægrum in febre ardente ſtragulis æſtuque fornacis excrucient, ne dicam ſuffocent, & quam infauſtum ex vini potu ſolamen afferant. Certe qui accuratior eſt in animadvertendis febricitantium alterationibus, id quoque obſervavit, nec artuum lotiones vino adornatas, nec epithemata cordi vel carpis manuum applicata ex aqua carbunculi,

culi,apoplectica,ſimilibusque, ſpirituoſis & aromaticis abſque detrimento adhiberi poſſe, quin & ab his calor intendatur inſigniter.

§. 21. Multo magis id elucefcit, ſi ejusmodi Spirituoſa aromatica & volatilia pro uſu interno præſcripta fuerint ſine judicio. Novi non unum,qui intermittentem in continentem febrem commutavit, ſolo abuſu Tincturæ bezoardicæ: qui eſſentiam abſinthii atque febrilem, ad mortem usque continuavit, non alio cum effectu quam ut indies febris exaſperata ſit: qui Spirit. ſal.amm. atque C.C. chinam cum pipere aſſumſerunt ad nauſeam usque, majori cum damno quam emolumento.

§. 22. Sed pergendum eſt ad ſymptomata in æſtu febrili obvia: ubi profecto luce meridiana clarius eſt, à Spirituum impetu & commotione præternaturali ea omnia, quæ tum accidere ſolent, oriri, nempe inquietudinem, Agrypniam, deliria, palpitationem cordis, pulſumque celeriorem atque hæmorrhagiam. Quis enim non intelligit in jectigatione motorem Archeum eſſe inquietum, quandoquidem nec manus pesve, aut ulla alia pars moveri poteſt absque illius principii vitalis influxu. Ita & Agrypnia, quæ non modo in ipſo æſtu ſed & ante paroxyſmum obſervatur, aliunde non eſt,quam à continuo Spirituum motu,propter quem nec conſuetam capere poſſunt quietem. In deliriis clarior adhuc res eſt, quippe quorum actus univerſi, imaginationes phantaſticæ,abſurde dicta & facta, inepta pariter & atrocia nil aliud, quam confuſionem idearum, tumultuationem & uno verbo errorem Spirituum inſignem indicant. Cordis palpitatio pulſusque celer ac vehemens,unde niſi à rapido Spirituum influxu?

§. 23. Non ignoro eſſe, qui ut omnem æſtum febrilem, ita & ſanguinis motum acceleratum nec non hæmorrhagias ab effervefcentia quadam deducere conantur. At ſciant ſanguinem proprie nullam iſtiusmodi effervefcentiam ſuſtinere, quoniam ſalſa, ad quæ M. Sea pertinet, non effervefcunt ob jam factam ſalium unionem. Si quæ igitur ebullitio accidit, ea non tam à ſalinarum parti-

particularum concurſu & pugna, quam orgaſmo Spirituum petenda venit.

§. 24. De ſiti quoque non obſcurum eſt, eam ab eodem produci principio, ſiquidem ob auctam tranſpirationem in æſtu febrili lympha neceſſario imminuitur, ac proinde mirum non eſt, ſi ex ejus defectu ariditas linguæ, & ſalivæ vel ſalſedo aut viſciditas glutinoſa naſcatur, & conſequenter ſitis inſatiabilis. Anorexiam, tremorem artuum, capitis dolorem pulſantem, & ſi quæ ſunt alia à ſpirituum motu anomalo ac tumultuario enata nunc non attingam, cum ad doctrinam de febrium periodis mihi progrediendum ſit.

§. 25. Nimirum ſupereſt, ut videamus, quamobrem paroxyſmus febrilis deſinat, ac iterum redeat, & quidem tam certa interdum periodo, qualem horologium vix æque accurate ſervare ſolet. Igitur quod paroxyſmi finem attinet, plures quidem credunt eum tunc demum imponi, quando materia morbifica, ſive corruptus humor, à natura ſuperatus exhalarit in æſtu. At vero qui die etiam intercalari, vel vomitorium, vel venæſectionem adhibet, clare deprehendit, ventriculum non minus quam M. Seam tali abundare humore vitioſo, qualem in febre accuſare ſolent. Mihi proinde veroſimilius videtur, febrem non tam remittere ob defectum cauſæ morbificæ, quam propter Spirituum laſſitudinem ac inſufficientiam.

§. 26. Ut autem appareat, quo pacto intermittentibus certa contingat periodus, adducam unum alterumve exemplum, quod mihi forte notare licuit. Studioſus quidam Hamburgo natus, cum quondam petaſonem ſibi à Parentibus miſſum pro jentaculo aſſumeret per aliquot dies, dolores primum ſtomachi atque capitis cum dejectione appetitus ſenſit usque donec febris ſuperveniret, quotidie horis illis matutinis recurrens, ægrumque ad ſeram usque veſperam affligens.

§. 27. Alius tum mihi domeſticus, cum data occaſione die Sabbathi ſeſe largius exſatiaſſet caſeo, quem vulgo vocant Hollandicum

Digitized by Google

dicum, atque ſimilia, ſenſit ſimiliter dolorem capitis atque ſtomachi, ita ut die illa præter ſolitum fame deficiente prandium deteſtaretur. Die ſequente Solis Templum viſitandum fuit, adeoque proximo die Lunæ idem repetere jentaculum placuit, quamvis infelici cum ſucceſſu, ſiquidem ab illa ſtatim die febris tertiana incepit admodum vehemens.

§. 28. Porro accidit civi cuidam noſtrati ut à ſocero ſuo ad cœnam invitatus die viſitationis Mariæ, quæ Feſtivitas Anno iſto 1679. in diem Jovis incidebat, inter comedendum crines caſu illapſos reperiret in cibo, cumque oborta nauſea nihilominus ad eſcam ſibi abominabilem capiendam urgeretur, factum eſt, ut illico de ſtomacho conqueſtus domumque reverſus à vomitu ſibi temperare non potuerit. Poſtquam autem proxima Dominica pro more iterum invitaretur, ſtatim memor iſtius rei eandem paſſus eſt nauſeam, ita, ut ſummo faſtidio cœnaret, eademque nocte febrem inchoaret quartanam.

§. 29. Alius ſanguine mihi conjunctiſſimus ſimili quartana febre correptus eſt, occaſione aëris frigidi ac pluvioſi. Scilicet intererat ſolennitatibus funebribus, cumque imber ex improviſo exequiatores in deductione funeris deprehenderet, ægre ferebat veſtimentorum udorum frigus, præſertim quod ad juſta funeri perſolvenda in templo Paulino adhuc diu commorandum eſſet. Accidit autem, ut quarta abhinc die eandem ob cauſam eo deveniret, locique illius conditio ſeu halitus ingratus horrorem primo levem excitaret, ac poſtmodum febrem ſatis diuturnam.

§. 30. In his autem caſibus idem contingere videtur, quod iis, qui una atque altera die ſomnum capeſſunt meridianum, ac poſtmodum diebus ſequentibus in eundem etiam nolentes relabuntur; vel qui excitati circa auroram, etiam non moniti poſtmodum expergiſcuntur; vel qui certum prandio cœnæque tempus conſecrarunt, adeoque audita hora famem vix amplius tolerare valent.

Digitized by Google

§. 31. Quotusquisque verò inficias ibit, tantas eſſe vires conſvetudinis, ut & jam enarrata, & plura quoque majora præſtare queat. Sed quid aliud eſt conſvetudo quam certa quædam Idea Spiritibus per actus repetitos impreſſa?

§. 32. Rectè Willis *in Anim. Brut. pag. 133.* ubi de ſomno loquitur, vim conſvetudinis Spiritibus ſ. animæ ſenſitivæ adſcribit & quod ibidem adducit exemplum notabile non poſſum huc non transferre. Nempe Morio erat, qui adeò attente obſervans horologii curſum, quotiescunque campanæ ſonitus audiretur, ſingulos ictus, alta voce numerabat ſemper; evenit poſtea à diuturna imitatione, ut menſura quaſi horarum, ſpiritibus impreſſa, non minus accuratè quam ullum Avtomatum indicaret temporum intervalla; & quod ridiculum eſt, bombis (in quibus reddendis admodum felix fuit) emetiretur ac imitaretur pulſus horologii, hoc etiam ſilente.

§. 33. Eſt enim Spiritibus connata facultas non modo percipiendi, ſed & retinendi ideas ſive ſpecies rerum objectarum, juxta quam ea, quæ memoriâ tenemus, repetere licet, quandocunque placitum eſt, ita ut dormientes etiam ac inviti recordemur antea factorum, viſorum, dictorum &c. imò quod maximum eſt, ſervemus interdum Ideas harum rerum non ad horas aliquot vel dies, ſed annos plures, imprimis ſi fortius impreſſæ fuerint.

§. 34. Quodſi verò hæc ita ſe habent, neminem mirari ſubeat, ſi idea quoque morboſa febrilis, in ſpecie frigoris atque æſtus, ubi ſemel recepta eſt, ſua ſponte iterum ſe ſiſtat, etiamſi de ea ne quidem cogitemus. Id ſaltem dubium eſt, quomodo præciſe in hanc vel illam horam incidat, & quamobrem non aliquoties una die & inordinatè redeat prout v. gr. idea rei viſæ, placentis pariter ac diſplicentis, nonnunquam & inter meditandum, obambulandum, cibandum, orandum atque dormiendum, renovatur & continuò quaſi obverſatur oculis.

§. 35. Propterea notari velim primò, non omnes intermittentes eſſe regulares atque ordinatas, ſed & irregulares atque erraticas

ticas dari, & quemadmodum febres multæ ab initio inordinatæ ſunt, ac poſtmodum in perfectam tranſeunt quotidianam, tertianam, vel quartanam, ita etiam ordinem maximè regularium interrumpi poſſe variis modis.

§. 36. Deinde quoque tenendum eſt, ad periodum regulariter intermittentium plurimum conferre imaginationem phantaſticam & metum. Videmus enim animoſiores & qui parum æſtimant inſultum febrilem vix recidivam pati, at econtra, qui imminente hora ob metum redeuntis febris jamjam contremiſcunt, longè difficilius à febre liberari.

§. 37. Id egregiè illuſtrat exemplum cujusdam ſtudioſi, qui audita hora decima antemeridiana ordinairè paroxyſmo tentabatur febrili; cum enim varia in caſſum adhibuiſſet medicamenta, tandem ſecum conſtituit, alia methodo uti, febremque per commotionem corporis expellere. Equo igitur inſidens peregrè ſibi abeundum duxit, ſed ecce, dum nihil metuens ædibus ſacris juxta viam exſtructis appropinquat, campana, & quidem errante horologio, decimam ſonat, hinc perterritus ſolitâ febre corripitur, ut non niſi ſumma cum difficultate curſum abſolverit propoſitum. Quapropter cautior factus idem remedium tentat alio tempore, utque horologii pulſus evitaret, per loca devia equitat, donec paroxyſmi tempus præterlapſum eſſet ex toto; tum verò hilaris in diverſorium ſe recipit atque ab illo tempore liber à febre atque immunis eſt.

§. 38. Spectat huc quoque fœmina, quæ his diebus curæ meæ ſeſe concredidit. Viſitaverat ea quandam ex amicis honoris gratia, & fortè inter confabulandum canis accedit vomitu enormi pavimentum fœdisſimè conſpurcans. Exinde verò tantam hæc fœmina, gravida quidem ſed hactenus perfectè ſana, nauſeam contrahit, ut vix à vomitu potuerit abſtinere: domum igitur reverſa reddit per os, quæ monente pudore detinuerat non ſine anxietate; tumque ſupervenit frigus cum inſequente febrili calore, cephalal-

gia, appetitus dejectione, inquietudine ac dorſi doloribus. Quoniam autem paroxyſmus hic febrilis elapſis fere viginti quatuor horis, poſt uſum medicamentorum terminabatur, occepit ſtatim ægra de altera die conqueri, metu tertianæ, quam ante aliquot annos diuturnam experta erat, & factum eſt, ut febris rediret eodem tempore, quod ſibi triſte ac doloroſum fore firmiter credebat.

§. 39. Quis autem non animadvertit in ejuſmodi caſibus inſignem eſſe impreſſionis vim excitandi & continuandi febrilem ideam. Aſt fateor ultro in omnibus ægrotis talem metum non habere locum, ſiquidem ex improviſo quoque adultis & infantibus citra omnem præſcitum atque metum accidere poteſt febris ſatis regularis. Proinde Tertiò monendum eſt, occaſiones externas ſ. errores v. g. in Diæta, aëre, ira &c. plerumque id agere, ut certo ordine inchoetur typus febrilis, prout ex paulò ſuperius recenſitis obſervationibus luculenter apparet.

§. 40. Itaque ut ſummatim doctrinam de typo febrium intermittentium expediam, dico, alias quidem habere principium reale, alias purè ideale, in progreſſu autem alias continuari per metum, alias per errores circa res non naturales, alias utroque modo. Interim quacunq; ex parte ſpectetur febris, certum eſt, cauſam proximam tàm ſingulorum paroxyſmorum quam periodorum unice à Spiritibus peti poſſe, quippe quorum ideam quotidie, altera, tertia, vel etiam octava die, imò menſtruatim, annuatim rurſus evolvi, juxta circumſtantiarum conditionem nil repugnat.

CAPUT IV.
Continens Febrium intermittentium curam.

§. I.

Equidem nec tonſor eſt, nec lippiens anus, quæ non remedia eaque ſecreta contra febres oſtentare, ac etiam easdem interdum

dum cum laude propulſare queat. At verò ubi malum inveteratum fuerit aut ſaltem pertinacius, tum hæret mus in pice, præſertim ſi impudens febris medicaſtrum ipſum (den Fieber Docter) apprehendat ac divexet probè. Ut taceam plerosque ſibi gratulari, quando ægrotantes è charybdi in ſcyllam deduxerunt, i.e. febrem profligarunt feliciter, ægro interim vel contabeſcente, vel intumeſcente ab humoribus pravis atque hydrope.

§. 2. Id ergo nunc agam, ut demonſtrem non eſſe tam vile aut ineptum etiam medicamentum atque conſilium, quod non convenire interdum poſſit egregiè, ſi modo cum judicio & methodo adhibeatur. Quandoquidem verò nimis prolixum foret, methodum curandarum febrium tradere ſecundum omnes diverſitates cauſarum atque ſymptomatum; hinc jam ſatis mihi erit, vim ſaltem febrifugorum indicaſſe per ſumma capita, è quibus verum medendi modum non difficulter elicere poterit attentus Lector.

§. 3. Nimirum dixi ſuperius, ſedem omnium febrium intermittentium eſſe quidem in Spiritibus, aſt rarò Humores omni carere culpâ, ſiquidem fieri poteſt, ut vel humorum vitia occaſionem febri ſubminiſtrent, vel ab aliâ causâ, irâ, imaginatione, nauſeâ &c. Febris oborta reperiat corpus jam jam impurum, vel denique ut cacochymia naſcatur in ipsâ febre. Exiſtimo igitur remedia illa omnia, quibus contra febres utuntur, ita commodè diſtingvi poſſe, ut alia reſpiciant vitia humorum, alia Spiritum ideam febrilem.

§. 4. Quæ humorum vitia ſpectant, vel Evacuantia ſunt, vel Alterantia. Ad evacuantia pertinent V. S. Sudorifera, Vomitoria, Purgantia & Clyſmata. Alterantia ſunt aquea, Terrea, acida, alcalia, Salſa, aromatica, acria, amara & adſtringentia. De ſingulis ſeorſim, ſed quantum fieri poteſt, breviſſimis agam.

§. 5. Primò V. S. ſicuti directè ſangvinis quantitatem imminuit, ita potiſſimum locum habet in ſubjectis plethoricis, ubi pul-

ſus magnus deprehenditur, vel ſolennis quidam fluxus v. g. menſium, vel hæmorrhoidum ſuppreſſus eſt, ubi in paroxyſmo febrili (quale exemplum nunc mihi occurrit) ſangvinem floridum rejiciunt ægri, item, ſi quis vel V. S. vel ſacrificationibus crebrioribus asſvetus ſit. Compertum enim eſt in ejusmodi caſibus, ſymptomata pejora plerumque remittere, æſtum præſertim, inquietudinem atque dolorem circa tempora pulſantem &c.

§. 6. Sudorifera præcipuè corporibus ſeroſis conveniunt & quibus febris contigit ex refrigerio, qui poſt commotionem violentam ſudore perfuſi, vel aëri libero ſeſe incautius exponunt, vel balneum frigidum ingrediuntur. In genere autem valent ejusmodi medicamenta ad quasvis febres cum horrore incipientes, ſi horâ unâ vel altera ante paroxyſmum propinata fuerint; quatenus principium ejus eluditur, dum in lecto calentes & ſudantes ægri acceſſum frigori febrili non permittunt: hoc ſenſu febrifuga ſunt ſudorifera in genere omnia, ſudoriferum maximum Fabri, Ant. diaph. ſimpl. & Mart. Antihect. Poter. Bezoard. mineral. Sol. Lunare. Joviale, Martiale & cætera aliàs uſitata, uti ſunt tinctura bezoard. Salia fix. & volat. rob ſambuci cum CC. oc. cancr. cum aceto. pulv. Card. bened. &c.

§. 7. Vomitoria tum maximè conducunt, quando ventriculus humoribus pravis, viſcidis atque bilioſis refertus eſt, quando ægrotantes de dolore ventriculi gravativo, vel amarore oris, vel inappetentia omnimoda, nauſeâ atque propenſione ad vomitum conqueruntur, imprimis ſi error manifeſtus in diæta præceſſerit. Conſtat autem per experientiam, emetica optimè tum convenire quando ante paroxſmum aſſumuntur, quoniam per commotionem iſtam non levem Idea febrilis interturbatur egregiè: nec metuenda hinc virium proſtratio contrarium ſvadere poteſt, ſiquidem aut febris planè non ſequitur, aut ſaltem longè remiſſior, ita ut tantum febri quantum viribus decedat. Relinquam aliis panaceas vomitorias & arcana ſimilis farinæ, mihi ſolus ſæpiſſimè ſuffecit

cit Mercur. vitæ, cujus loco vel Tartarum emet. vel croc. metall. ſive in ſubſtantia ſive infuſo, item Vitriol. alb. & juxta Borelli *C. 4. obſ. 77.* Cyprium recipiant alii, per me licet.

§. 8 Purgantia eodem modo propinari poſſunt, ſi non ſtomachus tantum, ſed & inteſtina vitioſis humoribus onuſta, totumque corpus cacochymicum fuerit. Novi non unum, qui pulvere Cornachini, pilulis Emanuelis & ſimilibus, febres etiam pertinaciſſimas doſi aliquoties repetita curarunt fundamentaliter. Nec reticebo penè quotidianum mihi eſſe uſum arcani duplicat. cum gum. gutt. in profligandis intermittentibus præſertim bilioſis, poſtquam *in Epiſt. Bartholini* idem medicamentum inſigniter laudatum, non contemnendæ utilitatis deprehendi. Subjectis autem pituitoſis magis appropriata eſt emulſio reſin. jalapp. atque Scammon. item ſi pulveres magis arrideant, cremor vel cryſtalli tartari aut tartarus vitriolatus cum ſcammonio roſato vel violato aut cydoniato &c.

§ 9. Denique & Clyſmata nonnunquam laudem merentur ſi alvus pigrior ſit, ſi dolores inteſtinorum atque dorſi vehementius urgeant, ſi ſubjecta aliàs malo hypochondriaco vel affectibus lienis ſint obnoxia, ſi abdomen inflatum, durum atque ſpaſmo tenſum obſervetur, & potiſſimum ubi cacochymia evacuationem urgeat, ægri tamen per os pharmaca aſſumere detrectent. Quo in caſu non eſt abſonum etiam febrifuga uſitatis vel ſubſtituere vel ſuperaddere e.g. abſinth. centaur. min. card. bened. rut. veronic. adjecto pro ratione circumſtantiarum nitro, ſale ammon. ſale tartari, &c.

§. 10. Hactenus de Evacuantibus, qualia in humorum peccantium quantitate præprimis imminuendâ requiri videntur. Verum ſicuti febris non ſemper ab horum uſu deſinit, ita & ipſæ ægrorum conditiones non raro eadem prohibent. Quidam enim V.S. vel etiam Clyſmata planè reformidant, alii ad ſudorem nullo modo ſeſe componere poſſunt, alii ob metum hæmoptyſeos vomitoria reſpuunt, gravidæ & lactantes ægrè ferunt purgantia, atque ſic porro.

§. II.

§. 11. Igitur nec Alterantia in febrium curâ contemnenda ſunt. Certè aqua pura non ſemel febrem ardentiſſimam curavit, quando ex liberali frigidiſſimæ hauſtu vel vomitus, vel ſudor largisſimus provocatus eſt. Vid. Smetii *miſcell. med. pag.* 161. & Stammers Reiſe-Beſchreibung *pag.* 116. Adeoque præter rem curioſi ſunt, qui ejus potum in æſtu (absque malignitate) febrili interdicunt, cum tamen melius remedium excogitari nequeat, naturâ ipsâ indicante, nil ad calorem ſitimque extingvendum frigidâ aqua eſſe convenientius. Utinam verò in omnibus ſufficeret, atque illud Amati Luſitani experimentum quod in *Cent.* 2. *curat.* 97. annotavit quartanam tolleret ubique, quemadmodum in bilioſis ſubjectis ſatis probabile eſt, vomitum ſequi laudabilem, ſi in principio paroxyſmi cum frigus quartanarium torquet, cyathus aquæ roſarum ebibatur.

§. 12. Abſorbentia ſeu præcipitantia dicta, quorum ingens uſus & abuſus in curâ febrium eſt, commodè præſcribuntur ad abſorbendum acidum bilisque viſciditatem præcipitandam, quo nomine commendatiſſima ſunt. C. C. Eb. uſt. oc. cancr. oſſ. ſep. Corall. mater perlar. conchar. teſtæ, cryſtall. mont. lap. lync. &c. Et quod alibi de bolo armen. atque Terra Sigill. annotavi idem quoque de lapide ſcisſili, cujus mentio fit *in Miſc. Nat. Cur. Ann.* 3. *obſ.* 23. experimento, diverſis in ſubjectis repetito, didici quodammodo hypnoticam facultatem ei eſſe propter Sulphur connatam, ſiquidem plerique poſt uſum ejus blando ſolvuntur ſomno.

§. 13. Acida in cruditate nidoroſâ ad ſitim æſtumque extingvendum mirè valent, præſertim ſi aqueis probè diluta fuerint. Uſitatiſſima ſunt Spir. Vitroli, Sulphris, Salis, nitri, nitri bez. Clyſſ. ant. & cum his paratæ Tinct. roſ. fl. bellid. &c. item ſuccus citr. aurant. acidorum, mali punici, ribium, berberum, ceraſorum acidorum &c. Mihi præ cæteris arridet Spir. Vitroli Philoſophicus vulgò dictus, quod plerumque, fortè propter particulas antimoniales in eo deliteſcentes alvum ſimul movere ſoleat, cumprimis ſi cum Syrupo violarum in formâ julepi exhibeatur.

§. 14.

§. 14. Alcalia tam fixa e. g. abſinth. Card. bened. centaur. min. Tart. &c. quam, volatilia ſpir. ſal. ammon. C. C. eſſentia. Tart. volat. carminat. de tribus in præſentia acidæ & pituitæ omnino ſunt optima, ſpecialius præ reliquis ſalia vol. plantarum cephalic. majoran. rorismar. ſalv. atque rutæ extollit Helmont in *Tr. de febr. cap. 14. p. m. 776.* præſertim ſi ante paroxyſmum in vino vel aceto potentur; aſt hoc pacto vim quidem reſolvendi pituitam ac ſudorem movendi non amittunt, ad acidum autem deſtruendum ſunt invalida.

§. 15. Etenim nec ſalſorum Virtus antifebrilis contemnenda, ubi non tantùm mucus viſcidus ſed & bilis è ventriculo atque inteſtinis eliminanda veniunt. Hunc in finem ſal abſinth. cum Spir. Vitrioli miſcet Crollius, cum Spir. ſulphur. Riverius; quorum loco Tartarus vitriolatus, ſal. ammon. & arcanum duplic. ritè paratum, nitrum antim. imò & nitrum ipſum, ſi æſtus ſit vehementior præſcribi poteſt. Spectat huc quoque ſal commune quod per crebriora tentamina lanio quidam didicit, & mecum tanquam arcanum probatiſſimum communicavit jam olim. Viderat hic ipſe bilem ex inteſtinis atque ſtomacho porcorum non melius quam attritu ſalis comm. extergi; itaque cum febre bilioſa correptus, multisque medicamentis fruſtra uſus eſſet, ſalis comm. vires tentaturus, aqua f. ſolutum ejus manipulum potat jejuno ſtomacho, & ecce vomitus pravorum humorum paulò poſt ſequitur enormis, febrisque eadem die deſinit.

§. 16. Porrò aromatica quoque excellentiſſima contra pituitam ſunt in febribus purè algidis, cinam. puta, N. M. Cardamom. Cubeb. Zingib. ac potiſſimùm piper cum caryophyllis. Optimo autem conſilio exhibentur ante invaſionem, adeoque rectè juxta Galenum grana 5. vel 6. piperis integra in acceſſu frigoris cum vino generoſo dedit Amatus Luſitanus l. c. & tanquam ſæpius à ſe expertum probavit. De Caryophyllorum autem oleo curioſum eſt, id, notante Fr. de le Boe Sylvio, *in Med. Pract.* ſaltem ſcrobiculo cordis

inunctum impedire febris horrorem. Conſiſtit enim aromatum virtus calefaciendi in hoc potiſſimum, quod acrimonia eorum ſingularis ac ſtomacho grata tunicas ejusdem vellicet ac pungat, eoque ipſo Spirituum affluxum uberiorem promoveat. Quoniam vero in frigore febrili Spiritus retrocedunt, hinc adverſus illud magis opportunum excogitari non poteſt remedium, quam quod indeſinenter ſollicitando eosdem contrarium in motum ciet.

§. 17. Verum præter hæc aromata dantur & alia acria in cura febrium itidem non vilipendenda, Tinct. tartari, Tinct. ant. tartariſata, naſturtium, cochlearia, radix ari, helenii & armoraceæ, & quæ paulò mitiora ſunt, ſed in reſolvenda pituita non ultima, lignum Guajacum & Saſſafras, chamomilla cum Betonica, hypericum &c. Huc referi poteſt radix aſari, quæ utut cruda magna cum anxietate vomitum movet, in aqua tamen decocta vim potius aperitivam ac diureticam exerit, annotante Hoffmanno *in M. M. p. 105.*

§. 18. Reſtant amara, quæ propter facultatem vel ſtomachicam, vel etiam ſudoriferam plerisque in febribus exhiberi poſſunt, qualia ſunt abſinth. centaur. min. Card. bened. rad. gentian. Myrrh. &c. ubi obiter moneo, aliud eſſe, ſi hæc ipſa propinentur in ſubſtantia vel decocto cum aqua ſimpl. parato, aliud, ſi infundantur in vinum, vel eorundem eſſentia cum Spiritu vini facta fuerit; ſiquidem hæc ipſa non æque ac illa convenire conſtat iis in febribus, quæ vehementiore æſtu ægros infeſtant. Idem hoc de cortice peruviano, Gannanaperide, vel ut alias vocatur china chinæ cenſeo, utpote qui præ cæteris amaris aut febrifugis revera nihil peculiare, aut tanta laude dignum præſtat. Certè ſive genuinum ſive adulteratum ſit, quod venditur, obſervavi ab ejus uſu interdum quidem febrem aliquandiu delituiſſe, ſed plerumque ſubſecutam pejorem recidivam, in aliis & fruſtraneum & magis nocivum extitiſſe, quamvis omni cura nunc in ſubſtantia, nunc cum vino, nunc ſaltem infuſum vel extractum ejus tam ante paroxyſmum quam poſt eum, exhibitum fuerit. Adhæc Doſis ejus ubi ſæpius repetenda, pauperibus pretioſa, omnibus nauſeoſa eſt nimium.

§. 19.

§. 19. Tandem nec Adſtringentibus omne denegandum eſt encomium, præſertim ſi cum vomitu vel alvi fluxu, vel hæmorrhagiis conjunctæ ſint febres. Sanè alumini ſanguine Draconis tincto mirandam efficaciam adſcribit Mynſicht p. 28. idem cum nuce moſchata, olibano, pipere atque caryophyllis admodum deprædicatur *in appendice ad Annum VI. M. N. C. p. 169.* & Hartmannus atque Grülingius non veriti ſunt, id pondere Scrup. unius in aqua vel decocto centaur. minoris porrigere. Radix tormentillæ quibusdam inter ſecretiora numeratur, & mihi pulvis è terra ſigillata cum ſaccharo Saturni & hæmatite vel Vitriolo Martis non ſemel præſentaneum tulit auxilium. Idem hoc de floribus Sal. ammon. cum hæmatite vel batitura ferri aliquoties ſublimatis atteſtari valerem, niſi ſapor eorum vix tolerandus crebriorem diſpenſationem pene diſſuaderet.

§. 20. Loco Epimetri obſcœna atque inepta nonnullis contra febres uſitata medicamenta ſubnecterem; Sed quoniam indigna ſunt quorum nomina cæteris medicamentis adſcribantur, atque à medico ingenuo non ſine artis dedecore tractari queant, uti ſunt Urina, ſtercus canis oſſa rodentis, honeſtiori titulo albi græci palliatum &c. Igitur linquamus ea ſuis Autoribus, cimices deglutiendas Athananſio Kirchero, ſtercus vaccæ calidum ac recens Rulando, ſtercus ſuillum Monacho illi Dominicano, cujus meminit *obſervatio CXX. Anni III. M. N. C. p. 192.*

§. 21. Progredior potius ad illa febrium remedia, quæ Spirituum ideam febrilem tollunt; ſed eorum ratio non una eſt, ſiquidem alia operantur Spiritus ſedando, alia eos roborando vel commovendo, vel divertendo, vel fallendo. Sedant autem Spirituum motum inordinatum præ cæteris opiata ante paroxyſmum propinata cum appropriatis: Si enim ſomnus ſequatur, largiter utplurimum ſudant ægri, ac interim nil mali ſentiunt, nil timent, tandemque expergefacti, ubi tempus paroxyſmo deſtinatum præteriiſſe intelligunt, hilares de felici cura ſibi gratulantur. Vide exemplum illuſtre in Bartholini *Hiſtoriis Anatom. Centur. 1. Hiſt. 84. p. 137.*

§. 22. Simili ferè pacto juvant ad ardorem potiſſimum vel præcavendum vel extingvendum ſulphurea illa & oleoſa ac gelatinoſa Refrigerantia, ſuccinum, emulſiones ſeminum frigidorum, pinearum atque amygdalarum dulcium, gelatina C. C. atque Eboris &c. nam & hæc ipſa non modo acrimoniam, ſi quæ adſit, corrigunt, ſed & plerumqve placidum inducunt ſomnum, fervorem Spirituum leniter ſiſtendo ac demulcendo.

§. 23. Quemadmodum verò hæc ipſa in ſubjectis calidioribus ac febribus ardentibus locum habent, ita, ſi frigus ægrum vexet debiliorem, ſpirituoſa potius, quæ Spiritus animales roborent, videntur requiri. Modicum quidem aqvæ vitæ Lotichius in ſe ipſo efficaciſſimum deprehendit, quod ante invaſionem aſſumſerat ſaccharo paulisper edulcoratum. Aſt nec deſunt, qui vinum quoque ac cereviſiam ad ebrietatem uſque & vomitum ingurgitant, eoque ipſo imminentem febrem tollunt.

§. 24. Idem alii optato cum ſucceſſu tentant, commovendo corpus, ambulando, equitando, ſaltando &c. Quamdiu enim Spiritus exagitantur, tamdiu retroceſſioni febrili ac frigorificæ non conceditur ſpatium. Sic olim Quintus Fabius Maximus, poſtquam diu qvartana detentus plurima incaſſum adhibuiſſet remedia, tandem conſerto cum Allobrogibus prælio febrem pugnandi ardore diſcuſſit, teſte Livio.

§. 25. Nec dubium eſt excandeſcentiam Spirituum in hoc qvoque caſu multum contribuiſſe cum alias conſtet, motus animi interdum idem qvod corporis valere. Siquidem Greulich *in Tr. de bile ægra & ſana p. 44.* Caſus ejusmodi narrat febris per iram curatæ; ac lectu jucundiſſima eſt Borrichii cura, qua per lagenas aqva fervida plenas in fœmina illuſtri medicamenta omnia reſpuente, indignationem prius quam ſudorem movit de induſtria *Vid. A. III. M. N. C. p. 427.*

§. 26. Idem quoque in aliis terrorem ſubitaneum præſtitiſſe, tradunt hiſtoriæ à Pareo *libr. 1. cap. 32.* annotatæ: videlicet protrudeba-

debatur nobillis quidam Gallus inopinato in flumen, circa cujus ripam deambulabat ad evitandum quartanæ inſultum, atque tum ſtatim curatur, amici joco plus valente quam medicamento ullo. Alius cum ei in conflictu glans plumbea cervicem perforaſſet, tanto mortis terrore perculſus eſt, ut febris ardor tum inſtans metui ceſſerit frigido, ac deinceps à quartana immunis ſupervixerit diu.

§. 27. Habent enim & Fontanellæ & Veſicatoria hunc nonnunquam uſum, ut ſi dolor in eorum applicatione excitetur ante paroxyſmum, Spiritus divertantur, febrilemque ideam perdant oblivione laudabili. Proinde non ineptum eſt, ranunculum acrem, cepas, allium, ſinapiſmos atque acriora Emplaſtra veſicatoria manuum carpis imponere. Tale cataplasma febrile ex allio, ſale, croco & aceto, quo plus quam centum perſonæ ſanatæ ſunt, proſtat in *appendice Anni VII. M.N. C. p.176.* Ubi tamen hæc circumſtantiæ peculiares ſimul indicantur, ut tempore paroxyſmi applicetur, & quidem digito annulari ſiniſtro, ſitque præteritis novem diebus eadem hora, qua fuit adhibitum, auferatur & projiciatur in aquā fluminis.

§. 28. Verum dantur & alii modi Spiritus divertendi, atq; abſtrahendi à metu ingruentis febris, inter quos ultimus non eſt confabulatio & luſus. Inſtar omnium ſit obſervatio Schenckii quam è Bruto Luſitano *l. 6. p. 137.* recenſet de juvene in tertiana deſperante cui tempus peroxyſmi eleganti fraude celatum aleæ luſu terebatur ab ipſo Medico, ac poſtmodum non revertebatur, qua antehac laboraverat, tertiana.

§. 29. Et jam hæreo, an non ſæpius fallantur Spiritus per Amuleta curaſque tranſplantatorias & alia ſuperſtitioſa remedia. Sicut enim fiducia erga Medicum aut Medicamentum plus non raro juvat, quam generoſum quodvis arcanum (id quod juvenis chartam recepta ſignatam arenaque conſperſam aſſumens ſatis probat juxta *obſervat. 92. Ann. VI. M. N. C. p. 149.*) ita nec mirum eſt, ſi febris ineptiſſimo etiam conſilio cedat, quandocunque certa ſpe ſalutem ſibi pollicetur æger.

§. 30. Quid enim quæſo cranium canis lecto occultatum, Amuletum ex millepedibus collo appenſis, aut aranea nucis putamine incluſa, pilis barbæ, characteribusque adornatum ad febrem? quid ungvibus reſectis, quos cancro alligare jubent, quid Urinæ cum ovo coctæ vel in fluvium effuſæ commune cum ægro? ut alia taceam.

DISPUTATIO XLV.

DE FEBRIBUS ARDENTIBUS.

PRÆFATIO.

DUo ſunt, quæ Febrem propriè indicant, caloris nempè nativi vel defectus ſive frigus præternaturale, vel exceſſus ſive æſtus intenſior. Hinc verò tria enaſcuntur ſumma Febrium genera: aut enim æger conqueritur de inſolitô frigore ac horrore totius corporis, quanquam nulla ejus externa detur cauſa, in Febre Algidâ: aut conqueritur de intolerabili æſtu, in Febre Ardente: aut de utroque ſimul vel per vices moleſto, quod in defectu termini magis adæquati Febrem vocare Mixtam intereà licebit. Miſſis jam cæteris, de Ardentibus ſolum diſſerere mecum conſtitui, & quidem non omnibus in genere, ſed ſpeciatim de his, quæ ſimpliciter Ardentes dicuntur, ſtricto ſc. ſenſu, prout ex ipsâ tractatione clarius elucelcet. DEUS autem Ter Optimus Terque Maximus faxit, ut omnia

cedant

Digitized by Google

cedant feliciter, in ſui Divin' Nominis Gloriam, proximique ſalutem.

§. 1.

EQuidem *Febrium Ardentium* in genere ſpectat ırum quampluримæ ſpecies, & quidem inter ſe longè diverſæ dantur. Ita enim peſtilentes, malignæ, & quæ purpuram, variolas, morbillos, eryſipelas, podagram, vulnera, dentitionem infantum doloroſam, inflammationem meningum, colli, pectoris, pulmonum, diaphragmatis, renum, aliarumque partium, comitantur, non rarò ſatis *Ardentes* ſunt; nihilominus integrum, arbitror, mihi erit, ſi ſtudiö brevitatis hâc vice ſaltim attingam ſimpliciter *Ardentes*, h. e. ubi nulla malignitas aut inflammatio, nulla exanthemata, ſimiliaque concurrunt.

§. 2. Atque nec hoc ſenſu ſpecialiori acceptæ *Febres Ardentes* inter ſe penitùs conveniunt, præſertim ſi durationem vel mutationem caloris advertamus. Quid enim impedit, *Febrium Ardentium* alias dici Continentes, alias Continuas, alias *Intermittentes ?* Præſertim cum à veteribus καῦσος, quod *Febrem* interpretantur *Ardentem*, non unô modô accipiatur, uti ex *Sennerti l. II. de Febb. cap. 12. ſatis* apparet.

§. 3. Præ cæteris quidem frequentiores ſunt *Ardentes Continuæ*, & quidem *Tertianæ ;* unde *Gorræo in Definit. Medic.* καῦσος ſeu *Ardens Febris* eſt Continua tertio quoque die acerbior, cùm ardentiſſimô calore & ſiti immensâ. Attamen nec Continentes deſiderari poſſunt, cum & *Fernelius de Febb. lib. 4. c. 7. Febrem Ardentem* ſive *Cauſum* appellari aſſerat, quando perpetuus & conſtans eſt ardor, isque ferè æquabilis, nec manifeſtè tertianô motu excandeſcens. Dubium proinde nullum eſt, quin & Synochus ſeu Continens & Synecha ſeu Continua ſub titulo *Ardentium* comprehendatur.

§. 4. Quod

§. 4. Quod intermittentes attinet, crediderim eodem jure Quotidianas etiam Quartanasque nonnullas dici *Ardentes*, quò Tertianas exquiſitas dixit *Galenus* variis in locis à *Sennertô* allegatis dicto cap. Nam & ex eodem fundamentô, quæ Continuæ ſunt Quotidianæ cum Tertianis Continuis *Ardentes* appellari quid prohibet?

§. 5. Si enim juxta *Galen. Com. IV. in lib. de Rat. Vict. in Morb. Febres Ardentes* appellantur, cùm igneus calor & implacabilis ſitis hominem vexat; non immeritò & Continentes & Continuas & Intermittentes quasdam vocare *Ardentes* licebit, ſi modò bina illa ſigna pathognomonica, calor puta igneus, ſitisque inſatiabilis in iis occurrant.

§. 6. Videlicet ex triplici hoc Febrium genere ſunt, quæ nullum planè frigus, aut certè non niſi circa primam invaſionem conjunctum habent. Continuatur autem calor, aut exacerbatur remittitque, aut intermittit penitus reditque, ſecundum diverſitatem circumſtantiarum ſæpè leviſſimarum, ut poſtmodum dicam. Atque ideo non inconvenienter, puto, *Ardentes* hujusmodi à me conjunctim pertractabuntur; præſertim cum ratione cauſæ atque curæ vix ac ne vix quidem inter ſe diſſideant.

§. 7. Nimirum cauſas quod concernit proximas, notum eſt, à veteribus olim non niſi bilem fuiſſe accuſatam in *Febre Ardente* legitimâ, quanquam in Spuriâ ſeu Nothâ, pituitam quoque ſalſam allegaverint. Utque demonſtrarent, quo pacto calor à bile oriretur, putredinem excogitârunt; quam enim in vaſis majoribus ſanguiferis bilem ſupponebant, inter putreſcendum ſuggerere calorem cordi continuum crediderunt, & quidem tùm maxime, cùm in arteriis inſimul ſanguis ſpirituoſus calidisſimusque putredinem conciperet ſimilem,

§. 8. Quandoquidem verò iſtiusmodi humorum putredo in corpore vivente concipi non poteſt absque inevitabili deſtructione totius: itaque aliam inveniſſe rationem caloris Febrilis ſibi viſi

ſunt

ſunt Recentiores, utpote quorum alii bilem quidem cum Veteribus pro cauſa Febb. ardentium habent, aſt non putreſcentem, ſed cum lymphâ efferveſcentem. Ita enim *Fr. de le Boe Sylvius l. 1. Prax. Med. cap. 29, 18. ſeqq.* Exiſtimat calorem Febrilem produci propriè & per ſe à bile tum acriore, tum pinguiore, quatenus illa & in tenui inteſtino cum ſucco pancreatico, & in cordis ventriculo dextro cum affluente undique lymphâ efferveſcens, non tantùm plures ignis particulas, quibus tum abundat, de ſe promit, verùm maximam earundem tunc erumpentium partem utrobique partibus ſuis oleoſis denuò excipit, atque in corde quidem ſanguini mox penitius admiſcet; unde idem ſolito magis rareſcit, caloremque itidem majorem ubique communicat cum pulſu majore & frequentiore.

§. 9. Nonnulli potius vitium quærunt in ſanguine ipſo, ejusque ſulphure abundante. Verba *Th. Willis de Febr. cap. 11. p. m. 131.* hæc ſunt: *Cauſus ſive Febris Ardens ea eſt, quæ cum majori æſtu, ſiti fere intolerabili, aliisque ſymptomatibus inſigniorem ſanguinis phlogoſin arguentibus, curſum ſuum peragit: ejus ratio formalis, quâ à cæteris diſcriminatur, in hoc conſiſtit, quod temperies ſanguinis in affectis ſit calidior, h. e. ſulphure concremabili magis abundet; ideò cùm efferveſcit, majori copia accenditur, & deflagratione ſuâ, caloris intenſiſſimi effluvia per totum corpus diffundit.*

§. 10. Clarius è ſalium doctrina rem omnem deducit *Mich. Ettmullerus tr. de Febr. Continuis p. m. 302.* Quando ex volatili acriori acido intenſiorem efferveſcentiam concitante, intenſiſſimum illum æſtum derivat; ex hoc ipſo verò dum alcaliſatur quaſi cauſa Febrilis, ut loquitur *Helmont. tr. Pylorus rector. §. 26.* intenſa adeò ſitis, h. e. depravatum in Febre fermentum ſtomachale, dum non aptum eſt ad conſuetam digeſtionem, in excrementum nidoroſum faceſſere ſinit, quicquid in ſtomacho fuerit, quod à calore partis, & ſpeciatim à nimiò æſtu febrili magis alteratum, & quaſi colliquatum in texturam alcaliſatam, ut qſ. empyreuma contrahat,

Digitized by Google

tunicis ventriculi tenacius impactum febrilem ſitim infert, irritando & vellicando certo modo membranam ſtomachi & œſophagi, & per conſenſum ipſius quoque linguæ, unde intolerabilis ferè ſitis &c.

§. 11. *Joh. Doleus* autem *l. IV. de Febb. c. 10. §. 5.* vitium non modò in humoribus, ſed & ſpiritibus quærit, ad hunc modum: *Nos pro Febris Ardentis causâ verâ proximâ venditamus calidiſſimas ſanguinis particulas ſulphure concremabili & ſale volatili magis abundantes, & calorem hunc intenſiſſimum & ardentem producentes; nec hic excludimus furibundum ſpirituum animalium in partibus influxum.*

§. 12. Rectius præ cæteris ſentit *Joh. Bapt. van Helmont. in tr. de Febb. c. 1. 24. 25. ſeq. Febris, quæ vivum calefecit, ſtatim à morte ceſſat, omnisque calor cum vitâ exſpirat; quod nos inſtruere deberet calorem febrilem non eſſe materiæ peccanti proprium vel inquilinum, quodque calor materiæ peccantis non efficienter & effectivè calefaciat in Febribus. Ergo perpetuò verum eſt, quod materia peccans tantùm occaſionaliter calefaciat, Archeus vero ſit omnis alterationis opifex, adeoque hoc titulo impetum faciens, efficienter, primariò, immediatè, ſemper, ubique, & ſolus nos calefaciat, juxta axioma: Quicquid in ſanis edit actiones ſanas, id ipſum in morbis edit actiones vitiatas, ſpiritus enim iſte calefacit hominem naturaliter in ſanitate, idem qui in febribus æſtuat.*

§. 13. Quid enim magis aptum ad explicanda quævis in Febre phœnomena, quam ſi quis ad imitationem *Helmont.* cauſam Febrium Ardentium proximam in ſpiritibus, occaſionalem autem in omnibus, quæ ſpiritus excandeſcere faciunt, quærat. Quis neget æſtum febrilem, & inquietudinem, agrypniam, deliria, palpitationem cordis, pulſum celeriorem atque hæmorrhagiam, & ſi quæ ſunt alia Febrium Ardentium ſymptomata naſci à ſpirituum impetu & commotione præternaturali, prout hæc omnia fuſius deduxi *in Exercitatione Medicâ de Febribus Intermittent. c. 3. §. 12. ſeq.*

§. 14.

§. 14. Quodſi res ita dictas non naturales examinamus, inter animi pathemata obſervatnr ira præ cæteris Ardentes producere Febres, quemadmodum id quotidiana teſtatur experientia. Eſt enim ira brevis furor, unde in ſubjecto prædiſpoſito, aut accedente levi errore continuatur rapidus iſte ſpirituum motus. Curioſius eſt, ſimilem Febrem ab enormi gaudio fuiſſe obortam, qualem hiſtoriam *Joh. Rhodius Cent. 1. Obſ. 4.* recenſet.

§. 15. Idem valent vigiliæ aliquandiu protractæ, quatenus quietem ſpiritibus debitam non permittunt ob ſomni defectum, unde motus inordinatus confuſusque illorum facillimè accidit. Atque ideò & *Galenus lib. IV. de rat. vict. in acut. Com. IV.* inter alias Febrium Ardentium cauſas, uti ſunt vini potus liberalior, abuſus ſalſamentorum, ſalſorumque, ira, motus corporis &c. vigilias quoque commemorat.

§. 16. Quid immoderatus vini potus hâc in parte præſtet, ſuo cum damno non infrequenter experiuntur bibaculi, quamvis alias idem potus magis nocivus obſervetur, eidem minus aſſuetis, tenerioribus præcipue ſubjectis: cujus rei teſtimonium inſigne præbet innocens puellula 4. annorum ab uſu clareti & melicrati, Cauſone correpta, ex Obſervatione *Ad. Loniceri. Joh. Schenkio allegata lib. VI. Obſ. Med. IX. de Febr. Ard.*

§. 17. Inprimis ubi corpus incaluerit à balneô vel radiis ſolaribus, item à motu vehementiore pernicioſum maxime vinum eſt. Id Princeps quidam, cum poſt hauſta liberalius vina Cretenſia in balnea ſe contuliſſet, paucis poſt diebus Febre Ardente extinctus, lugubri exemplo comprobavit, notante *Wolfg. Gabelchovero Cent. VI. Curat. Med. Obſ. 36.*

§. 18. Nam & motus corporis laborque nimius in diebus canicularibus ſatis eſt ad producendam Febb. Ardentem, *vid. Petr. Foreſt. L. II. Obſ. 20.* Et à coitu laborioſo, cùm arderet Syrius in cauſonem incidiſſe quendam juvenem memorat *Amatus Luſit. Cent. 3. Curat. Med. 33.*

§. 19. Novi hominem, qui cum obeſior eſſet, ad emaciandum corpus, aceti potu largiore uſus in Febrem ardentiſſimam lapſus eſt: itemque alium, cui ſimile quid contigit ex hauſtu olei Tartari per deliquium; judicent alii, annon idem metuendum ſit ex abuſu ſalium volatilium præcipuè aromatiſatorum, quæ tamen non ægrotis modo, ſed ſanis etiam ſuperſtitioſius & indiſcriminatim à quibusdam commendantur.

§. 20. Quid de aromatibus dicam acrioribus, pipere, zingibere, cardamomo, cubebis, caryophyllis ac cinnamomo. Si enim quicquam aliud, certe iſtiusmodi aromata præ cæteris calorem excitare ſummum ſolent in corpore; quamobrem non male Martius panis, utplurimum ſatis aromatiſatus venenum puerorum dici meretur, ſiquidem non numerandis conſtat exemplis, quanta inde Ardentium turba primæ illi ætati acciderit.

§. 21. Plura ut adducam, non neceſſum arbitror: ſaltem ex jam ennarratis notetur, in eo convenire omnes cauſas Febrium ardentium remotas, quod ſpiritus vitales præter naturam commoveant inſigniter, quocunque demum id modo fiat. Fit autem idipſum duplici potiſſimum ratione. Sunt enim alia, quæ realiter ſpiritus commovent, alia quæ ſaltem idealiter eoſdem turbant.

§. 22. Idealiter tantum commoventur ſpiritus in animi pathematibus, ira, gaudio, ſimilibusque, quoniam objectum eorum tanquam externum & ſæpè remotiſſimum ſpiritus non aliter afficere poteſt, quam per modum repræſentationis. Scilicet fingamus illud vel gratum vel ingratum: ſi gratum, animus tamdiu inqietus erit, donec deſideratâ re potiatur: ſi minus gratum exoſumque, cura non minor erit diurna nocturnaque, quo pacto idipſum tolli, illataque v. g. injuria inimico reponi queat. Ita enim aſſolent, qui nimis indulgent affectibus, longè vehementius commoveri ab impreſſionibus phantaſticis, quam qui ſedatiore ſunt animo, à doloribus corporis etiam acerbioribus.

§. 23.

Digitized by Google

§. 23. Sunt autem alia, quæ ſpiritus magis realiter exagitant, uti labores ardui, motus corporis immoderati, inter digladiandum, ſaltandum &c. Spectant huc aromata atque acria quævis; quanquam enim hæc ipſa ſpiritus immediatè non attingant, commovent tamen eoſdem mirum in modum, quatenus vellicando hinc inde fibras corporis, ſpiritus undique inqietos reddunt & exagitant.

§. 24. Jam verò difficile non erit dictu, quà ratione hinc Ardens naſcatur continens, aut continua vel etiam intermittens. Nimirum Continens proculdubio Febris excruciabit ægrum, quando cauſa quædam adeſt ſpiritus indeſinenter commovens, e. g. ſanguinis acrimonia ſumma, unde lancinatio, dolorque perpetuus.

§. 25. Continua potius Febris obſervatur, quando materia quidem morbifica continuò, ſed inæqualiter, modò plus, modo minus influit, e. g. ſi quæ acrimonia humorum hæret in ventriculo primiſque viis, certum eſt, eandem hinc pedetentim ad Maſſam Sanguineam adduci, ſed longè copioſius poſt hauſtum vini vel cereviſiæ.

§. 26. Intermittens autem Ardens erit, ſi cauſa febrilis æſtus, prout in reliquis Intermittentibus ſolet, nunc quidem penitus ceſſet, ſed & à ſupervenienti errore renovetur, duplicetur vel triplicetur: e. g. ponamus à pilæ luſu in diebus canicularibus nimium calefieri corpus, idemque intempeſtivum exercitium repeti ſequenti die, aut loco ējus non diſſimilem committi errorem, quis dubitet? Ardentem hinc conciliari poſſe Intermittentem.

§. 27. Hæc de cauſis Febb. Ardentium dixiſſe ſufficiat; ſupereſt ut curam earundem nunc quoque ſubjungam. Circa quam in genere monendum, eam quantum poſſibile accelerandam omnibus modis, quia iſtiuſmodi ardentes more acutorum paucos intra dies terminantur; ad mentem *Hippocratis* breviſſimè 9. vel 10. longiſſimè 14. *vid. lib. de affection. Sect.* 11. 12. quod tamen de Continentibus intelligendum puto, ſiquidem Continuæ atque Intermittentes interdum ad 20. uſque ac paulò ulterius ſe extendunt.

§. 28. Ut itaque tam periculoſi affectus cura felicius ſuccedat, cauſarum ubique ratio habenda erit, ſcilicet non proximæ tantum, ſed & remotiorum atque occaſionalium. Ita enim facillimo negotio, qui cauſam morbificam tollit, Febrem unà cum omnibus inde oriundis ſymptomatibus extinguit promptè.

§. 29. Equidem non deerunt, qui neglectis cauſis, morbum ipſum attingere propius ſibi videntur, ſi modò refrigerantia fortiora largius adhibita contra intenſiſſimum æſtum fuerint. Verum, quo id cum ſucceſſu fiat, experientia loquitur, ipſa Empyricorum magiſtra. Quemadmodum enim ad ſitim Febricitantium ſedandam ſæpè nequicquam valet potus largior atque continuus; ita quoque refrigerantia omnis generis non rarò adhibentur incaſſum, ſaltem ideò, quod ſuo loco atque tempore non fuerint applicata debite.

§. 30. Scilicet ſublatâ cauſa tollitur effectus. Sed cauſa Febrilis æſtus non una eſt; igitur nec omnibus aptum idem erit medicamentum, quippe quod non aliter refrigerare poteſt, quam poſitis certis quibuſdam circumſtantiis. Feliciſſimus proinMedicus non immerito is appellabitur, qui veras poterit morborum cauſas cognoſcere.

§. 31. Circa proximam quidem cauſam Ardentium minor erit difficultas, hoc ſuppoſito, quod cum *Helmont.* ſtatuamus & calorem naturalem noſtri corporis dependere ab influxu ſpirituum ordinato, & præternaturalem ab eorundem inordinato ac tumultuario impetu. Hic verò impetus ut refrenetur, medicamento ſedativo ſpirituúm opus erit. Talia ſunt papaverina, Crocata & Hypnotica in genere omnia optima Febrium Ardentium remedia. Quid verò prohibet, quo minus hæc ipſa unicè recipiantur ad earundem curam, tanquam maximè appropriata?

§. 32. Reſp. ſunt certe appropriata, ſed minus ſufficientia, ideò quod cauſas morbi, ſpiritus indeſinenter irritantes, inſimul non removeant. Neque verò æſtus extingui poterit prius, quam ſubla-

ſublata erit ejusdem cauſa, prout nec dolor in digito ceſſat, etiamſi cuncta quis applicet anodyna, quamdiu ſpina infixa pungere non deſinit.

§. 33. Quapropter ut ſpina Febrilis eruatur omnem adhibere curam neceſſe eſt. Solent autem humores acres varii generis ut ſupra dictum, *Febrem Ardentem* aut inchoare, aut certè continuare. Quanquam enim interdum ab irâ ſimilique cauſa ideali primum inchoetur *Febris*, fovetur tamen & continuatur à cauſis materialibus, vitiiſque humorum; præſertim cum ab ipſo æſtu Febrili, Sanguis, Lympha, biliſque inſpiſſata manifeſtè, acrimoniam cum viſciditate majorem neceſſaria contrahent.

§.34. Hæc ergo acrimonia humorum,utpote maximè nociva, quo corrigatur ac tollatur, duplici opus remedio erit, alterante etiam & evacuante. Evacuandi ratio non una ſe offert,ſi naturam ſectari ducem velimus, ſiquidem per vomitum ſpontaneum vel alvi fluxum,per ſudorem vel hæmorrhagiam ſublata ſæpius *Ardens* fuit. Confer *Valleriolam Lib.* VI. *Obſ. 8. Foreſtum Lib. II. Obſ. 16. 21. & 22.* aliosque plures.

§. 35. Cum enim humores pravi vel in primis viis hæreant, vel in ipſa ſanguinis Maſſa, aliam videtur natura inveniſſe rationem expurgandi ventriculum ac inteſtina, ſcilicet per vomitum vel diarrhæam; aliam depurandi ſanguinem per ſudorem nempe ac hæmorrhagiam. Neque rarum eſt in eodem ægro concurrere vomitum cum hæmorrhagiâ, vel ſudorem cum alvi fluxu, quandocunque videlicet natura evacuationem ex utraque parte neceſſariam judicaverit.

§. 36. Poſſumus ad imitationem naturæ, ſi humores pravi ac potiſſimum biliosi hæreant in ventriculo, vomitum excitare, ſed blandum. Quibus enim robuſtior eſt ſtomachus, ii fortius quoq; vomitorium tolerant; aſt in debilioribus ſubjectis ſatis eſt potaſſe copioſius, uſque dum evertatur ventriculus. Errant pro in non parum, qui parciorem ægris concedunt potum, ſiquidem copioſiore

potu

potu evacuationes Criticæ per ſudorem,alvum,vomitumq; egregiè juvantur, ut recte monet *Primeroſius lib. 4. de vulg. Err. Cap. 40.*

§. 37. Si qui verò vomitum abhorrent, illis evacuanda eſt per alvum bilis, non quidem ſcammoniatis & acrioribus purgantibus, ſed mitioribus aliquandiu continuatis. Cumque pulveres pilulæque vix commode operentur in corpore per æſtum Febrilem deſiccato, nihil unquam convenientius vidi quam Decoctum rad.lil.alb. & altheæ cum fl. viol. & papav. additis fol. ſ. ſ. ſt. atque paſſulis vel ſyrupo roſarum ſolutivo, aut cichorei cum rhabarb. Cui lubet, poterit ſimilia quoque adhibere in clyſmatibus, quotieſcunque illi viſum fuerit, præeunte *Hipp. de Purgant. l. 5.*

§. 38. Sicuti porrò per hæmorrhagiam narium non ſemel extincta fuit Febris, ita in ejus locum ſubſtitui V. S. non incongrue poteſt, impr. ſi æger fuerit plethoricus. Tum enim primò ſtatim vel altero die, ubi pulſus vehemens magnuſque deprehenditur, ſanguinis imperanda miſſio, & quidem largior.

§. 39. Promiſcuè tamen omnibus ſuadere illam non licet. Quid enim magis abſurdum? quam venam ſecare poſt decurſum aliquot dierum, ubi vires jamjam exhauſtæ, vaſaque ſanguifera ob æſtum vehementiorem fere depleta ſunt: item cum vitium magis in ventriculo, quam ſanguine reſidet, id quod amaror oris, ructuſque bilioſi, nec non propenſio ad vomitum cum cardialgiâ manifeſte indicant.

§. 40. Quod autem evacuationem per ſudores concernit fateor eâ quidem opus eſſe, ſi quid vel reſolvendum vel expellendum eſt è Maſſa Sanguineâ; quoniam verò in Febribus purè ardentibus neutrum horum requiri videtur, ſatius eſt abſtinuiſſe. Et quanquam ſudorifera in genere omnia ſanguinem,cæteroſque humores una cum ipſis ſpiritibus notabiliter commoveant, præ cæteris tamen volatilia id præſtant; ita ut non parum mirer, quomodo à non paucis ſalia volatil. atque Camphora, tinctura Bezoard. & mixtura ſimplex adeo audacter & promiſcue præſcribantur in curaFebrium ardentium.

§. 41. Sed

Digitized by Google

§. 41. Sed de modis evacuandi jam dixiſſe ſufficiat, dicendum nunc quoque de alterantibus erit. Quæ omnia confuſionis evitandæ gratia in claſſes referri poſſunt. Prima ſit aqueorum, ſecunda terreorum & abſorbentium, tertia incraſſantium & temperantium, quarta acidorum, quinta ſalſorum.

§. 42. Primum ſub titulo aqueorum intelliguntur aquæ deſtillatæ refrigerantes officinarum, endiviæ, lactucæ, cichorei, acetoſæ, acetoſellæ, portulacæ, rubi idæi, fragorum, & quæ *Heurnio* præ cæteris arrident anguriæ atque cucurbitæ, imo & ipſa fontana, ſeu aqua pura, neque deſtillata, neque cocta, ſed actu frigida. Hanc nimirum ad ſatietatem uſque jam olim commendavit per experientiam edoctus *Galenus, lib. 10. meth. c. 5. & Rhaſis lib. 3. Continent. tract. 1. cap. 2. Vide Zacutum Luſit. de Med. Pr. hiſt. lib. 4. hiſt. 11.* & *Henr. Smetii Miſcel. lib. 3. p. 161.*

§. 43. Præterquam enim quod copioſior potus vomitum promoveat facilem, uti §. 37. jamjam dictum; ſaltem nemo eſt, qui eidem denegare poſſit vim diluendi humores acres viſcidoſque. Idem ſcopus eſt Juleporum in Ardentium cura uſitatorum, quanquam plerique eundem non obtineant, ideo, quod aucta adjiciendorum ſyruporum doſi eoſdem ſæpe dulciſſimos reddant, cum tamen ſaccharata æſtum manifeſte augeant. Par erit ratio mellitæ aquæ, ſi quis ad imitationem *obſervationis 86. Ann. VI. Miſcell. Curioſ.* eandem adhibere voluerit; videlicet ſufficit aquam ſaltim ad gratiam ſaporis vel tantillum edulcâſſe.

§. 44. Secundò abſorbentia & terrea, uti ſunt lap. cancror. Alabaſtrum, cryſtallus montana, mater perlarum, C C. ac Ebur uſtum, it. bolus Armena, terræque ſigillatæ tum maximè appropriata erunt, quando acidi humores in ventriculo reſidentes abſorbendi ſunt. Ut taceam eadem quoque in ſaburra bilioſa non contemnenda eſſe, ſi cum aqua largiore propinentur. Ita enim particulas bilis viſcidas adhærentes terreis non difficulter præcipitare ac educere licitum erit.

 §. 45. Ter-

§. 45. Tertiò nec reticeñda incraſſantia puto ac temperantia, uti ſunt Emulſiones ſem. frigidorum, Decoctum ac Gelatina C C. atque eboris. Si quid enim valent, id ſanè valent in temperanda humorum acrimoniâ. Conveniunt proinde ſcorbuticis potiſſimum & quibus ex abuſu ſpirituoſorum & aromatum Febris obortà eſt. Huc ſpectat hordei decoctum, quo plures ſub nomine ptiſanæ utuntur; quoniam verò idipſum cruditates ſtomachi flatulentas ejuſque atoniam inferre ſolet, minus probari poteſt, ex ſententia *Mich. Ettmulleri*, *Cap. de Febr. Continuis §. 10.*

§. 46. Quartò acida in ardentibus uſitatiora ſunt, vel mitiora vegetabilium, ſuccus ſempervivi maj. acetoſæ, citri, ribium atque berberum, cujus in ſpecie vires egregias tradit *Zodiacus Medico Gallicus Ann. 1. Obſ. 8. Jan. pag. 100.* vel fortiora mineralium, ſpir. ſulphur. ſal. nitr. clyſſus antimonii, de quibus tamen & hoc monendum, quod nec illi exhibeantur niſi minori in doſi probè diluti, ac dulcificati, utplurimum ſub nomine Iuleporum. Refer huc & tincturas florum acidulatas, videlicet roſarum, violarum, bellidis, tunicæ, ac papav. errat.

§. 47. Conferunt autem hæc ipſa tum maxime, cùm præceſſerit abuſus ſalium volat. atque fixorum, item quandocunque bilioſi aut pituitoſi humores ventriculum occupant. Mirum enim eſt, quam aptè per alvum educantur bilioſa cum viſcidis, ſi quis acida cum dulcibus permixta, præcipue ſpiritum vitriol. philoſoph. cum ſyrupo violarum in aquæ comm. ſ. q. propinet. Etiamſi enim per aliquot dies, ut fieri ſolet, obſtructa fuerit alvus, laxabitur tamen cum inſigni ægri levamine.

§. 48. Quintò reſtat ut ſalſorum quoque mentionem adjiciam, qualia ſunt nitrata præcipue, nitrum purum, lap. Prunellæ, nitr. antimoniat. vel vitriolatum, ſeu arcanum dupl. Horum quidem omnium uſus eſt de detergenda in ventriculo bilioſa. Unde non inconveniens eſt ſi cum ſtimulo purgante commiſcentur; cumque in *Thom. Bartholini Cent. 2. Epiſt. 42.* Panacea Holſatica

cum

cum magiſt. Gumm. Gott. mirè commendatur adverſus Febres Contumaces & Quartanas; non dubitavi ad imitationem ejus ipſum gummi gott. ad gr. v. vel vi cum arcano dupl. vel nitro puro in Ardentibus exhibere, atque ſi opus, reiterare optimo cum ſucceſſu.

§. 49. Hæc potiora ſunt. adverſus Febres Ardentes remedia, quibus ritè adminiſtratis, Deo benedicente, tolli hoc morbi genus, aliàs ſatis periculoſum, poteſt. Interim tamen nec Diætæ ratio negligenda erit. Abſtinendum videlicet à vini nec non cereviſiæ potu eſt: cujus loco aqua pura vel coventum, ſerumve lactis ægroto porrigatur. Cibi nec aromatiſati dentur, nec ſaliti aut ſaccharati nimium: imò nec acidi, quibus acidum peccat: nec pingues, ubi bilis abundat.

§. 50. Præterea ſatius eſt aërem ambientem inſpirare frigidum quam calidiorem. Nam *Galenus ipſe 2. Meth. 9. & l. ad. Glauc. Cap. de Tertianâ exquiſit.* Balneum aquæ frigidæ ſuadet. Uſum autem nivis, graminiſque recentis ad refrigerandum corpus, vid. *in Obſervat. Paullini Miſcell. Curioſ. Dec. 2. Ann. 6. annexis pag. 30.* item refrigerium in pavimento utiliſſimum *vid. ap. Jo. Schenckium lib. 6. de Febr. Obſervat.*

§. 51. Denique omnibus modis ſervanda quies eſt, tam animi, quam corporis, itaque occaſio cuncta, quæ irritare ægrum ad iram, terrorem, mœrorem curaſque poſſit, releganda procul. Alvus ab obſtructione omni liberanda eſt quotidie. Cætera docebunt quemvis circumſtantiæ vel ſymptomata in Febre Ardente occurrentes. Hæc ſufficiant hac vice.

DISPUTATIO XLVI.

DE

FEBRIBUS MALIGNIS.

QUantis difficultatibus involuta fuerit doctrina de Febribus, neminem latere poteſt, qui in lectione Veterum pariter ac Modernorum paululum operæ impenderit. Dum enim cauſas Febrium ac earundem fiendi rationem exactam vix penitus aſſequerentur, non potuerunt non in dies quamplurimas accumulare ſententias, quæ tamen in receſſu parum aut nihil rem ipſam tangunt. Poſtquam igitur ſuperiori anno Febres intermittentes propoſui publicè, placuit Malignarum quoque naturam pro materia hujus Diſſertationis eligere. Quod inſtitutum meum an Tibi ad palatum fuerit C. L. ipſemet videbis; interim Te haud iniquum fore cenſorem, ſtudiumque hoc meum meliori animo conſulturum Tua fretus benevolentia confido. Deum autem T. O. M. piè veneror, velit labori huic ex alto benedicere, eundemque in ſui ipſius gloriam proximique emolumentum unicè convertere.

§. 1. Qui

§. 1.

QUi Veterum evolvit ſcripta deprehendit clarè, terminum Maligni, dum Febribus accommodatur, variis modis explicari, ſiquidem alii τὸ κακόηθες ſive malum morem, vel in cauſa morbifica, vel in ſymptomatibus, vel etiam in eventu quærunt, Febremque Malignam dicunt, quando præter putredinem occultum quid & à primis qualitatibus planè recedens ac venenoſum accedit; quando ſymptomata longè graviora ſunt, quam quæ alias conſueta in ſimili morbo, ac denique cum ægri ex improviſo intereunt, quando adhuc meliora ſperantur.

§. 2. Recentiores autem, quanquam in quibuſdam Malignis & cauſæ vehementiam & ſymptomatum inſolentiam & fallacem eventum ſatis obſervant, maluerunt tamen extendere ſignificationem Maligni, ita ut in genere Febres admodum periculoſas, pejorumque ſymptomatum concurſu horrendas complectatur.

§. 3. Nimirum Antiqui olim magis reſpiciebant ad occultum & diſſimulatam ut ita loquar morbi fraudem: Moderni potius atrociam eorum quæ accidunt in tali febre ejusque exitum plerumque lethalem attendunt.

§. 4. Proinde ſi rem omnem accuratius penſitamus, eo redit, ut Malignitatem Febrium aliam ex ſymptomatum ſyndrome evidentem magis, aliam vero magis latitantem ſtatuamus; hoc enim pacto difficultates cunctas promptè declinare licet, quas vel Antiquorum vel Recentiorum diſſenſus gignit.

§. 5. Exemplum Malignitatis & quidem ab initio occultæ ſit Febris Petechialis, quippe quæ lento utplurimum incedit pede, ita ut in morbi invaſione nil aliud patiantur ægri, qnam laſſitudinem artuum, Cephalalgiam, appetitum deficientem, & calorem minus vehementem. In progreſſu morbi paulatim invaleſcunt omnia, æſtus augetur cum ſiti, inquietudo major eſt, & anxietas Præcordiorum, poſt agrypniam ſequuntur deliria, tandem motus convulſivi febrem cum vita finiunt.

Digitized by Google

§. 6. Evidens vero magis eſſe videtur Malignitas quæ interdum ardentibus conjuncta obſervatur, dum ægri ex ſubitanea dejectione omnium virium illico affixi lecto manent, ac interdum nec caput erigere audent ſine vertigine ac ſcotomia, nauſea adeſt omnis cibi potusque, æſtus intolerabilis interiora æqve ac exteriora penè adurit, dolor capitis atque cordis anguſtia, & ſitis inexplebilis in tantum excruciant miſeros, ut ferè ad ſummam redigantur deſperationem.

§. 7. Præterea & hoc monendum eſt, febrem malignam utplurimum eſſe continentem aut ſaltem continuam, rariſſimè intermittentem, ſicut enim nonnulli indeſinentem cardialgiam, cephalalgiam ad morbi usque finem ſentiunt, ita alii nonnunquam ſatis commodè ſeſe habere videntur, ut quanquam planè non intermittant ſymptomata illa atrocia, tolerari tamen queant, ut factis induciis quiete ac tranquillitate aliquandiu fruantur, donec vel circa veſperam aut mediam noctem, uti communiter fieri ſolet rurſus exacerbentur omnia.

§. 8. De intermittente tamen non immeritò à quibusdam dubitatur, an & ea malignitatem admittat, ſiquidem hanc ipſam vix ac ne vix quidem videtur natura ſuſtinere poſſe, quin turbas excitet continuas, vimque inferat corpori non niſi ægrè ferendam. Nihilominus cum experientia teſtetur omnia ea, quæ aliàs à malignitate deducuntur, interdum in Intermittentibus contingere, ac præterea graſſantibus febribus malignis, etiam in intermittente eadem omnino ſymptomata vehementia obſervari, quæ in aliis tum temporis frequentioribus continuis & continentibus occurrunt, non video, quam ob rem Malignitatem hic obviam ſuo defraudare titulo velimus. Conf. Rhod. Obſerv. 9. & 10. Centur. 1. ubi præter Galeni teſtimonium plura collegit non contemnenda.

§. 9. Tan-

§. 9. Tandem nec illud prætereundem eſt, malignitatem nunc ſeſe manifeſtare in exterioribus per exanthemata & efflo-reſcentias cutis, nunc vero interiora tantùm occupare. Illius generis ſunt Petechiæ, Morbilli, Purpura præſertim alba, ac Variolæ, quorum pleraque etſi non raro ſatis benigna ſint, interdum tamen eam comitem habent Malignitatem, ut jure meritoque etiam inter maximè maligna numerari queant.

§. 10. Eàdem ratione Anginæ, Pleuritidi, ac cœteris inflammationibus ſeſe aſſociat Malignitas; ac obſervatum eſt non ſemel in Cadaverum ſectione (vid. Panarollus Pentec. 4. Obſerv. 8. & Barthol. Cent. 3. hiſtor. 68.) Stomachum vel hepar vel aliam partem inflammatam, tandemque ſphacelatam fuiſſe, poſtquam ægri dum viverent, de nulla re magis conquerebantur, quàm de ardore interno; ut hinc facile intelligi queat, quamobrem Maligna ſine exanthematibus pejor nonnunquam ſit ea febre, quæ talia ſecum ducit etiam copioſiſſima.

§. 11. Hactenus de natura ac differentia Malignarum, nunc ad cauſas examinandas progrediendum erit. Quemadmodum autem hoc Febrium genus peſſimum eſt, ita nec levis error easdem gignit. Norunt caſtra ſecuti, quantæ calamitates ipſis perferendæ ſint ſæpius, quando interdiu æſtu vix tolerabili radiorum ſolarium, noctu ventis ac pluvia urgentur, ac interea penè omnibus carent quibus vel ſitim vel famem explere queant; dum vero cogente neceſſitate circumvagantur, ut rapto vivant, non poſſunt, quin obvia quævis, fructus immaturos adhuc, atque alia cruda avidisſimè ingerant. Quid fit? caſtrenſis ſubſeqvitur morbus, qui pauciores intra dies nonnunquam plures interimit, quam hoſtium furor.

§. 12. Nil dicam de turpi cadaverum fœtore, quæ finito prælio hinc & inde ſparſa per humum putrent; quippe quæ hinc oboritur nauſea, tanta eſt omnino, ut mirum non foret, ſi omnis

omnis exercitus contagio corrumperetur lethali, & corpora adhuc tum viventia miſere computreſcerent.

§. 13. Porro quis neſcit Febrem Malignam invadere non raro ac jugulare eos, qui à ſpectro perterriti decumbunt? Horrendus enim Cacodæmonis aſpectus, metusque mortis infelicisſimæ ac æterni periculi, quem non percutiat? Itaque non pauci corruunt ſubito atque exſpirant, alii paucas ſupervivunt dies, anxietatemque cordis conceptam ad ultimum uſque vitæ halitum pati neceſſum habent.

§. 14. Frequentisſimum autem eſt, ab excandeſcentiâ ſpirituum & ira immoderata excitari malignas, & in ſpecie Petechiales. Dolendum certe tam paucos eſſe inter homines, qui ab hujusmodi animi fervore ſibi temperare queant, ac intelligant, quomodo telum in alios directum plerumque proprium feriat jugulum, ut inſtar turdorum ſibimetipſis malum creent.

§. 15. Idem agunt, qui mœrore immoderato ſeſe exanimant atque in Febrem Malignam conjiciunt. Dum enim continuo ejulatu, ſuſpiriis & angore dies noctesque exagitantur, hoc ipſo propter denegatam ſpiritibus quietem vires enervantur, appetitus perit, ac digeſtiones omnes interturbantur, ut nihil planè laudabile in tota vitali Oeconomia fiat. Quod ſi igitur Morbus tunc ſuperveniat, quid putas ſperandum? ubi natura viribus exhauſta, confuſa atque officii ſui plane immemor exiſtit.

§. 16. Optarem certe, ut hic ſeſe planius declarent alii, quomodo à jam enarratis animi pathematibus mœrore, ira terrore, aut nauſea, febris maligna oriri queat; Etenim non video, quomodo Hercules Saxonia ſuum venenum, Sylvius, Pauli, Williſius alique, ſal volatile acre quod pro cauſa malignarum habent, inde deducant.

§. 17. Ni-

§. 17. Nimirum condonarem facile, in ejusmodi febribus occultum quid & ab humorum vitio ac putredine non deducendum reperiri; peterem tamen id ipſum, quod venenum dicunt, clarius explicari, ejusque naturam determinari aperte, ac inprimis demonſtrari, unde oriatur, præſertim ſi absque infectione aëris & contagio epidemico unicus ſaltem laboret Petechiis poſt terrorem vel iram &c.

§. 18. Itaqve major difficultas Recentiores premit, qui acrimoniam hic accuſant alcalinam. Etenim primò ipſimet fatentur, in ejusmodi Malignis non ſemper reſolutionem ſangvinis ſed & coagulationem manifeſtam obſervari. Jam vero coagulari ſanguinem à ſale volatili non eſt probabile, cum notorium ſit ab iis ſemper & ubique eundem potius reſolvi.

§. 19. Secundo. Qui omnia ex doctrin. ſalium demonſtrare conantur, ii plerumque ea ſaltem Phænomena circa cauſas morbi & ſymptomata adducere ſolent & explicare, quæ ex ſua hypotheſi qualitercunque poſſunt deducere; reliqua ſtudio ſeponunt ac reticent, quæ incongrua ac difficilia ſunt. Dum enim e. g. humorem acidum & auſterum gigni à mœrore ſtatuunt, mentionem ejus ſaltem in febre diaria faciunt, in Malignis altum ſilentium. Scilicet quia non intelligunt quomodo mœror acidum alias generans alcali malignum producere valeat, ideo malunt malignas à mœrore natas ſupprimere, quas tamen obſervationes quotidianæ in Praxi ſufficienrer probant.

§. 20. Tertio. Si ſalia volatilia acriora abundare in Malignis docent, quomodo ſalia volatilia C. C. ſuccini & caſtorei, ſpiritum fuliginis & ſimilia in Cura eorundem morborum exhibent aut præſcribunt? ſi bilis in culpa eſt, quid reſpondebunt ad experimentum Gallorum, quod Borrich. refert in Act. Haffn. Vol. 5. p. 159. quando videlicet fel bubulum ad dimidium cochleare cum ptiſana propinant febre Maligna decumbentibus, nec ſine effectu.

§. 21. Ut taceam quarto, bilem quidem accuſari, ſed rarius demonſtrari poſſe in Malignis. Equidem non nego interdum bilioſa vel vomitu vel per alvum dejici, imo & Urinam felle quaſi tinctam quandoque obſervari; at idem hoc in intermittentibus & non Malignis eodem modo deprehendimus. Quid ſi vero ne veſtigium quidem bilis occurrat in ægro, ita ut urina ſanorum ſimillima ſit, & quæ vomitu rejiciuntur vel planè inſipida, aut etiam ſummè acida exiſtant?

§. 22. Igitur ut absque ambagibus naturam Malignitatis explicem, moneo eandem talibus in febribus non tam in humorum aut partium ſolidarum quam ſpirituum vitio quærendam. Equidem nec humores pravos nec inflammationes aut exanthemata in Malignis nego, aſt ejusmodi vitia vel occaſionem præbent febri vel ejuſdem productum ſunt, ipſam autem Malignitatem nullatenus conſtituunt.

§. 23. Ut enim videas, Malignitatem ſeparatum quid eſſe à jam nominatis humorum & partium ſolidarum vitiis, attende quæſo; Primo dari Malignas febres ubi nulla obſervantur humorum vel partium ſolidarum vitia, quæ tamen cum ſalute ægrorum terminantur, ut de interioribus & occultis læſionibus cogitare nemo queat.

§. 24. Secundo, dantur ſimilia exanthemata v. g. Purpura, Variolæ, Morbilli, petechiæ ſimilesque inflammationes faucium, Pleuræ &c ubi tamen malignitas longè abeſt. Quod ſi ſphacelum hepatis, pulmonum vel cordis ipſius urges, reſpondeo ea quidem lethalia eſſe ubique, at vere maligna non ſemper.

§. 25. Tertio, notatu quoque dignum eſt, nonnullos morbos v. g. Variolas, Morbillos &c. ab initio eſſe maximè Malignos, at progreſſu temporis longè benigniores fieri. Uti enim potiſſima nonnunquam ſymptomata, anxietas præcordiorum inſignis, motus epileptici, deliria cum ſummo æſtu, eruptionem eorum præcedere ſolent, ita hæc omnia non raro evaneſcunt, quamprimum

primum natura hoſtem ejectum ſentit, ut reliquis morbi decurſus citra majorem difficultatem aut periculum abſolvatur.

§. 26. Quarto, obſervamus quandoque Purpuram, Variolas, Morbillos, ſatis benigna, ut ne lectum quidem petere neceſſum habeant iis correpti; cum vero incautius morbum tractent, aërique ſeſe exponant frigidiori, aut errorem committant in diæta, ineptisque utantur remediis, tum demum peſſima ſuperveniunt ſymptomata, Malignitatis plerumque lethalis indicia.

§. 27. Eo igitur res redit, ut Malignitatem non tam in cauſa morbifica ſed in ſubjecto primario affecto quærendam ſtatuamus. Id vero nullum aliud eſſe poteſt, quam ipſe Spiritus Vitalis, quemadmodum clariſſime eluceſcit, ſi modo ea paulo attentius conſideremus, quæ in Malignis obſervantur quotidie.

§. 28. Nimirum tria ſunt, quæ in ejusmodi febribus notamus, ſcilicet 1. ſpirituum imbecillitas; 2. inquietudo & motus inordinatus, ac denique 3. deſperatio.

§. 29. Spirituum infirmitatem quod concernit, puto eandem non difficulter cognoſci ex inopinata laſſitudine artuum, ſubitanea virium & appetitus proſtratione, ex lipothymiis ſæpius accidentibus, aut graviore ſyncope, ex Paralyſi linguæ, veſicæ urinariæ, ani &c.

§. 30. Perinde autem eſt, ſive ille ſpirituum defectus cauſam habeat antecedentem manifeſtam ſive non; uti enim exhauſtis viribus recidiva morborum nonnunquam Maligna eſt, aut intermittens poſt purgans ineptè propinatum non raro in Malignam degenerat, aut ſi quis morbus corpus jam enervatum curis aut mœrore, vel etiam inedia diuturna exhauſtum corripit; ita interdum quamvis corpora perfectè ſana & robuſta antehac fuerint, ſubito tamen in Malignam febrem conjiciuntur, quando vel vehementiori fervore iræ excandeſcunt, aut repentino terrore percutiuntur, aut torquentur rei abominandæ nauſea inſolenti, aut ipſius contagii ſuſcepti formidine.

§. 31. Quamprimum vero vim morbi ſentit ſpiritus, hoc ipſo ſtatim inordinatè moveri incipit, unde inquietudo, & jectigatio, & impatientia in ægris obſervatur: accedit æſtus cum ſiti & aridura faucium ac linguæ, cephalalgia & vertigo, vomitus, diarrhæa, hæmorrhagia, agrypnia, aut pavor in ſomno, ac demum deliria atrociſſima.

§. 32. Videlicet omnem natura movet lapidem, ut ſic loquar, ad profligandum hoſtem, confusè tamen ac timide plerumque eundem aggreditur, unde raro illum ſuperat, niſi medicamentis ſuccurramus generoſioribus. Itaque tandem, ubi ſe intelligit imparem, deſperabunda ſuccumbit.

§. 33. Quid enim aliud indicare poſſunt anxietas cordis ſumma, tremor artuum, motusque convulſivi, & qui nonnunquam ſupervenit ſopor maximè profundus, quam animum perturbatum omnino, deficientem, ac penitus collapſum.

§. 34. Confirmat hanc noſtram de Febribus Malignis opinionem ipſa Methodus medendi & examen illorum, quæ ad Curam earundem adhibemus, Remediorum. Nimirum omnia videntur quaſi directè oppoſita ſpirituum vitio, ſiquidem alia defectum ſpirituum reſtituunt, alia motum eorum inordinatum ſedant, alia eos excitant, & ex deſperatione quaſi eripiunt.

§. 35. Adverſus imbecillitatem egregia ſunt hoc in paſſu flores tunicæ, borraginis, bugloſſæ, violarum, roſarum, aqua cordial. H. S. frig. confectio alkermes, ſyrupus baccar chermes, ambra ipſa, confect. de hyacintho, & ſimilia. A calidioribus abſtinendum eſt ob metuendum æſtus augmentum; interdum tamen nec vini hauſtus ægris interdicendus, quia non ſemel obſervatum eſt, copioſum ab ejus potu profluxiſſe ſudorem, ſomnum

num ſecutum eſſe, atque ſic ſedato calore febrili ad optatam tranquillitatem rediiſſe infirmos, confer. Rhod. Cent. 2. Obſerv. Medic. 16. Bartholin. Cent. 6. hiſtor. 7. Schulz. in Miſc. Nat. Cur. in german. Ao. 3. p. 266.

§. 36. Quæ vero motum inordinatum ſpirituum compeſcunt, ſunt hypnotica, & refrigerantia. Hunc enim in finem antiquisſimum experimentum in Malignis eſt theriaca vel Mithridatium cum aceto, remedium non ſudoriferum tantum & expellens, ſed propter opium imprimis Archæi ſedativum. Eodem pacto inter Modernos etiam ſunt non rari, quibus Opiata in Malignis uſitatisſima ſunt cum aliis appropriatis ſociata.

§. 37. Inter refrigerantia maximè excellunt Nitrata; at vero lapis prunellæ, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, aut ſaltem depuratum in extingvendo Malignarum æſtu notisſima ſunt, ita ut vulgus quoque præſertim inter eos qui ſtipendia belli merentur, in ejusmodi Febre Maligna nullo alio Medicamentorum genere citius leventur ac reſtituantur, quam ſi pulverem pyrium cum aceto hauriant.

§. 38. Ut igitur ſpiritus quoque erigantur, allaborandum eſt maximè. Tentant id nonnulli per Salia Volatilia, Eboris, C. C. viperarum, ſuccini &c. ac certum eſt, ſi ſudor inde copioſus prodeat, ſimulque expellat exanthemata latitantia, ea interdum non contemnendum præbere auxilium. Quandoquidem vero, ſi æſtus fuerit major, plerumque in deliria poſt eorundem uſum conjiciantur ægri, hinc tutius eſt ab iis abſtinuiſſe, inque locum eorum ſurrogaſſe Acida, Spiritum Vitrioli, ſalis, Vitrioli philoſophici, Nitri, Sulphuris, Viridis Æris, acetum Vini, rubi idæi, vel roſaceum, ſuccum Citri, acetoſæ & acetoſellæ.

§. 39. Conveniunt autem jam nominata acida maximè,ſi cum ſudoriferis & expellentibus propinentur, quippe quorum facultatem egregiè juvant & augent. Talia ſunt lapis bezoar, Cornu Rhinocerotis cornu & ungula alces, unicornu marinum & foſſile, Ebur, lapides cancrorum, corallia, mater perlarum, Margaritæ, bolus Armena, Terra Sigillata, Antimonium Diaphoreticum ſimplex & martiale, bezoardicum ſolare, antihectic. Poterii, & quæ ex his componuntur, pulvis Pannonicus rubeus, pulvis bezoardicus Sennerti, Michaelis, aliorumque.

§. 40. Etenim vix credibile eſt, quantum levamen Natura perſentiſcat, ubi cum ſudore propelluntur Variolæ, Morbilli, Purpura vel Petechiæ, ſiquidem anxietas Præcordiorum paulatim evaneſcit, capitis, dorſique dolor cum æſtu ceſſat, quid multa, quamprimum natura præſens agnoſcit auxilium eo ipſo ſtatim abjecta deſperatione amplius non dubitat de ſuperanda morbi malitia.

§. 41. Quid ſi vero ſpiritus officii ſui planè obliviſcantur,& vel deliriis diſtrahantur atque confundantur continuis, vel lethargo ſepulti ne quidem attendant ingraveſcens periculum, tunc excitandi ſunt quacunque ratione id fieri queat. Atque hunc in finem Veſicatoria acriora imprimis adhiberi ſolent in carpis manuum atque brachiis vid. Miſcell. Nat. Cur. ao. 2. Obſ. 2. p. 14.

§. 42. Hæc de Febribus Malignis dicta ſufficiant hac vice. Specialiora quivis ex his facilè deducere poterit. Itaque finem hic facimus, nil magis optantes, quam ut Candidus Lector hactenus à nobis dicta examinare ad lancem veritatis ac tantisper ſeponere præconceptas hypotheſes velit; ſic enim ſperamus fore, ut quæ omnibus placere non poſſunt, nonnullis tamen grata ſint & ſuo tempore profutura.

DISPU-

Digitized by Google

DISPUTATIO XLVII.

DE

P E S T E.

Lectori Candido

S. P.

QUanquam de Peſte ad nauſeam pene ſcriptum ſit, non potui tamen, quin meas quoque de eadem materia cogitationes corollarii loco ſubnecterem. Cum enim anno præterito eadem lues apud nos graſſaretur, contigit mihi occaſio obſervandi ac meditandi varia, quorum communicationem nonnullis gratam atque proficuam credidi. Scilicet quæ vulgò de Peſtis natura, cauſis, ratione præſervandi & curandi traduntur, potiſſimum ab iis, qui vel peſtem ipſam nunquam viderunt, vel ſaltim conniventibus oculis, præ contagii mortiſque metu, ea juxta experientiæ normam examinare accuratius volui, non quidem alium in finem, quàm ſalutem proximi.

Lege & judica.

CAP.

Digitized by Google

CAP. I.

De Peſtis Natura.

§. 1.

Didicimus eheu! non ſine periculo, quænam peſtis natura ſit, & quanto, præ aliis morbis, impetu furoris ſæviat. Vidimus embryones adhuc tenerrimos ſuffocari peſte, atque per crebriores abortus excludi, matre inſimul non parùm periclitante. Quoties puerperam cum recens nato infante, virum cum uxore, parentes cum liberis, fratres atque ſorores unà eduxerunt veſpillones? Adeò nulla ætas nec ſexus à lue iſta excuſare aut tueri quenquam potuit. Deceſſerunt è vita juvenes æque ac ii, quos ultima ſenectus enervaverat; Veneres formoſæ cum vetulis, fœminæ marito gratæ cum viduis deſertis. Quid, quod nec viris quamvis robuſtis pepercit commune malum? Nec aliam ſortem experta ſunt corpora perfectè ſana atque florida, quàm cacochyma morboſque chronicos jamdudum paſſa. Nihilominus non una ſemper ſed multifaria peſtis viſa eſt, tùm in principio circà invaſionem, tùm in vehementia & multitudine ſymptomatum, tùm ſi bubonum, carbunculorum, vibicum & petechiarum diverſitatem, velocitatem curſûs, vel eventum ſpectes: Circà invaſionem obſervavimus eam plerumque ſubitaneam, quandoque verò lentam quodammodo fuiſſe. Multi enim in momento, quo infectionis occaſio ſeſe obtulit, horrorem, tremorem artuum, capitis dolorem atque vertiginem, anxietatem præcordiorum &c. experti ſunt, ita ut nullà interpoſità morà lectum petere neceſſum habuerunt. Quidam diem unum vel alterum adhuc inceſſerunt pallidi atque languentes usque, donec febris accederet.

§. 2. Ra-

§. 2. Rationem hujus diverſitatis oriri partim à ſubjectorum, partim à cauſarum varietate deprehendi: Qui timidi erant ac infirmiores, ii confeſtim cum deſperatione cubitum deſcendebant, quamprimum à leviſſima cauſa tantillum moverentur; dum alii paulò animoſiores magisque robuſti adhuc diu malum celabant. Deinde qui ex ſubitaneo & vehementi terrore conturbabantur, hos è veſtigio penè corruiſſe vidi. Aſt qui ex crebriori cum ægris converſatione inficiebantur per fœtoris nauſeam in iis tardo magis gradu contagium incedebat, ita ut ex vultu vulgus quoque præſciret chirurgo vel Paſtori peſtilentiali imminens periculum, quamvis ſatis alacriter per plateas ambularent.

§. 3. Dubium ergò non eſt, quin peſtis aliquandiu latere poſſit, quod tamen multis vix credendum videtur, propter celerrimum quod ei aſſignant venenum. Non opus eſt, ut plura hanc in rem teſtimonia Medicorum colligam, cùm quotidiè id obſervare potuerimus; meretur tamen præ ceteris annotari Hiſtor. CIII. Diemerbrœk. quam in tr. de peſte p. 351. recenſuit: videlicet nobilem virum ab obitu ſororis tres menſes circumtuliſſe contagium, ac modo gravativum capitis dolorem, modo laſſitudinem ac debilitatem corporis, modo inappetentiam, ſed continuam ferè cordis anxietatem interim ſenſiſſe, donec tandem ingraveſcentibus his ſymptomatibus bubo inguinalis ſuperveniret, quo lege artis curato, accidentia evanuerunt.

§. 4. Videant alii, qvo pacto ſe expediant qui peſtilentiale virus cum napello, aconito vel arſenico comparare amant. Mihi profectò difficile non eſt creditu, ideam peſtis diu latere poſſe in homine, antequam effectum aliquem edat, cum in reliquis morbis Archealibus, ſpecialiter in hydrophobia, id ſæpiùs annotetur, eam per plures non modo dies atque ſeptimanas, ſed & menſes atque annos occultari.

§. 5. Hæc de peſtis principio monenda erant, quibus addo, variis id quoque modis ſeſe manifeſtare. Conqueruntur enim

quidam ab initio de capitis dolore aut vertigine, vel de angustia aut palpitatione cordis, vel anorexia atque faſtidio ciborum, de vomitu, dolore lumborum acerbo, laſſitudine artuum atque proſtratione virium ſubitanea. Quidam poſt horrorem æſtum ilicò intenſiſſimum cum ſiti inextinguibili patiuntur, alii lipothymias. In paucis exanthemata, ac præſertim bubones erumpunt, antequam ulla alia contagii nota in iis obſervetur.

§. 6. In augmento morbi jam dicta ſymptomata creſcebant ac malignitatem teſtabantur non obſcurè. Præ cæteris ingens anxietas præcordiorum notabatur apud omnes fere: in quibusdam continua, quæ nec à ſudore nec ab excretione exanthematum imminuebatur; in aliis remittebat interdum, & recurrebat vel irregulariter, vel per certas quaſi periodos. Cum hac cordis anxietate conjungebatur æſtus potiſſimùm internus, atque ideò lingua arida ſitisque inſatiabilis in ægris obſervabatur, quamvis in paucis calor externus deprehenderetur. Accedebat inquietudo & jectigatio continua, difficilis & ſuſpirioſa reſpiratio, item tremor artuum motusque convulſivi. In nonnullis profundus ſopor, vel poſt agrypniam aliqvot noctium deliria ſuperveniebant horrenda, in aliis vomitus vel alvi fluxus, vel hæmorrhagia multum periculoſa.

§. 7. Sed in his jam enumeratis, quia etiam in malignis febribus extrà peſtem obſervantur, non ſum prolixus, pergo potius ad tumores & exanthemata illa peſti magis propria, nempe bubones, carbunculos, petechias & vibices. Bubones occuparunt loca conſueta, glandulas nempe conglobatas, pone aures, circa collum, ſub alis, in poplitibus, femore & inguine. Inguinales & ſubalares omnium fuerunt frequentiſſimæ; nec raros obſervavi bubones circà femina hærentes, quorum mentionem cur plurimi non fecerint, miror. Videri tamen poteſt Wolffg Gabelchov. Cent. V. cur. 80. 81. 84. 87. & Zac. Luſit. Praxi admir. L. 3. obſ. 39. p. 105.

§. 8. Præ-

§. 8. Præterea notavi bubonem quandoque ſine febre, quales etiam Diemerbr. p. 266. & Barbette p. 408. obſervarunt. Memorabiles mihi videntur caſus ſeqq. Filia ſartoris, annorum forte 6. primo tertianâ laborat, ſed reſtituitur à me; poſt dies fere 21. bubone vexatur ſubalari absque ullo alio ſymptomate, ope chirurgi poſt ſuppurationem curatur perfecte intrà binas ſeptimanas: elapſo iterum octiduo, poſtquam in aërem liberum egreditur, febre corripitur peſtilentiali, ſed tùm quoque evadit meo conſilio intrà paucos dies. Dubitari hic poſſet, an malignitas latitàrit, donec à frigore ambientis aëris excitaretur, an verò buboni primùm non conjuncta atque de novo nata fuerit, quandoquidem paterna domus infectione non carebat. Ancilla alius familiæ poſt levem horrorem bubonem inguinalem ſentit, qui cum inſigni dolore accreſcebat, ipſâ de cetero ſalva, niſi quod levem cephalagiam pateretur; poſtquam vero unum alterumvê ſudorifernm adhibuiſſem, aperitur tumor intrà quatriduum: patriam adit dimiſſa nec alio quam emplaſtri convenienti præſidio inſtructa, redit paulò poſt perfecte ſana, mihique conteſtatur, ſe à primo horrore nil mali amplius ſenſiſſe.

§. 9. Deinde circa bubones quoque notandum eſt, non omnes ad maturitatem pergere, ſed eosdem quandoque feliciter reſolvi per ſudorem atque externa diſcutientia, vel etiam infeliciter evaneſcere ac quaſi retrocedere, poſt venæ ſectionem, vomitus crebriores & alvi fluxus, uti & à terrore ſuperveniente, ac plerumque à refrigerio. Atque ſic, ubi malignitas nondum extincta eſt, mors ſubitanea ſequitur aut nihilo meliores petechiæ nigræ, vel purpura, quemadmodum non ſemel videre contigit.

§. 10. Quoad petechiarum colorem, notiſſimum eſt, alias eſſe nigras, alias plumbeas & lividas, alias purpureas, ad formam lentium. Videre tamen mihi licuit in ancilla, quæ carbunculum ſub umbilico, bubonem in inguinis utroque latere ſimul & in dextro femore alebat, maculas ſanguinolentas ad magnitudi-

nem Joachimici, quæ durante paroxyſmo primarum dierum ante-meridiano apparuerunt in collo brachiisque atque tum ægra dolorem ardentem minus vehementem percepit, ſed evanuerunt iterum, ac per aliquot dies melius habere cœpit; die 14. acceſſit purpura alba, finemque vitæ fecit die 17. Conferri hæ maculæ poſſunt cum iis, quas Felix Platerus L. 2. prax. c. 2. & Paulli in Digreſſ. de febr. malign. p. 21. annotârunt.

§. 11. Sed rariſſimum eſt, quod nunc ſequitur. Cum in principio noſtræ luis viſitarem virum honeſtum, qui per 9. dies omnimodam ac repentinam virium proſtrationem, inappetentiam & agrypniam patiebatur, cum inquetudine periodica ac levi delirio, citra æſtum atque cordis anxietatem, ecce filiola 8. annos nata conqueritur de cephalalgia & laſſitudine artuum, quæ proinde in lectum ſe recibit, datoque ſudorifero monſtrat maculas rotundas plures, potiſſimum circa femora & in abdomine; erantque maculæ iſtæ ſecundum colorem obſcuriores iis, quas epaticas vocant; ſecundum magnitudinem piſa majora æmulabantur, ita ut guttis aquæ limoſæ aſperſa viderentur. Apparebant autem maculæ horis incertis, & quamdiu cernebantur, tamdiu melius habebat puella; ſurgens itaque non ſemel per unam alteramve horam cubile deſeruit; atque interim diſparuerunt maculæ; tunc lectum repetens capitis dolore & calore miti vexabatur, usquedum rurſus expellerentur petechiæ. Verum iisdem uſa cum patre alexipharmacis, intra 14. dies perfecte cum eo convaluit.

§. 12. Dubitavi primum de natura harum macularum, præſertim cum non tantum ſcorbuticas in febricitantibus. ſed & in tertianis rubicundiſſimas, petechiis malignarum perfecte ſimiles, aliquoties conſpexerim. Imo & præteriti anni vere notaveram in manibus ac imprimis pectore Studioſi maculas lividas inſtar morſus cimicum elevatas, (quales colore ſanguineo in mulieribus quibusdam extra febrem anteà videram, ſed non niſi in tribus

bus prmis tertianæ paroxyſmis; ante ſeptimum deſiit febris. Nihilominus de illis puellæ maculis idem judicandum credidi, quod de obſcure purpureis extra febrem petechiis pueri cujusdam ſenſit Diemerbr. p. 205 nempe ſi bubones & carbunculi absque febre obſervantur tempore peſtis, non abſurdum eſt dari quoque petechias tales, quamvis rariſſime. Non dicam metu contagii plenam ſemper fuiſſe iſtam domum, quoniam in eà undique adductæ merces indicabantur ab aurigis, quorum fœtor maxime ſuſpectus erat, ut & quotidie ſuffumigando eundem expelli curaverint diligentiſſimè.

§. 13. Quod carbunculos attinet, moneo primò de earum ſede, eos non ut bubones certis tantum in locis deprehendi, ſed in univerſo corporis ambitu, imo & in partibus internis & viſceribus non raro hærere. De ventriculo vulgò notum eſt, in eo poſt ſectionem cadaveris ſtigmata maculasque nigricantes crebrius obſervata fuiſſe. Videatur Helmont. p. m. 867: & 891. & Diemerbr. p. 272. Simile quid in pulmonibus & corde reliquisque viſceribus dubio procul ſæpius occurreret, niſi contagii metus curioſiorem anatomiam prohiberet.

§. 14. Deinde circa originem carbunculorum tenendum eſt, plerumque puſtulam ſaltem rubicundam vel nigram in cute erumpere, ſed ſumme dolentem, aut plures minores, ſub quibus mortificatur ſubjacens cutis cum carne, ut cruſtam referat nigram omnino inſenſatam; atque hoc malum indies latius ſerpit ac, niſi extinguatur, inſtar gangrænæ vel ſphaceli partes vicinas depaſcit horrendo ſpectaculo. Quandoque vero data occaſione, v. g. vulnera vel fontanellas occupat, ita ut à gangræna diſtingui non poſſit, niſi per conjunctam febrem peſtilentialem.

§. 15. Ejusdem conditionis ſunt vibices, quarum varias vidi, nunc quidem in ſura obliquam absque carbunculo & bubone, nunc à poplitis bubone aſcendentem ad bubonem inguinalem ejusdem lateris nunc à carbunculo pollicis extenſam per in-

tegrum brachium, ita ut cometam candatum non male repræſentaret. De aphthis hoc ſaltem addo, me unicam vidiſſe, qui in ædibus ſumme infectis eas patiebatur cum profundis linguæ fiſſuris, in febre peſtilentiali, ſed abſque ullo bubone vel carbunculo. Et quanquam de dolore dorſi & coxendicis graviſſimo per plures dies conquerebatur, reſtitutus tamen eſt abſque omni excretione manifeſta.

§16. Porrò qui peſtis velocitatem conſiderat, deprehendet eam inter morbos acutiſſimos primatum ducere; etenim plerumque ante ſeptimum diem finitur, ac moriuntur ægri ſæpiſſimè quarta, tertia, ſecunda, imo & prima die. Si qui autem ope medicamentorum in plures aſſerventur dies, neque tum ſatis tuti ſunt; vidi ad aliquot hebdomadas quosdam miſeram protraxiſſe vitam, ac nihilominus, quando optima ſperarent, interiiſſe. De recidiva nihil dicam, quā ſanè aliquoties novimus periculoſiſſimam fuiſſe atque lethalem, quoniam in corpore jam enervato natura inſufficiens erat ad debellandam malignitatem.

§. 17. Ut enim de eventu quædam adhuc ſubjungam, certum eſt, in luis noſtræ principio omnes fere peſtilentia deceſſiſſe, niſi ſudore ſtatim provocato intra primas horas reſtituerentur; tumque ingens omnium erat deſperatio. Mitigavit autem metum mali diuturnitas, cumque aliquos evadere audirent ægri, fortunæ ſeſe commiſerunt, nec fruſtra. Atque ita ſucceſſivè vires amiſit peſtilentia, donec tandem circa finem illius anni penitus ceſſaret, annuente divina Gratia.

CAP-

CAP. II.
De Cauſa Peſtis.

§. 1.

IN hoc ferè omnes conſentiunt Medici, peſtilentiæ cauſam eſſe contagium quoddam malignum; ubi vero hujus natura explicanda eſt, tunc ſane non levis obſervari poteſt diſſenſus. Plerique ſuo ſatisfeciſſe officio exiſtimant, ſi modo inter venena numeratum fuerit, quanquam non exprimant cujus ſit generis. Quidam cum Maſſaria, Fracaſtorio & Augenio putredinem accuſant, atquè venenum vel ex putredine naſci cum Euſtachio Rudio, vel ad putredinem diſponere cum Minderero putant. Alii cum Kirchero retinent quidem putredinem, aſt eam animatam & verminoſam potius, quam venenoſam dici volunt, ideo quod ope microſcopii in bubonibus vermiculi, imo & majores vermes in corde aut cerebro non raro obſerventur. vid. Boneti Sepulchretum p. 1502. & 1516. it. Miſc. Nat. Cur. Ann. I. obſ. 13. p. 56. Alii acrimoniam contagii peſtilentialis corroſivam urgent. ad cujus demonſtrationem Viennæ inſtitutum eſt experimentum à D. Johan. Bapt Alpruni, qui ex reſecto bubone ope ignis præter aquam oleumque ſal volatile fœtens deſtillavit, nec hujus acrimoniam cum aqua regia comparare erubuit, quæ tamen procul dubio ad urinoſa magis quam acida referri meretur. Vix igitur diſſentit à Fr. de le Boë Sylvio, qui in ſuo de peſte tractatu prolixè deduxit, ſal volatile acre eſſe peſtis cauſam. Parem induſtriam adhibuit Carolus de la Font in Diſſert. de venen. peſtil. ut probaret arſenicale virus in peſte dari: quod ipſum nec Paulo de Sorbait diſplicet, quamvis particulariter tantum illud admittat, atque nunc arſenico, nunc antimonio, aconito aut napello aſſimilet.

§. 2. Originem iſtius contagii nonnulli à cœlo petunt, potiſſimum

mum à conjunctione infelice Jovis, Martis atque Saturni. Quidam terram potius damnant, ejusque exhalationes virulentas præſertim è fodinis mineralium aſcendentes. Alii cadavera militum, boum, balenarum, crocodilorum, avium, ſerpentum atque locuſtarum, imo & cannabem atque linum fœtens accuſant. Confer. Kirch. p. *6*. & ſeqq. Ab his effluviis venenoſis vel putridis exiſtimant aërem primum corrumpi, atque tunc vel immediatè inter reſpirandum attrahi miaſma contagioſum, vel una cum aquis, fructibus arborum & oleribus inde infectis aſſumi.

§. 3. Eſt enim triplex iis via, quâ contagium peſtilentiale in corpus noſtrum ſe inſinuare poſſit, nempe prima per gulam ad ventriculum, altera per aſperam arteriam ad pulmones & cor, tertia per cutis poros ad partes omnes concluſas. Suſceptum his modis venenum motu quaſi fermentativo ſeſe extendit atque multiplicat in corpore, & juxtà quosdam coagulat ſtatim ſangvinem ſuccosque laudabiles; ſecundum alios reſolvit eosdem atque diſponit ad putredinem: aut propter acrimoniam inſignem corrodit, quamcunque partem fortè attigerit.

§. 4. Hactenus ex mente aliorum; Nemo eſt, qui ſuam hypotheſin ſatis ſpecioſè non explicet ac probet; patitur tamen quævis earum ſuas difficultates, easque non leves. Primò quod cauſam peſtis attinet communiter creditam, nempe contagium, moneo in genere, plures peſte corripi citrà contagium reale, adeoque ſaltim cauſam minus adæquatam & univerſalem eſſe, etiamſi in quibusdam locum ei concedamus. Narrat Matthæus in Qu. 86. Diſſ. Med. p. m. 253. ſe Benshemii, Electoralis Palatinatûs oppido, anno 1591. ſpectaſſe ancillam hoſpitii ad arcum aureum in peſtem incidiſſe, eo quod nocte quadam viatorem ægrum curru advectum mori viderat, ſibique, quod peſte obiiſſet, firmiſſimè perſvaſerat, cum tamen nulla peſtis lues tum temporis uſpiam graſſaretur. Similem hiſtoriam in recens edito de peſte tractatu non ineleganti p. 188. recenſet noſter M. Johan.

Chriſt.

Chriſt. Hahn; nempe cum è pago Dreſdæ proximo villica quædam ad luſtrandum fruges egrederetur, ac fortè arva civis Dresdenſis præteriens, ſpicam clavibus ad latus geſtatis adhærentem reportaret, factum eſt, ut domum reverſa ex aſpectu ſpicæ vehementi terrore perfunderetur, quod ſciret, hujus frumenti Dominum contagio ſublatum; ægrotat igitur confeſtim, ac brevi poſt ad plures abit. Ecquis vero non videt imaginationis vires absque contagio has ſuſtuliſſe; plura exempla poſtmodum ſequentur.

§. 5. Qui putredinem pro cauſa peſtis habent, ſciant, hanc non rarô inſtar fulminis in momento quosdam necare, intra quod temporis ſpatium nulla putredo contigit; interim non inficior, quandoque eam, uti & vermes, ſupervenire tanquam morbi productum. Porro omnia per ignem demonſtrare aut per ſapores expedire velle, æque ineptum eſt. Certa profecto cuique rei norma debetur, nec quisquam adeo eſt inſipidus, ut lapidum pretioſorum aurique valorem linguâ explorare, aut citharæ excellentiam in furno docimaſtico experiri velit. Idem agunt, qui morbos archeales, quorum non ultimus peſtis eſt, eorumque cauſas igne tentant atque cum adeò craſſis ſalibus veneniſque componunt.

§. 6. Secundò: circà Aſtrologorum opinionem de ſiderum influxu nihil habeo, quod addam, quia falcem nolo in alienam meſſem immittere. Optarim attamen his duabus quæſtionibus ſatisfieri, videlicet, quamobrem illa conjunctio non ſemper peſtem inferat, ac deinde, cur non omnia ſimul loca, iisdem ſideribus atque ſignis ſubjacentia inficiantur. Vid. Carolus de la Font. pag. 19. usque 44. Helmont. p. 838. ſeqq. & Diemerbrœk. p. 30. Sed miſſis quæ ſupra nos exiſtunt, pergamus ad ea, quæ infra nos è terræ fodinis oriuntur. Atque hic omnino ambigere licet, an ad peſtis productionem quicquam conferre poſſint effluvia arſenicalia. Non nego ab his multum damni

Digitized by Google

metallurgos pati, nempe phthiſin, contracturas &c. aſt peſtilentiam inde naſci nondum liquet. Mirum profecto foret ea loca, in quibus fuſio metallorum arſenicique ſublimatio ſæpius inſtituitur, à peſte tuta, & viciſſim alia, procul hinc diſsita, peſte infecta fuiſſe. Idem hoc reſpondeo iis, qui credunt à fœtore cadaverum putrido oriri peſtilentiam; velim enim noſſe, quare carnificum domicilia non ſemper peſte vexentur. Quis non videt per accidens ſaltim ſequi iſtum effectum, quandocunque inter tot millia militum, fuga ſimul & fame exanimatorum, quidam repente corruunt, tunc certe metus & ſuſpicio contagii accedente præſertim nauſeabundo fœtore, illico ſeqvuntur. Paucis: nullus fœtor per ſe peſtem gignit, occaſionem tamen eidem præbere poteſt.

§. 7. Hæc de origine peſtis dicta ſunto, ſequitur ut tertio de ſubjecto primum affecto, & infecto nempe aëre, quædam ſubnectam. Horrendum eſt, quod Sorbait in quæſt. 7. refert, auram in Viennenſi peſte tantam eamq; ineffabilem redoluiſſe fœditatem, ex mortuorum putredine, ut nemo non aërem liberum abhorruerit. Adhæc dolendum eſt, qud in quæſt. 8. ſubjungit, non tantum paſſeres Canarienſes in ſuis caveis expiraſſe, ſed & alaudas, menſæ delicias, defeciſſe iſti regioni. Aſt nemo credat id perpetuum eſſe, quod inibi negligentia, inſufficientia aut petulantia veſpillonum commiſit. Abſit! Pudet ergo me audire, quomodo aër undique accuſetur. Hic Lipſiæ, quod diſſimulare nequeo, quanquam per omnem æſtatem ſerenitate cœloque maxime grato frueremur, incepit tamen omnis fere populus, à prima ſtatim infectionis nota, tam largum excitare fumum in ædibus, ut citra ſuffocationis periculum quandoque eas intrare vix potuerim. Idem metuebant, qui peregre ad nos venerunt, & quandoquidem aërem denſum ægre ferebant, vidi prima iterum hora diſceſsiſſe. Mirati ſunt mecum animi gratia extra mœnia tantisper exſpatiantes, præter ſolitum adeo fumaſſe urbem, ut in ipſis diebus canicularibus nebula quaſi contegi viſa fuerit. Eandem ab cauſam non ſemel difficilis re-

ſpira-

Digitized by Google

ſpiratio cum anxietate & vertigine nata mihi fuit, quamdiu per plateas incederem, quamprimum autem in domum non perfumatam imo & juxta lectum infecti venirem, nihil eorum omnium amplius ſenſi. Certior enim factus ſum, poſtquam alios idem pati ex ſuffumigiorum privato abuſu deprehendi, quibus intermiſſis optime valuerunt. Vereor igitur aërem ſæpe à nimio præſervationis ſtudio plus, quam exhalationibus corporum infectorum affici.

§. 8. Quarto viæ, quas contagio peſtifero aſſignant, minus adæquatæ videntur. Ut enim verbo rem omnem expediam, dicam aperte, terrorem peſtis plus valere, quam ullum reale contagium; adeoque non ea tantum, quæ noſtrum corpus attingunt, aut aſſumuntur, aut inſpirantur, peſtem producunt, ſed in genere omnia, quæ terrorem peſtis nobis incutiunt; & conſequenter nullum ſenſorium ſatis tutum eſt. Age, examinemus hic obſervatas hiſtorias: novi diſcipulum arcularii, qui à cœna loculum in vicinas ædes deportans, ob tenebras impingit in ſimilem urnam vacuam ante fores proximarum ædium expectantem, & concidit perterrefactus, quod crederet cadaver infecti concluſum fuiſſe, domum redit tremulus, peſte decumbit, moritur tertia die. Notabilior eſt caſus, quem in templo Nicolaitino accidiſſe ſcio: nimirum cum die quodam jejunii flexis genubus in terram omnes prociderent, inter precandum factum eſt, ut forte quidam alterius viri brachium attingeret, cui propter fontanellam injecta erat uſitata ligatura; ſentiens hanc metuit bubonem peſtilentialem inibi abſcondi, horruit proinde ac peſte correptus eſt. Huc referri meretur, quod in vicino pago contigit. Adferuntur literæ è noſtra urbe, ſed domo omnino pura, quas accipit primum famula, traditque dominæ ex morbo infirmæ; hæc à pediſſequa aſſidente ſibi prælegi eaſdem poſtulat, at illa renuit conſtanter, nec epiſtolam quidem attingere audet, usque donec à ſubirata Domina objurgationem audiret ſeveriorem; paret juſſis, ſed eventu infelici, ſubito namque vertigo & anxietas præcordiorum eandem prehendit, ægrotat acute: videns

hoc altera ancilla idem metuit ex earundem literarum attactu, decumbit itidem, intra paucos dies utraque peſte interit.

§. 9. Similis eſt ratio aſſumtorum. Memini quatuor ſimul perſonas in vicinia noſtra obiiſſe intra paucos dies, ideò quod ſpiritum frumenti epotum ex infecta domo allatum cognoverint. Plures adhuc peſtis rapuit è convivis nuptiarum paganarum; unus enim horum, qui tum pallebat, poſtquam à reditu ægrotaret, & peſte diſcederet, paucis exceptis, omnes infeciſſe viſus eſt. Notatu dignior eſt ſequens hiſtoria: ſutor quidam cum aliis concivibus hilaris ſatiatur poculo, tandem vero diſcedens intelligit, cereviſiam è cella Collegii Maj. P. P. tum ob funerum multitudinem ſuſpecti, apportari; orta proinde nauſea, cum horrore domum redit, peſte tentatur, altera die extingvitur, reliquis interim nihil timentibus, nihil paſſis.

§. 10. Sequuntur inſpirata, quorum efficacia non minor eſt. Moriebatur cauponis cujusdam ſervus, in hujus cubiculum obſeratum poſt aliquot dies per feneſtram apertis valvis introſpicit ancilla alias ſatis audax, nihilominus ab exhalante hinc odore faſtidioſo ilico afficitur, peſtem contrahit, ſed evadit. Alia in domo poſt mortem ancillæ clauſum erat ejus dormitorium, elapſis aliquot ſeptimanis ingreditur ſervulus illarum ædium, ſentitque fœtorem quendam nauſeoſum, exit ſtatim pallidus, vertiginoſus, vomituriens, anxius ac tremulus; dato itaque ſudorifero in lectum ablegatur confeſtim poſt ſudorem trium horarum ſurgit iterum, atque huc usque firmâ gaudet valetudine. Uxor ſartoris inter ſpatiandum fortè appropinquat loco, in quo veſtes demortuorum atque ſtramenta accendebantur; fœtorem hunc intolerabilem ægrè ferens domum redit, peſte opprimitur. Alia melioris conditionis fœmina, præteriens infectam Domum, à fumo inde egreſſo inſigniter perterretur, progreditur in ædes ſacras, at in his aſſidet ipſi à latere mulier myrrham maſticans, cujus odorem quia ſemper abhorruit, tunc quoque per integram horam

Digitized by Google

horam tolerare non niſi cum ſummo faſtidio potuit: Domum ergò reverſa, palpitationes cordis & cephalalgiam patitur, paulò poſt peſtem ac mortem ipſam.

§. 11. Idem contigit aliis per viſum. Plures conſpecto chirurgo vel Paſtori peſtilentiali territi ægrotarunt ilico. Vivit adhuc ſartor, è cujus domo aliquot funera jamjam elata erant, cum ſub veſperam quandam ad viſitandum in ſuprema ædium contignatione habitantem pellionem ingrederetur paſtor peſtilentialis; hic ipſe quoniam ex improviſo adveniebat, adeo attonitum reddidit patremfamilias, ut eadem ipſa hora bubonem inguinalem cum conſvetis ſymptomatibus ſenſerit. Nec ſatis mirari potui matronam quandam, ceteroquin mihi magni ſemper habitam, quæ quamvis filium ægrum in mortem usque intrepida fovebat, chirurgum tamen peſtilentialem in tantum abhorruit, ut magis hujus acceſſum, quam præſens contagium timeret. Uxor chirurgi videt funus interdiu efferri à veſpillonibus, corripitur metu peſtilentiæ, ſequenti die ad plures abit. Idem hoc contigit Studioſo cuidam, currum educendis mortuis deſtinatum è longinquo venire ſibi obviam videnti. Plura exempla non adducam, præter unicum hoc, quod nunc ſequitur: circumſpiciebat è feneſtra bibliopolæ filius, annorum 7, & ecce è regione evolat gallina cum ſtrepitu & vociferatu tum temporis, quo domus hera expirat infecta; terrefactus hinc puer pallet è veſtigio, accedente vertigine, cephalalgia nec non vomitu, poſtmodum febricitat peracute, monſtrat bubonem ſub ala ſiniſtra, die 3. finit vitam. Qui his contentus non eſt, evolvat Diemerbr. p. 332. 286. 149.

§. 12. Aliis ex auditu idem natum eſt periculum. In principio noſtræ luis veniebat ad me Studioſus efflagitabatque conſilium de anguſtia præcordiorum inſigni, reſpirationis difficultate, tremore artuum capitisque dolore omniumque virium ſubitanea proſtratione conqueſtus, atque id ex inſperato ſibi jam accidiſſe

Ooo oo 3 refere-

Digitized by Google

referebat, poſtquam ſympatriotam viſitaſſet ægrotantem, cujus hæc prima verba, ach hertzer Bruder, ich habe die Peſt, inſtar fulminis totum corpus percuſſerint. Deſperabundum conſolatus ſum omnibus modis, datoque ſudorifero dimiſi; tertia die perfecte curatus in publicum rurſus prodiit. Memoratu quoque dignus eſt hic caſus: colloquuntur ancillæ unius Dominæ de graſſantis contagii calamitate, harum una, ut alteri extenuaret peſtilentiæ metum, bono animo indicat ſe antequam conducta ac recepta in hoc famulitium fuerit, idem malum paſſam eſſe; hoc audito illa perterrita rem cognitam è veſtigio filiæ domus patefacit, quæ non minus obſtupeſcit, quamvis per plures dies impune cum ea converſata eſſet. Quid multa? utramque peſtis invaſit, abſtulit.

§. 13. Aſt magis mirandum eſt ex inſomniis quoque peſtem oriri. Egregia ſane ſunt verba Sennerti in lib. IV. de febr. ſub. fin. cap. I. Anno 1626. memini Wittebergæ peſte correptos, qui currum illum, quo peſte extincti ad ſepulturam vehuntur, è longinquo extra urbem conſpexerunt; alios, qui domo incluſi, eum non viderunt, ſed ſtrepitum ſaltim ejus audiverunt; imo etiam nobis relatum eſt, & ex inſomniis de peſte nonnullos peſte correptos fuiſſe, qui cum nullo infecto converſati fuerant, & quos certum erat per contagium peſtem non hauſiſſe. Poſſem huc quoque elegantiſſimam Diemerbrœck. p. 219. & Hœchſtetteri, quam in Dec. VII. caſ. II. p. 46. lego, hiſtoriam adducere; ſed quæ nobis nunc obſervare licuit bina exempla ſufficere queunt. Studioſus quidam juris tempore conſueto cubitum abit, obdormiſcens ſe à veſpillonibus prehendi violenta manu, ſed arrepto gladio diu cum iis atque acriter pugnare ſomniat; interrupta ergo quiete protinus evigilat multum anxius atque tremens, (præ metu an ira determinare nequeo) timens proinde contagium actutum ſurgit, & quem præcautionis gratia à me exhibitum pulverem ſervaverat, aſſumit, cereviſiam forte præſentem

ſentem ſuperbibendo, ſudat poſtea ad auroram usque; Die ſequente mihi obviam factus rem geſtam narrat, ſimulque aſſeverat ſe certo certius, ſi ſudoriferum defeciſſet, jam teneri peſte, qui tam vehementer à mero inſomnio alteratus fuerat. Paulo aliter evenit virgini: ſentit hæc in ſomno cadaver infectum ac frigidisſimum à tergo ſibi adjacere, unde horrore perfuſa expergiſcitur, ſed obdormit iterum ſecura, poſtquam reminiſcitur, occaſionem huic inſomnio dediſſe funus è vicinia ſub veſperam eductum. Nihilominus mane dum ſurgit, patitur quandam corporis lasſitudinem doloremque capitis, at cubiculo egreſſa videt famulam prono capite vultuque deligato angulum pavimenti occupaſſe; conterrita hoc aſpectu requirit ab ea rationem rei ac intelligit eryſipelate, quod jam ei ſæpius acciderat, nunc quoque vexari. Atque hoc ipſo momento, quæ nunquam ante paſſa erat roſam, hac in facie enormiter furente infeſtatur protinus. Prӕterlapſo octiduo, cum reſtituta eſſet ſanitati priſtinæ, lætabar inſomnium quidem alias impavidam diſpoſuiſſe ad hunc terrorem, aſt ſupervenientem ideam ſuperaſſe priorem fortasſis non vanam.

§. 14. Sed quid plura? ſancte teſtor, me nullum huc usque vidiſſe ægrum ex peſte, qui non à terrore eam contraxerit. Sic refert M. Laſman in rhythmis germanicis de peſte Wurzenſi Anni 1607. inter alia fœminam à tonitru conſternatam peſte fuiſſe correptam; alios à ſpectro (quod hic quoque aliquoties obſervavimus) annotavit Ingolſtetterus in Horn. ciſt. med. epiſt. 223. & 224. nec non Hœchſtett. l. c. p. 47. Scio puellas à cane, mulierem à mure perterritas, ilico in peſtilentiam incidiſſe. Anne igitur omnis terror peſtem gignit, eccur non omni die obſervatur? Proinde notandum, terrorem peſtis immediate peſtem producere, aſt terrorem alium ſaltim mediate id poſſe, quatenus ſcilicet ab hoc commoti, ubi male ſe habent, graſſante contagio ſtatim peſtem metuunt, atque reconvaleſcentiam omnino deſpe-

deſperant. Idem enim ex ira vel crapula ægrotantibus accidiſſe obſervavi aliquoties: atque hæc ſola eſt ratio, ob quam omnis generis morbi tum temporis in peſtem degenerare ſoleant. Hanc qui non metuunt, iis nec morbus, nec crapula, nec ira, imo nec improviſus terror nocet. Id ſuo exemplo civis quidam mihi comprobavit. Narravit enim ſepties in una die ſe perterritum fuiſſe, nempe primo ab infecta ancilla, quæ delirans inopinato ipſi occurrerat, deinde à ſubitanea uxoris puerperæ infantisque recens nati morte &c. ac miratus eſt, ſibi nullam inde natam fuiſſe noxam, quamvis ægrorum omnium curam geſſerit diurnam nocturnamque, ut & eos è lecto tradiderit in veſpillonum manus. Interroganti autem mihi annon cadavera contrectare abhorruerit, reſpondit, ſe nunquam de contagio cogitaſſe, ideo quod ſemper crediderit non niſi à providentia DEI deſtinatos affici.

§. 15. Quotusquisque jam non videt cauſam peſtis proximam eſſe terrorem peſtis, reliqua vero omnia eſſe ſaltim remotiores cauſas, utpote quæ occaſionem terrori peſtifero præbent. Cauſa hæc proxima ſola quandoque ſufficit, ut ſupra probatum eſt, aſt nulla è remotis citra interventum proximæ. Revera nec contagium eſt contagium, niſi terror accedat. Notus mihi ante quinquennium fuit Studioſus ex Holſatia oriundus, cujus frater infectus in eodem lecto huic adjacens prima nocte periit; is vero tum temporis puer ſurgens miratur mane fratrem gelidum ſomno adeo profundo oppreſſum eſſe; moriuntur parentes quoq; paucos intra dies; aſt gaudet hic de nova veſte illæſus, ignarus periculi. Magis horrenda eſt hiſtoria, quam è Jordano adduxit Schenck. obſ. Med. p. 793. quando virginis infectæ cadaver comprimere laſcivus veſpillo non veritus eſt, cujus flagitii non aliam tulit pœnam, quam quod virgis cæſus è Uratislavia in exilium perenne mitteretur. Similem nebulonem in Gallia, qui virgines atq; mulieres infectas ſummeq; debiles ſtuprare ac violenter vitiare non timuit, vivum igne cremari vidit Diemerbr. p. 113. Aliud exemplum concubitus innoxii cum peſte correpta in Hollandia Anno 1635. contigiſſe memorat Carol. de la Font. p. 113. ac mirum

rum eſt omninò, juvenem amaſium aliqvoties coiiſſe cum ancilla Batava tribus in locis infecta, citra contagium: dignus proinde viſus eſt, cujus memoria eleganti carmine Vincent. Fabricii celebrata insereretur Anno II. Miſcell Nat. Curioſ. in Germ. p. 286.

§. 16. Videsne, Amice Lector, terrore per amorem, neqvitiam & laſciviam neglecto, peſtem amiſiſſe contagioſum virus. Similis mihi peſtis videtur igni fatuo, qvi fugientes fugat, ſed ſe fugantes fugit. Delector enim admodum hiſtoriis his duabus Hœchſtetteri, qvas l.c. p. 45. 46. recenſuit. Cum A. C. 1628. Auguſtæ Vindelicorum ſæviret peſtilentia, accidit, egenam anum 64. annorum, qvoniam vitam faſtidiebat miſeram, ſuâ ſponte intrâſſe domum admodum infectam, atqve in ea ægris inſerviiſſe pluribus, omnemqve fœtorem lubenti animo toleraſſe & optâſſe, ſaltim ut morte finiret calamitates ſuas concatenatas: ſpe tamen fruſtrata eſt, qvamvis diu in ædibus illis ſuperveniente Magiſtratûs juſſu detenta fuerit. Alia ſenex annorum 70. ob tædium vitæ in lectum ſe recipit, agoniſantis ſudore adhuc madidum, ſperans hoc pacto peſtis contagium mortemqve ipſam ſibi accelerari; ſed vanâ expectatione deluſa adhuc ſeptennium ſuperavit, tandemqve maraſmo ſenili confecta eſt. Eccur vero peſtis contagium qværentem fruſtratur? certe non aliam ob cauſam, qvàm qvod deſiderium ejus terrorem excludat; amabant profectò peſtem mulieres, mortemqve deſiderabant tanqvam graviorum ærumnarum finem; at nemo unqvam metuit qvod optat.

§. 17. Dicis, rara hæc omnia ſunt exempla huc usqve adducta, interim innumera teſtantur contrarium, nempe non à terrore, ſed contagio potiùs peſtem propagari. Reſpondeo igitur primò, verè rara exempla eſſe eorum, qvi accedente reali contactu non inficiantur ab ægris, qvandoqvidem rariſſimus eſt animus in periculo præſens & impavidus. Superſunt adhuc

hnc, DEO ſint immortales gratiæ, Medici pariter atqve chirguri inter noſtros, qvi bubones atqve carbunculos nudis contrectare manibus non dubitâunt; ut taceam veſpillones, ſandapilarios & in genere, qvi vel ægroruu vel demortuorum curam gerentes, non parùm fœtoris devorârunt. Nec obſtat, qvosdam obiiſſe, qvi fortean imperterriti ſuum aggreſſi ſunt officium: ſciendum enim eſt qvosdam ſpe lucri allectos ſuas tentâſſe vires, præſertim urgente inopia: aſt, qvi inter ſpem metumqve dubii erant, ubi terror ſupervenit, defecerunt. Interim æternùm doleo Viros Clariſſimos, mortem præclaram pro Patria oppetentes, qvibus grave non fuit, die nocteqve ſæpe cibo ſomnoqve neglectis, viſitâſſe ægros, ut animæ atqve corpori opem præſtarent deſideratam. Extra dubium autem eſt, corpora viribus exhauſtis, omnibus affectibus ac potiſſimùm terrori eſſe obnoxia.

§. 18. Secundò qvod ipſum ſpectat contagium, nullibi nego per contactum corporeum peſtem propagari poſſe, accedente terrore. Novi Foreſto L 6. obſ. 22. & ſchol. telam araneæ, pelliceam aliamqve veſtem; ex Sennerto L. 4. de febr. c. 3. linteamina, columbam, funes, culcitram &c. ex Diemerbr. p. p 363. ſtramen, cui ægri lectus impoſitus fuerat, diu pluviis, nivibus, frigori atq; vento expoſitum occaſionem peſti dediſſe. Aſt qvi circumſtantias harum hiſtoriarum conſiderat, videt clare, non ſine terrore ac ſuſpicione peſtis qvenqvam fuiſſe infectum.

§. 19. Qvandoqvidem verò dubium remanet circà infantes, qvomodo hi inficiantur, qvibus terror, ut ſic loqvar, ſpecificus tribui neqvit. Propterea obſervari velim, terrorem matris idem poſſe in lactente ſobole, qvod in adultis terror proprius efficit. Etenim non adeò eſt diſſimilis ratio matris lactantis à gravida. In his autem freqventes abortus ex terrore & nunc & ſemper obſervati ſunt, qvid igitur dubitamus ide.

ideam terroris cum lacte tranſire ad infantem, prout cum ſimili nutrimento vitali in uterum deſcendit prægnantis. Atqve ut eluceſcat, potiùs idealiter, qvam realiter in iis peſtem traduci, adducam rariſſimam Joachimi Camerarii obſervationem ex Schenk. p. 493. ſcilicet infantem a duabus fuiſſe lactatum, qvæ ambæ peſtis lue extinctæ ſunt, infante permanente in vivis & optima valetudine fruente. Sane ſi reale venenum e nutricibus imbibiſſet infans, nunqvam id digerere potuiſſet atqve cicurare; verum facilius ac probabilius videtur, ejus nativum robur ſuppreſſiſſe communicatam terroris ideam.

§. 20. Major adhuc videtur difficultas, qvam bruta creant. Meminit Hœchſtett. l. c. p. 46. infectæ felis, qvæ bubone coinqvinata abortierit. Diemerbr. p. 358. gallinas plures, poſtqvam in ſordibus ex infecta domo ejectis victum qvæſitaſſent, bubonibus carbunculisqve notatas interiiſſe refert; adhæc teſtantur annales unà cum hominibus qvandoqve beſtias peſtilentia ſublatas. Propterea non immerito qværitur, an etiam peſtilentiæ atqve contagii terror in bruta cadat? de qvo nullus dubito. Refertur terror ab omnibus inter ſic dictos animi affectus; aſt nemo inficias ire poteſt, iram, odium, amorem, triſtitiam &c. beſtiis qvoqve competere, tanqvam animæ ſenſitivæ paſſiones. Jam vero conſtat, amorem, odium &c. in iis non vagum eſſe, ſed qvandoqve ad hoc vel illud ſubjectum determinari, ut e. g. canes dominum diligant, fures atqve mendicos arceant & perſeqvantur. Nam & ſæpius vidi canem noſtrum domeſticum, qvamvis ceteroqvin peregrinos admiteret, allatraſſe omnes chirurgos, ideo qvod antehac illorum qvidam eum aqva calida perfuderit. Plura ſimilia qvotidie obſervamus. Qvod ſi autem reliqvi affectus qvandam in brutis determinationem ſuſcipiunt, qvid dubitamus de terrore; præſertim cum hiſtoriæ affirment, canes, feles, lupos, corvos & cetera carnivora animantia ne qvidem attingere cada-

ver peſte interemptum, uti de Athenienſi peſte ex Thucydide atqve Lucretio narrat Zac. Luſit. p. 105. l. c. de Romana Titus Livius L. 41. c. 21.

§. 21. Nimirum eò jam deventum eſt, ut monſtrem, qvid proprie terror ſit, & qvomodo peſtem producere poſſit. Occurrunt autem in omni terrore potiſſimum hæc duo notanda, nempe objecti horrendi idea ſeu conceptus, & deinde conſeqvens ſpirituum in nobis violenta commotio. Suppono jam omnium rerum, qvæ noſtris ſenſibus offeruntur, ſpecies ſive ideas in noſtra depingi anima, utpote qvæ omnibus ſenſoriis inhabitans rei viſæ colorem, olfactæ odorem, deguſtatæ ſaporem, auditæ ſonum, tactæ calorem, frigus, aſperitatem &c. in ſe recipit, prout *in Diſſertatione de ſpiritu hominis vitali* deduxi. Aſt receptæ hæ ſpecies vel placent nobis vel diſplicent, excitant amorem atqve inclinationem verſus objectum, ita ut e. g. elegantior pictura oculos in ſe convertat, lautiores dapes ſalivam atqve appetitum moveant, formoſior Venus libidinem ſtimulet atqve ſic porro; ſi qvæ contra diſplicuerint, ea potius ſpiritus noſtri negligunt atqve abhorrent, imprimis ſi formidabilia fuerint. Atqvi natura noſtra nil magis timet qvam mortem, idcirco nec qvicqvam æqve horret ac peſtem, fulminis ictum & qvæ ſubitaneam necem minantur.

§. 22. Et qvemadmodum alias a terrore improviſo obſervamus ſæpe tremorem artuum, plapitationem cordis, difficilem reſpirationem, febrem atqve eryſipelas, in debilioribus lipothymias & qvandoqve repentinam mortem ſeqvi; ita nec dubium eſt qvin peſtis terror maximus hæc & plura pejora efficere valeat. Etenim videntur in terrore ſpiritus vel plane diſſipari, ſi nimius ſit, vel tantum retrocedere; qvando plane diſſipantur, mors in momento præſens eſt; ſi vero tantum retrocedant, varia oriri poſſunt ſymptomata, nempe ſcotomia atqve vertigo, virium proſtratio, dejectio appetitus, tremor ar-

artuum, rigor febrilis, palpitatio cordis, pulſus debilis & inæqvalis &c. Imo & in ſangvinem parteſqve ſolidas terror agit, ubi a ſpiritibus vel per momentum deſeruntur; namqve his deficientibus ilico coagulatur ſangvis, qvi poſtmodum in pulmonibus difficillimam reſpirationem, in corde anguſtias, in glandulis bubones, imo carbunculos atqve petechias hinc & inde gignit. Interim ſi ſubjectum fuerit infirmum, ſopor adeſt continuus; ſi vero adhuc vires reliqvæ fuerint in corpore, deprehendimus eas naturam tentare, ut illatum morbum rurſus ejiciat. Proinde in vindictam commotis ſpiritibus ſeqvuntur æſtus intenſiſimi cum inſatiabili ſiti ac lingvæ ſiccitate, delirium atrox, agrypnia, inqvietudo omnimoda, dolor non tantum exanthematum, ſed & capitis, lumborum atqve totius corporis, hæmorrhagiæ, vomitus atqve alvi fluxus &c.

§. 23. Ne mireris, me tantum robur aſſignare terrori, qvi enim phantaſiæ atqve idearum operatricium effectus qvotidie obvios attendit, facile qvoqve intelligit, Archeales morbos in tantum ſuperare humorales, in qvantum anima antecellit organico ac inerti corpori. Non neceſſum eſt ut aliunde venenum vel contagium adducamus, ſolus terror ſufficit ad multas myriades enecandum; atque ab hoc communi omnium terrore cauſa potius epidemicæ peſtis, quam ab aëris ventorumque vitio, petenda venit. Quod enim jam olim in Levit. c. 26. v. 16. Divinum Numen minatur peccatoribus perverſis, id profecto in omni peſte cognoſcimus; videlicet juſte nos punit DEUS, ut, qui timorem Suæ Omnipotentiæ ſprevimus malitiose, ſtrepitum folioli a vento agitati, & ſi quid levius eſſe poteſt, tremebundi reformidemus. Conſcientia prava, ubi ſcelerum furiis agitatur, iſtum terrorem nobis incutit, quippe quæ meritam pœnam omni momento imminere videt, non auſa ſperare Divinæ Gratiæ antea neglectæ opem atque ſolatium. Adhæc cacodæmon multum alacris non feriatur iſtum terro-

rem augere tam per ſpectrorum apparitionem, quam veneficarum incantamenta. Ita enim enatam peſtem in Græcia a diabolicis eluſionibus anno a nato Chriſto 784. ſequenti anno 788. in Anglia ab horribili draconum in aëre circumvolitantium aſpectu, narrant annales. Aſt nigromanticorum maleficia in ſuperiori ſeculo ſatis experta ſunt Weida Variſcorum Anno 15 & Wolckenſteinium anno 14, de quibus lectu digna annotavit Carpzovius in Criminal. Part. 1. quæſt. 50. n. 66. ſent. 25. & 30.

CAPUT III.
De ſignis peſtis.

NOn ſunt unius generis, quæ circa peſtem occurrunt ſigna, ſiquidem alia peſtem venturam prædicunt, alia præſentem monſtrant, alia hujus eventum indicant. Venturæ ſigna multiplicia hinc inde annotata video, deſumpta nunc a copia locuſtarum, aranearum, muſcarum ſimiliumque inſectorum, nunc ab hirundinum ciconiarumque diceſſu inſolito, nunc a fructuum herbarumque corruptione, ex virore ſtagnorum fœtido piſciumque in iis contentorum morte; ex aëris rorisque virulentia, ex aſpectu ſiderum, apparitione Cometarum, &c. videatur Kirch. p. 48. ſeq. cum Eberh. Gockelio in enchirid. de peſte p. 11. ſeq.

§. 2. Nempe dum tempore peſtis omnia metuentes de origine hujus dubitamus, decipimur incertitudine, & quemadmodum cauſas dubias, ita & ſigna plerumque fallacia arripimus. Non deerunt, qui gaudent noſtram luem ſe prævidiſſe hyeme ante biennium transacta ex frigorum defectu, item ex erucarum innumerabili multitudine, quæ ſequenti Vere omnem arborum ornatum depopulabantur. De papilionibus albis minorum gentium (Todten-Mücken) quales hic quoque inchoato

ato jam contagio vidimus, nec non de murium agreſtium inſolita turba, quid alii ſenſerint jam non diſquiram; velim tamen hæc & ſimilia inpoſterum diligentius attendi, ut conſtet, annon talia phænomena aliis quoque temporibus obſerventur extra peſtem.

§. 3. Aſt fallacia Aſtrologorum præſagia plane abominor; quamvis enim fortuito eventus reſpondeat in uno, millies tamen in aliis fallunt & falluntur, ut credam, ventos tempeſtatesque non raro velle vana Calendariorum commenta delere. Non video, quem in finem prædictiones iſtæ publicentur, quandoquidem admonitio ad præcavendum inſufficiens eſt, imo quandoque plurimum nociva. Nunquam oblivifcor prægnantem, (cujus cineres, dum vivo, conſtanter amo) cum videret partus tempus triſti prognoſtico (Rahel in Gefahr!) in calendario inſignitum, tantum animo concepiſſe mœrorem, ut a medio geſtationis tempore ad partum usque lacrimis temperare non potuerit. Primis puerperii diebus e vita diſceſſit. Ac vereor ne ſimili pacto præſagia futuræ peſtis eidem occaſionem præbeant, ſicuti non ſemel viſum eſt, ex hora nativitatis prædictam mortem ſequi ex ejusdem formidine, citra alium morbi lethalis interventum.

§. 4. Tranſeat igitur incerta atque inutilis conjectura peſtis futuræ, videamus potius quomodo, ſi præſens fuerit, cognoſcatur mature. Neque vero difficile eſt peſtem manifeſtam animadvertere, quando ſcilicet anthraces inſtar prunarum ardent. Vel bubones intolerabili dolore torquent ægros, ut facile a bubone non maligno & venereo diſcerni posſint, præſertim ſi febris maligna conjuncta ſit; idem ex petechiis nigris & vibicibus purpureis concludere licet, eo potisſimum tempore, quo contagium in urbe aut vicinia graſſatur.

§. 5. Quamdiu vero peſtis latet, tamdiu omnes pene hæſitamus, ita, ut ex primo inſultu vix ullus eam tuto determinare audeat.

deat. Cavendum autem eſt omni ſtudio, ne cuiquam ægrorum exitio ſit præcipitatum judicium. Vidi puellam, quæ inſtante menſtrua purgatione de capitis lumborumque dolore conquerebatur, ilico in noſcomium relegatam, quod pro infecta haberetur a Medico. Cum autem menſes prima nocte fluerent, nil amplius mali ſenſit, niſi quod regredientem altera die nemo non abhorreret, ut per plures ſeptimanas idem cum moribundis atque mortuis cubiculum incolere neceſſe habuerit.

§. 6. Novi aliam mulierem cunariam itidem ex mercatoris non incelebris ædibus conſilio ejusdem Medici ejectam, poſtquam a cibi pinguioris (geliefert Inſlet) eſu in cœna frigidum aſſumſiſſet potum, ac ſequenti mane dolorem ventriculi cum vomitu paſſa eſſet. Verum peſte accuſatam accedens chirurgus peſtilentialis ſtatim abſolvit; datoque emplaſtro ſtomachali ſedavit malum, immaturum de peſte judicium ridens.

§. 7. Scilicet non difficile eſt hoc pacto majorem numerum periculoſe ægrotantium infectorumque colligere & reſtituere, atque ut cum Roder. a Caſtro Med. Pol. pag. 128. loquar, ingentem languentium catalogum publice oſtendere poſſe. Metuo tamen, ne lædat conſcientiam qui nimium famæ indulget. Nec enim pauci ægrorum, ubi a Medcio periculum intelligunt, in deſperationem præcipitantur longe pejorem, ideoque ſatius eſt, ipſum etiam morbum quandoque diſſimulare, præſertim peſtem, nam in hujus principio plures reſtituuntur, antequam morbum intelligant, & in progreſſu qui animo præſente ſunt, feliciter evadunt plerumque; ac certum eſt, ſi quis ſeminarium peſtis hauriat atque ſimul timeat, & de periculo attentius ſit ſolicitus, eum in præſentisſimum vitæ periculum conjici, & raro convaleſcere, quamvis omnis in curatione diligentia adhibeatur. Sunt verba Experientisſimi in peſte Sennerti. p. m. 798.

§. 8. Ne autem Medicus in diagnoſi peſtis erret, neceſſe eſt, ut ſingulas ægri circumſtantias probe contempletur. Sunt enim

quæ-

quædam ſymptomata communisſima, ita ut in multis morbis æque ac in peſte occurrant e. g. capitis dolor lumborumque, anorexia, vomitus &c. quædam vero communia ſaltim cum malignis, ut ſubitanea virium proſtratio cum anxietate cordis: & tandem quædam peſti magis propria, quæ non facile, niſi in hac lue obſervantur, bubones & carbunculi, nec non petechiæ nigræ ſicuti ſupra jamjam explicatum eſt. In horum igitur pathognomonicorum ſignorum defectu, reliquorum concurſus attendi atque examinari debet accuratius.

§. 9. Adhæc non præſens tantum ægrotantis ſtatus, ſed & antecedentia atque conſequentia conſiderari merentur, ac potisſimum ſi epidemica ſit lues, advertendum eſt ſedulo, quo ſchemate incedat. Etenim cum peſtis alios quandoque morbos implicet v. g. dyſenteriam, pleuritidem, anginam &c. idcirco tum temporis non negligenda ſunt tormina atque fluxus alvi, puncturæ laterum cum tuſſi, atque ſic porro. Idem judicandum eſt de ſternutatione, quæ Romæ ſub finem ſuperioris ſeculi furens contagium prodidit, ut inde quoque conſuetudinem, juxta quam ſternutanti ſalutem precamnr, enatam credat Kircherus c. l. p. 143.

§. 10. Noſtrates præt. anno 1680. communiter cephalalgiam cum vertigine, anxietatem præcordiorum, nauſeam, lumborumque dolorem acerbum, ac potiſſimum repentinam virium proſtrationem patiebantur. Quibus robuſtior natura ilico a contagio bubonem expellebat, in his ſymptomata quidem mitiora erant, attamen manifeſtabat tum peſtem tumor, aut ſaltem dolor ardentiſſimus in poplite, inguine &c. In quibus vero hæc externa ſigna non apparebant, ii utplurimum inſigni cordis anguſtia torquebantur & vomitu, præſertim vertiginoſi, quando ſe in lecto tantiſper erigebant, vomitabant prompte, adeoque meum adventum non ſemel inciviliter excipiebant. Præterea ſopor continuus ac profundus, qui plurimos corripuit, ſatis clare

Digitized by Google

indicabat, malignitati peſtilenti ſuccumbere naturam invalidam, prout ex pulſu evidenter cognoſcere mihi licuit. Nam & dormientibus & ſilentibus ægris pulſus docuit morbi incrementum, declinationem, uti & inducias, & recurrentes cordis anxietates; palpitante corde palpitans & frequens, tremente tremulus, languente debilis, deficiente intermittens deprehendebatur pulſus; & inæqualis quandocunque cor in motu naturali turbabatur. Plerumque in ægris frequentem inveni & ſimul debilem, inæqualem & intermittentem, ubi mors inſtaret, magnum autem & vehementem non niſi primis a contagio horis.

§. 11. Aſt antecedentium cognitio quàm utilis & neceſſaria ſit in diagnoſi nunc quoque dicam. Vocatus circa veſperam diei 9. Decembr. ingredior hypocauſtum a quatuor ægris occupatum, nempe matrefamilias, duobus pueris & vetula. Vomebant omnes maximo cum conatu bilioſa, pituitoſa, acida & quicquid in prandio eſitatum epotumque fuerat; conquerebantur inſimul de anxietate cordis, capitis dolore atque vertigine, qui ante aliquot horas ſanitate gaviſi erant integra. Crediderſes contagium inibi ſuas exercuiſſe vires, nam & hoc ipſum metuebant, quod e regione domus ob luem occluſa eſſet, adeoque ſumme anxii meum de affectu adeo repentino effatum deſiderabant. Aſt ego, quoniam præ ſummo fœtore vix aperire os audebam, quæro ante omnia, quiſnam & unde peſſimus fœtor ſit? tumque percipio oleum raparum prunis candentibus, certam ob cauſam illatis, ex improviſo affuſum, unde ſurgens fumus omnia repleverit. Obridens itaque ſingulis animum reddidi, detectaque communis ægritudinis cauſa, unico remedio omnes reſtitui ante auroram.

§. 12. Ecquis jam non videt, quam neceſſaria ſit quandoque ægrorum viſitatio ad circumſtantiarum, quas alioquin referentes communiter reticent, cognitionem exhauriendam; ſed harum notitia quam maxime prodeſt. Expedit profecto ſcire, utrum

trum æger forſan intrarit infectam domum, peſte correptos viſitaverit, aut ſimili modo occaſionem contagio atque terrori dederit, item an in diæta peccaverit, vel in ira; verbo, an ullam ſui morbi manifeſtam reddere cauſam poſſit.

§. 13. Tandem vero judicium de morbi natura confirmare poſſumus per conſequentia, ſi v. g. bubones, carbunculi vel petechiæ ſuperveniant, atque poſt mortem etiam appareant, quales hiſtorias Diemerbr. p. 261. & 293. annotavit. Et quanquam cadavera ab interitu non liberentur hoc pacto, nihilominus per analogiam ab uno argumentari ad alios licet; potisſimum ad artis noſtræ certitudinem facit, quandocunque exitus probat, quæ de morbo adhuc occulto prudens pronunciaverat Medicus.

§. 14. Quod ad prognoſin ſpectat, dubium non eſt quin peſtis in genere ſit periculoſa, quamvis etiam tolerabilis videatur ægrorum ſtatus, fidendum tamen ei non eſſe, eventus monſtrat. Attamen plura notari poſſunt, quæ vel periculum majus indicant, vel ſpem reconvaleſcentiæ quodammodo oſtendunt. Primum enim obſervamus, bubonem eſſe utplurimum meliorem carbunculo, hunc vero petechiis, præſertim nigris; cujus rei hæc eſt ratio; dixi ſupra tam bubones quam carbunculos atque petechias oriri a ſanguine coagulato; ſed bubones a levisſima cruoris concretione oriri poſſunt; quidquid undique per poros muſculorum ampliores tranſit, id tamen in glandularum conglobatarum arctioribus poris ſufflaminatur ac ſiſtitur. Notum eſt a terrore ſæpe minus vehementi bubones naſci, quos proinde adæquato titulo (Schreck-Beulen) Germani nuncupant; notum etiam eſt hos tumores non raro reſolvi iterumque evaneſcere, poſt ſudorem largum exteriusque adhibita diſcutientia, citra damnum ægroti. Verum anthraces longe pejores ſunt, ac videtur natura quandam ſanguinis partem, jamjam plane corruptam & emortuam, ne quidem in gratiam recipere vel-

le. Nunquam enim carbunculus a natura reſolvitur, prout bubones, ſed vel excidit ab uſu externe convenientium remediorum, vel inſtar gangrænæ ulterius ſerpit, mortificatque adjacentes partes. Nihilo meliores ſunt petechiæ, nam & harum non minus profunda eſt radix quam carbunculorum, uti poſt Fernelium obſervavit Diemerbr. p. 287. Nam a latiore baſi, quæ ut plurimum oſſe innititur, exſurgunt in forma conica ad extimam usque cutem. Peſſimum autem eſt cruorem talem cadaveroſum per univerſum corpus diſpergi; adhæc incredibilis dolor, dum omnes percurrit partes, antequam maculæ expellantur, pleroſque ægros jugulat; cumprimis ſi hæ ipſæ ob frigus externum, diarrhœam vel ſimilem cauſam, retromeantes bubones inſequantur; quoniam naturæ vires proſtratæ tum facile ſuccumbunt, ut ſæpe intra paucas horas æger intereat. Unicam ſervavi puellam quæ petechias copioſe una cum bubonibus fovebat. Carbunculi autem, ſi in artuum extremitatibus erumpant, ob dolorem hic graviſſimum, fere lethales ſunt, non minus quam in pectore ob cordis viciniam; nam & bubones ſub ala, ſiniſtra præcipue, ex hac ratione periculoſiſſimi ſunt, ſicuti & ii qui collum occupant, propter ſuffocationis metum & præcluſam medicamentis viam.

§. 15. Secundo nec vanæ ſunt prædictiones, quæ a ſymptomatum ferocia deſumuntur. Anxietas & ardor præcordiorum ingens, reſpiratio difficilis atque cum pectoris tremore conjuncta, lingua item arida cum ſiti intolerabili, quoniam virium in præcordiis hærere indicant, ſumme periculoſa ſunt. Lipothymiæ, tremor artuum, proſtratio virium omnimoda atque lethargus pesſima dant ſigna, quia ſpirituum ſive naturæ robur malignitati expugnandæ impar eſſe luculenter docent. Jectigatio vero atque delirium ideo periculum augent, quod in hoc remedia æger non raro reſpuat, in utroque autem ſudor impediatur requiſitus,

ſitus, ut taceam motum ſpirituum anomalum in his æque ac in motibus convulſivis apparere.

§. 16. Tertio ab excretis quoque concludere licet. Sudor ſi cum levamine fluat, optimum eſt ſignum; ſi contra a ſudore pejus ſe habeant infecti, deſperatum eſt: ſudor cadaveroſus (juxta Helmont. p. 863. crematas ſoleas redolens) & frigidus mortem præſagit imminentem. Miratus autem ſum ſæpius, quando ſudorem frigidum unguesque lividos reperi in iis, quos æſtus internus pene exurebat; ſed pesſimam ſemper deprehendi hanc leipyriam, imprimis ubi rigor totum corpus crebrius pervadebat.

§. 17. Pesſimum etiam eſt ſi per ſcreatum aut tusſim ſanguinolenta vel purulenta (quod Diemerbr. p. 333. annotavit) vel nigricantia, qualia mihi viſa ſunt, rejiciantur; teſtantur enim clare in pulmonibus, & circa cor reſidere malum. Eodem modo ex urina cruenta & purulenta liquet, veſicam urinariam eſſe affectam; aſt difficultatem urinæ aliquoties obſervavi, ſaltem per conſenſum natam, quippe quæ poſt eruptionem bubonum inguinalium deſiit. Nec dubium eſt, quin vomitus ex ſtomachi eroſione ſæpe oriatur; notavi tamen vomitum in principio ex nauſea ortum minus fuiſſe periculoſum, niſi quod aſſumta remedia rejicerentur; aſt ſuperveniens in augmento vel ſtatu morbi infelicem hujus exitum prænunciabat, quia potisſimum poſt bubonum retroces ſionem ſequebatur.

§. 18. Idem eſto judicium de alvi fluxu; vix enim centeſimus evaſit ex iis, qui ab eo vexabantur. Multos vidi ſubito extinctos poſt unicam fecum copioſiorem ejectionem, ut dubitarem, utrum malignitas retrogreſſa moverit alvum, an vero ob hujus fluxum bubo vel petechiæ aut purpura evanuerint. Erant autem excrementa pesſimi fœtoris, ac non raro nigerrima. Tandem quod ſanguinis fluxum concernit, ſive menſtruum in fœminis, ſive narium hæmorrhagiam atque ſimilem, diſceptatur

tur adhuc, num malum bonumve portendat. Moriuntur plerique, paucisſimi evadunt, quamvis etiam critico die accidat. Aſſerit tamen Barbette p. 413. in peſte Amſtelodamenſi ann. 1655. benignius ſignum dediſſe hæmorrhagias. Sed exiſtimo omnem ſanguinis fluxum eſſe funeſtum, qui vires dejicit atque bubones retrahit vel petechias: hoc niſi fiat, nihil timendum, prout caſus ab eodem Barbette p. 445. delineatus manifeſte oſtendit.

§ 19. Pertinet huc denique experimentum a Foreſto L 6. obſ. 14. in ſcholio annotatum; quando ſcilicet in urinam infecti lac inſtillant mulieris puerum lactantis; hoc enim ſi fundum petat, indicat ægrum intra paucos dies mori, ſin minus, cito evadere creditur. Videant alii data occaſione, quousque ſe hujus ſigni veritas extendat; a me, fateor, nunquam tentatum eſt, quippe qui vanas ex urina divinationes vetulis ac præſtigiatoribus lubens relinquo.

CAPUT IV.
De Præſervatione Peſtis.

§. 1.

His jam præmisſis, videndum eſt quo pacto immunes atque tuti a contagio peſtilenti eſſe queamus. Sunt autem plurima ad præſervandum excogitata & uſitata præſidia, quorum potiora ad quatuor claſſes referri poſſunt, nempe prima ſit amuletorum, altera inſpiratorum ſeu odoramentorum, tertia maſticatorum, quarta aſſumtorum. De quibus ſingulis ſeorſim agam, atque ingenue profitebor, quantum virtutis in hoc caſu iis & ratio & experientia tribuat.

§. 2. Quod amuleta concernit, notisſimum eſt, mercurium currentem calamo ſcriptorio vel excavatis nucibus avellanis incluſum geſtari in pectore ad avertendum contagium. Ac videtur argenti vivi penetrans vis huic ſpeculationi plurimum favere,

Digitized by Google

re, utpote quod, cum facile univerſum corpus pervadit, vel bubones oriundos reſolvere, vel juxta aliorum hypotheſin vermes peſtis cauſam tollere atque necare valeat. Uſus tamen docet, vanam eſſe ſpem in mercurio ſitam, quandoquidem mihi aliquot exempla videre contigit eorum, qui morte propiores cum annulis reliquove ornatu ſacculum ☿io gravem è ſinu redderent.

§. 3. Parem deprehendi virtutem arſenici, ac perinde eſt ſive arſenici albi fruſtum, ſive curioſus cum rubro, auripigmento, bolo arm. croco, radice tormentill. &c. variis modis mixtum juxta præſcriptum Conradi Khunraths p. m. 345. ſeq. & Croll. in Baſ. chym. p. 313. ſeq. ſive ipſum denique magnetem ſumas arſenicalem ex conſilio Barbette in tr. de peſte p. 443. Vis enim attractiva veneni peſtilentialis, quam arſenico tribuunt, nulla eſt; uti recte notavit Hœchſtett. obſ. med. Decur. III. caſ. II. p. 216. ſeq. Imo vero præter vanitatem horum amuletorum de noxa inde oriunda ſatis teſtatur Diemerbr. p. 175. 298. & 348. cordis anguſtiam & ardorem puſtulasque nigras in pectore obſervans, arſenicali amuleto munitorum, ſi forte cum ſudore corpus incaluerit.

§. 4. Idem hoc etiam Helmont. p. m. 881. tanquam ſæpius a ſe viſum in caſtris Oſtendanis annotavit, atque ideo arſenicum pernicioſum ſimul & inutile hydrargyrum reſpuens efficacius è buſone Zenexton a Butlero ſibi communicatum elegit. Sed vereor ne Butlerus, profeſſor ſublimiorum medicamentorum, arcanum curandæ peſtis ſibi reſervans, umbram fucumque vendiderit. Nam & ipſe Helmont fatetur, Hybernum abiiſſe in exilium, antequam rationem curæ integre expoſuiſſet; imo & trochiſcos licet ſtudioſe paratos, ex ſuſpenſo ad focum, ac deſiccato pulveriſatoque buſone, ejusque ſordibus vomitu rejectis, minus validos tamen pronunciat, ſi recentes prima vice adhibiti fuerint, excellentiores ſaltim qui aliquoties in uſum venerint. Mihi profecto nunquam non vanum viſum eſt illud Zenexton, quam-

vis

vis ſcarabæos terramque vomitu rejectam anxie expectarim & collegerim. Etenim cum conſtet ancillam Helmontii peſte correptam, filios eadem ſublatos fuiſſe, clarum eſt tum temporis ipſi aut ignotum illud fuiſſe præſidium, aut per negligentiam non adhibitum, aut forte minus fidele; quod tamen ultimum magis probabile apparet ideo, quod in præſervatione potionem Hippocratis, Zingiber & hederæ baccas, præter ſuffitus ſuadeat, quibus ſane omnibus opus non foret, ſi quidem tanta virtus præſervativa in bufonis Zenexto latitaret.

§. 5. Idem fortaſſis judicandum de ſuccino rubro, quod vice periapti collo appendere jubet magn. vuln. cur. p. 601, 37. poſtquam ſeptem pulſibus principalibus & planetariis, nempe in gutture (vel ad tempora juxta experimentum & confeſſionem Guardiolæ, a quo arcanum hoc ſe didiciſſe Helmont. fatetur p.881.) carpis manuum, prope pedum malleolos, & ad cordis thronum, affrictum fuerit. Equidem non inficior in ſuccino vim latere tractoriam ſeu magneticam, eamque magis magisque excitari per frictionem; nec ignoro in lippitudine ſimilibusque affectibus capitis dictis catarrhalibus multum laudari ſuccinum, ſi modo in collo geſtetur; vix tamen inducor, ut credam fruſtum ejus appenſum a peſte nos liberare poſſe. Linquamus igitur illud potius tornatum politumque in ſequioris ſexus ornamentum.

§. 6. Commendatur alias ſuccinum, teſte Boot in hiſt. Gemm. & lap. p.327. contra terrorem & faſcinationem præſertim puerorum. Quodſi igitur quis ad avertendum vel metum peſtis vel incantamentum, quod in tali ſtrage multi accuſant, adhibere hoc amuletum velit, poſſet ſane meliori jure corallia rubra vel addere vel ſubſtituere, quippe quæ contra terriculamenta, incantationem & venena ipſa longe præſtantiſſima cenſentur.

§. 7. His addere poterit, cui lubet, malachitem (Schreck-ſtein)

ſtein)'uſitatum vulgo contra terrorem, aut pretioſiorem hyacinthum, ſapphirum vel ipſum adamantem, qui alias geſtatus conciliare magnanimitatem & venenis reſiſtere creditur; forte quod rarum & carum eſt, ſpeciem meliorum virium præ ſe ferens, deſiderio quorundam ſatisfaciet potius, quam viliora, plerumque minus grata.

§. 8. Aut, ſi quæ minus vulgaria ſunt mavis, accipe radicem colchici, eamque deſiccatam & ſerico involutam in pectore geſta tanquam certiſſimum contra peſtem amuletum; hoc enim nomine mecum communicatum eſt, adeoq; non potui id ipſum occultare, ut, ſi forſan quibusdam arrideat, experiri virtutem ejus poſſint.

§. 9. Verum ut finaliter candidum de his amuletis judicium feram, exiſtimo non alium eſſe horum uſum, niſi quod his confiſi præſidiis, magnanimi reddantur, minusque contagium horreant; quemadmodum videmus militem longe alacriorem ad prælia properare, ſi victoriali, Zenith juvencularum, & quæ ab ictu ſclopetorum enſiumque vulnere præſervare dicuntur, ſe inſtructum noverit. Timidulis itaque denegare tale periaptum non poſſum; nolim tamen confidentiam talem nimiam in ſuperſtitionem aut ſecuritatem converti.

§. 10. Tranſeo ad inſpirata ſive odorata; circa quæ notandum eſt, omnia quidem ad aëris correctionem adhiberi, attamen inter hæc alia magis eſſe univerſalia, quæ integram domum aut conclave replent, ita ut pluribus ſimul proſit idem odor; alia particularia, quæ quisque naribus admovere vel inungere debet.

§. 11. Primum locum tenet hircus, cujus fœtorem noſtrates, alias ſatis delicati, approbarunt ita, ut non unum ſciam, omni die aliquoties caprum circumduxiſſe ab imo ad ſummitatem ædium, plures autem eidem vices janitoris canive catenario debitam domus cuſtodiam conceſſiſſe; quaſi vero peſtis hircum

 time-

timeret. Interim non potui non laudare paganorum promptitudinem, qui cum cernerent pecus hoc adeo deſiderari largoque vendi pretio, non deſierunt, quantum poſſibile, gregatim illud quotidie nobis adducere, ut jurare auſim, plus lucri ruſticos quam emolumenti noſtros inde cepiſſe, poſteaquam aliquot obſervavi & viſitavi domos, quæ non obſtante hirco egregio, peſtem omnino expertæ ſunt.

§. 12. Alii magis ſuffitus amant, atque ideo frondes baccasve juniperi, ſabinam, ungulas & cornua, nec non corium accendunt, funiculum item pulveremque tormentarium, aut curioſius e ſulphure, nitro, thure, ſuccino, myrrha, camphora, pice, radice angelicæ, ſimilibusque vix numerandis antiloimicis fumales pulveres, trochiſcos, candelasque pro lubitu componunt. Atque inter hos quidam ſuaveolentia potius expetunt e ſtyrace calamita, ladano, benzoë, ambra moſchoque confecta; aliis peſſima vix ſatis fœtent.

§. 13. Obſervarunt autem Diemerbr. p.130. & 134. atque Barbette p.440. odores ejusmodi fragrantes atque jucundos plus nocuiſſe quam profuiſſe; potiſſimum quia his aſſueti facillime a quovis odore alio minus grato læduntur, nauſeamque concipiunt. Econtra graveolentia deprehendi non tantum inefficacia, ſed & nociva fuiſſe; in quamplurimis enim dolor capitis & vertigo ac difficultas reſpirandi cum inſigni pectoris dolore ſubſequebatur eorum uſum; phthiſicos tuſſis pene exanimabat, quotiescunque ſulphur accenſum aut acetum deſtillatum candenti ferro affuſum eſſet. Nullum autem inter innumera vidi, quod peſtem e domibus certo abigeret, aut ſatis ſervaret ſuperſtites.

§. 14. Sed hæc ſuffimenta ſaltem præſervationis domeſticæ gratia adhibentur, ſcilicet ut domus ſervetur pura; ecquid vero tum agendum, quando in publicum exeundum eſt, ubi non æque olentis hirci comitatus, vel thuribulum appenſum nos decet.

cet.

Digitized by Google

cet. Tunc omnino nares pyxide juniperina pomove odorifero aut nodulo fragrante obturandæ ſunt, ne aëris virus ex improviſo admittatur. Mallem vero his oculos quoque deligari, ne cernant obviam forte venientem ægrum pallentem, aut chirurgum peſtilentialem; nam & his e longinquo viſis multi contremiſcunt ac tantum non corruunt, quanquam nullum inde odorem percipiant.

§. 15. Proinde ut explicem quouſque ſe vires odoratorum extendant, quantaque inter uſum & abuſum ſit differentia, dicam breviter, in aëre libero & domo nondum infecta inutilem plane, ac potius damnoſam eſſe odoratorum uſurpationem, ſaltem in noſocomiis admittendam, & circa ægrorum cubilia ad avertendam adſtantium nauſeam.

§. 16. Nimirum aërem ſæpius falſo in peſte accuſari jam dictum eſt ſupra in antecedente cap. II. quem igitur in finem adulteramus ejusdem puritatem? Novi ſane, qui ex ædibus ſacris nauſeabundi redierunt, nec aliam ob cauſam, niſi faſtidium concurrentium odorum adeo diverſorum, peſte correpti ſunt. Quantam vero Concionatores noſtri moleſtiam ex acceſſu halituum horum in ſuggeſtu patiantur, ipſimet ſatis teſtari poſſunt.

§. 17. Me igitur judice, omittendus non tantum ſed & prohibendus eſt vanus ille odoramentorum cultus. Aſt qui circa ægrotos verſantur, ubi & ſudoris & potiſſimum, ſi alvi fluxu vel vomitu corripiantur, excrementorum inſignis fœtor deprehenditur, illis omnino proſpiciendum eſt. Ante acceſſum igitur Confeſſionarii, Medici vel chirurgi, cumprimis ſi nauſeator fuerit, non male ſuffimen incenditur ad arcendas exhalationes tetras. Inſtar omnium undique pulvis pyrius eſſe poteſt, cujus odor nec gravis eſt adeo, nec ulli pene ignotus. Ex multis compoſita peſſima ſunt ſuffimenta; quo enim mixtus magis, varius & peregrinus eſt odor, hoc magis quoque nauſeoſus eſt.

§. 18. Norunt, quos viſitavi, nunquam thura mihi accen-

ſa, graveolentia plane rejecta, ac nihilominus, DEO ſint gratiæ, me pariter atque contubernales ægroti & domeſticos ſervatos fuiſſe. Saltem, ſi quis peſtilentia interiret, tum in hujus cubiculo pulverem tormentarium ſupra laudatum alioquoties deflagrare juſſi optimo cum ſucceſſu.

§. 19. Quod ſi vero ægros acceſſurus ex ſuperabundanti odoramentis ſe cuſtodire velit, non errat, modo ea ſeligat, quæ penetranti gaudent odore, ut ambientem ac ſæpe ingratum aërem corrigere ſatis queat. Solent idcirco plurimi geſtare citri pomum aut pilam è junipero excavatam, quæ ſpongiam oleo antiloimico Heiniſii, rutæ atque angelicæ turgidam contineat; alii ſtrophiolum aceto ſimplici vel antipeſtilentiali aut etiam ſpiritu æruginis imbuunt: alii balſamum ex jam dictis Oleis paratum naribus inungunt, quod mihi præ ceteris perplacet, nebuloſo potiſſimum aëre, tempeſtuoſo vel frigido uſurpatum. Æſtivo tempore gratiſſimꝰ mihi fuit caryophylli hortenſis fragrantioris odor, vel baſiliconis aut majoranæ, foliorum lauri & ſimilium forte manibus obviorum; plerumque nihil horum omnium curans nihilque metuens acceſſi ægrotantes intrepidus.

§. 20. Quandoque vero in defectu odoramenti tantillum radicis angelicæ vel cort. citri in ore abſcondi; horum etenim odor mihi admodum probatur. Camphoram & crocum nullatenus tolerare potui, ſtatim enim capitis dolor & vertigo ſubſequebantur. Præter hæc a quibusdam myrrha vel baccæ juniperi vel coſtus vel radix Zedoariæ, vel helenii, vel thyſſelii (veſpillonum arcanum) maxime æſtimatur. Alii ex his ſimilibusque curioſius extractis trochiſcos parant ſublinguales, adduntque non tantum olea deſtillata macis, rutæ, cinamomi &c. ſed & ambram atque moſchum ad imitationem Hœchſtett. Dec. VII. obſ. I. p. 59. ſeq.

§. 21. Quanquam autem quemvis ſuo ſenſu abundare facile patior, monendum tamen eſt circa maſticatoria primo, maxime

Digitized by Google

xime indecorum eſſe in genere, ſi quis pro more ruminantium pecorum indeſinenter dentibus commolat maſticanda, non ſecus ac ſi venter his ſatiandus foret: ſecundo, quævis promiſcue, ac præſertim mixta contrarii odoris ſæpe non eſſe aſſumenda; myropolam enim redolet aut herbarium multis exoſum: tertio, ambram ac moſchum ſimiliaque ſuavia vitanda eſſe, ne ſibi blandiens aliis magis damno ſit, videlicet mulierculis, quarum paucisſimæ ſuaveolentia hæc tolerant, quin ſtatim hyſterica paſſio aut ſuffocatio eas corripiat.

§. 22. Eligenda igitur ſunt illa potius, quæ acri quidem ſapore, ſed odore minus gravi pollent. Semen erucæ præ reliquis laudo, uti & cubebas ac cardamomum, a Diemerbr. feliciter uſurpatum commendatumque pag.180. præterquam enim quod egregie linguam ac palatum afficiat, excellentiſſima inſimul vertiginis, hoc tempore ſuſpectæ, nihilominus frequentioris, ſunt remedia, In eo autem maxime conſiſtit maſticatoriorum virtus, quod papillulas oris nervoſas blande vellicando, ſpiritus ab externo pravoque odore avocent; hoc enim unice pacto nos præſervant, quatenus occaſioni reſiſtunt nauſeæ contagioſæ.

§. 23. Aliter ſentiunt, qui aërem peſtilenti veneno infectum credunt; ab his enim maſticatoria præſcribuntur ad corrigendum aëris inſpirati vitium. Qui exſpuitioni favent a Dobrzenski nuperrime ad præſervationem commendatæ, poſſent ea omnia tanquam acria & ſalivam moventia, ſuæ hypotheſi ſatis plauſibiliter accommodare.

§. 24. Jam vero ſupra dictum eſt, aërem non ſimpliciter eſſe contagioſum, ſed per accidens tantum, quando nempe nauſeoſus ejus fœtor anſam horrori præbet, adeoque nulla hic requiruntur alexipharmaca, quæ iſtud virus excludant, multo minus ſputatio valebit. Imo vereor ne modus hic non ſufficiat ad præſervandum, qui aëris metuunt contagium. Mallem igitur ab his ſæpius nares, per quas potius, quam os inſpiramus, emungi,

imo & per ſcreatum pulmones repurgari, ac ilico urinam reddi, juxta anicularum præceptum, ut ſic iterum terror una & fermenti peſtilentialis malignitas diſcedat.

§. 25. Qui nicotianæ fumo delectantur, hoc pacto duplicem ex eo percipiunt utilitatem; movet enim inſigniter ſalivam & ſimul aërem ambientem ſuo replet odore, adeoque ori ac naſo proſpicit. Ac fateor me non ſemel fiſtulas antehac placitas repetiiſſe, ut in caſu neceſſitatis mihi conſulerem cum Diemerbr. p.162.273. Poſtquam vero obſervavi aliquot admiratores tabaci fere inter fumandum infectos ac ſublatos fuiſſe, tandem credidi, nicotianæ uſum forte Noviomagenſibus magis quam Lipſienſibus convenire, vel etiam inſufficientem eſſe ad præſervandum corpus univerſum.

§. 26. Hujus univerſalis præſervationis gratia nemo non adhibet interna medicamenta, quamvis pectus amuleto, nares balſamo vel odoramento, os trochiſcis aut maſticatorio munitum ſit. Exiſtimant enim omnes, alexipharmacorum virtutem admiſceri chylo ac ſanguini, cumque his ad ſingulas partes diſtribui, ita ut malignitatis contagioſum fermentum vel plane non admittatur, ob naturæ robur alexicacum, vel repente expellatur, antequam corpori nocere poſſit.

§. 27. Jubent itaque nonnulli quovis mane aſſumi theriacam, mithridatium vel ſimilia electuaria, aut condituras nucum, cort. citri & aurantiorum, vel rad. helenii, quam præ omnibus extollit Diemerbr. p. 157. Alii acida potius commendant, præſertim citri poma vel acetum calendulatum, bezoardicum, ſemper virentibus affuſum juxta Cardiluc. p. 33. & in append. p. 36. aut ſimplex ſaltim cum Sylvio p. m. 652. ſpiritum ſalis dulcem cum Hartmanno in Praxi chym. p. m. 916. vitrioli & ſulphuris, vel quod idem eſt, hujus Gas in vino ſalito collectum, juxta Helmont. p. 889. Cum enim a ſulphuris fumo vina, a ſale carnes conſervari cerneret, collegit hinc quoque, hæc ipſa egregia

fore

fore præſervativa præſidia contra omnem putredinem atque ipſam peſtilentiam. Ecquis vero non videt inter hanc & carnium odorem marcidum vappamque inſigne diſcrimen. Notum eſt vinum ſulphuratum acerbos capitis dolores excitare, ſi hauriatur; ſolent igitur œnopolæ nucem moſchatam loco ſulphuris accendere, eodem cum fructu. Quis ergo non illam potius præ ſulphure eligat, ſi quidem a vini remedio ad præcautionem peſtis argumentari licet. Salis autem eſculenti vires ſi tantæ ſint, nunquam poſſet Hala Saxonum peſte corripi, (quam tamen & in hoc Seculo, ut priora taceam, quater experta eſt) utpote in qua non tantum aqua atque cereviſia, ſed & aër ſale prægnans eſt, ut vix ſitim temperare poſſint advenæ. Ecquod alimentum præſtantius eſſet halecibus, aſt horum eſu peſtem multum accreviſſe teſtatur Diemerbr. p. 141. Melioris proinde ſecuritatis gratia optarem, qui adeo delectantur ſale, poſt condituram fumari, ſi parem cum porcina carne conſervationem poſcant. Huc ſpectat conſilium Guarinorii in Peſtilentz Guardien p. 74. 75. Wilt du derhalben ein fürtreffliches Rauchwerck für die Peſt haben / der du allhier die Gelegenheit haſt ſo pflege mirs nach/ und gehe zu morgens und abends/ und ſo offt es die Gelegenheit gibt/ in hieſiges Pfann-Hauß/ zuvor aber zum Schürloch und laß die Hitze gar wohl an deine Kleider und Mantel um und um gehen/ alsdeñ auf die Buhn/ und mercke woher der Wind den Saltzdampff wehet/ daſelbſten ſtell dich zu gegen/ daß er völlig an dich gehe/ und du immittelſt als in einer dunckeln Wolcke ein halb Viertelſtunde lang mit abgedecktem Haupt / daß er in das Haar ſchlage/ verbleibeſt/ alsdenn magſt du deine Wege fortgehen. Wer aber hieſige Gelegenheit nicht hat / der mache es ihm alſo: Nimm eine hieſige/ oder eine mit Saltz und Waſſer gemachte Saltzſur/ gieſſe ſolches nach und nach auff einen heiſſen ſaubern Ziegel und laſſe den Dampff und Rauch an dich und

auch

Digitized by Google

auch durch die Zimmer gehen. Die Vermöglichen aber mögen unter die Saltzſur ein theil Eſſig vermiſchen und beſagter Weiſe brauchen. Wer an der Kleidung etwas vergwiſſerter ſeyn will/ der duncke in benennte bloſſe oder mit Eſſig vermiſchte Saltzſur einen Schwamm/ und befeuchte ſich an Kleidern/ Händ/ Angeſicht/ Haupt/ Haar und Barth/ iſt über alle andere Artzeneyen ꝛc.

§. 28. Alii non acquieſcunt in his alterantibus, ſed & evacuationem requirentes volunt, vel ſudorem quandoque provocandum, vel laxativa aliquoties adhibenda eſſe. Præſcribunt igitur cum Diemerbr. p.160. ad minimum ſingulis ſeptimanis ſemel generoſius aſſumi ſudoriferum ad eliminanda noxia, forte in corpus recepta, inquinamenta. Pro ſcopo laxandi ſimili ratione exhibent elixir proprietatis additione agarici vel rhabarbari acuatum, magisque ſpecificatum pulvere radicis angelicæ, helenii &c. vel in forma pilularum, quibus antipeſtilentiales Ruffi non ſufficiunt, eadem illa ingredientia propinant bis in hebdomade, alternis diebus, ac fere quotidie, in minore ſaltem doſi.

§. 29. De his jam enarratis ſingulis qui meas qualescunque obſervationes deſiderat, ſciat 1. Theriacalia & cetera opiata, uti & ex croco & camphora, nec non vomica nuce confecta, ſi mane aſſumantur & continuentur aliquandiu, multum certe diſponere ad vertiginem, laſſitudinem totius corporis & ſomnolentiam. 2. Saccharata uti & acida in genere, dum acidum vitioſum in corpore gignunt & augent, ab incautis aſſumta, ſæpe vidi dolores colicos, dolores lienis & hypochondriorum, in fœminis paſſiones hyſtericas commoviſſe, phthiſicos excitata tuſſi, ferme ſuffocaſſe. 3. Sudores præſervative excitatos deprehendi maxime nocivos; factum enim eſt ut mane ſudantes in lecto, a meridie ubi ſe forte occaſio terroris vel iræ obtulerit, non minus quam alii, infecti fuerint, imo magis adhuc, ideo, quod vires per ſudorem dejecerint. Recte igitur annotavit Diemerbr. p.160.

&

Digitized by Google

& 171. modum hunc præſervandi per ſudores minus tutum fuiſſe. 4. Laxantium uſus plerumque ridiculus eſt in perfecte ſanis, damnoſus in prægnantibus, partim ob ſequentem deſiccationem, quæ aloës rhabarbarique & verbo omnium purgantium continuatam aſſumtionem excipit, partim ob additamentum myrrhæ, croci ſimiliumque menſes ac fœtum vere pellentium. Abortus ſane adeo frequentes in peſte, quanquam ex terrore non difficulter in quibusdam deduci queant, metuo tamen ne nimio debeantur præſervandi ſtudio.

§. 30. Dicis, abuſus hi uſum non tollunt laudabilem; ſatis eſt qvosdam ſervari. Sed reſpondeo 1. uſum eſſe incertum, 2. ex abuſu damnum eſſe longe maximum; ſit, ita hunc vel illum electuario de ovo, camphorato Kegleri, conditura radicis helenii &c. utentem non correptum fuiſſe peſte, inde tamen nondum liqvet, hæc vera eſſe præſervativa. Annon enim plures vivunt, DEO ſic volente, qvi nihil unqvam aſſumunt? annon etiam multi eodem illo remedio uſi intereunt? Aut ergo fallaciam non cauſæ ut cauſæ committi, aut particulariter ſaltim uni & alteri fuiſſe conveniens medicamentum clarum eſt. Proinde qvi certum præſervativum deſiderat, non alio modo id addiſcere poteſt, qvam ſi in domibus jam infectis & iis, qvi circa ægrotantes verſantur, tentamina attente inſtituat. Hic Rhodus, hic ſalta. Jactitarunt profecto multi a principio noſtræ infectionis arcana & infallibilia peſtis antidota, electuaria, morſulos, eſſentias atqve aceta a multis ſeculis experta, ſed ecce ſublati ſunt mature cum integris pene familiis.

§. 31. Deinde qvod alterum concernit, nempe inſignem ex abuſu ejuſmodi medicamentorum oriundam noxam: diſſimulare non poſſum, inter noſtros plebejos pariter ac melioris ſtatus cives pleroſqve tantam in his qvisqviliis collocaſſe fiduciam, ut ſi qvos peſtis invaſerit, ante omnia ſuum adhiberent arcanum domeſticum, vel a vicino communicatum; hoc irrito, ubi per

plures horas dies noctesqve fruſtra ſudorem expectarunt, doſinque reiterarunt & auxerunt incaſſum, tum tandem ad Medicum veniebant ſerius, non raro exſpirante prius ægro, qvam allatum eſſet medicamentum.

§. 32 Credunt enim pleriqve eandem eſſe rationem præſervandi, & curandi, qvod tamen aperte falſum eſt. Qvapropter ut planum evadat, qvænam verè in præſervatione obſervanda ſint, dabo certas regulas ſeu præcepta, non modo circa facienda, ſed & fugienda. Dixi in antecedenti capite peſtem per terrorem ac nauſeam propagari, adeoque hæc ipſa cane pejus & angve vitanda eſſe, quivis intelligit. Cum autem animi affectus in omnium poteſtate non ſint ſimpliciter, demonſtrabo modum, quo quisque ſibi conſulere poſſit. Beatus eſt profecto peſtis tempore qui nihil metuit, nihil abhorret. Sunt enim per naturam quidam magis animoſi, alii magis timidi; his ut ſuccurramus, neceſſe eſt, illis nullatenus.

§. 33. Ante omnia igitur occaſiones terroris vel nauſeæ fugiendæ ſunt omnibus modis. Peregre abire optimum quidem eſt, ſed non ſemper licitum aut honeſtum. Sufficit ab ægrorum viſitatione abſtinuiſſe meticuloſum. Aſt aerem liberum qui timet & conciones publicas, ne quidem commiſeratione dignus videtur: Merentur hanc potius, quos ira, mœror, curæ atque calamitas miſeros reddit. Diſponunt enim hæc omnia ad contagium, quatenus ſpiritus imbecilles reddunt, quo minus ideæ terrificæ reſiſtere poſſint. Fugienda ergo in genere cuncta ſunt quæ vires enervant, inedia, crapula, labores nimii, lucubrationes, abuſus veneris, crebrior ſudoriferorum ac purgantium uſus atque ſimilia.

§. 34. Econtra omnibus modis conſervandæ ſunt vires, ac roborandus ſpiritus per lautiores cibos potumque ſvavem, vini præſertim. Hujus enim virtutes in unico Henrico Sayero, cujus Willis meminit in Tr. de febr. p. 160. ſatis conſpicuæ ſunt.

Digitized by Google

ſunt. Neque vero neceſſum eſt ut jejuno præciſe ſtomacho potetur; ſufficit inter prandendum aut cœnandum ſumi, ſi qui matutinis horis id ferre nequeant. Eodem pacto ad robur ſpirituum augendum alii aquam magnanimitatis, confectionem alkermes & ſimilia analeptica præſcribunt. Ambræ eſſentiam cum ſpiritu vini malvatici paratam plurimum extollit Crato in conſiliis; recte quidem, cum judicio tamen ea exhibenda ſunt ſvaveolentia, ne per accidens quenquam lædant, uti ſupra monitum eſt.

§. 35. Præterea exhilarandus eſt animus quantum fieri poteſt: quem in finem olim apud Lacedæmones maximi habebatur Muſica peſtis tempore. Quamdiu amœnitas hortorum atque ruris floret, inhabitanda aut ſaltim viſitanda eſt ſæpius; nec unquam negligi debet converſatio amica ac ſvave colloquium. Quemadmodum enim triſtes omnia timent, ita nemo felicius terrorem eludit, quam qui hilarem alit mentem, & quanquam ex improviſo terreatur, minus nocebit, nam & alacrior ſpirituum motus ideam terrificam minus admittit, & ſi recepta fuerit, facile iterum eandem delet.

§. 36. Quandoquidem vero ſtatus corporis & ſpiritus tam arcte unitus eſt, ut læſo uno alterum quoque lædatur, idcirco & corporis cura quandoque haberi poteſt, ſi ſpiritum ſervare ac fortificare velis. Non ignoro peſtem æque ſanos atque cacochymos aggredi, adeoque primarium præſervationis punctum in ſanitate non conſiſtere; facit tamen ſecundario ad præſervationem, quatenus in ſtatu ſanitatis naturaliter ſpirituum reſtitutio quotidie ſuccedit, quæ ex oppoſito impeditur in corpore morboſo; ut taceam mille occaſiones peſtem concipiendi, ſi forte caput aut dorſum vel ſtomachus doleat.

§. 37. Non igitur ineptum eſt graſſante peſtilentia in corpore plethorico venam ſecare, quod tam in meipſo quam aliis neceſſarium pariter ac utile obſervavi; ſicuti ſcarificati-

Digitized by Google

onem in aſſvetis, quippe qua neglecta plerique dentium atque capitis dolorem, artuum laſſitudinem, torporem atque lancinationes experti ſunt, non ſine contagii ſuſpicione. In aliis exigente neceſſitate evacuantia adhibui citra noxam, aliis alterantia præſcripſi omnis generis, aromatica & ſalina pituitoſis, acida bilioſis, terrea atque ſalia volatilia, quos acidum vexaret, hypochondriacis & lienoſis, mulieribus ad uteri ſuffocationes pronis antihyſterica uſitata, catarrho obnoxiis anticatarrhalia, verbo cuilibet ſubjecto appropriata. Omnes autem bono animo eſſe juſſi, ac miratus ſum, Deo benedicente, plures meorum interim melius habuiſſe, quam alias, partim quod præſcriptis uterentur diligentius, partim quoniam diætam, iram atque ſimilia moderarentur prudentiores.

§. 38. Quod enim diæteticam præſervationem attinet, exiſtimo nullos quidem cibos adeo univerſaliter damnandos, ſed & nullos adeo extollendos eſſe. Ridiculum eſt a Gvarinonio p. 83. braſſicam muriaticam præ omnibus alimentis & medicamentis tanquam optimum præſervativum commendari; ſi libet, per me licet. Neque nobis viciſſim anſeres, caro ſuilla atque ſimilia alias rejecta diſplicuerunt aut nocuerunt quicquam. Sanis omnia ſana. Nihilominus pingvia quibusdam in nidorem degenerant, duriores cibi debiliorem ventriculum gravant, unde capitis dolor, appetitus proſtratio, in timidioribus ſubjectis metus peſtis ſequitur. Utinam vero illud proverbium, **Sauer macht luſtig/** ad omnes ſe extenderet.

§. 39. Hæc de qualitate aſſumendorum; quantitatem quod ſpectat, præſertim in potu exceſſivam, non poſſum non damnare ebrietatem, quamvis poculum hilaritatis non rejiciam. Præterquam enim quod temulentus ſibi ipſi cephalalgiam, ventriculi atque artuum langvorem, ſimiliaque plura mala ſponte creet, ex crapula metuendum eſt, ne animam una cum corpore in extremum conjiciat periculum. Horrendum eſt

dictu

dictu, ex vino vacillantem in peſtem labi, amentiam ebrii furore maligno, æſtum a generoſiori potu ardore funeſto continuari, terminari.

§. 40. Sufficiant hæc ad præſervandi rationem diæteticam & pharmaceuticam. Chirurgica præſidia lubens prætereo, fonticuli enim a quibusdam adeo æſtimati hoc tempore minus fideles extitere, quandoquidem aliquot ſubjecta alioquin ſatis vegeta e medio ſublata noverim, præter hiſtorias antehac ab Hœchſtett. in Dec. VII. caſ. I. & ſchol. item a Diemerbr. p. 152. annotatas. Qui vero ad imitationem D. Alpruni ingvina ſibi incidi, aut ſcrotum perfodi juxta methodum monachi a Platero in Pr. tr. 2. cap. 2. & L. 3. c. 12. annot. 3. obſervatam, expetat, non refragabor.

CAPUT. V.

DE
CURA PESTIS.

§. I.

SEquitur ut tandem quoque tradam infectorum curam, & quid agendum ſit, ſi quem peſtis invadat. Occurrunt hic potiſſimum quatuor indicantia: *primo* cauſa morbifica, nemde idea conceptæ cum terrore peſtis, *ſecundo* coagulatus ſangvis, *tertio* ſymptomata connexa, *quarto* productum morboſum, bubones & carbunculi.

§. 2. Quod ad primum ſpectat, eqvidem jam ſupra in Cap. II. egimus de natura terroris ejusque modo cauſandi peſtem; nihilominus quædam adhuc reſtant monenda, quorum cognitio non parum utilitatis in praxi habet. Dixi tum terrorem

rorem peſtilentem eſſe cauſam peſtis proximam, atque hinc quisque non difficulter intelligit, non quemvis terrorem e. g. a cane rabido, lupo &c. peſtem producere; multominus hanc oriri poſſe ex ſimplici peſtis conceptu, ut legens, cogitans, ſcribens aut loquens de ea citra terrorem illam ſtatim contrahat.

§. 3. Similiter de metu peſtis ſtatuendum eſt. Plurimi peſtem metuunt, ea tamen non corripiuntur; inter metum enim atque terrorem hoc maxime intereſt, quod metus de futuro malo cogitet, cujus eventum adhuc ſperat felicem fore; terror autem ſentit actu præſens malum, idque graviſſimum & repentinum. Proinde qui peſtem timent, concipiunt eandem tanquam ſumme contagioſam & periculoſam, atque ideo omnem occaſionem infectionis ſubterfugiunt, deſerunt conciones publicas aut ſaltim plateas domosve infectas, muniunt ſe omnibus modis, uti in antecedenti cap. notavi, ſperantes ſe hac ratione forte tutos eſſe a contagio; ſed væ his, ſi qualiscunque terror ſuperveniat. Qui enim per terrorem peſtilentem alteratur, is firmiter ſimul credit, ſe jam reipſa contagium concepiſſe, adeoque vita periclitari. Quanquam alias animus iterum ſe erigat, ſi quis v. g. ex caſu ab alto, vel improviſa bombardarum exploſione perterritus, ſe tamen extra periculum conſtitutum videat; aſt quoniam pauciſſimi infectorum ſe morbi periculum ſuperaturos ſperant, idcirco terrorem plerumque deſperatio excipit; ſicuti non e querelis tantum atque ſuſpiriis ex imo pectore adductis, ſed & potiſſimum ex vultu mœrente colligere licet.

§. 4. Quæritur ergo annon & quomodo deſperationi huic ac terrori mederi debeamus. Utique neceſſarium eſt, quoniam ſpiritus attoniti atque deſperati ne quidem audent ſangvinem ex terrore coagulatum reſolvere aut expellere corruptum. Et quamvis hinc oriundum periculum per ſe mortem inferre ſatis potens ſit; accelerare tamen eam videntur læſarum functi-

Digitized by Google

functionum ſymptomata, ex eodem ſpirituum præternaturali ſtatu nata, qualia ſunt anorexia, nauſea, vomitus, tremor artuum, convulſivi motus &c. Non dicam in caſſum omnia adhiberi medicamenta, ſi natura deficiat nec cooperetur.

§. 5. Quapropter nullam velim negligi rationem, qua terroris ac deſperationis ideam tollere quantocyus queamus. Profecto ſi ullo alio in morbo, in peſte ceteris remediis adjuncta verba valent; nam & hæc ipſa ſæpe plus quam medicamenta juvant, dum animum ægrotantis erigunt, uti non male propria edoctus experientia aſſerit Sylvius p. m. 398.

§. 6. Ante omnia, ſi fieri poteſt, morbus ipſe diſſimulari debet, aut ſaltim ejus periculum non tantum a Medico, ſed & adſtantibus reliquis. Quid putas ſentire ægrum, ſi Medicus eum viſitare plane detrectet, vel ſi accedens in limine cubiculi hæreat, aut poſt ingreſſum os ſimul atque nares obturet, pulſum vix attingere audeat, ſtatimque manum abſtergens lavansque reſiliat celerrimo curſu: item ſi amici atque domeſtici deſerant ægrotum, aut eminus eum aſpiciant, aut effuſis lacrimis proſequantur tanquam demortuum. Novi innumeros, qui nec mortem, nec peſtis ſævitiem reformidabant, diurnis tamen nocturnisque precibus DEUM efflagitarunt ac obſecrarunt, ut a graſſante tum lue clementer ſervarentur, ne ſi peſte corripiantur inſtar putridorum fœtentiumque cadaverum abominabiles ſint omnibus, atque ſub manu clinicæ anus, deformis immanisque, peſſima pati, tandemque ſuccumbere debeant.

§. 7. Satius eſt ægrum ſpe lactaſſe, occultaſſe, morbum quantum poſſibile eſt. Econtra medicamentorum vires extollendæ ſunt omnibus modis, nam & qui deſperant excitantur, ſi modo auxilium intelligant repertum. Refert D. van der Mye/ in tr. de morbis Bredanis, cum peſtis tantopere graſſaretur, ut omnia fere medicamenta conſumta eſſent, Medicos tandem cogen-

cogente neceſsitate aquas deſtillatas, quæ ſupererant, tanquam Panaceam cochleatim ægris propinaſſe, atque ita demum inſigni cum ſucceſſu ſuperaſſe peſtem, annotante Frid. Hoffman. in Meth. med. pag. m. 267. Quid enim confidentia in Medicum & hinc nata remediorum ab eo exhibitorum exiſtimatio valeat, vix quisquam crederet, niſi qrotidiana id confirmaret experientia.

§. 8. Sed & porro omnes, quæ animum commovere poſſunt, occaſiones præſertim terroris mœrorisque declinandæ ſunt ab ægro; eſt enim triſtitia quaſi mater terroris ac deſperationis. Quemadmodum vero maxime inconveniens eſt juxta lectum ægri peregrina ſolum enarraſſe, neglecta præſentis morbi ratione; ita non minus abſurdum eſt atque periculoſum, ſi quis non niſi de peſtis immanitate, infectorum cruciatibus, mortuorum ſtupendo numero ſimilibusque verba faceret. Certum eſt, triſte nuncium de conſangvineorum amicorumve infectione aut morte, imo & inſomnium turbulentum jugulaſſe, qui a tergo relictis ſcopulis in vado reconvaleſcentiæ conſpiciebantur. Non dicam plurimos tenuioris fortunæ homines in momento, quo ſe in noſocomium detrudi percipiebant, ob ſubitaneam conſternationem peſſime habuiſſe, ac non raro exſpiraſſe in ipſa via.

§. 9. Mirum itaque non eſſet, ſi æger repente moreretur, quamprimum ſpectrum ejusmodi Italicum appareret, roſtro prægrandi, vitreis oculis, inepto pileo veſteque talari deforme atque horrendum; qua imagine diabolica in peſte Romana anni 1656. incedebant Medici, uti cernere licet in Th. Bartholini Cent. V. Hiſt. 71. Is certe venia dignus non videtur, qui dum ſibi nimium proſpicit, pluribus exitio eſt.

§. 10. Prolixum foret ſingulatim ea omnia recenſere, quæ terrori, metui, triſtitiæ ac deſperationi anſam præbere poſſint; ſufficiat me indicaſſe in genere, quamcunque occaſionem ſimilem

Digitized by Google

lem ſtudioſe evitandam eſſe. Ad tranquillitatem igitur animum potius componat æger, & ſi fieri poteſt, hilaritatem. Civis Noviomagenſis, alias peſtem valde timens, dum ſe magna cordis anxietate preſſum exiguoque ſed dolenti tumore in ingvine infeſtatum ſentit, malum celat, aſſumtiſque ſociis ad diverſorium quoddam ſe confert, ut inibi timorem ſimul atque contagium grato colloquio, joco vinique potu diſpelleret; bibit proinde ſtrenue, donec multum incaleſceret ac paulo poſt vomeret, pergit tamen potando ad mediam usque noctem; tum demum hilaris domum redit, exutisque veſtibus lectum petit, obdormiens ſudat copioſe, ac ſequenti mane expergefactus optime valet. vid. Diemerbr. p. 398. Egregium ſane exemplum, licet non omnibus imitandum. Non dubito tamen quin ideam terroris peſtiferi compotatione lætabili deleverit mature, & per ſubſequentem ſudorem diſcuſſerit tumoris ingvinalis principium.

§. 11. Nimirum, quantumvis nulla ſalus ſperanda ſit, niſi terroris peſtilentis idea tollatur, ſciendum tamen eſt, hac ſublata nondum ſublatam eſſe peſtem, ſed adhuc plura requiri ad omnimodam reſtitutionem infecti. Errant, qui ex male intellecto Philoſophorum canone, credunt ſublata cauſa morbifica tolli morbum. Sicuti enim ædium flamma poſt diſceſſum incendiarii longe lateque ſe diffundit, ita nec omnis morborum cura cum cauſarum remotione abſolvitur.

§. 12. Debet igitur ſecundo in peſte ſangvis ex terrore congrumatus rurſus reſolvi; cui ſcopo varia inſerviunt medicamenta, præſertim ad ſudorem ciendum aſſumta. Vulgo uſitatiſſima ſunt Theriaca vetus, Mithridatium atque electuarium de ovo; quæ quidem in ſe remedia ſatis generoſa ſunt, ac potiſſimum ſi cum aceto rutaceo, calendulato vel ſimili bezoardico exhibeantur, ſudorem pellunt largum, ſæpe utiliſſimum; cum judicio tamen danda ſunt, uti optime monuit Raym. Mindere-

Digitized by Google

rus de Peſtil. pag. 214. & 279. id eſt, quando calor internus nondum invaluit. Quodſi enim corpus nimis jam æſtuet, augetur ardor in immenſum, cum inquietudine atque deliriis.

§. 13. Idem teſtatur ab experientia edoctus Aug. Thonerus obſervat. medic. pag. m. 64. 65. calida in genere, & aromatica & ſpirituoſa febrem maximo cum periculo intendiſſe, uti ſunt aqua theriacalis, Stapediana, bezoardica &c. Qui meas qualeſcunque obſervationes poſtulat, ſciat eundem effectum ſæpius ſecutum eſſe poſt aſſumtionem intempeſtivam ſpiritus theriacalis, mixturæ ſimplicis, tinct. bezoardicæ, reliquorumque eſſentiarum ex rad. angelicæ, olſnitii, Zedoariæ ac innumeris ſimilibus extractarum cum vini ſpiritu. Plura recenſere non vacat, ne aliorum medendi methodum impugnare videar; in tyronum attamen gratiam meminiſſe volui, aromatica in univerſum omnia, Veteribus dicta calida, & ſpirituoſa per fermentationem vel affuſionem ſpirituum ardentium facta, minus eſſe tuta, niſi primis forte horis, antequam calor manifeſtus ægrotum infeſtet. Qui dubitat, attendat tantummodo, annon ſtatim ab exhibitione talium medicamentorum anxietas præcordiorum, capitis dorſique dolor cum æſtu ſitique manifeſte augeatur.

§. 14. Idem mihi fere viſum eſt quandoque naſci ex nimio ſalium volatilium uſu; recordor tamen meipſum ſolo ſpiritu C. C. eſſentificato reſtituiſſe infectam fœminam, quæ omnia remediorum genera abhorrebat, niſi quæ guttatim aſſumerentur. Adhæc ſal volatile C. C. in potione cum fixis antimonialibus terreisque exhibitum ſæpius egregium mihi uſum præſtitit, ſed potiſſimum in principio morbi, quando ſudor accelerandus eſt. Loco ſtimuli igitur aliis diaphoreticis, ſi neceſſitas requirit, addi poſſunt ſalia volatilia, præter jam nominatum C. C. eboris, viperarum, bufonum, ſanguinis hirci, fuliginis, tartari & quæ ſimili virtute reſolvendi atque expellendi gaudent.

§ 15.

Digitized by Google

§ 15. Nec contemnenda ſunt ſalia fixa, card. benedicti, abſynthii, ſcordii, rutæ, vitium, millefolii &c. qualia Barbette atque Diemerbroeck felici cum ſucceſſu ſæpius præſcripſit. Plura inſuper de ſale fixo viperarum promittit Cunradus Khunrath in med. deſtill. part. II. p. 361. de ſale bufonum J. P. Faber in panchym. p. m. 631. Verum enim vero, quantumvis ſalia fixa ex animalibus fieri non negem, qui talia ſine ullius rei additamento per ſimplicem incinerationem parata oſtendere poſſum omni die, nihilominus vereor, ne viperarum bufonumque turba undique colligenda deficeret prius, quam habeas tantum ſalis fixi, quantum ad ſervandam unicam infectam domum ſufficeret.

§. 16. Aſt quoniam pauciſſimi ægrorum ſapores iſtiusmodi acres æque ferunt, idcirco poſthabitis ſalibus fixis pariter atque volatilibus, remedia minus ſapida adhibui, nihilo infelicior. Et quanquam camphoram ejusque oleum ſimplex, vel cum oleo ſuccini atque citri compoſitum juxta Heniſium a multis ad ſidera usque extolli viderim, non potui tamen ob eandem ſaporis acredinem certa de his experimenta facere, credens, prudentis Medici non eſſe, ut ingratis utatur medicamentis, ubi ſvaviora æque virtuoſa ſuppetunt.

§. 17. Scribit Galenus lib. 9. de ſimpl. med fac. terram armen. tanta excelluiſſe contra peſtem efficacia, ut plurimi qui eam aſſumerent in vino, vel potius vehiculo aqueo ſi febricitarent, ſanati fuerint illico, imo ſi hoc remedium eos non juvaret, alia omnia fuiſſe irrita. Subſtituunt autem noſtri Pharmacopœi communiter bolum Würtenbergicam, quanquam Armenam Galenus pallidiorem dixerit, atque hactenus Medici quoque non vulgares in malignis omnibus dicta bolo Armena, terra ſigillata & Lemnia promiſcue utuntur non ſine febricitantium emolumento; itaque nec ego terras iſtas medicatas reliqui intentatas, data occaſione, ac reperi eas non eſſe invalidas, ſi vel ſolæ cum aceto

propinarentur. Poſtmodum ſuccino, floribus ſulphuris, antimonio diaphoretico martiali & cinabari antimonii additis, pulverem magis compoſitum miſcui, ac (citra jactantiam) ad aliquot libras diſtribui cum inſigni plurimorum juvamine.

§. 18. Unicornu verum (cujus vires adverſus peſtem Borellus Cent. I. Obſ. 22. memorat) egregiam aliquoties opem tulit cum bezoardico minerali datum; atque hoc cumprimis in eo miratus ſum, quod, etſi ſudorem ſatis potenter moveat, nihilo tamen infirmiores inde reddat ægros. Pro ditioribus igitur id omnino commendatum volo; pro aliis Cornu cervi atque ebur non tam uſtum quam ex integro pulveriſatum, vel unicornu foſſile loco illius adhiberi poteſt.

§. 19. Aſt fidem pene ſuperant quæ de oculis cancrorum obſervavi. Cum in vicinia noſtra domus admodum infecta, atque ideo deſerta per aliquot ſeptimanas, iterum à fabro clauſtrario inhabitaretur, tunc ſtatim primis diebus decumbit ejus famulus, ac præter alia manifeſta infectionis ſigna conqueritur de tumoribus dolentibus in ingvine, poplitibus ſimul & aliis, hinc omnes uno ore affirmabant ſex ad minimum vel plures bubones in uno hoc latere ſubjecto. Propterea absque mora jubeo lapides cancrorum cum aceto rutaceo porrigi ægro, ſimulque loca emunctoria, uti vocantur, inungi oleo ſcorpionum ; & ecce poſt largam ſudoris effuſionem cuncta evaneſcunt ſymptomata cum ipſis tumorum principiis, ita ut altera die citra aliam remedii exhibitionem integre reſtitutus fuerit.

§. 20. Nec dubito, quin ſangvis hirci, radix rubiæ tinctorum, ſperma ceti & in genere quæ ſangvinis grumos prompte reſolvunt, optima ſint peſtis remedia, ſi ſtatim in principio juſta doſi aſſumantur ad ſudorem. Si quis autem ſufficientiam horum medicamentorum in dubium vocare velit ideo, quod peſtis tanquam morborum princeps generoſa quoque requirere videatur remedia; is ſciat ſimplicium vires non æſtimari pretio,

ſed

ſed effectu, adeoque viliſſima ſæpenumero eſſe potentiſſima. Reſpice quæſo compoſitionem pulveris Montagnanæ, de quo tamen autor ipſe teſtatur, nullum eorum, qui hoc uſi ſunt, peſte interiiſſe. Ejusdem farinæ eſt pulvis rubens Pannonicus, qui ſolus addito Diaſcordio Fracaſtorii ſuffecit Thonero ad plurimorum infectorum curam ac ſalutem, videantur ejusdem Libr. I. obſerv. 1. 2. 3. 4. & 5 in append.

§. 21. Ad imitationem horum poterit quisque varias concinnare pulverum formulas, eosque pro diverſitate ſymptomatum immutare pro lubitu. Diſcat autem meo exemplo, multum referre in quo vehiculo propinentur. Quam plurimi tales pulveres rob ſambuci admixtos aſſumebant ſummo cum fructu, ita ut non raro prima doſis ſuffecerit. Sed bilioſis, & quorum corpora jamjam ardebant, ordinarie cum aceto dedi, unde nunquam non egregie ſudarunt; In vehiculo aqueo ſi aſſumti fuerint, obſervavi vix ſatis potenter aut ſaltim tardius ſudorem promoviſſe, niſi forte offenderint ventriculum humore acido repletum. Maxime autem intereſt citiſſime ſudorem expelli, adeoque terrea cum aceto ſumpta ſunt optima.

§. 22. Præterea notandæ quoque veniunt quædam circa ſudorem cautelæ. Primo, in ipſo ſtatim principio morbi, ſi fieri poteſt, diaphoretica exhibenda ſunt absque mora; atque illud me ſemper male habuit, quod pauciſſimi ægrorum in tempore veniant. Quidam ob egeſtatem ne quidem auſi ſunt petere auxilium, adeoque ſe DEO commiſerunt unice, donec forte alius commiſeratione motus eorum ærumnas nobis indicaret. Quidam ob avaritiam non niſi ſumma neceſſitate coacti ad medicinam confugerunt, ignorantes, quod omnia relinquere in morte jamjam appropinquante, vel ſi evadant, plus damni propter tardiorem reconvaleſcentiam pati, ipſos oporteat. Quidam ob metum ejectionis malum celarunt, quamdiu poſſibile fuit, ſervi

puta cum ancillis, donec tandem præ vertigine in terram concciderent. Quidam vero arcanis ſuis confiſi ſerius ſapuerunt, poſtquam ingraveſcente malo, meritas ſuæ cunctationis vel potius imaginatæ prudentiæ pœnas dediſſent.

§ 23. Dicam breviter, quodnam periculum è mora naſci poſſit. Sicuti pleuritis, quam in principio unica ſudoriferi potentioris doſi facillime curamus, poſt auctam inflammationem atque ſuppurationem peſſima ac tantum non lethalia gignit ſymptomata; ita quoque tantillum ſangvinis ex terrore peſtilenti coagulatum, quo diutius in corpore deliteſcit, hoc magis currumpitur ac putret, ideo quod natura pavida illum aggredi detrectet atque abhorreat. Interim vires decreſcunt, anxietas cordis augetur, ut ne ſudori quidem debitam quietem concedat; carbunculi & bubones interiora occupant, quorum principium minus rebelle felicius atque citius extirpari potuiſſet ab initio. Tum enim cunctandum non eſt, ſed allaborandum usque dum æger ſudore perfundatur optato. Hunc in finem perquam commode adhibentur lateres calefacti, atque fervente aqua repletæ lagenæ (Wärmſteine und Wärmflaſchen) ſi pedibus dorſoque ſupponantur poſt aſſumtum medicamentum; ita enim ſudor egregie acceleratur, qui continuari debet, donec manifeſtum ſequatur levamen. Ne credas vires per diuturnitatem ſudoris perdi; quantum namque decedit morbo, tantum accedit viribus: ac certum eſt plus valere ſimplicem ſudationem rite continuatam, quam ſuperficialem centies reiteratam; movet enim, ſed nihil promovet, ac ferme ſimilis eſt efficaciæ, qualis aquæ gutta ſucceſſive & per longiora intervalla igni aſperſa; ſcilicet hoc modo eundem nunquam extingves, quod facile impetrabis, ſi una vice infundas affatim.

§. 24. Deinde poſt ſudorem quoque cavendum eſt, ne ab aëre ambiente offendatur æger & refrigeretur. Quamvis cubicu-

biculum etiam calefactum ſit, nunquam tamen concedendum eſt infecto, ut pedes denudet, multo minus integrum corpus, præſertim ſi bubone tentetnr; ſolet enim hic plerumque retrocedere cum inſigni detrimento. Nam & qui nullam amplius moleſtiam ſenſerunt atque ideo lectum deſerentes in liberum prodierunt aërem, vidimus non ſemel pejorem pati recidivam.

§. 25. Peſſimum etiam deprehendi conſilium, quod induſium atque linteamina poſt ſudorem cum recentibus commutare ſvadet. Sed qui poſſent illud non jubere, qvandoquidem omnes communiter contagioſum virus cum lympha è corpore expelli ab alexipharmacis credunt & optant. Huic autem theoriæ praxin non reſpondere monſtrarem aliquot exemplis, niſi viderem idem hoc jam præſtitum à Diemerbr. p. 285. 343. 112, ſeq. ubi per crebriores obſervationes confirmatus ſatis evidenter declarat, linteaminum commutationem omni tempore extitiſſe maxime periculoſam, etiamſi induendum optime calefactum fuerit, nec ullum frigus attigerit infectos. Sed ſurdis narratur fabula!

§ 26. Progredior ad ſymptomatum in peſte obviorum curam. Etenim non ſufficit pro more empiricorum unicum ſaltim omnibus indifferenter ægris exhibuiſſe, poſtquam manifeſtum ſit, juxta diverſitatem ſubjectorum, qvæ peſtis corripit, diverſa quoque apparere ſymptomata. In principio quidem plerique erant vertiginoſi, atque ideo ſuccinum cum cinabari antimonii primis adjeci ſudoriferis, & revera opportuna fuiſſe expertus ſum multifariam.

§. 27. Accedebat ſæpenumero vomitus frequens, qui propter inſignem conatum cor admodum angebat, ut prelo id quaſi comprimi conquererentur ægri; ſed vel ex hac ſola ratione multum periculoſius erat, quod ob aſſumtorum medicamentorum evomitionem nulla reſtitutionis ſpes ſupereſſet. Cum vero terram

Digitized by Google

ram ſigillatam, bol. armenam, corallia, opiata & quæ alias vomitum compeſcunt, viderim inſufficientia, tentavi aquam cinamomi cydoniatam atque hanc omnino efficaciſſimam deprehendi, ſi modo unicum ejus cochleare affunderem mixturæ diaphoreticæ. Majorem exhibere doſin neceſſum non eſt, nec utile; nam & hæc aqua æſtum auget, ſi largius potetur, ideoque ſi a prima doſi ceſſabat vomitus ſudorque fluebat, reliqvum mixturæ ſepoſui, tumque alia pro lubitu dare integrum fuit.

§. 28. Contra ſoporem varia reperi appoſita, caſtoreum, acetum, ſalia volatilia, quippe quæ ſingula infectos potenter excitant. Eſt autem ſopor nullatenus tolerandus, quoniam defectum ſpirituum arguit; qua de cauſa omnes uno ore Practici clamant, ſomnum non eſſe concedendum infecto, antequam per ſudorem natura perfecte allevata ſit: ſatius eſt profecto ſpiritus non quieſcere ante, quam malignus hoſpes ejectus fuerit. Proinde neceſſarium eſt, præter dicta excitativa remedia adhiberi etiam analeptica. Qvanta vero horum ſit virtus ad ſoporem diſcutiendum ex hoc unico exemplo ſatis liquet: Cum ante triennium juvenis quidam, e febre petechiali ſurgens, ſomno adeo profundo vexaretur, ut per aliquot dies noctesque dormiret continuo, atque virium imbecillitatem accuſaret, non obſtante quod largiter ederet biberetque ante conſveta; tunc potionem ex mere analepticis præſcribo, atque experior cum admiratione, ſomno ſepultum reviviſcere intra ſemihorulam, qua primam potionis doſin aſſumebat.

§. 29. In peſte igitur non ſecus ac in aliis febribus malignis, quæ cum ſumma virium proſtratione conjunctæ ſunt & langvore, nunquam, niſi ægri abhorreant, omittenda ſunt ambra, confect. alkermes, atque de hyacintho, ſyrupus flor. tunicæ &c. imo ſi animi deliquia ſuperveniant, quod in ſubjectis debilio-

bilioribus obſervare licet, addi poſſunt acetum liliis convalliis affuſum, aqua hirundinum c. caſtoreo, ſpiritus vitrioli cephalicus, ſpiritus formicarum acidus, atque ſimilia.

§. 30. Contra æſtum ſitimque intolerabilem nitrum cum floribus ſulphuris aliquoties exhibui, atque ſic utrique paſſioni egregie intra horam ſatisfeci, imitatus in hoc vulgare militum experimentum, quo pulverem pyrium contra omnis generis febres ardentes atque malignas aſſumere conſveverunt. Moneo tamen circa nitrum, in exceſſiva doſi non eſſe exhibendum, ne ſudor impediatur reqviſitus, aut frigidus inde promanet. Perplacet mihi proinde arcanum duplicatum, non quod plane alcaliſatum eſt, verum ſalſum rite paratum, quippe quod non tantum æſtum ſitimque ſatis compeſcit ſed, & blandum ſimul ſudorem movet. In cujus defectu nitrum antimoniatum ſurrogari poteſt, tam quod ex præparatione antimoniii diaph. ſimplicis remanet, quam quod habetur ab antimon diaph. martiali atque antihectico Poterii, quod utrumque ob dulcedinem ferream atque ſtanneam mihi admodum probatur.

§. 31. Adhæc ut ſitis ſedetur, potus medicandus eſt. Cereviſiæ, ſi eam ægri non abhorreant, addi debet gelatina C.C. in largiori quantitate, aut loco illius præſcribatur decoctum C.C. cum ſcorzonera, aut julepi probe acidulati ſpiritu vitrioli (quem tanti æſtimavit Mindererus, ut pag. 249. ingenue fateatur, ſe nunquam, vel ſaltim inermen ad peſtis curationem accedere, ſi vitriolatorum uſus ſibi interdiceretur) vel ſpiritu ſulphuris, viridis æris &c. Nimium autem edulcorari non debent, ob metum ſubſequentis diarrhœæ, ad cujus præcautionem ſuccus cydoniorum addi poteſt, non minus infectis conveniens quam citri ſuccus, juxta Prævotium de remed. mat. p. 108. & Gabelchoverum Cent. V. cur. 70. in annotat.

§. 32. De cetero omnis hauſtus frigidus in peſte ſumme nocivus eſt; & quod vinum attinet, non ignoro ab Helmontio p. m. 772. ejus potum ſerio ſvaderi, in peſte ſimiliter ac aliis morbis malignis; in febre ungarica & petechiali quoque ſingularem vini uſum annotarunt Jo. Rhodius Cent. II. obſ. med. 16. & Th. Barthol. Cent. VI. Hiſt. 7. & Sim. Schultz. in Miſcell. Nat. Cur. in Germ. Ann. III. 266. Nihilominus, ut verum fatear, ſæpius vidi in his morbis plus damni quam emolumenti ab ejus uſu fuiſſe natum, præſertim ſi in augmento malignarum illud petentibus concederetur; nam & præcordiorum anxietas & æſtus & cephalalgia notabiliter intenditur, & quandoque deliria atque motus convulſivi ſubſequuntur, quin imo, ſi poſt horum ſymptomatum remisſionem potaretur, recruduerunt utplurimum omnia. Dicam igitur quomodo vinum in malignis proſit: certum eſt per quotidianam experientiam, vinum modice ſumtum alacres nos hilareſque reddere ac robur corporis augere excellenter; aſt ſi copioſius hauriatur, tandem nos ſomnolentos fieri atque infirmos, ut neque pes neque manus, neque lingva ſatis ſuum officium faciat. Videlicet, quamdiu ſpiritus noſter vitalis ſuperat vinoſum ſibique aſſimilare poteſt, tamdiu vires noſtri corporis augentur; quandocunque vero ſpiritus vini noſtrum ſuperat ſpiritum, tum ſuboritur impotens ebrietas. Jam autem qui allegatas obſervationes contemplatur, deprehendit primo non parum ſed ad ſatietatem ægros potaſſe pleno hauſtu; ſecundo in morbi declinatione præterlapſis aliquot diebus id demum factum eſſe; tertio blandum ſubſecutum fuiſſe ſomnum atque ſudorem cum inſigni euphoria. Inde colligo vinum in his caſibus non tam juvaſſe vi analeptica quam hypnotica, quatenus ejus ſulphur quod ſpiritui æthereo jungitur, plusquam opiatum, ſpiritus vitales ligavit, ut ab æſtu febrili remittere atque placida ſomni quiete frui potuerint; interea criticus ſudor ſponte fluxit. An autem

tem in peſte remedium hoc generoſum æque conveniat, hæreo. Recordor equidem me ſupra enarraſſe hiſtoriam civis, qui tali potione non ingrata ſeipſum ſtatim in principio contagii ſanavit; ſed recordor inſimul, quod in eodem Diemerbrœk legerim, idem experimentum ab innumeris inſtitutum male ceſſiſſe, eosque necaſſe: quare hoc? quia vix centeſimus audet peſtem ſuperare; aſt qui ex deſperatione vinum bibit, nullum inde ſentiet commodum, ſiquidem terroris ideam ſpiritui animali tenacius inhærentem nec facile vini ſpiritus ejicit, nec in corpore figi expedit, quippe quæ in his ſubjectis denuo evolvitur, quotiescunque tantillum bubo vel anthrax dolet. Convenire igitur vini hauſtus poteſt aut in primo morbi principio, ſi animum æger rurſus excitarit, aut poſtmodum in decremento, quando omnibus patienter perpeſſis ſpes reſtitutionis affulget; an etiam in augmento atque ſtatu peſtis utilis ſit, aliis experiundum relinquo.

§. 33. Sed pergendum eſt ad curam reliquorum ſymptomatum, inter quæ primis ſtatim diebus maxime urgent dolores, non modo capitis, cordis dorſique, ſed & bubonum atque carbunculorum. His qua ratione ſuccurratur externe, dicam inferius; verum illi ab uſu ſudoriferorum, ſi expulſum fuerit malum, ſponte evaneſcunt. Attamen interdum contumacior eſt dolor atque vehemens adeo, ut eundem perferre ægri nullatenus valeant; tunc anodyna atque opiata exhibere nil impedit, niſi quandoque concurrens ſopor. Ceteroquin diaſcordium Fracaſtorii tanquam inter cetera theriacalia mitisſimum minusque calidum, vel potius ſimpliciora, opium fermentatum, ejusque tinctura rite parata adhiberi tuto poſſunt.

§. 34. Eodem pacto in vigiliis diuturnis dantur una cum croco atque terris pingvibus. Obſervavi enim, revera terras ſigillatas, bolum armenam, uti & flores ſulphuris gaudere vitute ſomnifera, refrigeratoria ſimul & anodyna. In ho-

rum namque particulis ſulphureis ſpiritus vitales inhæreſcunt quaſi ac detinentur; unde fieri non poteſt, quin ſomnus ſequatur blandus, quandocunque ſpirituum fervor ſive rapidus motus cauſa omnis æſtus, inquietudinis, agrypniæ atque delirii ſedatus eſt. Potentiora ſunt nitrata hoc in caſu, quippe quæ non minus ſunt ſulphurea, uti ex inflammabilitate eorum liquet, ac præterea actu frigida; ut & ob hanc cauſam ea caute infectis danda eſſe ſupra dixerim.

§. 35. Ita dubio procul intelligis ſimul, quænam in deliriis vel præcavendis vel ſedandis conducant; alia experiri hunc in finem non potui, ſi quidem, Deo ſint gratiæ, nullus omnium infectorum, qui meo uſi ſunt conſilio, unquan deliravit, etiamſi non unus eorum mortem obierit.

§. 36. Adverſus convulſivos autem motus, quorſum & palpitatio cordis ſpectat, antepileptica in aliis febribus malignis quoque uſitata adhibui, quæ meo voto ſatis reſponderunt, nempe cinnab. antimonii, unicornu verum, liquorem C. C. ſuccinat. caſtoreum atque rutam.

§. 37. Hæmorrhagia raro mihi obvenit, quoniam eo ſemper meam direxi curam, ut ſpirituum & conſequenter ſanguinis motum præternaturalem una compeſcerem. Præſcribi autem in ea poſſunt quæ alias uſitata ſunt adſtringentia, Tinct. ſulph. vitrioli & hæmatitis, cum coralliis, terra ſigill. bolo armena &c. Quæ omnia eodem modo in alvi fluore, frequentiore in peſtilentia, dari poſſunt cum radice tormentillæ atque terra vitrioli balſam. quæ profecto ſola cum opii tantillo, reliquis irritis, aliquoties ſingulare quid præſtare viſa eſt. Adhæc non rarum fuit, diarrhœam per ſudorem ſublatam eſſe non ſecus atque cetera ſymptomata.

§. 38. Etenim hæc tutiſſima omnium methodus eſt medendi peſtilentiæ per diaphoretica, additis pro ratione circumſtantiarum ſive ſymptomatum modo adſtringentibus, modo refri-

frigerantibus, antepilepticis, corroborantibus, opiatis atque ſimilibus. Nec opus eſt ut de Venæ ſectione, Vomitoriis vel Purgantibus multum ſimus ſoliciti. Equidem circa V.S. ſæpius orta eſt diſceptatio, an in peſtis principio conveniat; in progreſſu morbi nemo eſt, qui eam ſuadere poſſit. Exiſtimo autem iſtam controverſiam facile decidi, ſi diſtinguamus inter juvantia & minus nocentia: ſit ita, hunc vel illum poſt V. S. reſtitui, adeoque eam tali ſubjecto maxime robuſto non nocere, nondum tamen ſequitur eam juvare, cum econtra innumeræ teſtentur obſervationes mortem ſubſecutam eſſe ſubitaneam in aliis. Quodſi conſcientia dubia nihil agendum eſt, multo magis religioni erit ea committere, quæ innumeris dederunt exitium.

§. 39. Paulo aliter judicandum eſt de vomitoriis; ſunt, qui ea admodum extollunt, quoniam exiſtimant ventriculum primario affici in peſte, ob inſpiratum atque cum ſaliva deglutitum contagium; ſecundo argumentantur ab aliorum morborum, præſertim febrium malignarum, cura ad curam peſtis; tertio emetica hoc magis urgent, quod videant ægros ſponte ſua vomere. Sed reſpondeo paucis ad primum, eam hypotheſin, quæ docet partem primario affectam eſſe ventriculum, falſo niti fundamento; adhæc per experientiam conſtat vomitoria non æque convenire illis, qui contagium inſpirarunt, quam qui ex terrore peſtem conceperunt, uti non male annotavit Neumeiſterus in epiſtola ad Sennert. (quæ cum aliis annexa eſt operibus Sennerti, edit. Lugdun. Ann.1666.) p. m. 1158. Ad ſecundum moneo, peſtem longe ſuperare omnes malignos morbos, potiſſimum ob deſperationem conjunctam: deinde nec vomitoriis indiget, qui faciliori methodo malignis mederi novit. Ad tertium, exiſtimo non licere concludere a motu naturæ ſymptomatico ad medendi methodum; ſequitur equidem naturam ducem Medicus in motu critico: ecquis vero in contagio cum alvi fluore adhibeat purgantia, aut in hæmorrhagia venæſectionem?

idem agit qui emetica propinat in conjuncto vomitu. Quid ſi enim in ipſa ventriculi ſubſtantia hæreat carbunculus? aut ſi in ejus cavo reſideat humorum peccantium ſaburra, quid opus eſt vomitorio, quando ventriculus plus ſatis ſeſe exonerat ſponte?

§. 40. Si quis tamen vomitoria in cura infectorum exhibere velit, hunc admonitum velim, ut ea juxta modum Sayeri ſupra laudati non niſi in primo principio præſcribat, antequam bubonis vel carbunculi veſtigium appareat. Nemo equidem noſtrum, quantum ego ſcio, facile ea tentavit; unicam autem vidi mulierem clinicam, quæ vomitorium e pharmacopœa allatum prima die, qua nauſeam & vertiginem ſentiebat, aſſumſit, a meridie bubo inguinalis erupit, tumque meam imploravit opem, reſtituta eſt cum DEO, iisdem interim afflicta ſymptomatibus, qualia ceteri emetico intermiſſo patiebantur.

§. 41. Deinde ſubjectis non niſi paulo robuſtioribus dentur. Solet enim vomitorium non parum vires dejicere; ſed harum jactura omni ſtudio evitanda eſt, ne in expellendo poſtmodum morbo natura deficiat. Et quamvis ſudorifera quoque ægrum quodammodo debilitare videantur, maximum tamen inter hæc & illa diſcrimen intercedit; ſiquidem unicum vomitorium plus virium deprædatur quam ter repetitum ſudoriferum. Imo non ſemel obſervavi tam in hoc quam alio morbo ſudorem magis levare, ſi modo legitima diaphoreticorum doſis exhibeatur; minor doſis diu anxios reddit ægros, antequam ſudor coactus ac violenter expreſſus ſequatur, tumque non parum infirmantur; nihil horum patitur ægrotus, ſi prompte ab aſſumto ſudorifero ſufficienti ſudor fluat; ideoque ſatius eſſe deprehendi, ſi paulo largiore, quam ſi parciore diaphoreticorum doſi utamur. Præterea ut ſupra innui, ea ſeligi poſſunt remedia, quæ facilem ſudorem movent, & quæ vires ſimul analepticas poſſident, ut hoc pacto robur infectorum vix ac ne vix quidem infringatur.

§. 42.

§. 42. Porro ſi quo in caſu vomitorium non modo tutum, ſed & neceſſarium eſt, erit ſane tum temporis, quando quis ſtatim a paſtu inficiatur; cibus enim atque potus dum a ſpiritibus perterritis deſeritur, non poteſt non degenerare in cruditates, quæ non tantum morbi vehementiam augere poſſunt, ſed & periculum; quandoquidem medicamenta poſtmodum aſſumta, ſi coacervatis in ſtomacho pravis humoribus immergantur, nullius ſunt uſus atque efficaciæ. Niſi igitur natura ſua ſponte per vomitus ventriculum ſufficienter exonerarit, peropportunum eſt emeticum propinaſſe.

§. 43. Eligendum autem eſt, quod præ ceteris cito vomitum provocet, quoniam tardioris operationem per horam unam alteramque expectare non expedit; item, quod nimium non commoveat corpus, ad evitandum virium diſpendium; &, ſi haberi poteſt, quod per inferiora non purget, ſed per ſuperiora tantum.

§. 44 Sunt enim purgantia, quemadmodum in reliquis malignis, ita & in peſte ſumme periculoſa; ab iis etenim naturæ vires dejiciuntur, ſanguis ceterique humores, laudabiles pariter ac excrementitii, commoventur atq; turbantur inſigniter. Quid multa? experientia ſufficienter demonſtravit omni tempore, non modo fortiora purgantia, ſed & mitiora lenitiva tam in principio, quam ſtatu ac decremento fuiſſe peſſima; imo & clyſmata plerumque in majus periculum ægros conjeciſſe, ſiquidem disparentes poſt purgantium uſum bubones vel inopinata mors illico ſequitur, vel petechiarum itidem lethalium proventus copioſior.

§. 45. Sed nunc tandem tranſeo ad curationem peſtis chirurgicam, ſive externa bubonum atque carbunculorum remedia. Bubones, ut ſupra innui, vel diſcutiuntur, vel poſt ſuppurationem aperiuntur atque conſolidantur iterum. Diſcuti autem poſſunt variis modis; ſed horum quidem alii tuti, alii minus tuti videntur.

§. 46. De Mercurialibus, quorum efficacia in reſolvendis tumoribus morbi gallici aliisque notiſſima eſt, dubitandum non foret, quin bubones quoque peſtilentiales diſcutere queant; horum tamen uſum minus tutum ſatis demonſtrat unica, quæ apud Diemerbr. legitur hiſtoria. p.268. Videlicet chirurgus quidam caſtrenſis peſte corripitur, aſſumto ſudorifero prodit in inguine bubo, levaturque ſtatim æger iſta ſequentique die; cum vero unguentum mercuriale ſuperimpoſuiſſet, bubo diſparuit, febris recruduit cum maxima cordis anxietate, virium proſtratione ac vomitu, paulo poſt apparuerunt exanthemata purpurea, & poſt tres horas mortuus eſt. Idem hoc Simonio Medico Pariſienſi atque pluribus aliis eveniſſe ex hydrargyri uſu teſtatur Palmarius de febr. peſt. cap.24.

§. 47. Quid dicam de oleo ſcorpionum? Habeo ſane compertum, iſtud vi repellendi gaudere notabiliter. Vidi ante aliquot annos amicum quendam, cui pro arcano contra ſcabiem communicatum erat hoc oleum, ſe crebrius eo inunxiſſe, atque hoc pacto ſcabiem ſemper evanuiſſe, ſed in loco vicino apparuiſſe eodem tempore, poſtquam vero meo conſilio expellentia aſſumſiſſet, plane convaluit ab ejusdem olei inunctione. Non diſſimilia ſunt quæ in peſte correptis obſervavi. In omnibus quidem poſt oleum ſcorp. bubonibus junctum deprehendi dolorem ceſſaſſe tumoremque imminutum fuiſſe quotidie; multis hoc profuit egregie, nimirum qui largiter ſimul ſudabant: nihilominus in aliis, præſertim qui bubone ſubalari laborabant, manifeſto cordis anxietas aucta eſt, eventu minus felici. Sunt equidem non pauci, qui pro ſummo contra peſtem arcano id commendant, vid. præ cæteris Oſw. Gabelchoverus Cur. Med. Cent. V. cur. 98. in annotat. Velim tamen notari, ab iisdem oleum ſcorpionum Matthioli non bubonibus aut carbunculis, ſed regioni cordis atque pulſibus inunctum, atque hanc inunctionem, ſi neceſſitas urſerit, poſt tres horas repetitam fuiſſe.

Pari

Pari forte intentione, ſed impari ſucceſſu plures quidam Medicus anno præterito juſſerat, non modo præſervative ſed & curative pectus ſimul atque dorſum munire emplaſtro magnetico arſenicali, theriaca atque mithridatio. Verum exinde in ſanis quoque auguſtia præcordiorum ſecuta eſt non levis. Quam ineptum autem fœminis hoc pectorale fuerit, quivis conjicere non difficulter poteſt. Si quid hac in parte agendum eſt, probarem potius inunctionem pectoris ex oleo ſcorpionum Matthioli, præſertim cum in malignis febribus illud ipſum non inefficax deprehenderim. Biennium fere prælerlapſum eſt, quo Studioſus Medicinæ de contubernalis ſui ægritudine apud me conqueritur, conſiliumque petit contra calculum renum. Ego vero regionem lumborum atque dorſum ſæpius oleo ſcorpionum Matth. inungi, atque oculos cancrorum forte cum ſale vol. ſuccini intro aſſumi jubeo; aſt cum altera die ægrum accedo, ecce tum dolorem dorſi ſtatim ab inunctione ſedatum, aſt pectus atque brachia petechiis conſperſa intelligo. Lætor itaque conſilium meum præter intentionem optime ceſſiſſe, atque ut certus evaderem, num oleo ſcorpionum vere virtus ſedandi atque diſcutiendi dolores malignarum febrium competeret, præſcribo id aliis quoque data occaſione, ac omnino conveniens, quod caſu inveneram, remedium deprehendo. Quod ſi igitur malignitati hoc oleum reſiſtit, vero ſimile eſt, eam à corde quidem expelli, ſi pectus inungatur, ſed contra repelli eandem, ſi bubonibus applicetur. Nam & per os exhibitum ad drachmam unam alteramve, in peſte incredibilem præſtare effectum teſtis eſt Anton. Fumanellus; & ab uncia ejus una, quam delirans infectus per errorem epotavit, tres ſimul bubones diſruptos, eademque nocte ſedata deliria, ſublatumqve periculum, legi poteſt apud Gabelchoverum c. l. pag. 219.

§. 48. Quæ de oleo ſcorpionum exterius adhibito dixi, eadem pene obſervavi poſt uſum bufonum; etenim

nullus unquam bubo ad maturationem devenit, cui mature vel oleum ſcorpionum inungere vel bufonem deſiccatum ſuperimponere juſſi. Certum autem eſt dolorem inde ſedatum tumoremque imminutum tandemque ſublatum fuiſſe; aſt virus peſtilentiale hoc modo extrahere non licuit. Paracelſus quidem in tr. I. de peſtilitate p. 335. ranas, bufones, cochleas, tincas, angvillam, muræenas, paſſeres, gallos, pavones, cornices, corvum, ciconiam, & in genere omnia animalia, quæ araneis ſimilibusque venenis veſcuntur, commendat contra peſtem, ſpecialiter autem in conſil. antipeſtil. ad Sterzingenſes p. 358. bufones in ſole deſiccatos bubonibus peſtilentialibus imponere jubet, donec venter illorum ab extracta virulentia intumeſcat & turgeat. Huic adſtipulatur inter alios Hartmann. in prax. chymiatr. p. m. 917. his verbis: bufones exſiccati, ſed per caput ſaltem (ſi nimirum per corpus transfigantur, non attrahunt venenum) transfoſſi & tumoribus peſtilentialibus ſuperimpoſiti (ventre bufo applicetur) manente cute integra venenum ad ſe attrahunt, ita ut licet aridiſſimi ſint & malleo complanentur (ante complanationem ducantur per acetum, vel relinquantur in loco udo) tamen paulatim ita turgeſcunt, ut quaſi rumpi videantur.

§. 49. Verum ego non modo transfoſſos ſed & ſuſpenſos & fame extinctos adhibui promiſcue in viris pariter ac fœminis, (non obſtante quod Paracelſus p. 347. potius ſexui ſequiori eos commendet) fuitque omnium unus idemque effectus, nunquam tamen bufonem tumidum, ſed omnino veriſſima deprehendi, quæ Helmont p. 884. habet: fateor, me bufones applicuiſſe bubonibus & eſcharis tam in pectore, capite, mammillis, quam alibi, tam in viris quam mulieribus; ac ubique non ſine prompto juvamine & doloris mitigatione, at nunquam vidi applicatum bufonem intumuiſſe tantillum.

§. 50. Quid multa? idem Helmont bufone quoque pulveriſa-

Digitized by Google

veriſato uſus eſt, in aquæ ſimplicis tantillo ad conſiſtentiam pultis decocto, atque ab hujus applicatione ſubinde dolorem anthracis bubonisque mitigatum notavit p. 876. Imo Paracelſus ipſe p. 347. buſonem ranamque contundere jubet atque cum opopanace, galbano, ſerapino atque bdellio in aceto roſaceo ſolutis, camphora item atque flor. ſulphuris commiſcere docet pro uſu externo in bubonibus virorum æque ac mulierum. Proinde non video quamobrem ſuperſtitioſa illa atque phantaſtica per caput transfoſſio inſtituatur atque adeò inculcetur, quandoquidem pulveriſatus bufo easdem adhuc virtutes nempe anodynas, non minus quam integer poſſidet.

§. 51. Spectant huc quoque illa, quæ de hyoſcyamo & braſſicæ foliis aſſerit Schenck L. VI. p. 800. De hyoſcyamo quidem refert è Mizaldo, illum bubonibus admotum feliciter hos ſanare atque diſpergere; ac præterea ſi quis ſaltim hanc plantam ſecum geſtet, tutiſſimum fore à bubonibus peſtilentialibus. Quanquam vero hoc ipſum amuletum contra bubones in medio relinquam, non tamen dubito de virtute ejusdem hyoſcyami externa, ſi jam præſenti buboni applicetur. Cum enim ſæpiſſime illius efficaciam deprehenderim inſignem tam in diſcutiendis tumoribus podagricorum quam teſticulorum ſumme dolentibus, idcirco mihi admodum probabile videtur, ſimile quid præſtare poſſe in bubone maligno, propter vim anodynam, quæ in hyoſcyamo manifeſta eſt.

§. 52. De braſica poſtmodum ſubjungit, hujus folia, ſi buboni peſtilentiali imponantur, e veſtigio illum retropellere, aſt ſiniſtra ad ſalutem via; hoc enim pacto in Italia ſolet plebs paupercula peſtem celare, ob quam ſi innoteſcat, ex urbe ejicitur. Malunt ſcilicet exitium quam exilium, vitæ potius quam rei familiaris diſpendium pati. Videtur autem braſica hæc refrigerando repellere, quemadmodum alias inflammationibus applicata æſtum ſedare atque tumorem diſcutere ſolet, vel etiam lac

Xxxxx 2 extin-

extingvere, ſi mammis braſſicæ capitatæ folia frigide applicentur atque iteratò. Igitur cum cautione imitandum eſt vulgi experimentum, cujus Diemerbrœck p. 249. meminit, quando bubonibus æque ac anthracibus braſſicæ rubræ folia oleo raparum imbuta adhibuerunt optimo cum ſucceſſu. Videtur namque hoc remedium potius carbunculis convenire quam bubonibus, uti ſuo loco dicetur.

§. 53. Igitur ut conſtet, quid in genere de medicamentorum externorum diſcutientium vel repellentium uſu in bubone peſtilentiali ſtatuam, lubet paulo penitius ſed breviter eorum differentiam ac modum operandi examinare. Videlicet Diſcutientia (quo nomine generali omnia remedia compello, quæ tumorem quendam quocunque modo reſolvunt ut evaneſcat) alia ſunt anodyna, alia refrigerantia, alia antiſpaſmodica, alia adſtringentia, alia denique ſtrictiori ſenſu reſolventia, volatilia, acria, & penetrantia.

§. 54. Anodyna, ſive mitiora uti lac tepidum, butyrum non ſalitum &c. ſive fortiora ex croco, ſolano, mandragora, hyoſcyamo atque opio parata, plurimi ſunt uſus in tumoribus doloroſis. Quamdiu namque dolor furit, tamdiu quoque tumor accreſcit, ubi vero dolor ceſſat, tum remanens tumor vel à natura ipſa diſcuti poteſt, vel ad maturitatem deduci, ſi jam forte collecta ſit materia purulenta.

§. 55. Idem poſſunt refrigerantia in inflammationibus; ſperma ranarum, albumen ovi, ſal comm. nitrum & remedia ſaturnina, minium, ceruſſa, lithargyrium &c. Quis enim neſcit ab horum uſu e. g. eryſipelas evaneſcere, quamprimum æſtus ſedetur.

§. 56. Nonnunquam vero antiſpaſmodica requiruntur, ruta, verbena, betonica, hypericum, camphora, ſuccinum, balſ. peruvianus, petroleum, pingvedo cati ſylveſtris, caſtorei &c. Videmus enim quotidie v. g. ab infixa ſpina vel contuſione

pri-

primum dolere partem læſam, ex dolore criſpantur fibræ, ac poſtea accreſcit tumor, hoc magis, quo major fuerit dolor atque fibrarum ſpaſmus. Hic nimirum ipſe cum circulum ſangvinis quodammodo intercipiat, ac ſangvinem quidem per arterias e corde appulſum admittat, refluxum autem per venarum compreſſionem impediat, fieri non poteſt, quin a retento in partium poris ſangvine tumor in tantum aſſurgat, in quantum earum fibræ ſeſe extendi patiuntur. Atque huic ſpaſmo ſicuti anodyna & refrigerantia, dum cauſam ſpaſmi, nempe dolorem vel æſtum tollunt, medentur per accidens; ita primario antepileptica ſeu antiſpaſmodica conveniunt, præſertim ſi pars affecta nervoſa ſit admodum aut membranoſa, v. g. in tumoribus capitis, teſtium, articulorum &c.

§. 57. Hæc ſunt remedia quæ fibrarum præternaturalem tenſionem tollunt; verum etiam dantur tumores, qui potius a nimia laxitate fibrarum proveniunt, nempe minus dolentes, ſeroſi vel œdematoſi. Huic fibrarum imbecillitati occurrimus vel nervinis jamjam recenſitis, ac potiſſimum roborantibus, ſalvia, majorana, roremarino, ſpica, lavendula &c. Vel adſtringentibus, uti ſunt flor. roſarum rubr. balauſtiorum, cortices granat. folia myrti, quercus, gallæ, ſangvis draconis, bolus cum aceto, vitriolum, alumen.

§. 58. Denique ſunt & alia, quæ ipſam materiam peccantem & morbificam, nempe ſangvinem congrumatum, ſerum viſcidum &c. attingunt atque reſolvunt, e. g. flor. chamomillæ, ſambuci, ſemen aniſi, chelidonium, (a cujus radice intra 7. horas bubonem peſtil. diſcuti Tabernæmontanus affirmat) gummi ammoniacum, ſagapenum, vinum, ſpiritus vini, acetum, ſpir. lumbricorum terreſtr. ſalis ammoniaci, urina, & quæ ex mercurio parantur inunctiones atque emplaſtra.

§. 59. His præmisſis facile eſt judicare, quænam ex jam recenſitis remediis in cura bubonum malignorum locum habere

Digitized by Google

bere queant. Danda nimirum eſt opera, ne repellatur tumor, ſed ut potius per cutis poros diſcutiatur. Adſtringentia igitur & nimium refrigerantia hic abſint; adhibeantur autem anodyna ſi dolor urgeat, cum antiſpasmodicis & reſolventibus; ut & refrigerantia mitiora, ſi inflammatio accedat. Utinam vero diſcutientia facultatem, quam veteres iis asſignarunt, poros cutis aperiendi ac dilatandi, humoresque tumorum vitioſos in vaporem convertendi certo atque ſemper posſiderent. Quid enim convenientius foret, quam illorum ope malignum virus e bubonibus elici. Sciendum ergo eſt, diſcutientium horum vires ſaltim in eo conſiſtere, quod reſolvendo aptam ad disſipationem reddant materiam, quam poſtmodum ſola natura ſive ſpiritus expellere valet. Itaque ſi hæc deficiat, remeat potius intra corpus vitium, non ſecus ac ſi repellentia adhibeantur. Atque hanc ob cauſam eadem hæc remedia diſcutientia nunc proſunt, nunc vero, imprimis ſi medicamenta interna non æque cooperentur, magis nocent. Hoc igitur qui timent, malunt potius bubonum virus per maturationem evocari quam disſipari; aſt ſicuti fruſtra tumorem, qvi jam ad ſuppurationem vergit, diſcutere, ita non minus inconvenienter maturationem qvandoqve accelerare nonnulli moliuntur. Utantur alii ventoſa, attrahentibus acrioribus, aut etiam cauſticis & veſicantibus, cantharidibus, flammula, ranunculo acri &c. ut humorum affluxum bubonisque incrementum promoveant atque accelerent; mihi tamen minus placere poteſt, quoniam plerumque ob dolorem jectigatio, anxietas præcordiorum cum febre intenditur. Adhæc facile iis carere poſſumus: aut enim in principio tumor eſt parvus, tunc ſane diſcutientia externa ſufficiunt, ſi modo ſudorifera interna ſimul aſſumantur: aut tumor magnus eſt atque ad ſuppurationem ſponte inclinat, quid opus eſt attrahentibus? Præſcribantur tum potius emollientia & ſuppurantia, violaria, malva, melilotus, radix lil. alborum

rum & altheæ, radix cynogloſſæ, quam præ aliis hoc in caſu Droëtus commendat juxta Dimerbr. p. 249. Imo vero ipſa ſuperius laudata diſcutientia, ſi ad ſuppurationem tendat bubo, non parum eundem maturare ſolent, nam & anodyna, refrigerantia & antiſpasmodica fibrarum duritiem emolliunt, adeoque faciliorem puri exitum parant, & reſolventia, quam diſcutere non poſſunt, materiam dum commovent, ſolicitant quaſi ipſam naturam ad ejus excluſionem. Quis enim neſcit e. g. emplaſtr. de meliloto, diachylon atque ſimilia ſi mature applicentur, varios tumores diſcutere, aut ſuppurare, ſi jamjam materia ad diſſipandum inepta fuerit. Ubi vero bubo aperiendus eſt, nil vetat ſcalpello aperiri; at qui ferrum reformidant, poſſunt emollientibus addere cepas vel ficus, ſic enim prompte pus egreditur, ut neque hunc in finem veſicatoria aut ruptoria fortiora requirantur. Tandem ut mundificetur iterumque conſolidetur ulcus, adhibeatur balſ. ſulphuris, emplaſtrum diaſulph. Rulandi, ungv. Baſilicon. prunella, plantago &c.

§. 60. Paulo aliter medemur carbunculis. Horum quidem dolor atque ardor, longe ſuperat bubones, ac propterea requiruntur non tantum anodyna, ſed & refrigerantia fortiora. Pulvis bufonis deſiccatus, quem Helmont commendat, egregius eſt, non ſecus ac herba Paris atque crocus, plantago item & ſempervivum, quæ inter alia jam olim Dioſcorides præſcripſit. Spectat huc Avicennæ cataplaſma ex malo punico aut ex carne cydoniorum, quod præ omnibus extollit Prævotius, nec non fuligo cum ſale atque ovorum vitellis mixta, quo remedio ſæpius feliciter uſus eſt Paræus. Atque hoc pacto ſi dolor æſtusque ſedetur, non opus eſt, ut ad uberiorem carbunculi progreſſum inhibendum butyrum antimonii adhibeamus, vel ſcarificemus profunde juxta Galenum, vel juxta Celſum

Celſum ferro candente aduramus, vel cum Paracelſo atque Helmontio cryſtallum circumducamus aut ſapphirum.

§. 61. Potius ſuppurantia poſtulantur, ut a carne ſana carbunculi ſeparentur; quem in finem Myrepſus carnem bubulam imponere jubet, cujus ea eſt virtus, ut poſt triduum carbo cum radice excidat. Folia verbenæ rectæ mire deprædicat Ætius, calendulam Valleriola, ſcabioſam Augenius, lyſimachiam Hollerius, ſucciſam Sennertus, oleum galbani Keslerus. Quæ de ſmilace aſpera ex relatione Donzelli Bartholinus hiſt. anat. Cent. VI. hiſt. 27. memorat, curioſa ſunt; affirmat enim per experientiam ruſticorum Neapolitanorum conſtare, quod ejus folia ſi facie lævi atque glabra applicentur anthraci, feliciter materiam peccantem educant, & contra humorem ad interiora repellant, ſi pars rugoſior atque candida invertatur.

§. 62. Poſtquam autem carbunculus ſeparatus eſt, tum demum ad mundificantia & conſolidantia deſcendere licet, ſulphurea nempe & cetera ad ulcus bubonum commendata; quibus non immerito adjungere licet conſolidam majorem, pariter ac minorem, quarum utramque pro mirabili ad carbunculos ſecreto habet Cortilio, ſi modo recens contuſa imponatur.

§. 63. Hæc ſufficiant, L. B. quæ ſi Tibi forte placebunt, bene eſt; ſin minus, ſcias, me quidem cenſuram eruditorum exoſculari, aſt imperitorum calumnias parum æſtimare.

Tantum.

DISPU-

DISPUTATIO XLVIII.
DE
FRIGORIS DAMNO.
J. J.

QUi de Natura Frigoris hactenus ſcripſerunt, equidem vix conveniunt inter ſe, utpote quorum alii pro accidenti, etiam mere privativo id habent, alii pro ſubſtantia, quæ atomis cubicis, tetrahedricis atque pyramidalibus gaudeat: vel ad Salis cujusdam nitroſi, vel ſpiritus frigidi naturam accedat. Sed meum jam non eſt, falcem immittere in alienam meſſem, aut Phyſicorum placita diſcutere multis, qui medico in foro jam verſor. Suppono interim, frigus per naturam competere omnibus in univerſum particulis, exceptis unice igneis; nempe aëreis, aqueis, terreis, ſalinis, ſulphureis, & quæ hinc miſcentur corporibus; ita quidem, ut tantum remittant de frigore ſuo, quantum de igne participent. Itaque ſi de animalibus & quidem de homine ſpeciatim ſermo ſit, ſatis apparet, ignem vitalem ſive ſpiritum liberalius à Creatore præ vegetabilibus ei conceſſum, ſi cum veteribus loqui licet, optimam competere

Digitized by Google

temperiem. Quodſi ergo ſimilia ſimilibus gaudent, dubium non eſt, quin corpus noſtrum male afficiant, quæ nimis aliena ſunt à natura noſtra; atqui tale præ cæteris frigus eſt exceſſivum, multis modis nos lædens, prout in ſequentibus apparebit. Nimirum operæ pretium feciſſe puto, ſi de Frigoris Damno Diſputationem Inauguralem conſcriberem, tempore præſenti ſuppeditante materiam, fortaſſe non indignam, ut in eam inquiram pro virili. Antequam vero id fiat, converto me ad Æternum Supremumque Numen, ſupplici mente id veneratus, ut Gratia ſua immenſa meis conatibus adeſſe clementisſime, iisque benedicere velit ex alto.

§. I.

FRigida vulgo duplicis habentur generis; videlicet quædam actu, quædam potentia. Hujus generis ſunt quæ vim refrigerandi latentem habent, uti Sal ammoniacum, nitrum, Saccharum Saturni, Semina quatuor frigida majora & minora, Sempervivum & ſimilia. Sed de his evitandæ prolixitatis ergo minus ſolicitus, hac vice magis occupatus ero circa ea, quæ manifeſte talia exiſtunt, uti glacies, nix, aqua frigida, hybernus aer &c. Quamvis enim haud inelegans foret contemplatio eorum, quæ fortaſſis ex abuſu medicamentorum refrigerantium oriri queant incommoda, nec deerit tamen mihi dicendi copia, ſi modo ea colligam, quæ de damno ex actuali frigore ſparſim ab Autoribus annotata ſunt; ita videlicet non tantum pathologice de vario nocendi modo, ſed & practice de præſer-

præſervatione atque curatione ſermonem inſtituere mihi permiſſum erit.

§. 2. Ut ergo qualemcunque in recenſendis aliorum obſervationibus ordinem adhibeam, lubet primum eas proponere, quæ totum concernunt corpus, poſtmodum per partes progrediundo affectus capitis atque colli ſeorſim, dein pectoris, abdominis atque genitalium, & tandem quæ in extremitatibus ſive artubus occurrunt vitia. Monendum autem eſt, me non tam attendere partem refrigeratam, quam partem exinde læſam; ſiquidem haud perpetuum eſt, ut in parte refrigerata præciſe noxam ſentiat æger, ſed & frequentius accidit, licet totum refrigeretur corpus, ut nihilominus damnum in aliqua ſaltem parte notetur potiſſimum, vel e contrario membro quodam refrigerato corpus totum inſimul afficiatur, aut ſaltem pars aliqua remotior.

§. 3. Ad rem: Qui mortui & omnino extincti ſunt frigore hyberno, hinc inde recenſentur non pauci: Equites congelati per alpes equitantes ſcuta & habenas tenentes manibus à *Camer. Syllog. memorab. Cent. 5. part. 60.* alii ab *Amat. Luſit. Cent. 2. Cur. 86.* Potu frigido dum æſtuat corpus affatim hauſto extinctos plures collegit *Marcellus Donatus lib. 4. de Med. Hiſt. mirab. cap. 6. ex Benivenio, Scaligero, Amato Luſitano, Qu. Curtio, Guil. Tyrio, & Appiano Alexandrino.* Vidimus hinc familias, inquit *Caſp. Caldera de Heredia Tr. de potion. variat. cap. 4.* quæ mane antiquo ſplendore illuxerant, veſperi triſti orbitate defleviſſe, potu ſuavisſimo ſed eventu miſero inopinatam mortem illorum, qui ſplendoris vanitatem in aquæ ſumma frigiditate poſuere.

§. 4. De febricitantibus idem affirmat *Galen.* adducitque Arionis Peripatetici exemplum *lib. de Conſuetud. c. 1.* qui ad extinguendum æſtum juſſus à Medicis, ut frigidam potaret, cum alias potioni calidæ aſſuetus eſſet, obiit illico poſt hauſtum. Alius ludimagiſter cum febre ardenti laboraret, & frigidam,

quantum anhelitus ſufferebat, ebiberet, eodem die diſceſſit notante *Fabrit. Cent. 3. Obſ. 48.* Nam & mulier quædam ad reſtinguendum febris ardentis incendium frigida os colluens paucisque horis aliquot urnas ita conſumens in delirium prolapſa interiit, notante *Tulpio lib. 4. Obſ. Med. cap. 10.*

§. 5. Et quanquam non deſint, qui mortem effugerint ſubitaneam, plures tamen inter eos occurrunt, quos conſtat inter ſudandum frigida bibentes, vel ſaltem gelida perfuſos aqua in febres non modo ephemeras aut intermittentes, ſed malignas etiam atque periculoſisſimas incidiſſe, de quibus itidem *Fabrit. Cent. 3. Obſ. 47. & 46.* & *Wepferus in Ephem. Germ. Dec. 2. Ann. 10. Obſ. 171. in Schol. p. 308. Foreſtus lib. 1. Obſ. 8. & lib. 2. Obſ. 2. Cober. Dec. 1. Obſ.* I.

§. 6. Quidam ſub ardentisſimo Sole pilæ luſu incaleſcens ſudansque, cum in cellam deſcenderet vinariam, calicemque vini frigidisſimi epotaret, animo defecit indeque ſemimortuus ad cubile delatus ægerrime refocillatus fuit. vid. *Schenck. lib. 2. Obſ. med. p. 277.* Idem animi deliquium ex hauſtu aquæ frigidæ cum ventriculi dolore acerbo expertus eſt juvenis alius, cujus *Fabrit. Cent. 5. Obſ. 29.* meminit, ut non neceſſum ſit, confugere ad ſanguiſugam cum frigida deglutitam, quorſum Hildanus inclinat, cum frigidus potus, qua talis, ad hæc aliaque graviora ſymptomata producenda omnino ſufficiat; nam & eundem dolorem ventriculi cum mentis alienatione hinc ortam alibi *Cent. 4. Obſ. 38.* commemorat.

§. 7. Sed iter facientes hyberno tempore apoplecticis ſimilia ſymptomata paſſos fuiſſe notavit *Galen. lib de morb. differ. cap. 5.* & alibi inter cauſas convulſionum cum *Hippocr. Sect. 5. aphor. 17.* frigus nominat excesſivum. Apoplexiam autem à gelidæ potu natam recenſet *Schenck. 3. Obſerv. med. p. 324.* & *Hagendorn. Cent. 3. Hiſtor. 79.* refert puerum ſexennem, qui menſe octobr. in præterfluentem Niſſum præcipiti caſu deciderat, ultraque mille

paſſus

paſſus modo ſub, modo ſuper aquis, nataverat, extractum toto corpore rigidum ſine intellectu atque loquela jacuiſſe diu, cum jam vomitu reddidiſſet aquam copioſam & alimenta, alvumq; dejectione ſpontanea exoneraſſet, usque dum calefactis pannis membra probe fricarentur, adhibitisque aquis antapoplecticis aliisque medicamentis idoneis reſtitueretur. Adeo inimicum cerebro, ſpinali medullæ nervisque frigus eſt, cenſente *Hippocrate de Humid. uſu, IV. & Sect. V. Aph. 10.*

§. 8. Magis mirandum eſt, quod narrat *Th. Bartholinus Cent. 6. Hiſt. 88.* Videlicet nautam vidit, qui cum ebrius per glaciem non ſatis firmam aſcendere vellet navem, fallente veſtigio, pedes aqua immerſit gelu fere congelatos, paſſus autem exinde tantam eſt alterationem redeunte ad cerebrum ex calcaneis ſanguine coagulato, ut, cum alias ad omnes actiones facilitate nativa promtiſſimus eſſet, ilico memoriæ infirmitatem ſenſerit, aliaque torporis ſtuporisque inſoliti ſigna ediderit, quæ vix in melius emendari ſpatio potuerunt annuo. Quid? quod Epilepſia quoque a frigore nonnunquam naſcitur, vid. *Beniven. de abdit. morb. cauſ. cap. 46.* & *Wedel. in Ephem. Germ. Dec. 1. ann. 2. Obſ. 160.* præcipue quando in febribus malignis petechiæ, purpura & ſimilia axanthemata retrocedunt ad interiora. Neque rarum eſt, infantes, quos cruſta lactea infeſtat, ſi aeri liberiori atque frigido exponantur, deſiccata illa & evaneſcente, adeoque materia peccante retropulſa, epilepſia corripi morique, qualia exempla mihi etiam notare licuit.

§. 9. Quodſi ulterius frigoris noxam, quam membris particulariter infert, attendere velimus, commemoranda nunc ea ſunt, quæ caput hinc in ſpecie patitur. Itaque Cephalalgia huc ſpectat, quam in Monacho ſene per nives hyeme aſperrima iter faciente, atque in alio quodam viro, qui tempore hyberno in aquam frigidam collapſus erat, annotavit *Foreſtus lib. 9. Obſ. 6. & 7.* Idem alibi, videlicet *lib. 12. obſ. 2. & 4.* Dolores Aurium atque

 Denti-

Dentium ab aeris inclementia natos recenſet: Sed id in vulgus notiſſimum eſt, non minus, quam Anginas, Coryzam, Tumores uvulæ, tonſillarum glandularumque ſublingualium, ſimilesque affectus catarrhales à frigore produci. Vid. *Hildesheimii Spicileg. p. 705. Hœferus in medicat. familiar. p. 403. & Muraltus in Ephem. Germ. Dec. 2. Ann. 8. Obſ. 14.*

§. 10. Ut de Viſus hebetudine ex frequenti oculorum ablutione frigida, quam *Fabritius Cent. 1. Obſ. 27.* memorat, nihil dicam; ſaltim notatu dignior eſt Paralyſis palpebrarum ſuperiorum ex immodica frigidorum applicatione orta, quam memorat *Schenkius lib. 1. Obſ. medic. p. 164.* item linguæ paralyſis, quam ipſe ſibi *Fabritius*, cum puer duodecim annorum eſſet, frigidisque fluminibus diutius innataſſet, contraxerat, ita, ut per plures annos moleſtiam hinc ſentiret non levem, de qua videri poteſt ejus *Centur. 1. Obſ. 95.*

§. 11. *Cumque Hippocrates libr. de aëre, aquis & locis Sect. 3. p. m. 339.* aquas ex nive atque glacie omnium peſſimas judicet, non male agit *Franc. Baco de Verulamio in Sylv. Sylvar. Cent. 4. 396.* quando ex potu aquæ nivalis Strumas in collo naſci vult, frequentes iis, qui ad montium nive tectorum radices habitant; ſiquidem ipſe *Celſus lib. 1. cap. 9.* frigidam aquam ſtrumas excitare docet. Sed Raucitatem inſanabilem ex frigidioris cereviſiæ hauſtu absque tuſſi catarrhove annotavit *Cornel. Stalpart van der Wiel. Cent. 1. Obſ. 27.* qualem ab aëre frigido per ſex menſes durantem, usque dum inter dormiendum ſeri mediocris quantitas per aurem efflueret, recenſuit *Riverius Cent. 2. Obſ. 80.*

§. 12. De Lactis Coagulo & mamilla cum dolore indurata, quod fœmina inter ſugendum eam nimis nudaſſet tempore admodum frigido, videri poteſt *Foreſtus lib. 17. Obſ. 21.* Quid frequentius Tuſſi atque Pleuritide, quotiescunque aſperitas aëris, aut frigus dominatur hyemale? Aſt lethalem pleuritidem ſtudioſi quidam, dum diebus canicularibus æſtuante corpore in

frigi-

Digitized by Google

frigidam inſilirent aquam, experti ſunt teſte *Fabritio Cent. 1. Obſ. 95.* Qui Aſthmate laborant, tempore pluvioſo, nivoſo atque nebuloſo manifeſtum ſentiunt periculum juxta *Foreſtum lib. 16. Obſ. 9.* Difficultatem reſpirandi ſummam in alio poſt ſuperatum per nives iter notavit *Gabelchoverus Cent. 2. Cur. 83.* & Vomicam pulmonum in Sereniſſimo quodam Principe ex potu frigido, quem æſtuante corpore nimis appetebat, deduxit *Verzaſcha Obſ. med. 100. p. 260* ſiquidem & ipſam Phthiſin lethalem ex hauſtu vini refrigeratiſſimi in juvene, & ab hauſtu Spiritus vini frigidisſimi in alio quodam viro natam vidit *Carol. Raygerus Ephem. Germ. Dec. I. ann. 6. Obſ. 210.*

§. 13. Nec prætereunda eſt, quam idem Autor ſubjungit hiſtoriam *Obſ. 211.* videlicet cum circa finem Januarii exundatio quædam inſolita Danubii accideret, forte civis quidam, ut ligna pro opificio ſuo neceſſaria in loco vicino ſita ſalvaret ex undis, ultra tres horas in aquis manſit, quandoque ad alas usque: domum reverſus penes fornacem fortiter calefactam decumbens ſtatim lasſitudinem ſentit omnium membrorum: elapſis aliquot diebus in ſingultum incidit tres dies durantem: inde reſtitutus intra ſpatium anni gutta ſerena correptus primum ſiniſtri, mox etiam dextri oculi uſum amiſit: Poſt triennium horrendis articulorum doloribus corripitur, quibus ſupervenit tremor perpetuus, nullo pacto ſedandus: hæc autem omnia mala ex iſta corporis refrigeratione originem duxiſſe nullum eſt dubium.

§. 14. Quid in reliquis viſceribus abdominis valeat frigus, minus obſcurum eſt. Narrat *Borellus Cent. 3. Obſ. 11.* quasdam puellas delicii gratia deglutientes glaciem, Torminibus, Colicis Doloribus, imo & Dyſenteriis & Obſtructionibus periiſſe: Et *Schenckius lib. 3. Obſ. Med. p. 344.* refert, ſe vidiſſe quendam in Choleram lapſum, cum diſcalceatus more ſuo nudisque pedibus ſupra lapides frigidos marmoreosque ambulaſſet: atque alium in eundem affectum incidiſſe, quod ſingulis diebus æſtivo tempo-

tempore pedes frigida aqua ſibi lavaret. In febre bilioſa cum juvenis potaret frigidam, cardialgia ei oborta eſt enormis juxta *Johan. Rhodium Cent.* 2. *Obſ.* 71. alius tertiana laborans meſſis tempore in agro ſitibundus aquam frigidam copioſe hauſit,hinc hepate refrigerato in hydropem incidit ex relatione *Wincleri Ephem. Germ. Dec.* 1. *ann.* 6. *Obſ.* 52. ita Hydropicus interiit, refrigerato ex hujusmodi potu hepate, qui ordinarie ante prandium ingentem aquæ copiam hauriebat, teſte *Panarolo Pentec.* 3. *Obſerv.* 42. Scirrhum hepatis in presbytero à refrigerio poſt ſudorem nimio notavit *Fabritius Cent.* 3. *Obſ.* 10. Jecur putridum ab hauſtu frigido poſt violentum corporis motum in cive quodam Aventicenſi deprehendit poſt mortem *Bonetus Sepulchr. lib.* 3. *Sect.* 11. *p.* 896.

§. 15. De Lienoſis atque Calculoſis certum eſt, eos nullatenus tolerare poſſe frigus; de fœminis autem, quæ proclives ad Paſſiones Hyſtericas ſunt, lippis atque tonſoribus notum. Exemplum vide in *Foreſto lib.* 28. *Obſ.* 31. *p.* 673. inprimis cum menſes fluunt aut lochia, ſiquidem tales fluxus ſupprimit non ſine graviori periculo & aer incaute admiſſus, & potus frigidus. Vid. *Galenus lib. de V. S. adverſus Eraſiſtr. Solenander Sect.* 5. *Conſil.* 15. *Valleriola lib.* 5. *Obſ.* 10. & *Georg. Francus in Ephem. Germ. Dec.* 2. *Ann.* 9. *Obſ.* 200. Memorabile autem eſt, quod narrat *Muraltus in Ephem. Germ. Dec.* 2. *Ann.* 1. *Obſ.* 100. in partu à frigore ita ſe conſtrinxiſſe uterum, ut obſtetricantis manus premeretur notabiliter, ac doleret, & propemodum pars extrahendæ placentæ præſcindi videretur. Unde *Hippocrates de Humidor. uſu XI. p* 606. frigida utero minus convenientia, & *lib. de Aer. Aqu. & Loc p.* 332. affirmat mulieres quoque propter magnum aquarum frigus in regionibus ſeptentrionalibus ſæpe infœcundas eſſe.

§. 16. Nec genitalia virorum impune ferunt frigoris aſperitatem; Ita meminit *Garmannus in Ephem. Germ. Dec.* 1. *Ann.* 3 *Obſ.* 41. viri cujusdam, qui ſæviente hyemis frigore iter aliquc

hor:

Digitized by Google

horarum equo emenſus Paralyſin penis incurrit, unde impotentia coeundi ſucceſſit, nulla iterum arte curanda, quanquam Medicos non infimæ notæ ſtatim in principio ad conſilium vocarit. Veriſsime *Ariſtoteles lib. 6. de Generat. Anim. cap. 2.* homines in venerem ſegnes reddi ab aqua gelida aſſerit.

§. 17. Sed ad extremitates & artus quoque deveniendum. Memorat *Borellus Cent. I. Obſ. 84.* ægrum, qui frigore nimio in Dolorem Tremoremque pedum maximum inciderat, præcipue dum accederet ad ignem: Et de ſe ipſo *Abenzoar lib. 1. Theizir tr. 10. cap. 2.* Paralyſin cruris ſiniſtri ex vehementi frigore natam, poſtquam ſcilicet per totam diem pluvia ventusque illum à latere vexaret mire, dum curru veheretur. In aliis duobus qui diutius in frigido morabantur, puteum exhauſturi, paralyſin omnium partium inferiorum vidit *Cummius in Ephem. Germ. Dec. 1. Ann. 1. Obſ. 84.* Præ cæteris cuſtodire pedes debent, qui podagra tentantur, niſi majus incurrere diſcrimen malint, *vid. Gabelchov. Cent. 2. Cur. 83.* Ad hunc modum novi Senem podagricum cum de induſtria pedes dolentes aëri liberiori exponeret, ut æſtus quodammodo mitigaretur, in ſingultum, per aliquot dies durantem ac denique lethalem incidiſſe, fruſtra exhibitis omnibus ſtomachicis, Zingibere in India condito, nuce moſchata condita, ſimilibusque.

§. 18. Obſervavit *Galenus lib. 3. de uſu part. cap. 5.* non ſemel digitos à nive mortificatos excidiſſe; quod ipſum ſi non ſtatim fiat in inſtanti, accidit tamen frequentius à Gangræna ſuperveniente, ut teſtatur *Borellus Cent. 3. Obſ. 24. & Diemerbroeck Obſ. 13. & annotation.* ubi præter digitos crura etiam ſphacelata adeoque a Chirurgo extirpata fuiſſe refertur.

§. 19. Qvodſi frigus adeo potens haud fuerit, ut membrum ſenſu motuque, vel ipſa denique vita, privare valeat, ſaltem id ipſum dolere facit ac tumere plus minus; quibusdam enim non niſi pruritus cum rubore ac levi partis intumeſcentia moleſti-

am creat; alii vero dolorem magis vehementem ſentiunt cum fiſſuris cutem modo ſuperficialiter, modo profundius exulcerantibus; quod mali genus peculiari nomine Perniones appellant, his noſtris in terris non rarum, potiſſimum ſi manus pedesve ſpectentur illorum, qui per hyemem tractando humida, vel incedentes per nivem colliqueſcentem artus ſervare ſiccos nequeunt. Mirum enim eſt, quam facile frigus madida corrumpat membra.

§. 20. Hæc atque ſimilia plura, ſi quis in ſummam contrahere velit, apparebit non obſcure, damnum, quod a ftigore nobis imminet, triplicis omnino generis eſſe. Aut enim afficit Spiritus, aut humores, aut ſolidas potiſſimum. Qvanquam enim perpetua ſit harmonia inter dictas corpotis noſtri partes, ut nulla inter eas male habeat, quin reliquæ ſuo modo etiam afficiantur & in conſenſum nolentes volentes trahantur; nihilominus fieri ſolet haud raro, ut illarum quædam præ cæteris vitium contrahat, atque tum affectus prædicatur de ea, cujus læſio magis in ſenſus incurrit.

§. 21. Videamus igitur primo loco, quid ſpititus vitales noſtri corporis patiantur a frigore. Si antiperiſtaſis ad mentem veterum concederetur, dixerim a frigore coerceri particulas igneas, quemadmodum obſervatum fuit a gelu intenſiſſimo vinum conglaciatum vel cereviſiam in medio vaſis partem ſubtiliſſimam & ſumme ſpirituoſam ſervaſſe, vid. *Ind. Orient. part. 3. pag. 188.* Qvid ſi ſtatuam, præcludi a glacie tranſitum, ob rigiditatem coaleſcentium inter ſe particularum aquoſarum, alias fluidarum; ſiquidem major eſt impetus ambientis frigoris, cui reſiſtere ſpiritus vinoſus nequit, atque ideo, dum concreſcunt guttulæ ad conglaciandum aptæ, neceſſario propelluntur, quæ minus cohærent, & quidem verſus centrum, quod undiquae aer ambiens æqaliter urgeat.

§. 22.

§. 22. Verum facilius res expediri poteſt in corporibus viventibus, ſi modo nobis concipiamus ſpiritum inſitum ſenſu eſſe præditum; Quodſi enim quicquam hoſtile advenerit, cui ſe imparem cenſet, fibrasque ſenſu præditas laceſſet impetuoſius, fugit idem quaſi conterritus ad interiora, Cerebrum puta, cerebellum & medullam ſpinalem, deſeritque ſtationem ſuam. Appoſite *Actuarius lib. 2. de cauſ. urinar. c.* 1. Frigore valido, pluviis & nivibus uſqveqvaqve præſentibus, nulli apparent ſpiritus.

§. 23. Qvo altius ergo frigus penetrat, ſpiritibus in fugam converſis, hoc majus imminet periculum. Ponamus, ex toto fugari eos, ita ut deſerant non modo artus, ſed arcem quoque regiam, Cor puta; annon neceſſum eſt ſequi Lipothymiam? Si ſenſoria, potius Apoplexiam? vel denique Mortem, ſi omnino deficiant, partesque congelatas reſtituere nequeant in integrum? quis vero dubitet, oculorum aciem hebetari, quandocunque ſpiritus repelluntur ab organo? aut Guttam ſerenam contingere, ſi contractis per ſpaſmum nervi optici fibris ab influxu penitus prohibentur? ad quem modum patalyſis cruris, lingvæ, penis, ob denegatum robur debitum impotentem reddit alium ad ambulandum, alium ad ſermocinandum vel coeundum.

§. 24. Et quemadmodum in Syncope corpus univerſum friget, ægro ipſo ſæpe inſcio, ita multo facilius eſt explicatu, quomodo in aquam frigidam v. g. lapſi, aut aeri gelido expoſiti Frigus Febrile ſentiant & Horrores Rigoresque, dum ignis vitalis ad ſervandum calorem nativum nullatenus ſufficit. Ad hunc enim modum etiam concipere nobis Tremorem poſſumus optime, quod ſcilicet natura omnes intendat nervos, ut vires totius partisve ſervet; quandoquidem vero hæ minus ſufficiunt, perpetua eſt in utramque partem fluctuatio, ſpiritibus videlicet ad momentum ſufficientibus iterumque deficienbus per vices, adeoque haud conſtanter præſentibus.

§. 25. Quod autem Febres Ardentes atque Malignæ interdum ſuperveniant, vel etiam Inſultus Epileptici; clarius apparebit ex iis, quæ dicenda ſunt inferius, ubi de Inflammatione atque Dolore. Hic loci notatu dignum arbitror, eam ob cauſam leviſſimum etiam refrigerium a potu mediocriter frigido, ab aëris eadmiſſione liberiori, a mutatione induſii ac linteaminum tantum imminere periculum in febribus malignis, præſertim ubi exanthemata, maculæ puſtulæque in cute jamjam effloruerunt, quoniam ſcilicet natura infirmior & tantum non proſtrata, ſi denuo alteretur intempeſtive, vix ac ne vix quidem ſuas recolligat vires, adeoque impar ſuperando morbo ſuccumbat.

§. 26. Quod ad humores, dubium non eſt, quin a frigore ambiente, ſi tranſpiratio ſufflaminetur, coacerventur in corpore. Hinc ſerum maxime colligitur, quod per modum inundationis vel univerſum corpus reddit hydropicum, vel membrum aliquod, ſicubi ſtagnet, tumere facit. Nam & hoc pacto ſangvinis abundantia in corpore ſequitur, ſi nimirum ſupprimatur, qui ſecundum naturam excernendus erat, e. g. ſi Menſium atque Lochiorum Fluxus ob clauſos a frigore poros uteri atque vaginæ non ſuccedat. Quantam vero id turbam in univerſa œconomia animali faciat, nemo non videt, qui hujus mali neceſſarii vim in ſervanda mulierum ſanitate unquam conſideravit.

§. 27. Sed deteriora fiunt omnia, ſi præterea coagulum acceſſerit humorum. Etenim ſi verum eſt, ſanguinem natura ſpiſſiorem, quamdiu calet in nobis, ſuum ſervare fluorem, & ſua ſponte concreſcere, quamprimum refrigeretur, prout ex V. S. collectoque in patina cruore omnibus conſtat; ſequitur multo magis, ab exceſſivo frigore ſi extinguatur inſitus calor, eum in grumos cogi, atque ſic ineptum reddi ad circuitum per poros partium anguſtiores & oſcula vaſorum ſanguiferorum legitime con-

continuandum. En pleuritidis, Peripneumoniæ atque Pleuropneumoniæ cauſas ex aëre inſpirato nimis frigido. Et quemadmodum non infrequenter ſuffocatio imminet a ſanguine congrumato, undecunque is affluat poſt Caſum ab alto, Luxationem vertebrarum dorſi aut Percuſſionem graviorem &c. ſanguis iſte in pulmonum veſiculas delatus, favente potiſſimum inſpiratione aëris paulo frigidioris, fixum ſibi locum reperit aut quærit: Ita nec arduum erit oſtendere, quomodo vel in aquam gelidam lapſi, præſertim diſſipatis per ſudorem ſpiritibus, vel ab hauſtu frigido & copioſo quidem intereant alii, ſi quidem ſanguis coagulatus cor ipſum & pulmones ſuffocet.

§. 28. Quodſi tanta in copia non coaguletur ſanguis, aut maximam partem iterum reſolvatur, concurrente potiſſimum vel pituita viſcida vel materia tartarea & feculenta, jamjam occaſio ſe offert commoda naſcendæ Vomicæ Pulmonum, Scirrhi Hepatis atque Lienis. Ita enim Aſthmatici præ cæteris ob ſeri viſciditatem frigora haud innoxie tolerant; qui enim a calore ſuum ægre impetrat fluorem, is mucus inſtar glutinis refrigeratus longe ſpiſſior redditur ac pene induratur, ut nullo etiam negotio, quæcunque per ſcreatum tuſſimque adhibeatur induſtria, expelli queat.

§. 29. De Calculoſis ita mihi videtur; ſiquidem illi etiam cane pejus & angue arcere frigus a regione lumborum & abdomine debent, niſi præſentaneum incurrere damnum malint. Videlicet aut calculus jamjam concretus in rene latitat, quem paulatim accreſcentem aliquandiu natura tolerat citra doloris ſenſum: quamprimum vero ſpaſmus a frigore natus ſupervenerit, tunc illico creare moleſtiam, & pungere fibras, exquiſito ſenſu præditas, renis pelvisque ab eo extenſas incipit, nec facile deſinit prius, quam ſpina iſta ejecta fuerit. Aut ſi fortaſſe nondum lapis in renibus aut veſica concretus adſit, ſufficit vel ſolum frigus exceſſivum ad turbandum & præcipitandum lotium, ſi modo ejus mi-

minera inſit,ſeu idonea,tenax,tartarea, & quæ ad ejus generationem requirebatur materia. Nihil enim aliud tunc requiritur amplius,quam ut Urina aliquandiu ſupprimatur,usque dum particulæ modo nominatæ inter ſe coëant, ſucceſſuque temporis coaleſcant firmius & indurentur ſufficienter.

§. 30. Quid vero Lac patiatur a frigore, villica potius aut anus caſearia docere poterit; poſtquam enim congelatur,ſecedit craſſior ejus portio a reliqua ſeroſiore, petitque fundum, ita ut maſſa poſtmodum adhibito igne liquefacta priſtinam faciem aut conſiſtentiam nullatenus acquirat, ſed ex toto ſeroſior maneat, niſi quantum materiæ caſeoſæ atque grumorum exinde præcipitatum fuerit. Quodſi proinde ad hunc modum in mammis quandoque alterari contingat lac,facile apparet,quomodo,parte aquoſa per venas atque lymphatica redeunte, non niſi grumi atque materia caſeoſa relinquantur in glandulis tubuliſve lactiferis: Quod ipſum deinceps coagulum ſatis potens eſt corrumpendi ſimiliter materiam omnem, etiamſi optima ulterius ad augmentum lactis adducatur.

§. 31. Neque prætereundum eſt,alio in caſu magis impelli humores,eorumque fluxum accelerari, quod coagulationi atque ſuppreſſioni e diametro videtur contrarium. Quicquid ſit: Experientia tamen oſtendit, Coryzam humidam atque Diarrhœas omnium frequentiſſimas notari per hyemem. Sciendum eſt igitur, quod ad Coryzam, non neceſſario confugiendum eſſe ad impeditam tranſpirationem, atque hinc auctam colluviem ſeroſam, neque ad Sal corroſivum aëris, quod ad nonnullorum mentem pro cauſa frigoris genuina venditatur; cum revera dubium ſit, annon acrimonia illa ſeri e naribus deſtillantis dudum collecta fuerit in corpore ſcorbutico, vel etiam introducta per calorem vel totius, ſi Febris Catarrhalis concurrat, vel capitis in ſpecie, qualis ad minimum in fronte tum temporis notatur ordinarie. Sufficit nempe frigus aëris ut ſic, quippe quod eo ipſo

ſter-

ſternutationes, fluxumque ſeri ſeu deſtillationes accelerare poteſt, quo ſaltim tunicam narium interiorem pituitariam, glanduloſam atque nervoſam titillat, ut inſolitum, moleſtum atque intolerabile; ſicuti videmus a molliori etiam pluma & pulvere minus acri ſimile quid fieri, præſertim in ſubjectis tenerioribus ſenſuque magis exquiſito præditis.

§. 32. Si de Alvi Fluxu ſermo ſit, non putarim facile per tot anfractus inteſtinorum ſurſum atque deorſum ferri contenta, niſi facto impulſu ejiciantur citius quam par erat. Videant alii, quo pacto ex atonia ventriculi atque inteſtinorum Lienteriam deducant, quam unice a frigore natam non ſemel obſervavi ſatis gravem Profecto veroſimilius eſt, irritatis quomodocunque viſceribus & hinc accelerato motu periſtaltico propelli & exprimi, quicquid in alimentorum canali vel continetur vel in eum inſtillatur aliunde, ſeu crudum id fuerit, ſeu digeſtum, ſeu bilioſum atque phlegmaticum. Satis eſt, ſi modo frigus aptum ſit ad irritanda interranea, quod jam porro demonſtrandum.

§. 33. Etenim quod ſolidas partes maxime affligit, Dolor eſt, quem a frigore qua tali deducere non incongrue poſſumus, ſi nobis concipiamus ſpiritum animalem & ſentire inſuetum frigus, ac ægre ferre, hoc ſuppoſito, quod excellens ſenſile ſuum lædat ſenſorium, atque ideo fibras criſpare omnes atque corrugare; quod in cute ipſa ſic ſatis obvium eſt. Habemus jam cauſam evidentem Spaſmi, & ſi reluctetur natura, Motuum Convulſivorum, quandocunque ſcilicet muſculos non omnino rigidos reddit gelu, reddere tamen conatur, contranitente ac repugnante natura, prout ſuperius §. 24. circa Tremorem monui.

§. 34. Ad ſpaſmum refero ſuperius allegatam Uteri Clauſuram intempeſtivam, & cauſam Alvi Suppreſſionis; nam & Iliacam Paſſionem à frigore vehementi & potu frigido, ſi a ſudantibus ingurgitetnr, annotavit Ætius Tetr. III. ſerm. I. c. 28. procul dubio inde natam, quod ſpaſmus inteſtini dolentis, forſan ex inflam-

flammatione motum periſtalticum omnino turbarit, tranſitumque fecibus denegarit in totum. Ut enim ſpaſmus in corpore durare queat, neceſſum eſt cauſam aliquam inveniamûs continentem. Quis enim credat contracturam ſeu curvationem dorſi, quam ſibi Monialis quædam, ex relatione *Mülleri in Ephem. Germ. dec. 2. Ann. 6. Obſ. 16.* hauſtu aquæ frigidæ ad explendam a Dyſenteria ſitim conciliaverat, per octennium potuiſſe perſeverare a ſolo refrigerio tranſitivo? Probabile potius videtur, materiam peccantem, ſanguinem coagulatum aut ſimile quid fixum ſibi occupaſſe locum circa vertebrarum ligamenta muſculosve: quæ poſtmodum neque naturæ neque artis ope tolli potuerit.

§. 35. Motibus autem convulſivis accenſeri poteſt Tuſſis atque Singultus, thoracem ac diaphragma concutientes: Item Vomitus ſtomachum, Alvi fluxus inteſtina, utrumque Cholera p. n. exagitans. Nec dubito mulierum Paſſiones Hyſtericas hic loci commemorare, quando uterus male affectus partes connexas in conſenſum rapit, vel viciſſim ab his in conſenſum rapitur: ſicuti nec Spaſmi nomen inconveniens erit, ubi Suffocatio imminet, convulſo cum cæteris viſceribus thorace ſimul atque collo.

§. 36. Ecquis dubitet, Palpitationes Cordis cum Anxietate ſumma, vel etiam Epilepſiam produci, quotiescunque in Malignis materia peccans revertitur ad Cor, Cerebrum, partesque reliquas nobiliores. Cumque non ſatis obvium ſit, quomodo ea, ſi feculenta, putrida, virulenta ſupponatur, ab aëre vix ſenſibiliter frigido repellatur, ſubſidentibus etiam aut omnino evaneſcentibus puſtulis; facilius exiſtimo rem expediri poſſe, ſi cum *Kircbero, Langio & Hauptmanno* morbos ejusmodi ſtatuamus animatos. Ita enim palindromiam Purpuræ, Variolarum &c. non minus clare nobis imaginari poterimus, quam vires expellentium. Quod enim amaris, acribus, fœtidis fugentur vermes, nemo non admittit: aſt quid humorem malignum urgeat, ut ab uſu myrrhæ,

Digitized by Google

rhæ, camphoræ,liquoris C. C. ſuccinati, caſtorei, aſæ fœtidæ ad ſuperficiem corporis ſeſe recipiat, cuticulamque attollat, cum inter ſudandum commoto ſangvine ſecundum communes circulationis leges hinc inde pererrare poſſit, non æque apparet.

§. 37. De Viſcerum Obſtructionibus nihil peculiare occurrit notandum, quoniam a ſangvine congrumato, pituita viſcidiore vel tartareo ſedimento, ut ſupra dictum, facillime deducuntur. Ita enim Tumores quoque fiunt, ſi major illius materiæ quantitas coacervetur in glandulis v. g. colli, ſublingvalibus, tonſillis atque ſic porro. Dolores autem capitis, Aurium, Dentium, Pectoris, Ventris &c. quemadmodum à frigore ſimpliciter oriri poſſunt, quam intemperiem frigidam ſine materia nominabant Galenici, convulſis nimirum a frigore fibris, uti antehac oſtendi §. 33. ita multo magis & quantitas humorum concurrens fibras nimis diſtendens & acrimonia plus minus vellicans & rodens, malum exaggerare inſigniter ſolet; ut & Inflammatio & tandem Gangræna ſuperveniat, ſi ſcilicet dolor exacerbetur. Atque ideo nec omnes pariter ſimilem patiuntur affectum, aut in eodem gradu, quanquam plures interdum idem ſufferre frigus neceſſe habeant: erunt nimirum alii propenſi fortasſis ad Febrem, ardentem quoq; vel malignam,alii ad Lipothymiam, Epilepſiam vel Apoplexiam: data igitur occaſione, i. e. irritata natura, debili alias, ſequitur effectus plurimum diſpar, nullus tamen,quem ex vehementi dolore,undecunq; oriatur,vel centies natum non inveniamus in Practicorum obſervationibus.

§. 38. Enimvero dubium fortaſſis alicui videbitur, quomodo frigus vaſa etiam perrumpere poſſit ſangviſera,quod Hippocrates de Aer. Aqv. Loc. V. p. 331. aperte docet. Ac ne quis pro commento id habeat, evolvat Ludov. Bourgeois libr. de arte obſtetr. & quidem partis primæ caput 48. ubi per Anatomen cauſa mortis inopinatæ in prægnante fuit detecta, ruptura ſcilicet venæ (uti videtur Gaſtricæ) poſt eſum glaciei ad magnitudinem

Digitized by Google

gemini pugni; etenim ſangvis univerſus in abdominis cavun effuſus deprehendebatur, ut ne gutta quidem in vaſis ſangvinei ſu ereſſet.

§. 39. Unde hic impetus? quæris. Reſpondeo. Si mc do mihi conceſſeris, gelu ſangvinem in vaſis ſtomacho proximi coagulare potuiſſe, ratio jam in promptu eſt. Urget enim ſar gvinis per arterias impulſus cruorem venoſum, hic vero cur per epatis poros tranſire neceſſum habeat, coagulatus autem im pediatur, major ſucceſſive quantitas colligitur, quam ut eam ve na ſuſtinere poſſit: rumpitur ergo nimium extenſa, & quide eo præciſe in loco, ubi grumus ſangvinis magis reſiſtit. Qui enim impedit: hoc pacto etiam explicari hæmoptyſin, & reli quas hæmorrhagias, quæ à potu frigido vel nimio refrigerio fue runt obſervatæ? nempe impedita circulatione ſanguinem extr ſuos limites egredi, dum ſpatium ſibi amplius quærit ob viarur anguſtiam præcluſus, aut nimium preſſus. Si quod vero ſpu tum cruentum cum Phthiſi concurrat, adeoque vel Tuſſir diuturnam ac vehementem, vel Pleuritidem ſuppuratam, ve Vomicam ruptam ſequatur, paremque cum aliis habeat cond tionem in eo declarando non morabor.

§. 40. Potius ad leviores illos affectus qui ſuperſunt m converto, vix ultra cutim deſcendentes, perniones puta quo nomine id omne vitium appello, quod extremitates, digi manuum pedumque, vel naſus etiam, patiuntur à frigore. A que hoc malum nonnunquam levius eſt, interdum etiam grav us. Si levius fuerit, aliqualis tumor tantum in parte affecl deprehenditur cum rubore quodam & pruritu, interdum pe hyemem durante, per æſtatem evaneſcente, ſed redeunt quamprimum frigus anno ſequente rurſus acceſſerit. Cujus r hæc ratio videtur, quod nempe à frigore coagulatæ quædam pa ticulæ ſangvinis intra cutem hærentes impediant quodammod circulationem liberiorem; hinc etiam Rubor atque Tumo

Prur

Digitized by Google

Pruritus autem ex eo naſcitur, quod agitatæ à natura particulæ minus acres minusve duræ impingant in fibras ſenſu inſtructas exquiſito, unde titillantur quaſi. Diſſipantur igitur per æſtatem aucta tranſpiratione, ſed ita, ut quædam reliquiæ in poris remaneant, per hyemem inſequentem iterum augendæ. Atque ita malum iſtud per plures continuari annos poteſt.

§. 41. Quod ſi vehementius urgeat frigus, intenditur dolor, atque tum ex pruritu fit Inflammatio, propter majorem impetum ſpirituum igneorum, qui reſiſtere fortius iſti moleſtiæ conantur. Inflammationem poſtea excipit Exulceratio, uti communiter fieri ſolet, peccante materia in purem coacta ejectaque. Idque facilius accidit, ſi madidæ fuerint manus v. g. quoniam hoc pacto congelato humore propius aggredi cutim poteſt, adhærente gelu aut potius inhærente firmius. Quod autem ex parva ſcintillula incendium haud raro maximum ſeſe diffundat, id quidem vel membri culpa videtur fieri, vel culpa totius, ſi nimirum pars doloris impatiens v. g. calcanei tendo afficiatur, vel corpus univerſum ſit cacochymicum, & ad Gangrænam ſpontaneamque putredinem proclive.

§. 42. Verum jam ſatis de damno Frigoris actum eſt Pathologice, tempus monet, ut nunc quoque de præſidiis loquar, beneficio quorum id declinare queamus vel antecedenter, nos præſervando, vel etiam conſequenter, ſi jamjam aliquot inde vitium contraxerimus. Non enim neceſſum arbitror pluribus hic loci differere de ſignis vel Diagnoſticis vel Prognoſticis aut Anamniſticis, cum nemo inter plebejos ac illiteratos ſit, quem ea fugiant, quæ manifeſte ſenſibus obvia exiſtunt. Converto me proin ad Præſervationem primum, ut conſtet, quibus auxiliis a frigore quempiam ſecurum reddere valeamus.

§. 43. Si *Pechlinum lib. 3. Obſervat. Phyſico-Med. 33. p. 494.* audiamus, nihil magis Svecorum, Livonum & Finnorum corpora conſolidat, injuriisqve aëris ferendis idonea præſtat, quam du-

Digitized by Google

terreatur, quin potius maſcule ſe iſti opponat, ut contra id ipſum ſtrenue pugnet corpusque defendat. Licebit autem poſtmodum ægro etiam, ſi antehac frigido aſſvetus ſit, majore cum fiducia exhibere frigidam, poſtquam experientia didicit, omnia viſcera ejus occurſum familiariter tolerare; namque, ſi quod adeo frigidum eſſet, ut ab eo offenderetur, evidenter offenſam ſuam oſtendiſſet ſanitatis tempore, ut recte judicat *Leonhard. Fuchſius Oper. Part. III. Lib. 4. cap. 3. p. 185.*

§. 46. Si conjecturæ locus, crediderim fructus fragorum, quibus recentibus fricare frequenter manus pedesque jubet *Borellus Cent. 3. Obſ. 32.* eatenus præſervare a Pernionibus, quatenus refrigerant notabiliter, adeoque Spiritus animales ſolicitant, ut paulatim defendere cutim ab injuriis atque moleſtiis frigoris diſcant. Refrigerare autem fraga, & quidem egregie, vel inde liquet, quod per experientiam conſtet non unam, ea jejuno ſtomacho copioſe ingeſta vix impune digeri, quin ſtatim frigus plus minus moleſtum ſentiatur in ventriculo. Idem externe applicata valent, v. g. in Gutta roſacea & Ophthalmia, ſiquidem hoc nomine mire laudantur a *Cardano*, *Geſnero*, *Cratone*, *Crollio* aliisque pasſim.

§. 47. Contraria prorſus ratio videtur illorum qvi, calefacientibus roborare potius partes jubent, qvemadmodum *Sennertus in Praxi lib. 5. Part. 1. cap. 15.* qvi utile putat tibialia ſeu ſaccos lineos Spiritu vini, præſertim ea parte qva pedes tegunt, humectatos induere. Mihi arrideret magis lotio reiterata cum aqua antapoplectica vel Reginæ Ungariæ, ut dicitur, vel potius qvocunqve Spiritu aromatiſato, aut vino, in quo ebullierint plantæ nervinæ, roſmarinus, thymus, ruta, pulegium, calamentha &c. ad imitationem Franciſcanorum qvi tali pacto præcavere ſibi a pernionibus aſſolent teſte *Rod. a Fonſeca Tom. 2. Conſult. 12. p. 54.*

Digitized by Google

§. 48. Neqve vero id abſonum erit, ad hunc modum augere ignem vitalem & excitare per exterius adhibita confortantia, naturæ amica, cum nec alia ſit ratio præſervandi corpus ab inclementia hyemis, qvam roborando & excitando ſpiritus. Svadet hunc in finem *Anton. Cermiſonius Conſ.* 5. *pag.* 3. ne qvis vacuo ventre iter hybernum aggrediatur, ſed poſtqvam præmiſſo cibo vini generoſi & qvidem aromatiſati cyathum epotaverit. Approbat aut certe imitatur ſuo modo id vulgus etiam, qvando per ſemeſtre hybernum tam avide atqve conſtanter ſpiritum frumenti variis modis acuatum, ubivis vendibilem, vel aqvam vitæ, ſi ſuppetat, ex officinis petit potatqve, ut ſe in præſentiſſimo periculo eſſe arbitretur, niſi ante Solis ortum hauſtu ſufficienti reficiatur. Auſim jurare, non paucos citius neglecturos preces matutinas, qvam προφυλακτικὸν iſtud, adeo neceſſarium, prout exiſtimant.

§. 49. Aſt, qvid agendum, ſi jamjam damnum a frigore illatum fuerit? Juxta *Hippocratis* effatum *Sect.* 3. *aph.* 19. calefacere oportet, qvæ perfrigerata ſunt: & *Tr. de Humid. uſu.* 11. *p.* 606. qvæcunqve præ frigore aut moriuntur, aut ulcerantur, his maxime conducit aqva calida. Nihilominus audio experientiam repugnare, cum omnes ore uno clamitent, potius immergendam eſſe partem congelatam in aqvam frigidam, aut fricandam nive. Imo fatetur ipſe *Cous. l. a. p.* 600. ex calidæ perfuſione pedes decidiſſe perfrigeratos. Qvomodo igitur hæc inter ſe cohærent? Solvit hoc dubium optime *Ariſtot. lib.* 1. *Problem.* 55. 56. qvando affirmat, calidis æqve ac frigidis curari ejusmodi ægros, ſed frigida eſſe præmittenda.

§. 50. Talis Curatio Livoniæ, Islandiæ & Norvvegiæ cæterarumque Septentrionalium plagarum incolis uſitatiſſima eſt. Nec enim veſperi diverſorium ingrediuntur, aut ad ignem vel vaporarium accedunt, niſi egregie perfricatis prius manibus, extremo naſo & auriculis plurima nive. Qvodſi alicui traha

vecto

vecto, pro regionis more, manus pedesque probe congelati fuerint, qvamprimum diverſorium ingreſſus eſt, non dubitat ilico immergere partes gelidas in aquam frgidam aut nivem, atqve ſic eas refovet, vid. *Gvil. Fabricium lib. de Gangr. & Sphacelo cap. 13. p. m. 792.* ut & *Thom. Bartholinum de Nivis uſu cap. 29. p. 161. & ſeqq. Sanctorium de Indicant. aqvilibr. lib. 15. cap. 8. pag. 215. Mercurialem de Morb. Pueror. lib. 2. cap. 5. Daviſſonium in Prodr. Severini Id. Med. Phil. cap. 12.*

§. 51. Idem ſuccedit negotium, ſi quis ex toto congelatus fuerit. Si unqvam mutatio ſubitanea periculoſa eſt, certe in hoc paſſu periculoſiſſima eſt: id quod confirmat exemplum illius famuli, cujus *Borellus Cent. 1. Obſ.* 84. meminit, quippe qui cum reperiretur extinctus fere frigore, poſitus in fimo, ut ejus calore nativus calor reſuſcitaretur, tantum abeſt eum reſtitutum fuiſſe, ut potius poſt pauca, quæ indignabundus proferebat, verba, ſubito animam efflaret; procul dubio, quod hominem jamjam invalidum dolor per totum diffuſus opprimeret, qui ſæpe robuſtis fere intolerabilis exiſtit, ſi ſaltim aliqvod membrum frigore confectum ſubitaneo admoveatur calori.

§. 52. Qvemadmodum autem ova congelata & poma tractari ſolent, utpote quæ non in calidam, ubi confeſtim turbantur, flacceſcunt, & paulo poſt corrumpuntur, ſed in frigidam immerguntur, ut ſerventur integra: ita hominem, ſi opus, etiam totum in gelidam demergere aquam convenit. Experimentum ſuppeditat *Fabritius* loco proxime allegato, ex relatione Generoſi Domini Bernhardi ab Hazvelt: is enim narrabat, ſe aliquando incidiſſe in hominem ſecundum viam frigore rigidum ac pene mortuum, qvem plauſtro ſuo impoſitum cum deduxiſſet in diverſorium, hoſpes illico demerſit in frigidam: quo facto undiqve erupit gelu, ut ipſius corpus glacie qvaſi armatum conſpiceretur; tum qvoqve propinavit ei cy-

cyathum ampliorem hydromelitis, qvo ibidem pro potu ordinario utebantur, addito pulvere cinamomi, caryophyllorum & macis, unde ſudor provocatus eſt, ægerqve ſervatus amiſſis duntaxat manuum pedumqve extremis articulis. Simile prorſus exemplum reperitur in illuſtris *Boyle Hiſtoria Frigoris, & ex ea in Act. Angl. Philoſoph. Menſ. Maj.* 1665.

§. 53. Qvidſi vero rigidus ex aqvis protrahatur, anne tum qvoqve conſultum eſt, eundem denuo reddi gelidæ? non videtur! potius alia ineunda via erit. En *Langelotti* conſilium, quod in *Ephem. Germ. Dec.* 1. *Ann.* 6. *Obſ.* 20. habetur: deciderat Vir qvidam Tronnigholmiæ Svecorum, cum paulo incautius per glaciem progrederetur, in aqvam 18 ulnas profundam, ſteteratqve per 16. horas integras erecto corpore anteqvam extraheretur, rigidus omnino. Extractum ſtatim pannis arctiſſime obvolverunt, & ſic ad lenem ignem ſenſim ſenſimqve refocillarunt. Nempe longa experientia compertum habent Sveci, nullum ſubmerſorum ſervari, qvi ſtatim libero aeri exponatur. Idem felici cum ſucceſſu tentatum in aliis. Unde apparet in his caloris eqvidem uſum inſignem eſſe, at eundem ſaltim per gradus adhiberi debere. Non diſplicet proinde inſtitutum *Hagendornii*, qvod in puero ſexenni, cujus mentionem ſuperius feci, egregie profuit. Immitti videlicet æger, poſtqvam hauſtas evomuit undas, in aqvam tepidam poteſt, panniſqve calefactis fricari, & aqva antapoplectica refici aliiſqve cordialibus. vide *Centur.* 3. *Hiſtor.* 79. *pag.* 389.

§. 54. Nullibi autem omittenda ſunt Sudorifera, ut ſanguis congrumatus reſolvatur, qui nunquam non plurimum faceſſit negotium. Quanquam enim calor corporis partiſve reſtitutus fuerit, ſpirituumque vitium eatenus ſublatum, in eo tamen nullatenus acquieſcere licet, cum præſertim fiat haud raro, ut æſtus intenſior; febris ac inflammatio ſuperveniat. Quapropter putarem in hoc caſu mitiora illa, quibus in Cura Pleuri-

tidis

tidis utimur, ſeligenda præ cæteris eſſe, uti ſunt antimonialia fixa, lap. 69. mandib. luc. piſc. Ebur, Dens Apri & Hippopotami, Unicorn. marin. Lithomarga, terra Strigonienſis, fl. ſulphuris atque ſimilia. Si vero febrilis æſtus haud concurrat, nec acriora intermittenda videntur, ſalia volatilia oleoſa & aromatica, ſpiritus ſalis ammoniaci aniſat. & caryophyllat. liquor C.C. ſuccinatus, præſertim ſi circumſtantiæ id poſtulent ex. gr. Spaſmus, Paralyſis, Tremor, atque ſimilia.

§. 55. Nec abs re fuerit Secare Venam, ut liberior ſanguini concilietur motus conceſſo ampliore ſpatio; ita enim grumi felicius iterum diſſolvi poterunt, aut certe ſymptomata inde orta, quæ partem hanc vel illam urgent, neceſſario remittere debebunt. Potisſimum ſi viſcus quoddam patiatur præ reliquis, Pulmo e. g. vel Cor, aut Epar, Lien, Uterus &c. Sic enim aſſerit *Galenus contra Eraſiſtr.* ſe ſola Sanguinis Misſione mulieres Romanas, potu glaciali corruptas, ſervaſſe immunes à cunctis gravioribus accidentibus. Et *Borellus Centur. 1. Obſervat. 84.* teſtatum reliquit ægrum, qui frigore nimio in Dolorem Tremoremque pedum maximum inciderat, ſectis pone malleolos venis paucisſimos intra dies curatum fuiſſe.

§. 56. Ad ſpecialiſſima ut deſcendam, ſupervacaneum arbitror. Quis enim neſcit? in Colica opus eſſe Carminativis, in Pasſione Hyſterica Uterinis, in Calculo Diureticis, in Tusſi Bechicis, atque ſic porro. Tales namque a frigore morbos & naſci toto die videmus, & uſitata medendi methodo ſimiliter tolli. Sicuti vero rarisſimum eſt, a frigore produci ſtupiditatem, ita nec vulgare videtur remedii genus, quod in tribus puellis eodem modo infatuatis, & per 14. dies ad cuncta negotia ineptis expertum ſuggerit *Bartholinus Centur. 6. Hiſtor. 88.* pellem ſcilicet vervecinam calentem recens ab animali detractam,

qua capita frigore ſtupida fovebantur, donec ad ſe rediren miſeræ. Dignum ſane, quod in aliis caſibus adhibeatur ſim liter.

§. 57. Denique ut adverſus Perniones quoque remediur habeatur idoneum, præter vulgatisſima, Rapa nimirum conge lata, Poma putrida, pultem avenaceam, de quibus omnibus vi deri poteſt *Pauli in Quadripart. Botan. pag. 82. 214. & 451.* & qu tanquam ſingularia atque infallibilia commendat *Sorbait Medi Pract. Tract. 5. cap. 7. pagin. 606.* Cerebrum nempe Cornicis & ungventum ex tritico ſub nive vireſcente atque unguento ro ſaceo paratum. Inſtar omnium eſſe poterit Pediluvium ex de coct. agrimoniæ, hyſſopi atque majoranæ, ſi nondum exulcerat ſint pro ſcopo diſcutiendi: ſi exulcerati jam fuerint, ex ochr thermarum, quod utrumque multiplici experimento confirma tum, non poſſum quin omnino approbem.

§. 58. Atque ſic habes L. B. meos de Frigoris damno eos que primos conatus circa materiam non levis, uti prima front videtur, momenti. Hos ut in bonam partem accipere mihi que favere porro, & ſicubi erravero, benigne condonare, defe ctusque meos Tua ſupplere Humanitate velis, unicum eſt quoc abs Te oro atque obteſtor. Deo autem immortali ſit pro con ceſſis viribus Laus, Honor & Gloria in omnia ſeculorum ſe cula.

DISPU-

DISPUTATIO XLIX.

DE

SITU ÆGRORUM COMMODO.

PRÆFATIO.

EXiſtimant equidem plerique Medicorum ſe officio ſatisfeciſſe ſuo, ſi modo neceſſaria ægris medicamenta vel præſcribant, vel exhibeant: reliquum regimen committunt Chirurgis, aniculis ut plurimum imperitis. Mirum non eſt, ſi remedia optima etiam aliquando tententur fruſtra, ubi diæta & cætera circa ægrorum curam obſervanda, temere negliguntur. Adeo refert omnes in curandis morbis attendere circumſtantias, nec quicquam eorum negligere, quæ ullo modo utilia ægrotantibus videntur; ſiquidem ipſe Hippocrates jurejurando ſuo expreſſe adigit Medicos, ut & diætam ægris præſcribant commodam, & quicquid his nocere queat, arceant ſedulo. Miſſis hac vice aliis, dicam de ſitu Ægrorum ſaltim; utpote cujus errores non minus damnum inferre ſolent, quam alius quicunque in cibo potuve aut reliqua diæta commiſſus. Quis auſit ſanare pleuri-

ticum aut febre maligna, petechiali e. g. corre ptum; ſi tempore hyberno haud ſuppetant, qui bus corpus tegatur ac defendatur ab aëris incle mentia. Æſtivis autem diebus, qui ſub tecto ſub limiorum ædium habitant, ac fortaſſe in febren incidunt ardentem, proh! quanta excruciantur ſi ti, quam exuruntur miſeri. Verum jam non vacat dicere de loco, in quo collocandus ſit æger, quanquam & in hoc determinando, tanquam re magni momenti, ſolicitum eſſe oporteat Medicum. Potius de modo loquar, ſeu figura vel poſitura corporis abſolute ſpectata, quatenus vel erigendum illud eſt, vel reclinandum, ut, aut ſupinus jaceat æger, aut pronus, aut in alterutrum latus recubans, prout morbi conditio poſtulat. Abs Te igitur, L. B. id unice contendo, ut hoſce meos qualescunque conatus æqui bonique conſulere, defectusque ſicubi obſerves, favore Tuo ſupplere haud gravatim velis.

§. I.

Est alias aſylum ægrotantibus cunctis unicumque refugium lectus; Nihilominus fieri ſolet haud raro, ut morbus quietem iſtam invideat homini, ipſaque natura diverſum quid ſuadeat. Nam & decubitum vetat interdum ſuffocatio imminens, atque tunc lectum aut omnino deſerere, aut ſaltim erigere corpus neceſſe habent ægrotantes. Orthopnœam vocarunt Græci, quando aliter haud licet reſpirare, quam erecta, ut vulgo loquuntur, cervice, verius pectore ac ore arrecto, ſiqui-

ſiquidem in poſtica colli parte cervix deprimitur hoc magis, quo plus anteriora ejus cum vultu elevantur, urgente ſuffocationis periculo. Scilicet in ſenſu latiore ſic accipio vocem Orthopnœæ, quem hujus vocabuli origo inſinuat; atque ideo non refert, qua ex cauſa lædatur reſpiratio, aut quæ pars afficiatur proprie; ſufficit ægrum vix aliter poſſe, quam in ſitu recto ſpiritum ducere.

§. 2. Autorum obſervationes ſi conſulamus, apparet non difficulter, hujusmodi Orthopnœæ rationem quærendam eſſe modo in collo, modo in thorace atque pulmonibus, modo in abdomine. Sic enim in anginæ ſummo gradu, quem Cynanchen appellant, item in ſtrumis colli grandioribus accidere illam rarum non eſt. A tumore thymi obortam refert *Sim. Paulli in Digr. de Febb. mal.* a polypo ſiniſtri cordis ventriculi *Fürſtius in M. N. C. Dec. II. Ann. X. obſ. 174.* ab inflammatione mediaſtini *Panarolus Pentec. 2. Obſ. 10.* Pulmonum autem vitio, & quidem inflammatorum annotavit *Blaſius Part. 1. obſ. Med. 16.* deſiccatorum *Herc. Saxonia in Panth. L. 2. c. 4.* & *Prælect. Pract. L. 1. c. 26.* Nimis inflatorum *Bonetus in ſepulch. p. 408.* Obſtructorum à lapillis & materia caſeoſa *Salmuth C. 1. Obſ. 7.* Repletorum ſanguine coagulato & nigricante *Willis. Pharmac. Rat. p. 264.* Viſcida pituita infarctorum *Thonerus p. 119. & 120.* Nec infrequens Orthopnœa hydropicis exiſtit, ſeu in thorace collectum ſit ſerum copioſius, quale *Piſo de Morb. Ser. Obſ. 53. & ſeqq.* ſeu in abdomine, quod *Thonerus L. 3. obſ. 7.* teſtatur. Denique abdominis vitio idem ſuffocationis periculum imminet, ſi inflammatio, ſcirrhus tumorve alius hepar aut lienem vel renes etiam occupet. Conferatur *Piſo l. a. obſ. 46. p. 190. & 197.* & *Ballonius Epid. L. 2. p. 497.*

§. 3. Commemoratæ jam, & ſi quæ ſimiles ſunt, hiſtoriæ oſtendunt clarisſime naturam ipſam, urgente necesſitate, levamen aliquod in Orthopnœa quærere. Imminet nimirum ſuffoca-

focatio, quotieſcunque Diaphragma, pulmones vel trachea inſigniter impediuntur, quo minus officio ſuo, ad quod deſtinata illa ſunt organa, fungi queant. In angina cæteriſque colli vitiis via denegatur aeri ad pulmones, atque tunc idem patiuntur ægri, quod laqueo ſuffocati. Quod ſi vero intra pulmonum cellulas materia viſcida vel tartarea, ſanguisve congrumatus hæreat, aeri denegatur ingreſſus: quod & inflatis, inflammatis vel deſiccatis pulmonibus accidit. Nam & in polypo cordis, præcipue ſi ventriculus ſiniſter occupetur eodem, ob impeditum ſanguinis tranſitum, pulmones plus juſto implentur, quo minus aerem excipere valeant. Et quemadmodum aqua in thorace præter naturam collecta pulmonum expanſionem debitam non permittit: ita, quæ in abdomine diaphragmatis deſcenſum ad inſpirationem neceſſarium prohibent, non minorem gignunt difficultatem.

§. 4. Eſt autem periculum longe maximum, quando decumbit æger. Ratio magis evidens eſt in aſcite, ſcirrho hepatis lieniſque ac cæteris infimi ventris vitiis; etenim moles iſta, dum corpus erigitur, muſculos atque integumenta ipſius diſtendit, quod facilius tolerare poteſt æger: aſt in decubitu diaphragma premit periculoſius repellitque verſus ſuperiora, ut pulmones ſpatium, quo ſemet expandant, habeant nullum, aut exiguum certe. Patiuntur ita pulmones atque thorax aliena culpa: propius ac immediate afficiuntur, ſi ſerum atqve pus in cavitate pectoris collectum pulmones undiqve inundet ac obruat: atqve id ipſum in decubitu magis contingit, erecto corpore minus, qvod materia ſupra diaphragma potius fluctuans pulmonibus aliquam adhuc libertatem concedat.

§. 5. Minus manifeſta videtur inflammationis ratio, utpote quæ non deſinit unquam, etiamſi elevetur corpus. Perinde autem eſt, ſeu pulmo inflammetur ipſe, ſeu mediaſtinum, ſeu collum etiam; nec enim refluit ſanguis in hoc affectu ſtagnans, pro-

ut

ut humor alius in quadam cavitate collectus; affluxus autem idem neceſſario exiſtit per arterias, quæcunque fuerit poſitura corporis, quamdiu cordis pulſus non mutatur. Enimvero, ſi quotidianam attendamus experientiam, nemo erit, qui ſi forte digitus inflammetur a paneritio aut ſpina infixa, vel alia quacunque cauſa, in ſeipſo non ſit expertus, dolorem vix tolerandum ſentiri, quandocunque manus in declivi poſita aut pendula fuerit: ſed notabile deprehendi levamen ac pene momentaneum, ſi elevetur brachium, digitusve arrectus, inſtar pupæ circumgeſtetur. Idem in angina & aliis inflammationibus ſupra memoratis accidit, ſcilicet non aliam ob cauſam, quam quod refluxus facilitetur omnino, quando ſanguini ſeroque deſcendendum eſt; ita enim minorem ſentit reſiſtentiam: quam proculdubio majorem experitur, quando in æquilibrio humores exiſtunt: maximam vero ſi aſcendendum ſit ipſi.

§. 6. Quod de ſanguine ſtagnante in inflammationibus jam dixi, pari jure de reliquis etiam tumoribus pronunciandum eſt. Ponamus tracheam comprimentes glandulas colli vel thymum a materia viſcida, tartarea, voca ut lubet, occupari, atqve hinc in majorem accreſcere molem, tunc ſane probabile haud videtur, qvod jamjam firmius infarctum eſt, mutato corporis ſitu, moveri, nedum rurſus diffluere: nihilominus augeri tumorem, ſi libere humores remeare nequeant, extra dubitationem poſitum eſt, ſicuti quotidie cernimus tumores pedum œdematoſos inter ambulandum vel ſedendum enormiter, ſæpe ad rupturam, augeri, ac viciſſim non parum minui, quando nocturnis horis inter dormiendum, vel interdiu lecto ſepultus quieſcit æger.

§. 7. Hæc de ſitu corporis erecto ægris commodo dicta ſufficiant. Videamus nunc etiam decubitum. Quod ad ſupinum attinet, non diffiteor, eundem eſſe minus naturalem, imo, ut verbis *Sennerti L. 4. Inſt. Med. P. 2. 4.* utar, *interdum valde nocere,*

re, & fluxionum atque multorum morborum cauſam exiſtere. Id enim experiuntur ſuo cum damno, qui pollutionibus vexantur nocturnis, quippe qui utplurimum eo tentantur vitio, quoties-cunque recumbunt ſupini, quale quid haud facile ipſis contingit, quamdiu in alterutrum latus cubitant. Eundem corporis ſitum in hæmorrhagia narium plane incongruum, in catarrho ſuffocativo ſumme periculoſum exiſtere paulo poſt declarabitur.

§. 8. Habet nihilominus alio in paſſu egregiam utilitatem eadem poſitura. Refert *Guil. Fabricius Cent.V. Obſ. Chir.54.* generoſum quendam virum ſexagenarium, poſtquam ſpatio viginti annorum Enterocele maxima laboraſſet, in alium incidiſſe morbum, qvo ultra ſex menſes affixus lecto fuit; interea evanuit hernia, ut ne veſtigium qvidem minimum ſenſerit ab eo tempore. Concludit exinde, qvietem & decubitum in dorſum, ut loqvitur, unicam eſſe panaceam herniarum; ſimilem fere hiſtoriam recenſet *Paullinus Eph. Germ. Dec.II. Ann.X. Obſ.190.* Videlicet nemo eſt, qvi neſciat hernioſos, qvi absqve ſubligaculis interdiu vix pedem proferre valent, eadem hæc deponere, cum lectum petunt. Retrocedit etenim portio prolapſa ſive omenti ſive inteſtini ſua ſponte: in hoc ſitu, ſi per plures dies vel ſeptimanas, non dicam menſes permaneant viſcera, nihil impedit, quo minus reſtituatur fibrarum præter naturam relaxatarum ac nimis extenſarum robur debitum.

§. 9. Notum eſt calculo veſicæ laborantes ſuppreſſionem lotii pati, qvamdiu ille in veſicæ collo hæret. Id in pueris vidit ſæpenumero *Galenus*, itaqve reſupino corpore concuti eos juſſit, ut hac ratione a meatu lapis dimoveretur, vide *L.6. c.4 de Loc. aff.* Idem Riverius aliiqve hunc ſecuti tentarunt in adultis etiam non ſine ſucceſſu, immiſſo etiam, ſi opus, cathetere, qvo felicius dimoveri atq; retroagi qveat calculus. Hoc modo liberatur æger ab iſchuria ſatis periculoſa; & qvanqvam lapidem concretum ita edu-

Digitized by Google

educere non licet, ſufficit urgens ſymptoma inde natum ad tempus tolli; nam & repetere, qvotiescunqve neceſſitas urgeat, eandem enchireſin nihil prohibet: & calculum frangentia vel diuretica interim propinare ſecure licet.

§. 01. Solent alias Chirurgi etiam imperare, ſi cui cataracta beneficio acus fuerit remota, ut oculis deligatis æger per plures dies jaceat ſupinus immoto capite. Si *Georg. Bartiſch* expertiſſimum in hoc negotio audiamus, prohibet is **im Augen-Dienſt** *P.V.c.3.* ne inter prandendum coenandumve, imo ne inter mejendum qvidem, aut, cum feces alvi excernendæ ſunt, ſeſe erigat, ſed, qvantum poſſibile, immotus plane vt ſit, ſvadet omnibus modis. Procul dubio hujus rei hæc eſt ratio: facta eſt a latere punctura in tunica ſic dicta oculi adnata ſive albo, & qvandoqvidem ſuffuſio e ſede ſua, beneficio acus remota, infra pupillæ aperturam deprimitur, commodum eſt ægri caput qvieſcere ſupinum, ne illa rurſus aſſurgat ſupra humorem cryſtallinum, locumqve priſtinum occupet, adeoqve irritum reddat laborem. Forſan qvod heterogeneum eſt in oculo, paulatim a natura ipſa ejicitur per foramen acu factū, & quidem felicius in iſta poſitura favente admodum, ſiqvidem ad vicinam puncturam cum aqueo humore derivari minus arduum eſt: ad minimum eo delata ſuffuſio juxta cicatricem hæret inibique firmatur.

§. 11. Nec abs re hic loci erit commemorare vulgo notum in partu erroneo remedium, qvando fœtus non capite proclivi, ut decet, ſed exerta manu, aut umbilico apparente, ſimilive præternaturali ſitu male ad exitum diſpoſitus parturientis labores reddit irritos, tum profecto conſilio haud contemnendo fœminam jubent ſupinum ſervare ſitum, elevatisque cruribus vel natibus etiam facere, ut vel ſponte ad interiora embryo ſe recipere, aut manu obſtetricis perita diſponi ad egreſſum commodiorem qveat. Appoſite hanc in gratiam ruſticæ ſolent faſcem ſtramentorum paulo majorem eligere, ut ſupra eum conſidens mu-

Digitized by Google

lier ſecundum ſtraminis longitudinem reſupinata ſpicas inane capite premat; quo pacto, Germanice vocant: **Eine kreiſſend Frau ſtürtzen**/ intra pauca temporis momenta reſtituunt, quod absque hac poſitura vix ac ne vix quidem fieri poſſet.

§. 12. Oppoſitus huic ſitui e diametro eſt pronus, inter alios omnes a naturali & conſueto decubitu alieniſſimus; hoc tamen non obſtante, ſuum habet uſum & egregium quidem, v. g. in aqua ſuffocatis. Intereunt ſcilicet, ut recte judicat *Platerus Qu. Path. 55.* non quod ingurgitent aquam, ventriculumque illa repleant, ſed potius, quia pulmones prorſus inundat, adeoque ſanguini tranſitum ad vitam neceſſarium minime concedat. His igitur opem laturus ante omnia evacuare aquam opus habet; quod ipſum non difficulter fieri poteſt, ſi pendulo capite pronus jaceat, quamprimum ex undis fuerit extractus, ut per os naresque iterum effluat quicquid hauſerit homo. Hac ratione ſervati ſunt non ſemel diu etiam ſubmerſi, ſaltim adhibita cautela, ne ſtatim libero exponantur aëri, experimento Suecorum, de quo merentur legi *Eph. Germ. Dec. I. Ann. 6. & 7. Obſ. 20.*

§. 13. Quæritur alias in Catarrho ſuffocativo quæ forma decubitus, aut quis Situs capitis eſſe debeat; alii namque ſitum declivem ſvadent, quod credant, elevato illo plus vaporis atque humoris eo deferri: alii e contrario caput erigere jubent, ut materia jamjam collecta in capite facilius deſcendat, vide *Sennerti Practica L. 1. P. 2. c. 36. Qu. 2.* Neutrum, ut puto, ſatisfacit intentioni. Dicerem ſuadendam potius eſſe hanc poſituram, qua pronus in faciem æger decumbat, atque ſic affluens per tunicam pituitariam acre ſerum non ſinat ſupra laryngem deſtillare amplius, ſed per os naresque veluti derivet. Loquor autem hoc in loco de Catarrho ſuffocativo proprie dicto, i. e. quandocunque deſtillationes a capite ad laryngem deſcendentes manifeſte ſentit ægrotus, unde tuſſis oritur implacabilis cum ſumma reſpirationis difficultate, non ſine metu ſuffocationis præſentaneæ.

§. 14.

Digitized by Google

§. 14. Solent ad hunc modum mulierculæ noſtrates, qvando pueros epilepſia invadit, eos in faciem convertere, id unice obſervantes, ne os naresve obturentur, atqve ita ſuffocentur ægrotantes. Credunt hoc pacto citius finiri paroxysmum, breviqve poſt ad ſe redire; neqve fruſtra id tentatum vidimus aliqvoties, qvanqvam hujus experimenti ratio non æqve obvia ſit. Si conjecturæ locus, dicerem, mutato ſic corporis ſitu impediri artus, ne convulſionis æqve agitentur motibus, qvemadmodum pollices manuum inflexos alias etiam erigere ſolent eodem cum ſucceſſu. Fortaſſis etiam ſentiunt levamen ægri decubitu prono, qvando a torminibus ventris, qvod ætati teneræ admodum eſt familiare, naſcitur epilepſia Hunc enim ſitum præ cæteris convenientem tunc eſſe vel illud *Hippocratis in Prænot. IV. p. 450.* & in *Coacis, p. 571.* non obſcure innuit, qvando in ventrem decumbere ſi deprehendamus ægrum, hunc aut delirare, aut ventris tormina pati pronunciandum eſſe judicat; procul dubio, qvod hæc abdominis compreſſio tormina ventris qvodammodo ſedare valeat, ut, qvi præ acerbitate doloris, jactitare ſe ſolent continuo, in hac poſitura qvietem qvalemcunqve reperiant.

§. 15. Feci ſuperius mentionem hæmorrhagiæ narium occaſione decubitus ſupini, qvem haud permittit. Pronum igitur e contrario tum eligendum eſſe nemo non videt, quoniam ſangvis ad fauces deſtillans, vel inter inſpirandum elevata epiglottide in tracheam ſe inſinuat, vel per œſophagum deglutiendo in ſtomachum fertur. Atq; hac occaſione non poſſum non mentionem qvoqve injicere ſangvinis intra calvariam effuſi a percuſſione capitis. Fallor, an malum ab initio levius progreſſu temporis redditur pejus, qvod fere omnium idem in lecto decubitus ordinatur, qvando perinde Chirurgis eſt, ſeu frons patiatur aut vertex, ſeu ſinciput vel occiput. Dubium non eſt, qvin cruor in conſueto illo capitis ſitu, etiamſi primitus in antica

parte ſtagnet, verſus poſteriora ſucceſſive derivetur, unde gra viora qvidem ſupervenire ſolent ſymptomata, ſurditas, aphonia vel apoplexia ipſa. Aliis ergo dijudicandum relinqvo, an non aliqvando vel ſolus in faciem pronam decubitus liberare a mortis periculo ægrum qveat, cum ſciam, ſi vulnera frontis au verticis etiam non fuerint ſatis patentia, obſervata iſta poſitu ra viam ſibi paraſſe ſangvinem per nares egregia cum eu phoria.

§. 16. Supereſt, ut de magis uſitata decumbendi rati one in latus alterutrum adhuc qvædam adjiciam. Et ſane in vulneratis id maxime obſervandum eſſe qvotidiana monſtrat ex perientia. Memini enim, virum qvendam e ſcala præcipita tum ilico poſt caſum fuiſſe orbatum ſenſibus, atqve ita in lecto detentum ad qvartum usqve diem Spes unica in ec ſupererat, qvod per aurem dextram ſangvis continuo prod iret. Applicatis igitur ſangvinem congrumatum reſolven tibus ſacculis in vino crebrius calefactis, ſemper in latere af fecto repoſitus æger, atqve ita divina favente gratia, ſervatu fuit, qvi ab omnibus pro deplorato jam jam habebatur. E qvemadmodum paracenteſi peracta in empyicis aut hydropicis ut pus vel ſerum educatur, inclinare corpus in illud latus o portet, ubi punctura inſtituta fuit: ita & in vulneratis, ut ſan gvinem eliciamus effuſum in cavitatem thoracis abdominisve conveniens ægro ſitus omnino præſcribendus eſt.

§. 17. Quærit *Caſſius Problematum ſexto, cur é jecinore, lie ne, pulmonibusve laborantes in locum affectum minus difficulter de cumbunt, quum oportuerit, qua locus affectus premitur, dolorem in graveſcere? Dicendum, quod ſi in contrarium latus fiat decubitus, quædam veluti penſilis oneris moles relinquitur: at, dum locus pati ens ita ſuſpenditur, major certe ſentitur cruciatus.* Nimirum ex ægrorum relatione id didicit autor, qvippe qvi eum ſibi eligunt ſitum,

Digitized by Google

ſitum,in qvo dolor minus eſt vehemens. Sed qvid de Pleuritide dicendum; habent enim viſcera illa, lien præcipue ac hepar, ſua ligamenta, beneficio quorum cohærent cum vicinis partibus: id vero de pectore, coſtis, muſculis interjectis ac membrana ſuccingente intelligi non poteſt. Malim ergo affirmare, puncturas lateris tum minus ſentiri, quando æger in latus affectum decumbit, qvod coſtæ propius ad ſe invicem accedentes inter reſpirandum non æqve moveantur, qvam qvæ ſunt in parte oppoſita magis diductæ. Hanc ob cauſam ſvadet *Paulus Ægineta L. 3. c. 32.* decubitum in latus non affectum, ſi, facta ſuppuratione, ruptionem adjuvare velimus, dolorem ſcilicet irritando.

§. 18. Sentiunt autem exinde levamen ægri non modo durante inflammatione, atqve ſuppuratione jam facta: ſed etiam rupto abſceſſu, ſi pus in cavitatem thoracis effuſum ſit. Facta nimirum exulceratione a pulmonibus qvaſi molliter tegi locum affectum vel ex eo apparet, qvod lobus vicinus communiter cum pleura conſolidetur ſanato ulcere. Materia vero in pectore collecta non permittit decubitum in latere ſano, qvoniam ſupra mediaſtinum ſuſpenſa hærens, hujus rupturam minitatur, unde dolores vix tolerandi. Nam & hoc pacto creat penſile onus moleſtiam ægris ſat gravem, præſertim, cum cohærens cum pericardio membrana illa cor ipſum neceſſario in conſenſum rapiat.

§. 19. Speciatim ergo in latere dextro qvieſcunt, qvibus jecur male habet, uti optime ex *Antyllo* notavit *Oribaſius L. 6. c. 1.* Connectitur enim cum enſiformi cartilagine coſtisqve ſpuriis atqve diaphragmate circa anteriora illius lateris ope ligamenti lati, præterqvam, qvod vena cava epati proxima a tergo illud perforet. Cogitemus jam viſcus hoc inflammatum, ſcirrho aliove qvocunqve morbo affectum, ſane omnino neceſſum eſt, ut dolor vel in ipſo viſcere, vel in partibus qvibuscum connectitur ſentiatur hoc acerbior, qvo plus ad ſiniſtrum latus in-

inclinet corpus. Videlicet pondere ſuo, quod præ aliis viſceri bus jecur habet maximum, propendet non illubens ad datum quodcunque ſpatium. Stomacho igitur vacuo, qualis in ejus modi ægrotis eſt propter inappetentiam, qvid prohibet, quo minus extra ſuos limites longius etiam egrediatur.

§. 20. Juvat hoc in loco adjicere, nos aliqvoties in icteri cis annotaſſe, commodum in dextro latere decubitum. Pati untur illi dolorem ex obſtructione haud raro graviſſimum, &, calculi per ductus choledochos ferantur, tantam ſæpe anxieta tem, ut lipothymiæ ſudorque frigidus eos moribundis non diſ ſimiles reddat. Quanquam vero in aliis doloribus ægri ſe hinc inde jactitent, hoc tamen in caſu immoti potius jacent uſ qve dum ſublata obſtructione, bilis craſſior atqve lapilli cum re liquis alvi fecibus excernantur, qvo facto non ſaltem in lecto ſe ſe circumvolutare pro lubitu, ſed & exinde ſurgere & redire a conſveta munia poſſunt, ignari omnium, more illorum, qu calculo laborantes, facta hujus excretione, iterum libera ſunt.

§. 21. Idem decubitus in dextrum latus deprehenditur con venire iis, qvi alvi fluxu, dyſenterico potiſſimum corripiun tur. Notum eſt poſt applicatum clyſma, ut facilius diutiu que retineatur, in idem latus dextrum decumbendum eſſ ne ſcilicet injectus liquor e colo ad inteſtinum rectum ſtati refluat ac urgeat ſui expulſionem. Qvod ſi proinde in dextr latere aliqvandiu reqvieſcat dyſentericus; v. g. retineri ad tem pus excrementa poſſunt; interim exerere vires ſuas medic menta incipiunt, anodyna, balſamica, ſudorifera vel adſtri gentia; qvæ alioqvi ſine fructu exhibentur, qvamdiu flux ventris continua nulla iis concedit moram.

§. 22. Commendat alias Oribaſius l. c. in torminibus inte ſtinorum & in ilei atqve coli affectionibus medium inter ſ pinum atqve ſiniſtrum decubitum; & recte qvidem, ſi mo di

diarrhœa non concurrat. Atqvi Colica utplurimum alvi obſtructionem conjunctam habet; & tormina ventris in paſſione iliaca vel ideo vehementiſſima ſunt, qvod neqve flatibus neqve fecibns venia detur exeundi. Qvapropter in ſiniſtrum latus ægros tum ſeſe componere jubent Practici exercitati, ut ſcilicet ſecundum coli ductum, fecibus deſcendendi via paretur, ipſaqve inteſtina ſui admoneantur officii, & qua parte feces hærent irritata, propellant qvicqvid moleſtum eſt.

§ 23. De Lienoſis dubium moveri poſſet, num & his decubitus in partem affectam adeoqve ſiniſtrum latus congruat. Ita quidem ſentire cum Antyllo & Oribaſium atque Caſſium video, exiſtimo attamen ſimpliciter ita ſentiendum haud eſſe. Largior in ſcirrho aut inflammatione decubitum in latere dextro minus commodum eſſe, quatenus lienis connexio cum ſtomacho atque diaphragmate ſat firma dolorem indubitate auget, quando ſplen pendulus hæret. Nihilominus in contrarium teſtantur aliorum exempla, longe graviſſimas oriri anxietates, quotieſcunque in ſiniſtrum latus decumbunt, quòd fortaſſe lien ventriculi alimentis onuſti pondus incumbens ægre ferat. Atque hoc, ut puto, tum maxime accidit, quando ſanguinis aliene reflui tranſitus per hepatis ſubſtantiam ſufflaminatur; ita enim ſplen tumorem patitur atque dolorem diſtendentem a ſanguine reſtagnante, non tam ſua quam aliena culpa.

§. 24. Confirmant hoc non pauca ſubjecta hypochondriaca & plethorica, utpote quæ, inter dormiendum, adeo turbulentis vexantur inſomniis, ut in extremo vitæ diſcrimine ſe verſari exiſtiment, atque hinc excitari etiam palpitationes cordis experiantur maxime moleſtas. Incubum vel ephialten, h.e. imminentem in ſomno ſuffocationem tunc potiſſimum accidere, quando ſupini jacent flatulenti homines; vulgo notiſſimum eſt; incumbentia enim diaphragmati viſcera, flatibus humöribusque pravis gravida, repræſentant ſpeciem ponderis incumben-

bentis ventri. Sed auxilium præſentaneum eſt mutata poſitura, quæ diaphragma quodammodo liberat ab illa moleſtia. Malim tamen dextrum latus præferre ſiniſtro, niſi quis peculiariter ex conſuetudine ſiniſtrum amet decubitum; quoniam, uti dixi, pavores ac ſomnia plus minus triſtia, frequentius in latere lævo contingere ſolent.

§. 25. Sufficiant hæc ſpeciminis loco allegata exempla. Jam enim ſatis conſtare puto, in omni morborum genere, graviſſimorum etiam, advertendam omnino eſſe poſituram ægrorum, ſi quidem felicem ægritudinis eventum optemus. Plura in præſenti non addo, niſi hoc unicum, videlicet ex membrorum vulneratorum, fractorum, luxatorum tractatione vel ſola ſufficienter eluceſcere, quantum interſit partes læſas locari vel componi commode; ſed particulares hos externosque affectus jam examinare inſtituti mei ratio non permittit. Finio hic, potius Deo Ter Optimo Maximo immortales pro conceſſis viribus decernens gratias. Adſit ulterius idem Sanctiſſimum Numen ſua, qua huc usque conatibus meis clementisſime benedicere voluit, immenſa gratia, quo cuncta cedant feliciter, divino ejus nomini glorioſa, proximo ſalutaria.

BIBLIOTECA

Digitized by Google